નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

વિનયપિટકે

વજિરબુદ્ધિ-ટીકા

ગન્થારમ્ભકથા

પઞ્ઞાવિસુદ્ધાય દયાય સબ્બે;
વિમોચિતા યેન વિનેય્યસત્તા;
તં **ચક્ખુભૂતં** સિરસા નમિત્વા;
લોકસ્સ લોકન્તગતસ્સ **ધમ્મં**.

સઙ્ઘઞ્ચ સીલાદિગુણેહિ યુત્ત-
માદાય સબ્બેસુ પદેસુ સારં;
સઙ્ખેપકામેન મમાસયેન;
સઞ્ચોદિતો ભિક્ખુહિતઞ્ચ દિસ્વા.

સમન્તપાસાદિકસઞ્ઞિતાય ;
સમ્બુદ્ધઘોસાચરિયોદિતાય;
સમાસતો લીનપદે લિખિસ્સં;
સમાસતો લીનપદે લિખીતં.

સઞ્ઞા નિમિત્તં કત્તા ચ, પરિમાણં પયોજનં;
સબ્બાગમસ્સ પુબ્બેવ, વત્તબ્બં વત્તુમિચ્છતાતિ. –

વચનતો **સમન્તપાસાદિકે**તિ સઞ્ઞા. **દીપન્તરે ભિક્ખુજનસ્સ અત્થં નાભિસમ્ભુણાતી**તિ નિમિત્તં. **બુદ્ધઘોસોતિ ગરૂહિ ગહિતનામધેય્યેના**તિ કત્તા. **સમધિકસત્તવીસતિસહસ્સમત્તેન તસ્સ ગન્થેના**તિ પરિમાણં. **ચિરટ્ઠિતત્થં ધમ્મસ્સા**તિ પયોજનં.

તત્રાહ – ‘‘વત્તબ્બં વત્તુમિચ્છતાતિ યં વુત્તં, તત્થ કથંવિધો વત્તા’’તિ? ઉચ્ચતે –

પાઠત્થવિદૂસંહીરો, વત્તા સુચિ અમચ્છરો;
ચતુક્કમપરિચ્ચાગી, દેસકસ્સ હિતુસ્સુકોતિ. (મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ગન્થારમ્ભકથા);

તત્ર પઠીયતેતિ **પાઠો**. સો હિ અનેકપ્પકારો અત્થાનુરૂપો અત્થાનનુરૂપો ચેતિ. કથં? સન્ધાયભાસિતો બ્યઞ્જનભાસિતો સાવસેસપાઠો નિરવસેસપાઠો નીતો નેય્યોતિ. તત્ર અનેકત્થવત્તા **સન્ધાયભાસિતો** નામ ‘‘માતરં

પિતરં હન્ત્વા''તિઆદિ (ધ॰ પ॰ ૨૯૪). એકત્થવત્તા **બ્યઞ્જનભાસિતો** નામ ''મનોપુબ્બઙ્ગમા ધમ્મા''ત્યાદિ (ધ॰ પ॰ ૧, ૨; નેત્તિ॰ ૯૦, ૯૨; પેટકો॰ ૧૪). **સાવસેસો** નામ ''સબ્બં, ભિક્ખવે, આદિત્ત''મિત્યાદિ (મહાવ॰ ૫૪; સં॰ નિ॰ ૪.૨૮). વિપરીતો **નિરવસેસો** નામ ''સબ્બે ધમ્મા સબ્બાકારેન બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણમુખે આપાથં આગચ્છન્તી''ત્યાદિ (મહાનિ॰ ૧૫૬; પટિ॰ મ॰ ૩.૫). યથા વચનં, તથા અવગન્તબ્બો **નીતો** નામ ''અનિચ્ચં દુક્ખમનત્તા''ત્યાદિ. યુત્તિયા અનુસ્સરિતબ્બો **નેય્યો** નામ ''એકપુગ્ગલો, ભિક્ખવે''ત્યાદિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૭૦).

અત્થોપિ અનેકપ્પકારો પાઠત્થો સભાવત્થો ઞેય્યત્થો પાઠાનુરૂપો પાઠાનનુરૂપો સાવસેસત્થો નિરવસેસત્થો નીતત્થો નેય્યત્થોત્યાદિ. તત્થ યો તંતંસઞ્ઞાપનત્થમુચ્ચારીયતે પાઠો, સ **પાઠત્થો** ''સાત્થં સબ્યઞ્જન''મિત્યાદીસુ (પારા॰ ૧; દી॰ નિ॰ ૧.૧૯૦) વિય. રૂપારૂપધમ્માનં લક્ખણરસાદિ **સભાવત્થો** ''સમ્માદિટ્ઠિં ભાવેતી''ત્યાદીસુ (વિભ॰ ૪૮૯; સં॰ નિ॰ ૫.૩) વિય. યો ઞાયમાનો હિતાય ભવતિ, સ ઞાતુમરહત્તા **ઞેય્યત્થો** ''અત્થવાદી ધમ્મવાદી''ત્યેવમાદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૯, ૧૯૪; ૩.૨૩૮; મ॰ નિ॰ ૧.૪૧૧) વિય. યથાપાઠં ભાસિતો **પાઠાનુરૂપો** ''ચક્ખુ, ભિક્ખવે, પુરાણકમ્મ''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૧૪૬) ભગવતા વુત્તમતો ચક્ખુમપિ કમ્મન્તિ. બ્યઞ્જનચ્છાયાય અત્થં પટિબાહયમાનેન વુત્તો **પાઠાનનુરૂપો**. વજ્જેતબ્બં કિઞ્ચિ અપરિચ્ચજિત્વા પરિસેસં કત્વા વુત્તો **સાવસેસત્થો** ''ચક્ખુઞ્ચ પટિચ્ચ રૂપે ચ ઉપ્પજ્જતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૬૦; મહાનિ॰ ૧૦૭) ચ, ''સબ્બે તસન્તિ દણ્ડસ્સ, સબ્બે ભાયન્તિ મચ્ચુનો''ત્યાદીસુ (ધ॰ પ॰ ૧૨૯) વિય. વિપરીતો **નિરવસેસત્થો** ''સન્ધાવિતં સંસરિતં મમઞ્ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૫૫; મહા॰ ૨૮૭; નેત્તિ॰ ૧૧૪). તત્ર, ભિક્ખવે, કો મન્તા કો સદ્ધાતા...પે॰... અઞ્ઞત્ર દિટ્ઠપદેહી''ત્યાદિ (અ॰ નિ॰ ૭.૬૬). સદ્દવસેનેવ વેદનીયો **નીતત્થો** ''રૂપા સદ્દા રસા ગન્ધા, ફોટ્ઠબ્બા ચ મનોરમા''ત્યાદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૫૧, ૧૬૫; મહાવ॰ ૩૩) વિય. સમ્મુતિવસેન વેદિતબ્બો **નેય્યત્થો** ''ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, વલાહકૂપમાપુગ્ગલા''ત્યાદીસુ વિય (અ॰ નિ॰ ૪.૧૦૧; પુ॰ પ॰ ૧૫૭). આહ ચ –

''યો અત્થો સદ્દતો ઞેય્યો, નીતત્થં ઇતિ તં વિદૂ;
અત્થસ્સેવાભિસામગ્ગી, નેય્યત્થો ઇતિ કથ્યતે''તિ.

એવં પભેદગતે પાઠત્થે વિજાનાતીતિ **પાઠત્થવિદૂ**. ન સંહીરતે પરપવાદીહિ દીઘરત્તં તિત્થવાસેનેત્ય**સંહીરો**. ભાવનાયાગમાધિગમસમ્પન્નત્તા વત્તું સક્કોતીતિ **વત્તા**, સઙ્ખેપવિત્થારનયેન હેતુદાહરણાદીહિ અવબોધયિતું સમત્થોત્યત્થો. સોચયત્યત્તાનં પરે ચેતિ **સુચિ**, દુસ્સીલ્યદુદ્દિટ્ઠિમલવિરહિતોત્યત્થો. દુસ્સીલો હિ અત્તાનમુપહન્તુનાદેય્યવાચો ચ ભવત્યપત્તાહારાચારો ઇવ નિચ્ચાતુરો વેજ્જો. દુદ્દિટ્ઠિ પરં ઉપહન્તિ, નાવસ્સં નિસ્સયો ચ ભવત્યહિવાળગહાકુલો ઇવ કમલસણ્ડો. ઉભયવિપન્નો સબ્બથાપ્યનુપાસનીયો ભવતિ ગૂથગતમિવ છવાલાતં ગૂથગતો વિય ચ કણ્હસપ્પો. ઉભયસમ્પન્નો પન સુચિ સબ્બથાપ્યુપાસનીયો સેવિતબ્બો ચ વિઞ્ઞૂહિ, નિરુપદ્દવો ઇવ રતનાકરો. નાસ્સ મચ્છરોત્ય**મચ્છરો**, અહીનાચરિયમુટ્ઠીત્યત્થો. સુત્તસુત્તાનુલોમાચરિયવાદઅત્તનોમતિસઙ્ખાતસ્સ ચતુક્કસ્સાપરિચ્ચાગી, તદત્થસ્સેવ બ્યાખ્યાતેત્યત્થો. અથ વા પચ્ચક્ખાનુમાનસદ્દત્થાપત્તિપ્પભેદસ્સ પમાણચતુક્કસ્સાપરિચ્ચાગી.

''એકંસવચનં એકં, વિભજ્જવચનાપરં;
તતિયં પટિપુચ્છેય્ય, ચતુત્થં પન ઠાપયે''તિ. –

એવં વુત્તચતુક્કસ્સ વા અપરિચ્ચાગી; હિતુસ્સુકો ઇતિ સોતૂનં હિતાયોસ્સુકો, તેસમવબોધનં પતિ પત્થેતી ત્યત્થો; સો એસો સુચિત્તા પિયો; ચતુક્કસ્સ અપરિચ્ચાગિત્તા ગરુ; અસંહીરત્તા ભાવનીયો; દેસકત્તા વત્તા; હિતુસ્સુકત્તા વચનક્ખમો; પાઠત્થવિદુત્તા ગમ્ભીરકથં કત્તા; અમચ્છરત્તા નો ચટ્ઠાને નિયોજકોતિ;

''પિયો ગરુ ભાવનીયો, વત્તા ચ વચનક્ખમો;
ગમ્ભીરઞ્ચ કથં કત્તા, નો ચટ્ઠાને નિયોજકો''. (અ॰ નિ॰ ૭.૩૭; નેત્તિ॰ ૧૧૩) –

ઇતિઅભિહિતો દેસકો;
સોતા ઇદાનિ અભિધીયતે –

ધમ્માચરિયગરુ સદ્ધા-પઞ્ઞાદિગુણમણ્ડિતો;
અસઠામાયો સોતાસ્સ, સુમેધો અમતામુખો.

તત્થ ધમ્મગરુત્તા કથં ન પરિભવતિ, આચરિયગરુત્તા કથિકં ન પરિભવતિ, સદ્ધાપઞ્ઞાદિગુણપટિમણ્ડિતત્તા અત્તાનં ન પરિભવતિ, અસઠામાયત્તા અમતાભિમુખત્તા ચ અવિક્ખિત્તચિત્તો ભવતિ, સુમેધત્તા યોનિસોમનસિકરોતીત્યત્થો. વુત્તઞ્હેતં –

''પઞ્ચહિ, ભિક્ખવે, ધમ્મેહિ સમન્નાગતો સુણન્તો સદ્ધમ્મં ભબ્બો નિયામં ઓક્કમિતું કુસલેસુ ધમ્મેસુ સમ્મત્તં. કતમેહિ પઞ્ચહિ? ન કથં પરિભોતિ, ન કથિકં પરિભોતિ, ન અત્તાનં પરિભોતિ, અવિક્ખિત્તચિત્તો ધમ્મં સુણાતિ એકગ્ગચિત્તો, યોનિસો ચ મનસિ કરોતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૧૫૧).

તંલક્ખણપ્પત્તત્તા ભાવના ભવતિ સવનસ્સેત્યુત્તો સોતા.

ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના

ઇદાનિ અસ્સારમ્ભો – તત્થ **યો**તિ અનિયમનિદ્દેસો, તેન વિસુદ્ધજાતિકુલગોત્તાદીનં કિલેસમલવિસુદ્ધિયા, પૂજારહતાય વા અકારણતં દસ્સેત્વા યો કોચિ ઇમિસ્સા સમન્તપાસાદિકાય આદિગાથાય નિદ્દિટ્ઠલોકનાથત્તહેતું યથાવુત્તહેતુમૂલેન થિરતરં અચલં કત્વા યથાવુત્તહેતુકાલં અચ્ચન્તમેવ પૂરેન્તો અવસાને યથાવુત્તહેતુફલં સમ્પાદેત્વા યથાવુત્તહેતુફલપ્પયોજનં સાધેતિ, સોવ પરમપૂજારહોતિ નિયમેતિ.

એત્તાવતા –

ભયસમ્મોહદુદ્દિટ્ઠિ-પણામો નેસ સબ્બથા;
પઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમો એસો, પણામોતિ નિદસ્સિતો.

તત્ર હેતૂતિ અતિદુક્કરાનિ તિંસપારમિતાસઙ્ખાતાનિ પુઞ્ઞકમ્માનિ. તાનિ હિ અચ્ચન્તદુક્ખેન કસિરેન વચનપથાતીતાનુભાવેન મહતા ઉસ્સાહેન કરીયન્તીતિ અતિદુક્કરાનિ નામ. અતિદુક્કરત્તા એવ હિ તેસં અતિદુલ્લભં લોકે અનઞ્ઞસાધારણં નાથત્તસઙ્ખાતં ફલં ફલન્તિ, તં તત્થ હેતુફલં; હેતુમૂલં નામ યથાવુત્તસ્સ હેતુનો

નિપ્ફાદનસમત્થા મહાકરુણા, સા આદિપણિધાનતો પટ્ઠાય ‘‘મુત્તો મોચેસ્સામી’’તિઆદિના નયેન યાવ હેતુફલપ્પયોજના, તાવ અબ્બોચ્છિન્નં પવત્તતિ. યં સન્ધાય વુત્તં –

> ‘‘સકાનના સગ્ગિવરા સસાગરા,
> ગતા વિનાસં બહુસો વસુન્ધરા;
> યુગન્તકાલે સલિલાનલાનિલે,
> ન બોધિસત્તસ્સ મહાતપા કુતો’’તિ.

યાય સમન્નાગતત્તા ‘‘**નમો મહાકારુણિકસ્સ તસ્સા**’’તિ આહ. હેતુકાલં નામ ચતુઅટ્ઠસોળસઅસઙ્ખ્યેય્યાદિપ્પભેદો કાલો, યં સન્ધાયાહ ‘‘**કપ્પકોટીહિપિ અપ્પમેય્યં કાલ**’’ન્તિ. તત્થ અચ્ચન્તસંયોગત્થે ઉપયોગવચનં વેદિતબ્બં ‘‘માસં અધીતે, દિવસં ચરતી’’તિઆદીસુ વિય. કામઞ્ચ સો કાલો અસઙ્ખ્યેય્યવસેન પમેય્યો વિઞ્ઞેય્યો, તથાપિ કપ્પકોટિવસેન અવિઞ્ઞેય્યતં સન્ધાય ‘‘કપ્પકોટીહિપિ અપ્પમેય્યં કાલ’’ન્તિ આહ. તત્થ કાલયતીતિ **કાલો**, ખિપતિ વિદ્ધંસયતિ સત્તાનં જીવિતમિતિ અત્થો. કલ વિક્ખેપે. તત્થ કપ્પીયતિ સંકપ્પીયતિ સાસપપબ્બતાદીહિ ઉપમાહિ કેવલં સંકપ્પીયતિ, ન મનુસ્સદિવસમાસસંવચ્છરાદિગણનાય ગણીયતીતિ **કપ્પો**. એકન્તિઆદિગણનપથસ્સ કોટિભૂતત્તા કોટિ, કપ્પાનં કોટિયો કપ્પકોટિયો . તાહિપિ ન પમીયતીતિ અપ્પમેય્યો, તં **અપ્પમેય્યં**. **કરોન્તો**તિ નાનત્થત્તા ધાતૂનં દાનં દેન્તો, સીલં રક્ખન્તો, લોભક્ખન્ધતો નિક્ખમન્તો, અત્તહિતપરહિતાદિભેદં તં તં ધમ્મં પજાનન્તો, વિવિધેન વાયામેન ઘટેન્તો વાયમન્તો, તં તં સત્તાપરાધં ખમન્તો, પટિઞ્ઞાસમ્મુતિપરમત્થસચ્ચાનિ સચ્ચાયન્તો, તં તં સત્તહિતં અધિટ્ઠહન્તો, સકલલોકં મેત્તાયન્તો, મિત્તામિત્તાદિભેદં પક્ખપાતં પહાય તં તં સત્તં અજ્ઝુપેક્ખન્તો ચાતિ અત્થો. **ખેદં ગતો**તિ અનન્તપ્પભેદં મહન્તં સંસારદુક્ખં અનુભવનકેન ગતો, સમ્પત્તોત્યત્થો. સંસારદુક્ખઞ્હિ સારીરિકં માનસિકઞ્ચ સુખં ખેદયતિ પાતયતીતિ ‘‘ખેદો’’તિ વુચ્ચતિ. **લોકહિતાયા**તિ ઇદં યથાવુત્તહેતુફલપ્પયોજનનિદસ્સનં, ‘‘સંસારદુક્ખાનુભવનકારણનિદસ્સન’’ન્તિપિ એકે –

> ‘‘‘જાતિસંસારદુક્ખાનં, ગન્તું સક્કોપિ નિબ્બુતિં;
> ચિરલ્લિટ્ઠોપિ સંસારે, કરુણાયેવ કેવલ’ન્તિ. –

ચ વુત્ત’’ન્તિ, તમયુત્તં. ન હિ ભગવા લોકહિતાય સંસારદુક્ખમનુભવતિ. ન હિ કસ્સચિ દુક્ખાનુભવનં લોકસ્સ ઉપકારં આવહતિ. એવં પનેતં દસ્સેતિ તિંસપારમિતાપભેદં હેતું, પારમિતાફલભૂતં નાથત્તસઙ્ખાતં ફલઞ્ચ. યથા ચાહ ‘‘મમઞ્હિ, આનન્દ, કલ્યાણમિત્તં આગમ્મ જાતિધમ્મા સત્તા જાતિયા પરિમુચ્ચન્તી’’તિઆદિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૨૯; ૫.૨). તત્થ ભગવા યથાવુત્તહેતૂહિ સત્તાનં વિનેય્યભાવનિપ્ફાદનપઞ્ઞાબીજાનિ વપિ, હેતુફલેન પરિપક્કિન્દ્રિયભાવેન પરિનિપ્ફન્નવિનેય્યભાવે સત્તે વિનયિ, સંસારદુક્ખતો મોચયીતિ અત્થો. ન એવં સંસારદુક્ખેન લોકસ્સ ઉપકારં કિઞ્ચિ અકાસિ, તસ્મા કરોન્તો અતિદુક્કરાનિ લોકહિતાયાતિ સમ્બન્ધો. ઇમિસ્સા યોજનાય સબ્બપઠમસ્સ બોધિસત્તસ્સ ઉપ્પત્તિકાલતો પટ્ઠાય બોધિસત્તસ્સ નાથત્તસઙ્ખાતપારમિતાહેતુફલાધિગમો વેદિતબ્બો. યો નાથોતિ હિ સમ્બન્ધો અધિપ્પેતો. ઇમસ્સ પનત્થસ્સ –

> ‘‘યદેવ પઠમં ચિત્ત-મુપ્પન્નં તવ બોધયે;
> ત્વં તદેવસ્સ લોકસ્સ, પૂજિકે પરિવસિત્થ’’. –

ઇતિ વચનં સાધકં. પઠમચિત્તસ્સ પારમિતાભાવો રુક્ખસ્સ અઙ્કુરતો પટ્ઠાય ઉપ્પત્તિઉપમાય સાધેતબ્બો. એત્થાહ – ''ખેદં ગતોતિ વચનં નિરત્થકં , યથાવુત્તનયેન ગુણસાધનાસમ્ભવતો''તિ? ન, અન્તરા અનિવત્તનકભાવદીપનતો. દુક્કરાનિ કરોન્તો ખેદં ગતો એવ, ન અન્તરા ખેદં અસહન્તો નિવત્તતીતિ દીપેતિ. લોકદુક્ખાપનયનકામસ્સ વા ભગવતો અત્તનો દુક્ખાનુભવનસમત્થતં દસ્સેતિ.

''યસ્સ કસ્સચિ વરદોસ્સં, યાવાહં સબ્બસત્તદુક્ખાનિ;
સબ્બાનિ સબ્બકાલં યુગં, પચ્ચસ્સેવ બુજ્ઝન્તોમ્હી''તિ. –

એવંઅધિપ્પાયસ્સ અત્તમત્તદુક્ખાનુભવનસમત્થતાય કાયેવ કથાતિ અતિસયં અત્થં દસ્સેતીતિ અત્થો. અથ વા **ખેદં ગતો**તિ બ્યાપારં પરિચયં ગતોતિપિ અત્થો સમ્ભવતિ. કમ્માદીસુ સબ્યાપારં પુરિસં દિસ્વા સન્તિ હિ લોકે વત્તારો ''ખિન્નોયં કમ્મે, ખિન્નોયં સત્તે''તિઆદિ. ઇમિસ્સા યોજનાય નાથોતિ ઇમિના બુદ્ધત્તાધિગમસિદ્ધં કોટિપ્પત્તં નાથભાવં પત્વા ઠિતકાલો દસ્સિતોતિ વેદિતબ્બો. કેચિ ''મહાકારુણિકસ્સાતિ વદન્તો બુદ્ધભૂતસ્સાતિ દસ્સેતી''તિ લિખન્તિ, તં ન સુન્દરં વિય, બોધિસત્તકાલેપિ તબ્બોહારસબ્ભાવતો. તસ્મા સો એત્તકં કાલં દુક્કરાનિ કરોન્તો અવસાને દુક્કરપારમિતાપારિપૂરિયા તાસં ફલભૂતં નાથભાવં પત્વા લોકહિતાય બ્યાપારં ગતોતિ અયમત્થો નિદસ્સિતો હોતિ. ''બોધિં ગતો''તિ વુત્તેપિ સુબ્યત્તં હેતુફલં દસ્સિતં હોતિ. બુદ્ધભાવપ્પત્તસ્સેવ ચ નાથસ્સ નમો કતો હોતિ વિસેસવચનસબ્ભાવતો, ન બોધિસત્તસ્સ. એવં સન્તેપિ વિનયાધિકારો ઇધાધિપ્પેતો. સો ચ પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય યાવમરણકાલા હોતિ. તં અતિવિય પરિત્તં કાલં લજ્જિનો અતિસુકરં સીલમત્તં એકકસ્સ અત્તનો હિતાય અત્તમત્તદુક્ખાપનયનાધિપ્પાયેન પરિપૂરેન્તો કો નામ ઇધલોકપરલોકાતિક્કમસુખં ન ગચ્છેય્ય, નનુ ભગવા સકલલોકદુક્ખાપનયનાધિપ્પાયેન કપ્પકોટીહિપિ અપ્પમેય્યં કાલં કરોન્તો અતિદુક્કરનિરસ્સાદં ખેદં ગતોતિ અઞ્ઞાપદેસેન ગુણં વણ્ણેતિ આચરિયો.

લોકહિતાયાતિ એત્થ લોકિયતિ એત્થ દુક્ખન્તિ લોકો, લુયતે વા જાતિજરામરણદુક્ખેહીતિ લોકો, ઇમિના સત્તલોકં જાતિલોકઞ્ચ સઙ્ગણ્હાતિ. તસ્મા તસ્સ સત્તલોકસ્સ ઇધલોકપરલોકહિતં અતિક્કન્તપરલોકાનં વા ઉચ્છિન્નલોકસમુદયાનં લોકાનં , ઇધ જાતિલોકે ઓકાસલોકે વા દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારસઙ્ખાતઞ્ચ હિતં સમ્પિણ્ડેત્વા લોકસ્સ, લોકાનં, લોકે વા હિતન્તિ સરૂપેકદેસેકસેસં કત્વા ''લોકહિત''મિચ્ચેવાહ. **નાથો**તિ સબ્બસત્તાનં આસયાનુસયચરિયાધિમુત્તિભેદાનુરૂપધમ્મદેસનસમત્થતાય ''ધમ્મં વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ...પે॰... તં સુણાથા''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૪૨૦) એવં યાચનટ્ઠેનાપિ નાથતેતિ નાથો. ભિક્ખૂનં વીતિક્કમાનુરૂપં સિક્ખાપદપઞ્ઞાપનેન દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકાય ચ કરુણાય ઉપગન્ત્વા તપતિ, સુત્તન્તવસેન વા તેસં સબ્બસત્તાનં અનુસયિતે કિલેસે કરુણાય ચ પઞ્ઞાય ચ ઉપગન્ત્વા તપતિ, અભિધમ્મવસેન વા તે તે સઙ્ખારે અનિચ્ચાદિલક્ખણવસેન ઉપપરિક્ખિત્વા અત્તનો કિલેસે પઞ્ઞાય ઉપેચ્ચ પરિચ્છિન્દિત્વા તપતીતિ તપનટ્ઠેનાપિ નાથતેતિ નાથો. સદેવકે લોકે અપ્પટિપુગ્ગલત્તા કેનચિ અપ્પટિહતધમ્મદેસનત્તા પરમચિત્તિસ્સરિયપ્પવત્તિતો ચ ઇસ્સરિયટ્ઠેનાપિ નાથતેતિ નાથો. ''ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિ સમાદપેસિ સમુત્તેજેસિ સમ્પહંસેસી''તિ (મહાવ॰ ૯૦) વચનતો સમ્પહંસનસઙ્ખાતેન આસીસટ્ઠેન, પણિધાનતો પટ્ઠાય ''કથં નામાહં મુત્તો મોચયિસ્સામી''તિઆદિના નયેન આસીસટ્ઠેન વા નાથતેતિ નાથોતિ વેદિતબ્બો, સમ્માસમ્બુદ્ધો. ચતૂહિપિ નાથટ્ઠેહિ ચતુવેસારજ્જચતુપટિસમ્ભિદાદયો સબ્બેપિ બુદ્ધગુણા યોજેતબ્બા, અતિવિત્થારિકભયા પન ન યોજિતા.

નમોતિ પરમત્થતો બુદ્ધગુણબહુમાનપબ્ભારા ચિત્તનતિ, ચિત્તનતિપ્પભવા ચ વચીકાયનતિ. અત્થુ મેતિ પાઠસેસેન સમ્બન્ધો. **મહાકારુણિકસ્સા**તિ એત્થ સબ્બસત્તવિસયત્તા મહુસ્સાહપ્પભવત્તા ચ મહતી કરુણા **મહાકરુણા.** તત્થ પણિધાનતો પટ્ઠાય યાવઅનુપાદિસેસનિબ્બાનપુરપ્પવેસા નિયુત્તોતિ મહાકારુણિકો, ભગવા. એત્થ ચ મહાકારુણિકસ્સાતિ ઇમિના યથાવુત્તહેતુમૂલં દસ્સેતિ. નિક્કરુણો હિ પરદુક્ખેસુ ઉદાસિનો બુદ્ધત્થાય પણિધાનમત્તમ્પિ અતિભારિયન્તિ મઞ્ઞન્તો અપ્પમેય્યં કાલં અતિદુક્કરં હેતું પૂરેત્વા નાથત્તસઙ્ખાતં હેતુફલપ્પયોજનભૂતં લોકહિતં કથં કરિસ્સતિ. તસ્મા સબ્બગુણમૂલભૂતત્તા મહાકરુણાગુણમેવ વણ્ણેન્તો ''નમો મહાકારુણિકસ્સા''તિ આહ. એત્તાવતા હેતુઅનુરૂપં ફલં, ફલાનુરૂપો હેતુ, દ્વિન્નમ્પિ અનુરૂપં મૂલં, તિણ્ણમ્પિ અનુરૂપં પયોજનન્તિ અયમત્થો દસ્સિતો હોતિ.

એવં અચ્છરિયપુરિસો, નાથો નાથગુણે ઠિતો;
નમોરહો અનાથસ્સ, નાથમાનસ્સ સમ્પદં.

એત્થ સિયા ''અનેકેસુ ભગવતો ગુણેસુ વિજ્જમાનેસુ કસ્મા 'મહાકારુણિકસ્સા'તિ એકમેવ ગહિત''ન્તિ? ઉચ્ચતે –

દોસહીનસ્સ સત્થસ્સ, ચોદના તુ ન વિજ્જતે;
દોસયુત્તમસત્થઞ્ચ, તસ્મા ચોદના અપત્તકાતિ.

ન મયા ચોદના કતા, કિન્તુ પુચ્છા એવ કતા. અપિચ –

''ફલં સતિપિ રુક્ખટ્ઠે, ન પતત્યવિકમ્પિતે;
ચોદના યા'ત્થુ સત્થાનં, પુચ્છનાત્યત્થફલં મહતા.

''નભોત્તું કુરુતે સમ્મા, ગહિતું નાઙ્ગતે ઘટં;
અક્ખેપે હિ કતે તદિ-ચ્છિસ્સાણાબુદ્ધિબન્ધનં.

''યથા હિમપદો પદ્મો, પબુદ્ધો ગન્ધલિમ્પિયા;
ભિન્નત્થવિરમસ્સેવં, સત્થકતાત્થલિમ્પિયા''તિ. –

એવં ચેકં –

સમ્માપિ ચોદના તં ખલુ, ગુરવો વિવાક્યા વિવદ્ધ;
યતિસિસ્સા આઘટ્ટિતાતિ-વાક્યેનાભ્યધિકં ગોપય.

સરવતી આચેરં કિલિટ્ઠા, તદિચ્છિસ્સજિતાત્તાનં;
જયત્યત્તાનમાચેરો, સદસ્સસ્સેવ સારથીતિ. –

અત્રોચ્યતે –

યસ્સ હિ વાક્યસહસ્સં, વાક્યે વાક્યે સતઞ્ચ જિવ્હા;

નામં દસબલગુણપદેસં, વત્તું કપ્પેનપિ ન સક્કા.

યથા –

બુદ્ધોપિ બુદ્ધસ્સ ભણેય્ય વણ્ણં,
કપ્પમ્પિ ચે અઞ્ઞમભાસમાનો;
ખીયેથ કપ્પો ચિરદીઘમન્તરે,
વણ્ણો ન ખીયેથ તથાગતસ્સાતિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૦૪; ૩.૧૪૧; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૨૫; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૫૩; ચરિયા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા) –

ચોત્તત્તા ન સક્કા ભગવતં ગુણાનમવસેસાભિધાતું.

અપિચ –

યથા ત્વં સત્તાનં, દસબલ તથા ઞાણકરુણા;
ગુણદ્ધન્દં સેટ્ઠં, તવ ગુણગણા નામ તિગુણાતિ. –

સબ્બગુણસેટ્ઠત્તા મૂલત્તા ચ એકમેવ વુત્તં. અથ વા ‘‘છસુ અસાધારણઞાણેસુ અઞ્ઞતરત્તા તગ્ગહણેન સેસાપિ ગહિતાવ સહચરણલક્ખણેના’’તિ ચ વદન્તિ. વિસેસતો પનેત્થ અભિધમ્મસ્સ કેવલં પઞ્ઞાવિસયત્તા અભિધમ્મટ્ઠકથારમ્ભે આચરિયેન ‘‘કરુણા વિય સત્તેસુ, પઞ્ઞા યસ્સ મહેસિનો’’તિ પઞ્ઞાગુણો વણ્ણિતો તેસં તેસં સત્તાનં આસયાનુસયચરિયાધિમુત્તિભેદાનુરૂપપરિચ્છિન્દનપઞ્ઞાય, સત્તેસુ મહાકરુણાય ચ અધિકારત્તા. સુત્તન્તટ્ઠકથારમ્ભે ‘‘કરુણાસીતલહદયં, પઞ્ઞાપજ્જોતવિહતમોહતમ’’ન્તિ ભગવતો ઉભોપિ પઞ્ઞાકરુણાગુણા વણ્ણિતા. ઇધ પન વિનયે આસયાદિનિરપેક્ખં કેવલં કરુણાય પાકતિકસત્તેનાપિ અસોતબ્બારહં સુણન્તો, અપુચ્છિતબ્બારહં પુચ્છન્તો, અવત્તબ્બારહઞ્ચ વદન્તો સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસીતિ કરુણાગુણોયેવેકો વણ્ણિતોતિ વેદિતબ્બો.

પઞ્ઞાદયા અત્તપરત્થહેતૂ,
તદન્વયા સબ્બગુણા જિનસ્સ;
ઉભો ગુણા તે ગુણસાગરસ્સ,
વુત્તા ઇધાચરિયવરેન તસ્મા.

એત્તાવતા અટ્ઠકથાદિગાથા,
સમાસતો વુત્તપદત્થસોભા;
અયમ્પિ વિત્થારનયોતિ ચાહં,
ઉદ્ધં ઇતો તે પટિસંખિપામિ.

દુતિયગાથાય **અસમ્બુધ**ન્તિ ધમ્માનં યથાસભાવં અબુજ્ઝન્તો. **બુદ્ધનિસેવિત**ન્તિ બુદ્ધાનુબુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધેહિ ગોચરભાવનાસેવનાહિ યથારહં નિસેવિતં. **ભવા ભવ**ન્તિ વત્તમાનભવતો અઞ્ઞં ભવં **ગચ્છતિ** ઉપગચ્છતિ, પટિપજ્જતીતિ અત્થો. અથ વા **ભવો**તિ સસ્સતદિટ્ઠિ. તસ્સ પટિપક્ખત્તા **અભવો**તિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિ. **ભવો**તિ વા વુદ્ધિ.

અભવોતિ હાનિ. **ભવો**તિ વા દુગ્ગતિ. **અભવો**તિ સુગતિ. ''અપ્પમાણા ધમ્મા, અસેક્ખા ધમ્મા''તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ તિકમાતિકા ૧૩, ૧૧) વિય હિ વુદ્ધિઅત્થત્તા અકારસ્સ. ભાવયતીતિ **ભવો**, જાતિ. ભવતીતિ વા **ભવો**. સવિકારા બહુવિધખન્ધુપ્પત્તિ દીપિતા. **અભવો**તિ વિનાસો, જાતિભાવં મરણભાવઞ્ચ ગચ્છતીતિ વુત્તં હોતિ. એત્થ અરહન્તાનં મરણમ્પિ ખણિકવસેન ગહેતબ્બં. ભવેસુ અભવો ભવાભવો, તં **ભવાભવં**, ભવેસુ અભાવપઞ્ઞત્તિં ગચ્છતીતિ અત્થો. **જીવલોકો**તિ સત્તલોકો, સઙ્ખારલોકઓકાસલોકાનં ભવાભવગમનાસમ્ભવતો સત્તલોકં જીવલોકોતિ વિસેસેતિ. **અવિજ્જાદિકિલેસજાલવિદ્ધંસિનો**તિ એત્થ નવપિ લોકુત્તરધમ્મા સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ. અપચયગામિતા હિ ચતુમગ્ગધમ્મસ્સ ઓધિસો અવિજ્જાદિકિલેસજાલવિદ્ધંસો, સો અસ્સ અત્થિ, તદારમ્મણં હુત્વા તત્થ સહાયભાવૂપગમનેન નિબ્બાનસ્સાપિ. યથાહ ''યો ખો, આવુસો, રાગક્ખયો...પે॰... ઇદં વુચ્ચતિ નિબ્બાન''ન્તિ. અરહત્તસ્સાપિ તથા રાગાદિક્ખયવચનસબ્ભાવતો. ફલસામઞ્ઞેન તિણ્ણમ્પિ ફલાનં અત્થીતિ નવવિધોપેસ ''અવિજ્જાદિકિલેસજાલવિદ્ધંસી''તિ વુચ્ચતિ. અથ વા સહચરણલક્ખણકઆરણતાય પટિપક્ખગોચરગ્ગહણતા. અનભિહિતોપિ હિ ધમ્મસ્સ તત્રાભિહિતોવ બુજ્ઝિતબ્બો ઇતિ વચનતો કારણગોચરગ્ગહણેન ચત્તારિપિ ફલાનિ ગહિતાનિ. નરકાદીસુ અપતમાનં ધારેતિ સુગતિયં ઉપ્પાદનેનાતિ **ધમ્મો**. પુન સુગતિમ્હિ અજનનકારી અકુસલધમ્મે નિવારેત્વા પોસેતિ પવત્તેતિ વડ્ઢેતીતિ ધમ્મો. સો પન કામરૂપારૂપભેદતો તિવિધો અચ્ચન્તસુખાવહનતો, તતોપિ ઉત્તમત્તા **ધમ્મવરો**.

એત્થાહ – ''ચતુન્નં, ભિક્ખવે, અરિયસચ્ચાનં અનનુબોધા અપ્પટિવેધા એવમિદં દીઘમદ્ધાનં સન્ધાવિતં સંસરિત'ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૫૫; મહાવ॰ ૨૮૭) વચનતો ચતુસચ્ચધમ્મં અસમ્બુધં ભવા ભવં ગચ્છતિ જીવલોકોતિ સિદ્ધં. તસ્મા યં અસમ્બુધં ગચ્છતિ, તસ્સેવ ''તસ્સા''તિ અન્તે તંનિદ્દેસેન નિયમનતો ચતુસચ્ચધમ્મોપિ અવિજ્જાદિકિલેસજાલવિદ્ધંસી ધમ્મવરોતિ ચાપજ્જતિ. અઞ્ઞથા ''નમો અવિજ્જાદિકિલેસજાલવિદ્ધંસિનો ધમ્મવરસ્સ તસ્સા''તિ તંનિદ્દેસેન સમાનવિભત્તિકરણં ન યુજ્જતિ અતિપ્પસઙ્ગનિયમનતો, ''અવિજ્જાદિકિલેસજાલવિદ્ધંસિનો ધમ્મવરસ્સા''તિ વચનં વિસેસનવચનં. તસ્મા દુક્ખસમુદયસચ્ચાનં તબ્ભાવપ્પસઙ્ગો નત્થીતિ ચે? ન, તંનિદ્દેસેન સમાનવિભત્તિટ્ઠાને અવિસેસિતત્તા. અપિ ચ મગ્ગસચ્ચનિરોધસચ્ચેસુ ફલાનં અપરિયાપન્નત્તા નવ લોકુત્તરધમ્મા સઙ્ગહિતાતિ વચનવિરોધો, ફલાનં અસઙ્ગહે વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણનાયં ન કેવલં અરિયમગ્ગો ચેવ નિબ્બાનઞ્ચ, અપિ ચ અરિયફલધમ્મેહિ સદ્ધિં પરિયત્તિધમ્મોપિ. વુત્તઞ્હેતં ''રાગવિરાગમનેજમસોકં...પે॰... ધમ્મમિમં સરણત્થમુપેહી''તિ (વિ॰ વ॰ ૮૮૭) વચનવિરોધો ચાતિ પુબ્બાપરવિરુદ્ધા એસા ગાથા સાસનવિરુદ્ધા ચા''તિ? વુચ્ચતે – સબ્બમેતમયુત્તં વુત્તગાથત્થાજાનનતો. એત્થ હિ આચરિયેન પવત્તિપવત્તિહેતુવિસયવિભાગો ચ દસ્સિતો. કથં? તત્થ **અસમ્બુધન્તિ** અસમ્બોધો, સો અત્થતો અવિજ્જા, તાય ચ તણ્હુપાદાનાનિ ગહિતાનિ, તયોપિ તે ધમ્મા સમુદયસચ્ચં, ભવાભવન્તિ એત્થ દુક્ખસચ્ચં વુત્તં. સુગતિદુગ્ગતિપ્પભેદો હિ ભવો અત્થતો પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા હોન્તિ. ''એવમેતસ્સ કેવલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ સમુદયો હોતી''તિ (મહાવ॰ ૧) વચનતો દુક્ખપ્પવત્તિ **પવત્તિ** નામ, દુક્ખસમુદયો **પવત્તિહેતુ** નામ, અવિજ્જાસઙ્ખાતસ્સ ચ પવત્તિહેતુસ્સ અગ્ગહિતગ્ગહણેન નિરોધમગ્ગસચ્ચદ્વયં **વિસયો** નામ. વુત્તઞ્હેતં ''તત્થ કતમા અવિજ્જા? દુક્ખે અઞ્ઞાણં...પે॰... દુક્ખનિરોધગામિનિયા પટિપદાય અઞ્ઞાણ''ન્તિ (વિભ॰ ૨૨૬).

એત્થ ચ નિરોધસચ્ચં બુદ્ધેન ગોચરાસેવનાય આસેવિતં, મગ્ગસચ્ચં ભાવનાસેવનાય. એત્તાવતા અસમ્બુધં બુદ્ધનિસેવિતં યન્તિ ઉપયોગપ્પત્તો યો વિસયો નિરોધો ચ મગ્ગો ચ, તસ્સ યથાવુત્તાવિજ્જાદિકિલેસજાલત્તયવિદ્ધંસિનો નમો ધમ્મવરસ્સાતિ અયં ગાથાય અત્થો. પરિયત્તિધમ્મોપિ

કિલેસવિદ્ધંસનસ્સ સુત્તન્તનયેન ઉપનિસ્સયપચ્ચયત્તા કિલેસવિદ્ધંસનસીલતાય ‘‘અવિજ્જાદિકિલેસજાલવિદ્ધંસી’’તિ વત્તું સમ્ભવતિ. એવઞ્હિ સતિ રાગવિરાગાતિ ગાથત્થો, સો ધમ્મં દેસેતિ...પે॰... બ્રહ્મચરિયં પકાસેતીતિ સુત્તત્થો ચ અસેસતો ગહિતો હોતિ. અથ વા ઇમાય ગાથાય કેવલં પરિયત્તિધમ્મોવ ગહિતો હોતિ, યં સન્ધાયાહ ‘‘સો ધમ્મં દેસેતિ આદિકલ્યાણં...પે॰... બ્રહ્મચરિયં પકાસેતી’’તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૯૦; પારા॰ ૧), તમ્પિ અસમ્બુધં બુદ્ધેહેવ નિસેવિતં ગોચરાસેવનાય અનઞ્ઞનિસેવિતં. યથાહ ‘‘ભગવંમૂલકા નો, ભન્તે, ધમ્મા ભગવંનેત્તિકા ભગવંપટિસરણા...પે॰... ભગવતો સુત્વા ભિક્ખૂ ધારેસ્સન્તી’’તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૪૬).

તતિયગાથાય સીલાદયો કિઞ્ચાપિ લોકિયલોકુત્તરા યથાસમ્ભવં લબ્ભન્તિ, તથાપિ અન્તે ‘‘અરિયસઙ્ઘ’’ન્તિ વચનતો સીલાદયો ચત્તારો ધમ્મક્ખન્ધા લોકુત્તરાવ. એત્થ ચ ‘‘સીલસમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિવિમુત્તિઞાણપ્પભુતીહી’’તિ વત્તબ્બે સરૂપેકસેસં કત્વા ‘‘**વિમુત્તિઞાણપ્પભુતીહી**’’તિ વુત્તં. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ વિમુત્તીતિ ફલધમ્માવ સુત્તે અધિપ્પેતા, તથાપિ ‘‘મગ્ગા વુટ્ઠહિત્વા મગ્ગં પચ્ચવેક્ખતિ. પહીને કિલેસે પચ્ચવેક્ખતિ. ફલં પચ્ચવેક્ખતિ. નિબ્બાનં પચ્ચવેક્ખતી’’તિ (પટ્ઠા॰ ૧.૧.૪૧૦) વચનતો મગ્ગાદિપચ્ચવેક્ખણઞાણં વિમુત્તિઞાણન્તિ વેદિતબ્બં. વિમુત્તિ વિમોક્ખો ખયોતિ હિ અત્થતો એકં. ‘‘ખયે ઞાણં અનુપ્પાદે ઞાણન્તિ (ધ॰ સ॰ દુકમાતિકા ૧૪૨; દી॰ નિ॰ ૩.૩૦૪) એત્થ ખયો નામ મગ્ગો, રાગક્ખયો દોસક્ખયોતિ ફલનિબ્બાનાનં અધિવચન’’ન્તિ સુત્તે આગતમેવ. પહીનકિલેસાનં ખયો પાકતિકો ખયો એવ. **પભુતિ**-સદ્દેન તિસ્સો વિજ્જા છ અભિઞ્ઞા ચતસ્સો પટિસમ્ભિદાતિ એવમાદયો ગુણા સઙ્ગહિતા. સમન્નાગમટ્ઠેન અપરિહીનટ્ઠેન ચ યુત્તો. **ખેત્તં જનાનં કુસલત્થિકાન**ન્તિ ‘‘અનુત્તરં પુઞ્ઞક્ખેત્તં લોકસ્સા’’તિ સુત્તતો કુસલસ્સ વિરુહનટ્ઠાનત્તા, સુત્તન્તનયેન ઉપનિસ્સયપચ્ચયત્તા ચ કામં કુસલસ્સ ખેત્તં હોતિ સઙ્ઘો, ન કુસલત્થિકાનં જનાનં. તસ્મા ન યુજ્જતીતિ ચે? ન, સુત્તત્થસમ્ભવતો. સુત્તે ‘‘અનુત્તરં પુઞ્ઞક્ખેત્તં લોકસ્સા’’તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૩૪૧) હિ વુત્તં. કસ્સ લોકસ્સ? પુઞ્ઞત્થિકસ્સ ખેત્તં સઙ્ઘો, પુઞ્ઞુપનિસ્સયત્તા પુઞ્ઞક્ખેત્તં હોતિ સઙ્ઘો, કુસલત્થિકાનન્તિ ચ વુચ્ચન્તિ. લોકેપિ હિ દેવદત્તસ્સ ખેત્તં યઞ્ઞદત્તસ્સ ખેત્તં સાલિયવુપનિસ્સયત્તા સાલિખેત્તં યવખેત્તન્તિ ચ વુચ્ચતિ. **અરિયસઙ્ઘ**ન્તિ વિગતકિલેસત્તા અરિયં પરિસુદ્ધં અરિયાનં, અરિયભાવં વા પત્તં સીલદિટ્ઠિસામઞ્ઞેન સઙ્ઘતત્તા સઙ્ઘં. ‘‘અરિય-સદ્દેન સમ્મુતિસઙ્ઘં નિવારેતી’’તિ કેચિ લિખન્તિ, તં ન સુન્દરં વિમુત્તિઞાણગુણગ્ગહણેન વિસેસિતત્તા. **સિરસા**તિ ઇમિના કામં કાયનતિં દસ્સેતિ, તથાપિ ઉત્તમસદ્દે ગુણગારવેન ઉત્તમઙ્ગમેવ નિદ્દિસન્તો ‘‘સિરસા નમામી’’ત્યાહ. સિરસ્સ પન ઉત્તમતા ઉત્તમાનં ચક્ખુસોતિન્દ્રિયાનં નિસ્સયત્તા, તેસં ઉત્તમતા ચ દસ્સનાનુત્તરિયસવનાનુત્તરિયહેતુતાય વેદિતબ્બા. એત્થાહ – અનુસન્ધિકુસલો

> ‘‘ઉપોગ્ઘાતો પદઞ્ચેવ, પદત્થો પદવિગ્ગહો;
> ચોદનાપ્રત્યવજ્જાનં, બ્યાખ્યા તન્તસ્સ છબ્બિધા’’તિ. –

એવમવત્વા કસ્મા રતનત્તયપણામં પઠમં વુત્તન્તિ? વુચ્ચતે – સતાચારત્તા. આચારો કિરેસ સપ્પુરિસાનં, યદિદં સંવણ્ણનારમ્ભે રતનત્તયપૂજાવિધાનં. તસ્મા ‘‘સતાચારતો ભટ્ઠા મા મયં હોમા’’તિ કરીયતિ, ચતુગમ્ભીરભાવયુત્તઞ્ચ વિનયપિટકં સંવણ્ણેતુકામસ્સ મહાસમુદ્દં ઓગાહન્તસ્સ વિય પઞ્ઞાવેય્યત્તિયસમન્નાગતસ્સાપિ મહન્તં ભયં હોતિ, ભયક્ખયાવહઞ્ચેતં રતનત્તયગુણાનુસ્સરણજનિતં પણામપૂજાવિધાનં. યથાહ ‘‘એવં બુદ્ધં સરન્તાન’’ન્તિઆદિ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૪૯). અપિચાચરિયો સત્થુપૂજાવિધાનેન અસત્થરિ સત્થાભિનિવેસસ્સ લોકસ્સ યથાભૂતં સત્થરિ એવ સમ્માસમ્બુદ્ધે સત્થુસમ્ભાવનં ઉપ્પાદેતિ, અસત્થરિ સત્થુસમ્ભાવનં પરિચ્ચજાપેતિ, ‘‘તથાગતપ્પવેદિતં ધમ્મવિનયં અત્તનો દહતી’’તિ વુત્તદોસં પરિહરતિ.

અન્તરાયબહુલત્તા ખન્ધસન્તતિયા વિપ્પકતાય વિનયસંવણ્ણનાય અત્તનો આયુવણ્ણસુખબલાનં પરિક્ખયસમ્ભવાસઙ્કાય ''અભિવાદનસીલિસ્સ...પે॰... આયુ વણ્ણો સુખં બલ''ન્તિ (ધ॰ પ॰ ૧૦૯) વુત્તાનિસંસે યાવ સંવણ્ણનાપરિયોસાના પત્થેતિ. અપિ ચેત્થ બુદ્ધસ્સ ભગવતો પણામપૂજાવિધાનં સમ્માસમ્બુદ્ધભાવાધિગમત્થં **બુદ્ધયાનં** પટિપજ્જન્તાનં ઉસ્સાહં જનેતિ. લોકિયલોકુત્તરભેદસ્સ, લોકુત્તરસ્સેવ વા સદ્ધમ્મસ્સ પૂજાવિધાનં પચ્ચેકબુદ્ધભાવાધિગમત્થં **પચ્ચેકબુદ્ધયાનં** પટિપજ્જન્તાનં ઉસ્સાહં જનેતિ. સદ્ધમ્મપટિવેધમત્તાભિલાસિનો હિ તે. પરમત્થસઙ્ઘપૂજાવિધાનં પરમત્થસઙ્ઘભાવાધિગમત્થં **સાવકયાનં** પટિપજ્જન્તાનં ઉસ્સાહં જનેતિ, મઙ્ગલાદીનિ વા સાત્થાનિ અનન્તરાયાનિ ચિરટ્ઠિતિકાનિ બહુમતાનિ ચ ભવન્તીતિ એવંલદ્ધિકાનં ચિત્તપરિતોસનત્થં ''પૂજા ચ પૂજનેય્યાન''ન્તિ ભગવતા પસત્થમઙ્ગલં કરોતિ. વુચ્ચતે ચ –

''મઙ્ગલં ભગવા બુદ્ધો, ધમ્મો સઙ્ઘો ચ મઙ્ગલં;
મઙ્ગલાદીનિ સાત્થાનિ, સીઘં સિજ્ઝન્તિ સબ્બસો.

''સત્થુ પૂજાવિધાનેન, એવમાદી બહૂ ગુણે;
લભતીતિ વિજાનન્તો, સત્થુપૂજાપરો સિયા''તિ.

એત્થ ચ સત્થુપધાનત્તા ધમ્મસઙ્ઘાનં પૂજાવિધાનં સત્થુપૂજાવિધાનમિચ્ચેવ દટ્ઠબ્બં સાસનતો લોકતો ચ. તેનેતં વુચ્ચતિ –

''સત્થા''તિ ધમ્મો સુગતેન વુત્તો;
નિબ્બાનકાલે યમતો સ સત્થા;
સુવત્થિગાથાસુ ''તથાગતો''તિ;
સઙ્ઘો ચ વુત્તો યમતો સ સત્થા.

કિઞ્ચ ભિય્યો –

ધમ્મકાયો યતો સત્થા, ધમ્મો સત્થા તતો મતો;
ધમ્મટ્ઠિતો સો સઙ્ઘો ચ, સત્થુસઙ્ખ્યં નિગચ્છતિ.

સન્તિ હિ લોકે વત્તારો કોસગતં અસિં ગહેત્વા ઠિતં પુરિસં વિસું અપરામસિત્વા ''અસિં ગહેત્વા ઠિતો એસો''તિ. તેનેવાહ ચારિયમાત્રચ્ચેવા –

''નમત્થુ બુદ્ધરત્નાય, ધમ્મરત્નાય તે નમો;
નમત્થુ સઙ્ઘરત્નાય, તિરત્નસમવાનયી''તિ.

અપિચ સબ્બધમ્મેસુ અપ્પટિહતઞાણનિમિત્તાનુત્તરવિમોક્ખપાતુભાવાભિસઙ્ખતં ખન્ધસન્તાનમુપાદાય ''બુદ્ધો''તિ યદિ પઞ્ઞાપિયતિ, ધમ્મો પણામારહોતિ કા એવ કથા, સઙ્ઘો ચ ''સઙ્ઘે ગોતમિ દેહિ, સઙ્ઘે તે દિન્ને અહઞ્ચેવ પૂજિતો ભવિસ્સામિ સઙ્ઘો ચા''તિ વુત્તત્તા ભાજનન્તિ દીપેતિ. અથ વા ''બુદ્ધસુબોધિતો ધમ્મો આચરિયપરમ્પરાય સુવણ્ણભાજને પક્ખિત્તતેલમિવ અપરિહાપેત્વા યાવજ્જતના આભતત્તા એવ માદિસાનમ્પિ સોતદ્વારમનુપ્પત્તો''તિ સઙ્ઘસ્સ આચરિયો અતીવ આદરેન પણામં કરોતિ ''સિરસા નમામી''તિ.

એવં અનેકવિધં પણામપ્પયોજનં વદન્તિ, આચરિયેન પન અધિપ્પેતપ્પયોજનં અત્તના એવ વુત્તં “**ઇચ્ચેવમચ્ચન્તનમસ્સનેય્ય**”ન્તિઆદિના ચતુત્થગાથાય. **ઇચ્ચેવ**ન્તિ એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો રતનત્તયપૂજાવિધાનપરિસમત્તત્થો. યદિ એવં યથાવિહિતમત્તમેવ પૂજાવિધાનં અરહતિ રતનત્તયં, ન તતો ઉદ્ધન્તિ આપજ્જતીતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગનિવારણત્થં “એવમચ્ચન્તનમસ્સનેય્ય”ન્તિ આહ. તત્થ એવન્તિ ઇમિના યથાવુત્તવિધિં દસ્સેતિ. યથાવુત્તેન વિધિના, અઞ્ઞેન વા તાદિસેન અચ્ચન્તમેવ મુહુત્તમપિ અઠત્વા અભિક્ખણં નિરન્તરં નિયમેન નમસ્સનારહં નમસ્સમાનસ્સ હિતમહપ્ફલકરણતોતિ અત્થો. એવંવિધં દુલ્લભટ્ઠેન મહપ્ફલટ્ઠેન ચ સિદ્ધં રતનભાવં રતનત્તયં નમસ્સમાનો યં પુઞ્ઞાભિસન્દં અલત્થં અલભિં. અકુસલમલં તદઙ્ગાદિપ્પહાનેન પુનાતીતિ પુઞ્ઞં. કિલેસદરથપ્પટિપ્પસ્સદ્ધિયા સીતલત્તા ચિત્તં અભિસન્દેતીતિ અભિસન્દો. પુઞ્ઞઞ્ચ તં અભિસન્દો ચાતિ પુઞ્ઞાભિસન્દો, તં **પુઞ્ઞાભિસન્દં**. **ગણ્ઠિપદે** પન “પુઞ્ઞમહત્તં”ન્તિ ભણન્તિ, “વિપુલ”ન્તિ વચનતો સો અત્થો ન યુજ્જતીતિ આચરિયો. અથ વા પુઞ્ઞાનં અભિસન્દો પુઞ્ઞાભિસન્દો , તં **પુઞ્ઞાભિસન્દં**. સન્દ સવનેતિ ધાતુ. તસ્મા પુઞ્ઞસોતં પુઞ્ઞુસ્સયન્તિ અત્થો યુજ્જતિ, તં પન વિપુલં, ન પરિત્તન્તિ દસ્સિતં **વિપુલ**-સદ્દેન.

પઞ્ચમગાથા **યસ્મિં** વિનયપિટકે પાળિતો ચ અત્થતો ચ અનૂનં લજ્જીપુગ્ગલેસુ પવત્તનટ્ઠેન **ઠિતે** સકલં તિવિધમ્પિ **સાસનં** તેસ્વેવ પુગ્ગલેસુ **પતિટ્ઠિતં** હોતિ. કસ્સ સાસનન્તિ ચે? **અટ્ઠિતસ્સ** ભગવતો. ભગવા હિ ઠિતિહેતુભૂતાય ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા અભાવેન અટ્ઠિતોતિ વુચ્ચતિ. ઉચ્છેદદિટ્ઠિકો હિ પરલોકે નિરપેક્ખો કેવલં કામસુખલ્લિકાનુયોગમનુયુઞ્જન્તો તિટ્ઠતિ, ન પરલોકહિતાનિ પુઞ્ઞાનિ કત્તું બ્યાવટો હોતિ, સસ્સતદિટ્ઠિકો તાનિ કત્તું આયૂહતિ. ભગવા પન તથા અતિટ્ઠન્તો અનાયૂહન્તો મજ્ઝિમં પટિપદં પટિપજ્જન્તો સયઞ્ચ ઓઘં તરિ, પરે ચ તારેસિ. યથાહ “અપ્પતિટ્ઠં ખ્વાહં, આવુસો, અનાયૂહં ઓઘમતરિ”ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧). ચતુબ્રહ્મવિહારવસેન સત્તેસુ સુટ્ઠુ સમ્મા ચ ઠિતસ્સાતિ અત્થવસેન વા **સુસણ્ઠિતસ્સ**. સુસણ્ઠિતત્તા હેસ કેવલં સત્તાનં દુક્ખં અપનેતુકામો હિતં ઉપસંહરિતુકામો સમ્પત્તિયા ચ પમોદિતો અપક્ખપતિતો ચ હુત્વા વિનયં દેસેતિ, તસ્મા ઇમસ્મિં વિનયસંવણ્ણનાધિકારે સારુપ્પાય થુતિયા થોમેન્તો આહ “સુસણ્ઠિતસ્સા”તિ. **ગણ્ઠિપદે** પન “મનાપિયે ચ ખો, ભિક્ખવે, કમ્મવિપાકે પચ્ચુપટ્ઠિતે”તિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૫; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૮૬) સુત્તસ્સ, “સુસણ્ઠાના સુરૂપતા”તિ (ખુ॰ પા॰ ૮.૧૧) સુત્તસ્સ ચ વસેન સુસણ્ઠિતસ્સાતિ અત્થો વુત્તો, સો અધિપ્પેતાધિકારાનુરૂપો ન હોતિ. **અમિસ્સ**ન્તિ કિં વિનયં અમિસ્સં, ઉદાહુ પુબ્બાચરિયાનુભાવન્તિ? નોભયમ્પિ. અમિસ્સા એવ હિ વિનયટ્ઠકથા. તસ્મા ભાવનપુંસકવસેન અમિસ્સં તં વણ્ણયિસ્સન્તિ સમ્બન્ધો. **પુબ્બાચરિયાનુભાવ**ન્તિ અટ્ઠકથા “યસ્મા પુરે અટ્ઠકથા અકંસૂ”તિ વચનતો તેસં આનુભાવો નામ હોતિ. કિઞ્ચિ અપુબ્બં દિસ્વા સન્તિ હિ લોકે વત્તારો “કસ્સેસ આનુભાવો”તિ. અથ વા ભગવતો અધિપ્પાયં અનુગન્ત્વા તંતંપાઠે અત્થં ભાવયતિ વિભાવયતિ, તસ્સ તસ્સ વા અત્થસ્સ ભાવના વિભાવનાતિ આનુભાવો વુચ્ચતિ અટ્ઠકથા.

પુબ્બાચરિયાનુભાવે સતિ કિં પુન તં વણ્ણયિસ્સન્તિ ઇમિના આરમ્ભેનાતિ તતો વુચ્ચન્તિ છટ્ઠસત્તમટ્ઠમનવમગાથાયો. તત્થ અરિયમગ્ગઞાણમ્બુના નિદ્ધોતમલત્તા વિસુદ્ધવિજ્જેહિ, તેનેવ નિદ્ધોતાસવત્તા વિસુદ્ધપટિસમ્ભિદેહિ, વિસુદ્ધપટિસમ્ભિદત્તા ચ સદ્ધમ્મસંવણ્ણનકોવિદેહીતિ યોજના વેદિતબ્બા. કેચિ “પુબ્બાચરિયાતિ વુત્તે લોકાચરિયાપિ, સાસને રાહુલાચરિયાદયોપિ સઙ્ગય્હન્તિ, તે અપનેતું કામઞ્ચાતિઆદિ વુત્ત”ન્તિ વદન્તિ. “તં વણ્ણયિસ્સ”ન્તિ વુત્તત્તા પુબ્બટ્ઠકથાય ઊનભાવો દસ્સિતોતિ ચે? ન, ચિત્તેહિ નયેહિ સંવણ્ણિતોતિ દસ્સેતું “**કામઞ્ચા**”તિઆદિ વુત્તં. સદ્ધમ્મં સંવણ્ણેતું કોવિદેહિ, તાય સંવણ્ણનાય વા કોવિદેહિ **સદ્ધમ્મસંવણ્ણનકોવિદેહિ**.

સલ્લેખિયેતિ કિલેસજાતં બાહુલ્લં વા સલ્લિખતિ તનું કરોતીતિ સલ્લેખો, સલ્લેખસ્સ ભાવો સલ્લેખિયં, તસ્મિં સલ્લેખિયે. **નોસુલભૂપમેહી**તિ અસુલભૂપમેહિ. **મહાવિહારસ્સા**તિ મહાવિહારવંસસ્સ. પઞ્ઞાય અચ્ચુગ્ગતટ્ઠેન ધજો ઉપમા એતેસન્તિ ધજૂપમા, તેહિ **ધજૂપમેહિ**. સમ્બુદ્ધવરં અનુઅયેહિ અનુગતેહિ **સમ્બુદ્ધવરન્વયેહિ**, બુદ્ધાધિપ્પાયાનુગેહીતિ અધિપ્પાયો. ઇધ વર-સદ્દો ''સામં સચ્ચાનિ બુદ્ધત્તા સમ્બુદ્ધો''તિ વચનતો પચ્ચેકબુદ્ધાપિ સઙ્ગય્હન્તિ. તસ્મા તે અપનેતું વુત્તો.

અટ્ઠકથાય ઊનભાવં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અત્તનો કરણવિસેસં તસ્સ પયોજનઞ્ચ દસ્સેતું ''**સંવણ્ણના**''તિઆદિમાહ. **ન કિઞ્ચિ અત્થં અભિસમ્ભુણાતી**તિ કિઞ્ચિ પયોજનં ફલં હિતં ન સાધેતીતિ અત્થો ''ન તં તસ્સ ભિક્ખુનો કિઞ્ચિ અત્થં અનુભોતી''તિઆદીસુ (પારા॰ ૫૩૮) વિય. **અજ્ઝેસનં બુદ્ધસિરિવ્હયસ્સા**તિ ઇમિના યસ્મા સહમ્પતિબ્રહ્મુના અજ્ઝિટ્ઠેન ધમ્મો દેસિતો ભગવતા, સારિપુત્તસ્સ અજ્ઝેસનં નિસ્સાય વિનયો પઞ્ઞત્તો, તસ્મા અયમ્પિ આચરિયો તં આચરિયવત્તં પૂજેન્તો ઇમં સંવણ્ણનં બુદ્ધસિરિત્થેરસ્સ યાચનં નિસ્સાય અકાસીતિ દસ્સેતિ. **સમનુસ્સરન્તો**તિ તસ્સાભાવં દીપેતિ આદરઞ્ચ.

તતો પરં દ્વે ગાથાયો કત્તબ્બવિધિદસ્સનત્થં વુત્તા. તેન તાસુ અટ્ઠકથાસુ વુત્તવિનિચ્છયપચ્ચયવિમતિં વિનોદેતિ, એકટ્ઠકથાય કુસલસ્સ વા ''અયં નયો અટ્ઠકથાયં નત્થી''તિ પટિક્ખેપં નિવારેતિ, અયુત્તત્થપરિચ્ચાગેન તત્થ અભિનિવિટ્ઠાનં અભિનિવેસં પરિચ્ચજાપેતિ, થેરવાદદસ્સનેન વિનયવિનિચ્છયં પતિ વિનયધરાનં કારણોપપત્તિતો ઉહાપોહક્કમં દસ્સેતિ, અયુત્તત્થેરવાદપટિક્ખેપેન પુગ્ગલપ્પમાણતં પટિક્ખિપતીતિ ઇમે ચાનિસંસા કત્તબ્બવિધિદસ્સનેન દસ્સિતા હોન્તિ. સંવણ્ણનં તઞ્ચ સમારભન્તો તસ્સા સંવણ્ણનાય મહાઅટ્ઠકથં સરીરં કત્વા સમારભિસ્સં, મહાપચ્ચરિયમ્પિ યો વુત્તો વિનિચ્છયો, તથેવ કુરુન્દીનામાદીસુ લોકે વિસ્સુતાસુ અટ્ઠકથાસુ ચ યો વુત્તો વિનિચ્છયો, તતોપિ વિનિચ્છયતો મહાઅટ્ઠકથાનયેન, વિનયયુત્તિયા વા યુત્તમત્થં તસ્સ સરીરસ્સ અલઙ્કારં વિય ગણ્હન્તો સમારભિસ્સં. કિં સંવણ્ણનમેવ, ન અઞ્ઞન્તિ દસ્સનત્થં પુન સંવણ્ણનાગ્ગહણં. અથ વા અન્તોગધત્થેરવાદં સંવણ્ણનં કત્વા સમારભિસ્સન્તિ યોજના વેદિતબ્બા. થેરવાદા હિ બહિઅટ્ઠકથાય વિચરન્તિ. એત્થ **આદિ**-સદ્દેન ચૂળપચ્ચરિઅન્ધકઅરિયટ્ઠકથાપન્નવારાદયોપિ સઙ્ગહિતા . તત્થ **પચ્ચરી** નામ સીહળભાસાય ઉળુમ્પં કિર, તસ્મિં નિસીદિત્વા કતત્તા તમેવ નામં જાતં. કુરુન્દીવલ્લિવિહારો નામ અત્થિ, તત્થ કતત્તા **કુરુન્દી** નામ જાતા.

સમ્મ સમારભિસ્સન્તિ કત્તબ્બવિધાનં સજ્જેત્વા અહં ઠિતો, તસ્મા **તં મે નિસામેન્તૂ**તિ ગાથાય તં સંવણ્ણનં મે મમ, મયા વા વુચ્ચમાનન્તિ પાઠસેસો . **નિસામેન્તુ** પસ્સન્તુ પઞ્ઞાચક્ખુના સુણન્તુ વા સદ્ધાવીરિયપીતિપામોજ્જાભિસઙ્ખારેન સઙ્ખરિત્વા પૂજયન્તા **સક્કચ્ચં ધમ્મં**. કસ્સ ધમ્મં? **ધમ્મપ્પદીપસ્સ તથાગતસ્સ**. કિં દસ્સેતિ? પદીપટ્ઠાનિયો હિ ધમ્મો હિતાહિતપ્પકાસનતો, પદીપધરટ્ઠાનિયો ધમ્મધરો તથાગતો, તસ્મા પરિનિબ્બુતેપિ તસ્મિં તથાગતે તત્થ સોકં અકત્વા સક્કચ્ચ ધમ્મં પટિમાનયન્તા નિસામેન્તૂતિ દસ્સેતિ. અથ વા ''ધમ્મકાયા તથાગતા''તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૧૧૮) વચનતો ધમ્મો ચ સો પદીપો ચાતિ **ધમ્મપ્પદીપો**, ભગવા.

યો ધમ્મવિનયો યથા બુદ્ધેન વુત્તો, સો તથેવ બુદ્ધપુત્તેહિ સાવકેહિ **ઞાતો** અવબુદ્ધો, યેહિ **તેસં** બુદ્ધપુત્તાનં **મતિં** અધિપ્પાયં **અચ્ચજન્તા** નિરવસેસં ગણ્હન્તા. **પુરે**તિ પુરા, પોરાણત્થેરા વા. **અટ્ઠકથા**તિ અટ્ઠકથાયો, ઉપયોગબહુવચનં.

યં અત્થજાતં અટ્ઠકથાસુ વુત્તં, તં સબ્બમ્પિ પમાદલેખકાનં પમાદલેખમત્તં વજ્જયિત્વા. કિં સબ્બેસમ્પિ પમાણં? ન, કિન્તુ સિક્ખાસુ સગારવાનં ઇધ વિનયમ્હિ પણ્ડિતાનં, મહાઅટ્ઠકથાયં પન સચ્ચેપિ અલિકેપિ દુક્કટમેવ વુત્તં, તં પમાદલેખન્તિ વેદિતબ્બં. પમાદલેખં વજ્જયિત્વા પમાણં હેસ્સતીતિ સમ્બન્ધો.

તતો ચાતિ અટ્ઠકથાસુ વુત્તઅત્થજાતતો **તન્તિક્કમં** પાળિક્કમં. સુત્તન્તા સુત્તાવયવા. અન્તોતિ હિદં અબ્ભન્તરાવયવસમ્ભાવનાદીસુ દિસ્સતિ. સુત્તન્તેસુ ભવા સુત્તન્તિકા, તેસં **સુત્તન્તિકાનં**, સુત્તન્તગન્થેસુ આગતવચનાનન્તિ અત્થો. અથ વા અમીયતીતિ અન્તો, સાધીયતીતિ અધિપ્પાયો. કેન સાધીયતિ? સુત્તેન, સુત્તસ્સ અન્તો સુત્તન્તો, કો સો? સો સો અત્થવિકપ્પો, તસ્મિં સુત્તન્તે નિયુત્તાનિ વચનાનિ સુત્તન્તિકાનિ. તેસં **સુત્તન્તિકાનં** વચનાનમત્થં. તસ્સ તસ્સ આગમસુત્તસ્સ અભિધમ્મવિનયસુત્તસ્સ ચાનુરૂપં પરિદીપયન્તી, અયં તાવેત્થ સમાસતો અત્થવિભાવના – ‘‘ઇતિપિ સો ભગવા’’તિઆદીનં (સં॰ નિ॰ ૨.૪૧; ૫.૪૭૯; અ॰ નિ॰ ૬.૧૦; પારા॰ ૧) સુત્તન્તિકાનં વચનાનમત્થં આગમસુત્તન્તાનુરૂપં. ‘‘વિવાદાધિકરણં સિયા કુસલં સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકત’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૨૦) એવમાદીનં અભિધમ્મસુત્તન્તિકાનં વચનાનમત્થં અભિધમ્મસુત્તન્તાનુરૂપન્તિ એવમાદિ. **હેસ્સતી**તિ ભવિસ્સતિ, કરીયિસ્સતીતિ અધિપ્પાયો. **વણ્ણનાપી**તિ એત્થ **અપિ**-સદ્દો સમ્પિણ્ડનત્થો, સો તસ્માતિ પદેન યોજેતબ્બો. કથં? પણ્ડિતાનં પમાણત્તાપિ વિત્થારમગ્ગસ્સ સમાસિતત્તાપિ વિનિચ્છયસ્સ અસેસિતત્તાપિ તન્તિક્કમસ્સ અવોક્કમિતત્તાપિ સુત્તન્તિકવચનાનં સુત્તન્તટ્ઠકથાનુરૂપં દીપનતોપિ તસ્માપિ સક્કચ્ચં અનુસિક્ખિતબ્બાતિ. એત્થ ‘‘તન્તિક્કમં અવોક્કમિત્વા’’તિ વચનેન સિદ્ધેપિ ‘‘અટ્ઠકથાચરિયા વેરઞ્જકણ્ડાદીસુ ‘સુત્તન્તિકાનં ભારો’તિ ગતા, મયં પન વત્વાવ ગમિસ્સામા’’તિ દસ્સેતું ‘‘સુત્તન્તિકાન’’ન્તિ વુત્તં કિર.

ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

બાહિરનિદાનકથાવણ્ણના

તદઙ્ગવિનયાદિભેદેન વિનયસ્સબહુત્તા વિનયો તાવ વવત્થપેતબ્બો. ‘‘બુદ્ધેન ધમ્મો વિનયો ચ વુત્તો’’તિ પુબ્બે વુત્તત્તા ઇદાનિ ‘‘વુત્તં યેના’’તિ ન વત્તબ્બન્તિ ચે? તસ્સ એવમાદિવચનં સન્ધાય વુત્તન્તિ સમ્બન્ધો. **ધારિતં યેન ચાભતં. યત્થપ્પતિટ્ઠિતઞ્ચેત**ન્તિ વચનં સકલમ્પિ વિનયપિટકં સન્ધાય વુત્તં. **અત્તપચ્ચક્ખવચનં ન હોતી**તિ આહચ્ચ ભાસિતં ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. ન હિ ભગવતો અતીતાદીસુ અપ્પચ્ચક્ખં કિઞ્ચિ અત્થિ. યદિ અત્તપચ્ચક્ખવચનં ન હોતિ, પદસોધમ્માપત્તિં ન જનેય્યાતિ ચે? ન, સાવકભાસિતસ્સપિ પદસોધમ્માપત્તિજનનતો. નિયમાભાવા અતિપ્પસઙ્ગોતિ ચે? ન, પદસોધમ્મસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં ‘‘સઙ્ગીતિત્તયં આરુળ્હો’’તિ વિસેસિતત્તા. તથા અટ્ઠકથાયમ્પિ સઙ્ગીતિં આરુળ્હત્તા ‘‘ખન્ધાનઞ્ચ પટિપાટિ...પે॰... સંસારોતિ પવુચ્ચતી’’તિ (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૬ સઙ્ખારપદનિદ્દેસ) એવમાદિવચનં, યઞ્ચ સઙ્ગીતિઆરુળ્હક્કમાનુગતં, તં પદસોધમ્માપત્તિં જનેતીતિ આયસ્મા ઉપતિસ્સો.

પઠમમહાસઙ્ગીતિકથાવણ્ણના

પઠમમહાસઙ્ગીતિ નામ ચાતિ એત્થ **ચ**-સદ્દો અતિરેકત્થો, તેન અઞ્ઞાપિ અત્થીતિ દીપેતિ. તમ્પિ સાલવનં ઉપગન્ત્વા મિત્તસુહજ્જે અપલોકેત્વા નિવત્તનતો **ઉપવત્તન**ન્તિ પાકટં જાતં કિર. **યમકસાલાન**ન્તિ એકા કિર સાલપન્તિ સીસભાગે, એકા પાદભાગે. તત્રાપિ એકો તરુણસાલો સીસભાગસ્સ આસન્નો હોતિ, એકો પાદભાગસ્સ,

મૂલખન્ધવિટપપત્તેહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સંસિબ્બિત્વા ઠિતસાલાનન્તિપિ વુત્તં. **અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા**તિ ઇત્થમ્ભૂતલક્ખણે કરણવચનં ''કતકિચ્ચો પીતિજ હાસ ચેતો અવેરમુખેનાભતકુણ્ડલેના''તિઆદીસુ વિય. પરિનિબ્બાને પરિનિબ્બાનહેતુ, તસ્મિં ઠાને વા મા સોચિત્થ ચિત્તેન, મા પરિદેવિત્થ વાચાય ''પરિદેવનં વિલાપ''ન્તિ વચનતો. **મહાસમણેના**તિ નિસ્સક્કત્થે કરણવચનં. સૂરિયં'સૂભિ પટુકરા'ભા'રિણસ્સ તાણા ઇત્યત્રેવ. યઞ્ચ ભગવતો અનુગ્ગહં, તસ્સ અનુગ્ગહસ્સાતિ આચરિયા. એકચ્ચે પન ''યં યસ્મા અહં અનુગ્ગહિતો''તિ વદન્તિ. **નિબ્બસનાની**તિ નિટ્ઠિતવસનકિચ્ચાનિ, મયા પરિભુઞ્જિત્વા અપનીતાનિ . યદિ સુયુત્તાનિ ધારેસ્સસીતિ પુચ્છતિ, કવચસદિસાનિ સાણાનિ. ઇસ્સરિયસદિસા નવ અનુપુબ્બવિહારાદયો. અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિરોધસમાપત્તિ ચ પટિલાભક્કમેન ''**અનુપુબ્બવિહારા**''તિ વુત્તા.

> અનાગતે સન્નિકટ્ઠે, તથાતીતે ચિરન્તને;
> કાલદ્વયેપિ કવીહિ, પુરાસદ્દો પયુજ્જતે.

સત્થુસાસનમેવ પરિયત્તિ સત્થુસાસનપરિયત્તિ, સા સુત્તગેય્યાદિવસેન નવઙ્ગા. તિપિટકમેવ સબ્બપરિયત્તિપ્પભેદં ધારેન્તીતિ **તિપિટકસબ્બપરિયત્તિપ્પભેદધરા**. ''વિના ન સક્કા''તિ ન વત્તબ્બં ''તિપિટકસબ્બપરિયત્તિપ્પભેદધરે''તિ વુત્તત્તા, એવં સન્તેપિ અત્થિ વિસેસો તેહિ સમ્મુખાપિ અસમ્મુખાપિ સુતં, થેરેન પન અસમ્મુખાપટિગ્ગહિતં નામ નત્થીતિ. **ન વાચન્તિ** એત્થ **વા**તિ વિભાસા, અઞ્ઞાસિપિ ન અઞ્ઞાસિપીતિ અત્થો. **તત્ર** ઉચ્ચિનને. બહુસદ્દો વિપુલ્લત્થો ''અનન્તપારં બહુ વેદિતબ્બમિત્ય''ત્રેવ. પુબ્બે ''તિપિટકસબ્બપઅયત્તિપ્પભેદધરે''તિ વુત્તત્તા ''બહુ ચાનેન...પે॰... પરિયત્તો''તિ ન યુજ્જતીતિ ચે? ન, તિપિટકસ્સ અનન્તત્તા, તસ્મા અમ્હે ઉપાદાય તેન બહુ પરિયત્તોતિ અધિપ્પાયો. ઇતરથા આનન્દત્થેરો તેહિ અપ્પસ્સુતોતિ આપજ્જતિ, ''અસમ્મુખા પટિગ્ગહિતં નામ નત્થી''તિ વચનવિરોધો ચ. **અડ્ઢમાસો અતિક્કન્તો**તિ એત્થ એકો દિવસો નટ્ઠો, સો પાટિપદદિવસો, કોલાહલદિવસો નામ સો, તસ્મા ઇધ ન ગહિતો. સંવેગવત્થું કિત્તેત્વા કીળનતો **સાધુકીળનં** નામ. **સ્વેપીતિ અપિ**-સદ્દો અપેક્ખામન્તાનુઞ્ઞાય. સુભસુત્તં ''અચિરપરિનિબ્બુતે ભગવતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૪૪૪) વુત્તત્તા ચતુરાસીતિધમ્મક્ખન્ધસહસ્સેસુ અન્તોગધં ન હોતીતિ ચે? ન, ભગવતો કાલે લદ્ધનયત્તા કથાવત્થુ વિય. છડ્ડિતા પતિતા ઉક્લાપા **છડ્ડિતપતિતઉક્લાપા**. આણા એવ અપ્પટિહતટ્ઠેન ચક્કન્તિ **આણાચક્કં**. એકતો એત્થ નિપતન્તીતિ **એકનિપાતનં. આકાસેન આગન્ત્વા નિસીદીતિ એકે**તિ એતં દુતિયવારે ગમનં સન્ધાયાતિ આયસ્મા ઉપતિસ્સો . પઠમં વા આકાસેન ગન્ત્વા પરિસં પત્વા ભિક્ખુપન્તિં અપીળેન્તો પથવિયં નિમુજ્જિત્વા આસને એવ અત્તાનં દસ્સેસિ. ઉભયથા ચ આપાથં ગતો, તેન ઉભયમ્પિ યુજ્જતિ, અઞ્ઞથા દ્વીસુ એકં અભૂતં આપજ્જતિ.

અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો આયસ્મન્તં ઉપાલિં પુચ્છિ...પે॰... આયસ્મા ઉપાલિત્થેરો વિસ્સજ્જેસીતિ ઇદં પુબ્બે ''પઠમં આવુસો ઉપાલી''તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૪૩૯) વુત્તપુચ્છાવિસ્સજ્જનં સઙ્ખિપિત્વા સઙ્ગીતિકારકેહિ દસ્સિતવચનન્તિ **ગણ્ઠિપદે** લિખિતં. તથા હોતુ, કિમત્થં પનેત્થ ''નિદાનમ્પિ પુચ્છિ, પુગ્ગલમ્પિ પુચ્છિ, વત્થુમ્પિ પુચ્છી''તિ એવં પુબ્બે દસ્સિતાનુક્કમેન અવત્વા ''વત્થુમ્પિ પુચ્છિ, નિદાનમ્પિ પુચ્છિ, પુગ્ગલમ્પિ પુચ્છી''તિ એવં અનુક્કમો કતોતિ? ''વત્થુમૂલકત્તા સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા ઉપ્પટિપાટિયા વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ એકે. એત્થ પન વિચારણા વેરઞ્જકણ્ડે સમ્પત્તે કરીયતિ. **રાજાગારકે**તિ એવંનામકે ઉય્યાને. અભિરમનારહં કિર રાજાગારમ્પિ. તત્થ, યસ્સ વસેનેતં એવં નામં લભતિ. અથ ખો ''આયસ્મા મહાકસ્સપો''તિઆદિના પુબ્બે વુત્તમેવ સઙ્ખિપિત્વા દસ્સેતિ સઙ્ગીતિકારકો વસીગણો. યદિ એવં યથા નિદાનમ્પિ પુચ્છિ, પુગ્ગલમ્પિ પુચ્છીતિ એત્થ પુચ્છાક્કમો દસ્સિતો, તથા

આનન્દત્થેરસ્સ વિસ્સજ્જનક્કમોપિ કિમત્થં ન દસ્સિતોતિ ચે? ઇમિનાનુક્કમેન સઙ્ગહં પઞ્ચપિ નિકાયા અનારુળ્હાતિ દસ્સનત્થં. કથં પન આરુળ્હાતિ? આયસ્મા મહાકસ્સપો પઞ્ચપિ નિકાયે અનુક્કમેનેવ પુચ્છિ, આનન્દત્થેરો પન અનુક્કમેનેવ પુચ્છિતમ્પિ અપુચ્છિતમ્પિ તસ્સ તસ્સ સુત્તસ્સ સભાવં અન્તરા ઉપ્પન્નં વત્થું ઉદ્દેસનિદ્દેસક્કમં માતિકાવિભઙ્ગક્કમન્તિ એવમાદિસબ્બં અનુરૂપવચનં પક્ખિપિત્વા વિસ્સજ્જેસિ, તેનેવાહ “**એતેનેવ ઉપાયેન પઞ્ચપિ નિકાયે પુચ્છી**”તિ. અથ વા ‘‘અમ્બલટ્ઠિકાયં રાજાગારકે’’તિ વત્તબ્બે ‘‘રાજાગારકે અમ્બલટ્ઠિકાય’’ન્તિ ઉપ્પટિપાટિવચનેનપિ ઇમમત્થં દીપેતિ. ‘‘અમ્બલટ્ઠિકાયં વિહરતિ રાજાગારકે’’તિ હિ વુત્તં.

ગહકારન્તિ ઇમસ્સ અત્તભાવગેહસ્સ કારકં તણ્હાવડ્ઢકિં ગવેસન્તો યેન ઞાણેન સક્કા સો દટ્ઠું, તસ્સત્થાય દીપઙ્કરપાદમૂલે કતાભિનીહારો એત્તકં કાલં અનેકજાતિસંસારં તં ઞાણં અવિન્દન્તો વિચરિન્તિ અત્થો. **દુક્ખા જાતિ પુનપ્પુન**ન્તિ ઇદં ગહકારકગવેસનસ્સ કારણવચનં. **સબ્બા તે ફાસુકા**તિ તવ સબ્બા અનવસેસકિલેસફાસુકા મયા ભગ્ગા. **ગહકૂટં** નામ અવિજ્જા. સોમનસ્સસહગતં ઞાણં **સોમનસ્સમયં**. ન હિ સોમનસ્સમયં ઞાણં ખન્ધસભાવભેદતો. **દળ્હીકમ્મસિથિલકરણપ્પયોજના**તિ યેભુય્યતાય વુત્તં, તં પન તત્થ તત્થ પકાસયિસ્સામ. **અઞ્ઞમઞ્ઞસઙ્કરવિરહિતે ધમ્મે ચ વિનયે ચા**તિ એત્થ પાણાતિપાતો અકુસલન્તિ એવમાદીસુ મરણાધિપ્પાયસ્સ જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદકપ્પયોગસમુટ્ઠાપિકા ચેતના અકુસલં, ન પાણસઙ્ખાતજીવિતિન્દ્રિયસ્સ ઉપચ્છેદકસઙ્ખાતો અતિપાતો. તથા અદિન્નસ્સ પરસન્તકસ્સ આદાનસઙ્ખાતા વિઞ્ઞત્તિ અબ્યાકતો ધમ્મો, તબ્બિઞ્ઞત્તિસમુટ્ઠાપિકા થેય્યચેતના અકુસલો ધમ્મોતિ (પટ્ઠા॰ ૧.૧.૨૭) એવમાદિના અઞ્ઞમઞ્ઞસઙ્કરવિરહિતે ધમ્મે પટિબલો વિનેતું. જાતરૂપરજતં પરસન્તકં થેય્યચિત્તેન ગણ્હન્તસ્સ યથાવત્થું પારાજિકથુલ્લચ્ચયદુક્કટેસુ અઞ્ઞતરં, ભણ્ડાગારિકસીસેન દિય્યમાનં ગણ્હન્તસ્સ પાચિત્તિયં, અત્તત્થાય ગણ્હન્તસ્સ નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં, કેવલં લોલતાય ગણ્હન્તસ્સ અનામાસદુક્કટં, રૂપિયછડ્ડકસમ્મતસ્સ અનાપત્તીતિ એવં અઞ્ઞમઞ્ઞસઙ્કરવિરહિતે વિનયેપિ પટિબલો વિનેતુન્તિ અત્થો. **ભાવેતી**તિ વડ્ઢેતિ, એતેન ફલવસેન જવનવસેન ચ ચિત્તસ્સ વુદ્ધિં દસ્સેતિ. ‘‘અવિસિટ્ઠ’’ન્તિ પાઠો, સાધારણન્તિ અત્થો.

દેસેન્તસ્સ વસેનેત્થ, દેસના પિટકત્તયં;
સાસિતબ્બવસેનેતં, સાસનન્તિપિ વુચ્ચતિ.

કથેતબ્બસ્સ અત્થસ્સ, વસેનાપિ કથાતિ ચ;
દેસના સાસના કથા, ભેદમ્પેવં પકાસયે.

સાસનસ્સ નપુંસકત્તા “**યથા…પે॰… ધમ્મસાસનાની**”તિ વુત્તં. **દુચ્ચરિતસંકિલેસં** નામ અત્થતો ચેતના, તથાકારપ્પવત્તચિત્તુપ્પાદો વા. અનિચ્ચાદિલક્ખણં પટિવિજ્ઝિત્વા પવત્તત્તા વિપસ્સનાચિત્તાનિ વિસયતો લોકિયા’ભિસમયો અસમ્મોહતો લોકુત્તરો, લોકુત્તરો એવ વા અભિસમયો વિસયતો નિબ્બાનસઙ્ખાતસ્સ અત્થસ્સ, ઇતરસ્સ મગ્ગાદિકસ્સ અસમ્મોહતોતિપિ એકે. એત્થ ‘‘પટિવેધો’’તિ વુત્તં ઞાણં, તં કથં ગમ્ભીરન્તિ ચે? ગમ્ભીરસ્સ ઉદકસ્સ પમાણગ્ગહણકાલે દીઘેન પમાણેન ભવિતબ્બં, એવં અલબ્ભનેય્યભાવદસ્સનત્થં ઇદાનીતિ વુત્તન્તિ એકે. **યસ્સ ચત્થાય** મગ્ગફલત્થાય. **તઞ્ચ અત્થં નાનુભોન્તિ** નાધિગચ્છન્તિ કઞ્ચિ અત્તના અધિપ્પેતં, ઇતિવાદપમોક્ખઞ્ચ. કસ્મા? અત્થસ્સ અનુપપરિક્ખિત્વા ગહિતત્તા. અધિગતફલત્તા **પટિવિદ્ધાકુપ્પો**. પુન ખીણાસવગ્ગહણેન અરહન્તમેવ દસ્સેતિ, ન સેક્ખં. સો હિ યથા ભણ્ડાગારિકો રઞ્ઞો કટકમકુટાદિં ગોપેત્વા ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે ઉપનેતિ, એવં સહેતુકાનં સત્તાનં મગ્ગફલત્થાય ધમ્મં દેસેસિ. તાસંયેવ તત્થ વિનયપિટકે પભેદતો વુત્તત્તા,

વાચમિત્વા તા એવ પાપુણાતીતિ આચરિયા. કિમત્થં તિસ્સોવ વિજ્જા તત્થ વિભત્તાતિ? સીલસમ્પત્તિયા એતપરમુપનિસ્સયભાવતો. ''અપરેહિપિ સત્તહઙ્ગેહિ સમન્નાગતો ભિક્ખુ વિનયધરો હોતિ. આપત્તિં જાનાતિ, અનાપત્તિં, લહુકં આપત્તિં, ગરુકં આપત્તિં, અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ...પે॰... દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ...પે॰... આસવાનઞ્ચ ખયા...પે॰... ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી''તિ (પરિ॰ ૩૨૭) સુત્તમેત્થ સાધકં. વિનયં પરિયાપુણિત્વા સીલસમ્પત્તિં નિસ્સાય આસવક્ખયઞાણેન સહેવ વિય દિબ્બચક્ખુપુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણાનિ પટિલભતિ. વિસું એતેસં પરિકમ્મકિચ્ચં નત્થીતિ દસ્સનત્થં તાસંયેવાતિ વુત્તન્તિ ચ વદન્તિ એકે. અભિધમ્મે પન તિસ્સોવિજ્જા છ અભિઞ્ઞા ચતસ્સો ચ પટિસમ્ભિદા અઞ્ઞે ચ સમ્મપ્પધાનાદયો ગુણવિસેસા વિભત્તા. કિઞ્ચાપિ વિભત્તા, તથાપિ વિસેસતો પઞ્ઞાજાતિકત્તા ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા પાપુણાતીતિ દસ્સનત્થં **તાસં તત્થેવા**તિ અવધારણવિપલ્લાસો કતો. અત્તના દુગ્ગહિતેન ધમ્મેનાતિ પાઠસેસો. કત્તરિ ચેતં કરણવચનં, હેતુત્થે ચ, અત્તના દુગ્ગહિતહેતૂતિ અધિપ્પાયો. **કસ્મા પના**તિ ''અનુલોમિકો''તિ વુત્તત્થં દીપેતિ.

પઠમમહાસઙ્ગીતિકથાવણ્ણનાનયો.

દુતિયસઙ્ગીતિકથાવણ્ણના

પન્નભારાતિ પતિતક્ખન્ધભારા. ''ભારા હવે પઞ્ચક્ખન્ધા''તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૨૨) હિ વુત્તં. ''સમ્મુખા ભવિસ્સામ ન ભવિસ્સામા''તિ વત્તારો. તેસુ દહરા કિર. **જમ્મિ**ન્તિ લામકં.

દુતિયસઙ્ગીતિકથાવણ્ણનાનયો.

તતિયસઙ્ગીતિકથાવણ્ણના

બ્રહ્મલોકા ચવિત્વાતિ એત્થ ચત્તારો મગ્ગા પઞ્ચાનન્તરિયાનિ નિયતમિચ્છાદિટ્ઠીતિ ઇમેયેવ નિયતા, ન મહગ્ગતા, તસ્મા પણિધિવસેન હેટ્ઠુપપત્તિપિ હોતિ. **અતિચ્છથા**તિ અતિચ્ચ ઇચ્છથ, ગન્ત્વા ભિક્ખં પરિયેસથાતિ અધિપ્પાયો. **કેટુભં** નામ કબ્યકરણવિધિયુત્તં સત્થં. કિરિયાકપ્પં ઇત્યેકે, કત્તાખ્યાદિલક્ખણયુત્તસત્થં. **અસન્ધિમિત્તા**તિ તસ્સા નામં. તસ્સા કિર સરીરે સન્ધયો ન પઞ્ઞાયન્તિ, મધુસિત્થકેન કતં વિય સરીરં હોતિ. તસ્મા ''એવંનામિકા જાતા''તિપિ વદન્તિ. માગધકેન પત્થેન ચત્તારો પત્થા આળ્હકં, ચત્તારિ આળ્હકાનિ દોણં, ચતુદોણા માનિકા, ચતુમાનિકા ખારિકા, વીસતિખારિકો વાહોતિ. **કેથુમાલા**તિ ''સીસતો ઉટ્ઠહિત્વા ઠિતો ઓભાસપુઞ્જો''તિ વદન્તિ. રાજિદ્ધિઅધિકારપ્પસઙ્ગેનેતં વત્થુ વુત્તં, નાનુક્કમેન. અનુક્કમેન પન બુદ્ધસાસનાવહારં વત્થું દીપેન્તો ''**રાજા કિરા**''તિઆદિમાહ. કિલેસદમનેન **દન્તં**. કાયવાચાહિ **ગુત્તં**. ''પાચીનમુખો''તિપિ પાઠો અત્થિ. પુબ્બે જેટ્ઠભાતિકત્તા તેનેવ પરિચયેન પત્તગ્ગહણત્થાય આકારં દસ્સેતિ. **અભાસી**તિ ''ભાસિસ્સામી''તિ વિતક્કેસિ. અપરે ''અઞ્ઞાતન્તિ વુત્તેપિ સબ્બં અભણી''તિ વદન્તિ. **અમત**ન્તિ નિબ્બાનસઙ્ખાતાય નિવત્તિયા સગુણાધિવચનં, તસ્સા **અપ્પમાદો પદં** મગ્ગો. **મચ્ચૂ**તિ પવત્તિયા સદોસાધિવચનં, તસ્સા પમાદો પદં મગ્ગોતિ એવં ચત્તારિ સચ્ચાનિ સન્દસ્સિતાનિ હોન્તિ. સઙ્ઘસરણગતત્તા સઙ્ઘનિસ્સિતા પબ્બજ્જા, ભણ્ડુકમ્મસ્સ વા તદાયત્તત્તા. નિગ્રોધત્થેરસ્સાનુભાવકિત્તનાધિકારત્તા પુબ્બે વુત્તમ્પિ પચ્છા વત્તબ્બમ્પિ સમ્પિણ્ડેત્વા આહ ''પુન રાજા અસોકારામં નામ મહાવિહારં કારેત્વા સટ્ઠિસહસ્સાનિ...પે॰... ચતુરાસીતિવિહારસહસ્સાનિ કારાપેસી''તિ. ''પુથુજ્જનકલ્યાણકસ્સ વા પચ્ચવેક્ખિતપરિભોગો''તિ વચનતો સેક્ખાવ પરમત્થતો દાયાદા, તથાપિ થેરો

મહિન્દકુમારસ્સ પબ્બજ્જત્થં એકેન પરિયાયેન લોકધમ્મસિદ્ધેન એવમાહ "**યો કોચિ મહારાજ...પે॰... ઓરસં પુત્ત**"ન્તિ. વુત્તઞ્હિ **વેદે** –

> "અઙ્ગા અઙ્ગા સમ્ભવસિ, હદયા અધિજાયસે;
> અત્તા વે પુત્તો નામાસિ, સ જીવ સરદોસત"'ન્તિ.

તસ્મા ઇમિના પરિયાયેન ઓરસો પુત્તો માતાપિતૂહિ પબ્બજિતો ચે, અત્થતો તે સયં પબ્બજિતા વિય હોન્તિ. ધમ્મકથિકા કસ્મા નારોચેન્તિ? રાજા "થેરં ગણ્હિત્વા આગચ્છથા"તિ અમચ્ચે પેસેસિ, ધમ્મકથિકા થેરસ્સ આગમનકાલે પરિવારત્થાય પેસિતા, તસ્મા. અપિચ તેન વુત્તવિધિનાવ વદન્તિ ચણ્ડત્તા, ચણ્ડભાવો ચસ્સ "અમ્બં છિન્દિત્વા વેળુયા વતિં કરોહી"તિ વુત્તઅમચ્ચવત્થુના વિભાવેતબ્બો. કસ્મા પન ધમ્મકથિકા રાજાણાપનં કરોન્તીતિ? "સાસનં પગ્ગહેતું સમત્થો"તિ વુત્તત્તા. **દીપકતિત્તિરો**તિ કૂટતિત્તિરો. અયં પન કૂટતિત્તિરકમ્મે નિયુત્તોપિ સુદ્ધચિત્તો, તસ્મા તાપસં પુચ્છિ. **સાણિપાકાર**ન્તિ સાણિપાકારેન. વિભજિત્વા વદતીતિ **વિભજ્જવાદી** "અત્થિ ખ્વેસ બ્રાહ્મણ પરિયાયો"તિઆદિના (પારા॰ ૫). અપિચ **સસ્સતવાદી** ચ ભગવા "અત્થિ, ભિક્ખવે, અજાતં અભૂતં અસઙ્ખત"ન્તિઆદિ (ઇતિવુ॰ ૪૩)-વચનતો. **એકચ્ચસસ્સતિકો** ચ "સપ્પચ્ચયા ધમ્મા, અપ્પચ્ચયા ધમ્મા"તિ (ધ॰ સ॰ દુકમાતિકા ૭) વચનતો. **અન્તાનન્તિકો** ચ –

> "ગમનેન ન પત્તબ્બો, લોકસ્સન્તો કુદાચનં;
> ન ચ અપ્પત્વા લોકન્તં, દુક્ખા અત્થિ પમોચનં". (સં॰ નિ॰ ૧.૧૦૭; અ॰ નિ॰ ૪.૪૫);

"અનમતગ્ગોયં, ભિક્ખવે, સંસારો પુબ્બકોટિ ન પઞ્ઞાયતી"તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૨૪; ચૂળનિ॰ કપ્પમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૬૧) વચનતો. **અમરાવિક્ખેપિકપક્ખમ્પિ** ઈસકં ભજતિ ભગવા "સસ્સતો લોકોતિ અબ્યાકતમેતં અસસ્સતો લોકોતિ અબ્યાકતમેત"ન્તિઆદિઅબ્યાકતવત્થુદીપનતો સમ્મુતિસચ્ચદીપનતો ચ. તઞ્હિ અજ્ઝત્તબહિદ્ધાદિવસેન ન વત્તબ્બં. યથાહ "આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં ન વત્તબ્બં અજ્ઝત્તારમ્મણન્તિપી"તિઆદિ (ધ॰ સ॰ ૧૪૩૭). તથા **અધિચ્ચસમુપ્પન્નિકપક્ખમ્પિ** ભજતિ "લદ્ધા મુધા નિબ્બુતિં ભુઞ્જમાના"તિ (ખુ॰ પા॰ ૬.૭; સુ॰ નિ॰ ૨૩૦) વચનતો. તત્થ હિ મુધાતિ અધિચ્ચસમુપ્પન્નવેવચનં. **સઞ્ઞીવાદાદિકો** ચ ભગવા સઞ્ઞીભવઅસઞ્ઞીભવનેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીભવવસેન. **ઉચ્છેદવાદી** ચ "અહઞ્હિ, બ્રાહ્મણ, ઉચ્છેદં વદામિ રાગસ્સા"તિ (પારા॰ ૬) વચનતો. **દિટ્ઠધમ્મનિબ્બાનવાદી** ચ "ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિય"ન્તિ (મહાવ॰ ૨૩; દી॰ નિ॰ ૨.૨૧૫; સં॰ નિ॰ ૩.૩૫) વચનતો, "નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો"તિ (મહાવ॰ ૧૬) વચનતો, દિટ્ઠેવ ધમ્મે નિરોધસમાપત્તિદીપનતો ચ. એવં તેન તેન પરિયાયેન તથા તથા વેનેય્યજ્ઝાસયાનુરૂપં વિભજિત્વા વદતીતિ વિભજ્જવાદી ભગવાતિ.

તતિયસઙ્ગીતિકથાવણ્ણનાનયો.

પુપ્ફનામો સુમનત્થેરો. મહાપદુમત્થેરોતિ એકે. મહિંસકમણ્ડલં **અન્ધરટ્ઠ**ન્તિ વદન્તિ. **ધમ્મચક્ખુ** નામ તયો મગ્ગા. સોતાપત્તિમગ્ગન્તિ ચ એકે. પઞ્ચપિ રટ્ઠાનિ **પઞ્ચ ચીનરટ્ઠાનિ** નામ. **રાજગહે**તિ દેવિયા કતવિહારે. **સિલકૂટમ્હી**તિ પબ્બતકૂટે. **વડ્ઢમાન**ન્તિ અલઙ્કરણચુણ્ણં. અરિયદેસે અતીવ સમ્મતં કિર. એકરસેન નાથકરણા ઇતિ દમિળા. **સારપામઙ્ગ**ન્તિ ઉત્તમં પામઙ્ગં. પેતવત્થુઆદિના સંવેજેત્વા અભિસમયત્થં સચ્ચસંયુત્તઞ્ચ. **મેઘવનુય્યાનં** નામ મહાવિહારટ્ઠાનં. "દ્વાસટ્ઠિયા લેણેસૂ"તિ પાઠો. **દસભાતિક**ન્તિ અભયકુમારાદયો દસ, તે ઇધ ન વુત્તા.

વુત્થવસ્સો પવારેત્વાતિ ચાતુમાસિનિયા પવારણાયાતિ અત્થો. પઠમપવારણાય વા પવારેત્વા એકમાસં તત્થેવ વસિત્વા કત્તિકપુણ્ણમાસિયં અવોચ, અઞ્ઞથા ''પુણ્ણમાયં મહાવીરો''તિ વુત્તત્તા ન સક્કા ગહેતું. **મહાવીરો**તિ બુદ્ધોપચારેન ધાતુયો વદતિ. **જઙ્ઘપ્પમાણ**ન્તિ ''થૂપસ્સ જઙ્ઘપ્પમાણ''ન્તિ વદન્તિ. **માતુલભાગિનેય્યા** ચૂળોદરમહોદરા. ધરમાનસ્સ વિય બુદ્ધસ્સ રસ્મિ સરસરસ્મિ, રઞ્ઞો લેખાસાસનં અપ્પેસિ, એવઞ્ચ મુખસાસનમવોચ. દોણમત્તા મગધનાળિયા દ્વાદસનાળિમત્તા કિર. ''પરિચ્છિન્નટ્ઠાને છિજ્જિત્વા''તિ પાઠો. **સબ્બદિસાહિ પઞ્ચ રસ્મિયો આવટ્ટેત્વા**તિ પઞ્ચહિ ફલેહિ નિક્ખન્તત્તા પઞ્ચ, તા પન છબ્બણ્ણાવ. **કત્તિકજુણ્હપક્ખસ્સ પાટિપદદિવસે**તિ જુણ્હપક્ખસ્સ પઠમદિવસેતિ અત્થો. મહાબોધિટ્ઠાને પરિવારેત્વા ઠિતનાગયક્ખાદિદેવતાકુલાનિ. **ગોપકા** નામ રાજપરિકમ્મિનો તથાભાવકિચ્ચા. તેસં કુલાનં નામન્તિપિ કેચિ. ઉદકાદિવાહા કાલિઙ્ગા. કાલિઙ્ગેસુ જનપદેસુ જાતિસમ્પન્નં કુલં કાલિઙ્ગકુલન્તિ કેચિ.

પઠમપાટિપદદિવસેતિ દુતિયઉપોસથસ્સ પાટિપદદિવસેતિ અત્થો. તત્થ ઠિતેહિ સમુદ્દસ્સ દિટ્ઠત્તા તં ઠાનં સમુદ્દસાલવત્થુ. **સોળસ જાતિસમ્પન્નકુલાનિ** અટ્ઠ બ્રાહ્મણામચ્ચકુલાનિ. મહાઅરિટ્ઠત્થેરો ચેતિયગિરિમ્હિ પબ્બજિતો. **અમચ્ચસ્સ પરિવેણટ્ઠાને**તિ સમ્પતિકાલવસેનાહ. મહિન્દત્થેરો દ્વાદસવસ્સિકો હુત્વા તમ્બપણ્ણિદીપં સમ્પત્તો, તત્થ દ્વે વસ્સાનિ વસિત્વા વિનયં પતિટ્ઠાપેસિ, દ્વાસટ્ઠિવસ્સિકો હુત્વા પરિનિબ્બુતો. **વિનયો સંવરત્થાયા**તિ વિનયપિટકં, તસ્સ પરિયાપુણનં વા. યથાભૂતઞાણદસ્સનં સપ્પચ્ચયનામરૂપપરિગ્ગહો. મગ્ગાદિપચ્ચવેક્ખણે અસતિ અન્તરા પરિનિબ્બાનં નામ નત્થિ સેક્ખસ્સ મરણં વા, સતિયેવ હોતિ. તસ્મા આહ ''**વિમુત્તિઞાણદસ્સન**''ન્તિ. **અનુપાદાપરિનિબ્બાનત્થાયા**તિ કઞ્ચિ ધમ્મં અનુપાદાય અગ્ગહેત્વા ઈસકમ્પિ અનવસેસેત્વા પરિનિબ્બાનત્થાયાતિ અત્થો. **ઉપનિસા**તિ ''વિનયો સંવરત્થાયા''તિઆદિકા કારણપરમ્પરા. એત્તાવતા અત્તહિતનિપ્ફત્તિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ પરહિતનિપ્ફત્તિં દસ્સેતું ''**એતદત્થં સોતાવધાન**''ન્તિ આહ. તસ્સત્થો – અત્તનો વિનયકથનં વિનયમન્તનઞ્ચ ઉગ્ગહેતું પરેસં સોતસ્સ ઓદહનં **સોતાવધાનં**. તતો ઉગ્ગહિતવિનયકથામન્તનાનં તેસં ઉપનિસા યથાવુત્તકારણપરમ્પરા સિદ્ધાયેવાતિ ન પુન દસ્સિતાતિ વેદિતબ્બા. અઞ્ઞથા એતદત્થા ઉપનિસાતિ ઇમિના વચનેનેવ અનુપાદાપરિનિબ્બાનસ્સ સઙ્ગહિતત્તા અનુપાદાપરિનિબ્બાનતો ઉદ્ધં સોતાવધાનાસમ્ભવતો એતદત્થં સોતાવધાનન્તિ અન્તે ન સમ્ભવતીતિ નિરત્થકં ભવેય્ય, ન ચ નિરત્થકં પરહિતનિપ્ફત્તિયા મૂલકારણદસ્સનત્થત્તાતિ વેદિતબ્બં.

એવં યથા યથા યં યં, સમ્ભવેય્ય પદં ઇધ;
તં તં તથા તથા સબ્બં, પયોજેય્ય વિચક્ખણોતિ.

બાહિરનિદાનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારાજિકવણ્ણના

વેરઞ્જકણ્ડો

વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણના

‘‘તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા વેસાલિયં વિહરતિ મહાવને કૂટાગારસાલાયં. તેન ખો પન સમયેન વેસાલિયા અવિદૂરે કલન્દગામો નામ હોતી’’તિ વિનયનિદાને આરભિતબ્બે વેરઞ્જકણ્ડસ્સ આરમ્ભો કિમત્થોતિ ચે? વુચ્ચતે – મૂલતો પભુતિ વિનયનિદાનં દસ્સેતું. યદિ એવં ‘‘પઠમં આવુસો ઉપાલિ પારાજિકં કત્થ પઞ્ઞત્તન્તિ, વેસાલિય’’ન્તિ વચનેન વિરુજ્ઝતીતિ ચે? ન વિરુજ્ઝતિ. કસ્મા? કત્થ પઞ્ઞત્તન્તિ હિ નિદાનપુચ્છા. એવં સન્તેપિ ‘‘પઠમસ્સ પારાજિકસ્સ કિંનિદાન’’ન્તિ પુચ્છિતે સાધારણમહાનિદાનવિસ્સજ્જનં અયુત્તં વિયાતિ? નાયુત્તં, સબ્બેસં સિક્ખાપદાનં પાટેક્કં નિદાનસ્સ પુટ્ઠત્તા તસ્સ વિસ્સજ્જેતબ્બત્તા ચ સબ્બસાધારણમહાનિદાનં પઠમમાહ. એકન્તેન પુચ્છાવિસ્સજ્જનક્કમેન પારાજિકાદીનિ સઙ્ગહં આરોપિતાનિ. કથં આરોપિતાનીતિ ચે? આયસ્મતા મહાકસ્સપેન અનુક્કમેન સબ્બોપિ વિનયો પુચ્છિતો, પુટ્ઠેન ચ આયસ્મતા ઉપાલિત્થેરેન યથાસમ્ભવં નિરન્તરં વિસ્સજ્જિતમેવ. અપુચ્છિતાનિપિ વિનીતવત્થુઆદીનિ યુજ્જમાનાનિ વત્થૂનિ અન્તોકત્વા વિસ્સજ્જનક્કમેનેવ ગણસજ્ઝાયમકંસૂતિ વેદિતબ્બં. અઞ્ઞથા વેરઞ્જકણ્ડં પઠમપારાજિકસ્સેવ નિદાનન્તિ વા અનધિકારિકં વા નિપ્પયોજનં વા પાટેક્કં સિક્ખાપદનિદાનપુચ્છાનન્તરં તદેવ વિસ્સજ્જેતબ્બન્તિ વા આપજ્જતિ, તસ્મા આદિતો પભુતિ વિનયનિદાનં દસ્સેતું ‘‘**તેન સમયેના**’’તિઆદિ આરદ્ધં.

ઇદાનિ નિદાનભણને પયોજનં વક્ખામ – વિનયસ્સઆણાદેસનત્તા ભગવતો તાવ આણારહભાવદીપનં , આણાભૂતસ્સ ચ વિનયસ્સ અનઞ્ઞવિસયભાવદીપનં, આણાય ઠિતાનં સાવકાનં મહાનુભાવદીપનઞ્ચાતિ તિવિધમસ્સ પયોજનં. કથં? આણાસાસનારહો હિ ભગવા પહીનકિલેસત્તા, અધિગતગુણવિસેસત્તા, લોકજેટ્ઠસેટ્ઠત્તા, તાદિભાવપ્પત્તત્તા ચ, અરસરૂપતાદીહિ અટ્ઠહિ અક્કોસવત્થૂહિ અકમ્પનતો ભગવતો તાદિભાવપ્પત્તિ વેદિતબ્બા, અટ્ઠન્નમ્પિ તેસં અક્કોસવત્થૂનં અત્તનિ સમ્ભવપરિયાયદીપનપાળિયા પહીનકિલેસતા વેદિતબ્બા . ચતુન્નં ઝાનાનં તિસ્સન્નઞ્ચ વિજ્જાનં અધિગમપરિદીપનેન અધિગતગુણવિસેસતા વેદિતબ્બા. ‘‘નાહં તં બ્રાહ્મણ પસ્સામિ સદેવકે... પે॰... મુદ્ધાપિ તસ્સ વિપતેય્યા’’તિ ચ ‘‘જેટ્ઠો સેટ્ઠો લોકસ્સા’’તિ ચ વચનેન જેટ્ઠસેટ્ઠતા વેદિતબ્બા, ઇદઞ્ચ ભગવતો આણારહભાવદીપનપ્પયોજનં. ‘‘આગમેહિ ત્વં સારિપુત્ત, આગમેહિ ત્વં સારિપુત્ત, તથાગતોવ તત્થ કાલં જાનિસ્સતી’’તિ વચનં અનઞ્ઞવિસયભાવદીપનં. ‘‘સાધાહં, ભન્તે, પથવિં પરિવત્તેય્ય’’ન્તિ ચ ‘‘એકાહં, ભન્તે, પાણિં અભિનિમ્મિનિસ્સામી’’તિ ચ ‘‘સાધુ, ભન્તે, સબ્બો ભિક્ખુસઙ્ઘો ઉત્તરકુરું પિણ્ડાય ગચ્છેય્યા’’તિ ચ ઇમેહિ થેરસ્સ તીહિ સીહનાદેહિ આણાય ઠિતાનં સાવકાનં મહાનુભાવતાદીપનં વેદિતબ્બં. સાવત્થિયાદીસુ અવિહરિત્વા કિમત્થં ભગવા વેરઞ્જાયમેવ તદા વિહાસીતિ ચે? નળેરુયક્ખસ્સ પીતિસઞ્જનનત્થં, ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ભિક્ખાવસેન અકિલમનત્થં, વેરઞ્જબ્રાહ્મણસ્સ પસાદસઞ્જનનત્થં, મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ આનુભાવદીપનટ્ઠાનભૂતત્તા, સારિપુત્તત્થેરસ્સ વિનયપઞ્ઞત્તિયાચનહેતુભૂતપરિવિતક્કનટ્ઠાનભૂતત્તા ચ. તેસુ પચ્છિમં બલવકારણં, તેન વુત્તં અટ્ઠકથાયં ‘‘તેન સમયેનાતિ યેન કાલેન આયસ્મતો...પે॰... તેન કાલેના’’તિ. પુરિમેસુ ચતૂસુ અસઙ્ગહકારણેસુ પઠમેન ભગવા મેત્તાભાવનાદિના અમનુસ્સાનં ચિત્તસંરક્ખણેન ભિક્ખૂનં આદરં જનેતિ. દુતિયેન પરિસાવચરેન ભિક્ખુના એવં પરિસા સઙ્ગહેતબ્બા, એવં અપ્પિચ્છેન સન્તુટ્ઠેન ચ ભવિતબ્બન્તિ વા દસ્સેતિ. તતિયેન પચ્ચયે

નિરપેક્ખેન કુલાનુગ્ગહો કાતબ્બોતિ. ચતુત્થેન એવં મહાનુભાવેનાપિ પચ્ચયત્થં ન લોલુપ્પં કાતબ્બં, કેવલં પરદત્તુપજીવિના ભવિતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. ''તેનાતિઆદિપાઠસ્સ...પે॰... વિનયસ્સત્થવણ્ણન''ન્તિ વચનતો અઞ્ઞો તેનાતિઆદિપાઠો, અઞ્ઞો વિનયો આપજ્જતિ.

''તેનાતિઆદિપાઠમ્હા, કો અઞ્ઞો વિનયો ઇધ;
તસ્સત્થં દસ્સયન્તોવ, કરે વિનયવણ્ણન''ન્તિ. –

ચે? નનુ વુત્તં પુબ્બેવ ''ઇદઞ્હિ બુદ્ધસ્સ ભગવતો અત્તપચ્ચક્ખવચનં ન હોતી''તિઆદિ, તસ્મા ઉપાલિત્થેરેન વુત્તસ્સ તેનાતિઆદિપાઠસ્સ અત્થં નાનપ્પકારતો દસ્સયન્તો કરિસ્સામિ વિનયસ્સ ભગવતો અત્તપચ્ચક્ખવચનભૂતસ્સ અત્થવણ્ણનન્તિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. યદિ એવં ''તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા વેરઞ્જાયં વિહરતીતિ એવમાદિવચનપટિમણ્ડિતનિદાનં વિનયપિટકં કેન ધારિત''ન્તિઆદિવચનં વિરુજ્ઝતિ ''તેન સમયેના''તિઆદિવચનસ્સ વિનયપિટકપરિયાપન્નભાવદીપનતોતિ ચે? ન, અઞ્ઞત્થેપિ તબ્બોહારસિદ્ધિતો ''નાનાવિધભિત્તિકમ્મપટિમણ્ડિતવસનો પુરિસો''તિઆદીસુ વિય. વિનયસ્સાદિભાવેન સઙ્ગીતિકારકેહિ અનુઞ્ઞાતત્તા વિનયપરિયાપન્નતાપિ યુજ્જતિ તસ્સ વચનસ્સ. એત્થાહ – યથા સુત્તન્તે ''એકં સમય''ન્તિ ચ, અભિધમ્મે ચ ''યસ્મિં સમયે''તિ અનિયમતો વુત્તં, તથા અવત્વા ઇધ ''તેન સમયેના''તિ પઠમં તંનિદ્દેસોવ કસ્મા વુત્તોતિ? વુચ્ચતે – તસ્સ તસ્સ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિસમયસ્સ, યસ્સ વા સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિહેતુભૂતસ્સ સમયસ્સ હેતુ ભગવા તત્થ તત્થ વિહાસિ, તસ્સ ચ સમયસ્સ અતીતસ્સ તેસં સઙ્ગીતિકારકાનં વસીનં સુવિદિતત્તા. કથં? ''યે તે ભિક્ખૂ અપ્પિચ્છા તે ઉજ્ઝાયન્તી''તિઆદિવચનતો, ''અથ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો એતમત્થં આરોચેસુ''ન્તિ ચ ''અથ ખો ભગવા એતસ્મિં નિદાને સન્નિપાતાપેત્વા''તિ ચ ''ભિક્ખૂનં તદનુચ્છવિકં તદનુ...પે॰... દસ અત્થવસે પટિચ્ચ સઙ્ઘસુટ્ઠુતાયા''તિ ચ ''એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ઇમં સિક્ખાપદં ઉદ્દિસેય્યાથા''તિ ચ ખન્ધકેસુ ચ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તીહિ સરણગમનેહિ પબ્બજ્જ''ન્તિઆદિવિનયક્કમસ્સ વચનતો યો સો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિસમયો, તસ્સ તસ્સ વિનયક્કમસ્સ સો પઞ્ઞત્તિસમયો ચ સુવિદિતો તેસં પઞ્ચસતાનં ધમ્મધરાનં ભિક્ખૂનં, નાયં નયો સુત્તન્તાભિધમ્મેસુ સમ્ભવતિ. તસ્મા સુવિદિતત્તા તેન સમયેન હેતુભૂતેન વિહરતીતિ વિહરતિપદેન એકસમ્બન્ધત્તા ચ પઠમં યંનિદ્દેસાદિનો અસમ્ભવતો ચ વિનયપિટકે તંનિદ્દેસોવ પઠમં વુત્તો. કથં? એત્થ ''યેન ખો પન સમયેન વેસાલિયા અવિદૂરે કલન્દગામો નામ હોતી''તિ વા ''યેન ખો પન સમયેન વેસાલી...પે॰... હોતી''તિ વા અસમ્ભવતો યંનિદ્દેસેન અવત્વા તંનિદ્દેસસ્સેવ સમ્ભવતો ''**તેન ખો પન સમયેન...પે॰... કલન્દગામો નામ હોતી**''તિ વુત્તન્તિ, કેવલં સુવિદિતત્તા વા. **અનિયમનિદ્દેસવચનન્તિ** એત્થ કિઞ્ચાપિ યથાવુત્તનયેન નિયમનિદ્દેસવચનમેવેતં તંનિદ્દેસત્તા, તથાપિ સમ્પતિકાલવસેન તદિતરેસં ભિક્ખૂનં અવિદિતત્તા ''અનિયમનિદ્દેસવચન''ન્તિ વુત્તં. યં પન વુત્તં ''અયઞ્હિ સબ્બસ્મિમ્પિ વિનયે યુત્તી''તિ, તં તબ્બહુલેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

યદિ સબ્બં તેનાતિ પદં અનિયમનિદ્દેસવચનં ભવેય્ય, તેન હિ ભિક્ખવે ભિક્ખૂનં સિક્ખાપદન્તિ એત્થ ઇદમ્પિ પુબ્બે સિદ્ધત્થં તેનાતિ પદં અનિયમનિદ્દેસવચનં ભવેય્ય. ''તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા ઉરુવેલાયં વિહરતી''તિઆદીસુ વુત્તં તેનાતિ પદઞ્ચ અનિયમનિદ્દેસવચનં ભવેય્ય, ન ચ હોતિ, તસ્મા યેસં તેન તંનિદ્દેસેન નિદ્દિટ્ઠત્થો અવિદિતો, તેસં વસેનાહ ''અનિયમનિદ્દેસવચનમેત''ન્તિ. અથ વા તતો પઠમં તદત્થાદસ્સનતો પચ્છાપિ તંસમ્બન્ધેન યંનિદ્દેસદસ્સનતો ચ ''અનિયમનિદ્દેસવચનમેત''ન્તિ વુત્તં. અથ વા પુબ્બણ્હાદીસુ અયં નામાતિ અનિયમેત્વા કાલપરિદીપનસ્સ સમયસદ્દસ્સ ઉપપદભાવેનપિ એવં વત્તુમરહતિ ''યદિદં

અનિયમનિદ્દેસવચન''ન્તિ. અથ વા ''તેના''તિ વુત્તે તેન ઘટેન પટેનાતિ સબ્બત્થપ્પસઙ્ગનિવારણત્થં નિયમં કરોતિ ''સમયેના''તિ. કેન પન સમયેન? પરભાગે અત્થતો સિદ્ધેન સારિપુત્તસ્સ પરિવિતક્કસમયેન. એત્થાહ – વિતક્કસમયો ચે ઇધાધિપ્પેતો, ''પરતો ઇધ પન હેતુઅત્થો કરણત્થો ચ સમ્ભવતિ. યો હિ સો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિસમયો સારિપુત્તાદીહિપિ દુબ્બિઞ્ઞેય્યો, તેન સમયેન હેતુભૂતેન કરણભૂતેન ચા''તિઆદિવચનં વિરુજ્ઝતીતિ? ન, બાહુલ્લેન વુત્તત્તા. સુત્તન્તાભિધમ્મેસુ વિય અવત્વા ઇધ વિનયપિટકે કરણવચનેન કસ્મા નિદ્દેસોતિ હિ ચોદના. તસ્મા તસ્સા વિસ્સજ્જને બાહુલ્લેન કરણવચનપ્પયોજનં વત્તુકામો આચરિયો આહ ''યો સો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિસમયો''તિઆદિ. ન સમ્પતિ વુચ્ચમાનસ્સેવ કરણવચનસ્સ પયોજનં વત્તુકામો, ઇમસ્સ પન હેતુઅત્થોવ સમ્ભવતિ, ન કરણત્થો, તસ્મા આહ ''**અપરભાગે અત્થતો સિદ્ધેના**''તિઆદિ. **સમયઞ્ચાતિ** આગમનપચ્ચયસમવાયં તદનુરૂપકાલઞ્ચ ઉપાદાયાતિ અત્થો. પચ્ચયસામગ્ગિઞ્ચ આગમનકાલઞ્ચ લભિત્વા જાનિસ્સામાતિ અધિપ્પાયો.

એત્થાહ – યથા ''એકોવ ખો, ભિક્ખવે, ખણો સમયો ચા''તિ એત્થ ખણસમયાનં એકો અત્થો, તથા કાલઞ્ચ સમયઞ્ચ ઉપાદાયાતિ કાલસમયાનં એકો અત્થો સિયા, અપિચ આગમનપચ્ચયસમવાયો ચેત્થ સમયો કાલસ્સાપિ આગમનપચ્ચયત્તા સમયગ્ગહણેનેવ સો ગહિતોતિ વિસું કાલો કિમત્થં ગહિતોતિ ચ? વુચ્ચતે – અપ્પેવ નામ સ્વેપીતિ કાલસ્સ પઠમં નિયમિતત્તા ન સમયો કાલત્થો . તસ્મિં સ્વેતિ નિયમિતકાલે ઇતરેસં આગમનપચ્ચયાનં સમવાયં પટિચ્ચ ઉપસઙ્કમેય્યામ યથાનિયમિતકાલેપિ પુબ્બણ્હાદિપ્પભેદં યથાવુત્તસમવાયાનુરૂપં કાલઞ્ચ ઉપાદાયાતિ સ્વેતિ પરિચ્છિન્નદિવસે પુબ્બણ્હાદિકાલનિયતભાવં દસ્સેતિ, તસ્મા કાલસમયાનં ન એકત્થત્તા કાલસ્સ વિસું ગહણમ્પિ સાત્થકન્તિ વેદિતબ્બં. યસ્મા ખણે ખણે ત્વં ભિક્ખુ જાયસિ ચ જીયસિ ચ મીયસિ ચેતિ ભિક્ખુનિયા સન્તિકે અભિક્ખણં ગચ્છતીતિ (પાચિ॰ ૧૯૮) ચ ખણે ખણે ભાસતિ સત્થુસાસનન્તિ ચ ખણસદ્દો અનેકત્થો, તથા સમયસદ્દો ચ, તસ્મા એકમેકેન નિયમેન્તો ''**એકોવ ખો, ભિક્ખવે, ખણો ચ સમયો ચા**''તિ આહ. ખણસમયાનં અત્થો એકત્થો યુજ્જતિ ખણો ઓકાસલાભો, અટ્ઠક્ખણવજ્જિતો નવમો ખણોતિ અત્થો. અત્તનો અત્તનો ઉચ્છેદાદયો દિટ્ઠિગતસઙ્ખાતે સમયે એત્થ પવદન્તીતિ **સમયપ્પવાદકો**. સ્વેવ તિન્દુકાચીરસઙ્ખાતાય તિમ્બરુરુક્ખપન્તિયા પરિક્ખિત્તત્તા **તિન્દુકાચીરં**. **એકસાલકે**તિ એકો સાલરુક્ખો. ''કુટિકા''તિપિ વદન્તિ. **અત્થાભિસમયા**તિ અત્તનો હિતપટિલાભા. **ધીરો**તિ ચ **પણ્ડિતો** વુચ્ચતિ, નાઞ્ઞો. **સમ્મા માનાભિસમયા**તિ સુટ્ઠુ માનસ્સ પહાનેન, સમુચ્છેદવસેન સુટ્ઠુ માનપ્પહાનેનાતિ અત્થો. **દુક્ખસ્સ પીળનટ્ઠો**તિઆદીસુ ''ચતુન્નં સચ્ચાનં ચતૂહિ આકારેહિ પટિવેધો''તિઆદીસુ ખન્ધપઞ્ચકસઙ્ખાતસ્સ દુક્ખસ્સ દુક્ખાકારતાયટ્ઠો. **સઙ્ખતટ્ઠો** કારણુપ્પત્તિઅત્થો, દુક્ખાય વેદનાય **સન્તાપટ્ઠો**. સુખાય વેદનાય **વિપરિણામટ્ઠો**. પીળનટ્ઠાદિકોવ **અભિસમયટ્ઠો**તિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **ગબ્ભોક્કન્તિસમયો**તિઆદીસુપિ પથવીકમ્પનઆલોકપાતુભાવાદીહિ દેવમનુસ્સેસુ પાકટો. **દુક્કરકારિકસમયો**પિ કાળો સમણો ગોતમો ન કાળોતિઆદિના પાકટો. સત્તસત્તાહાનિ ચ અઞ્ઞાનિ ચ **દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારસમયો**.

અચ્ચન્તમેવ તં સમયન્તિ આરમ્ભતો પટ્ઠાય યાવ પત્તસન્નિટ્ઠાના, તાવ અચ્ચન્તસમ્પયોગેન તસ્મિં સમયે. **કરુણાવિહારેન વિહાસી**તિ કરુણાકિચ્ચવિહારેન તસ્મિં સમયે વિહાસીતિ અત્થો. તં સમયઞ્હિ કરુણાકિચ્ચસમયં. ઞાણકિચ્ચં કરુણાકિચ્ચન્તિ દ્વે ભગવતો કિચ્ચાનિ, અભિસમ્બોધિ **ઞાણકિચ્ચં**, મહાકરુણાસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા વેનેય્યસત્તાવલોકનં કત્વા તદનુરૂપકરણં **કરુણાકિચ્ચં**. ''સન્નિપતિતાનં વો, ભિક્ખવે, દ્વયં કરણીય''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૭૩; ઉદા॰ ૧૨, ૨૮) હિ વુત્તં, તં ભગવાપિ કરોતિયેવ. અથ વા આગન્તુકેહિ ભિક્ખૂહિ આદિસમાયોગઞ્ચ. તત્થ કરુણાકિચ્ચં વિહારં દસ્સેન્તો ''કરુણાવિહારેન વિહાસી''તિ આહ. **અધિકરણઞ્હિ કાલત્થો**તિ એત્થ **હિ**-કારો

કારણત્થો. તત્થ હિ અભિધમ્મે કાલસમૂહખણસમવાયહેતુસઙ્ખાતવસેન પઞ્ચવિધો સમયટ્ઠો દટ્ઠબ્બો. કાલસમૂહટ્ઠો સમયો કથં અધિકરણં હોતિ? અધિકરણમુપ્પત્તિટ્ઠાનં પુબ્બણ્હે જાતોતિ યથા, એવં કાલટ્ઠો સમયસદ્દો દટ્ઠબ્બો. કથં રાસટ્ઠો? યવરાસિમ્હિ જાતોતિ યથા. તસ્મા યસ્મિં કાલે પુઞ્જે વા ચિત્તં સમુપ્પન્નં, તસ્મિં કાલે પુઞ્જે વા ફસ્સાદયો ઉપ્પજ્જન્તીતિ વુત્તં હોતિ. **અધિકરણઞ્હી**તિ એત્થ અભિધમ્મે નિદ્દિટ્ઠં અધિકરણં કાલટ્ઠો સમૂહટ્ઠો ચ હોતિ, ''યસ્મિં સમયે''તિ વુત્તં અધિકરણં સન્ધાય વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. ઇદાનિ ભાવેનભાવલક્ખણઞ્ચ દસ્સેન્તો ''**તત્થ વુત્તાન**''મિચ્ચાદિમાહ. તત્થ અભિધમ્મે વુત્તાનં ભાવો નામ કિન્તિ? ઉપ્પત્તિ વિજ્જમાનતા, સા તેસં તત્થ વુત્તાનં ફસ્સાદિધમ્માનં, સા પન સમયસ્સ ભાવેન ભાવો લક્ખીયતિ ઞાયતિ, તસ્મા તત્થ ભુમ્મવચનનિદ્દેસો કતોતિ વુત્તં હોતિ.

તત્થ **ખણો** નામ અટ્ઠક્ખણવિનિમુત્તો નવમો ખણો, તસ્મિં સતિ ઉપ્પજ્જતિ. **સમવાયો** નામ ચક્ખુન્દ્રિયાદિકારણસામગ્ગી, તસ્મિં સતિ ઉપ્પજ્જતિ. **હેતુ** નામ રૂપાદિઆરમ્મણં. તસ્મા તસ્મિં ખણકારણસમવાયહેતુમ્હિ સતિ તેસં ફસ્સાદીનં ભાવો વિજ્જમાનતા હોતીતિ વુત્તં હોતિ. **ઇધ પન હેતુઅત્થો કરણત્થો ચ સમ્ભવતી**તિ એત્થ અત્થદ્વયમેકસ્સ સમ્ભવતીતિ ઇધ વિનયે વુત્તસ્સ સમયસદ્દસ્સ કત્તુકરણત્થે તતિયા હેતુમ્હિ ચ ઇત્યુત્તત્તા. **સો દુબ્બિઞ્ઞેય્યો**તિ ''તથાગતોવ તત્થ કાલં જાનિસ્સતી''તિ વુત્તત્તાતિ વુત્તં હોતિ. તેન સમયેનાતિ તસ્સ સમયસ્સ કારણા ''અન્નેન વસતિ વિજ્જાય વસતી''તિ યથા, અન્નં વા વિજ્જં વા લભામીતિ તદત્થં વસતીત્યત્થો. એવં ''તેન સમયેન વિહરતી''તિ વુત્તે હેત્વત્થે તતિયા દટ્ઠબ્બા, તસ્મા સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા સમયઞ્ચ વીતિક્કમઞ્ચ ઓલોકયમાનો તત્થ તત્થ વિહાસીતિ વુત્તં હોતિ. તતિયપારાજિકાદીસુ ''ઇચ્છામહં, ભિક્ખવે, અદ્ધમાસં , પટિસલ્લીયિતુ''ન્તિ (પારા॰ ૧૬૨) એવમાદીસુ દટ્ઠબ્બા, તસ્મા દુતિયા કાલદ્ધાને અચ્ચન્તસંયોગેતિ દુતિયાત્ર સમ્ભવતિ ''માસમધીતે દિવસમધીતે''તિ યથા. ઇધ પન હેતુઅત્થો કરણત્થો ચ સમ્ભવતીતિ એત્થ યસ્સ કરણવચનસ્સ હેતુઅત્થો સમ્ભવતિ, તેન સમયેન હેતુભૂતેન તં તં વત્થુવીતિક્કમસઙ્ખાતં વીતિક્કમસમયસઙ્ખાતં વા સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિહેતુઞ્ચ અપેક્ખમાનો ભગવા તત્થ તત્થ વિહાસિ. યસ્સ કરણત્થો સમ્ભવતિ, તેન કરણભૂતેન સમયેન સમ્પત્તેન સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞાપયન્તો ભગવા તત્થ તત્થ વિહાસીતિ અધિપ્પાયો.

ગણ્ઠિપદે પન ''સુદિન્નાદીનં વીતિક્કમોવ કારણં નામ, તસ્સ નિયમભૂતો કાલો પન કરણમેવ તં કાલં અનતિક્કમિત્વાવ સિક્ખાપદસ્સ પઞ્ઞપેતબ્બત્તા''તિ વુત્તં, તં નિદ્દોસં. યં પન વુત્તં ''ઇદં કરણં પુબ્બભાગત્તા પઠમં વત્તબ્બમ્પિ પચ્છા વુત્ત''ન્તિ, તં દુવુત્તં. હેતુઅત્થતો હિ યથા પચ્છા કરણત્થો યોજિયમાનો અનુક્કમેનેવ યોગં ગચ્છતિ, તથા ચ યોજિતો. યં પન અટ્ઠકથાચરિયો પચ્છા વુત્તં ઇદં કરણત્થં પઠમં યોજેત્વા પઠમં વુત્તં હેતુઅત્થં પચ્છા યોજેસિ, તં યોજનાસુખત્તાતિ વેદિતબ્બન્તિ **આચરિયેન** લિખિતં. ઇતો પટ્ઠાય યત્થ યત્થ ''આચરિયેન લિખિત''ન્તિ વા ''આચરિયસ્સ તક્કો''તિ વા વુચ્ચતિ, તત્થ તત્થ આચરિયો નામ **આનન્દાચરિયો** કલસપુરવાસીતિ ગહેતબ્બો. એત્થાહ – યથા સુત્તન્તે ''એકં સમયં ભગવા''તિ વુચ્ચતિ, તથા ''તેન સમયેન ભગવા વેરઞ્જાય''ન્તિ વત્તબ્બં, અથ સવેવચનં વત્તુકામો થેરો, તથાગતો સુગતોતિઆદીનિપિ વત્તબ્બાનિ, અથ ઇમસ્સેવ પદદ્વયસ્સ ગહણે કિઞ્ચિ પયોજનં અત્થિ, તં વત્તબ્બન્તિ? વુચ્ચતે – કેસઞ્ચિ બુદ્ધસ્સ ભગવતો પરમગમ્ભીરં અજ્ઝાસયક્કમં અજાનતં ''અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે અનાદીનવદસ્સો…પે॰… અભિવિઞ્ઞાપેસી''તિઆદિકં (પારા॰ ૩૬) ''અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં સુદિન્નં પટિપુચ્છી''તિઆદિકઞ્ચ (પારા॰ ૩૯) ''સાદિયિ ત્વં ભિક્ખૂતિ. નાહં ભગવા સાદિયિ''ન્તિઆદિકઞ્ચ (પારા॰ ૭૨) તથા પુરાણવોહારિકં ભિક્ખું

પુચ્છિત્વા તેન વુત્તપરિચ્છેદેન દુતિયપારાજિકપઞ્ઞાપનઞ્ચ દેવદત્તસ્સ પબ્બજ્જાનુજાનનઞ્ચાતિ એવમાદિકં વિનયપરિયત્તિં દિસ્વા બુદ્ધસુબુદ્ધતં પટિચ્ચ સઙ્કા સમ્ભવેય્ય, ''તથા કિં પન તુય્હં છવસ્સ ખેળાસકસ્સા''તિ (ચૂળવ॰ ૩૩૬) એવમાદિકં ફરુસવચનપટિસંયુત્તં વિનયપરિયત્તિં નિસ્સાય ખીણાસવત્તં પટિચ્ચ સઙ્કા સમ્ભવેય્ય, તદુભયસઙ્કાવિનોદનત્થં આયસ્મતા ઉપાલિત્થેરેન ઇદમેવ પદદ્વયગ્ગહણં સબ્બત્થ કતન્તિ વેદિતબ્બં. તેનેતં દીપેતિ – કામં સબ્બઞેય્યબુદ્ધત્તા બુદ્ધોયેવ, ભગ્ગસબ્બદોસત્તા ભગવાવ, સો સત્થાતિ. પરતોપિ વુત્તં ''જાનન્તાપિ તથાગતા પુચ્છન્તિ...પે॰... અનત્થસંહિતે સેતુઘાતો તથાગતાન''ન્તિ (પારા॰ ૧૬). સુત્તન્તે ચ વુત્તં ''સણ્હેનપિ કેસિ વિનેમિ ફરુસેનપી''તિઆદિ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૧૧).

અસાધારણહેતુમ્હીતિ એત્થ કુસલમૂલાનિ ન અકુસલાનં કદાચિ મૂલાનિ હોન્તિ, તથા અકુસલમૂલાનિ કુસલાનં, અબ્યાકતમૂલાનિ ન કદાચિ કુસલાનન્તિ અયમેવ નયો લબ્ભતિ, યસ્મા કુસલા હેતૂ તંસમુટ્ઠાનાનં રૂપાનં હેતુપચ્ચયેન પચ્ચયો (પટ્ઠા॰ ૧.૧.૪૦૧ આદયો), તસ્મા કુસલાનિ કુસલાનંયેવાતિઆદિનયો ન લબ્ભતિ. પુચિ વુચ્ચતે કુટ્ઠં, તં મન્દયતિ નાસયતીતિ **પુચિમન્દો**. **સત્તાનં હિતસુખનિપ્ફાદનાધિમુત્તત**ન્તિ એત્થ સામઞ્ઞતો વુત્તસત્તે દ્વિધા ભિન્દિત્વા દસ્સેતું ''**મનુસ્સાનં ઉપકારબહુલત**''ન્તિઆદિ વુત્તં. **બહુજનહિતાયા**તિ બહુનો જનસ્સ હિતત્થાય. પઞ્ઞાસમ્પત્તિયા દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકહિતૂપદેસકો હિ ભગવા. **સુખાયા**તિ સુખત્થાય. ચાગસમ્પત્તિયા ઉપકારકસુખસમ્પદાયકો હિ એસ. મેત્તાકરુણાસમ્પત્તિયા લોકાનુકમ્પાય માતાપિતરો વિય. લોકસ્સ રક્ખિતગોપિતા હિ એસ. **દેવમનુસ્સાન**ન્તિ એત્થ ભબ્બપુગ્ગલે વેનેય્યસત્તેયેવ ગહેત્વા તેસં નિબ્બાનમગ્ગફલાધિગમાય અત્તનો ઉપ્પત્તિં દસ્સેતિ. ''અત્થાયા''તિ હિ વુત્તે પરમત્થત્થાય નિબ્બાનાય, ''હિતાયા''તિ વુત્તે તંસમ્પાપકમગ્ગત્થાયાતિ વુત્તં હોતિ, મગ્ગતો ઉત્તરિ હિતં નામ નત્થીતિ. **સુખાયા**તિ ફલસમાપત્તિસુખત્થાય તતો ઉત્તરિ સુખાભાવતો. **દિટ્ઠિસીલસઙ્ઘાતેના**તિ એત્થ સમાધિં પઞ્ઞઞ્ચ અગ્ગહેત્વા દિટ્ઠિસીલમત્તગ્ગહણં સબ્બસેક્ખાસેક્ખસામઞ્ઞત્તા. **કોસમ્બકસુત્તે**પિ (મ॰ નિ॰ ૧.૪૯૨) ''સીલસામઞ્ઞગતો વિહરતિ, દિટ્ઠિસામઞ્ઞગતો વિહરતી''તિ વુત્તં. દિટ્ઠિગ્ગહણેન પઞ્ઞાપિ ગહિતાતિ ચે? ન, સોતાપન્નાદીનમ્પિ પઞ્ઞાય પરિપૂરકારિભાવપ્પસઙ્ગતો, તસ્મા એકલક્ખણાનમ્પિ તાસં પઞ્ઞાદિટ્ઠીનં અવત્થન્તરભેદો અત્થિ ધિતિસમાધિન્દ્રિયસમ્માસમાધીનં વિય . **અઞ્ઞાસી**તિ એત્થ સોતદ્વારાનુસારેન ઞાતા, અત્થા સુતાતિ હિ વુચ્ચન્તિ ''સુતમેતં, ભો ગોતમ, પાપકા સમાચારા દિસ્સન્તિ ચેવ સુય્યન્તિ ચા''તિઆદીસુ વિય. ''ભિક્ખુ ખો, ઉપાલિ , સઙ્ઘં ભિન્દતી''તિઆદીસુ (ચૂળવ॰ ૩૫૪) વિય **અવધારણત્થે** વા. વેરઞ્જાયં **ભવો** વિજ્જમાનો. **ઇત્થમ્ભૂતસ્સ** એવં ભૂતસ્સ. કથં ભૂતસ્સ? સક્યપુત્તસ્સ સક્યકુલા પબ્બજિતસ્સ, એવં હુત્વા ઠિતસ્સ કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતોતિ અભિસદ્દેન યોગે ઉપયોગવચનાનિ હોન્તીતિ અત્થો.

કામુપાદાનપચ્ચયા એવ મેત્તં ભાવેતિ, બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તતીતિ ઇમિના કામુપાદાનહેતુ કમ્મં કત્વા કામભવે એવ નિબ્બત્તતીતિવાદીનં વાદો પટિક્ખિત્તોતિ વદન્તિ, ''બ્રહ્મલોકે પણીતા કામા''તિ સુત્વા, કપ્પેત્વા વા પચ્છા ''તત્થ સમ્પત્તિં અનુભવિસ્સામી''તિ કામુપાદાનપચ્ચયા તદુપગં કરોતીતિ બ્રહ્મલોકેપિ કામનીયટ્ઠેન કામા, ''તદારમ્મણત્તા તણ્હા કામુપાદાનન્તિ વુત્તા''તિ ચ વદન્તિ, વીમંસિતબ્બં. કમ્મઞ્ચ ચક્ખુસ્સ જનકકારણં, કમ્મસ્સ મૂલકારણં તણ્હા, તસ્મા ન મૂલકારણં હોતિ જનકં. રૂપતણ્હાદયો દુક્ખસચ્ચં ખન્ધપરિયાપન્નત્તા, ''યમ્પિચ્છં ન લભતિ, તમ્પિ દુક્ખ''ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૮૭; મ॰ નિ॰ ૧.૧૩૧; વિભ॰ ૧૯૦) વચનતો ચ. **તસ્સ મૂલકારણભાવેન સમુટ્ઠાપિકા**તિ તસ્સ કારણભૂતસ્સ ઇમસ્સ ખન્ધપઞ્ચકસ્સ સમુટ્ઠાપિકાતિ યોજેતબ્બં. ''આસવસમુદયા અવિજ્જાસમુદયો''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૦૩) વચનતો તસ્સ એવ કારણન્તિપિ વત્તું વટ્ટતિ. અપિચ ''રૂપાદિ વિય

તણ્હાપિ તણ્હાય ઉપ્પત્તિપ્પહાનટ્ઠાન''ન્તિ વચનતો રૂપાદિ વિય તણ્હાપિ દુક્ખસચ્ચં કતં. વુત્તઞ્હેતં ''રૂપતણ્હા લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૪૦૦; વિભ॰ ૨૦૩) ચ ''એત્થેસા તણ્હા પહીયમાના પહીયતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૪૦૧; મ॰ નિ॰ ૧.૧૩૪) ચ. **વિસુદ્ધિમગ્ગે** ''સબ્બાકારેન પન ઉપાદાનક્ખન્ધપઞ્ચકં દુક્ખઞ્ચેવ અરિયસચ્ચઞ્ચ અઞ્ઞત્ર તણ્હાયા''તિ વચનતો ઇધ રૂપતણ્હાદયો દુક્ખસચ્ચન્તિ વચનં વિરુજ્ઝતીતિ ચે? ન, અઞ્ઞમઞ્ઞાસઙ્કરભાવેન દસ્સેતું તત્થ તત્થ વુત્તત્તા. યદિ તણ્હા ઉપાદાનક્ખન્ધપરિયાપન્ના ન ભવેય્ય, **સચ્ચવિભઙ્ગે** ''તત્થ કતમે સંખિત્તેન પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખા. સેય્યથિદં, રૂપુપાદાનક્ખન્ધો ..પે॰... વિઞ્ઞાણુપાદાનક્ખન્ધો''તિ (વિભ॰ ૨૦૨) એત્થ ''ઠપેત્વા તણ્હં સઙ્ખારુપાદાનક્ખન્ધો''તિ વત્તબ્બં ભવેય્ય, ન ચ વુત્તં, તસ્મા દુક્ખસચ્ચપરિયાપન્ના તણ્હાતિ ચે? ન, હેતુફલસઙ્કરદોસપ્પસઙ્ગતો. ન સઙ્કરદોસોતિ ચે? સચ્ચવિભઙ્ગપાળિયઞ્હિ પઞ્ચહિ કોટ્ઠાસેહિ સમુદયસચ્ચં નિદ્દિટ્ઠં.

કથં? તણ્હાતિ એકો વારો, તણ્હા ચ અવસેસા ચ કિલેસાતિ દુતિયો, તણ્હા ચ અવસેસા ચ કિલેસા અવસેસા ચ અકુસલા ધમ્માતિ તતિયો, તણ્હા ચ અવસેસા ચ કિલેસા અવસેસા ચ અકુસલા ધમ્મા તીણિ ચ કુસલમૂલાનિ સાસવાનીતિ ચતુત્થો, તણ્હા ચ અવસેસા ચ કિલેસા અવસેસા ચ અકુસલા ધમ્મા તીણિ ચ કુસલમૂલાનિ સાસવાનિ અવસેસા ચ સાસવા કુસલા ધમ્માતિ પઞ્ચમો વારોતિ. આમ નિદ્દિટ્ઠં, તથાપિ અભિધમ્મભાજનિયેયેવ, ન અઞ્ઞસ્મિં, સો ચ નયો અરિયસચ્ચનિદ્દેસે ન લબ્ભતિ. તથા હિ તત્થ ''ચત્તારિ સચ્ચાનિ''ચ્ચેવાહ, સુત્તન્તભાજનિયપઞ્હપુચ્છકેસુ વિય ''ચત્તારિ અરિયસચ્ચાની''તિ ન વુત્તં, તસ્મા સુત્તન્તભાજનિયોવ પમાણં તત્થ ચ તણ્હાય વુત્તત્તા. યથાહ ''તત્થ કતમં દુક્ખસમુદયં અરિયસચ્ચં, યાયં તણ્હા પોનોભવિકા...પે॰... સેય્યથિદં, કામતણ્હા''તિઆદિ (વિભ॰ ૨૦૩). ''યદનિચ્ચં તં દુક્ખ''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૧૫) ઇમિના પરિયાયેન વુત્તત્તા તત્થ વુત્તમ્પિ પમાણમેવ. ''પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ પથવીકસિણ''ન્તિ (ધ॰ સ॰ ૧૮૬ આદયો) વચનતો ''કસિણાની''તિ ઝાનાનિ વુત્તાનિ. કેચિ ''ઉગ્ગહનિમિત્તપટિભાગનિમિત્તે સન્ધાય વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ, તં ન સુન્દરં. ''દ્વત્તિંસાકારાપિ પણ્ણત્તિં વિસ્સજ્જેત્વા પટિકૂલાતિ સતિ પટ્ઠપેતબ્બા''તિ વચનતો સતિગોચરા રૂપાદયો ચ વેદિતબ્બા.

સદ્ધાહિરોત્તપ્પબાહુસચ્ચવીરિયારમ્ભોપટ્ઠિતસતિસમ્પજઞ્ઞતાતિ ઇમે **સત્ત સદ્ધમ્મા** નામ. **સભાવતો**તિ દુક્ખતો. **ન ચવતી**તિ દેવે સન્ધાય. **ઞાતેય્ય**ન્તિ ઞાતબ્બં. **દટ્ઠેય્ય**ન્તિ દટ્ઠબ્બં. અથ વા પન ''નાહં ગમનેન લોકસ્સ અન્તં ઞાતેય્ય''ન્તિ વદામીતિ અત્થો. **લોક**ન્તિ ખન્ધલોકં. **ગમનેન ન પત્તબ્બો**તિ સરીરગમનેન, અગતિગમનેન વા ન પત્તબ્બો, અરિયગમનેન લોકન્તં પત્વાવ દુક્ખા અત્થિ પમોચનન્તિ વુત્તં હોતિ. **સમિતાવી**તિ સમિતકિલેસો. **આહારટ્ઠિતિકા**તિ પચ્ચયટ્ઠિતિકા. યે કેચિ પચ્ચયટ્ઠિતિકા, સબ્બે તે લુજ્જનપલુજ્જનટ્ઠેન એકો લોકોતિ અધિપ્પાયો. સઙ્ખારા હિ સકસકપચ્ચયાયત્તતાય સત્તા વિસત્તા સત્તા નામ. **પરિહરન્તિ** પરિચરન્તિ. **દિસા**તિ ઉપયોગબહુવચનં. **ભન્તિ** પટિભન્તિ. કે તે? તેયેવ વિરોચમાના પભસ્સરા ચન્દિમસૂરિયા. **અટ્ઠ લોકધમ્મા** સઙ્ખારાવ. ''**સિનેરુસ્સ સમન્તતો**''તિ વચનતો યુગન્ધરાદયો સિનેરું પરિક્ખિપિત્વા પરિમણ્ડલાકારેન ઠિતાતિ વદન્તિ. પરિક્ખિપિત્વા અચ્ચુગ્ગતો લોકધાતુ અયં. ''**મ**-કારો પદસન્ધિકરો''તિ વદન્તિ. અઞ્ઞથાપિ લક્ખણાદિભેદતો સઙ્ખારલોકં, આસયાનુસયભેદતો સત્તલોકં, ચક્કવાળાદિપરિમાણતો ઓકાસલોકઞ્ચ સબ્બથાપિ વિદિતત્તા લોકવિદૂ.

વિમુત્તિઞાણદસ્સનં કામાવચરં પરિત્તં લોકિયં, તેન સબ્બં લોકં કથં અભિવતિ? અસદિસાનુભાવત્તા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં વિય. તઞ્હિ અત્તનો વિસયે ભગવતો સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણગતિકં , લહુતરપ્પવત્તિ ચ ભવઙ્ગચિત્તદ્વયાનન્તરં ઉપ્પત્તિતો. ન કસ્સચિ એવંલહુતરં ચિત્તં ઉપ્પજ્જતિ, અપિ આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ, તસ્સ

કિરેસ ચિત્તવારો પઞ્ચદસભવઙ્ગાનન્તરન્તિ. **અગ્ગિસિખધૂમસિખા** ચ નાગા કિર સીહળદીપે. અત્થસ્સ દીપકં પદં **અત્થપદં**. એકત્થદીપકં પદં, સબ્બમેતં વાક્યન્તિ અત્થો. **અટ્ઠ દિસા** નામ અટ્ઠ વિમોક્ખા, સમાપત્તિયો વા. સત્થવાહો સત્થાતિ નિપાતિતો યથા પિસિતાસો પિસાચો. ઉદકે મણ્ડૂકો અહં આસિં, ન થલે મણ્ડૂકો, વારિમત્તમેવ ગોચરો, તસ્સ મે તવ ધમ્મં સુણન્તસ્સ સીસં દણ્ડેન સન્નિરુમ્ભિત્વાતિ પાઠસેસો. અનાદરત્થે વા સામિવચનં. ''એત્તકેનપિ એવરૂપા ઇદ્ધિ ભવિસ્સતી''તિ સિતં કત્વા. **વિમોક્ખો**તિ ચેત્થ મગ્ગો, તદનન્તરિકં **ઞાણં** નામ ફલઞાણં, તસ્મિં ખણે બુદ્ધો નામ. **સબ્બસ્સ બુદ્ધત્તા**તિ કત્તરિ. **બોધેતા**તિ હેતુકત્તરિ. સેટ્ઠત્થદીપકં વચનં **સેટ્ઠં** નામ, તથા **ઉત્તમં**. **સચ્છિકાપઞ્ઞત્તી**તિ સબ્બધમ્માનં સચ્છિકરણવસેન સયમ્ભુતા પઞ્ઞત્તિ, અત્તના એવ વા ઞાતા સચ્છિકતાતિપિ સચ્છિકાપઞ્ઞત્તિ. **ભગી** ભગવા ચીવરપિણ્ડપાતાદીનં. **ભજી** અરઞ્ઞવનપત્થાનિ પન્તાનિ સેનાસનાનિ. **ભાગી** અત્થધમ્મવિમુત્તિરસસ્સ. રાગાદિકિલેસગણ**ભગ્ગમકાસિ**. **ભાવિતત્તનો** ભાવિતકાયો. ભવસ્સ અન્તં નિબ્બાનં મગ્ગાધિગમેન તં ગતોતિ **ભવન્તગો**.

''લોભં , ભિક્ખવે, એકં ધમ્મં પજહથા''તિઆદિના (ઇતિવુ॰ ૧) નયેન એકકાદિવસેનાગતે ગહેત્વા વદતિ. સંકિલેસતણ્હાદિટ્ઠિદુચ્ચરિતસંકિલેસવસેન અનિચ્ચદુક્ખમનત્તાસુભેસુ નિચ્ચન્તિઆદિ**વિપરિયેસા**. ચીવરહેતુ વા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતિ, પિણ્ડપાત સેનાસનઇતિભવાભવહેતુ વા (અ॰ નિ॰ ૪.૯). **ચેતોખિલા** સત્થરિ કઙ્ખતિ, ધમ્મે, સઙ્ઘે, સિક્ખાય, સબ્રહ્મચારીસુ કુપિતોતિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૧૯; વિભ॰ ૯૪૧) આગતા **પઞ્ચ**. કામે અવીતરાગો હોતિ...પે॰... કાયે, રૂપે, યાવદત્થં ઉદરાવદેહકં ભુઞ્જિત્વા, અઞ્ઞતરં દેવનિકાયં પણિધાય બ્રહ્મચરિયં ચરતીતિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૨૦; વિભ॰ ૯૪૧) આગતા **પઞ્ચ વિનિબન્ધા**. વિવાદમૂલાનિ કોધો ઉપનાહો મક્ખો પળાસો ઇસ્સા મચ્છરિયં માયા સાઠેય્યં થમ્ભો સારમ્ભો સન્દિટ્ઠિપરામાસિતા આધાનગ્ગાહી દુપ્પટિનિસ્સગ્ગિતા (અ॰ નિ॰ ૬.૩૬; દી॰ નિ॰ ૩.૩૨૫). **વિભઙ્ગે** પન ''કોધો મક્ખો ઇસ્સા સાઠેય્યં પાપિચ્છતા સન્દિટ્ઠિપરામાસિતા''તિ (વિભ॰ ૯૪૪) આગતં. તણ્હં પટિચ્ચ પરિયેસના, પરિયેસનં પટિચ્ચ લાભો, લાભં પટિચ્ચ વિનિચ્છયો, એવં છન્દરાગો, અજ્ઝોસાનં, પરિગ્ગહો, મચ્છરિયં, આરક્ખો, આરક્ખાધિકરણં, દણ્ડાદાનસત્થાદાન...પે॰... અકુસલા ધમ્મા સમ્ભવન્તીતિ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૦૪; ૩.૩૫૯; અ॰ નિ॰ ૯.૨૩; વિભ॰ ૯૬૩) વુત્તાનં. રૂપસદ્દગન્ધરસફોટ્ઠબ્બધમ્મતણ્હાતિ છ, તા કામભવવિભવતણ્હાવસેનેવ અટ્ઠારસ, તા એવ અજ્ઝત્તિકસ્સુપાદાય અટ્ઠારસ, બાહિરસ્સુપાદાય અટ્ઠારસાતિ છત્તિંસ, તા અતીતે છત્તિંસ, અનાગતે છત્તિંસ, પચ્ચુપ્પન્ને છત્તિંસાતિ એવં **અટ્ઠસતતણ્હાવિચરિતાની**તિ. મારેતીતિ મારો, પમાદો ''પમાદો મચ્ચુનો પદ''ન્તિ (ધ॰ પ॰ ૨૧) વચનતો. સમ્માઆજીવવિનાસનતો વા કિલેસા વુચ્ચન્તિ ''મારો''તિ, વધકૂપમત્તા ખન્ધાવ મારા. અભિસઙ્ખારા જાતિદુક્ખાભિનિબ્બત્તાપનતો, જાતસ્સ જરાદિસમ્ભવતો ચ મારા. એકભવપરિયાપન્નજીવિતમારણતો મચ્ચુ મારો. **અણિમતા** નામ પરમાણુ વિય અદસ્સનૂપગમનં. **લઘિમતા** સરીરેન, ચિત્તેન વા સીઘગમનં. **મહિમતા** ચન્દિમસૂરિયાદીનમ્પિપાણિના પરામસનાદિ. **પત્તિ** નામ યથિચ્છિતદેસપ્પત્તિ. પકાસનતા, લાભકસ્સત્થસાધનં વા **પાકમ્મં**. ઈસત્તં નામ **સયંવસિતા**. વસિત્તં નામ **અપરવસિતા**. **યત્થકામાવસાયિતં** નામ યત્થિચ્છતિ યદિચ્છતિ યાવદિચ્છતિ, તત્થ તાવ તદત્થસાધનં. **પીળનસઙ્ખતસન્તાપવિપરિણામટ્ઠેન વા દુક્ખમરિયસચ્ચ**ન્તિઆદિમ્હિ ઇદં ચોદનાપુબ્બઙ્ગમં અત્થવિસ્સજ્જનં – દુક્ખાદીનં અઞ્ઞેપિ રૂપતણ્હાદયો અત્થા અત્થિ, અથ કસ્મા ચત્તારો એવ વુત્તાતિ ચે? અઞ્ઞસચ્ચદસ્સનવસેન આવિભાવતો.

''તત્થ કતમં દુક્ખેઞાણં, દુક્ખં આરબ્ભ યા ઉપ્પજ્જતિ પઞ્ઞા''તિઆદિનાપિ (વિભ॰ ૭૯૪) નયેન એકેકસચ્ચારમ્મણવસેનાપિ સચ્ચઞાણં વુત્તં. ''યો, ભિક્ખવે, દુક્ખં પસ્સતિ, દુક્ખસમુદયમ્પિ સો

પસ્સતી''તિઆદિના (સં॰ નિ॰ ૫.૧૧૦૦) નયેન એકં સચ્ચં આરમ્મણં કત્વા સેસેસુ કિચ્ચનિપ્ફત્તિવસેનાપિ વુત્તં. તત્થ યદા એકેકં સચ્ચં આરમ્મણં કરોતિ, તદા સમુદયદસ્સનેન તાવ સભાવતો **પીળન**લક્ખણસ્સાપિ દુક્ખસ્સ યસ્મા તં આયૂહનલક્ખણેન સમુદયેન આયૂહિતં સઙ્ખતં, તસ્માસ્સ સો **સઙ્ખતટ્ઠો** આવિ ભવતિ. યસ્મા પન મગ્ગો કિલેસસન્તાપહરો સુસીતલો, તસ્માસ્સ મગ્ગદસ્સનેન **સન્તાપટ્ઠો** આવિ ભવતિ નન્દસ્સ અચ્છરાદસ્સનેન સુન્દરિયા અનભિરૂપભાવો વિય. અવિપરિણામધમ્મસ્સ પન નિરોધસ્સ દસ્સનેન તસ્સ વિપરિણામટ્ઠો આવિ ભવતીતિ વત્તબ્બમેવ નત્થિ. સભાવતો **આયૂહન**લક્ખણસ્સપિ સમુદયસ્સ દુક્ખદસ્સનેન **નિદાનટ્ઠો** આવિ ભવતિ અસપ્પાયભોજનતો ઉપ્પન્નબ્યાધિદસ્સનેન ભોજનસ્સ બ્યાધિનિદાનભાવો વિય. વિસંયોગભૂતસ્સ નિરોધસ્સ દસ્સનેન **સંયોગટ્ઠો**. નિય્યાનભૂતસ્સ ચ મગ્ગસ્સ દસ્સનેન **પલિબોધટ્ઠો**તિ. તથા નિસ્સરણસ્સાપિ નિરોધસ્સ અવિવેકભૂતસ્સ સમુદયસ્સ દસ્સનેન **વિવેકટ્ઠો** આવિ ભવતિ. મગ્ગદસ્સનેન **અસઙ્ખતટ્ઠો**. ઇમિના હિ અનમતગ્ગે સંસારે મગ્ગો ન દિટ્ઠપુબ્બો, સોપિ ચ સપ્પચ્ચયત્તા સઙ્ખતો એવાતિ અપ્પચ્ચયધમ્મસ્સ અસઙ્ખતભાવો અતિવિય પાકટો હોતિ. દુક્ખદસ્સનેન પનસ્સ **અમતટ્ઠો** આવિ ભવતિ. દુક્ખઞ્હિ વિસં, અમતં નિબ્બાનન્તિ. તથા **નિય્યાન**લક્ખણસ્સાપિ મગ્ગસ્સ સમુદયદસ્સનેન ''નાયં હેતુ નિબ્બાનસ્સ પત્તિયા, અયં હેતૂ''તિ **હેત્વત્થો** આવિ ભવતિ. નિરોધદસ્સનેન **દસ્સનટ્ઠો** પરમસુખુમરૂપાનિ પસ્સતો ''વિપ્પસન્નં વત મે ચક્ખૂ''તિ ચક્ખુસ્સ વિપ્પસન્નભાવો વિય. દુક્ખદસ્સનેન **અધિપતેય્યટ્ઠો** અનેકરોગાતુરકપણજનદસ્સનેન ઇસ્સરજનસ્સ ઉળારભાવો વિયાતિ એવમેત્થ લક્ખણવસેન, એકસ્સ અઞ્ઞસચ્ચદસ્સનવસેન ચ ઇતરેસં તિણ્ણં આવિભાવતો એકેકસ્સ ચત્તારો અત્થા વુત્તા. **ઉપધિવિવેકો** નિક્કિલેસતા.

પટિપક્ખં અત્થયન્તીતિ **પચ્ચત્થિકા**. પતિ વિરુદ્ધા અમિત્તા **પચ્ચામિત્તા**. **સચ્છિકત્વા પવેદેતી**તિ એત્તાવતા ભગવતો સબ્બઞ્ઞુતં દીપેતિ. તેન ઞાણસમ્પત્તિં દીપેત્વા ઇદાનિ કરુણાસમ્પત્તિં દીપેતું ''**સો ધમ્મં દેસેસી**''તિઆદિમાહ. અથ વા કિં સો પવેદેસીતિ? ઞાણં, તં સબ્બં તિલોકહિતભૂતમેવ. સો ધમ્મં દેસેસીતિ કીદિસં? ''**આદિકલ્યાણ**''ન્તિઆદિ. અનેન વચનેન વત્તું અરહભાવં દીપેતિ. **સાસનધમ્મો**તિ ઓવાદપરિયત્તિ. **કિચ્ચસુદ્ધિયા**તિ કિલેસપ્પહાનનિબ્બાનારમ્મણકિચ્ચસુદ્ધિયા. **સાસનબ્રહ્મચરિયં** નામ સિક્ખત્તયં, નવકોટિસહસ્સાનીતિઆદિકં વા. મગ્ગમેવ બ્રહ્મચરિયં **મગ્ગબ્રહ્મચરિયં**. તસ્સ પકાસકં પિટકત્તયં ઇધ **સાત્થં સબ્યઞ્જનં** નામ. છસુ અત્થપદેસુ સઙ્ખેપતો કાસનં **સઙ્કાસનં**. આદિતો કાસનં **પકાસનં**. ઉભયમ્પિ વિત્થારેત્વા દેસનં **વિવરણં**. પુન વિભાગકરણં **વિભજનં**. ઓપમ્માદિના પાકટકરણં **ઉત્તાનીકરણં**. સોતૂનં ચિત્તપરિતોસજનનેન, ચિત્તનિસાનેન ચ **પઞ્ઞાપનં** વેદિતબ્બં. બ્યઞ્જનપદેસુ અક્ખરણતો **અક્ખરં**, ''એકક્ખરપદમક્ખર''ન્તિ એકે. વિભત્તિઅન્તં **પદં**. બ્યઞ્જયતીતિ **બ્યઞ્જનં**, વાક્યં. પદસમુદાયો વા વાક્યં. વિભાગપકાસો **આકારો** નામ. ફુસતીતિ ફસ્સોતિઆદિ નિબ્બચનં **નિરુત્તિ**, નિરુત્તિયા નિદ્દિટ્ઠસ્સ અપદેસો **નિદ્દેસો** નામ. ફુસતીતિ ફસ્સો, સો તિવિધો – સુખવેદનીયો દુક્ખવેદનીયો અદુક્ખમસુખવેદનીયોતિ. એતેસુ અયં યોજના – અક્ખરેહિ સઙ્કાસયતિ, પદેહિ પકાસયતિ, બ્યઞ્જનેહિ વિવરતિ, આકારેહિ વિભજતિ, નિરુત્તીહિ ઉત્તાનિં કરોતિ, નિદ્દેસેહિ પઞ્ઞાપેતિ. અક્ખરેહિ વા સઙ્કાસયિત્વા પદેહિ પકાસેતિ, બ્યઞ્જનેહિ વિવરિત્વા આકારેહિ વિભજતિ, નિરુત્તીહિ ઉત્તાનિં કત્વા નિદ્દેસેહિ પઞ્ઞાપેતિ. અક્ખરેહિ વા ઉગ્ઘાટેત્વા પદેહિ વિનેતિ ઉગ્ઘટિતઞ્ઞું, બ્યઞ્જનેહિ વિવરિત્વા આકારેહિ વિનેતિ વિપઞ્ચિતઞ્ઞું, નિરુત્તીહિ નેત્વા નિદ્દેસેહિ વિનેતિ નેય્યન્તિ વેદિતબ્બં. **અત્થો**તિ ભાસિતત્થો. તસ્સેવત્થસ્સ પટિવિજ્ઝિતબ્બો સકો સકો ભાવો **પટિવેધો** નામ. તં ઉભયમ્પિ અત્થો નામ. તેન વુત્તં ''**અત્થગમ્ભીરતાપટિવેધગમ્ભીરતાહિ સાત્થ**''ન્તિ. **ધમ્મો**તિ વા **દેસના**તિ વા બ્યઞ્જનમેવ. નિદ્દોસભાવેન પરિસુદ્ધં સાસનબ્રહ્મચરિયં, સિક્ખત્તયપરિગ્ગહિતો મગ્ગો ચ, ઉભયમ્પિ બ્રહ્મચરિયપદેન સઙ્ગહિતં. **પટિપત્તિયા**તિ

પટિપત્તિહેતુ. **આગમબ્યત્તિતો**તિ પુનપ્પુનં અધીયમાના ખન્ધાદયો પાકટા હોન્તિ. દુરુત્તસત્થાનિ અધીયમાનાનિ સમ્મોહમેવાવાહન્તિ.

૨-૩. કચ્ચિ ખમનીયં સીતુણ્હાદિ. **કચ્ચિ યાપનીયં** યથાલદ્ધેહિ જીવિતસાધનેહિ જીવિતં. **અપ્પાબાધન્તિ** અપ્પોપસગ્ગં, **અપ્પાતઙ્કન્તિ** અપ્પરોગં. **કચ્ચિ લહુટ્ઠાનં** સરીરકિચ્ચે. **કચ્ચિ બલં** સમણકિચ્ચે. **કચ્ચિ ફાસુવિહારો** યથાવુત્તનયેન અપ્પાબાધતાય, અનુક્કણ્ઠનાદિવસેન વા. સત્તસટ્ઠિતો પટ્ઠાય **પચ્છિમવયો**, ઉત્તરામુખોતિ વુત્તં હોતિ. લોકવિવરણે જાતે ઇધ કિં ઓલોકેસિ, નત્થેત્થ તયા સદિસોપીતિ આહ "**ત્વં સદેવકસ્સ લોકસ્સ અગ્ગો**"તિઆદિ. **આસભિં** ઉત્તમં. **ઉપપત્તિવસેન** દેવા. રૂપાનં પરિભોગવસેન, પત્થનાવસેન વા ઉપ્પન્ના રાગસમ્પયુત્તા સોમનસ્સવેદનાનુરૂપતો ઉપ્પજ્જિત્વા હદયતપ્પનતો અમ્બરસાદયો વિય "રૂપરસા"તિ વુચ્ચન્તિ. **તથાગતસ્સ પહીના**તિ અધિકારવસેનાહ. તથાગતસ્સપિ હિ કસ્સચિ તે પહીનાતિ મત્થકચ્છિન્નતાલો વિય કતા. કથં? રૂપરસાદિવચનેન વિપાકધમ્મધમ્મા ગહિતા, તે વિજ્જમાનાપિ મત્થકસદિસાનં તણ્હાવિજ્જાનં મગ્ગસત્થેન છિન્નત્તા આયતિં તાલપન્તિસદિસે વિપાકક્ખન્ધે નિબ્બત્તેતું અસમત્થા જાતા. તસ્મા તાલાવત્થુ વિય કતા. "કુસલસોમનસ્સાપિ એત્થ સઙ્ગહિતા"તિ વદન્તિ. પઠમમગ્ગેન પહીના કમ્મપથટ્ઠાનિયા, દુતિયેન ઉચ્છિન્નમૂલા ઓળારિકા, તતિયેન તાલાવત્થુકતા કામરાગટ્ઠાનિયા. ચતુત્થેન અનભાવંકતા રૂપરાગારૂપરાગટ્ઠાનિયા. અપરિહાનધમ્મતં પન દીપેન્તો "**આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા**"તિ આહ. તદઙ્ગપ્પહાનેન વા પહીના વિપસ્સનાક્ખણે, ઝાનસ્સ પુબ્બભાગક્ખણે વા, વિક્ખમ્ભનપ્પહાનેન ઉચ્છિન્નમૂલા ઝાનક્ખણે. "વિવિચ્ચેવ કામેહી"તિ (પારા॰ ૧૧) હિ વુત્તં. સમુચ્છેદપ્પહાનેન તાલાવત્થુકતા તતિયવિજ્જાધિગમક્ખણે. ઇત્થમ્ભૂતા પન તે રૂપરસાદયો અનભાવંકતા આયતિમનુપ્પાદધમ્માતિ એકમેવિદં અત્થપદં. પઠમાય વા અભિનિબ્ભિદાય પહીના, દુતિયાય ઉચ્છિન્નમૂલા, તતિયાય તાલાવત્થુકતા. ઇત્થમ્ભૂતા યસ્મા અનભાવંકતા નામ હોન્તિ, તસ્મા આયતિંઅનઉપ્પાદધમ્માતિ વેદિતબ્બા. અથ વા દુક્ખઞાણેન પહીના, સમુદયઞાણેન ઉચ્છિન્નમૂલા , નિરોધઞાણેન તાલાવત્થુકતા, મગ્ગઞાણેન અનભાવંકતા, પચ્ચવેક્ખણઞાણેન આયતિં અનુપ્પાદધમ્માતિ વેદિતબ્બા. લોકિયમગ્ગેન વા પહીના, દસ્સનમગ્ગેન ઉચ્છિન્નમૂલા, તિવિધેન ભાવનામગ્ગેન તાલાવત્થુકતાતિઆદિ. બ્રાહ્મણસ્સ અવિસયત્તા ધમ્મરસા ન ઉદ્ધટા.

૧૧. ધમ્મધાતુન્તિ એત્થ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં ધમ્મધાતુ નામ. અનુકમ્પવચનાનુરૂપં "**પુણ્ણચન્દો વિયા**"તિ વુત્તં, સૂરિયવચનં "**સુપ્પટિવિદ્ધત્તા**"તિવચનાનુરૂપં, પથવીસમચિત્તતાય કારણં "**કરુણાવિપ્ફાર**"ન્તિ વદન્તિ. પટિચ્છાદેતબ્બે હિ અત્તનો ગુણે "આરદ્ધં ખો પન મે વીરિય"ન્તિઆદિના પકાસેન્તો અત્તનો કરુણાવિપ્ફારં પકાસેતીતિ ગહેતબ્બો. **વરભૂરિમેધસો** વરપુથુલઞાણો, ભૂરીતિ વા ભૂમિ, ભૂમિ વિય પત્થટવરપઞ્ઞોતિ અત્થો. અબુજ્ઝિ એત્થાતિપિ અધિકરણેન **રુક્ખો બોધિ**. સયં બુજ્ઝતિ, બુજ્ઝન્તિ વા તેન તંસમઙ્ગિનોતિ **મગ્ગો બોધિ**, એવં **સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણમ્પિ**. બુજ્ઝીયતીતિ **નિબ્બાનં બોધિ**. તિસ્સન્નં વિજ્જાનં ઉપનિસ્સયવતો યથાસમ્ભવં **તિસ્સો વિજ્જા** વેદિતબ્બા. એકગ્ગતાવસેન **તિક્ખભાવો**. તિક્ખોપિ એકચ્ચો સરો લક્ખં પત્વા કુણ્ઠો હોતિ, ન તથા ઇદં. સતિન્દ્રિયવસેનસ્સ **ખરભાવો**, સદ્ધિન્દ્રિયવસેન **વિપ્પસન્નભાવો**, અન્તરા અનોસક્કિત્વા કિલેસપચ્ચત્થિકાનં સુટ્ઠુ અભિભવનતો વીરિયિન્દ્રિયવસેનસ્સ **સૂરભાવો** ચ વેદિતબ્બો. મગ્ગવિજાયનત્થં ગબ્ભગ્ગહણકાલો સઙ્ખારુપેક્ખાનન્તરમનુલોમત્તા.

છન્દોતિ ચ સઙ્કપ્પોતિ ચ અવત્થન્તરભેદભિન્નો રાગોવ –

“સેનહાત્થ્યઙ્ગમુપેતિ,
રત્તહદયો રાગેન;
સમ્મગતે રત્તકામમુપેતિ,
કામપતિતં લોકસ્સ માત્રાલમતી”તિ –

આદીસુ વિય –

વિભઙ્ગેયેવ કિઞ્ચાપિ અત્થો વુત્તોતિ એત્થ અયમધિપ્પાયો – વિભઙ્ગપાળિં આનેત્વા ઇધ વુત્તોપિ સબ્બેસં ઉપકારાય ન હોતિ, તસ્મા તં અટ્ઠકથાનયેનેવ પકાસયિસ્સામીતિ. **ઇતો**તિ કામેહિ. કાયવિવેકાદીસુ ઉપધિવિવેકો તતિયો, તસ્મા તતિયં છડ્ડેત્વા દ્વે ગહેત્વા તદઙ્ગાદીસુ વિક્ખમ્ભનવિવેકં ગહેત્વા “**તયો એવા**”તિ વુત્તા. એવં સતિ ચિત્તવિક્ખમ્ભના એકત્થા એવાતિ વિસેસો ન સિયાતિ ચે? અપ્પનાવારત્તા ન પનેવં દટ્ઠબ્બં. કાયવિવેકગ્ગહણેન પુબ્બભાગગ્ગહણં ઞાયતિ, તસ્મા **ચિત્તવિવેકો**તિ તદઙ્ગવિવેકો વુત્તો, વિક્ખમ્ભનેન અપ્પનાકાલેતિ ગહેતબ્બં અસઙ્કરતો. અથ વા ચિત્તવિવેકેન તદઙ્ગવિક્ખમ્ભના ગહિતા, ઇતરેન વિક્ખમ્ભનવિવેકો એવાતિપિ યુત્તં, કિલેસકામત્તા વા દ્વીસુ કમ્મેસુ પરિયાપન્નો પુરિસો વિય. યથા અવિજ્જમાનેન અવિજ્જમાનપઞ્ઞત્તિવસેન લોકે “સફલો રુક્ખો”તિ વુચ્ચતિ, તથેવ વિજ્જમાનેન વિજ્જમાનપઞ્ઞત્તિવસેન સાસને “સવિતક્કં સવિચારં ઝાન”ન્તિ વુચ્ચતીતિ અધિપ્પાયો.

વૂપસમાતિ એત્થ કેસં વૂપસમાતિ, કિં પઠમજ્ઝાનિકાનં, ઉદાહુ દુતિયજ્ઝાનિકાનન્તિ? એત્થ યદિ પઠમજ્ઝાનિકાનં, નત્થિ તેસં વૂપસમો. ન હિ પઠમજ્ઝાનં વિતક્કવિચારરહિતં અત્થિ. યદિ દુતિયજ્ઝાનિકાનં, નત્થેવ વૂપસમો તત્થ તદભાવાતિ ચે? તેનેતં વુચ્ચતિ “**સમતિક્કમા**”તિ, સમતિક્કમોપિ ન તેસંયેવ. કિન્તુ સકલસ્સપિ પઠમજ્ઝાનધમ્મરાસિસ્સાતિ ચે? તેનેતં વુચ્ચતિ “**ઓળારિકસ્સ પન સમતિક્કમા**”તિઆદિ. સબ્બેપિ પઠમજ્ઝાનધમ્મા ઓળારિકાવ દુતિયજ્ઝાનતો, ન કેવલં વિતક્કવિચારદ્વયમેવાતિ ચે? ન વિતક્કવિચારાયેવ તેહિ સમ્પયુત્તાનં ઓળારિકભાવતોતિ તેસ્વેવ આદીનવદસ્સનેન દુતિયજ્ઝાનક્ખણે તેસં અભાવો હોતિ. તેન વુત્તં “**દુતિયજ્ઝાનક્ખણે અપાતુભાવા**”તિ, યસ્સ ધમ્મસ્સાનુભાવેન, યોગેન વા ઇદં ઝાનં “**સમ્પસાદન**”ન્તિ વુચ્ચતિ “**એકોદિભાવ**”ન્તિ ચ, તસ્સ દસ્સનત્થં સદ્ધાસમાધયો **વિભઙ્ગે** વુત્તા. **પણીતભોજનસિક્ખાપદે** (પાચિ॰ ૨૫૭ આદયો) સપ્પિઆદયો વિયાતિ વુત્તે અયં અત્થવણ્ણના ન વિરુજ્ઝતિ. **સમં પસ્સતી**તિ લીનુદ્ધચ્ચં પહાય ખીણાસવસ્સ છસુ દ્વારેસુ ઇટ્ઠાનિટ્ઠછળારમ્મણાપાથે પરિસુદ્ધપકતિભાવાવિજહનાકારભૂતા ઉપેક્ખા **છળઙ્ગુપેક્ખા**. નીવરણાદિપટિસઙ્ખાસન્તિટ્ઠનાગહણે મજ્ઝત્તભૂતા ઉપેક્ખા, અયં **સઙ્ખારુપેક્ખા** નામ. વિચિનને મજ્ઝત્તભૂતા ઉપેક્ખા **વિપસ્સનુપેક્ખા** નામ. તત્થ છળઙ્ગુપેક્ખા બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા બોજ્ઝઙ્ગુપેક્ખા તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખા ઝાનુપેક્ખા પારિસુદ્ધુપેક્ખા ચ અત્થતો એકા તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખાવ, અવત્થાભેદેન ભેદો નેસં. સઙ્ખારુપેક્ખાવિપસ્સનુપેક્ખાનમ્પિ એકતા પઞ્ઞાવસેન, કિચ્ચવસેન પન દુવિધતા વેદિતબ્બા.

છળઙ્ગુપેક્ખા કામાવચરા, બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા રૂપાવચરાતિઆદિના ભૂમિવસેન. છળઙ્ગુપેક્ખા ખીણાસવસ્સેવ, બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા તિણ્ણમ્પિ પુથુજ્જનસેક્ખાસેક્ખાનન્તિ એવં પુગ્ગલવસેન. છળઙ્ગુપેક્ખા સોમનસ્સુપેક્ખાસહગતચિત્તસમ્પયુત્તા, બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા ઉપેક્ખાસહગતચિત્તસમ્પયુત્તા એવાતિ એવં ચિત્તવસેન. છળઙ્ગુપેક્ખા છળારમ્મણા, બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા ધમ્મારમ્મણાવાતિ આરમ્મણવસેન. વેદનુપેક્ખા વેદનાક્ખન્ધેન સઙ્ગહિતા, ઇતરા નવ સઙ્ખારક્ખન્ધેનાતિ ખન્ધસઙ્ગહવસેન. છળઙ્ગુપેક્ખા બ્રહ્મવિહારબોજ્ઝઙ્ગઝાનુપેક્ખા

પારિસુદ્ધિતત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખા ચ અત્થતો એકા, તસ્મા એકક્ખણે એકાવ સિયા, ન ઇતરા, તથા સઙ્ખારુપેક્ખાવિપસ્સનુપેક્ખાપિ. વેદનાવીરિયુપેક્ખાનં એકક્ખણે સિયા ઉપ્પત્તીતિ. છળઙ્ગુપેક્ખા અબ્યાકતા, બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા કુસલાબ્યાકતા, તથા સેસા. વેદનુપેક્ખા પન સિયા અકુસલાપિ. એવં કુસલત્તિકવસેન. દસપેતા સઙ્ખેપેન ચત્તારોવ ધમ્મા વીરિયવેદનાતત્રમજ્ઝત્તઞાણવસેન. ''દુક્ખદોમનસ્સસુખસોમનસ્સાન''ન્તિ એવં પહાનક્કમેન અવત્વા વિભઙ્ગે વુત્તનયેન કસ્મા વુત્તાનીતિ ચે? સુત્તાનુરક્ખણત્થં. **ઇટ્ઠાનિટ્ઠવિપરીત**ન્તિ એત્થ ''આરમ્મણવસેન અગ્ગહેત્વા ઇટ્ઠાનિટ્ઠવિપરીતાકારેન અનુભવતીતિ ગહેતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. કસ્મા? એકંયેવ કસિણં આરબ્ભ સબ્બેસં પવત્તિતો. તતિયજ્ઝાનતો પટ્ઠાય ઉપકારા હુત્વા આગતાતિ સતિસીસેન દેસના કતા, વિગતવલાહકાદિના સોમ્મતાય રત્તિયા વલાહકાદિના કાલુસ્સિયે સતિપિ દિવા વિય અનુપકારિકા ન હોતિ રત્તિં, તસ્મા ''**અત્તનો ઉપકારકત્તેન વા**''તિ વુત્તં. ''સૂરિયપ્પભાભિભવા, રત્તિયા અલાભાતિ ઇમે દ્વે હેતૂ અપરિસુદ્ધતાય કારણં. સોમ્મભાવેન, અત્તનો ઉપકારકત્તેન ચાતિ ઇમે દ્વે સભાગતાય કારણ''ન્તિ વદન્તિ, તસ્સા અપરિસુદ્ધાય જાતિયાતિ વુત્તં હોતિ, તસ્મા કારણવચનન્તિ એકે.

ઝાનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પુબ્બેનિવાસકથાવણ્ણના

૧૨. ચિત્તેકગ્ગતાસભાગત્તા ઝાનાનં ''**કેસઞ્ચિ ચિત્તેકગ્ગતત્થાની**''તિ આહ. કુસલાનં ભવોક્કમનસભાગત્તા ''**કેસઞ્ચિ ભવોક્કમનત્થાની**''તિ. અસભાગત્તા સેસટ્ઠાનેસુ ''પાદકત્થાની''તિ અવત્વા ''**પાદકાની**''તિ આહ. તેન પાદકભૂતાનમ્પિ યથાસમ્ભવં ચિત્તેકગ્ગતા ભવોક્કમનતાવહતં, ઇતરેસં યથાસમ્ભવં પાદકતાવહતઞ્ચ દીપેતિ. અસભાગત્તા જવનવિપસ્સનાપાદકાનિ સમાનાનિ અભિઞ્ઞાપાદકાનિ ચ હોન્તિ, અભિઞ્ઞાપાદકાનિ ચ વિપસ્સનાપાદકાનિ હોન્તીતિપિ દીપેતિ, તથા પાદકાભાવં દીપેતિ. અભિઞ્ઞાય હિ ચતુત્થમેવ પાદકં, ન ઇતરાનિ. તેસુ ચતુત્થસ્સ તતિયં પાદકં, તતિયસ્સ દુતિયં, દુતિયસ્સ પઠમન્તિ. અથ વા ''ચત્તારિ ઝાનાની''તિ યથાલાભતો વુત્તં.

> વિનયનિદાનનિમિત્તં, વેરઞ્જનિવાસકપ્પનં;
> સત્થુ યસ્મા તસ્મા ભગવા, વિજ્જત્તયમાહ વેરઞ્જે.

વુત્તઞ્હેતં ''વિનયે સુપ્પટિપન્નો ભિક્ખુ સીલસમ્પત્તિં નિસ્સાયા''તિઆદિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.પઠમમહાસઙ્ગીતિકથા). સીલવતો હિ સીલપચ્ચવેક્ખણત્થં રત્તિટ્ઠાનદિવાઠાનેસુ નિસિન્નસ્સ નિસજ્જનતો પટ્ઠાય અત્તનો અતીતકિરિયાનુસ્સરણબહુલતાય પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિવિજ્જા અપ્પકસિરેન સમિજ્ઝતિ. તથા અત્તાનં પટિચ્ચ સત્તાનં ચુતિપરિગ્ગહણસીલતાય ચુતૂપપાતઞાણં અપ્પકસિરેન સમિજ્ઝતિ, ઉદકાદીસુ સુખુમત્ત દસ્સનસીલતાય દિબ્બચક્ખુઞાણં સમિજ્ઝતિ. યસ્મા સત્તવિધમેથુનસંયોગપરિવજ્જનેન, કામાસવાદિપરિવજ્જનેન વા બ્રહ્મચરિયં અખણ્ડાદિભાવં પાપુણાતિ, તસ્માસ્સ આસવક્ખયઞાણં અપ્પકસિરેન સમિજ્ઝતીતિ એત્થ વિનયનિદાને વિજ્જત્તયમેવ દસ્સિતં, તસ્મા આહ ''**યેસઞ્ચ ગુણાનં દાયકં અહોસિ, તેસં એકદેસં દસ્સેન્તો**''તિ, અઞ્ઞથા વિજ્જત્તયપટિલાભમત્તપ્પસઙ્ગો સિયાતિ.

સો એવન્તિ ઇમિના કિઞ્ચાપિ ચતુન્નં ઝાનાનં પુબ્બભાગપટિપદાપિ સઙ્ગહં ગચ્છતિ, ન કેવલં પુરિમજ્ઝાનત્તિકમેવ, તથાપિ કેવલં પુરિમજ્ઝાનત્તિકમેવ ગણ્હન્તો ''એવન્તિ ચતુત્થજ્ઝાનક્કમનિદસ્સનમેતં,

ઇમિના પઠમજ્ઝાનાધિગમાદિના કમેન ચતુત્થજ્ઝાનં પટિલભિત્વાતિ વુત્તં હોતી''તિ આહ, તં કસ્માતિ ચે? સમ્ભારભૂમિત્તા. વુત્તઞ્હેતં **અટ્ઠકથાયં** (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૩૮૧) ''એત્થ ચ પુરિમાનિ તીણિ ઝાનાનિ યસ્મા પીતિફરણેન ચ સુખફરણેન ચ સુખસઞ્ઞઞ્ચ લહુસઞ્ઞઞ્ચ ઓક્કમિત્વા લહુમુદુકમ્મઞ્ઞકાયો હુત્વા ઇદ્ધિં પાપુણાતિ, તસ્મા ઇમિના પરિયાયેન ઇદ્ધિલાભાય સંવત્તનતો સમ્ભારભૂમિયોતિ વેદિતબ્બાનિ. ચતુત્થજ્ઝાનં પન ઇદ્ધિલાભાય પકતિભૂમિ એવા''તિ. ઇદમેવ વા અત્થં સન્ધાયાહ ''પુબ્બે ઇમાનિ ચત્તારિ ઝાનાનિ કેસઞ્ચિ અભિઞ્ઞાપાદકાની''તિ. યદિ એવં ચતુત્થજ્ઝાનમ્પિ અન્તોકત્વા એવન્તિ કિમત્થં ન વુત્તં. તઞ્હિ પકતિભૂમીતિ ચે? ન વત્તબ્બં, ચતુત્થજ્ઝાનતો પરસ્સ સમાહિતાદિભાવપ્પત્તસ્સ ચિત્તસ્સ અત્થિભાવપ્પસઙ્ગતો. યસ્મા યસ્મિં સતિ ''પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણાય ચિત્તં અભિનિન્નામેસિ''ન્તિ વુત્તં, તસ્મા તસ્મિં ચતુત્થજ્ઝાનચિત્તે પકતિભૂમિભાવપ્પત્તે અભિઞ્ઞાપાદકે જાતે પરિકમ્મચિત્તં ''પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણાય અભિનિન્નામેસિ''ન્તિ આહ. **અભિનીહારક્ખમં હોતી**તિ એત્થ તં ઇદ્ધિવિધાધિગમત્થાય પરિકમ્મચિત્તં અભિનીહરતિ. કસિણારમ્મણતો અપનેત્વા ઇદ્ધિવિધાભિમુખં પેસેસિ. **ગણ્ઠિપદે** પન ''અભિઞ્ઞાપાદકજ્ઝાનતો ઇદ્ધિવિધઞાણાદીનં નીહરણત્થ''ન્તિ વુત્તત્તા અભિનીહારક્ખમન્તિ અત્થો પકપ્પિતો.

સો એવં સમાહિતે એવં આનેઞ્જપ્પત્તેતિ યોજના વેદિતબ્બા દુતિયવિકપ્પે, **નીવરણદૂરીભાવેન વિતક્કાદિસમતિક્કમેના**તિ પઠમજ્ઝાનાદીનં કિચ્ચસઙ્ગણ્હનતો. અયં યોજના પઠમવિકપ્પે ન સમ્ભવતિ ''પરિસુદ્ધેતિઆદીસુ પના''તિ વચનેન ''એવ''ન્તિ પદસ્સ અનુપ્પબન્ધનિવારણતો. તેનેવ ''ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિભાવેન પરિસુદ્ધે''તિઆદિમાહ. **ઇચ્છાવચરાન**ન્તિ ''અહો વતાહં આપત્તિઞ્ચેવ આપન્નો અસ્સં, ન ચ મં ભિક્ખૂ જાનેય્યુ''ન્તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૬૦) નયેન ઉપ્પન્નઇચ્છાવસેન પવત્તાનં કોપઅપચ્ચયાનં અભાવેન અનઙ્ગણેતિ અત્થો. એત્થ ચ પન યથાવુત્તપ્પકારા ઇચ્છાપિ પઠમજ્ઝાનાદીનં અધિગમાય અન્તરાયિકા ''સમ્પજાનમુસાવાદો ખો પનાયસ્મન્તો અન્તરાયિકો ધમ્મો''તિ (મહાવ॰ ૧૩૪) વુત્તત્તા, પગેવ ઇચ્છાવચરા કોપઅપચ્ચયા, તસ્મા વુત્તં ''**ઝાનપટિલાભપચ્ચનીકાનં પાપકાનં ઇચ્છાવચરાન**''ન્તિઆદિ. કત્થચિ પન ''ઝાનપટિલાભપચ્ચયાનં ઇચ્છાવચરાન''ન્તિ પોત્થકેસુ પાઠો દિસ્સતિ, સો પમાદલેખો, **ગણ્ઠિપદે** ચ ''અહો વત સત્થા મમઞ્ઞેવ પટિપુચ્છિત્વા ધમ્મં દેસેય્યા''તિ યો તદત્થો લિખિતો, સો દુલ્લિખિતો. ન હિ ઝાનપટિલાભપચ્ચયા કોપાદયો **અનઙ્ગણસુત્તે** (મ॰ નિ॰ ૧.૫૭ આદયો) વુત્તા, ''ન ચ યુત્તિતો સમ્ભવન્તિ ઝાનલાભિનો તદભાવા''તિ આચરિયો વદતિ, તં વીમંસિતબ્બં. એત્થ વિજ્જત્તયસ્સ ઉત્તરુત્તરવિસેસદસ્સનત્થં ''સો એવં સમાહિતે ચિત્તે''તિઆદિના પુનપ્પુનં અટ્ઠઙ્ગનિદસ્સનં કતન્તિ વેદિતબ્બં. ઉત્તરુત્તરવિસેસા ચેભાસં અત્તદુક્ખપરદુક્ખદસ્સનતદુપસમત્તદીપનતો વેદિતબ્બા. ભગવા હિ પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણેન અત્તનો અનન્તસંસારદુક્ખં પસ્સિત્વા, ચુતૂપપાતઞાણેન પરસ્સ ચ લોકસ્સ આસવક્ખયઞાણેન તદુભયવૂપસમત્તઞ્ચ પસ્સિત્વા તં દેસેતિ, પઠમેન વા અત્તદુક્ખદસ્સનતો અત્તસિનેહપરિચ્ચાગં દીપેતિ. દુતિયેન પરદુક્ખદસ્સનતો પરેસુ કોપપરિચ્ચાગં, તતિયેન અરિયમગ્ગદસ્સનતો મોહપરિચ્ચાગઞ્ચ દીપેતિ. એવં નાનાગુણવિસેસદીપનતો ઇમસ્સેવ લોકિયાભિઞ્ઞાદ્વયસ્સ ઇધ ગહણં કતન્તિ વેદિતબ્બં.

યસ્મા અતીતજાતિ એવ નિવાસો, તસ્મા ''અતીતજાતીસૂ''તિ ન વત્તબ્બન્તિ ચે? ન, જાતિયા એકદેસેપિ નિવાસવોહારસિદ્ધિદસ્સનતો. **પાળિયં** કિઞ્ચાપિ ''એકમ્પિ જાતિં દ્વેપિ જાતિયો''તિઆદિવચનેન સકલજાતિયા અનુસ્સરણમેવ પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિ વિય દિસ્સતિ, ન એવં દટ્ઠબ્બં. તદેકદેસાનુસ્સરણમ્પિ પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિ એવાતિ દસ્સનત્થં, ભુમ્મવચનં કતં ઓકાસાદિસઙ્ગહત્થઞ્ચ. ''**છિન્નવટુમકાનુસ્સરણાદીસૂ**''તિ **આદિ**-સદ્દેન અનિવુત્થલોકધાતુદીપરટ્ઠનગરગામાદિગ્ગહણં વેદિતબ્બં. **ગણ્ઠિપદે** પન ''તેસં છિન્નવટુમકાનં લોકુત્તરસીલાદીનિ

ન ભગવતા બોધિસત્તકાલે વિઞ્ઞાતાની''તિ વુત્તં. અત્થાપત્તિતો લોકિયાનિ વિઞ્ઞાતાનીતિ આપજ્જતિ, તં દિબ્બચક્ખુઞાણાધિકારે ''અરિયાનં ઉપવાદકા''તિ વચનેન સમેન્તં વિય દિસ્સતિ. ન હિ અરિયે અપસ્સન્તસ્સ એવં હોતિ. કિમત્થં પનેત્થ અનુસ્સતિ વુત્તા, નનુ એસ વિજ્જાધિકારોતિ ચે? આદિકમ્મિકસ્સ સતિવસેન નિબ્બત્તિતો, અતીતધમ્માનં સતિયા વિસેસાધિકારત્તા ચ. વુત્તઞ્હિ ''અનુસ્સરામી''તિ.

> ''વત્તમાનેસુ વિજ્જાન-મતીતેસ્વસ્સ સરતિ;
> અનાગતેસુ ધમ્મેસુ, સરતિ વિજ્જાન પણિધી''તિ.

આચરિયકુમારિતેન સિલોકોપિ વુત્તો.

તત્થ રાગે ઉસ્સન્નતરે તેજોસંવટ્ટો. દોસે આપોસંવટ્ટો. મોહે વાયોસંવટ્ટો. કેચિ ''દોસે તેજોસંવટ્ટો, રાગે આપોસંવટ્ટો, મોહે વાયોસંવટ્ટો''તિ વદન્તિ. યસ્મા અમુત્રાતિ ચિત્તં, વચનં વા ભવાદિનિયમેન હોતિ, તસ્મા ''**ભવે વા**''તિઆદિ. **એવંનામો એવંગોત્તો**તિ પદદ્વયેન અજ્ઝત્તબહિદ્ધામૂલકં પઞ્ઞત્તિસઙ્ખાતં ગોચરનિવાસં દીપેતિ. **પવત્તફલભોજનો** સયંપતિતફલાહારો. **ચતુરાસીતિકપ્પસહસ્સપરમાયુપરિયન્તો વા**તિ પણિધાનતો પુબ્બે. પટિનિવત્તન્તસ્સ પચ્ચવેક્ખણં પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણં ન હોતિ. ''પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણલાભીનં પનેતં આનુભાવપરિદીપન''ન્તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. **અમુત્રા**તિ એત્થ પઠમયોજનાયં સીહોક્કન્તવસેન અનુસ્સરણં વુત્તં, તઞ્ચ ખો અનુલોમવસેન. ''પટિલોમવસેના''તિપિ લિખન્તિ, તં દુવિઞ્ઞેય્યં. સીહોક્કન્તં દસ્સેતું ''**અનેકાસુ કપ્પકોટીસૂ**''તિઆદિ વુત્તં. **યથા ત**ન્તિ નિદસ્સનેન પટિપત્તિસાધારણેન ફલસાધારણતં દસ્સેન્તો બ્રાહ્મણસ્સ આદરં જનેતિ, અત્તાનમેવેકં ઉક્કંસેતીતિ વચનં નિવારેતિ. ''સાધુ ખો પન તથારૂપાનં અરહતં દસ્સનં હોતી''તિ તસ્સ પુબ્બે ઉપ્પન્નચિત્તે એવ નિયોજેતિ. **પઠમા અભિનિબ્ભિદા**તિ વચનેન અવિજ્જણ્ડકોસસ્સ બહુપટલભાવં દસ્સેતિ, તેન અટ્ઠગુણિસ્સરિયાદિના અનભિનિબ્ભિદં દીપેતિ.

પુબ્બેનિવાસકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દિબ્બચક્ખુઞાણકથાવણ્ણના

૧૩. ''**ચુતૂપપાતઞાણાયા**''તિ ફલૂપચારેન વુત્તં. ઇદઞ્હિ દિબ્બચક્ખુઞાણં રૂપારમ્મણત્તા પરિત્તપચ્ચુપ્પન્નઅજ્ઝત્તબહિદ્ધારમ્મણં હોતિ. ન ચુતિં વા પટિસન્ધિં વા આરમ્મણં કરોતિ. તસ્મા ''યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનામી''તિ (પારા॰ ૧૩) વચનં વિય ફલૂપચારેનેવ વુત્તમિદન્તિ વેદિતબ્બં. દિબ્બવિહારસન્નિસ્સિતત્તા કારણોપચારેન દિબ્બં. ઇમિના પન કેચિ આચરિયા ''કુસલાકુસલા ચક્ખૂ દિબ્બચક્ખુ કામાવચર''ન્તિ વદન્તિ, તે પટિસેધિતા હોન્તિ. ચતુત્થજ્ઝાનપઞ્ઞા હિ એત્થ અધિપ્પેતા. **મહાજુતિકત્તા મહાગતિકત્તા**તિ એતેસુ ''સદ્દસત્થાનુસારેના''તિ વુત્તં. એકાદસન્નં ઉપક્કિલેસાનં એવં ઉપ્પત્તિક્કમો ઉપક્કિલેસભાવો ચ વેદિતબ્બો, મહાસત્તસ્સ આલોકં વડ્ઢેત્વા દિબ્બચક્ખુના નાનાવિધાનિ રૂપાનિ દિસ્વા ''ઇદં નુ ખો કિ''ન્તિ વિચિકિચ્છા ઉદપાદિ, સો ઉપક્કિલેસો **ઉપક્કિલેસસુત્તે** (મ॰ નિ॰ ૩.૨૩૬ આદયો) ''વિચિકિચ્છાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિમ્હિ ચવિ, સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાન''ન્તિ વચનતો. તતો ''રૂપાનિ મે પસ્સતો વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જતિ, ઇદાનિ ન કિઞ્ચિ મનસિ કરિસ્સામી''તિ ચિન્તયતો અમનસિકારો, તતો કિઞ્ચિ અમનસિકરોન્તસ્સ થિનમિદ્ધં ઉદપાદિ, તતો તસ્સ પહાનત્થં આલોકં વડ્ઢેત્વા રૂપાનિ પસ્સતો હિમવન્તાદીસુ દાનવરક્ખસાદયો પસ્સન્તસ્સ છમ્ભિતત્તં ઉદપાદિ, તતો તસ્સ પહાનત્થં ''મયા દિટ્ઠભયં પકતિયા ઓલોકિયમાનં નત્થિ, અદિટ્ઠે કિં

નામ ભય''ન્તિ ચિન્તયતો ઉપ્પિલાવિતત્તં ઉદપાદિ. **ગણ્ઠિપદે** પન ''ઉપ્પિલં દિબ્બરૂપદસ્સેનેના''તિ વુત્તં, ''તં દુવુત્તં પરતો અભિજપ્પાવચનેન તદત્થસિદ્ધિતો''તિ **આચરિયો** વદતિ. તતો છમ્ભિતત્તપ્પહાનત્થં ''મયા વીરિયં દળ્હં પગ્ગહિતં, તેન મે ઇદં ઉપ્પિલં ઉપ્પન્ન''ન્તિ વીરિયં સિથિલં કરોન્તસ્સ કાયદુટ્ઠુલ્લં કાયદરથો કાયાલસિયં ઉદપાદિ, તતો તં ચજન્તસ્સ અચ્ચારદ્ધવીરિયં ઉદપાદિ, તત્થ દોસં પસ્સતો અતિલીનવીરિયં ઉપદાદિ, તતો તં પહાય સમપ્પવત્તેન વીરિયેન છમ્ભિતત્તભયા હિમવન્તાદિટ્ઠાનં પહાય દેવલોકાભિમુખં આલોકં વડ્ઢેત્વા દેવસઙ્ઘં પસ્સતો તણ્હાસઙ્ખાતા અભિજપ્પા ઉદપાદિ, તતો ''મય્હં એકજાતિકરૂપં મનસિ કરોન્તસ્સ અભિજપ્પા ઉપ્પન્ના, તસ્મા દાનિ નાનાવિધં રૂપં મનસિ કરિસ્સામી''તિ કાલેન દેવલોકાભિમુખં, કાલેન મનુસ્સલોકાભિમુખં આલોકં વડ્ઢેત્વા નાનાવિધાનિ રૂપાનિ મનસિ કરોતો નાનત્તસઞ્ઞા ઉદપાદિ, તતો ''નાનાવિધરૂપાનિ મે મનસિ કરોન્તસ્સ નાનત્તસઞ્ઞા ઉદપાદિ, તસ્મા દાનિ અભિજપ્પાદિભયા ઇટ્ઠાદિનિમિત્તગ્ગાહં પહાય એકજાતિકમેવ રૂપં મનસિ કરિસ્સામી''તિ તથા કરોતો અભિનિજ્ઝાયિતત્તં રૂપાનં ઉદપાદિ એવં પહીનઉપક્કિલેસસ્સાપિ અનધિટ્ઠિતત્તા. ઓભાસઞ્હિ ખો જાનામિ, ન ચ રૂપાનિ પસ્સામીતિઆદિ જાતં.

તસ્સત્થો – યદા પરિકમ્મોભાસમેવ મનસિ કરોમિ, તદા ઓભાસં સઞ્જાનામિ, દિબ્બેન ચક્ખુના રૂપાનિ ન ચ પસ્સામિ, રૂપદસ્સનકાલે ચ ઓભાસં ન જાનામીતિ. કિમત્થમિદં વુત્તં, ન હિ એતં ઉપક્કિસેસગતન્તિ? ન કેવલં ઉપક્કિલેસપ્પજહનમેવેત્થ કત્તબ્બં, યેન ઇદં વિસુદ્ધં હોતિ, અઞ્ઞમ્પિ તદુત્તરિ કત્તબ્બં અત્થીતિ દસ્સનત્થં. **વિચિકિચ્છા ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો**તિઆદીસુ ''ઇમે ધમ્મા ઉપક્કિલેસાતિ આદીનવદસ્સનેન પજહિં, ન મય્હં તદા ઉપ્પન્નત્તા''તિ કેચિ વદન્તિ. **માનુસકં વા**તિ ઇમિના સભાવાતિક્કમં દસ્સેતિ. **મંસચક્ખુના વિયા**તિ ઇમિના પરિયત્તિગ્ગહણં, વણ્ણમત્તારમ્મણતઞ્ચ ઉપમેતિ. વણ્ણમત્તે હેત્થ સત્ત-સદ્દો, ન ''સબ્બે સત્તા આહારટ્ઠિતિકા''તિ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૨૭) એત્થ વિય સબ્બસઙ્ખતેસુ, હીનજાતિઆદયો મોહસ્સ **નિસ્સન્દો** વિપાકો. કાયદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા પુબ્બે અતીતભવે અહેસું, સમ્પતિ નિરયં ઉપપન્નાતિ એવં પાઠસેસેન સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. ''યથાકમ્મૂપગઞાણઞ્હિ એકન્તમતીતારમ્મણં, દિબ્બચક્ખુ પચ્ચુપ્પન્નારમ્મણ''ન્તિ ઉભિન્નં કિચ્ચવસેન વુત્તં. **મહલ્લકો**તિ સમણાનં સારુપ્પમસારુપ્પં, લોકાચારં વા ન જાનાતીતિ અધિપ્પાયેન વુત્તત્તા ગુણપરિધંસનેન ગરહતીતિ વેદિતબ્બં. ''નિયતો સમ્બોધિપરાયનો''તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૪૧; ૫.૯૯૮, ૧૦૦૪) વુત્તો અરિયપુગ્ગલો મગ્ગાવરણં કાતું સમત્થં ફરુસવચનં યદિ કથેય્ય, અપાયગમનીયમ્પિ કરેય્ય, તેન સો અપાયુપગોપિ ભવેય્ય, તસ્મા ઉપપરિક્ખિતબ્બન્તિ એકે. ''**વાયામં મા અકાસી**તિ થેરેન વુત્તત્તા મગ્ગાવરણં કરોતી''તિ વદન્તિ. પુબ્બેવ સોતાપન્નેન અપાયદ્વારો પિહિતો, તસ્માસ્સ સગ્ગાવરણં નત્થિ. ''**પાકતિક**ન્તિ પવત્તિવિપાકં અહોસી''તિ વદન્તિ. ''વુદ્ધિ હેસા, ભિક્ખવે, અરિયસ્સ વિનયે, યો અચ્ચયં અચ્ચયતો દિસ્વા યથાધમ્મં પટિકરોતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૭૦; દી॰ નિ॰ ૧.૨૫૧) વચનતો પાકતિકં અહોસીતિ એકે. **સચે સો ન ખમતી**તિ સોતાપન્નાદીનં ખન્તિગુણસ્સ મન્દતાય વા આયતિં તસ્સ સુટ્ઠુ સંવરત્થાય વા અક્ખમનં સન્ધાય વુત્તં. **સુખાનં વા આયસ્સ** આરમ્મણાદિનો અભાવા કાલકઞ્ચિકા અસુરા હોન્તિ. ''ઇતો ભો સુગતિં ગચ્છા''તિ (ઇતિવુ॰ ૮૩) વચનતો **મનુસ્સગતિપિ**. **દિબ્બચક્ખુઞાણવિજ્જા**તિ દિબ્બચક્ખુમેવ દસ્સનટ્ઠેન ઞાણં, તસ્સ તસ્સ અત્થસ્સ વિન્દનટ્ઠેન વિજ્જાતિ અત્થો.

દિબ્બચક્ખુઞાણકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આસવક્ખયઞાણકથાવણ્ણના

૧૪. સો એવં સમાહિતે ચિત્તેતિ કિં પુરિમસ્મિંયેવ, ઉદાહુ અઞ્ઞસ્મિંયેવ ચતુત્થજ્ઝાનચિત્તે. **અટ્ઠકથાયમ્પિ** યતો વુટ્ઠાય પુરિમવિજ્જાદ્વયં અધિગતં, તદેવ પુન સમાપજ્જનવસેન અભિનવં અભિણ્હં કતન્તિ દસ્સનત્થં ''સો એવં સમાહિતે ચિત્તેતિ ઇધ વિપસ્સનાપાદકં ચતુત્થજ્ઝાનચિત્તં વેદિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. એત્થાહ – યદિ તદેવ પુન સમાપજ્જનવસેન અભિનવં કતં, અથ કસ્મા પુબ્બે વિય ''વિપસ્સનાપાદકં અભિઞ્ઞાપાદકં નિરોધપાદકં સબ્બકિચ્ચસાધકં સબ્બલોકિયલોકુત્તરગુણદાયકં ઇધ ચતુત્થજ્ઝાનચિત્તં વેદિતબ્બ''ન્તિ અવત્વા ''ઇધ વિપસ્સનાપાદકં ચતુત્થજ્ઝાનચિત્તં વેદિતબ્બ''ન્તિ એત્તકમેવ વુત્તં , નનુ ઇધ તથાવચનટ્ઠાનમેવ તં અરહત્તમગ્ગેન સદ્ધિં સબ્બગુણનિપ્ફાદનતો, ન પઠમવિજ્જાદ્વયમત્તનિપ્ફાદનતોતિ? વુચ્ચતે – અરિયમગ્ગસ્સ બોજ્ઝઙ્ગમગ્ગઙ્ગઝાનઙ્ગપટિપદાવિમોક્ખવિસેસનિયમો પુબ્બભાગવુટ્ઠાનગામિનીવિપસ્સનાય સઙ્ખારુપેક્ખાસઙ્ખાતાય નિયમેન અહોસીતિ દસ્સનત્થં વિપસ્સનાપાદકમિધ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તત્થ પરિયાપન્નત્તા, ન તદારમ્મણમત્તેન. **પરિયાયતો**તિ અઞ્ઞેનપિ પકારેન. ''**ઇમે આસવા**''તિ અયં વારો કિમત્થં આરદ્ધો? ''આસવાનં ખયઞાણાયા''તિ અધિકારાનુલોમનત્થં. **મગ્ગક્ખણે હિ ચિત્તં વિમુચ્ચતિ, ફલક્ખણે વિમુત્તં હોતી**તિ ઇદં એકત્તનયેન વુત્તં. યઞ્હિ વિમુચ્ચમાનં, તદેવ અપરભાગે વિમુત્તં નામ હોતિ. યઞ્ચ વિમુત્તં, તદેવ પુબ્બભાગે વિમુચ્ચમાનં નામ હોતિ. ભુઞ્જમાનો એવ હિ ભોજનપરિયોસાને ભુત્તાવી નામ. ''ઇમિના પચ્ચવેક્ખણઞાણં દસ્સેતી''તિ પચ્ચવેક્ખણઞાણસ્સ ચ પટ્ઠાને ''મગ્ગા વુટ્ઠહિત્વા મગ્ગં પચ્ચવેક્ખતિ, ફલં, નિબ્બાનં, પહીને કિલેસે પચ્ચવેક્ખતી''તિ અયમુપ્પત્તિક્કમો વુત્તો. પવત્તિક્કમો પનેત્થ સરૂપતો અત્થતોતિ દ્વિધા વુત્તો. તત્થ ''વિમુત્તમિતિ ઞાણં અહોસી''તિ સરૂપતો ચતુબ્બિધસ્સપિ પચ્ચવેક્ખણઞાણસ્સ પવત્તિક્કમનિદસ્સનં. ''ખીણા જાતી''તિઆદિ અત્થતો. તેનેવ અન્તે ''અબ્ભઞ્ઞાસિ''ન્તિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાનં દેસનં અકાસિ પચ્ચવેક્ખણઞાણસ્સ તથા અપ્પવત્તિતો. અપ્પટિસન્ધિકં હોતીતિ જાનન્તો ''ખીણા જાતી''તિ જાનાતિ નામ. ''દિબ્બચક્ખુના પચ્ચુપ્પન્નાનાગતંસઞાણ''ન્તિ અનાગતંસઞાણસ્સ ચ દિબ્બચક્ખુસન્નિસ્સિતત્તા વુત્તં.

આસવક્ખયઞાણકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપાસકત્તપટિવેદનાકથાવણ્ણના

૧૫. કણ્ણસુખતો હદયઙ્ગમતોતિ વચનમેવ સન્ધાય વુત્તં. **અનત્તુક્કંસનતો**તિઆદિ પુગ્ગલવસેન, **કણ્ણસુખતો**તિ સોતિન્દ્રિયં સન્ધાય. **આપાથારમણીયતો**તિ ઞાણાપાથારમણીયતો. સયમેવ **હેટ્ઠામુખજાતં વા**, મગ્ગો પન અસોકો હોતિ. તદા હિ સોકો પહીયમાનો. ચરિયાદિઅનુકૂલતો **અપ્પટિકૂલં**. ''**મધુરમિમ**''ન્તિ વુત્તત્તા ''ધમ્મમિમ''ન્તિ વચનં અધિકં વિય દિસ્સતિ. તસ્મા ''રાગવિરાગમિમ''ન્તિ એવં વિસું વિસું યોજેત્વા પુન પિણ્ડેત્વા ધમ્મમિમં ઉપેહીતિ યોજેતબ્બં, ''ધમ્મમેવ સરણત્થમુપેહી''તિ પઠન્તિ કિરાતિ દીપેતિ. સરણગતાનં તેનેવ સરણગમનેન ભયં સન્તાસં દુગ્ગતિં પરિક્કિલેસં દુક્ખં હિંસતીતિ રતનત્તયં **સરણં** નામ. તપ્પસાદતગ્ગરુતાદીહિ વિહતકિલેસો તપ્પરાયનતાકારપ્પવત્તો ચિત્તુપ્પાદો **સરણગમનં**. તંસમઙ્ગીસત્તો **સરણં ગચ્છતિ**. પભેદેન પન દુવિધં સરણગમનં લોકુત્તરં લોકિયન્તિ. તત્થ લોકુત્તરં દિટ્ઠસચ્ચાનં મગ્ગક્ખણે સરણગમનુપક્કિલેસસમુચ્છેદેન નિબ્બાનારમ્મણં હુત્વા કિચ્ચતો સકલેપિ રતનત્તયે ઇજ્ઝતિ. લોકિયં પુથુજ્જનાનં સરણગમનુપક્કિલેસં તદઙ્ગવિક્ખમ્ભનેન આરમ્મણતો બુદ્ધાદિગુણારમ્મણં હુત્વા ઇજ્ઝતિ. તં અત્થતો રતનત્તયે સદ્ધાપટિલાભો સદ્ધામૂલિકા ચ સમ્માદિટ્ઠિ. લોકુત્તરસ્સ ચત્તારિ સામઞ્ઞફલાનિ વિપાકફલં, સબ્બદુક્ખક્ખયો આનિસંસફલં. ''યો ચ બુદ્ધઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ...પે॰... સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતી''તિ (ધ॰ પ॰ ૧૯૦-૧૯૨) હિ વુત્તં. લોકિયસ્સ ભવભોગસમ્પદા. ''યે કેચિ બુદ્ધં સરણં ગતાસે''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૩૨; સં॰ નિ॰ ૧.૩૭) હિ વુત્તં. લોકિયસરણગમનં

તીસુ વત્થૂસુ અઞ્ઞાણસંસયમિચ્છાઞાણાદીહિ સંકિલિસ્સતિ, ન મહાજુતિકં હોતિ, ન મહાવિપ્ફારં. લોકુત્તરસ્સ નત્થિ સંકિલેસો. લોકિયસ્સ સાવજ્જો અનવજ્જોતિ દુવિધો ભેદો. તત્થ અઞ્ઞસત્થારાદીસુ અત્તસન્નિય્યાતનાદીહિ સાવજ્જો હોતિ, સો અનિટ્ઠફલો. અનવજ્જો કાલકિરિયાય, સો અવિપાકત્તા અફલો. લોકુત્તરસ્સ નેવત્થિ ભેદો. ભવન્તરેપિ હિ અરિયસાવકો અઞ્ઞં સત્થારં ન ઉદ્દિસતિ. યો કોચિ સરણગતો ગહટ્ઠો **ઉપાસકો**. રતનત્તયઉપાસનતો ઉપાસકો. પઞ્ચ વેરમણિયો **સીલં**. સત્થસત્તમંસમજ્જવિસવાણિજ્જારહિતં ધમ્મેન જીવિકં **આજીવો**. વુત્તસીલાજીવવિપત્તિ **વિપત્તિ** નામ. વિપરીતા **સમ્પત્તિ**.

૧૬. લચ્છામ નુ ખોતિ દુઞ્ઞાતે સન્ધાય વુત્તં. **સક્ખિસ્સામ નુખો નો**તિ સમિદ્ધે સન્ધાય. **તત્થ** વેરઞ્જાયં. **પઞ્ઞત્તતી**તિ પત્તં પઞ્ઞહો, તેન પઞ્ઞહેન પત્તેનાતિ અત્થો. **સમાદાયેવા**તિ નિદસ્સનં. **ન ચ વટ્ટતી**તિ પુન પાકં કિઞ્ચાપિ વટ્ટતિ, તથાપિ ન સુટ્ઠુ પક્કત્તા વુત્તં, ''ઉત્તણ્ડુલભત્તં લભિત્વાપિ પિધેતું ન વટ્ટતી''તિ અટ્ઠકથાવચનઞ્ચેત્થ સાધકં. ''સાવકાનં વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સામી''તિ ઇમિના વચનેન આજીવપારિસુદ્ધિસીલં સન્ધાય ''પચ્છા સીલ''ન્તિ વુત્તં. ઉપાલિત્થેરોપિ તં તં વત્થું પટિચ્ચ ભગવતા બહૂનિ સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞત્તાનિ અત્થીતિ દીપેતિ. યદિ એવં વેરઞ્જાયં ''એતસ્સ ભગવા કાલો''તિ વચનં ન સમેતીતિ ચે? ન, તતો પુબ્બે સિક્ખાપદાભાવપ્પસઙ્ગતો. થેરો પન પઞ્ઞત્તાનિ ઠપેત્વા ઇદાનિ પઞ્ઞપેતબ્બાનિ પાતિમોક્ખુદ્દેસપ્પહોનકાનિ સન્ધાયાહ. ભગવાપિ ''ન તાવ સારિપુત્ત સત્થા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતી''તિ **ભદ્દાલિસુત્તે** (મ॰ નિ॰ ૨.૧૩૪; આદયો) વિય એકચ્ચેસુ પઞ્ઞત્તેસુપિ તતો પરં પઞ્ઞપેતબ્બાનિ સન્ધાયાહ. ઇધેવ **અટ્ઠકથાયં** ''સામમ્પિ પચનં સમણસારુપ્પં ન હોતિ ન ચ વટ્ટતી''તિ વચનઞ્ચ, તથા ''રત્તિચ્છેદો વા વસ્સચ્છેદો વા''તિઆદિવચનાનિ ચ અત્થિ. અઞ્ઞથા ''દ્વીહાકારેહિ બુદ્ધા ભગવન્તો ભિક્ખૂ પટિપુચ્છન્તી''તિ ઇધેવેદં પાળિઠપનં વિરુજ્ઝતીતિ આચરિયેન વિચારિતં, તં સુન્દરં પુબ્બેપિ પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદસમ્ભવતો. કિન્તુ ઇધ પાળિઠપનવિરોધવિચારણા પન નિપ્પયોજના વિય મમ દિસ્સતિ. કસ્મા? ઉપાલિત્થેરેન સઙ્ગીતિકાલે વુત્તપાઠત્તા. **રત્તિચ્છેદો**તિ સત્તાહકિચ્ચં સન્ધાય વુત્તો. ''સત્તાહકરણીયેન ગન્ત્વા રત્તિચ્છેદો વા વસ્સચ્છેદો વા એકભિક્ખુનાપિ ન કતો''તિ વુત્તં કિર **મહાઅટ્ઠકથાયં**, તસ્મા વસ્સચ્છેદસ્સ કારણે સતિ સત્તાહકિચ્ચં કાતું વટ્ટતીતિ એકે. વિનયધરા પન નિચ્છન્તિ, તસ્મા અટ્ઠકથાધિપ્પાયો વીમંસિતબ્બો, ઇમાય વેરઞ્જાયં અપ્પિચ્છતાદિપટિપદાય પસન્ના. સાલીનં વિકતિ **સાલિવિકતિ**.

૧૭-૮. ઉપપન્નફલોતિ બહુફલો. ''ખુદ્દં મધુ''ન્તિ પાઠો. **થેરં સીહનાદં નદાપેતું પુચ્છી**તિ ઇમિના આચરિયો યં પુબ્બે આણાય ઠિતાનં સાવકાનં મહાનુભાવતાદસ્સનં ''વેરઞ્જાયં નિવાસપ્પયોજન''ન્તિ અમ્હેહિ વુત્તં, તં સમ્પાદેતિ, રાજગહે વેરઞ્જાયઞ્ચાતિ ઉભયત્થ વિતક્કુપ્પાદે એકતો પિણ્ડેત્વા દસ્સેન્તો ''**અથ ખો આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સા**''તિઆદિમાહ. કાલં સન્ધાય **ચિરં**, ઠિતિં સન્ધાય **ચિરા**તિ વિગ્ગહો.

કામં હિનોતિ અત્તનો ફલનિબ્બત્તિયા સહાયં ગચ્છતીતિ કત્તરિ **હેતુ**, તથાપિ ઇધ તેન કરણભૂતેન તસ્સ ફલં હિનોતિ પવત્તતીતિ **હેતુ**. તથા ઘટન્તિ તેનાતિ ઘટો. **કિલાસુનો**તિ પયોજનાભાવેન અવાવટા. **અબ્બોકિણ્ણાનિ** વિસભાગેહિ. **આગામિનિયા** અનાગતેતિ અત્થો. ઇમેસંયેવ નોતિ દસ્સનત્થં ''સબ્બબુદ્ધાનં હી''તિ વુત્તં. **યાવસાસનપરિયન્તા**તિ યાવ બુદ્ધા ધરન્તિ, તાવાતિ અત્થો. ખત્તિયબ્રાહ્મણાવ ઉચ્ચા, તત્થાપિ વિસેસં દસ્સેતું ''ઉચ્ચનીચઉળારુળારભોગા''તિ. ''મનસિ કત્વા''તિપિ પાઠો. ઉપસમ્પાદ્યઉપસમ્પાદ્યઇચ્ચેતં દ્વયં માગધે ''ઉપસમ્પજ્જા''તિ વુચ્ચતિ. **અનુપાદાયા**તિ આરમ્મણકરણવસેન અગ્ગહેત્વા. **આસવેહી**તિ કત્તરિ તતિયાવિભત્તિ. **ચિત્તાની**તિ પચ્ચત્તબહુવચનં. **વિમુચ્ચિંસૂ**તિ કમ્મકારકે. વિમોચિતાનીતિ અધિપ્પાયોતિ આચરિયો. આસવેહીતિ પદઞ્ચ પચ્ચત્તે કરણવચનં કત્વા **ગણ્ઠિપદે** અત્થો પકાસિતો. યદિ અરિયમગ્ગેન નિરુદ્ધાનં આસવાનં વસેન

અનાસવતા, લોકે ચિત્તાનિપિ અનાસવા સિયું. ન હિ નિરુદ્ધાનિ ચિત્તાનિ આરમ્મણાનિ કરોન્તીતિ તાનિ અનિરુદ્ધાસવવસેન સાસવાનીતિ ચે. સોતાપન્નસ્સ મગ્ગચિત્તં ઉપરિમગ્ગવજ્ઝાસવવસેન સાસવં, અવસિટ્ઠાસવસમુચ્છિન્દનાનુભાવત્તા ફલાનિ સાસવાનિ સિયુન્તિ? ન, આસવસમુચ્છિન્દનાનુભાવાગતફલત્તા. ભિંસનસ્સ કરણં ભિંસનકતં, તસ્મિં **ભિંસનકતસ્મિં**, ભિંસનકિરિયાયાતિ અત્થો. ઇત્થિલિઙ્ગં વિપલ્લાસં કત્વા નપુંસકલિઙ્ગં, પુરિસલિઙ્ગં વા કત્વા. **નિમિત્તત્થે**તિ એત્થ –

> ‘‘ચમ્મનિ દીપિનં હન્તિ, દન્તેસુ હન્તિ કુઞ્જરં;
> વાલેસુ ચામરિં હન્તિ, સિઙ્ગેસુ સરભો હતો’’તિ. –

અધિકરણં.

૨૦-૨૧. નચિરટ્ઠિતિકકારણે કથિતે ચિરટ્ઠિતિકકારણં અત્થતો વુત્તપટિપક્ખવસેન કિઞ્ચાપિ સિદ્ધં, તથાપિ તં થેરસ્સ વિનયપઞ્ઞત્તિયાચનાય ઓકાસકારણાધિપ્પાયતો વિનયપઞ્ઞત્તિયાચનોકાસં પાપેતું પુન ભગવન્તં ‘‘કો પન, ભન્તે, હેતૂ’’તિ પુચ્છિ. ભગવાપિ યાચનં સમ્પટિચ્છિતુકામો બ્યાકાસિ. ‘‘આસવટ્ઠાનીયા સઙ્ઘે પાતુભવન્તી’’તિ પુગ્ગલસ્સ સઙ્ઘપરિયાપન્નત્તા વુત્તં. **આદરત્થવસેનેવેત્થ દ્વિક્ખત્તું વુત્ત**ન્તિ યસ્મા થેરો પુબ્બે રાજગહે, સમ્પતિ વેરઞ્જાયન્તિ દ્વિક્ખત્તું યાચિ, તસ્મા આદરેન પુનપ્પુનં યાચયમાનં પસ્સિત્વા સયમ્પિ ભગવા આદરેનેવ ‘‘આગમેહિ ત્વં સારિપુત્તા’’તિ આહ. તેનેતં દીપેતિ ‘‘મા ત્વં પુનપ્પુનં યાચાહિ, સમ્પટિચ્છિતાવ મયા તે યાચના, પુબ્બેનનુ તવયાચનં સમ્પટિચ્છતાવ મયા એત્તકે કાલે એત્તકાનિ સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞત્તાનિ, ન તાવ મે સાવકાનં આણાપાતિમોક્ખુદ્દેસાનુજાનનકાલો સમ્પત્તો, તક્કાનુમાનવસેન તયા ‘એતસ્સ ભગવા કાલો’તિ પુનપ્પુનં નિદ્દિસિયમાનોપિ નેસ સો કાલો, કિન્તુ તથાગતોવ તત્થ કાલં જાનિસ્સતી’’તિ. યસ્મા પન ‘‘સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિકાલતો પભુતિ આણાપાતિમોક્ખમેવ ઉદ્દિસિયતી’’તિ વુત્તં, તસ્મા પાતિમોક્ખુદ્દેસપ્પહોનકસિક્ખાપદમેવ સન્ધાયાહ. ‘‘તત્થાતિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયાચનાપેક્ખં ભુમ્મવચન’’ન્તિ એકમેવ પદં વુત્તં તસ્સા સિદ્ધિયા ઇતરસ્સ સિદ્ધિતો. ‘‘સાવકાનં વિસયભાવન્તિ ઇમિના મહાપદુમત્થેરવાદો પટિક્ખિત્તો’’તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં, તં સુન્દરં વિય. સમ્મુખે **ગરહા**. પરમ્મુખે **ઉપવાદો**. ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઊનદસવસ્સેન…પે॰… દુક્કટસ્સા’’તિ (મહાવ॰ ૭૫) ઇદં સિક્ખાપદં ભગવા બુદ્ધત્તેન દસવસ્સિકો હુત્વા પઞ્ઞપેસિ ઊનદસવસ્સિકસ્સ તસ્સ તથા સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા અભાવતો. ન તદા અતિરેકદસવસ્સિકોવ દસવસ્સિકાનં રત્તઞ્ઞુમહત્તપ્પત્તિતો, તસ્મા તં સિક્ખાપદં વેરઞ્જાયં વસ્સાવાસતો પુબ્બે રાજગહે એવ પઞ્ઞત્તન્તિ સિદ્ધં, તસ્મિં સિદ્ધે સિદ્ધમેવ ‘‘યાવ ન સઙ્ઘો રત્તઞ્ઞુમહત્તં પત્તોતિ વચનં ઇતો પુબ્બે પઠમયાચનાયપિ વુત્ત’’ન્તિ. **અટ્ઠકથાયમ્પિ** રત્તઞ્ઞુમહત્તપ્પત્તકાલે ‘‘દ્વે સિક્ખાપદાની’’તિ ગણનપરિચ્છેદવચનં પઠમયાચનાય વુત્તવચનં સન્ધાય વુત્તં. અઞ્ઞથા રત્તઞ્ઞુમહત્તપ્પત્તકાલે દ્વે એવ, ન અઞ્ઞન્તિ આપજ્જતિ.

‘‘અથ ખો આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સા’’તિઆદિમ્હિ અયમાદિતો પટ્ઠાય અત્થવિભાવના – અયં કિરાયસ્મા અસ્સજિત્થેરતો પટિલદ્ધં એકગાથામત્તકં ધમ્મપરિયાયં નયસતસહસ્સેહિ વિવેચેન્તો અરહત્તં પત્વા સાવકપારમીઞાણે ઠિતો ‘‘અહો વત મહાનુભાવોયં સદ્ધમ્મો, યો વિનાપિ ધમ્મસામિના પરમ્મુખતો સુતમત્તેપિ મય્હં મહન્તં ગુણવિસેસં જનેસિ, સાધુ વતાયં સદ્ધમ્મો ચિરં તિટ્ઠેય્યા’’તિ ચિન્તેન્તો ‘‘કતમેસાનં નુ ખો બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં…પે॰… ન ચિરટ્ઠિતિક’’ન્તિ તમત્થં, કારણઞ્ચ અત્તનો અગ્ગસાવકઞાણેન પટિવિજ્ઝિત્વા ‘‘સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તન્તિઆદિચિરટ્ઠિતિકારણ’’ન્તિ નિટ્ઠં કત્વા વિનયપઞ્ઞત્તિયાચનોકાસકરણત્થં ભગવન્તં પુચ્છિ.

તતો પઞ્હસ્સ વિસ્સજ્જને વિનયપઞ્ઞત્તિયાચનોકાસે સમ્પત્તે ''એતસ્સ ભગવા કાલો, એતસ્સ સુગત કાલો''તિ વિનયપઞ્ઞત્તિં યાચિ. તતો ભગવા તસ્સા યાચનાય સમ્પટિચ્છિતભાવં, ''એતસ્સ ભગવા કાલો''તિ વુત્તકાલસ્સ અકાલતં, કાલસ્સ ચ અનઞ્ઞવિસયતં દીપેન્તો ''આગમેહિ ત્વ''ન્તિઆદિમાહ, તતો ભગવા તસ્સ યાચનં, સત્તેસુ કારુઞ્ઞતઞ્ચ પટિચ્ચ ''તેન ખો પન સમયેન ભિક્ખૂ અનુપજ્ઝાયકા અનાચરિયકા અનોવદિયમાના''તિઆદિના (મહાવ· ૬૪) નયેન વેપુલ્લમહત્તતં પટિચ્ચ સત્થા સાવકાનં ઉપજ્ઝાયવત્તાદીનિ વિનયકમ્માનિ, તદનુરૂપસિક્ખાપદાનિ ચ પઞ્ઞપેસિ. તતો અનુક્કમેન દ્વાદસમવસ્સં વેરઞ્જાયં વસિ. તદા ચ આયસ્મા સારિપુત્તો સત્થારા નિદ્દિટ્ઠેસુ ચિરટ્ઠિતિહેતૂસુ જાતેસુ ''નવઙ્ગસત્થુસાસનમહત્તતા ચ સમ્પતિ જાતા, વિનયપઞ્ઞત્તિ ચ બહુતરા જાતા, પાતિમોક્ખુદ્દેસો એવેકો ન તાવ સાવકાનં અનુઞ્ઞાતો, સો ચ પરિસુદ્ધેન સઙ્ઘેન કરીયતિ. સઙ્ઘોપિ એતરહિ પરિસુદ્ધો પચ્છિમકસ્સ સોતાપન્નત્તા''તિ ચિન્તેત્વા પાતિમોક્ખુદ્દેસં અનુજાનાપેતુકામો યત્તકેહિ ચ સિક્ખાપદેહિ પાતિમોક્ખુદ્દેસો અનુજાનીયતિ, તત્તકાનં પઞ્ઞત્તિયાચનપુબ્બઙ્ગમં પાતિમોક્ખુદ્દેસં યાચન્તો પુબ્બુપ્પન્નવિતક્કસૂચનપુચ્છાવિસ્સજ્જનક્કમવસેન યાચનોકાસે સમ્પત્તે ''એતસ્સ ભગવા કાલો''તિઆદિમાહ.

તત્થ ''યં ભગવા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેય્યા''તિ પાતિમોક્ખુદ્દેસપ્પહોનકસિક્ખાપદં સન્ધાયાહ, અયમત્થો **ભદ્દાલિસુત્તેન** (મ· નિ· ૨.૧૩૪ આદયો) દીપેતબ્બો . તત્થ હિ બહૂસુ સિક્ખાપદેસુ પઞ્ઞત્તેસુ, પઞ્ઞપિયમાનેસુ ચ ''ન તાવ ભદ્દાલિ સત્થા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતી''તિઆદિ (મ· નિ· ૨.૧૪૫) વુત્તં અપઞ્ઞત્તં ઉપાદાય, તથા ઇધાપિ અપઞ્ઞત્તં સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. પરિસુદ્ધત્તા સઙ્ઘસ્સ સમ્પતિ સાવકાનં આણાપાતિમોક્ખુદ્દેસં નાનુજાનામીતિ દસ્સેન્તો ''**નિરબ્બુદો**''તિઆદિમાહ. ન હિ પરિસુદ્ધે સઙ્ઘે ઓવાદપાતિમોક્ખુદ્દેસસ્સ અનુદ્દેસકારણં અત્થિ, તસ્મિં સતિ આણાપાતિમોક્ખુદ્દેસાનુજાનનાધિપ્પાયતો. તથા ચ સો તતો અટ્ઠન્નંવસ્સાનં અચ્ચયેન અનુઞ્ઞાતો. યથાહ **પાતિમોક્ખઠપનક્ખન્ધકે** (ચૂળવ· ૩૮૬) ''ન દાનાહં, ભિક્ખવે, ઇતો પરં ઉપોસથં કરિસ્સામિ…પે·… પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસેય્યાથા''તિ. યં પન **ઉપસમ્પદક્ખન્ધકે** (મહાવ· ૧૨૯) ''તેન ખો પન સમયેન ભિક્ખૂ અઞ્ઞતરં ભિક્ખું ઉપસમ્પાદેત્વા એકકં ઓહાય પક્કમિંસુ…પે·… સો તસ્સા મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિત્વા ચિરેન અગમાસી''તિ વત્થુ આગતં, તં સુદિન્નવત્થુતો પરતો ઉપ્પન્નમ્પિ તત્થ યથાધિકારં સમોધાનેતું વુત્તં. તથા તત્થેવ ''ઉભયાનિ ખો પનસ્સ પાતિમોક્ખાનિ વિત્થારેન સ્વાગતાનિ હોન્તી''તિઆદિના (પાચિ· ૧૪૭; અ· નિ· ૮.૫૨; ૧૦.૩૩) અઙ્ગાનિપિ વેદિતબ્બાનિ. ન હિ આદિતો એવ ઉભતોપાતિમોક્ખાનિ સિદ્ધાનીતિ. અપિચ આદિતો પટ્ઠાય અયમનુક્કમો વેદિતબ્બો, સેય્યથિદં – રાહુલકુમારે ઉપ્પન્ને બોધિસત્તો નિક્ખમિત્વા છબ્બસ્સાનિ દુક્કરં કત્વા સત્તમે અભિસમ્બુદ્ધો, તસ્મિં એવ સંવચ્છરે કપિલવત્થું ગન્ત્વા રાહુલકુમારં પબ્બાજેસિ. **અમ્બલટ્ઠિકરાહુલોવાદસુત્તટ્ઠકથાયં** (મ· નિ· અટ્ઠ· ૨.૧૦૭ આદયો) ''અયઞ્હિ આયસ્મા સત્તવસ્સિકકાલે ભગવન્તં ચીવરકણ્ણે ગહેત્વા 'દાયજ્જં મે સમણ દેહિ, દાયજ્જં મે સમણ દેહી'તિ દાયજ્જં યાચમાનો ભગવતા ધમ્મસેનાપતિસારિપુત્તત્થેરસ્સ નિય્યાદેત્વા પબ્બાજિતો''તિ ચ વુત્તં, તસ્મા રાહુલકુમારં આરબ્ભ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તીહિ સરણગમનેહિ સામણેરપબ્બજ્જ''ન્તિ (મહાવ· ૧૦૫) વુત્તત્તા સરણગમનૂપસમ્પદા પઠમવસ્સબ્ભન્તરે એવ પટિક્ખિત્તા, ઞત્તિચતુત્થકમ્મવસેન ઉપસમ્પદા અનુઞ્ઞાતાતિ પઞ્ઞાયતિ. અપિચ **રાહુલવત્થુમ્હિ** ''ન, ભિક્ખવે, અનનુઞ્ઞાતો માતાપિતૂહિ પુત્તો પબ્બાજેતબ્બો, યો પબ્બાજેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (મહાવ· ૧૦૫) સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, તસ્મા ઇતો પુબ્બેપિ સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞત્તાનીતિ સિદ્ધં.

સુત્વા ચ યો હેતુનિરોધમગ્ગં,
નિરોધુપાયં પટિવિજ્ઝિ ખિપ્પં;

જાતોવપેક્ખેન અસેસમેતં,
લોકં વિપસ્સી સુગતગ્ગસિસ્સો.

સો ધમ્મસેનાપતિ અગ્ગસિસ્સો,
સદ્ધમ્મરાજસ્સ તથાગતસ્સ;
સયં મુનિન્દેન યસસ્સ પત્તો,
અનેકસો સોળસધા પસત્થો.

તસ્મા હિ સિક્ખાપદબન્ધકાલો,
ઞાતુમ્પિ લોકે અતિભારિયોવ;
પગેવ સિક્ખાપદભાવભેદો,
પગેવ અઞ્ઞો ઉભયત્થ તત્થ.

પચ્ચેકબુદ્ધા અપિ તં દ્વયન્તુ,
ઞાતું ન સક્કાવ પગેવ નેતું;
નિસ્સંસયં તત્થ તથાગતોવ,
જાનિસ્સતિચ્ચાહ તથાગતોતિ.

ઇચ્ચેતમત્થં ઇધ ભિક્ખુ ઞત્વા,
સિક્ખાપદાનં કમભાવભેદં;
ઞાતું સયં નો ન પરે ચ નેતું,
પરિયેસિતબ્બો ઇધ યુત્તિમગ્ગો.

તત્થ કમભેદો સિક્ખાપદાનં પરતો આવિ ભવિસ્સતિ. ભાવભેદો તાવ ઉક્ખિત્તકાનુવત્તનપચ્ચયા ભિક્ખુ અનાપત્તિકો, ભિક્ખુની પન સમનુભદ્ધા પારાજિકા હોતિ. પારાજિકાપત્તિપટિચ્છાદને ભિક્ખુસ્સ દુક્કટં, ભિક્ખુનિયા પારાજિકં. દુટ્ઠુલ્લં આરોચેન્તસ્સ, પટિચ્છાદેન્તસ્સ ચ પાચિત્તિયં. મહાસાવજ્જં પારાજિકં આરોચેન્તસ્સ, પટિચ્છાદેન્તસ્સ ચ ભિક્ખુસ્સ દુક્કટં. ઇચ્ચેવમાદીહિ અભાવભેદસિક્ખાપદાનં ઇધ ભાવભેદેન યુત્તિપરિયેસનં સાધયમાનોપિ સિયા અનુમ્માદવિઘાતભાગીતિ. એત્તાવતા સકલસ્સપિ વિનયપિટકસ્સ વિતક્કયાચનકાલકાલઞ્ઞૂકારણફલપયોજનેહિ સત્તહિ અઙ્ગેહિ પટિમણ્ડિતં નિદાનમાયસ્મતા ઉપાલિત્થેરેન નિદસ્સિતં હોતિ. તત્થ થેરસ્સ વિનયપઞ્ઞત્તિયાચનહેતુભૂતો **વિતક્કો** નામ. તસ્સેવ ''એતસ્સ ભગવા કાલો''તિઆદિના પવત્તા **યાચના** નામ. રત્તઞ્ઞૂવેપુલ્લલાભગ્ગબાહુસચ્ચમહત્તપ્પત્તિ **કાલો** નામ. સબ્બઞ્ઞૂ એવ **કાલઞ્ઞૂ** નામ. આસવટ્ઠાનીયાનં ધમ્માનં પાતુભાવો **કારણં** નામ. ''તેસંયેવ આસવટ્ઠાનીયાનં ધમ્માનં પટિઘાતાયા''તિ વચનતો આસવટ્ઠાનીયધમ્મપટિઘાતો **ફલં** નામ. ''યથયિદં બ્રહ્મચરિયં અદ્ધનિયં અસ્સા''તિ વચનતો સાસનબ્રહ્મચરિયસ્સ ચિરટ્ઠિતિ **પયોજનન્તિ** વેદિતબ્બં. હોતિ ચેત્થ –

''વિતક્કો યાચના કાલો, કાલઞ્ઞૂ કારણં ફલં;
પયોજનન્તિ સત્તઙ્ગં, નિદાનં વિનયસ્સિધા''તિ.

૨૨. **અન્તિમમણ્ડલન્તિ** અબ્ભન્તરમણ્ડલં. તઞ્હિ ઇતરેસં અન્તો હોતિ, ખુદ્દકમણ્ડલં વા. અનુમતિદાનવસેન તેસં ભિક્ખૂનં **દત્વા**. તેસં બુદ્ધાનં ચારિકાય વિનેતબ્બા **વેનેય્યસત્તા**. **ઓચિનન્તા વિયાતિ** બહુપુપ્ફં ગચ્છં માલાકારા ચિરં ઓચિનન્તિ, એવં બહુવેનેય્યેસુ ગામાદીસુ ચિરં વસન્તા વેનેય્યપુઞ્ઞં પરિહરન્તા ચરન્તિ. **સન્તં સુખં**, ન વેદનાસુખં વિય સપરિપ્ફન્દં. **દસસહસ્સચક્કવાળેતિ** દેવાનં વસેન વુત્તં. મનુસ્સા પન ઇમસ્મિંયેવ ચક્કવાળે બોધનેય્યા ઉપ્પજ્જન્તિ. મહાકરુણાય ધુવં સત્તસમવલોકનં. **ઓતિણ્ણેતિ** પરિસમજ્ઝં આગતે, આરોચિતે વા. યેન કારણેન મયં તુમ્હાકં દેય્યધમ્મં દદેય્યામ, તં કુતો સક્કા લદ્ધું. બહુકિચ્ચા હિ ઘરાવાસાતિ. દુતિયવિકપ્પે **તન્તિ** દેય્યધમ્મં. ‘‘તુમ્હેહિ તં કુતો લદ્ધા’’તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. કેચિ પન ‘‘પઠમં કિરિયં પેક્ખતિ, દુતિયં દેય્યધમ્મ’’ન્તિ વદન્તિ. **આચરિયો** પન ‘‘પઠમયોજનાય યં દાનપુઞ્ઞં, તં કુતો લબ્ભા. પુઞ્ઞન્તરાયબહુલા હિ ઘરાવાસાતિ. દુતિયયોજનાય તેમાસબ્ભન્તરે યમહં દદેય્યં, અતિક્કન્તકાલત્તા તમહં સમ્પતિ કુતો દદેય્યન્તિ દસ્સેતી’’તિ વદતિ. સીલાદિકુસલધમ્મસન્દસ્સનાદિ**ધમ્મરતનવસ્સં**.

૨૩. પત્તુણ્ણદેસે પત્તુણ્ણં પટવરં. **મહાયાગન્તિ** મહાદાનં. **પરિપુણ્ણસઙ્કપ્પન્તિ** તેમાસં સોતબ્બં અજ્જ સુણિન્તિ.

તત્રિદન્તિ ઇદં કારણં.

ઉપાલિ દાસકોતિ **આચરિયપરમ્પરતો**. બાહિરબ્ભન્તરનિદાનં, સિક્ખાપદાનં પઞ્ઞત્તિટ્ઠાનસઙ્ખાતં આવેણિકનિદાનઞ્ચ સન્ધાયાહ ‘‘**નિદાનસ્સ પભેદદીપનતો**’’તિ. થેરવાદાદિ **વત્થુપ્પભેદો**. સકાય પટિઞ્ઞાય મેત્તિયં ભિક્ખુનિં નાસેથાતિઆદિ **પરસમયવિવજ્જનતો**તિઆદિ. **વિભઙ્ગનયભેદદસ્સનતો**તિ તિસ્સો ઇત્થિયો ભૂમટ્ઠં થલટ્ઠન્તિઆદિ. એત્થાહ – કિં ભગવતો મારાવટ્ટનપટિઘાતાય સત્તિ નત્થીતિ? અત્થિ, તથાપિસ્સ પચ્છા ઉપગુત્તકાલે પસાદહેતુત્તા અધિવાસેતિ. એત્થ ઉપગુત્તાધિટ્ઠાનં વત્તબ્બં. બુદ્ધાનં આચિણ્ણન્તિ દિજદસ્સનેન કિંપયોજનન્તિ ચે? મારાવટ્ટનહેતુ બ્રાહ્મણસ્સ પુઞ્ઞન્તરાયોતિ પયોજનં.

દિજોપિ સો મારમનોરથસ્સ,
ભઙ્ગં કરોન્તો જિનપુઙ્ગવસ્સ;
સસ્સિસ્સસઙ્ઘસ્સ અદાસિ દાનં,
અસેસકં કપ્પિયભણ્ડભેદં.

કિં ભગવા સસિસ્સો તાવ મહન્તં કપ્પિયભણ્ડં ઉબ્ભણ્ડિકં કત્વા અગમાસીતિ? ન અગમાસિ, તેમાસિભાગિયં પન પુઞ્ઞરાસિકં દેય્યધમ્મં અપ્પટિક્ખિપન્તો બ્રાહ્મણસ્સ ઉપાયતો સત્થા અદાસિ.

તદઞ્ઞથા મારમનોરથોવ,
પૂરો સિયા નેવ દિજસ્સ ભિય્યો;
પાપં મહન્તં અપિ પાપુણેય્ય,
મિચ્છાભિમાનેન તથાગતે સો.

તસ્મા ભગવા અસ્સાદિયન્તો તં દેય્યધમ્મં અપ્પટિક્ખિપન્તો ઉપાયેન બ્રાહ્મણસ્સ પુઞ્ઞબુદ્ધિં કત્વા, મારસ્સ ચ મનોરથવિઘાતં કત્વા અગમાસીતિ, ‘‘અયં નયો અટ્ઠકથં વિનાપિ પાળિનયાનુલોમતો સિદ્ધો’’તિ વદન્તિ. કથં?

–

''સત્થા સસિસ્સો યદિ અગ્ગહેસિ,
દિજસ્સ તં ચીવરમાદિતોવ;
નાથસ્સ નો વીસતિવસ્સકાલે,
વિરુજ્ઝતે જીવકયાચનાપિ;
તથાપિ સબ્બં સુવિચારયિત્વા,
યુત્તં નયં ચિન્તયિતુંવ યુત્ત''ન્તિ.

ઇદાનિ આયસ્મા ઉપાલિત્થેરો વિનયપઞ્ઞત્તિયા સાધારણનિદાનં દસ્સેત્વા સિક્ખાપદાનં પાટેક્કં પઞ્ઞત્તિટ્ઠાનસઙ્ખાતં નિદાનમાદિં કત્વા પુગ્ગલપઞ્ઞત્તિઅનુપઞ્ઞત્તિવિભાગાપત્તિભેદન્તરાપત્તિઆદિકં નાનપ્પકારં વિધિં નિજ્જટં નિગ્ગુમ્બં કત્વા દસ્સેતું ''**અથ ખો ભગવા વેરઞ્જાયં યથાભિરન્તં વિહરિત્વા**''તિઆદિમાહાતિ. ઇધ ઠત્વા –

સિક્ખાપદાન સબ્બેસં, કમભેદં પકાસયે;
તસ્મિં સિદ્ધે નિદાનાનં, કમસિદ્ધિ યતો ભવે.

તત્થ સબ્બસિક્ખાપદાનં યથાસમ્ભવં દેસનાક્કમો પહાનક્કમો પટિપત્તિક્કમો ઉપ્પત્તિક્કમોતિ ચતુબ્બિધો કમો લબ્ભતિ. તત્થ ભગવતા રાજગહે ભિક્ખૂનં પાતિમોક્ખુદ્દેસં અનુજાનન્તેન પાતિમોક્ખુદ્દેસસ્સ યો દેસનાક્કમો અનુઞ્ઞાતો, તં દેસનાક્કમમનુલોમેન્તો આયસ્મા મહાકસ્સપો પઠમં પારાજિકુદ્દેસં પુચ્છિ, તદનન્તરં સઙ્ઘાદિસેસુદ્દેસં, તતો અનિયતુદ્દેસં વિત્થારુદ્દેસઞ્ચ પુચ્છિત્વા તદનન્તરં ભિક્ખુનીવિભઙ્ગઞ્ચ તેનેવ અનુક્કમેન પુચ્છિ, નિદાનુદ્દેસન્તોગધાનઞ્ચ સરૂપેન અનુદ્દિટ્ઠાનં પુચ્છનત્થં ખન્ધકેપિ પુચ્છિ. એતેન ચ ખન્ધકે પઞ્ઞત્તા થુલ્લચ્ચયા સઙ્ગહિતા હોન્તિ. પુચ્છિતાનુક્કમેનેવ ઉપાલિત્થેરો તં સબ્બં સાપત્તિભેદાદિકં દેસેન્તો થુલ્લચ્ચયદુબ્ભાસિતઆપત્તિસમુટ્ઠાનાદિદીપકં અન્તોકત્વા દેસેસિ, અયમેત્થ દેસનાક્કમો. ઉભતોવિભઙ્ગખન્ધકતો પન ઉચ્ચિનિત્વા તદા પરિવારપાળિ વિસું કતા. ઇમમેવ નયં સન્ધાય **અટ્ઠકથાયં** વુત્તં ''એતેનેવ ઉપાયેન ખન્ધકપરિવારેપિ આરોપેસુ''ન્તિઆદિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.પઠમમહાસઙ્ગીતિકથા). અપિચ **પાળિયા** ''એતેનેવુપાયેન ઉભતોવિનયે પુચ્છિ. પુટ્ઠો પુટ્ઠો આયસ્મા ઉપાલિ વિસ્સજ્જેસી''તિ એત્તકમેવ વુત્તં, તસ્મા મહાકસ્સપો ઉભતોવિભઙ્ગે એવ પુચ્છિ. વિસ્સજ્જેન્તો પન આયસ્મા ઉપાલિ નિવરસેસં દેસેન્તો ખન્ધકપરિવારે અન્તોકત્વા દેસેસિ. તદા ચ ખન્ધકપરિવારપાળિ વિસું કતાતિ અયં દેસનાક્કમો. યદિ એવં નિદાનુદ્દેસો પઠમં દેસેતબ્બોતિ ચે? ન, તદસમ્ભવતો. સો હિ ''યસ્સ સિયા આપત્તી''તિઆદિના (મહાવ॰ ૧૩૪) નયેન પવત્તત્તા પઠમં સિક્ખાપદસઙ્ગહિતાસુ આપત્તીસુ અદસ્સિતાસુ ન સમ્ભવતિ. ''યાનિ મયા ભિક્ખૂનં પઞ્ઞત્તાનિ સિક્ખાપદાનિ, તાનિ નેસં પાતિમોક્ખુદ્દેસં અનુજાનેય્ય''ન્તિ વચનતો સિક્ખાપદાનેવ પઠમં દેસેતબ્બાનીતિ પારાજિકુદ્દેસક્કમો સમ્ભવતિ.

પારાજિકુદ્દેસાદિસઙ્ગહિતાનં આપત્તિઅકુસલાનં યથોળારિકક્કમેન પહાતબ્બત્તા પહાનક્કમોપેત્થ સમ્ભવતિ. ઉપસમ્પન્નસમનન્તરં ''તાવદેવ ચત્તારિ અકરણીયાનિ આચિક્ખિતબ્બાની''તિ (મહાવ॰ ૧૨૯) વચનતો ''સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસૂ''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૯૩) વચનતો ચ યથા ગરુકં આચિક્ખણં સિક્ખનેન

પટિપત્તિક્કમોપેત્થ સમ્ભવતિ, એવમિમેહિ તીહિ કમેહિ દેસેતબ્બાનમ્પેતેસં સિક્ખાપદાનં યથાસમ્ભવં ઉપ્પત્તિક્કમો સમ્ભવતિ. તથા હિ યં યં સાધારણં, તં તં ભિક્ખું આરબ્ભ ઉપ્પન્ને એવ વત્થુસ્મિં ‘‘યા પન ભિક્ખુની છન્દસો મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્યા’’તિ ભિક્ખુનીનમ્પિ પઞ્ઞત્તં. અઞ્ઞથા તં ભિક્ખુનીનં અનુપ્પન્નપઞ્ઞત્તિ સિયા. તતો ‘‘અનુપ્પન્નપઞ્ઞત્તિ તસ્મિં નત્થી’’તિ (પરિ॰ ૨૪૭) **પરિવારે** એતં વચનં વિરુજ્ઝતિ, એત્તાવતા પુરિમેન કમત્તયેન પઠમં દેસેતબ્બતં પત્તે પારાજિકુદ્દેસે પઠમુપ્પન્નત્તા મેથુનધમ્મપારાજિકં સબ્બપઠમં દેસેતુકામો ઉપાલિત્થેરો ‘‘તત્ર સુદં ભગવા વેસાલિય’’ન્તિ વેસાલિમેવ પાપેત્વા ઠપેસિ. અઞ્ઞથા બારાણસિયં પઞ્ઞત્તાનં ‘‘ન, ભિક્ખવે, મનુસ્સમંસં પરિભુઞ્જિતબ્બ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૨૮૦) એવમાદીનં દેસનાધિપ્પાયે સતિ બારાણસિં પાપેત્વા ઠપેય્યાતિ.

અબ્ભન્તરનિદાનકથા નિટ્ઠિતા.

વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧. પારાજિકકણ્ડો

૧. પઠમપારાજિકં

સુદિન્નભાણવારવણ્ણના

પઠમસ્સેત્થ નિદાને, ઠત્વા પારાજિકસ્સ વિઞ્ઞેય્યો;
ચોદનાપરિહારનયો, પુગ્ગલવત્થુપ્પકાસનેયેવ.

તત્થ ભગવા વેરઞ્જાયં વુત્થવસ્સો અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરન્તો કત્તિકજુણ્હપક્ખે એવ વેસાલિં પાપુણિત્વા યાવ પઠમપારાજિકસિક્ખાપદપઞ્ઞાપનં, તાવ અટ્ઠ વસ્સાનિ વેસાલિયંયેવ વિહરન્તો વિય પાળિક્કમેન દિસ્સતિ, ન ચ ભગવા તાવત્તકં કાલં તત્થેવ વિહાસિ. સો હિ સુદિન્નસ્સ સાવકાનં સન્તિકે પબ્બજ્જં ઉપસમ્પદઞ્ચ અનુજાનિત્વા યથાભિરન્તં તત્થ વિહરિત્વા ચારિકં ચરન્તો ભેસકળાવનં પત્વા તત્થ તેરસમં વસ્સં વસિ, તેનેવ અનુક્કમેન સાવત્થિં પત્વા ચુદ્દસમં વસ્સં વસિ, પન્નરસમં કપિલવત્થુમ્હિ, સોળસમં આળવિયં, તતો વુત્થવસ્સો ચારિકં ચરન્તો રાજગહં પત્વા સત્તરસમં વસિ, ઇમિના અનુક્કમેન અપરાનિપિ તીણિ વસ્સાનિ તત્થેવ વસિ. એત્તાવતા ભગવા પરિપુણ્ણવીસતિવસ્સો રાજગહતો અનુપુબ્બેન વેસાલિં પાપુણિ, તતો ઉપસમ્પદાય અટ્ઠવસ્સિકો સુદિન્નો વેસાલિયંયેવ મેથુનં ધમ્મં અભિવિઞ્ઞાપેસિ, તતો ભગવા તસ્મિં વત્થુસ્મિં પઠમં પારાજિકં પઞ્ઞપેસીતિ વેદિતબ્બં. તત્થ યસ્મા ઉપાલિત્થેરો ઇતો પઠમતરં તત્થ વેસાલિયઞ્ચ પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદાનિ અદસ્સેતુકામો, વિનયનિદાનાનન્તરં પઠમપારાજિકમેવ દસ્સેતુકામો, તસ્મા વેસાલિયં પઠમં નિવાસં, પચ્છા ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ પઞ્ઞત્તિકાલે નિવાસઞ્ચ એકતો કત્વા ‘‘તત્ર સુદં ભગવા વેસાલિય’’ન્તિઆદિમાહ, તેન વુત્તં ‘‘પઠમસ્સેત્થ નિદાને, ઠત્વા …પે॰… પકાસનેયેવા’’તિ. તસ્મા ઇમસ્મિં પઠમપારાજિકસ્સ પઞ્ઞત્તિટ્ઠાનસઙ્ખાતે નિદાને ઠત્વા ‘‘તેન ખો પન સમયેન વેસાલિયા અવિદૂરે કલન્દગામો નામ હોતિ…પે॰… અઞ્ઞતરં વજ્જિગામં ઉપનિસ્સાય વિહરતી’’તિ એતસ્મિં ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ પુગ્ગલપ્પકાસને, ‘‘તેન ખો પન સમયેન વજ્જી દુબ્ભિક્ખા હોતિ…પે॰… તિક્ખત્તું મેથુનં ધમ્મં અભિવિઞ્ઞાપેસી’’તિ (પારા॰ ૩૦) ઇમસ્મિં વત્થુપ્પકાસને ચ ચોદનાનયો, પરિહારનયો ચ વેદિતબ્બોતિ વુત્તં હોતિ. તત્રાયં પકાસના – કિમત્થં થેરેન અઞ્ઞેસં સિક્ખાપદાનં પુગ્ગલવત્થૂનિ વિય સઙ્ખેપતો

અવત્વા યત્થ ચ સો ઉપ્પન્નો, યથા ચ ધમ્મે પસન્નો, યથા ચ પબ્બજિતો, યથા ચ ઇમં વત્થું ઉપ્પાદેતિ, તં સબ્બં અનવસેસેત્વા પુગ્ગલવત્થૂનિ વિત્થારતો વુત્તાનીતિ ચે? વુચ્ચતે –

એવં સદ્ધાય કિચ્છેન, મહન્તે ભોગઞાતકે;
હિત્વા પબ્બજિતાનમ્પિ, પેસલાનમ્પિ સબ્બસો.

સબ્બલામકધમ્માયં, મેથુનો યદિ સમ્ભવે;
ન ધમ્મદેસનાયેવ, સિદ્ધા વિરતિ સબ્બસો.

તસ્મા નવઙ્ગસદ્ધમ્મે, સત્થારા દેસિતેપિ ચ;
વિનયો પઞ્ઞપેતબ્બો, તતો ધમ્મવિસુદ્ધિહિ.

વિનયાભાવતો એવં, અજ્ઝાચારો ભવિસ્સતિ;
તસ્મા વિનયપઞ્ઞત્તિ, સાત્થિકા પેસલસ્સપિ.

અનાદીનવદસ્સાવી, યસ્મા યં પાપમાચરિ;
વિનયોયેવ સદ્ધાનં, આદીનવવિભાવિનો.

તસ્મા સદ્ધાનુસારીનં, વિનયો સાત્થકોવ યં;
ધમ્મો ધમ્માનુસારીનં, તતો ઉભયદેસના.

અપિ ચ યદિ પણ્ણત્તિવીતિક્કમં અકરોન્તસ્સાપિ યાવ બ્રહ્મલોકા અયસો પત્થટો, પગેવઞ્ઞેસન્તિ દસ્સનત્થં અજ્ઝાચારસ્સ પાકટભાવદીપનં. કથં? –

અભબ્બો અરહત્તસ્સ, સુદિન્નો પુત્તમાતરો;
ભબ્બાનુપ્પન્નપઞ્ઞત્તિ, તદત્થં ન કતા અયં.

નનુ માગણ્ડિકં અજ્ઝુપેક્ખિત્વા માતાપિતૂનમસ્સા હિતત્થં ધમ્મં દેસેતીતિ ઇમમત્થં દસ્સેતું બીજકબીજકમાતૂનં અરહત્તુપ્પત્તિ થેરેન દીપિતા. ''તેન ખો પન સમયેન વેસાલિયા અવિદૂરે કલન્દગામો નામ હોતિ, યેન સમયેન સુદિન્નો પુરાણદુતિયિકાય મેથુનં ધમ્મં પટિસેવી''તિ વા ''યેન સમયેન ભગવા પઠમપારાજિકં પઞ્ઞપેસી''તિ વા વચનં ઇધ ન યુજ્જતિ. કસ્મા? ''ઇધ પન હેતુઅત્થો કરણત્થો ચ સમ્ભવતી''તિ વુત્તં અટ્ઠકથાવચનઞ્હિ ઇધ ન લબ્ભતિ. ચિરનિવિટ્ઠો હિ સો ગામો , ન તસ્મિંયેવ સમયેતિ. યસ્મા પન સો ચિરનિવિટ્ઠોપિ ચ ગામો અત્તનો નિવિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય સબ્બકાલમત્થીતિ વત્તબ્બતં અરહતિ, તેન પરિયાયેન ''તેન ખો પન સમયેન વેસાલિયા અવિદૂરે કલન્દગામો નામ હોતી''તિ વુત્તં.

૨૫-૬. **અનુઞ્ઞાતોસિ પન ત્વ**ન્તિ સમણવત્તદસ્સનત્થં ભગવા પુચ્છતિ. **માતાપિતૂહિ અનનુઞ્ઞાત**ન્તિ એત્થ જનકેહેવ અનનુઞ્ઞાતદસ્સનત્થં પુચ્છીતિ વુત્તં. **ન ખો સુદિન્ન તથાગતા**તિ ''પબ્બાજેતુ મં ભગવા''તિ યાચનાવસેન પનેવમાહ, ન ભગવા સયં સરણાનિ દત્વા પબ્બાજેસિ. **દુક્ખસ્સા**તિ એત્થ ''કલભાગમ્પી''તિ પાઠસેસો. **વિકપ્પદ્વયેપી**તિ દુતિયતતિયવિકપ્પેસુ. **પુરિમપદસ્સા**તિ કિઞ્ચીતિ પદસ્સ. **ઉત્તરપદેના**તિ દુક્ખસ્સાતિ

પદેન. **સમાનવિભત્તી**તિ સામિવચનં. યથા કિં? ‘‘કસ્સચિ દુક્ખસ્સા’’તિ વત્તબ્બે ‘‘કિઞ્ચિ દુક્ખસ્સા’’તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **અકામકા વિના ભવિસ્સામા**તિ તયા સદ્ધિં અમરિત્વા અકામા જીવિસ્સામ. સચેપિ ન મરામ, અકામકાવ તયા વિયોગં પાપુણિસ્સામ, તયિ જીવમાને એવ નો મરણં ભવેય્ય, મરણેનપિ નો તયા વિયોગં મયં અકામકાવ પાપુણિસ્સામ.

૩૦. **કતિપાહં બલં ગાહેત્વા**તિ કસ્મા પનાયં તથા પબ્બજ્જાય તિબ્બચ્છન્દો અનુઞ્ઞાતો સમાનો કતિપાહં ઘરેયેવ વિલમ્બિત્વા કાયબલઞ્ચ અગ્ગહેસીતિ? અનુમતિદાનેન માતાપિતૂસુ સહાયકેસુ ચ તુટ્ઠો તેસં ચિત્તતુટ્ઠત્થં. કેસુચિ અટ્ઠકથાપોત્થકેસુ કેચિ આચરિયા ‘‘અયં સુદિન્નો જીવકવત્થુતો પચ્છા પંસુકૂલિકધુતઙ્ગવસેન પંસુકૂલિકો જાતો’’તિ સઞ્ઞાય ‘‘ગહપતિચીવરં પટિક્ખિપિત્વા પંસુકૂલિકધુતઙ્ગવસેન પંસુકૂલિકો હોતી’’તિ લિખન્તિ, તં ‘‘અચિરૂપસમ્પન્નો’’તિ વચનેન વિરુજ્ઝતિ. ‘‘તથા સુદિન્નો હિ ભગવતો દ્વાદસમે વસ્સે પબ્બજિતો , વીસતિમે વસ્સે ઞાતિકુલં પિણ્ડાય પવિટ્ઠો સયં પબ્બજ્જાય અટ્ઠવસ્સિકો હુત્વા’’તિ, ‘‘ભગવતો હિ બુદ્ધત્તં પત્તતો પટ્ઠાય યાવ ઇદં વત્થું, એત્થન્તરે વીસતિ વસ્સાનિ ન કોચિ ગહપતિચીવરં સાદિયિ, સબ્બે પંસુકૂલિકાવ અહેસુ’’ન્તિ ચ વુત્તેન અટ્ઠકથાવચનેન વિરુજ્ઝતિ, પબ્બજ્જાય અટ્ઠવસ્સિકો, ન ઉપસમ્પદાય. ઉપસમ્પદં પન **જીવકવત્થુતો** (મહાવ॰ ૩૨૬) પચ્છા અલત્થ, તસ્મા અવસ્સિકો ઞાતિકુલં પિણ્ડાય પવિટ્ઠો સિયાતિ ચે? ન, ‘‘અલત્થ ખો સુદિન્નો કલન્દપુત્તો ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં, અલત્થ ઉપસમ્પદ’’ન્તિ એકતો અનન્તરં વુત્તત્તા. પબ્બજ્જાનન્તરમેવ હિ સો ઉપસમ્પન્નો તેરસધુતઙ્ગગુણે સમાદાય વત્તન્તો અટ્ઠ વસ્સાનિ વજ્જિગામે વિહરિત્વા નિસ્સયમુત્તત્તા સયંવસી હુત્વા ‘‘એતરહિ ખો વજ્જી દુબ્ભિક્ખા’’તિઆદિતક્કવસેન યેન વેસાલી તદવસરિ, તસ્મા ‘‘પંસુકૂલિકધુતઙ્ગવસેન પંસુકૂલિકો હોતી’’તિ એત્તકોયેવ પાઠો યેસુ પોત્થકેસુ દિસ્સતિ, સોવ પમાણતો ગહેતબ્બો. ‘‘આરઞ્ઞિકો હોતી’’તિ ઇમિના પઞ્ચ સેનાસનપટિસંયુત્તાનિ સઙ્ગહિતાનિ નેસજ્જિકઙ્ગઞ્ચ વિહારસભાગત્તા, ‘‘પિણ્ડપાતિકો’’તિ ઇમિના પઞ્ચ પિણ્ડપાતપટિસંયુત્તાનિ, ‘‘પંસુકૂલિકો’’તિ ઇમિના દ્વે ચીવરપટિસંયુત્તાનિ સઙ્ગહિતાનીતિ. ઞાતિઘરૂપગમનકારણદીપનાધિપ્પાયતો સપદાનચારિકઙ્ગં વિસું વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ‘‘મા અતિહરાપેસુ’’ન્તિ કાલબ્યત્તયવસેન વુત્તં. ધમ્મસ્સન્તરાયકરતરત્તા ‘‘ઇમં નય’’ન્તિ અનયોયેવ.

> યેભુય્યેન હિ સત્તાનં, વિનાસે પચ્ચુપટ્ઠિતે;
> અનયો નયરૂપેન, બુદ્ધિમાગમ્મ તિટ્ઠતિ.

૩૬. **અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે**તિ એત્થ દુવિધં સિક્ખાપદપઞ્ઞાપનં. કથં? ‘‘એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ઇમં સિક્ખાપદં ઉદ્દિસેય્યાથા’’તિ એવં સઉદ્દેસાનુદ્દેસભેદતો દુવિધં. તત્થ પાતિમોક્ખે સરૂપતો આગતા પઞ્ચ આપત્તિક્ખન્ધા સઉદ્દેસપઞ્ઞત્તિ નામ. સાપિ દુવિધા સપુગ્ગલાપુગ્ગલનિદ્દેસભેદતો. તત્થ યસ્સા પઞ્ઞત્તિયા અન્તો આપત્તિયા સહ, વિના વા પુગ્ગલો દસ્સિતો, સા સપુગ્ગલનિદ્દેસા. ઇતરા અપુગ્ગલનિદ્દેસાતિ વેદિતબ્બા. સપુગ્ગલનિદ્દેસાપિ દુવિધા દસ્સિતાદસ્સિતાપત્તિભેદતો. તત્થ અદસ્સિતાપત્તિકા નામ અટ્ઠ પારાજિકા ધમ્મા. ‘‘પારાજિકો હોતિ અસંવાસો’’તિ હિ પુગ્ગલોવ તત્થ દસ્સિતો, નાપત્તિ. દસ્સિતાપત્તિકા નામ ભિક્ખુનીપાતિમોક્ખે ‘‘સત્તરસ સઙ્ઘાદિસેસા ધમ્મા નિસ્સારણીયં સઙ્ઘાદિસેસ’’ન્તિ હિ તત્થ આપત્તિ દસ્સિતા સદ્ધિં પુગ્ગલેન, તથા અપુગ્ગલનિદ્દેસાપિ દસ્સિતાદસ્સિતાપત્તિતોવ દુવિધા. તત્થ અદસ્સિતાપત્તિકા નામ સેખિયા ધમ્મા. સેસા દસ્સિતાપત્તિકાતિ વેદિતબ્બા. સાપિ દુવિધા અનિદ્દિટ્ઠકારકનિદ્દિટ્ઠકારકભેદતો. તત્થ અનિદ્દિટ્ઠકારકા નામ સુક્કવિસ્સટ્ઠિ મુસાવાદ ઓમસવાદ પેસુઞ્ઞ ભૂતગામ અઞ્ઞવાદક ઉજ્ઝાપનક ગણભોજન પરમ્પરભોજન

સુરામેરય અઙ્ગુલિપતોદક હસધમ્મ અનાદરિય તલઘાતકજતુમટ્ઠક સિક્ખાપદાનં વસેન પઞ્ચદસવિધા હોન્તિ. સેસાનં પુગ્ગલનિદ્દેસાનં વસેન નિદ્દિટ્ઠકારકા વેદિતબ્બા.

અનુદ્દેસપઞ્ઞત્તિપિ પદભાજનન્તરાપત્તિવિનીતવત્થુપટિક્ખેપપઞ્ઞત્તિઅવુત્તસિદ્ધિવસેન છબ્બિધા હોન્તિ. તત્થ ''યેભુય્યેન ખાયિતં આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ (પારા॰ ૬૧) એવમાદિકા પદભાજનિયે સન્દિસ્સમાનાપત્તિ **પદભાજનસિક્ખાપદં** નામ. ''ન ત્વેવ નગ્ગેન આગન્તબ્બં, યો આગચ્છેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિઆદિકા (પારા॰ ૫૧૭) **અન્તરાપત્તિસિક્ખાપદં** નામ. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દિવા પટિસલ્લીયન્તેન દ્વારં સંવરિત્વા પટિસલ્લીયિતુ''ન્તિ (પારા॰ ૭૫) એવમાદિકા **વિનીતવત્થુસિક્ખાપદં** નામ. ''લોહિતુપ્પાદકો, ભિક્ખવે, અનુપસમ્પન્નો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો, ઉપસમ્પન્નો નાસેતબ્બો''તિ (મહાવ॰ ૧૧૪) એવમાદિકા **પટિક્ખેપસિક્ખાપદં** નામ. ખન્ધકેસુ પઞ્ઞત્તદુક્કટથુલ્લચ્ચયાનિ **પઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદં** નામ. ''યા પન ભિક્ખુની નચ્ચં વા ગીતં વા વાદિતં વા દસ્સનાય ગચ્છેય્ય, પાચિત્તિય''ન્તિ (પાચિ॰ ૮૩૪) ઇમિના વુત્તેન ''યા પન ભિક્ખુની નચ્ચેય્ય વા ગાયેય્ય વા વાદેય્ય વા પાચિત્તિય''ન્તિ એવમાદિકં યં કિઞ્ચિ અટ્ઠકથાય દિસ્સમાનં આપત્તિજાતં, વિનયકમ્મં વા **અવુત્તસિદ્ધિસિક્ખાપદં** નામ. છબ્બિધમ્પેતં છહિ કારણેહિ ઉદ્દેસારહં ન હોતીતિ અનુદ્દેસસિક્ખાપદં નામાતિ વેદિતબ્બં. સેય્યથિદં – પઞ્ચહિ ઉદ્દેસેહિ યથાસમ્ભવં વિસભાગત્તા થુલ્લચ્ચયદુબ્ભાસિતાનં, સભાગવત્થુકમ્પિ દુક્કટથુલ્લચ્ચયદ્વયં અસભાગાપત્તિકત્તા, અન્તરાપત્તિપઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદાનં નાનાવત્થુકાપત્તિકત્તા, પટિક્ખેપસિક્ખાપદાનં કેસઞ્ચિ વિનીતવત્થુપઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદાનઞ્ચ અદસ્સિતાપત્તિકત્તા, અદસ્સિતવત્થુકત્તા ભેદાનુવત્તકથુલ્લચ્ચયસ્સ, અદસ્સિતાપત્તિવત્થુકત્તા અવુત્તસિદ્ધિસિક્ખાપદાનન્તિ. એત્તાવતા ''દુવિધં સિક્ખાપદપઞ્ઞાપનં ઉદ્દેસાનુદ્દેસભેદતો''તિ યં વુત્તં, તં સમાસતો પકાસિતં હોતિ.

તત્થ **અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે**તિ સઉદ્દેસસિક્ખાપદં સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. એકચ્ચે આચરિયા એવં કિર વણ્ણયન્તિ ''ચત્તારો પારાજિકા કતિવસ્સાભિસમ્બુદ્ધેન ભગવતા પઞ્ઞત્તાતિઆદિના પુચ્છં કત્વા તેસુ પઠમપારાજિકો વેસાલિયં પઞ્ઞત્તો પઞ્ચવસ્સાભિસમ્બુદ્ધેન હેમન્તાનં પઠમે માસે દુતિયે પક્ખે દસમે દિવસે અડ્ઢતેય્યપોરિસાય છાયાય પુરત્થાભિમુખેન નિસિન્નેન અડ્ઢતેરસાનં ભિક્ખુસતાનં મજ્ઝે સુદિન્નં કલન્દપુત્તં આરબ્ભ પઞ્ઞત્તો''તિ, તં ન યુજ્જતિ, કસ્મા? –

યસ્મા દ્વાદસમં વસ્સં, વેરઞ્જાયં વસિ જિનો;
તસ્મિઞ્ચ સુદ્ધો સઙ્ઘોતિ, નેવ પારાજિકં તદા.

થેરસ્સ સારિપુત્તસ્સ, સિક્ખાપઞ્ઞત્તિયાચના;
તસ્મિં સિદ્ધાતિ સિદ્ધાવ, ગરુકાપત્તિ નો તદા.

ઓવાદપાતિમોક્ખઞ્ચ, કિં સત્થા ચતુવસ્સિકો;
પટિક્ખિપિ કિમાણઞ્ચ, સમત્તં અનુજાનિ સો.

અજાતસત્તું નિસ્સાય, સઙ્ઘભેદમકાસિ યં;
દેવદત્તો તતો સઙ્ઘ-ભેદો પચ્છિમબોધિયં.

આરાધયિંસુ મં પુબ્બે, ભિક્ખૂતિ મુનિભાસિતં;

સુત્તમેવ પમાણં નો, સોવ કાલો અનપ્પકોતિ.

યં પન વુત્તં ‘‘અથ ભગવા અજ્ઝાચારં અપસ્સન્તો પારાજિકં વા સઙ્ઘાદિસેસં વા ન પઞ્ઞપેસી’’તિ, તં સકલસિક્ખાપદં સન્ધાયાહ. ન કેવલં સઉદ્દેસસિક્ખાપદમત્તં, તેન સઉદ્દેસાનુદ્દેસપઞ્ઞત્તિભેદં સકલં પારાજિકં સન્ધાયાહાતિ વુત્તં હોતિ. કિઞ્ચાપિ નાભિપરામસનમ્પિ કાયસંસગ્ગો, તથાપિ એતં વિસેસનિયમનતો, અચ્છન્દરાગાધિપ્પાયતો ચ વિસું વુત્તં. છન્દરાગરત્તસ્સેવ હિ કાયસંસગ્ગો ઇધાધિપ્પેતો. અસુચિપાને પન હત્થિનિયા તાપસપસ્સાવપાનેન **વાલકાબ્યો** નામ ઉપ્પજ્જતિ, વાલકાબ્યસ્સ વત્થુ વત્તબ્બં. **મણ્ડબ્યસ્સ** નાભિયા પરામસનેનેવ કિર. રૂપદસ્સને પન વેજ્જકા આહુ –

‘‘થીનં સન્દસ્સના સુક્કં, કદાચિ ચલિતોવરે;
તં ગામધમ્મકરણં, દ્વયસમં સઙ્ગમિય;
ગબ્ભાદીતિ અયં નયો, થીનં પુરિસદસ્સનાસીત્યૂપનેય્ય’’.

તથાપ્યાહુ –

‘‘પુપ્ફિકે એધિય્ય સુદ્ધે, પસ્સં નરઞ્ચ ઇત્થિ તં;
ગબ્ભઞ્ચ નયેત્યુત્ત-મિતિ તસ્મા કાસો ઇતી’’તિ.

રાજોરોધો વિયાતિ સીહળદીપે એકિસ્સા ઇત્થિયા તથા અહોસિ, તસ્મા કિર એવં વુત્તં. કિઞ્ચાપિ યાવ બ્રહ્મલોકા સદ્દો અબ્ભુગ્ગચ્છિ, ન તં મનુસ્સાનં વિસયો અહોસિ તેસં રૂપં વિય. તેનેવ ભિક્ખૂ પુચ્છિંસુ ‘‘કચ્ચિ નો ત્વં આવુસો સુદિન્ન અનભિરતો’’તિ.

૩૯. **કલી**તિ કોધો, તસ્સ સાસનં **કલિસાસનં**, કલહો. **ગામધમ્મ**ન્તિ એત્થ જનપદધમ્મં જનપદવાસીનં સિદ્ધિં. **અત્તા**તિ ચિત્તં, સરીરઞ્ચ. **અસુત્તન્તવિનિબદ્ધ**ન્તિ વિનયસુત્તે અનાગતં, સુત્તાભિધમ્મેસુપિ અનાગતં, **પાળિવિનિમુત્ત**ન્તિ અત્થો. **કુસુમમાલ**ન્તિ નાનાગુણં સન્ધાયાહ. **રતનદામ**ન્તિ અત્થસમ્પત્તિં સન્ધાય વદતિ. **પટિક્ખિપનાધિપ્પાયા** ભદ્દાલિ વિય. પદનિરુત્તિબ્યઞ્જનાનિ નામવેવચનાનેવ ‘‘નામં નામકમ્મં નામધેય્યં નિરુત્તી’’તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ ૧૩૧૫) વિય. નિપ્પરિયાયેન વિરતિ સિક્ખાપદં નામ. અકુસલપક્ખે દુસ્સીલ્યં નામ ચેતના. કુસલપક્ખેપિ ચેતનાપરિયાયતો **વિભઙ્ગે** ‘‘સિક્ખાપદ’’ન્તિ વુત્તં. **સઙ્ઘસુટ્ઠુતાયા**તિ એત્થ લોકવજ્જસ્સ પઞ્ઞાપને સઙ્ઘસુટ્ઠુતા હોતિ પાકટાદીનવતો. પઞ્ઞત્તિવજ્જસ્સ પઞ્ઞાપને સઙ્ઘફાસુતા હોતિ પાકટાનિસંસત્તા. તત્થ પઠમેન દુમ્મઙ્કૂનં નિગ્ગહો, દુતિયેન પેસલાનં ફાસુવિહારો. પઠમેન સમ્પરાયિકાનં આસવાનં પટિઘાતો, દુતિયેન દિટ્ઠધમ્મિકાનં. તથા પઠમેન અપ્પસન્નાનં પસાદો, દુતિયેન પસન્નાનં ભિય્યોભાવો. ‘‘પુબ્બે કતપુઞ્ઞતાય ચોદિયમાનસ્સ ભબ્બકુલપુત્તસ્સા’’તિ વુત્તત્તા ‘‘સુદિન્નો તં કુક્કુચ્ચં વિનોદેત્વા અરહત્તં સચ્છાકાસિ, તેનેવ પબ્બજ્જા અનુઞ્ઞાતા’’તિ વદન્તિ, ઉપપરિક્ખિતબ્બં. તથા પઠમેન સદ્ધમ્મટ્ઠિતિ, દુતિયેન વિનયાનુગ્ગહો હોતીતિ વેદિતબ્બો.

અપિચેત્થ વત્થુવીતિક્કમે યત્થ એકન્તાકુસલભાવેન, તં સઙ્ઘસુટ્ઠુભાવાય પઞ્ઞત્તં લોકવજ્જતો, યત્થ પઞ્ઞત્તિજાનને એવ અત્થાપત્તિ, ન અઞ્ઞદા, તં સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા વાપિ પસાદુપ્પાદબુદ્ધિયા ધમ્મદેસનાપટિસંયુત્તં, ઇતરઞ્ચ સેખિયં, ઇદં **લોકવજ્જં** નામ. વત્થુનો પઞ્ઞત્તિયા વા વીતિક્કમચેતનાયાભાવેપિ પટિક્ખિત્તસ્સ કરણે,

કત્તબ્બસ્સ અકરણે વા સતિ યત્થ આપત્તિપ્પસઙ્ગો, તં સબ્બં ઠપેત્વા સુરાપાનં **પણ્ણત્તિવજ્જન્તિ** વેદિતબ્બં. આગન્તુકવત્તં, આવાસિક, ગમિક, અનુમોદન, ભત્તગ્ગ, પિણ્ડચારિક, આરઞ્ઞક, સેનાસન , જન્તાઘર, વચ્ચકુટિ, સદ્ધિવિહારિક, ઉપજ્ઝાય, અન્તેવાસિક, આચરિયવત્તન્તિ એતાનિ અગ્ગહિતગ્ગહણનયેન ગણિયમાનાનિ **ચુદ્દસ**, એતાનિ પન વિત્થારતો **દ્વેઅસીતિ મહાવત્તાનિ** નામ હોન્તિ. સત્તહિ આપત્તિક્ખન્ધેહિ સંવરો **સંવરવિનયો** પઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદમેવ. તત્થ **પઞ્ઞત્તિવિનયો** સમથવિનયત્થાય **સમથવિનયો** સંવરવિનયત્થાય **સંવરવિનયો** પહાનવિનયત્થાયાતિ યોજના વેદિતબ્બા. **યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં સઙ્ઘફાસૂ**તિ એકમિવ વુત્તં સઙ્ઘસુટ્ઠુતાય સતિ સઙ્ઘફાસુ ભવિસ્સતીતિ દીપનત્થં. પકરીયન્તિ એત્થ તે તે પયોજનવિસેસસઙ્ખાતા અત્થવસાતિ અત્થવસં "**પકરણ**"ન્તિ વુચ્ચતિ. દસસુ પદેસુ એકેકં મૂલં કત્વા દસક્ખત્તું યોજનાય પદસતં વુત્તં. તત્થ પચ્છિમસ્સ પદસ્સ વસેન **અત્થસતં** પુરિમસ્સ વસેન **ધમ્મસતં** અત્થજોતિકાનં નિરુત્તીનં વસેન નિરુત્તિસતં, ધમ્મભૂતાનં નિરુત્તીનં વસેન નિરુત્તિસતન્તિ **દ્વે નિરુત્તિસતાનિ**, અત્થસતે ઞાણસતં, ધમ્મસતે ઞાણસતં દ્વીસુ નિરુત્તિસતેસુ દ્વે ઞાણસતાનીતિ **ચત્તારિ ઞાણસતાનિ** વેદિતબ્બાનિ. એત્થ **સઙ્ઘસુટ્ઠુતા**તિ ધમ્મસઙ્ઘસ્સ સુટ્ઠુભાવોતિ અત્થો. "અત્થપદાનીતિ અટ્ઠકથા. ધમ્મપદાનીતિ પાળી"તિ વુત્તં કિર.

મેથુનં ધમ્મન્તિ એવં બહુલનયેન લદ્ધનામકં સકસમ્પયોગેન, પરસમ્પયોગેન વા અત્તનો નિમિત્તસ્સ સકમગ્ગે વા પરમગ્ગે વા પરનિમિત્તસ્સ સકમગ્ગે એવ પવેસપવિટ્ઠઠિતુદ્ધરણેસુ યં કિઞ્ચિ એકં પટિસાદિયનવસેન સેવેય્ય પારાજિકો હોતિ અસંવાસોતિ. કેચિ પન "પવેસાદીનિ ચત્તારિ વા તીણિ વા દ્વે વા એકં વા પટિસેવેય્ય, પારાજિકો હોતિ. વુત્તઞ્હેતં 'સો ચે પવેસનં સાદિયતિ, પવિટ્ઠં, ઠિતં, ઉદ્ધરણં સાદિયતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સા'તિઆદી"તિ (પારા॰ ૫૯) વદન્તિ, તેસં મતેન ચતૂસુપિ ચતસ્સો પારાજિકાપત્તિયો આપજ્જતિ. તેયેવ એવં વદન્તિ "આપજ્જતુ મેથુનધમ્મપારાજિકાપત્તિ મેથુનધમ્મપારાજિકાપત્તિયા તબ્ભાગિયા"તિ, "અત્તનો વીતિક્કમે પારાજિકાપત્તિં, સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિઞ્ચ આપજ્જિત્વા સિક્ખં પચ્ચક્ખાય ગહટ્ઠકાલે મેથુનાદિપારાજિકં આપજ્જિત્વા પુન પબ્બજિત્વા ઉપસમ્પજ્જિત્વા એકં સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિં એકમનેકં વા પટિકરિત્વાવ સો પુગ્ગલો યસ્મા નિરાપત્તિકો હોતિ, તસ્મા સો ગહટ્ઠકાલે સાપત્તિકોવાતિ અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નસ્સાપિ અત્થેવ આપત્તિવુટ્ઠાનં. વુટ્ઠાનદેસનાહિ પન અસુજ્ઝનતો 'પયોગે પયોગે આપત્તિ પારાજિકસ્સા'તિ ન વુત્તં ગણનપયોજનાભાવતો. કિઞ્ચાપિ ન વુત્તં, અથ ખો **પદભાજને** 'આપત્તિ પારાજિકસ્સા'તિ વચનેનાયમત્થો સિદ્ધો"તિ યુત્તિઞ્ચ વદન્તિ. યદિ એવં **માતિકાયમ્પિ** "યો પન ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્ય પારાજિક"ન્તિ વત્તબ્બં ભવેય્ય, પારાજિકસ્સ અનવસેસવચનમ્પિ ન યુજ્જેય્ય. સબ્બેપિ હિ આપત્તિક્ખન્ધે ભિક્ખુગણનઞ્ચ અનવસેસેત્વા તિટ્ઠતીતિ અનવસેસવચનન્તિ કત્વા પવેસેવ આપત્તિ, ન પવિટ્ઠાદીસુ, તમેવેકં સન્ધાય "યસ્સ સિયા આપત્તી"તિ પારાજિકાપત્તિમ્પિ અન્તો કત્વા નિદાનુદ્દેસે વચનં વેદિતબ્બં. તસ્મા **માતિકાયં** "પારાજિક"ન્તિ અવત્વા "પારાજિકો હોતી"તિ પુગ્ગલનિદ્દેસવચનં તેન સરીરબન્ધનેન ઉપસમ્પદાય અભબ્બભાવદીપનત્થં. "આપત્તિ પારાજિકસ્સા"તિ **પદભાજને** વચનં અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નસ્સાપિ પારાજિકસ્સ અસંવાસસ્સ સતો પુગ્ગલસ્સ અથેય્યસંવાસકભાવદીપનત્થં. ન હિ સો સંવાસં સાદિયન્તોપિ થેય્યસંવાસકો હોતિ, તસ્મા "ઉપસમ્પન્નો ભિક્ખુ"ત્વેવ વુચ્ચતિ. તેનેવાહ "અસુદ્ધો હોતિ પુગ્ગલો અઞ્ઞતરં પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નો, તઞ્ચે સુદ્ધદિટ્ઠિ સમાનો અનોકાસં કારાપેત્વા અક્કોસાધિપ્પાયો વદેતિ, આપત્તિ ઓમસવાદેન દુક્કટસ્સા"તિ (પારા॰ ૩૮૯). અનુપસમ્પન્નસ્સ તદભાવતો સિદ્ધો સો "ઉપસમ્પન્નો ભિક્ખુ"ત્વેવ વુચ્ચતીતિ. તેન પદસોધમ્મં સહસેય્યઞ્ચ ન જનેતિ, ભિક્ખુપેસુઞ્ઞાદિઞ્ચ જનેતીતિ વેદિતબ્બં. ભિક્ખુનીનં સઙ્ઘાદિસેસેસુ પન ભિક્ખુસઙ્ઘાદિસેસતો વુટ્ઠાનવિધિવિસેસદસ્સનત્થં "અયમ્પિ ભિક્ખુની...પે॰... આપન્ના"તિ (પાચિ॰ ૬૭૯) પુગ્ગલનિદ્દેસં કત્વાપિ

પારાજિકતો અધિપ્પાયન્તરદસ્સનત્થં ''નિસ્સારણીયં સઙ્ઘાદિસેસ''ન્તિ (પાચિ॰ ૬૭૯) આપત્તિનામગ્ગહણઞ્ચ કતં. એત્તાવતા સપુગ્ગલનિદ્દેસે દસ્સિતાદસ્સિતાપત્તિદુકં વિત્થારિતં હોતિ. અપુગ્ગલનિદ્દેસેસુ સેખિયેસુ આપત્તિયા દસ્સનકારણં સેખિયાનં **અટ્ઠકથાય**મેવ વુત્તં. તદભાવતો ઇતરેસુ આપત્તિદસ્સનં કતં. અપુગ્ગલનિદ્દેસેસુપિ દસ્સિતાદસ્સિતાપત્તિદુકઞ્ચ વિત્થારિતં હોતીતિ.

પઠમપઞ્ઞત્તિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સુદિન્નભાણવારં નિટ્ઠિતં.

મક્કટીવત્થુકથાવણ્ણના

૪૦-૧. દુતિયપઞ્ઞત્તિયં ''ઇધ મલ્લા યુજ્ઝન્તી''તિઆદીસુ વિય પટિસેવતીતિ વત્તમાનવચનં પચુરપટિસેવનવસેન વુત્તં, ''તઞ્ચ ખો મનુસ્સિત્થિયા, નો તિરચ્છાનગતાયા''તિ પરિપુણ્ણત્થમ્પિ પઠમં પઞ્ઞત્તિં અત્તનો મિચ્છાગાહેન વા લેસઓડ્ડનત્થાય વા એવમાહ. પરિપુણ્ણત્થતંયેવ નિયમેતું ''નનુ આવુસો તથેવ તં હોતી''તિ વુત્તં, તેનેવ મક્કટીવત્થુ વિનીતવત્થૂસુ પક્ખિત્તં અવિસેસત્તા, તથા વજ્જિપુત્તકવત્થુ. વિચારણા પનેત્થ તતિયપઞ્ઞત્તિયં આવિ ભવિસ્સતિ. ''નનુ, આવુસો, ભગવતા અનેકપરિયાયેના''તિઆદિ ન કેવલં સઉદ્દેસસિક્ખાપદેનેવ સિદ્ધં, ''તિરચ્છાનગતાદીસુપિ પારાજિક''ન્તિ અનુદ્દેસસિક્ખાપદેનપિ સિદ્ધન્તિ દસ્સનત્થં વુત્તં. અથ વા યદિ સઉદ્દેસસિક્ખાપદં સાવસેસન્તિ પઞ્ઞપેસિ, ઇમિના અનુદ્દેસસિક્ખાપદેનાપિ કિં ન સિદ્ધન્તિ દસ્સનત્થં વુત્તં. ''તેન હિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સામી''તિ તદેવ સિક્ખાપદં પઠમપઞ્ઞત્તમેવ લેસત્થિકાનં અલેસોકાસં કત્વા આમેડિતત્થં કત્વા પઞ્ઞપેસ્સામીતિ અત્થો. અઞ્ઞથા ''અઞ્ઞવાદકે વિહેસકે પાચિત્તિય''ન્તિઆદીસુ (પાચિ॰ ૧૦૧) વિય વત્થુદ્વયેન આપત્તિદ્વયં આપજ્જતિ, ન ચાપજ્જતિ, સો એવત્થો અઞ્ઞેનાપિ વચનેન સુપ્પકાસિતો, સુપરિબ્યત્તકરણત્થેન દળ્હતરો કતોતિ અધિપ્પાયો. તતિયપઞ્ઞત્તિયમ્પિ અઞ્ઞેસુ ચ એવં વિસુદ્ધો.

યસ્સ સચિત્તકપક્ખેતિઆદિમ્હિ પન ગણ્ઠિપદનયો તાવ પઠમં વુચ્ચતિ, **સચિત્તકપક્ખે**તિ સુરાપાનાદિઅચિત્તકે સન્ધાય વુત્તં. સચિત્તકેસુ પન યં એકન્તમકુસલેનેવ સમુટ્ઠાપિતઞ્ચ. ઉભયં લોકવજ્જં નામ. સુરાપાનસ્મિઞ્હિ ''સુરા''તિ વા ''પાતું ન વટ્ટતી''તિ વા જાનિત્વા પિવને અકુસલમેવ, તથા ભિક્ખુનીનં ગન્ધવણ્ણકત્થાય લેપને, ભેસજ્જત્થાય લેપને અદોસત્તા ''અવિચારણીય''ન્તિ એત્તકં વુત્તં. તત્થ ન વટ્ટતીતિ ''જાનિત્વા''તિ વુત્તવચનં ન યુજ્જતિ પણ્ણત્તિવજ્જસ્સાપિ લોકવજ્જભાવપ્પસઙ્ગતો. ઇમં અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગં પરિહરિતુકામતાય **વજિરબુદ્ધિત્થેરસ્સ ગણ્ઠિપદે** વુત્તં ''ઇધ સચિત્તકન્તિ ચ અચિત્તકન્તિ ચ વિચારણા વત્થુવિજાનનેયેવ હોતિ, ન પઞ્ઞત્તિવિજાનને. યદિ પઞ્ઞત્તિવિજાનને હોતિ, સબ્બસિક્ખાપદાનિ લોકવજ્જાનેવ સિયું, ન ચ સબ્બસિક્ખાપદાનિ લોકવજ્જાનિ , તસ્મા વત્થુવિજાનનેયેવ હોતી''તિ, ઇદં યુજ્જતિ. કસ્મા? યસ્મા સેખિયેસુ પઞ્ઞત્તિજાનનમેવ પમાણં, ન વત્થુમત્તજાનનન્તિ, યં પન તત્થેવ વુત્તં ''પસુત્તસ્સ મુખે કોચિ સુરં પક્ખિપેય્ય, અન્તો ચે પવિસેય્ય, આપત્તિ, તત્થ યથા ભિક્ખુનિયા અધક્ખકં ઉબ્ભજાણુમણ્ડલં પરસ્સ આમસનાદિકાલે કાયં અચાલેત્વા ચિત્તેનેવ સાદિયન્તિયા આપત્તિ 'કિરિયાવ હોતી'તિ વુત્તા યેભુય્યેન કિરિયસમ્ભવતો, તથા અયમ્પિ તદા કિરિયાવ હોતી''તિ, તં સુવિચારિતં અનેકન્તાકુસલભાવસાધનતો. સુરાપાનાપત્તિયા એકન્તાકુસલતા પન મજ્જસઞ્ઞિનોપિ સકિં પયોગેન પિવતો હોતીતિ કત્વા વુત્તા.

અયં પનેત્થ અત્થો – સિક્ખાપદસીસેન આપત્તિં ગહેત્વા યસ્સ સિક્ખાપદસ્સ સચિત્તકસ્સ ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તં લોકવજ્જં. સચિત્તકાચિત્તકસઙ્ખાતસ્સ અચિત્તકસ્સ ચ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તમ્પિ સુરાપાનાદિ લોકવજ્જન્તિ ઇમમત્થં સમ્પિણ્ડેત્વા ''યસ્સ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તં લોકવજ્જ''ન્તિ વુત્તં. સચિત્તકપક્ખેતિ હિ ઇદં વચનં અચિત્તકં સન્ધાયાહ. ન હિ એકંસતો સચિત્તકસ્સ સચિત્તકપક્ખેતિ વિસેસને પયોજનં અત્થિ. યસ્મા પનેત્થ પણ્ણત્તિવજ્જસ્સ પઞ્ઞત્તિજાનનચિત્તેન સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ, વત્થુજાનનચિત્તેન સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં સિયા કુસલં સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકતં, તસ્મા ''તસ્સ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવા''તિ ન વુચ્ચતીતિ ''સેસં પણ્ણત્તિવજ્જ''ન્તિ વુત્તં. અધિમાને વીતિક્કમાભાવા, સુપિનન્તે અબ્બોહારિકત્તા સુપિનન્તે વિજ્જમાનાપિ વીતિક્કમછાયા અબ્બોહારિકભાવેનાતિ વુત્તં હોતિ. ઇદં પન વચનં દળ્હીકમ્મસિથિલકરણપ્પયોજનત્તા ચ વુત્તં, તેન યં વુત્તં બાહિરનિદાનકથાધિકારે ''દળ્હીકમ્મસિથિલકરણપ્પયોજનાતિ યેભુય્યતાય વુત્ત''ન્તિઆદિ, તં સુવુત્તમેવાતિ વેદિતબ્બં.

મક્કટીવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વજ્જિપુત્તકવત્થુવણ્ણના

૪૩-૪. વજ્જીસુ જનપદેસુ વસન્તા **વજ્જિનો** નામ, તેસં પુત્તા. **યાવદત્થ**ન્તિ યાવતા અત્થો અધિપ્પાયોતિ વુત્તં હોતિ, તત્થ યં વુત્તં ''સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય દુબ્બલ્યંઅનાવિકત્વા''તિ, તં કામં સિક્ખાપચ્ચક્ખાને, તદેકટ્ઠે ચ દુબ્બલ્યાવિકરણે પઞ્ઞત્તે સતિ યુજ્જતિ, ન અઞ્ઞથા. તથાપિ ઇદાનિ પઞ્ઞપેતબ્બં ઉપાદાય વુત્તં, કથઞ્હિ નામ છબ્બગ્ગિયા ભિક્ખૂ અતિરેકચીવરં ધારેસ્સન્તિ (પારા॰ ૪૫૯), આળવકા ભિક્ખૂ કુટિયો કારાપેન્તિ અપ્પમાણિકાયો (પારા॰ ૩૪૨), ભિક્ખુનિયો દ્વે વસ્સાનિ છસુ ધમ્મેસુ અસિક્ખિતસિક્ખં સિક્ખમાનં વુટ્ઠાપેન્તિ (પાચિ॰ ૧૦૭૭), સઙ્ઘેન અસમ્મતં વુટ્ઠાપેન્તીતિઆદિ (પાચિ॰ ૧૦૮૪) વિય દટ્ઠબ્બં. ન હિ તતો પુબ્બે અધિટ્ઠાનં વિકપ્પનં વા અનુઞ્ઞાતં. યદભાવા અતિરેકચીવરન્તિ વદેય્ય, પમાણં વા ન પઞ્ઞત્તં, યદભાવા અપ્પમાણિકાયોતિ વદેય્ય, એવંસમ્પદમિદં દટ્ઠબ્બં. ''ઉલ્લુમ્પતુ મં, ભન્તે, સઙ્ઘો અનુકમ્પં ઉપાદાયા''તિ (મહાવ॰ ૭૧, ૧૨૬) ઉપસમ્પદં યાચિત્વા ઉપસમ્પન્નેન ઉપસમ્પન્નસમનન્તરમેવ ''ઉપસમ્પન્નેન ભિક્ખુના મેથુનો ધમ્મો ન પટિસેવિતબ્બો, અસક્યપુત્તિયો''તિ (મહાવ॰ ૧૨૯) ચ પઞ્ઞત્તેન અસ્સમણાદિભાવં ઉપગન્તુકામેન નનુ પઠમં અજ્ઝુપગતા સિક્ખા પચ્ચક્ખાતબ્બા, તત્થ દુબ્બલ્યં વા આવિકાતબ્બં સિયા, તે પન ''સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિંસૂ''તિ અનુપઞ્ઞત્તિયા ઓકાસકરણત્થં વા તં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ''સો આગતો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો''તિ કિઞ્ચાપિ એત્થેવ વુત્તં, તથાપિ ઇતરેસુપિ પારાજિકેસુ યથાસમ્ભવં વેદિતબ્બં. ન હિ સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા યો પારાજિકવત્થું અદિન્નં થેય્યસઙ્ખાતં આદિયતિ, મનુસ્સવિગ્ગહં વા જીવિતા વોરોપેતિ, પટિવિજાનન્તસ્સ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં વા ઉલ્લપતિ, સો આગતો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો. અનુપઞ્ઞત્તિ હિ દળ્હીકમ્મસિથિલકમ્મકરણપ્પયોજના. સા હિ યસ્સ પારાજિકં હોતિ અઞ્ઞા વા આપત્તિ, તસ્સ નિયમદસ્સનપ્પયોજનાતિલક્ખણાનુપઞ્ઞત્તિકત્તા. એવઞ્હિ અન્તે અવત્વા આદિમ્હિ વુત્તા ''ગામા વા અરઞ્ઞા વા''તિ (પારા॰ ૯૧) અનુપઞ્ઞત્તિ વિય. પરિપુણ્ણે પનેતસ્મિં સિક્ખાપદે –

''નિદાના માતિકાભેદો, વિભઙ્ગો તંનિયામકો;
તતો આપત્તિયા ભેદો, અનાપત્તિ તદઞ્ઞથા''તિ. –

અયં નયો વેદિતબ્બો. તત્થ સુદિન્નવત્થુ મક્કટિવત્થુ વજ્જિપુત્તકવત્થુ ચાતિ તિપ્પભેદં વત્થુ ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ નિદાનં નામ, તતો નિદાના ''યો પન, ભિક્ખુ, ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો...પે॰... અસંવાસો''તિ ઇમિસ્સા માતિકાય ભેદો જાતો. તત્થ હિ ''અન્તમસો તિરચ્છાનગતાયા''તિ ઇત્થિલિઙ્ગવચનેન ''સચ્ચં, આવુસો, ભગવતા સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, તઞ્ચ ખો ઇત્થિયા નો પુરિસે નો પણ્ડકે નો ઉભતોબ્યઞ્જનકે ચા''તિ મક્કટિપારાજિકો વિય અઞ્ઞોપિ લેસં ઓડ્ડેતું સક્કોતિ, તસ્મા તાદિસસ્સ અલેસોકાસસ્સ દસ્સનત્થં ઇદં વુચ્ચતિ. મક્કટિવત્થુસઙ્ખાતા નિદાના ''અન્તમસો તિરચ્છાનગતાયપી''તિ માતિકાવચનભેદો ન ઇત્થિયા એવ મેથુનસિદ્ધિદસ્સનતો કતો, તસ્મા **વિભઙ્ગો તંનિયામકો** તસ્સા માતિકાય અધિપ્પેતત્થનિયામકો વિભઙ્ગો. **વિભઙ્ગે** હિ ''તિસ્સો ઇત્થિયો. તયો ઉભતોબ્યઞ્જનકા. તયો પણ્ડકા. તયો પુરિસા. મનુસ્સિત્થિયા તયો મગ્ગે...પે॰... તિરચ્છાનગતપુરિસસ્સ દ્વે મગ્ગે''તિઆદિના (પારા॰ ૫૬) નયેન સબ્બલેસોકાસં પિદહિત્વા નિયમો કતો.

એત્થાહ – યદિ એવં સાધારણસિક્ખાપદવસેન વા લિઙ્ગપરિવત્તનવસેન વા ન કેવલં ભિક્ખૂનં, ભિક્ખુનીનમ્પિ ''સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો''તિ વિભઙ્ગે વત્તબ્બં સિયા. તદવચનેન ભિક્ખુની પુરિસલિઙ્ગપાતુભાવેન ભિક્ખુભાવે ઠિતા એવં વદેય્ય ''નાહં ઉપસમ્પદકાલે ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્ના, તસ્મા ન અપ્પચ્ચક્ખાતસિક્ખાપિ મેથુનધમ્મેન પારાજિકા હોમી''તિ? વુચ્ચતે – તથા ન વત્તબ્બં અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો. ભિક્ખુનીનમ્પિ ''સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો''તિ વુત્તે ભિક્ખુનીનમ્પિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં અત્થીતિ આપજ્જતિ, તઞ્ચાનિટ્ઠં. ઇદં અપરં અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગોતિ ''સબ્બસિક્ખાપદાનિ સાધારણાનેવ, નાસાધારણાની''તિ. અપિચાયં ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નોવાતિ દસ્સનત્થં ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તંયેવ ઉપજ્ઝ''ન્તિઆદિ (પારા॰ ૬૯) વુત્તં, અપિચ યો તથા લેસં ઓડ્ડેત્વા મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તો વજ્જિપુત્તકા વિય પારાજિકો હોતિ. તે હિ ''ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો''તિ વચનાભાવે સતિ ''આપત્તિં તુમ્હે, ભિક્ખવે, આપન્ના પારાજિક''ન્તિ વુત્તા ભગવતા. એત્થ પન ''ભિક્ખવે''તિ વુત્તત્તા કેચિ ભિક્ખુલિઙ્ગે ઠિતા, ''ઇદાનિ ચેપિ મયં, ભન્તે આનન્દ, લભેય્યામ ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં લભેય્યામ ઉપસમ્પદ''ન્તિ વુત્તત્તા કેચિ વિબ્ભન્તાતિ વેદિતબ્બા. **તતો આપત્તિયા ભેદો**તિ તતો વિભઙ્ગતો ''અક્ખાયિતે સરીરે પારાજિકં, યેભુય્યેન ખાયિતે થુલ્લચ્ચય''ન્તિઆદિ આપત્તિયા ભેદો હોતિ. **અનાપત્તિ તદઞ્ઞથા**તિ તતો એવ વિભઙ્ગતો યેનાકારેન આપત્તિ વુત્તા, તતો અઞ્ઞેનાકારેન અનાપત્તિભેદોવ હોતિ. ''સાદિયતિ આપત્તિ પારાજિકસ્સ, ન સાદિયતિ અનાપત્તી''તિ હિ વિભઙ્ગે અસતિ ન પઞ્ઞાયતિ. એત્તાવતા સમાસતો ગાથાત્થો વુત્તો હોતિ. એત્થ ચ પન –

> ''નિદાનમાતિકાભેદો, વિભઙ્ગસ્સ પયોજનં;
> અનાપત્તિપકારો ચ, પઠમો નિપ્પયોજનો''તિ. –

ઇમં નયં દસ્સેત્વાવ સબ્બસિક્ખાપદાનં અત્થો પકાસિતબ્બો. કથં? ભગવતા પન યેનાકારેન યં સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપિતં, તસ્સ આકારસ્સ સમત્થં વા અસમત્થં વાતિ દુવિધં નિદાનં, અયં **નિદાનભેદો**. માતિકાપિ નિદાનાપેક્ખા નિદાનાનપેક્ખાતિ દુવિધા. તત્થ ચતુત્થપારાજિકાદિસિક્ખાપદાનિ નિદાનાપેક્ખાનિ. ન હિ વગ્ગુમુદાતીરિયા ભિક્ખૂ સયમેવ અત્તનો અત્તનો અસન્તં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં મુસાવાદલક્ખણં પાપેત્વા ભાસિંસુ. અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ હિ તે ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મસ્સ ગિહીનં વણ્ણં ભાસિંસુ, ન ચ તાવતા પારાજિકવત્થુ હોતિ. તત્થ તેન લેસેન ભગવા તં વત્થું નિદાનં કત્વા પારાજિકં પઞ્ઞપેસિ, તેન વુત્તં ''નિદાનાપેક્ખ''ન્તિ. ઇમિના નયેન નિદાનાપેક્ખાનિ ઞત્વા તબ્બિપરીતાનિ સિક્ખાપદાનિ નિદાનાનપેક્ખાનીતિ વેદિતબ્બાનિ, અયં **માતિકાભેદો**.

નાનપ્પકારતો મૂલાપત્તિપ્પહોનકવત્થુપયોગચિત્તનિયામદસ્સનવસેન માતિકાય વિભજનભાવદીપનત્થં તેસં અપ્પહોનકતાય વા તદઞ્ઞતરવેકલ્લતાય વા વીતિક્કમે સતિ આપત્તિભેદદસ્સનત્થં, અસતિ અનાપત્તિદસ્સનત્થઞ્ચાતિ સબ્બત્થ તયો અત્થવસે પટિચ્ચ માતિકાય વિભજનં વિભઙ્ગો આરભીયતીતિ વેદિતબ્બો. એત્થ પન "ભિક્ખકોતિ ભિક્ખુ, ભિક્ખાચરિયં અજ્ઝુપગતોતિ ભિક્ખુ, ભિન્નપટધરોતિ ભિક્ખૂ"તિ કેવલં બ્યઞ્જનત્થદીપનવસેન પવત્તો વા, "સમઞ્ઞાય ભિક્ખૂ"તિ ભિક્ખુભાવસમ્ભવં અનપેક્ખિત્વાપિ કેવલં ભિક્ખુ નામ પવત્તિટ્ઠાનદીપનવસેન પવત્તો વા, "એહિ ભિક્ખૂતિ ભિક્ખુ, સરણગમનેહિ ઉપસમ્પન્નોતિ ભિક્ખુ, ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન ઉપસમ્પન્નોતિ ભિક્ખૂ"તિ ઉપસમ્પદાનન્તરેનાપિ ભિક્ખુભાવસિદ્ધિદીપનવસેન પવત્તો વા, "ભદ્રો ભિક્ખુ, સારો ભિક્ખુ, સેક્ખો ભિક્ખુ, અસેક્ખો ભિક્ખૂ"તિ ભિક્ખુકરણેહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતભિક્ખુદીપનવસેન પવત્તો વા વિભઙ્ગો અજ્ઝુપેક્ખિતો સબ્બસામઞ્ઞપદત્તા, તથા અઞ્ઞભાગિયસિક્ખાપદાદીસુ સદ્ધારવસેન, અધિકરણદસ્સનાદિવસેન પવત્તો ચ અજ્ઝુપેક્ખિતો ઇતરત્થ તદભાવતોતિ વેદિતબ્બો.

તત્થ તિસ્સો ઇત્થિયોતિઆદિ વત્થુનિયમદસ્સનવસેન પવત્તો, મનુસ્સિત્થિયા તયો મગ્ગે મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તસ્સ આપત્તિ પારાજિકસ્સાતિઆદિ પયોગનિયમદસ્સનવસેન પવત્તો, ભિક્ખુસ્સ સેવનચિત્તં ઉપટ્ઠિતેતિઆદિ ચિત્તનિયમદસ્સનવસેન પવત્તો, સાદિયતિ આપત્તિ પારાજિકસ્સ, ન સાદિયતિ અનાપત્તીતિઆદિ વત્થુપયોગનિયમે સતિ ચિત્તનિયમભાવાભાવવસેન આપત્તાનાપત્તિદસ્સનત્થં પવત્તો, મતં યેભુય્યેન ખાયિતં આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સાતિઆદિ વત્થુસ્સ અપ્પહોનકતાય વીતિક્કમે આપત્તિભેદદસ્સનત્થં પવત્તો, ન સાદિયતિ અનાપત્તીતિ ચિત્તનિયમવેકલ્યેન વીતિક્કમાભાવા અનાપત્તિદસ્સનત્થં પવત્તોતિ. એવં ઇતરેસુપિ સિક્ખાપદેસુ યથાસમ્ભવનયો અયન્તિ પયોજનો વિભઙ્ગો.

અનાપત્તિવારો પન મૂલાપત્તિતો, તદઞ્ઞેકદેસતો, સબ્બાપત્તિતો ચ અનાપત્તિદીપનવસેન તિવિધો. તત્થ યો પઠમો, સો વિભઙ્ગો વિય તયો અત્થવસે પટિચ્ચ પવત્તો. કતમે તયો? માતિકાપદાનં સાત્થકનિરત્થકાનં તદઞ્ઞથા ઉદ્ધરણાનુદ્ધરણવસેન સપ્પયોજનનિપ્પયોજનભાવદીપનત્થં, તદઞ્ઞથા પટિપત્તિક્કમદસ્સનત્થં, આપત્તિપ્પહોનકટ્ઠાનેપિ વિસ્સજ્જનત્થઞ્ચાતિ. કથં? **એળકલોમસિક્ખાપદે** "ભિક્ખુનો પનેવ અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સ એળકલોમાનિ ઉપ્પજ્જેય્યું, આકઙ્ખમાનેન ભિક્ખુના પટિગ્ગહેતબ્બાની"તિ (પારા॰ ૫૭૨) એતાનિ કેવલં વત્થુમત્તદીપનપદાનીતિ નિરત્થકાનિ નામ, તેસં અનાપત્તિ. "અદ્ધાનમગ્ગં અપ્પટિપન્નસ્સ ઉપ્પન્ને એળકલોમે અનાપત્તિ, આકઙ્ખમાનેન પટિગ્ગહિતે"તિઆદિના નયેન તદઞ્ઞથા અનુદ્ધરણેન નિપ્પયોજનભાવો દીપિતો હોતિ, યદિદં **માતિકાયં** "મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્યા"તિ, ઇદં સાત્થકં. તસ્સ સપ્પયોજનભાવદીપનત્થં "અનાપત્તિ અજાનન્તસ્સ અસાદિયન્તસ્સા"તિ વુત્તં. યસ્મા જાનનસાદિયનભાવેન આપત્તિ, અસેવન્તસ્સ અનાપત્તિ, તસ્મા વુત્તં **માતિકાયં** "યો પન ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્ય, પારાજિકો હોતિ અસંવાસો"તિ અધિપ્પાયો. "પરપરિગ્ગહિતં પરપરિગ્ગહિતસઞ્ઞિતા ગરુપરિક્ખારો થેય્યચિત્તં અવહરણ"ન્તિ વુત્તાનં પઞ્ચન્નમ્પિ અઙ્ગાનં પારિપૂરિયા પેતતિરચ્છાનગતપરિગ્ગહિતે આપત્તિપ્પહોનકટ્ઠાનેપિ વિસ્સજ્જનત્થં "અનાપત્તિ પેતપરિગ્ગહિતે"તિઆદિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુતિયપારાજિકવણ્ણના) વુત્તં. અનાપત્તિ ઇમં જાન, ઇમં દેહિ, ઇમં આહર, ઇમિના અત્થો, ઇમં કપ્પિયં કરોહીતિ ભણતીતિઆદિ પન તદઞ્ઞથા પટિપત્તિક્કમદસ્સનત્થં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. એત્તાવતા "નિદાનમાતિકાભેદો"તિઆદિના વુત્તગાથાય અત્થો પકાસિતો હોતિ.

એત્થ પઠમપઞ્ઞત્તિ તાવ પઠમબોધિં અતિક્કમિત્વા પઞ્ઞત્તત્તા, આયસ્મતો સુદિન્નસ્સ અટ્ઠવસ્સિકકાલે પઞ્ઞત્તત્તા ચ રત્તઞ્ઞુમહત્તં પત્તકાલે પઞ્ઞત્તા. દુતિયઅનુપઞ્ઞત્તિ બાહુસચ્ચમહત્તં પત્તકાલે ઉપ્પન્ના. સો હાયસ્મા

મક્કટિપારાજિકો યથા માતુગામપટિસંયુત્તેસુ સિક્ખાપદેસુ તિરચ્છાનગતિત્થી અનધિપ્પેતા, તથા ઇધાપીતિ સઞ્ઞાય "સચ્ચં, આવુસો, ભગવતા સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, તઞ્ચ ખો મનુસ્સિત્થિયા, નો તિરચ્છાનગતિત્થિયા"તિ આહ. તતિયાનુપઞ્ઞત્તિ લાભગ્ગમહત્તં પત્તકાલે ઉપ્પન્ના. તે હિ વજ્જિપુત્તકા લાભગ્ગમહત્તં પત્તા હુત્વા યાવદત્થં ભુઞ્જિત્વા ન્હાયિત્વા વરસયનેસુ સયિત્વા તતિયાનુપઞ્ઞત્તિયા વત્થું ઉપ્પાદેસું, તે ચ વેપુલ્લમહત્તં પત્તે સઙ્ઘે ઉપ્પન્ના, સયઞ્ચ વેપુલ્લમહત્તં પત્તાતિ "વેપુલ્લમહત્તમ્પેત્થ લબ્ભતી"તિ વુત્તં. ઇદં પઠમપારાજિકસિક્ખાપદં તિવિધમ્પિ વત્થું ઉપાદાય ચતુબ્બિધમ્પિ તં કાલં પત્વા પઞ્ઞત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

તત્થ **યો પના**તિ અનવસેસપરિયાદાનપદં. **ભિક્ખૂ**તિ તસ્સ અતિપ્પસઙ્ગનિયમપદં. **ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો**તિ તસ્સ વિસેસનવચનં. ન હિ સબ્બોપિ ભિક્ખુનામકો યા ભગવતા યાય કાયચિ ઉપસમ્પદાય ઉપસમ્પન્નભિક્ખૂનં હેટ્ઠિમપરિચ્છેદેન સિક્ખિતબ્બસિક્ખા વિહિતા, "એત્થ સહ જીવન્તી"તિ યો ચ આજીવો વુત્તો, તં ઉભયં સમાપન્નોવ હોતિ. કદા પન સમાપન્નો અહોસિ? યાય કાયચિ ઉપસમ્પદાય ઉપસમ્પન્નસમનન્તરમેવ તદુભયં જાનન્તોપિ અજાનન્તોપિ તદજ્ઝુપગતત્તા સમાપન્નો નામ હોતિ. **સહ જીવન્તી**તિ યાવ સિક્ખં ન પચ્ચક્ખાતિ, પારાજિકભાવઞ્ચ ન પાપુણાતિ, યં પન વુત્તં **અન્ધકટ્ઠકથાયં** "સિક્ખં પરિપૂરેન્તો સિક્ખાસમાપન્નો સાજીવં અવીતિક્કમન્તો સાજીવસમાપન્નો હોતી"તિ, તં ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદવસેન વુત્તં. ન હિ સિક્ખં અપરિપૂરેન્તો કામવિતક્કાદિબહુલો વા એકચ્ચં સાવસેસં સાજીવં વીતિક્કમન્તો વા સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો નામ ન હોતિ. ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન પન ચતુક્કં લબ્ભતિ અત્થિ ભિક્ખુ સિક્ખાસમાપન્નો સીલાનિ પચ્ચવેક્ખન્તો ન સાજીવસમાપન્નો અચિત્તકં સિક્ખાપદં વીતિક્કમન્તો, અત્થિ ન સિક્ખાસમાપન્નો કામવિતક્કાદિબહુલો સાજીવસમાપન્નો નિરાપત્તિકો, અત્થિ ન સિક્ખાસમાપન્નો ન ચ સાજીવસમાપન્નો અનવસેસં આપત્તિં આપન્નો, અત્થિ સિક્ખાસમાપન્નો ચ સાજીવસમાપન્નો ચ સિક્ખં પરિપૂરેન્તો સાજીવઞ્ચ અવીતિક્કમન્તો, અયમેવ ચતુત્થો ભિક્ખુ ઉક્કટ્ઠો ઇધ અધિપ્પેતો સિયા. ન હિ ભગવા અનુક્કટ્ઠં વત્તું યુત્તોતિ ચે? ન, "તત્ર યાયં અધિસીલસિક્ખા, અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતા સિક્ખા"તિવચનવિરોધતો. ઉક્કટ્ઠગ્ગહણાધિપ્પાયે સતિ "સિક્ખાતિ તિસ્સો સિક્ખા"તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. સિક્ખત્તયસમાપન્નો હિ સબ્બુક્કટ્ઠોતિ.

"મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્યા"તિ પરતો વચનં અપેક્ખિત્વા અધિસીલસિક્ખાવ વુત્તાતિ ચે? ન, તસ્સાપિ અભબ્બત્તા. ન હિ અધિસીલસિક્ખં પરિપૂરેન્તો સાજીવઞ્ચ અવીતિક્કમન્તો મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિતું ભબ્બો, તં સિક્ખં અપરિપૂરેન્તો સાજીવઞ્ચ વીતિક્કમન્તો એવ હિ પટિસેવેય્યાતિ અધિપ્પાયો, તસ્મા એવમેત્થ અત્થો ગહેતબ્બો. યસ્મા સિક્ખાપદસઙ્ખાતો સાજીવો અધિસીલસિક્ખમેવ સઙ્ગણ્હાતિ, નેતરં અધિચિત્તસિક્ખં અધિપઞ્ઞાસિક્ખં વા, તસ્મા "તત્ર યાયં અધિસીલસિક્ખા, અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતા સિક્ખા"તિ વુત્તં, તસ્મા અધિસીલસિક્ખાય સઙ્ગાહકો સાજીવો સિક્ખાસાજીવોતિ વુત્તો. ઇતિ સાજીવવિસેસનત્થં સિક્ખાગ્ગહણં કતં. તદત્થદીપનત્થમેવ **વિભઙ્ગે** સિક્ખં અપરામસિત્વા "તસ્મિં સિક્ખતિ, તેન વુચ્ચતિ સાજીવસમાપન્નો"તિ વુત્તં , તેન એકમેવિદં અત્થપદન્તિ દીપિતં હોતિ. તઞ્ચ ઉપસમ્પદૂપગમનન્તરતો પટ્ઠાય સિક્ખનાધિકારત્તા "સિક્ખતી"તિ ચ "સમાપન્નો"તિ ચ વુચ્ચતિ. યો એવં "સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો"તિ સઙ્ખ્યં ગતો, તાદિસં પચ્ચયં પટિચ્ચ અપરભાગે સાજીવસઙ્ખાતમેવ સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય, તસ્મિંયેવ ચ દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્યાતિ અયમત્થો યુજ્જતિ. કિન્તુ અટ્ઠકથાનયો પટિક્ખિત્તો હોતિ. સો ચ ન પટિક્ખેપારહોતિ તેન તદનુસારેન ભવિતબ્બં.

અધિપ્પાયો પનેત્થ પરિયેસિતબ્બો, સો દાનિ વુચ્ચતિ – સબ્બેસુપિ સિક્ખાપદેસુ ઇદમેવ ભિક્ખુલક્ખણં સાધારણં, યદિદં ''ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો''તિ. ખીણાસવોપિ સાવકો આપત્તિં આપજ્જતિ અચિત્તકં, તથા સેક્ખો. પુથુજ્જનો પન સચિત્તકમ્પિ, તસ્મા સેક્ખાસેક્ખપુથુજ્જનભિક્ખૂનં સામઞ્ઞમિદં ભિક્ખુલક્ખણન્તિ કત્વા કેવલં સિક્ખાસમાપન્નો, કેવલં સાજીવસમાપન્નો ચ ઉભયસમાપન્નો ચાતિ સરૂપેકદેસેકસેસનયેન ''સિક્ખાસાજીવસમઆપન્નો''ત્વેવ સમ્પિણ્ડેત્વા ઉક્કટ્ઠગ્ગહણેન અનુક્કટ્ઠાનં ગહણસિદ્ધિતો અટ્ઠકથાયં ઉક્કટ્ઠોવ વુત્તો. તમેવ સમ્પાદેતું ''તસ્મિં સિક્ખતિ, તેન વુચ્ચતિ સાજીવસમાપન્નો''તિ એત્થ સિક્ખાપદસ્સ અવચને પરિહારં વત્વા યસ્મા પન સો અસિક્ખમ્પિ સમાપન્નો, તસ્મા સિક્ખાસમાપન્નોતિપિ અત્થતો વેદિતબ્બોતિ ચ વત્વા ''યં સિક્ખં સમાપન્નો તં અપ્પચ્ચક્ખાય યઞ્ચ સાજીવં સમાપન્નો તત્થ દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા''તિ વુત્તન્તિ અયમટ્ઠકથાયં અધિપ્પાયો વેદિતબ્બો. એતસ્મિં પન અધિપ્પાયે અધિસીલસિક્ખાય એવ ગહણં સબ્બત્થિકત્તા, સીલાધિકારતો ચ વિનયસ્સાતિ વેદિતબ્બં. યથા ચ સિક્ખાપદં સમાદિયન્તો સીલં સમાદિયતીતિ વુચ્ચતિ, એવં સિક્ખાપદં પચ્ચક્ખન્તો સીલસઙ્ખાતં સિક્ખં પચ્ચક્ખાતીતિ વત્તું યુજ્જતિ, તસ્મા તત્થ વુત્તં ''યં સિક્ખં સમાપન્નો, તં અપ્પચ્ચક્ખાયા''તિ. સિક્ખં પચ્ચક્ખાય પટિસેવિતમેથુનસ્સ ઉપસમ્પદં અનુજાનન્તો ન સમૂહનતિ નામ. ન હિ સો ભિક્ખુ હુત્વા પટિસેવિ, ''યો પન ભિક્ખૂ''તિ ચ પઞ્ઞત્તં. એત્તાવતા સમાસતો ''સિક્ખાસાજીવસમાન્નો''તિ એત્થ વત્તબ્બં વુત્તં.

કિં ઇમિના વિસેસવચનેન પયોજનં, નનુ ''યો પન ભિક્ખુ સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા... પે॰... અસંવાસો''તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બન્તિ ચે ? ન વત્તબ્બં અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો. યો પન સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો થેય્યસંવાસાદિકો કેવલેન સમઞ્ઞામત્તેન, પટિઞ્ઞામત્તેન વા ભિક્ખુ, તસ્સાપિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં અત્થિ. સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય ચ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તસ્સ પારાજિકાપત્તિ. યો વા પચ્છા પારાજિકં આપત્તિં આપજ્જિત્વા ન સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો તસ્સ ચ, યો વા પક્ખપણ્ડકત્તા પણ્ડકભાવૂપગમનેન ન સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો તસ્સ ચ તદુભયં અત્થીતિ આપજ્જતિ. ''પણ્ડકભાવપક્ખે ચ પક્ખપણ્ડકો ઉપસમ્પદાય ન વત્થૂ''તિ વુત્તં, તસ્મા ઇતરસ્મિં પક્ખે વત્થૂતિ સિદ્ધં, તસ્મિં પક્ખે ઉપસમ્પન્નો પણ્ડકભાવપક્ખે પણ્ડકત્તા ન સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો, સો પરિચ્ચજિતબ્બસિક્ખાય અભાવેન સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય મુખેન પરસ્સ અઙ્ગજાતગ્ગહણાદયો મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્ય, તસ્સ કુતો પારાજિકાપત્તીતિ અધિપ્પાયો. અયં નયો અપણ્ડકપક્ખં અલભમાનસ્સેવ પરતો યુજ્જતિ, લભન્તસ્સ પન અરૂપસત્તાનં કુસલાનં સમાપત્તિક્ખણે ભવઙ્ગવિચ્છેદે સતિપિ અમરણં વિય પણ્ડકભાવપક્ખેપિ ભિક્ખુભાવો અત્થિ. સંવાસં વા સાદિયન્તસ્સ ન થેય્યસંવાસકભાવો અત્થિ અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નસ્સ વિય. ન ચ સહસેય્યાદિકં જનેતિ. ગણપૂરકો પન ન હોતિ અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નો વિય, ન સો સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો, ઇતરસ્મિં પન પક્ખે હોતિ, અયં ઇમસ્સ તતો વિસેસો. કિમયં સહેતુકો, ઉદાહુ અહેતુકોતિ? ન અહેતુકો. યતો ઉપસમ્પદા તસ્સ અપણ્ડકપક્ખે અનુઞ્ઞાતા સહેતુકપટિસન્ધિકત્તા. પણ્ડકભાવપક્ખેપિ કિસ્સ નાનુઞ્ઞાતાતિ ચે? પણ્ડકભૂતત્તા ઓપક્કમિકપણ્ડકસ્સ વિય.

અપિચ સિક્ખાસાજીવસમાપન્નોતિ ઇમિના તસ્સ સિક્ખાસમાદાનં દીપેત્વા તં સમાદિન્નસિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય તત્થ ચ દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વાતિ વત્તું યુજ્જતિ, ન અઞ્ઞથાતિ ઇમિના કારણેન યથાવુત્તાનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો ''યો પન ભિક્ખુ ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાયા''તિઆદિ વુત્તં. યથા ચેત્થ, તથા ''યો પન ભિક્ખુ ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા ગામા વા અરઞ્ઞા વા અદિન્નં થેય્યસઙ્ખાતં આદિયેય્ય (પારા॰ ૮૯), સુગતચીવરપ્પમાણં ચીવરં કારાપેય્ય અતિરેકં વા, છેદનકં

પાચિત્તિય''ન્તિઆદિના (પાચિ॰ ૫૪૮) નયેન સબ્બત્થ યોજેતબ્બં . **અન્તમસો તિરચ્છાનગતાયપી**તિ મનુસ્સિત્થિં ઉપાદાય વુત્તં. ન હિ ''પગેવ પણ્ડકે પુરિસે વા''તિ વત્તું યુજ્જતિ. સેસં તત્થ તત્થ વુત્તનયમેવ.

અયં પઠમપારાજિકસ્સ માતિકાય તાવ વિનિચ્છયો.

ચતુબ્બિધવિનયકથાવણ્ણના

૪૫. **નીહરિત્વા**તિ એત્થ સાસનતો નીહરિત્વાતિ અત્થો. ''પઞ્ચહુપાલિ, અઙ્ગેહિ સમન્નાગતેન ભિક્ખુના નાનુયુઞ્જિતબ્બં. કતમેહિ પઞ્ચહિ? સુત્તં ન જાનાતિ, સુત્તાનુલોમં ન જાનાતી''તિ (પરિ॰ ૪૪૨) એવમાદિતો હિ પરિયત્તિસાસનતો સુત્તં, સુત્તાનુલોમઞ્ચ નીહરિત્વા પકાસેસું. ''અનાપત્તિ એવં અમ્હાકં આચરિયાનં ઉગ્ગહો પરિપુચ્છાતિ ભણતી''તિ એવમાદિતો પરિયત્તિસાસનતો આચરિયવાદં નીહરિત્વા પકાસેસું. **ભારુકચ્છકવત્થુસ્મિં** ''આયસ્મા ઉપાલિ એવમાહ – અનાપત્તિ, આવુસો, સુપિનન્તેના''તિ (પારા॰ ૭૮) એવમાદિતો પરિયત્તિસાસનતો એવ અત્તનોમતિં નીહરિત્વા પકાસેસું. તાય હિ અત્તનોમતિયા થેરો એતદગ્ગટ્ઠાનં લભિ. અપિ ચ વુત્તઞ્હેતં ભગવતા ''અનુપસમ્પન્નેન પઞ્ઞત્તેન વા અપઞ્ઞત્તેન વા વુચ્ચમાનો…પે॰… અનાદરિયં કરોતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (પાચિ॰ ૩૪૩). તત્થ હિ પઞ્ઞત્તં નામ સુત્તં. સેસત્તયં અપઞ્ઞત્તં નામ. તેનાયં ''ચતુબ્બિધઞ્હિ વિનયં, મહાથેરા''તિ ગાથા સુવુત્તા. યં સન્ધાય વુત્તં નાગસેનત્થેરેન. **આહચ્ચપદેના**તિ અટ્ઠ વણ્ણટ્ઠાનાનિ આહચ્ચ વુત્તેન પદનિકાયેનાતિ અત્થો, ઉદાહટેન કણ્ઠોક્કન્તેન પદસમૂહેનાતિ અધિપ્પાયો. **રસેના**તિ તસ્સ આહચ્ચભાસિતસ્સ રસેન, તતો ઉદ્ધટેન વિનિચ્છયેનાતિ અત્થો. સુત્તચ્છાયા વિય હિ સુત્તાનુલોમં. આચરિયવાદો ''**આચરિયવંસો**''તિ વુત્તો **પાળિયં** વુત્તાનં આચરિયાનં પરમ્પરાય આભતોવ પમાણન્તિ દસ્સનત્થં. **અધિપ્પાયો**તિ કારણોપપત્તિસિદ્ધો ઉહાપોહનયપ્પવત્તો પચ્ચક્ખાદિપમાણપતિરૂપકો. **અધિપ્પાયો**તિ એત્થ ''અત્તનોમતી''તિ કેચિ અત્થં વદન્તિ.

પરિવારટ્ઠકથાયં , ઇધ ચ કિઞ્ચાપિ ''સુત્તાનુલોમં નામ ચત્તારો મહાપદેસા''તિ વુત્તં, અથ ખો મહાપદેસનયસિદ્ધં પટિક્ખિત્તાપટિક્ખિત્તં અનુઞ્ઞાતાનનુઞ્ઞાતં કપ્પિયાકપ્પિયન્તિ અત્થતો વુત્તં હોતિ. તત્થ યસ્મા ઠાનં ઓકાસો પદેસોતિ કારણવેવચનાનિ ''અટ્ઠાનમેતં, આનન્દ, અનવકાસો''તિઆદિ (પારા॰ ૪૩) સાસનતો, ''નિગ્ગહટ્ઠાન''ન્તિ ચ ''અસન્દિટ્ઠિટ્ઠાન''ન્તિ ચ ''અસન્દિટ્ઠિ ચ પન પદેસો''તિ ચ લોકતો, તસ્મા **મહાપદેસા**તિ મહાકારણાનીતિ અત્થો. કારણં નામ ઞાપકો હેતુ ઇધાધિપ્પેતં. મહન્તભાવો પન તેસં મહાવિસયત્તા મહાભૂતાનં વિય. તે દુવિધા વિનયમહાપદેસા સુત્તન્તિકમહાપદેસા ચાતિ. તત્થ વિનયમહાપદેસા વિનયે પયોગં ગચ્છન્તિ, ઇતરે ઉભયત્થાપિ, તેનેવ **પરિવારે** અનુયોગવત્તે ''ધમ્મં ન જાનાતિ, ધમ્માનુલોમં ન જાનાતી''તિ (પરિ॰ ૪૪૨) વુત્તં. તત્થ **ધમ્મ**ન્તિ ઠપેત્વા વિનયપિટકં અવસેસપિટકદ્વયં. **ધમ્માનુલોમ**ન્તિ સુત્તન્તિકે ચત્તારો મહાપદેસે. તત્થ યો ધમ્મં ધમ્માનુલોમઞ્ચેવ જાનાતિ, ન વિનયં વિનયાનુલોમઞ્ચ, સો ''ધમ્મં રક્ખામી''તિ વિનયં ઉબ્બિનયં કરોતિ, ઇતરો ''વિનયં રક્ખામી''તિ ધમ્મં ઉદ્ધમ્મં કરોતિ, ઉભયં જાનન્તો ઉભયમ્પિ સમ્પાદેતિ.

તત્રિદં મુખમત્તં – તત્થ પઠમો ''સો ચે પવેસનં સાદિયતિ, પવિટ્ઠં, ઠિતં, ઉદ્ધરણં સાદિયતિ આપત્તિ, ન સાદિયતિ અનાપત્તી''તિ એત્થ વિપ્પટિપજ્જતિ. સો હાયસ્મા સુખવેદનીયસ્સ ઉપાદિન્નફોટ્ઠબ્બસ્સ, કાયિન્દ્રિયસ્સ ચ સમાયોગે સતિ પટિવિજાનન્તો કાયિકસુખવેદનુપ્પત્તિમત્તેન સાદિયતિ નામાતિ પરિચ્છિન્દિત્વા તસ્સ આપત્તિ પારાજિકસ્સાતિ અસેવનાધિપ્પાયસ્સપિ આપત્તિપ્પસઙ્ગં કરોતિ, તથા યસ્સ સન્થતત્તા વા યોનિદોસવસેન વા

દુક્ખા અસાતા વેદના, વાતોપહટગત્તતાય વા નેવ કાયિકવેદના, તસ્સ જાનતો અજાનતોપિ ''અનાપત્તિ અસાદિયન્તસ્સા''તિ (પારા॰ ૭૬) સુત્તન્તં દસ્સેત્વા સેવનાધિપ્પાયસ્સાપિ અનાપત્તિપ્પસઙ્ગં કરોતિ, તથા યદિ મોચનરાગેન ઉપક્કમતો મુત્તે સઙ્ઘાદિસેસો, પગેવ મેથુનરાગેનાતિ દુક્કટટ્ઠાનં ગહેત્વા સઙ્ઘાદિસેસટ્ઠાનં કરોતિ, એવં વિનયં ઉબ્બિનયં કરોતિ નામ. ઇતરો ''અનાપત્તિ અજાનન્તસ્સાતિ વુત્તત્તા જાનતો જાનનેનેવ સુખવેદના હોતુ વા મા વા સાદિયના હોતી''તિ વત્વા અસેવનાધિપ્પાયસ્સપિ જાનતો અનાપત્તિટ્ઠાને આપત્તિં કરોતિ, અનવજ્જં સાવજ્જં કરોતીતિ એવં ધમ્મં ઉદ્ધમ્મં કરોતિ. ઉભયં પન જાનન્તો ''ભિક્ખુસ્સ સેવનચિત્તં ઉપટ્ઠિતેતિ (પારા॰ ૫૭) વચનતો સેવનચિત્તમેવેત્થ પમાણં, તસ્સ ભાવેન આપત્તિ પારાજિકસ્સ, અભાવેન અનાપત્તી''તિ વત્વા ઉભયમ્પિ રક્ખતિ સમ્પાદેતિ. ઇમિના નયેન સબ્બસિક્ખાપદેસુ યથાસમ્ભવં સપ્પયોજના કાતબ્બા.

સઙ્ગીતિં આરોપેત્વા ઠપિતપાળિતો વિનિમુત્તં કત્વા ઠપિતત્તા **પાળિવિનિમુત્તા** અત્થતો, નયતો, અનુલોમતો ચ પાળિ**ઓક્કન્તવિનિચ્છયપ્પવત્તા** અનુપવિટ્ઠવિનિચ્છયવસેન પવત્તાતિ અત્થો. ''ન સમૂહનિસ્સતી''તિ જાનન્તોપિ ભગવા કેવલં ''તેસં મતં પચ્છિમા જનતા મમ વચનં વિય પમાણં કરોતૂ''તિ દસ્સનત્થઞ્ચ પરિનિબ્બાનકાલે એવમાહ ''આકઙ્ખમાનો, આનન્દ, સઙ્ઘો મમચ્ચયેન ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાનિ સમૂહનતૂ''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૧૬), તેનેતં સિદ્ધં ''પઞ્ઞત્તમ્પિ ચે સિક્ખાપદં સમૂહનિતું યસ્સ સઙ્ઘસ્સ અનુઞ્ઞાતં ભગવતા, તસ્સ પઞ્ઞત્તાનુલોમં અતિરેકત્થદીપનં, પગેવાનુઞ્ઞાતં ભગવતા''તિ. કિઞ્ચ ભિય્યો ઊનાતિરિત્તસિક્ખાપદેસુ આચરિયકુલેસુ વિવાદો અઞ્ઞમઞ્ઞં ન કાતબ્બોતિ દસ્સનત્થઞ્ચ. કસ્મા સઙ્ઘો ન સમૂહનીતિ? અઞ્ઞમઞ્ઞં વિવાદપ્પસઙ્ગદસ્સનતો. ભગવતા ચ ''સબ્બેહેવ સમગ્ગેહિ સમ્મોદમાનેહિ અવિવદમાનેહિ સિક્ખિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. તત્થ ચ એકચ્ચે થેરા એવમાહંસૂતિ ચ અઞ્ઞવાદદસ્સનતો વિવદમાનેહિ સિક્ખિતબ્બં જાતં, તદભાવત્તમ્પિ ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચં સાવેત્વા અવિવદમાનેહેવ સિક્ખિતબ્બં અકાસિ.

અપિચાતિ અત્તનો મતિયા પાકટકરણત્થં આરમ્ભો. તત્થ ''સુત્તન્તાભિધમ્મવિનયટ્ઠકથાસૂ''તિ વચનતો પિટકત્તયસ્સપિ સાધારણા એસા કથાતિ વેદિતબ્બા, ''અથ પનાયં કપ્પિય''ન્તિઆદિ વિનયસ્સેવ. **કારકસઙ્ઘસદિસ**ન્તિ સઙ્ગીતિકારકસઙ્ઘસદિસં. ''સુત્તાદિચતુક્કં અપ્પચ્ચક્ખાય તેન અવિરુદ્ધસ્સ કમ્મસ્સ કારકસઙ્ઘસદિસ''ન્તિ **ધમ્મસિરિત્થેરસ્સ ગણ્ઠિપદે** વુત્તં, તં અયુત્તં, ''સુત્તમેવ બલવતરં. સુત્તઞ્હિ અપ્પટિવત્તિયં કારકસઙ્ઘસદિસ''ન્તિ એતેહિ પદેહિ અયુત્તત્તા. **પાકતિકે** પન **ગણ્ઠિપદે** ''તમત્થં વિનિચ્છિનિત્વા તસ્સ કારકસઙ્ઘસદિસ''ન્તિ વુત્તં. **પરવાદી**તિ અમ્હાકં સમયવિજાનનકો અઞ્ઞનિકાયિકોતિ વુત્તં. **પરવાદી સુત્તાનુલોમ**ન્તિ કથં? ''અઞ્ઞત્ર ઉદકદન્તપોના''તિ (પાચિ॰ ૨૬૬) સુત્તં સકવાદિસ્સ, તદનુલોમતો નાળિકેરફલસ્સ ઉદકમ્પિ ઉદકમેવ હોતીતિ પરવાદી ચ.

> ''નાળિકેરસ્સ યં તોયં, પુરાણં પિત્તબન્ધનં;
> તમેવ તરુણં તોયં, પિત્તઘં બલબન્ધન''ન્તિ. –

એવં પરવાદિના વુત્તે સકવાદી ધઞ્ઞફલસ્સ ગતિકત્તા, આહારત્થસ્સ ચ ફરણતો ''યાવકાલિકમેવ ત''ન્તિ વદન્તો પટિક્ખિપતિ. **પરો આચરિયવાદ**ન્તિ ''સુઙ્કં પરિહરતીતિ એત્થ ઉપચારં ઓક્કમિત્વા કિઞ્ચાપિ પરિહરતિ, અવહારો એવા''તિ અટ્ઠકથાવચનતો ''તથા કરોન્તો પારાજિકમાપજ્જતી''તિ પરવાદિના વુત્તે સકવાદી ''સુઙ્કં પરિહરતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ સુત્તં તત્થેવ આગતમહાઅટ્ઠકથાવચનેન સદ્ધિં દસ્સેત્વા પટિસેધેતિ, તથા કરોન્તસ્સ દુક્કટમેવાતિ. **પરો અત્તનોમતી**તિ એત્થ ''પુરેભત્તં પરસન્તકં અવહરાતિ પુરેભત્તમેવ હરિસ્સામીતિ વાયમન્તસ્સ

પચ્છાભત્તં હોતિ, પુરેભત્તપયોગોવ સો, તસ્મા મૂલટ્ઠો ન મુચ્ચતીતિ તુમ્હાકં થેરવાદત્તા મૂલટ્ઠસ્સ પારાજિકમેવા''તિ પરવાદિના વુત્તે સકવાદી ''તં સઙ્કેતં પુરે વા પચ્છા વા તં ભણ્ડં અવહરતિ, મૂલટ્ઠસ્સ અનાપત્તી''તિ (પારા॰ ૧૧૯) સુત્તં દસ્સેત્વા પટિક્ખિપતિ.

પરો સુત્તન્તિ ''અનિયતહેતુધમ્મો સમ્મત્તનિયતહેતુધમ્મસ્સ આરમ્મણપચ્ચયેન પચ્ચયો''તિ સુત્તં પટ્ઠાને લિખિતં દસ્સેત્વા ''અરિયમગ્ગસ્સ ન નિબ્બાનમેવારમ્મણ''ન્તિ પરવાદિના વુત્તે સકવાદી ''આરમ્મણત્તિકાદિસુત્તાનુલોમે ન ઓતરતી''તિ પટિક્ખિપતિ. સુત્તાનુલોમે ઓતરન્તંયેવ હિ સુત્તં નામ, નેતરં. તેન વુત્તં પાળિઆગતં પઞ્ઞાયતીતિ એત્તકેનપિ સિદ્ધે **તિસ્સો સઙ્ગીતિયો આરુળ્હપાળિઆગતં પઞ્ઞાયતી**''તિઆદિ. તાદિસઞ્હિ પમાદલેખન્તિ આચરિયો. ''અપ્પમાદો અમતં પદં, પમાદો મચ્ચુનો પદ''ન્તિ (ધ॰ પ॰ ૨૧; નેત્તિ॰ ૨૬) વચનતો દિન્નભોજને ભુઞ્જિત્વા પરિસ્સયાનિ પરિવજ્જિત્વા સતિં પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા વિહરન્તો નિચ્ચો હોતીતિ. એવરૂપસ્સ અત્થસ્સ વસેન આરુળ્હમ્પિ સુત્તં ન ગહેતબ્બં, તેન વુત્તં નો ચે તથા પઞ્ઞાયતીતિ સિદ્ધેપિ ''**નો ચે તથા પઞ્ઞાયતિ, ન ઓતરતિ ન સમેતી**''તિ. ''**બાહિરકસુત્તં વા**''તિ વુત્તત્તા અત્તનો સુત્તમ્પિ અત્થેન અસમેન્તં ન ગહેતબ્બં. **પરો આચરિયવાદ**ન્તિઆદીસુ દ્વીસુ નયેસુ પમાદલેખવસેન તત્થ તત્થ આગતટ્ઠકથાવચનં થેરવાદેહિ સદ્ધિં યોજેત્વા વેદિતબ્બં.

અથ પનાયં આચરિયવાદં. પરો સુત્તન્તિ પરવાદિના ''મૂલબીજં નામ હલિદ્દિ સિઙ્ગિવેરં વચા...પે॰... બીજે બીજસઞ્ઞી છિન્દતિ વા છેદાપેતિ વા ભિન્દતિ વા...પે॰... આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સાતિ (પાચિ॰ ૯૧) તુમ્હાકં પાઠત્તા હલિદ્દિગણ્ઠિં છિન્દન્તસ્સ પાચિત્તિય''ન્તિ વુત્તે સકવાદી ''યાનિ વા પનઞ્ઞાનિ અત્થિ મૂલે સઞ્જાયન્તી''તિઆદિં દસ્સેત્વા તસ્સ અટ્ઠકથાસઙ્ગાતેન આચરિયવાદેન પટિક્ખિપતિ. ન હિ ગણ્ઠિમ્હિ ગણ્ઠિ જાયતીતિ. **પરો સુત્તાનુલોમ**ન્તિ પરવાદિના ''અનાપત્તિ એવં અમ્હાકં આચરિયાનં ઉગ્ગહોતિ વચનસ્સાનુલોમતો 'અમ્હાકં પોરાણભિક્ખૂ એકપાસાદે ગબ્ભં થકેત્વા અનુપસમ્પન્નેન સયિતું વટ્ટતીતિ તથા કત્વા આગતા, તસ્મા અમ્હાકં વટ્ટતી'તિ તુમ્હેસુ એવ એકચ્ચેસુ વદન્તેસુ તુમ્હાકં ન કિઞ્ચિ વત્તું સક્કા''તિ વુત્તે સકવાદી ''સુત્તં સુત્તાનુલોમઞ્ચ ઉગ્ગહિતકાનંયેવ આચરિયાનં ઉગ્ગહો પમાણ''ન્તિઆદિઅટ્ઠકથાવચનં દસ્સેત્વા પટિસેધેતિ. **પરો અત્તનોમતિ**ન્તિ ''દ્વારં વિવરિત્વા અનાપુચ્છા સયિતેસુ કે મુચ્ચન્તી''તિ એત્થ પન દ્વેપિ જના મુચ્ચન્તિ યો ચ યક્ખગહિતકો, યો ચ બન્ધિત્વા નિપજ્જાપિતોતિ તુમ્હાકં થેરવાદત્તા અઞ્ઞે સબ્બેપિ યથા તથા વા નિપન્નાદયોપિ મુચ્ચન્તીતિ પટિસેધેતિ.

અથ પનાયં અત્તનોમતિં. પરો સુત્તન્તિ ''આપત્તિં આપજ્જન્તી''તિ પરવાદિના ગુત્તે સકવાદી ''દિવા કિલન્તરૂપો મઞ્ચે નિસિન્નો પાદે ભૂમિતો અમોચેત્વાવ નિદ્દાવસેન નિપજ્જતિ, તસ્સ અનાપત્તી''તિઆદિઅટ્ઠકથાવચનં (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૭૭) દસ્સેત્વા એકભઙ્ગેન નિપન્નાદયોપિ મુચ્ચન્તીતિ પટિસેધેતિ. **અથાયં અત્તનોમતિં. પરો સુત્તાનુલોમ**ન્તિ ''દોમનસ્સં પાહં, દેવાનમિન્દ, દુવિધેન વદામિ સેવિતબ્બમ્પિ અસેવિતબ્બમ્પીતિઆદિવચનેહિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૬૦) સંસન્દનતો સદારપોસે દોસો તુમ્હાકં નત્થિ, તેન વુત્તં 'પુત્તદારસ્સ સઙ્ગહો'''તિ (ખુ॰ પા॰ ૫.૬; સુ॰ નિ॰ ૨૬૫) પરવાદિના વુત્તે કિઞ્ચાપિ સકવાદી બહુસ્સુતો ન હોતિ, અથ ખો રાગસહિતેનેવ અકુસલેન ભવિતબ્બન્તિ પટિક્ખિપતિ. સેસેસુપિ ઇમિના નયેન અઞ્ઞથાપિ અનુરૂપતો યોજેતબ્બં. ઇદં સબ્બં ઉપતિસ્સત્થેરાદયો આહુ. ધમ્મસિરિત્થેરો પન ''એત્થ પરોતિ વુત્તો અઞ્ઞનિકાયિકો, સો પન અત્તનો સુત્તાદીનિયેવ આહરતિ. તાનિ સકવાદી અત્તનો સુત્તાદિમ્હિ ઓતારેત્વા સચે સમેતિ ગણ્હાતિ, નો ચે પટિક્ખિપતી''તિ વદતિ.

ચતુબ્બિધવિનયકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પદભાજનીયવણ્ણના

સિક્ખાપદવિભઙ્ગે પન કિઞ્ચાપિ **યો પના**તિ અનવસેસપરિયાદાનપદં, તથાપિ **ભિક્ખૂ**તિ ઇમિના પરપદેન સમાનાધિકરણત્તા તદનુરૂપાનેવસ્સ વિભઙ્ગપદાનિ વુત્તાનિ. ભિક્ખુનિબ્બચનપદાનિ તીણિ કિઞ્ચાપિ સભિક્ખુભાવસ્સ, અભિક્ખુભાવસ્સ ચાતિ યસ્સ કસ્સચિ પબ્બજિતસ્સ સાધારણાનિ, તથાપિ ''અસુદ્ધો હોતિ પુગ્ગલો અઞ્ઞતરં પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નો, તઞ્ચે સુદ્ધદિટ્ઠિ સમાનો અનોકાસં કારાપેત્વા ચાવનાધિપ્પાયો વદેતિ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસેન દુક્કટસ્સા''તિ એવમાદિસુત્તં નિબ્બચનત્થયુત્તોવ પુગ્ગલો ''આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસેન દુક્કટસ્સા''તિ (પારા॰ ૩૮૯) એત્થ વત્થુ, ન ઇતરો ગિહિભૂતોતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. સબ્બસ્સપિ વિનયપિટકસ્સ સાધારણં ભિક્ખુલક્ખણં વત્થુઞ્હિ ભગવા આરભિ. યો પન સુદ્ધો એવ સમાનો કેનચિ કારણેન ગિહિલિઙ્ગે ઠિતો, સો અત્તનો સભિક્ખુભાવત્તા એવ વત્થુ હોતિ, અસુદ્ધોપિ ભિક્ખુલિઙ્ગે ઠિતત્તાતિ અયમત્થો દસ્સિતો હોતિ. અસુદ્ધોપિ ઞાતકેહિ, પચ્ચત્થિકેહિ વા રાજભયાદિકારણેન વા કાસાવેસુ સઉસ્સાહોવ અપનીતકાસાવો વત્થુ એવ પુન કાસાવગ્ગહણેન થેય્યસંવાસકભાવાનુપગમનતો, ભિક્ખુનિબ્બચનત્થે અનિક્ખિત્તધુરત્તાતિ વુત્તં હોતિ. યો પન લિઙ્ગત્થેનકો ભિક્ખુનિબ્બચનત્થં સયઞ્ચ અજ્ઝુપગતો, સંવાસં થેનેન્તો, તઞ્ચે સુદ્ધદિટ્ઠિ સમાનો અનોકાસં કારાપેત્વા ચાવનાધિપ્પાયો વદેતિ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસેન દુક્કટસ્સાતિ અયમ્પિ અત્થો દસ્સિતો હોતિ.

''સમઞ્ઞાય ભિક્ખુ પટિઞ્ઞાય ભિક્ખૂ''તિ વચનદ્વયં યથાવુત્તઞ્ચ અત્થં ઉપબ્રૂહેતિ, અન્તરા ઉપ્પન્નાય નિયતાય મિચ્છાદિટ્ઠિયા ઉપચ્છિન્નકુસલમૂલો કેવલાય સમઞ્ઞાય, પટિઞ્ઞાય ચ ''ભિક્ખૂ''તિ વુચ્ચતિ, ન પરમત્થતોતિ ઇમં અતિરેકત્થં દીપેતિ. કિં વુત્તં હોતિ? ''નાહં, ભિક્ખવે, અઞ્ઞં એકધમ્મમ્પિ સમનુપસ્સામિ, યં એવં મહાસાવજ્જં યથયિદં, ભિક્ખવે, મિચ્છાદિટ્ઠિ. મિચ્છાદિટ્ઠિપરમાનિ, ભિક્ખવે, મહાવજ્જાની''તિ આહચ્ચભાસિતં સઙ્ગીતિત્તયારુળ્હં સુત્તં, **અટ્ઠકથાય**મ્પિસ્સ ''મિચ્છાદિટ્ઠિપરમા એતેસન્તિ મિચ્છાદિટ્ઠિપરમાની''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૩૧૦) વુત્તં. પઞ્ચ આનન્તરિયકમ્માનિ મહાસાવજ્જાનિ, મિચ્છાદિટ્ઠિ પન મહાસાવજ્જતરાતિ અધિપ્પાયોતિ. કસ્મા? તેસઞ્હિ પરિચ્છેદો અત્થિ, સબ્બબલવમ્પિ કપ્પટ્ઠિતિકમેવ હોતિ, નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિયા પન પરિચ્છેદો નત્થિ, તાય સમન્નાગતસ્સ ભવતો વુટ્ઠાનં નત્થિ, તસ્મા ''ઇમસ્સ ભિક્ખુકરણા કુસલા ધમ્મા સંવિજ્જન્તી''તિ વા ''સુદ્ધોવાય''ન્તિ વા ન સક્કા વત્તું. ''દિટ્ઠિવિપત્તિપચ્ચયા દ્વે આપત્તિયો આપજ્જતી''તિ વુત્તત્તા ન સક્કા ''અસુદ્ધો''તિ વા ''અઞ્ઞતરં પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નો''તિ વા વત્તું. એસ હિ ઉભોપિ પક્ખે ન ભજતિ, તેન વુત્તં ''સમઞ્ઞાય, પટિઞ્ઞાય ચ ભિક્ખુ, ન પરમત્થતો''તિ.

કિમત્થં પનેવં મહાસાવજ્જાય નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિયા પારાજિકં ભગવા ન પઞ્ઞપેસીતિ? દુબ્બિજાનત્તા. પકતિયાપેસા દિટ્ઠિ નામ ''સમ્મા''તિ વા ''મિચ્છા''તિ વા દુવિઞ્ઞેય્યા, પગેવ ''નિયતા''તિ વા ''અનિયતા''તિ વાતિ. તત્થ પારાજિકાપત્તિયા પઞ્ઞત્તાય ભિક્ખૂ અઞ્ઞમઞ્ઞં અસમદિટ્ઠિકં પારાજિકં મઞ્ઞમાના ઉપોસથાદીનિ અકત્વા અચિરેનેવ સાસનં વિનાસેય્યું, સયઞ્ચ અપુઞ્ઞં પસવેય્યું સુદ્ધેસુપિ ભિક્ખૂસુ વિપ્પટિપત્તિયા પટિપજ્જનેન. તસ્મા ઉપાયકુસલતાય પારાજિકં અપઞ્ઞાપેત્વા તસ્સ ઉક્ખેપનીયકમ્મં, સમ્માવત્તઞ્ચ પઞ્ઞાપેત્વા તં સઙ્ઘેન અસમ્ભોગં, અસંવાસઞ્ચ અકાસિ. ભગવા હિ તસ્સ ચે એસા દિટ્ઠિ અનિયતા, સમ્માવત્તં પૂરેત્વા ઓસારણં લભિત્વા પકતત્તો ભવેય્ય. નિયતા ચે, અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો, યં સો નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિકો સમ્માવત્તં પૂરેત્વા ઓસારણં

લભિત્વા પકતત્તો ભવેય્ય. કેવલં ''સમઞ્ઞાયભિક્ખુ પટિઞ્ઞાયભિક્ખૂ''તિ નામમત્તધારકો હુત્વા પરં મરણા અરિટ્ઠો વિય સંસારખાણુકોવ ભવિસ્સતીતિ ઇમં નયં અદ્દસ.

અદ્દસુ ઉપસમ્પદાસુ તિસ્સોવેત્થ વુત્તા, ન ઇતરા પાટિપુગ્ગલત્તા, ભિક્ખૂનં અસન્તકત્તા ચ. તત્થ હિ ઓવાદપટિગ્ગહણપઞ્હબ્યાકરણૂપસમ્પદા દ્વિન્નં થેરાનં એવ, સેસા તિસ્સો ભિક્ખુનીનં સન્તકાતિ ઇધ નાધિપ્પેતા, તિસ્સન્નમ્પિ ઉપસમ્પદાનં મજ્ઝે ''ભદ્રો ભિક્ખૂ''તિઆદીનિ ચત્તારિ પદાનિ વુત્તાનિ તિસ્સન્નં સાધારણત્તા. એહિભિક્ખુભાવેન વા સરણગમનઞત્તિચતુત્થેન વા ઉપસમ્પન્નો હિ ભદ્રો ચ સારો ચ સેક્ખો ચ અસેક્ખો ચ હોતિ, ઉપસમ્પદવચનં પન નેસં સાવકભાવદીપનત્થં. ઇમે એવ હિ આપત્તિં આપજ્જન્તિ, ન સમ્માસમ્બુદ્ધા, પચ્ચેકબુદ્ધા ચ.

અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતોતિ એત્થ ચ આપત્તિં આપજ્જિતું ભબ્બા ઞત્તિચતુત્થેનેવ કમ્મેન ઉપસમ્પન્ના. ન હિ અઞ્ઞે એહિભિક્ખુસરણગમનઓવાદપટિગ્ગહણપઞ્હબ્યાકરણાહિ ઉપસમ્પન્ના આપત્તિં આપજ્જિતું ભબ્બા, તેનેતે પટિક્ખિપિત્વા ''અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો ભિક્ખૂ''તિ અન્તિમોવ વુત્તોતિ કિર **ધમ્મસિરિત્થેરો**, તં અયુત્તં. ''દ્વે પુગ્ગલા અભબ્બા આપત્તિં આપજ્જિતું બુદ્ધા ચ પચ્ચેકબુદ્ધા ચા''તિ (પરિ॰ ૩૨૨) એત્તકમેવ વુત્તન્તિ. અઞ્ઞથા એહિભિક્ખુઆદયોપિ વત્તબ્બા સિયું. કિઞ્ચ ભિય્યો ''દ્વે પુગ્ગલા ભબ્બા આપત્તિં આપજ્જિતું ભિક્ખૂ ચ ભિક્ખુનિયો ચા''તિ સામઞ્ઞેન વુત્તત્તા ચ, અપિચ આપત્તિભયટ્ઠાનદસ્સનતો ચ. કથં? આયસ્મા સારિપુત્તો આવસથપિણ્ડં કુક્કુચ્ચાયન્તો ન પટિગ્ગહેસિ, ચીવરવિપ્પવાસભયા ચ સબ્બં તિચીવરં ગહેત્વા નદિં તરન્તો મનં વુળ્હો અહોસિ મહાકસ્સપો. કિઞ્ચ સરણગમનૂપસમ્પદાય ઉપસમ્પન્ને આરબ્ભ સદ્ધિવિહારિકવત્તાદીનિ અસમ્માવત્તન્તાનં નેસં દુક્કટાનિ ચ પઞ્ઞત્તાનિ દિસ્સન્તિ, તસ્મા દુબ્બિચારિતમેતં. **અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો ભિક્ખૂ**તિ પટિક્ખિત્તાય સરણગમનૂપસમ્પદાય અનુઞ્ઞાતપ્પસઙ્ગભયાતિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**, આપત્તિયા ભબ્બતં સન્ધાય તસ્મિમ્પિ વુત્તે પુબ્બે પટિક્ખિત્તાપિ સા પુન એવં વદન્તેન અનુઞ્ઞાતાતિ ભિક્ખૂનં મિચ્છાગાહો વા વિમતિ વા ઉપ્પજ્જતિ , તસ્મા ન વુત્તાતિ વુત્તં હોતિ, તં ''ભિક્ખુની નામ ઉભતોસઙ્ઘે ઉપસમ્પન્ના''તિ (પાચિ॰ ૧૬૧) ઇમિના સમેતિ. ઇદઞ્હિ સાકિયાદીનં અનુઞ્ઞાતઉપસમ્પદાય અનુપ્પબન્ધભયા વુત્તં.

અયં પનેત્થ અમ્હાકં ખન્તિ – ભિક્ખુ-પદનિદ્દેસત્તા યત્તકાનિ તેન પદેન સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ, યે ચ વિનયપિટકે તત્થ તત્થ સન્દિસ્સન્તિ સયં આપત્તાપજ્જનટ્ઠેન વા દુક્કુલ્લારોચનપટિચ્છાદનાદીસુ પરેસં આપત્તિકરણટ્ઠેન વા, તે સબ્બેપિ દસ્સેત્વા ઇદાનિ યદિદં તસ્સ ભિક્ખુ-પદસ્સ વિસેસનત્થં વુત્તં પરપદં ''સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો''તિ, તસ્સ વસેન ઇદં વુત્તં ''અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો ભિક્ખૂ''તિ. સો એવ હિ કમ્મવાચાનન્તરમેવ સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો હોતિ તતો પટ્ઠાય સઉદ્દેસસિક્ખાપદાનં ઉપ્પત્તિદસ્સનતો, તસ્સેવ ચ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં દિસ્સતિ, નેતરસ્સ. તસ્સેવ ચ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં સમ્ભવતિ ''ઉલ્લુમ્પતુ મં, ભન્તે, સઙ્ઘો અનુકમ્પં ઉપાદાયા''તિ (મહાવ॰ ૭૧, ૧૨૬) વત્વા સમાદિન્નત્તા, તસ્સેવ ચ ઉપસમ્પન્નસમનન્તરમેવ અકરણીયનિસ્સયાચિક્ખનદસ્સનતો, વિનયં પાતિમોક્ખં ઉદ્દેસં પચ્ચક્ખામીતિઆદિસિક્ખાપચ્ચક્ખાનલક્ખણપારિપૂરિતો ચાતિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં ઉપાદાય સો એવ ઇધાધિપ્પેતોતિ વુત્તં હોતિ.

યસ્મા પનસ્સ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં સબ્બથા યુજ્જતિ, તસ્મા ''સિક્ખં પચ્ચક્ખાય તં તં વત્થું વીતિક્કમન્તસ્સ તતો તતો આપત્તિતો અનાપત્તિ, ઇતરસ્સ આપત્તી''તિ વત્તું યુજ્જતિ, તસ્મા ''યત્થ યત્થ સાવજ્જપઞ્ઞત્તિ,

અનવજ્જપઞ્ઞત્તિ વા, અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો ભિક્ખૂતિ વુચ્ચતિ, તત્થ તત્થ તદજ્ઝાચારત્થેનાયમેવ ઞત્તિચતુત્થેન ઉપસમ્પન્નો અધિપ્પેતો નામા''તિ વત્તું યુજ્જતીતિ વેદિતબ્બં. એવં સન્તે યં વુત્તં ''યાય કાયચિ ઉપસમ્પદાય અયં ઇમસ્મિં 'મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિત્વા પારાજિકો હોતી'તિ અત્થે ભિક્ખૂતિ અધિપ્પેતો''તિ, તમ્પિ ન વત્તબ્બમેવ. કથં હોતિ? વિરોધદોસોપિ પરિહતો હોતિ. કથં? સચે ઞત્તિચતુત્થેન ઉપસમ્પન્નો એવ ઇધાધિપ્પેતો ''ભિક્ખૂ''તિ ચ ''ઉપસમ્પન્નો''તિ ચ, તેન ન ઉપસમ્પન્નો અનુપસમ્પન્નો નામાતિ કત્વા ઞત્તિચતુત્થકમ્મતો અઞ્ઞથા ઉપસમ્પન્ના નામ મહાકસ્સપત્થેરાદયો ઇતરેસં અનુપસમ્પન્નટ્ઠાને ઠત્વા સહસેય્યપદસોધમ્માપત્તિં જનેય્યું, ઓમસનાદિકાલે ચ દુક્કટમેવ જનેય્યુન્તિ એવમાદિકો વિરોધદોસો પરિહતો હોતીતિ સબ્બં આચરિયો વદતિ. **મઙ્કુરચ્છવિ** નામ સામો.

યસ્મા તે અતિમહન્તો જાતિમદો ચિત્તં પરિયુટ્ઠાતિ, તસ્મા તુમ્હેહિ મમ સાસને એવં સિક્ખિતબ્બં . ''**સાતસહગતા** પઠમજ્ઝાનસુખસહગતા અસુભે ચ આનાપાને ચા''તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. **ઉદ્ધુમાતકસઞ્ઞા**તિ ઉદ્ધુમાતકનિમિત્તે પટિલદ્ધપઠમજ્ઝાનસઞ્ઞા. **રૂપસઞ્ઞા**તિ પથવીકસિણાદિરૂપાવચરજ્ઝાનસઞ્ઞા. સો તં બ્યાકાસિ ''અવિભૂતા, ભન્તે, ઉદ્ધુમાતકસઞ્ઞા અવટ્ઠિતબ્બત્તા અસુભાનં, વિભૂતા, ભન્તે, રૂપસઞ્ઞા વટ્ઠિતબ્બત્તા કસિણાન''ન્તિ. પઞ્ચઉપસમ્પદક્કમો **મહાવગ્ગા** ગહિતો. **ઞત્તિચતુત્થેના**તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ ઞત્તિ સબ્બપઠમં વુચ્ચતિ, તિસ્સન્નં પન અનુસ્સાવનાનં અત્થબ્યઞ્જનભેદાભાવતો અત્થબ્યઞ્જનભિન્ના ઞત્તિતાસં ચતુત્થાતિ કત્વા ''ઞત્તિચતુત્થ''ન્તિ વુચ્ચતિ. બ્યઞ્જનાનુરૂપમેવ અટ્ઠકથાય ''તીહિ અનુસ્સાવનાહિ એકાય ચ ઞત્તિયા''તિ વુત્તં, અત્થપવત્તિક્કમેન પદેન પન ''એકાય ઞત્તિયા તીહિ અનુસ્સાવનાહી''તિ વત્તબ્બં. યસ્મા પનેત્થ ''ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, કમ્માનિ (મહાવ॰ ૩૮૪), છ ઇમાનિ, ભિક્ખવે, કમ્માનિ અધમ્મકમ્મં વગ્ગકમ્મ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૮૭) વચનતો કુપ્પકમ્મમ્પિ કત્થચિ ''કમ્મ''ન્તિ વુચ્ચતિ તસ્મા ''**અકુપ્પેના**''તિ વુત્તં.

યસ્મા અકુપ્પમ્પિ એકચ્ચં ન ઠાનારહં, યેન અપ્પત્તો ઓસારણં ''સોસારિતો''તિ **ચમ્પેય્યક્ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૩૯૫ આદયો) વુચ્ચતિ, તસ્મા ''**ઠાનારહેના**''તિ વુત્તં. યદિ એવં ''ઠાનારહેના''તિ ઇદમેવ પદં વત્તબ્બં, ન પુબ્બપદં ઇમિના અકુપ્પસિદ્ધિતોતિ ચે? તં ન, અટ્ઠાનારહેન અકુપ્પેન ઉપસમ્પન્નો ઇમસ્મિં અત્થે અનધિપ્પેતોતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો. દ્વીહિ પનેતેહિ એકતો વુત્તેહિ અયમત્થો પઞ્ઞાયતિ ''કેવલં તેન અકુપ્પેન ઉપસમ્પન્નો અયમ્પિ ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો 'ભિક્ખૂ'તિ, ઠાનારહેન ચ ઉપસમ્પન્નો અયમ્પિ ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો 'ભિક્ખૂ'તિ, કુપ્પેન ઉપસમ્પન્નો નાધિપ્પેતો''તિ. તેનાયમ્પિ અત્થો સાધિતો હોતિ ''યો પન, ભિક્ખુ, જાનં ઊનવીસતિવસ્સં પુગ્ગલં ઉપસમ્પાદેય્ય, સો ચ પુગ્ગલો અનુપસમ્પન્નો''તિ (પાચિ॰ ૪૦૩) વચનતો યાવ ન ઞાયતિ, તાવ સમઞ્ઞાયભિક્ખુપટિઞ્ઞાયભિક્ખુભાવં ઉપગતોપિ ન પુબ્બે દસ્સિતસમઞ્ઞાયભિક્ખુપટિઞ્ઞાયભિક્ખુ વિય અઞ્ઞેસં ભિક્ખૂનં ઉપસમ્પન્નટ્ઠાને ઠત્વા ઓમસનપાચિત્તિયાદિવત્થુ હોતિ, કેવલં અનુપસમ્પન્નટ્ઠાને ઠત્વા ''અનુપસમ્પન્ને ઉપસમ્પન્નસઞ્ઞી પદસો ધમ્મં વાચેતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા''તિઆદિ (પાચિ॰ ૪૭) આપત્તિવત્થુમેવ હુત્વા તિટ્ઠતિ. અકુપ્પેન ઉપસમ્પન્નો પન પચ્છા પારાજિકોપિ જાતિતો ઉપસમ્પન્નટ્ઠાને તિટ્ઠતીતિ ''પણ્ડકો, ભિક્ખવે, અનુપસમ્પન્નો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો, ઉપસમ્પન્નો નાસેતબ્બો''તિઆદિના (મહાવ॰ ૧૦૯) નયેન વુત્તેસુ પન વજ્જનીયપુગ્ગલેસુ કોચિ પુગ્ગલો ''ઉપસમ્પન્નો''તિ વુચ્ચતિ, નોપિ ઉપસમ્પન્નટ્ઠાને તિટ્ઠતિ, કોચિ તિટ્ઠતીતિ વેદિતબ્બં.

એત્થ પન અત્થિ કમ્મં અકુપ્પં ઠાનારહં, અત્થિ ઠાનારહં નાકુપ્પં, અત્થિ અકુપ્પઞ્ચેવ ન ઠાનારહઞ્ચ, અત્થિ નાકુપ્પં ન ચ ઠાનારહન્તિ ઇદં ચતુક્કં વેદિતબ્બં. તત્થ પઠમં તાવ વુત્તં, તતિયચતુત્થાનિ પાકટાનિ. દુતિયં

પરિયાયેન ભિક્ખુનિસઙ્ઘતો એકતોઉપસમ્પન્નાય લિઙ્ગપરિવત્તે સતિ લબ્ભતિ. તસ્સ હિ પુગ્ગલસ્સ પુબ્બે સિક્ખમાનકાલે લદ્ધં ઞત્તિચતુત્થઉપસમ્પદાકમ્મં કિઞ્ચાપિ અકુપ્પઞ્ચેવ ઠાનારહઞ્ચ, પુરિસલિઙ્ગે પન પાતુભૂતે ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તંયેવ ઉપજ્ઝં તમેવ ઉપસમ્પદ''ન્તિ (પારા॰ ૬૯) એત્થ અપરિયાપન્નત્તા તસ્સ પુગ્ગલસ્સ કેવલં સામણેરભાવાપત્તિતો કમ્મં દાનિ કુપ્પં જાતન્તિ વુચ્ચતિ. લિઙ્ગપરિવત્તેન ચીવરસ્સ અધિટ્ઠાનવિજહનં વિય તસ્સ પુગ્ગલસ્સ ભિક્ખુનિસઙ્ઘેન કતાય ઉપસમ્પદાય વિજહનં હોતીતિ વેદિતબ્બં, અઞ્ઞથા સો પુગ્ગલો ઉપસમ્પન્નો ભિક્ખૂતિ આપજ્જતિ. અથ વા લિઙ્ગપરિવત્તે અસતિપિતં એકતોઉપસમ્પદાકમ્મં કુપ્પતિ, યથાઠાને ન તિટ્ઠતિ. તસ્મા ન તાવ સા ''ભિક્ખુની''તિ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. યસ્મા અઞ્ઞતરં પારાજિકં ધમ્મં આપજ્જિત્વાપિ અનાપજ્જિત્વાપિ ઉપ્પબ્બજિતુકામતાય ગિહિલિઙ્ગં સાદિયન્તિયા પુનપિ ઉપસમ્પદા ઉભતોસઙ્ઘે લબ્ભતિ, તસ્મા તેન પરિયાયેન ''કુપ્પતીતિ કુપ્પ''ન્તિ વુચ્ચતિ, યથાવુત્તકમ્મદોસાભાવતો પન ''ઠાનારહ''ન્તિ. ભિક્ખુની પન ગિહિલિઙ્ગં સાદિયન્તિકાલે ન પુરિસલિઙ્ગપાતુભાવે સતિ ભિક્ખૂસુ ઉપસમ્પદં લબ્ભતીતિ સાધકં કારણં ન દિસ્સતિ, સિક્ખં પચ્ચક્ખાય ઉપ્પબ્બજિતા ચે, લભતીતિ એકે, તં પનાયુત્તં ભિક્ખુનિયા સિક્ખાપચ્ચક્ખનાભાવતોતિ અમ્હાકં ખન્તીતિ આચરિયો. ''યથા 'કત્તબ્બ'ન્તિ વુત્તં, તથા અકતે કુપ્પતીતિ કત્વા કરણં **સત્થુસાસન**''ન્તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. યત્થ યત્થ ''**ગણ્ઠિપદે**''તિ વુચ્ચતિ, તત્થ તત્થ ''**ધમ્મસિરિત્થેરસ્સ ગણ્ઠિપદે**''તિ ગહેતબ્બં.

સાજીવપદભાજનીયવણ્ણના

''મહાબોધિસત્તા નિયતા''તિ વુત્તં **અનુગણ્ઠિપદે**. યત્થ ''**અનુગણ્ઠિપદે**''તિ, તત્થ ''**વજિરબુદ્ધિત્થેરસ્સા**''તિ ગહેતબ્બં. સાવકબોધિપચ્ચેકબોધિસમ્માસમ્બોધીતિ વા તીસુ બોધીસુ સમ્માસમ્બોધિયં સત્તા બોધિસત્તા **મહાબોધિસત્તા** નામ. પાતિમોક્ખસીલબહુકત્તા, ભિક્ખુસીલત્તા, કિલેસપિદહનવસેન વત્તનતો, ઉત્તમેન ભગવતા પઞ્ઞત્તત્તા ચ **અધિકં**, બુદ્ધુપ્પાદેયેવ પવત્તનતો **ઉત્તમ**ન્તિ અઞ્ઞતરસ્મિં **ગણ્ઠિપદે**. કિઞ્ચાપિ પચ્ચેકબુદ્ધાપિ ધમ્મતાવસેન પાતિમોક્ખસંવરસીલેન સમન્નાગતાવ હોન્તિ, તથાપિ ''**બુદ્ધુપ્પાદેયેવ પવત્તતી**''તિ નિયમિતં તેન પરિયાયેનાતિ. તેનાહ ''**ન હિ તં પઞ્ઞત્તિં ઉદ્ધરિત્વા**''તિઆદિ. પાતિમોક્ખસંવરતોપિ ચ મગ્ગફલસમ્પયુત્તમેવ સીલં અધિસીલં, તં પન ઇધ અનધિપ્પેતં. ન હિ તં પાતિમોક્ખુદ્દેસેન સઙ્ગહિતન્તિ. સમન્તભદ્દકં કારણવચનં સબ્બસિક્ખાપદાનં સાધારણલક્ખણત્તા ઇમિસ્સા અનુપઞ્ઞત્તિયા અરિયપુગ્ગલા ચ એકચ્ચં આપત્તિં આપજ્જન્તીતિ સાધિતમેતં, તસ્મા ''**ન હિ તં સમાપન્નો મેથુનં ધમ્મં પટિસેવતી**''તિ અટ્ઠકથાવચનં અસમત્થં વિય દિસ્સતીતિ? નાસમત્થં, સમત્થમેવ યસ્મિં યસ્મિં સિક્ખાપદે સાસા વિચારણા, તસ્સ તસ્સેવ વસેન અટ્ઠકથાય પવત્તિતો. તથા હિ **કઙ્ખાવિતરણિયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) ઉદકુક્ખેપસીમાધિકારે ''તિમણ્ડલં પટિચ્છાદેત્વા અન્તરવાસકં અનુક્ખિપિત્વા ઉત્તરન્તિયા ભિક્ખુનિયા''તિ વુત્તં **ભિક્ખુનિવિભઙ્ગે** આગતત્તા. એસેવ નયો અઞ્ઞેપિ એવરૂપેસુ. કિમત્થન્તિ ચે તં? પાળિક્કમાનુવત્તનેન પાળિક્કમદસ્સનત્થં. તત્રિદં સમાસતો અધિપ્પાયદીપનં – પદસોધમ્મસિક્ખાપદસ્સ તિકપરિચ્છેદે ઉપસમ્પન્ને ઉપસમ્પન્નસઞ્ઞી, અનાપત્તિ, અકટાનુધમ્મસિક્ખાપદવસેન ઉપસમ્પન્ને ઉક્ખિત્તકે સિયા આપત્તિ, તથા સહસેય્યસિક્ખાપદેતિ એવમાદિ. અત્થો પનેત્થ પરતો આવિ ભવિસ્સતિ.

યં વુત્તં **અટ્ઠકથાયં** ''તતોપિ ચ મગ્ગફલચિત્તમેવ અધિચિત્તં, તં પન ઇધ અનધિપ્પેત''ન્તિ ચ, ''તતોપિ ચ મગ્ગફલપઞ્ઞાવ અધિપઞ્ઞા, સા પન ઇધ અનધિપ્પેતા. ન હિ તંસમાપન્નો ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવતી''તિ. ''તત્ર યાયં અધિસીલસિક્ખા, અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતા સિક્ખા''તિ ઇમાય પાળિયા વિરુજ્ઝતિ. અયઞ્હિ

પાળિ અધિસીલસિક્ખાવ ઇધ અધિપ્પેતા, ન ઇતરાતિ દીપેતિ. અટ્ઠકથાવચનં તાસમ્પિ તિણ્ણં લોકિયાનં અધિપ્પેતતં દીપેતિ. અયં પનેત્થ અટ્ઠકથાધિપ્પાયો – તિસ્સોપિ લોકિયા સિક્ખા ઇમસ્મિં પઠમપારાજિકે સમ્ભવન્તિ, કાલેનાપિ અધિચિત્તપઞ્ઞાલાભી ભિક્ખુ તથારૂપં અસપ્પાયં પચ્ચયં પટિચ્ચ તતો તતો અધિચિત્તતો, અધિપઞ્ઞાતો ચ આવત્તિત્વા સીલભેદં પાપુણેય્યાતિ ઠાનમેતં વિજ્જતિ, ન લોકુત્તરચિત્તપઞ્ઞાલાભી, અયં નયો ઇતરેસુપિ સબ્બેસુ અદિન્નાદાનાદીસુ સચિત્તકેસુ લબ્ભતિ, અચિત્તકેસુ પન ઇતરોપિ. તથાપિ કેવલં વિનયપિટકસ્સ, પાતિમોક્ખસીલસ્સ ચ સઙ્ગાહકત્તા ''સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાયા''તિ ઇમસ્મિં ઉત્તરપદે પચ્ચક્ખાનારહા અધિસીલસિક્ખાવ લોકિયાતિ દસ્સનત્થં પાળિયં ''તત્ર યાયં અધિસીલસિક્ખા, અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતા સિક્ખા''તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

એત્થ **સિક્ખા**તિ કાયવચીદુચ્ચરિતતો વિરતી ચ ચેતના ચ, અઞ્ઞત્ર ચેતનાયેવ વેદિતબ્બા. **સિક્ખાપદ**ન્તિ સઉદ્દેસસિક્ખાપદં, એકચ્ચં અનુદ્દેસસિક્ખાપદઞ્ચ લબ્ભતિ. **ચિત્તસ્સ અધિકરણં કત્વા**તિ તસ્મિં સિક્ખતીતિ અધિકરણત્થે ભુમ્મન્તિ દસ્સનત્થં વુત્તં. **યથાસિક્ખાપદ**ન્તિ પચ્ચવેક્ખણવસેન વુત્તં. સીલપચ્ચવેક્ખણાપિ હિ સીલમેવ, તસ્મા સુપ્પટિચ્છન્નાદિચારિત્તેસુ વિરતિવિપ્પયુત્તચેતનં પવત્તેન્તોપિ સિક્ખં પરિપૂરેન્તોત્વેવ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. ''સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિય''ન્તિ (પાચિ॰ ૨) વુત્તમરિયાદં અવીતિક્કમન્તો ''તસ્મિઞ્ચ સિક્ખાપદે સિક્ખતી''તિ વુચ્ચતિ. અઞ્ઞતરસ્મિં પન **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં ''**સિક્ખા**તિ તં સિક્ખાપદં સિક્ખનભાવેન પવત્તચિત્તુપ્પાદો. **સાજીવ**ન્તિ પઞ્ઞત્તિ. તદત્થદસ્સનત્થં પુબ્બે મેથુનસંવરસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ. યસ્મા સિક્ખાય ગુણસમ્મતાય પુઞ્ઞસમ્મતાય તન્તિયા અભાવતો લોકસ્સ દુબ્બલ્યાવિકમ્મં તત્થ ન સમ્ભવતિ. પત્થનીયા હિ સા, તસ્મા ''યઞ્ચ સાજીવં સમાપન્નો, તત્થ દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા''તિ વુત્તં. આણાય હિ દુબ્બલ્યં સમ્ભવતીતિ આયસ્મા ઉપતિસ્સો.

સિક્ખાપચ્ચક્ખાનકથાવણ્ણના

એત્થ યામીતિ અમુકસ્મિં તિત્થાયતને, ઘરાદિમ્હિ વા. **ભાવવિકપ્પાકારેના**તિ ''અહં અસ્સ''ન્તિ આગતત્તા યં યં ભવિતુકામો, તસ્સ તસ્સ ભાવસ્સ વિકપ્પાકારેન, ભિક્ખુભાવતો અઞ્ઞભાવવિકપ્પાકારેનાતિ અધિપ્પાયો.

૪૬. **હન્દા**તિ વચસાયેવ. **ગિહિભાવં પત્થયમાનો**તિઆદિપદેહિ ચિત્તનિયમં દસ્સેતિ. એકેનેવ ચિત્તેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેનાતિ.

૫૧. **બુદ્ધં ધમ્મ**ન્તિઆદિપદેહિ ખેત્તનિયમં દસ્સેતિ. તત્થ આદિતો ચુદ્દસહિ પદેહિ સભાવપરિચ્ચાગો, પચ્છિમેહિ અટ્ઠહિ ભાવન્તરાદાનઞ્ચ દસ્સિતં હોતિ. **પચ્ચક્ખામિ ધારેહી**તિ એતેહિ કાલનિયમં દસ્સેતિ. **વદતી**તિ ઇમિના પદેન પયોગનિયમં દસ્સેતિ. **વિઞ્ઞાપેતી**તિ ઇમિના વિજાનનનિયમં દસ્સેતિ. **ઉમ્મત્તકો સિક્ખં પચ્ચક્ખાતિ, ઉમ્મત્તકસ્સ સન્તિકે સિક્ખં પચ્ચક્ખાતી**તિઆદીહિ પુગ્ગલનિયમં દસ્સેતિ. **અરિયકેન મિલક્ખસ્સ સન્તિકે સિક્ખં પચ્ચક્ખાતી**તિઆદીહિ પન પુગ્ગલાદિનિયમેપિ સતિ વિજાનનનિયમાસમ્ભવં દસ્સેતિ. તત્થ ''યાય મિલક્ખભાસાય કાલનિયમો નત્થિ, તાયપિ ભાસાય કાલનિયમત્થદીપને સતિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં રુહતીતિ નો મતી''તિ **આચરિયો**. **દવાયા**તિઆદીહિ ખેત્તાદિનિયમે સતિપિ ચિત્તનિયમાભાવેન ન રુહતીતિ દસ્સેતિ. **સાવેતુકામો ન સાવેતી**તિ ચિત્તનિયમેપિ સતિ પયોગનિયમાભાવેન ન રુહતીતિ દસ્સેતિ. **અવિઞ્ઞુસ્સસાવેતિ, વિઞ્ઞુસ્સ ન સાવેતી**તિ ચિત્તખેત્તકાલપયોગપુગ્ગલવિજાનનનિયમેપિ સતિ યં પુગ્ગલં ઉદ્દિસ્સ સાવેતિ, તસ્સેવ સવને ન રુહતિ,

ન અઞ્ઞસ્સાતિ દસ્સનત્થં વુત્તં, તેન વુત્તં **અટ્ઠકથાયં** ''યદિ અયમેવ જાનાતૂતિ એકં નિયમેત્વા આરોચેતિ, તઞ્ચે સો એવ જાનાતિ, પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા. અથ સો ન જાનાતિ...પે॰... અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા''તિ. **સબ્બસો વા પન ન સાવેતિ, અપ્પચ્ચક્ખા હોતિ સિક્ખા**તિ ચિત્તાદિનિયમેનેવ સિક્ખા પચ્ચક્ખાતા હોતિ, ન અઞ્ઞથાતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. એત્તાવતા ''સિક્ખા...પે॰... દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વા''તિ પદસ્સ પદભાજનં તીહિ આકારેહિ દસ્સિતં હોતિ. તત્થ દ્વે અમિસ્સા, પચ્છિમો એકો મિસ્સોતિ વેદિતબ્બો. **તેનેવ વચીભેદેના**તિ તદત્થદીપનમત્તં વચનં સુત્વાવ તેનેવ વચીભેદેન જાનાપેતીતિ અત્થો. **ચિત્તસમ્પયુત્ત**ન્તિ પચ્ચક્ખાતુકામતાચિત્તસમ્પયુત્તં. **સમયઞ્ઞૂ** નામ તદધિપ્પાયજાનનમત્તેન હોતિ.

૫૩. **વણ્ણપટ્ઠાનં** બુદ્ધગુણદીપકં સુત્તં. ઉપાલિગહપતિના વુત્તા કિર **ઉપાલિગાથા**. પઞ્ઞાણં સઞ્ઞાણન્તિ અત્થતો એકં, તસ્મા **બોધિપઞ્ઞાણ**ન્તિ બોધિસઞ્ઞાણં, બોધિબીજન્તિ વુત્તં હોતિ.

દ્વિન્નમ્પિ નિયમેત્વાતિ એત્થ ''દ્વીસુપિ જાનન્તેસુ એવ પચ્ચક્ખામીતિ અધિપ્પાયેન વુત્તે તેસુ એકો ચે જાનાતિ, ન પચ્ચક્ખાતા હોતી''તિ અઞ્ઞતરસ્મિમ્પિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં, તં અટ્ઠકથાય ન સમેતિ. ''ગિહી હોમી''તિ વા ''ગિહિમ્હી''તિ વા વુત્તે કિઞ્ચાપિ વત્તમાનવચનં હોતિ. ''ધારેહી''તિ અત્થાભાવા ચ ''ધારેહી''તિ વુત્તે ચ પરસ્સુપરિ ગચ્છતિ, તસ્મા ન હોતિ. **સન્દિટ્ઠિકં ધમ્મ**ન્તિ સબ્બત્થ ધમ્મવચનં વુત્તં યં સન્ધાય ''સન્દિટ્ઠિક''ન્તિ વદતિ, તં પકાસેતું. અઞ્ઞથા ''વિજિતવિજયં પચ્ચક્ખામી''તિ વુત્તે ચક્કવત્તિઆદીસુપિ તપ્પસઙ્ગતો બુદ્ધસદ્દોપિ અવસાને વત્તબ્બો ભવેય્ય. આચરિયવેવચનેસુ પન **યો મં પબ્બાજેસી**તિઆદિ ઉપજ્ઝં અગ્ગહેત્વા, પરં વા ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતં સન્ધાય વુત્તન્તિ. **ઓકલ્લકો**તિ કપણાધિવચનં. **મોળિબદ્ધો**તિ સિખાબદ્ધો, ઓમુક્કમકુટો વા. **ચેલ્લકો** અથેરો. **ચેટકો** મજ્ઝિમો. **મોળિગલ્લો** મહાસામણેરો. મનુસ્સવિગ્ગહનાગાદીનં નાગરૂપાદીનં વા સન્તિકે, ભાસાજાનનકિન્નરાદીનં વા. ''દેવતા નામ મહાપઞ્ઞા''તિ કિર પાઠો. **દવાયા**તિ સહસા. **રવાભઞ્ઞેના**તિ ખલિતભઞ્ઞેન. અક્ખરસમયાનઞ્હિ નાભિઞ્ઞાતાય વા કરણાનં અવિસદતાય વા હોતિ રવાભઞ્ઞં. અવિધેય્યિન્દ્રિયતાય ''**પોત્થકરૂપસદિસસ્સા**''તિ વુત્તં, **ગરુમેધસ્સ** મન્દપઞ્ઞસ્સ. કિત્તાવતા પન ગરુમેધો હોતીતિ ચે? સમયે અકોવિદતાય.

સિક્ખાપચ્ચક્ખાનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મૂલપઞ્ઞત્તિકથાવણ્ણના

૫૫. ''પટિસેવતિનામા''તિ પદં માતિકાયં નત્થિ, તસ્મા ''**પટિસેવેય્યાતિ એત્થા**''તિઆદિમાહ. ''એસો મેથુનધમ્મો નામા''તિ સબ્બપાળિપોત્થકેસુ, અટ્ઠકથાયં ''એસો વુચ્ચતિ મેથુનધમ્મો નામા''તિ ઉદ્ધટા. **ઇત્થિયા નિમિત્તેન અત્તનો નિમિત્ત**ન્તિ દુવિઞ્ઞેય્યમેતં દસ્સિતં. અત્તનો નિમિત્તેન ઇત્થિયા નિમિત્તં સુવિઞ્ઞેય્યત્તા ન દસ્સિતં. **ચત્તારિ ઠાનાનિ મુઞ્ચિત્વા**તિ એત્થ અબ્ભન્તરતલં છુપન્તંયેવ સન્ધાય વુત્તં, અચ્છુપન્તં નીહરન્તસ્સ અનાપત્તિ. **મજ્ઝ**ન્તિ અગ્ગપ્પદેસં. **ઉપરિભાગમજ્ઝ**ન્તિ ઉપરિભાગસ્સ અગ્ગપ્પદેસં. **નટ્ઠકાયપ્પસાદ**ન્તિ એત્થ ઉપહતિન્દ્રિયસ્સ આપત્તિસમ્ભવતો ઇધાપિ આપત્તીતિ ચે? નેતિ દસ્સનત્થં ''**મતચમ્મં વા**''તિઆદિ વુત્તં. મતચમ્મઞ્હિ અનુપાદિન્નં, ઉપાદિન્ને એવ પારાજિકાપત્તિ. **અપિધાય** અપ્પટિચ્છાદેત્વા. યથા દન્તા ન દિસ્સન્તિ, તથા પિધાયેવ નિસીદિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો.

ગોનસોતિ ગોણપિટ્ઠિકો મણ્ડલસપ્પો, યસ્સ પિટ્ઠે લોહિતકાનિ મણ્ડલાનિ દિસ્સન્તિ. કલલપરિચયવારિચારમચ્છગ્ગહણેન કિઞ્ચાપિ સમુદ્દે મહામુખા હત્થિસરીરમ્પિ એકપ્પહારેન ગિલિતું સમત્થા તતો મહન્તતરા ચ ગહિતા હોન્તિ, તેસં મુખાદીસુ મેથુનધમ્મો ન સમ્ભવતીતિ તત્થ ઠાનપરિચ્છેદો નત્થીતિ એકે, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં. **એતમેવ હી**તિ અનન્તરં સન્ધાય. સદ્ધિં યોજનાય અક્ખરયોજનાય. ''પઞ્ઞત્તં પન સિક્ખાપદં સબ્બેહિપિ લજ્જીપુગ્ગલેહિ સમં સિક્ખિતબ્બભાવતો સમસિક્ખતા નામાતિ વુત્તત્તા સબ્બસિક્ખાપદં સબ્બભિક્ખૂહિ સિક્ખિતબ્બં. ન હિ કસ્સચિ ઊનમધિકં વા અત્થી''તિ તસ્સ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. **પરિવારે** પન –

> ''ન ઉક્ખિત્તકો ન ચ પન પારિવાસિકો,
> ન સઙ્ઘભિન્નો ન ચ પન પક્ખસઙ્કન્તો;
> સમાનસંવાસકભૂમિયા ઠિતો,
> કથં નુ સિક્ખાય અસાધારણો સિયા''તિ. (પરિ॰ ૪૭૯) –

વુત્તં. **તદટ્ઠકથાય** ચ ''અયં પઞ્હા નહાપિતપુબ્બકં સન્ધાય વુત્તા. અયઞ્હિ ખુરભણ્ડં પરિહરિતું ન લભતિ, અઞ્ઞે લભન્તિ. તસ્મા સિક્ખાય અસાધારણો''તિ વુત્તં. તં સબ્બં યથા સંસન્દતિ સમેતિ, તથા વેદિતબ્બં . ભિક્ખુનીનંયેવ સાધારણાનિ સિક્ખાપદાનિપિ ભિક્ખુ સિક્ખતિ, એવમઞ્ઞોપિ અન્હાપિતપુબ્બકો ભિક્ખુ તં સિક્ખાપદં સિક્ખતિ એવ તદત્થકોસલ્લત્થન્તિ કત્વા સબ્બમ્પિ સિક્ખાપદં સમસિક્ખતા નામાતિ. યં તં વુત્તન્તિ સમ્બન્ધો. ''**તિસ્સો ઇત્થિયો**''તિઆદિવિભઙ્ગોતંનિયામકોતિલક્ખણત્તા વત્થુનિયમનત્થં વુત્તં. તેન અમનુસ્સિત્થિપ્પસઙ્ગેન કતે સુવણ્ણરજતાદિમયે પટિક્ખિપતિ. ઇતો પટ્ઠાય યે ચ ''તયો અત્થવસે પટિચ્ચ વિભઙ્ગો પવત્તતી''તિ પુબ્બે વુત્તા, તે યથાસમ્ભવં યોજેત્વા વેદિતબ્બા.

પઠમચતુક્કકથાવણ્ણના

૫૭. આપત્તિ પારાજિકા અસ્સ હોતીતિ એત્થ યસ્મા સા અકુસલા આપત્તિ તસ્સ ભિક્ખુનો સીલસમ્ભવં અભિભવતિ, રાગાભિભવે તસ્મિં પારાજિકાતિ લદ્ધનામા પુબ્બભાગે આપન્ના દુક્કટથુલ્લચ્ચયાદયો આપત્તિયો અભિભવિત્વા વિનાસેત્વા સયમેવેકા અસ્સ. વત્થુના સભાગાહિ વા અસભાગાહિ વા અઞ્ઞાહિ પારાજિકત્તેન સમાનજાતિકાહિ આપત્તીહિ સયં નાભિભવીયતીતિ એકે. તં તં પુબ્બે વિચારિતમેવ. યદા પન ચતસ્સોપિ પારાજિકાપત્તિયો એકતો હોન્તિ, તદા તા તસ્સ ભિક્ખુનો ભિક્ખુભાવં અભિભવન્તિ, અભિક્ખું કરોન્તિ, અનુપસમ્પન્નં કરોન્તિ, સમઞ્ઞાયપિ ભિક્ખુ ન હોતિ. ઓમસવાદપાચિત્તિયં ન જનેતીતિ એકે. દુતિયેન અત્થવિકપ્પેન પારાજિકસ્સ ધમ્મસ્સ પત્તિ સમ્પત્તિ આપત્તીતિ અત્થો સઙ્ગહિતો હોતીતિ કત્વા આપત્તિસમ્પત્તિવાદીનં સઙ્ગહિતો હોતિ, યુજ્જતિ ચેસા પરસાપેક્ખા. સાપત્તિકો નામ સો ભિક્ખુ હોતિ, અઞ્ઞથા તસ્સ ખણભઙ્ગેન અનાપત્તિકો ભવેય્ય, ન ચ હોતીતિ. કદા પન હોતીતિ? યદા કાલં કરોતિ, યદા ચ સિક્ખં પચ્ચક્ખાય સામણેરાદિભૂમિયં તિટ્ઠતિ. યદિ એવં સિક્ખાય પચ્ચક્ખાતાય પારાજિકાપત્તિ પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા ચાતિ ઉભયં તસ્સ એકતો અત્થિ, સઙ્ઘાદિસેસાદિઆપત્તિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનેન કિં ન પચ્ચક્ખાતા, પુન ઉપસમ્પન્નેન દેસાપેતબ્બા. સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં આપત્તિવુટ્ઠાનં જાતં, અભિક્ખુ આપત્તિતો વુટ્ઠાતિ, ગહટ્ઠો વુટ્ઠાતિ, સામણેરો વુટ્ઠાતિ, તતો વિનયવિરોધા ન વુટ્ઠાતિ. હઞ્ચિ પન વુટ્ઠાતિ ગહટ્ઠો, સામણેરો વા સીલસમ્પન્નોવ ઝાનલાભી અસ્સ, સોતાપત્તિફલસ્સ વા અરહત્તફલસ્સ વા લાભી અસ્સ, પારાજિકાપત્તિયા સાપત્તિકો અરહા અસ્સ. ઉક્ખિત્તકો ઉપ્પબ્બજિતો વા પરિવાસારહો માનત્તારહો ઉપ્પબ્બજિતો વા સીલસમ્પન્નો ઝાનલાભી અસ્સ, સોતાપત્તિફલસ્સ,

અરહત્તફલસ્સ વા લાભી અસ્સ, સાપત્તિકો સન્તરાયિકો અરહા અસ્સ, સો પુન ઉપસમ્પન્નો પરિવાસં, માનત્તં વા દત્વા અબ્ભેતબ્બો ઉક્ખિત્તકો ઓસારેતબ્બોતિ સમાનો અયં ઉપલબ્ભોતિ.

અયં પનેત્થ વિનિચ્છયો – પારાજિકં ધમ્મં આપન્નો યાવ ભિક્ખુભાવં પટિજાનાતિ સાદિયતિ સંવાસં, સન્તરાયિકત્તા ઉપોસથદિવસાદીસુ ગહટ્ઠસ્સ વિય સયમેવ સીલં સમાદિયન્તસ્સપિ ન સીલસમાદાનં રુહતિ, પગેવ ઝાનાદીનિ. સો ચે ભિક્ખુભાવં ન સાદિયતિ ન પટિજાનાતિ સંવાસં ન સાદિયતિ, કેવલં ભિક્ખૂનં આવિકત્વા રાજવેરિચોરાદિભયેન કાસાવં ન પરિચ્ચજતિ, અનુપસમ્પન્નોવ હોતિ સહસેય્યાદિં જનેતિ, સીલસ્સ ચ ઝાનાદીનઞ્ચ ભાગી હોતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

> ‘‘આપન્નેન વિસુદ્ધાપેક્ખેન સન્તી આપત્તિ આવિકાતબ્બા, આવિકતા હિસ્સ ફાસુ હોતિ, પઠમસ્સ ઝાનસ્સ અધિગમાયા’’તિઆદિ (મહાવ॰ ૧૩૪-૧૩૫).

તત્થ **સન્તી આપત્તી**તિ સાવસેસાનવસેસપ્પભેદા સબ્બાપિ આપત્તિ આપન્ના અધિપ્પેતા. એવં સન્તેપિ પગેવ ગહટ્ઠાદિભૂમિયં ઠિતો ઝાનાદીનં ભાગી અસ્સ સુદ્ધન્તે ઠિતત્તા, યો પન ઉક્ખિત્તકો અનોસારિતો, ગરુધમ્મં વા આપજ્જિત્વા અવુટ્ઠિતો સિક્ખં પચ્ચક્ખાય ગહટ્ઠાદિભૂમિયં ઠિતો, ન સો ઝાનાદીનં ભાગીયેવ ભવતિ ન સુદ્ધન્તે ઠિતત્તા, સકરણીયત્તા ચ, તેનેવ ભગવતા ‘‘સો પુન ઉપસમ્પન્નો ઓસારેતબ્બો’’તિ વુત્તં, તસ્મા તસ્સ પુગ્ગલસ્સ તે ભિક્ખુકાલે આપન્ના અન્તરાયિકા ધમ્મા વિપ્પટિસારં જનયિત્વા અવિપ્પટિસારમૂલકાનં પામોજ્જાદીનં સમ્ભવં નિવારેન્તિ, નો સકાસાવેસુયેવ. નો ચે નિવારેન્તિ, સમ્ભવતિ. ગરુકં આપજ્જિત્વા ભિક્ખૂનં આવિકત્વા ચે ઉપ્પબ્બજિતો, પકતત્તો હુત્વા ઉપ્પબ્બજિતોતિ કત્વા ઝાનાદીનં ભાગી અસ્સ ‘‘આવિકતા હિસ્સ ફાસુ હોતી’’તિ વુત્તત્તા. પગેવ ભિક્ખુકાલે, ન ત્વેવ ઉક્ખિત્તકો સકરણીયત્તાતિ એકે. તદનુવત્તનકો પન તં લદ્ધિં પહાય ભાગી અસ્સ. ન, ભિક્ખવે, સગહટ્ઠાય પરિસાય (મહાવ॰ ૧૫૪) સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકસ્સ અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નકસ્સ નિસિન્નપરિસાયાતિ (મહાવ॰ ૧૮૩) એત્થ ગહટ્ઠો નામ પકતિયા ગિહિલિઙ્ગે ઠિતો. સિક્ખં પચ્ચક્ખાય ભિક્ખુલિઙ્ગે ઠિતો સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો. સો સકાસાવેસુ સાપેક્ખત્તા સામણેરભાવં પત્થયમાનો તેનેવ લિઙ્ગેન તીહિ સરણગમનેહિ સામણેરો હોતિ. અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નો સંવાસં સાદિયન્તોપિ પચ્છા પુબ્બે વુત્તક્કમેન અસાદિયિત્વા સામણેરભાવં પત્થયમાનો સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો વિય તીહિ સરણગમનેહિ સામણેરો હોતિ, ન પુન કાસાવં પટિગ્ગાહાપેતબ્બો ભિક્ખૂહિ પઠમં દિન્નલિઙ્ગેયેવ ઠિતત્તા. યો પન પારાજિકો ચોદિયમાનો પરાજિત્વા ‘‘હન્દ, ભન્તે, સામણેરો ભવામિ, સરણાનિ દેથા’’તિ વદતિ, ‘‘સાધુ ગણ્હાહી’’તિ ન વત્તબ્બો, ગિહિલિઙ્ગે ઠપેત્વા પુન કાસાયાનિ પટિગ્ગાહાપેત્વા પબ્બાજેતબ્બો. ‘‘ઇદં પન સબ્બં અત્તનો મતિયા વુત્તત્તા વિચારેત્વા ગહેતબ્બ’’ન્તિ આચરિયો વદતિ. **પવેસનં** નામ અઙ્ગજાતં પવેસેન્તસ્સ અઙ્ગજાતેન સમ્ફુસનં. **પવિટ્ઠં** નામ યાવ મૂલા પવેસેન્તસ્સ વિપ્પકતકાલે વાયામકાલો. સુક્કવિસ્સટ્ઠિસમયે અઙ્ગજાતં **ઠિતં** નામ. **ઉદ્ધરણં** નામ નીહરણકાલો. **ગણ્ઠિપદે** પન ‘‘વાયામતો ઓરમિત્વા ઠાનં ઠિતં નામા’’તિ વુત્તં, તં અસઙ્કરતો દસ્સનત્થં વુત્તં. પવેસનપવિટ્ઠઉદ્ધરણકાલેસુપિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિ હોતિયેવ.

પઠમચતુક્કકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એકૂનસત્તતિદ્વિસતચતુક્કકથાવણ્ણના

૫૯-૬૦. ‘‘મતં યેભુય્યેન અક્ખાયિત’’ન્તિ વચનતો અમતં યેભુય્યેન ખાયિતમ્પિ પારાજિકવત્થુમેવાતિ દસ્સેતિ. સબ્બસો ખાયિતં, ઉપ્પાટિતં વા થુલ્લચ્ચયવત્થુમેવાતિ દસ્સેતિ, તથા ‘‘યેભુય્યેન ખાયિત’’ન્તિ વચનતો મતં સબ્બખાયિતં, ઉપ્પાટિતં વા દુક્કટવત્થૂતિ દસ્સેતિ. **ન ચ સાવસેસં પઞ્ઞપેન્તિ**. કિં કારણા? **ઇદઞ્હિ સિક્ખાપદં લોકવજ્જં, ન પણ્ણત્તિવજ્જં**. તત્થ સિક્ખાપદન્તિ પારાજિકં અધિપ્પેતં. તત્થ થુલ્લચ્ચયમ્પિ હિ લોકવજ્જં, ન પણ્ણત્તિવજ્જં. અથ વા ઉભયમ્પિ અનવસેસં પઞ્ઞત્તં. પારાજિકખેત્તે હિ હેટ્ઠિમકોટિં પાપેત્વા ઠપિતે તતો પરં થુલ્લચ્ચયન્તિ પઞ્ઞત્તમેવ હોતિ. તત્થ થુલ્લચ્ચયખેત્તમ્પિ પારાજિકખેત્તં વિય હેટ્ઠિમપરિચ્છેદેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **ઉપડ્ઢક્ખાયિતે થુલ્લચ્ચય**ન્તિ યત્થ નિમિત્તં ખાયિતં, તં દુક્કટવત્થૂતિ વેદિતબ્બં. એત્થાહ – પણ્ણત્તિવજ્જં કિં સાવસેસમેવ ભગવા પઞ્ઞાપેતીતિ? ન. એકંસતો પન યથાસમ્ભવં તત્થ તત્થ પકાસયિસ્સામ, કિમત્થં પન ભગવા ઉપડ્ઢક્ખાયિતે પારાજિકં ન પઞ્ઞાપેસીતિ અયં તાવ અપુચ્છા બુદ્ધવિસયત્તા વિનયપઞ્ઞત્તિયા. ઇદં પનેત્થ કારણપતિરૂપકં ‘‘ઉપડ્ઢભાવસ્સ દુબ્બિનિચ્છયત્તા’’તિ. યેભુય્યેન ખાયિતં નામ વચ્ચમગ્ગપસ્સાવમગ્ગમુખાનં ચતૂસુ કોટ્ઠાસેસુ દ્વે કોટ્ઠાસે અતિક્કમ્મ યાવ તતિયકોટ્ઠાસપરિયોસાના ખાદિતં, તતિયકોટ્ઠાસં અતિક્કમ્મ યાવ ચતુત્થકોટ્ઠાસપરિયોસાના દુક્કટવત્થુ.

યદિપિ નિમિત્તં સબ્બસો ખાયિતન્તિ ‘‘જીવમાનકસરીરંયેવ સન્ધાય વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ, તં વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. **અલ્લસરીરે**તિ અભિનવે, અકુથિતે વા મનુસ્સાનં જીવમાનસરીરે અક્ખિનાસાદીસુ થુલ્લચ્ચયમેવ. **તિરચ્છાનગતાનં હત્થિઅસ્સાદીનં નાસાય વત્થિકોસે ચ થુલ્લચ્ચય**ન્તિ ‘‘અમગ્ગેન અમગ્ગં પવેસેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા’’તિ ઇમાય **પાળિયા** અત્થવિસેસેનેત્થ વુત્તં. **ઉપકચ્છકાદીસુ દુક્કટં, સબ્બેસમ્પિ તિરચ્છાનગતાનં અક્ખિકણ્ણવણેસુ દુક્કટં, અવસેસસરીરેપિ દુક્કટમેવા**તિ ઇદં વિનીતવત્થુસ્મિં ‘‘એહિ, ભન્તે, મેથુનં ધમ્મં પટિસેવા’’તિ . ‘‘અલં ભગિનિ નેતં કપ્પતી’’તિ (પારા॰ ૭૯) ઇમિના તાવ મેથુનરાગાભાવો દસ્સિતો હોતિ. ‘‘એહિ, ભન્તે, ઊરુન્તરિકાય ઘટ્ટેહિ…પે॰… સો ભિક્ખુ તથા અકાસી’’તિ ઇમિના તાવ મોચનસ્સાદો દસ્સિતો હોતિ, તેનેવાહ ભગવા ‘‘આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા’’તિ. ‘‘યો પન મેથુનરાગેન ઊરુન્તરિકાય ઘટ્ટેતિ, તસ્સ દુક્કટ’’ન્તિ સિદ્ધન્તિ કત્વા વુત્તં.

મનુસ્સાનં અક્ખિકણ્ણવણાદિ થુલ્લચ્ચયવત્થુ, તિરચ્છાનગતાનં દુક્કટવત્થૂતિ એત્થ દુવિઞ્ઞેય્યો પાળિલેસો, તસ્મા ‘‘ન ચ, ભિક્ખવે, રત્તચિત્તેન અઙ્ગજાતં છુપિતબ્બં, યો છુપેય્ય, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા’’તિ વચનતો રત્તચિત્તેન અક્ખિકણ્ણવણં છુપન્તસ્સ દુક્કટન્તિ સિદ્ધન્તિ અયં **ચમ્મક્ખન્ધકે** પાળિલેસોતિ વેદિતબ્બો. ‘‘**જીવમાનકપુરિસસ્સા**તિ જીવમાનકસદ્દો મતે વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ ઞાપનત્થં વુત્તો’’તિ વદન્તિ. **મહાઅટ્ઠકથાયં પના**તિ ઇદં કિઞ્ચાપિ ‘‘કત્વા મહાઅટ્ઠકથં સરીર’’ન્તિ વુત્તં, અથ ખો સેસઅટ્ઠકથાસુ ‘‘મેથુનરાગેન મુખેના’’તિ વચનાભાવતો તત્થેવ ભાવતો તં વચનં પાળિવચનેન સંસન્દિત્વા દસ્સનત્થં વુત્તં. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ‘‘**તં સબ્બમ્પી**તિ મહાઅટ્ઠકથાયમેવ મેથુનરાગેન ઇત્થિયા નિમિત્તં અપ્પવેસેન્તો છુપતિ, થુલ્લચ્ચય’’ન્તિ ચ વુત્તં. ‘‘મેથુનરાગેન મુખેના’’તિપિ કત્થચિ, પાળિયં અવિસેસેન ‘‘ન ચ, ભિક્ખવે, રત્તચિત્તેન અઙ્ગજાતં છુપિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં, તસ્મા ‘‘તં સબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. **પુરિમં પસંસન્તી**તિ તિરચ્છાનગતિ…પે॰… વુત્તનયેનેવ થુલ્લચ્ચયં, કાયસંસગ્ગરાગેન દુક્કટન્તિઆદિઅટ્ઠકથાવચનેહિ સંસન્દનતો. ‘‘**તં સબ્બમ્પિ…પે॰… પુરિમં પસંસન્તી**’’તિ ઇદં સઙ્ગીતિતો પચ્છા સીહળદીપકેહિ આચરિયેહિ પાળિયા, અટ્ઠકથાયઞ્ચ વુત્તવચનં સંસન્દિત્વા વુત્તવિનિચ્છયોતિ વુત્તં. એત્થ **ઇતરથા હી**તિ પકતિમુખેન. કસ્મા દુક્કટન્તિ ચે? ‘‘અઙ્ગુલિબીજાદીનિ પવેસેન્તસ્સ દુક્કટ’’ન્તિ વુત્તત્તા યુત્તં. **તિરચ્છાનગતિત્થિયા પસ્સાવમગ્ગ**ન્તિ એત્થ મહાઅટ્ઠકથાયમ્પિ પુબ્બે ‘‘નિમિત્ત’’ન્તિ વત્વા એત્થ

‘‘પસ્સાવમગ્ગ’’ન્તિ વુત્તત્તા અવસેસનિમિત્તે દુક્કટન્તિ યુત્તં વિય દિસ્સતિ. **વુત્તનયેનેવા**તિ મેથુનરાગેન. **થુલ્લચ્ચય**ન્તિ ચ **ખન્ધકે** પસ્સાવનિમિત્તવસેનેવાગતત્તા ઉપપરિક્ખિત્વા ગહેતબ્બં.

એકૂનસત્તતિદ્વિસતચતુક્કકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સન્થતચતુક્કભેદકકથાવણ્ણના

૬૧-૨. ઇત્થિનિમિત્તં ખાણું કત્વાતિ ઇત્થિનિમિત્તસ્સ અન્તો ખાણું પવેસેત્વા સમતલં વા કત્વા અતિરિત્તં વા ખાણું ઘટ્ટેન્તસ્સ દુક્કટં પવેસાભાવા. ઈસકં અન્તો પવેસેત્વા ઠિતં ખાણુમેવ ચે અઙ્ગજાતેન છુપતિ, પારાજિકં. ‘‘ઉપ્પલગન્ધા ઉપ્પલભાવા’’તિપિ દીપવાસિનો પઠન્તિ કિર. **સુત્તં ભિક્ખુમ્હી**તિ સેવનચિત્તં ઉપટ્ઠિતેતિ (પારા॰ ૫૭) એત્થ વિય. ‘‘સુત્તભિક્ખુમ્હી’’તિ ચ પઠન્તિ, તં ઉજુકમેવ.

સન્થતચતુક્કભેદકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પકિણ્ણકકથાવણ્ણના

પકિણ્ણકે યાનિ સિક્ખાપદાનિ ‘‘કિરિયાની’’તિ વુચ્ચન્તિ, તેસં વસેન કાયો, વાચા ચ સહ વિઞ્ઞત્તિયા વેદિતબ્બા. અકિરિયાનં વસેન વિના વિઞ્ઞત્તિયા વેદિતબ્બા, ચિત્તં પનેત્થ અપ્પમાણં ભૂતારોચનસમુટ્ઠાનસ્સ કિરિયત્તા, અચિત્તકત્તા ચ. તત્થ કિરિયા આપત્તિયા અનન્તરચિત્તસમુટ્ઠાના વેદિતબ્બા. અવિઞ્ઞત્તિજનકમ્પિ એકચ્ચં બાહુલ્લનયેન ‘‘કિરિય’’ન્તિ વુચ્ચતિ, યથયિદં પઠમપારાજિકં વિઞ્ઞત્તિયા અભાવેપિ ‘‘સો ચે સાદિયતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સા’’તિ હિ વુત્તં ‘‘ન સાદિયતિ અનાપત્તી’’તિ ચ. વિઞ્ઞત્તિસઙ્ખાતાપિ કિરિયા વિના સેવનચિત્તેન ન હોતિ ચિત્તજત્તા, વિકારરૂપત્તા, ચિત્તાનુપરિવત્તિકત્તા ચ. તસ્મા કિરિયાસઙ્ખાતમિદં વિઞ્ઞત્તિરૂપં ઇતરં ચિત્તજરૂપં વિય જનકચિત્તેન વિના ન તિટ્ઠતિ, ઇતરં સદ્દાયતનં તિટ્ઠતિ, તસ્મા કિરિયાય સતિ એકન્તતો તજ્જનકં સેવનચિત્તં અત્થિયેવાતિ કત્વા ન સાદિયતિ અનાપત્તીતિ ન યુજ્જતિ. યસ્મા વિઞ્ઞત્તિજનકમ્પિ સમાનં સેવનચિત્તં ન સબ્બકાલં વિઞ્ઞત્તિં જનેતિ, તસ્મા વિનાપિ વિઞ્ઞત્તિયા સયં ઉપ્પજ્જતીતિ કત્વા ‘‘સાદિયતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સા’’તિ વુત્તં. નુપ્પજ્જતિ ચે, ન સાદિયતિ નામ, તસ્સ અનાપત્તિ, તેનેવ ભગવા ‘‘કિંચિત્તો ત્વં ભિક્ખૂ’’તિ ચિત્તેનેવ આપત્તિં પરિચ્છિન્દતિ, ન કિરિયાયાતિ વેદિતબ્બં. એત્તાવતા છ આપત્તિસમુટ્ઠાનાનિ, તાનિ એવ આપત્તિકરા ધમ્મા નામાતિ ચ, ચતૂહાકારેહિ આપત્તિં આપજ્જતિ કાયેન વાચાય કાયવાચાહિ કમ્મવાચાય આપજ્જતીતિ ચ એતાનિ સુત્તપદાનિ અવિરોધિતાનિ હોન્તિ, અઞ્ઞથા વિરોધિતાનિ. કથં? યઞ્હિ આપત્તિં કમ્મવાચાય આપજ્જતિ, ન તત્થ કાયાદયોતિ આપન્નં, તતો કમ્મવાચાય સદ્ધિં આપત્તિકરા ધમ્મા સત્તાતિ આપજ્જતિ, અથ તત્થાપિ કાયાદયો એકતો વા નાનાતો વા લબ્ભન્તિ. ‘‘ચતૂહિ આકારેહી’’તિ ન યુજ્જતિ, ‘‘તીહાકારેહિ આપત્તિં આપજ્જતી’’તિ વત્તબ્બં સિયાતિ એવં વિરોધિતાનિ હોન્તિ. કથં અવિરોધિતાનીતિ? સવિઞ્ઞત્તિકાવિઞ્ઞત્તિકભેદભિન્નત્તા કાયાદીનં. યા કિરિયા આપત્તિ, તં એકચ્ચં કાયેન સવિઞ્ઞત્તિકેન આપજ્જતિ , એકચ્ચં સવિઞ્ઞત્તિયા વાચાય, એકચ્ચં સવિઞ્ઞત્તિકાહિ કાયવાચાહિ આપજ્જતિ. યા પન અકિરિયા આપત્તિ, તં એકચ્ચં કમ્મવાચાય આપજ્જતિ, તઞ્ચ ખો અવસિટ્ઠાહિ અવિઞ્ઞત્તિકાહિ કાયવાચાહિયેવ, ન વિના ‘‘નો ચે કાયેન વાચાય પટિનિસ્સજ્જતિ, કમ્મવાચાપરિયોસાને આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા’’તિ (પારા॰ ૪૧૪, ૪૨૧) વચનતો.

અવિસેસેન વા એકચ્ચં આપત્તિં કાયેન આપજ્જતિ, એકચ્ચં વાચાય, એકચ્ચં કાયવાચાહિ. યં પનેત્થ કાયવાચાહિ, તં એકચ્ચં કેવલાહિ કાયવાચાહિ આપજ્જતિ, એકચ્ચં કમ્મવાચાય આપજ્જતીતિ અયમત્થો વેદિતબ્બોતિ એવં અવિરોધિતાનિ હોન્તિ.

તત્રાયં સમાસતો અત્થવિભાવના – **કાયેન આપજ્જતી**તિ કાયેન સવિઞ્ઞત્તિકેન અકત્તબ્બં કત્વા એકચ્ચં આપજ્જતિ, અવિઞ્ઞત્તિકેન કત્તબ્બં અકત્વા આપજ્જતિ, તદુભયમ્પિ કાયકમ્મં નામ. અકતમ્પિ હિ લોકે ''કત''ન્તિ વુચ્ચતિ ''ઇદં દુક્કટં મયા, યં મયા પુઞ્ઞં ન કત''ન્તિ એવમાદીસુ, સાસને ચ ''ઇદં તે, આવુસો આનન્દ, દુક્કટં, યં ત્વં ભગવન્તં ન પુચ્છી''તિઆદીસુ (ચૂળવ॰ ૪૪૩), એવમિધ વિનયપરિયાયે કાયેન અકરણીયમ્પિ ''કાયકમ્મ''ન્તિ વુચ્ચતિ, અયમેવ નયો **વાચાય આપજ્જતી**તિઆદીસુ. તત્થ **સમુટ્ઠાન**ગ્ગહણં કત્તબ્બતો વા અકત્તબ્બતો વા કાયાદિભેદાપેક્ખમેવ આપત્તિં આપજ્જતિ, ન અઞ્ઞથાતિ દસ્સનત્થં. **કિરિયા**ગ્ગહણં કાયાદીનં સવિઞ્ઞત્તિકાવિઞ્ઞત્તિકભેદદસ્સનત્થં. **સઞ્ઞા**ગ્ગહણં આપત્તિયા અઙ્ગાનઙ્ગચિત્તવિસેસદસ્સનત્થં, તેન યં ચિત્તં કિરિયાલક્ખણે, અકિરિયાલક્ખણે વા સન્નિહિતં, યતો વા કિરિયા વા અકિરિયા વા હોતિ, ન તં અવિસેસેન આપત્તિયા અઙ્ગં વા અનઙ્ગં વા હોતિ, કિન્તુ યાય સઞ્ઞાય ''સઞ્ઞાવિમોક્ખ''ન્તિ વુચ્ચતિ, તાય સમ્પયુત્તં ચિત્તં અઙ્ગં, ઇતરં અનઙ્ગન્તિ દસ્સિતં હોતિ. ઇદાનિ યેન ચિત્તેન સિક્ખાપદં સચિત્તકં હોતિ, યદભાવા અચિત્તકં, તેન તસ્સ અવિસેસેન સાવજ્જત્તા લોકવજ્જભાવોવ વુચ્ચતિ, કિન્તુ સાવજ્જંયેવ સમાનં એકચ્ચં લોકવજ્જં એકચ્ચં પણ્ણત્તિવજ્જન્તિ દસ્સનત્થં **લોકવજ્જ**ગ્ગહણં. ચિત્તમેવ યસ્મા ''લોકવજ્જ''ન્તિ વુચ્ચતિ, તસ્મા મનોકમ્મમ્પિ સિયા આપત્તીતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગનિવારણત્થં **કમ્મ**ગ્ગહણં. યં પનેત્થ અકિરિયાલક્ખણં કમ્મં, તં કુસલત્તિકવિનિમુત્તં સિયાતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગનિવારણત્થં **કુસલત્તિક**ગ્ગહણં. યા પનેત્થ અબ્યાકતા આપત્તિ, તં એકચ્ચં અવેદનમ્પિ સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધસમાપન્નો આપજ્જતીતિ કત્વા વેદનાત્તિકં એત્થ ન લબ્ભતીતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગનિવારણત્થં **વેદનાત્તિક**ગ્ગહણં કતન્તિ વેદિતબ્બં. સિક્ખાપદઞ્હિ સચિત્તકપુગ્ગલવસેન ''તિચિત્તં તિવેદન''ન્તિ લદ્ધવોહારં અચિત્તકેનાપન્નમ્પિ ''તિચિત્તં તિવેદન''મિચ્ચેવ વુચ્ચતિ. તત્રિદં સુત્તં ''અત્થાપત્તિ અચિત્તકો આપજ્જતિ અચિત્તકો વુટ્ઠાતિ (પરિ॰ ૩૨૪). અત્થાપત્તિ કુસલચિત્તો આપજ્જતિ કુસલચિત્તો વુટ્ઠાતી''તિઆદિ (પરિ॰ ૪૭૦). **અનુગણ્ઠિપદે** પન ''સઞ્ઞા સદા અનાપત્તિમેવ કરોતિ, ચિત્તં આપત્તિમેવ, અચિત્તકં નામ વત્થુઅવિજાનનં, નોસઞ્ઞાવિમોક્ખં વીતિક્કમજાનનં, ઇદમેતેસં નાનત્ત''ન્તિ વુત્તં.

સબ્બસઙ્ગાહકવસેનાતિ સબ્બસિક્ખાપદાનં સઙ્ગહવસેન. ભિક્ખુનિયા ચીવરદાનાદિ **કિરિયાકિરિયતો**. જાતરૂપરજતપટિગ્ગહણાદિ **સિયા કિરિયતો**. ઉપનિક્ખિત્તાપટિક્ખેપે **સિયા અકિરિયતો**. દેસિતવત્થુકપમાણાતિક્કન્તકુટિકરણે **સિયા કિરિયતો**, અદેસિતવત્થુકપમાણાતિક્કન્તકરણે **સિયા કિરિયાકિરિયતો**. **યં ચિત્તઙ્ગં લભતિયેવા**તિ કાયચિત્તં વાચાચિત્તન્તિ એવં. **વિનાપિ ચિત્તેના**તિ એત્થ વિનાપિ ચિત્તેન સહાપિ ચિત્તેનાતિ અધિપ્પાયો. યો સો સવિઞ્ઞત્તિકો, અવિઞ્ઞત્તિકો ચ વુત્તો કાયો, તસ્સ કમ્મં કાયકમ્મં, તથા વચીકમ્મં. તત્થ સવિઞ્ઞત્તિકો કાયો ઉપ્પત્તિયા કમ્મં સાધેતિ, ઇતરો અનુપ્પત્તિયા. તથા વાચાતિ વેદિતબ્બં, **સિક્ખાપદ**ન્તિ ''યો તત્થ નામકાયો પદકાયો''તિ વચનતો વીતિક્કમે યુજ્જતીતિ વુત્તં. ''હસિતુપ્પાદવોટ્ઠબ્બનાનિપિ આપત્તિસમુટ્ઠાપકચિત્તાનિ. ઇદમ્પિ ન મયા પરિચ્છિન્નન્તિ હસમાનો પસ્સતિ યદા, તદા વોટ્ઠબ્બનં જવનગતિક''ન્તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. અભિઞ્ઞાચિત્તાનિ પઞ્ઞત્તિં અજાનિત્વા ઇદ્ધિવિકુબ્બનાદિકાલે ગહેતબ્બાનિ.

એત્થ પન યો પન ભિક્ખુ ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો...પે॰... મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તો અત્થિ કોચિ પારાજિકો હોતિ અસંવાસો, અત્થિ કોચિ ન પારાજિકો હોતિ અસંવાસો. દુક્કટથુલ્લચ્ચયવત્થૂસુ પટિસેવન્તો અત્થિ

કોચિ ન પારાજિકો. પક્ખપણ્ડકો અપણ્ડકપક્ખે ઉપસમ્પન્નો પણ્ડકપક્ખે મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તો સો પારાજિકં આપત્તિં નાપજ્જતીતિ ન પારાજિકો નામ. ન હિ અભિક્ખુનો આપત્તિ નામ અત્થિ. સો અનાપત્તિકત્તા અપણ્ડકપક્ખે આગતો કિં અસંવાસો હોતિ ન હોતીતિ? હોતિ, ''અભબ્બો તેન સરીરબન્ધનેના''તિ (પારા॰ ૫૫; મહાવ॰ ૧૨૯) હિ વુત્તં. ''યો પન, ભિક્ખુ, ભિક્ખૂનં…પે॰… અસંવાસો''તિ (પારા॰ ૪૪) વુત્તત્તા યો પન ભિક્ખુભાવેન મેથુનં ધમ્મં પટિસેવતિ, સો એવ અભબ્બો. નાયં અપારાજિકત્તાતિ ચે? ન, ''બ્યત્તેન ભિક્ખુના પટિબલેન સઙ્ઘો ઞાપેતબ્બો''તિ (મહાવ॰ ૮૬) વુત્તટ્ઠાને યથા અભિક્ખુના કમ્મવાચાય સાવિતાયપિ કમ્મં રુહતિ કમ્મવિપત્તિયા અસમ્ભવતો, એવંસમ્પદમિદં દટ્ઠબ્બં. તત્રિદં યુત્તિ – ઉપસમ્પન્નપુબ્બો એવ ચે કમ્મવાચં સાવેતિ, સઙ્ઘો ચ તસ્મિં ઉપસમ્પન્નસઞ્ઞી, એવઞ્ચે કમ્મં રુહતિ, ન અઞ્ઞથાતિ નો ખન્તીતિ આચરિયો. ગહટ્ઠો વા તિત્થિયો વા પણ્ડકો વા અનુપસમ્પન્નસઞ્ઞી કમ્મવાચં સાવેતિ, સઙ્ઘેન કમ્મવાચા ન વુત્તા હોતિ, ''સઙ્ઘો ઉપસમ્પાદેય્ય, સઙ્ઘો ઉપસમ્પાદેતિ, ઉપસમ્પન્નો સઙ્ઘેના''તિ (મહાવ॰ ૧૨૭) હિ વચનતો સઙ્ઘેન કમ્મવાચાય વત્તબ્બાય સઙ્ઘપરિયાપન્નેન, સઙ્ઘપરિયાપન્નસઞ્ઞિતેન વા એકેન વુત્તા સઙ્ઘેન વુત્તાવ હોતીતિ વેદિતબ્બો, અયમેવ સબ્બકમ્મેસુ યુત્તિ. તથા અત્થિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તો કોચિ નાસેતબ્બો ''યો ભિક્ખુનીદૂસકો, અયં નાસેતબ્બો''તિ વુત્તત્તા એવ, સો અનુપસમ્પન્નોવ, સહસેય્યાપત્તિઆદિં જનેતિ, તસ્સ ઓમસને ચ દુક્કટં હોતિ. અભિક્ખુનિયા મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તો ન નાસેતબ્બો ''અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નો, ભિક્ખવે, અનુપસમ્પન્નો…પે॰… નાસેતબ્બો''તિ પાળિયા અભાવતો. તેનેવ સો ઉપસમ્પન્નસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, ન સહસેય્યાપત્તાદિં જનેતિ, કેવલં અસંવાસોતિ કત્વા ગણપૂરકો ન હોતિ, એકકમ્મં એકુદ્દેસોપિ હિ સંવાસોતિ વુત્તો. સમસિક્ખતાપિ સંવાસોતિ કત્વા સો તેન સદ્ધિં નત્થીતિ પદસોધમ્માપત્તિં પન જનેતીતિ કારણચ્છાયા દિસ્સતિ. યથા ભિક્ખુનિયા સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ એકકમ્માદિનો સંવાસસ્સ અભાવા ભિક્ખુની અસંવાસા ભિક્ખુસ્સ, તથા ભિક્ખુ ચ ભિક્ખુનિયા, પદસોધમ્માપત્તિં પન જનેતિ. તથા ''અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નોપિ એકચ્ચો યો નાસેતબ્બો''તિ અવુત્તોતિ ઇમિના નિદસ્સનેન સા કારણચ્છાયા ગહણં ન ગચ્છતિ.

અપિ ચ ''ભિક્ખુ સુત્તભિક્ખુમ્હિ વિપ્પટિપજ્જતિ, પટિબુદ્ધો સાદિયતિ, ઉભો નાસેતબ્બા''તિ (પારા॰ ૬૬) ચ, ''તેન હિ, ભિક્ખવે, મેત્તિયં ભિક્ખુનિં નાસેથા''તિ (પારા॰ ૩૮૪) ચ વચનતો યો સઙ્ઘમજ્ઝં પવિસિત્વા અનુવિજ્જકેન અનુવિજ્જિયમાનો પરાજાપિતો, સોપિ અનુપસમ્પન્નોવ, ન ઓમસવાદપાચિત્તિયં જનેતીતિ વેદિતબ્બં. કિઞ્ચાપિ ''ઉપસમ્પન્નં ઉપસમ્પન્નસઞ્ઞી ખુંસેતુકામો''તિ **પાળિ** નત્થિ, કિઞ્ચાપિ **કઙ્ખાવિતરણિયં** ''યં અક્કોસતિ, તસ્સ ઉપસમ્પન્નતા, અનઞ્ઞાપદેસેન જાતિઆદીહિ અક્કોસનં, 'મં અક્કોસતી'તિ જાનના, અત્થપુરેક્ખારતાદીનં અભાવોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાની''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ ઓમસવાદસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં, તથાપિ દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદે ''અસુદ્ધો હોતિ પુગ્ગલો અઞ્ઞતરં પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નો, તઞ્ચે સુદ્ધદિટ્ઠિ સમાનો ઓકાસં કારાપેત્વા અક્કોસાધિપ્પાયો વદેતિ, આપત્તિ ઓમસવાદસ્સા''તિ (પારા॰ ૩૮૯) વચનતો અસુદ્ધે ઉપસમ્પન્નસઞ્ઞાય એવ ઓમસન્તસ્સ પાચિત્તિયં. અસુદ્ધદિટ્ઠિસ્સ દુક્કટં. ''સુદ્ધો હોતિ પુગ્ગલો, અઞ્ઞતરં પારાજિકં ધમ્મં અનજ્ઝાપન્નો, તઞ્ચે સુદ્ધદિટ્ઠિ સમાનો ઓકાસં કારાપેત્વા અક્કોસાધિપ્પાયો વદેતિ, આપત્તિ ઓમસવાદસ્સા''તિ (પારા॰ ૩૮૯) વચનતો પન **કઙ્ખાવિતરણિયં** ''તસ્સ ઉપસમ્પન્નતા ઉપસમ્પન્નસઞ્ઞિતા''તિ ન વુત્તં અનેકંસિકત્તા તસ્સ અઙ્ગસ્સાતિ વેદિતબ્બં.

અપિ ચેત્થ સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકચતુક્કં વેદિતબ્બં, અત્થિ પુગ્ગલો સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો ન સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો, અત્થિ સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો ન સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો, અત્થિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો ચેવ

સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો ચ, અત્થિ નેવ સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો ન સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો. તત્થ તતિયો ભિક્ખુનીસિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો વેદિતબ્બો. સા હિ યાવ ન લિઙ્ગં પરિચ્ચજતિ, કાસાવે સઉસ્સાહાવ સમાના સામઞ્ઞા ચવિતુકામા સિક્ખં પચ્ચક્ખન્તીપિ ભિક્ખુની એવ સિક્ખાસાજીવસમાપન્નાવ. વુત્તઞ્હિ ભગવતા ''ન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનિયા સિક્ખાપચ્ચક્ખાન''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૪). કદા ચ પન સા અભિક્ખુની હોતીતિ? યદા સામઞ્ઞા ચવિતુકામા ગિહિનિવાસનં નિવાસેતિ, સા ''વિબ્ભન્તા''તિ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. વુત્તઞ્હિ ભગવતા ''યદેવ સા વિબ્ભન્તા, તદેવ અભિક્ખુની''તિ (ચૂળવ॰ ૪૩૪). કિત્તાવતા પન વિબ્ભન્તા હોતીતિ? સામઞ્ઞા ચવિતુકામા કાસાવેસુ અનાલયા કાસાવં વા અપનેતિ, નગ્ગા વા ગચ્છતિ, તિણપણ્ણાદિના વા પટિચ્છાદેત્વા ગચ્છતિ, કાસાવંયેવ વા ગિહિનિવાસનાકારેન નિવાસેતિ, ઓદાતં વા વત્થં નિવાસેતિ, સલિઙ્ગેનેવ વા સદ્ધિં તિત્થિયેસુ પવિસિત્વા કેસલુઞ્ચનાદિવતં સમાદિયતિ, તિત્થિયલિઙ્ગં વા સમાદિયતિ, તદા વિબ્ભન્તા નામ હોતિ. તત્થ યા ભિક્ખુનિલિઙ્ગે ઠિતાવ તિત્થિયવતં સમાદિયતિ, સા તિત્થિયપક્કન્તકો ભિક્ખુ વિય પચ્છા પબ્બજ્જમ્પિ ન લભતિ, સેસા પબ્બજ્જમેવેકં લભન્તિ, ન ઉપસમ્પદં. **પાળિયં** કિઞ્ચાપિ ''યા સા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુની સકાસાવા તિત્થાયતનં સઙ્કન્તા, સા આગતા ન ઉપસમ્પાદેતબ્બા''તિ વચનતો યા પઠમં વિબ્ભમિત્વા પચ્છા તિત્થાયતનં સઙ્કન્તા, સા આગતા ઉપસમ્પાદેતબ્બાતિ અનુઞ્ઞાતં વિય દિસ્સતિ. સઙ્ગીતિઆચરિયેહિ પન ''ચતુવીસતિ પારાજિકાની''તિ વુત્તત્તા ન પુન સા ઉપસમ્પાદેતબ્બા, તસ્મા એવ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં નાનુઞ્ઞાતં ભગવતા. અન્તિમવત્થુઅજ્ઝાપન્ના પન ભિક્ખુની એવ. પક્ખપણ્ડકીપિ ભિક્ખુની એવ. **કિન્તિ** પુચ્છા.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૬૭. વિનીતાનિ વિનિચ્છિતાનિ વત્થૂનિ **વિનીતવત્થૂનિ**. **તેસં તેસં** ''તેન ખો પન સમયેન અઞ્ઞતરો ભિક્ખૂ''તિઆદીનં **વત્થૂનં** પાટેક્કં નામગણનં ઉદ્ધરિત્વા ઉદ્ધરિત્વા ઊનાધિકદોસસોધનટ્ઠેન ઉદ્દાના ચ તા મત્રાદિસિદ્ધિગાથાહિ છન્દોવિચિતિલક્ખણેન ગાથા ચાતિ ''**ઉદ્દાનગાથા નામા**''તિ વુત્તં, **દે, સોધને** ઇતિ ધાતુસ્સ રૂપં ઉદ્દાનાતિ વેદિતબ્બં. ઇમા પન ઉદ્દાનગાથા ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ સઙ્ગીતિકાલે ઠપિતા, કત્થાતિ ચે? પદભાજનીયાવસાને. ''**વત્થુગાથા** નામ 'તેન ખો પન સમયેન અઞ્ઞતરો ભિક્ખૂ'તિઆદીનં ઇમેસં વિનીતવત્થૂનં નિદાનાની''તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં, તસ્મા તત્થ વુત્તનયેન વિનીતવત્થૂનિ એવ ''વત્થુગાથા''તિ વુત્તાતિ વેદિતબ્બં. ઇદમેત્થ સમાસતો અધિપ્પાયનિદસ્સનં – ''આપત્તિં ત્વં, ભિક્ખુ, આપન્નો પારાજિક''ન્તિ મૂલાપત્તિદસ્સનવસેન વા, ''અનાપત્તિ, ભિક્ખુ, પારાજિકસ્સ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સ, દુક્કટસ્સા''તિ આપત્તિભેદદસ્સનવસેન વા, ''અનાપત્તિ, ભિક્ખુ, અસાદિયન્તસ્સા''તિ અનાપત્તિદસ્સનવસેન વા યાનિ વત્થૂનિ વિનીતાનિ વિનિચ્છિતાનિ, તાનિ વિનીતવત્થૂનિ નામ. તેસં વિનીતવત્થૂનં નિદાનવત્થુદીપિકા તન્તિ **વત્થુગાથા** નામ. ઉદ્દાનગાથાવ ''વત્થુગાથા''તિ વુત્તાતિ એકે. તેસં ''ઇમિના લક્ખણેન આયતિં વિનયધરા વિનયં વિનિચ્છિનિસ્સન્તી''તિ વચનેન વિરુજ્ઝતિ. ન હિ ઉદ્દાનગાથાયં કિઞ્ચિપિ વિનિચ્છયલક્ખણં દિસ્સતિ, ઉદ્દાનગાથાનં વિસું પયોજનં વુત્તં ''સુખં વિનયધરા ઉગ્ગણ્હિસ્સન્તી''તિ, તસ્મા પયોજનનાનત્તતોપેતં નાનત્તં વેદિતબ્બં. તત્થાયં વિગ્ગહો – વત્થૂનિ એવ ગાથા વત્થુગાથા. વિનીતવત્થુતો વિસેસનત્થમેત્થ ગાથાગ્ગહણં. ઉદ્દાનગાથાતો વિસેસનત્થં વત્થુગ્ગહણન્તિ વેદિતબ્બં. કેચિ પન ''ગાથાનં વત્થૂનીતિ વત્તબ્બે વત્થુગાથાતિ વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. મક્કટિવત્થું અઞ્ઞે તત્થ ભિક્ખૂ આરોચેસું, ઇધ સયમેવ. તત્થ કારણસ્સ ''ભગવતા સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્ત''ન્તિ વુત્તત્તા વજ્જિપુત્તકાપિ અઞ્ઞે એવ. ''તત્થ આનન્દત્થેરો, ઇધ તે એવા''તિ અઞ્ઞતરસ્મિં **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. આચરિયસ્સ અધિપ્પાયો પુબ્બે વુત્તો, તસ્મા ઉપપરિક્ખિતબ્બં.

૬૭-૮. **ગત્વા**તિ અપુચ્છિત્વા સયમેવ ગત્વા. **પોક્ખર**ન્તિ સરીરં ભેરિપોક્ખરં વિય. લોકિયા અવિકલં ‘‘સુન્દર’’ન્તિ વદન્તિ, તસ્મા વણ્ણપોક્ખરતાયાતિ પઠમેનત્થેન વિસિટ્ઠકાયચ્છવિતાયાતિ અત્થો, દુતિયેન વણ્ણસુન્દરતાયાતિ. ‘‘ઉપ્પલગબ્ભવણ્ણત્તા સુવણ્ણવણ્ણા, તસ્મા ઉપ્પલવણ્ણાતિ નામં લભી’’તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. **નીલુપ્પલવણ્ણા કાયચ્છવી**તિ વચનં પન સામચ્છવિં દીપેતિ. લોકે પન ‘‘ઉપ્પલસમા પસત્થસામા’’તિ વચનતો ‘‘યા સામા સામવણ્ણા સામતનુમજ્ઝા, સા પારિચરિયા સગ્ગે મમ વાસો’’તિ વચનતો સામચ્છવિકા ઇત્થીનં પસત્થા. ‘‘યાવસ્સા નં અન્ધકાર’’ન્તિપિ પાઠો. કિલેસકામેહિ વત્થુકામેસુ યો ન લિમ્પતિ.

૬૯. **ઇત્થિલિઙ્ગં પાતુભૂત**ન્તિ ઇત્થિસણ્ઠાનં પાતુભૂતં, તઞ્ચ ખો પુરિસિન્દ્રિયસ્સ અન્તરધાનેન ઇત્થિન્દ્રિયસ્સ પાતુભાવેન. એવં પુરિસિન્દ્રિયપાતુભાવેપિ. એતેન યથા બ્રહ્માનં પુરિસિન્દ્રિયં નુપ્પજ્જતિ, કેવલં પુરિસસણ્ઠાનમેવ ઉપ્પજ્જતિ, યથા ચ કસ્સચિ પણ્ડકસ્સ વિનાપિ પુરિસિન્દ્રિયેન પુરિસસણ્ઠાનં ઉપ્પજ્જતિ, ન તથા તેસન્તિ દસ્સિતં હોતિ, તં પન ઇત્થિન્દ્રિયં, પુરિસિન્દ્રિયં વા અન્તરધાયન્તં મરન્તાનં વિય પટિલોમક્કમેન સત્તરસમચિત્તક્ખણતો પટ્ઠાય અન્તરધાયતિ. પચ્ચુપ્પન્ને ઇન્દ્રિયે નિરુદ્ધે ઇતરં વિસભાગિન્દ્રિયં પાતુભવતિ. યસ્મા મહાનિદ્દં ઓક્કન્તસ્સેવ કિરસ્સ વિસભાગિન્દ્રિયં પાતુભવતિ, તસ્મા ‘‘**રત્તિભાગે નિદ્દં ઓક્કન્તસ્સા**’’તિ વુત્તં. ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તંયેવ ઉપજ્ઝં તમેવ ઉપસમ્પદ’’ન્તિ વચનતો પવત્તિનીયેવ ઉપજ્ઝાયા, ઉપસમ્પદાચરિયા ભિક્ખુનીયેવ આચરિયાતિ કત્વા તાસં ઉપજ્ઝાયવત્તં, આચરિયવત્તઞ્ચ ઇમિના ભિક્ખુનાસદાસાયં પાતં ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા કાતબ્બં, તાહિ ચ ઇમસ્સ વિહારં આગમ્મ સદ્ધિવિહારિકવત્તાદિ કાતબ્બં નુ ખોતિ ચે? ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનીહિ સઙ્ગમિતુ’’ન્તિ વચનેન વિનાભાવદીપનતો કેવલં ન પુન ઉપજ્ઝા ગહેતબ્બા, ન ચ ઉપસમ્પદા કાતબ્બાતિ દસ્સનત્થમેવ ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તંયેવ ઉપજ્ઝ’’ન્તિઆદિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તત્થ **ભિક્ખુનીહિ સઙ્ગમિતુ**ન્તિ ભિક્ખૂહિ વિના હુત્વા ભિક્ખુનીહિ એવ સદ્ધિં સમઙ્ગી ભવિતું અનુજાનામીતિ અત્થો, તસ્મા ઇમિના પાળિલેસેન ‘‘તસ્સા એવ ગામન્તરાદીહિ અનાપત્તી’’તિ અટ્ઠકથાવચનં સિદ્ધં હોતિ, આગન્ત્વા સઙ્ગમિતું સક્કા, યઞ્ચ ભગવતા ગમનં અનુઞ્ઞાતં, તં નિસ્સાય કુતો ગામન્તરાદિપચ્ચયા આપત્તિ. ન હિ ભગવા આપત્તિયં નિયોજેતીતિ યુત્તમેવ તં, અઞ્ઞથા ‘‘યા આપત્તિયો ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીહિ અસાધારણા, તાહિ આપત્તીહિ અનાપત્તી’’તિ પાળિવચનતો ન ગામન્તરાદીહિ અનાપત્તીતિ આપજ્જતિ. સાધારણતા આપત્તિયેવ ‘‘યા આપત્તિયો ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીહિ અસાધારણા, યા ચ ભિક્ખુનીહિ સઙ્ગમન્તિયા ગામન્તરનદીપારરત્તિવિપ્પવાસગણઓહીયનાપત્તિયો, તાહિ આપત્તીહિ અનાપત્તી’’તિ ન વુત્તત્તાતિ ચે? ન વુત્તં અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો. ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં સઙ્કન્તાયપિ તસ્સા તા પહાય અઞ્ઞાહિ સઙ્ગમન્તિયા ગામન્તરાદીહિ અનાપત્તિ એવ સબ્બકાલન્તિ ઇમસ્સ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો તથા ન વુત્તન્તિ અત્થો. તત્થ ગામન્તરાપત્તાદિવત્થું સઞ્ચિચ્ચ તસ્મિં કાલે અજ્ઝાચરન્તીપિ સા લિઙ્ગપાતુભાવેન કારણેન અનાપજ્જનતો અનાપત્તિ. અનાપજ્જનટ્ઠેનેવ વુટ્ઠાતિ નામાતિ વેદિતબ્બા. તથા યોગી અનુપ્પન્ને એવ કિલેસે નિરોધેતિ. અબન્ધનોપિ પત્તો ‘‘ઊનપઞ્ચબન્ધનો’’તિ વુચ્ચતિ, સબ્બસો વા પન ન સાવેતિ અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા, એવમિધ અનાપન્નાપિ આપત્તિ વુટ્ઠિતા નામ હોતીતિ વેદિતબ્બા.

યસ્મા પન સા પુરિસેન સહસેય્યાપત્તિં અનાપજ્જન્તીપિ સક્કોતિ ભિક્ખુનીહિ સઙ્ગમિતું , તસ્મા અનાપત્તીતિ કત્વા અટ્ઠકથાયં ‘‘ઉભિન્નમ્પિ સહસેય્યાપત્તિ હોતી’’તિ વુત્તં. વુત્તઞ્હેતં **પરિવારે** ‘‘અપરેહિપિ ચતૂહાકારેહિ આપત્તિં આપજ્જતિ સઙ્ઘમજ્ઝે ગણમજ્ઝે પુગ્ગલસ્સ સન્તિકે લિઙ્ગપાતુભાવેના’’તિ (પરિ॰ ૩૨૪). યં પન વુત્તં **પરિવારે** ‘‘અત્થાપત્તિ આપજ્જન્તો વુટ્ઠાતિ વુટ્ઠહન્તો આપજ્જતી’’તિ (પરિ॰ ૩૨૪), તસ્સ સહસેય્યાદિં આપજ્જતિ અસાધારણાપત્તીહિ વુટ્ઠાતિ, તદુભયમ્પિ સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. દૂરે વિહારો હોતિ પઞ્ચધનુસતિકં પચ્છિમં,

વિહારતો પટ્ઠાય ગામં પવિસન્તિયા ગામન્તરં હોતીતિ અત્થો. **સંવિદહનં પરિમોચેત્વા**તિ અદ્ધાનગમનસંવિદહનં અકત્વાતિ અત્થો. **તા કોપેત્વા**તિ પરિચ્ચજિત્વાતિ અત્થો. “**પરિપુણ્ણવસ્સસામણેરેનાપી**”તિ વચનતો અપરિપુણ્ણવસ્સસ્સ ઉપજ્ઝાયગ્ગહણં નત્થીતિ વિય દિસ્સતિ. **વિનયકમ્મં કત્વા ઠપિતો**તિ વિકપ્પેત્વા ઠપિતો. અવિકપ્પિતાનં દસાહાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયતા વેદિતબ્બા. **પુન પટિગ્ગહેત્વા સત્તાહં વટ્ટતી**તિ પન ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં સન્નિધિં ભિક્ખુનીહિ પટિગ્ગાહાપેત્વા પરિભુઞ્જિતુ’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૪૨૧) વચનતો વુત્તં. **અનપેક્ખવિસ્સજ્જનેના**તિ વત્થું અનપેક્ખવિસ્સજ્જનેન વા પટિગ્ગહણેન વા પુન પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જિસ્સામીતિ. **પક્ખમાનત્તકાલે પુનદેવ લિઙ્ગં પરિવત્તતિ છારત્તં માનત્તમેવ દાતબ્બન્તિ** સચે, ભિક્ખુકાલે અપ્પટિચ્છન્નાય આપત્તિયા, નો પટિચ્છન્નાયાતિ નો લદ્ધીતિ આચરિયો.

પરિવાસદાનં પન નત્થીતિ ભિક્ખુનિયા છાદનાસમ્ભવતો વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. સચે ભિક્ખુની અસાધારણં પારાજિકાપત્તિં આપજ્જિત્વા પુરિસલિઙ્ગં પટિલભતિ, ભિક્ખૂસુ ઉપસમ્પદં ન લભતિ, પબ્બજ્જં લભતિ, અનુપબ્બજિત્વા ભિક્ખુભાવે ઠિતો સહસેય્યાપત્તિં ન જનેતિ. વિબ્ભન્તાય ભિક્ખુનિયા પુરિસલિઙ્ગે પાતુભૂતે ભિક્ખૂસુ ઉપસમ્પદં ન લભતિ, પારાજિકં. અવિબ્ભન્તમાનસ્સ ગહટ્ઠસ્સેવ સતો ભિક્ખુનીદૂસકસ્સ સચે ઇત્થિલિઙ્ગં પાતુભવતિ, નેવ ભિક્ખુનીસુ ઉપસમ્પદં લભતિ, ન પુન લિઙ્ગપરિવત્તે જાતે ભિક્ખૂસુ વાતિ. ભિક્ખુનિયા લિઙ્ગપરિવત્તે સતિ ભિક્ખુ હોતિ, સો ચે સિક્ખં પચ્ચક્ખાય વિબ્ભમિત્વા ઇત્થિલિઙ્ગં પટિલભેય્ય, ભિક્ખુનીસુ ઉપસમ્પદં પટિલભતિ ઉભયત્થ પુબ્બે પારાજિકભાવં અપ્પત્તત્તા. યા પન ભિક્ખુની પરિપુણ્ણદ્વાદસવસ્સા પુરિસલિઙ્ગં પટિલભેય્ય, ઉપસમ્પન્નો ભિક્ખુ એવ. પુન સિક્ખં પચ્ચક્ખાય આગતો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો અપરિપુણ્ણવીસતિવસ્સત્તા. પુન લિઙ્ગપરિવત્તે સતિ ભિક્ખુનીસુ ઉપસમ્પદં લભતિ. એવં ચે કતદ્વાદસસઙ્ગહસ્સ દારકસ્સ લિઙ્ગપરિવત્તે સતિ ગિહિગતા ઇત્થી હોતિ, પરિપુણ્ણદ્વાદસવસ્સા ઉપસમ્પાદેતબ્બા કિર. ભિક્ખુનિયા ઇત્થિલિઙ્ગન્તરધાનેન, ભિક્ખુસ્સ વા પુરિસલિઙ્ગન્તરધાનેન પક્ખપણ્ડકભાવો ભવેય્ય, ન સા ભિક્ખુની ભિક્ખુનીહિ નાસેતબ્બા ભિક્ખુ વા ભિક્ખૂહિ પુન પકતિભાવાપત્તિસમ્ભવા . પકતિપણ્ડકં પન સન્ધાય ‘‘પણ્ડકો નાસેતબ્બો’’તિ વુત્તં. પક્ખપણ્ડકો હિ સંવાસનાસનાય નાસેતબ્બો, ઇતરો ઉભયનાસનાયાતિ અત્થો. યદિ તેસં પુન પકતિભાવો ભવેય્ય, ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તંયેવ ઉપજ્ઝં તમેવ ઉપસમ્પદં તાનિયેવ વસ્સાનિ ભિક્ખુનીહિ સઙ્ગમિતુ’’ન્તિ અયં વિધિ સમ્ભવતિ. સચે નેસં લિઙ્ગન્તરં પાતુભવેય્ય, સો ચ વિધિ, યા આપત્તિયો ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીહિ સાધારણા, તા આપત્તિયો ભિક્ખુનીનં સન્તિકે વુટ્ઠાતું અસાધારણાહિ અનાપત્તીતિ અયમ્પિ વિધિ સમ્ભવતિ. યં વુત્તં **પરિવારે** ‘‘સહ પટિલાભેન પુરિમં જહતિ, પચ્છિમે પતિટ્ઠાતિ, વિઞ્ઞત્તિયો પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ, પઞ્ઞત્તિયો નિરુજ્ઝન્તિ, સહ પટિલાભેન પચ્છિમં જહતિ, પુરિમે પતિટ્ઠાતિ, વિઞ્ઞત્તિયો’’તિઆદિ, તં યથાવુત્તવિધિં સન્ધાય વુત્તન્તિ અમ્હાકં ખન્તીતિ આચરિયો. ઇત્થિલિઙ્ગં, પુરિસલિઙ્ગં વા અન્તરધાયન્તં કિં સકલમ્પિ સરીરં ગહેત્વા અન્તરધાયતિ, ઉદાહુ સયમેવ. કિઞ્ચેત્થ – યદિ તાવ સકલં સરીરં ગહેત્વા અન્તરધાયતિ, અયં પુગ્ગલો ચુતો ભવેય્ય. તસ્મા સામઞ્ઞા ચુતો ભવેય્ય, પુન ઉપસમ્પજ્જન્તો ઓપપાતિકો ભવેય્ય. અથ સયમેવ અન્તરધાયતિ, સોપિ ભાવો તસ્સ વિરુજ્ઝતિ. ઇત્થિન્દ્રિયાદીનિ હિ સકલમ્પિ સરીરં બ્યાપેત્વા ઠિતાનીતિ ખણનિરોધો વિય તેસં અન્તરધાનં વેદિતબ્બં, તસ્મા યથાવુત્તદોસપ્પસઙ્ગાભાવો વેદિતબ્બો. અઞ્ઞમઞ્ઞં સંસટ્ઠપ્પભાનં દીપાનં એકપ્પભાનિરોધેપિ ઇતરિસ્સા ઠાનં વિય સેસસરીરટ્ઠાનં તત્થ હોતીતિ વેદિતબ્બં.

૭૧-૨. મુચ્ચતુ વા મા વા દુક્કટમેવાતિ મોચનરાગાભાવતો. **અવિસયો**તિ અસાદિયનં નામ એવરૂપે ઠાને દુક્કરન્તિ અત્થો. મેથુનધમ્મો નામ ઉભિન્નં વાયામેન નિપજ્જતિ ‘‘તસ્સ દ્વયંદ્વયસમાપત્તી’’તિ વુત્તત્તા, તસ્મા ત્વં

મા વાયામ, એવં તે અનાપત્તિ ભવિસ્સતિ, કિરિયઞ્હેતં સિક્ખાપદન્તિ વુત્તં હોતિ, ''આપત્તિં ત્વં ભિક્ખુ આપન્નો પારાજિક''ન્તિ વચનતો અકિરિયમ્પેતં સિક્ખાપદં યેભુય્યેન ''કિરિય''ન્તિ વુચ્ચતીતિ સિદ્ધં હોતિ.

૭૩-૪. ''પારાજિકભયેન આકાસગતમેવ કત્વા પવેસનાદીનિ કરોન્તસ્સ સહસા તાલુકં વા પસ્સં વા અઙ્ગજાતં છુપતિ ચે, દુક્કટમેવા''તિ વદન્તિ. કસ્મા? ન મેથુનરાગત્તાતિ, વીમંસિતબ્બં. દન્તાનં બાહિરભાવો ઓટ્ઠાનં બાહિરભાવો વિય થુલ્લચ્ચયવત્થુ હોતીતિ વુત્તં ''બહિ નિક્ખન્તદન્તે જિવ્હાય ચ થુલ્લચ્ચય''ન્તિ. **તં પુગ્ગલં વિસઞ્ઞિં કત્વા**તિ વચનેન સો પુગ્ગલો ખિત્તચિત્તો નામ હોતીતિ દસ્સિતં હોતિ. યો પન પુગ્ગલો ન વિસઞ્ઞીકતો, સો ચે અત્તનો અઙ્ગજાતસ્સ ધાતુઘટ્ટનચરિણિજ્ઝિણિકાદિસઞ્ઞાય સાદિયતિ, મેથુનસઞ્ઞાય અભાવતો વિસઞ્ઞીપક્ખમેવ ભજતીતિ તસ્સ અનાપત્તિચ્છાયા દિસ્સતિ. ''મેથુનમેતં મઞ્ઞે કસ્સચિ અમનુસ્સસ્સા''તિ ઞત્વા સાદિયન્તસ્સ આપત્તિ એવ. **પણ્ડકસ્સ મેથુનધમ્મ**ન્તિ પણ્ડકસ્સ વચ્ચમગ્ગે વા મુખે વા, ભુમ્મત્થે વા સામિવચનં. અવેદયન્તસ્સપિ સેવનચિત્તવસેન આપત્તિ સન્થતેનેવ સેવને વિય.

ઉપહતિન્દ્રિયવત્થુસ્મિં ''એતમત્થં આરોચેસું, સો આરોચેસી''તિ દુવિધો પાઠો અત્થિ. તત્થ ''આરોચેસુ''ન્તિ વુત્તપાઠો ''વેદિયિ વા સો ભિક્ખવે''તિ વુત્તત્તા સુન્દરં, અઞ્ઞથા ''આપત્તિં ત્વં ભિક્ખૂ''તિ વત્તબ્બં સિયા. ''વેદિયા વા''તિ દીપવાસિનો પઠન્તિ કિર, મેથુનધમ્મસ્સ પુબ્બપયોગા હત્થગ્ગાહાદયો, તસ્મા ''દુક્કટમેવસ્સ હોતી''તિ ઇમિના પુરિમપદેન સમ્બન્ધો. યસ્મા પન દુક્કટમેવસ્સ હોતિ, તસ્મા યાવ સીસં ન પાપુણાતિ પુગ્ગલો, તાવ દુક્કટે તિટ્ઠતીતિ સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. સીસં નામ મગ્ગપટિપાદનં. ''**સીસં ન પાપુણાતી**તિ પારાજિકં ન હોતિ તાવ પુબ્બપયોગદુક્કટે તિટ્ઠતી''તિ અઞ્ઞતરસ્મિં **ગણ્ઠિપદે** લિખિતં . **ઉચ્ચાલિઙ્ગપાણકદટ્ઠેના**તિ એત્થ ભાવનિટ્ઠાપચ્ચયો વેદિતબ્બો. દટ્ઠેન દંસેન ખાદનેનાતિ હિ અત્થતો એકં.

૭૬-૭. સઙ્ગામસીસે યુદ્ધમુખે યોધપુરિસો વિયાયં ભિક્ખૂતિ ''**સઙ્ગામસીસયોધો ભિક્ખૂ**''તિ વુચ્ચતિ. **રુક્ખસૂચિદ્વારં** ઉપિલવાય, એકેન વા બહૂહિ વા કણ્ટકેહિ થકિતબ્બં **કણ્ટકદ્વારં**. દુસ્સદ્વારં સાણિદ્વારઞ્ચ **દુસ્સસાણિદ્વારં**. ''કિલઞ્જસાણી''તિઆદિના વુત્તં સબ્બમ્પિ દુસ્સસાણિયમેવ સઙ્ગહેત્વા વુત્તં. એકસદિસત્તા ''**એક**''ન્તિ વુત્તં. **આકાસતલે**તિ હમ્મિયતલેતિ અત્થો. **અયઞ્હેત્થ સઙ્ખેપો**તિ ઇદાનિ વત્તબ્બં સન્ધાય વુત્તં. ''કિઞ્ચિ કરોન્તા નિસિન્ના હોન્તીતિ વુત્તત્તા નિપન્નાનં આપુચ્છનં ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. ''યથાપરિચ્છેદમેવ ચ ન ઉટ્ઠાતિ, તસ્સ આપત્તિયેવા''તિ કિઞ્ચાપિ અવિસેસેન વુત્તં, અનાદરિયદુક્કટાપત્તિ એવ તત્થ અધિપ્પેતા. કથં પઞ્ઞાયતીતિ? ''રત્તિં દ્વારં વિવરિત્વા નિપન્નો અરુણે ઉગ્ગતે ઉટ્ઠહતિ, અનાપત્તી''તિ વુત્તત્તા, **મહાપચ્ચરિયં** વિસેસેત્વા ''અનાદરિયદુક્કટાપિ ન મુચ્ચતી''તિ વુત્તત્તા ચ, તેન ઇતરસ્મા દુક્કટા મુચ્ચતીતિ અધિપ્પાયો. **યથાપરિચ્છેદમેવ ચ ન ઉટ્ઠાતિ, તસ્સ આપત્તિયેવા**તિ એત્થ ન અનાદરિયદુક્કટં સન્ધાય વુત્તં. યથાપરિચ્છેદમેવાતિ અવધારણત્તા પરિચ્છેદતો અબ્ભન્તરે ન હોતીતિ વુત્તં હોતિ. પુન ''સુપતી''તિ વુત્તટ્ઠાને વિય સન્નિટ્ઠાનં ગહેત્વા વુત્તં. **એવં નિપજ્જન્તો**તિ નિપજ્જનકાલે આપજ્જિતબ્બદુક્કટમેવ સન્ધાય વુત્તં, તસ્મા યથાપરિચ્છેદેન ઉટ્ઠહન્તસ્સ દ્વે દુક્કટાનીતિ વુત્તં હોતીતિ. **અન્ધકટ્ઠકથાય**મ્પિ ''યદિ રત્તિં દ્વારં અસંવરિત્વા નિપન્નો 'દિવા વુટ્ઠહિસ્સામી'તિ, અનાદરિયે આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વુત્તં, એત્થાપિ ''નિપન્નો''તિ વુત્તત્તા ''અરુણે ઉટ્ઠિતે ઉટ્ઠાહી''તિ ન વુત્તત્તા ચ જાનિતબ્બં. ''**મહાપચ્ચરિયં** અનાદરિયદુક્કટમેવ સન્ધાય વુત્તં, ન **અટ્ઠકથાયં** વુત્તદુક્કટ''ન્તિ એકે વદન્તિ. **તસ્સ અનાપત્તી**તિ અત્થતો અનિપન્નત્તા વુત્તં. ''સચે પન રત્તિં સંવરિત્વા નિપન્નો, અરુણુટ્ઠાનસમયે કોચિ વિવરતિ, દ્વારજગ્ગનાદીનિ અકત્વા નિપન્નસ્સ આપત્તિયેવ. કસ્મા? આપત્તિખેત્તત્તા''તિ વદન્તિ.

યસ્મા યક્ખગહિતકોપિ વિસઞ્ઞીભૂતો વિય ખિત્તચિત્તો નામ હોતિ, અસ્સ પારાજિકાપત્તિતો અનાપત્તિ, પગેવ અઞ્ઞતો, તસ્મા ''યક્ખગહિતકો વિય વિસઞ્ઞીભૂતોપિ ન મુચ્ચતી''તિ યં **મહાપચ્ચરિયં** વુત્તં, તં પુબ્બે સઞ્ચિચ્ચ દિવા નિપન્નો પચ્છા યક્ખગહિતકોપિ વિસઞ્ઞીભૂતોપિ ન મુચ્ચતિ નિપજ્જનપયોગક્ખણે એવ આપન્નત્તાતિ અધિપ્પાયેન વુત્તં. **બન્ધિત્વા નિપજ્જાપિતોવ મુચ્ચતી**તિ ન યક્ખગહિતકાદીસ્વેવ, સોપિ યાવ સયમેવ સયનાધિપ્પાયો ન હોતિ, તાવ મુચ્ચતિ. યદા કિલન્તો હુત્વા નિદ્દાયિતુકામતાય સયનાધિપ્પાયો હોતિ, તદા સંવરાપેત્વા, જગ્ગાપેત્વા વા આભોગં વા કત્વા નિદ્દાયિતબ્બં, અઞ્ઞથા આપત્તિ. સભાગો ચે નત્થિ, ન પસ્સતિ વા, ન ગન્તું વા સક્કોતિ. ચિરમ્પિ અધિવાસેત્વા પચ્છા વેદનાટ્ટો હુત્વા અનાભોગેનેવ સયતિ, તસ્સ ''અનાપત્તિ વેદનાટ્ટસ્સા''તિ વચનેન અનાપત્તિ, **તસ્સાપિ અવિસયત્તા આપત્તિ ન દિસ્સતી**તિ વિસઞ્ઞીભાવેનેવ સુપન્તસ્સ ''અનાપત્તિ ખિત્તચિત્તસ્સા''તિ વચનેન ન દિસ્સતિ. **આચરિયા પન એવં ન કથયન્તી**તિ અવિસેસેન ''ન દિસ્સતી''તિ ન કથયન્તિ, યદિ સઞ્ઞં અપ્પટિલભિત્વા સયતિ, અવસવત્તત્તા આપત્તિ ન દિસ્સતિ, સચે સઞ્ઞં પટિલભિત્વાપિ કિલન્તકાયત્તા સયનં સાદિયન્તો સુપતિ, તસ્સ યસ્મા અવસવત્તત્તં ન દિસ્સતિ, તસ્મા આપત્તિ એવાતિ કથયન્તીતિ અધિપ્પાયો.

મહાપદુમત્થેરવાદે યક્ખગહિતકો ખિત્તચિત્તકો મુચ્ચતિ. બન્ધિત્વા નિપજ્જાપિતો અસયનાધિપ્પાયત્તા, વેદનાટ્ટત્તા ચ મુચ્ચતીતિ અધિપ્પાયો. એવં સન્તે પાળિઅટ્ઠકથા, થેરવાદો ચ સમેતિ, તસ્મા તેસં તેસં વિનિચ્છયાનં અયમેવ અધિપ્પાયોતિ નો ખન્તીતિ આચરિયો, **અનુગણ્ઠિપદે** પન યક્ખગહિતકોપિ વિસઞ્ઞીભૂતોપિ ન મુચ્ચતિ નામ, પારાજિકં આપજ્જિતું ભબ્બો સો અન્તરન્તરા સઞ્ઞાપટિલાભતોતિ અધિપ્પાયો. ''બન્ધિત્વા નિપજ્જાપિતો વા''તિ કુરુન્દીવચનેન એકભઙ્ગેન નિપન્નોપિ ન મુચ્ચતીતિ ચે? મુચ્ચતિયેવ. કસ્મા? અત્થતો અનિપન્નત્તા. કુરુન્દીવાદેન મહાઅટ્ઠકથાવાદો સમેતિ. કસ્મા? અવસવત્તસામઞ્ઞતો. કિઞ્ચાપિ સમેતિ, આચરિયા પન એવં ન કથયન્તિ. ન કેવલં તેયેવ, મહાપદુમત્થેરોપીતિ દસ્સનત્થં ''**મહાપદુમત્થેરેના**''તિ વુત્તં. **મહાપદુમત્થેરવાદે** ''પારાજિકં આપજ્જિતું અભબ્બો યક્ખગહિતકો નામા''તિ ચ વુત્તં, તત્થ આચરિયા પન એવં વદન્તિ ''સચે ઓક્કન્તનિદ્દો અજાનન્તોપિ પાદે મઞ્ચકં આરોપેતિ, આપત્તિયેવાતિ વુત્તત્તા યો પન પતિત્વા તત્થેવ સયતિ ન વુટ્ઠાતિ, તસ્સ આપત્તિ અન્તરન્તરા જાનન્તસ્સાપિ અજાનન્તસ્સાપિ હોતી''તિ . સબ્બટ્ઠકથાસુ વુત્તવચનાનિ સમ્પિણ્ડેત્વા દસ્સેતું ''**ઇધ કો મુચ્ચતિ કો ન મુચ્ચતી**''તિ વુત્તં. યક્ખગહિતકો વા વિસઞ્ઞીભૂતો વા ન કેવલં પારાજિકં આપજ્જિતું ભબ્બો એવ, સબ્બોપિ આપજ્જતિ. એવં ''બન્ધિત્વા નિપજ્જાપિતોવ મુચ્ચતી''તિ વચનેન તસ્સપિ અવસવત્તત્તા ''આપત્તિ ન દિસ્સતી''તિ એવં ન કથયન્તિ. યસ્મા ઉમ્મત્તકખિત્તચિત્તવેદનાટ્ટેસુ અઞ્ઞતરો ન હોતિ, તસ્મા ''આપત્તિયેવા''તિ કથયન્તિ. ઇદં કિર સબ્બં ન સઙ્ગીતિં આરુળ્હં. ''પવેસનં સાદિયતીતિઆદિના વુત્તત્તા અકિરિયાપિ હોતીતિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં, યદા પન સાદિયતિ, તદા સુખુમાપિ વિઞ્ઞત્તિ હોતિ એવાતિ ઇધ કિરિયા એવા''તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

પઠમપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયપારાજિકં

ધનિયવત્થુવણ્ણના

૮૪. દુતિયે રાજૂહિ એવ પરિગ્ગહિતત્તા ''રાજગહ''ન્તિ લદ્ધનામકે સમીપત્થેન, અધિકરણત્થેન ચ પટિલદ્ધભુમ્મવિભત્તિકે ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે ચતૂહિ વિહારેહિ વિહરન્તોતિ અધિપ્પાયો. તસ્સ ''વસ્સં ઉપગચ્છિંસૂ''તિ ઇમિના સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. તયો એવ હિ ઞત્તિં ઠપેત્વા ગણકમ્મં કરોન્તિ, ન તતો ઊના અધિકા વા અકિરિયત્તા. તત્થ વિનયપરિયાયેન સઙ્ઘગણપુગ્ગલકમ્મકોસલ્લત્થં ઇદં પકિણ્ણકં વેદિતબ્બં – અત્થિ સઙ્ઘકમ્મં સઙ્ઘો એવ કરોતિ, ન ગણો ન પુગ્ગલો, તં અપલોકનકમ્મસ્સ કમ્મલક્ખણેકદેસં ઠપેત્વા ઇતરં ચતુબ્બિધમ્પિ કમ્મં વેદિતબ્બં. અત્થિ સઙ્ઘકમ્મં સઙ્ઘો ચ કરોતિ, ગણો ચ કરોતિ, પુગ્ગલો ચ કરોતિ. કિઞ્ચાતિ? યં પુબ્બે ઠપિતં. વુત્તઞ્હેતં **પરિવારટ્ઠકથાયં** ''યસ્મિં વિહારે દ્વે તયો જના વસન્તિ , તેહિ નિસીદિત્વા કતમ્પિ સઙ્ઘેન કતસદિસમેવ. યસ્મિં પન વિહારે એકો ભિક્ખુ હોતિ, તેન ભિક્ખુના ઉપોસથદિવસે પુબ્બકરણપુબ્બકિચ્ચં કત્વા નિસિન્નેન કતમ્પિ કતિકવત્તં સઙ્ઘેન કતસદિસમેવ હોતી''તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૯૫-૪૯૬). પુનપિ વુત્તં ''એકભિક્ખુકે પન વિહારે એકેન સાવિતેપિ પુરિમકતિકા પટિપ્પસ્સમ્ભતિ એવા''તિ. અત્થિ ગણકમ્મં સઙ્ઘો કરોતિ, ગણો કરોતિ, પુગ્ગલો કરોતિ, તં તયો પારિસુદ્ધિઉપોસથા અઞ્ઞેસં સન્તિકે કરીયન્તિ, તસ્સ વસેન વેદિતબ્બં. અત્થિ ગણકમ્મં ગણોવ કરોતિ, ન સઙ્ઘો ન પુગ્ગલો, તં પારિસુદ્ધિઉપોસથો અઞ્ઞમઞ્ઞં આરોચનવસેન કરીયતિ, તસ્સ વસેન વેદિતબ્બં. અત્થિ પુગ્ગલકમ્મં પુગ્ગલોવ કરોતિ, ન સઙ્ઘો ન ગણો, તં અધિટ્ઠાનુપોસથવસેન વેદિતબ્બં. અત્થિ ગણકમ્મં એકચ્ચોવ ગણો કરોતિ, એકચ્ચો ન કરોતિ, તત્થ અઞત્તિકં દ્વે એવ કરોન્તિ, ન તયો. સઞત્તિકં તયોવ કરોન્તિ, ન તતો ઊના અધિકા વા, તેન વુત્તં ''તયો એવ હિ ઞત્તિં ઠપેત્વા ગણકમ્મં કરોન્તિ, ન તતો ઊના અધિકા વા અકિરિયત્તા''તિ. તસ્મા તયોવ વિનયપરિયાયેન સમ્પહુલા, ન તતો ઉદ્ધન્તિ વેદિતબ્બં. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ''કિઞ્ચાપિ કમ્મલક્ખણં તયોવ કરોન્તિ, અથ ખો તેહિ કતં સઙ્ઘેન કતસદિસન્તિ વુત્તત્તા એકેન પરિયાયેન તયો જના વિનયપરિયાયેનપિ સઙ્ઘો''તિ વુત્તં, ઇદં સબ્બમ્પિ વિનયકમ્મં ઉપાદાય વુત્તં, લાભં પન ઉપાદાય અન્તમસો એકોપિ અનુપસમ્પન્નોપિ ''સઙ્ઘો''તિ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ કિર. પવારણાદિવસસ્સ અરુણુગ્ગમનસમનન્તરમેવ ''વુત્થગસ્સા''તિ વુચ્ચન્તિ, ઉક્કંસનયેન ''પાટિપદદિવસતો પટ્ઠાયા''તિ વુત્તં, તેનેવ ''**મહાપવારણાય પવારિતા**''તિ વુત્તં. અઞ્ઞથા અન્તરાયેન અપવારિતા ''વુત્થવસ્સા''તિ ન વુચ્ચન્તીતિ આપજ્જતિ. થમ્ભાદિ કટ્ઠકમ્મન્તિ વેદિતબ્બં. કેચિ તનુકં દારુત્થમ્ભં અન્તોકત્વા મત્તિકામયં થમ્ભં કરોન્તિ, અયં પન તથા ન અકાસિ, તેન વુત્તં ''સબ્બમત્તિકામયં કુટિકં કરિત્વા''તિ. તેલમિસ્સાય તમ્બમત્તિકાય.

૮૫. ''મા પચ્છિમા જનતા પાણેસુ પાતબ્યતં આપજ્જી''તિ ઇમિના અનુદ્દેસસિક્ખાપદેન યત્થ ઇટ્ઠકપચન પત્તપચન કુટિકરણ વિહારકારાપન નવકમ્મકરણ ખણ્ડફુલ્લપટિસઙ્ખરણ વિહારસમ્મજ્જન પટગ્ગિદાન કૂપપોક્ખરણીખણાપનાદીસુ પાતબ્યતં જાનન્તેન ભિક્ખુના કપ્પિયવચનમ્પિ ન વત્તબ્બન્તિ દસ્સેતિ, તેનેવ પરિયાયં અવત્વા તેસં સિક્ખાપદાનં અનાપત્તિવારેસુ ''અનાપત્તિ અસતિયા અજાનન્તસ્સા''તિ વુત્તં. ''અન્તરાપત્તિસિક્ખાપદ''ન્તિપિ એતસ્સ નામમેવ. ''ગચ્છથેતં, ભિક્ખવે, કુટિકં ભિન્દથા''તિ ઇમિના કતં લભિત્વા તત્થ વસન્તાનમ્પિ દુક્કટમેવાતિ ચ સિદ્ધં. અઞ્ઞથા હિ ભગવા ન ભિન્દાપેય્ય. એસ નયો ભેદનકં છેદનકં ઉદ્દાલનકન્તિ એત્થાપિ, આપત્તિભેદાવ. તતો એવ હિ ભેદનકસિક્ખાપદાદીસુ વિય ''અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ ન વુત્તં, તથા અઞ્ઞસ્સત્થાય કરોતિ, ચેતિયાદીનં અત્થાય કરોતિ, દુક્કટમેવાતિ ચ સિદ્ધં, અઞ્ઞથા કુટિકારસિક્ખાપદાદીસુ વિય ''અઞ્ઞસ્સત્થાય વાસાગારં ઠપેત્વા સબ્બત્થ, અનાપત્તી''તિ નયમેવ વદેય્ય, ન ભિન્દાપેય્ય. સબ્બમત્તિકામયભાવં પન મોચેત્વા કટ્ઠપાસાણાદિમિસ્સં કત્વા પરિભુઞ્જતિ, અનાપત્તિ. તથા હિ છેદનકસિક્ખાપદાદીસુ ભગવતા નયો દિન્નો ''અઞ્ઞેન કતં પમાણાતિક્કન્તં પટિલભિત્વા છિન્દિત્વા પરિભુઞ્જતી''તિઆદીસુ. કેચિ પન ''વયકમ્મમ્પીતિ એતેન મૂલં દત્વા કારાપિતમ્પિ અત્થિ,

તેન તં અઞ્ઞેન કતમ્પિ ન વટ્ટતીતિ સિદ્ધ''ન્તિ વદન્તિ, તં ન સુન્દરં. કસ્મા? સમ્ભારે કિણિત્વા સયમેવ કરોન્તસ્સાપિ વયકમ્મસમ્ભવતો. કિં વા પાળિલેસે સતિ અટ્ઠકથાલેસનયો. **ઇટ્ઠકાહિ ગિઞ્જકાવસથસઙ્ખેપેન કતા વટ્ટતી**તિ એત્થ પકતિઇટ્ઠકાહિ ચિનિત્વા કત્તબ્બાવસથો **ગિઞ્જકાવસથો** નામ. સા હિ ''મત્તિકામયા''તિ ન વુચ્ચતિ, ''ઇટ્ઠકકુટિકા''ત્વેવ વુચ્ચતિ, તસ્મા થુસગોમયતિણપલાલમિસ્સા મત્તિકામયાપિ અપક્કિટ્ઠકમયાપિ ''સબ્બમત્તિકામયા''ત્વેવ વુચ્ચતીતિ નો ખન્તીતિ આચરિયો, ભસ્માદયો હિ મત્તિકાય દળ્હિભાવત્થમેવ આદીયન્તિ, અપક્કિટ્ઠકમયાપિ ગિઞ્જકાવસથસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ, ન ચ આયસ્મા ધનિયો એકપ્પહારેનેવ કુમ્ભકારો વિય કુમ્ભં તં કુટિકં નિટ્ઠાપેસિ, અનુક્કમેન પન સુક્ખાપેત્વા સુક્ખાપેત્વા મત્તિકાપિણ્ડેહિ ચિનિત્વા નિટ્ઠાપેસિ, અપક્કિટ્ઠકમયા કુટિ વિય સબ્બમત્તિકામયા કુટિ એકાબદ્ધા હોતિ, ન તથા પક્કિટ્ઠકમયા, તસ્મા સા કપ્પતીતિ એકે. સબ્બમત્તિકામયાય કુટિયા બહિ ચે તિણકુટિકાદિં કત્વા અન્તો વસતિ, દુક્કટમેવ. સચે તત્થ તત્થ છિદ્દં કત્વા બન્ધિત્વા એકાબદ્ધં કરોતિ, વટ્ટતિ. અન્તો ચે તિણકુટિકાદિં કત્વા અન્તો વસતિ, વટ્ટતિ. કારકો એવ ચે વસતિ, કરણપચ્ચયા દુક્કટં આપજ્જતિ, ન વસનપચ્ચયા. સચે અન્તો વા બહિ વા ઉભયત્થ વા સુધાય લિમ્પતિ, વટ્ટતિ. યસ્મા સબ્બમત્તિકામયા કુટિ સુકરા ભિન્દિતું, તસ્મા તત્થ ઠપિતં પત્તચીવરાદિ અગુત્તં હોતિ, ચોરાદીહિ અવહરિતું સક્કા, તેન વુત્તં ''**પત્તચીવરગુત્તત્થાયા**''તિ.

પાળિમુત્તકવિનિચ્છયવણ્ણના

તેન ખો પન સમયેન છબ્બગ્ગિયા ભિક્ખૂ ઉચ્ચાવચે પત્તે ધારેન્તિ, ઉચ્ચાવચાનિ પત્તમણ્ડલાનિ ધારેન્તી''તિ (ચુળવ॰ ૨૫૩) એવમાદીનિ વત્થૂનિ નિસ્સાય ''ન, ભિક્ખવે, ઉચ્ચાવચા પત્તા ધારેતબ્બા, યો ધારેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિઆદિના નયેન અકપ્પિયપરિક્ખારેસુ ચ દુક્કટં પઞ્ઞત્તં. કસ્મા? તદનુલોમત્તા. યત્થાપિ ન પઞ્ઞત્તં, તત્થ ''ન, ભિક્ખવે, ઉચ્ચાવચાનિ છત્તાનિ ધારેતબ્બાનિ, યો ધારેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૨૬૯-૨૭૦) નયેન દુક્કટં સમ્ભવતિ, તસ્મા ''**તત્રાયં પાળિમુત્તકો**''તિ આરભિત્વા સબ્બપરિક્ખારેસુ વણ્ણમટ્ઠં, સવિકારં વા કરોન્તસ્સ આપત્તિ દુક્કટન્તિ દીપેન્તેન ''**ન વટ્ટતી**''તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. એત્થાહ – ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઠપેત્વા પહરણિં સબ્બં લોહભણ્ડં, ઠપેત્વા આસન્દિં પલ્લઙ્કં દારુપત્તં દારુપાદુકં સબ્બં દારુભણ્ડં, ઠપેત્વા કતકઞ્ચ કુમ્ભકારિકઞ્ચ સબ્બં મત્તિકાભણ્ડ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૯૩) વુત્તત્તા યથાઠપિતં વજ્જેત્વા ઇતરં સબ્બં વણ્ણમટ્ઠમ્પિ સવિકારમ્પિ અવિસેસેન વટ્ટતીતિ? વુચ્ચતે – તં ન યુત્તં યથાદસ્સિતપાળિવિરોધતો, તસ્મા ''ઠપેત્વા પહરણિ''ન્તિ એવં જાતિવસેન અયં પાળિ પવત્તા, યથાદસ્સિતા પાળિ વણ્ણમટ્ઠાદિવિકારપટિસેધનવસેન પવત્તાતિ એવં ઉભયમ્પિ ન વિરુજ્ઝતિ, તસ્મા યથાવુત્તમેવ. **આરગ્ગેન** નિખાદનગ્ગેન, ''આરગ્ગેરિવ સાસપો''તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૪૫૮; ધ॰ પ॰ ૪૦૧; સુ॰ નિ॰ ૬૩૦) એત્થ વુત્તનયતો આરગ્ગેન.

પટ્ટમુખે વાતિ પટ્ટકોટિયં. **પરિયન્તે**તિ ચીવરપરિયન્તે. વેણિઉહુમુનિયુપેઞ્આમ. **અગ્ઘિયન્**તિ ચેતિયં. **ગયમુગ્ગરન્**તિ તુલાદણ્ડસણ્ઠાનં, ગયા સીસે સૂચિકા હોતિ, મુખપત્તા લદ્ધા. **ઉક્કિરન્તિ** નીહરન્તિ કરોન્તિ ઠપેન્તિ. **કોણસુત્તપિળકા** નામ ગણ્ઠિકપટ્ટાદિકોણેસુ સુત્તમયપિળકા. યં એત્થ ચીવરં વા પત્તો વા ''ન વટ્ટતી''તિ વુત્તો, તત્થ અધિટ્ઠાનં રુહતિ, વિકપ્પનાપિ રુહતીતિ વેદિતબ્બં. **દેડ્ડુભો**તિ ઉદકસપ્પો. **અચ્છી**તિ કુઞ્જરક્ખિ. **ગોમુત્તકન્**તિ ગોમુત્તસણ્ઠાના રાજિયો. કુઞ્ચિકાય સેનાસનપરિક્ખારત્તા સુવણ્ણરૂપિયમયાપિ વટ્ટતીતિ છાયા દિસ્સતિ, ''**કુઞ્ચિકાય વણ્ણમટ્ઠકમ્મં ન વટ્ટતી**''તિ વચનતો અઞ્ઞે કપ્પિયલોહાદિમયાવ કુઞ્ચિકા કપ્પન્તિ પરિહરણીયપરિક્ખારત્તા. **આરકણ્ટકો** પોત્થકાદિકરણસત્થકજાતિ. ''**આમણ્ડકસારકો** આમલકફલમયો''તિ વદન્તિ . તાલપણ્ણબીજનીઆદીસુ ''**વણ્ણમટ્ઠકમ્મં વટ્ટતી**''તિ વુત્તં. કિઞ્ચાપિ તાનિ કુઞ્ચિકા વિય પરિહરણીયાનિ, અથ ખો ''ઉચ્ચાવચાનિ ન

ધારેતબ્બાની''તિ પટિક્ખેપાભાવતો વુત્તં. કેવલઞ્હિ તાનિ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વિધૂપનઞ્ચ તાલવણ્ટઞ્ચા''તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૨૬૯) વુત્તાનિ. **ગણ્ઠિપદે** પન **''તેલભાજનેસુ વણ્ણમટ્ઠકમ્મં વટ્ટતીતિ** સેનાસનપરિક્ખારત્તા''તિ વુત્તં. **રાજવલ્લભા**તિ રાજકુલૂપકા. **સીમા**તિ ઇધાધિપ્પેતા ભૂમિ, બદ્ધસીમા ચ. ''યેસં સન્તકા તેસં સીમા, તત્થ પરેહિ ન કત્તબ્બ''ન્તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ''ભૂમિ ચ સીમા ચ યેસં સન્તકા, તેહિ એવ વારેતબ્બા. યેસં પન અઞ્ઞેસં ભૂમિયં સીમા કતા, તે વારેતું ન ઇસ્સરા''તિ વદન્તિ . ''સઙ્ઘભેદાદીનં કારણત્તા 'મા કરોથા'તિ પટિસેધેતબ્બા એવા''તિ **અન્ધકટ્ઠકથાયં** વુત્તં કિર.

૮૬-૭. દારુકુટિકં કાતું, કત્તુન્તિ ચ અત્થિ. **ખણ્ડાખણ્ડિક**ન્તિ ફલાફલં વિય દટ્ઠબ્બં. **આણાપેહી**તિ વચનં અનિટ્ઠે એવ વુચ્ચતીતિ કત્વા **બન્ધં આણાપેસિ. ઇસ્સરિયમત્તાયા**તિ સમિદ્ધિયં મત્તાસદ્દોતિ ઞાપેતિ.

૮૮. ''એવરૂપં વાચં ભાસિત્વા''તિ ચ પાઠો. **લોમેન ત્વં મુત્તો, મા પુનપિ એવરૂપમકાસી**તિ ઇદં કિં બ્યાપાદદીપકં, દારુસુપિ લોભક્ખન્ધદીપકં વચનં સોતાપન્નસ્સ સતો તસ્સ રાજસ્સ પતિરૂપં. નનુ નામ ''પુબ્બે કતં સુકતં ભન્તે, વદેય્યાથ પુનપિ યેનત્થો''તિ પવારેત્વા અતીવ પીતિપામોજ્જં ઉપ્પાદેતબ્બં તેન સિયાતિ? સચ્ચમેતં સોતાપન્નત્તા અતીવ બુદ્ધમામકો ધમ્મમામકો સઙ્ઘમામકો ચ, તસ્મા ભિક્ખૂનં અકપ્પિયં અસહન્તો, સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા ચ ઓકાસં કત્તુકામો ''સુપયુત્તાનિ મે દારૂની''તિ તુટ્ઠચિત્તોપિ એવમાહાતિ વેદિતબ્બં. ઇમેહિ નામ એવરૂપે ઠાને. ''**આગતપદાનુરૂપેના**તિ અઞ્ઞેહિ વા પદેહિ, ઇતો થોકતરેહિ વા આગતકાલે તદનુરૂપા યોજના કાતબ્બા''તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ''ન કેવલં ઇમસ્મિંયેવ સિક્ખાપદે, અઞ્ઞેસુપિ આગચ્છન્તિ, તસ્મા તત્થ તત્થ આગતપદાનુરૂપેન યોજના વેદિતબ્બા''તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. **ઉજ્ઝાયનત્થો** અદિન્નસ્સાદિન્નત્તાવ, તે ઉજ્ઝાયિંસુ.

રુદ્રદામકો નામ રુદ્રદામકાદીહિ ઉપ્પાદિતો. બારાણસિનગરાદીસુ તેહિ તેહિ રાજૂહિ પોરાણસત્થાનુરૂપં લક્ખણસમ્પન્ના ઉપ્પાદિતા **નીલકહાપણા**. તેસં કિર તિભાગં અગ્ઘતિ રુદ્રદામકો, તસ્મા તસ્સ પાદો થુલ્લચ્ચયવત્થુ હોતિ. માસકો પન ઇધ અપ્પમાણં. કહાપણો કિઞ્ચિકાલે ઊનવીસતિમાસકો હોતિ, કિઞ્ચિ કાલે અતિરેકવીસતિમાસકો. તસ્મા તસ્સ કહાપણસ્સ ચતુત્થભાગો પઞ્ચમાસકો વિય અતિરેકપઞ્ચમાસકો વા ઊનપઞ્ચમાસકો વા પાદોતિ વેદિતબ્બં. ઇમસ્સત્થસ્સ દીપનત્થં ''**તદા રાજગહે વીસતિમાસકો કહાપણો હોતી**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ રજતમયો સુવણ્ણમયો તમ્બમયો ચ **કહાપણો** હોતિ. સુવણ્ણભૂમિયં વિય પાદોપિ યત્થ તમ્બમયોવ કતો હોતિ, તત્થ સોવ પાદોતિ આચરિયો. યસ્મા પાદો એકનીલકહાપણગ્ઘનકો, તસ્મા તસ્સ પાદસ્સ ચતુત્થભાગોવ સિયા પાદોતિ એકે. ઇદં ન યુજ્જતિ. યો ચ તત્થ પાદારહો ભણ્ડો, તસ્સ ચતુત્થભાગસ્સેવ પારાજિકવત્થુભાવપ્પસઙ્ગતો. યદિ પાદારહં ભણ્ડં પારાજિકવત્થુ, સિદ્ધં ''સોવ પાદો પચ્છિમં પારાજિકવત્થૂ''તિ . ન હિ સબ્બત્થ ભણ્ડં ગહેત્વા નીલકહાપણગ્ઘેન અગ્ઘાપેન્તિ. યસ્મા તસ્સ તસ્સેવ કહાપણગ્ઘેન અગ્ઘાપેન્તિ, તસ્મા તસ્સ તસ્સ જનપદસ્સ પાદોવ પાદોતિ તદગ્ઘનકમેવ પાદગ્ઘનકન્તિ સિદ્ધં, ''**સો ચ ખો પોરાણસ્સ નીલકહાપણસ્સ વસેન, ન ઇતરેસ**ન્તિ યત્થ પન નીલકહાપણા વળઞ્જં ગચ્છન્તિ, તત્થેવા''તિ કેચિ વદન્તિ, ઉપપરિક્ખિત્વા ગહેતબ્બં.

પદભાજનીયવણ્ણના

૯૨. **ગામા વા અરઞ્ઞા** વાતિ લક્ખણાનુપઞ્ઞત્તિકત્તા પઠમપઞ્ઞત્તિયા આદિમ્હિ વુત્તા. **યતો વા અપક્કન્તા**, સો **અમનુસ્સો નામ**. ''અમનુસ્સગામં અપારુપિત્વા, ગામપ્પવેસનઞ્ચ અનાપુચ્છા પવિસિતું વટ્ટતી''તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ''યતો ગામતો આગન્તુકામા એવ અપક્કન્તા, તં ગામં એવં પવિસિતું ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ એકે. કેચિ પન ''યક્ખપરિગ્ગહભૂતોપિ આપણાદીસુ દિસ્સમાનેસુ એવ 'ગામો'તિ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, અદિસ્સમાનેસુ પવેસને અનાપત્તી''તિ વદન્તિ. ''ગામો એવ ઉપચારો ગામૂપચારોતિ એવં કમ્મધારયવસેન ગહિતે કુરુન્દટ્ઠકથાદીસુ વુત્તમ્પિ સુવુત્તમેવ હોતી''તિ વદન્તિ. ''તસ્સ ઘરૂપચારો ગામોતિ આપજ્જતી''તિ વચનં પટિક્ખિપતિ. ''ગામસ્સુપચારો ચ ગામો ચ ગામૂપચારો ચા''તિ વદન્તિ, તં વિરુજ્ઝતિ, ન. ''ઇમેસં લાભાદીસુ લક્ખણં સન્ધાય **મહાઅટ્ઠકથાયં** 'ઘરં ઘરૂપચારો'તિઆદિ વુત્તં, તં ન મયં પટિક્ખિપામા''તિ ચ વદન્તિ. ''**કતપરિક્ખેપો ચા**તિ ઘરસ્સ સમન્તતો તત્તકો ઉપચારો નામા''તિ **ગણ્ઠિપદે** લિખિતં. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ''**યો યો અટ્ઠકથાવાદો વા થેરવાદો વા પચ્છા વુચ્ચતી**તિ ઇતો અનાગતં સન્ધાય વુત્તં, નાતીતં. યદિ અતીતમ્પિ સન્ધાય વુત્તં, મહાપદુમથેરવાદોવ પમાણં જાતન્તિ આપજ્જતિ, તસ્મા અનાગતમેવ સન્ધાય વુત્તન્તિ આચરિયા કથયન્તી''તિ વુત્તં. **સેસમ્પી**તિ ગામૂપચારલક્ખણમ્પિ.

તત્રાયં નયોતિ તસ્સ ગામૂપચારસ્સ ગહણે અયં નયો. **વિકાલેગામપ્પવેસનાદીસૂ**તિ એત્થ ''ગામપ્પવેસનઞ્હિ બહિ એવ આપુચ્છિતબ્બ''ન્તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ''તં અટ્ઠકથાય ન સમેતી''તિ વદન્તિ. ''ગામસઞ્ઞાતૂપચારં સન્ધાય વુત્ત''ન્તિ ગહિતે સમેતીતિ મમ તક્કો. ''**આદિ**-સદ્દતો ઘરે ઠિતાનં દિન્નલાભભાજનાદીની''તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ''ગામૂપચારે ઠિતાનં પાપુણિતબ્બલાભં સઞ્ચિચ્ચ અદેન્તાનં પારાજિક''ન્તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. કિઞ્ચાપિ **કુરુન્દિ**આદીસુ પાળિયં વુત્તવચનાનુલોમવસેન વુત્તત્તા ''પમાદલેખા''તિ ન વત્તબ્બં, મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તવિનિચ્છયો સઙ્ગીતિતો પટ્ઠાય આગતો. ''**યઞ્ચેતં મહાઅટ્ઠકથાય**''ન્તિઆદિ સીહળદીપે અટ્ઠકથાચરિયેહિ વુત્તં ''વિનિચ્છયનયો''તિ ચ. **લેડ્ડુપાતેનેવ પરિચ્છિન્દિતબ્બો**તિ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં, ન ઉપચારં. સો હિ તતો અપરેન લેડ્ડુપાતેન પરચ્છિન્નો. ઇમસ્મિં **અદિન્નાદાનસિક્ખાપદે**તિ નિયમેન અઞ્ઞત્થ અઞ્ઞથાતિ અત્થતો વુત્તં હોતિ. તેન વા નિયમેન યથારુતવસેનાપિ અત્થો ઇધ યુજ્જતિ. **અભિધમ્મે પના**તિઆદિના અઞ્ઞથાપિ અત્થાપત્તિસિદ્ધં દસ્સેતિ.

''પરિચ્ચાગાદિમ્હિ અકતે 'ઇદં મમ સન્તક'ન્તિ અવિદિતમ્પિ પરપરિગ્ગહિતમેવ પુત્તકાનં પિતુ અચ્ચયેન સન્તકં વિય, તં અત્થતો અપરિચ્ચત્તે સઙ્ગહં ગચ્છતી''તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ''થેનસ્સ કમ્મં **થેય્યં**, થેનેન ગહેતબ્બભૂતં ભણ્ડં. થેય્યન્તિ સઙ્ખાતન્તિ થેય્યસઙ્ખાત''ન્તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં. તં થેય્યં યસ્સ થેનસ્સ કમ્મં, સો યસ્મા થેય્યચિત્તો અવહરણચિત્તો હોતિ, તસ્મા ''થેય્યસઙ્ખાત''ન્તિ પદં ઉદ્ધરિત્વા ''થેય્યચિત્તો અવહરણચિત્તો''તિ પદભાજનમ્પિ તેસં પોરાણાનં યુજ્જતેવ, તથાપિ અટ્ઠકથાયં વુત્તનયેનેવ ગહેતબ્બં. ''યઞ્ચ પુબ્બભાગે 'અવહરિસ્સામી'તિ પવત્તં ચિત્તં, યઞ્ચ ગમનાદિસાધકં, પરામસનાદિસાધકં વા મજ્ઝે પવત્તં, યઞ્ચ ઠાનાચાવનપયોગસાધકં , તેસુ અયમેવેકો પચ્છિમો ચિત્તકોટ્ઠાસો ઇધ અધિપ્પેતો 'થેનો'તિ અપરે''તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ઊનમાસકમાસપાદાદીસુ ''અવહરણચિત્તેસુ એકચિત્તકોટ્ઠાસોતિ આચરિયા વદન્તી''તિ વુત્તં.

પઞ્ચવીસતિઅવહારકથાવણ્ણના

પઞ્ચવીસતિ અવહારા નામ વચનભેદેનેવ ભિન્ના, અત્થતો પન અભિન્ના. **આકુલા દુવિઞ્ઞેય્યવિનિચ્છયા**તિ આચરિયાનં મુખે સન્તિકે સબ્બાકારેન અગ્ગહિતવિનિચ્છયાનં દુવિઞ્ઞેય્યા. દુકતિકપટ્ઠાનપાળિ (પટ્ઠા॰ ૫.૧.૧

આદયો, દુકતિકપટ્ઠાનપાળિ) વિય આકુલા દુવિઞ્ઞેય્યવિનિચ્છયા, કેવલં તં આચરિયા પુબ્બાપરવિરોધમકત્વા સઙ્ગીતિતો પટ્ઠાય આગતનયમવિનાસેત્વા વણ્ણયન્તીતિ ''પટ્ઠાનપાળિમિવાતિ અપરે વદન્તી''તિ ચ વુત્તા. **પોરાણા**તિ સઙ્ગીતિઆચરિયા. **અયમેત્થ સામીચિ** એવ, સચે ન દેતિ, આપત્તિ નત્થિ, પારાજિકભયા પન યથા સિક્ખાકામો દેતિ, એવં દાતબ્બમેવ. યાનિ પનેત્થ વત્થૂનિ, તાનિ સીહળદીપે આચરિયેહિ સઙ્ગાદીનમનુમતિયા અટ્ઠકથાસુ પક્ખિત્તાનિ, ''અનાગતે બ્રહ્મચારીનં હિતત્થાય પોત્થકારુળ્હકાલતો પચ્છાપી''તિ વુત્તં. આણત્તિકં આણત્તિક્ખણેપિ ગણ્હાતિ, કાલન્તરેનાપિ અત્થસાધકો, કાલન્તરં સન્ધાયાતિ ઇદમેતેસં નાનત્તં. **ભટ્ઠે**તિ અપગતે. **અન્તરસમુદ્દે** અતુરુમુહુદે. **ફરતિ** સાધેતિ. **નવધોતો**તિ નવકતો. **પાસાણસક્ખર**ન્તિ પાસાણઞ્ચ સક્ખરઞ્ચ.

ભૂમટ્ઠકથાદિવણ્ણના

૯૪. **મહાઅટ્ઠકથાયં પન સચ્ચેપિ અલિકેપિ દુક્કટમેવ વુત્તં, તં પમાદલિખિતન્તિ વેદિતબ્બન્તિ** યથેતરહિ યુત્તિયા ગહેતબ્બા. તત્થ ''ચતુવગ્ગેન ઠપેત્વા ઉપસમ્પદપવારણઅબ્ભાનાદિસબ્બં સઙ્ઘકમ્મં કાતું વટ્ટતિ''ચ્ચેવ વત્તબ્બે ''ઉપસમ્પદપવારણકથિનબ્ભાનાદીની''તિ લિખન્તીતિ વેદિતબ્બં. તં આચરિયા ''પમાદલેખા''ત્વેવ વણ્ણયન્તિ, તેન વુત્તં ''પમાદલિખિત''ન્તિ. યં યં વચનં મુસા, તત્થ તત્થ પાચિત્તિયન્તિ વુત્તં. દુક્કટસ્સ વચને પયોજનાભાવા ''**અદિન્નાદાનસ્સ પુબ્બપયોગે**''તિ વુત્તં. અઞ્ઞેસમ્પિ પુબ્બપયોગે પાચિત્તિયટ્ઠાને પાચિત્તિયમેવ. **પમાદલિખિત**ન્તિ એત્થ ઇધ અધિપ્પેતમેવ ગહેત્વા અટ્ઠકથાયં વુત્તન્તિ ગહિતે સમેતિ વિય. આચરિયા પન ''**પાચિત્તિયટ્ઠાને પાચિત્તિય**''ન્તિ વત્વા દુક્કટે વિસું વત્તબ્બે ''સચ્ચાલિકે''તિ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા ''પમાદલેખા''તિ વદન્તીતિ વેદિતબ્બાતિ. ''કુસલચિત્તેન ગમને અનાપત્તી''તિ વુત્તત્તા ''દાનઞ્ચ દસ્સામી''તિ વચનેન અનાપત્તિ વિય.

પાચિત્તિયટ્ઠાને દુક્કટા ન મુચ્ચતીતિ પાચિત્તિયેન સદ્ધિં દુક્કટમાપજ્જતિ. **બહુકાપિ આપત્તિયો હોન્તૂ**તિ ખણનબ્યૂહનુદ્ધરણેસુ દસ દસ કત્વા આપત્તિયો આપન્નો, તેસુ ઉદ્ધરણે દસ પાચિત્તિયો દેસેત્વા મુચ્ચતિ, જાતિવસેન ''**એકમેવ દેસેત્વા મુચ્ચતી**''તિ **કુરુન્દિયં** વુત્તં, તસ્મા પુરિમેન સમેતિ. ''સમોધાનેત્વા દસ્સિતપયોગે ''દુક્કટ''ન્તિ વુત્તત્તા સમાનપયોગા બહુદુક્કટત્તં ઞાપેતિ. **ખણને બહુકાની**તિ સમાનપયોગત્તા ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. **અટ્ઠકથાચરિયપ્પમાણેના**તિ યથા પનેત્થ, એવં અઞ્ઞેસુપિ એવરૂપાનિ અટ્ઠકથાય આગતવચનાનિ સઙ્ગીતિતો પટ્ઠાય આગતત્તા ગહેતબ્બાનીતિ અત્થો. ''ઇધ દુતિયપારાજિકે ગહેતબ્બા, ન અઞ્ઞેસૂ''તિ **ધમ્મસિરિત્થેરો** કિરાહ. **ગણ્ઠિપદે** પન ''પુરિમખણનં પચ્છિમં પત્વા પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, તેનેવ એકમેવ દેસેત્વા મુચ્ચતી''તિ વુત્તં, ''વિસભાગકિરિયં વા પત્વા પુરિમં પટિપ્પસ્સમ્ભતી''તિ ચ વુત્તં.

એવં એકટ્ઠાને ઠિતાય કુમ્ભિયા ઠાનાચાવનઞ્ચેત્થ છહાકારેહિ વેદિતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો. **કુમ્ભિયા**તિ ભુમ્મવચનં. **ઉદ્ધં ઉક્ખિપન્તો કેસગ્ગમત્તમ્પિ ભૂમિતો મોચેતિ, પારાજિક**ન્તિ એત્થ મુખવટ્ટિયા કુટ્ઠોકાસં બુન્દેન મોચિતે ''ઠાનાચાવનઞ્ચેત્થ છહાકારેહિ વેદિતબ્બ''ન્તિ ઇમિના સમેતિ, તથા અવત્વા ''ભૂમિતો મુત્તે કેસગ્ગમત્તમ્પિ અતિક્કન્તે ભૂમિતો મોચિતં નામ હોતી''તિ દળ્હં કત્વા વદન્તિ, ઉપપરિક્ખિત્વા ગહેતબ્બં. એત્થ એકચ્ચે એવં અત્થં વદન્તિ ''પુબ્બે ખણન્તેન અવસેસટ્ઠાનાનિ વિયોજિતાનિ, તસ્મિં વિમુત્તે પારાજિક''ન્તિ. **સઙ્ખેપમહાપચ્ચરિયાદીસુ** વુત્તવચનસ્સ પમાદલેખભાવો ''અત્તનો ભાજનગતં વા કરોતિ, મુટ્ઠિં વા છિન્દતી''તિ વચનેન દીપિતો.

યં પન "**પીતમત્તે પારાજિક**"ન્તિ વુત્તં, તં યથેતરહિ "પઞ્ચવિઞ્ઞાણા ઉપ્પન્નવત્થુકા ઉપ્પન્નારમ્મણા"તિ પદસ્સ "ઉપ્પન્નવત્થુકાહિ અનાગતપટિક્ખેપો"તિ અટ્ઠકથાવચનં "અસમ્ભિન્નવત્થુકા અસમ્ભિન્નારમ્મણા પુરેજાતવત્થુકા પુરેજાતારમ્મણા"તિ વચનમપેક્ખિત્વા અતીતાનાગતપટિક્ખેપોતિ પરિવત્તેતિ, તથા તાદિસેહિ પરિવત્ત'ન્તિ વેદિતબ્બં. ન હિ અટ્ઠકથાચરિયા પુબ્બાપરવિરુદ્ધં વદન્તિ. યં પન આચરિયા "ઇદં પમાદલિખિત"ન્તિ અપનેત્વા પટિક્ખિપિત્વા વચનકાલે વાચેન્તિ, ઉદ્દિસન્તિ, તમેવ ચ ઇમિનાપિ આચરિયેન "પમાદલિખિત"ન્તિ પટિક્ખિત્તં. યઞ્ચ સુત્તં દસ્સેત્વા તે પટિક્ખિપન્તિ, તમેવ ચ દસ્સેન્તેન ઇમિના પટિક્ખિત્તં, તેન વુત્તં "**તં પન તત્થેવા**"તિઆદિ.

અનાપત્તિમત્તમેવ વુત્તન્તિ નેવ અવહારો ન ગીવા અનાપત્તીતિ બ્યઞ્જનતોવ ભેદો, ન અત્થતોતિ દસ્સનત્થં. **તં પમાદલિખિતં** કતરેહીતિ ચે? પુબ્બે વુત્તપ્પકારેહિ, લેખકેહિ વા, એસ નયો સબ્બત્થ. "ન હિ તદેવ બહૂસુ ઠાનેસુ યુત્તતો પારાજિકમહુત્વા કત્થચિ હોતી"તિ સબ્બં **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. **દુટ્ઠપિતં વા ઠપેતી**તિ એત્થ તતો પગ્ઘરિસ્સતીતિ ઠાનાચાવનં સન્ધાય કતત્તા પારાજિકં તં પન ગણ્હતુ વા મા વા તત્થેવ "ભિન્દતી"તિઆદિવચનતો વેદિતબ્બં. "**તત્થેવા**તિ ઠાનાચાવનં અકરોન્તોવ ઠાના અચાવેતુકામોવ કેવલં 'ભિન્દતી'તિ અટ્ઠકથાવચનતો ચ ઞાપેતબ્બ"ન્તિ અઞ્ઞતરસ્મિં **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. તથા "પગ્ઘરિતેહિ તિન્તપંસું ગહેત્વા ઉદકે પક્ખિપિત્વા પચિત્વા ગહેતું સક્કા, તસ્મા ગહણમેવ સન્ધાય વુત્ત"ન્તિ અપરે. "રિત્તકુમ્ભિયા ઉપરિ કરોતિ, ભણ્ડદેય્ય"ન્તિ વુત્તં, તં આણત્તિયા વિરુજ્ઝતિ, "યદા સક્કોસિ, તદા તં ભણ્ડં અવહરા"તિ અત્થસાધકો આણત્તિકાલે એવ પારાજિકં. અપિચ આવાટકાદીનિ થાવરપયોગાનિ ચ એત્થ સાધકાનિ. નત્થિ કાલકતપયોગાનિ પારાજિકવત્થૂનીતિ તસ્મા ઉપપરિક્ખિતબ્બન્તિ એકે. યત્થ યત્થ "**અપરે**"તિ વા "**એકે**"તિ વા વુચ્ચતિ, તત્થ તત્થ સુટ્ઠુ ઉપપરિક્ખિત્વા યુત્તં ગહેતબ્બં, ઇતરં છડ્ડેતબ્બં. **વદન્તી**તિ આચરિયા વદન્તિ. **ન, અઞ્ઞથા ગહેતબ્બત્થતો**તિ પાળિપરિહરણત્થં વુત્તં. **એવમેકે વદન્તી**તિ તં ન ગહેતબ્બં. કસ્મા? "પસ્સાવં વા છડ્ડેતી"તિ ચ "અપરિભોગં વા કરોતી"તિ ચ અત્થતો એકત્તા, અટ્ઠકથાય "મુગ્ગરેન પોથેત્વા ભિન્દતી"તિ વુત્તત્તાપિ.

અયં પનેત્થ સારોતિઆદિકથાય "અમ્હાકં આચરિયસ્સ વચન"ન્તિ **ધમ્મસિરિત્થેરો** આહ. સઙ્ઘાચરિયાનં વાદોતિ એકે. પુબ્બે વુત્તાપિ તે એવ, તસ્મા **વોહારવસેના**તિ અછડ્ડેતુકામમ્પિ તથા કરોન્તં "છડ્ડેતી"તિ વોહરન્તિ. **એવમેતેસં પદાનં અત્થો ગહેતબ્બો**તિ એવં સન્તે "ઠાનાચાવનસ્સ નત્થિતાય દુક્કટ"ન્તિ અટ્ઠકથાવચનેન અતિવિય સમેતિ, તત્થ ઠાનાચાવનચિત્તસ્સ નત્થિતાય ઠાના ચુતમ્પિ ન "ઠાના ચુત"ન્તિ વુચ્ચતીતિ અત્થો ગહેતબ્બો. **ઇતરથાપી**તિ થેય્યચિત્તાભાવા ઠાના ચાવેતુકામસ્સપિ દુક્કટં યુજ્જતિ.

૯૬. સયમેવ પતિતમોરસ્સેવ ઇતો ચિતો ચ કરોતો થુલ્લચ્ચયં. આકાસટ્ઠવિનિચ્છયે તપ્પસઙ્ગેન તસ્મિં વેહાસાદિગતેપિ અસમ્મોહત્થં એવં ગહેતબ્બન્તિ વુત્તં. "એવમઞ્ઞત્રાપિ સામિસે"તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. "ઠાનાચાવનં અકરોન્તો ચાલેતી"તિ વચનતો ઠાનાચાવને થુલ્લચ્ચયં નત્થીતિ વુત્તં હોતિ. કેચિ અફન્દાપેત્વા ઠાનાચાવનાચાવનેહિપિ દુક્કટથુલ્લચ્ચયે વદન્તિ. "તે ઠાનાચાવનં અકરોન્તોતિ ઇમં અટ્ઠકથાવચનં દસ્સેત્વા પટિસેધેતબ્બા"તિ કેચિ વદન્તિ, વીમંસિતબ્બં.

૯૭. છેદનમોચનાદિ ઉપરિભાગં સન્ધાય વુત્તં. અવસ્સં ઠાનતો **આકાસગતં કરોતિ**. એત્થ "એકકોટિં નીહરિત્વા ઠપિતે વંસે ઠિતસ્સ આકાસકરણં સન્ધાયા"તિ કેચિ વદન્તિ. તે પન અથ "મૂલં અચ્છેત્વા વલયં ઇતો ચિતો ચ સારેતિ, રક્ખતિ. સચે પન મૂલતો અનીહરિત્વાપિ હત્થેન ગહેત્વા આકાસગતં કરોતિ, પારાજિક"ન્તિ

અટ્ઠકથાવચનં દસ્સેત્વા પટિસેધેતબ્બા. **ભિત્તિનિસ્સિત**ન્તિ ભિત્તિયા ઉપત્થમ્ભિતં સન્ધાય વુત્તન્તિ એકે. **ભિત્તિં નિસ્સાય ઠપિત**ન્તિ નાગદન્તાદીસુ ઠિતં સન્ધાય વુત્તં. **છિન્નમત્તે**તિ ઉપરિ ઉગ્ગન્ત્વા ઠિતં સન્ધાય વુત્તં.

૯૮. **ઉપરિ ઠિતસ્સ પિટ્ઠિયા**તિ એત્થ અધો ઓસારણં સન્ધાય વુત્તં. હેટ્ઠા ઓસારેન્તસ્સ ઉપરિમસ્સ પિટ્ઠિયા હેટ્ઠિમેન ઠિતોકાસં અતિક્કન્તમત્તે પારાજિકં, ઉદ્ધં ઉક્ખિપન્તસ્સ ઉદકતો મુત્તમત્તે. ‘‘એવં ગહિતે ભૂમટ્ઠે વુત્તેન સમેતી’’તિ વદન્તિ. મતમચ્છાનં ઠિતટ્ઠાનમેવ ઠાનં કિર. થેય્યચિત્તેન મારેત્વા ગણ્હતો ઊનપાદગ્ઘનકે દુક્કટં, સહપયોગત્તા પાચિત્તિયં નત્થીતિ એકે. **મદનફલવસાદીની**તિ એત્થ **સીહળભાસા** કિર **વસ** ઇતિ વિસન્તિ અત્થો, ગરુળાકારેન કતુપ્પેયિતં વા.

૯૯. **પુબ્બે** પાસે બદ્ધસૂકરઉપમાય **વુત્તા એવ**. ‘‘થલે ઠપિતાય નાવાય ન કુટ્ઠોકાસમત્તમેવા’’તિ પાઠો. ‘‘વાતો આગમ્માતિ વચનતો વાતસ્સ નત્થિકાલે પયોગસ્સ કતત્તા અવહારો નત્થિ, અત્થિકાલે ચે કતો, અવહારોવા’’તિ વદન્તિ. ‘‘ભણ્ડદેય્યં પન કેસન્તિ ચે? યેસં હત્થે કહાપણાનિ ગહિતાનિ, તેસં વા, નાવાસામિના નાવાય અગ્ગહિતાય નાવાસામિકસ્સ વા’’તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

૧૦૪. **નિરમ્બિત્વા** ઉપરિ. **અકતં વા પન પતિટ્ઠપેતી**તિ અપુબ્બં વા પટ્ઠપેતીતિ અત્થો.

૧૦૬. ગામટ્ઠે વા ‘‘ગામો નામા’’તિ ન વુત્તં પઠમં ગામલક્ખણસ્સ સબ્બસો વુત્તત્તા.

૧૦૭. અરઞ્ઞટ્ઠે **અરઞ્ઞં નામા**તિ પુન ન કેવલં પુબ્બે વુત્તલક્ખણઞ્ઞેવ અરઞ્ઞન્તિ ઇધાધિપ્પેતં, કિન્તુ પરપરિગ્ગહિતમેવ ચેતં હોતિ, તં ઇધાધિપ્પેતન્તિ દસ્સનત્થં વુત્તં. તેનેવ અત્થેપિ અરઞ્ઞગ્ગહણં કતં. **અગ્ગેપિ મૂલેપિ છિન્ના**તિ એત્થ ‘‘ન વેઠેત્વા ઠિતા, છિન્નમત્તે પતનકં સન્ધાય વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ. **તચ્છેત્વા ઠપિતો**તિ અરઞ્ઞસામિકેહિ પરેહિ લદ્ધેહિ તચ્છેત્વા ઠપિતો. **અદ્ધગતોપી**તિ ચિરકાલિકોપિ. “**ન ગહેતબ્બો**તિ અરઞ્ઞસામિકેહિ અનુઞ્ઞાતેનપી’’તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં. **છલ્લિયા પરિયોનદ્ધં હોતી**તિ ઇમિના સામિકાનં નિરપેક્ખતં દીપેતિ. તેન વુત્તં “**ગહેતું વટ્ટતી**”તિ. યદિ સામિકાનં સાપેક્ખતા અત્થિ, ન વટ્ટતિ.

૧૦૮. તત્થ ‘‘ભાજનેસુ પોક્ખરણીતળાકેસુ ચ ગાવો પક્કોસતીતિ ઇતો પટ્ઠાય તયો દસ વારા આદિમેવ દસ્સેત્વા સંખિત્તા’’તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. **નિબ્બહનઉદકં** નામ તળાકરક્ખણત્થાય અધિકોદકનિક્ખમનદ્વારેન નિક્ખમનઉદકં. “**ગહેતું ન લભતી**તિ સામીચિકમ્મં ન હોતી’’તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ઇતો પટ્ઠાય ‘‘વુત્ત’’ન્તિ વુત્તે **અનુગણ્ઠિપદે**તિ ગહેતબ્બં. **અનિક્ખન્તે** ઉદકેતિ પાઠસેસો, સુક્ખમાતિકાપયોગત્તા ભણ્ડદેય્યમ્પિ ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. **તળાકં નિસ્સાય ખેત્તસ્સ કતત્તા**તિ ‘‘સબ્બસાધારણં તળાકં હોતી’’તિ પઠમં વુત્તત્તા તં સન્ધાય વુત્તં. ‘‘યસ્મા તળાકગતં ઉદકં સબ્બસાધારણમ્પિ માતિકાય સતિ તં અતિક્કમિત્વા ગહેતું ન વટ્ટતિ, તસ્મા તં સન્ધાય **કુરુન્દિયાદીસુ અવહારોતિ વુત્ત**’’ન્તિ અપરે આહૂતિ. **ઇમિના લક્ખણેન ન સમેતી**તિ યસ્મા સબ્બસાધારણદેસો નામ તત્ર તળાકં સબ્બસાધારણં, કતિકાભાવા ચ **મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તમેવ યુત્ત**ન્તિ આહાચરિયો.

૧૦૯. “**તતો પટ્ઠાય અવહારો નત્થી**તિ થેય્યાયપિ ગણ્હતો, તસ્મા યથામુણ્ડમહાજેતબ્બત્તા, અરક્ખિતબ્બત્તા, સબ્બસાધારણત્તા ચ અઞ્ઞમ્પિ સટ્ઠસન્તકં ઇદં ન હોતી’’તિ **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

૧૧૦. ઉજુકમેવ તિટ્ઠતીતિ એત્થ ''સમીપે રુક્ખસાખાદીહિ **સન્ધારિતત્તા** ઈસકં ખલિત્વા ઉજુકમેવ તિટ્ઠતિ ચે, અવહારો. છિન્નવેણુ વિય તિટ્ઠતિ ચે, અનાપત્તી''તિ વુત્તં, તં સુવુત્તં, તસ્સ વિનિચ્છયે ''સચે તાનિ રક્ખન્તી''તિ વુત્તત્તા. **નો અઞ્ઞથા**તિ સમ્પત્તે ચે વાતે વાતમુખસોધનં કરોતિ, પારાજિકન્તિ અત્થો.

૧૧૧. અઞ્ઞેસુ પન વિચારણા એવ નત્થીતિ તેસુ અપ્પટિક્ખિપિતત્તા અયમેવ વિનિચ્છયોતિ વુત્તં હોતિ. ''એતેન ધુરનિક્ખેપં કત્વાપિ ચોરેહિ આહટં ચોદેત્વા ગણ્હતો અનાપત્તીતિ દીપિતં હોતી''તિ વુત્તં.

૧૧૨. એસેવ નયોતિ ઉદ્ધારેયેવ પારાજિકં, કસ્મા? અઞ્ઞેહિ પત્તેહિ સાધારણસ્સ સઞ્ઞાણસ્સ વુત્તત્તા. **પદવારેના**તિ ચોરેન નીહરિત્વા દિન્નં ગહેત્વા ગચ્છતો. **ગામદ્વારન્**તિ વોહારમત્તમેવ, ગામન્તિ અત્થો આણત્તિયા દટ્ઠબ્બત્તા, દ્વિન્નમ્પિ ઉદ્ધારે એવ પારાજિકં. **અસુકં નામ ગામં ગન્ત્વા**તિ વચનેન યાવ તસ્સ ગામસ્સ પરતો ઉપચારો, સબ્બમેતં આણત્તમેવ હોતિ. ''ઠત્વા વા નિસીદિત્વા વા વિસ્સમિત્વા પુરિમથેય્યચિત્તં વૂપસમિત્વા ગમનત્થઞ્ચે ભણ્ડં ન નિક્ખિત્તં, યથાગહિતમેવ, પદવારેન કારેતબ્બોતિ, નિક્ખિત્તઞ્ચે, ઉદ્ધારેના''તિ ચ લિખિતં. કેવલં ''**લિખિત**''ન્તિ વુત્તે **ગણ્ઠિપદે** ગહેતબ્બં. **થેય્યચિત્તેન પરિભુઞ્જન્તો**તિ ઠાનાચાવનં અકત્વા નિવત્થપારુતનીહારેન ''પુબ્બેવેદં મયા ગહિત''ન્તિ થેય્યચિત્તેન પરિભુઞ્જન્તો. ''નટ્ઠે ભણ્ડદેય્યં કિરા''તિ લિખિતં. ''**અઞ્ઞો વા**''તિ વચનેન યેન ઠપિતં, તેન દિન્ને અનાપત્તીતિ દીપિતં હોતિ ગોપકસ્સ દાને વિય, ''કેવલં ઇધ ભણ્ડદેય્યન્તિ અપરે''તિ વુત્તં. ''**અઞ્ઞો વા**''તિ વચનતો યેન ઠપિતં. સો વાતિપિ લબ્ભતીતિ વિચારેત્વા ગહેતબ્બો. વા-સદ્દેન યસ્સ હત્થે ઠપિતં, સો વા દેતિ રાજગહે ગણકો વિય ધનિયસ્સ, તસ્મા પારાજિકં યુત્તં વિય.

તવ થૂલસાટકો લદ્ધોતિ વુત્તક્ખણે મુસાવાદે દુક્કટં. **તસ્સ નામં લિખિત્વા**તિ એત્થ ''તેન 'ગહેત્વા ઠપેય્યાસી'તિ આણત્તત્તા નામલેખનકાલે અનાપત્તિ કુસસઙ્કમનસદિસં ન હોતી''તિ વુત્તં. **ન જાનન્તી**તિ ન સુણન્તીતિ અત્થો. સચે જાનિત્વાપિ ચિત્તેન ન સમ્પટિચ્છન્તિ એસેવ નયો. જાનન્તેન પન રક્ખિતું અનિચ્છન્તે પટિક્ખિપિતબ્બમેવ એતન્તિ વત્તં જાનિતબ્બં. **ઉમ્મગ્ગેના**તિ પુરાપાણં ખણિત્વા કતમગ્ગેનાતિ અત્થો.

નિસ્સિતવારિકસ્સ પન સભાગા ભત્તં દેન્તિ, તસ્મા યથા વિહારે પન્તિ, તથેવ કાતબ્બન્તિ **સમ્પત્તવારં અગ્ગહેતું ન લભન્તિ**, ''તસ્સ વા સભાગા અદાતું ન લભન્તી''તિ વુત્તં. **અત્તદુતિયસ્સા**તિ ન હિ એકેનાનીતં દ્વિન્નં પહોતિ, સચે પહોતિ પાપેતબ્બોતિ દસ્સેતું ''**યસ્સ વા**''તિઆદિ વુત્તં. ''**પરિપુચ્છં દેતી**તિ પુચ્છિતપઞ્હસ્સ વિસ્સજ્જનં કરોતી''તિ લિખિતં. સઙ્ઘસ્સ ભારં નામ ''સદ્ધમ્મવાચના એવા''તિ વુત્તં, ''નવકમ્મિકોપિ વુચ્ચતી''તિ ચ, ''**ઇતો ભણ્ડતો વટ્ટન્તં પુન અન્તો પવિસતી**તિ મહાઅટ્ઠકથાપદસ્સ કુરુન્દીસઙ્ખેપટ્ઠકથાહિ અધિપ્પાયો વિવરિતો''તિ લિખિતં.

૧૧૩. ગચ્છન્તે યાને વાતિ એત્થ ''સુઙ્કટ્ઠાનસ્સ બહિ ઠિતં સન્ધાય વુત્ત''ન્તિ **ઉપતિસ્સત્થેરો** વદતિ કિર. ''ગચ્છન્તે યાને વાતિઆદિ સુઙ્કટ્ઠાનબ્ભન્તરે ગહેતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. બહિ ઠિતસ્સ વત્તબ્બમેવ નત્થિ, ''અન્તો ઠત્વા''તિ અધિકારે વુત્તત્તા ચેતિ યુત્તં – યાનાદીસુ ઠપિતે તસ્સ પયોગં વિનાયેવ ગતેસુ પારાજિકો ન હોતિ. કસ્મા ન ભણ્ડદેય્યન્તિ ચે? સુઙ્કટ્ઠાનસ્સ બહિ ઠિતત્તા. અરઞ્ઞટ્ઠે ''અસ્સતિયા અતિક્કમન્તસ્સપિ ભણ્ડદેય્યમેવા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦૭) વુત્તં તેસં સપરિગ્ગહિતત્તા. ઇધ પન ''અત્ર પવિટ્ઠસ્સા''તિ વચનતો ન બહિ ઠિતસ્સ, તં કિર સુઙ્કસઙ્કેતં. **અઞ્ઞં હરાપેતી**તિ તત્થ ''સહત્થા''તિ વચનતો અનાપત્તિ. **નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તી**તિ અટ્ઠકથાતો **પાચિત્તિયં**, ઉપચારં ઓક્કમિત્વા પરિહરણે સાદીનવત્તા દુક્કટં.

સુઙ્કટ્ઠાને સુઙ્કં દત્વાવ ગન્તું વટ્ટતીતિ ઇદં દાનિ વત્તબ્બાનં માતિકાતિ **ધમ્મસિરિત્થેરો**. ‘‘અનુરાધપુરસ્સ ચતૂસુ દ્વારેસુ સુઙ્કં ગણ્હન્તિ, તેસુ દક્ખિણદ્વારસ્સ પુરતો મગ્ગો થૂપારામતો આનન્દચેતિયં પદક્ખિણં કત્વા જેતવનવિહારસ્સન્તરપાકારસ્સાસન્ને નિવિટ્ઠો, યો ન ગામં પવિસન્તો ઉપચારં ઓક્કન્તો હોતિ. થૂપારામતો ચ મહાચેતિયં પદક્ખિણં કત્વા રાજવિહારં ગચ્છન્તો ન ઓક્કમતી’’તિ કિર **મહાઅટ્ઠકથાયં** આગતં. **એત્થ ચા**તિ સુઙ્કઘાતે ‘‘દ્વીહિ લેડ્ડુપાતેહીતિ આચરિયપરમ્પરાભતા’’તિ લિખિતં. **દ્વીહિ લેડ્ડુપાતેહી**તિ સુઙ્કઘાતસ્સ પરિચ્છેદે અટ્ઠપિતે યુજ્જતિ, ઠપિતે પન અતિરેકયોજનમ્પિ સુઙ્કઘાતં હોતીતિ તતો પરં દ્વે લેડ્ડુપાતા ઉપચારોતિ ગહેતબ્બો. સો પનેત્થાપિ દુવિધો બાહિરબ્ભન્તરભેદતો. તત્થ દુતિયલેડ્ડુપાતસઙ્ખાતં બાહિરોપચારં સન્ધાય **પાળિયં**, **મહાઅટ્ઠકથાય**ઞ્ચ દુક્કટં વુત્તં. અબ્ભન્તરં સન્ધાય **કુરુન્દિય**ન્તિ નો ખન્તિ. ‘‘અત્ર પવિટ્ઠસ્સ સુઙ્કં ગણ્હન્તૂતિ હિ નિયમિતટ્ઠાનં એકન્તતો પારાજિકખેત્તં હોતિ, તઞ્ચ પરિક્ખિત્તં, એકો લેડ્ડુપાતો દુક્કટખેત્તં, અપરિક્ખિત્તઞ્ચે, દુતિયો લેડ્ડુપાતોતિ નો અધિપ્પાયો’’તિ આચરિયો વદતિ.

૧૧૪. ધનં પન ગતટ્ઠાને વટ્ટતીતિ એત્થ ‘‘વડ્ઢિયા સહ અવહારકસ્સ ભણ્ડદેય્ય’’ન્તિ લિખિતં. ‘‘તં વડ્ઢિં દસ્સામી’’તિ અગ્ગહેસિ, તત્થ કમ્મં અકરોન્તસ્સ વટ્ટતીતિ કત્વા વુત્તં. કેવલં આઠપિતખેત્તસ્સ ન વટ્ટતિ. ‘‘યં ધનં વડ્ઢિ, તં દેન્તસ્સ અવહારકસ્સ વડ્ઢિયા અદાને પારાજિકં હોતી’’તિ વદન્તિ.

નામેનાતિ સપ્પનામેન વા સામિકેન કતેન વા.

૧૧૬. રાજઘરસ્સ **અન્તોવત્થુમ્હિ**, પરિક્ખિત્તરાજઙ્ગણં વા અન્તોવત્થુ. અપરિક્ખિત્તે રાજઙ્ગણે ઠિતસ્સ સકલનગરં ઠાનં. ગોણસ્સ ‘‘અપરિક્ખિત્તે ઠિતસ્સ અક્કન્તટ્ઠાનમેવ ઠાન’’ન્તિ વુત્તત્તા **ખણ્ડદ્વાર**ન્તિ અત્તના ખણ્ડિતચ્છિદ્દં. **તત્થેવ ઘાતેતી**તિ ‘‘જીવિતિન્દ્રિયારમ્મણત્તા વધકચિત્તસ્સ પાચિત્તિયં હોતીતિ? ન હોતિ. કસ્મા? અદિન્નાદાનપયોગત્તા. તમ્પિ થેય્યચિત્તં સઙ્ખારારમ્મણંવ હોતિ. ઇધ તદુભયં લભતિ સદ્ધિં પુબ્બભાગાપરભાગેહી’’તિ વુત્તં.

૧૧૮. તસ્સુદ્ધારે સબ્બેસં પારાજિકન્તિ યદિ યો આણત્તો અવસ્સં તં ભણ્ડં હરતિ, આણત્તિક્ખણે એવ પારાજિકં. ‘‘ઇધ તિણ્ણં કસ્મા પારાજિકં, નનુ ‘તુમ્હે, ભન્તે, તયો હરથા’તિ વુત્તત્તા થુલ્લચ્ચયં, ઇતરેસઞ્ચ પટિપાટિયા એકેકસ્સાણત્તત્તા એકેકેન ચ દુક્કટેન ભવિતબ્બં. કથં, એકો કિર માસગ્ઘનકં પરિસ્સાવનં થેનેત્વા દેસેત્વા નિરુસ્સાહો એવ વા હુત્વા પુન માસગ્ઘનકં સૂચિં તથેવ કત્વા પુન માસગ્ઘનકન્તિ એવં સિયાતિ? ન એવં, તં યથા ઉપ્પલથેનકો યેન વત્થુ પૂરતિ તાવ સઉસ્સાહત્તા પારાજિકો આસિ, એવમિમે સઉસ્સાહાવ ન દેસયિંસુ વા’’તિ લિખિતં, **પાળિયં**, **અટ્ઠકથાયઞ્ચ** સંવિદહિત્વા ગતેસુ એકસ્સુદ્ધારે સબ્બેસં પારાજિકં વિના વિય આણત્તિયા કિઞ્ચાપિ વુત્તં, અથ ખો ‘‘તસ્સાયં અત્થો’’તિ વત્વા પચ્છા વુત્તવિનિચ્છયેસુ ચ એકભણ્ડએકટ્ઠાનાદીસુ ચ સમ્બહુલા એકં આણાપેન્તીતિ આણત્તિમેવ નિયમેત્વા વુત્તં, તસ્મા આણત્તિ ઇચ્છિતબ્બા વિય, વીમંસિતબ્બં. ‘‘‘એકભણ્ડં એકટ્ઠાન’ન્તિ ચ પાઠો ‘એકકુલસ્સ ભણ્ડ’ન્તિ વચનતો’’તિ વદન્તિ.

૧૧૯-૧૨૦. ઓચરકે વુત્તનયેનેવાતિ અવસ્સંહારિયે ભણ્ડે. **તં સઙ્કેત**ન્તિ તસ્સ સઙ્કેતસ્સ. અથ વા તં સઙ્કેતં અતિક્કમિત્વા પચ્છા વા. અપત્વા પુરે વા. એસ નયો **તં નિમિત્ત**ન્તિ એત્થાપિ. અક્ખિનિખણનાદિકમ્મં લહુકં ઇત્તરકાલં, તઙ્ખણે એવ ભણ્ડં અવહરિતું ન સક્કા, કિઞ્ચિ ભણ્ડં દૂરં હોતિ, કિઞ્ચિ ભારિયં, તં ગહેતું યાવ ગચ્છતિ યાવ ઉક્ખિપતિ, તાવ નિમિત્તસ્સ પચ્છા હોતિ. સચે તં ભણ્ડં અધિગતં વિય આસન્નં, લહુકઞ્ચ, સક્કા નિમિત્તક્ખણે

અવહરિતું, તમેવ સન્ધાય વુત્તં કિન્તિ? ન, પુબ્બે વુત્તમ્પિ ‘‘તતો પટ્ઠાય તેનેવ નિમિત્તેન અવહરતી’’તિ વુચ્ચતિ આરદ્ધત્તા. યદિ એવં ‘‘પુરેભત્તપયોગો એસો’’તિ વારો પમાણં હોતિ, ન ચ તં પમાણં **મહાપદુમત્થેરવાદસ્સ** પચ્છા વુત્તત્તા, ન સઙ્કેતકમ્મં વિય નિમિત્તકમ્મં દટ્ઠબ્બં. તત્થ હિ કાલપરિચ્છેદો અત્થિ, ઇધ નત્થિ, ઇદમેવ તેસં નાનત્તં.

૧૨૧. **તઞ્ચ અસમ્મોહત્થ**ન્તિ એકો ‘‘પુરેભત્તાદીસુ વા, અક્ખિનિખણનાદીનિ વા દિસ્વા ગણ્હા’’તિ, એકો ગહેતબ્બં ભણ્ડનિસ્સિતં કત્વા ‘‘પુરેભત્તં એવં વણ્ણસણ્ઠાનં ભણ્ડં ગણ્હા’’તિ વદતિ, એવંવિધેસુ અસમ્મોહત્થં એવંવિધં સઙ્કેતં નિમિત્તઞ્ચ દસ્સેતુન્તિ ચ, **યથાધિપ્પાય**ન્તિ દુતિયો તતિયસ્સ તતિયો ચતુત્થસ્સાતિ એવં પટિપાટિયા ચે વદન્તીતિ અત્થો. સચે દુતિયો ચતુત્થસ્સ વદેતિ, ન યથાધિપ્પાયોતિ ચ. ‘‘**પટિગ્ગહિતમત્તે**તિ અવસ્સં ચે પટિગ્ગણ્હાતિ, પુબ્બેવ થુલ્લચ્ચય’’ન્તિ ચ લિખિતં. પટિગ્ગણ્હકાનં દુક્કટં સબ્બત્થોકાસાભાવતો ન વુત્તં. પારાજિકાપજ્જનેનેતં દુક્કટં આપજ્જિત્વા આપજ્જન્તિ કિર. અત્થસાધકાણત્તિચેતનાખણે એવ પારાજિકો હોતીતિ અધિપ્પાયો. તત્થ મગ્ગટ્ઠાનિયં કતરં, કતરં ફલટ્ઠાનિયન્તિ ‘‘અત્થસાધકચેતના નામ મગ્ગાનન્તરફલસદિસા’’તિ વુત્તત્તા ફલટ્ઠાનિયા ચેતનાતિ સિદ્ધં. આણત્તિ ચે મગ્ગટ્ઠાનિયા સિયા, ચેતનાસહજત્તા ન સમ્ભવતિ, તથા ભણ્ડસ્સ અવસ્સંહારિતા ચ ન સમ્ભવતિ. આણત્તિક્ખણે એવ હિ તં અવસ્સંહારિતં જાતન્તિ અવહારકસ્સ પટિગ્ગણ્હઞ્ચે, તમ્પિ ન સમ્ભવતિ અનાગતત્તા. ચેતના ચે મગ્ગટ્ઠાનિયા હોતિ, આણત્તિઆદીસુ અઞ્ઞતરં, ભણ્ડસ્સ અવસ્સંહારિતા એવ વા ફલટ્ઠાનિયા ચે, અત્થો ન સમ્ભવતિ. પારાજિકાપત્તિ એવ હિ ફલટ્ઠાનિયા ભવિતુમરહતિ, ન અઞ્ઞન્તિ એવં તાવ ઇધ ઓપમ્મસંસન્દનં સમ્ભવતિ ચેતના મગ્ગટ્ઠાનિયા, તસ્સા પારાજિકાપત્તિભાવો ફલટ્ઠાનિયો. યથા કિં? યથા **પટિસમ્ભિદામગ્ગે** ‘‘સદ્ધાય ઞાણં ધમ્મપટિસમ્ભિદા. સદ્ધાય સદ્દત્થે ઞાણં અત્થપટિસમ્ભિદા’’તિ એત્થ અઞ્ઞો સદ્દો, અઞ્ઞો સદ્ધાય સદ્દત્થોતિ સિદ્ધં, યથા ચ ‘‘એકો અમોહસઙ્ખાતો ધમ્મો સમ્પયુત્તકાનં ધમ્માનં હેતુપચ્ચયેન પચ્ચયો અધિપતિસહજાતઅઞ્ઞમઞ્ઞનિસ્સયઇન્દ્રિયમગ્ગસમ્પયુત્તઅત્થિઅવિગતપચ્ચયેન પચ્ચયો’’તિ એત્થ અમોહો ધમ્મો અઞ્ઞો, અઞ્ઞે તસ્સ હેતુપચ્ચયતાદયોતિ સિદ્ધં. યથા ચ **વિનયપિટકે** યાનિ છ આપત્તિસમુટ્ઠાનાનિ, એવં યથાસમ્ભવં ‘‘સત્ત આપત્તિક્ખન્ધા’’તિ વુચ્ચન્તિ, તેસં અઞ્ઞા આપત્તિસમુટ્ઠાનતા, અઞ્ઞો આપત્તિક્ખન્ધભાવોતિ સિદ્ધં. ઇમિના આપત્તિક્ખન્ધનયેન આપત્તાધિકરણસ્સ કતિ ઠાનાનીતિ? સત્ત આપત્તિક્ખન્ધા ઠાનાનીતિ. કતિ વત્થૂનીતિ? સત્ત આપત્તિક્ખન્ધા વત્થૂનીતિ. કતિ ભૂમિયોતિ? સત્ત આપત્તિક્ખન્ધા ભૂમિયોતિ એવમાદયોપિ દસ્સેતબ્બા. તથા હિ તસ્સા એવં મગ્ગટ્ઠાનિયાય અત્થસાધિકાય ચેતનાય યસ્મા અઞ્ઞા પારાજિકાપત્તિતા અનત્થન્તરભૂતા આકારવિસેસસઙ્ખાતા ફલટ્ઠાનિયા અત્થિ, તસ્મા ‘‘અત્થસાધકચેતના નામ મગ્ગાનન્તરફલસદિસા’’તિ વુત્તાતિ વેદિતબ્બં. અથ વા કેવલં ધમ્મનિયામત્તંયેવ ઉપમત્તેન આચરિયેન એવં વુત્તન્તિપિ સમ્ભવતીતિ ન તત્થ ઓપમ્મસંસન્દનં પરિયેસિતબ્બં, ‘‘ઇદં સબ્બં કેવલં તક્કવસેન વુત્તત્તા વિચારેત્વા ગહેતબ્બ’’ન્તિ આચરિયો.

ભૂમટ્ઠકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આપત્તિભેદવણ્ણના

૧૨૨. ‘‘વિભઙ્ગનયદસ્સનતો’’તિ વુત્તત્તા તં સમ્પાદેતું ‘‘**ઇદાનિ તત્થ તત્થા**’’તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **અઙ્ગવત્થુભેદેન ચા**તિ અવહારઙ્ગજાનનભેદેન વત્થુસ્સ હરિતબ્બભણ્ડસ્સ ગરુકલહુકભાવભેદેનાતિ અત્થો. અથ વા અઙ્ગઞ્ચ વત્થુભેદેન આપત્તિભેદઞ્ચ દસ્સેન્તોતિ અત્થો. **અતિરેકમાસકો ઊનપઞ્ચમાસકો**તિ એત્થ **વા**-સદ્દો ન વુત્તો,

તીહિપિ એકો એવ પરિચ્છેદો વુત્તોતિ. **અનજ્ઝાવુટ્ઠકં** નામ અરઞ્ઞપાલકાદિના ન કેનચિ મમાયિતં. **છડ્ડિતં** નામ અનત્થિકભાવેન અતિરેકમત્તાદિના સામિકેન છડ્ડિતં. નટ્ઠં પરિયેસિત્વા છિન્નાલયત્તા **છિન્નમૂલકં**. **અસ્સામિકવત્થૂ**તિ અચ્છિન્નમૂલકમ્પિ યસ્સ સામિકો કોચિ નો હોતિ, નિરપેક્ખા વા પરિચ્ચજન્તિ, યં વા પરિચ્ચત્તં દેવતાદીનં, ઇદં સબ્બં અસ્સામિકવત્થુ નામ. દેવતાદીનં વા બુદ્ધધમ્માનં વા પરિચ્ચત્તં પરેહિ ચે આરક્ખકેહિ પરિગ્ગહિતં, **પરપરિગ્ગહિત**મેવ. તથારૂપે હિ અદિન્નાદાને રાજાનો ચોરં ગહેત્વા હનનાદિકં કરેય્યું, અનારક્ખકે પન આવાસે, અભિક્ખુકે અનારામિકાદિકે ચ યં બુદ્ધધમ્મસ્સ સન્તકં, તં ''આગતાગતેહિ ભિક્ખૂહિ રક્ખિતબ્બં ગોપેતબ્બં મમાયિતબ્બ''ન્તિ વચનતો અભિક્ખુકાવાસસઙ્ઘસન્તકં વિય પરપરિગ્ગહિતસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતીતિ છાયા દિસ્સતિ. ઇસ્સરો હિ યો કોચિ ભિક્ખુ તાદિસે પરિક્ખારે ચોરેહિપિ ગય્હમાને વારેતું પટિબલો ચે, બલક્કારેન અચ્છિન્દિત્વા યથાઠાને ઠપેતુન્તિ. અપરિગ્ગહિતે પરસન્તકસઞ્ઞિસ્સ છસુ આકારેસુ વિજ્જમાનેસુપિ અનાપત્તિ વિય દિસ્સતિ , ''યં પરપરિગ્ગહિતઞ્ચ હોતી''તિ અઙ્ગભાવો કિઞ્ચાપિ દિસ્સતિ, પરસન્તકે તથા પટિપન્નકે સન્ધાય વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. અત્તનો સન્તકં ચોરેહિ હટં, ચોરપરિગ્ગહિતત્તા પરપરિગ્ગહિતં હોતિ, તસ્મા પરો ચેતં થેય્યચિત્તો ગણ્હતિ, પારાજિકં. સામિકો એવ ચે ગણ્હતિ, ન પારાજિકં, યસ્મા ચોદેત્વા, અચ્છિન્દિત્વા ચ સો ''મમ સન્તકં ગણ્હામી''તિ ગહેતું લભતિ. પઠમં ધુરં નિક્ખિપિત્વા ચે પચ્છા થેય્યચિત્તો ગણ્હતિ, એસ નયો. સામિકેન ધુરં નિક્ખિત્તકાલે સો ચે ચોરો કાલં કરોતિ, અઞ્ઞો થેય્યચિત્તેન ગણ્હતિ, ન પારાજિકો. અનિક્ખિત્તકાલે એવ ચે કાલં કરોતિ, તં થેય્યચિત્તેન ગણ્હન્તસ્સ ભિક્ખુનો પારાજિકં મૂલભિક્ખુસ્સ સન્તકભાવે ઠિતત્તા. ચોરભિક્ખુમ્હિ મતે ''મતકપરિક્ખાર''ન્તિ સઙ્ઘો વિભજિત્વા ચે તં ગણ્હતિ, મૂલસામિકો ''મમ સન્તકમિદ''ન્તિ ગહેતું લભતિ.

એત્થાહ – ભૂમટ્ઠાદિનિમિત્તકમ્મપરિયોસાના એવ અવહારભેદા, ઉદાહુ અઞ્ઞેપિ સન્તીતિ. કિઞ્ચેત્થ યદિ અઞ્ઞેપિ સન્તિ, તેપિ વત્તબ્બા. ન હિ ભગવા સાવસેસં પારાજિકં પઞ્ઞપેતિ. નો ચે સન્તિ, યે ઇમે તુલાકૂટકંસકૂટમાનકૂટઉક્કોટનવઞ્ચનનિકતિસાચિયોગવિપરામોસઆલોપસાહસાકારા ચ સુત્તઙ્ગેસુ સન્દિસ્સમાના, તે ઇધ આગતેસુ એત્થ સમોધાનં ગચ્છન્તીતિ ચ લક્ખણતો વા તેસં સમોધાનગતભાવો વત્તબ્બોતિ? વુચ્ચતે – લક્ખણતો સિદ્ધોવ. કથં? ''પઞ્ચહિ આકારેહી''તિઆદિના નયેન અઙ્ગવત્થુભેદેન. આપત્તિભેદો હિ **પાળિયં** (પારા॰ ૧૨૮-૧૩૦) વુત્તો એવ, **અટ્ઠકથાયઞ્ચ** ''કૂટમાનકૂટકહાપણાદીહિ વા વઞ્ચેત્વા ગણ્હતિ, તસ્સેવં ગણ્હતો અવહારો થેય્યાવહારો''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૩૮; કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુતિયપારાજિકવણ્ણના) આગતત્તા તુલાકૂટગહણાદયો થેય્યાવહારે સમોધાનં ગતાતિ સિદ્ધં. વિપરામોસઆલોપસાહસાકારા ચ અટ્ઠકથાયાગતે પસય્હાવહારે સમોધાનં ગચ્છન્તિ. ઇમંયેવ વા પસય્હાવહારં દસ્સેતું ''ગામટ્ઠં અરઞ્ઞટ્ઠ''ન્તિ માતિકં નિક્ખિપિત્વા ''ગામટ્ઠં નામ ભણ્ડં ચતૂહિ ઠાનેહિ નિક્ખિત્તં હોતી''તિઆદિના નયેન વિભાગો વુત્તો. તેનેદં વુત્તં હોતિ – ગહણાકારભેદસન્દસ્સનત્થં વિસું કતં. ન હિ ભૂમિતલાદીહિ ગામારઞ્ઞટ્ઠં યં કિઞ્ચીતિ. તત્થ યં તુલાકૂટં, તં રૂપકૂટઙ્ગગહણપટિચ્છન્નકૂટવસેન ચતુબ્બિધમ્પિ વેહાસટ્ઠે સમોધાનં ગચ્છતિ. હદયભેદસિખાભેદરજ્જુભેદવસેન તિવિધે માનકૂટે ''સ્વાયં હદયભેદો મરિયાદં છિન્દતી''તિ એત્થ સમોધાનં ગચ્છતિ. હદયભેદો હિ સપ્પિતેલાદિમિનનકાલે લબ્ભતિ. ''ફન્દાપેતિ અત્તનો ભાજનગતં કરોતી''તિ એત્થ સિખાભેદોપિ લબ્ભતિ. સો ''તિલતણ્ડુલાદિમિનનકાલે લબ્ભતી''તિ વુત્તં. ખેત્તમિનનકાલે રજ્જુભેદો સમોધાનં ગચ્છતિ. ''ધમ્મં ચરન્તો સામિકં પરાજેતી''તિ એત્થ ઉક્કોટનં સમોધાનં ગચ્છતીતિ તે ચ તથા વઞ્ચનનિકતિયોપિ.

આપત્તિભેદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનાપત્તિભેદવણ્ણના

૧૩૧. ન ચ ગહિતે અત્તમનો હોતિ, તસ્સ સન્તકં વિસ્સાસગાહેન ગહિતમ્પિ પુન દાતબ્બન્તિ ઇદં ‘‘તેન ખો પન સમયેન દ્વે ભિક્ખૂ સહાયકા હોન્તિ. એકો ગામં પિણ્ડાય પાવિસિ...પે॰... અનાપત્તિ, ભિક્ખુ, વિસ્સાસગ્ગાહે’’તિ (પારા॰ ૧૪૬) ઇમિના અસમેન્તં વિય દિસ્સતિ. એત્થ હિ ‘‘સો જાનિત્વા તં ચોદેસિ અસ્સમણોસિ ત્વ’’ન્તિ વચનેન અનત્તમનતા દીપિતા. પુન ‘‘અનાપત્તિ, ભિક્ખુ, વિસ્સાસગ્ગાહે’’તિ વચનેન અત્તમનતાયપિ સતિ વિસ્સાસગ્ગાહો રુહતીતિ દીપિતન્તિ ચે? તં ન, અઞ્ઞથા ગહેતબ્બત્થતો. અયઞ્હેત્થ અત્થો – પારાજિકાપત્તિયા અનાપત્તિ વિસ્સાસસઞ્ઞાય ગાહે સતિ, સોપિ ભિક્ખુ સહાયકત્તા ન કુદ્ધો ચોદેસિ, પિયો એવ સમાનો ‘‘કચ્ચિ અસ્સમણોસિ ત્વં, ગચ્છ, વિનિચ્છયં કત્વા સુદ્ધન્તે તિટ્ઠાહી’’તિ ચોદેસિ. સચેપિ સો કુદ્ધો એવ ચોદેય્ય, ‘‘અનાપત્તી’’તિ ઇદં કેવલં પારાજિકાભાવં દીપેતિ, ન વિસ્સાસગ્ગાહસિદ્ધં. યો પન પરિસમજ્ઝે લજ્જાય અધિવાસેતિ, ન કિઞ્ચિ વદતીતિ અત્થો. ‘‘પુનવત્તુકામતાધિપ્પાયે પન સોપિ પચ્ચાહરાપેતું લભતી’’તિ વુત્તં. સચે ચોરો પસય્હ ગહેતુકામોપિ ‘‘અધિવાસેથ, ભન્તે, ઇધ મે ચીવરાની’’તિ વત્વા ચીવરાનિ થેરેન દિન્નાનિ, અદિન્નાનિ વા સયં ગહેત્વા ગચ્છતિ, થેરો પુન પક્ખં લભિત્વા ચોદેતું લભતિ, પુબ્બે અધિવાસના અધિવાસનસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ ભયેન તુણ્હીભૂતત્તા, ‘‘યં ચીવરં ઇધ સામિકો પચ્ચાહરાપેતું લભતી’’તિ વુત્તં. સામિકસ્સ પાકતિકં કાતબ્બં, ‘‘ઇદં કિર વત્ત’’ન્તિ વુત્તં. સચે સઙ્ઘસ્સ સન્તકં કેનચિ ભિક્ખુના ગહિતં, તસ્સ તેન સઙ્ઘસ્સ વા ધમ્મસ્સ વા ઉપકારિતા અત્થિ, ગહિતપ્પમાણં અપલોકેત્વા દાતબ્બં. ‘‘સો તેન યથાગહિતં પાકતિકં કત્વા અનણો હોતિ, ગિલાનાદીનમ્પિ એસેવ નયો’’તિ વુત્તં.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પકિણ્ણકકથાવણ્ણના

સાહત્થિકાણત્તિકન્તિ એકભણ્ડં એવ. ‘‘ભારિયઞ્હિદં ત્વમ્પિ એકપસ્સં ગણ્હ, અહમ્પિ એકપસ્સં ગણ્હામીતિ સંવિદહિત્વા ઉભયેસં પયોગેન ઠાનાચાવને કતે કાયવાચાચિત્તેહિ હોતિ . અઞ્ઞથા ‘સાહત્થિકં વા આણત્તિકસ્સ અઙ્ગં ન હોતિ, આણત્તિકં વા સાહત્થિકસ્સા’તિ ઇમિના વિરુજ્ઝતી’’તિ લિખિતં. **ધમ્મસિરિત્થેરો** પન ‘‘ન કેવલં ભારિયે એવ વત્થુમ્હિ અયં નયો લબ્ભતિ, પઞ્ચમાસકમત્તમ્પિ દ્વે ચે જના સંવિદહિત્વા ગણ્હન્તિ, દ્વિન્નમ્પિ પાટેક્કં, સાહત્થિકં નામ તં કમ્મં, સાહત્થિકપયોગત્તા એકસ્મિંયેવ ભણ્ડે, તસ્મા ‘સાહત્થિકં આણત્તિકસ્સ અઙ્ગં ન હોતી’તિ વચનમિમં નયં ન પટિબાહતિ. ‘સાહત્થિકવત્થુઅઙ્ગન્તિ સાહત્થિકસ્સ વત્થુસ્સ અઙ્ગં ન હોતી’તિ તત્થ વુત્તં. ઇધ પન પયોગં સન્ધાય વુત્તત્તા યુજ્જતી’’તિ આહ કિર, તં અયુત્તં કાયવચીકમ્મન્તિ વચનાભાવા, તસ્મા સાહત્થિકાણત્તિકેસુ પયોગેસુ અઞ્ઞતરેન વાયમાપત્તિ સમુટ્ઠાતિ , તથાપિ તુરિતતુરિતા હુત્વા વિલોપનાદીસુ ગહણગાહાપનવસેનેતં વુત્તં. યથા કાલેન અત્તનો કાલેન પરસ્સ ધમ્મં આરબ્ભ સીઘં સીઘં ઉપ્પત્તિં સન્ધાય ‘‘અજ્ઝત્તબહિદ્ધારમ્મણા ધમ્મા’’તિ (ધ॰ સ॰ તિકમાતિકા ૨૧) વુત્તા, એવંસમ્પદમિદન્તિ દટ્ઠબ્બં.

તત્થપિ યે અનુત્તરાદયો એકન્તબહિદ્ધારમ્મણા વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનાદયો એકન્તઅજ્ઝત્તારમ્મણા, ઇતરે અનિયતારમ્મણત્તા ‘‘અજ્ઝત્તબહિદ્ધારમ્મણા’’તિ વુચ્ચન્તિ, ન એકક્ખણે ઉભયારમ્મણત્તા. અયં પન આપત્તિ યથાવુત્તનયેન સાહત્થિકા આણત્તિકાપિ હોતિયેવ, તસ્મા અનિદસ્સનમેતન્તિ અયુત્તં. ‘‘યથા અનિયતારમ્મણત્તા ‘અજ્ઝત્તબહિદ્ધારમ્મણા’તિ વુત્તા, તથા અનિયતપયોગત્તા અયમ્પિ આપત્તિ ‘સાહત્થિકાણત્તિકા’તિ વુત્તાતિ નિદસ્સનમેવેત’’ન્તિ એકચ્ચે આચરિયા આહુ. ‘‘ઇમે પનાચરિયા ઉભિન્નં એકતો આરમ્મણકરણં નત્થિ. અત્થિ ચે, ‘અજ્ઝત્તબહિદ્ધારમ્મણં ધમ્મં પટિચ્ચ અજ્ઝત્તબહિદ્ધારમ્મણો ધમ્મો ઉપ્પજ્જતિ હેતુપચ્ચયા’તિઆદિના (પટ્ઠા॰ ૨.૨૧.૧ અજ્ઝત્તારમ્મણતિક) પટ્ઠાનપાઠેન ભવિતબ્બન્તિ સઞ્ઞાય આહંસુ, તેસં મતેન ‘સિયા

અજ્ઝત્તબહિદ્ધારમ્મણા’તિ વચનં નિરત્થકં સિયા, ન ચ નિરત્થકં, તસ્મા અત્થેવ એકતો અજ્ઝત્તબહિદ્ધારમ્મણો ધમ્મો. પુન ‘અયં સો’તિ નિયમેન અજ્ઝત્તબહિદ્ધારમ્મણા ધમ્મા વિય નિદ્દિસિતબ્બાભાવતો ન ઉદ્ધટો સિયા. તત્થ અનુદ્ધટત્તા એવ **ધમ્મસઙ્ગહટ્ઠકથાયં** ઉભિન્નમ્પિ અજ્ઝત્તબહિદ્ધાધમ્માનં એકતો આરમ્મણકરણધમ્મવસેન ‘અજ્ઝત્તબહિદ્ધારમ્મણા’તિ અવત્વા ‘કાલેન અજ્ઝત્તબહિદ્ધા પવત્તિયં અજ્ઝત્તબહિદ્ધારમ્મણ’ન્તિ વુત્તં, તસ્મા **ગણ્ઠિપદે** વુત્તનયોવ સારોતિ નો તક્કો’’તિ આચરિયો. તત્થ ‘‘કાયવચીકમ્મ’’ન્તિ અવચનં પનસ્સ સાહત્થિકપયોગત્તા એકપયોગસ્સ અનેકકમ્મત્તાવ, યદિ ભવેય્ય, મનોકમ્મમ્પિ વત્તબ્બં ભવેય્ય, યથા તત્થ મનોકમ્મં વિજ્જમાનમ્પિ અબ્બોહારિકં જાતં, એવં તસ્મિં સાહત્થિકાણત્તિકે વચીકમ્મં અબ્બોહારિકન્તિ વેદિતબ્બં, તં પન કેવલં કાયકમ્મસ્સ ઉપનિસ્સયં જાતં, ચિત્તં વિય તત્થ અઙ્ગમેવ જાતં, તસ્મા વુત્તં ‘‘સાહત્થિકપયોગત્તા’’તિ, ‘‘અઙ્ગભાવમત્તમેવ હિ સન્ધાય ‘સાહત્થિકાણત્તિક’ન્તિ વુત્તન્તિ નો તક્કો’’તિ ચ, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં.

કાયવાચા સમુટ્ઠાના, યસ્સા આપત્તિયા સિયું;
તત્થ કમ્મં ન તં ચિત્તં, કમ્મં નસ્સતિ ખીયતિ.

કિરિયાકિરિયાદિકં યઞ્ચ, કમ્માકમ્માદિકં ભવે;
ન યુત્તં તં વિરુદ્ધત્તા, કમ્મમેકંવ યુજ્જતિ.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૧૩૨. અનાપત્તિ, ભિક્ખુ, ચિત્તુપ્પાદેતિ એત્થ કેવલં ચિત્તં, તસ્સેવ ઉપ્પાદેતબ્બાપત્તીહિ અનાપત્તીતિ અત્થો. એત્થાહ – ઉપનિક્ખિત્તસાદિયનાદીસુ, સબ્બેસુ ચ અકિરિયસિક્ખાપદેસુ ન કાયઙ્ગચોપનં વા વાચઙ્ગચોપનં વા, અપિચાપત્તિ, કસ્મા ઇમસ્મિંયેવ સિક્ખાપદે અનાપત્તિ, ન સબ્બાપત્તીહીતિ? ન, કસ્મા.

કત્તબ્બા સાધિકં સિક્ખા, વિઞ્ઞત્તિં કાયવાચિકં;
અકત્વા કાયવાચાહિ, અવિઞ્ઞત્તીહિ તં ફુસે.

ન લેસભાવત્તા. સપ્પાયે આરમ્મણે અટ્ઠત્વા પટિલદ્ધાસેવનં હુત્વા તતો પરં સુટ્ઠુ ધાવતીતિ **સન્ધાવતિ**. તતો અભિજ્ઝાય સહગતં, બ્યાપાદસહગતં વા હુત્વા વિસેસતો ધાવતીતિ **વિધાવતિ**.

૧૩૭. વણં કત્વા ગહેતુન્તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ ઇમિના સિક્ખાપદેન અનાપત્તિ, ઇત્થિરૂપસ્સ નામ યત્થ આમસન્તસ્સ દુક્કટન્તિ કેચિ. ‘‘કાયપટિબદ્ધગ્ગહણં યુત્તં, તં સન્ધાય વટ્ટતીતિ વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ. ઉભયં વિચારેત્વા ગહેતબ્બં.

કુસસઙ્કામનવત્થુકથાવણ્ણના

૧૩૮. મહાપચ્ચરિયાદીસુ યં વુત્તં ‘‘પદુદ્ધારેનેવ કારેતબ્બો’’તિ, તં સુવુત્તં. કિન્તુ તસ્સ પરિકપ્પાવહારકમત્તં ન દિસ્સતીતિ દસ્સનત્થં ઇદં વુત્તં. ઉદ્ધારે વાયં આપન્નો, તસ્મા દિસ્વા ગચ્છન્તો ‘‘પદુદ્ધારેનેવ કારેતબ્બો’’તિ ઇદં તત્થ દુવુત્તન્તિ વુત્તં હોતિ. કથં? ‘‘સાટકત્થિકો સાટકપસિબ્બકમેવ ગહેત્વા બહિ નિક્ખમિત્વા સાટકભાવં ઞત્વા ‘પચ્છા ગણ્હિસ્સામી’તિ એવં પરિકપ્પેત્વા ગણ્હતિ, ન ઉદ્ધારે એવાપજ્જતિ. યદા બહિ ઠત્વા ‘સાટકો અય’ન્તિ દિસ્વા ગચ્છતિ, તદા પદુદ્ધારેનેવ કારેતબ્બો’’તિ ન વુત્તમેતં, કિન્તુ કિઞ્ચાપિ પરિકપ્પો દિસ્સતિ, પુબ્બભાગે

અવહારક્ખણે ન દિસ્સતીતિ ન સો પરિકપ્પાવહારો, અયમત્થો **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તોવ, તસ્મા ‘‘ઞાયમેવા’’તિ વદન્તિ. **કમ્મન્તસાલા** નામ કસ્સકાનં વનચ્છેદકાનં ગેહાનિ. **અયં તાવા**તિ સચે ઉપચારસીમન્તિઆદિ યાવ થેરવાદો મહાઅટ્ઠકથાનયો, તત્થ **કેચિ પના**તિઆદિ ન ગહેતબ્બં થેરવાદત્તા યુત્તિઅભાવતો, ન હિ સાહત્થિકે એવંવિધા અત્થસાધકચેતના હોતિ. આણત્તિકે એવ અત્થસાધકચેતના. ‘‘સેસં મહાપચ્ચરિયં વુત્તેનત્થેન સમેતી’’તિ વુત્તં.

કુસસઙ્કામનકરણે સચે પરો ‘‘નાયં મમ સન્તકો’’તિ જાનાતિ, ઇતરસ્સ હત્થતો મુત્તમત્તે પારાજિકાપત્તિ ખીલસઙ્કામને વિય. ‘‘અત્તનો સન્તકં સચે જાનાતિ, ન હોતી’’તિ વદન્તિ. એવં સન્તે પઞ્ચકાનિ સઙ્કરાનિ હોન્તીતિ ઉપપરિક્ખિતબ્બં.

૧૪૦. પરાનુદ્દયતાયાતિ એત્થ પરાનુદ્દયતાય કોટિપ્પત્તેન ભગવતા કસ્મા ‘‘અનાપત્તિ પેતપરિગ્ગહે તિરચ્છાનગતપરિગ્ગહે’’તિ (પારા॰ ૧૩૧) વુત્તન્તિ ચે? પરાનુદ્દયતાય એવ. યસ્સ હિ પરિક્ખારસ્સ આદાને રાજાનો ચોરં ગહેત્વા ન હનનાદીનિ કરેય્યું, તસ્મિમ્પિ નામ સમણો ગોતમો પારાજિકં પઞ્ઞપેત્વા ભિક્ખું અભિક્ખું કરોતીતિ મહાજનો ભગવતિ પસાદઞ્ઞથત્તં આપજ્જિત્વા અપાયુપગો હોતિ. અપેતપરિગ્ગહિતા રુક્ખાદી ચ દુલ્લભા, ન ચ સક્કા ઞાતુન્તિ રુક્ખાદીહિ પાપભીરુકો ઉપાસકજનો પટિમાઘરચેતિયબોધિઘરવિહારાદીનિ અકત્વા મહતો પુઞ્ઞક્ખન્ધતો પરિહાયેય્ય. ‘‘રુક્ખમૂલસેનાસનં પંસુકૂલચીવરં નિસ્સાય પબ્બજ્જા’’તિ (મહાવ॰ ૧૨૮) વુત્તનિસ્સયા ચ અનિસ્સયા હોન્તિ. પરપરિગ્ગહિતસઞ્ઞિનો હિ ભિક્ખૂ રુક્ખમૂલપંસુકૂલાનિ ન સાદિયિસ્સન્તીતિ, પબ્બજ્જા ચ ન સમ્ભવેય્યું, સપ્પદટ્ઠકાલે છારિકત્થાય રુક્ખં અગ્ગહેત્વા મરણં વા નિગચ્છેય્યું, અચ્છિન્નચીવરાદિકાલે સાખાભઙ્ગાદિં અગ્ગહેત્વા નગ્ગા હુત્વા તિત્થિયલદ્ધિમેવ સુલદ્ધિ વિય દીપેન્તા વિચરેય્યું, તતો તિત્થિયેસ્વેવ લોકો પસીદિત્વા દિટ્ઠિગ્ગહણં પત્વા સંસારખાણુકો ભવેય્ય, તસ્મા ભગવા પરાનુદ્દયતાય એવ ‘‘અનાપત્તિ પેતપરિગ્ગહે’’તિઆદિમાહાતિ વેદિતબ્બં.

૧૪૧. અપરમ્પિ ભાગં દેહીતિ ‘‘ગહિતં વિઞ્ઞત્તિસદિસત્તા નેવ ભણ્ડદેય્યં ન પારાજિક’’ન્તિ લિખિતં, ઇદં પકતિજને યુજ્જતિ. ‘‘સચે પન સામિકો વા તેન આણત્તો વા ‘અપરસ્સ સહાયભિક્ખુસ્સ ભાગં એસ ગણ્હાતિ યાચતિ વા’તિ યં અપરભાગં દેતિ, તં ભણ્ડદેય્ય’’ન્તિ વદન્તિ.

૧૪૮-૯. ખાદન્તસ્સ ભણ્ડદેય્યન્તિ ચોરસ્સ વા સામિકસ્સ વા સમ્પત્તસ્સ દિન્નં સુદિન્નમેવ કિર. **અવિસેસેના**તિ ‘‘ઉસ્સાહગતાનં વા’’તિ અવત્વા વુત્તં, ન હિ કતિપયાનં અનુસ્સાહતાય સઙ્ઘિકમસઙ્ઘિકં હોતિ. **મહાઅટ્ઠકથાય**મ્પિ ‘‘યદિ સઉસ્સાહાવ ગચ્છન્તિ, થેય્યચિત્તેન પરિભુઞ્જતો અવહારો હોતી’’તિ વુત્તત્તા તદુભયમેકં. છડ્ડિતવિહારે ઉપચારસીમાય પમાણં જાનિતું ન સક્કા, અયં પન ભિક્ખુ ઉપચારસીમાય બહિ ઠત્વા ઘણ્ટિપહરણાદિં કત્વા પરિભુઞ્જતિ ખાદતિ, તેન એવં ખાદિતં સુખાદિતન્તિ અત્થો. ‘‘ઇતરવિહારે તત્થ દિત્તવિધિનાવ પટિપજ્જિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. ‘‘સુખાદિતં અન્તોવિહારત્તા’’તિ લિખિતં, **આગતાનાગતાનં સન્તકત્તા**તિ ‘‘ચાતુદ્દિસસ્સ સઙ્ઘસ્સ દેમી’’તિ દિન્નત્તા વુત્તં. એવં અવત્વા ‘‘સઙ્ઘસ્સ દેમી’’તિ દિન્નમ્પિ તાદિસમેવ. તથા હિ બહિ ઠિતો લાભં ન લભતિ ભગવતો વચનેનાતિ વેદિતબ્બં.

૧૫૩. ‘‘મતસૂકરો’’તિ વચનતો તમેવ જીવન્તં ભણ્ડદેય્યન્તિ કત્વા દાતું ન લભતિ. વજ્ઝં વટ્ટતીતિ દીપિતં હોતિ. **મદ્દન્તો ગચ્છતિ, ભણ્ડદેય્ય**ન્તિ એત્થ કિત્તકં ભણ્ડદેય્યં, ન હિ સક્કા ‘‘એત્તકા સૂકરા મદ્દિત્વા ગતા

ગમિસ્સન્તી''તિ જાનિતુન્તિ? યત્તકે સામિકાનં દિન્ને તે ''દિન્નં મમ ભણ્ડ''ન્તિ તુસ્સન્તિ, તત્તકં દાતબ્બં. નો ચે તુસ્સન્તિ, અતિક્કન્તસૂકરમૂલં દત્વા કિં ઓપાતો ખણિત્વા દાતબ્બોતિ? ન દાતબ્બો. અથ કિં ચોદિયમાનસ્સ ઉભિન્નં ધુરનિક્ખેપેન પારાજિકં હોતીતિ? ન હોતિ, કેવલં કપ્પિયપરિક્ખારં દત્વા તોસેતબ્બોવ સામિકો, એસેવ નયો અઞ્ઞેસુપિ એવરૂપેસૂતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. ''તદહેવ વા દુતિયદિવસે વા મદ્દન્તો ગચ્છતી''તિ વુત્તં. **ગુમ્બે ખિપતિ**, **ભણ્ડદેય્યમેવા**તિ અવસ્સં પવિસનકે સન્ધાય વુત્તં. એત્થ એકસ્મિં વિહારે પરચક્કાદિભયં આગતં. **મૂલવત્થુચ્છેદ**ન્તિ ''સબ્બસેનાસનં એતે ઇસ્સરા''તિ વચનતો ઇતરે અનિસ્સરાતિ દીપિતં હોતિ.

૧૫૬. આરામરક્ખકાતિ વિસ્સટ્ઠવસેન ગહેતબ્બં. **અધિપ્પાયં ઞત્વા**તિ એત્થ યસ્સ દાનં પટિગ્ગણ્હન્તં ભિક્ખું, ભાગં વા સામિકા ન રક્ખન્તિ ન દણ્ડેન્તિ, તસ્સ દાનં અપ્પટિચ્છાદેત્વા ગહેતું વટ્ટતીતિ ઇધ સન્નિટ્ઠાનં. તમ્પિ ''ન વટ્ટતિ સઙ્ઘિકે''તિ વુત્તં. **અયમેવ ભિક્ખુ ઇસ્સરો**તિ યત્થ સો ઇચ્છતિ, તત્થ અત્તઞાતહેતું લભતિ કિર અત્થો. અપિચ ''દહરો''તિ વદન્તિ. **સવત્થુક**ન્તિ સહ ભૂમિયાતિ વુત્તં હોતિ. "**ગરુભણ્ડં હોતી**"તિ વત્વા "**તિણમત્તં પન ન દાતબ્બ**"ન્તિ વુત્તં, તં કિન્તુ ગરુભણ્ડન્તિ ચે, અરક્ખિયઅગોપિયટ્ઠાને, વિનસ્સનકભાવે ચ ઠિતં સન્ધાય વુત્તં. **કપ્પિયેપિ ચા**તિ વત્વા, અવત્વા વા ગહણયુત્તે માતાદિસન્તકેપિ થેય્યચિત્તુપ્પાદેન. ઇદં પન સિક્ખાપદં ''રાજાપિમેસં અભિપ્પસન્નો''તિ (પારા॰ ૮૬) વચનતો લાભગ્ગમહત્તં, વેપુલ્લમહત્તઞ્ચ પત્તકાલે પઞ્ઞત્તન્તિ સિદ્ધં.

દુતિયપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયપારાજિકં

પઠમપઞ્ઞત્તિનિદાનવણ્ણના

૧૬૨. તીહિ સુદ્ધેનાતિ એત્થ **તીહી**તિ નિસ્સક્કવચનં વા હોતિ, કરણવચનં વા. નિસ્સક્કપક્ખે કાયવચીમનોદ્વારેહિ સુદ્ધેન. તથા દુચ્ચરિતમલેહિ વિસમેહિ પપઞ્ચેહીતિઆદિના નયેન સબ્બકિલેસત્તિકેહિ બોધિમણ્ડે એવ સુદ્ધેનાતિ યોજેતબ્બં. કરણપક્ખે **તીહી**તિ કાયવચીમનોદ્વારેહિ સુદ્ધેન. તથા તીહિ સુચરિતેહિ, તીહિ વિમોક્ખેહિ, તીહિ ભાવનાહિ, તીહિ સીલસમાધિપઞ્ઞાહિ સુદ્ધેનાતિ સબ્બગુણત્તિકેહિ યોજેતબ્બં. **વિભાવિત**ન્તિ દેસનાય વિત્થારિતં, વિભૂતં વા કતં વિહિતં, પઞ્ઞત્તં વા હોતિ. **સંવણ્ણના**તિ વત્તમાનસમીપે વત્તમાનવચનં.

ન કેવલં રાજગહમેવ, ઇદમ્પિ નગરં. **સપરિચ્છેદ**ન્તિ સપરિયન્તન્તિ અત્થો. સપરિક્ખેપન્તિ એકે. "**હંસવટ્ટકચ્છદનેના**તિ હંસપરિક્ખેપસણ્ઠાનેના''તિ લિખિતં. **કાયવિચ્છિન્દનિયકથ**ન્તિ અત્તનો અત્તભાવે, પરસ્સ વા અત્તભાવે છન્દરાગપ્પહાનકરં વિચ્છિન્દનકરં ધમ્મકથં કથેતિ. **અસુભા ચેવ** સુભાકારવિરહિતત્તા. **અસુચિનો ચ** દોસનિસ્સન્દનપભવત્તા. **પટિકૂલા ચ** જિગુચ્છનીયત્તા પિત્તસેમ્હાદીસુ આસયતો. **અસુભાય વણ્ણ**ન્તિ અસુભાકારસ્સ, અસુભકમ્મટ્ઠાનસ્સ વા વિત્થારં ભાસતિ. સામિઅત્થે હેતં સમ્પદાનવચનં. **અસુભ**ન્તિ અસુભનિમિત્તસ્સ આવિભાવાય પચ્ચુપટ્ઠાનાય વિત્થારકથાસઙ્ખાતં વણ્ણં ભાસભીતિ અત્થો. તેસંયેવ આદિમજ્ઝપરિયોસાનાનં દસહિ લક્ખણેહિ સમ્પન્નં કિલેસચોરેહિ અનભિભવનીયત્તા ઝાનચિત્તં **મઞ્જૂસં** નામ.

તત્રિમાનીતિ એત્થાયં પિણ્ડત્થો – યસ્મિં વારે પઠમં ઝાનં એકચિત્તક્ખણિકં ઉપ્પજ્જતિ, તં સકલમ્પિ જવનવારં અનુલોમપરિકમ્મઉપચારગોત્રભુઅપ્પનાપ્પભેદં એકત્તનયેન ''પઠમં ઝાન''ન્તિ ગહેત્વા તસ્સ પઠમજ્ઝાનસ્સ અપ્પનાપટિપાદિકાય ખિપ્પાદિભેદાય અભિઞ્ઞાય અધિગતાય કિચ્ચનિપ્ફત્તિં ઉપાદાય

આગમનવસેન **પટિપદાવિસુદ્ધિ આદી**તિ વેદિતબ્બા. તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખાય કિચ્ચનિપ્ફત્તિવસેન **ઉપેક્ખાનુબ્રૂહના મજ્ઝે**તિ વેદિતબ્બા. પરિયોદાપકઞાણસ્સ કિચ્ચનિપ્ફત્તિવસેન **સમ્પહંસના પરિયોસાન**ન્તિ વેદિતબ્બં. તત્થ આદિચિત્તતો પટ્ઠાય યાવ પઠમજ્ઝાનસ્સ ઉપ્પાદક્ખણં, એતસ્મિં અન્તરે **પટિપદાવિસુદ્ધી**તિ વેદિતબ્બા. ઉપ્પાદઠિતિક્ખણેસુ ઉપેક્ખાનુબ્રૂહના, ઠિતિભઙ્ગક્ખણેસુ સમ્પહંસનાતિ વેદિતબ્બા. લક્ખીયતિ એતેનાતિ લક્ખણન્તિ કત્વા ''વિસુદ્ધિપટિપત્તિપક્ખન્દને''તિઆદિના પુબ્બભાગો લક્ખીયતિ, તિવિધેન અજ્ઝુપેક્ખનેન મજ્ઝં લક્ખીયતિ, ચતુબ્બિધાય સમ્પહંસનાય પરિયોસાનં લક્ખીયતીતિ. તેન વુત્તં "**દસ લક્ખણાની**"તિ.

પારિબન્ધકતોતિ નીવરણસઙ્ખાતપારિબન્ધકતો વિસુદ્ધત્તા ગોત્રભુપરિયોસાનં પુબ્બભાગજવનચિત્તં "**ચિત્તવિસુદ્ધી**"તિ વુચ્ચતિ. તથા વિસુદ્ધત્તા તં ચિત્તં મજ્ઝિમં સમાધિનિમિત્તસઙ્ખાતં અપ્પનાસમાધિં તદત્થાય ઉપગચ્છમાનં એકસન્તતિવસેન પરિણામેન્તં પટિપજ્જતિ નામ. એવં પટિપન્નસ્સ તસ્સ તત્થ સમથનિમિત્તે પક્ખન્દનં તબ્ભાવૂપગમનં હોતીતિ કત્વા "**તત્થ ચિત્તપક્ખન્દન**"ન્તિ વુચ્ચતિ. એવં તાવ પઠમજ્ઝાનુપ્પાદક્ખણે એવ આગમનવસેન પટિપદાવિસુદ્ધિ વેદિતબ્બા. એવં **વિસુદ્ધસ્સ** અપ્પનાપ્પત્તસ્સ પુન વિસોધને બ્યાપારાભાવા **અજ્ઝુપેક્ખનં** હોતિ. સમથપ્પટિપન્નત્તા પુન સમાધાને બ્યાપારાભાવા ચ **સમથપ્પટિપન્નસ્સ અજ્ઝુપેક્ખનં** હોતિ. કિલેસસંસગ્ગં પહાય એકન્તેન ઉપટ્ઠિતત્તા પુન એકત્તુપટ્ઠાને બ્યાપારાસમ્ભવતો **એકત્તુપટ્ઠાનસ્સ અજ્ઝુપેક્ખનં** હોતિ. **તત્થ જાતાન**ન્તિ તસ્મિં ચિત્તે જાતાનં સમાધિપઞ્ઞાનં યુગનદ્ધભાવેન **અનતિવત્તનટ્ઠેન** નાનાકિલેસેહિ વિમુત્તત્તા. સદ્ધાદીનં **ઇન્દ્રિયાનં** વિમુત્તિરસેને**કરસટ્ઠેન** અનતિવત્તનેકસભાવાનં તેસં દ્વિન્નં ઉપગતં તજ્જં તસ્સારુપ્પં તદનુરૂપં વીરિયં તથા ચિત્તં યોગી વાહેતિ પવત્તેતીતિ કત્વા **તદુપગવીરિયવાહનટ્ઠેન** ચ વિસેસભાગિયભાવત્તા **આસેવનટ્ઠેન** ચ **સમ્પહંસના** હોતીતિ અત્થો વેદિતબ્બો. અપિચેત્થ ''અનન્તરાતીતં ગોત્રભુચિત્તં એકસન્તતિવસેન પરિણામેન્તં પટિપજ્જતિ નામા''તિ લિખિતં. તત્થ હિ પરિણામેન્તં પટિપજ્જતીતિ એતાનિ વચનાનિ અતીતસ્સ ન સમ્ભવન્તિ, યઞ્ચ તદનન્તરં લિખિતં ''અપ્પનાસમાધિચિત્તં ઉપગચ્છમાનં ગોત્રભુચિત્તં તત્થ પક્ખન્દતિ નામા''તિ. ઇમિનાપિ તં ન યુજ્જતિ, ''પટિપત્તિક્ખણે એવ અતીત''ન્તિ વુત્તત્તા ''ગોત્રભુચિત્તં તત્થ પક્ખન્દતી''તિ વચનમેવ વિરુજ્ઝતીતિ આચરિયો. ''એકચિત્તક્ખણિકમ્પિ લોકુત્તરચિત્તં આસેવતિ ભાવેતિ બહુલીકરોતી''તિ વુત્તત્તા ''એકચિત્તક્ખણિકસ્સાપિ ઝાનસ્સ એતાનિ દસ લક્ખણાની''તિ વુત્તં. ''તતો પટ્ઠાય આસેવના ભાવના એવા''તિપિ વુત્તં. "**અધિટ્ઠાનસમ્પન્ન**ન્તિ અધિટ્ઠાનેન સહગત''ન્તિ લિખિતં. તસ્સત્થો – યઞ્ચ ''આદિમજ્ઝપરિયોસાનસઙ્ખાત''ન્તિ વુત્તં, તં તેસં તિણ્ણમ્પિ કલ્યાણકતાય સમન્નાગતત્તા તિવિધકલ્યાણકતઞ્ચ. એવં તિવિધચિત્તં તદધિગમમૂલકાનં ગુણાનં, ઉપરિઝાનાધિગમસ્સ વા પદટ્ઠાનટ્ઠેન અધિટ્ઠાનં હોતિ, તસ્મા ચિત્તસ્સ અધિટ્ઠાનભાવેન સમ્પન્નત્તા અધિટ્ઠાનસમ્પન્નં નામાતિ.

અદ્ધમાસં પટિસલ્લીયિતુન્તિ એત્થ આચરિયા એવમાહુ ''ભિક્ખૂનં અઞ્ઞમઞ્ઞવધદસ્સનસવનસમ્ભવે સત્થુનો સતિ તસ્સ ઉપદ્દવસ્સ અભાવે ઉપાયાજાનનતો 'અયં અસબ્બઞ્ઞૂ'તિ હેતુપતિરૂપકમહેતું વત્વા ધમ્મિસ્સરસ્સાપિ તથાગતસ્સ કમ્મેસ્વનિસ્સરિયં અસમ્બુજ્ઝમાના અસબ્બદસ્સિતમધિચ્ચમોહા બહુજના અવીચિપરાયના ભવેય્યું, તસ્મા સો ભગવા પગેવ તેસં ભિક્ખૂનં અઞ્ઞમઞ્ઞં વધમાનભાવં ઞત્વા તદભાવોપાયાભાવં પન સુવિનિચ્છિનિત્વા તત્થ પુથુજ્જનાનં સુગતિલાભહેતુમેવેકં કત્વા અસુભદેસનાય વા રૂપસદ્દદસ્સનસવનેહિ નિપ્પયોજનેહિ વિરમિત્વા પગેવ તતો વિરમણતો, સુગતિલાભહેતુકરણતો, અવસ્સં પઞ્ઞાપિતબ્બાય તતિયપારાજિકપઞ્ઞત્તિયા વત્થાગમદસ્સનતો ચ અત્તનો સબ્બદસ્સિતં **પરિક્ખકાનં** પકાસેન્તો વિય તમદ્ધમાસં વેનેય્યહિતનિપ્ફત્તિયા ફલસમાપત્તિયા અવકાસં કત્વા વિહરિતુકામો '**ઇચ્છામહં, ભિક્ખવે, અદ્ધમાસં**

પટિસલ્લીયિતુ'ન્તિઆદિમાહા''તિ. આચરિયા નામ **બુદ્ધમિત્તત્થેરધમ્મસિરિત્થેરઉપતિસ્સત્થેરા**દયો ગણપામોક્ખા, અટ્ઠકથાચરિયસ્સ ચ સન્તિકે સુતપુબ્બા. તતો અઞ્ઞે એકેતિ વેદિતબ્બા. ''સકેન કાયેન અટ્ટીયન્તિ...પે॰... ભવિસ્સન્તી''તિ ઇદં પરતો ''યે તે ભિક્ખૂ અવીતરાગા, તેસં તસ્મિં સમયે હોતિ એવ ભયં, હોતિ લોમહંસો, હોતિ છમ્ભિતત્ત''ન્તિ ઇમિના ન યુજ્જતિ, ઇદઞ્ચ ભગવતો અસુભકથારમ્મણપ્પયોજનેન ન સમેતીતિ ચે? ન, તદત્થાજાનનતો. સકેન કાયેન અટ્ટીયન્તાનમ્પિ તેસં અરિયમગ્ગેન અપ્પહીનસિનેહત્તા ખીણાસવાનં વિય મરણં પટિચ્ચ અભયં ન હોતિ, ભયઞ્ચ પન અસુભભાવનાનુયોગાનુભાવેન મન્દીભૂતં અનટ્ટીયન્તાનં વિય ન મહન્તં હુત્વા ચિત્તં મોહેસિ. અપાયુપગે તે સત્તે નાકાસીતિ એવમત્થો વેદિતબ્બો. અથ વા ઇદં પુરિમસ્સ કારણવચનં, યસ્મા તેસં તસ્મિં સમયે હોતિ એવ ભયં, છમ્ભિતત્તં, લોમહંસો ચ, તસ્મા ''તેન ખો પન સમયેન ભગવા અસુભકથં કથેતી''તિઆદિ વુત્તન્તિ.

અથ વા સકેન કાયેન અટ્ટીયન્તાનમ્પિ તેસં હોતિ એવ ભયં, મહાનુભાવા વીતરાગાતિ ખીણાસવાનં મહન્તં વિસેસં દસ્સેતિ, અતિદુપ્પસહેય્યમિદં મરણભયં, યતો એવંવિધાનમ્પિ અવીતરાગત્તા ભયં હોતીતિપિ દસ્સેતિ. તદઞ્ઞે તેસં ભિક્ખૂનં પઞ્ચસતાનં **અઞ્ઞતરા**. તેનેદં દીપેતિ ''તં તથા આગતં અસિહત્થં વધકં પસ્સિત્વા તદઞ્ઞેસમ્પિ હોતિ એવ ભયં, પગેવ તેસન્તિ કત્વા ભગવા પઠમમેવ તેસં અસુભકથં કથેસિ, પરતો તેસં નાહોસિ. એવં મહાનિસંસા નેસં અસુભકથા આસી''તિ. યો પનેત્થ પચ્છિમો નયો , સો ''તેસુ કિર ભિક્ખૂસુ કેનચિપિ કાયવિકારો વા વચીવિકારો વા ન કતો, સબ્બે સતા સમ્પજાના દક્ખિણેન પસ્સેન નિપજ્જિંસૂ''તિ ઇમિના અટ્ઠકથાવચનેન સમેતિ.

અપરે પનાહૂતિ કુલદ્ધિપટિસેધનત્થં વુત્તં. ''અયં કિર લદ્ધી''તિ વચનં ''મારધેય્યંનાતિક્કમિસ્સતી''તિ વચનેન વિરુજ્ઝતીતિ ચે? ન વિરુજ્ઝતિ. કથં? અયં ભિક્ખૂ અઘાતેન્તો મારવિસયં અતિક્કમિસ્સતિ અકુસલકરણતો ચ. ઘાતેન્તો પન મારધેય્યં નાતિક્કમિસ્સતિ બલવત્તા કમ્મસ્સાતિ સયં મારપક્ખિકત્તા એવં ચિન્તેત્વા પન ''યે ન મતા, તે સંસારતો ન મુત્તા''તિ અત્તનો ચ લદ્ધિ, તસ્મા તં તત્થ ઉભયેસં મગ્ગે નિયોજેન્તી એવમાહ, તેનેવ ''મારપક્ખિકા મારેન સમાનલદ્ધિકા''તિ અવત્વા ''મારસ્સા નુવત્તિકા''તિ વુત્તા. ''ઇમિના કિં વુત્તં હોતિ? યસ્મા મારસ્સ અનુવત્તિ, તસ્મા એવં ચિન્તેત્વાપિ અત્તનો લદ્ધિવસેન એવમાહા''તિ કેચિ લિખન્તિ. મમ સન્તિકે એકતો ઉપટ્ઠાનમાગચ્છન્તિ, અત્તનો અત્તનો આચરિયુપજ્ઝાયાનં સન્તિકે ઉદ્દેસાદિં ગણ્હાતિ.

આનાપાનસ્સતિસમાધિકથાવણ્ણના

૧૬૫. અયમ્પિ ખો, ભિક્ખવેતિ ઇમિના કિં દસ્સેતિ? યેસં એવમસ્સ ''ભગવતા આચિક્ખિતકમ્મટ્ઠાનાનુયોગપચ્ચયા તેસં ભિક્ખૂનં જીવિતક્ખયો આસી''તિ, તેસં તં મિચ્છાગાહં નિસેધેતિ. કેવલં તેસં ભિક્ખૂનં પુબ્બે કતકમ્મપચ્ચયાવ જીવિતક્ખયો આસિ, ઇદં પન કમ્મટ્ઠાનં તેસં કેસઞ્ચિ અરહત્તપ્પત્તિયા, કેસઞ્ચિ અનાગામિસકદાગામિસોતાપત્તિફલપ્પત્તિયા , કેસઞ્ચિ પઠમજ્ઝાનાધિગમાય, કેસઞ્ચિ વિક્ખમ્ભનતદઙ્ગપ્પહાનેન અત્તસિનેહપઅયાદાનાય ઉપનિસ્સયો હુત્વા, કેસઞ્ચિ સુગતિયં ઉપ્પત્તિયા ઉપનિસ્સયો અહોસીતિ સાત્થિકાવ મે અસુભકથા, કિન્તુ ''સાધુ, ભન્તે ભગવા, અઞ્ઞં પરિયાયં આચિક્ખતૂ''તિ આનન્દેન યાચિતત્તા અઞ્ઞં પરિયાયં આચિક્ખામિ, યથા વો પુબ્બે આચિક્ખિતઅસુભકમ્મટ્ઠાનાનુયોગા, એવં અયમ્પિ ખો ભિક્ખવેતિ યોજના વેદિતબ્બા. ''**અસ્સાસવસેન ઉપટ્ઠાનં સતી**''તિ વુત્તં. સા હિ તં અસ્સાસં, પસ્સાસં વા આરમ્મણં કત્વા પુબ્બભાગે, અપરભાગે પન અસ્સાસપસ્સાસપભવનિમિત્તં આરમ્મણં કત્વા ઉપટ્ઠાતીતિ ચ તથા વુત્તા.

અસુભે પવત્તં અસુભન્તિ વા પવત્તં ભાવનાકમ્મં અસુભકમ્મં, તદેવ અઞ્ઞસ્સ પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જનકસ્સ કારણટ્ઠેન ઠાનત્તા **અસુભકમ્મટ્ઠાનં**, આરમ્મણં વા અસુભકમ્મસ્સ પદટ્ઠાનટ્ઠેન ઠાનન્તિ અસુભકમ્મટ્ઠાનન્તિ ઇધ અસુભજ્ઝાનં, તેનેવ "**ઓળારિકારમ્મણત્તા**"તિ વુત્તં. **પટિવેધવસેના**તિ વિતક્કાદિઅઙ્ગપટિલાભવસેન. **આરમ્મણસન્તતાયા**તિ અનુક્કમેન સન્તકાલં ઉપાદાય વુત્તકાયદરથપ્પટિપસ્સદ્ધિવસેન નિબ્બુતો. **પરિકમ્મં વા**તિ કસિણપરિકમ્મં કિર નિમિત્તુપ્પાદપરિયોસાનં. તદા હિ નિરસ્સાદત્તા અસન્તં, અપ્પણિહિતઞ્ચ. યથા ઉપચારે નીવરણવિગમેન, અઙ્ગપાતુભાવેન ચ **સન્તતા** હોતિ, ન તથા ઇધ, ઇદં પન "**આદિસમન્નાહારતો**"તિ વુત્તં. દુતિયવિકપ્પે **અસેચનકો**તિ અતિત્તિકરો, તેન વુત્તં "**ઓજવન્તો**"તિ. ચેતસિકસુખં ઝાનક્ખણેપિ અત્થિ, એવં સન્તેપિ "ઉભોપિ ઝાના વુટ્ઠિતસ્સેવ ગહેતબ્બા"તિ વુત્તં. સમથેન સકસન્તાને **અવિક્ખમ્ભિતે**. ઇતરથા પાપકાનં ઝાનેન સહુપ્પત્તિ સિયા. ખન્ધાદીનં લોકુત્તરપાદકત્તા **નિબ્બેધભાગિયં**, વિસેસેન યસ્સ નિબ્બેધભાગિયં હોતિ, તં સન્ધાય વા. "અનિચ્ચાનુપસ્સીતિઆદિચતુક્કવસેન અનુપુબ્બેન અરિયમગ્ગવુડ્ઢિપ્પત્તો સમુચ્છિન્દતિ, સેસાનમેતં નત્થી"તિ લિખિતં.

તથાભાવપટિસેધનો ચાતિ સોળસવત્થુકસ્સ તિત્થિયાનં નત્થિતાય વુત્તં. સબ્બપઠમાનં પન ચતુન્નં પદાનં વસેન લોકિયજ્ઝાનમેવ તેસં અત્થિ, તસ્મિં લોકુત્તરપદટ્ઠાનં નત્થિ એવ. "**ફલમુત્તમ**ન્તિ ફલે ઉત્તમ"ન્તિ વુત્તં. **ઉતુત્તયાનુકૂલ**ન્તિ ગિમ્હે અરઞ્ઞે, હેમન્તે રુક્ખમૂલે, વસન્તકાલે સુઞ્ઞાગારે ગતો. સેમ્હધાતુકસ્સ **અરઞ્ઞં**, પિત્તધાતુકસ્સ **રુક્ખમૂલં**, વાતધાતુકસ્સ સુઞ્ઞાગારં અનુકૂલં. મોહચરિતસ્સ અરઞ્ઞં અનુકૂલં મહાઅરઞ્ઞે ચિત્તં ન સઙ્કુટતિ, દોસચરિતસ્સ રુક્ખમૂલં, રાગચરિતસ્સ સુઞ્ઞાગારં. ઠાનચઙ્કમાનિ ઉદ્ધચ્ચપક્ખિકાનિ, સયનં લીનપક્ખિકં, પલ્લઙ્કાભુજનેન નિસજ્જાય દળ્હભાવં, ઉજુકાયં પણિધાનેન અસ્સાસપસ્સાસાનં પવત્તનસુખં "પરિમુખં સતિ"ન્તિ ઇમિના આરમ્મણપરિગ્ગહૂપાયં દસ્સેતિ. **કારી**તિ કરણસીલો . એતસ્સ વિભઙ્ગે "અસ્સસતિ પસ્સસતી"તિ અવત્વા "**સતો કારી**"તિ વુત્તં. તસ્મા "અસ્સસતિ પસ્સસતી"તિ વુત્તે "પઠમચતુક્કં એવ લબ્ભતિ, ન સેસાની"તિ ચ "**દીઘંઅસ્સાસવસેના**તિ અલોપસમાસં કત્વા"ઇતિ ચ "એકત્થતાય અવિક્ખેપ"ન્તિ ચ "અસમ્ભોગવસેન પજાનતો"તિ ચ "તેન ઞાણેના"તિ ચ "**પજાનતો**તિ વુત્તઞાણેના"તિ ચ "**સતોકારી**તિ સતિસમ્પજઞ્ઞાહિકારી"તિ ચ "પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સિનો અસ્સાસાવ પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સિઅસ્સાસા"તિ ચ લિખિતં. **ઉપ્પટિપાટિયા આગત**મ્પિ યુજ્જતેવ, તેન ઠાનેન પટિસિદ્ધં. **તાલું આહચ્ચ** નિબ્બાયનતો કિર પોતકો સમ્પતિજાતોવ ખિપિતસદ્દં કરોતિ, છન્દપામોજ્જવસેન છ પુરિમા તયોતિ **નવ. એકેનાકારેના**તિ અસ્સાસવસેન વા પસ્સાસવસેન વા એવં આનાપાનસ્સતિં ભાવયતો કાયે **કાયાનુપસ્સનાસતિકમ્મટ્ઠાનભાવના** સમ્પજ્જતિ.

કાયોતિ અસ્સાસપસ્સાસા. ઉપટ્ઠાનં સતિ. **દીઘ**ન્તિ સીઘં ગતં અસ્સાસપસ્સાસં. **અદ્ધાનસઙ્ખાતે**તિ કાલસઙ્ખાતે વિય કાલકોટ્ઠાસેતિ અત્થો, દીઘકાલે વાતિ અત્થો. એકો હિ અસ્સાસમેવૂપલક્ખેતિ, એકો પસ્સાસં, એકો ઉભયં, તસ્મા "વિભાગં અકત્વા"તિ વા વુત્તં, **છન્દો**તિ એવં અસ્સાસતો, પસ્સાસતો ચ અસ્સાદો ઉપ્પજ્જતિ, તસ્સ વસેન કત્તુકમ્યતાછન્દો ઉપ્પજ્જતિ. તતો **પામોજ્જ**ન્તિ. અસ્સાસપસ્સાસાનં દુવિઞ્ઞેય્યવિસયત્તા **ચિત્તં વિવત્તતિ**, ગણનં પહાય કુટ્ઠાનમેવ મનસિ કરોન્તસ્સ કેવલં **ઉપેક્ખાવ સણ્ઠાતિ. ચત્તારો વણ્ણા**તિ "પત્તસ્સ તયો વણ્ણા"તિઆદીસુ વિય ચત્તારો સણ્ઠાનાતિ અત્થો.

તથાભૂતસ્સાતિ આનાપાનસ્સતિં ભાવયતો. **સંવરો**તિ સતિસંવરો. અથ વા પઠમેન ઝાનેન નીવરણાનં, દુતિયેન વિતક્કવિચારાનં, તતિયેન પીતિયા, ચતુત્થેન સુખદુક્ખાનં, આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા રૂપસઞ્ઞાય, પટિઘસઞ્ઞાય, નાનત્તસઞ્ઞાય વા પહાનં. "સીલન્તિ વેરમણિ સીલં, ચેતના સીલં, સંવરો સીલં, અવીતિક્કમો

સીલ’’ન્તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૩૯ થોકં વિસદિસં) વુત્તવિધિનાપેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. ‘‘અત્થતો તથા તથા પવત્તધમ્મા ઉપધારણસમાધાનસઙ્ખાતેન સીલનટ્ઠેન સીલન્તિ વુચ્ચન્તી’’તિ વુત્તં. તથા ‘‘અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતા સિક્ખા’’તિ એત્થાપિ ચેતનાસીલમેવ, કત્થચિ વિરતિસીલમ્પીતિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. અઞ્ઞથા પણ્ણત્તિવજ્જેસુપિ સિક્ખાપદેસુ વિરતિપ્પસઙ્ગો અહોસિ , પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતીતિ કત્વા તસ્સાપિ વિરતિપ્પસઙ્ગો. **તસ્મિં આરમ્મણે**તિ આનાપાનારમ્મણે. **તાય સતિયા**તિ તત્થ ઉપ્પન્નસતિયા. ‘‘**તેન મનસિકારેના**તિ આવજ્જનેના’’તિ લિખિતં. એતેન નાનાવજ્જનપ્પવત્તિદીપનતો નાનાજવનવારેહિપિ સિક્ખતિ નામાતિ દીપિતં હોતિ, યેન પન મનસિકારેન વા. **ઞાણુપ્પાદનાદીસૂ**તિ એત્થ આદિસદ્દેન યાવ પરિયોસાનં વેદિતબ્બં. ‘‘**તત્રા**તિ તસ્મિં આનાપાનારમ્મણે. **એવ**ન્તિ ઇદાનિ વત્તબ્બનયેના’’તિ લિખિતં. **તત્રા**તિ તેસં અસ્સાસપસ્સાસાનં વા. તઞ્હિ ‘‘પુબ્બે અપરિગ્ગહિતકાલે’’તિ ઇમિના સુટ્ઠુ સમેતિ. ‘‘પઠમવાદો દીઘભાણકાનં. તે હિ ‘પઠમજ્ઝાનં લભિત્વા નાનાસને નિસીદિત્વા દુતિયત્થાય વાયામતો ઉપચારે વિતક્કવિચારવસેન ઓળારિકચિત્તપ્પવત્તિકાલે પવત્તઅસ્સાસપસ્સાસવસેન ઓળારિકા’તિ વદન્તિ. ‘મજ્ઝિમભાણકા ઝાનલાભિસ્સ સમાપજ્જનકાલે, એકાસનપટિલાભે ચ ઉપરૂપરિ ચિત્તપ્પવત્તિયા સન્તભાવતો પઠમતો દુતિયસ્સુપચારે સુખુમતં વદન્તી’’’તિ લિખિતં.

વિપસ્સનાયં પનાતિ ચતુધાતુવવત્થાનમુખેન અભિનિવિટ્ઠસ્સ અયં કમો, અઞ્ઞસ્સ ચાતિ વેદિતબ્બં. એત્તકં રૂપં, ન ઇતો અઞ્ઞન્તિ દસ્સનં સન્ધાય ‘‘**સકલરૂપપરિગ્ગહે**’’તિ વુત્તં. **રૂપારૂપપરિગ્ગહે**તિ એત્થ અનિચ્ચતાદિલક્ખણારમ્મણિકભઙ્ગાનુપસ્સનતો પભુતિ બલવતી વિપસ્સના. **પુબ્બે વુત્તનયેના**તિ સબ્બેસંયેવ પન મતેન અપરિગ્ગહિતકાલેતિઆદિના. **સોધના** નામ વિસ્સજ્જનં. **અસ્સા**તિ ‘‘પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખાર’’ન્તિ પદસ્સ.

પુરતો નમના **આનમના**. તિરિયં નમના **વિનમના**. સુટ્ઠુ નમના **સન્નમના**. પચ્છા નમના **પણમના**. જાણુકે ગહેત્વા ઠાનં વિય **ઇઞ્જના**તિ આનમનાદીનં આવિભાવત્થમુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. યથારૂપેહિ આનમનાદિ વા કમ્પનાદિ વા હોતિ, તથારૂપે પસ્સમ્ભયન્તિ સમ્બન્ધો. **ઇતિ કિરા**તિ ઇતિ ચે. **એવં સન્તે**તિ સન્તસુખુમમ્પિ ચે પસ્સમ્ભતિ. **પભાવના**તિ ઉપ્પાદનં. અસ્સાસપસ્સાસાનં વૂપસન્તત્તા આનાપાનસ્સતિસમાધિસ્સ ભાવના ન હોતિ. યસ્મા તં નત્થિ, તસ્મા ન સમાપજ્જતિ, સમાપત્તિયા અભાવેન ન વુટ્ઠહન્તિ. **ઇતિ કિરા**તિ એવમેતં તાવ વચનન્તિ તદેતં . સદ્દોવ સદ્દનિમિત્તં, ‘‘સતો અસ્સસતિ સતો પસ્સસતી’’તિ પદાનિ પતિટ્ઠપેત્વા દ્વત્તિંસપદાનિ ચત્તારિ ચતુક્કાનિ વેદિતબ્બાનિ.

અપ્પટિપીળનન્તિ તેસં કિલેસાનં અનુપ્પાદનં કિઞ્ચાપિ ચેતિયઙ્ગણવત્તાદીનિપિ અત્થતો પાતિમોક્ખસંવરસીલે સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ ‘‘યસ્સ સિયા આપત્તી’’તિ (મહાવ॰ ૧૩૪) વચનતો. તથાપિ ‘‘ન તાવ, સારિપુત્ત, સત્થા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતિ ઉદ્દિસતિ પાતિમોક્ખં, યાવ ન ઇધેકચ્ચે આસવટ્ઠાનીયા ધમ્મા સઙ્ઘે પાતુભવન્તી’’તિ એત્થ અનધિપ્પેતત્તા ‘‘**આભિસમાચારિક**’’ન્તિ વુત્તં. ‘‘યં પનેત્થ આપત્તિટ્ઠાનિયં ન હોતિ, તં અમિસ્સમેવા’’તિ વુત્તં.

યથાવુત્તેનાતિ યોગાનુયોગકમ્મસ્સ પદટ્ઠાનત્તા. **સલ્લહુકવુત્તિ** અટ્ઠપરિક્ખારિકો. **પઞ્ચસન્ધિકં કમ્મટ્ઠાન**ન્તિ એત્થ ઝાનમ્પિ નિમિત્તમ્પિ તદત્થજોતિકાપિ પરિયત્તિ ઇધ કમ્મટ્ઠાનં નામ. ગમનાગમનસમ્પન્નતાદિ **સેનાસનં**. સંકિલિટ્ઠચીવરધોવનાદયો **ખુદ્દકપલિબોધા**. ‘‘અન્તરા પતિતં નુ ખો’’તિ વિકમ્પતિ.

અજ્ઝત્તં વિક્ખેપગતેનાતિ નિયકજ્ઝત્તે વિક્ખેપગતેન. **સારદ્ધા** અસમાહિતત્તા. **ઉપનિબન્ધનથમ્ભમૂલં** નામ નાસિકગ્ગં, મુખનિમિત્તં વા. **તત્થેવા**તિ નાસિકગ્ગાદિનિમિત્તે. "**દોલાફલકસ્સ** એકપસ્સે એવ **ઉભો કોટિયો મજ્ઝઞ્ચ પસ્સતી**"તિ વદન્તિ.

ઇધ પનાતિ કકચૂપમે. **દેસતો**તિ કુસનકટ્ઠાનતો. "**નિમિત્તં પટ્ઠપેતબ્બ**ન્તિ નિમિત્તે સતિ પટ્ઠપેતબ્બા"તિ વુત્તં. ગરૂહિ ભાવેતબ્બત્તા **ગરુકભાવનં. એકચ્ચે આહૂ**તિ એકચ્ચે ઝાયિનો આહુ.

"**સઞ્ઞાનાનતાયા**"તિ વચનતો એકચ્ચેહિ વુત્તમ્પિ પમાણમેવ, સઙ્ગીતિતો પટ્ઠાય અટ્ઠકથાય અનાગતત્તા તથા વુત્તં. "મય્હં તારકરૂપં નુ ખો ઉપટ્ઠાતી"તિઆદિપરિકપ્પે અસતિપિ ધાતુનાનત્તેન એતાસં ધાતૂનં ઉપ્પત્તિ વિય કેવલં ભાવયતો તથા તથા ઉપટ્ઠાતિ. "ન નિમિત્ત'ન્તિ વત્તું ન વટ્ટતિ સમ્પજાનમુસાવાદત્તા"તિ વુત્તં. **કમ્મટ્ઠાન**ન્તિ ઇધ વુત્તપટિભાગનિમિત્તમેવ.

નિમિત્તે પટિભાગે. **નાનાકાર**ન્તિ "ચત્તારો વણ્ણા વત્તન્તી"તિ વુત્તનાનાવિધતં. **વિભાવય**ન્તિ જાનં પકાસયં. **અસ્સાસપસ્સાસે**તિ તતો સમ્ભૂતે નિમિત્તે, અસ્સાસપસ્સાસે વા નાનાકારં. નિમિત્તે હિ ચિત્તં ઠપેન્તોવ નાનાકારતઞ્ચ વિભાવેતિ, અસ્સાસપસ્સાસે વા સકં ચિત્તં નિબન્ધતીતિ વુચ્ચતિ. તારકરૂપાદિ**વણ્ણતો**. કક્ખળત્તાદિ**લક્ખણતો**.

અટ્ઠકથાસુ પટિક્ખિત્તન્તિ આસન્નભવઙ્ગત્તાતિ કારણં વત્વા સીહળટ્ઠકથાસુ પટિક્ખિત્તં. કસ્મા? યસ્મા છટ્ઠે, સત્તમે વા અપ્પનાય સતિ મગ્ગવીથિયં ફલસ્સ ઓકાસો ન હોતિ, તસ્મા. ઇધ હોતૂતિ ચે? ન, લોકિયપ્પનાપિ હિ અપ્પનાવીથિમ્હિ લોકુત્તરેન સમાનગતિકાવાતિ પટિલદ્ધજ્ઝાનોપિ ભિક્ખુ દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારત્થાય ઝાનં સમાપજ્જિત્વા સત્તાહં નિસીદિતુકામો ચતુત્થે, પઞ્ચમે વા અપ્પેત્વા નિસીદતિ, ન છટ્ઠે, સત્તમે વા. તત્થ હિ અપ્પના. તતો પરં અપ્પનાય આધારભાવં ન ગચ્છતિ. આસન્નભવઙ્ગત્તા ચતુત્થં, પઞ્ચમં વા ગચ્છતિ થલે ઠિતઘટો વિય જવનાનમન્તરે ઠિતત્તાતિ કિર આચરિયો.

પુથુત્તારમ્મણાનિ અનાવજ્જિત્વા ઝાનઙ્ગાનેવ આવજ્જનં **આવજ્જનવસી** નામ. તતો પરં ચતુન્નં, પઞ્ચન્નં વા પચ્ચવેક્ખણચિત્તાનં ઉપ્પજ્જનં, તં **પચ્ચવેક્ખણવસી** નામ. તેનેવ "પચ્ચવેક્ખણવસી પન આવજ્જનવસિયા એવ વુત્તા"તિ વુત્તં. **સમાપજ્જનવસી** નામ યત્તકં કાલં ઇચ્છતિ તત્તકં સમાપજ્જનં, તં પન ઇચ્છિતકાલપરિચ્છેદં પતિટ્ઠાપેતું સમત્થતાતિ. "અધિટ્ઠાનવસિયા વુટ્ઠાનવસિનો અયં નાનત્તં અધિટ્ઠાનાનુભાવેન જવનં જવતિ, વુટ્ઠાનાનુભાવેન પન અધિપ્પેતતો અધિકં જવતી"તિપિ વદન્તિ. અપિચ પથવીકસિણાદિઆરમ્મણં આવજ્જિત્વા જવનઞ્ચ જવિત્વા પુન આવજ્જિત્વા તતો પઞ્ચમં ઝાનં ચિત્તં હોતિ, અયં કિર ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદો. ભગવતો પન આવજ્જનસમનન્તરમેવ ઝાનં હોતીતિ સબ્બં **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

"**વત્થુ**ન્તિ હદયવત્થું. **દ્વાર**ન્તિ ચક્ખાદિ. **આરમ્મણ**ન્તિ રૂપાદી"તિ લિખિતં. યથાપરિગ્ગહિતરૂપારમ્મણં વા વિઞ્ઞાણં પસ્સતિ, અઞ્ઞથાપિ પસ્સતિ. કથં? "યથાપરિગ્ગહિતરૂપવત્થુદ્વારારમ્મણં વા"તિ વુત્તં. યથાપરિગ્ગહિતરૂપેસુ વત્થુદ્વારારમ્મણાનિ યસ્સ વિઞ્ઞાણસ્સ, તં વિઞ્ઞાણં યથાપરિગ્ગહિતરૂપવત્થુદ્વારારમ્મણં તમ્પિ પસ્સતિ, એકસ્સ વા આરમ્મણસદ્દસ્સ લોપો દટ્ઠબ્બોતિ ચ મમ તક્કો વિચારેત્વાવ ગહેતબ્બો.

તતો પરં તીસુ ચતુક્કેસુ દ્વે દ્વે પદાનિ એકમેકં કત્વા ગણેતબ્બં. સમથેન **આરમ્મણતો** વિપસ્સનાવસેન **અસમ્મોહતો** પીતિપટિસંવેદનમેત્થ વેદિતબ્બં. "દુક્ખમેતં ઞાણ"ન્તિઆદીસુ પન "આરમ્મણતો અસમ્મોહતો"તિ

યં વુત્તં, ઇધ તતો વુત્તનયતો ઉપ્પટિપાટિયા વુત્તં. તત્થ હિ યેન મોહેન તં દુક્ખં પટિચ્છન્નં, ન ઉપટ્ઠાતિ, તસ્સ વિહતત્તા વા એવં પવત્તે ञાણે યથારુચિ પચ્ચવેક્ખિતું ઇચ્છિતિચ્છિતકાલે સમત્થભાવતો વા દુક્ખાદીસુ તીસુ અસમ્મોહતો ञાણં વુત્તં. નિરોધે આરમ્મણતો તંસમ્પયુત્તા પીતિપટિસંવેદના અસમ્મોહતો ન સમ્ભવતિ મોહપ્પહાનાભાવા, પટિસમ્ભિદાપાળિવિરોધતો ચ. તત્થ "**દીઘં અસ્સાસવસેના**"તિઆદિ આરમ્મણતો દસ્સેતું વુત્તં. **તાય સતિયા તેન ञાણેન સા પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ** તદારમ્મણસ્સ પટિસંવિદિતત્તાતિ એત્થ અધિપ્પાયો. "**આવજ્જતો**"તિઆદિ અસમ્મોહતો પીતિપટિસંવેદનં દસ્સેતું વુત્તં. અનિચ્ચાદિવસેન જાનતો, પસ્સતો, પચ્ચવેક્ખતો ચ. તદધિમુત્તતાવસેન અધિટ્ઠહતો, અધિમુચ્ચતો, તથા વીરિયાદિં સમાદહતો ખણિકસમાધિના.

અભિઞ્ઞેય્યન્તિ ञાતપરિઞ્ઞાય. **પરિઞ્ઞેય્ય**ન્તિ તીરણપરિઞ્ઞાય. સબ્બમ્પિ દુક્ખસચ્ચં અભિઞ્ઞેય્યં, પરિઞ્ઞેય્યઞ્ચ. તત્ર ચાયં પીતીતિ લિખિતં. **અભિઞ્ઞેય્ય**ન્તિઆદિ મગ્ગક્ખણં સન્ધાયાહાતિ વુત્તં. મગ્ગેન અસમ્મોહસઙ્ખાતવિપસ્સનાકિચ્ચનિપ્ફત્તિતો મગ્ગોપિ અભિઞ્ઞેય્યાદિઆરમ્મણં કરોન્તો વિય વુત્તો. **વિપસ્સનાભૂમિદસ્સનત્થ**ન્તિ સમથે કાયિકસુખાભાવા વુત્તં. **દ્વીસુ ચિત્તસઙ્ખારપદેસૂ**તિ ચિત્તસઙ્ખારપટિસંવેદી...પે॰... સિક્ખતિ પસ્સમ્ભયં ચિત્તસઙ્ખારપટિસંવેદી...પે॰... સિક્ખતીતિ એતેસુ. મોદનાદિ સબ્બં પીતિવેવચનં. અનિચ્ચાનુપસ્સનાદિ કિલેસે, તમ્મૂલકે ખન્ધાભિસઙ્ખારે. **એવં ભાવિતો**તિ ન ચતુક્કપઞ્ચકજ્ઝાનનિબ્બત્તનેન ભાવિતો. એવં સબ્બાકારપરિપુણ્ણં કત્વા ભાવિતો. વિપસ્સનામગ્ગપચ્ચવેક્ખણકાલેસુપિ પવત્તઅસ્સાસમુખેનેવ સબ્બં દસ્સિતં ઉપાયકુસલેન ભગવતા.

૧૬૮. કસ્મા ઇદં વુચ્ચતિ અમ્હેહીતિ અધિપ્પાયો.

પદભાજનીયવણ્ણના

૧૭૨. ઉસ્સુક્કવચનન્તિ પાકટસદ્દસઞ્ઞા કિર, સમાનકપદન્તિ વુત્તં હોતિ. ''સુત્વા ભુઞ્જન્તી''તિ એત્થ વિય સઞ્ચિચ્ચ વોરોપેતુકામસ્સ સઞ્ચિચ્ચપદં વોરોપનપદસ્સ ઉસ્સુક્કં, સઞ્ચેતના ચ જીવિતા વોરોપનઞ્ચ એકસ્સેવાતિ વુત્તં હોતિ. ન કેવલં ચેતસિકમત્તેનેવ હોતિ, પયોગોપિ ઇચ્છિતબ્બો એવાતિ દસ્સેતું વુત્તાનીતિ કિર **ઉપતિસ્સત્થેરો**. ''જાનિત્વા સઞ્જાનિત્વા ચેચ્ચ અભિવિતરિત્વા''તિ વત્તબ્બે ''જાનન્તો...પે॰... વીતિક્કમો''તિ વોરોપનમ્પિ દસ્સિતં, તસ્મા બ્યઞ્જને આદરં અકત્વા અત્થો દસ્સિતો. વીતિક્કમસઙ્ખાતત્થસિદ્ધિયા હિ પુરિમચેતના અત્થસાધિકા હોતિ. **સબ્બસુખુમઅત્તભાવ**ન્તિ રૂપં સન્ધાય વુત્તં, ન અરૂપં. અત્તસઙ્ખાતાનમ્પિ અરૂપાનં **ખન્ધવિભઙ્ગે** (વિભ॰ ૧ આદયો) વિય ઇધ ઓળારિકસુખુમતા અનધિપ્પેતા. **માતુકુચ્છિસ્મિ**ન્તિ યેભુય્યવચનં, ઓપપાતિકમનુસ્સેપિ પારાજિકમેવ, અરૂપકાયે ઉપક્કમાભાવા તગ્ગહણં કસ્માતિ ચે? અરૂપક્ખન્ધેન સદ્ધિં તસ્સેવ રૂપકાયસ્સ જીવિતિન્દ્રિયસમ્ભવતો. તેન સજીવકોવ મનુસ્સવિગ્ગહોપિ નામ હોતીતિ સિદ્ધં. એત્થ **માતુકુચ્છિસ્મિ**ન્તિ મનુસ્સમાતુયા વા તિરચ્છાનમાતુયા વા. વુત્તમ્પિ **પરિવારે** (પરિ॰ ૪૮૦) –

> ''ઇત્થિં હને ચ માતરં, પુરિસઞ્ચ પિતરં હને;
> માતરં પિતરં હન્ત્વા, ન તેનાનન્તરં ફુસે;
> પઞ્હા મેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા''તિ.

પઠમન્તિ પટિસન્ધિચિત્તમેવ. એકભવપરિયાપન્નાય હિ ચિત્તસન્તતિયા પટિસન્ધિચિત્તં પઠમચિત્તં નામ. ચુતિચિત્તં પચ્છિમં નામ. અઞ્ઞથા અનમતગ્ગે સંસારે પઠમચિત્તં નામ નત્થિ વિના

અનન્તરસમનન્તરનત્થિવિગતપચ્ચયેહિ ચિત્તુપ્પત્તિયા અભાવતો. ભાવે વા નવસત્તપાતુભાવદોસપ્પસઙ્ગો. **અયં સબ્બપઠમો મનુસ્સવિગ્ગહો**તિ કિઞ્ચાપિ ઇમં જીવિતા વોરોપેતું ન સક્કા, તં આદિં કત્વા સન્તતિયા યાવ મરણા ઉપ્પજ્જનકમનુસ્સવિગ્ગહેસુ અપરિમાણેસુ ''સબ્બપઠમો''તિ દિસ્સતિ. યદા પન યો મનુસ્સવિગ્ગહો પુબ્બાપરિયવસેન સન્તતિપ્પત્તો હોતિ, તદા તં જીવિતા વોરોપેતું સક્કા. સન્તતિં વિકોપેન્તો હિ જીવિતા વોરોપેતિ નામ. એત્થ ચ નાનત્તનયે અધિપ્પેતે સતિ ''સબ્બપઠમો''તિ વચનં યુજ્જતિ, ન પન એકત્તનયે સન્તતિયા એકત્તા. એકત્તનયો ચ ઇધાધિપ્પેતો ''સન્તતિં વિકોપેતી''તિ વચનતો, તસ્મા ''સબ્બપઠમો''તિ વચનં ન યુજ્જતીતિ ચે? ન, સન્તતિપચ્ચુપ્પન્નબહુત્તા. યસ્મા પન સન્તતિ નામ અનેકેસં પુબ્બાપરિયુપ્પત્તિ વુચ્ચતિ, તસ્મા ''અયં સબ્બપઠમો''તિ વુત્તો, એવમેત્થ દ્વેપિ નયા સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ, અઞ્ઞથા ''સન્તતિં વિકોપેતી''તિ ઇદં વચનં ન સિજ્ઝતિ. કિઞ્ચાપિ એત્થ ''સન્તતિં વિકોપેતી''તિ વચનતો સન્તતિપચ્ચુપ્પન્નમેવ અધિપ્પેતં, ન અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નં વિય દિસ્સતિ, તથાપિ યસ્મા સન્તતિપચ્ચુપ્પન્ને વિકોપિતે અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નં વિકોપિતમેવ હોતિ, અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્ને પન વિકોપિતે સન્તતિપચ્ચુપ્પન્નં વિકોપિતં હોતીતિ એત્થ વત્તબ્બં નત્થિ. તસ્મા **અટ્ઠકથાયં** ''તદુભયમ્પિ વોરોપેતું સક્કા, તસ્મા તદેવ સન્ધાય 'સન્તતિં વિકોપેતી'તિ ઇદં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બ''ન્તિ આહ. ''સન્તતિં વિકોપેતી''તિ વચનતો પકતિયા આયુપરિયન્તં પત્વા મરણકસત્તે વીતિક્કમે સતિ અનાપત્તિ વીતિક્કમપચ્ચયા સન્તતિયા અકોપિતત્તા. વીતિક્કમપચ્ચયા ચે આયુપરિયન્તં અપ્પત્વા અન્તરાવ મરણકસત્તે વીતિક્કમપચ્ચયા આપત્તિ, કમ્મબદ્ધો ચાતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. ''મરણવણ્ણં વા સંવણ્ણેય્ય, મરણાય વા સમાદપેય્ય, અયમ્પિ પારાજિકો હોતિ અસંવાસો''તિ વચનતો વા ચેતનાક્ખણે એવ પારાજિકાપત્તિ એકન્તાકુસલત્તા, દુક્ખવેદનત્તા, કાયકમ્મત્તા, વચીકમ્મત્તા, કિરિયત્તા ચાતિ વેદિતબ્બં.

સત્તટ્ઠજવનવારમત્તન્તિ સભાગારમ્મણવસેન વુત્તં, તેનેવ ''**સભાગસન્તતિવસેના**''તિઆદિ વુત્તં . અત્તનો પટિપક્ખેન સમન્નાગતત્તા સમનન્તરસ્સ પચ્ચયં હોન્તં યથા પુરે વિય અહુત્વા દુબ્બલસ્સ. **ત**ન્તિ જીવિતિન્દ્રિયવિકોપનં.

ઈતિન્તિ સત્તવિધવિચ્છિકાદીનિ યુદ્ધે ડંસિત્વા મારણત્થં વિસ્સજ્જેન્તિ. **પજ્જરક**ન્તિ સરીરડાહં. **સૂચિક**ન્તિ સૂલં. **વિસૂચિક**ન્તિ સુક્ખમાતિસારંવસયં. **પક્ખન્દિય**ન્તિ રત્તાતિસારં. દ્વત્તિબ્યામસતપ્પમાણે મહાકાયે નિમ્મિનિત્વા ઠિતનાગુદ્ધરણં, કુજ્ઝિત્વા ઓલોકિતે પરેસં કાયે વિસમરણં વા ડાહુપ્પાદનં વા પયોગો નામ.

કેચીતિ મહાસઙ્ઘિકા. અયં ઇત્થી. **કુલુમ્બસ્સા**તિ ગબ્ભસ્સ. કથં સા ઇતરસ્સાતિ ચે? તસ્સ દુટ્ઠેન મનસાનુપક્ખિતે સો ચ ગબ્ભો સા ચ ઇદ્ધીતિ ઉભયમ્પિ સહેવ નસ્સતિ, ઘટઞ્ચીનં ભેદનિબ્બાયનં વિય એકક્ખણે હોતિ. ''તેસં સુત્તન્તિકેસુ ઓચરિયમાનં ન સમેતી''તિ લિખિતં, ''તેસં મતં ગહેત્વા 'થાવરીનમ્પિ અયં યુજ્જતી'તિ વુત્તે તિકવસેન પટિસેધિતબ્બન્તિ અપરે''તિ વુત્તં. સાહત્થિકનિસ્સગ્ગિયપયોગેસુ સન્નિટ્ઠાપકચેતનાય સત્તમાય સહુપ્પન્નકાયવિઞ્ઞત્તિયા સાહત્થિકતા વેદિતબ્બા. આણત્તિકે પન સત્તહિપિ ચેતનાહિ સહ વચીવિઞ્ઞત્તિસમ્ભવતો સત્તસત્ત સદ્દા એકતો હુત્વા એકેકક્ખરભાવં ગન્ત્વા યત્તકેહિ અક્ખરેહિ અત્તનો અધિપ્પાયં વિઞ્ઞાપેતિ, તદવસાનક્ખરસમુટ્ઠાપિકાય સત્તમચેતનાય સહજાતવચીવિઞ્ઞત્તિયા આણત્તિકતા વેદિતબ્બા. તથા વિજ્જામયપયોગે. કાયેનાણત્તિયં પન સાહત્થિકે વુત્તનયોવ. થાવરપયોગે યાવતા પરસ્સ મરણં હોતિ, તાવતા કમ્મબદ્ધો, આપત્તિ ચ. તતો પરં અતિસઞ્ચરણે કમ્મબદ્ધાતિબહુત્તં વેદિતબ્બં સતિ પરં મરણે. પારાજિકાપત્તિ પનેત્થ એકા. અત્થસાધકચેતના યસ્મા એત્થ ચ દુતિયપારાજિકે ચ લબ્ભતિ, ન અઞ્ઞત્થ, તસ્મા દ્વિન્નમ્પિ સાધારણા ઇમા ગાથાયો –

‘‘ભૂતધમ્મનિયામા યે, તે ધમ્મા નિયતા મતા;
ભાવિધમ્મનિયામા યે, તેવ અનિયતા ઇધ.

‘‘ભૂતધમ્મનિયામાનં, ઠિતાવ સા પચ્ચયટ્ઠિતિ;
ભાવિધમ્મનિયામાનં, સાપેક્ખા પચ્ચયટ્ઠિતિ.

‘‘તેનઞ્ઞા હેતુયા અત્થિ, સાપિ ધમ્મનિયામતા;
તસ્સા ફલં અનિયતં, ફલાપેક્ખા નિયામતા.

‘‘એવઞ્હિ સબ્બધમ્માનં, ઠિતા ધમ્મનિયામતા;
લદ્ધધમ્મનિયામા યા, સાત્થસાધકચેતના.

‘‘ચેતનાસિદ્ધિતો પુબ્બે, પચ્છા તસ્સાત્થસિદ્ધિતો;
અવિસેસેન સબ્બાપિ, છબ્બિધા અત્થસાધિકા.

‘‘આણત્તિયં યતો સક્કા, વિભાવેતું વિભાગતો;
તસ્મા આણત્તિયંયેવ, વુત્તા સા અત્થસાધિકા.

‘‘મિચ્છત્તે વાપિ સમ્મત્તે, નિયતાનિયતા મતા;
અભિધમ્મે ન સબ્બત્થિ, તત્થ સા નિયતા સિયા.

‘‘યા થેય્યચેતના સબ્બા, સહત્થાણત્તિકાપિ વા;
અભિધમ્મનયેનાયં, એકન્તનિયતા સિયા.

‘‘પાણાતિપાતં નિસ્સાય, સહત્થાણત્તિકાદિકા;
અભિધમ્મવસેનેસા, પચ્ચેકં તં દુકં ભજે.

‘‘જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદો, ચેતના ચેતિ તં દ્વયં;
ન સાહત્થિકકમ્મેન, પગેવાણત્તિકાસમં.

‘‘જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદો, ચેતના ચેતિ તં દ્વયં;
ન સાહત્થિકકમ્મેન, પગેવાણત્તિકાસમં.

‘‘જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદક્ખણે વધકચેતના;
ચિરાઠિતાતિ કો ધમ્મો, નિયામેતિ આપત્તિકં.

‘‘જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદક્ખણે યે વધકો સિયા;
મતો સુત્તો પબુદ્ધો વા, કુસલો વધકો સિયા.

‘‘કુસલત્તિકભેદો ચ, વેદનાત્તિકભેદોપિ;

સિયા તથા ગતો સિદ્ધો, સહત્થા વધકચેતના''તિ.

યાનિ પન બીજઉતુકમ્મધમ્મચિત્તનિયામાનિ પઞ્ચ અટ્ઠકથાય આનેત્વા નિદસ્સિતાનિ, તેસુ અયમત્થસાધકચેતના યોગં ગચ્છતીતિ મઞ્ઞે ''અયં અત્થસાધકચેતનાનિયમો નત્થી''તિ ચેતનાનં મિચ્છત્તસમ્મત્તનિયતાનમ્પિ નત્થિભાવપ્પસઙ્ગતો. ભજાપિયમાના યેન, તેન સબ્બેપિ યથાસમ્ભવં કમ્મચિત્તનિયામે ભજન્તિ ગચ્છન્તીતિ વેદિતબ્બં. જીવિતે આદીનવો મરણવણ્ણદસ્સને ન વિભત્તોવ, ઇધ પન સઙ્કપ્પપદે અત્થતો ''મરણસઞ્ઞી મરણચેતનો મરણાધિપ્પાયો''તિ એવં અવિભૂતત્તા વિભત્તો, અપાકટત્તા, અનોળારિકત્તા વા અવિભાગા કારિતા વા. **નયિદં વિતક્કસ્સ નામ**ન્તિ ન વિતક્કસ્સેવ નામં, કિન્તુ સઞ્ઞાચેતનાનમ્પિ નામન્તિ ગહેતબ્બં. **કઙ્ખાવિતરણિય**મ્પિ એવમેવ વુત્તં.

૧૭૪. કાયતોતિ વુત્તત્તા ''સત્તિઅસૂ''તિ વત્તબ્બે વચનસિલિટ્ઠત્થં ''**ઉસુસત્તિઆદિના**''તિ વુત્તં. **અનુદ્દેસિકે** કમ્મસ્સારમ્મણં સો વા હોતિ, અઞ્ઞો વા. **ઉભયેહી**તિ કિઞ્ચાપિ પઠમપ્પહારો ન સયમેવ સક્કોતિ, દુતિયં લભિત્વા પન સક્કોન્તો જીવિતવિનાસનહેતુ અહોસિ, તદત્થમેવ હિ વધકેન સો દિન્નો, દુતિયો પન અઞ્ઞેન ચિત્તેન દિન્નો, તેન સુટ્ઠુ વુત્તં ''**પઠમપ્પહારેનેવા**''તિ, ''ચેતના નામ દારુણાતિ ગરું વત્થું આરબ્ભ પવત્તપુબ્બભાગચેતના પકતિસભાવવધકચેતના, નો દારુણા હોતી''તિ આચરિયેન લિખિતં. ''પુબ્બભાગચેતના પરિવારા, વધકચેતનાવ દારુણા હોતી''તિ વુત્તં. **યથાધિપ્પાય**ન્તિ ઉભોપિ પટિવિજ્ઝતિ, સાહત્થિકોપિ સઙ્કેતત્તા ન મુચ્ચતિ કિર.

કિરિયાવિસેસો અટ્ઠકથાસુ અનાગતો. ''એવં વિજ્ઝ, એવં પહર, એવં ઘાહેહી'તિ પાળિયા સમેતીતિ આચરિયેન ગહિતો''તિ વદન્તિ. **પુરતો પહરિત્વા**તિઆદિ વત્થુવિસઙ્કેતમેવ કિર. **એતં ગામે ઠિત**ન્તિ પુગ્ગલોવ નિયમિતો. **યો પન લિઙ્ગવસેન ''દીઘં...પે॰... મારેહી''તિ આણાપેતિ અનિયમેત્વા**. યદિ નિયમેત્વા વદતિ, ''એતં દીઘ''ન્તિ વદેય્યાતિ અપરે. આચરિયા પન ''દીઘન્તિ વુત્તે નિયમિતં હોતિ, એવં અનિયમેત્વા વદતિ, ન પન આણાપકો દીઘાદીસુ અઞ્ઞતરં મારેહીતિ અધિપ્પાયો''તિ વદન્તિ કિર. ''અત્થો પન ચિત્તેન એકં સન્ધાયપિ અનિયમેત્વા આણાપેતી''તિ લિખિતં. ''**ઇતરો અઞ્ઞં તાદિસં મારેતિ, આણાપકો મુચ્ચતી**''તિ વુત્તં યથાધિપ્પાયં ન ગતત્તા. ''એવં દીઘાદિવસેનાપિ ચિત્તેન અનિયમિતસ્સેવાતિ યુત્તં વિય દિસ્સતી''તિ અઞ્ઞતરસ્મિં **ગણ્ઠિપદે** લિખિતં, સુટ્ઠુ વીમંસિત્વા સબ્બં ગહેતબ્બં, **ઓકાસસ્સ નિયમિતત્તા**તિ એત્થ ઓકાસનિયમં કત્વા નિદ્દિસન્તો તસ્મિં ઓકાસે નિસિન્નં મારેતુકામોવ હોતિ, સયં પન તદા તત્થ નત્થિ. તસ્મા ઓકાસેન સહ અત્તનો જીવિતિન્દ્રિયં આરમ્મણં ન હોતિ, તેન અત્તના મારાપિતો પરો એવ મારાપિતો. કથં? સયં રસ્સો ચ તનુકો ચ હુત્વા પુબ્બભાગે અત્તાનં સન્ધાય આણત્તિક્ખણે ''દીઘં રસ્સં થૂલં બલવન્તં મારેહી''તિ આણાપેન્તસ્સ ચિત્તં અત્તનિ તસ્સાકારસ્સ નત્થિતાય અઞ્ઞસ્સ તાદિસસ્સ જીવિતિન્દ્રિયં આરમ્મણં કત્વા પવત્તતિ, તેન મૂલટ્ઠસ્સ કમ્મબદ્ધો. એવંસમ્પદમિદન્તિ દટ્ઠબ્બં.

દૂતપરમ્પરાનિદ્દેસે આણાપેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. ઇતરસ્સ આરોચેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ આચરિયન્તેવાસીનં યથાસમ્ભવં આરોચને, પટિગ્ગણ્હને દુક્કટં સન્ધાય વુત્તં. ન વધકો પટિગ્ગણ્હાતિ, તસ્સ દુક્કટન્તિ સિદ્ધં હોતિ. તં પન ઓકાસાભાવતો ન વુત્તં. મૂલટ્ઠેન આપજ્જિતબ્બાપત્તિયા હિ તસ્સ ઓકાસો અપરિચ્છિન્નો, તેનસ્સ તસ્મિં ઓકાસે થુલ્લચ્ચયં વુત્તં. વધકો ચે પટિગ્ગણ્હાતિ, મૂલટ્ઠો આચરિયો પુબ્બે આપન્નદુક્કટેન સહ થુલ્લચ્ચયમ્પિ આપજ્જતિ. કસ્મા? **મહાજનો હિ તેન પાપે નિયોજિતોતિ**. ઇદં પન દુક્કટથુલ્લચ્ચયં વધકો ચે તમત્થં ન સાવેતિ આપજ્જતિ. યદિ સાવેતિ, પારાજિકમેવાપજ્જતિ. કસ્મા?

અત્થસાધકચેતનાય અભાવા. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ''પટિગ્ગણ્હાતિ, તં દુક્કટં હોતિ. યદિ એવં કસ્મા પાઠે ન વુત્તન્તિ ચે? વધકો પન 'સાધુ કરોમી'તિ પટિગ્ગણ્હિત્વા તં ન કરોતિ. એવઞ્હિ નિયમે 'મૂલટ્ઠસ્સ કિં નામ હોતિ, કિમસ્સ દુક્કટાપત્તી'તિ સઞ્ઞાતકઙ્ખાનં તદત્થદીપનત્થં 'મૂલટ્ઠસ્સ આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા'''તિ વુત્તં. ''વધકો પટિગ્ગણ્હાતિ આપત્તિ દુક્કટસ્સ, મૂલટ્ઠસ્સ ચ આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ વુત્તં ન સિલિસ્સતિ, મૂલટ્ઠેન આપજ્જિતબ્બાપત્તિદસ્સનાધિકારત્તા વધકો પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ વુત્તં.

વિસક્કિયદૂતપદનિદ્દેસે ''વત્તુકામતાય ચ કિચ્છેનેત્થ વત્વા પયોજનં નત્થીતિ ભગવતા ન વુત્ત''ન્તિ વુત્તં. યં પન ''**મૂલટ્ઠસ્સેવ દુક્કટ**''ન્તિ અટ્ઠકથાયં વુત્તં. તત્રાયં વિચારણા – આચરિયેન આણત્તેન બુદ્ધરક્ખિતેન તદત્થે સઙ્ઘરક્ખિતસ્સેવ આરોચિતે કિઞ્ચાપિ યો ''સાધૂ''તિ પટિગ્ગણ્હાતિ, અથ ખો આચરિયસ્સેવેતં દુક્કટં વિસક્કેતત્તા, ન બુદ્ધરક્ખિતસ્સ, કસ્મા? અત્થસાધકચેતનાય આપન્નત્તા. તેનેવ ''આણાપકસ્સ ચ વધકસ્સ ચ આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ **પાળિયં** વુત્તં, તં પન મૂલટ્ઠેન આપજ્જિતબ્બદુક્કટં ''મૂલટ્ઠસ્સ અનાપત્તી''તિ ઇમિના અપરિચ્છિન્નોકાસત્તા ન વુત્તં.

અવિસક્કેતે ''મૂલટ્ઠસ્સ આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ વુત્તત્તા વિસક્કેતે આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ સિદ્ધન્તિ વેદિતબ્બં. ''વધકો પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ ઇદં પન દુક્કટં વધકસ્સેવ. સો હિ પઠમં આણાપકં બુદ્ધરક્ખિતં પારાજિકાપત્તિં પાપેત્વા સયં જીવિતા વોરોપેત્વા આપજ્જિસ્સતીતિ કિઞ્ચાપિ **પાળિયં** ''સો તં જીવિતા વોરોપેતિ, આણાપકસ્સ ચ વધકસ્સ ચ આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ ન વુત્તં, તથાપિ તં અત્થતો વુત્તમેવ, ''યતો પારાજિકં પઞ્ઞત્ત''ન્તિ પુબ્બે વુત્તનયત્તા ચ તં ન વુત્તં. ''સો તં જીવિતા વોરોપેતિ, આપત્તિ સબ્બેસં પારાજિકસ્સા''તિ હિ પુબ્બે વુત્તં. એત્થ પુબ્બે આચરિયન્તેવાસિકાનં વુત્તદુક્કટથુલ્લચ્ચયાપત્તિયો પઠમમેવ અનાપન્ના પારાજિકાપત્તિયા આપન્નત્તા. તથાપિ વધકસ્સ પારાજિકાપત્તિયા તેસં પારાજિકભાવો પાકટો જાતોતિ કત્વા ''આપત્તિ સબ્બેસં પારાજિકસ્સા''તિ એકતો વુત્તં, ન તથા ''આણાપકસ્સ, વધકસ્સ ચ આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ એત્થ. કસ્મા? વધકસ્સ દુક્કટાપત્તિયા આપન્નત્તા. સો હિ પઠમં દુક્કટાપત્તિં આપજ્જિત્વા પચ્છા પારાજિકં આપજ્જતિ. યદિ પન અન્તેવાસિકા કેવલં આચરિયસ્સ ગરુકતાય સાસનં આરોચેન્તિ સયં અમરણાધિપ્પાયા સમાના પારાજિકેન અનાપત્તિ. અકપ્પિયસાસનહરણપચ્ચયા દુક્કટાપત્તિ હોતિ એવ, ઇમસ્સત્થસ્સ સાધનત્થં **ધમ્મપદવત્થૂહિ** મિગલુદ્દકસ્સ ભરિયાય સોતાપન્નાય ધનુઉસુસૂલાદિદાનં નિદસ્સનં વદન્તિ એકે. તં **તિત્તિરજાતકેન** (જા॰ ૧.૪.૭૩ આદયો) સમેતિ, તસ્મા સુત્તઞ્ચ અટ્ઠકથઞ્ચ અનુલોમેતીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. ઇધ પન દૂતપરમ્પરાય ચ ''ઇત્થન્નામસ્સ પાવદ, ઇત્થન્નામો ઇત્થન્નામં પાવદતૂ''તિ એત્થ અવિસેસેત્વા વુત્તત્તા વાચાય વા આરોચેતુ, હત્થમુદ્દાય વા, પણ્ણેન વા, દૂતેન વા આરોચેતુ, વિસક્કેતો નત્થિ. સચે વિસેસેત્વા મૂલટ્ઠો, અન્તરાદૂતો વા વદતિ, તદતિક્કમે વિસક્કેતોતિ વેદિતબ્બં.

ઇદાનિ ઇમસ્મિંયેવ અધિકારદ્વયે **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તનયો વુચ્ચતિ – ''વધકો પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વધકસ્સેવ આપત્તિ, ન આણાપકસ્સ બુદ્ધરક્ખિતસ્સ. યદિ પન સો વજ્ઝમરણામરણેસુ અવસ્સમઞ્ઞતરં કરોતિ, બુદ્ધરક્ખિતસ્સાણત્તિક્ખણે એવ પારાજિકદુક્કટેસુ અઞ્ઞતરં સિયા. ''ઇતિ ચિત્તમનો''તિ અધિકારતો ''ચિત્તસઙ્કપ્પો''તિ એત્થાપિ ઇતિ-સદ્દો વિય ''વધકો પટિગ્ગણ્હાતિ, મૂલટ્ઠસ્સ આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ અધિકારતો ''મૂલટ્ઠસ્સ આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વુત્તમેવ હોતિ. કસ્મા સરૂપેન ન વુત્તન્તિ ચે? તતો ચુત્તરિ નયદાનત્થં. ''મૂલટ્ઠસ્સ આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ હિ વુત્તે મૂલટ્ઠસ્સેવ વસેન નિયમિતત્તા ''પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટં હોતી''તિ ન ઞાયતિ. ''વધકો પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ હિ અનિયમેત્વા વુત્તે

સક્કા ઉભયેસં વસેન દુક્કટે યોજેતું. તસ્મા એવ હિ અટ્ઠકથાચરિયેહિ અધિકારં ગહેત્વા “**સઙ્ઘરક્ખિતેન સમ્પટિચ્છિતે મૂલટ્ઠસ્સેવ દુક્કટન્તિ વેદિતબ્બ**”ન્તિ વુત્તં. પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ નેવ અનુઞ્ઞાતં, ન પટિક્ખિત્તં, કેવલન્તુ બુદ્ધરક્ખિતસ્સ અનિયમિતત્તા પટિક્ખિત્તં, તસ્સ પન પારાજિકદુક્કટેસુ અઞ્ઞતરં ભવેય્યાતિ અયમત્થો દીપિતો, તસ્મા તમ્પિ સુવુત્તં. યસ્મા ઉભયેસં વસેન યોજેતું સક્કા, તસ્મા આચરિયેહિ “પટિગ્ગણ્હન્તસ્સેવેતં દુક્કટ”ન્તિ વુત્તં. તત્થ મૂલટ્ઠો નેવ અનુઞ્ઞાતો “મૂલટ્ઠસ્સા”તિ વચનાભાવતો, ન ચ પટિક્ખિત્તો “પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ આપત્તિ દુક્કટસ્સા”તિ **પાળિયા** અભાવતો, પટિગ્ગણ્હનપચ્ચયા વધકસ્સ દુક્કટં સિયાતિ નયં દાતું “મૂલટ્ઠસ્સા”તિ **પાળિયં** અવુત્તત્તા “તં પટિગ્ગણ્હન્તસ્સેવેતં દુક્કટ”ન્તિ યં વુત્તં, તમ્પિ સુવુત્તં. તત્ર હિ બુદ્ધરક્ખિતસ્સ પટિક્ખિત્તં, વુત્તનયેન પન તસ્સ આપત્તિ અનિયતાતિ. કસ્મા પન **અટ્ઠકથાયં** અનુત્તાનં પટિગ્ગણ્હનપચ્ચયા વધકસ્સ દુક્કટં અવત્વા મૂલટ્ઠસ્સેવ વસેન દુક્કટં વુત્તન્તિ ચે? અનિટ્ઠનિવારણત્થં. “સઙ્ઘરક્ખિતેન સમ્પટિચ્છિતે પટિગ્ગણ્હનપચ્ચયા તસ્સ દુક્કટ”ન્તિ હિ વુત્તે અનન્તરનયેન સરૂપેન વુત્તત્તા ઇધાપિ મૂલટ્ઠસ્સ થુલ્લચ્ચયં **અટ્ઠકથાયં** વુત્તમેવ હોતીતિ આપજ્જતિ. ઇતિ તં એવં આપન્નં થુલ્લચ્ચયં ઉત્તાનન્તિ તં અવત્વા પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટં વુત્તં. અનુત્તાનત્તા અટ્ઠકથાયન્તિ ઇમં અનિટ્ઠગ્ગહણં નિવારેતું “મૂલટ્ઠસ્સેવેતં દુક્કટ”ન્તિ વુત્તં. આચરિયેન હિ વુત્તનયેન પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટમ્પિ ઉત્તાનમેવ. ઉત્તાનઞ્ચ કસ્મા અમ્હાકં ખન્તીતિ વુત્તન્તિ ચે? પટિપત્તિદીપનત્થં. “પિટકત્તયાદીસુ અપ્પટિહતબુદ્ધિયોપિ આચરિયા સરૂપેન **પાળિયં અટ્ઠકથાયઞ્ચ** અવુત્તત્તા એવરૂપેસુ નામ ઠાનેસુ એવં પટિપજ્જન્તિ, કિમઙ્ગં પન માદિસોતિ સુહદયા કુલપુત્તા અનાગતે વુત્તનયમનતિક્કમિત્વા સઙ્કરદોસં વિવજ્જેત્વા વણ્ણનાવેલઞ્ચ અનતિક્કમ્મ પટિપજ્જન્તી”તિ ચ અપરેહિ વુત્તં. અયં પન **અટ્ઠકથાય** વા અવુત્તત્તા એવરૂપેસુ નામ પાઠો આચરિયેન પચ્છા નિક્ખિત્તત્તા કેસુચિ પોત્થકેસુ ન દિસ્સતીતિ કત્વા સબ્બં લિખિસ્સામ. એવં સન્તે પટિગ્ગહણે આપત્તિયેવ ન સિયા, સઞ્ચરિત્તપટિગ્ગહણમરણાભિનન્દનેસુપિ ચ આપત્તિ હોતિ, મારણપટિગ્ગહણે કથં ન સિયા, તસ્મા પટિગ્ગણ્હન્તસ્સેવેતં દુક્કટં, તેનેવેત્થ “મૂલટ્ઠસ્સા”તિ ન વુત્તં. પુરિમનયેપિ ચેતં પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ વેદિતબ્બમેવ, ઓકાસાભાવેન પન ન વુત્તં. તસ્મા યો યો પટિગ્ગણ્હાતિ, તસ્સ તસ્સ તપ્પચ્ચયા આપત્તિયેવાતિ અયમેત્થ અમ્હાકં ખન્તિ. યથા ચેત્થ, એવં અદિન્નાદાનેપીતિ.

૧૭૫. અરહો રહોસઞ્ઞીનિદ્દેસાદીસુ કિઞ્ચાપિ **પાળિયં, અટ્ઠકથાય**ઞ્ચ દુક્કટમેવ વુત્તં, તથાપિ તત્થ પરમ્પરાય સુત્વા મરતૂતિ અધિપ્પાયેન ઉલ્લપન્તસ્સ ઉદ્દેસે સતિ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ મરણેન આપત્તિ પારાજિકસ્સ, અસતિ યસ્સ કસ્સચિ મરણેન આપત્તિ પારાજિકસ્સ. “ઇત્થન્નામો સુત્વા મે વજ્ઝસ્સ આરોચેતૂ”તિ ઉદ્દિસિત્વા ઉલ્લપન્તસ્સ વિસઙ્કેતતા દૂતપરમ્પરાય વુત્તત્તા વેદિતબ્બા. સચે “યો કોચિ સુત્વા વદતૂ”તિ ઉલ્લપતિ, વજ્ઝો સયમેવ સુત્વા મરતિ, વિસઙ્કેતત્તા ન પારાજિકં. યો કોચિ સુત્વા વદતિ, સો ચે મરતિ, પારાજિકં. “યો કોચિ મમ વચનં સુત્વા તં મારેતૂ”તિ ઉલ્લપતિ, યો કોચિ સુત્વા મારેતિ, પારાજિકં, સયમેવ સુત્વા મારેતિ, વિસઙ્કેતત્તા ન પારાજિકન્તિ એવં યથાસમ્ભવો વેદિતબ્બો.

૧૭૬. મૂલં દત્વા મુચ્ચતીતિ એત્થ ભિન્દિત્વા, ભઞ્જિત્વા, ચવિત્વા, ચુણ્ણેત્વા, અગ્ગિમ્હિ પક્ખિપિત્વા વા પગેવ મુચ્ચતીતિ અત્થતો વુત્તમેવ હોતિ. **યેસં હત્થતો મૂલં ગહિત**ન્તિ યેસં ઞાતકપરિવારિતાનં હત્થતો મૂલં તેન ભિક્ખુના ગહિતં, પોત્થકસામિકહત્થતો પુબ્બે દિન્નમૂલં પુન ગહેત્વા તેસઞ્ઞેવ ઞાતકાદીનં દત્વા મુચ્ચતિ, એવં પોત્થકસામિકસ્સેવ સન્તકં જાતં હોતિ. **અનુગણ્ઠિપદે** પન “સચેપિ સો વિપ્પટિસારી હુત્વા સીઘં તેસં મૂલં દત્વા મુચ્ચતી”તિ વુત્તં, તં યેન ધનેન પોત્થકો કીતો, તઞ્ચ ધનં સન્ધાય વુત્તં. કસ્મા? પોત્થકસામિકહત્થતો ધને ગહિતે પોત્થકે અદિન્નેપિ મુચ્ચનતો. સચે અઞ્ઞં ધનં સન્ધાય વુત્તં, ન યુત્તં પોત્થકસ્સ અત્તનિયભાવતો અમોચિતત્તા.

સચે પોત્થકં સામિકાનં દત્વા મૂલં ન ગણ્હાતિ, ન મુચ્ચતિ અત્તનિયભાવતો અમોચિતત્તા. સચે પોત્થકં મૂલટ્ઠેન દિય્યમાનં "તવેવ હોતૂ"તિ અપ્પેતિ, મુચ્ચતિ અત્તનિયભાવતો મોચિતત્તા. એત્થાયં વિચારણા – યથા ચેતિયં વા પટિમં પોક્ખરણિં સેતું વા કિણિત્વા ગહિતમ્પિ કારકસ્સેવેતં પુઞ્ઞં, ન કિણિત્વા ગહિતસ્સ, તથા પાપમ્પિ યેન પોત્થકો લિખિતો, તસ્સેવ યુજ્જતિ, ન ઇતરસ્સાતિ ચે? ન, "સત્થહારકં વાસ્સ પરિયેસેય્યા"તિ વચનતો. પરેન હિ કતસત્થં લભિત્વા ઉપનિક્ખિપન્તસ્સ પારાજિકન્તિ સિદ્ધં. એવં પરેન લિખિતમ્પિ પોત્થકં લભિત્વા યથા વજ્ઝો તં પસ્સિત્વા મરતિ, તથા ઉપનિક્ખિપેય્ય પારાજિકન્તિ સિદ્ધં હોતીતિ. **ચેતિયાદી**તિ એતમનિદસ્સનં કરણપચ્ચયં હિ તં કમ્મં ઇદંમરણપચ્ચયન્તિ એવં આચરિયેન વિચારિતં. મમ પન ચેતિયાદિનિદસ્સનેનેવ સોપિ અત્થો સાધેતબ્બો વિય પટિભાતિ.

તત્તકા પાણાતિપાતાતિ "એકાપિ ચેતના કિચ્ચવસેન 'તત્તકા'તિ વુત્તા સતિપટ્ઠાનસમ્મપ્પધાનાનં ચતુક્કતા વિયા"તિ લિખિતં. **પમાણે ઠપેત્વા**તિ અત્તના અધિપ્પેતપ્પમાણે. "કતં મયા એવરૂપે આવાટે ખણિતે તસ્મિં પતિત્વા મરતૂ"તિ અધિપ્પાયેન વધકો આવાટપ્પમાણં નિયમેત્વા સચે ખણિ, તં સન્ધાય વુત્તં "**ઇમસ્મિં આવાટે**"તિ. ઇદાનિ ખણિતબ્બં સન્ધાય એત્તકપ્પમાણસ્સ અનિયમિતત્તા "**એકસ્મિમ્પિ કુદાલપ્પહારે**"તિઆદિ વુત્તં, સુત્તન્તિકત્થેરેહિ કિઞ્ચાપિ ઉપઠતં, તથાપિ સન્નિટ્ઠાપકચેતના ઉભયત્થ અત્થેવાતિ આચરિયા. બહૂનં મરણે આરમ્મણનિયમે કથન્તિ ચે? વજ્ઝેસુ એકસ્સ જીવિતિન્દ્રિયે આલમ્બિતે સબ્બેસમાલમ્બિતમેવ હોતિ. એકસ્સ મરણેપિ ન તસ્સ સકલં જીવિતં સક્કા આલમ્બિતું ન ઉપ્પજ્જમાનં, ઉપ્પન્નં, નિરુજ્ઝમાનં, અત્થિતાયપાણાતિપાતચેતનાવ પચ્ચુપ્પન્નારમ્મણા, પુરેજાતારમ્મણા ચ હોતિ, તસ્મા તમ્પિ યુજ્જતિ. પચ્છિમકોટિયા એકચિત્તક્ખણે પુરેજાતં હુત્વા ઠિતં તં જીવિતમાલમ્બણં કત્વા સત્તમજવનપરિયાપન્નચેતનાય ઓપક્કમે કતે અત્થતો તસ્સ સત્તસ્સ સબ્બં જીવિતિન્દ્રિયમાલમ્બિતં, વોરોપિતઞ્ચ હોતિ, ઇતો પનઞ્ઞથા ન સક્કા; એવમેવ પુબ્બભાગે "બહૂપિસત્તે મારેમી"તિ ચિન્તેત્વા સન્નિટ્ઠાનકાલે વિસપક્ખિપનાદીસુ એકં પયોગં સાધયમાના વુત્તપ્પકારચેતના તેસુ એકસ્સ વુત્તપ્પકારં જીવિતિન્દ્રિયં આલમ્બણં કત્વા ઉપ્પજ્જતિ, એવં ઉપ્પન્નાય પનેકાય સબ્બેપિ તે મારિતા હોન્તિ તાય એવ સબ્બેસં મરણસિદ્ધિતો, અઞ્ઞથા ન સક્કા વોરોપેતું, આલમ્બિતું વા. તત્થ એકાય ચેતનાય બહૂનં મરણે અકુસલરાસિ કથન્તિ ચે? વિસું વિસું મરણે પવત્તચેતનાનં કિચ્ચકરણતો. કથં? તા પન સબ્બા ઉપપજ્જવેદનીયાવ હોન્તિ, તસ્મા તાસુ યાય કાયચિ દિન્નાય પટિસન્ધિયા ઇતરા સબ્બાપિ "તતો બલવતરકુસલપટિબાહિતા અહોસિકમ્મ"ન્તિઆદિકોટ્ઠાસં ભજન્તિ, પુનપિ વિપાકં જનિતું ન સક્કોન્તિ. અપરાપરિયવેદનીયાપિ વિય તં પટિબાહિત્વા કુસલચેતના પટિસન્ધિં દેતિ, તથા અયમ્પિ ચેતના અનન્તરભવે એવ પટિસન્ધિદાનાદિવસેન તાસં કિચ્ચલેસકરણતો એકાપિ સમાના "રાસી"તિ વુત્તા. તાય પન દિન્નાય પટિસન્ધિયા અતિતિક્ખો વિપાકો હોતિ. અયમેત્થ વિસેસોતિઆદિ **અનુગણ્ઠિપદે** પપઞ્ચિતં.

અમરિતુકામા વાતિ અધિપ્પાયત્તા ઓપપાતિકમરણેપિ આપત્તિ. "'નિબ્બત્તિત્વા'તિ વુત્તત્તા પતનં ન દિસ્સતીતિ ચે? ઓપપાતિકત્તં, પતનઞ્ચ એકમેવા"તિ લિખિતં. અથ વા "**સબ્બથાપિ અનુદ્દિસ્સેવા**"તિ વચનતો એત્થ મરતૂતિ અધિપ્પાયસમ્ભવતો "**ઉત્તરિતું અસક્કોન્તો મરતિ પારાજિકમેવા**"તિ સુવુત્તં. સચે "પતિત્વા મરતૂ"તિ નિયમેત્વા ખણિતો હોતિ, ઓપપાતિકમનુસ્સો ચ નિબ્બત્તિત્વા ઠિતનિયમેનેવ "ઉત્તરિતું ન સક્કા"તિ ચિન્તેત્વા મરતીતિ પારાજિકચ્છાયા ન દિસ્સતિ, તેન વુત્તં "ઉત્તરિતું અસક્કોન્તો"તિ. સો હિ ઉત્તરિતું અસક્કોન્તો પુનપ્પુનં પતિત્વા મરતિ, તેન પાતોપિ તસ્સ સિદ્ધો હોતીતિ અધિપ્પાયો. તત્થ સિયા – યો પન "ઉત્તરિતું અસક્કોન્તો મરતી"તિ વુત્તો, સો ઓપાતખણનક્ખણે અરૂપલોકે જીવતિ. વધકચેતના ચ "અનિયતો ધમ્મો

મિચ્છત્તનિયતસ્સ ધમ્મસ્સ આરમ્મણપચ્ચયેન પચ્ચયો, રૂપજીવિતિન્દ્રિયં માતુઘાતિકમ્મસ્સ પિતુઘાતિકમ્મસ્સ અરહન્તઘાતિકમ્મસ્સ રુહિરુપ્પાદકમ્મસ્સ આરમ્મણપચ્ચયેન પચ્ચયો''તિ (પટ્ઠા॰ ૨.૧૫.૩૮ મિચ્છત્તનિયતત્તિક) વચનતો રૂપજીવિતિન્દ્રિયારમ્મણં હોતિ, ન ચ તં અરૂપાવચરસત્તસ્સત્થિ, ન ચ સા ચેતના ''અનિયતો ધમ્મો મિચ્છત્તનિયતસ્સ ધમ્મસ્સ પુરેજાતપચ્ચયેન પચ્ચયો, આરમ્મણપુરેજાતં વત્થુપુરેજાતં આરમ્મણપુરેજાતં. રૂપજીવિતિન્દ્રિયં માતુઘાતિકમ્મસ્સ પુરેજાતપચ્ચયેન પચ્ચયો''તિ (પટ્ઠા॰ ૨.૧૫.૪૮ મિચ્છત્તનિયતત્તિક) વચનતો અનાગતારમ્મણા હોતિ. અઞ્ઞો ઇધ પતિત્વા મરણકસત્તો નત્થિ, એવં સન્તે વધકચેતનાય કિં આરમ્મણન્તિ ચે? યસ્સ કસ્સચિ ઇધ જીવનકસત્તસ્સ પચ્ચુપ્પન્નં જીવિતિન્દ્રિયં આરમ્મણં. કિઞ્ચાપિ સો ન મરતિ, અથ ખો પાણાતિપાતો હોતિ એવ. યથા કિં ''યથાક્કમેન ઠિતે સત્ત જને એકેન કણ્ડેન વિજ્ઝિત્વા મારેમી''તિ પુબ્બભાગે ચિન્તેત્વા સન્નિટ્ઠાનકાલે તેસુ એકસ્સ જીવિતમારમ્મણં કત્વા કણ્ડં વિસ્સજ્જેતિ, કણ્ડો તં વિરજ્ઝિત્વા ઇતરે છ જને મારેતિ, એવં સન્તેપિ અયં પાણાતિપાતી એવ હોતિ, એવમિધાપિ ''યો કોચી''તિ વિકપ્પેન્તસ્સ વધકચેતના યસ્સ કસ્સચિ જીવિતારમ્મણં કત્વા પવત્તતિ, તસ્મિં અમતેપિ ઇતરસ્સ વસેન પાણાતિપાતી. સચે અરહા હુત્વા પરિનિબ્બાયતિ, અરહન્તઘાતકોવ હોતિ. એસ નયો સબ્બત્થ એવરૂપેસુ. અયમેવ હેત્થ આચરિયપરમ્પરાગતા યુત્તિ વિનિચ્છયકથાતિ વુત્તં.

પતનરૂપં પમાણન્તિ એત્થ યથા માતુયા પતિત્વા પરિવત્તલિઙ્ગાય મતાય સો માતુઘાતકો હોતિ, ન કેવલં પુરિસઘાતકો, તસ્મા પતનસ્સેવ વસેન આપત્તિ. કસ્મા? પતનરૂપમરણરૂપાનં એકસન્તાનત્તા, તદેવ હિસ્સ જીવિતિન્દ્રિયં, તસ્સ હિ પરિવત્તનં નત્થિ, ઇત્થિપુરિસિન્દ્રિયાનેવ પવત્તિયં નિરુજ્ઝનુપ્પજ્જનકાનિ, ઇત્થિપુરિસોતિ ચ તત્થ વોહારમત્તમેવ, તસ્મા માતુઘાતકોવ, ન પુરિસઘાતકોતિ, યથા તસ્સ પતનરૂપવસેનાપત્તિ, તથા ઇધાપિ પતનરૂપવસેન થુલ્લચ્ચયં એકસન્તાનત્તાતિ અયં પઠમથેરવાદે યુત્તિ. દુતિયે કિઞ્ચાપિ પેતો પતિતો, યક્ખો ચ, અથ ખો અહેતુકપટિસન્ધિકત્તા અકુસલવિપાકસ્સ ''વામેન સૂકરો હોતી''તિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૯૬; મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ૧૬૬) એત્થ વુત્તયક્ખાનં પટિસન્ધિ વિય સબ્બરૂપાનં સાધારણત્તા, અમનુસ્સજાતિકત્તા ચ તિરચ્છાનરૂપેન મતે મરણરૂપવસેન પાચિત્તિયં, વત્થુવસેન લહુકાપત્તિયા પરિવત્તના હોતિ એવ તત્થજાતકરુક્ખાદિછેદનપાચિત્તિયપરિવત્તનં વિય. અયમેવ યુત્તતરો, તસ્મા પચ્છા વુત્તો. પારાજિકસ્સ પન મનુસ્સજાતિકો યથા તથા વા પતિત્વા યથા તથા વા મરતુ, પારાજિકમેવ ગરુકત્તા. ગરુકાપત્તિયા હિ વિપરિવત્તના નત્થીતિ વુત્તં.

> થુલ્લચ્ચયં તિરચ્છાને, મતે ભેદસ્સ કારણં;
> સરૂપમરણં તિસ્સો, કુસ્સો મઞ્ઞેતિ અઞ્ઞથા.

ગણ્ઠિપદે પન ''દુતિયવાદે પુથુજ્જનસ્સ પતિત્વા અરહત્તં પત્વા મરન્તસ્સ વસેન વુત્તો''તિ લિખિતં. ''તિરચ્છાને''તિ એત્થ કેચિ વદન્તિ ''દેવા અધિપ્પેતા''તિ. ''સકસકરૂપેનેવ મરણં ભવતિ નાઞ્ઞથા''તિ ચ વદન્તિ. **યક્ખપેતરૂપેન મતેપિ એસેવ નયો**તિ થુલ્લચ્ચયન્તિ અત્થો. ''તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહમરણે વિયા''તિ લિખિતં. **પહારં લદ્ધા**તિ સત્તાનં મારણત્થાય કતત્તા વુત્તં.

૧૭૭. સાધુ સુટ્ઠુ મરતૂતિ વચીભેદં કરોતિ. **વિસભાગરોગો**તિ સરીરટ્ઠો ગણ્ડપીળકાદિ.

૧૭૮. કાળાનુસારીતિ એકિસ્સા લતાય મૂલં કિર. મહાકચ્છપેન કતપુપ્ફં વા. **હંસપુપ્ફ**ન્તિ હંસાનં પક્ખપત્તં. હેટ્ઠા વુત્તનયેન સાહત્થિકાણત્તિકનયઞ્હેત્થ યોજેત્વા કાયવાચાચિત્તતો સમુટ્ઠાનવિધિ દસ્સેતબ્બો.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૧૮૦. મરણત્થિકાવ હુત્વાતિ ઇમસ્સ કાયસ્સ ભેદેન સગ્ગાપાપનાધિપ્પાયત્તા અત્થતો મરણત્થિકાવ હુત્વા એવંઅધિપ્પાયિનો મરણત્થિકા નામ હોન્તીતિ અત્તનો મરણત્થિકભાવં અજાનન્તા આપન્ના પારાજિકં. ન હિ તે ''અત્તનો ચિત્તપ્પવત્તિં ન જાનન્તી''તિ વુચ્ચન્તિ. **વોહારવસેના**તિ પુબ્બભાગવોહારવસેન. સન્નિટ્ઠાને પનેતં નત્થિ. પાસે બદ્ધસૂકરમોચને વિય ન હોતિ. **યથાનુસન્ધિના**તિ અન્તરા અમરિત્વાતિ અત્થો. **અપ્પટિવેક્ખિત્વા**તિ અવિચારેત્વા. હેટ્ઠિમભાગે હિ કિસ્મિઞ્ચિ વિજ્જમાને વલિ પઞ્ઞાયતિ. **દસ્સિતે**તિ ઉદ્ધરિત્વા ઠપિતે. **પટિબન્ધ**ન્તિ તયા પટિબન્ધં, પરિભોગન્તરાયં સઙ્ઘસ્સ મા અકાસીતિ અત્થો.

૧૮૧-૨. યસ્મા કિરિયં દાતું ન સક્કા, તસ્મા **''પઠમં લદ્ધ''**ન્તિ વુત્તં. પુબ્બેપિ અત્તના લદ્ધપિણ્ડપાતતો પણીતપણીતં દેન્તો તત્થપિ અત્તકારિયં અદાસિ. **અસઞ્ચિચ્ચા**તિ એત્થ અઞ્ઞં આકડ્ઢન્તસ્સ અઞ્ઞસ્સ પતને સબ્બેન સબ્બં અભિસન્ધિ નત્થિ. **ન મરણાધિપ્પાયસ્સા**તિ પટિઘો ચ પયોગો ચ અત્થિ, વધકચેતના નત્થિ. **અજાનન્તસ્સા**તિ એત્થ ''વત્થુઅજાનનવસેન અજાનન્તસ્સ દોસો નત્થિ, ઇદં કિર તેસં નાનત્તં. 'અસઞ્ચિચ્ચો અહ'ન્તિ **પાળિયં** ન દિસ્સતિ. **અટ્ઠકથાયં** વુત્તત્તા તથારૂપાય પાળિયા ભવિતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. **નો ચે, થુલ્લચ્ચય**ન્તિ એત્થ ''દુક્ખવેદના ચે નુપ્પજ્જતિ, દુક્કટમેવા''તિ વદન્તિ, વીમંસિતબ્બં. **''મુગ્ગરા** નામ ખાદનદણ્ડકા. **વેમા** નામ તેસં ખાદનદણ્ડકાનં હેટ્ઠા ચ ઉપરિ ચ તિરિયં બન્ધિતબ્બદણ્ડા''તિ લિખિતં. હેટ્ઠાવ દુવિધાપિ પઠન્તિ. **હત્થપ્પત્તો વિય દિસ્સતિ** ''તસ્સ વિક્ખેપો મા હોતૂ''તિ **ઉપચ્છિન્દતિ. વિસેસાધિગમં બ્યાકરિત્વા** તપ્પભવં સક્કારં લજ્જીયન્તો **આહારં ઉપચ્છિન્દતિ** સભાગાનં બ્યાકતત્તા. તે હિ કપ્પિયખેત્તં આરોચેન્તિ.

૧૮૬. અકતવિઞ્ઞત્તિયાતિ ન વિઞ્ઞત્તિયા. સા હિ અનુઞ્ઞાતત્તા કતાપિ અકતા વિયાતિ અકતવિઞ્ઞત્તિ. '''વદેય્યાથ, ભન્તે યેનત્થો'તિ એવં અકતટ્ઠાને વિઞ્ઞત્તિ અકતવિઞ્ઞત્તી''તિ લિખિતં. તિત્થિયભૂતાનં માતાપિતૂનં સહત્થા દાતું ન વટ્ટતીતિ. **પિતુચ્છા** નામ પિતુભગિની. **સચેપિ ન યાચન્તિ** ''યાચિતું દુક્ખ''ન્તિ, સયં વા એવં વત્તુમસક્કોન્તા. ''યદા તેસં અત્થો ભવિસ્સતી''તિ આભોગં કત્વા વા. '''**વેજ્જકમ્મં વા ન હોતી**'તિ વચનતો યાવ સત્તમો કુલપરિવટ્ટો, તાવ ભેસજ્જં કાતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. **સબ્બપદેસૂ**તિ મહામાતુયાચૂળમાતુયાતિઆદીનં.

વુત્તનયેન પરિયેસિત્વાતિ ''સામણેરેહિ વા''તિઆદિના. ''ન અકતવિઞ્ઞત્તિયા''તિ વદન્તિ. ''પચ્ચાસીસતિ સચે, દુક્કટ''ન્તિ વદન્તિ. **કપ્પિયવસેના**તિ પુપ્ફં આનેથાતિઆદિના. '''**પૂજં અકાસી**'તિ વુત્તત્તા સયં ગહેતું ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ.

''ભણથા''તિ વુત્તે પન કાતબ્બં. ધમ્મઞ્હિ વત્તું વટ્ટતિ. **નો ચે જાનન્તિ, ન પાદા અપનેતબ્બા**. અવમઙ્ગલન્તિ હિ ગણ્હન્તિ.

ચોરનાગસ્સ હિ આમટ્ઠં દિન્ને કુચ્છિસ્સતિ, અનામટ્ઠં ન વટ્ટતીતિ અઙ્ગુલન્તરે થોકં ભત્તં ગહેત્વા પત્તે ભત્તં સબ્બં અદાસિ, સો તેન તુસ્સિ. **વરપોત્થકચિત્તત્થરણન્તિ** સિબ્બિત્વા કાતબ્બત્થરણવિકતિ. **પિતુરાજા** દમિળસ્સ પરાજિતો **રોહણે** સોળસવસ્સાનિ વસિત્વા મિત્તામચ્ચપરિવુતો ''રજ્જં ગણ્હામી''તિ આગન્ત્વા અન્તરામગ્ગે અપ્પમત્તકસ્સ કારણા એકં અમચ્ચં ઘાતાપેસિ. સેસા ભયેન પલાયન્તા અરઞ્ઞે અન્તરામગ્ગે ચોરેહિ વિલુત્તા **હમ્બુગલ્લકવિહારં** ગન્ત્વા તત્થ ચાતુનિકાયિકતિસ્સત્થેરો તેસં સઙ્ગહં કત્વા પુન આનેત્વા રઞ્ઞો દસ્સેસિ, તેહિ સદ્ધિં રજ્જં ગહેત્વા રાજા **હમ્બુગલ્લકતિસ્સત્થેરસ્સ** અભયગિરિવિહારં અકાસિ. સેસાપિ એકેકવિહારં કારાપેસું કિર.

૧૮૭. ચોરસમીપં પેસેન્તો ''**વાળયક્ખવિહારં** પેસેતી''તિ ઇમિના સદિસો. કસ્મા? મરણાધિપ્પાયત્તા. તળાકાદીસુ મચ્છાદિગ્ગહણત્થં કેવટ્ટં અઞ્ઞાપદેસેન ''તળાકતીરં ગચ્છા''તિ પહિણન્તસ્સ પાણાતિપાતેન ભવિતબ્બં, ''વાળયક્ખવિહારં પાહેસી''તિ ઇમસ્સ સદિસો. કસ્મા? ''મરણાધિપ્પાયત્તા''તિ વચનસ્સાનુલોમતો, **અટ્ઠકથાયમ્પિ** ''એવં વાળયક્ખમ્પી''તિ વુત્તત્તા.

૧૮૯. તં તત્રટ્ઠિતં છિન્દન્તન્તિ તં-સદ્દો એકચ્ચેસુ નત્થિ. ઇતરેસુ પારાજિકથુલ્લચ્ચયં આપન્નાતિ અત્થો. ''ઇમં છિન્દિત્વા સીઘં ગન્ત્વા સઙ્ઘસ્સ પત્તચીવરં દસ્સામી''તિ કુસલચિત્તેનપિ છિન્દિતું ન વટ્ટતિ અનનુઞ્ઞાતત્તા. **અઞ્ઞસ્સ પન ભિક્ખુનો વટ્ટતિ** અનુઞ્ઞાતત્તા.

૧૯૦. કથં? કુટિરક્ખણત્થઞ્હિ ભગવતા પટગ્ગિદાનાદિ અનુઞ્ઞાતં, કુટિ નામેસા ભિક્ખૂનં અત્થાય. તસ્મા ''ભિક્ખુરક્ખણત્થં અઞ્ઞસ્સ ભિક્ખુસ્સ વટ્ટતી'તિ વત્તબ્બમેત્થ નત્થી''તિ વુત્તં. યદિ એવં અચ્છિન્નચીવરસ્સ નગ્ગભાવપ્પટિચ્છાદનત્થં ભૂતગામપાતબ્યતા ભગવતા અનુઞ્ઞાતા, જીવિતરક્ખણત્થઞ્ચ સપ્પદટ્ઠકાલે અનુઞ્ઞાતં, તસ્મા ''અપિ જીવિતં પરિચ્ચજિતબ્બં, ન ચ રુક્ખો વા છિન્દિતબ્બો''તિઆદિ ન વત્તબ્બં સિયા, તસ્મા તં નિદસ્સનં અપ્પમાણં, અટ્ઠકથાચરિયો એવેત્થ પમાણં. એત્થ પનાયં આચરિયસ્સ તક્કો – અરિયપુગ્ગલેસુપિ સત્તા નગ્ગિયં પસ્સિત્વા અપ્પસાદં કત્વા નિરયૂપગા ભવિસ્સન્તિ , તથા સપ્પા ચ ડંસિત્વા, તેસં પાપવિમોચનત્થં ભૂતગામપાતબ્યતા અનુઞ્ઞાતા. દાનપતીનં ચિત્તરક્ખણત્થં પટગ્ગિદાનાદિ. અઞ્ઞથા લોકસ્સ પુઞ્ઞન્તરાયો, સઙ્ઘસ્સ ચ લાભન્તરાયો હોતિ. વધકસ્સ પન ચિત્તહિતકરણં નત્થિ, તં પન અવીતિક્કમં, જીવિતપરિચ્ચજનં પસ્સિત્વા વા ''અહો દુક્કરં કત''ન્તિ પસાદમેવ લભેય્યુન્તિ અત્તનો ન વટ્ટતિ, અઞ્ઞસ્સ વટ્ટતિ. અઞ્ઞથા તિત્થિયાનં અસદ્ધમ્મસિદ્ધિયાતિ. **ગણ્ઠિપદે** પન ''જીવિતત્થાય રુક્ખં છિન્દન્તસ્સ અત્તસિનેહવસેન છિન્દનતો અકુસલત્તા ન વટ્ટતિ, અઞ્ઞસ્સ વટ્ટતી''તિ લિખિતં. અનેકેસુ રુક્ખેન ઓત્થતેસુ, ઓપાતે વા પતિતેસુ અઞ્ઞેન અઞ્ઞસ્સત્થાય રુક્ખછેદનાદિ કાતું વટ્ટતિ, કસ્મા? પરપરિત્તાણાધિપ્પાયતોતિ. **પરિત્તન્તિ** રક્ખણં, તં દસ્સેતું ''**સમન્તા ભૂમિતચ્છન**''ન્તિઆદિ વુત્તં.

૧૯૧. તીહિ મારિતે પન વિસઙ્કેતન્તિ એત્થ તીસુ એકેન મારિતેપિ ''ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણત્તા પારાજિક''ન્તિ વુત્તત્તા તયોપિ એકતો હુત્વા મારેન્તિ ચે, આપજ્જતિ, તેનેવ વુત્તં ''**પરિચ્છેદબ્ભન્તરે વા અવિસઙ્કેત**''ન્તિ. ''**પરિચ્છેદાતિક્કમે પન સબ્બત્થ વિસઙ્કેતં હોતી**''તિ વુત્તત્તા દ્વિન્નં બલં ગહેત્વા તતિયો ચે મારેતિ આપજ્જતિ વિય દિસ્સતિ, વીમંસિતબ્બં. ''**દ્વે મારેન્તૂ''તિ વુત્તે એકેન વા દ્વીહિ વા મારિતે પારાજિકન્તિ** ''દ્વિન્નં પહારાનં મરણે સતિ દ્વે મારિતા નામ હોન્તિ, અસતિ એકોવ હોતિ, તસ્મા વિજાનિતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ.

તતિયપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થપારાજિકં

વગ્ગુમુદાતીરિયભિક્ખુવત્થુવણ્ણના

૧૯૩. ચતુત્થે વગ્ગુ ચ સા મોદયતિ ચ સત્તેતિ **વગ્ગુમુદા**. ‘‘વગ્ગુમદા’’તિપિ પાઠો, તસ્સ વગ્ગુ ચ સા પસન્નસુદ્ધતરઙ્ગસમિદ્ધત્તા સુખુમા ચાતિ અત્થો જીવિતવગ્ગુત્થનિતા જીવિતત્થન્તિ નીલુપ્પલન્તિઆદીસુ વિય. મદસ્સાતિ ચ બહુખજ્જભોજ્જપાનાદિસમિદ્ધા નદી છણદિવસેસૂતિ નિરુત્તિ વેદિતબ્બા. વગ્ગુ પરિસુદ્ધાતિ લોકેન સમ્મતાતિ કિર અત્થો. **ભાસિતો** ભવિસ્સતીતિ પાઠસેસો.

૧૯૪-૫. વણ્ણવા વણ્ણવન્તો વણ્ણવન્તાનીતિપિ સિજ્ઝતિ કિર બહુવચનેન. યસ્મા ઇન્દ્રિયાનં ઊનત્તં, પૂરત્તં વા નત્થિ, તસ્મા ‘‘**અભિનિવિટ્ઠોકાસસ્સ પરિપુણ્ણત્તા**’’તિ વુત્તં. છટ્ઠસ્સ અભિનિવિટ્ઠોકાસો હદયવત્થુ. ચતુઇરિયાપથચક્કે **પાકતિન્દ્રિયે**. **અત્તનો દહતી**તિ અત્તના દહતિ, અત્તના પટિવિદ્ધં કત્વા પવેદેતીતિ અધિપ્પાયો. **સન્ત**ન્તિ વત્તમાનં. **ગોત્રભુનો**તિ ગોત્તમત્તં અનુભવત્તા નામમત્તકમેવાતિ અત્થો.

સવિભઙ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૯૭. **પદભાજને** ‘‘તિસ્સો વિજ્જા’’તિ વુત્તત્તા અરૂપાવચરજ્ઝાનાનિ પટિક્ખિત્તાનીતિ ચે? ન, તત્થેવ ‘‘યં ઞાણં, તં દસ્સનં, યં દસ્સનં, તં ઞાણ’’ન્તિ દસ્સનપદેન વિસેસેત્વા વુત્તત્તા, તસ્મા એવ **અટ્ઠકથાયં** ‘‘**વિજ્જાસીસેન પદભાજનં વુત્ત**’’ન્તિ વુત્તં. **ધુરં કત્વા**તિ પુરિમં કત્વા.

પદભાજનીયવણ્ણના

૧૯૯. અનાગતે ઉપ્પજ્જનકરાગાદીનં કારણત્તા રાગાદયોવ **નિમિત્તં** નામ. તિસ્સન્નઞ્ચ વિજ્જાનં અઞ્ઞતરં સન્ધાય ‘‘વિજ્જાનં લાભીમ્હી’’તિ ભણતિ, પારાજિકં, ન વત્થુવિજ્જાદીનં કિલેસનહાનમેવ વુત્તં, તંખણત્તા ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મપ્પવત્તિ ન હોતીતિ ચે? ન, મગ્ગાકિચ્ચદીપનતો. તેનેવ ‘‘**મગ્ગેન વિના નત્થી**’’તિઆદિ વુત્તં. **ચિત્ત**ન્તિ ચિત્તસ્સ વિગતનીવરણતાતિ અત્થો. ‘‘યાવઞ્ચ વિજ્જા અનાગતા, તાવ વિપસ્સનાઞાણસ્સ લાભીમ્હી’તિ વદન્તો યદિ લોકુત્તરં સન્ધાય વદતિ, સોપિ ચ તથા જાનાતિ, પારાજિકમેવ લોકુત્તરસ્સપિ તંનામત્તા’’તિ વદન્તિ. ‘‘**અવિસેસેનાપિ વદતો પારાજિકં વુત્ત**ન્તિ લોકુત્તરં સન્ધાય વદતો ‘પારાજિક’ન્તિ વત્તું યુજ્જતિ. યથા કિં ‘વિજ્જાનં લાભીમ્હી’તિ ભણન્તોપિ પારાજિકમેવા’તિ વુત્તટ્ઠાને વત્થુવિજ્જાદીનં સમ્ભવેપિ તાસં અનધિપ્પેતત્તા પારાજિકં હોતિ, એવમિધાપિ. **ન સક્કા અઞ્ઞં પમાણં કાતુ**ન્તિ અત્તનો ગુણમારોચેતુકામો લોકિયેન સમ્મિસ્સં અત્થપટિસમ્ભિદં વદતો પારાજિકન્તિ પમાણં કાતું ન સક્કા, ઇતરથા હોતી’’તિ અપરેહિ વુત્તં, ‘‘તં પુબ્બાપરવિરુદ્ધં, તસ્મા વિજ્જાનિદસ્સનં ઇધ અનિદસ્સનં સાસને વત્થુવિજ્જાદીનં વિજ્જાવિધાનાભાવા. ભગવતા વિભત્તખેત્તપદે વા તેસં પરિયાયવચનાનં અનામટ્ઠત્તા ન સક્કા અઞ્ઞં પમાણં કાતુ’’ન્તિ લિખિતં. ‘‘પટિસમ્ભિદાનં લાભીમ્હી’તિ વુત્તે પરિયાયેન વુત્તત્તા થુલ્લચ્ચયં યુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ, વિચારેતબ્બં. **વીમંસિત્વા ગહેતબ્બ**ન્તિ ‘‘યો તે વિહારે વસતી’’તિઆદીહિ સંસન્દનતો પરિયાયવચનત્તા થુલ્લચ્ચયં વુત્તં. ‘‘નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જામી’તિ વા ‘લાભીમ્હાહં તસ્સા’તિ વા વદતોપી’’તિ વુત્તવચનમ્પિ ‘‘સચે પનસ્સેવં હોતી’’તિઆદિવચનમ્પિ અત્થતો એકમેવ, સોપિ હિ અત્તનો વિસેસં આરોચેતુમેવ વદતિ. ‘‘યો તે વિહારે વસતી’તિઆદીસુ અહં-વચનાભાવા પરિયાયો યુજ્જતિ, ઇધ પન ‘લાભીમ્હાહં તસ્સા’તિ અત્તાનં નિદ્દિસતિ, તસ્મા પારાજિકં આપજ્જિતું યુત્તં વિયા’’તિ વદન્તિ.

''મહાપચ્ચરિયાદિવચનં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મેસુ એકોપિ ન હોતિ, તસ્મા પરિયાયેન વુત્તત્તા ન હોતી''તિ વદન્તિ, સુટ્ઠુ ઉપપરિક્ખિતબ્બં. ફલસચ્છિકિરિયા-પદતો પટ્ઠાય એવ પાઠો ગહેતબ્બો, ફલસચ્છિકિરિયાયપિ એકેકમ્પિ એકેકફલવસેન પારાજિકં વેદિતબ્બં.

રાગસ્સ પહાનન્તિઆદિત્તિકે કિલેસપ્પહાનમેવ વુત્તં, તં પન યસ્મા મગ્ગેન વિના નત્થિ. તતિયમગ્ગેન હિ રાગદોસાનં પહાનં, ચતુત્થેન મોહસ્સ, તસ્મા ''રાગો મે પહીનો''તિઆદીનિ વદતોપિ પારાજિકં. **રાગા ચિત્તં વિનીવરણતા**તિઆદિત્તિકે લોકુત્તરમેવ વુત્તં, તસ્મા ''રાગા મે ચિત્તં વિનીવરણ''ન્તિઆદીનિ વદતો પારાજિકમેવાતિ. **અકુપ્પધમ્મત્તા**તિ કેચિ ઉત્તરવિહારવાસિનો. કસ્મા ન હોતીતિ ચે? ''ઇતિ જાનામિ, ઇતિ પસ્સામી''તિ વત્તમાનવચનેનેવ **માતિકાયં** વુત્તત્તા. યદિ એવં **પદભાજને** ''સમાપજ્જિં, સમાપન્નો''તિઆદિના વુત્તત્તા ''અતીતત્તભાવે સોતાપન્નોમ્હી''તિ વદતોપિ હોતૂતિ ચે? ન, અઞ્ઞથા અત્થસમ્ભવતો. કથં? અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્નવસેન વત્તમાનતા ગહેતબ્બાતિ ઞાપનત્થં વુત્તં, ન અતીતત્તભાવં. અતીતત્તભાવો હિ પરિયાયેન વુત્તત્તા ''થુલ્લચ્ચય''ન્તિ વુત્તન્તિ આચરિયા.

૨૦૦. ''**સચેપિ ન હોતિ, પારાજિકમેવા**''તિ અટ્ઠાનપરિકપ્પવસેન વુત્તં કિર. ''ઇતિ વાચા તિવઙ્ગિકા''તિ વક્ખતિ. **નત્થેત**ન્તિ પુરિમે સતિ પચ્છિમસ્સાભાવા સમાપજ્જિં, સમાપન્નોતિ ઇમેસં કિઞ્ચાપિ અત્થતો કાલવિસેસો નત્થિ, વચનવિસેસો પન અત્થિ એવ.

૨૦૭. **ઉક્ખેટિતો**તિ ઉત્તાસિતો. ખિટ ઉત્રાસને.

સુદ્ધિકવારકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વત્તુકામવારકથાવણ્ણના

વિઞ્ઞત્તિપથેતિ વિજાનનટ્ઠાને, તેન ''વિઞ્ઞત્તિપથમતિક્કમિત્વા ઠિતો ભિક્ખુ દિબ્બાય સોતધાતુયા સુત્વા જાનાતિ, ન પારાજિકન્તિ દીપેતી''તિ વુત્તં. **ઝાનં કિર સમાપજ્જિ**ન્તિ એત્થ સો ચે ''એસ ભિક્ખુ અત્તનો ગુણદીપનાધિપ્પાયેન એવં વદતી''તિ જાનાતિ, પારાજિકમેવ. અઞ્ઞથા જાનાતીતિ ચે? પારાજિકચ્છાયા ન દિસ્સતીતિ આચરિયો.

વત્તુકામવારકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનાપત્તિભેદકથાવણ્ણના

અનુલ્લપનાધિપ્પાયોતિ યદિ ઉલ્લપનાધિપ્પાયો ભવેય્ય, દુક્કટમેવાતિ અપરે. ''તં પરતો 'નાવુસો, સક્કા પુથુજ્જનેન અધિવાસેતુ'ન્તિ વત્થુના સંસન્દિત્વા ગહેતબ્બ''ન્તિ વુત્તં.

પદભાજનીયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૨૨૫-૬. દુક્કર આગાર આવટકામ અભિરતિવત્થૂસુ "યદિ ઉલ્લપનાધિપ્પાયો ભવેય્ય, પારાજિક"ન્તિ વદન્તિ, કારણં પન દુદ્દસં, થુલ્લચ્ચયં વુત્તં વિય, વીમંસિતબ્બં. **યાનેન વા ઇદ્ધિયા વા ગચ્છન્તોપિ પારાજિકં નાપજ્જતી**તિ પદસા ગમનવસેનેવ કતિકાય કતાય યુજ્જતિ. "**અપુબ્બંઅચરિમં ગચ્છન્તો**તિ હત્થપાસં અવિજહિત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ હત્થં ગણ્હન્તો વિય ગચ્છન્તો"તિ વુત્તં. ઉદ્ધેથ એથ ગચ્છામાતિ એવં સહગમને પુબ્બાપરા ગચ્છન્તોપિ નાપજ્જતીતિ આચરિયસ્સ તક્કો. **વસન્તસ્સા**તિ તથા વસન્તો ચે ઉપાસકેન દિસ્સતિ, પારાજિકો હોતિ. "રત્તિં વસિત્વા ગચ્છન્તો ન પારાજિકો"તિ વુત્તં. **નાનાવેરજ્જકા**તિ નાનાજનપદવાસિનો. **સઙ્ઘલાભો**તિ યથાવુડ્ઢં અત્તનો પાપુણનકોટ્ઠાસો.

૨૨૮. **ઇધા**તિ "કો નુ ખો"તિઆદિના વુત્તે પઞ્હાકમ્મે. **ધમ્મધાતુ** સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં.

૨૩૨. ન ઉપ્પટિપાટિયાતિ ન સીહોક્કન્તવસેન અનુસ્સરિ. તસ્મા અન્તરાભવભૂતા એકા એવ જાતીતિ પટિવિજ્ઝતીતિ અત્થો.

નિગમનવણ્ણના

૨૩૩. ચતુવીસતીતિ એત્થ માતુઘાતકપિતુઘાતકઅરહન્તઘાતકા તતિયપારાજિકં આપન્ના. ભિક્ખુનિદૂસકો, લમ્બિઆદયો ચ ચત્તારો પઠમપારાજિકં આપન્ના એવાતિ કત્વા કુતો ચતુવીસતીતિ ચે? ન, અધિપ્પાયાજાનનતો. માતુઘાતકાદયો હિ ચત્તારો ઇધાનુપસમ્પન્ના એવ અધિપ્પેતા, લમ્બિઆદયો ચત્તારો કિઞ્ચાપિ પઠમપારાજિકેન સઙ્ગહિતા, યસ્મા એકેન પરિયાયેન મેથુનધમ્મપટિસેવિનો ન હોન્તિ, તસ્મા વિસું વુત્તા. "એકકમ્મં એકુદ્દેસો સમસિક્ખતા"તિ એવં વુત્તસંવાસસ્સ અભબ્બતામત્તં સન્ધાય વુત્તં "**યથા પુરે તથા પચ્છા**"તિ. અઞ્ઞથા નેસં સમઞ્ઞાયપટિઞ્ઞાયભિક્ખુભાવોપિ નત્થીતિ આપજ્જતિ.

ચતુત્થપારાજિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારાજિકકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડો

૧. સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૩૫. "ઓક્કમન્તાન"ન્તિ પાઠો. એત્થાહ – "યો પન ભિક્ખૂ"તિ કારકો ઇધ કસ્મા ન નિદ્દિટ્ઠોતિ? **અભિ-નિદ્દેસેન** ઇમસ્સ સાપેક્ખાભાવદસ્સનત્થં. કથં? કણ્ડુવનાદિઅધિપ્પાયચેતનાવસેન ચેતેન્તસ્સ કણ્ડુવનાદિઉપક્કમેન ઉપક્કમન્તસ્સ, મેથુનરાગવસેન ઊરુઆદીસુ દુક્કટવત્થૂસુ, વણાદીસુ થુલ્લચ્ચયવત્થૂસુ ચ ઉપક્કમન્તસ્સ સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા સતિપિ ન સઙ્ઘાદિસેસો. મોચનસ્સાદસઙ્ખાતાધિપ્પાયાપેક્ખાવ સુક્કવિસ્સટ્ઠિ સતિ ઉપક્કમે, ન અઞ્ઞથા "અનાપત્તિ ન મોચનાધિપ્પાયસ્સા"તિ વચનતો. તસ્મા તદત્થદસ્સનત્થં ઇધ કારકો ન નિદ્દિટ્ઠો, અઞ્ઞથા "યો પન ભિક્ખુ સઞ્ચેતનિકં સુક્કવિસ્સટ્ઠિં આપજ્જેય્યા"તિ કારકે નિદ્દિટ્ઠે "ચેતેતિ ન ઉપક્કમતિ મુચ્ચતિ, અનાપત્તી"તિ વુત્તવચનવિરોધો. "સઞ્ચેતનિકાય સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા"તિ ભુમ્મે નિદ્દિટ્ઠેપિ સોવ વિરોધો આપજ્જતિ, તસ્મા તદુભયવચનક્કમં અવત્વા "સઞ્ચેતનિકા સુક્કવિસ્સટ્ઠિ અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા"તિ

વુત્તં. તત્થ નિમિત્તત્થે ભુમ્મવચનાભાવતો હેતુત્થનિયમો ન કતો હોતિ. તસ્મિં અકતે સઞ્ચેતનિકા સુક્કવિસ્સટ્ઠિ અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિ, ઉપક્કમે અસતિ અનાપત્તીતિ અયમત્થો દીપિતોતિ વેદિતબ્બં.

૨૩૬-૭. સઞ્ચેતનિકાતિ એત્થ પઠમવિગ્ગહેન ઉપસગ્ગસ્સ સાત્થકતા દસ્સિતા, દુતિયેન ઇકપચ્ચયસ્સ. વાતપિત્તસેમ્હરુહિરાદિ**આસયભેદતો**તિ અત્થો. **ધાતૂ**તિ એત્થ ‘‘પથવીધાતુઆદયો ચતસ્સો, ચક્ખુધાતુઆદયો વા અટ્ઠારસા’’તિ **ગણ્ઠિપદે** લિખિતં. **વત્થિસીસ**ન્તિ વત્થિપુટસ્સ સીસં. ‘‘અઙ્ગજાતસ્સ મૂલં અધિપ્પેતં, ન અગ્ગસીસ’’ન્તિ વદન્તિ. **તથેવા**તિ ‘‘નિમિત્તે ઉપક્કમતો’’તિઆદિં ગણ્હાતિ. **તતો મુચ્ચિત્વા**તિ ‘‘ન સકલકાયતો, તસ્મા પન ઠાના ચુતમત્તે હોતૂ’’તિ **ગણ્ઠિપદે** લિખિતં. ‘‘દકસોતં ઓતિણ્ણમત્તે’’તિ ઇમિના ન સમેતીતિ ચે ? તતો દકસોતોરોહણઞ્ચેત્થાતિઆદિ વુચ્ચતિ. તસ્સત્થો – નિમિત્તે ઉપક્કમં કત્વા સુક્કં ઠાના ચાવેત્વા પુન વિપ્પટિસારવસેન દકસોતોરોહણં નિવારેતું અધિવાસેમીતિ. તતો બહિ નિક્ખમન્તે અધિવાસેતું ન સક્કા, તથાપિ અધિવાસનાધિપ્પાયેન અધિવાસેત્વા અન્તરા દકસોતતો ઉદ્ધં નિવારેતું અસક્કુણેય્યતાય ‘‘અનિક્ખન્તે વા’’તિ વુત્તં. કસ્મા? ઠાના ચુતઞ્હિ અવસ્સં દકસોતં ઓતરતીતિ અટ્ઠકથાધિપ્પાયો ગણ્ઠિપદાધિપ્પાયેન સમેતિ. **તતો મુચ્ચિત્વા**તિ સકટ્ઠાનતો. સકસરીરતો હિ બહિ નિક્ખન્તમેવ હોતિ, તતો ‘‘બહિ નિક્ખન્તે વા અનિક્ખન્તે વા’’તિ વચનં વિરુજ્ઝેય્ય. યસ્મા પન તમ્હા તમ્હા સરીરપદેસા ચુતં અવસ્સં દકસોતં ઓતરતિ, તસ્મા વુત્તં ‘‘દકસોતં ઓતિણ્ણમત્તે’’તિ, ઇમિના ચ આપત્તિયા પાકટકાલં દસ્સેતિ, કિં વુત્તં હોતિ? મોચનસ્સાદેન નિમિત્તે ઉપક્કમતો સુક્કં બહુતરમ્પિ સરીરપદેસા ચુતં તત્થ તત્થ લગ્ગાવસેસં યત્તકં એકા ખુદ્દકમક્ખિકા પિવેય્ય, તત્તકે દકસોતં ઓતિણ્ણમત્તે સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિ. વુત્તઞ્હિ **કઙ્ખાવિતરણિયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના) ‘‘દકસોતં અનોતિણ્ણેપિ સઙ્ઘાદિસેસો’’તિઆદિ. તત્તકસ્સ બહિ નિક્ખમનં અસલ્લક્ખેન્તો ‘‘ચેતેતિ ઉપક્કમતિ ન મુચ્ચતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા’’તિ વચનતો થુલ્લચ્ચયન્તિ સઞ્ઞાય દેસેન્તોપિ ન મુચ્ચતિ, પસ્સાવમ્પિ વણ્ણતં પસ્સિત્વા વત્થિકોસગતસ્સ પિચ્છિલતાય વા ઞત્વા સઙ્ઘાદિસેસતો વુટ્ઠાતબ્બં. અયમેત્થ તતિયત્થેરવાદે યુત્તિ. સબ્બાચરિયા ઇમે એવ તયો થેરા, તેસમ્પિ દકસોતોરોહણં નિમિત્તે ઉપક્કમનન્તિ અયં દુતિયો વિનિચ્છયો સાધારણતો એત્થ, એવં **ઉપતિસ્સત્થેરો** વદતિ કિર.

ઠાના ચુતઞ્હિ અવસ્સં દકસોતં ઓતરતીતિ કત્વા “**ઠાના ચાવનમત્તેનેવેત્થ આપત્તિ વેદિતબ્બા**”તિ વુત્તં. દકસોતં ઓતિણ્ણે એવ આપત્તિ. સુક્કસ્સ હિ સકલં સરીરં ઠાનં, અનોતિણ્ણે ઠાના ચુતં નામ ન હોતીતિ વીમંસિતબ્બં. આભિધમ્મિકત્તા થેરસ્સ ‘‘સુક્કવિસ્સટ્ઠિ નામ રાગસમુટ્ઠાના હોતી’’તિ (કથા॰ અટ્ઠ॰ ૩૦૭) **કથાવત્થુટ્ઠકથાયં** વુત્તત્તા સમ્ભવો ચિત્તસમુટ્ઠાનો, ‘‘તં અસુચિં એકદેસં મુખેન અગ્ગહેસિ, એકદેસં અઙ્ગજાતે પક્ખિપી’’તિ (પારા॰ ૫૦૩) વચનતો ઉતુસમુટ્ઠાનો ચ દિસ્સતિ, સો ચ ખો અવીતરાગસ્સેવ ‘‘અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો યં અરહતો અસુચિ મુચ્ચેય્યા’’તિ (મહાવ॰ ૩૫૩; કથા॰ ૩૧૩) વચનતો. **પરૂપાહારટ્ઠકથાયં** ‘‘અત્થિ તસ્સ આસયોતિ તસ્સ સુક્કસ્સ ઉચ્ચારપસ્સાવાનં વિય પતિટ્ઠાનોકાસો અત્થી’’તિ (કથા॰ અટ્ઠ॰ ૩૦૯) ચનતો તસ્સ આસયોતિ સિદ્ધં. પાકતિકચિત્તસમુટ્ઠાનરૂપં વિય અસંસટ્ઠત્તા, નિક્ખમનતો ચ ‘‘વત્થિસીસં, કટિ, કાયો’’તિ તિધા સુક્કસ્સ ઠાનં પકપ્પેન્તિ આચરિયા. સપ્પવિસં વિય તં દટ્ઠબ્બં, ન ચ વિસસ્સ ઠાનનિયમો, કોધવસેન કુસન્તસ્સ હોતિ, એવમસ્સ ન ચ ઠાનનિયમો, રાગવસેન ઉપક્કમન્તસ્સ હોતીતિ તક્કો.

ખોભકરણપચ્ચયો નામ ભેસજ્જસેનાસનાહારાદિપચ્ચયો. **સંસગ્ગભેદતોપી**તિ એતેસુ દ્વીહિપિ તીહિપિ. **પહીનવિપલ્લાસત્તા**તિ એત્થ યં કિઞ્ચિ સુપિનન્તેન સેક્ખપુથુજ્જના પસ્સન્તિ, તં સબ્બં વિપલ્લત્થં અભૂતમેવાતિ આપજ્જતિ. તતો ‘‘યં પન પુબ્બનિમિત્તતો પસ્સતિ. તં એકન્તસચ્ચમેવ હોતી’’તિ ઇદં વિરુજ્ઝતિ, તસ્મા ન

વિસયં સન્ધાય વુત્તં. સો હિ સચ્ચો વા હોતિ, અલિકો વાતિ કત્વા તઞ્ચે સન્ધાય વુત્તં સિયા, ‘‘અસેક્ખા પહીનવિપલ્લાસત્તા સચ્ચમેવ પસ્સન્તિ, નાસચ્ચ’’ન્તિ વત્તબ્બં સિયા. કિન્તુ દસ્સનં સન્ધાય વુત્તં. તઞ્હિ અભૂતં, અપસ્સન્તોપિ હિ પસ્સન્તો વિય અસુણન્તોપિ સુણન્તો વિય અમુનન્તોપિ મુનન્તો વિય હોતિ. સચ્ચમ્પિ વિપસ્સતીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. **તં રૂપનિમિત્તાદિઆરમ્મણં ન હોતિ**, આગન્તુકપચ્ચુપ્પન્નં રૂપનિમિત્તાદિઆરમ્મણં સન્ધાય વુત્તં. કમ્મનિમિત્તગતિનિમિત્તભૂતાનિ હિ રૂપનિમિત્તાદીનિ ભવઙ્ગસ્સ આરમ્મણાનિ હોન્તિ એવ. તત્થ કમ્મનિમિત્તમતીતમેવ, ગતિનિમિત્તં થોકં કાલં પચ્ચુપ્પન્નં સિયા.

ઈદિસાનીતિ પચ્ચક્ખતો અનુભૂતપુબ્બપરિકપ્પિતાગન્તુકપચ્ચુપ્પન્નરૂપનિમિત્તાદિઆરમ્મણાનિ, રાગાદિસમ્પયુત્તાનિ ચાતિ અત્થો. **મક્કટસ્સ નિદ્દા લહુપરિવત્તા હોતિ**. સો હિ રુક્ખસાખતો પતનભયા અભિક્ખણં ઉમ્મીલતિ ચ સુપતિ ચ. મનુસ્સા કિઞ્ચાપિ પુનપ્પુનં ઉમ્મીલન્તિ સુબ્યત્તતરં પટિબુદ્ધા વિય પસ્સન્તિ, અથ ખો પટિબુદ્ધાનં પુનપ્પુનં ભવઙ્ગોતરણં વિય સુપિનકાલેપિ તેસં ભવઙ્ગોતરણં હોતિ, યેન ‘‘સુપતી’’તિ વુચ્ચતિ. ‘‘ભવઙ્ગચિત્તેન હિ સુપતી’’તિ વચનતો ભવઙ્ગોતરણં કરજકાયસ્સ નિરુસ્સાહસન્તભાવૂપનિસ્સયત્તા ‘‘નિદ્દા’’તિ વુચ્ચતિ. સા કરજકાયસ્સ દુબ્બલભાવેન સુપિનદસ્સનકાલે ભવઙ્ગતો ઉત્તરણે સતિપિ નિરુસ્સાહસન્તભાવપ્પત્તિયા ‘‘પવત્તતી’’તિ ચ વુચ્ચતિ, યતો સત્તા ‘‘પટિબુદ્ધા’’તિ ન વુચ્ચન્તિ, કરજકાયસ્સ નિરુસ્સાહસન્તસભાવપ્પત્તિતો ચ તન્નિસ્સિતં હદયવત્થુ ન સુપ્પસન્નં હોતિ, તતો તન્નિસ્સિતાપિ ચિત્તપ્પવત્તિ અસુપ્પસન્નવટ્ટિનિસ્સિતદીપપ્પભા વિય. તેનેવ **અટ્ઠકથાયં** ‘‘સ્વાયં દુબ્બલવત્થુકત્તા ચેતનાય પટિસન્ધિં આકડ્ઢિતું અસમત્થો’’તિઆદિ વુત્તં.

ગણ્ઠિપદે પન ‘‘દુબ્બલવત્થુકત્તાતિ સુપિને ઉપટ્ઠિતં નિમિત્તમ્પિ દુબ્બલ’’ન્તિ લિખિતં. તં અનેકત્થં સબ્બમ્પિ નિમિત્તં હોતિ, ન ચ દુબ્બલારમ્મણવત્થુકત્તા ચેતના, તાય ચિત્તપ્પવત્તિ દુબ્બલા અતીતાનાગતારમ્મણાય, પઞ્ઞત્તારમ્મણાય વા અદુબ્બલત્તા, અવત્થુકાય દુબ્બલભાવો ન યુજ્જતિ ચેતનાય અવત્થુકાય ભાવનાપભાવાયાતિરેકબલસબ્ભાવતો. ભાવનાબલસમપ્પિતઞ્હિ ચિત્તં અરૂપમ્પિ સમાનં અતિભારિયમ્પિ કરજકાયં ગહેત્વા એકચિત્તક્ખણેનેવ બ્રહ્મલોકં પાપેત્વા ઠપેતિ. તપ્પટિભાગં અનપ્પિતમ્પિ કામાવચરચિત્તં કરજકાયં આકાસે લઙ્ઘનસમત્થં કરોતિ, પગેવેતરં. કિં પનેત્થ તં અનુમાનકારણં, યેન ચિત્તસ્સેવ આનુભાવોતિ પઞ્ઞાયેય્ય ચિત્તાનુભાવેન વા લદ્ધાસેવનાદિકિરિયાવિસેસનિબ્બત્તિદસ્સનતો, તસ્મા દુબ્બલવત્થુકત્તાતિ દુબ્બલહદયવત્થુકત્તાતિ આચરિયસ્સ તક્કો. અત્તનો મન્દતિક્ખાકારેન તન્નિસ્સિતસ્સ ચિત્તસ્સ મન્દતિક્ખભાવનિપ્ફાદનસમત્થઞ્ચે, હદયવત્થુ ચક્ખુસોતાદિવત્થુ વિય ઇન્દ્રિયં ભવેય્ય, ન ચેતં ઇન્દ્રિયં. યતો **ધમ્મસઙ્ગહે** ઉપાદાયરૂપપાળિયં ઉદ્દેસારહં ન જાતં. અનિન્દ્રિયત્તા હિ તં કાયિન્દ્રિયસ્સ અનન્તરં ન ઉદ્દિટ્ઠં, વત્થુરૂપત્તા ચ અવત્થુરૂપસ્સ જીવિતિન્દ્રિયસ્સ અનન્તરમ્પિ ન ઉદ્દિટ્ઠં, તસ્મા યં વુત્તં ‘‘તસ્સ અસુપ્પસન્નત્તા તન્નિસ્સિતા ચ ચિત્તપ્પવત્તિ અસુપ્પસન્ના હોતી’’તિ, તં ન સિદ્ધન્તિ ચે? સિદ્ધમેવ અનિન્દ્રિયાનમ્પિ સપ્પાયાસપ્પાયઉતુઆહારાદીનં પચ્ચયાનં સમાયોગતો, ચિત્તપ્પવત્તિયા વિકારદસ્સનતો, પચ્ચક્ખત્તા ચ. યસ્મા અપ્પટિબુદ્ધોપિ પટિબુદ્ધં વિય અત્તાનં મઞ્ઞતીતિ. એત્તાવતા કરજકાયસ્સ નિરુસ્સાહસન્તભાવાકારવિસેસો નિદ્દા નામ. સા ચિત્તસ્સ ભવઙ્ગોતરણાકારવિસેસેન હોતિ, તાય સમન્નાગતો સત્તો ભવઙ્ગતો ઉત્તિણ્ણો સુપિનં પસ્સતિ, સો ‘‘કપિમિદ્ધપરેતો’’તિ વુચ્ચતિ, સો સુત્તો અપ્પટિબુદ્ધો હોતીતિ અયમત્થો સાધિતો હોતિ.

યસ્મા ભવઙ્ગવારનિરન્તરતાય અચ્ચન્તસુત્તો નામ હોતિ, તસ્મા ‘‘**યદિ તાવ સુત્તો પસ્સતિ, અભિધમ્મવિરોધો આપજ્જતી**’’તિઆદિ વુત્તં. યસ્મા પન નિદ્દાક્ખણે ન પટિબુદ્ધો નામ હોતિ, તસ્મા ‘‘**અથ પટિબુદ્ધો પસ્સતિ, વિનયવિરોધો**’’તિઆદિ વુત્તં, યસ્મા ચ અખીણનિદ્દો, અનોતિણ્ણભવઙ્ગો ચ અત્થિ, તસ્મા ‘‘**કપિમિદ્ધપરેતો**

પસ્સતી''તિ વુત્તં. અઞ્ઞથા અયં નેવ સુત્તો ન પટિબુદ્ધો, અત્તના તં નિદ્દં અનોક્કન્તો આપજ્જેય્ય. એત્તાવતા ચ અભિધમ્મો, વિનયો, નાગસેનત્થેરવચનં યુત્તિ ચાતિ સબ્બં અઞ્ઞમઞ્ઞસંસન્દિતં હોતિ. તત્થ **કપિમિદ્ધપરેતો**તિ ભવઙ્ગતો ઉત્તિણ્ણનિદ્દાપરેતો. સા હિ ઇધ કપિમિદ્ધં નામ. ''તત્થ કતમં મિદ્ધં? યા કાયસ્સ અકલ્યતા અકમ્મઞ્ઞતા...પે॰... સુપનં, ઇદં વુચ્ચતિ મિદ્ધ''ન્તિ (ધ॰ સ॰ ૧૧૬૩) એવમાગતં. ઇદઞ્હિ અરૂપં, ઇમસ્સ ફલભૂતો કરજકાયસ્સ અકલ્યતા'પચલાયિકાસુપિ નિદ્દાવિસેસો કારણોપચારેન ''કપિમિદ્ધ''ન્તિ પવુચ્ચતિ. યઞ્ચેવ ''કપિમિદ્ધપરેતો ખો, મહારાજ, સુપિનં પસ્સતી''તિ (મિ॰ પ॰ ૫.૩.૫ થોકં વિસદિસં) વુત્તન્તિ.

યં તં આપત્તિવુટ્ઠાનન્તિ એત્થ યેન વિનયકમ્મેન તતો વુટ્ઠાનં હોતિ, તં ઇધ આપત્તિવુટ્ઠાનં નામ. **અવયવે સમૂહવોહારેન વા**તિ એત્થ સાખચ્છેદકો રુક્ખચ્છેદકોતિ વુચ્ચતીતિઆદિ નિદસ્સનં, વેદનાક્ખન્ધાદિ રુળ્હીસદ્દસ્સ નિદસ્સનં. **ન ચ મયા**તિ વીમંસનપદસ્સ તસ્સ કિરિયં સન્ધાય, મોચને ચ સન્નિટ્ઠાનં સન્ધાય મુચ્ચનપકતિયા ચાતિ વુત્તં.

૨૪૦. **ગેહ**ન્તિ પઞ્ચકામગુણા. **વનભઙ્ગિય**ન્તિ પાભતિકં. સમ્પયુત્તસુખવેદનામુખેન રાગોવ ''અસ્સાદો''તિ વુત્તો. **સુપન્તસ્સ ચા**તિ ઇદં કપિમિદ્ધપરેતો વિય ભવઙ્ગસન્તતિં અવિચ્છિન્દિત્વા સુપન્તં સન્ધાય વુત્તન્તિ, વીમંસિતબ્બં. **જગ્ગનત્થાયા**તિ સોધનત્થાય.

૨૬૬. ''દારુધીતલિકલેપચિત્તાનં અઙ્ગજાતપટિનિજ્ઝાનેપિ દુક્કટ''ન્તિ વદન્તિ. ''ઉપ્પન્ને પરિળાહે મોચનરાગજો''તિ લિખન્તિ. વાલિકાય વા ''હત્થિકામં નસ્સતી''તિ એત્થ વિય ''આપત્તિ ત્વ''ન્તિ સબ્બત્થ પાઠો. ''એહિ મે ત્વં, આવુસો સામણેર, અઙ્ગજાતં ગણ્હાહી''તિ આગતત્તા ''વચીકમ્મ''ન્તિપિ વત્તું યુત્તં વિય દિસ્સતિ. એવં સન્તે અઞ્ઞં ''એવં કરોહી''તિ આણત્તિયાપિ આપત્તિ સિયાતિ સઙ્કરં હોતિ. તસ્મા ન વુત્તન્તિ ગહેતબ્બન્તિ કેચિ.

૨૬૭. ''પુપ્ફાવલિયં સાસવળિય''ન્તિ દુવિધો કિર.

સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૭૦. ''ઓતિણ્ણો''તિ ઇમિનાસ્સ સેવનાધિપ્પાયતા દસ્સિતા. ''વિપરિણતેન ચિત્તેન માતુગામેન સદ્ધિ''ન્તિ ઇમિનાસ્સ વાયામો દસ્સિતો. ''સદ્ધિ''ન્તિ હિ પદં સંયોગં દીપેતિ, સો ચ પયોગો સમાગમો અલ્લીયનં. કેન ચિત્તેન? વિપરિણતેન ચિત્તેન, ન પત્તપટિગ્ગહણાધિપ્પાયાદિનાતિ અધિપ્પાયો. ''કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જેય્યા''તિ ઇમિનાસ્સ વાયમતો ફસ્સપટિવિજાનના દસ્સિતા હોતિ. વાયમિત્વા ફસ્સં પટિવિજાનન્તો હિ સમાપજ્જતિ નામ. એવમસ્સ તિવઙ્ગસમ્પત્તિ દસ્સિતા હોતિ. અથ વા **ઓતિણ્ણો**. કેન? વિપરિણતેન ચિત્તેન યક્ખાદિના સત્તો વિય. ઉપયોગત્થે વા એતં કરણવચનં. ઓતિણ્ણો વિપરિણતં ચિત્તં કૂપાદિં વિય સત્તો. અથ વા ''રાગતો ઉત્તિણ્ણો ભવિસ્સામી''તિ ભિક્ખુભાવં ઉપગતો, તતો ઉત્તિણ્ણાધિપ્પાયતો વિપરિણતેન ચિત્તેન હેતુભૂતેન તમેવ રાગં **ઓતિણ્ણો**. માતુગામેન અત્તનો સમીપં આગતેન, અત્તના ઉપગતેન વા. એતેન માતુગામસ્સ સારત્તતા વા હોતુ વિરત્તતા વા, સા ઇધ અપ્પમાણા, ન ભિક્ખુનીનં કાયસંસગ્ગે વિય ઉભિન્નં સારત્તતાય પયોજનં અત્થિ.

કાયસંસગ્ગન્તિ ઉભિન્નં કાયાનં સમ્પયોગં. **પદભાજને** પન ''સમાપજ્જેય્યાતિ અજ્ઝાચારો વુચ્ચતી''તિ વુત્તં, તં સમાપજ્જનં સન્ધાય, ન કાયસંસગ્ગં. કાયસંસગ્ગસ્સ સમાપજ્જના હિ ''અજ્ઝાચારો''તિ વુચ્ચતિ. **અટ્ઠકથાયં** પન ''યો સો કાયસંસગ્ગો નામ, સો અત્થતો અજ્ઝાચારો હોતી''તિ વુત્તં, તં પરતો **પાળિયં** ''સેવનાધિપ્પાયો, ન ચ કાયેન વાયમતિ, ફસ્સં પટિવિજાનાતિ, અનાપત્તી''તિ (પારા॰ ૨૭૯) વુત્તલક્ખણેન વિરુજ્ઝતીતિ. ફસ્સપટિવિજાનનાય હિ સંસગ્ગો દીપિતો. સો ચે અજ્ઝાચારો હોતિ, કથં અનાપત્તિ હોતીતિ. સુવુત્તમેતં, કિન્તુ ''કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જેય્યા''તિ પદં ઉદ્ધરિત્વા ''અજ્ઝાચારો વુચ્ચતી''તિ ઉભિન્નમ્પિ પદાનં સામઞ્ઞભાજનીયત્તા, સમાપજ્જિતબ્બાભાવે સમાપજ્જનાભાવેન ''સો અત્થતો અજ્ઝાચારો હોતી''તિ વુત્તં સિયા.

''હત્થગ્ગાહં વા''તિ એત્થ હત્થેન સબ્બોપિ ઉપાદિન્નકો કાયો સઙ્ગહિતો, ન ભિન્નસન્તાનો તપ્પટિબદ્ધો હત્થાલઙ્કારાદિ. વેણિગ્ગહણેન અનુપાદિન્નકો અભિન્નસન્તાનો કેસલોમનખદન્તાદિકો કમ્મપચ્ચયઉતુસમુટ્ઠાનો ગહિતોતિ વેદિતબ્બં. તેનેવાહ **અટ્ઠકથાયં** ''અનુપાદિન્નકેનપિ કેનચિ કેસાદિના ઉપાદિન્નકં વા અનુપાદિન્નકં વા ફુસન્તોપિ સઙ્ઘાદિસેસં આપજ્જતિયેવા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૭૪). તેન અનુપાદિન્નકાનમ્પિ કેસલોમાદીનં અઙ્ગભાવો વેદિતબ્બો. એવં સન્તેપિ ''ફસ્સં પટિજાનાતીતિ તિવઙ્ગસમ્પત્તિયા સઙ્ઘાદિસેસો. ફસ્સસ્સ અપ્પટિવિજાનનતો દુવઙ્ગસમ્પત્તિયા દુક્કટ''ન્તિ ઇમિના પાળિઅટ્ઠકથાનયેન વિરુજ્ઝતીતિ ચે? ન, તદત્થજાનનતો. ફુટ્ઠભાવઞ્હિ પટિવિજાનન્તોપિ ફસ્સં પટિવિજાનાતિ નામ, અયમેકો અત્થો, તસ્મા માતુગામસ્સ, અત્તનો ચ કાયપરિયાપન્નાનં કેસાદીનં અઞ્ઞમઞ્ઞં ફુટ્ઠભાવં ફુસિત્વા તં સાદિયનં ફસ્સં પટિવિજાનાતિ નામ, ન કાયવિઞ્ઞાણુપ્પત્તિયા એવ. અનેકન્તિકઞ્હેત્થ કાયવિઞ્ઞાણં. માતુગામસ્સ ઉપાદિન્નકેન કાયેન, અનુપાદિન્નકેન વા કાયેન ભિક્ખુનો ઉપાદિન્નકકાયે ફુટ્ઠે પસન્નકાયિન્દ્રિયો ચે હોતિ, તસ્સ કાયવિઞ્ઞાણં ઉપ્પજ્જતિ, તેનેવ ફસ્સં પટિવિજાનાતિ નામ સો હોતિ. અનુપાદિન્નકકાયો, લોલુપ્પો અપ્પસન્નકાયિન્દ્રિયો વા હોતિ, તિમિરવાતેન ઉપહતકાયો વા તસ્સ કાયવિઞ્ઞાણં નુપ્પજ્જતિ. ન ચ તેન ફસ્સં પટિવિજાનાતિ નામ, કેવલં સેવનાધિપ્પાયેન વાયમિત્વા કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જન્તો ફસ્સં પટિવિજાનાતિ નામ મનોવિઞ્ઞાણેન, તેન વુત્તં ''કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જેય્યાતિ ઇમિનાસ્સ વાયમતો ફસ્સપટિવિજાનના દસ્સિતા''તિ. અપરોપિ ભિક્ખુ માતુગામસ્સ કાયપટિબદ્ધેન વા નિસ્સગ્ગિયેન વા ફુટ્ઠો કાયવિઞ્ઞાણં ઉપ્પાદેન્તેન ફસ્સં પટિવિજાનાતિ નામ, તસ્મા વુત્તં ''અનેકન્તિકઞ્હેત્થ કાયવિઞ્ઞાણ''ન્તિ. અપરો વત્થં પારુપિત્વા નિદ્દાયન્તં માતુગામં કાયસંસગ્ગરાગેન વત્થસ્સ ઉપરિભાગે સણિકં ફુસન્તો વત્થન્તરેન નિક્ખન્તલોમસમ્ફસ્સં અપ્પટિવિજાનન્તોપિ સેવનાધિપ્પાયો કાયેન વાયમિત્વા ફસ્સં પટિવિજાનાતિ નામ, સઙ્ઘાદિસેસં આપજ્જતિ. ''નીલં ઘટ્ટેસ્સામીતિ કાયં ઘટ્ટેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો''તિ હિ વુત્તં. અયં દુતિયો અત્થો. એવં અનેકત્થત્તા, એવં દુવિઞ્ઞેય્યાધિપ્પાયતો ચ **માતિકાટ્ઠકથાયં** ફસ્સપટિવિજાનનં અઙ્ગન્વેવ ન વુત્તં. તસ્મિઞ્હિ વુત્તે ઠાનમેતં વિજ્જતિ, યં ભિક્ખુ સઙ્ઘાદિસેસં આપજ્જિત્વાપિ નખેન લોમેન સંસગ્ગો દિટ્ઠો, ન ચ મે લોમઘટ્ટનેન કાયવિઞ્ઞાણં ઉપ્પન્નં, તિમિરવાતથદ્ધગત્તો ચાહં ન ફસ્સં પટિવિજાનામીતિ અનાપન્નસઞ્ઞી સિયાતિ ન વુત્તં, અપિચ ''ફસ્સં પટિવિજાનાતિ, ન ચ ફસ્સં પટિવિજાનાતી''તિ ચ એતેસં પદાનં **અટ્ઠકથાયં** વુત્તનયં દસ્સેત્વા સો પઞ્ઞાપેતબ્બો. એત્તાવતા ન તદત્થજાનનતોતિ કારણં વિત્થારિતં હોતિ.

પદભાજનીયવણ્ણના

૨૭૧. ''**રત્તં ચિત્તં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતં વિપરિણત**''ન્તિ કિઞ્ચાપિ સામઞ્ઞેન વુત્તં, **વિનીતવત્થૂસુ** ''માતુયા માતુપેમેન આમસતિ...પે॰... આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વુત્તત્તા કાયસંસગ્ગરાગેનેવ રત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તથા ''માતુગામો નામ મનુસ્સિત્થી''તિ કિઞ્ચાપિ અવિસેસેન વુત્તં, અથ ખો અવિનટ્ઠિન્દ્રિયાવ મનુસ્સિત્થી ઇધાધિપ્પેતા

‘‘મતિત્થિયા કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જિ...પે॰... આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા’’તિ વુત્તત્તા. ‘‘મનુસ્સિત્થી’’તિ એત્તાવતા સિદ્ધે ‘‘ન યક્ખી ન પેતી ન તિરચ્છાનગતા’’તિ વચનં અવિનટ્ઠિન્દ્રિયાપિ ન સબ્બા મનુસ્સવિગ્ગહા ઇત્થી ઇધ મનુસ્સિત્થી નામ. યક્ખિઆદયો હિ અત્તનો જાતિસિદ્ધેન ઇદ્ધિવિસેસેન ઇજ્ઝન્તિયો મનુસ્સવિગ્ગહાપિ હોન્તીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. તાસુ યક્ખી થુલ્લચ્ચયવત્થુ હોતિ વિનીતવત્થૂસુ યક્ખિયા કાયસંસગ્ગેન થુલ્લચ્ચયસ્સ વુત્તત્તા. તદનુલોમત્તા પેતિત્થી, દેવિત્થી ચ થુલ્લચ્ચયવત્થુ. તિરચ્છાનગતિત્થી દુક્કટવત્થુ. તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહિત્થી ચ થુલ્લચ્ચયવત્થુમેવાતિ એકે. **વિભઙ્ગે** પન ‘‘મનુસ્સિત્થી ચ હોતિ મનુસ્સિત્થિસઞ્ઞી’’તિ પાળિયા અભાવેન ‘‘ઇત્થી ચ હોતિ યક્ખિસઞ્ઞી’’તિઆદિવચને સતિ યક્ખિઆદીનં અનિત્થિતાપસઙ્ગતો, ‘‘ઇત્થી ચ હોતિ ઇત્થિસઞ્ઞી’’તિઆદિમ્હિ યક્ખિઆદીનં અન્તોકરણે સતિ તાસં સઙ્ઘાદિસેસવત્થુભાવપ્પસઙ્ગતો ચ યક્ખિઆદયો ન વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. એકે પન ‘‘**વિનીતવત્થુમ્હિ** ‘અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ તિરચ્છાનગતિત્થિયા કાય...પે॰... દુક્કટસ્સા’તિ એત્થ અમનુસ્સવિગ્ગહા પાકતિકતિરચ્છાનગતિત્થી અધિપ્પેતા, તસ્મા દુક્કટં વુત્તં. ‘ઇત્થી ચ હોતિ તિરચ્છાનગતસઞ્ઞીતિ તિરચ્છાનગતા ચ હોતિ ઇત્થિસઞ્ઞી’તિઆદિવારેસુપિ પાકતિકતિરચ્છાનગતોવ અધિપ્પેતો, સો ચ તિરચ્છાનગતપુરિસોવ. તેનેવ દુટ્ઠુલ્લવાચાઅત્તકામપારિચરિયસિક્ખાપદેસુ મનુસ્સપુરિસપટિસંયુત્તવારા વિય તિરચ્છાનપટિસંયુત્તવારાપિ નાગતા’’તિ વદન્તિ. તથા પણ્ડકોતિ ઇધ મનુસ્સપણ્ડકોવ, પુરિસોતિ ચ ઇધ મનુસ્સપુરિસોવ આગતો, તસ્મા અમનુસ્સિત્થી અમનુસ્સપણ્ડકો અમનુસ્સપુરિસો તિરચ્છાનગતિત્થી તિરચ્છાનગતપણ્ડકો મનુસ્સામનુસ્સતિરચ્છાનગતઉભતોબ્યઞ્જનકા ચાતિ અટ્ઠ જના ઇધ નાગતા, તેસં વસેન વત્થુસઞ્ઞાવિમતિભેદવસેન આપત્તિભેદાભેદવિનિચ્છયો, અનાગતવારગણના ચ અસમ્મુય્હન્તેન વેદિતબ્બા, તથા તેસં દુકમિસ્સકાદિવારા, આપત્તિઅનાપત્તિભેદવિનિચ્છયો ચ. ‘‘તત્થ અમનુસ્સપણ્ડકઅમનુસ્સપુરિસતિરચ્છાનગતિત્થિતિરચ્છાનગતપણ્ડકાતિ ચત્તારો દુક્કટવત્થુકા, અમનુસ્સિત્થિમનુસ્સઉભતોબ્યઞ્જનકા થુલ્લચ્ચયવત્થુકા, અમનુસ્સઉભતોબ્યઞ્જનકા તિરચ્છાનગતઉભતોબ્યઞ્જનકા દુક્કટવત્થુકા, **પાળિયં** પન અમનુસ્સિત્થિયા અનાગતત્તા અમનુસ્સપણ્ડકા, ઉભતોબ્યઞ્જનકા પુરિસા ચ નાગતા. તિરચ્છાનગતિત્થિપણ્ડકઉભતોબ્યઞ્જનકા તિરચ્છાનગતપુરિસેન સમાનગતિકત્તા નાગતા, મનુસ્સઉભતોબ્યઞ્જનકો મનુસ્સપણ્ડકેન સમાનગતિકત્તા અનાગતો’’તિ વદન્તિ. **અટ્ઠકથાયં** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૮૧) પન ‘‘નાગમાણવિકાયપિ સુપણ્ણમાણવિકાયપિ કિન્નરિયાપિ ગાવિયાપિ દુક્કટમેવા’’તિ વુત્તત્તા તદેવ પમાણતો ગહેતબ્બં.

તત્રાયં વિચારણા – ‘‘ન, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતસ્સ નિસિન્નપરિસાય પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિતબ્બ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૧૮૩) એત્થ ‘‘તિરચ્છાનગતોતિ યસ્સ ઉપસમ્પદા પટિક્ખિત્તા’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) **અટ્ઠકથાયં** વુત્તત્તા તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહો પાકતિકતિરચ્છાનગતતો વિસિટ્ઠો, તથા યક્ખપેતતિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહાનં ‘‘તિરચ્છાનગતસ્સ ચ દુક્ખુપ્પત્તિયં અપિચ દુક્કટમેવા’’તિ એત્થ વિસેસેત્વા વુત્તત્તા ચ ‘‘પતનરૂપં પમાણં, ન મરણરૂપ’’ન્તિ એત્થ આપત્તિવિસેસવચનતો ચ ‘‘ઉભતો અવસ્સુતે યક્ખસ્સ વા પેતસ્સ વા પણ્ડકસ્સ વા તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહસ્સ વા અધક્ખકં ઉબ્ભજાણુમણ્ડલં કાયેન કાયં આમસતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા’’તિ (પાચિ॰ ૬૬૧) સામઞ્ઞેન વચનતો ચ સો વિસિટ્ઠોતિ સિદ્ધં. વિસિટ્ઠત્તા ચ તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહિત્થિયા કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જન્તસ્સાતિ વિસેસો હોતિ, તસ્મા તત્થ આપત્તિવિસેસેન ભવિતબ્બં. યદિ કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદે તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહિત્થીપિ અધિપ્પેતા, રૂપસામઞ્ઞેન સઞ્ઞાવિરાગત્તાસમ્ભવતો દુટ્ઠુલ્લવાચાઅત્તકામપારિચરિયસિક્ખાપદેસુપિ સા વત્તબ્બા ભવેય્ય, સા ચાનાગતા. સરૂપેન સંખિત્તવારત્તા

નાગતાતિ ચે? ઇત્થી ચ હોતિ તિરચ્છાનગતો ચ ઉભિન્નં ઇત્થિસઞ્ઞીતિ ઇધ આગતત્તા પુરિસલિઙ્ગનિદ્દેસો ન યુજ્જતિ, તસ્મા તિરચ્છાનગતપુરિસો ચ ઇધ આગતો, તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહિત્થિયા **પાળિયં** અનાગતાયપિ દુક્કટમેવ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તત્તાતિ ઇમસ્સ વચનસ્સ કારણચ્છાયા પરિયેસિતબ્બાતિ અધિપ્પાયો. ઇદં ન યુજ્જતિ. કસ્મા? ઇત્થીનં, પુરિસાનઞ્ચ એકતો વચને પુરિસલિઙ્ગસબ્ભાવતો. ઇધ તિરચ્છાનગતપુરિસપણ્ડકિત્થિયો તિસ્સોપિ એકતો સમ્પિણ્ડેત્વા ‘‘તિરચ્છાનગતો’’તિ વુત્તં.

તત્થ ચ મનુસ્સવિગ્ગહામનુસ્સવિગ્ગહેસુ ઇત્થિપણ્ડકપુરિસસઞ્ઞિતા યથાસમ્ભવં વેદિતબ્બા. દુટ્ઠુલ્લવાચાદિસિક્ખાપદદ્વયે વારાનં સંખિત્તત્તા પુરિસતિરચ્છાનગતાદયો નાગતા. યથાવુત્તેસુ આપત્તિ, તથા તત્થાપિ. અઞ્ઞથા પુરિસં ઓભાસન્તસ્સ ચ અનાપત્તીતિ પણ્ડકં ઓભાસન્તસ્સ ચ થુલ્લચ્ચયન્તિ **માતિકાટ્ઠકથાયં** વુત્તં. તસ્મા તે વારા સંખિત્તાતિ પઞ્ઞાયન્તીતિ. વિસેસો ચ પણ્ડકે, પુરિસે, તિરચ્છાનગતે ચ ઇત્થિસઞ્ઞિસ્સ અત્થિ, તથાપિ તત્થ દુક્કટં વુત્તં, તસ્મા **અટ્ઠકથાયં** વુત્તમેવ પમાણન્તિ દ્વિન્નમેતેસં વાદાનં યત્થ યુત્તિ વા કારણં વા અતિરેકં દિસ્સતિ, તં વિચારેત્વા ગહેતબ્બન્તિ આરિચયો. એવરૂપેસુ ઠાનેસુ સુટ્ઠુ વિચારેત્વા કથેતબ્બં.

તત્થ **પાળિયં** આગતવારગણના તાવ એવં સઙ્ખેપતો વેદિતબ્બા – ઇત્થિમૂલકા પઞ્ચ વારા પણ્ડકપુરિસતિરચ્છાનગતમૂલકા ચ પઞ્ચ પઞ્ચાતિ વીસતિ વારા એકમૂલકા, તથા દુમૂલકા વીસતિ, મિસ્સકમૂલકા વીસતીતિ સટ્ઠિ વારા, તાનિ તીણિ વીસતિકાનિ હોન્તિ. એકેકસ્મિં વીસતિકે એકેકમૂલવારં ગહેત્વા કાયેન કાયપટિબદ્ધવારા તયો વુત્તા. સેસા સત્તપઞ્ઞાસ વારા સંખિત્તા, તથા કાયપટિબદ્ધેન કાયવારા તયો વુત્તા, સેસા સંખિત્તા, એવં કાયપટિબદ્ધેન કાયપટિબદ્ધવારેપિ નિસ્સગ્ગિયેન કાયવારેપિ નિસ્સગ્ગિયેન કાયપટિબદ્ધવારેપિ નિસ્સગ્ગિયેન નિસ્સગ્ગિયવારેપિ તયો તયો વારા વુત્તા, સેસા સંખિત્તા. એવં છન્નં તિકાનં વસેન અટ્ઠારસ વારા આગતાતિ સરૂપતો વુત્તા, સેસા દ્વેચત્તાલીસાધિકાનિ તીણિ વારસતાનિ સંખિત્તાનિ. તતો પરં માતુગામસ્સ સારત્તપક્ખે કાયેન કાયન્તિ એકમેકં વડ્ઢેત્વા પુબ્બે વુત્તા અટ્ઠારસ વારા આગતાતિ એકવીસતિ વારા સરૂપેન આગતા, નવનવુતાધિકાનિ તીણિ વારસતાનિ સંખિત્તાનિ. તતો પરં આપત્તાનાપત્તિદીપકા ચત્તારો સેવનાધિપ્પાયમૂલકા ચત્તારો મોક્ખાધિપ્પાયમૂલકાતિ દ્વે ચતુક્કા આગતા.

તત્થાયં વિસેસો – યદિદં માતિકાય પરામસનપદં, તેન યસ્મા આમસનાદીનિ છુપનપરિયોસાનાનિ દ્વાદસપિ પદાનિ ગહિતાનિ, તસ્મા પદુદ્ધારં અકત્વા ‘‘આમસના પરામસનં છુપન’’ન્તિ આહ. **પરામસનં** નામ આમસના. ‘‘છુપન’’ન્તિ હિ વુત્તે પરામસનમ્પિ વિસું એકત્તં ભવેય્યાતિ વેદિતબ્બં. ઇત્થી ચ હોતિ ઇત્થિસઞ્ઞી ચાતિ ઇમસ્મિં પઠમવારે એવ દ્વાદસપિ આમસનાદીનિ યોજેત્વા દસ્સિતાનિ. તતો પરં આદિમ્હિ દ્વે પદાનીતિ ચત્તારિ પદાનિ આગતાનિ, ઇતરાનિ સંખિત્તાનીતિ વેદિતબ્બાનિ. નિસ્સગ્ગિયેન કાયવારાદીસુ પન સબ્બાકારેન અલાભતો આમસનમેવેકં આગતં, નેતરાનિ. ‘‘સઞ્ચોપેતિ હરતી’’તિ પાઠો, સઞ્ચોપેતિ ચ. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન ‘‘**પુરિમનયેનેવા**તિ રજ્જુવત્થાદીહિ પરિક્ખિપને’’તિ ચ પચ્છા ‘‘**પુરિમનયેનેવા**તિ સમ્મસના હોતી’’તિ ચ ‘‘વેણિગ્ગાહે આપત્તિયા પઞ્ઞત્તત્તા લોમકુસનેપિ સઙ્ઘાદિસેસો’’તિ ચ ‘‘તં પકાસેતું **ઉપાદિન્નકેન હી**તિઆદિ વુત્ત’’ન્તિ ચ લિખિતં.

યથાનિદ્દિટ્ઠનિદ્દેસેતિ ઇમસ્મિંયેવ યથાનિદ્દિટ્ઠે નિદ્દેસે. ‘‘સદિસં અગ્ગહેસી’’તિ વુત્તે તાદિસં અગ્ગહેસીતિ ગરુકં તત્થ કારયેતિ અત્થો, કાયસંસગ્ગવિભઙ્ગે વાતિ અત્થો. ઇતરોપિ કાયપટિબદ્ધછુપનકો. **ગહણે ચા**તિ ગહણં વા. **વિરાગિતે**તિ વિરદ્ધે. **સારત્ત**ન્તિ કાયસંસગ્ગરાગેન રત્તં, અત્તના અધિપ્પેતન્તિ અત્થો. ‘‘માતુભગિનિઆદિવિરત્તં ગણ્હિસ્સામી’’તિ વિરત્તં ઞાતિપેમવસેન ગણ્હિ, એત્થ દુક્કટં યુત્તં. ‘‘કાયસંસગ્ગરાગં વા સારત્તં ગણ્હિસ્સામી’’તિ

વિરત્તં માતરં ગણ્હિ, અનધિપ્પેતં ગણ્હિ. એત્થ **મહાસુમત્થેર**વાદેન થુલ્લચ્ચયં ''કાયં ગણ્હિસ્સામી''તિ કાયપ્પટિબદ્ધં ગણ્હાતિ, થુલ્લચ્ચયન્તિ લદ્ધિકત્તા. ''ઇત્થી ચ હોતિ ઇત્થિસઞ્ઞી સારત્તો ચ, ભિક્ખુ ચ નં ઇત્થિયા કાયેન કાયં આમસતિ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા''તિ (પારા॰ ૨૭૩) વચનતો સઙ્ઘાદિસેસોપિ ખાયતિ. ''વિરત્તં ગણ્હિસ્સામી''તિ સારત્તં ગણ્હાતિ, એત્થપિ સઙ્ઘાદિસેસોવ ખાયતિ ''નીલં ઘટ્ટેસ્સામી'તિ કાયં ઘટ્ટેતિ, સઙ્ઘાદિસેસો''તિ વચનતો. એત્થ પન ''ન પુબ્બભાગે કાયસંસગ્ગરાગત્તા''તિ **અનુગણ્ઠિપદે** કારણં વુત્તં. કેચિ પન ''ગરુકાપત્તિભયેન 'નીલમેવ ઘટ્ટેસ્સામી'તિ વાયામન્તો કાયં ઘટ્ટેતિ, પુબ્બભાગે તસ્સ 'કાયપટિબદ્ધં ઘટ્ટેસ્સામી'તિ પવત્તત્તા દુક્કટેન ભવિતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. **ધમ્મસિરિત્થેરો** ''એવરૂપે સઙ્ઘાદિસેસો''તિ વદતિ કિર. ''ઇત્થિઉભતોબ્યઞ્જનકઇત્થિયા પુરિસઉભતોબ્યઞ્જનકપુરિસે વુત્તનયેન આપત્તિભેદો, ઇત્થિલિઙ્ગસ્સ પટિચ્છન્નકાલેપિ ઇત્થિવસેનેવ આપત્તી''તિ વદન્તિ.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૨૮૧. **તિણણ્ડુપક**ન્તિ હિરિવેરાદિમૂલાનિ ગહેત્વા કત્તબ્બં. **તાલપણ્ણમુદ્દિક**ન્તિ તાલપણ્ણમયં અઙ્ગુલિમુદ્દિકં, તેન તાલપણ્ણમયં કટં, કટિસુત્તકં, કણ્ણપિળન્ધનાદિ સબ્બં ન વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. તમ્બપણ્ણિવાસિનો ઇત્થિરૂપં લિખિતં, કટિકપટઞ્ચ ન છુપન્તિ કિર. આકરતો મુત્તમત્તો. **રતનમિસ્સો**તિ અલઙ્કારત્થં કતો કઞ્ચનલતાદિવિનદ્ધો. **સુવણ્ણેન સદ્ધિં યોજેત્વા પચિત્વા**તિ સુવણ્ણરસં પક્ખિપિત્વા પચિત્વા. **બીજતો** ધાતુપાસાણતો **પટ્ઠાય**. **થેરો ન કપ્પતી**તિ ''તુમ્હાકં પેસિત''ન્તિ વુત્તત્તા. ''ચેતિયસ્સ પૂજં કરોથા''તિ વુત્તે વટ્ટતિ કિર. **બુબ્બુળકં** તારકં. આરકૂટલોહમ્પિ જાતરૂપગતિકમેવ.

વુત્તઞ્હેતં **અન્ધકટ્ઠકથાયં** –

> ''આરકૂટલોહં સુવણ્ણસદિસમેવ, સુવણ્ણં અનુલોમેતિ, અનામાસ''ન્તિ.

''ભેસજ્જત્થાય પન વટ્ટતી''તિ વચનતો **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તનયેકદેસોપિ અનુઞ્ઞાતો હોતીતિ તત્થ તત્થ અધિપ્પાયં ઞત્વા વિભાવેતબ્બં.

કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૮૩. તતિયે તયો સઙ્ઘાદિસેસવારા તયો થુલ્લચ્ચયવારા તયો દુક્કટવારા તયો કાયપટિબદ્ધવારાતિ દ્વાદસ વારા સરૂપેન આગતા. તત્થ તયો સઙ્ઘાદિસેસવારા દુતિયસિક્ખાપદે વુત્તાતિ તિણ્ણં વીસતિકાનં એકેકમૂલા વારાતિ વેદિતબ્બા, તસ્મા ઇધ વિસેસાતિ પણ્ણાસ વારા સંખિત્તા હોન્તિ, અઞ્ઞથા ઇત્થી ચ હોતિ વેમતિકો સારત્તો ચ, ભિક્ખુ ચ નં ઇત્થિયા વચ્ચમગ્ગં પસ્સાવમગ્ગં આદિસ્સ વણ્ણમ્પિ ભણતિ...પે॰... આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. ઇત્થી ચ હોતિ પણ્ડકપુરિસસઞ્ઞી તિરચ્છાનગતસઞ્ઞી સારત્તો ચ, ભિક્ખુ ચ નં ઇત્થિયા વચ્ચમગ્ગં પસ્સાવમગ્ગં આદિસ્સ વણ્ણમ્પિ ભણતિ અક્કોસતિપિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. પણ્ડકો ચ હોતિ પણ્ડકસઞ્ઞી સારત્તો ચ, ભિક્ખુ ચ નં પણ્ડકસ્સ વચ્ચમગ્ગં આદિસ્સ વણ્ણમ્પિ ભણતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સાતિ એવમાદીનં આપત્તિટ્ઠાનાનં અનાપત્તિટ્ઠાનતા આપજ્જેય્ય, ન ચાપજ્જતિ, પણ્ડકે ઇત્થિસઞ્ઞિસ્સ દુક્કટન્તિ દીપેતું ''ઇત્થી ચ પણ્ડકો ચ ઉભિન્નં

ઇત્થિસઞ્ઞી આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસેન દુક્કટસ્સા''તિ વુત્તત્તા ''પણ્ડકે પણ્ડકસઞ્ઞિસ્સ થુલ્લચ્ચય''ન્તિ વુત્તમેવ હોતિ, તસ્મા સબ્બત્થ સંખિત્તવારેસુ થુલ્લચ્ચયટ્ઠાને થુલ્લચ્ચયં, દુક્કટટ્ઠાને દુક્કટમ્પિ વુત્તમેવ હોતીતિ વેદિતબ્બં. તથા ''ઇત્થી ચ હોતિ વેમતિકો સારત્તો ચ, ભિક્ખુ ચ નં ઇત્થિયા વચ્ચમગ્ગં પસ્સાવમગ્ગં ઠપેત્વા અધક્ખકં ઉબ્ભજાણુમણ્ડલં આદિસ્સ વણ્ણમ્પિ ભણતિ...પે॰... થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિઆદિના નયેન થુલ્લચ્ચયખેત્તેપિ યથાસમ્ભવં ઉદ્ધરિતબ્બા. તથા ''ઇત્થી ચ હોતિ વેમતિકો સારત્તો ચ, ભિક્ખુ ચ નં ઇત્થિયા કાયપટિબદ્ધં આદિસ્સ વણ્ણમ્પિ ભણતિ...પે॰... દુક્કટસ્સા''તિઆદિના નયેન કાયપટિબદ્ધવારાપિ યથાસમ્ભવં ઉદ્ધરિતબ્બા. કાયપ્પટિબદ્ધવારત્તિકં વિય નિસ્સગ્ગિયવારત્તિકં લબ્ભમાનમ્પિ આપત્તિવિસેસાભાવતો ન ઉદ્ધટં. કાયપ્પટિબદ્ધવારત્તિકે પન દિન્નનયત્તા તમ્પિ તદનુલોમા વારા ચ ઉદ્ધરિતબ્બા. સબ્બત્થ ન-વિઞ્ઞૂ તરુણદારિકા, મહલ્લિકા ઉમ્મત્તિકાદિકા ચ અનધિપ્પેતા, પગેવ પાકતિકા તિરચ્છાનગતિત્થીનં, તથા પણ્ડકાદયોપીતિ વેદિતબ્બા. સેસં દુતિયે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

પદભાજનીયવણ્ણના

૨૮૫. **વુત્તનયમેવા**તિ ''કાયસંસગ્ગે ઇત્થિલક્ખણેના''તિ લિખિતં. ''ઇત્થિલક્ખણેના''તિ કિર મહાઅટ્ઠકથાપાઠો. **સીસં ન એતી**તિ અક્કોસનં ન હોતિ, ઘટિતે પન હોતિ. તત્રાયં વિસેસો – ઇમેહિ તીહિ ઘટિતે એવ સઙ્ઘાદિસેસો વચ્ચમગ્ગપસ્સાવમગ્ગાનં નિયતવચનત્તા, અચ્ચોળારિકત્તા વા, ન અઞ્ઞેહિ અનિમિત્તાસીતિઆદીહિ અટ્ઠહિ. તત્થ અલોહિતાસિ, ધુવલોહિતાસિ, ધુવચોળાસિ, પગ્ઘરણીસિ, ઇત્થિપણ્ડકાસિ, વેપુરિસિકાસીતિ એતાનિ છ મગ્ગાનં અનિયતવચનાનિ, અનિમિત્તાસિ, નિમિત્તમત્તાસીતિ દ્વે પદાનિ અનચ્ચોળારિકાનિ ચ, યતો અટ્ઠપદાનિ ''સઙ્ઘાદિસેસં ન જનેન્તી''તિ વુત્તાનિ, તસ્મા તાનિ થુલ્લચ્ચયવત્થૂનિ. પરિબ્બાજકવત્થુમ્હિ વિય અક્કોસમત્તત્તા દુક્કટવત્થૂનીતિ એકે. ઇત્થિપણ્ડકાસિ, વેપુરિસિકાસીતિ એતાનેવ પદાનિ સકલસરીરસણ્ઠાનભેદદીપકાનિ સુદ્ધાનિ સઙ્ઘાદિસેસં ન જનેન્તિ સકલસરીરસામઞ્ઞત્તા, ઇતરાનિ જનેન્તિ અસામઞ્ઞત્તા. તાનિ હિ પસ્સાવમગ્ગમેવ દીપેન્તિ સિખરણી-પદં વિય. **ઉભતોબ્યઞ્જનાસી**તિ વચનં પન પુરિસનિમિત્તેન અસઙ્ઘાદિસેસવત્થુના મિસ્સવચનં. પુરિસઉભતોબ્યઞ્જનકસ્સ ચ ઇત્થિનિમિત્તં પટિચ્છન્નં, પુરિસનિમિત્તં પાકટં હોતિ. યદિ તમ્પિ જનેતિ, કથં અનિમિત્તાસીતિઆદિપદાનિ ન સઙ્ઘાદિસેસં જનેન્તીતિ એકે, તં ન યુત્તં. પુરિસસ્સપિ નિમિત્તાધિવચનતો, ''મેથુનુપસંહિતાહિ સઙ્ઘાદિસેસો''તિ માતિકાય લક્ખણસ્સ વુત્તત્તા ચ મેથુનુપસંહિતાહિપિ ઓભાસને પટિવિજાનન્તિયા સઙ્ઘાદિસેસો, અપ્પટિવિજાનન્તિયા થુલ્લચ્ચયં, ઇતરેહિ ઓભાસને પટિવિજાનન્તિયા થુલ્લચ્ચયં, અપ્પટિવિજાનન્તિયા દુક્કટન્તિ એકે, સબ્બં સુટ્ઠુ વિચારેત્વા ગહેતબ્બં.

૨૮૭. **હસન્તો**તિ યં ઉદ્દિસ્સ ભણતિ, સા ચે પટિવિજાનાતિ, સઙ્ઘાદિસેસો.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૨૮૯. ''પટિવુત્તં નામા''તિ પાઠો. **નો**-સદ્દો અધિકો. ''અક્ખરલિખનેનપિ હોતી''તિ વદન્તિ, તં આવજ્જનસમનન્તરવિધિના સમેતિ ચે, ગહેતબ્બં.

દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અત્તકામપારિચરિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૯૦. ચતુત્થે તયો સઙ્ઘાદિસેસવારા આગતા, સેસા સત્તપઞ્ઞાસ વારા થુલ્લચ્ચયદુક્કટાપત્તિકાય સંખિત્તાતિ વેદિતબ્બા, તતો અઞ્ઞતરો અસમ્ભવતો ઇધ ન ઉદ્ધટો. સેસયોજનક્કમો વુત્તનયેન વેદિતબ્બો. **નગરપરિક્ખારેહી**તિ પાકારપરિખાદીહિ નગરપરિવારેહિ. **સેતપરિક્ખારો**તિ સેતાલઙ્કારો, સીલાલઙ્કારોતિ અત્થો (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૫.૪). **ચક્કવીરિયો**તિ વીરિયચક્કો. **વસલં દુગ્ગન્ધન્તિ** નિમિત્તં સન્ધાયાહ, તદેવ સન્ધાય ''કિં મે પાપકં, કિં મે દુગ્ગન્ધ''ન્તિ વુત્તં.

૨૯૧. **સન્તિકે**તિ યત્થ ઠિતો વિઞ્ઞાપેતિ. ''પઠમવિગ્ગહે સચે પાળિવસેન યોજેતીતિ કામહેતુપારિચરિયાઅત્થો. **સેસ**ન્તિ 'અધિપ્પાયો'તિ પદં બ્યઞ્જનં અત્થાભાવતો. દુતિયે પાળિવસેન કામહેતુ-પદાનિ બ્યઞ્જનાનિ તેસં તત્થ અત્થાભાવતો. એવં ચત્તારિ પદાનિ દ્વિન્નં વિગ્ગહાનં વસેન યોજિતાનીતિ અપરે વદન્તી''તિ વુત્તં.

૨૯૫. એતેસુ સિક્ખાપદેસુ મેથુનરાગેન વીતિક્કમે સતિ સઙ્ઘાદિસેસેન અનાપત્તિ. તસ્મા ''કિં ભન્તે અગ્ગદાનન્તિ. મેથુનધમ્મ''ન્તિ ઇદં કેવલં મેથુનધમ્મસ્સ વણ્ણભણનત્થં વુત્તં, ન મેથુનધમ્માધિપ્પાયેન તદત્થિયા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં, પરસ્સ ભિક્ખુનો કામપારિચરિયાય વણ્ણભણને દુક્કટં. ''યો તે વિહારે વસતિ, તસ્સ અગ્ગદાનં દેહી''તિ પરિયાયવચનેનપિ દુક્કટં. ''અત્તકામપારિચરિયાય વણ્ણં ભાસેય્ય. યા માદિસં સીલવન્ત''ન્તિ ચ વુત્તત્તાતિ એકે. પઞ્ચસુ અઙ્ગેસુ સબ્ભાવા સઙ્ઘાદિસેસોવાતિ એકે. વિચારેત્વા ગહેતબ્બં. **ગણ્ઠિપદે** પન ''ઇમસ્મિં સિક્ખાપદદ્વયે કાયસંસગ્ગે વિય યક્ખિપેતીસુ દુટ્ઠુલ્લત્તકામવચને થુલ્લચ્ચય'ન્તિ વદન્તિ. **અટ્ઠકથાસુ** પન નાગત''ન્તિ લિખિતં. ''ઉભતોબ્યઞ્જનકો પન પણ્ડકગતિકોવા''તિ વદન્તિ.

અત્તકામપારિચરિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૯૭. **અહમ્હિ દુગ્ગતા**તિ અહં અમ્હિ દુગ્ગતા. **અહં ખ્વય્યો**તિ એત્થ અય્યોતિ બહુવચનં હોતિ.

૨૯૮. **ઓયાચન્તી**તિ નીચં કત્વા દેવે યાચન્તિ. **આયાચન્તી**તિ ઉચ્ચં કત્વા આદરેન યાચન્તિ. અલઙ્કારાદીહિ **મણ્ડિતો** કેસસંવિધાનાદીહિ **પસાધિતો**. ''મણ્ડિતકરણે દુક્કટ''ન્તિ વદન્તિ.

પદભાજનીયવણ્ણના

303. સહ પરિદણ્ડેન વત્તમાનાતિ અત્થો. છન્દવાસિની નામ ''પિયા પિયં વસેતી''તિ પાળિ, પુરિસં વાસેતીતિ અધિપ્પાયો. ''પિયો પિયં વાસેતી''તિ અટ્ઠકથા.

તં કિરિયં સમ્પાદેસ્સતીતિ અવસ્સં આરોચેન્તિયા ચે આરોચેતીતિ અત્થો. દ્વિન્નં માતાપિતૂનં ચે આરોચેતિ, સઙ્ઘાદિસેસોતિ વિનયવિનિચ્છયે ''વત્થુ ઓલોકેતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. વત્થુમ્હિ ચ ''**ઉદાયિત્થેરો** ગણિકાય આરોચેસી''તિ વુત્તં. તં ''માતાદીનમ્પિ વદતો વિસઙ્કેતો નત્થી''તિ અટ્ઠકથાવચનતો નિપ્પયોજનં. **તં પનેત**ન્તિ આચરિયસ્સ વચનં. **માતુરક્ખિતં બ્રૂહી**તિ પેસિતસ્સ ગન્ત્વા માતાપિતુરક્ખિતં વદતો તસ્સ તસ્સા માતુરક્ખિતભાવેપિ સતિ વિસઙ્કેતમેવ, કસ્મા? ''પિતુરક્ખિતાદીસુ અઞ્ઞતરં વદન્તસ્સ વિસઙ્કેત''ન્તિ વુત્તત્તા ઇતરથા **આદિ**-સદ્દો નિરત્થકો

સિયા. એકં દસકં ઇતરેન દસકેન યોજેત્વા પુબ્બે સુક્કવિસ્સટ્ઠિયં વુત્તનયત્તા માતુરક્ખિતાય માતા અત્તનો ધીતુસન્તિકં પહિણતીતિ ગહેતબ્બં.

૩૩૮. **અનભિનન્દિત્વા**તિ વચનમત્તમેવ, યદિપિ અભિનન્દતિ, યાવ સાસનં નારોચેતિ, તાવ ''વીમંસિતો''તિ ન વુચ્ચતિ. **સાસનારોચનકાલે**તિ આણાપકસ્સ સાસનવચનક્ખણે. **તતિયપદે વુત્તનયેના**તિ એકઙ્ગસમ્પત્તિયા દુક્કટન્તિ અત્થો. **વત્થુગણનાય સઙ્ઘાદિસેસો**તિ ઉભયવત્થુગણનાય કિર.

૩૩૯. **ચતુત્થે અનાપત્તી**તિ એત્થ પન ''પટિગ્ગણ્હાતિ ન વીમંસતિ ન પચ્ચાહરતિ, અનાપત્તીતિ એત્થ વિય 'ગચ્છન્તો ન સમ્પાદેતિ, આગચ્છન્તો વિસંવાદેતી'તિ અનાપત્તિપાળિયાપિ ભવિતબ્બન્તિ દસ્સનત્થં વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ, એકચ્ચેસુ પોત્થકેસુ ''અત્થી''તિપિ.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૩૪૧. **અલંવચનીયા**તિ ન વચનીયા, નિવારણે **અલં**-સદ્દો. **થેરપિતા વદતી**તિ જિણ્ણપિતા વદતીતિ અત્થો. કિઞ્ચાપિ એત્થ ''ઇત્થી નામ મનુસ્સિત્થી ન યક્ખી ન પેતી ન તિરચ્છાનગતા, પુરિસો નામ મનુસ્સપુરિસો ન યક્ખો''તિઆદિ નત્થિ, તથાપિ કાયસંસગ્ગાદીસુ ''મનુસ્સિત્થી''તિ ઇત્થીવવત્થાનસ્સ કતત્તા ઇધાપિ મનુસ્સિત્થી એવાતિ પઞ્ઞાયતિ. મેથુનપુબ્બભાગત્તા મનુસ્સઉભતોબ્યઞ્જનકો ચ થુલ્લચ્ચયવત્થુકોવ હોતિ, સેસા મનુસ્સપણ્ડકઉભતોબ્યઞ્જનકતિરચ્છાનગતપુરિસાદયો દુક્કટવત્થુકાવ મિચ્છાચારસાસનઙ્ગસમ્ભવતોતિ વેદિતબ્બં. યથાસમ્ભવં પન વારા ઉદ્ધરિતબ્બા. પઞ્ઞત્તિઅજાનને વિય અલંવચનીયભાવાજાનનેપિ અચિત્તકતા વેદિતબ્બા. **દુટ્ઠુલ્લાદીસુપી**તિ ''ઇમસ્મિમ્પી''તિ વુત્તમેવ હોતિ. ''લેખં નેત્વા પટિલેખં આરોચિતસ્સાપિ સઞ્ચરિત્તં નત્થિ સઞ્ચરિત્તભાવમજાનન્તસ્સા''તિ વદન્તિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં.

સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. કુટિકારસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૪૨. **યાચના**તિ ''દેથ દેથા''તિ ચોદના. **વિઞ્ઞત્તી**તિ ઇમિના નો અત્થોતિ વિઞ્ઞાપના. ''હત્થકમ્મં યાચિતો ઉપકરણં, મૂલં વા દસ્સતી''તિ યાચતિ, ન વટ્ટતીતિ. વટ્ટતિ સેનાસને ઓભાસપરિકથાદીનં લદ્ધત્તાતિ એકે. **અનજ્ઝાવુત્થક**ન્તિ અસ્સામિકં. **ન આહટં પરિભુઞ્જિતબ્બ**ન્તિ ''સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિદુક્કટં હોતી''તિ વુત્તં. ''કિઞ્ચાપિ ગરુભણ્ડપ્પહોનકેસૂતિ વુત્તં, તથાપિ યં વત્થુવસેન અપ્પં હુત્વા અગ્ઘવસેન મહા હરિતાલહિઙ્ગુલિકાદિ, તં યાચિતું ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ.

૩૪૪. **સો કિરા**તિ ઇસિ. તદા અજ્ઝગમા **તદજ્ઝગમા**.

૩૪૮-૯. ન હિ સક્કા યાચનાય કાતું, તસ્મા સયં યાચિતકેહિ ઉપકરણેહીતિ અધિપ્પાયો. **બ્યઞ્જનં સમેતિ**, ન અત્થો. કસ્મા? ઇધ ઉભયેસં અધિપ્પેતત્તા, તં દસ્સેન્તો ''**યસ્મા પના**''તિઆદિમાહ. **ઇધ વુત્તનયેના**તિ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદવિભઙ્ગે વુત્તનયેન. ''સઞ્ઞાચિકાયા''તિ વચનતો કરોન્તેનાપિ, ''પરેહિ પરિયોસાપેતી''તિ વચનતો કારાપેન્તેનાપિ પટિપજ્જિતબ્બં. **ઉભોપેતે** કારકકારાપકા. **બ્યઞ્જનં વિલોમિતં ભવેય્ય**, ''કારયમાનેના''તિ હિ બ્યઞ્જનં ''કરોન્તેના''તિ વુત્તે વિલોમિતં હોતિ અતદત્થત્તા. ન હિ કારાપેન્તો નામ હોતિ. ''**ઇધ વુત્તનયેના**તિ

દેસિતવત્થુકપમાણિકનયેન. એવં સન્તે ‘કરોન્તેન વા કારાપેન્તેન વા’તિ વચનતો કરોન્તેનાપિ પરેહિ વિપ્પકતં વત્તબ્બન્તિ ચે, તદત્થવિસ્સજ્જનત્થં ‘યદિ પનાતિઆદિમાહા’’’તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ‘‘સઞ્ઞાચિકાય કુટિં કરોન્તો’’તિ વચનવસેન વુત્તં. ‘‘આયામતો ચ વિત્થારતો ચા’’તિ અવત્વા વિકપ્પત્થસ્સ **વા**-સદ્દસ્સ ગહિતત્તા એકતોભાગેપિ વડ્ઢિતે આપત્તિ એવ. પમાણયુત્તમઞ્ચો કિર નવવિદત્થિ. ‘‘‘ચતુહત્થવિત્થારા’તિ વચનેન ‘તિરિયં તિહત્થા વા’તિ વચનમ્પિ સમેતિ ‘યત્થ પમાણયુત્તો’તિઆદિસન્નિટ્ઠાનવચનાસમ્ભવતો’’તિ વુત્તં. **પમાણતો ઊનતરમ્પી**તિ વિત્થારતો ચતુપઞ્ચહત્થમ્પિ દીઘતો અનતિક્કમિત્વા વુત્તપમાણમેવ દેસિતવત્થુ. અદેસિતવત્થુમ્હિ કરોતો આપત્તિ. પમાણાતિક્કન્તા કુટિ એવ પમાણાતિક્કન્તં કુટિં કરેય્યાતિ વુત્તત્તા. ‘‘થમ્ભતુલા’’તિ પાઠો. **અનુસ્સાવનાનયેના**તિ એત્થ ‘‘દમિળભાસાયપિ વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ.

૩૫૩. **ચારભૂમિ** ગોચરભૂમિ. **ન ગહિતા**તિ ન વારિતા. **અટ્ઠકથાયં** ‘‘કારણાય ગુત્તિબન્ધનાગારં, અકરણટ્ઠાનં વા ધમ્મગન્ધિકા હત્થપાદચ્છિન્દનકા ગન્ધિકા’’તિ લિખિતં. **દ્વીહિ બલિબદ્દેહી**તિ હેટ્ઠિમકોટિયા કિર વુત્તતો આવિજ્જિતું ન સક્કા છિન્નાવટત્તા, નિગમનસ્સાપિ **અત્થપ્પકાસનત્થં વુત્ત**ન્તિ વેદિતબ્બં. **પાચિન**ન્તિ વત્થુ અધિટ્ઠાનં. **તદત્થાયા**તિ તચ્છનત્થાય. **પણ્ણસાલમ્પી**તિ ઉલ્લિત્તાવલિત્તકુટિમેવ પણ્ણચ્છદનં. તેનેવ ‘‘**સભિત્તિચ્છદન**’’ન્તિ વુત્તં, અલિત્તં કિર સબ્બં વટ્ટતિ. પુબ્બે થોકં ઠપિતં પુન વડ્ઢેત્વા. **તસ્મિ**ન્તિ દ્વારબન્ધને વા વાતપાને વા ઠપિતે. **પઠમમેવા**તિ એત્થ પત્તકાલે એવાતિ કિર **ધમ્મસિરિત્થેરો**. **ઉપતિસ્સત્થેરો** ઠપિતકાલેવાતિ કિર. પુરિમેન લેપસ્સ અઘટિતત્તા દુતિયેન વત્તસીસેન કતત્તા ઉભિન્નમ્પિ અનાપત્તિ. સચે આણત્તેન કતં, ‘‘કરોતિ વા કારાપેતિ વા’’તિ વચનતો આપત્તિ ઉભિન્નં સતિ અત્તુદ્દેસિકતાય, અસતિ મૂલટ્ઠસ્સેવ. હેટ્ઠિમપ્પમાણસમ્ભવે સતિ સબ્બમત્તિકામયં કુટિં કરોતો આપત્તિ દુક્કટેન સઙ્ઘાદિસેસોતિ આચરિયસ્સ તક્કો.

૩૫૪. છત્તિંસ ચતુક્કાનિ નામ અદેસિતવત્થુકચતુક્કં દેસિતવત્થુકચતુક્કં પમાણાતિક્કન્તચતુક્કં પમાણિકચતુક્કં અદેસિતવત્થુકપમાણાતિક્કન્તચતુક્કં દેસિતવત્થુકપમાણિકચતુક્કન્તિ છ ચતુક્કાનિ, એવં સમાદિસતિવારાદીસુપિ પઞ્ચસૂતિ છત્તિંસ. **આપત્તિભેદદસ્સનત્થ**ન્તિ એત્થ યસ્મા ‘‘સારમ્ભે ચે, ભિક્ખુ, વત્થુસ્મિં અપરિક્કમને…પે॰… સઙ્ઘાદિસેસો’’તિ **માતિકાયં** અવિસેસેન વુત્તત્તા સારમ્ભઅપરિક્કમનેપિ સઙ્ઘાદિસેસોવાતિ મિચ્છાગાહવિવજ્જનત્થં આપત્તિભેદો દસ્સિતો, તસ્મા વુત્તાનીતિ અધિપ્પાયો. **વિભઙ્ગે** એવં અવત્વા કિમત્થં **માતિકાયં** દુક્કટવત્થુ વુત્તન્તિ ચે? ભિક્ખૂ અભિનેતબ્બા વત્થુદેસનાય, તેહિ ભિક્ખૂહિ વત્થુ દેસેતબ્બં. કીદિસં? અનારમ્ભં સપરિક્કમનં, નેતરં, ઇતરસ્મિં ‘‘સારમ્ભે ચે ભિક્ખુ વત્થુસ્મિં અપરિક્કમને’’તિ એવં આનિસંસવસેન આગતત્તા વુત્તં. યસ્મા વત્થુ નામ અત્થિ સારમ્ભં, અત્થિ અનારમ્ભં, અત્થિ સપરિક્કમનં, અત્થિ અપરિક્કમનં, અત્થિ સારમ્ભં સપરિક્કમનં, અત્થિ સારમ્ભં અપરિક્કમનં, અત્થિ અનારમ્ભં સપરિક્કમનં, અત્થિ અનારમ્ભં અપરિક્કમનન્તિ બહુવિધત્તા વત્થુ દેસેતબ્બં અનારમ્ભં સપરિક્કમનં, નેતરન્તિ વુત્તં હોતિ. કિમત્થિકા પનેસા દેસનાતિ ચે? ગરુકાપત્તિપઞ્ઞાપનહેતુપરિવજ્જનુપાયત્થા. વત્થુદેસનાય હિ ગરુકાપત્તિપઞ્ઞાપનહેતુત્તા અકતવિઞ્ઞત્તિ ગિહીનં પીળાજનનેન અત્તદુક્ખપરદુક્ખહેતુભૂતો ચ સારમ્ભભાવોતિ એતે વત્થુદેસનાપદેસેન ઉપાયેન પરિવજ્જિતા હોન્તિ. ન હિ ભિક્ખુ અકપ્પિયકુટિકરણત્થં ગિહીનં વા પીળાનિમિત્તં સારમ્ભવત્થુ. કુટિકરણત્થં વા વત્થું દેસેન્તીતિ પઠમમેવ સાધિતમેતં. **વોમિસ્સકાપત્તિયો**તિ દુક્કટસઙ્ઘાદિસેસમિસ્સકાપત્તિયો.

૩૫૫. તત્થ ‘‘દ્વીહિ સઙ્ઘાદિસેસેહી’’તિ વત્તબ્બે ‘‘દ્વિન્નં સઙ્ઘાદિસેસેના’’તિ વિભત્તિબ્યત્તયેન, વચનબ્યત્તયેન ચ વુત્તં. ‘‘આપત્તિ દ્વિન્નં સઙ્ઘાદિસેસાન’’ન્તિપિ પાઠો.

૩૬૪. **ન ઘટયતિ** છદનલેપાભાવતો, અનાપત્તિ, તં પરતો સાધિયતિ. છદનમેવ સન્ધાય ઉલ્લિત્તાવલિત્તતા વુત્તાતિ. ''કુક્કુટચ્છિકગેહં વટ્ટતીતિ વત્વા પુન છદનં દણ્ડકેહીતિઆદિના નયેન તં દસ્સેન્તેહિ તિણપણ્ણચ્છદનાકુટિકાવ વુત્તા. તત્થ છદનં દણ્ડકેહિ દીઘતો તિરિયઞ્ચ જાલં વિય બન્ધિત્વા તિણેહિ વા પણ્ણેહિ વા છાદેતું ઉલ્લિત્તાદિભાવો છદનમેવ સન્ધાય વુત્તોતિ યુત્તમિદં. તસ્મા મત્તિકામયં ભિત્તિં વટ્ટાપેત્વા ઉપરિ ઉલ્લિત્તં વા અવલિત્તં વા ઉભયં વા ભિત્તિયા ઘટિતં કરોન્તસ્સ આપત્તિ એવ વિનાપિ ભિત્તિલેપેના''તિ લિખિતં. '''**સો ચ છદનમેવ સન્ધાયા**'તિ પધાનવસેન વુત્તં, ન હેટ્ઠાભાગં પટિક્ખિત્ત''ન્તિ વદન્તિ, વીમંસિતબ્બં. **એત્થાતિ** તિણકુટિકાય. **યથાસમાદિટ્ઠાયા**તિ યથાવુત્તપ્પકારન્તિ અધિપ્પાયો. ''આપત્તિ કારુકાનં તિણ્ણં દુક્કટાન''ન્તિઆદિમ્હિ સો સુણાતિછક્કમ્પિ લબ્ભતિ. ઉભયત્થ સમાદિટ્ઠત્તા આણાપકસ્સ અનાપત્તિ. આણત્તસ્સ યથા સમાદિટ્ઠં આણાપકેન, તથા અકરણપચ્ચયા દુક્કટં. સચે ''અહમ્પેત્થ વસામી''તિ અત્તુદ્દેસમ્પિ કરોતિ, સઙ્ઘાદિસેસોવ. ''**કુટિં કરોથા**''તિ અવિસેસેન વુત્તટ્ઠાને પન આણાપકસ્સાપિ સઙ્ઘાદિસેસો અચિત્તકત્તા સિક્ખાપદસ્સ.

અહઞ્ચ વસિસ્સામીતિ એત્થ પરસ્સ યસ્સ કસ્સચિ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ અભાવા આપત્તિ એવ ''કરોન્તસ્સ વા''તિ નિયમિતત્તા, અનાપત્તિ અવિભત્તત્તા. ''ઇધ પઞ્ઞત્તિજાનનમત્તમેવ ચિત્ત''ન્તિ ચ લિખિતં. **અનુગણ્ઠિપદે** પન **અહઞ્ચ વસિસ્સામી**તિ એત્થ યો ''મય્હં વાસાગારઞ્ચ ભવિસ્સતી''તિ ઇચ્છતિ, તસ્સાપત્તિ. યો પન ઉપોસથાગારં ઇચ્છતિ, તસ્સ અનાપત્તિ, તસ્મા ''ઉભયં સમેતી''તિ વત્વા ચ ''વિનયવિનિચ્છયે આગતે ગરુકે ઠાતબ્બ''ન્તિ વચનતો મહાપચ્ચરિવાદતો ઇતરો પચ્છા વત્તબ્બોતિ ચે? ન, બલવત્તા . ''વાસાગારં ઠપેત્વા સબ્બત્થ, અનાપત્તી''તિ વચનતો, ભોજનસાલાદીનમ્પિ અત્થાય ઇમિના કતત્તા સઙ્કરા જાતા. યથા – દ્વે તયો ''એકતો વસિસ્સામા''તિ કરોન્તિ, રક્ખતિ તાવાતિ એત્થ વિય. ''ઇદં ઠાનં વાસાગારં ભવિસ્સતિ, ઇદં ઉપોસથાગાર''ન્તિ વિભજિત્વા કતેપિ આપત્તિ એવ. દ્વીસુ મહાપચ્ચરિવાદો બલવા, તસ્મા ''પચ્છા વુત્તો''તિઆદિના અતીવ પપઞ્ચિતં. કિં તેન. ''અત્તના વિપ્પકતં અત્તના ચ પરેહિ ચ પરિયોસાપેતી''તિઆદિના નયેન અપરાનિપિ ચતુક્કાનિ યથાસમ્ભવં યોજેત્વા દસ્સેતબ્બાનિ, લેણાદીસુ કિઞ્ચાપિ સઙ્ઘાદિસેસેન અનાપત્તિ, અકતવિઞ્ઞત્તિયા સતિ તપ્પચ્ચયા આપત્તિ એવ.

કુટિકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વિહારકારસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૬૬. સત્તમે **વા**-સદ્દો અવધારણત્થોતિ વેદિતબ્બો.

વિહારકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પઠમદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૮૦. **સાવકેન પત્તબ્બ**ન્તિ પકતિસાવકં સન્ધાય વુત્તં, ન અગ્ગસાવકં. યથૂપનિસ્સયયથાપુગ્ગલવસેન ''**તિસ્સો વિજ્જા**''તિઆદિ વુત્તં. કેનચિ સાવકેન **તિસ્સો વિજ્જા**, કેનચિ **ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા**, કેનચિ **છ અભિઞ્ઞા**, કેનચિ કેવલો **નવલોકુત્તરધમ્મો**તિ એવં વિસું વિસું યથાસમ્ભવં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

૩૮૨. “**યે તે ભિક્ખૂ સુત્તન્તિકા**”તિઆદિવચનતો ધરમાનેપિ ભગવતિ પિટકત્તયપરિચ્છેદો અત્થીતિ સિદ્ધં. **ધમ્મકથિકા**તિ આભિધમ્મિકા **રતિયા અચ્છિસ્સન્તી**તિઆદિ આયસ્મતો દબ્બસ્સ નેસં તિરચ્છાનકથાય રતિનિયોજનં વિય દિસ્સતિ, ન તથા દટ્ઠબ્બં. સુત્તન્તિકાદિસંસગ્ગતો તેસં સુત્તન્તિકાદીનં ફાસુવિહારન્તરાયં, તેસમ્પિ તિરચ્છાનકથારતિયા અભાવેન અનભિરતિવાસં, તતો નેસં સામઞ્ઞા ચાવનઞ્ચ પરિવજ્જન્તો એવં ચિન્તેસીતિ દટ્ઠબ્બં. “**નિમ્મિતાનં ધમ્મતા**તિ સાવકેહિ નિમ્મિતાનંયેવ, ન બુદ્ધેહી”તિ વદન્તિ. “સાધકતમં કરણ”ન્તિ એવં વુત્તે કરણત્થેયેવ તતિયાવિભત્તીતિ અત્થો.

૩૮૩-૪. **યન્તિ** યેન. “**કત્તા**તિ કત્તા, ન કત્તા”તિ લિખિતં. “ભરિયં વિય મં અજ્ઝાચરતી”તિ વદન્તિયા બલવતી ચોદના. **તેન હી**તિ એત્થ યથા છુપનમત્તે વિપ્પટિસારીવત્થુસ્મિં કાયસંસગ્ગરાગસમ્ભવા અપુચ્છિત્વા એવ સઙ્ઘાદિસેસં પઞ્ઞાપેસિ, તથેવ પુબ્બેવસ્સા દુસ્સીલભાવં ઞત્વા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. યદિ તાવ ભૂતાય પટિઞ્ઞાય નાસિતા, થેરો કારકો હોતિ. અથ અભૂતાય, ભગવતા “નાસેથા”તિ ન વત્તબ્બં, વુત્તઞ્ચ, તસ્મા વુત્તં “**યદિ તાવ પટિઞ્ઞાય નાસિતા, થેરો કારકો હોતી**”તિ.

અથ અપ્પટિઞ્ઞાયાતિ “અય્યેનમ્હિ દૂસિતા”તિ ઇમં પટિઞ્ઞં વિના એવ તસ્સા પકતિદુસ્સીલભાવં સન્ધાય નાસિતા, થેરો અકારકો હોતિ. **અભયગિરિવાસિનો**પિ અત્તનો સુત્તં વત્વા “તુમ્હાકં વાદે થેરો કારકો”તિ વદન્તિ, કસ્મા? દુક્કટં મુસાવાદપચ્ચયા લિઙ્ગનાસનાય અનાસેતબ્બત્તા. પારાજિકસ્સેવ હિ લિઙ્ગનાસનાય નાસેતબ્બા. “નાસેથા”તિ ચ વુત્તત્તા પારાજિકાવ જાતા, સા કિં સન્ધાય, તતો થેરો કારકો આપજ્જતિ. “સકાય પટિઞ્ઞાય નાસેથા”તિ વુત્તે પન અપારાજિકાપિ અત્તનો વચનેન નાસેતબ્બા જાતાતિ અધિપ્પાયો. **મહાવિહારવાસિનો**પિ અત્તનો સુત્તં વત્વા “તુમ્હાકં વાદે થેરો કારકો”તિ ચ વદન્તિ. કસ્મા? “સકાય પટિઞ્ઞાય નાસેથા”તિ હિ વુત્તે પટિઞ્ઞાય ભૂતતા આપજ્જતિ “નાસેથા”તિ વચનતો. ભૂતાયેવ હિ પટિઞ્ઞાય નાસેતબ્બા હોતિ, નાભૂતાયાતિ અધિપ્પાયો. **પુરિમનયે**તિ દુક્કટવાદે. પુરિમો યુત્તિવસેન પવત્તો, પચ્છિમો પાળિવચનવસેન પવત્તોતિ વેદિતબ્બો.

૩૮૫-૬. **પીતિસુખેહી**તિ એત્થ “સુખેના”તિ વત્તબ્બે પીતિગ્ગહણં તતિયજ્ઝાનસુખં, કાયિકઞ્ચ અપનેતું સમ્પયુત્તપીતિયા વુત્તં. સચે ચુદિતકવસેન કતં અમૂલકં નામ, “અનજ્ઝાપન્નં અકત”ન્તિ વદેય્ય, ઇમે કરિસ્સન્તિ, તસ્મા “તાદિસં દિટ્ઠસઞ્ઞી હુત્વા ચોદેતી”તિ પાઠો . “એતેન નયેન સુતમુતપરિસઙ્કિતાનિપિ વિત્થારતો વેદિતબ્બાની”તિ પાઠો. “**ચતુન્નં અઞ્ઞતરેના**”તિ પાતિમોક્ખુદ્દેસે એવ આગતે ગહેત્વા વુત્તં, ઇતરેસં અઞ્ઞતરેનાપિ અનુદ્ધંસેન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસોવાતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. ભિક્ખુભાવા હિ ચાવનસમત્થતો. “સમીપે ઠત્વા”તિ વચનતો પરમ્મુખા ચોદેન્તસ્સ, ચોદાપેન્તસ્સ વા સીસં ન એતિ. દિટ્ઠઞ્ચે સુતેન પરિસઙ્કિતેન ચોદેતિ ચોદાપેતિ, સુતપરિસઙ્કિતં વા દિટ્ઠાદીહિ ચોદિતે વા ચોદાપિતે વા સીસં એતિ એવ અમૂલકેન ચોદિતત્તા. વુત્તઞ્હેતં “દિટ્ઠસ્સ હોતિ પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપજ્જન્તો, તઞ્ચે ચોદેતિ ‘સુતો મયા...પે॰... સઙ્ઘાદિસેસસ્સા”તિ (પારા॰ ૩૮૭). “અસુદ્ધો હોતિ પુગ્ગલો અઞ્ઞતરં પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નો, તઞ્ચે અસુદ્ધદિટ્ઠિ સમાનો અનોકાસં કારાપેત્વા ચાવનાધિપ્પાયો વદેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. ઓકાસં કારાપેત્વા ચાવનાધિપ્પાયો વદેતિ, અનાપત્તી”તિ (પારા॰ ૩૮૯) ઇમિના ન-સમેન્તં વિય ખાયતિ, કથં? દિટ્ઠસ્સ હોતિ પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપજ્જન્તો નામ અસુદ્ધો પુગ્ગલો હોતિ, “અઞ્ઞતરસ્મિં અસુદ્ધદિટ્ઠિ સમાનો તઞ્ચે ચોદેતિ ‘સુતો મયા પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નોસી’તિ, આપત્તિ વાચાય વાચાય સઙ્ઘાદિસેસસ્સા”તિ વચનતો પુરિમનયેનાપત્તિ. “ચાવનાધિપ્પાયો વદેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા”તિ વચનતો પચ્છિમનયેન સઙ્ઘાદિસેસેન આપત્તીતિ દ્વે પાળિનયા અઞ્ઞમઞ્ઞં વિરુદ્ધા વિય દિસ્સન્તિ,

ન ચ વિરુદ્ધં બુદ્ધા કથયન્તિ, તસ્મા એત્થ યુત્તિ પરિયેસિતબ્બા. અટ્ઠકથાચરિયા તાવાહુ ''સમૂલકેન વા સઞ્ઞાસમૂલકેન વા ચોદેન્તસ્સ અનાપત્તિ, અમૂલકેન વા પન સઞ્ઞાઅમૂલકેન વા ચોદેન્તસ્સ આપત્તી''તિ. તસ્સત્થો – દસ્સનસવનપરિસઙ્કનમૂલેન સમૂલકેન વા તદભાવેન અમૂલકેનાપિ સઞ્ઞાસમૂલકેન વા ચોદેન્તસ્સ અનાપત્તિ, દસ્સનાદિમૂલાભાવેન અમૂલકેન વા તબ્ભાવેન સમૂલકેનાપિ સઞ્ઞાઅમૂલકેન વા ચોદેન્તસ્સ આપત્તિ, તસ્મા દિટ્ઠસ્સ હોતિ.

પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપજ્જન્તોતિઆદિમ્હિ દસ્સનમૂલેન સમૂલકેનાપિ ''સુતો મયા''તિ વચનતો સઞ્ઞાઅમૂલકેન વા ચોદેતિ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સ. તદત્થસ્સ આવિભાવત્થં ''દિટ્ઠે વેમતિકો''તિઆદિ વારા વુત્તાતિ વેદિતબ્બા.

અસુદ્ધો હોતિ પુગ્ગલોભિઆદિમ્હિ પન સમૂલકેન, સઞ્ઞાસમૂલકેન વા ચોદિતત્તા અનાપત્તીતિ. એવમેવં પન તદત્થદીપનત્થં તે વારા વુત્તા. તત્થ હિ ''અદિટ્ઠસ્સ હોતી''તિઆદિવારા અમૂલકેન ચોદેન્તસ્સ આપત્તિ હોતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તા. ''દિટ્ઠે વેમતિકો''તિઆદિના સઞ્ઞાઅમૂલકેન ચોદેન્તસ્સ આપત્તિ હોતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તા. અઞ્ઞથા ''દિટ્ઠસ્સ હોતિ, દિટ્ઠે વેમતિકો''તિઆદિવારા નિબ્બિસેસા ભવેય્યું. ઇદં પનેત્થ સન્નિટ્ઠાનં-યથા અસુદ્ધં પુગ્ગલં અનોકાસં કારાપેત્વા ચોદેન્તસ્સ દુક્કટં, અક્કોસાધિપ્પાયસ્સ ચ ઓમસવાદેન દુક્કટસ્સ, તથા અસુદ્ધદિટ્ઠિકોપિ અસુદ્ધં અસુદ્ધદિટ્ઠિ અમૂલકેન ચોદેતિ, આપત્તિ. સમૂલકેન વા ચોદેતિ, અનાપત્તીતિ તં સન્નિટ્ઠાનં યથા ''અનાપત્તિ સુદ્ધે અસુદ્ધદિટ્ઠિસ્સ અસુદ્ધે અસુદ્ધદિટ્ઠિસ્સા''તિ ઇમિના સંસન્દતિ, તથા ગહેતબ્બં. અઞ્ઞથા યુત્તિ પરિયેસિતબ્બા.

સીલસમ્પન્નોતિ એત્થ ''દુસ્સીલસ્સ વચનં અપ્પમાણં. ભિક્ખુની હિ ભિક્ખુમ્હિ અનિસ્સરા, તસ્મા ઉક્કટ્ઠનયે વિધિં સન્ધાય થેરેન વુત્તં. દુતિયત્થેરેન ભિક્ખુની અજાનિત્વાપિ ચોદેતિ, સિક્ખમાનાદયો વા ચોદેન્તિ, તેસં સુત્વા ભિક્ખૂ એવ વિચારેત્વા તસ્સ પટિઞ્ઞાય કારેન્તિ. કો એત્થ દોસોતિ ઇદં સન્ધાય વુત્તં. તતિયેન તિત્થિયાનં વચનં સુત્વાપિ ભિક્ખૂ એવ વિચારેન્તિ, તસ્મા ન કોચિ ન લભતીતિ એવં સબ્બં સમેતીતિ અપરે''તિ વુત્તં. **તિંસાનિ** તિંસવન્તાનિ. **અનુયોગો**તિ પટિવચનં. **એહિતી**તિ આગમિસ્સતિ. **દિટ્ઠસન્તાનેના**તિ દિટ્ઠનયેન, દિટ્ઠવિધાનેનાતિ અધિપ્પાયો. **પતિટ્ઠાયા**તિ પતિટ્ઠં લભિત્વા. **ઠાને**તિ લજ્જિટ્ઠાને.

ગાહન્તિ ''અહં ચોદેસ્સામી''તિ અત્તાદાનગ્ગહણં. **ચેતના**તિ અત્તાદાનગ્ગહણચેતના. **વોહારો**તિ ઇતો, એત્તો ચ ઞત્વા પકાસનં. **પણ્ણત્તી**તિ નામપઞ્ઞત્તિ. યા વચીઘોસારમ્મણસ્સ સોતદ્વારપ્પવત્તવિઞ્ઞાણસન્તાનસ્સ અનન્તરં ઉપ્પન્નેન ઉપલદ્ધપુબ્બસઙ્કેતેન મનોદ્વારવિઞ્ઞાણેન વિઞ્ઞાયતિ, યસ્સા વિઞ્ઞાતત્તા તદત્થો પરમત્થો વા અપરમત્થો વા તતિયવારં ઉપ્પન્નેન મનોવિઞ્ઞાણેન વિઞ્ઞાયતીતિ નામાદીહિ છહિ બ્યઞ્જનેહિ પાળિયા પકાસિતા, સા ''વિજ્જમાનપઞ્ઞત્તિ અવિજ્જમાનપઞ્ઞત્તી''તિઆદિના છધા આચરિયેહિ દસ્સિતા. તબ્ભાગિયભાવો અતબ્ભાગિયભાવો ચ નિપ્ફન્નધમ્મસ્સેવ યુજ્જતિ, ન પઞ્ઞત્તિયા અધિકરણીયવત્થુત્તા , અધિકરણે પવત્તત્તા ચ અધિકરણો મઞ્ચટ્ઠે મઞ્ચોપચારો વિયાતિ ચ. ''**પરિયાયેના**તિ અમૂલકા નામપઞ્ઞત્તિ નત્થિ. પરિયાયમત્તં, સભાવતો નત્થિ. અભિધાનમત્તમેવ, અભિધેય્યં નત્થી''તિ ચ લિખિતં. **ઇધેવા**તિ ઇમસ્મિં એવ સિક્ખાપદે. **ન સબ્બત્થા**તિ વિવાદાધિકરણાદીસુ. કસ્મા? **ન હી**તિઆદિ. વિવાદાધિકરણાદીનમત્થિતા વિય અમૂલકં અધિકરણં નત્થીતિ. **પુબ્બે વુત્તસમથેહી**તિ ''યં અધિકિચ્ચ સમથા વત્તન્તી''તિ વુત્તસમથેહીતિ અધિપ્પાયો. અપિચ **સભાવતો નત્થી**તિ અપ્પટિલદ્ધસભાવત્તા વુત્તં. અનુપ્પન્નં વિય વિઞ્ઞાણાદિ. **ન હિ વિવાદાદીનં પણ્ણત્તિ અધિકરણટ્ઠો**તિ પણ્ણત્તિં

અધિકિચ્ચ સમથા ન પવત્તન્તિ, તસ્મા ન તસ્સા અધિકરણીયતાતિ ન વિવાદાદીનં પણ્ણત્તિ અધિકરણટ્ઠોતિ અધિપ્પાયો. હોતિ ચેત્થ –

''પારાજિકાપત્તિ અમૂલિકા ચે,
પણ્ણત્તિમત્તા ફલમગ્ગધમ્મા;
ચતુત્થપારાજિકવત્થુભૂતા,
પણ્ણત્તિમત્તાવ સિયું તથેવ.

''તતો દ્વિધા મગ્ગફલાદિધમ્મા,
સિયું તથાતીતમનાગતઞ્ચ;
પણ્ણત્તિછક્કં ન સિયા તતો વા,
પરિયાયતો સમ્મુતિવાદમાહા''તિ.

અનુવદન્તીતિ અક્કોસન્તિ. **કિચ્ચયતા**તિ કરણીયતા. તં કતમન્તિ ચે? **અપલોકનકમ્મ**ન્તિઆદિ. **કિચ્ચ**ન્તિ વિઞ્ઞત્તિસમુટ્ઠાપકચિત્તં કિર અધિપ્પેતં.

૩૮૭. **સુતાદીનં અભાવેન અમૂલકત્ત**ન્તિ એત્થ યો દિસ્વાપિ ''દિટ્ઠોસિ મયા''તિ વત્તું અસક્કોન્તો અત્તનો દિટ્ઠનિયામેનેવ ''સુતોસિ મયા''તિ વદતિ. તસ્સ તસ્મિં અસુદ્ધદિટ્ઠિત્તા આપત્તિ, ઇધ પન યો પુબ્બે સુત્વા અનાપત્તિ, પચ્છા તં વિસ્સરિત્વા સુદ્ધદિટ્ઠિ એવ સમાનો વદતિ, તં સન્ધાય વુત્તં. ''એસ નયો સબ્બત્થાતિ અપરે''તિ વુત્તં. જેટ્ઠબ્બતિકો કાકેકપ્પટિવત્તા . **યદગ્ગેના**તિ યાવતા, યદા વા. **નો કપ્પેતી**તિઆદિ વેમતિકાભાવદીપનત્થમેવ વુત્તન્તિ દસ્સેતિ. તેન વેમતિકોવ નસ્સરતિ સમ્મુટ્ઠો નામાતિ આપજ્જતિ, તં ન યુત્તં તદનન્તરભાવતો, તસ્મા દુતિયત્થેરવાદો પચ્છા વુત્તો.

૩૮૯. **સબ્બત્થા**તિ સબ્બઅટ્ઠકથાસુ. **ઓકાસકમ્મ**ન્તિ ઓકાસકરણં. ''ઓકાસેન કમ્મં ઓકાસકમ્મ''ન્તિ લિખિતં. અસૂરિયં પસ્સતિ કઞ્ઞાતિ એત્થ યથા કઞ્ઞા સૂરિયં ન પસ્સતીતિ ભવતિ, એવં ''અનોકાસં કારેત્વા''તિ વુત્તે ઓકાસં ન કારેત્વાતિ હોતિ.

પઠમદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુતિયદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૯૧. **વેળુવનેયેવા**તિ ઇદં તેહિ વુત્તવેલં સન્ધાય વુત્તં. ''પુબ્બે મયં આવુસો સુતેન અવોચુમ્હા''તિ ''અમ્હેહિ સા ઉસ્સાહિતા કુપિતેહિ અનત્તમનેહી''તિઆદિવચનં સન્ધાય વુત્તં, **અઞ્ઞભાગસ્સ ઇદ**ન્તિ મનુસ્સભિક્ખુભાવતો અઞ્ઞભાગસ્સ તિરચ્છાનછગલકભાગસ્સ ઇદં છગલકજાતં અધિકરણં. **અઞ્ઞભાગો વા અસ્સ અત્થી**તિ સો તિરચ્છાનછગલકભાવસઙ્ખાતો અઞ્ઞભાગો અસ્સ છગલકસ્સ અત્થીતિ સ્વાયં છગલકો અઞ્ઞભાગિયં અધિકરણં નામ.

તત્થ પટિમાય સરીરં, સિલાપુત્તકસ્સ સરીરન્તિ નિદસ્સનં, પઠમં પનેત્થ નિબ્બચનં જાતિપદત્થોતિવાદીનં મતેન વુત્તં. સા હિ સામિભાવેન, નિચ્ચભાવેન ચ પધાનત્તા સત્તિસભાવે ઠિતા. તબ્બિપરીતકત્તા બ્યત્તાકતિ

જાતિયો તુ પદત્થો ઇતિ ઇમસ્સ સુત્તસ્સ વસેન દુતિયં નિબ્બચનં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **નામકરણસઞ્ઞાય આધારો**તિ એત્થ નામમેવ નામકરણં. નામં કરોન્તાનં સઞ્ઞા નામકરણસઞ્ઞા, તસ્સા. મનુસ્સજાતિકો છગલકજાતિઆધારો નામ. ન હિ તં નામં કચ્છપલોમં વિય અનાધારન્તિ અધિપ્પાયો. તં પન છગલકસ્સ દબ્બોતિ દિન્નનામં ''દેસો''તિ વુચ્ચતિ. તસ્મા થેરં અમૂલકેનાતિઆદિના અઞ્ઞમ્પિ વત્થું થેરસ્સ લિસ્સતિ સિલિસ્સતિ વોહારમત્તેનેવ, ન અત્થતો, ઈસકં અલ્લીયતીતિ લેસોતિ અધિપ્પાયો. યસ્મા દેસલેસા અત્થતો નિન્નાનાકરણા, તસ્મા ''કઞ્ચિદેસં લેસમત્તં ઉપાદાયા''તિ ઉદ્ધરિત્વા ''દસ લેસા જાતિલેસો''તિઆદિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. યથા નિદાને , એવં સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયમ્પિ માતિકાયમ્પિ અયમેવત્થો. યસ્મા **અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સા**તિ છગલકસ્સ. **કઞ્ચિદેસં લેસમત્તં ઉપાદાયા**તિ દબ્બોતિ નામં ઉપાદાયાતિ અયમત્થો અટ્ઠુપ્પત્તિવસેનેવ આવિભૂતો, તસ્મા ન વિભત્તો. કિઞ્ચ ભિય્યો અનિયમત્તા. ન હિ મેત્તિયભૂમજકાનં વિય સબ્બેસમ્પિ છગલકમેવ અઞ્ઞભાગિયં અધિકરણં હોતિ. અઞ્ઞં ગોમહિંસાદિકમ્પિ હોતિ, ન ચ મેત્તિયભૂમજકા વિય સબ્બેપિ નામલેસમત્તમેવ ઉપાદિયન્તિ. અઞ્ઞમ્પિ જાતિલેસાદિં ઉપાદિયન્તિ, તસ્મા અનિયમત્તા ચ યથાવુત્તનયેન ન વિભત્તં. કિઞ્ચ ભિય્યો તથા વુત્તે છગલકસ્સેવ અઞ્ઞભાગિયતા સમ્ભવતિ, ન અઞ્ઞસ્સ, યેન સોવ દસ્સિતો. લેસો ચ નામ લેસોવ, ન જાતિઆદિ, યેન સોવ દસ્સિતોતિ એવં મિચ્છાગાહપ્પસઙ્ગતો ચ તથા ન વિભત્તો.

૩૯૩. **અઞ્ઞભાગિયસ્સા**તિ ચુદિતકતો અઞ્ઞસ્સ. **અધિકરણસ્સા**તિ મનુસ્સસ્સ વા અમનુસ્સસ્સ વા તિરચ્છાનગતસ્સ વાતિ એવં વત્તબ્બં. એવઞ્હિ વુત્તે મનુસ્સાદીનંયેવ જાતિલેસાદયો વુત્તા હોન્તિ, અઞ્ઞથા ચતુન્નં અધિકરણાનં તે આપજ્જન્તિ ''અધિકરણસ્સ કઞ્ચિ દેસં લેસમત્ત''ન્તિ સામિવચનં પુબ્બઙ્ગમં ઉદ્દિટ્ઠત્તાતિ ચે? ન, નામસ્સ વિય જાતિઆદીનં મનુસ્સાદીનં આધારભાવનિયમસમ્ભવતો, અધિકરણભાવાનિયમતોતિ વુત્તં હોતિ. નિયમે ચ સતિ જાતિયા આધારો જાતિ, લિઙ્ગસ્સ ચ લિઙ્ગં, આપત્તિયા ચ આપન્નો આધારો, વિરુદ્ધાનમ્પિ અસમાદિન્નાનમ્પિ પત્તચીવરાનં સામિકો આધારો, યેન અધિકરણસઙ્ખ્યં ગચ્છેય્યાતિ આપજ્જતીતિ અધિકરણસ્સાતિ પદં અભાજેતબ્બમેવ ભવેય્યાતિ ન ઉદ્ધરિતબ્બં સિયા, ઉદ્ધરિતબ્બં. તસ્મા ''**અધિકરણન્તિ વચનસામઞ્ઞતો**''તિઆદિ સબ્બં વત્તબ્બં. **અપાકટા** ઇતો અઞ્ઞત્ર દસ્સિતટ્ઠાનાભાવતો. **જાનિતબ્બા ચ વિનયધરેહિ** યસ્મા અઞ્ઞથા **પરિવારે** ''વિવાદાધિકરણં ચતુન્નં અધિકરણાનં વિવાદાધિકરણં ભજતી''તિઆદિના નયેન અનાગતટ્ઠાને ''કસ્મા''તિ વુત્તે કારણં ન પઞ્ઞાયેય્ય, તસ્મા તેસં તબ્ભાગિયતા ચ અઞ્ઞભાગિયતા ચ જાનિતબ્બા વિનયધરેહિ. તાસુ હિ વિઞ્ઞાતાસુ વિવાદાધિકરણં વિવાદાધિકરણં ભજતિ. કસ્મા? તબ્ભાગિયત્તા. ઇતરં ન ભજતિ અઞ્ઞભાગિયત્તાતિ સુખકારણતો પઞ્ઞાયન્તિ, તસ્મા **વચનસામઞ્ઞતો લદ્ધં અધિકરણં નિસ્સાયા**તિઆદિ. તત્થ યસ્મા આપત્તઞ્ઞભાગિયં મહાવિસયં, ઇતરેહિ અસદિસનિદ્દેસઞ્ચ, તસ્મા તં અધિકરણપરિયાપન્નમ્પિ સમાનં વિસું વુત્તં ''આપત્તઞ્ઞભાગિયં વા હોતી''તિ. અધિકરણપરિયાપન્નત્તા ચ ''અધિકરણઞ્ઞભાગિયં વા''તિ એત્થ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તત્થાપિ મહાવિસયત્તા, **માતિકાયં** આગતત્તા ચ પઠમં અઞ્ઞભાગિયતા વુત્તા, પચ્છા તબ્ભાગિયતાતિ વેદિતબ્બા. તત્થ યસ્મા અધિકરણઞ્ઞભાગિયવચનેન અત્થાપત્તિનયેન સિદ્ધં. અધિકરણં તબ્ભાગિયં, તસ્મા ''અધિકરણં તબ્ભાગિયં હોતી''તિ એવં ઉદ્દેસં અકત્વા ''કથં અધિકરણં અધિકરણસ્સ તબ્ભાગિયં હોતી''તિ પુચ્છાપુબ્બઙ્ગમનિદ્દેસો કતો. તત્થાપિ આપત્તાધિકરણસ્સ અઞ્ઞભાગિયતા કિઞ્ચાપિ પારાજિકેન અનુદ્ધંસિભાધિકારત્તા પારાજિકાનંયેવ વસેન વુત્તા, અથ ખો સેસાપત્તિક્ખન્ધવસેનાપિ વેદિતબ્બા. યા ચ સા ચોદના ''અસુકો નામ ભિક્ખુ સઙ્ઘાદિસેસં અજ્ઝાપજ્જન્તો દિટ્ઠો હોતી''તિઆદિકા, તત્થ ''સઙ્ઘાદિસેસે થુલ્લચ્ચયદિટ્ઠિ હોતિ, દુબ્ભાસિતે સઙ્ઘાદિસેસદિટ્ઠિ હોતી''તિ એવમાદિકા વિનયે

અપકતઞ્ઞુતાય, તંતંવત્થુસરિક્ખતાય વા વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. સબ્બત્થાપિ ‘‘પારાજિકદિટ્ઠિ હોતી’’તિ ન વુત્તં. તથાસઞ્ઞિનો અનાપત્તિતો. ‘‘**તબ્ભાગિયવિચારણાય**’’ન્તિ તબ્ભાગિયપદનિદ્દેસે અઞ્ઞભાગિયતાયપિ નિદ્દિટ્ઠત્તા વુત્તં.

વત્થુસભાગતાયાતિ અનુવાદવત્થુસભાગતાયાતિ અત્થો. અઞ્ઞથા ‘‘ચતસ્સો વિપત્તિયો’’તિ વચનં વિરુજ્ઝેય્ય. **સભાવસરિક્ખાસરિક્ખતો ચા**તિ સભાવેન સદિસાસદિસતો. તત્થ ઞાનાદિવત્થુવિસભાગતાયપિ સભાવસરિક્ખતાય ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મપારાજિકાપત્તિ તસ્સેવ તબ્ભાગિયાવ હોતિ. તથા વત્થુવસેન અનુવાદાધિકરણં, કિચ્ચાધિકરણઞ્ચ પાટેક્કં ચતુબ્બિધમ્પિ વુત્તઞ્ઞભાગિયં ન જાતં, તસ્મા તદઞ્ઞભાગિયતાય વિદિતાય તબ્ભાગિયતા પારિયેસયુત્તિયા અવુત્તાપિ સિજ્ઝતીતિ કત્વા ‘‘અઞ્ઞભાગિયમેવ પઠમં નિદ્દિટ્ઠ’’ન્તિપિ વત્તું યુજ્જતિ. **એકંસેન તબ્ભાગિયં ન હોતી**તિ સરિક્ખવસેન અરહત્તં આપત્તિ અનાપત્તીતિ વિવાદસબ્ભાવતો અબ્યાકતભાવેન વિવાદાધિકરણસ્સપિ અઞ્ઞભાગિયં સિયા, **પાળિયં** આપત્તાધિકરણસ્સ વુત્તત્તા એવં વુત્તં, **આદિતો પટ્ઠાયા**તિ ‘‘અઞ્ઞભાગિયસ્સ અધિકરણસ્સા’’તિ ઇતો પટ્ઠાય. ‘‘મેથુનરાગેન મનુસ્સવિગ્ગહો દોસેનાતિઆદિના સરિક્ખતો ચા’’તિ લિખિતં. તં વત્થુવિસભાગતાય એવ સિદ્ધં. અયં પન વત્થુસભાગતાયપિ સતિ આપત્તિસભાગતા સરિક્ખતોતિ નો તક્કોતિ ચ, એકસ્મિમ્પિ હિ વત્થુસ્મિં આપત્તિભેદો હોતીતિ **આચરિયો**. પરતો વુત્તનયેન વેદિતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો.

‘‘કિચ્ચમેવ કિચ્ચાધિકરણ’’ન્તિ વુત્તત્તા સઙ્ઘકમ્માનમેતં અધિવચનં. **કમ્મલક્ખણ**ન્તિ કમ્માનં સભાવં. **તં નિસ્સાયા**તિ પુબ્બેવ હિ સંવિધાય સઙ્ઘો કમ્મં કરોતિ. અથ વા **પુરિમં પુરિમ**ન્તિ પરિવાસઉક્ખેપનિયાદીનિ સઙ્ઘકમ્માનિ નિસ્સાય અબ્ભાનઓસારણાદિ ઉપ્પન્નન્તિ કત્વા વુત્તં. તસ્મા કિઞ્ચાપિ સઙ્ઘકમ્મમેવ કિચ્ચાધિકરણં, તથાપિ સેસવિસેસો લબ્ભતીતિ દસ્સેતિ.

૩૯૪. અત્થતો એકં, તસ્મા દેસસ્સ અત્થમવત્વા ‘‘લેસો’’તિઆદિ વુત્તં કિર.

૩૯૫. સવત્થુકં કત્વાતિ પુગ્ગલસ્સ ઉપરિ આરોપેત્વા ખત્તિયાદિભાવેન એકજાતિકોપિ દીઘરસ્સકાળકોદાતાદીનં દિટ્ઠસુતપરિસઙ્કિતાનં વસેન અઞ્ઞભાગિયતા, દીઘં ખત્તિયં અજ્ઝાચરન્તં દિસ્વા રસ્સાદિખત્તિયપઞ્ઞત્તિયા આધારભાવતો જાતિલેસેન ચોદેતિ, એકં વા ખત્તિયં અજ્ઝાચરન્તં દિસ્વા તતો વિસિટ્ઠઞ્ઞભાગભૂતં ખત્તિયં જાતિલેસં ગહેત્વા ‘‘ખત્તિયો દિટ્ઠો ત્વં ખત્તિયોસી’’તિ ચોદેતિ દિટ્ઠાદિઅઞ્ઞભાગેન. એત્થ ચ ‘‘દીઘાદયો, દિટ્ઠાદયો ચ જાતિનામાદીનં વત્થુભૂતત્તા અધિકરણ’’ન્તિ લિખિતં. તં ‘‘અધિકરણભાવાનિયમતો’’તિ વુત્તદોસં નાતિક્કમતિ, **અટ્ઠકથાયં** ‘‘ખત્તિયજાતિપઞ્ઞત્તિયા આધારવસેન અધિકરણતા ચ વેદિતબ્બા’’તિ વુત્તં. તમ્પિ નામગોત્તતો અઞ્ઞિસ્સા નામગોત્તપઞ્ઞત્તિયા નામ કસ્સચિ અભાવતો ન સબ્બસાધારણં, તસ્મા ‘‘અધિકરણસ્સા’’તિ પદુદ્ધારણં અધિકરણચતુક્કદસ્સનત્થં, તં સમાનવચનદસ્સનત્થન્તિ નો તક્કોતિ. તત્થ **દીઘાદિનો વા દિટ્ઠાદિનો વા**તિ એત્થ દીઘાદિતા, દિટ્ઠાદિતા ચ અઞ્ઞભાગો, યો ચુદિતકો ઇતરસ્સ વિસેસો યતો અઞ્ઞોતિ વુચ્ચતિ.

૩૯૯. લહુકં આપત્તિન્તિ પારાજિકતો લહુકાપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસાદિ. તેનેવ અન્તે તં દસ્સેન્તેન ‘‘ભિક્ખુ સઙ્ઘાદિસેસં અજ્ઝાપજ્જન્તો દિટ્ઠો હોતી’’તિઆદિ વુત્તં. આપત્તિલેસોપિ કિમત્થં જાતિલેસાદયો વિય ન વિત્થારિતોતિ ચે? તથા અસમ્ભવતોતિ વેદિતબ્બં.

૪૦૦. સાટકપત્તો સરીરટ્ઠપત્તો. આપત્તિયાતિ પારાજિકાપત્તિયા અઞ્ઞભાગિયં સઙ્ઘાદિસેસાદિ, અધિકરણઞ્ચ આપત્તિપઞ્ઞત્તિયા. ‘‘લેસો નામ આપત્તિભાગો’’તિ વુત્તત્તા આપત્તિભાવલેસો વુત્તોતિ વેદિતબ્બો, તસ્મા પારાજિકાપત્તિતો અઞ્ઞભાગિયસ્સ આપત્તિપઞ્ઞત્તિયા આધારણટ્ઠેન ‘‘અધિકરણ’’ન્તિ સઙ્ખ્યં ગતસ્સ સઙ્ઘાદિસેસાદિનો આપત્તિનિકાયસ્સ આપત્તિભાવલેસં ગહેત્વા ચોદના આપત્તિલેસચોદનાતિ વેદિતબ્બા.

૪૦૮. અનાપત્તિ તથાસઞ્ઞી ચોદેતિ વા ચોદાપેતિ વાતિ આપત્તઞ્ઞભાગિયચોદનાયમેવ, ન અઞ્ઞત્થ. એત્તાવતા પઠમદુટ્ઠદોસે વુત્તવિચરણાય સંસન્દિતં હોતિ, તં ઇધ કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? **કઙ્ખાવિતરણિયા** વચનતો. વુત્તઞ્હિ ‘‘તત્થ ઇધ ચ આપત્તઞ્ઞભાગિયચોદનાય તથાસઞ્ઞિનોપિ અનાપત્તી’’તિ.

અઞ્ઞાભાગિયસિક્ખં યો, નેવ સિક્ખતિ યુત્તિતો. ગચ્છે વિનયવિઞ્ઞૂહિ, અઞ્ઞભાગિયતઞ્ચ

સોતિ.

દુતિયદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પઠમસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૦૯. ‘‘વજ્જં ન ફુસેય્યા’’તિ ચ પાઠો.

૪૧૦. તેસં અનુરૂપાજાનનતો **અસબ્બઞ્ઞૂ અસ્સ**. ‘‘ન, ભિક્ખવે, અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૨૦૪) વુત્તત્તા પટિક્ખિત્તમેવ. **તિકોટિપરિસુદ્ધ**ન્તિ પરસ્સ પાપપસઙ્ગનિવારણત્થં વુત્તં, ન પટિચ્ચકમ્મનિવારણત્થં **કોટીહી**તિ આકારેહિ. **પરિસુદ્ધ**ન્તિ વિમુત્તં. દસહિ લેસેહિ ઉદ્દિસ્સ કતં સમણા પરિભુઞ્જન્તિ, અસ્સમણા ઇમેતિ સાસનસ્સ ગરહભાવો આગચ્છેય્ય , ગરહપચ્ચયા લોકો વા અપુઞ્ઞં અરિયૂપવાદં પસવેય્ય, તેહિ વિમુત્તન્તિ અત્થો. **વાગુર**ન્તિ મિગજાલં. **અત્તનો અત્થાય વા**તિઆદિના પરેસં અત્થાય કતે કપ્પિયભાવં દસ્સેત્વા ભિક્ખૂનઞ્ચ અઞ્ઞેસઞ્ચ અત્થાય કતે તં દસ્સેતું ‘‘**મતાનં પેતકિચ્ચત્થાયા**’’તિઆદિમાહ.

યં યં હીતિઆદિ તસ્સ કારણસ્સ દસ્સનત્થં વુત્તં. પુન પઞ્ચન્નં સહધમ્મિકાનં અત્થાય કતં ન કપ્પતીતિ વુત્તન્તિ કિર **ધમ્મસિરિત્થેરો. ગણ્ઠિપદે** ‘‘ભિક્ખૂનમેવ સુદ્ધાનં અત્થાય કતં ન વટ્ટતી’’તિ લિખિતં. અપરેહિ પન ‘‘**મતાનં પેતકિચ્ચત્થાયા**તિઆદિના વુત્તેપિ કપ્પતિ, **ભિક્ખૂનંયેવ અત્થાયા**તિ ઇમિના ‘ભિક્ખૂનમ્પિ દત્વા મયં ભુઞ્જિસ્સામા’તિ કતમ્પિ વુત્તં. પુન ‘પઞ્ચસુ એકં ઉદ્દિસ્સકતં ઇતરેસં ન કપ્પતી’તિ દસ્સનત્થં ‘**પઞ્ચસુ હિ સહધમ્મિકેસૂ**તિઆદિ વુત્ત’ન્તિ વદન્તી’’તિ વુત્તં. અઞ્ઞતરસ્મિં પન **ગણ્ઠિપદે** ‘‘અમ્હાકન્તિ ચ રાજયુત્તાદીનન્તિ ચ વુત્તે વટ્ટતીતિ વત્વા ‘તુમ્હાક’ન્તિ અવત્વા ‘પેતકિચ્ચત્થાયાતિ વુત્તેપિ વટ્ટતી’તિ ચ દસ્સેત્વા સબ્બત્થ વુત્તાનં, આદિસદ્દેન સઙ્ગહિતાનઞ્ચ લક્ખણં ઠપેન્તેન ‘ભિક્ખૂનંયેવા’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ‘ભિક્ખૂનં ઉદ્દિટ્ઠે એવાતિ અધિપ્પાયેના’તિ વુત્તં. ન ‘તુમ્હાકં, અમ્હાકઞ્ચાતિ વુત્તે અનાપત્તી’તિ દસ્સનત્થં. કસ્મા? મિસ્સકવારસ્સ અભાવા. લક્ખણં નામ વુત્તાનં, વુત્તસદિસાનઞ્ચ હોતિ. ‘સચે પેતકિચ્ચત્થાયાતિ વુત્તટ્ઠાને ભિક્ખૂનં ભોજનં સન્ધાય કરોન્તી’તિ વદન્તિ મહાઅટ્ઠકથાયઞ્ચ ‘તસ્મિં વારે ચ ન તુમ્હાકન્તિ વુત્તે વટ્ટતી’તિ વુત્તત્તા. તેનેવ ઇધાપિ ‘પેતકિચ્ચત્થાય, મઙ્ગલાદીનં વા અત્થાય કતેપિ એસેવ નયો’તિ પુબ્બે વુત્તત્થવસેન વુત્તં. ‘અવધારણત્થેન મિસ્સકે વટ્ટતી’તિ ચે? ‘કપ્પિયમંસસ્સ હિ પટિગ્ગહણે આપત્તિ નત્થી’તિ વચનેન અકપ્પિયપટિગ્ગહણે આપત્તીતિ આપન્નં,

‘તઞ્ચ ગહેતબ્બં સિયા’તિ પટિક્ખિપિતબ્બા’’તિ વુત્તં, તં સુન્દરં વિય દિસ્સતિ, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં. **યત્થ ચા**તિ ભિક્ખૂનં અત્થાય કતેપિ. તમત્થં આવિ કાતું “**સચે પના**”તિઆદિ વુત્તં . એત્થ પન ‘‘ભિક્ખુનીનં દુક્કટં, ઇતરેસં દણ્ડકમ્મવત્થૂ’’તિ વદન્તિ. **કપ્પં નિરયમ્હી**તિ અસઙ્ખ્યેય્યકપ્પં. વિવટ્ટટ્ઠાયિકાલેયેવ સઙ્ઘભેદો હોતીતિ. **કપ્પન્તિ** આયુકપ્પં.

૪૧૧. કુસલન્તિ ખેમં. **આપત્તિભયા કતા લજ્જીહી**તિ એત્થ આપત્તિભયેન અવસ્સં આરોચેન્તીતિ દસ્સનત્થં ‘‘લજ્જી રક્ખિસ્સતી’’તિ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૪૨; પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૫) પોરાણવચનસ્સાનુરૂપતો “**અઞ્ઞેહિ લજ્જીહી**”તિ વુત્તં. અલજ્જિસ્સપિ અનારોચેન્તસ્સ આપત્તિયેવ ‘‘યે પસ્સન્તિ યે સુણન્તી’’તિ વચનતો.

૪૧૬. અસમનુભાસન્તસ્સાતિ કમ્મકારકે કત્તુનિદ્દેસો, સમનુભાસનકમ્મં અકરિયમાનસ્સાતિ અત્થો. **ઓદિસ્સ અનુઞ્ઞાતો** નામ ઉમ્મત્તકખિત્તચિત્તવેદનટ્ટાદિકો ‘‘અનાપત્તિ આદિકમ્મિકસ્સા’’તિ **અરિટ્ઠસિક્ખાપદે** આગતત્તા અત્થીતિ ચે? **યમ્પી**તિઆદિ. **સા પનેસા** અનાપત્તિ. **સો વુચ્ચતી**તિ તત્થ આગતોપિ સકમ્મબ્યાવટોપિ એવં વુચ્ચતિ. **એતેનુપાયેના**તિ અસમનુભાસન્તસ્સ ચ આદિકમ્મિકસ્સ ચ વુત્તત્થવસેન. **ઠપેત્વા અરિટ્ઠસિક્ખાપદન્તિ** તત્થ આદિકમ્મિકપદાભાવા.

તિવઙ્ગિકન્તિ એત્થ વાચાય એવ પટિનિસ્સજ્જન્તસ્સ ઓટ્ઠચલનાદિકાયવિઞ્ઞત્તિ હોતિ, તસ્મા દુવિધમ્પિ વિઞ્ઞત્તિં કથેન્તસ્સ હોતિ. વચીભેદં કાતું અસક્કોન્તસ્સ કાયવિકારં કરોન્તસ્સ અનાપત્તિયા ભવિતબ્બં. કસ્મા? તિવઙ્ગેસુ એકસ્સ પરિહીનત્તા, તસ્મા તિવઙ્ગભાવો આપત્તિયા, અઙ્ગહાનિભાવો અનાપત્તિયાતિ ગહેતબ્બં. એત્થ સિયા – યદિ અઙ્ગહાનિભાવેન અનાપત્તિ, એવં સન્તેપિ વિકારં અકત્વા ચિત્તેનેવ વિસ્સજ્જેન્તસ્સ અનાપત્તિયા ભવિતબ્બન્તિ? તં ન, કસ્મા? **અટ્ઠકથાયં** ‘‘કાયવિકારં વા વચીભેદં વા અકરોન્તસ્સેવ પન આપજ્જનતો અકિરિય’’ન્તિ હિ વુત્તં, ‘‘ચિત્તં વા અનુપ્પાદેન્તસ્સ વા’’તિ ન વુત્તં, તસ્મા ચિત્તઞ્ચ નામ વિઞ્ઞત્તિપટિબદ્ધં એવાતિ વિસું અઙ્ગભાવેનેવ વુત્તત્તા જાનિતબ્બન્તિ ચે? તં ન, દ્વિન્નંયેવ અકિરિયાતિ, તસ્મા ચિત્તેન વિસ્સજ્જેન્તસ્સાપિ આપત્તિ વિય દિસ્સતિ, ઉપપરિક્ખિત્વા ગહેતબ્બં. તત્થ ‘‘અકુસલચિત્ત’’ન્તિ વુત્તન્તિ ચે? ‘‘ચિત્તબાહુલ્લતો વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ. તેપિ કિર બાહુલ્લતો વદન્તિ.

પઠમસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. દુતિયસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૨૨. સઞ્ઞીતિ સઞ્ઞિનો.

દુતિયસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૨૪. પતં પતિતં વિવરિ વિવટ્ટયિ. એકતો ઉસ્સારેતિ ચ ગિળિતતો ઠપેતિ ચ. એકપંસુથુપકનદીસઙ્ગં **દીઘમૂલકપણ્ણસેવાલં સેવાલં** દણ્ડિસિપિપ્પરિં **પણકં** પેસિટ્ઠિં નિસ્સારેતિ. **તિલબીજકન્તિ** સુખુમમૂલપણ્ણકં હુત્વા ઉદકપિટ્ઠે પત્થરિકં **ઉદકપપ્પટકં** નિસ્સારેતિ.

૪૨૫-૬. ‘‘દુબ્બચ્ચજાતિકો’’તિપિ પઠન્તિ. **અપદાનેના**તિ પુરાણકમ્મેન. ‘‘કિં પુબ્બેપિ મયં એવરૂપં કરોમાતિઆદિના એકૂનવીસતી’’તિ **મહાપચ્ચરિયં** કિર વુત્તં. **મહાઅટ્ઠકથાયઞ્ચ અનુમાનસુત્તટ્ઠકથાયઞ્ચ** ‘‘સોળસવત્થુકા’’તિ વુત્તં, તં સમેતિ.

દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. કુલદૂસકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૩૧. ન કેવલં વિહારો એવ કીટાગિરિ, સોપિ ગામો ‘‘**કીટાગિરિ**’’ચ્ચેવ વુચ્ચતિ. ગામઞ્હિ સન્ધાય પરતો ‘‘ન અસ્સજિપુનબ્બસુકેહિ ભિક્ખૂહિ કીટાગિરિસ્મિં વત્થબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. એકસંવચ્છરે દ્વિક્ખત્તું વસ્સતિ કિર, તં સન્ધાય ‘‘**દ્વીહિ મેઘેહી**’’તિ વુત્તં. **સમધિક**ન્તિ છ જને સન્ધાય. **અકતવત્થુ**ન્તિ નવં અટ્ટુપ્પત્તિં. ‘‘જાભિસુમનાદિગચ્છં અલ્લાનં હરિતાનં એવા’’તિ લિખિતં. ભૂતગામબીજગામભેદતો પનેસ ભેદો. **વતત્થાયા**તિ વતિઅત્થાય. **યંકિઞ્ચી**તિ સોદકં વા નિરુદકં વા. **આરામાદિઅત્થાયા**તિ વનરાજિકાદિઅત્થાય. માલાવચ્છરોપનં કુલદૂસકંયેવ સન્ધાય, ગન્થનાદિસબ્બં ન સન્ધાય વુત્તન્તિ. કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? તં દસ્સેતું ‘‘**બુદ્ધેન ધમ્મો**’’તિઆદિ. ‘‘આવેળં આબિળ’’ન્તિપિ પાઠો.

ગોપ્ફનન્તિ ગન્થનં. **વેઠિમ**ન્તિ તગ્ગતિકમેવ. **વેધિમં** અઞ્ઞેન કેનચિ પુપ્ફં વેધેત્વા કતં . **કણ્ટકમ્પિ બન્ધિતુ**ન્તિ એત્થ ‘‘સયં વિજ્ઝનત્થં ન વટ્ટતિ. અઞ્ઞસ્સત્થાય વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. જાલમયં વિતાનં **જાલવિતાનં**. **પુપ્ફપટિચ્છકં** ગવક્ખં વિય સછિદ્દં કરોન્તિ. **તાલપણ્ણગુળક**ન્તિ તાલપણ્ણમયં પુન કતમ્પિ પટિછિજ્જકમેવ. **ધમ્મરજ્જુ** ચેતિયં વા બોધિં વા પુપ્ફપ્પવેસનત્થં આવિજ્ઝિત્વા બદ્ધરજ્જુ. ‘‘કાસાવેન બદ્ધમ્પિ સુત્તવાકાદીહિ બદ્ધં ભણ્ડિતસદિસ’’ન્તિ લિખિતં. **અંસભણ્ડિકં** પસિબ્બકે પક્ખિત્તસદિસત્તા વેધિમં ન જાતં, તસ્મા ‘‘સિથિલબદ્ધસ્સ અન્તરન્તરા પક્ખિપિતું ન વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. ‘‘અઞ્ઞમઞ્ઞં અકુસાપેત્વા અનેકક્ખત્તુમ્પિ પરિક્ખિપિતું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. **પૂરિત**ન્તિ દીઘતો પસારેત્વા પૂરિતં. **ઘટિકદામઓલમ્બકો**તિ ‘‘યમકદામઓલમ્બકો’’તિ લિખિતં. ‘‘ગેણ્ડુખરપત્તદામાનં પટિક્ખિત્તત્તા ચેલાદીહિ કતદામમ્પિ ન વટ્ટતિ અકપ્પિયાનુલોમત્તા’’તિ વદન્તિ.

‘‘**રેચકં** નામ તથાલાસિયનાટનટાનં નચ્ચ’’ન્તિ લિખિતં. તં ‘‘પરિવત્તન્તી’’તિ વુત્તં. ‘‘સારિયો નામ રુતસુનખા સિઙ્ગાલકમ્મકુરુઙ્ગકેળિપને ઠિતા’’તિ કિર પાઠો. ‘‘નિબુજ્ઝન્તી’’તિ પાળિ.

૪૩૨. **અબલબલાદિ**-પદાનં ઉપ્પટિપાટિયા. યથા પામોક્ખાનં વસેન સબ્બેપિ ‘‘અસ્સજિપુનબ્બસુકા’’તિ વુત્તા, તથા પામોક્ખપ્પત્તસાવકસ્સ વસેન તદાયત્તવુત્તિને સબ્બેપિ ‘‘સારિપુત્તા’’તિ. તેન વુત્તં ‘‘ગચ્છથ તુમ્હે સારિપુત્તા’’તિ.

૪૩૩. ‘‘ગામે વા ન વસિતબ્બ’’ન્તિ ઇમિનાવ તસ્મિં ગામે અઞ્ઞત્થ ન વસિતબ્બન્તિ સિદ્ધં. ‘‘તસ્મિં વિહારે વા’’તિ કસ્મા વુત્તન્તિ ચે? અત્થસબ્ભાવતો. યસ્મિઞ્હિ ગામે કુલદૂસકકમ્મં કતં, તસ્મિં ગામે, યસ્મિં વિહારે વસન્તેન કુલદૂસનં કતં, તં વિહારં ઠપેત્વા અઞ્ઞસ્મિં વસિતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સનત્થં. તં કથન્તિ ચે? ‘‘ગામે વા ન વસિતબ્બ’’ન્તિ વચનેન યસ્મિં ગામે કુલદૂસનકમ્મં કતં, તસ્મિં વિહારેપિ વસિતું ન લબ્ભતીતિ આપન્નં, તં દિસ્વા ‘‘તસ્મિં વિહારે’’તિ વુત્તં, તેન તસ્મિં ગામે અઞ્ઞસ્મિં વસિતું લબ્ભતીતિ સિદ્ધં. ‘‘તસ્મિં વિહારે વસન્તેના’’તિ ઇમિના તસ્મિં ગામે અઞ્ઞત્થ વસન્તેન સામન્તગામે પિણ્ડાય ચરિતું વટ્ટતીતિ દીપિતં હોતિ. **સામન્તવિહારેપી**તિ

સામન્તવિહારો નામ તસ્મિંયેવ ગામે તસ્સ વિહારસ્સ સામન્તવિહારો ચ તસ્સ ગામસ્સ સામન્તવિહારો ચાતિ ઉભયં વુચ્ચતિ, એતેન તસ્મિં ગામે અઞ્ઞત્થ વસન્તેન તસ્મિં ગામે પિણ્ડાય ન ચરિતબ્બં. સામન્તગામેપિ પિણ્ડાય ચરિતું વટ્ટતિ, પુન યસ્મિં ગામે કુલદૂસનકમ્મં કતં, તસ્સ સામન્તગામે કુલદૂસકવિહારસ્સ સામન્તવત્થુવિહારે વસન્તેન તસ્મિં ગામેપિ ચરિતું વટ્ટતિ. યસ્મિં સામન્તગામે કુલદૂસકં ન કતં, તસ્મિમ્પિ ચરિતું વટ્ટતિ, નેવ વિહારેતિ અધિપ્પાયો. "**ન નગરે ચરિતુ**"ન્તિ વુત્તત્તા અઞ્ઞસ્મિં વિહારે તસ્મિં ગામે વસિતું વટ્ટતીતિ દીપિતં હોતીતિ એકે. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન વિચારણા એવ નત્થિ, તસ્મા સુટ્ઠુ વિચારેત્વા કથેતબ્બં.

૪૩૬-૭. દાપેતું ન લભન્તિ, પુપ્ફદાનઞ્હિ સિયા. **તસ્સેવ ન કપ્પતી**તિ એત્થ યાગુઆદીનિ આનેત્વા ''દદન્તૂ''તિ ઇચ્છાવસેન વદતિ ચે, સબ્બેસં ન કપ્પતિ, કેવલં પન સુદ્ધચિત્તેન અત્તાનં વા પરેસં વા અનુદ્દિસિત્વા ''ઇમે મનુસ્સા દાનં દત્વા પુઞ્ઞં પસવન્તૂ''તિ વદન્તસ્સ તસ્સેવ ન કપ્પતિ યાગુઆદીનં પચ્ચયપટિસંયુત્તકથાય ઉપ્પન્નત્તા. **મહાઅટ્ઠકથાયમ્પિ** ''પઞ્ચન્નમ્પિ સહધમ્મિકાન''ન્તિ વિસેસેત્વા અવુત્તત્તા અત્થતો સયમેવાતિ અપરે. આચરિયા પન ''યથા **મહાપચ્ચરિયં, કુરુન્દિયઞ્ચ** 'તસ્સેવા'તિ વિસેસેત્વા વુત્તં, એવં **મહાઅટ્ઠકથાયં** વિસેસેત્વા ન વુત્તં, તસ્મા સબ્બેસં ન કપ્પતી''તિ વદન્તિ.

કુલદૂસકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તેરસકકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. અનિયતકણ્ડો

૧. પઠમઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૪૪-૫. ઉદ્દેસન્તિ ઉદ્દિસનં, આસાળ્હિનક્ખત્તં નામ વસ્સૂપગમપૂજા. **સોતસ્સ રહો**તિ એત્થ **રહો**-વચનસામઞ્ઞતો વુત્તં દુટ્ઠુલ્લસામઞ્ઞતો દુટ્ઠુલ્લારોચનપ્પટિચ્છાદનસિક્ખાપદેસુ પારાજિકવચનં વિય. તસ્મા "**ચક્ખુસ્સ રહેનેવ પન પરિચ્છેદો કાતબ્બો**"તિ વુત્તં. કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? ''માતુગામો નામ તદહુજાતાપિ દારિકા''તિ વચનતો, ''અલંકમ્મનિયેતિ સક્કા હોતિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિતુ''ન્તિ વચનતો ચ રહોનિસજ્જસ્સાદો ચેત્થ મેથુનસન્નિસ્સિતકિલેસો, ન દુતિયે વિય દુટ્ઠુલ્લવાચસ્સાદકિલેસો, તસ્મા ચ પઞ્ઞાયતિ ''સોતસ્સ રહો નાધિપ્પેતો''તિ. કેચિ પન ''તઞ્ચ લબ્ભતીતિ વચનસ્સ દસ્સનત્થં વુત્તં, તેન દુતિયે વુત્તા વિઞ્ઞૂ પટિબલા ગહિતા હોતી''તિ વદન્તિ. **યેન વા સા**તિ એત્થ **વા**-સદ્દો ''તેન સો ભિક્ખુ કારેતબ્બો વા''તિ યોજેતબ્બો, સો ચ વિકપ્પત્થો, તસ્મા કારેતબ્બો વા પટિજાનમાનો, ન વા કારેતબ્બો અપ્પટિજાનમાનોતિ અત્થો. તેન વુત્તં **અટ્ઠકથાયં** ''પટિજાનમાનોવ તેન સો ભિક્ખુ કારેતબ્બો...પે॰... ન કારેતબ્બો''તિ. તસ્મા એવ **પાળિયં** તદત્થદ્વયદસ્સનત્થં ''સા ચે એવં વદેય્યા''તિઆદિ વુત્તં. ''સદ્ધેય્યવચસા''તિ ઇમિના સોતાપન્ના અત્થભઞ્જનકં ન ભણન્તિ, સેસં ભણન્તીતિ વાદીનં વાદો પટિસેધિતો હોતિ. ''દિટ્ઠ''ન્તિ વુત્તત્તા ''ઓલોકેસી''તિ સુન્દરં. **રક્ખેય્યાસી**તિ મમ વિસેસં કસ્સચિ નારોચેય્યાસીતિ અધિપ્પાયો.

૪૪૬. ''સા ચે એવં વદેય્ય 'અય્યસ્સ મયા સુતં નિસિન્નસ્સ માતુગામં દુટ્ઠુલ્લાહિ વાચાહિ ઓભાસેન્તસ્સા'''તિ, ઇદં કિમત્થમેત્થ વુત્તં, ન અધિપ્પેતઞ્હેતં ઇધ સોતસ્સ રહો નાધિપ્પેતોતિ કત્વાતિ ચે? અલંકમ્મનિયટ્ઠાને દુટ્ઠુલ્લવાચાપિ લબ્ભતિ, ન પન નાલંકમ્મનિયટ્ઠાને મેથુનન્તિ દસ્સનત્થં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બન્તિ. યથા એતં, તથા

''સા ચે એવં વદેય્ય 'અય્યસ્સ મયા સુતં માતુગામસ્સ સન્તિકે અત્તકામપારિચરિયાય વણ્ણં ભાસન્તસ્સા'''તિ એતમ્પિ ઇધ લબ્ભતિ, ન દુતિયે નાલંકમ્મનિયટ્ઠાનત્તાતિ એકે. **કઙ્ખાવિતરણિયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુતિયાનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના) ઇધાપિ દુતિયાનિયતાધિકારે પારાજિકાપત્તિઞ્ચ પરિહાપેત્વા દુટ્ઠુલ્લવાચાપત્તિયા વુત્તત્તા પઠમાનિયતે દુટ્ઠુલ્લવાચાપત્તિ ન વુત્તાતિ ચે? ''સા ચે''તિ તસ્સા પાળિયા પોત્થકા સોધેતબ્બા. **ગણ્ઠિપદે** ચ ''ઇધ સિક્ખાપદે મેથુનકાયસંસગ્ગરહોનિસજ્જાનમેવાગતત્તા ચક્ખુસ્સરહોવ પમાણ''ન્તિ લિખિતં, દુતિયાનિયતાધિકારે ચ ''અનન્ધો કાયસંસગ્ગં પસ્સતિ, અબધિરો દુટ્ઠુલ્લં સુણાતિ, કાયચિત્તતો કાયસંસગ્ગો, વાચાચિત્તતો દુટ્ઠુલ્લં, ઉભયેહિ ઉભય''ન્તિ ચ લિખિતં. **અટ્ઠકથાયં** ''સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમપારાજિકસદિસાનેવા''તિ વુત્તત્તાપિ દુટ્ઠુલ્લવાદો ન સુન્દરો ''તદહુજાતા''તિ વુત્તત્તાતિ.

પઠમઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૩. દુતિયે કેસુચિ પોત્થકેસુ ''ન હેવ ખો પન પટિચ્છન્નં આસનં હોતિ આસન''ન્તિ લિખિતં. ''આસનન્તિ અધિકં, ઉદ્ધરિતાનુરૂપ''ન્તિ લિખિતં. દ્વેપિ રહા ઇધ અધિપ્પેતા કાયસંસગ્ગદુટ્ઠુલ્લવાચારહોનિસજ્જગ્ગહણતો. યદિ એવં ''માતુગામો નામ વિઞ્ઞૂ પટિબલા''તિ કિમત્થં વુત્તન્તિ? અયમેવ હિ માતુગામો દ્વિન્નમ્પિ કાયસંસગ્ગદુટ્ઠુલ્લવાચાનં એકતો વત્થુભૂતો, તસ્મા વુત્તં. કાયસંસગ્ગસ્સ વત્થુભૂતો દસ્સિતો, ન ઇતરસ્સાતિ કત્વા દુટ્ઠુલ્લવાચમેવ સન્ધાય તસ્સા વત્થું દસ્સેન્તો એવમાહ.

એત્થાહ – યથા પઠમે અનધિપ્પેતાપિ દુટ્ઠુલ્લવાચા સમ્ભવવિસેસદસ્સનત્થં વુત્તા, ઇધાપિ કાયસંસગ્ગો, કસ્મા ન તસ્સ વસેન ચક્ખુસ્સ રહો ગહેતબ્બોતિ? આમ ન ગહેતબ્બો, ન ચ ગહિતો, ગહિતો એવ પન નિસજ્જવસેન, ન હિ અઙ્ગસ્સ નિસજ્જા વિસેસોતિ. અપ્પટિચ્છન્ને સતિ કથં ચક્ખુસ્સ રહોતિ ચે? દૂરત્તા. પઠમે કસ્મા ઇત્થિસતમ્પિ અનાપત્તિં ન કરોતિ, ઇધ કસ્મા એકાપિ કરોતીતિ ચે? નો વુચ્ચતિ સિદ્ધત્તા. સિદ્ધં હોતિ, યદિદં અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ વેસાલિયં મહાવને...પે॰... દ્વારં વિવરિત્વા નિપન્નો હોતિ...પે॰... સમ્બહુલા ઇત્થિયો યાવદત્થં કત્વા પક્કમિંસૂતિ (પારા॰ ૭૭). તસ્મા ન મેથુનસ્સ માતુગામો દુતિયો હોતિ. ઇત્થિયો હિ અઞ્ઞમઞ્ઞિસ્સા વજ્જં પટિચ્છાદેન્તિ, તેનેવ ભિક્ખુનીનં વજ્જપટિચ્છાદને પારાજિકં પઞ્ઞત્તં. તથા ''આયસ્મા ઉદાયી તા ઇત્થિયો વિહારં પેક્ખાપેત્વા તાસં ઇત્થીનં વચ્ચમગ્ગ''ન્તિ (પારા॰ ૨૮૩) એત્થ ''યા પન તા ઇત્થિયો હિરિમના, તા નિક્ખમિત્વા ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાપેન્તી''તિ (પારા॰ ૨૮૩) વચનતો દુટ્ઠુલ્લસ્સ માતુગામો દુતિયો હોતીતિ સિદ્ધન્તિ અધિપ્પાયો. ઉભયત્થાપિ ઉમ્મત્તકાદિકમ્મિકાનં અનાપત્તીતિ તેસં પાટેક્કં **નિદાને** આગતં, આદિકમ્મિકાનં અનાપત્તીતિ અત્થો. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ''**અચેલકવગ્ગે** રહોપટિચ્છન્નાસનસિક્ખાપદે 'વિઞ્ઞૂ પુરિસો દુતિયો હોતી'તિ (પાચિ॰ ૨૮૮) ઇમસ્સ અનુરૂપતો 'ઇત્થીનં સતમ્પિ અનાપત્તિં ન કરોતી'તિ વુત્ત''ન્તિ ચ, ''દુતિયાનિયતે 'ઇત્થીપિ પુરિસોપી'તિ ઇદં **ભિક્ખુનીવગ્ગે** ઓસાનસિક્ખાપદસ્સ, **અચેલકવગ્ગે** અપ્પટિચ્છન્નાસનસિક્ખાપદસ્સ ચ **અનાપત્તિવારે** 'યો કોચિ વિઞ્ઞૂ પુરિસો દુતિયો'તિ વુત્તં. ઇમેસં અનુરૂપતો વુત્તન્તિ વેદિતબ્બ''ન્તિ ચ વુત્તં.

દુતિયઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પકિણ્ણકવણ્ણના

અપિચેત્થ ઇદં પકિણ્ણકં, સેય્યથિદં – ઇદં અનિયતકણ્ડં નિપ્પયોજનં અપુબ્બાભાવતોતિ ચે? ન, ગરુકલહુકભેદભિન્નાપત્તિરોપનારોપનક્કમલક્ખણદીપનપ્પયોજનતો. એત્થ હિ ''સા ચે એવં વદેય્ય 'અય્યો મયા દિટ્ઠો નિસિન્નો માતુગામસ્સ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તો'તિ, સો ચ તં પટિજાનાતિ, આપત્તિયા કારેતબ્બો...પે॰... નિસજ્જાય કારેતબ્બો''તિઆદિના (પારા॰ ૪૪૬) આપત્તિયા ગરુકાય લહુકાય ચ રોપનક્કમલક્ખણં, કારેતબ્બોતિ ઇમિના અનારોપનક્કમલક્ખણઞ્ચ દસ્સિતં. લક્ખણદીપનતો આદિમ્હિ, અન્તે વા ઉદ્દિસિતબ્બન્તિ ચે? ન, અસમ્ભવતો. કથં? ન તાવ આદિમ્હિ સમ્ભવતિ, યેસમિદં લક્ખણં, તેસં સિક્ખાપદાનં અદસ્સિતત્તા. ન અન્તે, ગરુકમિસ્સકત્તા, તસ્મા ગરુકલહુકાનં મજ્ઝે એવ ઉદ્દિસિતબ્બન્તિ અરહતિ ઉભયામિસ્સકત્તા. યા તત્થ લહુકાપત્તિ દસ્સિતા , સાપિ ગરુકાદિકા. તેનેવાહ ''મેથુનધમ્મસન્નિસ્સિતકિલેસસઙ્ખાતેન રહસ્સાદેના''તિઆદિ, તસ્મા ગરુકાનં એવ અનન્તરં ઉદ્દિટ્ઠાતિપિ એકે. એવં સન્તે પઠમમેવાલં તાવતા લક્ખણદીપનસિદ્ધિતો, કિં દુતિયેનાતિ ચે? ન, ઓકાસનિયમપચ્ચયમિચ્છાગાહનિવારણપ્પયોજનતો. ''પટિચ્છન્ને આસને અલંકમ્મનિયે''તિ ઓકાસનિયમતો હિ તબ્બિપરીતે ઓકાસે ઇદં લક્ખણં ન વિકપ્પિતન્તિ મિચ્છાગાહો હોતિ, તન્નિવારણતો દુતિયમ્પિ સાત્થકમેવાતિ અધિપ્પાયો. કસ્મા? ઓકાસભેદતો, રહોભેદદીપનતો, રહોનિસજ્જસ્સાદભેદદીપનતો . ઓકાસનિયમભાવે ચ રહોનિસજ્જસ્સાદભેદો જાતો. દ્વિન્નં રહોનિસજ્જસિક્ખાપદાનં નાનતાજાનનઞ્ચ સિયા, તથા કાયસંસગ્ગભેદદીપનતો. નાલંકમ્મનિયેપિ હિ ઓકાસે અપ્પટિચ્છન્ને, પટિચ્છન્નેપિ વા નિસિન્નાય વાતપાનકવાટછિદ્દાદીહિ નિક્ખન્તકેસાદિગ્ગહણેન કાયસંસગ્ગો લબ્ભતીતિ એવમાદયોપિ નયા વિત્થારતો વેદિતબ્બા. ''ભિક્ખુપાતિમોક્ખે આગતનયત્તા ભિક્ખુનીપાતિમોક્ખે ઇદં કણ્ડં પરિહીનન્તિ વેદિતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. અત્થુપ્પત્તિયા તત્થ અનુપન્નત્તાતિ એકે. તં અનેકત્થભાવદીપનતો અયુત્તં. સબ્બબુદ્ધકાલે હિ ભિક્ખૂનં પઞ્ચન્નં, ભિક્ખુનીનં ચત્તારો ચ ઉદ્દેસા સન્તિ. પાતિમોક્ખુદ્દેસપઞ્ઞત્તિયા અસાધારણત્તા તત્થ નિદ્દિટ્ઠસઙ્ઘાદિસેસપાચિત્તિયાનન્તિ એકે. તાસં ભિક્ખુનીનં ઉબ્ભજાણુમણ્ડલિકઅટ્ઠવત્થુકવસેન કાયસંસગ્ગવિસેસો પારાજિકવત્થુ, ''હત્થગ્ગહણં વા સાદિયેય્ય, કાયં વા તદત્થાય ઉપસંહરેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૬૭૪-૬૭૫) વચનતો સાદિયનમ્પિ, ''સન્તિટ્ઠેય્ય વા''તિ (પાચિ॰ ૬૭૫) વચનતો ઠાનમ્પિ, ''સઙ્કેતં વા ગચ્છેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૬૭૫) વચનતો ગમનમ્પિ, ''છન્નં વા અનુપવિસેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૬૭૫) વચનતો પટિચ્છન્નટ્ઠાનપવેસોપિ, તથા ''રત્તન્ધકારે અપ્પદીપે પટિચ્છન્ને ઓકાસે એકેનેકા સન્તિટ્ઠેય્ય વા સલ્લપેય્ય વા''તિ (પાચિ॰ ૮૩૮) વચનતો દુટ્ઠુલ્લવાચાપિ પાચિત્તિયવત્થુકન્તિ કત્વા તાસં અઞ્ઞથા અનિયતકણ્ડસ્સ અવત્તબ્બતાપત્તિતોપિ ન વુત્તન્તિ તેસં અધિપ્પાયો.

પકિણ્ણકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનિયતકણ્ડં નિટ્ઠિતં.

૪. નિસ્સગ્ગિયકણ્ડો

૧. ચીવરવગ્ગો

૧. પઠમકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૯. **સમિતાવિનાતિ** સમિતા'નેન કિલેસાતિ સમિતાવી, તેન સમિતાવિના. ''તીણિ ચીવરાની''તિ વત્તબ્બે ''તિચીવર''ન્તિ વુત્તં. સઙ્ખ્યાપુબ્બો દિગુનેકવચનન્તિ એત્થ લક્ખણં વેદિતબ્બં. તં પન અધિટ્ઠિતસ્સપિ અનધિટ્ઠિતસ્સપિ નામં ''એકરત્તમ્પિ ચે ભિક્ખુ તિચીવરેન વિપ્પવસેય્યા''તિઆદીસુ તિચીવરાધિટ્ઠાનેન

અધિટ્ઠિતસ્સ નામં. ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિચીવરં અધિટ્ઠાતુ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૩૫૮) એત્થ અનધિટ્ઠિતસ્સ નામં, ઇધ તદુભયમ્પિ સમ્ભવતિ. ‘‘ભગવતા ભિક્ખૂનં તિચીવરં અનુઞ્ઞાતં હોતી’’તિ એત્થ અધિટ્ઠિતમેવ. ‘‘અઞ્ઞેનેવ તિચીવરેન ગામં પવિસન્તી’’તિ એત્થ અનધિટ્ઠિતમેવ. એકસ્મિંયેવ હિ ચીવરે તિચીવરાધિટ્ઠાનં રુહતિ, ન ઇતરસ્મિં પત્તાધિટ્ઠાનં વિય, તસ્મા ઇતરં અતિરેકટ્ઠાને તિટ્ઠતિ. તેન વુત્તં ‘‘કથઞ્હિ નામ છબ્બગ્ગિયા ભિક્ખૂ અતિરેકચીવરં ધારેસ્સન્તી’’તિઆદિ.

૪૬૦-૧. પઠમપઞ્ઞત્તિયા પનેત્થ એકરત્તમ્પિ અતિરેકચીવરં ધારેય્ય, નિસ્સગ્ગિયં વુત્તં હોતિ, તતો પરં ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતું. એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ઇમં સિક્ખાપદં ઉદ્દિસેય્યાથ ‘દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બં, તં અતિક્કામયતો નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય’’’ન્તિ એવં ભગવા પરિપુણ્ણં સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેસિ. અથ પચ્છિમબોધિયં અજાતસત્તુકાલે કથિનં અનુઞ્ઞાતં, તતો પટ્ઠાય ભિક્ખૂ ઇદં સિક્ખાપદં ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને દસાહ...પે॰... પાચિત્તિય’’ન્તિ ઉદ્દિસન્તિ, એસ નયો દુતિયતતિયકથિનેસુપિ. તથાપિ **કઙ્ખાવિતરણિયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ કથિનસિક્ખાપદવણ્ણના) ‘‘દસાહપરમન્તિ અયમેત્થ અનુપઞ્ઞત્તી’’તિ એત્તકંયેવ વુત્તં, તસ્મા ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને’’તિ વચનં ન પઞ્ઞત્તિ, ન ચ અનુપઞ્ઞત્તીતિ સિદ્ધં. ન હિ પઞ્ઞત્તિવત્થુસ્મિં, અનુપઞ્ઞત્તિવત્થુમ્હિ વા કથિનાધિકારો દિસ્સતીતિ યથાવુત્તનયોવ સારોતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં. અથાપિ સિયા ‘‘કથિનસ્સુપ્પત્તિકાલતો પટ્ઠાય ભગવતો વચનં અનુપઞ્ઞત્તિભાવેન વુત્ત’’ન્તિ. યદિ એવં દ્વે અનુપઞ્ઞત્તિયો સિયું, તતો **પરિવારે** (પરિ॰ ૨૪) ‘‘એકા અનુપઞ્ઞત્તી’’તિવચનવિરોધો. અપિચ યથાવુત્તનયદીપનત્થં ઇધ તં વચનં પઠમપઞ્ઞત્તિકાલે અવત્વા પચ્છા વુત્તં. એત્થ સાધિતત્તા દુતિયતતિયેસુ પચ્છા વુત્તપઠમપઞ્ઞત્તીસુ એવં વુત્તં. અઞ્ઞથા તત્થપિ તં વચનં પચ્છા વત્તબ્બં સિયા. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ‘‘પચ્છા વુત્તભાવં સન્ધાય નિટ્ઠિતચીવરસ્મિન્તિઆદીસુ અનુપઞ્ઞત્તી’’તિ વુત્તં. સેક્ખપુથુજ્જનાનં **પેમં**, અરહન્તાનં **ગારવો**. **દસમં વા નવમં વા**તિ એત્થ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનં.

૪૬૨-૩. **નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ**ન્તિ ઇદં કેવલં ચીવરપલિબોધાભાવમત્તદીપનત્થં વુત્તં, તસ્મા ‘‘નટ્ઠં વા વિનટ્ઠં વા દડ્ઢં વા ચીવરાસા વા ઉપચ્છિન્ના’’તિ વુત્તં. યદિ દસાહપરમં ધારેતબ્બચીવરદસ્સનત્થં વુત્તં સિયા, નટ્ઠાદિકં સો ધારેય્ય. ધારણઞ્ચેત્થ ઠપનં, પરિભોગો વા. તં દ્વયં કતેપિ યુજ્જતિ, અકતેપિ યુજ્જતિ, તસ્મા ‘‘કતં વા હોતી’’તિપિ ન વત્તબ્બં. ન હિ કતમેવ અતિક્કામયતો નિસ્સગ્ગિયન્તિ, તસ્મા યં ચીવરં ઉપાદાય ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ’’ન્તિ વુત્તં. તમ્પિ ઉબ્ભતસ્મિં કથિને દસાહપરમં કાલં ધારેતબ્બન્તિ અત્થો ન ગહેતબ્બો. તઞ્હિ ચીવરં સન્તઞ્ચે, ઉબ્ભતસ્મિં કથિને એકદિવસમ્પિ પરિહારં ન લબ્ભતિ. અપિચ ‘‘ચીવરં નામ વિકપ્પનુપગં પચ્છિમ’’ન્તિ વુત્તં. તત્થ ચ કતં નામ હોતિ, તસ્માપિ ન તં સન્ધાય ધારેતબ્બન્તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં અસમ્ભવતો.

અનુગણ્ઠિપદે પનેતં વુત્તં ‘‘તત્થ સિયા – તસ્સ ભિક્ખુનો ચીવરં નટ્ઠાદીસુ અઞ્ઞતરં યદિ ભવેય્ય, કતમં ચીવરં દસાહપરમં ધારેય્ય. યસ્મા ધારેતબ્બચીવરં નત્થિ, તસ્મા અત્થુદ્ધારવસેન કરણપલિબોધદસ્સનત્થં ‘નટ્ઠં વા’તિઆદિપદાનિ વુત્તાનિ. અયં પનત્થો ‘નટ્ઠં વા’તિઆદિના નયેન વુત્તચીવરાનં અઞ્ઞતરસ્મિં ચીવરે અસતિ ગહેતબ્બો, સતિ તં દસાહપરમં અતિક્કામયતો નિસ્સગ્ગિયં. એસ નયો સબ્બત્થ. ‘કતં વા હોતી’તિ વુત્તચીવરમેવાધિપ્પેતં. કસ્મા પન કતચીવરં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતન્તિ ન વુત્તન્તિ ચે? પાકટત્તા. કથં? નટ્ઠવિનટ્ઠચીવરાદીનં ધારણસ્સ અભાવતો કતચીવરમેવ ઇધાધિપ્પેતન્તિ પાકટં. યથા કિં? યથા પઠમાનિયતે મેથુનકાયસંસગ્ગરહોનિસજ્જાનમેવાગતત્તા સોતસ્સ રહો અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તોતિ પાકટો, તસ્મા ‘ચક્ખુસ્સ રહો ઇતરસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો’તિ ન વુત્તો. એવંસમ્પદમિદન્તિ વેદિતબ્બં. ‘કતં વા હોતી’તિ ઇદં ન વત્તબ્બં, કસ્મા?

અકતં અતિક્કામયતોપિ નિસ્સગ્ગિયત્તા, કિઞ્ચાપિ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ , ઇધ પન તિચીવરાધિટ્ઠાનમધિપ્પેતં. તસ્મિં તિચીવરાધિટ્ઠાને અકતં, અરજિતં, અકપ્પિયકતઞ્ચ ‘ઇમં સઙ્ઘાટિં અધિટ્ઠામી’તિઆદિના નયેન અધિટ્ઠાતું ન વટ્ટતિ, તદત્થદીપનત્થં ‘કતં વા હોતી’તિ વુત્તં. ઇતરથા ‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં પટિલદ્ધે’તિ વદેય્ય, એવં સન્તે તિચીવરં દસાહં અતિક્કામયતો નિસ્સગ્ગિયન્તિ કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? વચનપ્પમાણતો. ‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિચીવરં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતુ’ન્તિ વુત્તત્તા ઇધાપિ ‘અતિરેકચીવરં નામ અનધિટ્ઠિત’ન્તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બં સિયા. યસ્મા ‘કતં વા હોતી’તિ વચનેન ઇધાધિપ્પેતચીવરેન સદ્ધિં સેસમ્પિ દસાહપરમતો ઉત્તરિ ધારેતું ન લબ્ભતીતિ અનુજાનન્તો ‘અતિરેકચીવરં નામ અનધિટ્ઠિતં અવિકપ્પિત’ન્તિ આહ. તત્થ સિયા – યથા ‘અવિકપ્પિત’ન્તિ અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તં, તથા ‘વિકપ્પનુપગં પચ્છિમ’ન્તિપિ. કસ્મા? યસ્મા તિચીવરમેવ દસાહપરમં ધારેતબ્બં ‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ’ન્તિઆદિઅનુપઞ્ઞત્તિવસેન. ઇતરથા એકાહાતિક્કમેપિ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ ‘યો પન, ભિક્ખુ, અતિરેકચીવરં ધારેય્ય, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય’ન્તિ વચનતો. ન તિચીવરતો અઞ્ઞમ્પિ ચીવરં દસાહપરમં ધારેતબ્બં, તતો પરં નિસ્સગ્ગિયં ‘અન્તોદસાહ’ન્તિ વુત્તત્તા. યથાહ ‘અનાપત્તિ અન્તોદસાહં અધિટ્ઠેતિ, વિકપ્પેતી’તિ, ઇતરથા ‘અન્તોદસાહં અધિટ્ઠેતી’તિ વચનમત્તમેવ ભવેય્ય, તસ્મા **અટ્ઠકથાયં** વુત્તનયેનેવ અત્થો ગહેતબ્બો. ઇદં સબ્બં અપરે વદન્તી’’તિ. એત્થ અન્તોકથિને ઉપ્પન્નચીવરં કતમેવ સન્તઞ્ચે, દસાહપરમં ધારેતબ્બન્તિ ઇદઞ્ચિમસ્સ સાધનત્થં વુત્તવચનઞ્ચ પરતો ઇધેવ વુત્તવિચારણાય યથાવુત્તયુત્તિયા ચ વિરુજ્ઝતીતિ ન ગહેતબ્બં.

ઇધેવ વુત્તવિચારણા નામ – ‘‘સ્વે કથિનુદ્ધારો ભવિસ્સતી’’તિ અજ્જ ઉપ્પન્નચીવરં તદહેવ અનધિટ્ઠહન્તસ્સ અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિયં. કસ્મા? ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ’’ન્તિઆદિના સિક્ખાપદસ્સ વુત્તત્તા. અન્તોકથિને અતિરેકદસાહમ્પિ પરિહારં લભતિ, કથિનતો ઉદ્ધં એકદિવસમ્પિ ન લભતિ. યથા કિં? યથા અત્થતકથિનો સઙ્ઘો અત્થતદિવસતો પટ્ઠાય યાવ ઉબ્ભારા એકદિવસાવસેસેપિ કથિનુબ્ભારે આનિસંસં લભતિ, પુનદિવસે ન લભતિ. સચે સતિસમ્મોસા ભાજનીયચીવરં ન ભાજિતં, પુનદિવસે અનત્થતકથિનાનમ્પિ સાધારણં હોતિ. દિવસા ચે સાવસેસા, અત્થતકથિનસ્સેવ સઙ્ઘસ્સ પાપુણાતિ, એવમેવ અત્થતદિવસતો પટ્ઠાય યાવ ઉબ્ભારા અનધિટ્ઠિતં અવિકપ્પિતં વટ્ટતિ અનુઞ્ઞાતદિવસબ્ભન્તરત્તા. કથિનદિવસો ગણનુપગો હોતિ, ઉબ્ભતદિવસતો પટ્ઠાય દસાહપરમં કાલં ઉપ્પન્નચીવરં પરિહારં લભતિ, તતો પરં ન લભતિ. કસ્મા? ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતુ’’ન્તિ વચનતો. અન્તોકથિનેપિ એકાદસે અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિયપ્પસઙ્ગં ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ઉબ્ભતસ્મિં કથિને’’તિ અયં અનુપઞ્ઞત્તિ વારેત્વા ઠિતા, ન ચ તે દિવસે અદિવસે અકાસીતિ. તથા તતિયકથિને ચ વિચારિતં ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને ભિક્ખુનો પનેવ અકાલચીવરં ઉપ્પજ્જેય્યા’તિ વદન્તેન ભગવતા યં મયા હેટ્ઠા પઠમસિક્ખાપદે ‘દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બ’ન્તિ અનુઞ્ઞાતં, તમ્પિ કથિનમાસતો બહિ ઉપ્પન્નમેવ, ન અન્તોતિ દીપિતં હોતી’’તિ ચ, ‘‘‘કાલેપિ આદિસ્સ દિન્નં એતં અકાલચીવર’ન્તિ (પારા॰ ૫૦૦) વચનતો કથિનુબ્ભારતો ઉદ્ધં દસાહપરિહારં ન લભતીતિ દીપિતં હોતિ, તેહિ સદ્ધિં પુન કથિનુબ્ભારતો ઉદ્ધં પઞ્ચ દિવસાનિ લભતીતિ પસઙ્ગોપિ ‘નિટ્ઠિતચીવર…પે॰… ખિપ્પમેવ કારેતબ્બ’ન્તિ અકાલચીવરસ્સ ઉપ્પત્તિકાલં નિયમેત્વા વુત્તત્તા વારિતો હોતિ. તદુભયેન કથિનબ્ભન્તરે ઉપ્પન્નચીવરં કથિનુબ્ભારતો ઉદ્ધં એકદિવસમ્પિ પરિહારં ન લભતીતિ સિદ્ધં હોતી’’તિ ચ. તસ્મા દુવિધમ્પેતં વિચારણં સન્ધાય અમ્હેહિ ‘‘ઇધેવ વુત્તવિચારણાય યથાવુત્તયુત્તિયા ચ વિરુજ્ઝતીતિ ન ગહેતબ્બ’’ન્તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

એત્થાહ – ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ઉબ્ભતસ્મિં કથિને’’તિ ઇદં ભુમ્મં કિં ચીવરસ્સ ઉપ્પત્તિ નિયમેતિ, ઉદાહુ ધારણં, ઉદાહુ ઉભયન્તિ, કિઞ્ચેત્થ, યદિ ઉપ્પત્તિં નિયમેતિ, પચ્છિમકત્તિકમાસે એવ ઉબ્ભતસ્મિં કથિને ઉપ્પન્નચીવરં તતો પટ્ઠાય દસાહં ધારેતબ્બં અનિટ્ઠિતેપિ તસ્મિં માસેતિ આપજ્જતિ. અથ ધારણં નિયમેતિ, અન્તોકથિને ઉપ્પન્નચીવરં ઉબ્ભતેપિ દસાહપરમં ધારેતબ્બન્તિ આપજ્જતિ. અથ ઉભયં નિયમેતિ, તતિયકથિને વિય વિસેસેત્વા વત્તબ્બન્તિ? વુચ્ચતે – કામં ઉભયં નિયમેતિ, ન પન વિસેસને પયોજનં અત્થિ. યં અન્તોકથિને ઉપ્પન્નચીવરં સન્ધાય ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ’’ન્તિ વુત્તં, ન તં સન્ધાય ‘‘ધારેતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં, સાધિતઞ્હેતં. ‘‘કતં વા હોતી’’તિઆદિવચનતો તદત્થસિદ્ધિ, તેન પુન વિસેસને પયોજનં નત્થિ, ન હિ કતમેવ નિસ્સગ્ગિયં કરોતિ, ન ચ નટ્ઠાદિકં ધારેતું સક્કાતિ. યેન વા અધિપ્પાયેન ભગવતા ઇદં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, સો અધિપ્પાયો તતિયકથિને પકાસિતોતિ વેદિતબ્બો. કસ્મા તત્થ પકાસિતોતિ ચે? વિસેસવિધાનદસ્સનાધિપ્પાયતો. વિસેસવિધાનઞ્હિ ‘‘નો ચસ્સ પારિપૂરી’’તિઆદિ. તત્થાપિ ‘‘ચીવરં ઉપ્પજ્જેય્યા’’તિ અવત્વા ‘‘અકાલચીવરં ઉપ્પજ્જેય્યા’’તિ વિસેસનેન ઉબ્ભતેપિ કથિને કાલચીવરં અત્થીતિ દીપેતિ. કિઞ્ચેતં? પચ્છિમકત્તિકમાસે ઉપ્પન્નચીવરં, તેનેવ તત્થ ‘‘અનત્થતે કથિને એકાદસમાસે ઉપ્પન્ન’’ન્તિ વુત્તં, તસ્મા ઉપ્પત્તિનિયમે વુત્તદોસાભાવસિદ્ધિ. યઞ્ચ તત્થ ‘‘કાલેપિ આદિસ્સ દિન્નં એતં અકાલચીવરં નામા’’તિ વુત્તં, તસ્સ દ્વે અત્થવિકપ્પા. આદેસવસેન ‘‘અકાલચીવર’’ન્તિ લદ્ધસઙ્ખ્યમ્પિ કાલે ઉપ્પન્નત્તા કાલપરિહારં લભતિ, પગેવાનાદેસન્તિ અયં પઠમો વિકપ્પો ઉપ્પત્તિનિયમે વુત્તદોસાભાવમેવ ઉપત્થમ્ભેતિ. તથા આદેસવસેન અકાલચીવરસઙ્ખ્યં ગતં ચીવરકાલે ઉપ્પન્નત્તા ચીવરકાલતો પરં દસાહપરિહારં ન લભતિ, પગેવાનાદેસન્તિ અયં દુતિયો ધારણનિયમે વુત્તદોસાભાવમેવ ઉપત્થમ્ભેતિ. યદિ એવં આદેસવસેન અકાલચીવરસ્સ અકાલચીવરતા કિમત્થિકાતિ ચે? સઙ્ઘુદ્દેસિકસ્સ તસ્સ અત્થતકથિનસ્સપિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સાધારણભાવત્થિકાતિ વેદિતબ્બા.

અપિચ પુગ્ગલસ્સ કથિનદિવસાપિ દિવસાવ. એવં ગણનુપગત્તા અકાલચીવરસઙ્ખ્યાપટિલાભાનુભાવેન ‘‘ઉબ્ભતસ્મિં કથિને’’તિ વચનાપેક્ખસ્સ અનિસ્સગ્ગિયત્તા તદનુલોમત્તા ‘‘કાલચીવરસ્સપી’’તિ એવં સબ્બથા ચતુબ્બિધં એત્થ વચનન્તિ વેદિતબ્બં. અપિચ અત્થિ એકચ્ચેન કથિનુદ્ધારેન ઉબ્ભતે કથિને ઉપ્પન્નં એકચ્ચસ્સ ભિક્ખુનો કાલચીવરં હોતિ, એકચ્ચસ્સ અકાલચીવરં, તં સીમાતિક્કન્તસ્સ, નો ઉબ્ભારગતં. તં દ્વિન્નં વસેન ઉબ્ભતે ઉપ્પન્નં ઠપેત્વા ઇતરેસં અઞ્ઞતરેન ઉબ્ભતે ઉપ્પન્નન્તિ વેદિતબ્બં. તઞ્હિ યસ્સ ઉબ્ભતં, તસ્સ અકાલચીવરં, ઇતરસ્સ કાલચીવરં. તથા અત્થિ એકચ્ચેન કથિનુદ્ધારેન ઉબ્ભતે કથિને ઉપ્પન્નં સબ્બસ્સપિ અકાલચીવરમેવ હોતિ. તં યથાઠપિતં વેદિતબ્બં. તથા અત્થિ ઉબ્ભતસ્મિં કથિને ઉપ્પન્નં ઠપેત્વા વસ્સાનસ્સ પચ્છિમે માસે ઉપ્પન્નં. તથા અત્થિ ઉબ્ભતસ્મિં કથિને ઉપ્પન્નં અકાલચીવરં, તં હેમન્તે, ગિમ્હે વા ઉપ્પન્નન્તિ વેદિતબ્બં. એવં પુગ્ગલકાલભેદતો બહુવિધત્તા ઉપ્પન્નસ્સ ‘‘ઉબ્ભતસ્મિં કથિને ઉપ્પન્ન’’ન્તિ ન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. અનેકંસિકત્તા ઇમમ્પિ અત્થવિકપ્પં દસ્સેતું ‘‘ઉબ્ભતસ્મિં કથિનેતિ ભિક્ખુનો કથિનં ઉબ્ભતં હોતી’’તિ. એત્તાવતા સિદ્ધેપિ ‘‘અટ્ઠન્નં માતિકાનં અઞ્ઞતરાયા’’તિઆદિ વુત્તં. ‘‘ધારયામી’’તિ ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે આગતોતિ વત્તબ્બો. ‘‘એવ’’ન્તિ વચનેન વચનભેદો તત્થ નત્થીતિ વુત્તં હોતિ.

‘‘વિકપ્પનુપગં પચ્છિમ’’ન્તિ ઇદં સબ્બસઙ્ગાહિકત્તા વુત્તં. ‘‘અધિટ્ઠાનુપગં પચ્છિમ’’ન્તિ અસબ્બસઙ્ગાહિકં. ન હિ યત્તકં સઙ્ઘાટિ અધિટ્ઠાનુપગં પચ્છિમં, તત્તકં અન્તરવાસકાદિ અધિટ્ઠાનુપગં પચ્છિમં હોતિ અધિટ્ઠાનસ્સ બહુવિધત્તા. ન એવં વિકપ્પનાય ભેદો તસ્સા એકવિધત્તાતિ વેદિતબ્બં. ‘‘એકાદસે અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિય’’ન્તિ અન્તિમં ઠપેત્વા તતો પુરિમતરસ્મિન્તિ અત્થો વેદિતબ્બો. અન્તિમં નામ અપરકત્તિકાય પઠમારુણુગ્ગમનં. તઞ્હિ કાલત્તા

નિસ્સગ્ગિયં ન કરોતિ, તેનેવાહ **અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં** ‘‘છટ્ઠિતો પટ્ઠાય પન ઉપ્પન્નં અનચ્ચેકચીવરમ્પિ પચ્ચુદ્ધરિત્વા ઠપિતચીવરમ્પિ એતં પરિહારં લભતિયેવા’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૪૬-૯). ઇમંયેવ નયં સન્ધાય ‘‘અચ્ચેકચીવરસ્સ અનત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકો માસો, અત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકા પઞ્ચ માસા, તતો પરં એકદિવસમ્પિ પરિહારો નત્થી’’તિ તત્થેવાહ. ઇમસ્મિં નયે સિદ્ધે અનચ્ચેકચીવરં દ્વાદસાહે ન લભતીતિ સિદ્ધમેવ હોતિ. તતો ‘‘અનચ્ચેકચીવરે અનચ્ચેકચીવરસઞ્ઞી, અનાપત્તી’’તિ (પારા॰ ૬૫૦) એત્થ અચ્ચેકચીવરસદિસે અઞ્ઞસ્મિં અનધિટ્ઠિતેતિ સિદ્ધં હોતિ. તત્થ પન ‘‘પઞ્ચ માસા’’તિ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદવચનં. વસ્સિકસાટિકઞ્ચ અવસ્સિકસાટિકભાવં પત્વા એકાદસમાસે પરિહારં લભતીતિ વેદિતબ્બં.

દસાહાતિક્કન્તં નિસ્સગ્ગિયન્તિ એત્થ આપત્તિવુટ્ઠાને ‘‘દસાહપ્પટિચ્છન્નં પક્ખઅતિરેકપક્ખમાસઅતિરેકમાસપટિચ્છન્ન’’ન્તિઆદિવચનભેદો વિય, ન ઇધ વચનભેદો, તસ્મા સંવચ્છરાતિક્કન્તમ્પિ દસાહાતિક્કન્તમેવ નામ, તથા દુતિયકથિનેપિ સંવચ્છરવિપ્પવુત્થમ્પિ રત્તિવિપ્પવુત્થમેવ. તતિયે સંવચ્છરાતિક્કન્તમ્પિ માસાતિક્કન્તમેવ નામાતિ વેદિતબ્બં. ‘‘અનધિટ્ઠિતે અધિટ્ઠિતસઞ્ઞી નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય’’ન્તિ ઇદમેકસ્સ તિકપાચિત્તિયસ્સ આદિપદદીપનં. એસ નયો અવિકપ્પિતેતિઆદીસુપિ, તસ્મા એત્થ અટ્ઠસુ તિકચ્છેદેસુ એકં વિત્થારેત્વા ઇતરેસં એકેકમાદિપદં વિત્થારેહિ દ્વે દ્વે ભગવતાવ સઙ્ખિત્તત્તાતિ બહૂસુપિ તિકચ્છેદેસુ સમ્ભવન્તેસુ એકો એવ વુચ્ચતિ, ‘‘અયં વિનયસ્સ ધમ્મતા’’તિ વદન્તિ. દુક્કટવારેસુ પન એકં દુક્કટં વિત્થારેત્વા સેસાનિ સત્ત તથેવ સઙ્ખિત્તાનિ. તથા અન્તિમન્તિમો એકેકો અનાપત્તિકોટ્ઠાસોતિ વેદિતબ્બં.

અનાપત્તિ અન્તોદસાહન્તિ અયં સઙ્ખેપત્થો – તં દસાહપરમં ધારેતબ્બં. તં અતિરેકચીવરં યથાસકં અધિટ્ઠાનં અન્તોદસાહં અધિટ્ઠેતિ વા વિકપ્પેતિ વા વિસ્સજ્જેતિ વા અત્તનો ધમ્મતાય નસ્સતિ વા વિનસ્સતિ વા ડય્હતિ વા અઞ્ઞો વા તં અચ્છિન્દિત્વા ગણ્હાતિ વિસ્સાસન્તો વા ગણ્હાતિ પાચિત્તિયતો અનાપત્તિ. દુક્કટતો પન સિયા આપત્તિ સિયા અનાપત્તિ સઞ્ઞાભેદેન. અન્તિમાનં પનેત્થ દ્વિન્નં પદાનં વસેન અનચ્છિન્ને અચ્છિન્નસઞ્ઞી નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. અવિસ્સાસગ્ગાહે વિસ્સાસગ્ગાહસઞ્ઞી નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયન્તિઆદિકા દ્વે તિકપાચિત્તિયા, દ્વે ચ દુક્કટા સઙ્ખિત્તાતિ વેદિતબ્બા. એત્થ હિ યદિ અન્તોદસાહં અધિટ્ઠેતિ, દસાહપરમં અરુણં અતિક્કમિત્વા તસ્સ દિવસભાગે અધિટ્ઠહતીતિ વેદિતબ્બં. અયં તાવ પાળિવિનિચ્છયો.

અટ્ઠકથાયં પન **ઇતો ગરુકતરાની**તિઆદિમ્હિ અયં ચોદનાપુબ્બઙ્ગમો વિનિચ્છયો – **ગણ્ઠિપદે** પનસ્સ ઇતો નિસ્સટ્ઠચીવરદાનતો ગરુકમ્પિ ઞત્તિદુતિયકમ્મં યથા અપલોકનેન કરોન્તિ, એવમિદં ઞત્તિયા કત્તબ્બમ્પિ પકતિવચનેન વટ્ટતીતિ. યદિ એવં **પરિવારે** કમ્મવગ્ગસ્સ અટ્ઠકથાયં ‘‘ઞત્તિકમ્મમ્પિ એકં ઞત્તિં ઠપેત્વાવ કાતબ્બં, અપલોકનકમ્માદિવસેન ન કાતબ્બ’’ન્તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૮૨) યં વુત્તં, તેન વિરુજ્ઝેય્ય. તેનેતં વુચ્ચતિ ‘‘તેસં એતં અનુલોમ’’ન્તિ, તસ્મા અનુલોમનયેનેવ તં વુત્તં. નિયમં પન યથા દ્વિન્નં પારિસુદ્ધિઉપોસથો વિના ઞત્તિયા હોતિ, એવં દ્વિન્નં નિસ્સટ્ઠચીવરદાનમ્પીતિ વદામ, તસ્મા ‘‘આયસ્મતો દેમા’’તિ વત્તું વટ્ટતિ. કથં પનેતં ઞાતબ્બન્તિ? તદનુલોમત્તાતિ. એકદેવેદં ઞત્તિકમ્મં અપલોકનેનાપિ કાતું વટ્ટતીતિ સાધનન્તિ વેદિતબ્બન્તિ આચરિયો. **અનુગણ્ઠિપદે** પનેત્થ ચોદનં કત્વા ‘‘એતં સાધિતં. ઞત્તિકમ્મં એકં ઞત્તિં ઠપેત્વાવ કાતબ્બ’’ન્તિ **પાળિયા** આગતં સન્ધાય વુત્તં, ઇદં પન **પાળિયં** નાગતં, લેસતો આહરિત્વા વુત્તન્તિ કત્વા એતં અપલોકનેનાપિ વટ્ટતીતિ.

૪૬૮. એસ નયોતિ અઞ્ઞેસં ચીવરેસુ ઉપચિકાદીહિ ખાયિતેસુ મમપિ ખાયિતાનીતિઆદિ. ‘‘**અઞ્ઞેન કતં… પે॰… સાધક**’’ન્તિ વચનતો સમાનજાતિકં, એકત્થજાતિકઞ્ચ તતિયકથિનં પઠમસમાનમેવાતિ સિદ્ધં હોતિ.

૪૬૯. **તિચીવરં અધિટ્ઠાતુન્તિ** એત્થ તિચીવરં તિચીવરાધિટ્ઠાનેન અધિટ્ઠાતબ્બયુત્તકં, યં વા તિચીવરાધિટ્ઠાનેન અધિટ્ઠાતું અવિકપ્પેતું અનુજાનામિ, તસ્સ અધિટ્ઠાનકાલપરિચ્છેદાભાવતો સબ્બકાલં ઇચ્છન્તસ્સ અધિટ્ઠાતુંયેવ અનુજાનામિ, તં કાલપરિચ્છેદં કત્વા વિકપ્પેતું નાનુજાનામિ. સતિ પન પચ્ચયે યદા તદા વા પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતું વટ્ટતીતિ ''અનાપત્તિ અન્તોદસાહં અધિટ્ઠેતિ, વિકપ્પેતી''તિ વચનતો સિદ્ધં હોતીતિ વુત્તમેતં. વસ્સિકસાટિકં તતો પરં વિકપ્પેતુંયેવ નાધિટ્ઠાતું. વત્થઞ્હિ કતપરિયોસિતં અન્તોચતુમાસે વસ્સાનદિવસં આદિં કત્વા અન્તોદસાહે અધિટ્ઠાતું અનુજાનામિ, ચતુમાસતો ઉદ્ધં અત્તનો સન્તકં કત્વા ઠપિતુકામેન વિકપ્પેતું અનુજાનામીતિ અત્થો. **સુગતચીવરતો ઊનકન્તિ** તિણ્ણમ્પિ ચીવરાનં ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદો. ''તિચીવરં પન પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠાતું વટ્ટતી''તિ વાદે પન સતિ તથારૂપપચ્ચયે વટ્ટતિ. યથા સતિ પચ્ચયે વિકપ્પેતું વટ્ટતીતિ સાધિતમેતં, પગેવ અઞ્ઞેન અધિટ્ઠાનેન અધિટ્ઠાતું. ''અન્તોદસાહં અધિટ્ઠેતિ, વિકપ્પેતી''તિ અનિયમતો વુત્તન્તિ સઙ્ઘાટિ, ઉત્તરાસઙ્ગો, અન્તરવાસકન્તિ અધિટ્ઠિતાનધિટ્ઠિતાનં સમાનમેવ નામં. ''અયં સઙ્ઘાટી''તિઆદીસુ (મહાવ॰ ૧૨૬) હિ અનધિટ્ઠિતા વુત્તા. ''તિચીવરેન વિપ્પવસેય્યા''તિ એત્થ અધિટ્ઠિતા વુત્તા. **સામન્તવિહારે વા**તિ ગોચરગામતો વિહારેતિ **ધમ્મસિરિત્થેરો**. દૂરતરેપિ લબ્ભતેવાતિ આચરિયો. **અનુગણ્ઠિપદે**પિ ''સામન્તવિહારે વાતિ દેસનાસીસમત્તં, તસ્મા ઠપિતટ્ઠાનં સલ્લક્ખેત્વા દૂરે ઠિતમ્પિ અધિટ્ઠાતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. **સામન્તવિહારો** નામ યત્થ તદહેવ ગન્ત્વા નિવત્તિતું સક્કા. રત્તિવિપ્પવાસં રક્ખન્તેન તતો દૂરે ઠિતં અધિટ્ઠાતું ન વટ્ટતિ, એવં કિર **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તન્તિ. કેચિ ''ચીવરવંસે ઠપિતં અઞ્ઞો પરિવત્તિત્વા નાગદન્તે ઠપેતિ, તં અજાનિત્વા અધિટ્ઠહન્તસ્સપિ રુહતિ ચીવરસ્સ સલ્લક્ખિતત્તા''તિ વદન્તિ. **અધિટ્ઠહિત્વા**તિ પરિક્ખારચોળાદિવસેન. **મહન્તતરમેવા**તિઆદિ સબ્બાધિટ્ઠાનસાધારણલક્ખણં . તત્થ **પુન અધિટ્ઠાતબ્બમેવા**તિ અધિટ્ઠિતચીવરસ્સ એકદેસભૂતત્તા. અનધિટ્ઠિતઞ્ચે, અધિટ્ઠિતસ્સ અપ્પભાવેન એકદેસભૂતં અધિટ્ઠિતસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતિ. તથા અધિટ્ઠિતઞ્ચે, અનધિટ્ઠિતસ્સ એકદેસભૂતં અનધિટ્ઠિતસઙ્ખ્યં ગચ્છતીતિ હિ લક્ખણં, ન કેવલઞ્ચેત્થ દુતિયપટ્ટમેવ, તતિયપટ્ટાદિકમ્પિ. યથાહ ''અનુજાનામિ...પે॰... ઉતુદ્ધટાનં દુસ્સાનં ચતુગ્ગુણં સઙ્ઘાટિં...પે॰... પંસુકૂલે યાવદત્થ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૪૮).

અવસેસા ભિક્ખૂતિ વક્ખમાનકાલે નિસિન્ના ભિક્ખૂ. **તસ્મા વટ્ટતી**તિ યથા ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિચીવરં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતુ''ન્તિ વુત્તં, એવં પરિક્ખારચોળમ્પિ વુત્તં, ન તસ્સ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદો વુત્તો, ન ચ સઙ્ખ્યાપરિચ્છેદો, તસ્મા તીણિપિ ચીવરાનિ પચ્ચુદ્ધરિત્વા ''ઇમાનિ ચીવરાનિ પરિક્ખારચોળાનિ અધિટ્ઠામી''તિ અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ અત્થો. ''**નિધાનમુખમેત**''ન્તિ કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? ''તેન ખો પન સમયેન ભિક્ખૂનં પરિપુણ્ણં હોતિ તિચીવરં, અત્થો ચ હોતિ પરિસ્સાવનેહિપિ થવિકાહિપી''તિ એતસ્મિં વત્થુસ્મિં ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પરિક્ખારચોળ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૫૮) અનુઞ્ઞાતત્તા. ભિક્ખૂનઞ્ચ એકમેવ પરિસ્સાવનં, થવિકા વા વટ્ટતિ, ન દ્વે વા તીણિ વાતિ પટિક્ખેપાભાવતો વિકપ્પનુપગપચ્છિમપ્પમાણાનિ, અતિરેકપ્પમાણાનિ વા પરિસ્સાવનાદીનિ પરિક્ખારાનિ કપ્પન્તીતિ સિદ્ધં. યદિ એવં ''યંનૂનાહં ભિક્ખૂનં ચીવરે સીમં બન્ધેય્યં મરિયાદં ઠપેય્ય''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૪૬) વચનવિરોધોતિ ચે? ન, અનુસન્ધિયા અજાનનતો, વિરોધતો ચ. કિં વુત્તં હોતિ? **ચીવરક્ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૩૨૬ આદયો) પઠમં ગહપતિચીવરં અનુઞ્ઞાતં, તતો પાવારકોસિયકોજવકમ્બલાદિ. તતો ''તેન ખો પન સમયેન સઙ્ઘસ્સ ઉચ્ચાવચાનિ ચીવરાનિ ઉપ્પન્નાનિ હોન્તિ. અથ ખો ભિક્ખૂનં એતદહોસિ 'કિં નુ ખો ભગવતા ચીવરં અનુઞ્ઞાતં, કિં અનનુઞ્ઞાત'''ન્તિ એતસ્મિં વત્થુસ્મિં ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, છ ચીવરાનિ ખોમ''ન્તિઆદિના (મહાવ॰ ૩૩૯) કપ્પિયચીવરજાતિ અનુઞ્ઞાતા, ન પન સઙ્ખ્યાપમાણં. તતો ''અદ્દસ ભગવા...પે॰... સમ્બહુલે ભિક્ખૂ ચીવરેહિ ઉબ્ભણ્ડિતે સીસેપિ ચીવરભિસિં કરિત્વા

ખન્ધેપિ ચીવરભિસિં કરિત્વા કટિયાપિ ચીવરભિસિં કરિત્વા આગચ્છન્તે, દિસ્વાન ભગવતો એતદહોસિ…પે॰… યેપિ ખો તે કુલપુત્તા ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે સીતાલુકા સીતભીરુકા, તેપિ સક્કોન્તિ તિચીવરેન યાપેતું, યંનૂનાહં ભિક્ખૂનં ચીવરે સીમં બન્ધેય્યં મરિયાદં ઠપેય્યં તિચીવરં અનુજાનેય્ય''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૪૬) ચીવરં અનુઞ્ઞાતં, તઞ્ચ ખો એકમેવ. છબ્બગ્ગિયા પન મિચ્છા ગહેત્વા બહૂનિ પરિહરિંસુ. તાનિ નેસં અતિરેકટ્ઠાને ઠિતાનિ હોન્તિ. તતો ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૪૭) અનુઞ્ઞાતં, તેનેતં પઞ્ઞાયતિ. અતિરેકાનિ બહૂનિ ચીવરાનિ તે પરિહરિંસુ, ''તાનિ દસાહપરમમેવ ધારેતું અનુજાનામિ, ન તમેવેક''ન્તિ વદન્તેન યા પુબ્બે તિચીવરાધિટ્ઠાનસઙ્ખાતા ચીવરે સીમાબદ્ધા, મરિયાદા ચ ઠપિતા, તાય સતિપિ તિચીવરબાહુલ્લપરિહરણક્કમો દસ્સિતો દિવસપરિચ્છેદવસેન. તતો પરં ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અતિરેકચીવરં વિકપ્પેતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૪૭) અનુજાનન્તેન વિનાપિ દિવસપરિચ્છેદેન અતિરેકચીવરપરિહરણક્કમો દસ્સિતોતિ દ્વેપિ તાનિ નિધાનમુખાનીતિ સિદ્ધં. તથા પરિક્ખારચોળાધિટ્ઠાનમ્પિ સિયા, અઞ્ઞથા ઇતરચીવરાધિટ્ઠાનાનુજાનનવિરોધો સિયા સીમામરિયાદટ્ઠપનવિરોધતો. તિચીવરાધિટ્ઠાનપઞ્ઞત્તિયેવ તિચીવરમરિયાદા હોતિ. તેન વુત્તં ''પાટેક્કં નિધાનમુખમેત''ન્તિ. ''પઠમં તિચીવરં તિચીવરાધિટ્ઠાનેન અધિટ્ઠાતબ્બં, પુન પરિહરિતું અસક્કોન્તેન પચ્ચુદ્ધરિત્વા પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠાતબ્બં, ન ત્વેવ આદિતોવ ઇદં વુત્ત''ન્તિ વુત્તં. ''યથા તિચીવરં પરિહરિતું અસક્કોન્તસ્સ ગિલાનસ્સ વિપ્પવાસસમ્મુતિ અનુઞ્ઞાતા, અગિલાનસ્સપિ **સાસઙ્કસિક્ખાપદે** (પારા॰ ૬૫૨) તસ્સ અન્તરઘરે નિક્ખેપો ચ, તતોપિ સતિ પચ્ચયે છારત્તવિપ્પવાસો, તતોપિ અસક્કોન્તસ્સ પચ્ચુદ્ધારો, પચ્ચુદ્ધટમ્પિ અન્તોદસાહે અધિટ્ઠાતું, અસક્કોન્તસ્સ વિકપ્પના ચ અનુઞ્ઞાતા. તથેવ દ્વિન્નમ્પિ સમ્મુખાપરમ્મુખાવિકપ્પનાનં પરસન્તકત્તા વિકપ્પનપચ્ચયે અસતિ 'પરિક્ખારચોળ'ન્તિ અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતું ભગવતા અનુઞ્ઞાતં સિયા, યતો તદધિપ્પાયઞ્ઞૂ એવં વદન્તી''તિ **મહાપચ્ચરિયમ્પિ** વુત્તં. **પુબ્બે**તિઆદિ ''પાટેક્કં નિધાનમુખ''ન્તિ વુત્તસ્સ પયોગદસ્સનત્થં વુત્તં. અબદ્ધસીમાયં દુપ્પરિહારન્તિ વિકપ્પનાદિઅત્થાય ઉપચારં અતિક્કમિત્વાપિ ગમનસમ્ભવતો.

વસ્સિકસાટિકા અનતિરિત્તપ્પમાણાતિ તસ્સા ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદસ્સ વુત્તત્તા વુત્તં. **પચ્ચત્થરણમ્પિ અધિટ્ઠાતબ્બમેવા**તિ ''ઇદં, ભન્તે, અમ્હાકં સેનાસનસ્સ ઉપરિ અત્થરિતબ્બ''ન્તિઆદિના દિન્નં નાધિટ્ઠાતબ્બં, ''ઇદં તુમ્હાક''ન્તિ દિન્નં સયં અધિપ્પેતંવ અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. ''સકિં અધિટ્ઠિતં અધિટ્ઠિતમેવ હોતિ, ન પુન પચ્ચુદ્ધરીયતિ કાલપરિચ્છેદાભાવતો''તિ લિખિતં. ''એકવચનેનપિ વટ્ટતીતિ અપરે''તિ વુત્તં. **ભેસજ્જનવકમ્મમાતાપિતુઆદીનં અત્થાયા**તિ એત્થ ''ઇમિના ભેસજ્જં ચેતાપેસ્સામિ, ઇદં માતુયા દસ્સામી''તિ ઠપેન્તેન અધિટ્ઠાતબ્બં. '''ઇદં ભેસજ્જસ્સ, ઇમં માતુયા'તિ વિભજન્તેન અધિટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થીતિ અપરે''તિ વુત્તં. ''સકભાવં મોચેત્વા ઠપનં સન્ધાયાહા''તિ લિખિતં.

''**પુન અધિટ્ઠાતબ્બ**ન્તિ અયં સઙ્ગીતિતો પટ્ઠાય આગતઅટ્ઠકથાવાદો. તતો પરં આચરિયાનં તત્થ તત્થ યુત્તિવિચારણા''તિ વુત્તં. **પમાણચીવરસ્સા**તિ પચ્છિમપ્પમાણસ્સ. **દ્વે ચીવરાની**તિ સહ ઉત્તરાસઙ્ગેન. **એસ નયો**તિ પમાણયુત્તેસુ યત્થ કત્થચીતિઆદિનયોવ. ''તં અતિક્કામયતો છેદનક''ન્તિ (પાચિ॰ ૫૩૩) વચનતો ઉત્તરિ પટિસિદ્ધં, તતો હેટ્ઠા અપ્પટિસિદ્ધત્તા વટ્ટતિ. તત્થ સિયા – તિચીવરસ્સ પચ્છિમપ્પમાણં વિસું સુત્તે નત્થીતિ, ન વત્તબ્બં, સિક્ખાકરણીયેહિ સિદ્ધત્તા. કિં વુત્તં હોતિ? '''પરિમણ્ડલં નિવાસેસ્સામિ, પારુપિસ્સામિ, સુપ્પટિચ્છન્નો અન્તરઘરે ગમિસ્સામી'તિ (પાચિ॰ ૫૭૬-૫૭૯) વચનતો યત્તકેન પમાણેન પરિમણ્ડલતા, સુપ્પટિચ્છન્નતા ચ

અટ્ઠકથાયં વુત્તક્કમેન સમ્પજ્જતી''તિ વત્તબ્બં. તેસં વસેન પચ્છિમપ્પમાણન્તિ સિદ્ધં, તઞ્ચ ખો મુટ્ઠિપઞ્ચકાદિ યથાવુત્તમેવ વુચ્ચતે. તેનેવાહ લેસં ઠપેત્વા ''વિસું સુત્તે નત્થી''તિ.

અપિચેત્થ અધિપ્પેતં, તથાપિ ન સમેતિયેવાતિ અત્થો, તસ્મા ''યદી''તિઆદિસમ્બન્ધો અદ્ધા વુત્તો. યસ્મા પરિચ્છિન્નો સમેતિ ચ. ઇતરેસુ પન એકચ્ચસ્મિં આચરિયવાદે નેવ પરિચ્છેદો અત્થિ. એકચ્ચસ્મિં ન પુબ્બાપરં સમેતીતિ સમ્બન્ધો. **અધિટ્ઠાનં અધિટ્ઠાનમેવ**, પરિભોગકાલે પન અરજિતં ન વટ્ટતિ. ઇદં સબ્બં તિચીવરે એવ. ઇમસ્સ પન સિક્ખાપદસ્સ અયં સઙ્ખેપવિનિચ્છયો – અનત્થતે કથિને હેમન્તાનં પઠમદિવસતો પટ્ઠાય અત્થતે કથિને ગિમ્હાનં પઠમદિવસતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નચીવરં સન્ધાય ''નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ''ન્તિઆદિ વુત્તન્તિ.

એત્થાહ – ''રજકેહિ ધોવાપેત્વા સેતં કારાપેન્તસ્સાપિ અધિટ્ઠાનં અધિટ્ઠાનમેવા''તિ વચનતો અરજિતેપિ અધિટ્ઠાનં રુહતિ, તેન સૂચિકમ્મં કત્વા રજિત્વા કપ્પબિન્દું દત્વા અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ નિયમો ન કાતબ્બોતિ? વુચ્ચતે, કાતબ્બોવ પત્તો વિય અધિટ્ઠિતો. યથા પુન સેતભાવં, તમ્બભાવં વા પત્તો અધિટ્ઠાનં ન વિજહતિ, ન ચ પન તાદિસો અધિટ્ઠાનં ઉપગચ્છતિ, એવમેતં દટ્ઠબ્બન્તિ. ''યતો પટ્ઠાય પરિભોગાદયો વટ્ટન્તિ, તતો પટ્ઠાય અન્તોદસાહે અધિટ્ઠાતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ.

અવિસેસેન વુત્તવચનન્તિ અધિટ્ઠાતબ્બં અધિટ્ઠેતિ, વિકપ્પેતબ્બં વિકપ્પેતીતિ એવં સવિસેસં કત્વા અવચનં ''ન વિકપ્પેતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૫૮) ઇમિના **વિરુદ્ધં વિય દિસ્સતિ**. ઇદાનિ ઇદં અધિટ્ઠાનવિકપ્પનનયપટિબદ્ધં **ખન્ધકં**, **પરિવારઞ્ચ** મિસ્સેત્વા પકિણ્ણકં વુચ્ચતિ – **ખન્ધકે** તાવ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિચીવરં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતું, વસ્સિકસાટિકં વસ્સાનં ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતું, તતો પરં વિકપ્પેતુ''ન્તિઆદિ વુત્તં. **પરિવારે** ''ન નવ ચીવરાનિ અધિટ્ઠાતબ્બાનિ, ન નવ ચીવરાનિ વિકપ્પેતબ્બાની''તિ (પરિ॰ ૩૨૯), ''દસકે દસ, એકાદસકે એકાદસ ચીવરાનિ અધિટ્ઠાતબ્બાનિ, ન વિકપ્પેતબ્બાની''તિ (પરિ॰ ૩૩૧) ચ અનેકક્ખત્તું વચનેન સુટ્ઠુ દળ્હં કત્વા ''સબ્બાનિ ચીવરાનિ અધિટ્ઠાતબ્બાનિ, ન વિકપ્પેતબ્બાની''તિ વુત્તં, તસ્મા ઉભોપિ તે વિરુદ્ધા વિય દિસ્સન્તિ, **ખન્ધકે** એવ ચ ''વસ્સિકસાટિકં વસ્સાનં ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતું તતો પરં વિકપ્પેતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૫૮) વુત્તં. **તદટ્ઠકથાયં** ''વસ્સિકસાટિકા અનતિરિત્તપ્પમાણા નામં ગહેત્વા વુત્તનયેનેવ ચત્તારો વસ્સિકે માસે અધિટ્ઠાતબ્બા, તતો પરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા''તિ વુત્તં. ઇદઞ્ચ વિરુદ્ધં વિય દિસ્સતિ અઞ્ઞમઞ્ઞં હેમન્તે પચ્ચુદ્ધારસમ્ભવતો, વસ્સાને વિકપ્પનાસમ્ભવતો ચ. તથા ઇધ ''અનાપત્તિ અન્તોદસાહં અધિટ્ઠેતિ વિકપ્પેતી''તિ વચનપ્પમાણતો સબ્બત્થ વિકપ્પનાય અપ્પટિસિદ્ધભાવો વેદિતબ્બોતિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૬૯) અટ્ઠકથાવચનં પરિવારવચનેન વિરુદ્ધં વિય દિસ્સતિ, ન હિ વિરુદ્ધં તથાગતા ભાસન્તિ, તસ્મા અટ્ઠકથાનયોવેત્થ પટિસરણં, યેન સબ્બમ્પિ તં એકરસં હોતિ. **પરિવારટ્ઠકથાયઞ્ચ** વુત્તં ''ન વિકપ્પેતબ્બાનીતિ અધિટ્ઠિતકાલતો પટ્ઠાય ન વિકપ્પેતબ્બાની''તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૯). તિચીવરાનિ અધિટ્ઠિતકાલતો પટ્ઠાય, વસ્સિકસાટિકાદીનિ ચ અત્તનો અત્તનો અધિટ્ઠાનખેત્તે ન અકામા વિકપ્પેતબ્બાનીતિ અત્થો, અવસેસપાળિ, અત્થો ચ ઇધ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તો, તસ્મા સબ્બમ્પેતં એકરસન્તિ.

એત્થાહ – યદિ એવં ''નવ ચીવરાનિ નાધિટ્ઠાતબ્બાની''તિ ચ વત્તબ્બં. વિકપ્પિતકાલતો પટ્ઠાય હિ નાધિટ્ઠાતબ્બાનીતિ? એત્થ વુચ્ચતે – ''તિચીવરં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતું...પે॰... પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતુ''ન્તિ એત્થ સબ્બત્થ અધિટ્ઠાને પટિસેધાદસ્સનતો, વિકપ્પનાય અદસ્સનતો ચ ''તતો પર''ન્તિ દ્વીસ્વેવ પરિચ્છેદદસ્સનતો ચ ''નવ ચીવરાનિ અધિટ્ઠાતબ્બાનિ, ન વિકપ્પેતબ્બાનિ ચેવ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. અપરો નયો

– અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિચીવરં અધિટ્ઠાતું અકામા. કસ્મા? કાલે ઉપ્પન્નં અનધિટ્ઠહન્તસ્સ કાલાતિક્કમે આપત્તિસમ્ભવતો, અકાલે ઉપ્પન્નં અનધિટ્ઠહન્તસ્સ દસાહાતિક્કમે આપત્તિસમ્ભવતો ચ. તત્થ યં કાલે ઉપ્પન્નં અપ્પહોન્તેપિ દસાહે કાલાતિક્કમે આપત્તિકરં, તં નિસ્સજ્જનકાલે ''ઇદં મે, ભન્તે, અતિરેકચીવરં ધારિતં નિસ્સગ્ગિયં, ઇમાહં સઙ્ઘસ્સા''તિઆદિના નિસ્સજ્જિતબ્બં, ઇતરં યથાપાળિમેવ. તત્થ પઠમનયો ''યો પન, ભિક્ખુ, અતિરેકચીવરં ધારેય્ય નિસ્સગ્ગિય''ન્તિ ઇમાય પઠમપઞ્ઞત્તિયા વસેન વુત્તો, દુતિયો અનુપઞ્ઞત્તિયા વસેન વુત્તો.

યથા ચ નિસ્સજ્જિતબ્બવત્થુમ્હિ અસતિ યથાપાળિં અવત્વા કેવલં આપત્તિ એવ દેસેતબ્બા, યથા ચ વસ્સિકસાટિકનિસ્સજ્જને કેવલં પરિયિટ્ઠમત્તે યથાપાળિં અવત્વા યથાસમ્ભવં નિસ્સજ્જિતબ્બં, તથા ઇદમ્પીતિ વેદિતબ્બં. યથા સંવચ્છરાતિક્કન્તં અતિરેકચીવરં ''દસાહાતિક્કન્ત''મિચ્ચેવ વુચ્ચતિ. સંવચ્છરવિપ્પવુત્થતિચીવરં, માસાતિક્કન્તઞ્ચ ''રત્તિવિપ્પવુત્થ''ન્તિ ચ ''છારત્તવિપ્પવુત્થ''ન્તિ ચ વુચ્ચતિ, તથા ઇદમ્પિ ''દસાહાતિક્કન્ત''મિચ્ચેવ વુચ્ચતીતિ એકે, તસ્મા સિદ્ધમિદં ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિચીવરં અધિટ્ઠાતું અકામા''તિ, તથા અકામા ન વિકપ્પેતુન્તિ અત્થો. ઇચ્છાય હિ સતિ ''પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિપ્પવાસસુખત્થં વિકપ્પનાય ઓકાસો દિન્નો હોતિ, દસાહાતિક્કમે ચ અનાપત્તી''તિ વચનતો વિકપ્પેતું અનુજાનામીતિ વુત્તં હોતિ. તથા વસ્સિકસાટિકા અકામા અધિટ્ઠાતું દસાહાતિક્કમે આપત્તિસમ્ભવતો. કિત્તકં કાલન્તિ ચે? વસ્સાનં ચાતુમાસં, ઇચ્છાય પન સતિ ઉદ્ધંયેવ વિકપ્પેતબ્બં. ''સબ્બત્થ વિકપ્પનાય અપ્પટિસિદ્ધભાવો વેદિતબ્બો''તિ હિ વુત્તં. ''અત્થાપત્તિ હેમન્તે આપજ્જતિ, નો ગિમ્હે, નો વસ્સે''તિ (પરિ॰ ૩૨૩) ચ વુત્તં, તેન વુત્તં **અટ્ઠકથાયં** ''તતો પરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા''તિ.

તત્રાયં વિચારણા – કદા પચ્ચુદ્ધરિતબ્બા, કદા વિકપ્પેતબ્બા, કિઞ્ચેત્થ યસ્મા ''તતો પર''ન્તિ વુત્તં. હેમન્તઞ્ચ પત્તમત્તે સા અધિટ્ઠાનં વિજહતિ, તસ્મા ''પચ્ચુદ્ધરિત્વા''તિ ન વત્તબ્બં અધિટ્ઠાનસ્સ નત્થિતાય, અથ ''અન્તોચાતુમાસે વિકપ્પેતબ્બા''તિ ન વત્તબ્બં. ''તતો પરં વિકપ્પેતુ''ન્તિ હિ વુત્તન્તિ? એત્થ એકચ્ચે વદન્તિ ''વત્તબ્બમેત''ન્તિ. યથા પરિવુત્થપરિવાસો, ચિણ્ણમાનત્તો ચ સન્તો નિટ્ઠિતેસુપિ પરિવાસમાનત્તદિવસેસુ, તથા નિટ્ઠિતેસુપિ અધિટ્ઠાનદિવસેસુ સાધિટ્ઠાનમેતન્તિ એકે. **અટ્ઠકથાચરિયાનં** ઇદં સન્નિટ્ઠાનં ''કત્તિકપુણ્ણમદિવસે પચ્ચુદ્ધરિત્વા પાટિપદદિવસે વિકપ્પેતબ્બા''તિ. વુત્તઞ્હેતં **પરિવારટ્ઠકથાયં** ''કત્તિકપુણ્ણમાસિયા પચ્છિમે પાટિપદદિવસે વિકપ્પેત્વા ઠપિતં વસ્સિકસાટિકં નિવાસેન્તો હેમન્તે આપજ્જતિ. **કુરુન્દિયં** પન 'કત્તિકપુણ્ણમદિવસે અપચ્ચુદ્ધરિત્વા હેમન્તે આપજ્જતી'તિ વુત્તં, તમ્પિ સુવુત્તં. 'ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતું, તતો પરં વિકપ્પેતુ'ન્તિ હિ વુત્ત''ન્તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૩). તત્થ કુરુન્દિનયો પચ્છા વુત્તત્તા સારતો દટ્ઠબ્બો , ન પુરિમો. નિવાસેન્તો હિ ગિમ્હેપિ ઓરેનદ્ધમાસં આપજ્જતિ એવ. ઇધ ચ ''અત્થાપત્તિ હેમન્તે આપજ્જતિ, નો ગિમ્હેતિ વુત્ત''ન્તિ કુરુન્દિવચનસ્સાયમત્થો દિસ્સતિ.

''કત્તિકપુણ્ણમદિવસે અપચ્ચુદ્ધરિત્વા તસ્મિંયેવ દિવસે અવિકપ્પેન્તો પચ્છિમપાટિપદદિવસે અપચ્ચુદ્ધારપચ્ચયા દુક્કટં આપજ્જતિ, ન, અવિકપ્પનપચ્ચયા દસાહપરિહારસમ્ભવતો''તિ કારણમેકે વદન્તિ. એવં સતિ હેમન્તે પત્તમત્તે અધિટ્ઠાનં વિજહતીતિ આપજ્જતિ, તઞ્ચ અયુત્તં. અધિટ્ઠાનઞ્હિ ''અઞ્ઞસ્સ દાનેન...પે॰... છિદ્દભાવેનાતિ ઇમેહિ નવહિ કારણેહિ વિજહતી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૬૯) વુત્તં, ન ''અધિટ્ઠાનખેત્તાતિક્કમેન વા''તિ. અસાધારણત્તા ન વુત્તન્તિ ચે? ન, ''છિદ્દભાવેના''તિ ન વત્તબ્બપ્પસઙ્ગતો, છિદ્દભાવેન પન તિચીવરસ્સેવ **સબ્બટ્ઠકથાસુ** અધિટ્ઠાનવિજહનસ્સ વુત્તત્તા. તસ્મા હેમન્તસ્સ પઠમદિવસે અપચ્ચુદ્ધારપચ્ચયા દુક્કટં આપજ્જતિ, ન પચ્ચુદ્ધરિત્વા અવિકપ્પનપચ્ચયા. ''વિકપ્પેતુ''ન્તિ વચનતો તતો અધિટ્ઠાનં ન વિજહતીતિ પઞ્ઞાયતિ. ન હિ

કત્તિકપુણ્ણમાસિયા પચ્છિમે પાટિપદદિવસે અવિકપ્પેત્વા હેમન્તે આપજ્જતીતિ વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો, યસ્મા તં અપચ્ચુદ્ધારપચ્ચયા દુક્કટં હેમન્તસ્સ પઠમઅરુણક્ખણે એવ આપજ્જતિ, તસ્મા ''કત્તિકપુણ્ણમદિવસે અપચ્ચુદ્ધરિત્વા''તિ વુત્તં. પચ્ચુદ્ધટં પન હેમન્તે દસાહપરિહારં લભતિ. ''દસાહે અપ્પહોન્તે ચીવરકાલં નાતિક્કામેતબ્બા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૩૦) હિ વુત્તં, તઞ્ચ ખો સમયે ઉપ્પન્નં ચે, નાસમયે. તથા ચ સાધિતં અપચ્ચુદ્ધટં ન નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, નો ચ તં પરિદહિતં, તસ્મા કત્તિકપુણ્ણમદિવસે એવ પચ્ચુદ્ધરણઞ્ચ વિકપ્પનઞ્ચ કત્તબ્બન્તિ સિદ્ધં, એત્થ ચ યથા અતિરેકચીવરં દસમે દિવસે વિકપ્પેન્તેન દસાહપરમં ધારિતં હોતિ, અન્તોદસાહે ચ વિકપ્પિતં હોતિ, તથા કત્તિકપુણ્ણમાય વિકપ્પેન્તેન વસ્સાનં ચાતુમાસં અધિટ્ઠિતઞ્ચ હોતિ, તતો પરં અનાપત્તિખેત્તે એવ વિકપ્પના ચ હોતીતિ વેદિતબ્બં. એત્તાવતા અત્થિ વિકપ્પનાખેત્તે અધિટ્ઠાનં, અધિટ્ઠાનખેત્તે ચ વિકપ્પનાતિ દીપિતં હોતિ. અઞ્ઞથા ''અત્થાપત્તિ અધિટ્ઠાનેન આપજ્જતિ, અનધિટ્ઠાનેન આપજ્જતિ. અત્થાપત્તિ વિકપ્પનાય આપજ્જતિ, અવિકપ્પનાય આપજ્જતી''તિ દુકેસુ દ્વે દુકાનિ વત્તબ્બાનિ સિયું. તત્થ પઠમદુકે પઠમપદં સમ્ભવતિ. વિકપ્પનખેત્તે હિ વસ્સિકસાટિકાદીનં અધિટ્ઠાનેન વિનયાતિસારદુક્કટં આપજ્જતિ. એતેનેવ દુતિયદુક્કટસ્સ દુતિયપદં વુત્તં હોતિ. અનધિટ્ઠાનેન આપજ્જતીતિ નત્થિ. અન્તોદસાહે અનાપજ્જનતો, વિકપ્પનાદિસમ્ભવતો ચ વિકપ્પનાય આપજ્જતીતિ નત્થિ સબ્બત્થ વિકપ્પનાય અપ્પટિસિદ્ધત્તા, તસ્મા તાનિ દુકાનિ ''ન લબ્ભન્તી''તિ ન વુત્તાનિ. એત્થાહ – યા સા ''અત્થાપત્તિ હેમન્તે આપજ્જતી''તિ (પરિ॰ ૩૨૩) વચનપ્પમાણતો દુક્કટાપત્તિ સાધિતા, સા સઞ્ચિચ્ચ અપચ્ચુદ્ધરન્તસ્સ યુજ્જતિ, અસતિયા ચે, કઞ્ચિ, અનાપત્તિ. કત્તિકપુણ્ણમાય પચ્ચુદ્ધટં સઞ્ચિચ્ચ અવિકપ્પયતો દુક્કટેન સહ પુનદિવસે નિસ્સગ્ગિયં, અસતિયા અવિકપ્પયતો નિસ્સગ્ગિયમેવ ઇધ પઠમપઞ્ઞત્તિયા. યં પન વુત્તં **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ કથિનસિક્ખાપદવણ્ણના) ''વસ્સિકસાટિકા વસ્સાનમાસાતિક્કમેનાપિ, કણ્ડુપટિચ્છાદિ આબાધવૂપસમેનાપિ અધિટ્ઠાનં વિજહતિ, તસ્મા સા તતો પરં વિકપ્પેતબ્બા''તિ, તેનેતં વિરુજ્ઝતિ, ન કેવલં ઇદમેવ, ''તતો પરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા''તિ અટ્ઠકથાવચનઞ્ચ વિરુજ્ઝતિ. તતો પરં નામ હિ હેમન્તં, તત્થ ચે પચ્ચુદ્ધારો, ''વસ્સિકસાટિકા વસ્સાનમાસાતિક્કમેનાપી''તિઆદિ ન યુત્તં અધિટ્ઠાનાભાવેન પચ્ચુદ્ધારાભાવતો. અવિરોધો ચ ઇચ્છિતબ્બો, તસ્મા ''પચ્ચુદ્ધરણં વત્તમત્ત''ન્તિવાદો એત્થાપિ સમ્ભવતીતિ ચે? ન, **કુરુન્દિ** વચનવિરોધતો. તત્થ હિ કત્તિકપુણ્ણમાય પચ્ચુદ્ધારો વુત્તો, તસ્મા વસ્સાનદિવસત્તા સાધિટ્ઠાનાવસા પચ્ચુદ્ધરીયતીતિ ન પચ્ચુદ્ધારો વત્તમત્તં, તસ્મા ''તતો પર''ન્તિ યાવ પુણ્ણમા અધિપ્પેતા સિયા. યથા ચાયં વિકપ્પો, તથા ''વસ્સાનમાસાતિક્કમેનાપિ આબાધવૂપસમેનાપી''તિ ઇદમ્પિ અવસ્સં પચ્ચુદ્ધરિતબ્બતાય વુત્તં સિયા. એવઞ્ચ સતિ ઇધ **સમન્તપાસાદિકાય** તદવચનેન સમેતિ. અઞ્ઞથા ઇધપિ તં વત્તબ્બં સિયાતિ યથાવુત્તોવ વિધિ એત્થ સમ્ભવતિ, કિઞ્ચાપિ સમ્ભવતિ, દુવિઞ્ઞાપયસ્સ પન લોકસ્સ સુવિઞ્ઞાપનત્થં વુત્તા. યસ્મા પન સા વસ્સાનાતિક્કમેન અધિટ્ઠાનં વિજહતિ, હેમન્તપઠમારુણે ચ અપચ્ચુદ્ધારપચ્ચયા દુક્કટા સાધિતા, તસ્મા કત્તિકપુણ્ણમાયમેવ પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા, અવિકપ્પિતાય ''નિસ્સગ્ગિયાપજ્જનમેવા''તિ વત્તબ્બં. એત્તાવતાપિ સન્તોસં અકત્વા વિનિચ્છયો પરિયેસિતબ્બો. હોતિ ચેત્થ –

''એવં અભાવં વિનયસ્સ પાળિ,
ભિન્નં અભિન્નઞ્ચ તદત્થયુત્તિં;
વિઞ્ઞાતુકામેન તદત્થવિઞ્ઞૂ,
પરિયેસિતબ્બા વિનયે વિઞ્ઞાયા''તિ.

‘‘તુય્હં ગણ્હાહી’’તિ વુત્તે વિનાપિ ‘‘મય્હં ગણ્હામી’’તિ વચનેન સુદિન્નં હોતિ. ઇતરો ચે અધિવાસેતિ, તેનાપિ સુગ્ગહિતં હોતિ, નો ચે અધિવાસેતિ, દેન્તેન સુદિન્નં. તં પન વત્થુ ન કસ્સચિ હોતિ. તથા ‘‘મય્હં ગણ્હામી’’તિ વદતિ, સામિકો ચે અધિવાસેતિ, વિનાપિ ‘‘ગણ્હાહી’’તિ વચનેન સુગ્ગહિતં. નો ચે અધિવાસેતિ, સામિકસ્સેવ તં, **ન હિ તસ્સેતં વિનયકમ્મ**ન્તિ એત્થ વિનયકમ્મસ્સત્થાય ચે ગણ્હાતિ, ન વટ્ટતિ. ન કેવલં અત્તનો અત્થાય ગહિતં , પુન તસ્સપિ દેતિ, વટ્ટતીતિ ચ. તથા અનપેક્ખો હુત્વા પરસ્સ વિસ્સજ્જેત્વા પુન તેન દિન્નં વા તસ્સ વિસ્સાસન્તો વા પરિભુઞ્જતિ, વટ્ટતિ. તત્થાપિ વિનયકમ્મવસેન ન વટ્ટતીતિ એકે. તે એવ ‘‘મહન્તં વા ખુદ્દકં કરોતી’’તિ એત્થ ‘‘તિચીવરે દીઘતો વિદત્થિં અનતિક્કમિત્વા છિન્દિત્વા કરોતિ, એવં સેસેસુપી’’તિ વદન્તિ. એવરૂપેસુ ઠાનેસુ પોરાણાચરિયાનં કથામગ્ગં સુટ્ઠુ આચરિયકુલસેવનાય સઞ્જાનિત્વા તેન સંસન્દિત્વા સતો સમ્પજાનો હુત્વા સોતૂનઞ્ચ ચિત્તં અવિમોહેત્વા કથેતબ્બં. એસા અમ્હાકં આયાચના.

પઠમકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉદોસિતસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૭૧. સન્તરુત્તરેન જનપદચારિકં પક્કમન્તિ. કસ્મા? કિઞ્ચાપિ ‘‘ન, ભિક્ખવે, સન્તરુત્તરેન ગામો પવિસિતબ્બો, યો પવિસેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (મહાવ॰ ૩૬૨) પઠમં વુત્તં. પચ્છા પન ‘‘પઞ્ચિમે, ભિક્ખવે, પચ્ચયા સઙ્ઘાટિયા નિક્ખેપાય, ઉત્તરાસઙ્ગસ્સ, અન્તરવાસકસ્સ નિક્ખેપાય ગિલાનો વા હોતિ, વસ્સિકસઙ્કેતં વા, નદીપારં ગન્તું વા, અગ્ગળગુત્તિવિહારો વા, અત્થતકથિનં વા હોતી’’તિ વુત્તત્તા, **અટ્ઠકથાય**મ્પિસ્સ ‘‘પઞ્ચસુ પેતેસુ અગ્ગળગુત્તિ એવ પમાણં. ગુત્તે એવ હિ વિહારે નિક્ખિપિત્વા બહિ ગન્તું વટ્ટતિ, નાગુત્તે’’તિ વુત્તત્તા અપઞ્ઞત્તેપિ કથિને ‘‘તે ભિક્ખૂ અગ્ગળગુત્તિવિહારે ઠપેથા’’તિ વત્વા સભાગાનં હત્થે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા સન્તરુત્તરેન ગામપ્પવેસે લદ્ધકપ્પિયા જનપદચારિકં પક્કામિંસૂતિ વેદિતબ્બં.

૪૭૩. **અવિપ્પવાસસમ્મુતિ**ન્તિ અવિપ્પવાસત્થં, વિપ્પવાસપચ્ચયા યા આપત્તિ, તદભાવત્થં વા સમ્મુતિં દાતુન્તિ અત્થો. તતો પટ્ઠાય વટ્ટતિ. કિત્તકં કાલં વટ્ટતીતિ? માસં વા અતિરેકં વા યાવ ગમને સઉસ્સાહો, તાવ વટ્ટતિ. તેન વુત્તં ‘‘ધુરનિક્ખેપં કરોન્તેન પચ્ચુદ્ધરિતબ્બ’’ન્તિ. **પુન સમ્મુતિદાનકિચ્ચં નત્થી**તિ સચે દ્વાદસન્નં વસ્સાનં અચ્ચયેન અઞ્ઞો રોગો હોતિ, વટ્ટતિ, ઉપસમ્પદકમ્મં વિય યાવજીવં એકાસમ્મુતિ વટ્ટતીતિ ચ.

‘‘કતં વા હોતી’’તિઆદિ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે ન વત્તબ્બં, કસ્મા? કરણપલિબોધે ઉપચ્છિન્નેપિ અનધિટ્ઠિતચીવરતો વિપ્પવાસપચ્ચયા આપત્તિયા અસમ્ભવતો, તસ્મા ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિન્તિ ભિક્ખુનો ચીવરં અધિટ્ઠિતં હોતી’’તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બન્તિ ચે? ન, તદાયત્તત્તા . અધિટ્ઠાનઞ્હિ કરણપલિબોધસ્સ નિટ્ઠાપનાયત્તં, તસ્મા ‘‘કતં વાતિઆદિ વુત્ત’’ન્તિ ચ વુત્તં. તત્થ **કત**ન્તિ પુબ્બે વુત્તમેવ.

૪૭૭-૮. **અવિપ્પવાસલક્ખણવવત્થાપનત્થ**ન્તિ એત્થ ‘‘અન્તોગામે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા અન્તોગામે વત્થબ્બ’’ન્તિઆદિવચનતો અવિપ્પવાસલક્ખણં વવત્થાપિતં, તબ્બિપરીતનયેન વિપ્પવાસલક્ખણં વેદિતબ્બં. **ગામો એકૂપચારો**તિઆદિમ્હિ પન ઠપેત્વા સત્થં, રુક્ખમૂલં, અજ્ઝોકાસઞ્ચ સેસેસુ પરિક્ખેપાપરિક્ખેપવસેન એકૂપચારનાનૂપચારતા વેદિતબ્બા. યસ્મા પન સત્થં દુવિધં નિવિટ્ઠં, અનિવિટ્ઠઞ્ચ, તેસુ અનિવિટ્ઠં એકકુલસ્સ વા નાનાકુલસ્સ વા અપરિક્ખિત્તમેવ હોતિ, નિવિટ્ઠં સિયા પરિક્ખિત્તં, સિયા અપરિક્ખિત્તં, તસ્મા તત્થ પરિક્ખેપાદિવસેન અદસ્સેત્વા અબ્ભન્તરવસેન વુત્તો. તથા અબ્ભોકાસે. રુક્ખમૂલે છાયાવસેન. અઞ્ઞથા ‘‘સત્થો

એકૂપચારો નાનૂપચારો''તિઆદિ ઉદ્દેસવિરોધો સિયા **વિભઙ્ગે** અદસ્સિતત્તા, તસ્મા સત્થસ્સ પુરતો ચ પચ્છતો ચ સત્તબ્ભન્તરા, પસ્સતો ચ એકબ્ભન્તરન્તિ અયમેકૂપચારો, તતો પરં નાનૂપચારો. તથા રુક્ખમૂલસ્સ યત્થ મજ્ઝન્હિકે કાલે છાયા ફરતિ, અયં એકૂપચારો. ઇતરો નાનૂપચારો. કસ્મા? તત્થ હિ પરિક્ખેપો અપ્પમાણં. છાયાવ પમાણં. અજ્ઝોકાસસ્સ **પાળિયં** વુત્તોવ. ''સત્થાદીનં એકકુલસન્તકવસેન એકૂપચારતા''તિ લિખિતં, તસ્મા નિવેસને, ઉદોસિતે ચ વુત્તપરિચ્છેદોવ અટ્ટાદીસૂતિ કત્વા સંખિત્તં. તતો પરં ખેત્તધઞ્ઞકરણઆરામવિહારેસુ પન પરિક્ખિત્તાપરિક્ખિત્ત-પદં પુન ઉદ્ધટં સત્થવિભઙ્ગેન અધિકારસ્સ પચ્છિન્નત્તા. ''નાનાગબ્ભા''તિઆદિવચનં પન અસમ્ભવતો ખેત્તધઞ્ઞકરણઆરામેસુ ન ઉદ્ધટં. વિહારે સમ્ભવન્તમ્પિ તત્થ પચ્છિન્નત્તા ન ઉદ્ધટં. **કુલં** વુચ્ચતિ સામિકો, તસ્મા ''એકકુલસ્સ નાનાકુલસ્સા''તિ ઇમિના ગામાદીનં ચુદ્દસન્નં ચીવરનિક્ખેપટ્ઠાનાનં સાધારણાસાધારણભાવં દીપેતિ. અજ્ઝોકાસસ્સ પન અસમ્ભવતો ન વુત્તં. યસ્મા પનેત્થ એકકુલસ્સ, નાનાકુલસ્સ ચ અપરિક્ખિત્તેસુ ગામાદીસુ પરિહારવિસેસો કિઞ્ચિપિ નત્થિ, પરિક્ખિત્તેસુ પન અત્થિ, તસ્મા એકનાનાકુલગ્ગહણં, એકનાનૂપચારગ્ગહણઞ્ચ સાત્થકન્તિ વેદિતબ્બં. તત્થપિ અયં વિસેસો – સત્થે, રુક્ખમૂલે ચ કુલભેદતોવ ભેદો, નોપચારભેદતો. અજ્ઝોકાસે ઉપચારભેદતો ચ, સો પન **પાળિયં** ન દસ્સિતોતિ. ''તં પમાણં અતિક્કમિત્વાતિ વચનતો આકાસેપિ અટ્ઠતેય્યરતનપ્પમાણે દોસો નત્થી''તિ વદન્તિ.

૪૭૯. ''સભા''તિ ઇત્થિલિઙ્ગં. ''સભાય''ન્તિ નપુંસકલિઙ્ગં, તેન વુત્તં ''**લિઙ્ગબ્યત્તનયેના**''તિ. નપુંસકલિઙ્ગદસ્સનત્થં કિર ''સભાય''ન્તિ પચ્ચત્તવસેન નિદ્દિટ્ઠં, તસ્સ અનુપયોગત્તા ''દ્વારમૂલ''ન્તિપિ. અત્તનો નિક્ખિત્તટ્ઠાને અનિક્ખિત્તત્તા વીથિહત્થપાસો ન રક્ખતિ, યસ્મિં ઘરે ચીવરં નિક્ખિત્તં હોતિ, તસ્મિં ઘરે વત્થબ્બં. ''સભાયે વા વત્થબ્બં દ્વારમૂલે વા, હત્થપાસા વા ન વિજહિતબ્બ''ન્તિ હિ વુત્તં. ''હત્થપાસેયેવ અરુણં ઉટ્ઠપેતબ્બ''ન્તિ નિયમિતત્તા જાનિતું ન સક્કાતિ ચે? અન્તોઘરે ન સક્કા, તથા તથા વુત્તત્તા, તસ્મા ''યુત્તિ પમાણ''ન્તિ વુત્તં. અયમત્થો **અટ્ઠકથાય**મ્પિ પકાસિતો, પુનપિ ખુદ્દકગામે સબ્બસાધારણગામદ્વારવસેન. સચે તસ્સ દ્વારદ્વયં હોતિ, મજ્ઝે ચ ઘરસભાયં, યત્થિચ્છતિ, તત્થ વસિતબ્બ''ન્તિ.

૪૮૦-૧. યાનિ નિવેસનાદીનિ ગામસઙ્ખ્યં ન ગચ્છન્તિ, તાનિ નિવેસનાદીનીતિ અધિપ્પેતાનિ. અજ્ઝોકાસે અપરિસઙ્કિતમ્પિ ચીવરં અતિરેકસત્તબ્ભન્તરે નિક્ખિત્તં નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, એત્થ અન્તોસીમતા ન રક્ખતિ, સત્થે પન રક્ખતિ. ''નદીપરિહારો ચ લબ્ભતી''તિ વચનતો ઉદકુક્ખેપસીમાયં પરિહારો લબ્ભતીતિ સિદ્ધં. સામન્તવિહારો ચે એકસીમો, ચીવરં ન નિસ્સગ્ગિયં.

ઇદાનિ –

''છિન્નં ધુતઙ્ગં સાસઙ્ક-સમ્મતો સન્તરુત્તરં;
અચીવરસ્સાનાપત્તિ, પચ્ચુદ્ધારાદિસિદ્ધિતો''તિ. –

ઇદં પકિણ્ણકં, તત્થાયં ચોદનાપુબ્બઙ્ગમો વિનિચ્છયો – કેચિ ''દિગુણં સઙ્ઘાટિ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૪૮) વચનતો ''એકચ્ચિકા સઙ્ઘાટિપિ નાધિટ્ઠાતબ્બા. સચે અધિટ્ઠાતિ ન રુહતી''તિ વત્વા ઉપસમ્પદાપેક્ખાનમ્પિ દિગુણમેવ સઙ્ઘાટિં દત્વા ઉપસમ્પાદેન્તિ, તે ઇમિના સુત્તલેસેન સઞ્ઞાપેતબ્બા. ભગવતા હિ ''છિન્નકં સઙ્ઘાટિં છિન્નકં ઉત્તરાસઙ્ગં છિન્નકં અન્તરવાસક''ન્તિ પઠમં અનુઞ્ઞાતં. તતો ''અઞ્ઞતરસ્સ ભિક્ખુનો તિચીવરે કરિયમાને સબ્બં છિન્નકં નપ્પહોતિ. દ્વે છિન્નકાનિ એકં અચ્છિન્નકં નપ્પહોતિ. દ્વે અચ્છિન્નકાનિ એકં છિન્નકં નપ્પહોતી''તિ ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિં

‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અન્વાધિકમ્પિ આરોપેતુ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૩૬૦) અનુઞ્ઞાતં, તસ્મા એકચ્ચિકાપિ સઙ્ઘાટિ વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. યા છિજ્જમાના નપ્પહોતિ, તસ્સા કુતો દિગુણતાતિ. **અટ્ઠકથાયમ્**પિસ્સ વુત્તં ‘‘અન્વાધિકમ્પિ આરોપેતુન્તિ આગન્તુકપત્તમ્પિ દાતું. ઇદં પન અપ્પહોનકે આરોપેતબ્બં. સચે પહોતિ, આગન્તુકપત્તં ન વટ્ટતિ, છિન્દિતબ્બમેવા’’તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૬૦). કથિનં પન છિન્નકમેવ વટ્ટતિ આવેણિકલક્ખણત્તા , ‘‘છિન્નકં દિગુણં નપ્પહોતી’’તિ વચનાભાવતો ચાતિ સન્નિટ્ઠાનમેત્થ ગન્તબ્બં.

ધુતઙ્ગન્તિ અનુપસમ્પન્નાનં તેચીવરિકધુતઙ્ગાભાવતો તિચીવરેનેવ તેચીવરિકોતિ. તેસં અધિટ્ઠાનાભાવતો ‘‘અધિટ્ઠિતેનેવા’’તિ વત્તબ્બં હોતૂતિ ચે? ન, ધુતઙ્ગભેદેન વિરોધપ્પસઙ્ગતો. ચતુત્થચીવરસાદિયનેન હિ ધુતઙ્ગભેદો, ન તિચીવરવિપ્પવાસેન, નાપિ અતિરેકચીવરસાદિયનેન, નાપિ અતિરેકચીવરધારણેન. યસ્મા પન ભિક્ખૂનંયેવ ભગવતા અધિટ્ઠાનવસેન નવ ચીવરાનિ અનુઞ્ઞાતાનિ, જાતિવસેન ચ વુત્તાનિ, ન એવં અનુપસમ્પન્નાનં. તસ્મા તેસં ચીવરનિયમાભાવા ન તં ધુતઙ્ગં અનુઞ્ઞાતં ગહટ્ઠાનં વિય, તસ્મા તસ્સ સમાદાનવિધાને અવચનતો ચ સન્નિટ્ઠાનમેત્થ ગન્તબ્બં.

સાસઙ્કસમ્મતોતિ **કઙ્ખાવિતરણિયં** સાસઙ્કસિક્ખાપદે વિસું અઙ્ગાનિ ન વુત્તાનિ, ‘‘સેસમેત્થ ચીવરવગ્ગસ્સ દુતિયસિક્ખાપદે વુત્તનયેન વેદિતબ્બ’’ન્તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં, ન ચ પનેતં વુત્તં. તત્થ રત્તિવિપ્પવાસો ચતુત્થં અઙ્ગં, ઇધ છારત્તવિપ્પવાસો, અયમેત્થ વિસેસોતિ, તસ્મા અઙ્ગસામઞ્ઞતો, સમ્મુતિસામઞ્ઞતો ચ સાસઙ્કસિક્ખાપદમેવ વદન્તિ. ઇદં નિપ્પદેસં, તં સપ્પદેસં માસપરમત્તા. તત્થ બહિગામેપિ ગામસીમં ઓક્કમિત્વા વસિત્વા પક્કમન્તસ્સ અનાપત્તિ, ઇધ ન તથા, ઇધ અનન્તરે અનન્તરે અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિયં, તત્થ સત્તમેતિ અયં ઇમેસં દ્વિન્નં વિસેસો. અઙ્ગાનિ પન ચીવરનિક્ખેપઙ્ગસમ્પત્તિતો વિપરિયાયેન, ઇધ વુત્તનયેન ચ સિદ્ધત્તા ન વુત્તાનિ. તાનિ કામં ન વુત્તાનિ, તથાપિ ચતુત્થમઙ્ગં વિસેસિતબ્બં, ન પન વિસેસિતં. કિંકારણા? ઇધ વુત્તનિસ્સજ્જનક્કમેન નિસ્સજ્જેત્વા આપત્તિદેસનતો, તત્થાપન્નાપત્તિવિમોક્ખદીપનત્થં. સંવચ્છરવિપ્પવુત્થમ્પિ રત્તિવિપ્પવુત્થમેવ, પગેવ છારત્તં વિપ્પવુત્થં. એવં સન્તેપિ તત્થ યથાવુત્તઅઙ્ગસમ્પત્તિયા સતિ તત્થ વુત્તનયેનેવ નિસ્સજ્જિતબ્બં. હેમન્તે વા ગિમ્હે વા નિસ્સજ્જતિ ચે? ઇધ વુત્તનયેનાપિ નિસ્સજ્જિતું વટ્ટતીતિ ઞાપનત્થં ચતુત્થં અઙ્ગં ન વિસેસિતન્તિ નો તક્કોતિ આચરિયો. માસાતિક્કન્તમ્પિ ચીવરં ‘‘દસાહાતિક્કન્ત’’ન્તિ વત્વા નિસ્સટ્ઠમેવ. દ્વયેન ઊનમાસં હુત્વા ‘‘દસાહાતિક્કન્ત’’ન્તિ વત્વા માસાતિક્કન્તન્તિ એકે. તથાપિ સચે પચ્ચાસાચીવરં હોતિ, નિસ્સગ્ગિયં ‘‘દસાહાતિક્કન્ત’’ન્તિ વત્વા, મૂલચીવરં પન ‘‘માસાતિક્કન્ત’’ન્તિ વત્વા નિસ્સજ્જિતબ્બં.

‘‘સન્તરુત્તર’’ન્તિ વા ‘‘સઙ્ઘાટિ’’ન્તિ વા ‘‘ચીવર’’ન્તિ વા કિં તિચીવરં, ઉદાહુ અઞ્ઞમ્પીતિ . કિઞ્ચેત્થ – યદિ તિચીવરમેવ પટિસિદ્ધં, પરિયાપન્નવસેન અચ્છિન્નચીવરચ્છિન્દનધોવાપનવિઞ્ઞત્તિઆદિવિરોધો. અથ અઞ્ઞમ્પિ, ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ’’ન્તિ એવમાદિના વિરોધોતિ? વુચ્ચતે – ન નિયમતો વેદિતબ્બં યથાસમ્ભવં ગહેતબ્બતો. તથા હિ ‘‘ચીવરં નિક્ખિપિત્વા સન્તરુત્તરેન જનપદચારિકં પક્કમન્તી’’તિ (પારા॰ ૪૭૧) એવમાદીસુ તિચીવરમેવ. ‘‘ન, ભિક્ખવે, સન્તરુત્તરેન ગામો પવિસિતબ્બો, સન્તરુત્તરપરમં તતો ચીવરં સાધિતબ્બ’’ન્તિ એવમાદીસુ યંકિઞ્ચિ, તથા સગુણં કત્વા સઙ્ઘાટિયો દાતબ્બા, નિવાસનં દાતબ્બં, સઙ્ઘાટિ દાતબ્બા, હન્દ તે, આવુસો, સઙ્ઘાટિ, દેહિ મે પટન્તિઆદીસુ. વુત્તઞ્હેતં ‘‘સબ્બઞ્હિ ચીવરં સઙ્ઘટિતટ્ઠેન ‘સઙ્ઘાટી’તિ વુચ્ચતી’’તિ. તથા ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિ’’ન્તિ એત્થાપીતિ એકે. અન્તોસમયે હિ યાવદત્થં ચીવરં અનુઞ્ઞાતં, તં સબ્બં કરિયમાનં કદા નિટ્ઠાનં ગચ્છિસ્સતિ, તસ્મા તિચીવરમેવાતિ એકે. **અચીવરસ્સાનાપત્તિ પચ્ચુદ્ધારાદિસિદ્ધિતો**તિ કિં વુત્તં હોતિ? ઉદોસિતસિક્ખાપદસ્સ

નિપ્પયોજનભાવપ્પસઙ્ગતો તિચીવરવિપ્પવાસે તેચીવરસ્સ આપત્તીતિ એકે. તત્થેતં વુચ્ચતિ ન હોતિ આપત્તિ પચ્ચુદ્ધારાદિસિદ્ધિતો. ''અનાપત્તિ અન્તોઅરુણે પચ્ચુદ્ધરતિ, વિસ્સજ્જેતી''તિ હિ વુત્તં. અઞ્ઞથા પચ્ચુદ્ધરન્તસ્સ, અન્તોઅરુણે વિસ્સજ્જેન્તસ્સ ચ યાવ અઞ્ઞો નાધિટ્ઠાતિ, તાવ આપત્તિં આપજ્જતિ યથાવુત્તનયેન. અઞ્ઞથા સત્તબ્ભન્તરેન વિપ્પવાસસ્સાતિ વિપ્પવાસતો યથારુતંયેવ સતિ વિપ્પવાસે વિપ્પવાસતો અવિપ્પવાસે સતિ અવિપ્પવાસતોતિ.

ઉદોસિતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૯૭. નપ્પહોતીતિ લામકપરિચ્છેદં ન પાપુણાતિ, તેનેવ તિચીવરસ્સ મુટ્ઠિપઞ્ચકાદિલામકપરિચ્છેદોવ તાવ વુત્તો. ચીવરે પચ્ચાસા **ચીવરપચ્ચાસા**. તેનેતં દીપેતિ – તં ચીવરં પચ્છા લબ્ભતુ વા મા વા, યાવ સા પચ્ચાસા છિજ્જતિ, તાવ ઇદં મૂલચીવરં ઠપેતું અનુજાનામીતિ. ''ચીવરપચ્ચાસા''તિ મરિયાદત્થે નિસ્સક્કવચનં, ભુમ્મત્થે વા પચ્ચત્તવચનં કતં.

૪૯૯-૫૦૦. નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ...પે॰... **ચીવરાસા વા ઉપચ્છિન્ના**તિઆદિમ્હિ તીસુ ચીવરેસુ અઞ્ઞતરં કતં હોતિ, સેસા અત્થિ, રક્ખતિ. ચીવરપલિબોધસ્સ ઉપચ્છેદે, ઉબ્ભતસ્મિઞ્ચ કથિને સમયે વા હેમન્તસ્સ સમયે વા અકાલચીવરં ઉપ્પજ્જેય્ય, ખિપ્પમેવ કારેતબ્બં . સતિ પારિપૂરિયા પચ્ચાસા ન રક્ખતિ, અસતિ નત્થિ ચે પચ્ચાસા, ન રક્ખતિ. ''અનત્થતે કથિને એકાદસમાસે ઉપ્પન્ન''ન્તિ વચનતો અપરકત્તિકા અત્થતે વા અનત્થતે વા સમયોવ. હેમન્તો સિયા સમયો અત્થતે, સિયા અસમયો અનત્થતે. તતો પરં એકંસતો અસમયો વાતિ. ''**આદિસ્સ દિન્ન**''ન્તિ ઇદં ઇધ અલબ્ભમાનમ્પિ અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તં ભિક્ખુનીનં **દુતિયનિસ્સગ્ગિયે** (પાચિ॰ ૭૩૮ આદયો) સેસં અકાલચીવરં વિય. તત્થ હિ ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ ''સમ્પત્તા ભાજેન્તૂ''તિ એવં આદિસ્સ દિન્નમેવ ''અકાલચીવરં કાલચીવર''ન્તિ અધિટ્ઠહિત્વા ભાજેન્તિયા નિસ્સગ્ગિયં. તથા હિ તત્થ યથા ''અકાલચીવરં નામ અનત્થતે કથિને એકાદસમાસે ઉપ્પન્નં, અત્થતે કથિને સત્તમાસે ઉપ્પન્ન''ન્તિ ઇદં અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તં, એવંસમ્પદમિદં. યદિ એવં ''એકપુગ્ગલસ્સ ઇદં તુય્હં દમ્હીતિ દિન્ન''ન્તિ ઇદં કિમત્થં વુત્તં, ન હિ તં ભાજનીયન્તિ ચે? અભાજનીયસામઞ્ઞતો વુત્તં હોતિ. યથા સઙ્ઘસ્સ આદિસ્સ દિન્નં અત્થતકથિનેહિ એવ ભિક્ખૂહિ અભાજનીયત્તા અકાલચીવરં નામ જાતં, એવં પુગ્ગલિકમ્પિ ઇતરેહીતિ અત્થો. એવં સન્તેપિ કસ્સચિ સિયા ''આદિસ્સ દિન્નમ્પિ દસાહમેવ પરિહારં લભતી''તિ. તસ્સેતં પાટિકઙ્ખં. **પઠમકથિને** ''નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને''તિ ઇદઞ્હિ નિરત્થકન્તિ. અનુબ્ભતસ્મિમ્પિ હિ કથિને દસાહપરમમેવ ધારેતબ્બન્તિ વિઞ્ઞાતત્તા અનાદિસ્સ દિન્નમેવ સન્ધાયેતં વુત્તં સિયાતિ ચે? એવં સન્તેપિ અનાદિસ્સ દિન્નમ્પિ અનત્થતકથિનાનં અપરકત્તિકાય દસાહમેવ પરિહારં લભતિ ''નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને''તિ વુત્તત્તા. આમન્તાતિ ચે? ''અનત્થતે કથિને એકાદસમાસે ઉપ્પન્ન''ન્તિ વચનેન વિરુજ્ઝતિ, તસ્મા યથાવુત્તનયેનેવેત્થ સન્નિટ્ઠાનં ગન્તબ્બં.

અનુગણ્ઠિપદે વુત્તં ''પઠમસિક્ખાપદે સબ્બચીવરાનં યાવદત્થચીવરવસેન કથિનમાસબ્ભન્તરે દસાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તિ પરિહારસ્સ દિન્નત્તા. યથા કથિનમાસબ્ભન્તરે આદિસ્સ દિન્નમકાલચીવરં કાલચીવરપરિહારમેવ લભતિ, તથા ઇતરમાસેપિ લભતીતિ વેદિતબ્બં. તસ્મા એવં 'નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને ભિક્ખુનો પનેવ ચીવરં ઉપ્પજ્જેય્યા'તિઆદિના સિક્ખાપદે સિદ્ધેપિ અનત્થતકથિનાનં

પચ્છિમકત્તિકમાસં અનુજાનન્તેન ‘અકાલચીવરં ઉપ્પજ્જેય્યા’તિ વુત્તં. એવઞ્હિ અવુત્તે અકાલચીવરં નામ ‘અનત્થતે કથિને એકાદસમાસે ઉપ્પન્ન’ન્તિ ન સક્કા વત્તું. એવઞ્હિ વચનતો અનત્થતકથિનાનં અત્થતકથિનાનં વિય સબ્બચીવરાનં પચ્છિમકત્તિકમાસે દસાહાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયં ન હોતી’’તિઆદિ.

ભિય્યોપિ એવં વુત્તં – યં પન મયા ‘‘પઠમકથિને દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બ’’ન્તિ અનુઞ્ઞાતં, તમ્પિ કથિનમાસતો બહિ ઉપ્પન્નમેવ, ન અન્તોતિ અયમત્થો દીપિતો હોતિ. કથં? અતિરેકચીવરસ્સ દસાહપરિહારતો ઉદ્ધં આપજ્જિતબ્બાપત્તિં ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને’’તિ અનુપઞ્ઞત્તિયા કથિનબ્ભન્તરે વારેત્વા તતો ઉદ્ધં ઉપ્પન્નેસુ દસાહાતિક્કમે આપજ્જિતબ્બાપત્તિં ઇમિના સિક્ખાપદેન વારેતું ‘‘અકાલચીવરં ઉપ્પજ્જેય્યા’’તિઆદિ વુત્તં. તેન ‘‘કાલેપિ આદિસ્સ દિન્નં, એતં અકાલચીવરં નામા’’તિ વચનતો કથિનુબ્ભારતો ઉદ્ધં દસાહપરિહારં ન લભતીતિ દીપિતં હોતિ, તેહિ સદ્ધિં પુન કથિનુબ્ભારતો ઉદ્ધં પઞ્ચ દિવસાનિ લભતીતિ પસઙ્ગોપિ ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને ભિક્ખુનો પનેવ અકાલચીવરં ઉપ્પજ્જેય્ય… પે॰… ખિપ્પમેવ કારેતબ્બ’’ન્તિ અકાલચીવરસ્સ ઉપ્પત્તિકાલં નિયમેત્વા વુત્તત્તા નિવારિતો હોતિ, તદુભયેન કથિનબ્ભન્તરે ઉપ્પન્નચીવરં કથિનુબ્ભારતો ઉદ્ધં એકદિવસમ્પિ પરિહારં ન લભતીતિ સિદ્ધં હોતિ. એવં અપરે વદન્તીતિ.

પુનપિ વુત્તં – આચરિયા પન એવં વદેય્યું ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને ભિક્ખુનો પનેવ અકાલચીવરં ઉપ્પજ્જેય્યા’’તિ એત્થ ‘‘નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના ઉબ્ભતસ્મિં કથિને’’તિ વદન્તો એવં વિઞ્ઞાપેતિ ‘‘એત્થન્તરે તિણ્ણન્નમ્પિ અકાલચીવરાનં ઉપ્પત્તિ અભાવ’’ન્તિ. કસ્મા પન પદભાજને વિત્થારિતાનીતિ? વુચ્ચતે – ઇદં સિક્ખાપદં અધિટ્ઠાનં સન્ધાય વુત્તં, કિન્તુ પઠમે દસાહં અનુજાનિત્વા તસ્મિં અપ્પહોન્તે સચે પચ્ચાસા અત્થિ, તમેવ વડ્ઢેત્વા માસં અનુજાનન્તો ઇમમ્પિ અત્થવિસેસં દીપેતિ અકાલચીવરં નામ સમ્મુખીભૂતેન ભાજેતબ્બન્તિપિ દીપેતિ. તં પન ‘‘આકઙ્ખમાનેન ભિક્ખુના પટિગ્ગહેતબ્બ’’ન્તિ ઇમિના સિક્ખાપદેન વડ્ઢેત્વા વુત્તન્તિ, તસ્મા તીણિપિ પદભાજને વિત્થારિતાનીતિ.

‘‘ખિપ્પમેવ કારેતબ્બન્તિ દસાહા કારેતબ્બ’’ન્તિ ઇદં પન પહોનકભાવે પુરિમસિક્ખાપદલક્ખણેનાતિ દીપેતું વુત્તં, તસ્મા ‘‘એવં સીઘન્તિ વા લહુન્તિ વા’’તિઆદિના અવત્વા ‘‘દસાહા’’તિ વુત્તં. અત્થતકથિનસ્સ એવં હોતુ, અનત્થતે પન કથિને કથન્તિ વુત્તે અનત્થતસ્સ પટિક્ખેપતં દસ્સેતીતિ વુત્તો અપસ્સન્તો વિઘાતં આપજ્જતીતિ. **એકતિંસે અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિયન્તિ** મહન્તેનપિ પચ્ચાસાચીવરેન સહ ઘટિતમ્પિ તબ્ભાવં અનુપતિત્વા નિસ્સગ્ગિયં હોતિ સતિ પચ્છિમપ્પમાણસમ્ભવે, અસતિ ન હોતિ, પુન ઘટિતે હોતિ, અઞ્ઞેન ઘટિતે ન હોતિ. છિન્નં અઞ્ઞવત્થુ હોતિ. પુબ્બપરિચ્છેદં અતિક્કન્તં ઘટિતં પુન અઞ્ઞપરિચ્છેદં લભતીતિ એકે, ઉપપરિક્ખિત્વા ગહેતબ્બં. અઞ્ઞતરસ્મિં **ગણ્ઠિપદે** પન ‘‘સઙ્ઘસ્સ વા ઇદં અકાલચીવરન્તિ ઉદ્દિસ્સ દિન્ન’ન્તિ એત્થ સઙ્ઘસ્સ દિન્ને આપત્તિ નામ નત્થિ, ‘સોતસ્સ રહો’તિઆદીસુ વિય પદુદ્ધારેન વુત્તં, તસ્સ લાભં સન્ધાયાતિ ચે? **સઙ્ઘતો વા ઉપ્પજ્જેય્યા**તિ અનેન સિદ્ધત્તા અધિકમેવા’’તિ ચ ‘‘સઙ્ઘો ચીવરાનિ લભિસ્સતિ ગણો વા’તિઆદિનાપિ પાઠો અત્થી’’તિ ચ વુત્તં. **ગણ્ઠિપદે** કોસલ્લત્થં પન મયા સબ્બં લિખિતં, સુટ્ઠુ વિચારેત્વા કથેતબ્બં.

તતિયકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પુરાણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૩-૫૦૫. ભત્તવિસ્સગ્ગન્તિ ભત્તકિચ્ચાધિટ્ઠાનં. ભત્તકિચ્ચાધિટ્ઠાનવિભાગન્તિ પોરાણા. **તત્થ નામ ત્વ**ન્તિ તત્થ તયા કતકમ્મે એવં અકત્તબ્બે સતિ ધોવાપિસ્સસિ નામ. અથ વા સો નામ ત્વન્તિ અત્થો. **ઉભતોસઙ્ઘે ઉપસમ્પન્ના**તિ ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પદાય પટિક્ખિત્તત્તા તદનુપસઙ્ગભયા એવં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ‘‘પુરાણચીવર’’ન્તિ એત્થ પુરાણભાવદીપનત્થમેવ ‘‘**સકિં નિવત્થમ્પિ સકિં પારુતમ્પી**’’તિ વુત્તં, તસ્મા ‘‘ચીવરં નામ છન્નં ચીવરાનં અઞ્ઞતરં ચીવરં વિકપ્પનુપગં પચ્છિમ’’ન્તિ વચનસ્સ ઓકાસો ન જાતોતિ એકે. યસ્મા વિકપ્પનુપગપચ્છિમં ઇધ નાધિપ્પેતં, નિવાસનપારુપનુપગમેવાધિપ્પેતં, તેનેવ નિસીદનપચ્ચત્થરણે દુક્કટં વુત્તં, તસ્મા ન વુત્તન્તિ એકે. જાતિપ્પમાણાવચનતો યં કિઞ્ચિ પુરાણવત્થં ધોવાપેન્તસ્સ નિસ્સગ્ગિયમેવ, તેનેવ ‘‘અનાપત્તિ ચીવરં ઠપેત્વા અઞ્ઞં પરિક્ખારં ધોવાપેતી’’તિ વુત્તં. થવિકમ્પિ હિ અસુચિમક્ખિતં પરિભુત્તં ધોવાપેતિ, નિસ્સગ્ગિયમેવ ઓળારિકત્તા, અપ્પતિરૂપત્તા ચ. તેનેવ **કઙ્ખાવિતરણિયં** ઇમસ્મિં ઠાને ચીવરપરિચ્છેદો ન વુત્તોતિ એકે, વિચારેત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બં. ‘‘**રજિત્વા કપ્પં કત્વા**તિ કપ્પિયં કતમેવ નિવાસેતું, પારુપિતું વા વટ્ટતિ, નેતર’’ન્તિ વુત્તં. ઇમિના ચ મજ્ઝિમત્થેરવાદો ઉપત્થમ્ભિતો હોતિ, નોપત્થમ્ભિતો. **રજિત્વા**તિઆદિ પન વિનયવિધિદસ્સનત્થં વુત્તન્તિ મમ તક્કો. યથા અઞ્ઞાતિકાય અઞ્ઞાતિકસઞ્ઞીવારે તીણિ ચતુક્કાનિ, એવં વેમતિકઞાતિકવારેસુ ચાતિ નવ ચતુક્કાનિ હોન્તિ. એત્થાહ – એકવારં ધોવિત્વા ધોવનેસુ ધુરં નિક્ખિપિત્વા પુન ‘‘દુદ્ધોત’’ન્તિ મઞ્ઞમાના ધોવતિ, અનાપત્તિયા ભવિતબ્બં, દુતિયવારં અવુત્તા ધોવતિ નામ હોતીતિ? વુચ્ચતે – સચે ભિક્ખુ ‘‘અલં એત્તાવતા ધોતેના’’તિ પટિક્ખિપતિ, પુન ધોવન્તી અવુત્તા ધોવતિ નામાતિ યુજ્જતિ. નો ચે, વુત્તાવ હોતીતિ વેદિતબ્બં. ભિક્ખુસ્સ લિઙ્ગપરિવત્તને એકતોઉપસમ્પન્નાય વસેન આપત્તિ સાકિયાનીનં વિય.

૫૦૬. એકેન વત્થુનાતિ યેન કેનચિ પઠમેન. ‘‘તિણ્ણં ચતુક્કાનં વસેના’’તિ પાઠો. ભિક્ખૂનં સન્તિકે અટ્ઠવાચિકાય ઉપસમ્પન્નાય પાકટત્તા તં અવત્વા સાકિયાનિયોવ વુત્તા અપાકટત્તા.

પુરાણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૮-૫૧૦. અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદેતિ એત્થ ‘‘ગણમ્હા ઓહીયનસિક્ખાપદે’’તિ લિખિતં. અરઞ્ઞવાસીનિસેધનસિક્ખાપદે અપઞ્ઞત્તેતિ એકે, ‘‘તં ન સુન્દર’’ન્તિ વદન્તિ. **વિહત્થતાયા**તિ આયાસેન.

૫૧૨. ઉપચારોતિ દ્વાદસહત્થો. **મહાપચ્ચરિયં, કુરુન્દિયઞ્ચ વુત્ત**ન્તિ એત્થ રત્તિભાગે ધમ્મકથિકસ્સ ભિક્ખુનો બહૂસુ ચીવરેસુ મહાજનેન પસાદદાનવસેન પટિક્ખિત્તેસુ પુનદિવસે ‘‘ઉપાસકાનં પસાદદાનાનિ એતાની’’તિ સુદ્ધચિત્તેન ગણ્હન્તસ્સ દોસો નત્થિ, ‘‘ભિક્ખુનીહિપિ દિન્નાનિ ઇધ સન્તી’’તિ ઞત્વા ગણ્હતો દોસો. **તં અચિત્તકભાવેના**તિ ભિક્ખુનીહિ દિન્નભાવં ઞત્વા બહૂસુ તસ્સા ચીવરસ્સ અજાનનેનાતિ અત્થો. **પંસુકૂલં અધિટ્ઠહિત્વા**તિ ‘‘ભિક્ખુનીહિ નુ ખો દિન્નં સિયા’’તિ અવિકપ્પેત્વા ‘‘પંસુકૂલં ગણ્હામી’’તિ ગણ્હન્તસ્સ વટ્ટતિ. **કુરુન્દિ**આદીસુ વુત્તોપિ અત્થો અયમેવ, એકં, ‘‘અચિત્તકભાવેના’’તિ વચનેન ‘‘યથા તથા ગણ્હિતું વટ્ટતી’’તિ ઉપ્પથોવ પટિસેધિતોતિ અપરે. એવં **ધમ્મસિરિત્થેરો** ન વદતિ, ઉજુકમેવ વદતીતિ પપઞ્ચિતં. તસ્સેવ વિસયો, તસ્સાયં અધિપ્પાયો – યથા ‘‘પંસુકૂલં ગણ્હિસ્સતીતિ ઠપિતં કામં ભિક્ખુનિસન્તકમ્પિ અવિકપ્પેત્વા પંસુકૂલં અધિટ્ઠહિત્વા ગહેતું વટ્ટતી’’તિ વુત્તં, તથા ધમ્મકથિકસ્સ ભિક્ખુનિયા દિન્નમ્પિ અપઞ્ઞાયમાનં વટ્ટતીતિ, તસ્મા તં વુત્તં મહાપચ્ચરિયં, કુરુન્દિયઞ્ચ અચિત્તકભાવેન ન સમેતીતિ. પટિક્ખેપો પન વિકપ્પગ્ગહણે એવ રુહતિ. અઞ્ઞથા

પુબ્બાપરં વિરુજ્ઝતીતિ. તં ન યુત્તં પંસુકૂલેન અસમાનત્તા. પંસુકૂલભાવેન સઙ્કારકૂટાદીસુ ઠપિતં ભિક્ખુનીહિ, ન તં તસ્સા સન્તકં હુત્વા ઠિતં હોતિ. અસ્સામિકઞ્હિ પંસુકૂલં સબ્બસાધારણઞ્ચ, અઞ્ઞોપિ ગહેતું લભતિ. ઇદં પુબ્બેવ ''ભિક્ખુનીનં ચીવર''ન્તિ જાનિત્વાપિ પંસુકૂલિકો ગહેતું લભતિ તદા તસ્સા અસન્તકત્તા. ''પંસુકૂલં અધિટ્ઠહિત્વા''તિ સલ્લેખક્કમનિદસ્સનત્થં વુત્તં. મંસં દદન્તેન તથાગતેન સલ્લેખતો કપ્પિયમ્પિ ભુત્તં નિસ્સગ્ગિયં ચીવરમાહ યો મંસં કથન્તિ સયમાદિસેય્યાતિ.

અચિત્તકત્તા કથં પંસુકૂલં વટ્ટતીતિ ચે? તાય તસ્સ અદિન્નત્તા, ભિક્ખુનાપિ તતો ભિક્ખુનિતો અગ્ગહિતત્તા ચ. અસ્સામિકમ્પિ હિ પંસુકૂલં અઞ્ઞિસ્સા હત્થતો ગણ્હાતિ, ન વટ્ટતિ ''અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા ચીવરં પટિગ્ગણ્હેય્યા''તિ વુત્તલક્ખણસમ્ભવતો. અઞ્ઞાતિકાય સન્તકં ઞાતિકાય હત્થતો ગણ્હાતિ, વટ્ટતીતિ એકે. યથા સિક્ખમાનસામણેરાદીનં હત્થતો પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ અનાપત્તિ, તથા **કઙ્ખાવિતરણિયઞ્ચ** ''અઞ્ઞાતિકાય હત્થતો ગહણ''ન્તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ ચીવરપ્પટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના) અઙ્ગં વુત્તં. તથા ઞાતિકાય સન્તકં સિક્ખમાનાય, સામણેરિયા, ઉપાસકસ્સ, ઉપાસિકાય, ભિક્ખુસ્સ, સામણેરસ્સ સન્તકં અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા હત્થતો ગણ્હન્તસ્સ ચ અનાપત્તિ એવં યથાવુત્તલક્ખણાસમ્ભવતોતિ એકે, તેનેવ ''એકતોઉપસમ્પન્નાય ચીવરં પટિગ્ગણ્હાતી'તિ અવત્વા 'હત્થતો પટિગ્ગણ્હાતિ અઞ્ઞત્ર પારિવત્તકા, આપત્તિ દુક્કટસ્સા'તિ (પારા॰ ૫૧૩) વુત્તં, તસ્મા અઞ્ઞાતિકાય સન્તકમ્પિ એકતોઉપસમ્પન્નાય હત્થતો પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટ''ન્તિ વદન્તિ, ઉભોપેતે ન સારતો દટ્ઠબ્બા, કારણં પરિયેસિતબ્બં.

૫૧૪. કો પન વાદો પત્તત્થવિકાદીસૂતિ અનધિટ્ઠાતબ્બેસુ બહૂસુ પટલેસુ. તેનેવાહ **માતિકાટ્ઠકથાયં** ''પત્તત્થવિકાદિમ્હિ અનધિટ્ઠાતબ્બપરિક્ખારે''તિ. અધિટ્ઠાનુપગેસુ વા તેસં પરિક્ખારત્તા ભિસિછવિયા વિય અનાપત્તિ. કિં પટપરિસ્સાવનં પરિક્ખારં ન હોતીતિ? હોતિ, કિન્તુ તં કિર નિવાસનાદિચીવરસણ્ઠાનત્તા ન વટ્ટતિ. તસ્મા ઇધ નિવાસનાદિચીવરસાધનં વિકપ્પનુપગપચ્છિમં ચીવરં નામ. અનન્તરાતીતે નિવાસનપારુપનુપગમેવાતિ સન્નિટ્ઠાનં. એવં સન્તે **કઙ્ખાવિતરણિયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ ચીવરપ્પટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના) કપ્પનુપગપચ્છિમતા, પારિવત્તકાભાવો, અઞ્ઞાતિકાય હત્થતો ગહણન્તિ તીણેવ અઙ્ગાનિ અવત્વા અપરિક્ખારતાતિ ચતુત્થમઙ્ગં વત્તબ્બન્તિ ચે? ન વત્તબ્બં, ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે પત્તત્થવિકાદિપરિક્ખારસ્સ અચીવરસઙ્ખ્યત્તા. પઠમકથિનાદીસુ વિકપ્પનુપગતા પમાણં, ઇધ કાયપરિભોગુપગતાતિ. ''અઞ્ઞં પરિક્ખાર''ન્તિ ઉદ્ધરિત્વા ''પત્તત્થવિકાદિં યંકિઞ્ચી''તિ વુત્તત્તા વિકપ્પનુપગમ્પિ પત્તત્થવિકાદિં ગણ્હિતું વટ્ટતિ, ''પટપરિસ્સાવનમ્પી''તિ વુત્તટ્ઠાને ચ ''ચીવરં નામ વિકપ્પનુપગપચ્છિમ''ન્તિ વચનતો પટપરિસ્સાવનં ચીવરમેવ, ન પરિક્ખારં. ''કો પન વાદોતિ નિગમનવચનમ્પિ સાધક''ન્તિ કેચિ વદન્તિ, પણ્ણત્તિં અજાનનતો અચિત્તકં, ન વત્થું, ''અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા સન્તકભાવાજાનનતો, ચીવરભાવાજાનનતો ચ અચિત્તક''ન્તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

ચીવરપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૧૫. પરિક્ખારાનન્તિ ઉપયોગત્થે સામિવચનં. **એકસાટકન્તિ** ભાવનપુંસકં, ''અઞ્ઞાતકો મોઘપુરિસા''તિ વચનેન પવારિતોપિ અદાતુકામો અઞ્ઞાતકો અપ્પવારિતટ્ઠાને તિટ્ઠતીતિ દીપિતં હોતિ. અઞ્ઞથા ''અનાપત્તિ

પવારિતાન''ન્તિ ઇમિના વિરુજ્ઝતિ.

૫૧૭. નેવ તાવ વિઞ્ઞાપેતબ્બં, ન ભઞ્જિતબ્બન્તિ અનચ્છિન્નાનં ચીવરાનં અત્તનો સન્તકાનં અત્થિતાય, તત્થ પચ્ચાસાસબ્ભાવતો ચ. પચ્ચાસા કિત્તકં કાલં રક્ખતીતિ? યાવ ગામન્તરા, યાવ અદ્ધયોજનાતિ એકે. યાવ દસ્સનસવનૂપચારાતિ એકે. યાવ અઞ્ઞે ન પસ્સન્તીતિ એકે. યાવ પચ્ચાસા છિજ્જતીતિ એકે. યાવ સાખાપલાસપરિયેસનભઞ્જનસજ્જનકાલપરિચ્છેદાતિ એકે. ઇદં સબ્બં યથાસમ્ભવં યુજ્જતિ. કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? ''સચે પન એતેસં વુત્તપ્પકારાનં ગિહિવત્થાદીનં ભિસિછવિપરિયન્તાનં કિઞ્ચિ ન લબ્ભતિ, તેન તિણેન વા પણ્ણેન વા પટિચ્છાદેત્વા આગન્તબ્બ''ન્તિ અટ્ઠકથાવચનતો.

ન તાવ થેરાનં દાતબ્બાનીતિ ન તાવ અત્તનો રુચિયા દાતબ્બાનિ, યદા થેરા ''દેથાવુસો''તિ વદન્તિ, તદા દાતબ્બાનિ. ''એવં સતિ દહરાપિ અચ્છિન્નચીવરટ્ઠાને તિટ્ઠન્તિ, સાખાપલાસં ભઞ્જિતું વટ્ટતિ, ન અઞ્ઞથા. 'યેહિ કેહિચિ વા અચ્છિન્નં હોતી'તિ હિ વુત્ત''ન્તિ વુત્તં. આચરિયો પન એવં વદતિ ''અત્તનો રુચિયાપિ દાતું લભન્તી''તિ. તથા હિ **અટ્ઠકથાયં** ''પરિભોગજિણ્ણં વા'તિ એત્થ ચ 'અચ્છિન્નચીવરાનં આચરિયુપજ્ઝાયાદીનં અત્તના તિણપણ્ણેહિ પટિચ્છાદેત્વા દિન્નચીવરમ્પિ સઙ્ગહં ગચ્છતી'તિ વત્તું યુજ્જતી''તિ વુત્તં. અથાપિ સિયા આચરિયાદીહિ ''આહરાવુસો''તિ વુત્તેયેવ, નાવુત્તેતિ, ન, ''કેહિચિ વા અચ્છિન્ન''ન્તિ એત્થ વુત્તલેસતો દુતિયલેસસ્સ અવિસેસભાવપ્પસઙ્ગતોતિ. અથ કિમત્થં ''ન તાવ થેરાનં દાતબ્બાની''તિ વુત્તન્તિ ચે? યાવ થેરાનં અત્થાય સાખાપલાસાનિ ભઞ્જતિ, તાવ ન દાતબ્બાનિ, તતો તાનિ થેરુદ્દિસ્સકાનિ સાખાપલાસાનિ સયં પરિદહિત્વા વિનાપિ થેરાણત્તિયા અત્તનો રુચિયા દાતબ્બાનિ, ભૂતગામપાતબ્યતાય પાચિત્તિયં ન હોતિ સત્થુનાપિ અનુઞ્ઞાતત્તા. ''તિણેન વા પણ્ણેન વા''તિ હિ વુત્તં, તં કપ્પિયમેવ સન્ધાય વુત્તન્તિ ચે? ન, ''તદલાભે ન ત્વેવ…પે॰… દુક્કટસ્સા''તિ વચનવિરોધતો. એત્થાહ – દુક્કટભયા પાચિત્તિયવત્થુ ચે અતિક્કમિતબ્બં, તદલાભે થુલ્લચ્ચયવત્થુ સટ્ઠિકં, તદલાભે પારાજિકવત્થુપિ અતિક્કમિતબ્બં સિયાતિ? ન, પારાજિકસ્સ લોકવજ્જત્તા. અપિચ ન સબ્બં ભૂતગામં પાચિત્તિયવત્થુમેવ, તતો દુક્કટાદિવત્થુપિ અત્થિ, અનાપત્તિવત્થુપિ કાલોદિસકં, તસ્મા ઇદં તદા અનાપત્તિવત્થુકન્તિ વેદિતબ્બં. કિત્તાવતા ભિક્ખુ અચ્છિન્નચીવરો નટ્ઠચીવરો હોતીતિ? એત્તાવતા નગ્ગો હોતીતિ એકે. વિકપ્પનુપગપચ્છિમભાવેન, વિકપ્પનુપગપચ્છિમમાદિં કત્વા વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ આપત્તીતિ એકે. નિવાસનપારુપનુપગાભાવેનાતિ એકે. તિચીવરાભાવેનાતિ એકે. સન્તરુત્તરપરમાભાવેનાતિ એકે. અયં **એકેવાદો** યુત્તો ''સન્તરુત્તરપરમં તતો ચીવરં સાદિતબ્બ''ન્તિ હિ વચનતો, તસ્મા સન્તરુત્તરે સતિ વિકપ્પનુપગપચ્છિમં વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ પટિલાભેન નિસ્સગ્ગિયં. યદિ એવં ''વિઞ્ઞાપેત્વા પટિલભેય્ય નિસ્સગ્ગિય''ન્તિ સિક્ખાપદેન ભવિતબ્બન્તિ ચે? તન્ન, તદત્થસિદ્ધિતો નાનત્થત્તા ધાતૂનં. કિં વુત્તં હોતિ? યથા હિ ''તિક્ખત્તું મેથુનં ધમ્મં અભિવિઞ્ઞાપેસી''તિ (પારા॰ ૩૬) વુત્તે પવત્તેસીતિ અત્થો, તથા ઇધાપિ ''ચીવરં વિઞ્ઞાપેય્યા''તિ વિઞ્ઞત્તિયા પવત્તેય્ય ઉપ્પાદેય્યાતિ અત્થો.

તેન નિવત્થોતિ તંનિવત્થો. અઞ્ઞસ્સ અલાભેન તમેવ પરિભુઞ્જતો જિરતિ, ન લેસેન. **અત્તના**તિ સયમેવ વત્તું યુજ્જતિ, તસ્મા અયુત્તપરિભોગેન અપરિભુઞ્જિત્વા યુત્તપરિભોગવસેન પરિભુઞ્જતો જિણ્ણં પરિભોગજિણ્ણં નામ. તસ્સ સભાગાનં અચ્છિન્નકાલે દાનમ્પિ યુત્તપરિભોગે એવ સઙ્ગહં ગચ્છતીતિ અધિપ્પાયો. ''ઇમે કિર દ્વે લેસા અટ્ઠકથાયો, વાચેન્તાનં આચરિયાનં મતન્તિ **ધમ્મસિરિત્થેરો** આહા''તિ વુત્તં.

૫૨૧. નિસીદિતું વા નિપજ્જિતું વા ન લભતીતિ યથાસુખં ન લભતીતિ અધિપ્પાયો. ‘‘અઞ્ઞસ્સત્થાયા’’તિ એત્થાપિ ‘‘ઞાતકાનં પવારિતાન’’ન્તિ અનુવત્તતિ એવ. અત્થાય કસ્સ? તસ્સેવ અઞ્ઞસ્સ. યથા અઞ્ઞાતકે તિકપાચિત્તિયં, તથા અપ્પવારિતેપીતિ દસ્સનત્થં ‘‘ઞાતકાનં પવારિતાન’’ન્તિ વુત્તં. અઞ્ઞથા ‘‘ઞાતકે ઞાતકસઞ્ઞી’’તિ ઇમિના સિદ્ધત્તા ન નિચ્ચં સેસં આપજ્જતિ. અપિચેત્થ અઞ્ઞાતકગ્ગહણેન અપ્પવારિતગ્ગહણં હોતિ , અપ્પવારિતગ્ગહણેન અઞ્ઞાતકગ્ગહણં, અઞ્ઞાતકા હિ અપ્પવારિતા હોન્તિ. તથા ઞાતકગ્ગહણેન પવારિતગ્ગહણં હોતિ, કત્થચિ ન હોતિ. ન પવારિતગ્ગહણેન ઞાતકગ્ગહણં હોતીતિ ઇમસ્સ અત્થવિસેસસ્સ દસ્સનત્થં ‘‘ઞાતકાનં પવારિતાન’’ન્તિ વુત્તં. તથા હિ અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા અપ્પવારિતાય ચ ચીવરં અઞ્ઞત્ર પારિવત્તકા પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ આપત્તિ. ઞાતિકાય પન પવારિતાય ચ વિસ્સાસં ગણ્હાતિ, અનાપત્તિ. તથા પુરાણચીવરં ઞાતિકાય અનાપત્તિ, પવારિતાય પન તિકપાચિત્તિયમેવ. ઞાતકાનઞ્ચ એકચ્ચાનં પુરાણચીવરં નામ દાતું વટ્ટતિ, ન પવારિતાનં. તિકચ્છેદો ચ માતિકાપદેનેવ હોતિ, ન અઞ્ઞેન. તત્થાપિ એકેનેવ, ન દુતિયાદીહીતિ અયં વિનયે ધમ્મતા વેદિતબ્બા.

અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૨-૪. પગ્ગાહિકસાલં વાતિ દુસ્સપસારં વા. હત્થેન પગ્ગહેત્વા ઠત્વા સાલાયં પસારેતબ્બદુસ્સં પસારેન્તીતિ ચોદના. **તિચીવરિકેનેવા**તિ વિનયતિચીવરિકેન. સો હિ અધિટ્ઠહિત્વા ઠપિતપરિક્ખારચોળાદીસુ સન્તેસુપિ તિચીવરે અચ્છિન્ને સન્તરુત્તરપરમં વિઞ્ઞાપેત્વા ગહેતું લભતિ. **અઞ્ઞથાપી**તિ ‘‘પમાણિકં તિચીવરં પરિક્ખારચોળવસેન અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જતો તસ્મિં નટ્ઠે બહૂનિપિ ગહેતું લભતિ, ન સન્તરુત્તરપરમ’’ન્તિ ચ, તસ્મા **તં વિભાગ**ન્તિ ‘‘તિચીવરિકસ્સ તં વિભાગન્તિ અત્થો, ન પરિક્ખારચોળિકસ્સા’’તિ ચ કેચિ વદન્તિ. આચરિયો પન “**અઞ્ઞેના**તિ અતિચીવરિકેન, **અઞ્ઞથા**તિ ઇતો વુત્તગ્ગહણપરિચ્છેદતો અઞ્ઞેના’’તિ એત્તકમેવ વદતિ. અઞ્ઞથાતિ પન સચે તીણિપિ નટ્ઠાનિ, સન્તરુત્તરપરમં ગણ્હિતબ્બં, સચે દ્વે વા એકં વા નટ્ઠં, તેન ‘‘અઞ્ઞથાપી’’તિ દસ્સનત્થં વુત્તન્તિ એકે. **ગણ્ઠિપદેસુ** વિચારણા એવ નત્થિ, તસ્મા ઉપપરિક્ખિત્વા ગહેતબ્બં. **પકતિયા સન્તરુત્તરેન ચરતિ**, સાસઙ્કસિક્ખાપદવસેન વા તંસમ્મુતિવસેન વા તતિયસ્સ અલાભેન વા.

૫૨૬. “**પમાણમેવ વટ્ટતી**”તિ સલ્લેખદસ્સનત્થં વુત્તં. તં મિચ્છા ગહેત્વા ઞાતકાદિટ્ઠાને તદુત્તરિ ગણ્હન્તસ્સ આપત્તીતિ ચે? **તં પાળિયા ન સમેતિ**, ‘‘અનાપત્તિ ઞાતકાનં પવારિતાન’’ન્તિ હિ પાળિ. એત્થ ચ પવારિતા નામ અચ્છિન્નકાલતો પુબ્બે એવ પવારિતા, ન અચ્છિન્નકાલે. ‘‘અભિહટ્ઠું પવારેય્યા’’તિ હિ વુત્તં, તસ્મા યો અચ્છિન્નકાલસ્સત્થાય પવારેતિ, ઉભોપિ અપ્પવારિતા એવાતિ વેદિતબ્બા. તે હિ અચ્છિન્નકારણા નટ્ઠકારણાવ દેન્તિ નામ. અપિચ યથા પિટ્ઠિસમયે સતુપ્પાદં કત્વા ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતો વસ્સિકસાટિકં નિપ્ફાદેન્તસ્સ તેન સિક્ખાપદેન નિસ્સગ્ગિયં, તથા ઇધાપિ ઞાતકપવારિતટ્ઠાનેપિ અચ્છિન્નનટ્ઠકારણા ન વટ્ટતિ, તસ્મા ‘‘અટ્ઠકથાસુ પમાણમેવ વટ્ટતી’તિ વુત્તવચનમેવ પમાણ’’ન્તિ **ધમ્મસિરિત્થેરો** આહ, તં અયુત્તં, કસ્મા? યસ્મા ઇદં સિક્ખાપદં તદુત્તરિ વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ પઞ્ઞત્તં, તસ્મિઞ્ચ ‘‘અઞ્ઞાતકો ગહપતિ વા ગહપતાની વા’’તિ **માતિકાય** પાળિ, **વિભઙ્ગે** ચ ‘‘અઞ્ઞાતકો નામ માતિતો વા...પે॰... અસમ્બદ્ધો’’તિ પાળિ, **અનાપત્તિવારે** ચ ‘‘ઞાતકાનં પવારિતાન’’ન્તિ પાળિ, તસ્મા તિવિધાયપિ પાળિયા ન સમેતીતિ અયુત્તમેવ, તસ્મા કેવલં સલ્લેખમેવ સન્ધાય વુત્તન્તિ અપરે. ઉપરિ કાણમાતાસિક્ખાપદે **અટ્ઠકથાસુ** પન ‘‘તેસમ્પિ પાથેય્યપહેણકત્થાય પટિયત્તતો પમાણમેવ વટ્ટતી’’તિ વુત્તં, ન

પન ''પાળિયા ન સમેતી''તિ વુત્તં, ન તત્થ ચ ઇધ ચ નાનાકરણં પઞ્ઞાયતિ , તસ્મા થેરસ્સ લદ્ધિ સુન્દરા વિય મમ ખાયતિ, વીમંસિતબ્બં. યસ્મા પનિદં સિક્ખાપદં અઞ્ઞસ્સત્થાય વિઞ્ઞાપનવત્થુસ્મિંયેવ પઞ્ઞત્તં, તસ્મા ઇધ ''અઞ્ઞસ્સત્થાયા''તિ ન વુત્તં. ''સેસં ઉત્તાનત્થમેવા''તિ પાઠો. ''**અઞ્ઞસ્સત્થાયા**''તિ નિદાનવિરોધતો ન વુત્તં. તથાપિ અનન્તરે વુત્તનયેન લબ્ભતીતિ આચરિયો. એવરૂપેસુ ગહપતિપટિસંયુત્તસિક્ખાપદેસુ કિઞ્ચાપિ ''ગહપતિ નામ યો કોચિ અગારં અજ્ઝાવસતી''તિ વુત્તં, તથાપિ પઞ્ચ સહધમ્મિકે ઠપેત્વા અવસેસા ચ સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો ચ તિત્થિયો ચ વેદિતબ્બો.

તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પઠમઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૭-૮. અપિ હોતિ ચિત્તન્તિ અત્થો. **મેય્યા**તિ પાઠસ્સ મય્હન્તિ અત્થો. ન ઇમે સુકરા, ''ન ઇમેસં સુકરા''તિ વા પાઠો. ''તસ્સ ન ઇમેસં સુકરા અચ્છાદેતુન્તિ અત્થો''તિ લિખિતં. ''પુબ્બે અપ્પવારિતો''તિ વચનતો તસ્મિં ખણે પવારિતોપિ અપ્પવારિતોવ હોતીતિ.

પઠમઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુતિયઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૩૨. દુતિયઉપક્ખટેન કિંપયોજનન્તિ? નત્થિ, કેવલં અટ્ઠુપ્પત્તિવસેન પઞ્ઞત્તં ભિક્ખુનિયા રહોનિસજ્જસિક્ખાપદં વિય. એવં સન્તે તન્તિ અનારોપેતબ્બં ભવેય્ય વિનાપિ તેન તદત્થસિદ્ધિતો, અનિસ્સરત્તા, અનારોપેતું અનુઞ્ઞાતત્તા ચ. વુત્તઞ્હેતં ''આકઙ્ખમાનો, આનન્દ, સઙ્ઘો...પે॰... સમૂહનેય્યા''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૧૬). ઇદં સબ્બમકારણં. ન હિ બુદ્ધા અપ્પયોજનં વાચં નિચ્છારેન્તિ, પગેવ સિક્ખાપદં, તેનેવાહ **અટ્ઠકથાયં ''તઞ્હિ ઇમસ્સ અનુપઞ્ઞત્તિસદિસ**''ન્તિઆદિ. અનુપઞ્ઞત્તિ ચ નિપ્પયોજના નત્થિ, તંસદિસઞ્ચેતં, ન નિપ્પયોજનન્તિ દસ્સિતં હોતિ, એવં સન્તે કો પનેત્થ વિસેસોતિ? તતો આહ ''પઠમસિક્ખાપદે એકસ્સ પીળા કતા, દુતિયે દ્વિન્નં, અયમેત્થ વિસેસો''તિ. ઇમિના અત્થવિસેસેન કો પનઞ્ઞો અતિરેકત્થો દસ્સિતોતિ? **પોરાણગણ્ઠિપદે** તાવ વુત્તં ''એકસ્મિમ્પિ વત્થુસ્મિં ઉભિન્નં પીળા કાતું વટ્ટતીતિ અયમતિરેકત્થો દસ્સિતો''તિ. તેનેતં દીપેતિ ''ન કેવલં પટિલદ્ધચીવરગણનાયેવ આપત્તિગણના, પીળિતપુગ્ગલસઙ્ખાતવત્થુગણનાયપી''તિ.

હોન્તિ ચેત્થ –

''વત્થુતો ગણનાયાપિ, સિયા આપત્તિ નેકતા;
ઇતિ સન્દસ્સનત્થઞ્ચ, દુતિયૂપક્ખટં ઇધ.

''કાયસંસગ્ગસિક્ખાય, વિભઙ્ગે વિય કિન્તેતં;
એકિત્થિયાપિ નેકતા, આપત્તીનં પયોગતો''તિ.

અપિચેતં સિક્ખાપદં તંજાતિકેસુ સિક્ખાપદેસુ સબ્બેસુપિ ગહેતબ્બવિનિચ્છયસ્સ નયદસ્સનપ્પયોજનન્તિ વેદિતબ્બં. આહ ચ –

‘‘અઞ્ઞાતિકાય બહુતાય વિમિસ્સતાય,
આપત્તિયાપિ બહુતા ચ વિમિસ્સતા ચ;
ઇચ્ચેવમાદિવિધિસમ્ભવદસ્સનત્થં,
સત્થા ઉપક્ખટમિદં દુતિયં અવોચા’’તિ.

તસ્સાયં સઙ્ખેપતો અધિપ્પાયપુબ્બઙ્ગમા વિચારણા – પુરાણચીવરં એકમેવ ભિક્ખુ ભિક્ખુનીહિ દ્વીહિ, બહૂહિ વા ધોવાપેતિ, ભિક્ખુનિગણનાય પાચિત્તિયગણના, તથા દ્વિન્નં, બહૂનં વા સાધારણં એકમેવ ચીવરં અઞ્ઞત્ર પારિવત્તકા પટિગ્ગણ્હાતિ, ઇધાપિ તથા દ્વિન્નં, બહૂનં વા સાધારણમેકં વિઞ્ઞાપેતિ, વિઞ્ઞત્તપુગ્ગલગણનાય આપત્તિગણના. તથા અઞ્ઞેસુપિ એવરૂપેસુ સિક્ખાપદેસુ નયો નેતબ્બો. અયં તાવ બહુતાય નયો. મિસ્સતાય પન ઞાતિકાય, અઞ્ઞાતિકાય ચ એકં ધોવાપેતિ, એકતો નિટ્ઠાપને એકં પાચિત્તિયં. અથ ઞાતિકા પઠમં થોકં ધોવિત્વા ઠિતા, પુન અઞ્ઞાતિકા સુધોતં કરોતિ, નિસ્સગ્ગિયં. અથ અઞ્ઞાતિકા પઠમં ધોવતિ, પચ્છા ઞાતિકા સુધોતં કરોતિ, અઞ્ઞાતિકાય પયોગવસેન ભિક્ખુનો દુક્કટમેવ. અઞ્ઞાતિકાય ચ ઞાતિકાય ચ અઞ્ઞાતિકસઞ્ઞી, વેમતિકો, ઞાતિકસઞ્ઞી વા ધોવાપેતિ, યથાવુત્તનયેન નિસ્સગ્ગિયદુક્કટાદિઆપત્તિભેદગણના વેદિતબ્બા. તથા અઞ્ઞાતિકાય ચ ઞાતિકાય ચ સન્તકં ચીવરં ઉભોહિ એકતો દિય્યમાનં પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ , અઞ્ઞાતિકાય એવ હત્થતો પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ ચ નિસ્સગ્ગિયમેવ. અથ ઞાતિકાય અનાપત્તિ. અથ ઉભોસુ અઞ્ઞાતિકાદિસઞ્ઞી વુત્તનયેનેવ નિસ્સગ્ગિયદુક્કટાદિઆપત્તિભેદગણના વેદિતબ્બા. તથા અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદેસુપિ યથાસમ્ભવં નયો નેતબ્બો. અયં મિસ્સતાય નયો. આદિ-સદ્દેન પન અનેકે અઞ્ઞાતિકા વિઞ્ઞત્તાવિઞ્ઞત્તપુગ્ગલગણનાય દુક્કટં. એકો દેતિ, એકો ન દેતિ, નિસ્સગ્ગિયં. અથ અવિઞ્ઞત્તો દેતિ, ન નિસ્સગ્ગિયં. અથ વિઞ્ઞત્તાવિઞ્ઞત્તાનં સાધારણં વિઞ્ઞત્તો દેતિ, નિસ્સગ્ગિયમેવ. ઉભો દેન્તિ, નિસ્સગ્ગિયમેવ. અવિઞ્ઞત્તો દેતિ, નિસ્સગ્ગિયેન અનાપત્તિ. વિઞ્ઞત્તસ્સ વચનેન અવિઞ્ઞત્તો દેતિ, અનાપત્તિ એવ. તથા ઉપક્ખટાદીસુપિ યથાસમ્ભવં નયો નેતબ્બો.

દુતિયઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. રાજસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૩૭. ‘‘**ન ખો મયં, આવુસો, ચીવરચેતાપન્નં પટિગ્ગણ્હામ…પે॰… કાલેન કપ્પિય**’’ન્તિ ઇતો પુબ્બે એવ રૂપિયપટિગ્ગહણસિક્ખાપદસ્સ પઞ્ઞત્તત્તા વુત્તં. અઞ્ઞથા આયસ્મા ઉપનન્દો મંસસ્સ ચેતાપન્નં એકમ્પિ કહાપણં હત્થેન પટિગ્ગણ્હન્તો તતો મહન્તતરં ચીવરચેતાપન્નં કથં ન પટિગ્ગણ્હિસ્સતિ, એવં સન્તેપિ ચીવરપટિસંયુત્તત્તા **ચીવરવગ્ગે** સઙ્ગાયિંસૂતિ.

૫૩૮-૯. ‘‘આગતકારણં ભઞ્જતી’’તિ વુત્તત્તા નનુ પુન ચોદેતું ન લભતીતિ એકે. આગમનસ્સ સાત્થકં ન હોતિ, ચીવરં ન લભિસ્સતિ પટિસન્થારસ્સ કતત્તાતિ એકે. ચોદનાલક્ખણં ન હોતીતિ કત્વા વુત્તન્તિ એકે. ‘‘ઠત્વા ચોદેમી’’તિ આગતો તં ઠાનં ભઞ્જતિ, કરોતિ ચેકં, તીણિપિ ચે કરોતિ, એકમેવ, એકવચનત્તાતિ એકે. તીણિ ઠાનાનિ ભઞ્જતીતિ એકે. **ઉપતિસ્સત્થેરો** ‘‘ન ચોદનાદિં ભઞ્જતિ, ચોદેતુકામો અકત્તબ્બં અકાસિ, તેન વત્તભેદે દુક્કટ’’ન્તિ વદતિ. **ધમ્મસિરિત્થેરો** પન ‘‘આસને ચે નિસીદતિ, એકાય નિસજ્જાય દ્વે ઠાનાનિ ભઞ્જતિ. આમિસં ચે પટિગ્ગણ્હાતિ, એકેન પટિગ્ગહેન દ્વે ઠાનાનિ ભઞ્જતિ. ધમ્મં ચે ભાસતિ, ધમ્મદેસનસિક્ખાપદે વુત્તપરિચ્છેદાય

એકાય વાચાય દ્વે ઠાનાનિ ભઞ્જતિ, તં સન્ધાય વુત્ત''ન્તિ વદતિ. ''યત્થા''તિ વુત્તે અત્તનો એવ સન્તિકં ગન્તબ્બન્તિ વુત્તં વિય હોતિ. તેન વુત્તં ''બ્યઞ્જનં પન ન સમેતી''તિ. ઉપાસકેહિ આણત્તા તં. **મૂલં અસાદિયન્તેના**તિ મૂલસ્સ અકપ્પિયભાવે સતિ અસાદિયન્તેન. તઞ્ચ ખો ચિત્તેન , ન મુખેન. સચે એવં વુત્તે અકપ્પિયં દસ્સેતીતિ કત્વા ચિત્તેન અકપ્પિયં ઇચ્છન્તોવ મુખેન કપ્પિયં નિદ્દિસતિ ''ચીવરં મે દેથા''તિ, ન વટ્ટતિ. પટિલાભે રૂપિયપટિગ્ગહણસિક્ખાપદેન આપત્તિ.

તત્રાયં વિચારણા – ચિત્તેન સાદિયન્તોપિ મુખેન કપ્પિયવોહારેન ચે વોહરતિ ''કહાપણારહેન, પાદારહેન વા કપ્પિયભણ્ડેન ઇદઞ્ચિદઞ્ચ આહરા''તિ. કિઞ્ચાપિ રૂપિયં સન્ધાય વદતિ, વટ્ટતિ એવ. કસ્મા? કઞ્ચિ સસ્સુટ્ઠાનકં ભૂમિપદેસં સન્ધાય ''સીમં દેમાતિ વદન્તિ, વટ્ટતી''તિ વચનતો, ''વિહારસ્સ દેમા''તિ વુત્તે ''પટિક્ખિપિતું ન વટ્ટતી''તિ વચનતો ચ. **અનુગણ્ઠિપદે** પન વુત્તં ''સઙ્ઘં સન્ધાય 'વિહારસ્સ દેમા'તિ દિન્નં ગરુભણ્ડં ન હોતિ, દક્ખિણોદકં સમ્પટિચ્છિતું, 'સાધૂ'તિ ચ વત્તું, અનુમોદેતુઞ્ચ વટ્ટતિ. કસ્મા? સઙ્ઘસ્સ 'વિહારો'તિ નામાભાવતો, ખેત્તસ્સેવ 'સીમા'તિ નામભાવતો ચ, ચિત્તેન આરમ્મણં કતં અપ્પમાણં, કપ્પિયવોહારોવ પમાણં. કપ્પિયમેવાચિક્ખિતત્તા 'ન ત્વેવાહં, ભિક્ખવે, કેનચિ પરિયાયેન જાતરૂપરજતં સાદિતબ્બં પરિયેસિતબ્બન્તિ વદામી'તિ (મહાવ॰ ૨૯૯) વચનેનપિ ન વિરુજ્ઝતિ. કપ્પિયવચનપચ્ચયા દાયકો સયમેવ કત્તબ્બયુત્તકં જાનિસ્સતીતિ અધિપ્પાયતો દાયકેન એતસ્સ અધિપ્પાયં ઞત્વા કપ્પિયકારકસ્સ હત્થે ઠપિતં ભિક્ખુસ્સ સન્તકમેવ હોતી''તિ. ઇદં સબ્બમયુત્તં, કસ્મા? સીમાવિહારવચનસ્સ દાયકવચનત્તા. ઇધ ચ ભિક્ખુનો વચનં પમાણં. તેનેવાહ ''અથાપિ 'મમ તળાકં વા પોક્ખરણિં વા સઙ્ઘસ્સ દમ્મી'તિ વુત્તે 'સાધુ, ઉપાસક, સઙ્ઘો પાનીયં પિવિસ્સતી'તિઆદીનિ વત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ એવા''તિ. અઞ્ઞથા ખેત્તં સન્ધાય ભિક્ખુનો ખેત્તપટિબદ્ધવચનાનિ સીમાવચનેન કપ્પન્તીતિ આપજ્જતિ. અવિહારસ્સ ચ ભિક્ખુસ્સ રૂપિયં દસ્સેત્વા ''ઇદં વિહારસ્સ દમ્મી''તિ વુત્તે અત્તનો અત્થાય દિય્યમાનં જાનન્તેનાપિ તં અપ્પટિક્ખિપિતબ્બં. તથા કહાપણારહાદિનો અકપ્પિયભણ્ડભાવં, કહાપણાદિભાવમેવ વા જાનન્તમેવ સન્ધાય તથાવોહરન્તસ્સ ચ અનાપત્તીતિ આપજ્જતિ. ''ન ત્વેવાહં, ભિક્ખવે, કેનચિ પરિયાયેના''તિ નિપ્પદેસતો વુત્તત્તા ન સક્કા લેસં ઓડ્ડેતુન્તિ નો તક્કો, વિચારેત્વા પન ગહેતબ્બં. ''નો ચે ઇચ્છતિ, ન કથેતબ્બ''ન્તિ વચનતો યથાવુત્તસામિચિયા અકરણે અનાપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ દસ્સેતિ.

''અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતેસુ વિય પટિપજ્જિતબ્બ''ન્તિ વચનતો યથાવુત્તસામિચિમ્પિ ન કત્વા ચે નિપ્ફાદેતિ, અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદેન કારેતબ્બોતિ દસ્સેતિ. કપ્પિયકારકા સયમેવ ચોદેત્વા દેન્તિ, વટ્ટતિ. ''સયં કરણમેવ પટિક્ખિત્ત''ન્તિ ચ વદન્તિ. **પિણ્ડપાતાદીનં ...પે॰... એસેવ નયો**તિ એત્થ ''દુક્કટ''ન્તિ વદન્તિ, તં ન સુન્દરં, **દદન્તેસુપીતિ અપિ**-સદ્દેન સઙ્ગહિતત્તા નિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયમેવ. જાતરૂપરજતં ''સઙ્ઘે સાદિતે દુક્કટ''ન્તિ ચ વિકપ્પેન્તિ. તં વિસેસેત્વા નવુત્તત્તા પાચિત્તિયમેવાતિ દસ્સેતિ. ''નિસ્સગ્ગિયમેવાતિ ચેવાપનકસિક્ખાપદેસુ સિયા''તિ વદન્તિ, ઉપપરિક્ખિતબ્બં. ''યસ્સ કસ્સચિ હિ અઞ્ઞસ્સ...પે॰... **મહાપચ્ચરિયં** વુત્ત''ન્તિ વચનતો અપબ્બજિતાનં અન્તમસો માતાપિતૂનમ્પિ અત્થાય સમ્પટિચ્છન્તસ્સ દુક્કટમેવાતિ દસ્સેતિ.

સબ્બત્થ સમ્પટિચ્છનં નામ ''ઉગ્ગણ્હેય્ય વા ઉગ્ગણ્હાપેય્યવા ઉપનિક્ખિત્તં વા સાદિયેય્યા''તિ એવં વુત્તલક્ખણમેવ. એવં સન્તેપિ કત્થચિ પટિક્ખિપિતબ્બં, કત્થચિ ન પટિક્ખિપિતબ્બં, કત્થચિ પટિક્ખિત્તં સાદિતું વટ્ટતિ, એવં અપ્પટિક્ખિત્તં કિઞ્ચિ વટ્ટતિ, ઇદં સબ્બમ્પિ દસ્સેતું ''**સચે પના**''તિ વિત્થારો આરદ્ધો. તત્થ ''ચેતિયસ્સ...પે॰... ન વટ્ટતી''તિ વચનતો અપ્પટિક્ખિત્તં વિહારસ્સ દિન્નં સાદિતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. તથા થેરસ્સ ''માતુયા દેમા''તિઆદિના વુત્તેપિ પટિગ્ગહણે આપત્તિ પાચિત્તિયમેવ. **સાપત્તિકો હોતી**તિ એત્થ કાય આપત્તિયા

સાપત્તિકો હોતીતિ? દુક્કટાપત્તિયાતિ એકે. ન યાય કાયચિ, કેવલં અટ્ઠાને ચોદેતીતિ કત્વા ''સાપત્તિકો''તિ વુત્તં. યથા કથન્તિ? ''પઞ્ચહિ, ભિક્ખવે, અઙ્ગેહિ સમન્નાગતો સદ્ધિવિહારિકો પણામેતબ્બો...પે॰... પણામેન્તો અનતિસારો''તિ (મહાવ॰ ૬૮) એત્થ ન સમ્માવત્તન્તંયેવ અપણામેન્તસ્સ દુક્કટં વુત્તં. યથાહ – ''ન ચ, ભિક્ખવે, અસમ્માવત્તન્તો ન પણામેતબ્બો, યો ન પણામેય્ય, આપત્તિદુક્કટસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૬૮), તસ્મા અધિમત્તપેમાદિઅભાવેપિ અપણામેન્તસ્સ અનાપત્તિ દિસ્સતિ. અપિચ ''સાતિસારો હોતી''તિ વુત્તં. એવંસમ્પદમિદં દટ્ઠબ્બં. **અટ્ઠકથાય** ''સાતિસારો હોતીતિ સદોસો હોતિ, આપત્તિં આપજ્જતી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૬૮) વુત્તત્તા ન યુત્તન્તિ ચે? ન, તદનન્તરમેવ તંમિચ્છાગાહનિવત્તનત્થં, તસ્મા ''ન સમ્માવત્તન્તો પણામેતબ્બો''તિ વુત્તત્તા અનાપત્તિકા કતાતિ. દુક્કટાપત્તિ હોતીતિ આચરિયો, વીમંસિતબ્બં. ''**કપ્પિયભણ્ડમ્પિ અકપ્પિયમેવા**તિ તળાકતો નિપ્ફન્નધઞ્ઞેન પરિવત્તેત્વા લદ્ધં ગોરસમ્પિ ન વટ્ટતી''તિ વુત્તં.

કપ્પિયવોહારેપિ વિધાનં વક્ખામ, સેય્યથિદં – ''**ઉદકવસેના**''તિઆદિ. **દુબ્બિનિબ્ભોગં હોતી**તિ ઇદં પરતો ''તસ્સેવ અકપ્પિયં. કસ્મા? ધઞ્ઞસ્સ વિચારિતત્તા''તિ ઇમિના અસદિસં, તસ્મા સુવુત્તં. ઇદઞ્હિ ભિક્ખુસ્સ પયોગવસેન આદિતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નેન મિસ્સન્તિ. અકતપુબ્બં **નવસસ્સં** નામ. **ખલે વા ઠત્વા રક્ખતી**તિ ''ઇદં વા એત્તકં વા મા ગણ્હ, ઇદં ગહેતું લબ્ભતી''તિ વા ''ઇતો અપનેહિ, ઇધ પુઞ્જં કરોહી''તિ એવમાદિના વા પયોગેન ચે રક્ખતિ, તં અકપ્પિયં. ''સચે 'મયિઠિતે રક્ખિતં હોતી'તિ રક્ખતિ, ગણ્હન્તે વા પસ્સિત્વા 'કિં કરોથા'તિ, ભણતિ વટ્ટતી''તિ વુત્તં, તં યુત્તં. **રૂપિયપટિગ્ગહણસિક્ખાપદે** ''દ્વારં પિદહિત્વા રક્ખન્તેન વસિતબ્બ''ન્તિ હિ વુત્તં. **તસ્સેવ તં અકપ્પિયં**. કસ્મા? અપુબ્બસ્સ અનુપ્પાદિતત્તા. હેટ્ઠા ''સસ્સં કત્વા આહરથા''તિ વત્તું પન ન વટ્ટતીતિ. પણ્ણેપિ એસેવ નયો. ''પકતિયા સયમેવ કરોન્તાનં ઉસ્સાહજનનતો''તિ વુત્તં. કસ્મા? ''કહાપણાનં વિચારિતત્તા''તિ વચનતો, પગેવ ઉટ્ઠાપિતત્તાતિ સિદ્ધં હોતિ. સચે દાયકા વા સઙ્ઘસ્સ ગામખેત્તારામાદિં કેણિયા ગહિતમનુસ્સા વા તત્થ કુટુમ્બિનો ''ઇમે સઙ્ઘસ્સ કહાપણા આહટા''તિ વદન્તિ, ''ન કપ્પતી''તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બં. કપ્પિયકારકાવ ચે વદન્તિ, ''સઙ્ઘસ્સ કહાપણા ન કપ્પન્તિ, સપ્પિઆદીનિ વટ્ટન્તી''તિ વત્તબ્બં, તસ્મા ''સઙ્ઘસ્સ કપ્પિયકારકે વા ગુત્તટ્ઠાનં વા આચિક્ખથા''તિ વત્વા તેહિ સમ્પાદિતં કેનચિ અકત્તબ્બતાય ''ઇમિના સપ્પિં આહરાહી''તિ વિચારેતિ નિટ્ઠાપેત્વા ઇતરેસં કપ્પિયં પરતો **પત્તચતુક્કે** ચતુત્થપત્તો વિય. વુત્તઞ્હિ તત્થ ''ઇમે કહાપણે ગહેત્વા ઇમં દેહી'તિ કહાપણે દાપેત્વા ગહિતો, અયં પત્તો એતસ્સેવ ભિક્ખુનો ન વટ્ટતિ, દુબ્બિચારિતત્તા, અઞ્ઞેસં પન વટ્ટતિ, મૂલસ્સ અસમ્પટિચ્છિતત્તા''તિઆદિ. યદિ એવં સબ્બેસં અકપ્પિયં. કસ્મા? કહાપણાનં વિચારિતત્તાતિ. ઇદં દુવુત્તન્તિ ચે? ન, મૂલસ્સ સમ્પટિચ્છિતટ્ઠાનં સન્ધાય ઇમસ્સ વુત્તત્તા **પત્તચતુક્કે** દુતિયતતિયપત્તા વિય, તેનેવ વુત્તં સયંકારિવારે ''ન કપ્પતી''તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બ'ન્તિ. તતો પરં મૂલં સમ્પટિચ્છતિ નામ.

મહાવિસયસિક્ખત્તા, રાજસિક્ખાપદં ઇદં;
રઞ્ઞો વિય દુવિઞ્ઞેય્યં, ચિત્તાધિપ્પાયતોપિ વા.

રાજસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો ચીવરવગ્ગો પઠમો.

૨. કોસિયવગ્ગો

૧. કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૪૨. કોસિયકારકોતિ એત્થ કોસં કરોન્તીતિ ‘‘કોસકારા’’તિ લદ્ધવોહારાનં પાણકાનં કોસતો નિબ્બત્તં **કોસિયં** નામ. અત્તના કતં ચે? નિસ્સજ્જનકાલે ‘‘સયં કતં નિસ્સગ્ગિય’’ન્તિ વત્તબ્બં. ઉભોહિ ચે કતં, યથાપાઠમેવ વત્તબ્બં. અત્તના ચ પરેહિ ચ વિપ્પકતં અત્તના પરિયોસાપેતીતિઆદિચતુક્કમ્પિ સમ્ભવન્તં ન દસ્સિતં. વિનયધમ્મતા હેસા, યદિદં એકસ્મિં તિકે વા ચતુક્કે વા દસ્સિતે ઇતરં સમ્ભવન્તમ્પિ ન વુચ્ચતીતિ.

કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સુદ્ધકાળકસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૪૭. સુદ્ધકાળકાનન્તિ એત્થ યથા પઠમે ‘‘એકેનપિ કોસિયંસુના’’તિ વુત્તં, તથા ઇધ ‘‘એકેનપિ અઞ્ઞેન અમિસ્સેત્વા’’તિ વચનાભાવતો અઞ્ઞેહિ મિસ્સભાવે સતિપિ અપઞ્ઞાયમાનરૂપકં ‘‘સુદ્ધકાળક’’મિચ્ચેવ વુચ્ચતીતિ વેદિતબ્બં.

સુદ્ધકાળકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દ્વેભાગસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫૨. ‘‘ધારયિત્વા દ્વે તુલા આદાતબ્બા’’તિ વચનતો યથા તુલાધારણાય કાળકા અધિકા ન હોન્તિ, તથા કાળકાનં દ્વે ભાવા ગહેતબ્બા ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન. કથં પઞ્ઞાયતીતિ? સુદ્ધકાળકપટિસેધનનિદાનેન. **તતિયં ઓદાતાનં ચતુત્થં ગોચરિયાન**ન્તિ હેટ્ઠિમપરિચ્છેદો. **માતિકાટ્ઠકથાયં** પન ‘‘એકસ્સપિ કાળકલોમસ્સ અતિરેકભાવે નિસ્સગ્ગિય’’ન્તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દ્વેભાગસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં, તં તુલાધારણાય કિઞ્ચાપિ ન સમેતિ, અચિત્તકત્તા પન સિક્ખાપદસ્સ પુબ્બે તુલાય ધારયિત્વા ઠપિતેસુ એકમ્પિ લોમં તત્થ પતેય્ય નિસ્સગ્ગિયન્તિ અધિપ્પાયોતિ નો તક્કો. અઞ્ઞથા દ્વે તુલા નાદાતબ્બા, ઊનકતરા આદાતબ્બા સિયું. ન હિ લોમં ગણેત્વા તુલાધારણા કરીયતિ. અથ ગણેત્વાવ કાતબ્બં. કિં તુલાધારણાય પયોજનન્તિ કેચિ. ‘‘ગોચરિયઓદાતેસુ એકમેવ દિગુણં કત્વા ગહેતું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ, **અટ્ઠકથાયં** અવિચારિતત્તા વીમંસિતબ્બં.

દ્વેભાગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. છબ્બસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૬૨. નવં નામ કરણં ઉપાદાયાતિ ઇદં આદિકરણતો પટ્ઠાય વસ્સગણનં દીપેતિ. **કરિત્વા વા**તિ વચનં નિટ્ઠાનદિવસતો પટ્ઠાયાતિ દીપેતિ. **ધારેતબ્બ**ન્તિ વચનં પન પરિભોગતો પટ્ઠાયાતિ દીપેતિ, યસ્મા લદ્ધસમ્મુતિકસ્સ ગતગતટ્ઠાને છન્નં છન્નં વસ્સાનં ઓરતોવ કતાનિ બહૂનિપિ હોન્તિ, તસ્મા **અઞ્ઞં નવ**ન્તિ કિં કતતો અઞ્ઞં, ઉદાહુ ધારિતતો અઞ્ઞન્તિ? કિઞ્ચેત્થ યદિ કતતો અઞ્ઞં, તેસુ અઞ્ઞતરં દુક્કતં વા પરિભોગજિણ્ણં વા પુન કાતું વટ્ટતિ, તઞ્ચ ખો વિનાપિ પુરાણસન્થતસ્સ સુગતવિદત્થિં અપ્પટિસિદ્ધપરિયાપન્નત્તા. કતતો હિ અઞ્ઞં પટિસિદ્ધં, ઇદઞ્ચ પુબ્બકતન્તિ તતો અનન્તરસિક્ખાપદવિરોધો હોતિ. અથ ધારિતતો અઞ્ઞં નામ, સમ્મુતિ નિરત્થિકા આપજ્જતિ, પઠમકતં ચે અપરિભુત્તં, સતિયાપિ સમ્મુતિયા અઞ્ઞં નવં ન વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો? તત્રિદં સન્નિટ્ઠાનનિદસ્સનં – નિટ્ઠાનદિવસતો પટ્ઠાય છન્નં છન્નં વસ્સાનં પરિચ્છેદો વેદિતબ્બો. તત્થ ચ સત્તમે વસ્સે સમ્પત્તે છબ્બસ્સાનિ પરિપુણ્ણાનિ હોન્તિ. તઞ્ચ ખો માસપરિચ્છેદવસેન, ન વસ્સપરિચ્છેદવસેન. સત્તમે પરિપુણ્ણઞ્ચ

ઊનકઞ્ચ વસ્સં નામ, તસ્મા વિપ્પકતસ્સેવ સચે છબ્બસ્સાનિ પૂરેન્તિ, પુન નિટ્ઠાનદિવસતો પટ્ઠાય છબ્બસ્સાનિ લભન્તિ. તઞ્ચ ખો પરિભુત્તં વા હોતુ અપરિભુત્તં વા, ધારિતમેવ નામ. યસ્મા ''નવં નામ કરણં ઉપાદાય વુચ્ચતી''તિ વુત્તં, તસ્મા છન્નં વસ્સાનં પરતો તમેવ પુબ્બકતં દુક્કતભાવેન, પરિભોગજિણ્ણતાય વા વિજટેત્વા પુન કરોતિ, નિટ્ઠાનદિવસતો પટ્ઠાય છબ્બસ્સપરમતા ધારેતબ્બં, અતિરેકં વા. અન્તો ચે કરોતિ, તદેવ **અઞ્ઞં નવં નામ** હોતિ કરણં ઉપાદાય, તસ્મા નિસ્સગ્ગિયં. અઞ્ઞથા ''નવં નામ કરણં ઉપાદાયા''તિ ઇમિના ન કોચિ વિસેસો અત્થિ. એવં સન્તે કિં હોતિ? અટ્ઠુપ્પત્તીતિ. ''યાચનબહુલા વિઞ્ઞત્તિબહુલા વિહરન્તી''તિ હિ તત્થ વુત્તં, તઞ્ચ અઞ્ઞસ્સ કરણં દીપેતિ. યદિ એવં તં નિબ્બિસેસમેવ આપજ્જતીતિ? નાપજ્જતિ. અયં પનસ્સ વિસેસો, યસ્મા ''અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતિ, અનાપત્તી''તિ વુત્તત્થો વિસેસોતિ. કિં વુત્તં હોતિ ? ''નવં નામ કરણં ઉપાદાય વુચ્ચતી''તિ વુત્તે અતિરેકચીવરસ્સ ઉપ્પત્તિ વિય પટિલાભેનસ્સ ઉપ્પત્તિ નવતા આપજ્જતિ. તતો પટિલદ્ધદિવસતો પટ્ઠાય છબ્બસ્સપરમતા ધારેતબ્બં. ઓરેન ચે છન્નં વસ્સાનં...પે॰... કારાપેય્ય, નિસ્સગ્ગિયન્તિ આપજ્જતિ, તસ્મા નવં નામ કરણમેવ ઉપાદાય વુચ્ચતિ, ન પટિલાભં. ઓરેન છન્નં વસ્સાનં અત્તનો અનુપ્પન્નત્તા ''નવ''ન્તિ સઙ્ખ્યં ગતં, અપ્પટિલદ્ધં ચે કારાપેય્ય, યથા લાભો, તથા કરેય્ય વા કારાપેય્ય વાતિ ચ ન હોતિ. કસ્મા? યસ્મા અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતિ, અનાપત્તીતિ વિસેસોતિ.

છબ્બસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. નિસીદનસન્થતસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૬૫. નાસ્સુધ કોચીતિ એત્થ **અસ્સુધ**-ઇતિ અવધારણત્થે નિપાતો. તત્થ કિઞ્ચાપિ ''એવં ભન્તેતિ ખો તે ભિક્ખૂ''તિ બહુવચનં વુત્તં, તથાપિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પટિસ્સુણિત્વા ઇધ તેસુ ભિક્ખૂસુ કોચિ ભગવન્તં નાસ્સુધ ઉપસઙ્કમતિ અઞ્ઞત્ર એકેનાતિ અત્થો ગહેતબ્બો. તં સુગ્ગાહં એકાહં ભન્તે ભગવન્તં વરન્તિઆદીસુ (મહાવ॰ ૩૩૭) વિય, **અનુજાનામિ...પે॰... યથાસુખં મં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમન્તૂ**તિ દસ્સનત્થાય ઉપસઙ્કમન્તુ.

૫૬૬-૭. ''મયં આયસ્મન્તં ઉપસેન''ન્તિ તસ્સ ગણપામોક્ખત્તા વુત્તં. આરઞ્ઞિકપિણ્ડપાતિકપંસુકૂલિકવસેન સબ્બાનિ વુત્તાનિ. તેનેવાહ **અટ્ઠકથાયં** ''સન્થતે ચતુત્થચીવરસઞ્ઞિતાયા''તિ. કિં સબ્બેપિ તે ચીવરં ન બુજ્ઝન્તીતિ ચે? યથા હોતુ. કતમં ચીવરં નામાતિ? છન્નં અઞ્ઞતરં વિકપ્પનુપગં પચ્છિમન્તિ. કિઞ્ચ વાયિમં અવાયિમન્તિ? વાયિમમેવાતિ. કતરસુત્તેનાતિ? અદ્ધા સો સુત્તમેવ ન પસ્સતિ, સિવેય્યકં દુસ્સયુગં, ઇદ્ધિમયિકઞ્ચ દેવદત્તિયઞ્ચ અચીવરં કરોતિ. યદિ એવં અવાયિમમ્પીતિ વદામીતિ. એવં સન્તે સિદ્ધા સન્થતે ચીવરસઞ્ઞિતા કમ્બલસીસેન ઉણ્ણામયસામઞ્ઞતો. કિં પન તે સન્થતં અધિટ્ઠહિંસૂતિ? દુટ્ઠુ અધિટ્ઠહિંસુ અચીવરત્તા, ન અધિટ્ઠાનુપગત્તા ચ સન્થતસ્સ. અથ નાધિટ્ઠહિંસુ, પુબ્બેવ તત્થ અચીવરસઞ્ઞિનો એતેતિ કત્વા તત્થ ચીવરસઞ્ઞિતાય તદુભયં ન યુજ્જતીતિ. કિં પનેતં અધિટ્ઠાનુપગં નત્થીતિ? તત્થેવાગતં , અપિચેતં અવિકપ્પનુપગં ચે, ચીવરં ન હોતિ, અઞ્ઞથા ''ચીવરં નામ છન્નં ચીવરાનં અઞ્ઞતર''ન્તિ એત્તાવતા સિદ્ધં ''વિકપ્પનુપગં પચ્છિમ''ન્તિ ન વત્તબ્બં. અથ ન વિકપ્પનુપગમ્પિ ચીવરમેવ સિદ્ધં, અનધિટ્ઠાનુપગં , અવિકપ્પનુપગઞ્ચ એકજ્ઝં ''ચીવર''ન્તિ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. તેનેવાહ ''તેચીવરિકસ્સ ચતુત્થચીવરં વત્તમાનં અંસકાસાવમેવ વટ્ટતી''તિ.

અપિચ સન્થતે ચીવરસઞ્ઞિતા ન કેવલં તેસંયેવ, અઞ્ઞેસમ્પિ અનુબન્ધતિ એવ ‘‘પુરાણસન્થતં નામ સકિં નિવત્થમ્પિ સકિં પારુતમ્પી’’તિ વચનતો. અટ્ઠકથાચરિયો પનસ્સ અચીવરતં સન્ધાયભાસિતત્થદીપનેન દીપેતિ. **નિવત્થપારુત**ન્તિ એતેસં નિસિન્નઞ્ચેવ નિપન્નઞ્ચાતિ અત્થો. અપિચ એવં સન્તેપિ સન્થતે ચીવરસઞ્ઞિતા અનુબન્ધતિ એવ. **ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૩૫૮) હિ ‘‘નિસીદનં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતુ’’ન્તિ ચ, **પરિવારે** (પરિ॰ ૩૨૯) ‘‘નવ ચીવરાનિ અધિટ્ઠાતબ્બાની’’તિ ચ **નિસીદનસિક્ખાપદે** ‘‘દસા વિદત્થી’’તિ ચ ઇધ ‘‘નિસીદનં નામ સદસં વુચ્ચતી’’તિ ચ વુત્તં, **અટ્ઠકથાય**ઞ્ચસ્સ ‘‘સન્થતસદિસં સન્થરિત્વા એકસ્મિં અન્તે સુગતવિદત્થિયા વિદત્થિમત્તપદેસે દ્વીસુ ઠાનેસુ ફાલેત્વા તિસ્સો દસા કરીયન્તિ, તાહિ દસાહિ સદસં નામ વુચ્ચતી’’તિ ચ ‘‘નિસીદનં વુત્તનયેન અધિટ્ઠાતબ્બમેવ, તઞ્ચ ખો પમાણયુત્તં એકમેવ, દ્વે ન વટ્ટન્તી’’તિ ચ વુત્તં, તસ્મા નિસીદનં નામ નવન્નં ચીવરાનં અઞ્ઞતરં ચીવરં અધિટ્ઠાતબ્બં, તઞ્ચ સન્થતસદિસં એળકલોમમયસન્થતવિસેસન્તિ સિદ્ધં, તથા નિસીદનમેવ નિસીદનસન્થતઞ્ચ સિદ્ધં. **પોરાણગણ્ઠિપદે** ચ ‘‘એકમેવા’’તિ વુત્તં. તસ્મિં સિદ્ધે સિદ્ધા સન્થતે ચીવરસઞ્ઞિતાતિ અત્થો. કસ્મા? સન્થતસામઞ્ઞતો.

એત્થાહ – કથં અદસમેવ સન્થતં ચીવરસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ. અનેકમ્પિ અનધિટ્ઠિતમ્પિ મહન્તમ્પિ વટ્ટતિ, યતો સદસમેવ સન્થતં ચીવરસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, તતો અધિટ્ઠાનઞ્ચ ઉપગચ્છતીતિ. અસન્થતપરિયાપન્નત્તા ઓરેન ચ છન્નં વસ્સાનં વિનાપિ સમ્મુતિં, તઞ્ચ પોરાણં વિસ્સજ્જેત્વા એવ, ન અવિસ્સજ્જેત્વા ‘‘તઞ્ચ ખો પમાણયુત્તં એકમેવ, દ્વે ન વટ્ટન્તી’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૬૯) વચનતોતિ. અથાપિ સિયા સન્થતં સયનત્થમેવ કરીયતિ, નિસીદનં અસન્થતમેવાતિ. તઞ્ચ ન નિયમતો ‘‘પુરાણસન્થતં નામ સકિં નિવત્થં સકિં પારુતમ્પી’’તિ વુત્તત્તાતિ. એત્થ વુચ્ચતિ, ન એત્થ કારણં પરિયેસિતબ્બં વિનયપઞ્ઞત્તિયા અનઞ્ઞવિસયત્તા.

સન્થતસ્સ પન અચીવરભાવે અયં યુત્તિ – આદિતો ‘‘તીણિ સન્થતાનિ પન વિનયકમ્મં કત્વા પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટન્તી’’તિ અટ્ઠકથાવચનતો તાનિ અકપ્પિયાનીતિ સિદ્ધં, ભગવતા ચ ખોમાદીનિ છ અનુઞ્ઞાતાનીતિ કોસેય્યં કપ્પિયન્તિ સિદ્ધં. એવં સન્તે સુદ્ધકોસેય્યમ્પિ ચીવરં કપ્પિયં જાતં, પગેવ કોસિયમિસ્સકસન્થતચીવરન્તિ આપજ્જતિ. તથા કમ્બલઞ્ચ અનુઞ્ઞાતં, તઞ્ચ સુદ્ધિકમ્પિ હોતિ જાતિકાળકભાવેન, પગેવ ઓદાતગોચરિયમિસ્સકસન્થતચીવરન્તિ આપજ્જતિ. તતો ચ અઞ્ઞમઞ્ઞવિરોધો, તસ્મા ન સન્થતં ચીવરં નામ હોતિ, નિસીદનં પન હોતિ તસ્સ પમાણસણ્ઠાનપરિચ્છેદસમ્ભવતો. એત્થાહુ કેચિ આચરિયા ‘‘દુવિધં નિસીદનં સન્થતં, અસન્થતઞ્ચ. તત્થ સન્થતં સન્થતમેવ. અસન્થતં ખોમાદિછબ્બિધં, તદનુલોમં વા હોતિ, અયમેતેસં વિસેસો’’તિ.

એત્થાહ – કસ્મા પનેત્થ ‘‘સન્થતં પન ભિક્ખુના’’તિ સિક્ખાપદં અપઞ્ઞાપેત્વા ‘‘નિસીદનસન્થત’’ન્તિ પઞ્ઞત્તન્તિ? ચીવરસઞ્ઞિતાય સન્થતાનં ઉજ્ઝિતત્તા તેસં અચીવરભાવદસ્સનત્થં તથા પઞ્ઞત્તન્તિ વુત્તં હોતિ, તસ્મા તે ભિક્ખૂ ધુતઙ્ગભેદભયા તાનિ ઉજ્ઝિત્વા તેરસાપિ ધુતઙ્ગાનિ સમાદિયિંસુ, સીસદસ્સનવસેન તીણેવ વુત્તાનિ, ભગવા ચ તેસં સન્થતં અનુજાનિ, તતો નેસં એવં હોતિ ‘‘નિસીદનચીવરસણ્ઠાનમ્પેતં નિસીદનસન્થતં નો અનુઞ્ઞાતં, ચતુત્થચીવરભાવેન પગેવ કતસન્થતં વા’’તિ. તતો સન્થતે નેસં ચીવરસઞ્ઞિતા ન ભવિસ્સતીતિ તદત્થં ભગવતા નિસીદનસન્થતન્તિ પઞ્ઞત્તન્તિ અધિપ્પાયો. ‘‘પચ્છિમાનિ દ્વે વટ્ટન્તી’’તિ કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? ‘‘અનાપત્તિ અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતી’’તિ વચનતોતિ.

નિસીદનસન્થતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. એળકલોમસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૭૨-૩. અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સાતિ ઇમિના પકતિયા દીઘમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સ ઉપ્પન્નાનિપિ તિયોજનપરમમેવ હરિતબ્બાનિ, પગેવ અપ્પટિપન્નસ્સાતિ દસ્સેતિ. અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સ નિસ્સગ્ગિયન્તિ વા સમ્બન્ધો. તેનેવ વાસાધિપ્પાયસ્સ પટિપ્પસ્સદ્ધગમનુસ્સાહત્તા ''અપ્પટિપન્નો''તિ સઙ્ખ્યં ગતસ્સ અનાપત્તીતિ સિદ્ધા. ઇમસ્મિં અત્થવિકપ્પે હિ ભિક્ખુનો પનેવ એળકલોમાનિ ઉપ્પજ્જેય્યું...પે॰... અસન્તેપિ હારકે અદ્ધાનં મગ્ગપ્પટિપન્નસ્સ નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયન્તિ યોજના વેદિતબ્બા. **આકઙ્ખમાનેન ભિક્ખુના પટિગ્ગહેતબ્બાની**તિ અત્તનો સન્તકાનંયેવ તિયોજનાતિક્કમે આપત્તિં દસ્સેતિ. તેન અનાકઙ્ખમાનેન પરસન્તકાનિ પટિગ્ગહિતાનિ અતિરેકતિયોજનં હરન્તસ્સ અનાપત્તિ સિદ્ધા. અયમત્થો ''ભિક્ખુનો ઉપ્પજ્જેય્યુ''ન્તિ ઇમિના, ''અચ્છિન્નં પટિલભિત્વા''તિ ઇમિના ચ દીપિતોવ હોતીતિ. **પોરાણગણ્ઠિપદે** ચ ''અઞ્ઞં ભિક્ખું હરાપેન્તો ગચ્છતિ ચે, દ્વિન્નં અનાપત્તીતિ વુત્તં, તસ્મા દ્વે ભિક્ખૂ તિયોજનપરમં પત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ભણ્ડં પરિવત્તેત્વા ચે હરન્તિ, અનાપત્તીતિ સિદ્ધં, તેનેવ **અનાપત્તિવારે** ''અઞ્ઞં હરાપેતી''તિ વુત્તં. કિં હરાપેતિ? જાનન્તં અજાનન્તં. કિઞ્ચેત્થ યદિ જાનન્તં, ''અઞ્ઞો હરિસ્સતીતિ ઠપેતિ, તેન હરિતેપિ આપત્તિયેવા''તિ એકંસતો ન વત્તબ્બં. જાનન્તોપિ હિ એકચ્ચો હરતીતિ. તતો અટ્ઠકથાય વિરુજ્ઝતિ. અથ અજાનન્તં, ''અઞ્ઞસ્સ યાને વા ભણ્ડે વા અજાનન્તસ્સ પક્ખિપિત્વા તિયોજનં અતિક્કામેતિ, નિસ્સગ્ગિયાની''તિ **પાળિયા** વિરુજ્ઝતિ, અથ ઉભોપિ એકતો એકં ભણ્ડં હરાપેન્તિ, તમ્પિ નિસ્સગ્ગિયં સિયા. અનિસ્સગ્ગિયન્તિ યુત્તિયા વિરુજ્ઝતિ ''તિયોજનપરમં સહત્થા હરિતબ્બાનિ અસન્તે હારકે''તિ અવિસેસેન ચ **પાળિ** વુત્તા. હારકોપિ સચેતનો અચેતનોતિ દુવિધો. સચેતનોપિ એળકલોમભાવં વા ''અહમિદં હરામી''તિ વા ''મં એસ ઇદં હરાપેતી''તિ વા જાનનાજાનનવસેન દુવિધો હોતિ. તત્થ અચેતનો નામ હારકો નદીસોતો વા નાવા વા અસ્સામિકયાનં વા હોતિ. સચેતનો પાકટોવ. તત્થ ''મં એસ ઇદં હરાપેતી''તિ એત્તકં જાનન્તં મનુસ્સં વા તિરચ્છાનગતં વા અઞ્ઞં હરાપેતિ, અનાપત્તીતિ **અનુગણ્ઠિપદ**નયો. અયં પાળિયા, અટ્ઠકથાય ચ એકરસો વિનિચ્છયો, ''અસન્તે હારકે''તિ કિઞ્ચાપિ ઇદં અવિસેસતો વુત્તં, ''અઞ્ઞસ્સ યાને વા ભણ્ડે વા અજાનન્તસ્સા''તિ વચનતો પન સચેતનોવ હારકો તત્થ અધિપ્પેતોતિ પઞ્ઞાયતિ, સો ચ એળકલોમભાવઞ્ચ ''ઇદં હરામી''તિ ચ જાનન્તો નાધિપ્પેતો. તેન વુત્તં ''અઞ્ઞો હરિસ્સતીતિ ઠપેતિ, તેન હરિતેપિ આપત્તિયેવા''તિઆદિ. તત્થ હેતુકત્તુનો અભાવતોવ. **પાળિયઞ્હિ** ''અઞ્ઞં હરાપેતી''તિ હેતુકત્તુવસેન વુત્તા . ઇતરે દ્વે જાનન્તા ઇધ સમ્ભવન્તિ. ''અજાનન્તસ્સ પક્ખિપિત્વા''તિ **પાળિયં** ''એસ હરાપેતી''તિ વા ''ઇદં ઠાનં અતિક્કમાપેતી''તિ વા જાનન્તસ્સ યાને વા ભણ્ડે વા પક્ખિપિત્વા તિયોજનં અતિક્કમાપેતિ, ન નિસ્સગ્ગિયા હોન્તીતિ દીપેતિ.

''હરાપેતી''તિ ઇદં હેતુકત્તુવચનતં સાધેતિ, તસ્મા **અટ્ઠકથાયં** ''સામિકસ્સ અજાનન્તસ્સેવા''તિ ઇદં ''મં એસ હરાપેતી''તિ એવં અજાનન્તં સન્ધાય વુત્તં. ''સારેતિ ચોદેતિ અનુબન્ધાપેતી''તિ ઇદં ''મં એસ ઇદં ઠાનં અતિક્કમાપેતી''તિ એવં જાનન્તં સન્ધાય વુત્તં. અજાનન્તોપિ સારણાદીહિ ઠિતટ્ઠાનં નાતિક્કમતિ, ન વા અનુબન્ધતિ. અથ સારણાદીહિ અનતિક્કમિત્વા અત્તનો રુચિયા અતિક્કમતિ આપત્તિ એવ ભિક્ખુનો હેતુકત્તુભાવાસમ્ભવતો.

ઇદાનિ યથાઠિતટ્ઠાનતો પટ્ઠાય વક્ખામ, ''અસન્તેપિ હારકે''તિ હારકાલાભપચ્ચયાપિ સયં હરણતો નિસ્સગ્ગિયમેવ, પગેવ સતિ હારકેતિ અયમેકો અત્થો. અવધારણત્થં અપિ-સદ્દં ગહેત્વા અસન્તે એવ હારકે નિસ્સગ્ગિયં, સતિ પન હારકે ન તેન હરાપેન્તસ્સ નિસ્સગ્ગિયન્તિ અયં દુતિયો અત્થો. ''સઙ્ઘતો વા...પે॰... અત્તનો વા ધનેના''તિ ઇમિના કિઞ્ચાપિ અચિત્તકમિદં સિક્ખાપદં, સઙ્ઘાદિતો પન અત્તના આકઙ્ખમાનેન પટિગ્ગહિતસ્સેવ

એળકલોમસ્સ તિયોજનાતિક્કમે આપત્તિ, ન અજાનતો અપ્પટિગ્ગહિતસ્સ ચીવરાદીસુ કુતોચિ લગ્ગસ્સ અતિક્કમનેતિ દીપેતિ. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ''કમ્બલસ્સ ઉપરિ નિપજ્જિત્વા ગચ્છન્તસ્સ સચે એકમ્પિ લોમં ચીવરે લગ્ગં હોતિ, આપત્તિ એવ કમ્બલતો વિજટિતત્તા''તિ વુત્તં, તં કમ્બલસ્સ પટિગ્ગહિતત્તા અત્તનો ઇચ્છાય પટિગ્ગહિતમેવ હોતીતિ યુત્તં. યસ્મા ''અનાપત્તિ કતભણ્ડે''તિ વુત્તં, તસ્મા તં અનેકમ્પિ કતભણ્ડટ્ઠાનિયમેવ હોતિ. તઞ્હિ અનેન પટિગ્ગહિતં, ન લોમં. અથ લોમમ્પિ અગ્ગહિતમેવ હોતિ, કતભણ્ડં દુપ્પરિહારિયલોમવિનિબ્ભોગકતભણ્ડો નિયમો. એવં સન્તે અકતભણ્ડે તિકપાચિત્તિયં, કતભણ્ડે તિકદુક્કટઞ્ચ નયતો દસ્સેતબ્બં ભવેય્ય, અઞ્ઞથા તિકસ્સ દસ્સિતત્તા. **સઉસ્સાહત્તા**તિ અપ્પટિપ્પસ્સદ્ધગમનત્તા. **અચિત્તકત્તા ચા**તિ ભિક્ખુનો ઉસ્સાહાનુરૂપં લોમાનં તિયોજનાતિક્કમનતો વિનાપિ પયોગચિત્તેન હરણચિત્તેન આપજ્જતિ એવાતિ અધિપ્પાયો. **સા અનાપત્તિ પાળિયા ન સમેતી**તિ અન્તો પન પયોગેન તિયોજનપરમં અતિક્કમિતત્તા અનાપત્તિ. ''તિયોજનં હરતી''તિ ઇમિના તિયોજનં પદસા નેતુકામોપિ અન્તોતિયોજને પદે પદે દુક્કટં નાપજ્જતીતિ દસ્સેતિ, તં યુત્તં ''તિયોજનં વાસાધિપ્પાયો ગન્ત્વા તતો પરં હરતી'તિ વચનસ્સત્થિતાયા''તિ વુત્તં. પુનપિ વુત્તં ''**અઞ્ઞં હરાપેતી**તિ 'ઇદં હરિસ્સામી'તિ સઉસ્સાહમેવ અઞ્ઞં હરાપેતીતિ અત્થો. ઇતરથા ગચ્છન્તસ્સ સીસે ઠપેસિ, તસ્મિં અજાનન્તેપિ અનાપત્તિ સિયા''તિ. સચે પન ''અગચ્છન્તે યાને વા''તિઆદિના નયેન વુત્તત્તા હરણાદીહિ જનિતઉસ્સાહાનં હત્થિઆદીનં 'ઇદં કરિસ્સામા'તિ વા 'હરિસ્સામા'તિ વા આભોગે જનિતે એવ અનાપત્તિ, ન અજનિતેતિ **ઉપતિસ્સત્થેરો** આહા''તિ ચ વુત્તં. **પરિવત્તેત્વા ઠપિતે**તિ દ્વિન્નમ્પિ બહિ નિક્ખિપિતત્તાતિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**. બહિસીમાય ઠપિતં ભણ્ડિકં અન્તો અન્તોસીમાયં ઠપિતં બહિ કરોતો અનાપત્તીતિ કેચિ, ન સુન્દરં વિય.

૫૭૫. **પટિલભિત્વા હરતી**તિ પઠમતિયોજનતો પરં હરતિ, ન દુતિયાદિતોતિ અત્થો. કતભણ્ડે ઉપ્પન્નોકાસાભાવા અનાપત્તિ.

એળકલોમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. એળકલોમધોવાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૮૧. કિઞ્ચાપિ **પુરાણચીવરધોવનસિક્ખાપદે** ચીવરં ઠપેત્વા ''અઞ્ઞં પરિક્ખારં ધોવાપેતી''તિ (પારા॰ ૫૦૭) અનાપત્તિવારે વુત્તં. ઇમસ્સ પન સિક્ખાપદસ્સ ઉપ્પન્નકાલતો પટ્ઠાય એળકલોમધોવાપનાદિના આપત્તીતિ એકે. સા વા અનાપત્તિ મૂલાપત્તિતો એવ, ન ઇમમ્હાતિ એકે. એળકલોમાનં અપરિક્ખારત્તા ભટ્ઠં અગ્ગહણમેવાતિ એકે. ઇમસ્સ અન્તિમનયસ્સ અત્થપ્પકાસનત્થં ઇદં પઞ્હાકમ્મં – ''ધોવાપેતી''તિ ઇદં રજાપનવિજટાપનગ્ગહણેન નિપ્પદેસવાચિપદં, ઉદાહુ અગ્ગહણેન સપ્પદેસવાચિપદં. કિઞ્ચેત્થ યદિ નિપ્પદેસવાચિપદં, સબ્બત્થ ઇદમેવ વત્તબ્બં, ન ઇતરાનિ. અથ સપ્પદેસવાચિપદં, ''અવુત્તા ધોવતિ, અપરિભુત્તં ધોવાપેતી''તિ એત્થ વિરોધો. ''અવુત્તા રજતિ વિજટેતિ, નિસ્સગ્ગિય''ન્તિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતોતિ? દેસનાવિલાસમત્તં ભગવતો વચનં, કત્થચિ તિકપદવચનં, કત્થચિ એકપદવચનં, નિપ્પદેસપદમેવ તે વદન્તીતિ. સચે ''કતભણ્ડં ધોવાપેતી''તિ એત્થ પટિવિરોધો, ''કતભણ્ડં વિજટાપેતિ, અનાપત્તી''તિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો અનાપત્તિ એવાતિ ચે? ન, અકતભણ્ડસ્સ સુદ્ધલોમસ્સ વિજટાપનં ઇતો વા દાતબ્બં. ઉદકાદિધોવનવસેન પિણ્ડેત્વા ઠિતાનં વિજટાપનં લબ્ભતીતિ ચે? પુરાણસન્થતસ્સ વિજટાપને અનાપત્તિયા ભવિતબ્બં, ન ચ તં યુત્તં ''અપરિભુત્તં ધોવાપેતી''તિ વચનતો. તેન પરિભુત્તં ધોવાપેતિ રજાપેતિ વિજટાપેતિ, નિસ્સગ્ગિયમેવાતિ સિદ્ધં હોતિ, તઞ્ચ પરિભુત્તં નામ કતભણ્ડમેવ હોતિ.

ન હિ સક્કા એળકલોમાનિ પરિભુઞ્જિતું, અઞ્ઞથા ‘‘પરિભુત્તં ધોવાપેતી’’તિ વચનં નિરત્થકં હોતિ. ન હિ એત્થ ‘‘પુરાણાનિ એળકલોમાનિ ધોવાપેય્ય વા’’તિ વચનં અત્થિ પુરાણચીવરસિક્ખાપદે વિય. તત્થ આદિન્નકપ્પવસેન, ઇધ તં લિખિતં. લેખદોસોતિ ચે? ન, વિસેસહેતુનો અભાવા, **પુરાણચીવરસિક્ખાપદે** અપરિભુત્તં કતભણ્ડં નામ, ‘‘કમ્બલકોજવસન્થતાદિ’’ન્તિ વચનતો ચ. કિઞ્ચાપિ ઇમિના સદ્દેન અયમત્થો સિદ્ધો, ‘‘ધોવાપેતી’’તિ ઇદં પન સિયા નિપ્પદેસં. સિયા સપ્પદેસં. તઞ્હિ ‘‘અવુત્તા ધોવતી’’તિઆદીસુ નિપ્પદેસં. ‘‘કતભણ્ડં ધોવાપેતી’’તિ એત્થ સપ્પદેસં. ‘‘અકતભણ્ડં ધોવાપેતિ રજાપેતિ, અનાપત્તી’’તિ ‘‘વિજટાપેતિ, અનાપત્તી’’તિ વચનપ્પમાણતો અનાપત્તિ એવાતિ ચે? ન, વચનપ્પમાણતો એવ આપત્તીતિ આપજ્જનતો. ‘‘અપરિભુત્તં ધોવાપેતી’’તિ વચનમેવ હિ તં અપરિભુત્તં સન્થતં વિજટાપેન્તસ્સ અનાપત્તીતિ દીપેતિ ચે? સિદ્ધં પરિભુત્તં વિજટાપેન્તસ્સ આપત્તિ એવાતિ.

એળકલોમધોવાપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. રૂપિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૮૩-૪. સબ્બમ્પીતિ તિવિધમ્પિ. ‘‘મુત્તા મણિ વેળુરિયો સઙ્ખો’તિઆદિ પન કિઞ્ચાપિ **રાજસિક્ખાપદે** ‘ન વટ્ટતી’તિ પસઙ્ગતો વુત્તં, સરૂપતો પન આપત્તિદસ્સનવસેન સકટ્ઠાનેપિ વત્તુમારદ્ધ’’ન્તિ વુત્તં. કથમેતં? મુત્તાદીનં સકટ્ઠાનં જાતં, ન હિ તાનિ ઇધ પાળિયં દિસ્સન્તીતિ ઇમસ્સ અટ્ઠકથાયં વુત્તાનિ, રાજસિક્ખાપદસ્સપિ અટ્ઠકથાયં વુત્તાનીતિ. ન કેવલં હિરઞ્ઞસુવણ્ણમેવ, અઞ્ઞમ્પિ ખેત્તવત્થાદિકં ‘‘અકપ્પિયં ન સમ્પટિચ્છિતબ્બ’’ન્તિ સામઞ્ઞેન, ન સરૂપતો. **પાળિયં** પન સરૂપતો ‘‘ચીવરચેતાપન્નં નામ હિરઞ્ઞં વા સુવણ્ણં વા મુત્તા વા મણિ વા’’તિ એત્તકમેવ વુત્તં, તસ્મા રાજસિક્ખાપદમેવસ્સ સકટ્ઠાનં. મુત્તામણિગ્ગહણેન ચેત્થ તજ્જાતિયગ્ગહણં સિદ્ધમેવાતિ નાગતો ઇમસ્સ પઠમમેવ પઞ્ઞત્તત્તા. યદિ એવં ઇધ અનાગતત્તા કતરં નેસં સકટ્ઠાનન્તિ? ઇદમેવ અત્થતો, નો સરૂપતો.

કથં? એતાનિ હિ **રતનસિક્ખાપદે** નિસ્સગ્ગિયવત્થૂનિ, દુક્કટવત્થૂનિ ચ એકતો ‘‘રતન’’ન્તિ આગતાનિ, ‘‘રતનસમ્મત’’ન્તિ કપ્પિયવત્થુ આગતં. તેસુ ચ દસસુ રતનેસુ રજતજાતરૂપદ્વયં ઇધ નિસ્સગ્ગિયવત્થુ, અવસેસં દુક્કટવત્થૂતિ સિદ્ધં. ઇધ ચ સિદ્ધત્તા એવ રતનસિક્ખાપદસ્સ અનાપત્તિવારે ‘‘રતનસમ્મતં વિસ્સાસં ગણ્હાતિ, તાવકાલિકં ગણ્હાતિ, પંસુકૂલસઞ્ઞિસ્સા’’તિ વુત્તં, ન રતનં વુત્તં. સત્તવિધધઞ્ઞદાસિદાસખેત્તાદિ પન **બ્રહ્મજાલાદિસુત્ત**વસેન (દી॰ નિ॰ ૧.૧ આદયો) અકપ્પિયન્તિ સિદ્ધં, તસ્મા ઇધ દુક્કટવત્થૂતિ સિદ્ધં, તેનેવ અનુયોગવત્તે ‘‘ધમ્મં જાનાતિ, ધમ્માનુલોમં, વિનયં, વિનયાનુલોમં જાનાતી’’તિ (પરિ॰ ૪૪૨) વુત્તં. તથા આમકમંસમ્પિ દુક્કટવત્થું આપજ્જતીતિ? ન, ઇધ વિનયે અનુઞ્ઞાતત્તા ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અમનુસ્સિકાબાધે આમકમંસ’’ન્તિઆદિના (મહાવ॰ ૨૬૪), તસ્મા ન આમકમંસં સુત્તે આગતમ્પિ દુક્કટવત્થુ હોતિ, તથાપિ અત્તનો પરિભોગત્થાય પટિગ્ગહણે દુક્કટમેવાતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. ‘‘ઇધ નિક્ખિપાહી’તિ વુત્તે ઉપનિક્ખિત્તસાદિયનમેવ હોતી’’તિ વદન્તિ. ‘‘અકપ્પિયવિચારણા એવ ન વટ્ટતીતિ ચે? **કપ્પિયઞ્ચ અકપ્પિયઞ્ચ નિસ્સાય ઠિત**ન્તિ એત્થ તં સયં અપરિભોગારહં હુત્વા તદગ્ઘનકં કપ્પિયભણ્ડં પરિભોગારહં હુત્વા ઠિતન્તિ અત્થો’’તિ લિખિતં, ‘‘પંસુકૂલભાવેન ઠિતત્તા, ગુત્તટ્ઠાનાચિક્ખનસ્સ કપ્પિયત્તા ચ કપ્પિયં નિસ્સાય ઠિતં. ‘ઇદં ગણ્હા’તિઆદિના વદન્તસ્સ અકપ્પિયત્તા અકપ્પિયં નિસ્સાય ઠિત’’ન્તિ ચ. **એવમ્પિ કપ્પિયઞ્ચ અકપ્પિયઞ્ચા**તિ ‘‘ઇમસ્મિં ઓકાસે ઠપિતં, કિં ન પસ્સસીતિ છેકતરે ઇમેવ કહાપણે’’તિઆદિવચનસ્સ કપ્પિયત્તા કપ્પિયં નિસ્સાય ઠિતં. ‘‘ઇદં ગણ્હા’’તિ વુત્તે દુબ્બિચારિતત્તા અત્તનો અકપ્પિયત્તા તતો આગતં અકપ્પિયં નિસ્સાય ઠિતમેવ હોતિ.

''ઇદં ગણ્હા'તિ વુત્તે તેન ગહિતે 'ઉગ્ગણ્હાપેય્ય વા'તિ વુત્તવિધિં ન પાપુણાતિ, કેવલં દુબ્બિચારિતત્તા તસ્સેવ તં અકપ્પિયં હોતિ, મૂલપટિગ્ગહણસ્સ સુદ્ધત્તા પરતો પત્તચતુક્કે તતિયપત્તો વિયાતિ ચ એવં **ઉપતિસ્સત્થેરો** વદતી''તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. કિં બહુના, વિસુદ્ધાગમત્તા કપ્પિયં. દુબ્બિચારણાય સતિ અકપ્પિયં નિસ્સાય ઠિતં હોતીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. ''એવં સઙ્ગણાદીનમ્પિ અત્થાય પરિચ્ચત્તેપિ તેન સમાનગતિકત્તા ઠપેત્વા આપત્તિવિસેસ''ન્તિ વુત્તં.

ન કિઞ્ચિ કપ્પિયભણ્ડં ચેતાપિતન્તિ ચેતાપિતઞ્ચે, ઉપાયાભાવં દસ્સેતિ. ''**ઉપનિક્ખેપં ઠપેત્વા**તિ સચે સો ઉપાસકો 'અતિબહું એતં હિરઞ્ઞં, ઇદં ભન્તે અજ્જેવ ન વિનાસેતબ્બ'ન્તિ વત્વા સયં ઉપનિક્ખેપદેસે ઠપેતિ, અઞ્ઞેન વા ઠપાપેતિ, એતં ઉપનિક્ખેપં ઠપેત્વા તતો લદ્ધં ઉદયં પરિભુઞ્જન્તો સઙ્ઘો પચ્ચયે પરિભુઞ્જતિ નામા''તિ વુત્તં.

૫૮૫. અયં કિર ઇત્થંલક્ખણસમ્પન્નો ઉક્કંસતો. એવં અઙ્ગસમ્પન્નોપિ અપરભાગે લોભવસેન વા અઞ્ઞેન વા કારણેન સચે નિમિત્તં કત્વા પાતેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. **સેનાસનમ્પિ પરિભોગે પરિભોગે**તિ પવેસે પવેસે. સો હિ કારણન્તરેન રુક્ખમૂલિકસ્સ, અબ્ભોકાસિકસ્સપિ વટ્ટતિ એવ, ઠાનનિસજ્જાદિવસેન નિવાસાધિપ્પાયે સતિ પરિભોગે પરિભોગે પચ્ચવેક્ખિતબ્બં. ભેસજ્જસ્સ સતિપચ્ચયતા સબ્બકાલમ્પીતિ એકે. અસન્નિહિતસ્સ પચ્છાભત્તમેવ, સન્નિહિતસ્સ પુરેભત્તમ્પીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. ''યામકાલિકં સત્તાહકાલિકં યાવજીવિકં આહારત્થાય...પે॰... પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. અજ્ઝોહારે અજ્ઝોહારે આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (પાચિ॰ ૨૪૪) હિ વુત્તં. દુક્કટઞ્હિ **વિકાલભોજનસિક્ખાપદે** આગતં વિકાલે આપજ્જતિ, નો કાલે આહારકાલત્તા, **સન્નિધિસિક્ખાપદે** આગતં પન કાલેપિ સન્નિધિજાતત્તા, તેનેવ તત્થ સત્તાહકાલિકયાવજીવિકદ્વયમેવ વુત્તન્તિ. ''સતિ પચ્ચયે''તિ વચનતો નાયં વિસેસો લબ્ભતીતિ ચે? ન, અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો, વચનાનિયમતો ચ. **સન્નિધિસિક્ખાપદે** હિ ''અનાપત્તિ યાવકાલિકં યાવકાલં નિદહિત્વા ભુઞ્જતિ. યામકાલિકં યામે નિદહિત્વા ભુઞ્જતી''તિ (પાચિ॰ ૨૫૬) એત્થ વચનપ્પમાણતો યામકાલિકં ન પુરેભત્તે, ન પચ્છાભત્તે, ન દિવસે, ન રત્તિયં યામમેવ નિદહિત્વા ભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તીતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગો. તથા તત્થેવ ''યામકાલિકં યામં નિદહિત્વા ભુઞ્જતિ, સત્તાહકાલિકં સત્તાહં નિદહિત્વા ભુઞ્જતી''તિ એત્તકમેવ વુત્તં, ન વુત્તં ''સતિ પચ્ચયે''તિ, તસ્મા **સતિપચ્ચય**-વચનં કત્થચિ હોતિ, કત્થચિ ન હોતીતિ વચનાનિયમતો આપત્તિયાપિ અનિયમો સિયા. એવં સન્તેપિ યથાવુત્તદુક્કટં આપજ્જતિ એવ. ન અનાહારપ્પયોજનત્તા યામકાલિકાદીનન્તિ ચે? ન, સપ્પિઆદિમિસ્સભોજનસ્સ પણીતભોજનભાવપ્પત્તિતો. અપિચ સબ્બકાલિકેસુ યાવકાલિકં ઓળારિકં, તં આહારત્થાય પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ કાલે અનાપત્તિ, પગેવ અનોળારિકં યામકાલિકાદિં, આહારત્થાય એવ અનુઞ્ઞાતત્તા. યાવકાલિકે એવ અનાપત્તીતિ ચે? ન, અનાહારત્થાય ગણ્હન્તસ્સ આપત્તિસમ્ભવતો ઇતરં આહારત્થાય ગણ્હન્તસ્સ વિય, તસ્મા યથાવુત્તમેવેત્થ સન્નિટ્ઠાનં પાળિં, યુત્તિઞ્ચ અનુલોમેતીતિ.

દેસનાસુદ્ધીતિ એત્થ દેસના નામ વિનયકમ્મં, તેન વુટ્ઠાનમ્પિ દેસના એવ નામ હોતીતિ. ''પટિગ્ગણ્હાતી''તિ અવત્વા ''પટિસેવતી''તિ વુત્તત્તા **પટિગ્ગહણે પન સતિં અકત્વા પરિભોગે કરોન્તસ્સ અનાપત્તિ**. ખીણાસવા કતકિચ્ચત્તા વિભત્તદાયાદા વિય હોન્તિ, તેન તેસં સામિપરિભોગા હોન્તિ. અઞ્ઞથા યાવકાલિકભાવં અનતિક્કન્તત્તા વિરુજ્ઝતિ. ઇણપરિભોગો ન વટ્ટતિ, ભેસજ્જે આપત્તિતો, ઇતરસ્મિં અયુત્તપરિભોગતો, ઇણં વિય અનનુઞ્ઞાતભુત્તત્તા ચ. ''આદિતો પટ્ઠાય હિ અલજ્જી નામ નત્થિ, તસ્મા ન કોચિ સઙ્કિતબ્બો''તિ લિખિતં. **ભારભૂતા** સદ્ધિવિહારિકાદયો. **યથાદાનમેવ ગહિતત્તા**તિ એત્થ ''અત્તનો હત્થેન ચે દેતિ, ન વટ્ટતી''તિ વુત્તં,

‘‘અતિરેકભાગં ગહેત્વા પુનદિવસે અત્તનો અત્થાય ઉદ્ધટભાગં તત્થેવ દાપેતિ, વટ્ટતી’’તિ ચ. પરિવત્તકં દેતિ, ધમ્મિયઞ્ચે, વટ્ટતિ. નો અધમ્મિયં. ‘‘તં ધમ્માનુગ્ગહેન ઉગ્ગણ્હિતું વટ્ટતી’’તિ વુત્તં. કેન લેસેનાતિ ચે? ‘‘અલબ્ભમાનાય સામગ્ગિયા અનાપત્તિ સમ્ભોગે સંવાસે’’તિ (મહાવ॰ ૧૩૦) ઇમિના ઉપસમ્પદક્ખન્ધકવચનલેસેન.

૫૮૬. **અસ્સતિયા દિન્નન્તિ** એત્થ ‘‘અસ્સતિયા દિન્નં નામ અપરિચ્ચત્તં હોતિ, તસ્મા દુસ્સન્તે બદ્ધકહાપણાદીનિ સતિં પટિલભિત્વા દાયકા ચે પુન ગણ્હન્તિ, નિસ્સગ્ગિયમેવ દેસેતબ્બં. તેન અકપ્પિયભણ્ડેન તે ચે દાયકા સપ્પિઆદીનિ કિણિત્વા સઙ્ઘસ્સ દેન્તિ, તસ્સપિ ભિક્ખુનો કપ્પતિ દાયકાનંયેવ સન્તકત્તા. ભિક્ખુના હિ ‘વત્થં ગણ્હામી’તિ વત્થસઞ્ઞાય એવ ગહિતં, ન રૂપિયસઞ્ઞાય. ઇદઞ્ચ સિક્ખાપદં અત્તનો અત્થાય ઉગ્ગહણં સન્ધાય વુત્તં, ન ચ તેન તં અત્તનો અત્થાય પરેસં વા અત્થાય ગહિતં. અથ તે દાયકા નો ચે આગન્ત્વા ગણ્હન્તિ, દાયકે પુચ્છિત્વા અત્તનો અત્થાય ચે પરિચ્ચત્તં, સઙ્ઘે નિસ્સજ્જિત્વા આપત્તિ દેસેતબ્બા. નો ચે, આપત્તિ એવ દેસેતબ્બા’’તિ વુત્તં, તં પુબ્બાપરવિરુદ્ધં. આપત્તિદેસનાય હિ સતિ રૂપિયં પટિગ્ગાહિતન્તિ સિદ્ધં, તસ્મિં સિદ્ધે ‘‘તતો ઉપ્પન્નં તસ્સપિ કપ્પતી’’તિ ઇદં ન યુજ્જતીતિ. કપ્પતિ એવાતિ ચે? ન, વત્થું અનિસ્સજ્જિત્વા આપત્તિ દેસેતબ્બાતિ ન યુજ્જતિ. અચિત્તકત્તા સિક્ખાપદસ્સ યુજ્જતીતિ ચે? ન, સબ્બત્થ ‘‘રૂપિયં પટિગ્ગણ્હાતી’’તિ વચનતો. ‘‘રૂપિયં પટિગ્ગણ્હાતી’’તિ હિ વુત્તં, અઞ્ઞથા સબ્બત્થ ‘‘રૂપિય’’ન્તિ પદં નિરત્થકં હોતિ વિનાપિ તેન તદત્થસિદ્ધિતો. અનેન ચ વત્થં પટિગ્ગહિતં, દાયકેન ચ વત્થમેવ દિન્નં, વત્થગતમ્પિ રૂપિયં થેય્યચિત્તેન ગણ્હન્તો પદવારેન કારેતબ્બો. **અટ્ઠકથાયઞ્ચ** ‘‘રૂપિયે અરૂપિયસઞ્ઞીતિ સુવણ્ણાદીસુ ખરપત્તાદિસઞ્ઞી’’તિ વુત્તં ‘‘રૂપિયં પટિગ્ગણ્હાતી’’તિ વચનવસેન.

‘‘**અપિચ પુઞ્ઞકામા**’’તિઆદિ પન વિધાનન્તરદસ્સનત્થં વુત્તં, તેનેવ હિ ‘‘ઇમસ્મિં ગેહે ઇદં લદ્ધન્તિ સલ્લક્ખેતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. અઞ્ઞથા સલ્લક્ખણે વિમતિવસેન, વિમતિયા ચ સતિ નિસ્સગ્ગિયમેવ ‘‘રૂપિયે વેમતિકો’’તિઆદિ વચનતોતિ. ઇદં વિધાનં નિરત્થકમેવ આપજ્જતિ, ન ચ નિરત્થકં. કસ્મા? દુસ્સન્તે બદ્ધકહાપણાદિ અસ્સતિયા દિન્નં વત્થસઞ્ઞાય પટિગ્ગહિતઞ્ચ, તતો ન રૂપિયં દિન્નઞ્ચ હોતિ પટિગ્ગહિતઞ્ચાતિ. એત્થ આપત્તિદેસનાકિચ્ચં નત્થિ, તં પન દાયકાનમેવ પટિદાતબ્બં. તતો ઉપ્પન્નં કપ્પિયભણ્ડઞ્ચ સબ્બેસં કપ્પતીતિ ઇમસ્સ વિધાનન્તરદસ્સનત્થં ‘‘અપિચ પુઞ્ઞકામા’’તિઆદીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો.

રૂપિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૮૭. ‘‘**જાતરૂપરજતપરિવત્તન**’’ન્તિ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન વુત્તં, તથા ‘‘રૂપિયં નામ સત્થુવણ્ણો કહાપણો’’તિઆદિ પાળિવચનઞ્ચ. ‘‘અરૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી રૂપિયં ચેતાપેતી’’તિઆદિ તિકવચનતો, ‘‘દુક્કટવત્થુના પન નિસ્સગ્ગિયવત્થું ચેતાપેન્તસ્સ…પે॰… નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં ગરુકસ્સ ચેતાપિતત્તા’’તિ અટ્ઠકથાવચનતો ચ પન અનુક્કટ્ઠપરિચ્છેદોપેત્થ લબ્ભતીતિ સિદ્ધં. સત્થુવણ્ણો ચ કહાપણો ચ તતો યે ચઞ્ઞે વોહારં ગચ્છન્તીતિ એવમેત્થ સમુચ્ચયો વેદિતબ્બો. ઇમસ્મિં પન સિક્ખાપદે ‘‘નાનપ્પકારકં નામ કતમ્પિ અકતમ્પિ કતાકતમ્પી’’તિ એત્થ વિભત્તાનં તિણ્ણં રૂપિયારૂપિયાનઞ્ચ દ્વિન્નં વસેન પઞ્ચ તિકા વુત્તા, અટ્ઠકથાચરિયેહિ તદનુલોમતો એકો તિકો દસ્સિતોતિ સબ્બે છ હોન્તિ.

એત્થાહ – અઞ્ઞસ્મિં સિક્ખાપદે એકસ્મિં તિકચ્છેદે દસ્સિતે સતિપિ સમ્ભવે ઇતરે ન દસ્સીયન્તિ , ઇધેવ કસ્મા દસ્સિતોતિ? ‘‘નાનપ્પકારક’’ન્તિ **માતિકાયં** વુત્તત્તા ઇધેવ નાનપ્પકારભાવદસ્સનત્થન્તિ. ન કયવિક્કયસિક્ખાપદેપિ વત્તબ્બપ્પસઙ્ગતોતિ ચે? ન, ઇધ દસ્સિતનયત્તા. અથ ચ રૂપિયસ્સ **વિભઙ્ગે** ‘‘યે વોહારં ગચ્છન્તી’’તિ અન્તે વુત્તત્તા સત્થુવણ્ણાદયો વળઞ્જનુપગા એવાતિ સિદ્ધં. તતો અવળઞ્જનુપગેહિ જાતરૂપરજતેહિ વોહારેન ન નિસ્સગ્ગિયન્તિ આપજ્જતિ, તસ્મા તં આપજ્જનત્થન્તિ દસ્સેન્તેન ‘‘કતેન કતં ચેતાપેતી’’તિઆદયો તિકા વુત્તાતિ, એવં સન્તે **રૂપિયવિભઙ્ગે** ‘‘યે ચ વોહારં ગચ્છન્તી’’તિ ન વત્તબ્બં, તસ્મિં પદે અવુત્તે અવળઞ્જનુપગાપિ સઙ્ગહં ગતાવ હોન્તીતિ કતાદીહિ તિકત્તયસ્સ વત્તબ્બપયોજનં ન ભવિસ્સતીતિ ચે? ન, કપ્પિયભણ્ડેન કપ્પિયભણ્ડપઅવત્તનસ્સાપિ રૂપિયસંવોહારભાવપ્પસઙ્ગતો. ‘‘યે વોહારં ગચ્છન્તી’’તિ વચનેનપિ કમુક કથલ કંસભાજન સાટકાદિપરિવત્તનસ્સપિ રૂપિયસંવોહારભાવપ્પસઙ્ગો એવાતિ ચે? ન, કતાદિવચનેન જાતરૂપાદિઅકપ્પિયવત્થૂનઞ્ઞેવ અધિપ્પેતભાવદીપનતો, તસ્મા ઉભયેનપિ યદેતં કતાકતાદિભેદં પાકતિકરૂપિયં યઞ્ચ કહાપણમાસકસઙ્ખેપં, યઞ્ચ કહાપણાદિવોહારૂપગં, ઉભયમ્પેતં ઇધ ચ અનન્તરાતીતસિક્ખાપદે ચ રૂપિયં નામાતિ અધિપ્પેતત્થસિદ્ધિ હોતિ, ન તણ્ડુલાદીનિ, તત્થ કતાદિવોહારાસમ્ભવતો. એત્તાવતા કતાદિતિકત્તયપ્પયોજનં વુત્તં.

ઇદાનિ સેસત્તિકાનિ વુચ્ચતિ – એત્થ હિ યથાવુત્તપ્પભેદં નિસ્સગ્ગિયવત્થુ રૂપિયં નામ, સેસં દુક્કટવત્થુપિ કપ્પિયવત્થુપિ ન રૂપિયન્તિ અરૂપિયં નામ હોતીતિ કત્વા ‘‘અરૂપિયે અરૂપિયસઞ્ઞી પઞ્ચન્નં સહધમ્મિકાનં અનાપત્તી’’તિ ઇદં ન એકંસિકં આપજ્જતિ દુક્કટવત્થુમ્હિ દુક્કટાપજ્જનતો. ઇધ વચનપ્પમાણતો નિસ્સગ્ગિયવત્થુતો અઞ્ઞં અન્તમસો મુત્તાદિપિ અરૂપિયમેવ નામ. તત્થ પઞ્ચન્નં સહધમ્મિકાનં અનાપત્તીતિ ચે? ન, રાજસિક્ખાપદવિરોધતો. તત્થ હિ ‘‘મુત્તા વા મણિ વા’’તિ વુત્તં, તસ્મા મુત્તાદિ અકપ્પિયં દુક્કટવત્થૂતિ ચ સિદ્ધં નિસ્સગ્ગિયવત્થૂસુ અભાવા. એવં સન્તે ‘‘અરૂપિયે અરૂપિયસઞ્ઞી પઞ્ચન્નં સહધમ્મિકાનં અનાપત્તી’’તિ સુદ્ધકપ્પિયભણ્ડં સન્ધાય વુત્તં, ન સબ્બં અરૂપિયં. તતો અઞ્ઞત્થ પન ‘‘અરૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી’’તિઆદિતિકદુક્કટે ચ **અટ્ઠકથાયં** દસ્સિતતિકે ચ સબ્બં અરૂપિયં નામાતિ વેદિતબ્બં, તસ્મા અરૂપિયભાવદીપનત્થં દુતિયો તિકો વુત્તો. તદત્થમેવ **અટ્ઠકથાયં** દસ્સિતો એકો તિકો. કસ્મા ન **પાળિયં** સો વુત્તોતિ ચે? તત્થ ચેતાપિતઅરૂપિયે રૂપિયછડ્ડનકસમ્મુતિકિચ્ચાભાવતો. તસ્મિઞ્હિ તિકે વુત્તે કપ્પિયવત્થુનોપિ અરૂપિયછડ્ડનકસમ્મુતિ દાતબ્બાતિ આપજ્જતિ, તસ્સ વસેન રૂપિયછડ્ડનકસમ્મુતિ એવ ન વત્તબ્બાતિ? ન, રૂપિયસ્સપિ સમ્મુતિકિચ્ચાભાવપ્પસઙ્ગતો, તસ્મા રૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી કપ્પિયવત્થું ચેતાપેતિ પત્તચતુક્કે તતિયપત્તં વિય, તં સઙ્ઘાદીનં નિસ્સજ્જિતબ્બં, નિસ્સટ્ઠં પન અઞ્ઞેસં કપ્પતિ તતિયપત્તો વિય. અથ સમ્પટિચ્છિતરૂપિયેન ચેતાપિતં હોતિ દુતિયપત્તો વિય, તં વિનાપિ સમ્મુતિયા યો કોચિ ભિક્ખુ છડ્ડેતિ, વટ્ટતિ. તતો પરં ‘‘સચે તત્થ આગચ્છતિ આરામિકો વા’’તિઆદિના વુત્તનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બં. તત્થ ‘‘રૂપિયે’’તિ વા ‘‘અરૂપિયે’’તિ વા સબ્બત્થ ભુમ્મપ્પત્તે અત્તનો સન્તકં, ઉપયોગપ્પત્તે પરસન્તકન્તિ વેદિતબ્બં. એત્થાહ – **ઉપતિસ્સત્થેરો** પુરિમસિક્ખાપદેન રૂપિયપટિગ્ગહણં વારિતં, ઇમિના સુદ્ધાગમેન કપ્પિયકારકસ્સ હત્થે કપ્પિયં નિસ્સાય ઠિતેન સંવોહારો વારિતોતિ.

૫૮૯. **નિસ્સગ્ગિયવત્થુના નિસ્સગ્ગિયવત્થું…પે॰… અપરાપરપરિવત્તને ઇમિના**તિ એત્થ એકસ્મિં એવ વત્થુસ્મિં દ્વિન્નં સિક્ખાપદાનં વસેન એકતો આપત્તિ વુત્તા, તં પન પચ્છિમસ્સ વસેન નિસ્સજ્જિતબ્બં. એતેન નિસ્સગ્ગિયં આપન્નમ્પિ આપજ્જતીતિ એકે. પરસ્સ રૂપિયગ્ગહણં પરિવત્તનન્તિ રૂપિયે અગ્ગહિતે તસ્સ અભાવતો

ઇમિનાવ આપત્તિ, ન પુરિમેન ઓમસવાદો વિય. મુસાવાદેન મુસા વદન્તસ્સાપિ હિ ઓમસવાદેનેવ આપત્તિ. **નિસ્સગ્ગિયવત્થુના દુક્કટ...પે॰... એસેવ નયો**તિ એતસ્સ યુત્તિં દસ્સેન્તો ''**યો હિ અય**''ન્તિ આહ.

વડ્ઢિં પયોજેન્તસ્સાતિ એત્થ ઇદં ગહેત્વા સતિ માસે, સતિ સંવચ્છરે ''એત્તકં દેહી''તિ યે વદતિ. રૂપિયસંવોહારો હોતિ. વિના કપ્પિયકારકેન ''એત્તકા વુડ્ઢિ હોતુ, એત્તકં ગણ્હા''તિ વદતો દુક્કટં કયવિક્કયલક્ખણાભાવતો. ''**મૂલે મૂલસામિકાન**''ન્તિઆદિ કપ્પિયકરણૂપાયદસ્સનત્થં વુત્તં, ન કેવલં નિસ્સટ્ઠં અપરિભોગં હોતિ, પુન એવં કતે પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. તસ્સપિ પરિભોગે મૂલસ્સ કપ્પિયકરણૂપાયો ચે ન હોતિ, કપ્પિયં આચિક્ખિતબ્બન્તિ યથા પાળિયા ચેત્થ કપ્પિયકરણૂપાયો, સો ચ તતિયપત્તેપિ, ''યથા ચ અત્તનો અત્થાય ગહિતે એવરૂપુપાયો, તથા સઙ્ઘાદિઅત્થાય ગહિતેપિ એસો વા''તિ વુત્તં. ઇમે કિર પઠમદુતિયપત્તે યાવ ગહટ્ઠેન પરિવત્તેતિ, તાવ ન કપ્પિયકરણૂપાયો, અનેકપુરિસયુગમ્પિ ''અકપ્પિયા એવા''તિ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તં. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ''સઙ્ઘસન્તકં કપ્પિયભણ્ડં વિક્કિણિત્વા આગતકહાપણાનિપિ પટિગ્ગહણં મોચેત્વાવ સમ્પટિચ્છિતબ્બાનિ, તસ્મા કપ્પિયકારકો ચે ઇમાનિ તાનિ કહાપણાનીતિ વદતિ, ન વટ્ટતિયેવ, પટિક્ખિપિતબ્બં, ન વિચારેતબ્બં, વિચારેતિ ચે? સબ્બેસં ન કપ્પતિ. પટિગ્ગહણં મોચેત્વા સમ્પટિચ્છિતાનિ ચે વિચારેતિ, તસ્સેવ ન વટ્ટતી''તિ અભિક્ખણં વુત્તં.

રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કયવિક્કયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૯૩. **પટપિલોતિકાન**ન્તિ પટપિલોતિકેહિ. ''અજ્ઝાચરતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ ઇદં પુરિમસિક્ખાપદેપિ વેદિતબ્બં. ''કયિતઞ્ચ હોતિ વિક્કયિતઞ્ચા''તિ એતેસં પદાનં વિપરીતતો ''અત્તનો ભણ્ડ''ન્તિઆદિ વુત્તં. કસ્મા? ''ઇમિના ઇમ''ન્તિ વચનાનુરૂપતો. સદ્દાદેય્યવિનિપાતનં પનેત્થ અટ્ઠાનપદાનં વસેન વેદિતબ્બં.

કયવિક્કયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો કોસિયવગ્ગો દુતિયો.

૩. પત્તવગ્ગો

૧. પત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૯૮. **બહૂ પત્તે સન્નિચયન્તિ** એત્થ **સન્નિચયન્તિ** ભાવનપુંસકં, બહૂ પત્તે વા ગહેત્વા સન્નિચયં કરિસ્સન્તીતિ અત્થો. ''અટ્ઠતેરસપલમાસાનં ગાહિકા''તિ લિખિતં. એત્થ –

> ''કુડુવો ચતુપલેય્યો, કુડુવાનં ચતુગ્ગુણં;
> પત્થં ચતુગ્ગુણો માસા-તિ કમાહુ ચતુગ્ગુણ''ન્તિ. –

આદિં લોકવોહારં દસ્સેત્વાવ કેચિ પપઞ્ચેન્તિ.

૬૦૨. ખાદનન્તિ ખાદનીયં સૂપાદિ. ''બ્યઞ્જનસ્સ મત્તા નામ ઓદનતો ચતુત્થો ભાગો''તિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૮૭) **બ્રહ્માયુસુત્તટ્ઠકથાયં** વુત્તત્તા આલોપસ્સ ચતુત્થભાગં બ્યઞ્જનં અનુરૂપન્તિ ગહેતબ્બં. ''ભિક્ખુનિયા પત્તસન્નિચયસ્સ વારિતત્તા તદનુલોમતો ભિક્ખૂનમ્પિ દુતિયો વારિતો''તિ વુત્તં, તં ન યુત્તં, **પાળિયઞ્હિ** ''સન્નિચયં કરેય્યાતિ અનધિટ્ઠિતો અવિકપ્પિતો''તિ (પાચિ॰ ૭૩૫) વુત્તં. સો હિ **કથિનક્ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૩૦૬ આદયો) નિચયસન્નિધિ વિય એકોપિ પુનદિવસે ''સન્નિચયો''તિ વુચ્ચતિ. અનન્તરસિક્ખાપદે પન ''દુતિયો વારિતોતિ અધિટ્ઠાનં નિયતં, તસ્મા દ્વે પત્તે અધિટ્ઠાતું ન લભતિ. સચે એકતો અધિટ્ઠાતિ, દ્વેપિ ન અધિટ્ઠિતા હોન્તિ. વિસું વિસું અધિટ્ઠાતિ, દુતિયો અનધિટ્ઠિતો''તિ વદન્તિ. વિકપ્પેતું પન બહૂપિ લભતિ. ઇદાનિ વત્તબ્બં સન્ધાય ''**નામમત્તે વિસેસો**''તિ વુત્તં. તત્થ **નામન્તિ** મજ્ઝિમો મજ્ઝિમોમકો મજ્ઝિમુક્કટ્ઠોતિઆદિ.

૬૦૮. ''પાકસ્સ હિ ઊનત્તા પત્તસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતી''તિ વચનતો અધિટ્ઠિતપત્તોપિ ખરપાકેન સેતત્તા અધિટ્ઠાનં વિજહતીતિ ચે? ન, અધિટ્ઠાનવિજહનેસુ નવસુ અનાગતત્તા, તસ્મા પઠમપાકાનં એવ ઊનત્તા પત્તસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ, તસ્મિં સતિ અઞ્ઞં વિઞ્ઞાપેતું ન વટ્ટતિ. ''ઊનપઞ્ચબન્ધનેના''તિ હિ વુત્તં. છિદ્દે, રાજિયા વા હિ સતિ તેહિ અધિટ્ઠાનં વિજહતીતિ વિજહિતે નાયં પટિસેધો, તસ્મા પચ્ચુદ્ધરિત્વા, વિકપ્પેત્વાપિ અઞ્ઞં વિઞ્ઞાપેતું ન લભતિ.

એવં **પત્તકારકો મૂલં લભિત્વા**તિ એત્થ પચિત્વા ઠપિતદિવસતો પટ્ઠાય. **દાતુકામો હુત્વા**તિ એત્થ દિન્નદિવસતો, સુતદિવસતો વા પટ્ઠાય દસાહં વેદિતબ્બં. લિઙ્ગપરિવત્તેન પન દસાહાતિક્કમે પત્તસામિકસ્સ ભિક્ખુસ્સ, ભિક્ખુનિયા પન રત્તાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયં.

પત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૧૨-૩. બહૂ પત્તે વિઞ્ઞાપેન્તીતિ એકમેકં વિઞ્ઞાપેન્તા બહૂ ભિક્ખૂ બહૂ પત્તે વિઞ્ઞાપેન્તિ, બહૂ વા ભિક્ખૂ પત્તે વિઞ્ઞાપેન્તીતિ અત્થો. ''ન, ભિક્ખવે, પત્તો વિઞ્ઞાપેતબ્બો, યો વિઞ્ઞાપેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ ઇદં સિક્ખાપદં ઊનપઞ્ચબન્ધનેન સમૂહતં હોતિ ન હોતીતિ? ન હોતિ તમેવ ગહેત્વા ''વિઞ્ઞાપેતિ, પયોગે દુક્કટ''ન્તિ વુત્તત્તાતિ એકે. પટિલાભમ્પિ પરિયાદિયિત્વા તં દુક્કટં વુત્તં, તસ્મા તં ''પટિલાભેન નિસ્સગ્ગિયો હોતી''તિ ઇમિના સમૂહતં હોતિ. અઞ્ઞથા સદુક્કટં નિસ્સગ્ગિયં આપજ્જતિ અનાપત્તિવારવિરોધો ચ. યા કાચિ પન અકતવિઞ્ઞત્તિ અનનુઞ્ઞાતકાલે દુક્કટમેવ. **ભિન્નેના**તિ ઇત્થમ્ભૂતલક્ખણે, **ભેદેના**તિ વા અત્થો, હેત્વત્થે કરણવચનં.

ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૨૦. ''સા અહોસિ સુવણ્ણમાલા''તિ વચનતો ઠપેત્વા સહધમ્મિકે અઞ્ઞેસં યથાસુખં રૂપિયં દાતું વટ્ટતિ ઉગ્ગણ્હાપેતું, સબ્બોહારાપેભુઞ્જાતિ આચરિયો, વીમંસિતબ્બં ઇદ્ધિમસ્સ ઇદ્ધિવિસયત્તા.

૬૨૨. ''યેસં મંસં કપ્પતી''તિ વચનેન યેસં મંસં ન કપ્પતિ, તેસં સપ્પિઆદિ કિઞ્ચાપિ ન કપ્પતિ, ન પન નિસ્સગ્ગિયવત્થૂતિ વેદિતબ્બં. તથા ન પણીતભોજનવત્થૂતિ. **ઉગ્ગહિતકં કત્વા નિક્ખિત્તન્તિ** અજ્ઝોહરણત્થં

નિક્ખિત્તં. ઇતરસ્મિં પટિગ્ગહેત્વા અજ્ઝોહરિતું વટ્ટતિ. **ઉભયેસમ્પી**તિ પચ્છાભત્તં પટિગ્ગહિતેહિ, પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતેહિ ચ કતાનં. ''મંસસ્સ અકપ્પિયત્તા''તિ કારણપતિરૂપકં વત્વા. **ખાદિંસૂ**તિ ''વિકાલે કેવલં નવનીતમેવ ખાદિતુકામેન દધિતક્કગતાનિ અપનેતબ્બાનિ, પચિતુકામસ્સ સામંપાકં ન હોતીતિ થેરસ્સ અધિપ્પાયો''તિ વુત્તં. ''ખયં ગમિસ્સતી''તિ વચનતો ખીરં પક્ખિપિત્વા પક્કસપ્પિ વિકાલે કપ્પતીતિ સિદ્ધં. **ભેસજ્જેહી**તિ યાવજીવિકભેસજ્જેહિ. **કતતેલં પુરેભત્ત**ન્તિ અપચિત્વા કતં એવ. **ઉણ્હોદકેના**તિ તાપનભાવં દીપેતીતિ કેચિ, તં ન સુન્દરં. **નિબ્બટ્ટિતત્તા**તિ પિઞ્ઞાકાદિતો. ''તેલત્થાય પટિગ્ગહિત...પે॰... દુક્કટમેવા''તિ વચનતો અતેલત્થાય પટિગ્ગહિતેહિ, સત્તાહાતિક્કન્તેહિપિ કતતેલં કતદિવસતો પટ્ઠાય સત્તાહં વટ્ટતીતિ છાયા દિસ્સતિ, **કરમન્દં** રુક્ખસારોતિ કેચિ.

૬૨૩. અવસકસટે યસ્મા ખીરાદીનિ પક્ખિપિત્વા તેલં પચન્તિ, તસ્મા કસટં ન વટ્ટતિ, તેલમેવ વટ્ટતિ, તેન વુત્તં ''પક્કતેલકસટે વિય કુક્કુચ્ચાયતી''તિ. વસાય સદ્ધિં પક્કત્તા ન વટ્ટતીતિ ચે? વદથ, ભન્તે, નવનીતે દધિગુળિકાતિઆદિસમ્બન્ધો. મધુમ્હિ ચત્તારો કાલિકા યથાસમ્ભવં યોજેતબ્બા, ઉચ્છુમ્હિ ચ, કથં? સમક્ખિકં સેળકં મધુ યાવકાલિકં. અનેલકં ઉદકસમ્ભિન્નં યામકાલિકં, અસમ્ભિન્નં સત્તાહકાલિકં, મધુસિત્થં પરિસુદ્ધં યાવજીવિકં. તથા ઉચ્છુ વા રસો વા સકસટો યાવકાલિકો, નિક્કસટો ઉદકસમ્ભિન્નો યામકાલિકો, અસમ્ભિન્નો સત્તાહકાલિકો, સુક્ખકસટં યાવજીવિકન્તિ વેદિતબ્બં. કસ્મા? ઉદકસમ્ભેદવિસેસતો.

કિં વુત્તં હોતિ? ચતૂસુ કાલિકેસુ પુબ્બં પુબ્બં ગરુકં, અપરં અપરં લહુકં. તેસુ ચાયં ઉદકસમ્ભેદો ગરુકં લહુકં કરોતિ, લહુકઞ્ચ ગરુકં. અમ્બરસાદીનિ હિ યાવકાલિકત્તા ગરુકાનિ, ઉદકસમ્ભેદો પન તાનિ અમ્બપાનાદિસમઞ્ઞં દત્વા લહુકાનિ યામકાલિકાનિ કરોતિ. ''ફાણિતં નામ ઉચ્છુમ્હા નિબ્બત્તન્તિ ઉચ્છુરસં ઉપાદાયા''તિ અટ્ઠકથાવચનતો ઉચ્છુરસો સત્તાહકાલિકોતિ સિદ્ધં. તત્થ ''ઉદકસમ્ભેદો તં યામકાલિકં કરોતી''તિઆદિં બહું વત્વા યોજિતા.

અપિચેત્થ ઉચ્છુરસો ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઉચ્છુરસ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૦૦) અનુઞ્ઞાતત્તા ગુળોદકં વિય ઉચ્છુરસસામઞ્ઞતો ઉદકેન અસમ્ભિન્નોપિ અગિલાનસ્સ વટ્ટતિ, તેનેવાહ **અટ્ઠકથાયં** ''ઉચ્છુરસો નિકસટો પચ્છાભત્તં વટ્ટતી''તિ (મહા॰ અટ્ઠ॰ ૩૦૦). અયં સબ્બો નો તક્કોતિ આચરિયો. કેચિ પનાહુ ''ફાણિતં નામ ઉચ્છુમ્હા નિબ્બત્ત'ન્તિ વચનતો, 'ઉચ્છુરસં ઉપાદાયા'તિ અટ્ઠકથાવચનતો ચ ઉચ્છુરસો ફાણિતમેવ, તસ્મા ગુળે વિય પટિપજ્જિતબ્બ''ન્તિ. કેચિ ''વુત્તનયેન સત્તાહકાલિકોવ સમાનો 'અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઉચ્છુરસ'ન્તિ વિસું અનુઞ્ઞાતત્તા અસમ્ભિન્નોપિ અગિલાનસ્સ વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. કેચિ ''વુત્તનયેન વિસું અનુઞ્ઞાતત્તા એવ સમ્ભિન્નો વા અસમ્ભિન્નો વા યામકાલિકોવ, ગુળોદકં પન સત્તાહકાલિકમેવા''તિ વદન્તિ. કેચિ ''ગુળોદકં વિય સો દુવિધોપિ સત્તાહકાલિકોયેવા''તિ વદન્તિ.

તત્થાયં પઠમાચરિયવાદે વિચારણા – ફાણિતાનુમતિયાયેવ ઉચ્છુરસાનુમતિયા સિદ્ધિતો વિસું ''ઉચ્છુરસ''ન્તિ ઉદ્ધરિત્વા અનુમતિ નિરત્થિકાતિ આપજ્જતિ, તથા ''ઉચ્છુરસો નિકસટો પચ્છાભત્તં વટ્ટતી''તિ અટ્ઠકથાપિ નિરત્થિકા. ''સત્તાહં વટ્ટતી''તિ વત્તબ્બં સિયાતિ, ન ચ તથા સક્કા વત્તું. પચ્છાભત્તં વટ્ટનકરસાધિકારત્તાતિ ચે? ન, તસ્મિં અધિકારે સત્તાહકાલિકસ્સ અવત્તબ્બપ્પસઙ્ગતો. કાલભેદં અનપેક્ખિત્વા રસાધિકારે ઓતિણ્ણત્તા વુત્તોતિ ચે? ન સક્કા ''નિકસટો સત્તાહં વટ્ટતી''તિ વત્તું. પચ્છાભત્તં વટ્ટનકરસાધિકારત્તા ન વત્તબ્બન્તિ ચે? ન, એવઞ્હિ વુત્તે તદઞ્ઞરસો વિય અયમ્પિ પચ્છાભત્તમેવ વટ્ટતિ, ન તતો પરન્તિ આપજ્જતિ. તતો પરં અપરિભોગત્તા

‘‘પચ્છાભત્તં વટ્ટતી’’તિ વુત્તન્તિ ચે? ન, યાવકાલિકભાવપ્પસઙ્ગતો. ન સો પસઙ્ગો આભિદોસિકસ્સાપિ ઉચ્છુરસસ્સ પાકેન ફાણિતાદિભાવપ્પસઙ્ગતો. અયમેવ તતિયચતુત્થાચરિયવાદેસુ વિચારણા. દુતિયવાદે વિચારણા વુત્તા, વિમદ્દો પનેત્થ **ભેસજ્જક્ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૩૦૦) આવિ ભવિસ્સતિ. **ફાણિતં નામ ઉચ્છુમ્હા નિબ્બત્તન્તિ** મધુકતાલનાળિકેરફાણિતાદિતો ઉક્કટવત્થુતો નિસ્સગ્ગિયવત્થુફાણિતસ્સ વિસેસવચનં, તેનેતં પઞ્ઞાયતિ ‘‘નિસ્સગ્ગિયવત્થુભૂતં ઇધ ફાણિતં નામ ઉચ્છુમ્હા નિબ્બત્તમેવ, ન મધુકાદિતો નિબ્બત્ત’’ન્તિ. એત્તાવતા યંકિઞ્ચિ ઉચ્છુમ્હા નિબ્બત્તં , ન તં સબ્બં ફાણિતમેવ નામાતિ સાધિતં હોતિ. તેનેવ **ખન્ધકે** ફાણિતં પઠમં અનુજાનિત્વાવ પચ્છા ઉચ્છુરસો અનુઞ્ઞાતો, તથા તત્થેવ ગુળં, ગુળોદકઞ્ચ.

ઉચ્છુરસં ઉપાદાય અપક્કા વાતિઆદિમ્હિ પન યેસં લદ્ધિ ‘‘ઉચ્છુરસો યામકાલિકો’’તિ. ‘‘તે **અપક્કા વા**તિ સામં ભિક્ખુના અપક્કા વા. **અવત્થુકપક્કા વા**તિ વિના વત્થુના પક્કા વા’’તિ અત્થં વણ્ણયન્તિ, તં ન યુત્તં ‘‘ઉચ્છુરસં ઉપાદાયા’’તિ ઇમસ્સ વચનસ્સ પયોજનાભાવપ્પસઙ્ગતો, ભિક્ખુનો પચનાધિકારાભાવા. સામપાકો ઇધાધિપ્પેતોતિ ચે? સામં અપક્કસ્સ ઉચ્છુરસસ્સ તેસં અત્તનોમતિયા ફાણિતભાવસિદ્ધિતો ચ પરતો ‘‘પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતેન અપરિસ્સાવિતઉચ્છુરસેન કતફાણિત’’ન્તિઆદિનયદસ્સનતો ચ તં અયુત્તં, તત્થ ‘‘અપરિસ્સાવિતઉચ્છુરસેન સયંકતં નિરામિસમેવ વટ્ટતી’’તિ વચનં યં તત્થ કસટં સામપાકં ન જનેતિ, સવત્થુકપટિગ્ગહિતકતંયેવ તં કરોતીતિ દીપેતિ, તસ્મા પટિગ્ગહેતું ન વટ્ટતિ વિકાલેતિ પોરાણા. ‘‘કોટ્ટિતઉચ્છુફાણિતં ‘રજનપાકં વિય ઓળારિકં સવત્થુકપક્કં નામ હોતી’તિ સઞ્ઞાય પુરેભત્તમેવ વટ્ટતી’’તિ વુત્તં. મહાઅટ્ઠકથાચરિયા ‘‘એવં ફાણિતગ્ગહણં અમધુરં, તસ્મા પચ્છાભત્તં ન વટ્ટતી’’તિ વદિંસુ. કિં મધુરતાય, અમધુરતાય વાતિ? અત્થમેવ દસ્સેતું **મહાપચ્ચરિયં** તથા વુત્તન્તિ **ઉપતિસ્સત્થેરો** આહ કિર. **તં યુત્તન્તિ** ઉચ્છુતો નિબ્બત્તત્તા વુત્તં, તેનેવાહ ‘‘ખણ્ડસક્ખરં પન…પે॰… વટ્ટતી’’તિ. ‘‘તં ખીરઘટે પક્ખિપિત્વા પચન્તી’’તિ લિખિતં. **જલ્લિકા** નામ ફેણાદિ.

ભેસજ્જોદિસં વદન્તેન ઇતરે અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તા. ‘‘આહારત્થં ફરિતું સમત્થાની’’તિ **ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૨૬૦) ‘‘યં ભેસજ્જઞ્ચેવ અસ્સ ભેસજ્જસમ્મતઞ્ચ લોકસ્સ, આહારત્થઞ્ચ ફરેય્યા’’તિ વુત્તત્તા વુત્તં. એત્થ વિચારણા ભેસજ્જક્ખન્ધકે આવિ ભવિસ્સતિ.

૬૨૪. **દ્વારવાતપાનકવાટાની**તિ દ્વારસ્સ ચ વાતપાનાનઞ્ચ કવાટાનિ. કસાવપક્ખેપમત્તેન હિ તાનિ અત્તનો સભાવં પરિચ્ચજિતાનિ હોન્તિ, તસ્મા ‘‘મક્ખેતબ્બાની’’તિ વુત્તં. ‘‘કસાવો નામ કનકલમ્બાદીનિપી’’તિ વદન્તિ. **અધિટ્ઠેતી**તિ ‘‘ઇદાનિ અજ્ઝોહરણીયં ન ભવિસ્સતિ, બાહિરપરિભોગો ભવિસ્સતી’’તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેતિ. ઇધ ‘‘વિકપ્પેતી’’તિ પદં નત્થિ. અધિટ્ઠાનમ્પિ મુખારુળ્હિયા વુત્તં ‘‘ઇમં નવનીતં અધિટ્ઠામી’’તિ અવત્તબ્બતો.

૬૨૫. **પરિભુઞ્જિતું પન ન વટ્ટતી**તિ વિસ્સાસાભાવં સન્ધાય વુત્તં. સચે સવિસ્સાસો, વટ્ટતીતિ ‘‘પરિભુઞ્જ ત્વ’’ન્તિ એત્તાવતા વિસ્સજ્જિતં હોતિ, તસ્મા ઉભિન્નં અનાપત્તીતિ સમ્બન્ધો. સચે ન વિસ્સજ્જિતં, આપત્તિ હોતીતિ સિદ્ધં. તસ્મા ઉભિન્નં સન્તકં ચીવરં અઞ્ઞતરેન સમ્મુખીભૂતેન અધિટ્ઠાતબ્બં. નો ચે અધિટ્ઠાતિ, નિસ્સગ્ગિયં હોતીતિપિ યુજ્જતિ. કાકનિકમત્તઞ્ચે મૂલં અદિન્નં, ‘‘ન અધિટ્ઠાનુપગં…પે॰… સકભાવં ન ઉપેતી’’તિ ઇમિના એતં સદિસં ન હોતિ, આભિધમ્મિકગણાનં દિન્નં વિય ચ ન હોતિ. કસ્મા? આભિધમ્મિકા હિ અનુપસમ્પન્નાપિ હોન્તિ, પચ્છા આભિધમ્મિકભૂતાનમ્પિ તં સાધારણં હોતીતિ. એત્થ દ્વેપિ ઉપસમ્પન્ના એવ, દ્વિન્નમ્પિ તત્થ યથાકામકરણીયતા અત્થિ મમત્તઞ્ચ, ન એવં તદઞ્ઞેસં સાધારણં, ન ચ દ્વે તયો ભિક્ખૂ ‘‘એકતો વસ્સિસ્સામા’’તિ

કરોન્તિ, રક્ખતિ તાવ. ‘‘અવિભત્તત્તા અનાપત્તી’’તિ ઇમિના ચ ઇદં સદિસં, યેન મૂલેન પટિગ્ગહિતં, તસ્સ સચે ઇતરો દેતિ, સો વા તં ઇતરસ્સ દેતિ, સતિ પટિગ્ગહણે સત્તાહાતિક્કમે નિસ્સગ્ગિયત્તા, તસ્મા તં ચીવરં દ્વીસુ સમ્મુખીભૂતેન એકેન અધિટ્ઠાતબ્બં. કિઞ્ચાપિ એત્થ પયોગો ન દિસ્સતિ સમાનપરિક્ખારાનં દ્વિન્નં અધિટ્ઠાનપયોગાભાવતો, તથાપિ સમાનસબ્બભણ્ડકાનં દ્વિન્નં તેલાદિ યેન પટિગ્ગહિતં, તસ્સ કાલાતિક્કમે આપત્તિસમ્ભવતો, અનધિટ્ઠાને દુલ્લભવિસેસહેતુત્તા ચ ‘‘અધિટ્ઠાતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. તં અયુત્તં પત્તચીવરસત્તાહકાલિકાનં અસદિસવિધાનત્તા. એત્થ પત્તચીવરઞ્હિ અત્તનો સન્તકભાવં ઉપગતમેવ અનધિટ્ઠહન્તસ્સ કાલાતિક્કમે આપત્તિ, સત્તાહકાલિકં પન પરસન્તકસાધારણમ્પિ પટિગ્ગહિતં પટિગ્ગાહકસ્સ કાલાતિક્કમે આપત્તિકરં. પટિગ્ગહણઞ્ચેત્થ પમાણં, ન તત્થ સકસન્તકતા, સત્તાહકાલિકઞ્ચ નિસ્સગ્ગિયં, સબ્બેસમ્પિ અનજ્ઝોહરણીયં. પત્તચીવરં અઞ્ઞસ્સ પરિભુઞ્જતો અનાપત્તિ. ઇદઞ્ચ કાલાતિક્કન્તમ્પિ નિસ્સજ્જિત્વા પચ્છા લદ્ધં કપ્પતિ. પત્તચીવરં પન તં તસ્સ વિનયકમ્મન્તિ કપ્પતીતિ. અવિભત્તસ્સપિ ઇમસ્સ દાનં રુહતિ, ન પત્તચીવરસ્સ. વુત્તઞ્હેતં **અટ્ઠકથાયં** ‘‘દ્વિન્નં સન્તકં હોતિ…પે॰… સચેપિ અવિભજિત્વા સદ્ધિવિહારિકાદીનં દેન્તિ, અદિન્નમેવ હોતી’’તિ. યસ્સ દાનમેવ ન રુહતિ, તસ્સ કુતો અધિટ્ઠાનં. એકો ચે પત્તચીવરં દસમે દિવસે ઇતરસ્સ દેતિ. તતો પટ્ઠાય સો દસ દિવસે પરિહરિતું લભતિ , ન તથા સત્તાહકાલિકન્તિ સબ્બથા ઉપપરિક્ખિયમાનં સરિક્ખં નક્ખમતીતિ ન તં સારતો દટ્ઠબ્બન્તિ આચરિયસ્સ તક્કો. ‘‘વિનયકમ્મવસેન પન અનિસ્સજ્જિત્વા સહસા વિરુજ્ઝિત્વા કસ્સચિ પરિચ્ચત્તમ્પિ પુન પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતી’’તિ વુત્તં, સચે દેસન્તરિતં, સમુદ્દન્તરિતં વા ચીવરં નિસ્સગ્ગિયં જાતં, તં ઇધ ઠિતેન ભિક્ખુના એકસ્સ વન્તેન ચિત્તેન ચત્તં કત્વા અનપેક્ખિત્વા આપત્તિં દેસેત્વા તસ્સ વિસ્સાસેન પુન ગહેત્વા અધિટ્ઠાતબ્બં, ‘‘પત્તાદીસુ ચ અયમેવ નયો’’તિ ચ વુત્તં, ‘‘તાલનાળિકેરફાણિતમ્પિ સત્તાહકાલિકં એવા’’તિ ચ. ‘‘દ્વિન્નં સન્તકં એકેન પટિગ્ગહિતં સત્તાહકાલિકં સત્તાહાતિક્કમે આપત્તિં ન કરોતિ , પરિભુઞ્જિતું પન દ્વિન્નમ્પિ ન વટ્ટતી’’તિ ચ ‘‘પરસન્તકં પટિગ્ગહેત્વા ઠપિતેપિ એસેવ નયો’’તિ ચ કેચિ વદન્તિ. દુક્કટવત્થુભૂતં સપ્પિઆદિ નિસ્સજ્જિતબ્બં પુન પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ વિધાનં ન દિસ્સતીતિ.

ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૨૭. ‘‘એકમેવ કત્વા’’તિ વચનેન વસ્સિકસાટિકલક્ખણેન ઞાતકાનમ્પિ સતુપ્પાદં કરોન્તેન એકમેવ ગહેતબ્બન્તિ **ધમ્મસિરિત્થેરો**. **ચતુબ્બિધં ખેત્તન્તિ** એત્થ કિઞ્ચાપિ તિવિધં દિસ્સતિ, તં પન એવં ગહેતબ્બં, યસ્મિં ખેત્તે પરિયેસિતું લભતિ, તં **પરિયેસનખેત્તં** નામ, ‘‘એવં કરણનિવાસનાધિટ્ઠાનખેત્તાનિપી’’તિ વુત્તં. એત્થ પચ્છિમેન પુરિમગ્ગાહો વેદિતબ્બો, ન પુરિમેન પચ્છિમગ્ગાહો, યથાલાભન્તિ આચરિયો. તસ્સત્થો – અધિટ્ઠાનખેત્તેન પચ્છિમેન પુરિમાનં તિણ્ણં ગાહો હોતિ, તથા નિવાસનખેત્તેન દ્વિન્નં પુરિમાનં. કરણખેત્તેન પન એકસ્સેવ પુરિમસ્સ ગાહો હોતીતિ. એત્થ પન કિઞ્ચાપિ કરણખેત્તનિવાસનખેત્તાનં કાલતો નાનત્તં નત્થિ, કિરિયતો પન ‘‘અટ્ઠિં કત્વા નિવાસેતબ્બ’’ન્તિ પાળિવચનતો, તસ્મા દ્વિધા કત્વા વુત્તં અઞ્ઞતરાભાવેન, તદત્થસિદ્ધિતો ચ, કથં પનેત્થ નાનત્તં નત્થીતિ પઞ્ઞાયતીતિ ચે? પાળિતો, ‘‘અડ્ઢમાસો સેસો ગિમ્હાનન્તિ કત્વા નિવાસેતબ્બ’’ન્તિ હિ પાળિ, તથા **માતિકાટ્ઠકથાતો** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના) ચ.

તથાહ ‘‘પચ્છિમો અડ્ઢમાસો કરણનિવાસનખેત્તમ્પી’’તિ, ઇમિના નયેન તિવિધમેવ ખેત્તન્તિપિ સિદ્ધં. **સમન્તપાસાદિકાયં** પન કત્થચિ પોત્થકે ‘‘જેટ્ઠમૂલપુણ્ણમાસિયા પચ્છિમપાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય યાવ

કાળપક્ખુપોસથો, અયમેકો અદ્ધમાસો પરિયેસનખેત્તઞ્ચેવ કરણખેત્તઞ્ચ. એતસ્મિઞ્હિ અન્તરે વસ્સિકસાટિકં અલદ્ધં પરિયેસિતું, લદ્ધં કાતુઞ્ચ વટ્ટતિ, નિવાસેતું, અધિટ્ઠાતુઞ્ચ ન વટ્ટતી''તિ પાઠો દિસ્સતિ, સો અપાઠો યથાવુત્તપાળિમાતિકાટ્ઠકથાવિરોધતો, તસ્મા તત્થ ''અલદ્ધં પરિયેસિતું વટ્ટતિ, કાતું, નિવાસેતું, અધિટ્ઠાતુઞ્ચ ન વટ્ટતી''તિ પાઠો વેદિતબ્બો. એવં તાવ પચ્છિમેન પુરિમગ્ગાહસિદ્ધિ વેદિતબ્બા, ન પુરિમેન કરણખેત્તાદીનં ગાહો સમ્ભવતિ. ''માસો સેસો ગિમ્હાનન્તિ વસ્સિકસાટિકચીવરં પરિયેસિતબ્બ''ન્તિ એત્તકમેવ હિ વુત્તં, ન, **અટ્ઠકથાયં** ''અયમેકો અદ્ધમાસો પરિયેસનખેત્તઞ્ચેવ કરણખેત્તઞ્ચા''તિ વુત્તત્તાતિ ચે? ન, તસ્સ લેખનદોસત્તા , તથા સાધિતં. કરણખેત્તેન પન નિવાસનખેત્તગ્ગાહો અત્થિ કાલનાનત્તાભાવતો, તેનેવ પુબ્બે યથાલાભગ્ગહણં કતં, તથા ચ સાધિતમેવ, ન ભેદો પનત્થિ, પયોજનં વુત્તમેવ. નિવાસનક્ખેત્તેન અધિટ્ઠાનક્ખેત્તગ્ગાહો નત્થિ એવ, ન હિ પુરિમેન પચ્છિમગ્ગાહો વેદિતબ્બો. ન પાળિવિરોધતોતિ ચે? ન, તદત્થાજાનનતો. ''માસો સેસો ગિમ્હાનન્તિ અદ્ધમાસો સેસો ગિમ્હાન''ન્તિ એત્થ **ઇતિ**-સદ્દસ્સ હિ ઇતો પટ્ઠાયાતિ અત્થો. પરતો આપત્તિખેત્તદસ્સનતો ઇતરસ્સ અનાપત્તિખેત્તભાવો દસ્સિતોવ હોતિ. દિન્નપુબ્બતોપિ ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતો નિપ્ફાદેન્તસ્સ નિસ્સગ્ગિયં પિટ્ઠિસમયત્તા, પકતિયા વસ્સિકસાટિકદાયકા નામ સઙ્ઘસ્સ વા પુગ્ગલસ્સ વા અપવારેત્વા અનુસંવચ્છરં દેન્તા, તત્થ સતુપ્પાદોવ વટ્ટતિ. વત્તભેદે દુક્કટન્તિ તદઞ્ઞેસુ.

''સચે કત...પે॰... વસ્સૂપનાયિકદિવસે અધિટ્ઠાતબ્બા...પે॰... છ માસે પરિહારં લભતી''તિ વચનતો અન્તોવસ્સેપિ યાવ વસ્સાનસ્સ પચ્છિમદિવસા અકતા પરિહારં લભતીતિ દીપિતં હોતિ. કસ્મા ન વિચારિતન્તિ ચે? અત્થાપત્તિસિદ્ધત્તા. ''છ માસે પરિહારં લભતી''તિ વચનેન અકતા લભતીતિ સિદ્ધમેવ, તં કિઞ્ચાપિ સિદ્ધં, સરૂપેન પન અનાગતત્તા સરૂપેન દસ્સેતું, દુસ્સદ્ધાપયત્તા ઉપપત્તિતો દસ્સેતુઞ્ચ ઇદમારદ્ધં આચરિયેન, ''યથા ચેત્થ, એવં કથિનબ્ભન્તરે ઉપ્પન્નચીવરમ્પિ હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બ''ન્તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં, તં દુવુત્તં તત્થેવ પુબ્બાપરવિરોધતો. યઞ્ચેત્થ અટ્ઠકથાવચનં સાધકત્તેન વુત્તં, તં તમત્થં ન સાધેતિ. ''યદિ નપ્પહોતિ યાવ કત્તિકપુણ્ણમા પરિહારં લભતી''તિ વચનં અપ્પહોન્તસ્સ યાવ કત્તિકપુણ્ણમા તાવ પરિહારખેત્તં, તતો પરં એકદિવસોપિ ન હોતીતિ દીપેતિ, તસ્મા અપ્પહોનકભાવેન અકતાવ યાવ કત્તિકપુણ્ણમા પરિહારં લભતિ, તતો પરં ન લભતીતિ સિદ્ધં. તથા તદેવ વચનં કતપરિહારં ન લભતીતિ દીપેતિ, તસ્મા કત્તિકપુણ્ણમદિવસેયેવ અધિટ્ઠાતબ્બા. ''અપ્પહોન્તે દસાહે અન્તોવસ્સે કરણપરિયોસાનંયેવ પમાણ''ન્તિ લિખિતં.

એત્થાહ – ''એકાહદ્વીહાદિવસેના''તિઆદિ ન વત્તબ્બં. કસ્મા? ગિમ્હદિવસાનં અનધિટ્ઠાનકાલત્તા, તસ્મા એવ ''અન્તોદસાહે વા તદહેયેવ વા અધિટ્ઠાતબ્બા'તિ ચ સામઞ્ઞતો ન વત્તબ્બં ગિમ્હદિવસાનં અધિટ્ઠાનખેત્તભાવપ્પસઙ્ગતો''તિ. એત્થ વુચ્ચતિ – ન, તદત્થાજાનનતો. દસાહાનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય ગિમ્હદિવસા દસાહા હોન્તિ, પઠમદિવસે ચ લદ્ધા નિટ્ઠિતા વસ્સિકસાટિકા દસાહાતિક્કન્તાપિ વસ્સૂપનાયિકદિવસં અધિટ્ઠાનખેત્તં અપ્પત્તત્તા ન ચ તાવ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, વુત્તઞ્ચેતં ''વસ્સૂપનાયિકતો પુબ્બે દસાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તી''તિ.

અન્તોદસાહે અધિટ્ઠાતબ્બાતિ ઇદં ન અવિસેસેન એતસ્મિં અન્તરે ગિમ્હદિવસેપિ અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ ઇમમત્થં દીપેતું વુત્તં, કિન્તુ ગિમ્હદિવસે યે ઉપ્પન્ના, અધિટ્ઠાનખેત્તે ચ અન્તોદસાહં હોતિ, અન્તોદસાહે ખેત્તેયેવ અધિટ્ઠાતબ્બા, ન ખેત્તન્તિ કત્વા દસાહં અતિક્કમિતબ્બન્તિ દીપેતું વુત્તં. કસ્મા? ગિમ્હદિવસાનમ્પિ ગણનૂપગત્તા, તસ્મા અખેત્તદિવસેપિ ગણેત્વા ખેત્તે એવ ''અન્તોદસાહે અધિટ્ઠાતબ્બા''તિ વુત્તં હોતીતિ.

વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરઅચ્છિન્દનસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૩૨. સામન્તિ સકસઞ્ઞિતાનિયમનત્થં વુત્તં. સકસઞ્ઞિતાયેવ હિ અચ્છિન્દાપનઅચ્છિન્દનેસુ નિસ્સગ્ગિયં, તસ્મા નિસ્સગ્ગિયમૂલઙ્ગનિદસ્સનમેતં. ‘‘ચીવર’’ન્તિ વુત્તત્તા ‘‘અચીવરં અચ્છિન્દન્તસ્સ ન નિસ્સગ્ગિય’’ન્તિ વુત્તમેવ હોતિ. ‘‘દત્વાતિ દત્વા વા દાપેત્વા વા’’તિ કિઞ્ચાપિ પદભાજનં યુજ્જતિ, અઞ્ઞસ્સ પન સન્તકં અઞ્ઞસ્સ ભિક્ખુનો દાપેત્વા તં સયં વા અચ્છિન્દેય્ય, તેનેવ વા અચ્છિન્દાપેય્યાતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગભયા ન વુત્તં, અત્થતો પન અત્તનો સન્તકં અઞ્ઞેન સદ્ધિવિહારિકાદિના દાપેત્વા, અઞ્ઞસ્સ સન્તકં વા તસ્સ વિસ્સાસા દાપેત્વા તં અચ્છિન્દેય્ય વા અચ્છિન્દાપેય્ય વા નિસ્સગ્ગિયન્તિ વેદિતબ્બં, તઞ્ચ ખો અનપેક્ખો દત્વા. યદિ એવં ‘‘ચજિત્વા દિન્નં અચ્છિન્દિત્વા ગણ્હન્તો ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો’’તિ ઇદં કિન્તિ ચે? સકસઞ્ઞાય અગ્ગહેત્વા અઞ્ઞાય થેય્યાય ગણ્હન્તં સન્ધાય વુત્તં, તેનેવ વુત્તં ‘‘સકસઞ્ઞાય ગહિતત્તા પનસ્સ પારાજિકં નત્થી’’તિ, અપિચ ‘‘અનાપત્તિ સો વા દેતિ, તસ્સ વા વિસ્સસન્તો ગણ્હાતી’’તિ વચનતોપિ તં સિદ્ધમેવ. એત્તાવતા તાવકાલિકં કત્વા દિન્નં અચ્છિન્દન્તસ્સ અનાપત્તિ સાધિતા હોતિ. ‘‘અમ્હાકં સન્તિકે ઉપજ્ઝં ગણ્હિસ્સતી’’તિઆદિવચનં સામણેરસ્સ દાનં દીપેતિ, તઞ્ચ ઇધ નાધિપ્પેતં. **પાળિયં** (પારા॰ ૬૩૩-૬૩૪) ઉપસમ્પન્ને તિકપાચિત્તિયં વિય અનુપસમ્પન્ને તિકદુક્કટમ્પિ આગતન્તિ ચે? ન, તદધિપ્પાયાજાનનતો. અનુપસમ્પન્નકાલે એવં દત્વા અઞ્ઞસ્સ સન્તિકે ઉપસમ્પન્નં દિસ્વા કુપિતો ચે અચ્છિન્દતિ, ઉપસમ્પન્નસ્સેવ વા ‘‘સિક્ખં પચ્ચક્ખાય તુમ્હાકં સન્તિકે ઉપસમ્પજ્જિસ્સામી’’તિ વદન્તસ્સ દત્વા પુન અચ્છિન્દતિ ચે, નિસ્સગ્ગિયન્તિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો.

૬૩૩. સકિં આણત્તો બહુકમ્પિ અચ્છિન્દતિ, નિસ્સગ્ગિયન્તિ એકબદ્ધત્તા એકં પાચિત્તિયં, તં સન્ધાયેતં વુત્તં ‘‘**આણત્તો બહૂનિ ગણ્હાતિ, એકં પાચિત્તિય**’’ન્તિ. **માતિકાટ્ઠકથાયં** પન ‘‘વત્થુગણનાય આપત્તિયો’’તિ વુત્તં, તં આણત્તિયા બહુત્તા ‘‘સબ્બાનિ ગણ્હા’’તિ વદન્તસ્સ ગાહં સન્ધાય વુત્તં, તેનેવ તત્થ વુત્તં ‘‘એકવાચાય સમ્બહુલા આપત્તિયો’’તિ. એવં સન્તે પાળિવચનં, અટ્ઠકથાવચનદ્વયઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં સમેતિ, પરસન્તકમ્પિ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ પંસુકૂલઞ્ચ, તેન ‘‘દુસ્સન્તે બદ્ધરૂપિયં વિયા’’તિ વુત્તં, તં તદત્થનિયમદસ્સનત્થં વુત્તં, યથાવછાદિતં અચ્છિન્દનચિત્તેન સચિત્તકં, વચીકમ્મં પન કેવલં અચ્છિન્દાપેન્તસ્સેવ ‘‘દેહી’’તિ બલક્કારેન ગણ્હતોપિ વેદિતબ્બં, તં ન યુત્તં ‘‘અનાપત્તિ સો વા દેતી’’તિ વચનતો. ‘‘તુટ્ઠો વા દુટ્ઠો વા દેતિ, અનાપત્તિયેવા’’તિ માતિકાટ્ઠકથાવચનતો વાતિ ચે? ન, ઉભયત્થ અત્તનો રુચિયા દાનં સન્ધાય વુત્તત્તા, પસય્હાવહારે અનાપત્તિપ્પસઙ્ગતો ચ. ‘‘ભિક્ખુસ્સ સામં ચીવરં દત્વા’તિ પાળિવચનતો ચ **માતિકાટ્ઠકથાય** અઙ્ગવવત્થાને ‘ઉપસમ્પન્નતા’તિ વુત્તત્તા ચ ઉભયત્થ દાનહરણેસુ ભિક્ખુભાવો ઇચ્છિતબ્બોતિ દીપેતી’’તિ વદન્તિ, ઇદમયુત્તન્તિ નો તક્કોતિ આચરિયો. કસ્મા? અનુપસમ્પન્નસ્સ ચીવરં દત્વા તં ઉપસમ્પન્નકાલે અચ્છિન્દન્તસ્સ અનાપત્તિપ્પસઙ્ગતો. ‘‘અનુપસમ્પન્નસ્સ ચીવરં વા અઞ્ઞં વા પરિક્ખારં દત્વા...પે॰... આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ વચનતો દુક્કટં તત્થ હોતીતિ ચે? નાસિદ્ધત્તા, દાનકાલે એવ ઉપસમ્પન્નતા પમાણન્તિ અસિદ્ધમેતં **અટ્ઠકથાય** વા **પાળિયા** વા યુત્તિતો વા, તસ્મા તં ન યુત્તન્તિ અત્થો. અનુપસમ્પન્નસ્સ ચીવરં દત્વા તસ્સેવ અનુપસમ્પન્નકાલેયેવ ચીવરં અચ્છિન્દન્તસ્સ દુક્કટં, ઉપસમ્પન્નકાલે વા દત્વા અનુપસમ્પન્નકાલે અચ્છિન્દન્તસ્સ દુક્કટન્તિ તસ્સ વચનસ્સ ઇદં વિકપ્પન્તરઞ્ચ સમ્ભવતિ, તસ્મા (પારા॰ ૬૩૧ આદયો) વિકપ્પન્તરસ્સ સમ્ભવતો ચ ન યુત્તં, યસ્મા અનુપસમ્પન્નકાલે દત્વા ઉપસમ્પન્નકાલે અચ્છિન્દન્તસ્સ વિસું દુક્કટં ન પઞ્ઞત્તં, તસ્મા પુરાણચીવરધોવાપનાદિસિક્ખાપદેસુ વિય અપરભાગે ઉપસમ્પન્નતા ચેત્થ પમાણં, તસ્મા ‘‘ઉપસમ્પન્નતા’’તિ

અઙ્ગેસુ વુત્તત્તા ચ તં ન યુત્તન્તિ અત્થો. એત્થ ‘‘પચ્ચાસીસન્તસ્સેવ દાનમધિપ્પેતં, ન નિસ્સટ્ઠદાન’’ન્તિ **ધમ્મસિરિત્થેરો** વદતિ કિર, વીમંસિતબ્બં.

ચીવરઅચ્છિન્દનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૩૭. છટ્ઠે કિઞ્ચાપિ ‘‘સામં સુત્તં વિઞ્ઞાપેત્વા’’તિ વુત્તં, **માતિકાટ્ઠકથાયં** પન ‘‘ચીવરત્થાય સામં વિઞ્ઞત્તં સુત્ત’’ન્તિ અવત્વા કેવલં ‘‘ચીવરત્થાય વિઞ્ઞાપિતસુત્ત’’ન્તિ અઙ્ગેસુ વુત્તત્તા અઞ્ઞેન ચીવરત્થાય વિઞ્ઞત્તં સુત્તમ્પિ સઙ્ગહં ગચ્છતીતિ વેદિતબ્બં. **સામ**ન્તિ ચેત્થ કસ્સચિ નિયમનં. ‘‘સામં વિઞ્ઞાપેત્વા’’તિ કિઞ્ચાપિ વુત્તં, તથાપિ ‘‘સામં વાયાપેય્યા’’તિ અત્તનો અત્થાય વાયાપેય્યાતિ એવં સમ્બન્ધો, અત્થો ચ વેદિતબ્બો, **પાળિયં** પન આસન્નપદેન યોજના કતા, તસ્મા સામં વિઞ્ઞત્તં સુત્તન્તિ અઞ્ઞવિઞ્ઞત્તં કપ્પિયં આપજ્જતિ, હત્થકમ્મયાચનવસેન લદ્ધતન્તવાયોપિ કપ્પિયો. વિકપ્પનુપગપચ્છિમપ્પમાણં ચે, તન્તે વીતંયેવ સકિં અધિટ્ઠાતબ્બં, પુન અધિટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થિ અધિટ્ઠિતેન એકીભાવૂપગમનતો. ‘‘સચે પન પરિચ્છેદં દસ્સેત્વાવ ચિનસાટકં વિય, અન્તરન્તરા અધિટ્ઠિતં હોતિ, પુન અધિટ્ઠાતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. ‘‘પટિલાભેનાતિ વચનેન વાયાપેત્વા ઠપેસ્સામીતિઆદિ એકસ્મિં અન્તોગધં હોતી’’તિ વદન્તિ.

સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. મહાપેસકારસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૪૨. વિસિટ્ઠં કપ્પઞ્ચ તસ્સ વચનેન વિસિટ્ઠં કતઞ્ચ પમાણં, ન આમિસદાનં. કેસુચિ પોત્થકેસુ ‘‘ચીવર’’ન્તિ ઉદ્ધરિત્વા વિભાગો વુત્તો, તં ન સમેતીતિ.

મહાપેસકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૪૬. ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અચ્ચેકચીવરં પટિગ્ગહેત્વા નિક્ખિપિતુ’’ન્તિ, ‘‘યાવ પવારણા પવારિતા’’તિ ચ યં વુત્તં, તે પન ભિક્ખૂ તસ્સ વચનસ્સ અત્થં મિચ્છા ગહેત્વા અચ્ચેકચીવરં નિક્ખિપન્તા ચીવરકાલસમયં અતિક્કામેસું. કિમિદં વિભત્તં, ઉદાહુ અવિભત્તન્તિ? વિભત્તં, પુગ્ગલિકં વા. તેનેવ પરતો ‘‘અમ્હાકં, આવુસો, અચ્ચેકચીવરાની’’તિ વુત્તં, અવિભત્તં પન સઙ્ઘિકત્તા ન કસ્સચિ નિસ્સગ્ગિયં કરોતિ.

અપિચ ‘‘અચ્ચેકચીવરં પટિગ્ગહેત્વા નિક્ખિપિતુ’’ન્તિ ઇમિના સામઞ્ઞવચનેન વસ્સૂપનાયિકદિવસતો પટ્ઠાય, પિટ્ઠિસમયતો પટ્ઠાય વા યાવ પવારણા નિક્ખિપિતું વટ્ટતિ એવ સઙ્ઘિકત્તા, પુગ્ગલિકમ્પિ ‘‘વસ્સંવુત્થકાલે ગણ્હથા’’તિ દિન્નત્તા. તાદિસઞ્હિ યાવ વસ્સંવુત્થો હોતિ, તાવ ન તસ્સેવ, દાયકસ્સ સન્તકં હોતિ, તથા ઇતો તતિયવસ્સે, ચતુત્થવસ્સે વા ‘‘પવારણાય ગણ્હથા’’તિઆદિના દિન્નમ્પિ નિક્ખિપિત્વા યથાદાનમેવ ગહેતબ્બં. અયમત્થો **અટ્ઠકથાયં** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૪૬-૯ આદયો) પાકટો. તાનિ ચીવરકાલસમયાતિક્કમે ન નિસ્સગ્ગિયાનીતિ ચે? ન, ઉદ્દિસ્સ દિન્નત્તા. યસ્મા અયં સમયો ‘‘કાલેપિ આદિસ્સ દિન્ન’’ન્તિ એત્થ ‘‘કાલો’’તિ

આગતો, **ગણભોજનસિક્ખાપદા**દીસુ ‘‘સમયો’’ત્વેવ આગતો, તસ્મા ઇધ તેસં એકત્થતાદસ્સનત્થં એકતો ‘‘ચીવરકાલસમયો’’તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **માતિકાયં** પનેત્થ તાદિસં ચીવરં અત્તનો સન્તકભાવં ઉપગતં પુગ્ગલિકં સન્ધાય વુત્તં, તેનેવાહ ‘‘**ભિક્ખુનો પનેવ અચ્ચેકચીવરં ઉપ્પજ્જેય્યા**’’તિ. અત્તનો કુટિયા વસ્સંવુત્થસ્સ ભિક્ખુનો હિ દાતું અલભન્તો અન્તોવસ્સે એવ દાનકિચ્ચં પરિનિટ્ઠાપેત્વા ગચ્છતિ, તથા સઙ્ઘસ્સ. તસ્મા ઇદં અચ્ચેકચીવરં અત્થિ ઉપ્પન્નકાલતો પટ્ઠાય સઙ્ઘસ્સ વા પુગ્ગલસ્સ વા સન્તકભાવં ઉપગચ્છન્તં, યં ન વસ્સાવાસિકભાવેન દિન્નં, અત્થિ ઉપ્પન્નકાલતો પટ્ઠાય અનુપગન્ત્વા વસ્સંવુત્થકાલેયેવ પુગ્ગલસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા ઉપગચ્છન્તં, યં વસ્સાવાસિકભાવેન ઉપ્પજ્જિત્વા સમયે દિન્નં, અત્થિ સમયે દિન્નમ્પિ પુગ્ગલસ્સ સન્તકભાવં અનુપગચ્છન્તં, સઙ્ઘસન્તકભાવં વા દાયકસન્તકભાવં વા ઉપગચ્છન્તં, ઈદિસં સન્ધાય ‘‘સઞ્ઞાણં કત્વા નિક્ખિપિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. ઇદં અતિરેકસંવચ્છરમ્પિ નિક્ખિપિતું લભતિ અત્તનો સન્તકભાવં અનુપગતત્તા, તસ્મા ‘‘દસાહાનાગત’’ન્તિ ઇતો અઞ્ઞં સન્ધાય વુત્તન્તિ સિદ્ધમેતન્તિ. દસાહતો પુરેતરં લભિત્વા યાવ પવારણા નિક્ખિપિતું ન લભતિ, તસ્મા સકભાવૂપગતમેવ અધિટ્ઠાતબ્બં, તંયેવ સન્ધાય ‘‘દસાહાનાગત’’ન્તિ વુત્તં, યતો ‘‘અન્તોસમયે અધિટ્ઠેતિ, વિકપ્પેતી’’તિ **અનાપત્તિવારે** વુત્તં. સઞ્ઞાણં કત્વા નિક્ખિપિતબ્બકં પન પરસ્સ દાતબ્બતાય સકભાવં અનુપગતં, ન હિ તં સન્ધાય ‘‘અધિટ્ઠેતિ, વિકપ્પેતી’’તિ સક્કા વત્તું, ન ચ તં ઇમસ્મિં અત્થે નિસ્સગ્ગિયં હોતિ સઙ્ઘસ્સ નિસ્સગ્ગિયાભાવતો, **અટ્ઠકથાયમ્પિ** અયમત્થો સુટ્ઠુ પાકટોવ. કતમં સઞ્ઞાણં કત્વા નિક્ખિપિતબ્બન્તિ ચે? પરસન્તકં ચીવરં સટ્ઠિકમેવ હોતિ, તતો ‘‘સલ્લક્ખેત્વા સુખં દાતું ભવિસ્સતી’’તિ ઇમિના હિ પરસ્સ સન્તકભાવો દસ્સિતો.

‘‘તતો પરં એકદિવસમ્પિ પરિહારો નત્થીતિ દસાહપરમતો ઉદ્ધં અનુપગતત્તા’’તિ લિખિતં, ઇતો સમયતો ઉદ્ધમેવ દસાહસ્સ અનુપગતત્તા સમયતો પરં દસાહં ન લભતીતિ કિરસ્સ અધિપ્પાયો. ‘‘**એતં પરિહારં લભતિયેવા**’’તિ એત્થ ‘‘એકાદસમં અરુણં ચીવરમાસે ઉટ્ઠેતી’’તિ કારણં લિખિતં. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ‘‘અનધિટ્ઠહિત્વા એકાદસદિવસે નિક્ખિપિતું લભતી’તિ વદન્તો ભગવા ઇતરમ્પિ અનચ્ચેકચીવરાદિં અનુજાનાતિ, અચ્ચેકચીવરમુખેનાતિ અપરે’’તિ વુત્તં. એત્થ કતરં સુભાસિતં? ઉભયમ્પીતિ એકે. કથં? પઠમં ‘‘અચ્ચેકચીવરસ્સ અનત્થતે કથિને દસદિવસાધિકો માસો, અત્થતે કથિને દસદિવસાધિકા પઞ્ચમાસા’’તિ ઇમિના સમેતિ, **અનુગણ્ઠિપદ**લદ્ધિયા હિ એત્થ ‘‘એકાદસદિવસાધિકો’’તિ વત્તબ્બતં આપજ્જતિ, દુતિયં ‘‘દસાહાનાગતન્તિ…પે॰… દસાહેન અસમ્પત્તાતિ અત્થો’’તિ ઇમિના સમેતિ. ઇમસ્સ નયસ્સ વસેન ‘‘પઞ્ચમિતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નસ્સ ચીવરસ્સ નિધાનકાલો દસ્સિતો હોતી’’તિ પાઠો યુજ્જતિ. તથા **ગણ્ઠિપદ**લદ્ધિયા ‘‘નવાહાનાગતં કત્તિકતેમાસિકપુણ્ણમ’’ન્તિ વત્તબ્બતં આપજ્જતિ, તસ્સ વસેન ‘‘કામઞ્ચેસ દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બન્તિ ઇમિનાવ સિદ્ધો, અટ્ઠુપ્પત્તિવસેન પન અપુબ્બં વિય અત્થં દસ્સેત્વા સિક્ખાપદં ઠપિત’’ન્તિ અયં પાઠો યુજ્જતિ. કો પનેત્થ સારોતિ? યો પચ્છા વુત્તો, સોવ સારો. તેનેવ અટ્ઠકથાચરિયેન ‘‘પઞ્ચમિતો પટ્ઠાયા’’તિ વુત્તં. પોરાણગણ્ઠિપદેહિ અટ્ઠકથાય ચ સદ્ધિં સંસન્દનતો, ‘‘દસાહાનાગત’’ન્તિ પાળિયા સંસન્દનતો ચ એત્થ **ગણ્ઠિપદ**લદ્ધિપિ પાળિયા સમેતિ.

કથં? યસ્મા પવારણાદિવસે અરુણુગ્ગમને ભિક્ખુ વસ્સંવુત્થો હોતિ, તસ્મા ઇમિના દસમેન અહેન સદ્ધિં છટ્ઠિતો પટ્ઠાય નવદિવસા દસ અહાનીતિ દસાહં, તેન **દસાહેન**, સહયોગત્થે કરણવચનં. કત્તિકતેમાસિકપુણ્ણમા ચીવરસમયં અસમ્પત્તાતિ કત્વા ‘‘અનાગતા’’તિ વુચ્ચતિ. યથા અપરકત્તિકપુણ્ણમાય વસ્સિકસાટિકં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેન્તો ‘‘ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતું તતો પરં વિકપ્પેતુ’’ન્તિ વુચ્ચતિ , એવંસમ્પદમિદન્તિ. એત્થ વુચ્ચતીતિ ચે?

ન, ઇમસ્સ નિપ્પયોજનભાવપ્પસઙ્ગતો. અચ્ચેકચીવરપટિગ્ગહણકાલં નિયમિતન્તિ ચે? ન, ‘‘છટ્ઠિતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નચીવરં અચ્ચેકમેવ ન હોતિ. પઠમકથિનેન સિદ્ધત્તા’’તિ **પોરાણટ્ઠકથાગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તત્તા તતો ઉપરિ ‘‘અચ્ચેકચીવર’’ન્તિ વુચ્ચતિ, પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ આપત્તિસઙ્ગહો ચ. ન ચ સા આપત્તિ **પાળિયા**, **અટ્ઠકથાય**, યુત્તિતો વા સમ્ભવતિ. અટ્ઠુપ્પત્તિમત્તવસેન વુત્તન્તિ ચે? ન, દસાહાધિચ્ચકારિકા અટ્ઠુપ્પત્તિપાયં ન દિસ્સતિ. ‘‘ભિક્ખૂ અચ્ચેકચીવરં પટિગ્ગહેત્વા ચીવરકાલસમયં અતિક્કામેન્તી’’તિ એત્થ એત્તિકા એવ હિ અટ્ઠુપ્પત્તિ. તથા હિ **પરિવારે** (પરિ॰ ૪૭-૫૩) ‘‘કિસ્મિં વત્થુસ્મિ’’ન્તિ આરભિત્વા એત્તકમેવ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. અચ્ચેકચીવરં ચીવરકાલં નાતિક્કામેતબ્બં, ઇતરં અતિક્કામેતબ્બન્તિ દસ્સનત્થં ઇદં પઞ્ઞત્તન્તિ ચે? ન, અચ્ચેકચીવરસ્સેવ અપરાધદસ્સનતો, વિસેસકારણાભાવા , ‘‘કામઞ્ચેસ દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બન્તિ ઇમિનાવ સિદ્ધો’’તિઆદિવચનવિરોધતો ચ યથાવુત્તવચનાસમ્ભવતો ચ.

કથં? દસાહેન સહ કત્તિકપુણ્ણમા ‘‘અનાગતા’’તિ હિ વુત્તે દસાહતો અઞ્ઞા સા પુણ્ણમાતિ આપજ્જતિ. અનઞ્ઞા ચે, **સહ**-સદ્દો ન સમ્ભવતિ, ન હિ અત્તનાવ અત્તનો યોગો સમ્ભવતિ, **અનાગત**-સદ્દો ચ ન સમ્ભવતિ. આગતા સમ્પત્તા એવ હિ સા પુણ્ણમા. ચીવરસમયસ્સ અનન્તરત્તા એકીભાવં અનાગતત્તા અનાગતાયેવાતિ ચે? ન, તથાપિ **અનાગત**-સદ્દસ્સ સમ્ભવતો, આગમનસમ્ભવે સતિયેવ હિ **અનાગત**-સદ્દો સમ્ભવતિ, ન હિ નિબ્બાનં, પઞ્ઞત્તિ વા ‘‘અનાગતા’’તિ વુચ્ચતિ. નિબ્બાનં વિય ખણત્તયં, સા ચ પુણ્ણમા ન કદાચિ સમયભાવં પાપુણાતીતિ અયુત્તમેવ. ‘‘તતો પરં વિકપ્પેતુ’’ન્તિ પન વચનં પિટ્ઠિસમયં ગહેત્વા ઠિતત્તા સમ્ભવતિ. અપિચ પવારણાયં અરુણે ચ ઉટ્ઠિતે સા પુણ્ણમા ચીવરસમયં એકાહાનાગતા એવાપજ્જતિ પુબ્બે સહયોગપત્તત્તા. એવં સન્તે એકીભાવગતાપિ સા ચીવરસમયં અનાગતા એવ જાતાતિ સબ્બદા ન તથાવિગ્ગહકરણવચનત્થં કોચિદેવ વચનતો દીપેતીતિ વેદિતબ્બં.

કિમત્થં પનેત્થ ‘‘દસદિવસાધિકો માસો’’તિઆદિ વુત્તન્તિ? તં પારિપૂરિસમ્ભવતો. પઞ્ચમિયઞ્હિ પુરે અરુણં ઉપ્પન્નઅચ્ચેકચીવરસ્સ દસદિવસાધિકો માસોયેવ પરિપૂરોતિ કત્વા તથા વુત્તં. અપિચ તસ્સા પઞ્ચમિયા દિવસભાગોપિ સમ્પત્તાય રત્તિયા ‘‘હિય્યો’’તિ વુચ્ચતિ, પગેવ પુરે અરુણં, તેનેવાહ ‘‘હિય્યો ખો, આવુસો, અમ્હાક’’ન્તિઆદિ. ‘‘એવં સન્તે ‘છટ્ઠિતો પટ્ઠાયા’તિ વુત્તપઠમપાઠસ્સ વસેન ‘અનચ્ચેકચીવરમ્પિ પચ્ચુદ્ધરિત્વા ઠપિતં તિચીવરમ્પિ એતં પરિહારં લભતિયેવા’’’તિ ચ ‘‘દસદિવસાધિકો માસો’’તિઆદિ ચ યં લિખિતં. તં ન, ‘‘પઞ્ચમિતો પટ્ઠાયા’’તિ પાઠે સજ્જિતેવ એતેન પરિયાયેન યથાવુત્તઅત્થસમ્ભવતો, ન તાનિ ઠાનાનિ પુન સજ્જિતાનિ. યથાઠિતવસેનેવ અજ્ઝુપેક્ખિતબ્બાનીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. ઇદં સિક્ખાપદં પુણ્ણમાયં અનિસ્સજ્જિયત્થમેવાતિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**. ‘‘પવારણામાસસ્સ જુણ્હપક્ખપઞ્ચમિતો પટ્ઠાયા’’તિ પાઠે સજ્જિતે એતેન પરિયાયેન યથાવુત્તો ઉપ્પન્નસ્સ ચીવરસ્સ નિધાનકાલો દસ્સિતો હોતિ, ‘‘અચ્ચેકચીવરન્તિ અચ્ચાયિકચીવરં વુચ્ચતી’’તિઆદિ પાઠો. ‘‘છટ્ઠિતો પટ્ઠાયા’’તિ ચ ‘‘કામઞ્ચેસ દસાહપરમ’’ન્તિઆદિ ચ યં લિખિતં, તં ન પાઠો, તસ્મા એકાદસદિવસં પરિહારં લભતીતિ કત્વા આચરિયેન ‘‘પઞ્ચમિતો પટ્ઠાયા’’તિ લિખાપિતો કિર. ‘‘પવારણામાસસ્સ જુણ્હપક્ખછટ્ઠિતો પટ્ઠાય પન ઉપ્પન્નં અનચ્ચેકચીવરમ્પિ પચ્ચુદ્ધરિત્વા ઠપિતં તિચીવરમ્પિ એતં પરિહારં લભતિયેવાતિ પાઠો’’તિ ચ ‘‘અચ્ચેકચીવરસ્સ અનત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકો માસો, અત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકા પઞ્ચમાસાતિ પાઠો’’તિ ચ એત્થ પપઞ્ચેન્તિ, તસ્મા સુટ્ઠુ સલ્લક્ખેત્વા કથેતબ્બં, તુણ્હીભૂતેન વા ભવિતબ્બં.

અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૫૨. "**તિણ્ણં ચીવરાનં અઞ્ઞતરં ચીવર**ન્તિ ઇદં તિચીવરે એવ અયં વિધિ, ઇતરસ્મિં યથાસુખન્તિ દસ્સનત્થં વુત્ત"ન્તિ વદન્તિ. ''અતિરેકછારત્તં વિપ્પવસન્તી''તિ તસ્મિંયેવ સેનાસને વાસો ન વિપ્પવાસોતિ કત્વા વુત્તં. કસ્મા? ચીવરપ્પવત્તિજાનનતો. એત્થ કિઞ્ચાપિ ''આરઞ્ઞકં નામ સેનાસનં પઞ્ચધનુસતિકં પચ્છિમ''ન્તિ વચનતો અતિરેકતોપિ વુત્તં, આરઞ્ઞકમેવ પન સેનાસનં હોતિ, ધુતઙ્ગં રક્ખતિ ચીવરપ્પવત્તિજાનનપલિબોધસમ્ભવતો.

૬૫૩. ''ગાવુતતો અતિરેકપ્પમાણેન લભતી''તિ યં વુત્તં, તં કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? ''સિયા ચ તસ્સ ભિક્ખુનો કોચિદેવ પચ્ચયો તેન ચીવરેન વિપ્પવાસાયા''તિ વચનતો. યોજનપ્પમાણેપિ સિયાતિ ચે? ન, ''પુન ગામસીમં ઓક્કમિત્વા વસિત્વા પક્કમતી''તિ અનાપત્તિવારે અનુઞ્ઞાતત્તા. યદિ એવં ''યોજનપ્પમાણે ન લભતી''તિ ઇદં કિન્તિ? ઇદં નિબદ્ધાવાસવસેનેવ વુત્તં. તત્થ ધુતઙ્ગં ભિજ્જતીતિ? ન ભિજ્જતિ, કિન્તુ ન ઇધ ધુતઙ્ગાધિકારો અત્થીતિ. અથ કસ્મા ''અયં ધુતઙ્ગચોરોતિ વેદિતબ્બો''તિ વુત્તન્તિ? અસમ્ભવતો. કથં પઞ્ઞાયતીતિ? અઙ્ગેસુ અભાવતો. ધુતઙ્ગધરસ્સ પતિરૂપસેનાસનદીપનતો ધુતઙ્ગધરતા તસ્સ સિદ્ધા. વચનપ્પમાણતોતિ ચે? ન, વચનપ્પમાણતો ચ **પાળિયેવ** પમાણં. ''અનાપત્તિ પુન ગામસીમં ઓક્કમિત્વા વસિત્વા પક્કમતી''તિ હિ વુત્તં. ગામસીમા નિક્ખમિત્વા કિત્તકં કાલં વસિત્વા પક્કમિતબ્બન્તિ ચે? પુનદિવસેયેવ, તસ્મા અટ્ઠમો અરુણો નિબદ્ધાવાસે વા ગન્તબ્બટ્ઠાને વા ઉટ્ઠેતબ્બોતિ એકે. અન્તોછારત્તન્તિ એકે. યાવ નિબદ્ધાવાસં ન કપ્પેતીતિ એકે. યાવ મગ્ગપરિસ્સમવિનોદનાતિ એકે. સતિ અન્તરાયે અન્તોછારત્તં વસતિ, અનાપત્તિ. નિબદ્ધાવાસકપ્પને સતિ અરુણુગ્ગમને આપત્તિ. સચે તંસત્તમો દિવસો, તદહેવ નિક્ખિત્તચીવરં ગહેતબ્બં, પચ્ચુદ્ધરિતબ્બં વાતિ એકે. સચે અન્તરા નવમગ્ગપાતુભાવેન વા નવગામસન્નિવેસેન વા, તં સેનાસનં અઙ્ગસમ્પત્તિતો પરિહાયતિ. તદહેવ ચીવરં ગહેતબ્બં વા પચ્ચુદ્ધરિતબ્બં વા. છારત્તં વિપ્પવસન્તસ્સ ચે પરિહાયતિ, અનાપત્તિ અનુઞ્ઞાતદિવસત્તાતિ એકે. આપત્તિ એવ અનઙ્ગસમ્પત્તિતોતિ એકે. યુત્તતરં પનેત્થ વિચારેત્વા ગહેતબ્બં. સચે ધુતઙ્ગધરો હોતિ, ગામસીમાયં અવસિત્વા પચ્છિમપ્પમાણયુત્તે ઠાને વસિત્વા પક્કમિતબ્બં. પઠમં બદ્ધઅવિપ્પવાસસીમો ચે ગામો હોતિ, અઞ્ઞસ્મિમ્પિ માસે અન્તોસીમાય વસતો અનાપત્તિ. **પોરાણગણ્ઠિપદે** ''યથાવુત્તસેનાસને વસન્તેનાપિ છારત્તમેવ ચીવરં ગામે નિક્ખિપિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયેન અઞ્ઞં અન્તોછારત્તમ્પિ અઞ્ઞમ્પિ વસતો આપત્તિયેવા''તિ વુત્તં.

સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પરિણતસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૫૭. **દેથાવુસો અમ્હાક**ન્તિ એત્થ અકતવિઞ્ઞત્તિ હોતિ ન હોતીતિ? હોતિ, યદિ એવં અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદસ્સ ચ ઇમસ્સ ચ કિં નાનાકરણન્તિ? તં અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતેયેવ વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ, ઇદં ઞાતકપવારિતેપિ, તં અનચ્છિન્નચીવરસ્સેવ, ઇદં તસ્સપિ, તં ચીવરંયેવ વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ, ઇદં અચીવરમ્પિ. એવં સન્તે ઇદં તં અન્તોકત્વા ઠિતં હોતિ, તસ્મા દ્વિન્નમ્પિ અઙ્ગસમ્પત્તિયા સતિ કેન ભવિતબ્બન્તિ? ઇમિના ભવિતબ્બં ઇમસ્સ નિપ્પદેસતોતિ એકે. દ્વીહિપિ ભવિતબ્બં ઉભિન્નમ્પિ અઙ્ગસિદ્ધિતોતિ એકે. ઇમાનિ તસ્સ અઙ્ગાનિ વિકપ્પનુપગચીવરતા, સમયાભાવો, અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિ, તાય ચ પટિલાભોતિ ચત્તારિ. ઇમસ્સ પન સઙ્ઘે

પરિણતભાવો, ઞત્વા અત્તનો પરિણામનં, પટિલાભોતિ તીણિ. એત્થ પઠમો વાદો અયુત્તો કત્વાપિ ઓકાસં **અટ્ઠકથાયં, પરિવારે** ચ અવિચારિતત્તા. યદિ એવં તત્થ અઙ્ગેસુ ''અનઞ્ઞપરિણતતા''તિ વત્તબ્બન્તિ ચે? ન વત્તબ્બં, અત્થતો સિદ્ધત્તા. પરિણતસિક્ખાપદદ્વયસિદ્ધિતો, પરિણતસઞ્ઞિતો, આપત્તિસમ્ભવતો ચ ''મય્હમ્પિ દેથા''તિ વદતિ, ''વટ્ટતી''તિ અનુદ્દિટ્ઠં, ''અમ્હાકમ્પિ અત્થી''તિ વુત્તત્તા વટ્ટતિ. ''સઙ્ઘસ્સ પરિણતં...પે॰... આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ એત્થ ''પુગ્ગલસ્સા''તિ ન વુત્તં, યતો સુદ્ધપાચિત્તિયવસેન આગતત્તા. ''અઞ્ઞચેતિયસ્સા''તિ ન વુત્તં સઙ્ઘસ્સ અચેતિયત્તા, તસ્માયેવ ''ચેતિયસ્સ પરિણતં...પે॰... આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ એત્થાપિ ''અઞ્ઞસઙ્ઘસ્સ અઞ્ઞપુગ્ગલસ્સા''તિ ન વુત્તં. ''યતો તથા ઇધ ચ 'પુગ્ગલસ્સ પરિણતં...પે॰... આપત્તિ દુક્કટસ્સા'તિ એત્થ ચ 'અત્તનોપી'તિ કિઞ્ચાપિ ન વુત્તં, તથાપિ સમ્ભવતી''તિ વદન્તિ. તં પન ઇધ અત્તનો પરિણામનાધિકારત્તા ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ ન વુત્તન્તિ એકે. તતુત્તરિસિક્ખાપદે ''અઞ્ઞસ્સત્થાયા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૨૬) પદં વિયાતિ એકે. તં ન, એત્થ પુગ્ગલપરિણામનસિક્ખાપદે અવુત્તત્તા. **ધમ્મસિરિત્થેરો** પનાહ –

> ''અત્તનો અઞ્ઞતો લાભં, સઙ્ઘસ્સઞ્ઞસ્સ વા નતં;
> પરિણામેય્ય નિસ્સગ્ગિ, પાચિત્તિયમ્પિ દુક્કટ''ન્તિ.

તસ્સત્થો – સઙ્ઘસ્સ પરિણતં અત્તનો પરિણામેય્ય નિસ્સગ્ગિયં. તદેવ અઞ્ઞતો પરિણામેય્ય પાચિત્તિયં. અઞ્ઞસ્સ પરિણતં અત્તનો વા પરસ્સ વા પરિણામેય્ય દુક્કટન્તિ, તસ્મા અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિઆદીસુ વુત્તાપત્તિસમ્ભવતો ઇધ પરિણતદ્વયે ''અત્તનો''તિ પદં ન વુત્તં. તસ્મિઞ્હિ વુત્તે દુક્કટમત્તપ્પસઙ્ગો સિયા, અવુત્તે પનેતેસુ વુત્તાપત્તીનં યથાગમમઞ્ઞતરા ચ ઇધ અવુત્તસિદ્ધિ દુક્કટઞ્ચાતિ દ્વે આપત્તિયો એકતો હોન્તીતિ વિનયધરાનં અનવસેસઞાણસ્સ ઓકાસો કતો હોતીતિ.

> ઇતિ તિંસકકણ્ડં સારમણ્ડં,
> અલમેતં વિનયસ્સ સારમણ્ડે;
> ઇધ નિટ્ઠિતસબ્બસારમણ્ડં,
> વિનયવસેન પુનાતિ સારમણ્ડન્તિ.

પરિણતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો પત્તવગ્ગો તતિયો.

નિસ્સગ્ગિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાચિત્તિયવણ્ણના

૫. પાચિત્તિયકણ્ડો

૧. મુસાવાદવગ્ગો

૧. મુસાવાદસિક્ખાપદવણ્ણના

૧. **વાદક્ખિત્તો**તિ એત્થ અવિસેસેન વાદજપ્પવિતણ્ડસઙ્ખાતો તિવિધોપિ કથામગ્ગો ''વાદો'' ઇચ્ચેવ વુત્તોતિ વેદિતબ્બો. તેસુ ''તિત્થિયેહિ સદ્ધિ''ન્તિ વચનતો ઠપેત્વા વાદં ''સેસા''તિ વદન્તિ. છલજાતિનિગ્ગહટ્ઠાનકુસલતાય કદાચિ કત્થચિ **અવજાનિત્વા પટિજાનાતિ**, તથા પુબ્બે કિઞ્ચિ વચનં **પટિજાનિત્વા** પચ્છા **અવજાનાતિ**. એવં વા અઞ્ઞથા વા **અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરતિ**. એવં પવત્તો સમ્પજાનમુસા ભાસં પટિસ્સુણિત્વા અસચ્ચાયન્તો સઙ્કેતં કત્વા વિસંવાદેન્તો એવં સો વાદક્ખિત્તો સમાનો પાચિત્તિયવત્થુઞ્ચ પરિપૂરેન્તો વિચરતીતિ એવમધિપ્પાયો વેદિતબ્બો. **અત્તનો વાદે**તિ એત્થ ''સબ્બે ધમ્મા અનત્તા''તિ (ધ॰ પ॰ ૨૭૯; ચૂળનિ॰ અજિતમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૭; નેત્તિ॰ ૫; મહાનિ॰ ૨૭) પઠમમારદ્ધે અત્તનો વાદે. ''યં દુક્ખં તદનત્તા''તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૧૫) નો સમયો. ''સબ્બે ધમ્મા''તિ વુત્તે નિબ્બાનમ્પિ સઙ્ગહં ગચ્છતિ. ''નિબ્બાનં પરમં સુખ''ન્તિ (ધ॰ પ॰ ૨૦૩-૨૦૪; મ॰ નિ॰ ૨.૨૧૫) વુત્તત્તા પન તં ન દુક્ખં. નો ઠાનમેતં વિજ્જતિ. અયં પરવાદી ''યં દુક્ખં તદનત્તા''તિ સુત્તં દસ્સેત્વા સિદ્ધન્તં સમ્ભમેત્વા ''વિરોધિ વિરુદ્ધો''તિ વુત્તં દોસં આરોપેસ્સતીતિ તસ્મિં પઠમવાદે કઞ્ચિ દોસં સલ્લક્ખેન્તો આરોપિતે વા દોસે અનારોપિતે વા ''નાયં મમ વાદો''તિ તં અવજાનિત્વા ''નિબ્બાનન્ત્વેવ સસ્સત''ન્તિ, ''અનત્તા ઇતિ નિચ્છયા''તિ ચ સુત્તં દિસ્વા તસ્સ પઠમવાદસ્સ નિદ્દોસતં સલ્લક્ખેત્વા ''મમેવ અયં વાદો''તિ તમેવ પચ્છા પટિજાનાતિ. એવં તત્થ યથાવુત્તમાનિસંસં સલ્લક્ખેન્તો તં પટિજાનિત્વા યદિ અનત્તા સબ્બે ધમ્મા, ધમ્મા એવ ન તે ભવન્તિ. સભાવં ધારેન્તીતિ હિ ''ધમ્મા''તિ વુચ્ચન્તિ.

અયઞ્ચ **અત્ત**-સદ્દો સભાવવાચીતિ એવં આરોપિતે વા દોસે અનારોપિતે વા દોસોતિ સલ્લક્ખેત્વા ''નાયં મમ વાદો''તિ તમેવ પઠમવાદં પચ્છા અવજાનાતિ. અથ સો પરવાદી સપક્ખં પટિસેધે પટિજાનનત્તાપનયનં . પટિજાનાતિ પત્યાસ્સ ઇતિ વચનતો ''પટિઞ્ઞા અઞ્ઞા સો નામ તે નિગ્ગહો''તિ વુત્તો. સભાવાતિરિત્તં અત્થં પટિસેધાધિપ્પાયતો સભાવતો અતિરિત્તં બાલપરિકપ્પિતમત્તાનં સન્ધાય ''અનત્તા સબ્બે ધમ્મા''તિ મે પટિઞ્ઞાતકથા, સા ચ તદવત્થાયેવાતિ ન મે તં પટિઞ્ઞાતત્તાપનયનં અત્થિ, ''નાયં મમ વાદો''તિ અવજાનનં પન સભાવસઙ્ખાતં અત્તાનં સન્ધાય ''અનત્તા સબ્બે ધમ્મા''તિ ન વદામીતિ અધિપ્પાયેન કતન્તિ ઇમિના અઞ્ઞેન કારણેન તં પુબ્બે પટિઞ્ઞાતત્તાપનયનં કારણં પટિચ્છાદેતિ. ''અનત્તા સબ્બેવ ધમ્મા''તિ ન વત્તબ્બં ''**અત્ત**-સદ્દસ્સ સભાવવાચિત્તા''તિ ઇદં કારણં પટિચ્ચ તેન પુબ્બે પટિઞ્ઞાતત્તાપનયનં કતં. તમઞ્ઞકારણં પચ્છા દસ્સિતેન અઞ્ઞેન કારણેન પટિચ્છાદેતીતિ અધિપ્પાયો.

યસ્મા ન કેવલં યથાદસ્સિતનયેન સો અત્થમેવ અવજાનાતિ, પટિજાનાતિ ચ, કિન્તુ વચનમ્પિ, તસ્મા **અટ્ઠકથાયં** (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૧) ''જાનિતબ્બતો''તિ પઠમં કારણં વત્વા પરવાદિના ''યદિ જાનિતબ્બતો અનિચ્ચં, નિબ્બાનં તે અનિચ્ચં સિયા''તિ વુત્તે ''ન મયા 'જાનિતબ્બતો'તિ કારણં વુત્તં, 'જાતિધમ્મતો'તિ મયા વુત્તં, તં તયા બધિરતાય અઞ્ઞેન સલ્લક્ખિતન્તિઆદીનિ વદતીતિ અધિપ્પાયો. 'જાનિતબ્બતો'તિ વત્વા પુન

‘જાતિધમ્મતો’તિઆદીનિ વદતી’’તિ વુત્તં. ‘‘અવજાનિત્વા પુન પટિજાનન્તો તં અવજાનનં ઇમિના પટિચ્છાદેતિ નામા’’તિ લિખિતં.

૨. **જાનિત્વા જાનન્તસ્સ ચા**તિ જાનિત્વા વા જાનન્તસ્સ વાતિ અત્થદ્વયં દીપેતીતિ.

૩. અપિચ **મિચ્છાવાચાપરિયાપન્ના**તિ ચતુબ્બિધમિચ્છાવાચાપરિયાપન્ના. સીહળાદિનામભેદગતાતિ કેચિ, તસ્મા એવં વદતો વચનં, તંસમુટ્ઠાપિકા ચેતનાતિ ઉભયં વુત્તન્તિ **માતિકાયં** ઉભિન્નં સઙ્ગહિતત્તા. **વિભઙ્ગે** તં વચનં યસ્મા વિના વિઞ્ઞત્તિયા નત્થિ, તસ્મા ‘‘વાચસિકા વિઞ્ઞત્તી’’તિ વિઞ્ઞત્તિ ચ દસ્સિતા. ‘‘એવં વદતો વચન’’ન્તિ લોકવોહારેન વત્વા પરમત્થતો દસ્સેન્તો ‘‘તંસમુટ્ઠાપિકા વા ચેતનાતિ વુત્ત’’ન્તિ ચ વદતિ. **ઓળારિકેનેવા**તિ ચેતનાસમુટ્ઠાનવાચાનં સુખુમત્તા વિસયવસેનેવ કતાતિ.

૯. **દિટ્ઠસ્સ હોતી**તિ દિટ્ઠો અસ્સ, અનેન વા ઉપચારજ્ઝાનવસેન ન મયા અબ્યાવટો મતો, ‘‘ન મયા પવન્તો પટો દિટ્ઠો’’તિઆદિં ભણન્તસ્સ ચ પરમત્થસુઞ્ઞતં ઉપાદાય એવ ‘‘ઇત્થિં ન પસ્સામિ, ન ચ પુરિસ’’ન્તિ ભણન્તસ્સ ચ ન મુસાવાદો.

૧૧. **આપત્તિં આપજ્જતિયેવા**તિ એત્થ ‘‘દુબ્ભાસિતાપત્તી’’તિ વદન્તિ. કસ્મા? ‘‘કેળિં કુરુમાનો’’તિ વુત્તત્તા. ‘‘વાચા ગિરા…પે॰… વાચસિકા વિઞ્ઞત્તી’’તિ ઉજુકં સન્ધાય, કાયો ન ઉજુકો.

મુસાવાદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઓમસવાદસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૩. ‘‘**પુન અરે પત્તે**તિ પુન તં ઠાનં પરિવટ્ટેત્વા આગતે અઞ્ઞસ્મિં અરે’’તિ લિખિતં. **પતિટ્ઠિતારપ્પદેસ**ન્તિ ભૂમિં. **પુન અરે**તિ પુન તસ્મિંયેવ અરે ભૂમિં પત્તેતિ અત્થોતિ કેચિ, તં ન સુન્દરં વિય. **જાપિતો**તિ પરાજિતો, ‘‘પરાજિતો’’તિ વા પાઠો. **પાપેસી**તિ અભિભવસિ. મનાપં ભાસમાનસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ગરું ભારં. **ઉદબ્બહી**તિ આકડ્ઢીતિ અત્થો, અનાદરત્થે વા સામિવચનં. **ધનઞ્ચ નં અલાભેસી**તિ યથા સો ધનં અલભિ, તથા અકાસીતિ અધિપ્પાયો.

૧૫. **પુબ્બે**તિ નિદાને. **અવકણ્ણક**ન્તિ છિન્નકણ્ણકનામં. **જવકણ્ણક**ન્તિ વડ્ઢકણ્ણકનામં. **ધનિટ્ઠકં** ધનવડ્ઢકનામં, સિરિવડ્ઢકનામં **કુલવડ્ઢક**સ્સેવ નામં. **તચ્છકકમ્મ**ન્તિ ખણનકમ્મકારા કોટ્ટકા, પાસાણકમ્મકારાતિ કેચિ. ‘‘**મુદ્દા**તિ પબ્બગણના. **ગણના**તિ મહાગણના’’તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ‘‘**મધુમેહં** ઓમેહ’’ન્તિ લિખિતં. થૂલકાયસ્સ મંસૂપચયોતિ એકે. યભ મેથુને. વીતરાગતાદીહિ અક્કોસન્તોપિ કિલેસેહેવ કિર અક્કોસતિ નામ, તથા ‘‘સોતાપન્નો’’તિ અક્કોસન્તો આપત્તિયા અક્કોસતિ નામાતિ એકે. લિઙ્ગાયત્તત્તા અચ્ચોદાતાદિપિ લિઙ્ગમેવ જાતં.

૧૬. સબ્બત્થ **વદેતી**તિ ઉદ્દેસો. **ભણતી**તિ વિત્થારો. **વદેતી**તિ વા ઇમિના પરવિઞ્ઞાપનં દીપેતિ.

૨૬. અઞ્ઞાપદેસવારેસુ પન ‘‘એવં વદેતી’’તિ વુત્તં. કસ્મા? પુબ્બે દસ્સિતઉદ્દેસક્કમનિદસ્સનત્થં. પુબ્બેપિ ‘‘હીનેન હીનં, હીનેન ઉક્કટ્ઠં, ઉક્કટ્ઠેન હીનં, ઉક્કટ્ઠેન ઉક્કટ્ઠ’’ન્તિ જાત્યાદીસુ એકેકસ્મિં ચતુધા ચતુધા દસ્સિતઉદ્દેસક્કમસ્સ નિદસ્સનં ‘‘એવ’’ન્તિ ઇમિના કરોતિ. ‘‘હીનેન હીનં વદેતી’’તિ વુત્તટ્ઠાનેયેવ હિ ‘‘એવં

વદેતી''તિ વુત્તે સો આકારો નિદસ્સિતો હોતીતિ અધિપ્પાયો. અઞ્ઞથા અઞ્ઞાપદેસેન સો આકારો ન સમ્ભવતીતિ આપજ્જતિ. ન સમ્ભવતિ એવાતિ ચે? ન, વિસેસકારણાભાવા, તત્થ અનાપત્તિપ્પસઙ્ગતો, અનિયમનિદ્દેસેન અનિયમત્થસમ્ભવતો ચ. ''સન્તિ ઇધેકચ્ચે ચણ્ડાલા''તિઆદિના હિ અનિયમનિદ્દેસેન ચણ્ડાલં વા અચણ્ડાલં વા સન્ધાય ભણન્તસ્સ આપત્તીતિ અનિયમત્થો સમ્ભવતીતિ અધિપ્પાયો. યદિ એવં એત્તકમેવ વત્તબ્બં તાવતા પુબ્બે દસ્સિતઉદ્દેસક્કમનિદસ્સનસિદ્ધિતોતિ? ન, ''વદેતી''તિ ઇમિના અયોજિતે ''એવ''ન્તિ પદે ઇમં નામ આકારં દસ્સેતીતિ અનવબોધતો. અઞ્ઞાપદેસનયેપિ પરવિઞ્ઞાપનેયેવ દુક્કટપાચિત્તિયં વિયાતિ નિયમનપયોજનં વા ''વદેતી''તિ પદન્તિ વેદિતબ્બં. અથ વા અત્તનો સમીપે ઠત્વા અઞ્ઞં ભિક્ખું આણાપેન્તો હીનેન હીનં વદેતિ ભણતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સ. સચે સયં હીનો હીનેન હીનં ચણ્ડાલં...પે॰... પુક્કુસં ''પુક્કુસો''તિ ભણતિ આપત્તિ વાચાય વાચાય પાચિત્તિયસ્સ, એસ નયો અઞ્ઞાપદેસવારેસુપીતિ યોજના વેદિતબ્બા. અયમત્થો દુટ્ઠદોસેસુ પરિયેસિતબ્બો. અઞ્ઞથા ''વદેતિ ભણતી''તિ એતેસં અઞ્ઞતરં ઉભયત્થ અનઞ્ઞાપદેસવારઅઞ્ઞાપદેસવારેસુ, વિસેસેન વા અઞ્ઞાપદેસવારેસુ નિરત્થકં આપજ્જતિ વિનાયેવ તેન વચનસિલિટ્ઠતાસમ્ભવતો. અત્તતો **પાળિયં** અવુત્તત્તા પનેત્થ ''સાણત્તિક''ન્તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તત્રાયં પદસન્ધિ **વદેતી**તિ વદ ઇતીતિ. અસમ્મુખા વદન્તસ્સ દુક્કટં ''સમ્મુખા પન સત્તહિપિ આપત્તિક્ખન્ધેહિ વદન્તસ્સ દુક્કટ''ન્તિ **અન્ધકટ્ઠકથાયં** વુત્તત્તા. **દવકમ્યતા** નામ કેળિ, તં દસ્સેતું ''**હસાધિપ્પાયતા**''તિ વુત્તં. ''અસમ્મુખાપિ દવકમ્યતાય વદન્તસ્સ દુબ્ભાસિતમેવા''તિ આચરિયા વદન્તિ. પાપગરહિતાય કુજ્ઝિત્વાપિ વદન્તસ્સ દુક્કટં, અસમ્મુખા અનાપત્તીતિ.

ઓમસવાદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પેસુઞ્ઞસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૬-૭. ''ઇમસ્સ સુત્વા અમુસ્સા''તિ પાઠો. ''ઇમેસં સુત્વા''તિ ન સુન્દરં. **ભેદાયપી**તિ ભેદાય. તિણ્ણમ્પિ ભિક્ખુભાવતોયેવ નિપજ્જનતો ''**ભિક્ખૂનં પેસુઞ્ઞે**''તિ બહુવચનં કતં.

૩૮-૯. ''ઇત્થન્નામો આયસ્મા ચણ્ડાલો...પે॰... પુક્કુસોતિ ભણતી''તિ વત્વા પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતીતિ યોજના. અઞ્ઞથા ''પુક્કુસોતિ ભણતી''તિ વત્તબ્બતા આપજ્જતિ. એત્થ અનુપસમ્પન્નવારો લબ્ભમાનોપિ ન ઉદ્ધટો ઓમસવાદે દસ્સિતનયત્તા, સઙ્ખેપતો અન્તે દસ્સેતુકામતાય વા. તથા હિ અન્તે તીણિ દુક્કટાનિ દસ્સિતાનિ. તાનિ પન દસ્સેન્તો ભગવા યસ્મા ''ઉપસમ્પન્નસ્સ સુત્વા ઉપસમ્પન્નસ્સ પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતી''તિ વુત્તાનં દ્વિન્નં પદાનં અઞ્ઞતરવિપલ્લાસવસેન વા ઉભયવિપલ્લાસવસેન વા પાચિત્તિયન્તિ કત્વા દ્વેપિ તાનિ એકતો વુત્તાનીતિ દસ્સેતુકામો, તસ્મા સબ્બપઠમંયેવ ''ઉપસમ્પન્નો ઉપસમ્પન્નસ્સ સુત્વા ઉપસમ્પન્નસ્સ પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા''તિ આહ. ''દ્વીસુ પનેતેસુ યસ્મા પારાજિકં અજ્ઝાપન્નોપિ ઉપસમ્પન્નો તાદિસંયેવ ઉપસમ્પન્નં ખુંસેતુકામો ઓમસતિ, તાદિસસ્સ સુત્વા તાદિસસ્સ પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સ, તસ્મા 'ઉપસમ્પન્નો'તિ ઇદં આદિપદં સબ્બત્થ વુત્ત''ન્તિ કેચિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં, અનવસેસઆપત્તિં આપન્નસ્સ પુન આપત્તિયા અસમ્ભવતો, તસ્મા કેવલં **માતિકાયં** ભિક્ખુપદાભાવતોયેવ ''ભણતિ ઉપસંહરતી''તિ પદાનં કારકનિદ્દેસાભાવે અસમ્ભવતો એવ તં આદિપદં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ઇદં પાળિલેસાભાવતો અનાણત્તિકમેવ. ''ન પિયકમ્યસ્સ, ન ભેદાધિપ્પાયસ્સા''તિ ઉપસંહરણાપેક્ખં સામિવચનં તુણ્હીભૂતસ્સ વચનપ્પયોજનાભાવતો, તેન વુત્તં ''**પાપગરહિતાય ભણન્તસ્સ અનાપત્તી**''તિ.

પેસુઞ્ઞસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પદસોધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫-૬. **સબ્બમેતં પદસો ધમ્મો નામા**તિ એત્થ ધમ્મો નામ બુદ્ધભાસિતોતિ એવં સમ્બન્ધો. **અક્ખરસમૂહો**તિ અસમત્તપદે. પચ્ચેકબુદ્ધભાસિતં બુદ્ધભાસિતે એવ. અનુપાસકગહટ્ઠેહિ ભાસિતો ઇસિભાસિતાદિસઙ્ગહં ગચ્છતીતિ વેદિતબ્બં. કત્થચિ પોત્થકે ''દેવતાભાસિતો''તિ પદં નત્થિ, યત્થ અત્થિ, સા પાળિ. **ગાથાબન્ધેપિ ચ એસ નયો**તિ એકમેવ અક્ખરં વત્વા ઠાનં લબ્ભતિ એવ. ''એવં મે સુત''ન્તિઆદિસુત્તં ભણાપિયમાનો એકારં વત્વા તિટ્ઠતિ ચે, અન્વક્ખરેન પાચિત્તિયં, અપરિપુણ્ણપદં વત્વા ઠિતે અનુબ્યઞ્જનેન. પદેસુ એકં પઠમપદં વિરુજ્ઝતિ ચે, અનુપદેન પાચિત્તિયં. **અટ્ઠકથાનિસ્સિતો**તિ અટ્ઠકથાનિસ્સિતવસેન ઠિતો. પુબ્બે પકતિભાસાય વુત્તં અટ્ઠકથં સન્ધાય. **પાળિનિસ્સિતો**તિ પાળિયં એવાગતો. **મગ્ગકથા**દીનિપિ પકરણાનિ.

૪૮. **ઉપચાર**ન્તિ દ્વાદસહત્થં. ''**ઓપાતેતી**તિ એકતો ભણતિ સમાગચ્છતી''તિ લિખિતં. કિઞ્ચાપિ અપલાલદમનમ્પિ સીલુપદેસોપિ ભગવતો કાલે ઉપ્પન્નો, અથ ખો તેસુ યં યં બુદ્ધવચનતો આહરિત્વા વુત્તં, તં તદેવ આપત્તિવત્થુ હોતીતિ વિઞ્ઞાપનત્થં **મહાઅટ્ઠકથાયં** ''વદન્તી''તિ વચનેહિ સિથિલં કતં. બુદ્ધવચનતો આહરિત્વા વુત્તસ્સ બહુલતાય તબ્બહુલનયેન તેસુ આપત્તિ વુત્તા, તસ્મા **મહાપચ્ચરિયં** તસ્સાધિપ્પાયો પકાસિતોતિ અત્થો. ''સબ્બેસમેવ વચનન્તિ અપરે''તિ વુત્તં. સચે આચરિયો ઠિતો નિસિન્નાનં પાઠં દેતિ, ''ન ઠિતો નિસિન્નસ્સ ધમ્મં દેસેસ્સામી''તિ વુત્તાપત્તિં નાપજ્જતીતિ એકે. તેસમ્પિ પાઠદાનં ધમ્મદેસનતો ન અઞ્ઞન્તિ તં ન યુત્તં, છત્તપાણિકાદીનં પાઠદાનેન અનાપત્તિપ્પસઙ્ગતો, આપત્તિભાવો ચ સિદ્ધો. વુત્તઞ્હેતં –

> ''ઉભો અત્થં ન જાનન્તિ, ઉભો ધમ્મં ન પસ્સરે;
> યો ચાયં મન્તં વાચેતિ, યો ચાધમ્મેનધીયતી''તિ. (પાચિ॰ ૬૪૭);

એત્થ અધીયતીતિ અત્થો, તસ્મા પાઠદાનમ્પિ ધમ્મદેસનાવ. **સેખિયટ્ઠકથાયં** (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૬૩૪) ''ધમ્મપરિચ્છેદો પનેત્થ પદસોધમ્મે વુત્તનયેન વેદિતબ્બો''તિ વુત્તં , તસ્મા અયમેવ ધમ્મો સબ્બત્થ ધમ્મપટિસંયુત્તસિક્ખાપદેસુ વેદિતબ્બો. યદિ એવં સઙ્ખારભાસાદિવસેન ચિત્તધમ્મં દેસેન્તસ્સ સેખિયવસેન અનાપત્તિ સિયા, તતો છપકજાતકવિરોધો. તત્થ મન્તાનં બાહિરગન્થત્તાતિ ચે? ન, તદધિપ્પાયાજાનનતો. અયઞ્હિ તત્થ અધિપ્પાયો ''બાહિરકગન્થસઙ્ખાતમ્પિ મન્તં ઉચ્ચે આસને નિસિન્નસ્સ વાચેતું મે ભિક્ખવે અમનાપં, પગેવ ધમ્મં દેસેતુ''ન્તિ. ''તદાપિ મે, ભિક્ખવે, અમનાપં નીચે આસને નિસીદિત્વા ઉચ્ચે આસને નિસિન્નસ્સ મન્તં વાચેતું, કિમઙ્ગં પન એતરહિ...પે॰... ધમ્મં દેસેતુ''ન્તિ (પાચિ॰ ૬૪૭) હિ અયં પાળિ યથાવુત્તમેવ અધિપ્પાયં દીપેતિ, ન અઞ્ઞં. તેનેવ ''મન્તં વાચેતું ધમ્મં દેસેતુ''ન્તિ વચનભેદો કતો. અઞ્ઞથા ઉભયત્થ ''ધમ્મં દેસેતુ''મિચ્ચેવ વત્તબ્બન્તિ.

મયા સદ્ધિં મા વદાતિઆદિમ્હિ પન **અનુગણ્ઠિપદે** એવં વુત્તો ''સચે ભિક્ખુ સામણેરેન સદ્ધિં વત્તુકામો, તથા સામણેરોપિ ભિક્ખુના સદ્ધિં વત્તુકામો સહસા ઓપાતેતિ, 'યેભુય્યેન પગુણં ગન્થં ભણન્તં ઓપાતેતી''તિઆદીસુ વિય અનાપત્તિ, ન હિ એત્તાવતા ભિક્ખુ સામણેરસ્સ ઉદ્દિસતિ નામ હોતિ. યસ્મા **મહાઅટ્ઠકથાયં** નત્થિ, તસ્માપિ યુત્તમેવેતં. સચે તત્થ વિચારેત્વા પટિક્ખિત્તં સિયા આપત્તિ, કિરિયાકિરિયઞ્ચ નાપજ્જતિ. કસ્મા? યસ્મા ચિત્તેન એકતો વત્તુકામો, અથ ખો નં 'એકતો મા વદા'તિ પટિક્ખિપિત્વાપિ એકતો વદન્તો આપજ્જતિ. અવત્તુકામસ્સ

સહસા વિરજ્ઝિત્વા એકતો વદન્તસ્સ અનાપત્તિ, તેન વુત્તં ‘મયા સદ્ધિં મા વદાતિ વુત્તો યદિ વદતિ, અનાપત્તી’તિ. તથાપિ આચરિયાનં મતિમનુવત્તન્તેન એવરૂપેસુ ઠાનેસુ યથાવુત્તનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બં. કસ્મા? યસ્મા **મહાઅટ્ઠકથાયં** નત્થિ, નત્થિભાવતોયેવ આપત્તિ. સચે તત્થ અનાપત્તિઅવચનં ન સમ્ભવતિ અયમટ્ઠાનત્તા’’તિ.

તત્રાયં વિચારણા – ‘‘મયા સદ્ધિં મા વદા’’તિ વુત્તો યદિ વદતિ, ભિક્ખુનો અનાપત્તીતિ યુત્તમેતં ભિક્ખુનો વત્તુકામતાયાભાવતો, ભાવેપિ સજ્ઝાયકરણાદીસુ તીસુ અનાપત્તિતો ચ. અથ સામણેરેન બ્યત્તતાય ‘‘મયા સદ્ધિં મા વદા’’તિ વુત્તો ભિક્ખુ અબ્યત્તતાય વદતિ, આપત્તિ એવ વત્તુકામતાસબ્ભાવતો. સહસા ચે વદતિ, અનાપત્તિ તદભાવતો. સચે ભિક્ખુ એવં ‘‘મયા સદ્ધિં મા વદા’’તિ વત્વા તેન સદ્ધિં સયં વદતિ, આપત્તિ એવ. ન હિ એતં સિક્ખાપદં કિરિયાકિરિયં. યદિ એતં સિક્ખાપદં કિરિયાકિરિયં ભવેય્ય, યુત્તં. તત્થ અનાપત્તીતિ અધિપ્પાયો. **મહાપચ્ચરિયં** ઇમિનાવ અધિપ્પાયેન ‘‘મયા સદ્ધિં મા વદા’’તિ વુત્તં સિયા. ન હિ સામણેરસ્સ કિરિયા ઇધ પમાણન્તિ, ઇમસ્મિં પન અધિપ્પાયે વુત્તે અતિયુત્તંવાતિ અત્થો. અક્ખરત્થો બ્યઞ્જનત્થો. કિઞ્ચાપિ ‘‘યઞ્ચ પદં યઞ્ચ અનુપદં યઞ્ચ અન્વક્ખરં યઞ્ચ અનુબ્યઞ્જનં, સબ્બમેતં પદસોધમ્મો નામા’’તિ વુત્તં, તથાપિ ‘‘પદેન વાચેતિ, પદે પદે આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સ, અક્ખરાય વાચેતિ, અક્ખરક્ખરાય આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’’તિ ઇદમેવ દ્વયં યોજિતં, તં કસ્માતિ ચે? પદેન અનુપદઅનુબ્યઞ્જનાનં સઙ્ગહિતત્તા. વુત્તઞ્હેતં ‘‘અનુપદન્તિ દુતિયપાદો. અનુબ્યઞ્જનન્તિ પુરિમબ્યઞ્જનેન સદિસં પચ્છાબ્યઞ્જન’’ન્તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૫), તસ્મા અનુપદેકદેસમત્તમેવ અનુબ્યઞ્જનન્તિ સિદ્ધં. ‘‘અક્ખરાનુબ્યઞ્જનસમૂહો પદ’’ન્તિ ચ વુત્તત્તા પદમત્તમેવ વત્તબ્બં તેન અનુપદાદિત્તયગ્ગહણતોતિ ચે? ન વત્તબ્બં વચનવિસેસતો. પદેન વાચેન્તો હિ પદે વા અનુપદે વા અનુબ્યઞ્જને વા આપત્તિં આપજ્જતિ. ન અક્ખરેન. અક્ખરેન વાચેન્તો પન પદાદીસુ અઞ્ઞતરસ્મિં આપજ્જતિ. ન હિ ‘‘વરો વરઞ્ઞૂ વરદો વરાહરો’’તિઆદિમ્હિ પઠમં વ-કારં વાચેન્તો દુતિયાદિવ-કારે ઓપાતેતિ, પઠમં રો-કારં વાચેન્તો દુતિયરો-કારે ઓપાતેતિ, પઠમં ર-કારં વાચેન્તો દુતિયર-કારે ઓપાતેતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સાતિ સમ્ભવતિ. અનુબ્યઞ્જનાનુલોમતો સમ્ભવતિ એવાતિ ચે? ન, ‘‘પદે પદે આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’’તિ ઇમિના વિરુદ્ધત્તા. ઇદઞ્હિ વચનં એકસ્મિં પદે એકા આપત્તીતિ દીપેતિ. ‘‘રૂપં અનિચ્ચન્તિ વુચ્ચમાનો રૂતિ ઓપાતેતી’’તિ વચનતો સકલં પાદં વાચેન્તસ્સ પઠમઅક્ખરમત્તે એકતો વુત્તે આપત્તીતિ સિદ્ધન્તિ ચે? ન, ‘‘અક્ખરક્ખરાય આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’’તિ ઇમિના વિરુદ્ધત્તા, તસ્મા રૂતિ ઓપાતેતીતિ વત્તું અસમ્ભવતો રૂ-કારસ્સ યથાવુત્તધમ્મપરિયાપન્નભાવસિદ્ધિતો તં અવત્વા કેવલં અક્ખરાય વાચેન્તસ્સ યથાવુત્તધમ્મપરિયાપન્નઅક્ખરભાવદસ્સનત્થં ‘‘રૂપં અનિચ્ચન્તિ વુચ્ચમાનો’’તિ વુત્તં, વચનસિલિટ્ઠતાવસેન વા અનુબ્યઞ્જને વેદનાવચનં વિયાતિ વેદિતબ્બં.

પદસોધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઠમસહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦. ‘‘ન સહસેય્યં કપ્પેતબ્બ’’ન્તિ ભાવવસેન વુત્તં, કેસુચિ ‘‘ન સહસેય્યા કપ્પેતબ્બા’’તિ પાઠો, ન કપ્પેતબ્બા ભિક્ખુનાતિ પઞ્ઞત્તન્તિ અધિપ્પાયો. ‘‘અપસ્સેનં વાતિ વાયિમમઞ્ચકમેવ હોતી’’તિ લિખિતં. યં એતેસં ન કપ્પતિ, તં તેસમ્પીતિ ઉપજ્ઝાયાદીનં સન્તિકં અગન્ત્વા સહસેય્યં કપ્પેય્યાતિ પાઠસેસો.

૫૨. ''અનુપસમ્પન્નો નામ ભિક્ખું ઠપેત્વા અવસેસો'તિ વુત્તત્તા માતુગામો અનુપસમ્પન્નોતિ ચતુત્થરત્તિયં માતુગામો દ્વેપિ સહસેય્યાપત્તિયો જનેતીતિ અપરે''તિ વુત્તં, ''ભિક્ખું ઠપેત્વા...પે॰... પન્નોતિ પારાજિકવત્થુભૂતો તિરચ્છાનપુરિસો અધિપ્પેતો''તિ ચ, ઉભયમ્પિ વીમંસિતબ્બં. **દુતિયસિક્ખાપદે** માતુગામો નામાતિ મનુસ્સિત્થિંયેવ ગહેત્વા યક્ખી પેતી તિરચ્છાનગતા પારાજિકવત્થુભૂતા ન ગહિતા તેસુ દુક્કટત્તા. ''સચે પન અત્તનોપિ સિક્ખાપદે દુક્કટં ભવેય્ય, અથ કસ્મા પઠમસિક્ખાપદે પાચિત્તિય''ન્તિ ચ વુત્તં. ''અપરિક્ખિત્તે પમુખે અનાપત્તી''તિ **સીહળટ્ઠકથા**વચનં, તસ્સત્થં દીપેતું **અન્ધકટ્ઠકથાયં** ''ભૂમિયં વિના જગતિયા પમુખં સન્ધાય કથિત''ન્તિ વુત્તં. **પુન વસતી**તિ ચતુત્થદિવસે વસતિ. **ભિક્ખુનિપન્ને**તિ ભિક્ખુમ્હિ નિપન્ને. **સન્નિપતિતમણ્ડપં** નામ મહાવિહારે સન્નિપાતટ્ઠાનં. ''તીણિ ચ દિવસાનિ દુક્કટખેત્તે વસિત્વા ચતુત્થે દિવસે સહસેય્યાપત્તિપહોનકે સયતિ, પાચિત્તિયેવા''તિ એકચ્ચે વદન્તિ કિર, તં ન યુત્તં.

પઠમસહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. દુતિયસહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫. ''અથ ખો તે મનુસ્સા''તિ ચ ''તે અદ્ધિકા''તિ ચ પાઠો. ''એકરત્ત''ન્તિપિ અત્થિ, સો ન સુન્દરો. પણ્ડકે **પાળિયં** દુક્કટસ્સ વુત્તત્તા ''ઉભતોબ્યઞ્જનેહિ મૂલાપત્તીતિ દિસ્સતી''તિ, ''અનિમિત્તાદયો ઇત્થિયોવા''તિ ચ વદન્તિ ઉભતોબ્યઞ્જનકે વુત્તં વિય. કિઞ્ચાપિ મતિત્થી પારાજિકવત્થુ હોતિ, અનુપાદિન્નપક્ખે ઠિતત્તા પન ઇધ આપત્તિં ન કરોતિ. પારાજિકાપત્તિટ્ઠાનઞ્ચેત્થ ન ઓલોકેતબ્બં.

દુતિયસહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ધમ્મદેસનાસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૬. ''વિઞ્ઞૂ પટિબલા''તિ વચનતો અવિઞ્ઞૂ ઇત્થિયાપિ દેસેન્તસ્સ અનાપત્તિ. ઇધ યક્ખીઆદયો મનુસ્સિત્થી વિય અનોળારિકત્તા દુક્કટવત્થુકા જાતા. તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહિત્થિયા પટિબલતાય વુત્તત્તા ઇતરાપિ દુક્કટવત્થુયેવાતિ એકે. ''**માતુગામાયા**''તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તં. ''અટ્ઠકથાદિપાઠં ઠપેત્વા દમિળાદિના યથારુચિ કથેતું લભતિ કિરા''તિ લિખિતં, યથા યક્ખીઆદયો દુક્કટવત્થુકા જાતા, તથા પુરિસવિગ્ગહં ગહેત્વા ઠિતેન યક્ખાદિના સદ્ધિં ઠિતસ્સ માતુગામસ્સ ધમ્મં દેસેન્તો દુક્કટં અનાપજ્જિત્વા કસ્મા પાચિત્તિયમાપજ્જતીતિ ચે? ઈસકમ્પિ દુતિયપક્ખં અભજનતો. મનુસ્સમાતુગામોપિ ન દુતિયો, પગેવ યક્ખાદયોતિ. ન દુતિયાનિયતે તસ્સ દુતિયત્તાતિ ચે? ન તત્થ દુટ્ઠુલ્લવાચાપેક્ખા દુતિયતા, કિન્તુ નિસજ્જાપેક્ખા, ઇધ ચ ન નિસજ્જમત્તં, કિન્તુ દેસના ઇધાધિપ્પેતા. સા ચ નિપજ્જનતો ઓળારિકા, તસ્મા અસમત્થનિદસ્સનં.

ધમ્મદેસનાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ભૂતારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૭. ''ચતુત્થપારાજિકવત્થુ ચ ઇદઞ્ચ એકમેવા''તિ વુત્તં, ન યુત્તં. કસ્મા? તત્થ ''મોઘપુરિસા''તિ વુત્તત્તા. તે અરિયમિસ્સકા ન હોન્તીતિ દ્વેપિ એકસદિસાનીતિ મમ તક્કો. ''અરિયાપિ પટિજાનિંસુ, તેસમ્પિ અબ્ભન્તરે

વિજ્જમાનત્તા ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મસ્સા''તિ લિખિતં. ''**સબ્બેપિ ભૂતં ભગવા**તિ પુથુજ્જનઅરિયાનં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મસ્સ આરોચિતત્તા 'ભૂત'ન્તિ વુત્તં, ન અત્તનો ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં સન્ધાયાતિ અપરે''તિ વુત્તં.

૭૭. **પુબ્બે અવુત્તેહી**તિ ચતુત્થપારાજિકે અવુત્તેહીતિ.

ભૂતારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુટ્ઠુલ્લારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૮-૮૦. ''તેનેવ હત્થેન ઉપક્કમિત્વા અસુચિં મોચેસી''તિ પાઠો સમ્પતિપાઠો સુન્દરો. અપલોકેત્વાવ કાતબ્બા. નો ચે, પાળિયંયેવ વુત્તં સિયા. ''ઓત્તપ્પેના''તિ વત્તબ્બે રુળ્હીવસેન પરેસુ ''**હિરોત્તપ્પેના**''તિ વુત્તં. **મહાઅટ્ઠકથાયં** ઉત્તાનત્તા ન વુત્તં, પાચિત્તિયાસમ્ભવદસ્સનેનેવ હિ દુક્કટન્તિ સિદ્ધં.

૮૩. તત્થ ''કમ્મ''ન્તિ વુત્તઅજ્ઝાચારેપિ પરિયાપન્નત્તા તં તસ્સ દણ્ડકમ્મવત્થુ. ''તત્થ કમ્મં આપન્નો''તિ પુબ્બેપિ લિખિતં. **મહાઅટ્ઠકથાયં** ''અત્તકામં આપન્નો''તિ પાઠો, ''અયમેવ ગહેતબ્બો''તિ વદન્તિ, વીમંસિતબ્બં.

દુટ્ઠુલ્લારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પથવીખણનસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૬. **કટસક્ખરા** સેતમત્તિકા વિય મુદુકા સક્ખરજાતિ. ''**અકતપબ્ભારે**તિ અવલઞ્જિતબ્બટ્ઠાનદસ્સનત્થં વુત્ત''ન્તિ લિખિતં. ''અનોવસ્સકટ્ઠાનદસ્સનત્થ''ન્તિ વત્તબ્બં. **મૂસિકુક્કુર**ન્તિ મૂસિકાહિ ઉદ્ધટપંસુ. **સુદ્ધચિત્તા**તિ કિઞ્ચાપિ ''એવં પવટ્ટિતે પથવી ભિજ્જિસ્સતી''તિ જાનન્તિ, નો પન ચે પથવીભેદત્થિકા, સુદ્ધચિત્તા નામ હોન્તિ. પંસુઆદયો દ્વે કોટ્ઠાસા આપત્તિકરા. કેચિ ''સબ્બચ્છન્નાદીસુ ઉપડ્ઢે દુક્કટસ્સ વુત્તત્તા સચે દુક્કટં, યુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. તત્થ યુત્તં તાદિસસ્સ વત્થુનો સમ્ભવા, ઇધ પન જાતપથવી ચ અજાતપથવી ચાતિ દ્વેયેવ વત્થૂનિ, તસ્મા દ્વિન્નં એકેન ભવિતબ્બન્તિ ન યુત્તં. એત્થાપિ દુક્કટવચનં અત્થીતિ ચે? તં પન સઞ્ઞાવસેન, ન વત્થુવસેનાતિ ન યુત્તમેવ.

૮૭. **અગ્ગિં કાતું વટ્ટતી**તિ એત્થ એત્તાવતા ઉસુમં ગણ્હાતિ, તસ્મા વટ્ટતીતિ કેચિ. એવં સતિ પથવિયા અગ્ગિમ્હિ કતે દૂરતોપિ ભૂમિ ઉણ્હા હોતિ, તત્તકં કોપેતબ્બં સિયા, ન ચ કપ્પતિ, તસ્મા યસ્મિં ઠાને પતતિ, તં સો અગ્ગિ ડહતિ, તસ્મા વટ્ટતીતિ એકે. અડહિતેપિ ''**અદડ્ઢાય પથવિયા અગ્ગિં ઠપેતું ન વટ્ટતી**''તિ વુત્તત્તા અત્તના પાતનાયેવ દોસો પતિતે ઉપદાહેતિ વેદિતબ્બં.

પથવીખણનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમત્તો વણ્ણનાક્કમેન મુસાવાદવગ્ગો પઠમો.

૨. ભૂતગામવગ્ગો

૧. ભૂતગામસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૯. **ફરસું નિગ્ગહેતું અસક્કોન્તો**તિ દસ્સિતભાવં જાનાપેતિ. કસ્મા અયં ફરસું ઉગ્ગિરીતિ ચે? **મનુસ્સાન**ન્તિઆદિ તસ્સ પરિહારો. ''આકોટેસિ છિન્દીતિ ચ વચનતો રુક્ખદેવતાનં હત્થાનિ છિજ્જન્તિ, ન ચાતુમહારાજિકાદીનં વિય અચ્છેજ્જાની''તિ વદન્તિ.

૯૦-૯૨. **ભવન્તિ અહુવુચ્ચા**તિ દ્વિકાલિકો ભૂતસદ્દો. યદિ બીજતો નિબ્બત્તેન બીજં દસ્સિતં, તદેવ સન્તકં યદિદં. સોવ કુક્કુટો મંસિમક્ખિતોતિ અયમેવ હિ પરિહારો. **અટ્ઠકથાસુ**પિ હિ ''બીજે બીજસઞ્ઞી''તિ લિખિતં. યં બીજં ભૂતગામો નામ હોતિ, તસ્મિં બીજે ભૂતગામબીજેતિ યોજેત્વા. અમૂલકત્તા કિર સમ્પુણ્ણભૂતગામો ન હોતિ, ''સમૂલપત્તો એવ હિ ભૂતગામો નામા''તિ કારણં વદન્તિ. ''**અભૂતગામમૂલત્તા**તિ ભૂતગામતો અનુપ્પન્નત્તા અભૂતગામમૂલં, ભૂતગામસ્સ અમૂલકત્તા વા. ન હિ તતો અઞ્ઞો ભૂતગામો ઉપ્પજ્જતી''તિ દ્વિધાપિ લિખિતં. પિયઙ્ગુ અસનરુક્ખો વટ્ટનત્તચો ખજ્જફલો, ''પીતસાલો''તિપિ વુચ્ચતિ. **અમૂલકભૂતગામે સઙ્ગહં ગચ્છતી**તિ નાળિકેરસ્સેવાયં. ઘટપિટ્ઠિજાતત્તા, બીજગામાનુલોમત્તા ચ દુક્કટવત્થુ. **ન વાસેતબ્બં** ''દુરૂપચિણ્ણત્તા''તિ લિખિતં, ''**યેસં રુક્ખાનં સાખા રુહતી**તિ વચનતો યેસં ન રુહતિ, તેસં સાખાય કપ્પિયકરણકિચ્ચં નત્થીતિ સિદ્ધ''ન્તિ વુત્તં. **મુદ્દતિણ**ન્તિ તસ્સ નામં. ''**મુઞ્જતિણ**ન્તિ પાઠો''તિ લિખિતં.

સમણકપ્પેહીતિ સમણવોહારેહિ, તસ્મા વત્તબ્બં ભિક્ખુના ''કપ્પિયં કરોહી''તિ. તસ્સ આણત્તિયા કરોન્તેનાપિ સામણેરાદિના ''કપ્પિય''ન્તિ વત્વાવ અગ્ગિપરિજિતં કાતબ્બન્તિ સિદ્ધં. અગ્ગિપરિજિતાદીનિ વિય કપ્પિયત્તા અબીજનિબ્બટ્ટબીજાનિપિ ''પઞ્ચહિ સમણકપ્પેહી''તિ (ચૂળવ॰ ૨૫૦) એત્થ પવિટ્ઠાનિ, યથાલાભતો વા સમણકપ્પવચનં ગહેતબ્બં. ''કપ્પિય'ન્તિ વત્તુકામો 'કપ્પ'ન્તિ ચે વદતિ, 'વટ્ટતી'તિ વદન્તી''તિ વુત્તં. ''કપ્પિય'ન્તિ વચનં સકસકભાસાયપિ વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. ''કપ્પિયન્તિ વત્વા''તિ વુત્તત્તા ભિક્ખુના 'કપ્પિયં'ઇચ્ચેવ વત્તબ્બં, ''ઇતરેન પન યાય કાયચિ ભાસાયા''તિ વદન્તિ, વીમંસિતબ્બં. ''ઉચ્છું કપ્પિયં કરિસ્સામીતિ દારું વિજ્ઝતી''તિ વચનતો કપ્પિયં કાતબ્બં સન્ધાય વિરદ્ધેતિ વુત્તં હોતિ, આચરિયા પન ''કપ્પિયં કારેતબ્બં સન્ધાય કપ્પિયન્તિ સિત્થાદિં કારેતિ, વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તસ્સ કારણં વદન્તા કાતું વટ્ટનભાવેનેવ વિરજ્ઝિત્વા કતેપિ કપ્પિયં જાતં. યદિ ન વટ્ટેય્ય, સિત્થાદિમ્હિ કતે ન વટ્ટેય્યાતિ, ઉપપરિક્ખિતબ્બં. ઉટ્ઠિતસેવાલઘટં આતપે નિક્ખિપિતું વટ્ટતિ, વિકોપેતુકામતાય સતિ દુક્કટં યુત્તં વિય. ''પુપ્ફરજ્જુભાજનગતિકા, તસ્મા ન વટ્ટતિ. નાળે વા બદ્ધપુપ્ફકલાપે નાળસ્મિં કતેપિ વટ્ટતિ તસ્મિં પુપ્ફસ્સ અત્થિતાયા''તિ વદન્તિ. **પોરાણગણ્ઠિપદે** ''બીજગામેન ભૂતગામો દસ્સિતો અનવસેસપરિયાદાનત્થ''ન્તિ વુત્તં.

ભૂતગામસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અઞ્ઞવાદકસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૮-૯. **અઞ્ઞં વદતીતિ અઞ્ઞવાદકં**, ''વચનં કરેય્યા''તિ લિખિતં. ''તુણ્હીભૂતસ્સેતં નામ''ન્તિ પાઠો. **ઉગ્ઘાતેતુકામો**તિ સમોહનિતુકામો, અન્તરાયં કત્તુકામોતિ પોરાણા.

૧૦૦. ''સુદિટ્ઠો ભન્તે, ન પનેસો કહાપણોતિઆદીસુ **અનારોપિતે** દુક્કટેન મુસાવાદપાચિત્તિયં, અરોપિતે પાચિત્તિયદ્વયં હોતી''તિ વદન્તિ, વીમંસિતબ્બં.

૧૦૨. અધમ્મેન વા વગ્ગેન વા ન કમ્મારહસ્સ વાતિ એત્થ ‘‘મયિ વુત્તે મં વા અઞ્ઞં વા સઙ્ઘો અધમ્મેન વા કમ્મં, વગ્ગેન વા કમ્મં કરિસ્સતિ, ન કમ્મારહસ્સ વા મે, અઞ્ઞસ્સ વા કમ્મં કરિસ્સતી’’તિ ન કથેતીતિ યોજેતબ્બં.

અઞ્ઞવાદકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ઉજ્ઝાપનકસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૦૩. ‘‘**છન્દાયા**’’તિ અક્ખરક્ખરાયાતિઆદિ વિય લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તં, છન્દત્થન્તિ વા અત્થો. યેસં સેનાસનાનિ પઞ્ઞપેતિ, તેસં અત્તનિ છન્દત્થન્તિ અધિપ્પાયો.

૧૦૬. અનુપસમ્પન્નન્તિઆદીસુ કરણત્થો ગહેતબ્બો. **અઞ્ઞં અનુપસમ્પન્ન**ન્તિ અઞ્ઞેન અનુપસમ્પન્નેન. **તસ્સ વા**તિ અનુપસમ્પન્નસ્સ. ‘‘સમ્મુતિકાલે પઞ્ચઙ્ગવિરહાદયો અસમ્મતા નામા’’તિ, ‘‘ઉપસમ્પન્નેન લદ્ધસમ્મુતિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનેન વિનસ્સતી’’તિ ચ વુત્તં. **સઙ્ઘેના**તિ સબ્બેન સઙ્ઘેન કમ્મવાચાય અસ્સાવેત્વા ‘‘તવેસો ભારો’’તિ કેવલં આરોપિતભારો. **કેવલ**-સદ્દો હેત્થ કમ્મવાચાય અસ્સાવિતભાવમત્તમેવ દીપેતિ. **સયમેવા**તિ ઇતરેસં ભિક્ખૂનં અનુમતિયા. અભૂતેન ખીયનકસ્સ આદિકમ્મિકસ્સ કથં અનાપત્તીતિ ચે? ઇમિના સિક્ખાપદેન. મુસાવાદે આપત્તિયેવ દ્વે પાચિત્તિયો વુત્તા વિય દિસ્સન્તિ પુબ્બપયોગે રુક્ખાદિછિન્દનાદીસુ વિય, વિચારેતબ્બં.

ઉજ્ઝાપનકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પઠમસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૧૦. ‘‘એવઞ્ચિદં ભગવતા ભિક્ખૂનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં હોતી’’તિ વચનતો, **પરિવારે** ‘‘એકા પઞ્ઞત્તિ, એકા અનુપઞ્ઞત્તી’’તિ (પરિ॰ ૨૨૬) વચનતો ચ ઇધ અત્થિ અનુપઞ્ઞત્તીતિ સિદ્ધં. કિઞ્ચાપિ સિદ્ધં, ‘‘એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ઇમં સિક્ખાપદં ઉદ્દિસેય્યાથા’’તિઆદિના પન પઞ્ઞત્તિટ્ઠાનં ન પઞ્ઞાયતિ, કેવલં ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અટ્ઠમાસે…પે॰… નિક્ખિપિતુ’’ન્તિ એત્તકમેવ વુત્તં, તં કસ્માતિ ચે? પઠમપઞ્ઞત્તિયં વુત્તનયેનેવ વત્તબ્બતો અવિસેસત્તા ન વુત્તં. યદિ એવં કા એત્થ અનુપઞ્ઞત્તીતિ? **અજ્ઝોકાસે**તિ. અયમનુપઞ્ઞત્તિ પઞ્ઞત્તિયમ્પિ અત્થીતિ ચે? અત્થિ, તં પન ઓકાસમત્તદીપનં, દુતિયં ચાતુવસ્સિકમાસસઙ્ખાતકાલદીપનં. યસ્મા ઉભયમ્પિ એકં કાલોકાસં એકતો કત્વા ‘‘અજ્ઝોકાસે’’તિ વુત્તન્તિ દીપેન્તો ભગવા ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે…પે॰… નિક્ખિપિતુ’’ન્તિ આહાતિ વેદિતબ્બં. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં ‘‘યત્થ ચ યદા ચ સન્થરિતું ન વટ્ટતિ, તં સબ્બમિધ અજ્ઝોકાસસઙ્ખ્યમેવ ગતન્તિ વેદિતબ્બ’’ન્તિ. હેમન્તકાલસ્સ અનાપત્તિસમયત્તા ઇદં સિક્ખાપદં નિદાનાનપેક્ખન્તિ સિદ્ધં, તથા હિ અજ્ઝોકાસપદસામત્થિયેન અયં વિસેસો – વસ્સાનકાલે ઓવસ્સકટ્ઠાને અજ્ઝોકાસે, મણ્ડપાદિમ્હિ ચ ન વટ્ટતિ. હેમન્તકાલે પકતિઅજ્ઝોકાસે ન વટ્ટતિ, સબ્બમિધ ઓવસ્સકેપિ મણ્ડપાદિમ્હિ વટ્ટતિ, તઞ્ચ ખો યત્થ હિમવસ્સેન સેનાસનં ન તેમેતિ, ગિમ્હકાલે પકતિઅજ્ઝોકાસેપિ વટ્ટતિ, તઞ્ચ ખો અકાલમેઘાદસ્સનેયેવાતિ અયં વિસેસો ‘‘અટ્ઠ માસે’’તિ ચ ‘‘અવસ્સિકસઙ્કેતે’’તિ ચ એતેસં દ્વિન્નં પદાનં સામત્થિયતોપિ સિદ્ધો.

કિઞ્ચ ભિય્યો – **અટ્ઠકથાયં** સન્દસ્સિતવિસેસોવ. ચમ્માદિના ઓનદ્ધકો વા નવવાયિમો વા ન સીઘં વિનસ્સતિ. **કાયાનુગતિકત્તા**તિ કાયે યત્થ, તત્થ ગતત્તા. સઙ્ઘિકમઞ્ચાદિમ્હિ કાયં ફુસાપેત્વા વિહરિતું ન વટ્ટતીતિ **ધમ્મસિરિત્થેરો**.

‘‘સઙ્ઘિકં પન ‘અજ્ઝોકાસપરિભોગેન પરિભુઞ્જથ, ભન્તે, યથાસુખ’ન્તિ દાયકા દેન્તિ સેનાસનં, એવરૂપે અનાપત્તી’’તિ **અન્ધકટ્ઠકથાયં** વચનતો, ઇધ ચ પટિક્ખેપાભાવતો વટ્ટતિ. ‘‘અઞ્ઞઞ્ચ એવરૂપન્તિ અપરે’’તિ વુત્તં. ‘‘**પાદટ્ઠાનાભિમુખા**તિ નિસીદન્તસ્સ પાદપતનટ્ઠાનાભિમુખા’’તિ લિખિતં. સમ્મજ્જન્તસ્સ પાદટ્ઠાનાભિમુખન્તિ આચરિયસ્સ તક્કો.

૧૧૧. ‘‘**પાદુદ્ધારેના**તિ બહિઉપચારે ઠિતત્તા’’તિ લિખિતં. **ગચ્છન્તિ**, દુક્કટં ધમ્મકથિકસ્સ વિય. કસ્મા ન પાચિત્તિયં? પચ્છા આગતેહિ વુડ્ઢતરેહિ ઉટ્ઠાપેત્વા ગહેતબ્બતો. ધમ્મકથિકસ્સ પન અનુટ્ઠાપેતબ્બત્તા. ‘‘અનાણત્તિયા પઞ્ઞત્તિયમ્પિ તસ્સ ભારો’’તિ વુત્તં.

૧૧૨. પરિહરણેયેવાતિ એત્થ ગહેત્વા વિચારણેતિ **ધમ્મસિરિત્થેરો**. અત્તનો સન્તકકરણેતિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**. બીજનીપત્તકં ચતુરસ્સબીજની.

૧૧૩. ‘‘યો ભિક્ખુ વા સામણેરો વા…પે॰… લજ્જી હોતી’તિ વુત્તત્તા અલજ્જિં આપુચ્છિત્વા ગન્તું ન વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. પાઠે ‘‘કેનચિ પલિબુદ્ધં હોતી’’તિ ચ **અટ્ઠકથાયં** ‘‘પલિબુદ્ધ’’ન્તિ ચ સેનાસનંયેવ સન્ધાય વુત્તં, તસ્મા તથાપિ અત્થીતિ ગહેતબ્બં. ‘‘અનાપુચ્છં વા’’તિ પાઠો.

પઠમસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. દુતિયસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૧૬-૭. એત્તકમેવ વુત્તમટ્ઠકથાસુ, તથાપિ પદટ્ઠાદયોપિ લબ્ભન્તિ એવ. **અનુગણ્ઠિપદે** ‘‘અઞ્ઞં અત્થરણાદિ અકપ્પિયત્તા ન વુત્ત’’ન્તિ વુત્તં. ‘‘મઞ્ચં વા પીઠં વા વિહારે વા વિહારૂપચારે વા’તિ ઇમિનાપિ સંસન્દનત્થં ‘**કિઞ્ચાપિ વુત્તો, અથ ખો**’તિઆદિ આરદ્ધ’’ન્તિ ચ વુત્તં. ઉપચારમત્તઞ્ચેતં ‘‘રુક્ખમૂલે’’તિ, તત્થ વત્તબ્બં નત્થિ.

૧૧૮. અનાપુચ્છિત્વાપિ ગન્તું વટ્ટતીતિ અસતિયા ગચ્છતોપિ અનાપત્તિ, **આપુચ્છનં પન વત્તં** સઞ્ચિચ્ચ અનાપુચ્છતો વત્તભેદદુક્કટત્તા. પુગ્ગલિકસેનાસને સઙ્ઘિકસેય્યં, સઙ્ઘિકસેનાસને વા પુગ્ગલિકસેય્યં અત્થરિત્વા ગચ્છન્તસ્સ દુક્કટં યુત્તં વિય. કસ્મા? ‘‘સેય્યામત્તમેવ નસ્સેય્યા’’તિ વુત્તત્તા. ઇધ પન ‘‘પલિબુદ્ધં પલિબુદ્ધો’’તિ દુવિધમ્પિ અત્થિ.

દુતિયસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અનુપખજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૨૧. છબ્બગ્ગિયેસુયેવ **થેરા ભિક્ખૂ**તિ કેચિ. **પાદે ધોવિત્વા**તિઆદિમ્હિ પવિસન્તસ્સ વા પાદધોવનપાસાણતો યાવ મઞ્ચપીઠં પસ્સાવત્થાય નિક્ખમન્તસ્સ વા યાવ પસ્સાવટ્ઠાનન્તિ યોજના કાતબ્બા. એવં સન્તે ‘‘પસ્સાવત્થાય નિક્ખમન્તસ્સ વા’’તિ ન વત્તબ્બં, ‘‘પસ્સાવટ્ઠાનતો નિક્ખમન્તસ્સ વા’’તિ વત્તબ્બં. **પસ્સાવટ્ઠાન**ન્તિ કત્થચિ પોત્થકે. તથા હિ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ અનુપખજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના) ‘‘પવિસન્તસ્સ પાદધોવનપાસાણતો યાવ મઞ્ચપીઠં નિક્ખમન્તસ્સ મઞ્ચપીઠતો યાવ પસ્સાવટ્ઠાનં, તાવ ઉપચારો’’તિ વુત્તં, તસ્મા ‘‘પાદે ધોવિત્વા પવિસન્તસ્સ, પસ્સાવત્થાય નિક્ખમન્તસ્સ ચ દ્વારે

નિક્ખિત્તપાદધોવનપાસાણતો, પસ્સાવટ્ઠાનતો ચ મઞ્ચપીઠ’’ન્તિ કત્થચિ પોત્થકે પાઠો, સો અપાઠો. કસ્મા? મઞ્ચપીઠાનં ઉપચારસ્સ વુત્તત્તા. પવિસન્તસ્સ યાવ મઞ્ચપીઠાનં ઉપચારો, નિક્ખમન્તસ્સ તતો પટ્ઠાય યાવ પસ્સાવટ્ઠાનં વચ્ચકુટિચઙ્કમટ્ઠાનન્તિ ઇમિના અત્થેન યથા સંસન્દતિ, તથાવિધો પાઠોતિ આચરિયો.

૧૨૨. ઉપચારં ઠપેત્વાતિ ઇધ વુત્તઉપચારં ઠપેત્વા. ‘‘દસ્સનસવનૂપચારેપિ સન્થરન્તસ્સા’’તિ લિખિતં.

અનુપખજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નિક્કડ્ઢનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૨૬-૭. છસત્તકોટ્ઠકાનિ વાતિ એત્થ દ્વારકોટ્ઠકં અધિપ્પેતં. ‘‘નિક્ખમા’’તિ વચનં સુત્વાપિ અત્તનો રુચિયા નિક્ખમતિ, અનાપત્તિ; ઇધ અગ્ગિસાલાદિ એવ **ઉપચારો**તિ.

નિક્કડ્ઢનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. વેહાસકુટિસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૨૯. ‘‘પમાણમજ્ઝિમસ્સ ગલપ્પમાણે દિન્નતુલાપિ વેહાસકુટિયેવા’’તિ લિખિતં, ‘‘ન સા ઇધ અધિપ્પેતા’’તિ વુત્તં.

વેહાસકુટિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. મહલ્લકવિહારસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૩૫. યાવ દ્વારકોસાતિ દ્વારસમીપા, યાવ ભિત્તીતિ અત્થો, તં સુવુત્તં. **કવાટવિત્થારપ્પમાણો**તિ હત્થપાસસ્સાધિપ્પેતત્તા, સમન્તા કવાટવિત્થારપ્પમાણઉપચારસ્સ ગહિતત્તા અપરિપૂરઉપચારાપિ હોતિ. આલોકં કરોતીતિ આલોકં સન્ધેતિ પિધેતીતિ સન્ધિ એવ આલોકસન્ધિનામકા હોન્તિ. વાતપાનકવાટલેપકમ્મે અપ્પહરિતટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થિ.

૧૩૬. ઇટ્ઠકાતિ છદનકપાલાસિલાદિઇટ્ઠકા. **છદનૂપરી**તિ એત્થ પઠમં તાવ એકવારં અપરિસેસં છાદેત્વા પુન છાદનદણ્ડકે બન્ધિત્વા દુતિયવારં તથેવ છાદેતબ્બં. ‘‘તતિયવારચતુત્થવારે સમ્પત્તે દ્વે મગ્ગે અધિટ્ઠહિત્વા તતિયમગ્ગં આણાપેત્વા પક્કમિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં, તં ‘‘પુનપ્પુનં છાદાપેતી’’તિ ઇમિના યુજ્જતિ.

પોરાણા પન ‘‘પઠમવારેયેવ તયો મગ્ગે અધિટ્ઠાતું વટ્ટતિ, ચતુત્થતો પટ્ઠાય આપત્તિ પાચિત્તિયં, ચતુત્થલેપતો પટ્ઠાય આપત્તી’’તિ વદન્તિ. તત્થ છદને વુત્તવિધિનિદાનેન સમેતિ, લેપે વુત્તવિધિતિકચ્છેદેન સમેતિ. તથાપિ સો ન યુત્તોવ. **નિદાને, અટ્ઠકથાય**ઞ્ચ સિદ્ધલેપત્તા સબ્બસોવાપિ અચ્છન્ને, છન્નેવાપિ અનેકસો પરિયાયસ્સ તતિયસ્સેવ અધિટ્ઠાનન્તિ નો સમેતીતિ આચરિયો. ‘‘દ્વે મગ્ગે’’તિ, ‘‘દ્વે છદને’’તિ ચ ‘‘તતિયવારતો પટ્ઠાય એવં છાદાપેહી’તિ આણાપેત્વા પક્કમિતબ્બ’’ન્તિ ચ **ઉપતિસ્સત્થેરો** વદતિ કિર.

મહલ્લકવિહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૪૦. સપ્પાણકસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

સમત્તો વણ્ણનાક્કમેન ભૂતગામવગ્ગો દુતિયો.

૩. ઓવાદવગ્ગો

૧. ઓવાદસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૪૪. **કથાનુસારેના**તિ યો ભિક્ખુનોવાદકત્થિકો કિંસીલો કિંસમાચારો કતરકુલા પબ્બજિતોતિઆદિ કથાનુસારેનાતિ અત્થો. **સગ્ગમગ્ગગમનેપીતિ અપિ**-સદ્દેન મોક્ખગમનેપિ. ''**લક્ખણપ્પટિવેધપટિસંયુત્તો**''તિ અટ્ઠગરુધમ્માનુસારેન વત્તબ્બં ધમ્મકથં સન્ધાય વુત્તં.

૧૪૫-૧૪૭. **નિસ્સીમ**ન્તિ વિહારે બદ્ધસીમતો અઞ્ઞં અબદ્ધસીમં, ગામસીમાદિન્તિ અત્થો. ''**સુપિનન્તેનપી**''તિ ન સબ્બેસન્તિ ઇધ બાહુલ્લનયેન વુત્તં. છબ્બગ્ગિયા હિ કેચિ વીસતિવસ્સાપિ અત્થિ અતિરેકવીસતિવસ્સાપીતિ ઇમિના ઇમં મજ્ઝિમબોધિકાલે પઞ્ઞત્તન્તિ વિઞ્ઞાયતિ. ''**સીલવા હોતી**''તિ વત્વા તસ્સ ચતુબ્બિધત્તા ઇધ અધિપ્પેતસીલમેવ દસ્સેતું ''**પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો**''તિઆદિ વુત્તં. **ગણ્ઠાનુગણ્ઠિપદેસુ** ''સતિસંવરાદયો ઇધ નાધિપ્પેતા, તેન વિભઙ્ગપાઠં દસ્સેતિ અટ્ઠકથાચરિયો''તિ વુત્તં. **અત્થતો**તિ પાળિઅત્થતો. **કારણતો**તિ કારણૂપપત્તિતો, અટ્ઠકથાતોતિ અધિપ્પાયો. અથ વા **કારણતો**તિ ધમ્મતો, તેન અત્થતો ધમ્મતોતિ વુત્તં હોતિ. અથ વા **અત્થતો**તિ ફલતો. ''**કારણતો**તિ હેતુતો. ધમ્મપદમ્પિ જાતકેન સહા''તિ લિખિતં. **પઞ્હં કથેતુ**ન્તિ ''પઞ્હં પુટ્ઠો કથેતી''તિ એત્થ ભિક્ખુનિયા પુટ્ઠેન ''ન જાનામી''તિ ન સક્કા કથેતું. ''ન ખો પન તં ભગવન્ત''ન્તિ પાઠો. ''ન ખો પનેત''ન્તિ ચ લિખન્તિ, તં ન સુન્દરં. ''કાસાયવત્થવસનાયા''તિ વચનતો પારાજિકાયપિ ન વટ્ટતિ. ભિક્ખુનિયા કાયસંસગ્ગમેવ વુત્તં. મેથુનેન હિ ભિક્ખુનીદૂસકો હોતિ.

૧૪૮-૯. ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્ના નામ પરિવત્તલિઙ્ગા, પઞ્ચસતા સાકિયાનિયો વા. ''ધમ્મદેસનાપત્તિમોચનત્થં પના''તિ વચનતો માતુગામગ્ગહણેન સબ્બત્થ ભિક્ખુનીસઙ્ગહં ગચ્છતીતિ સિદ્ધં. ભિક્ખુનિગ્ગહણેન પન માતુગામો **તિરિયં તરણસિક્ખાપદે** (પાચિ॰ ૧૮૭-૧૯૦) સઙ્ગહિતો, ન અઞ્ઞત્થ. ''ઓસારેતબ્બા''તિ પાળિપાઠો, પાળિ ઓસારેતબ્બાતિ અત્થો . ''ઓસારેતબ્બ''ન્તિ અટ્ઠકથાપાળિ. એકસ્મિં ઠાને વન્દિતે દોસાભાવતો બહૂસુ એકાય વન્દિતે વટ્ટતીતિ ચે? ભિક્ખૂહિ કત્તબ્બં નત્થિ, ભિક્ખુનિયાયેવ કત્તબ્બં, તસ્મા ન વટ્ટતિ . ''**યત્થ કત્થચિ નિસિન્નાયા**તિ અન્તોદ્વાદસહત્થે નિસિન્નાયા''તિ વદન્તિ. **ન નિમન્તિતા હુત્વા ગન્તુકામા**તિ નિમન્તિતા હુત્વા ગન્તુકામા ભિક્ખૂ ઇધ નાધિપ્પેતા, વસ્સં ઉપગન્તુકામાવ અધિપ્પેતાતિ અત્થો. **યતો પના**તિ ભિક્ખુનીવિહારતો. **તત્થા**તિ ભિક્ખુનીવિહારે. કિઞ્ચાપિ ''ઓવાદદાયકા ભિક્ખૂ''તિ વચનતો ઓવાદદાયકેહેવ સભિક્ખુકો આવાસો હોતિ, ન સબ્બેહીતિ આપન્નો, તથાપિ અસતિ ભિક્ખુનોવાદકે ઓવાદસંવાસાનં અત્થાય યાચનત્થાય અવસ્સં ગન્તબ્બત્તા અઞ્ઞેહિપિ ભિક્ખૂહિ સભિક્ખુકોપિ સભિક્ખુકો એવાતિ વેદિતબ્બો. **સા રક્ખિતબ્બા**તિ વસ્સચ્છેદાપત્તિ રક્ખિતબ્બા. કસ્મા? **આપદાસુ હી**તિઆદિ. ''**અયં ઉપોસથો ચાતુદ્દસિકોતિ પુચ્છિતબ્બ**''ન્તિ વુત્તં, તમ્પિ તેરસિયંયેવ, એતરહિ પન ભિક્ખુનિયો ચાતુદ્દસિયંયેવ ગન્ત્વા ''કદા અય્ય ઉપોસથો''તિ પુચ્છન્તિ. ''જાયાયો વા જારિયો વા''તિ અધિપ્પાયેન વુત્તં કિર. ''ગચ્છેય્ય ચે, આપત્તી''તિ

પાઠો. **દ્વે તિસ્સોતિ** દ્વીહિ તીહિ. એકતો આગતાનં વસેન ‘‘તાહી’’તિ બહુવચનં વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો. ‘‘એકા ભિક્ખુની વા બહૂ ભિક્ખુની વા બહૂહિ ભિક્ખુનુપસ્સયેહિ ઓવાદત્થાય પેસિતા’’તિ વચનસ્સ વિત્થારો ‘‘ભિક્ખુનિસઙ્ઘો ચ અય્ય ભિક્ખુનિયો ચા’’તિઆદિના વુત્તો. ‘‘ભિક્ખુનિસઙ્ઘો ચ અય્ય ભિક્ખુનિયો ચા’તિઆદિ નાનાઉપસ્સયેહિ પેસિતાય વચન’’ન્તિ ચ ‘‘અપરિપુણ્ણસઙ્ઘપુગ્ગલનાનાવાસદુતિયવચનવસેન પઞ્ચક્ખત્તું ઉપસઙ્કમનં વુત્ત’’ન્તિ ચ લિખિતં. યસ્મિં આવાસે પાતિમોક્ખુદ્દેસો ન પવત્તતિ, તત્થાપિ યાચનં સમ્પટિચ્છિત્વા પુનદિવસે યેન પટિગ્ગહિતં, તેન ‘‘નત્થિ કોચિ ભિક્ખુ ભિક્ખુનોવાદકો સમ્મતો’’તિઆદિ વત્તબ્બં. અત્થિ ચે સમ્મતો, નિદ્દિસિતબ્બો. ‘‘સયમેવ ચે સમ્મતો, અહ’ન્તિ વત્તબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. સચે સમ્મતો વા ઓવાદપટિગ્ગાહકો વા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસતિ, અઞ્ઞેન આરોચાપેતબ્બન્તિ એકે, ‘‘અત્તનાપિ આરોચેતું વટ્ટતી’’તિ ચ વદન્તિ. કેસુચિ પોત્થકેસુ ‘‘અય્યાનં પવારેતી’’તિ લિખિતં, એવં સતિ ‘‘અય્યસ્સ પવારેમી’’તિ વત્તબ્બં, પોત્થકે નત્થિ.

ઓવાદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અત્થઙ્ગતસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૫૩. **મુનાતીતિ** જાનાતિ. **અન્તરધાયતિપીતિ** એત્થ તદુત્તમં ચે અત્થિ, તં પસ્સામિ, યં વિચિત્તં વા, તદત્થઞ્ચ. તગ્ઘ કારણં. સહ ઉપ્પાદમનન્તરા કિરિયા. યમા ચ તે મનસા કતત્ર નેત્વાતિ. યથા પાતો સિયા પાતો ભવં પાતોવ ઉદકતો ઉગ્ગન્ત્વા ઠિતં, તથા વિરોચમાનં અઙ્ગીરસં બુદ્ધં પસ્સ, ન કેવલં પદુમં વિય, વિરોચમાનં તપન્તમાદિચ્ચમિવન્તલિક્ખેતિ સમ્બન્ધો. અથ વા અઙ્ગીરસં બુદ્ધં પદુમંવ વિરોચમાનં સૂરિયંવ તપન્તં પસ્સ બુદ્ધં. યથા પાતો સિયા ફુલ્લમવીતગન્ધં કોકનુદસઙ્ખાતં પદુમં પસ્સસિ, તથા વિરોચમાનં અઙ્ગીરસં બુદ્ધં પસ્સ. ઉભયેનેવ હિ ભગવતો કન્તિ દીપિતાતિ કત્વા દીપિતગુણસુભં બુદ્ધં સક્કત્વા તં કન્તિં પૂજેય્ય. પૂજનેય્યતોપિ વીતિનામેય્ય ઇતિ લક્ખયે. ‘‘એકતો ઉપસમ્પન્નાયા’’તિ પાળિ.

૧૫૬. ‘‘એકતો ઉપસમ્પન્નાન’’ન્તિ અટ્ઠકથાપાઠો. ‘‘અભબ્બો ત્વ’’ન્તિઆદિવચનતો અનુકમ્પાવસેન સદ્ધિવિહારિકાદિં સદ્ધિકા વિહારા નિક્કડ્ઢાપેન્તસ્સ અનાપત્તિ વિય દિસ્સતિ. અભબ્બો હિ થેરો સઞ્ચિચ્ચ તં કાતું, ગવેસિતબ્બાવ એત્થ યુત્તીતિ કેચિ. થેરેન સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિતો પુબ્બે કતન્તિ મમ તક્કો.

અત્થઙ્ગતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ભિક્ખુનુપસ્સયસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૬૨. ‘‘એકરત્તમ્પિ વસન્તી’’તિ (પાચિ॰ ૧૬૧) વચનતો યત્થ રત્તિયં ન વસન્તિ, તત્થ ગન્ત્વા ઓવદિતું વટ્ટતીતિ એકે. યદિ એવં સઙ્કેતટ્ઠાનં ગન્ત્વા ઓવદિતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. ‘‘તતો અદ્ધયોજનેયેવ સભિક્ખુકો આવાસો ઇચ્છિતબ્બો’’તિ ન વત્તબ્બં. ભિક્ખુનોવાદકો ચે અદ્ધયોજનં ગન્ત્વા ઓવદિતુકામો હોતિ, ભિક્ખુનિસઙ્ઘો ચ અદ્ધયોજનં ગન્ત્વા સોતુકામો, ‘‘વટ્ટતી’’તિ વત્તબ્બં સિયા, તઞ્ચ ન વુત્તં, તસ્મા ન વટ્ટતિ. હેટ્ઠિમપરિચ્છેદેન પન ‘‘એકરત્તમ્પી’’તિ વુત્તં. તતો પટ્ઠાય ઉપસ્સયં હોતિ, ન ઉપસ્સયસઙ્ખેપેન કતમત્તેનાતિ વુત્તં હોતિ. યત્થ વાસૂપગતા ભિક્ખુનિયો, સો ઉપસ્સયસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, તત્થ ન ગન્ત્વા ઓવાદો દાતબ્બો. એકાવાસે દિવા વટ્ટતીતિ એકે, વિચારેત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બં.

ભિક્ખુનુપસ્સયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. આમિસસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૬૪. ''ઉપસમ્પન્નં સઙ્ઘેન અસમ્મત''ન્તિ પાળિવચનતો, ''સમ્મતેન વા સઙ્ઘેન વા ભારં કત્વા ઠપિતો''તિ અટ્ઠકથાવચનતો ચ અટ્ઠહઙ્ગેહિ સમન્નાગતો સમ્મતેન વા વિપ્પવસિતુકામેન ''યાવાહં આગમિસ્સામિ, તાવ તે ભારો હોતૂ''તિ યાચિત્વા ઠપિતો, તસ્સાભાવતો સઙ્ઘેન વા તથેવ ભારં કત્વા ઠપિતો અટ્ઠહિ ગરુધમ્મેહિ ઓવદિતું લભતિ, પગેવ અઞ્ઞેન ધમ્મેનાતિ સિદ્ધં. ''યો પન ભિક્ખુ અસમ્મતો ભિક્ખુનિયો ઓવદેય્ય, પાચિત્તિય''ન્તિ પગેવ ભારં કત્વા અટ્ઠપિતં સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. અભયગિરિવાસીનમ્પિ ઇદમેવ મતં, **અનુગણ્ઠિપદે** પન ઇમં નયં પટિક્ખિપિત્વા ''નત્થિ કોચી''તિઆદિના ''એતરહિ ઓવાદકો અસમ્મતો ભિક્ખુનોવાદકો નામા''તિ વત્વા ''યં પન **અન્ધકટ્ઠકથાયં** વુત્તં 'ઉપસમ્પન્નં સઙ્ઘેન કમ્મવાચાય અસમ્મતં, ભિક્ખુસઙ્ઘેન પન ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ અનુગ્ગહં કરોથ, ભિક્ખુનિયો ઓવદથ, ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ કરોથ ફાસુવિહારન્તિ એવં યાચિત્વા ઠપિતો ભિક્ખુસઙ્ઘં આપુચ્છિત્વા, તતો સો થેરો ભિક્ખુનિયો ઓવદતિ, એવરૂપં ભિક્ખુસઙ્ઘેન અસમ્મતન્તિ, તત્ર વુત્તનયેનેવ અત્થો ગહેતબ્બો''તિ વુત્તં. **પોરાણગણ્ઠિપદે** પન ''અસમ્મતો ગામં ઓવાદત્થાય આગતાનં ભિક્ખુનીનં વચનં સુત્વા પટિવચનં દેન્તો સઙ્ઘાનુમતિયા, ન ઞત્તિચતુત્થેના''તિ વુત્તં, તં **અનુગણ્ઠિપદમતેન** સમેતિ, **અન્ધકટ્ઠકથાયં** વુત્તવચનં તેન સમેતિ, તઞ્ચ પાળિવચનં, ન હિ ઓવાદપટિગ્ગાહકો, પાતિમોક્ખુદ્દેસકો વા ''પાસાદિકેન સમ્પાદેતૂ''તિ વચનમત્તેન ભિક્ખુનોવાદકો નામ હોતિ. હોતીતિ ચે, અનુપસમ્પન્નોપિ તત્તકેન વચનેન ''ભિક્ખુનોવાદકો હોતૂ''તિ વત્તબ્બો. હોતીતિ ચે, યં વુત્તં **ગણ્ઠાનુગણ્ઠિપદેસુ** ''અસમ્મતો નામ અસમ્મતભાવેન 'બહુસ્સુતો ત્વં ઓવદાહી'તિ સઙ્ઘેન ભારં કત્વા ઠપિતો''તિ. એત્થ બાહુસચ્ચેન કિં પયોજનં. **અનુગણ્ઠિપદેયેવ** ''અભયગિરિવાસી વદતીતિ સુત્વા સમ્મતેન વા આણત્તો ઓવદિતું લભતીતિ **ધમ્મસિરિત્થેરો** પચ્છા અનુજાનાતી''તિ વુત્તં. કિં બહુકાય. ''પાસાદિકેન સમ્પાદેતૂ''તિ એત્તકમત્તેન ભિક્ખુનોવાદકો હોતિ. **અટ્ઠકથાયં** ''ભારં કત્વા''તિ ઇમિના કિં પયોજનં, તત્તકમ્પિ વત્તું અઞ્ઞો ન લભતિ, તેન ચ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઠપેત્વા બાલં ગિલાનં ગમિકં અવસેસેહિ ઓવાદં ગહેતુ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૪૧૪) અયં પાળિ વિરુજ્ઝેય્ય. કથં? તસ્સ હિ ''ન, ભિક્ખવે, ઓવાદો ન પચ્ચાહરિતબ્બો''તિ (ચૂળવ॰ ૪૧૫) ચનતો સમ્મતાસમ્મતભાવેન નત્થિ કોચીતિ ''પાસાદિકેન સમ્પાદેતૂ''તિ વત્તબ્બં સિયા, વદન્તો ચ ઇધ પઠમેન આપત્તિયા કારેતબ્બો હોતીતિ. હોતુ અસમ્મતત્તા, અકતભારત્તા ચ. ઇમસ્સ ચ ભિક્ખુનોવાદકત્તે ઇમસ્સ ખીયનેન દુક્કટં સિયા, સબ્બમેતં અનિટ્ઠં, તસ્મા અટ્ઠકથાયં ''અયમેત્થ ભિક્ખુનોવાદકો નામા''તિ અવુત્તત્તા તથા ભારં કત્વા ઠપિતો ઓવદિતું લભતિયેવ, નાઞ્ઞોતિ આચરિયો.

આમિસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરદાનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૬૯. સાદિયિસ્સસીતિ પુચ્છા.

ચીવરદાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. ચીવરસિબ્બનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૭૬. વચ્ચેત્વાતિ ''તવ ઞાતિકાયા''તિ અવત્વા ''એકિસ્સા ભિક્ખુનિયા''તિ એત્તકમેવ વત્વા, તે હિ ''એકિસ્સા''તિ વચનં સુત્વા અઞ્ઞાતિકાય સન્તકસઞ્ઞિનો સિબ્બેસું. ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે ''ચીવરં નામ છન્નં ચીવરાનં અઞ્ઞતરં ચીવર''ન્તિ એત્તકમેવ પાળિ, તેન વુત્તં ''**ચીવરન્તિ યં નિવાસેતું વા પારુપિતું વા**''તિઆદિ. ''વિકપ્પનુપગં પચ્છિમ''ન્તિ ચ લિખિતં, સો પમાદલેખો.

ચીવરસિબ્બનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સંવિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૮૧. તા ભિક્ખુનિયો દૂસયિંસૂતિ વિપરિણામો કાતબ્બો.

૧૮૨-૪. સમ્પદન્તીતિ પદસા ગચ્છન્તિ. **વુત્તનયેનેવા**તિ ''સમ્પતન્તિ એત્થાતિ સમ્પાતો''તિઆદિના. પદગતે ઉપચારો ન લબ્ભતિ, અચ્ચાસન્નત્તા મિસ્સં વિય હોતીતિ. કુક્કુટવસ્સિતપરિચ્છિન્નો **મહાઅટ્ઠકથાયં**. ''તમ્પિ વોહારેના''તિ લિખિતં. ''યેભુય્યેન તથા સન્નિવેસો હોતીતિ કત્વા અટ્ઠકથાયં વુત્તં, તસ્મા ન પમાદલેખો''તિ ચ, ''ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન વુત્તં **અટ્ઠકથાયં**, તતો ઉદ્ધં અદ્ધયોજનલક્ખણસમ્પત્તં નામ હોતીતિ ગહેતબ્બ''ન્તિ ચ વુત્તં. ''કપ્પિયભૂમિ કિરાયં...પે॰... ન વદન્તી''તિ વુત્તં. દુદ્દસઞ્હેત્થ કારણં. કતરં પન તન્તિ? ''ગચ્છામાતિ સંવિદહતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વુત્તં. તત્થ ''ગચ્છામા''તિ વત્તમાનવચનન્તઞ્ચ, અમગ્ગે ભિક્ખુનુપસ્સયાદિમ્હિ ન સમ્ભવતિયેવ મનુસ્સાનં અન્તરઘરાદિમ્હિ મગ્ગસઙ્કેપગમનતો, ઉચ્ચાસયનાદિઉપ્પત્તિટ્ઠાનત્તા ચ. ન તિત્થિયસેય્યાય વા પબ્બજિતાવાસત્તા. **દ્વારે**તિ સમીપત્થે ભુમ્મં, તસ્મા તં દસ્સેતું પુન ''**રથિકાયા**''તિ આહ. સેસઅટ્ઠકથાયં ''એત્થન્તરે સંવિદહિતેપિ ભિક્ખુનો દુક્કટ''ન્તિ આગતત્તા ન સમેતિ. ''ગામન્તરે''તિ વચનતો અઞ્ઞગામસ્સ ઉપચારોક્કમને એવ આપત્તિ. ''અદ્ધયોજને''તિ વચનતો અતિક્કમનેયેવ યુત્તં.

૧૮૫. રટ્ઠભેદેતિ વિલોપે. **પોરાણગણ્ઠિપદે** ''તયોપિ સઙ્કેતા કાલદિવસમગ્ગવસેન, તત્થ પચ્છિમેનેવ આપત્તી''તિ વુત્તં. ''ઇમિના મગ્ગેના''તિ વિસ્સજ્જેત્વા અઞ્ઞેન ગચ્છન્તિ ચે, આપત્તિયેવાતિ અત્થો.

સંવિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. નાવાભિરુહનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૮૯. નદિયા કુતો ગામન્તરન્તિ ચે? ''**યસ્સા નદિયા**''તિઆદિમાહ. **ગામન્તરગણનાયા**તિ યસ્મિં ગામતિત્થે આરુળ્હો, તં ઠપેત્વા અઞ્ઞગામગણનાય. ''માતુગામોપિ ઇધ સઙ્ગહં ગચ્છતી''તિ આચરિયસ્સ તક્કો, તેનેવ ''ઉભયત્થ એકતો ઉપસમ્પન્નાય દુક્કટં, સિક્ખમાનાય સામણેરિયા અનાપત્તી''તિ ચ ન વુત્તં. એસેવ નયો અઞ્ઞેસુપિ એવરૂપેસુ.

૧૯૧. ''લોકસ્સાદમિત્તસન્થવવસેન કેળિપુરેક્ખારા સંવિદહિત્વા''તિ વુત્તત્તા અકુસલચિત્તં લોકવજ્જન્તિ વત્તબ્બન્તિ? ન વત્તબ્બં, ''કેળિપુરેક્ખારા''તિ વચનં યેભુય્યતાય વુત્તં. **પોરાણગણ્ઠિપદે** ચ ''તીણિ ચિત્તાનિ તિસ્સો વેદના''તિ વુત્તં, સંવિદહનકાલે વા કેળિપુરેક્ખારો ભિક્ખુ સંવિદહતિ, આપત્તિ ભિક્ખુનો ગામન્તરોક્કમને, અદ્ધયોજનાતિક્કમે વા. કુસલચિત્તો વા હોતિ પચ્ચવેક્ખન્તો, ચેતિયાદીનિ વા પસ્સન્તો, અબ્યાકતચિત્તો વા હોતિ કિલમથવસેન નિદ્દાયન્તોતિ તિચિત્તાનિ ગહિતાનીતિ વેદિતબ્બા.

નાવાભિરુહનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પરિપાચિતસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૯૨. ચેટકેતિ દારકે. તરુણપોતકેતિ પોરાણા. ‘‘પાપભિક્ખૂનં પક્ખુપચ્છેદાય ઇદં પઞ્ઞત્તં, તસ્મા પઞ્ચ ભોજનેયેવાપત્તિ વુત્તા’’તિ લિખિતં.

૧૯૪-૭. નિપ્ફાદિતન્તિ વિઞ્ઞત્તિયા ન હોતિ, કિન્તુ પરિકથાદીહિ, તસ્મા ઇમિના સિક્ખાપદેન અનાપત્તિ, તં સન્ધાય ‘‘**સબ્બત્થ અનાપત્તી**’’તિ વુત્તં. ‘‘કથાનુસારેન તત્થ પસીદિત્વા દેન્તિ, ઇદં પરિપાચિતં ન હોતિ, વટ્ટન્તી’’તિ પઠમસિક્ખાપદે વુત્તત્તાતિ **ધમ્મસિરિત્થેરો, ઉપતિસ્સત્થેરો** પન ‘‘ઇતરમ્પિ વટ્ટતિયેવા’’તિ આહ. **પોરાણગણ્ઠિપદે** પન ‘‘યસ્મા દેવદત્તો પકતિયા તત્થ ભિક્ખુનિપરિપાચિતં ભુઞ્જતિ, તસ્મા ઇમં અટ્ઠુપ્પત્તિં નિદાનં કત્વા ઇદં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્ત’’ન્તિ વુત્તં.

પરિપાચિતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. રહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૯૮. ‘‘ઉપનન્દસ્સ ચતુત્થસિક્ખાપદેન ચા’’તિ પાઠો.

રહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમત્તો વણ્ણનાક્કમેન ઓવાદવગ્ગો તતિયો.

૪. ભોજનવગ્ગો

૧. આવસથપિણ્ડસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૦૩-૪. પૂગસ્સાતિ પૂગેન. **કુક્કુચ્ચાયન્તો**તિ નિસ્સરણેનેત્થ ભવિતબ્બં, તં મયં ન જાનામાતિ સન્નિટ્ઠાનસ્સ કરણવસેન ‘‘કુક્કુચ્ચાયન્તો’’તિ વુચ્ચતિ. યથા હિ આયસ્મા ઉપાલિ નયગ્ગાહેન ‘‘અનાપત્તિ આવુસો સુપિનન્તેના’’તિ (પારા॰ ૭૮) આહ, તથા થેરોપિ ‘‘અનાપત્તિ ગિલાનસ્સા’’તિ કસ્મા ન પરિચ્છિન્દતીતિ? અનત્તાધિકારત્તા વિનયપઞ્ઞત્તિયા, ‘‘નાયં અત્તનો ઓકાસો’’તિ પટિક્ખિત્તત્તા, સિક્ખાપદસ્સ અપરિપુણ્ણત્તા. પઠમપારાજિકસિક્ખાપદે પરિપુણ્ણં કત્વા પઞ્ઞત્તેયેવ હિ સો થેરો ‘‘અનાપત્તિ સુપિનન્તેના’’તિ આહ ‘‘અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તા’’તિ વુત્તપદાનુસારેનાતિ. યસ્મા ઓદિસ્સ અયાવદત્થેવ દાયકાનં પીળા નત્થિ, તસ્મા ‘‘**અનોદિસ્સ યાવદત્થો**’’તિ વુત્તં.

૨૦૮. ‘‘અન્તરામગ્ગે એકદિવસ’ન્તિ એકંયેવ સન્ધાય વુત્ત’’ન્તિ ચ ‘‘**એસેવ નયો**તિ વુત્તનયમેવ દસ્સેતું ગન્ત્વા પચ્ચાગચ્છન્તો હીતિઆદિમાહા’’તિ ચ ‘‘સુદ્ધચિત્તો હુત્વા પકતિગમનેવ ભુઞ્જિતું લભતી’’તિ ચ ‘‘અગિલાનસ્સ ગિલાનસઞ્ઞિનો કાયેન સમુટ્ઠાતી’’તિ ચ લિખિતં.

આવસથપિણ્ડસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ગણભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૦૯-૨૧૮. ગુળ્હપટિચ્છન્નોતિ અપાકટોવ. **એકો પુત્તેના**તિ એકસ્સેકં ભત્તં ‘‘અહં અઞ્ઞેન નિમન્તિતો’’તિ ન વુચ્ચતિ. ‘‘**સચે એકતો ગણ્હન્તિ , ગણભોજનં હોતી**’’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૧૭-૨૧૮) વુત્તત્તા ચત્તારો ઉપાસકા ચત્તારો ભિક્ખૂ વિસું વિસું નિમન્તેત્વા હત્થપાસે ઠિતાનં ચે દેન્તિ, ગણભોજનં હોતિ એવાતિ એકે, તં ન યુત્તં વિય. ‘‘વિઞ્ઞત્તિતો પસવને ગણસ્સ એકતો ગહણે ઇમિના સિક્ખાપદેન આપત્તિ, વિસું ગહણે પણીતભોજનસૂપોદનવિઞ્ઞત્તીહી’’તિ લિખિતં. ‘‘વિઞ્ઞત્તિતો પસવનં અટ્ઠુપ્પત્તિવસેન **અટ્ઠકથાયં** અનુઞ્ઞાતં. સૂપોદનાદિવસેન તત્થ આપત્તિ એવા’’તિ વુત્તં, તં ન યુત્તં. કસ્મા? **પરિવારે** (પરિ॰ ૧૬૮) એવ દ્વિન્નં આકારાનં આગતત્તા, તસ્મા **અટ્ઠકથાયં** ‘‘અનુઞ્ઞાત’’ન્તિ દુવુત્તં. અટ્ઠુપ્પત્તિયંયેવ પાકટન્તિ ‘‘પદભાજને ન વુત્ત’’ન્તિ વત્તબ્બં. **એકતો ગણ્હન્તી**તિ ગહિતભત્તાપિ અઞ્ઞે યાવ ગણ્હન્તિ, તાવ ચે તિટ્ઠન્તિ, એકતો ગણ્હન્તિયેવ નામ. ‘‘ગચ્છતિ ચે, અનાપત્તી’’તિ વદન્તિ.

એત્થાહ – ‘‘પટિગ્ગહણમેવ હેત્થ પમાણ’’ન્તિ વુત્તં, અથ કસ્મા **પાળિયં** ‘‘ગણભોજનં નામ યત્થ ચત્તારો… પે॰… ભુઞ્જન્તિ, એતં ગણભોજનં નામા’’તિ (પાચિ॰ ૨૧૮) વુત્તન્તિ? વુચ્ચતિ – **યત્થા**તિ ઉપયોગત્થે ભુમ્મવચનં. **ચત્તારો**તિ ગણસ્સ હેટ્ઠિમપરિચ્છેદનિદસ્સનં. **પઞ્ચન્નં ભોજનાન**ન્તિ આપત્તિપ્પહોનકભોજનનિદસ્સનં. **અઞ્ઞતરેન ભોજનેન નિમન્તિતા**તિ અકપ્પિયનિમન્તનનિદસ્સનં. નિમન્તનવસેનેવ પન ગણભોજનસ્સ વુત્તત્તા ‘‘નિમન્તિતા ભુઞ્જન્તીતિ વુત્ત’’ન્તિ વુત્તં. ‘‘અઞ્ઞતરં ભોજનં વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જન્તી’’તિ પન ન વુત્તં અટ્ઠુપ્પત્તિયંયેવ પાકટત્તા. યં ભુઞ્જન્તીતિ એવં સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. તત્થ **ભુઞ્જન્તી**તિ પટિગ્ગાહકનિયમવચનં. ન હિ અપ્પટિગ્ગહિતકં ભિક્ખૂ ભુઞ્જન્તિ. ઇદં વુત્તં હોતિ ‘‘ગણસ્સ યતો પટિગ્ગહિતાહારભોજનહેતુ પાચિત્તિય’’ન્તિ. આગન્તુકપટ્ટં મોઘસુત્તેન સિબ્બિત્વા ઠપેન્તિ, તત્થ અનુવાતે યથા એકતલં હોતિ, તથા હત્થેહિ ઘટ્ટેતિ. **વલેતી**તિ આવટ્ટેતિ. **પરિવત્તન**ન્તિ સુત્તં ગણ્હન્તાનં સુખગ્ગહણત્થં સુત્તપરિવત્તનં કરોતિ, પટ્ટં સિબ્બન્તાનં સુખસિબ્બનત્થં પટ્ટપરિવત્તનઞ્ચ. નવચીવરકારકો ઇધાધિપ્પેતો, ન ઇતરોતિ. ‘‘બિમ્બિસારં આપુચ્છિત્વા સમ્ભારે કયિરમાનેયેવ કાલા અતિક્કન્તા, પચ્છા ગણભોજનસિક્ખાપદે પઞ્ઞત્તે ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છી’’તિ વદન્તિ, અઞ્ઞથા અટ્ઠકથાય વિરુજ્ઝનતો.

૨૨૦. ‘‘દ્વે તયો એકતોતિ યેપિ અકપ્પિયનિમન્તનં સાદિયિત્વા’’તિઆદિવચનેન અકપ્પિયનિમન્તનપચ્ચયા એવ અનાપત્તિ, વિઞ્ઞત્તિતો આપત્તિયેવાતિ દીપેતિ. અનિમન્તિતો ચતુત્થો યસ્સ તદેતં **અનિમન્તિતચતુત્થં**. એસ નયો સબ્બત્થ. **પવેસેત્વા**તિ નિસીદાપેત્વા. ચીવરદાનસમયલદ્ધકચતુક્કં ચીવરકારસમયલદ્ધકચતુક્કન્તિ એવમાદીનિ. **તાનિ ચા**તિ યેહિ ભોજનેહિ વિસઙ્કેતો નત્થિ, તાનિ. **મહાથેરે**તિ ઉપસમ્પન્ને. **અટ્ઠત્વા**તિ ઠિતેન નિમિત્તં દસ્સિતં હોતિ. **તત્થ તત્થ ગન્ત્વા**તિ રથિકાદીસુ ભિક્ખુસમીપે ગન્ત્વા. ઇમસ્મિં પન સિક્ખાપદે કત્થચિ પોત્થકે ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ચીવરદાનસમયે ગણભોજનં ભુઞ્જિતું. એવઞ્ચિદં ભગવતા ભિક્ખૂન’’ન્તિ પાઠો દિસ્સતિ. કત્થચિ ‘‘ભુઞ્જિતુ’’ન્તિ વત્વા ‘‘એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ઇમં સિક્ખાપદં ઉદ્દિસેય્યાથા’’તિ પાઠો, અયં સોભનો.

ગણભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૨૧. **અધિટ્ઠિતા**તિ નિચ્ચપ્પવત્તા. બદરચુણ્ણસક્કરાદીહિ યોજિતં **બદરસાળવં**. **કિરકમ્મકારેના**તિ કિરસ્સ કમ્મકારેન.

૨૨૬. "**વિકપ્પેત્વા ગણ્હાહી**"તિ એત્થાહુ **પોરાણત્થેરા** ''ભગવતો સમ્મુખા અવિકપ્પેત્વા ગેહતો નિક્ખમિત્વા રથિકાય અઞ્ઞતરસ્સ ભિક્ખુનો સન્તિકે વિકપ્પેસિ, વિકપ્પેન્તેન પન 'મય્હં ભત્તપચ્ચાસં ઇત્થન્નામસ્સ દમ્મી'તિ વત્તબ્બં, ઇતરેન વત્તબ્બં 'તસ્સ સન્તકં પરિભુઞ્જ વા યથાપચ્ચયં વા કરોહી'''તિ. **પઞ્ચસુસહધમ્મિકેસૂ**તિ સમ્મુખા ઠિતસ્સ સહધમ્મિકસ્સ યસ્સ વિકપ્પેતુકામો, તં સહધમ્મિકં અદિસ્વા ગહટ્ઠસ્સ વા સન્તિકે, સયમેવ વા ''પઞ્ચસુ સહધમ્મિકેસુ ઇત્થન્નામસ્સ વિકપ્પેમી''તિ વત્વા ભુઞ્જિતબ્બન્તિ એકે, એવં સતિ થેરો તસ્મિંયેવ નિસિન્નોવ તથા વાચં નિચ્છારેત્વા પટિગ્ગણ્હાતીતિ તક્કો દિસ્સતિ. **મહાપચ્ચરિયા**દીસુ પન પરમ્મુખા વિકપ્પનાવ વુત્તા, સા ''તેન હાનન્દ, વિકપ્પેત્વા ગણ્હાહી''તિ ઇમિના સમેતિ, તથાપિ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના) ''તસ્મા યો ભિક્ખુ પઞ્ચસુ સહધમ્મિકેસુ અઞ્ઞતરસ્સ 'મય્હં ભત્તપચ્ચાસં તુય્હં દમ્મી'તિ વા 'વિકપ્પેમી'તિ વા એવં સમ્મુખા વા 'ઇત્થન્નામસ્સ દમ્મી'તિ વા 'વિકપ્પેમી'તિ વા એવં પરમ્મુખા વા''તિ વચનતો સહધમ્મિકસ્સ સન્તિકે એવ વત્તબ્બં, ન સયમેવાતિ દિસ્સતિ. યસ્મા અયં પચ્છિમનયો **પોરાણગણ્ઠિપદેન**પિ સમેતિ, તસ્મા ઇધ માતિકાટ્ઠકથાનુસારેન અત્થો વેદિતબ્બો. એત્થ કિઞ્ચાપિ ''તે મનુસ્સા... પે॰... ભોજનમદંસૂ''તિ વચનતો અકપ્પિયનિમન્તનં પઞ્ઞાયતિ, તથાપિ થેરસ્સ કુક્કુચ્ચુપ્પત્તિકારણેન ભત્તેન સો નિમન્તિતોતિ વેદિતબ્બો. અઞ્ઞથા પરતો ''દ્વે તયો નિમન્તને એકતો ભુઞ્જતી''તિ વચનેન, અનાપત્તિવારેન ચ વિરુજ્ઝતિ.

૨૨૯. એત્થાયં વિચારણા – ''અઞ્ઞો મનુસ્સો પત્તં ગણ્હાતિ, ન દાતબ્બ''ન્તિ વચનતો અપરભાગે અકપ્પિયનિમન્તનેન નત્થિ પયોજનં, પુબ્બભાગેયેવ અકપ્પિયનિમન્તનેન પયોજનન્તિ **સ્વેપિ ભન્તે આગચ્છેય્યાથા**તિ એત્થ કતરં અકપ્પિયનિમન્તનં, તસ્મા અધિપ્પાયો ચેત્થ પમાણન્તિ. ન, ''પિણ્ડાય ચરિત્વા લદ્ધભત્તં ભુઞ્જતિ, આપત્તી''તિ વચનતોતિ. તત્થ ''સ્વેપિ ભન્તે''તિ એત્થ યથા વચનમત્તં અગ્ગહેત્વા અકપ્પિયનિમન્તનક્કમેન અત્થો ગહિતો, તથા ''પિણ્ડાય ચરિત્વા''તિ એત્થાપિ અન્તરા અકપ્પિયનિમન્તનેન લદ્ધભત્તં સન્ધાય વુત્તન્તિ અત્થો ગહેતબ્બો. પિણ્ડાય હિ ચરન્તં દિસ્વા ''એત્થ, ભન્તે, ભત્તં ગણ્હથા''તિ દિન્નમ્પિ અકપ્પિયનિમન્તનેન લદ્ધં નામ હોતિ. વોહારેન પન ''પિણ્ડાય ચરિત્વા લદ્ધભત્ત''ન્તિ વુચ્ચતિ, એવંસમ્પદમિદં દટ્ઠબ્બં. અઞ્ઞથા **માતિકાટ્ઠકથાયં** ''ગણભોજને વુત્તનયેનેવ પઞ્ચહિ ભોજનેહિ નિમન્તિતસ્સ...પે॰... પરસ્સ પરસ્સ ભોજને''તિ વુત્તવચનવિરોધો. ઇદઞ્હિ વચનં યેન પઠમં નિમન્તિતો, તતો પઠમનિમન્તિતં આદાય ગતો પરસ્સ પરસ્સ નિમન્તનકદાયકસ્સ ભોજનેતિ અત્થપરિદીપનતો નિમન્તનતો લદ્ધભત્તસ્સ ભોજનેયેવ આપત્તીતિ દીપેતિ. ''દ્વે તયો નિમન્તને એકતો''તિ વચનેનપિ સમેતિ, અઞ્ઞથા ''યેન નિમન્તિતો, તસ્સ ભોજનતો પરસ્સ ભોજને''તિ એત્તકં વત્તબ્બં સિયા, **પાળિયં** વા ''નિમન્તનેન એકતોભુઞ્જતી''તિ એત્તકં વત્તબ્બં સિયા. દુતિયનિમન્તનસ્સ પઠમભોજને આપત્તિપ્પસઙ્ગનિવારણત્થં "**યેન યેના**"તિઆદિ વુત્તં. નિમન્તનપટિપાટિયા ભુઞ્જતીતિ પાળીતિ ચે? ન, ''અનાપત્તિ નિચ્ચભત્તે''તિઆદિપાળિવિરોધતો.

ગણ્ઠિપદે પન ''પિણ્ડાય ચરિત્વા લદ્ધભત્તં કસ્મા ભુઞ્જિતું ન લભતીતિ ચે? 'પરમ્પરભોજનં નામ પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરેન ભોજનેન નિમન્તિતો, તં ઠપેત્વા પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરં ભોજનં ભુઞ્જતિ, એતં પરમ્પરભોજનં નામા'તિ વુત્તત્તા''તિ લિખિતં. યદિ એવં નિચ્ચભત્તાદિકમ્પિ ન વટ્ટતીતિ આપજ્જતીતિ નિચ્ચભત્તાદિ ઓદિસ્સકન્તિ ચે? તં ન, તદઞ્ઞસ્સ અત્તનો ધનેન નિપ્ફન્નસ્સ, સઙ્ઘતો લદ્ધસ્સ વા પાતો

પચનકયાગુ ચે ઘના હોતિ, તસ્સાપિ, એકકુટિકં ગામં ઉપનિસ્સાય વિહરતો ભિક્ખાચરિયવસેન લભિતબ્બનિચ્ચભત્તસ્સ ચ અકપ્પિયભાવપ્પસઙ્ગતો. તત્થ ભિક્ખાચરિયવસેન લદ્ધં ન કપ્પતિ નિમન્તનકાનં અપ્પસાદાવહનતોતિ ચે? ન, ''પઞ્ચ ભોજનાનિ ઠપેત્વા સબ્બત્થ અનાપત્તી''તિ વચનવિરોધતો. ખાદનીયમ્પિ હિ પરસ્સ ખાદિત્વા ભુત્તત્તા નિમન્તનભોજનં અભુઞ્જન્તો અપ્પસાદં કરોતિ એવ, તસ્મા અપ્પસાદાવહં અપ્પમાણં, તસ્મા નિચ્ચભત્તાદિ ઓદિસ્સકં ન સમ્ભવતિ. અપિચ હેટ્ઠા વુત્તનયેન સદ્ધિં ઇધ વુત્તનયેન સંસન્દિત્વા યં યં ખમતિ, તં તં ગહેતબ્બન્તિ સબ્બોપિ કેસઞ્ચિ આચરિયાનં વિનિચ્છયો. આચરિયસ્સ પન વિનિચ્છયો અન્તે આવિ ભવિસ્સતિ. ''ખીરં વા રસં વા પિવતો અમિસ્સમ્પીતિ અધિપ્પાયો''તિ વુત્તં. **ગણ્ઠિપદે** ''હેટ્ઠા ઓદનેનામિસ્સેત્વા ઉપરિ તિટ્ઠતી''તિ લિખિતં.

મહાઉપાસકોતિ ગેહસામિકો. **મહાઅટ્ઠકથાયં** ''આપત્તી''તિ વચનેન **કુરુન્દિયં** ''વટ્ટતી''તિ વચનં વિરુદ્ધં વિય દિસ્સતિ. ''દ્વિન્નમ્પિ અધિપ્પાયો **મહાપચ્ચરિયં** વિચારિતો''તિ લિખિતં. ''**ચારિત્તતો**તિ 'સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છા'તિ પરતો વત્તબ્બતો''તિ વુત્તં. વચીકમ્મં **અવિકપ્પનં**. એત્થ ''મહાઉપાસકો ભિક્ખૂ નિમન્તેતિ...પે॰... પચ્છા લદ્ધં ભત્તં ભુઞ્જન્તસ્સ આપત્તિ. પિણ્ડાય ચરિત્વા લદ્ધભત્તં ભુઞ્જતિ, આપત્તી''તિ **અટ્ઠકથાયં** વચનતો, ''કાલસ્સેવ પિણ્ડાય ચરિત્વા ભુઞ્જિમ્હા''તિ પાળિતો, **ખન્ધકે** ''ન ચ, ભિક્ખવે, અઞ્ઞત્ર નિમન્તને અઞ્ઞસ્સ ભોજ્જયાગુ પરિભુઞ્જિતબ્બા, યો પરિભુઞ્જેય્ય, યથાધમ્મો કારેતબ્બો''તિ (મહાવ॰ ૨૮૩) વચનતો ચ નિમન્તેત્વા વા પવેદેતુ અનિમન્તેત્વા વા, પઠમગહિતનિમન્તનસ્સ ભિક્ખુનો પઠમનિમન્તનભોજનતો અઞ્ઞં યં કિઞ્ચિ પરસન્તકં ભોજનં પરમ્પરભોજનાપત્તિં કરોતિ. અત્તનો સન્તકં, સઙ્ઘગણતો લદ્ધં વા અગહટ્ઠસન્તકં વટ્ટતિ, નિમન્તનતો પઠમં નિબદ્ધત્તા પન નિચ્ચભત્તાદિ પરસન્તકમ્પિ વટ્ટતિ. **ખન્ધકે** ''ન ચ , ભિક્ખવે...પે॰... યથાધમ્મો કારેતબ્બો''તિ (મહાવ॰ ૨૮૩) વચનં પરસન્તકભોજનવુત્તનિયમનં. તતો હત્થકોવ નો તક્કોતિ આચરિયો.

પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. કાણમાતાસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૧-૩. પટિયાલોકન્તિ પચ્છિમં દેસં. **પૂવગણનાયા**તિ અતિરિત્તપૂવગણનાયાતિ અત્થો. સચે ''અપાથેય્યાદિઅત્થાય સજ્જિત''ન્તિ સઞ્ઞાય ગણ્હાતિ, અચિત્તકત્તા સિક્ખાપદસ્સ આપત્તિ એવ. અથ ઉગ્ગહિતં ગણ્હાતિ, ન મુચ્ચતિયેવ. અસંવિભાગે પન અનાપત્તિ અકપ્પિયત્તા. અચિત્તકતા પઞ્ઞત્તિજાનનાભાવેનેવ, ન વત્થુજાનનાભાવેનાતિ એકે. ન, **માતિકાટ્ઠકથાયં** ''પાથેય્યાદિઅત્થાય સજ્જિતભાવજાનન''ન્તિ અઙ્ગેસુ અવુત્તત્તા. **પોરાણગણ્ઠિપદે** પનેવં વુત્તં ''એકેન વા અનેકેહિ વા દ્વત્તિપત્તપૂરેસુ ગહિતેસુ તેસં અનારોચનેન વા સયં વા જાનિત્વા યો અઞ્ઞં ગણ્હાતિ, તસ્સ દુક્કટં. એકતો તીસુ, ચતૂસુ વા પવિટ્ઠેસુ એકેન ચે દ્વેપત્તપૂરા ગહિતા, દુતિયે દ્વે ગણ્હન્તે પઠમો ચે ન નિવારેતિ, પઠમસ્સ પાચિત્તિયં. નિવારેતિ ચે, અનાપત્તિ, દુતિયસ્સેવ દુક્કટ''ન્તિ. સચે સઞ્ચિચ્ચ ન વદતિ, **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તનયેન પાચિત્તિયં, **માતિકાટ્ઠકથા**વસેન (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ કાણમાતાસિક્ખાપદવણ્ણના) દુક્કટં. ''અતિરેકપટિગ્ગહણ''ન્તિ તત્થ પઞ્ચમં અઙ્ગં વુત્તં, તસ્મા અપ્પટિગ્ગહિતત્તા ન પાચિત્તિયં, કત્તબ્બાકરણતો પન દુક્કટં. અઞ્ઞથા કિરિયાકિરિયં ઇદં આપજ્જતિ, અનિવારણં, અનારોચનં વા છટ્ઠઙ્ગં વત્તબ્બં સિયા. **એકનિકાયિકાનં વા**તિ એત્થ ''આસન્નવિહારભિક્ખૂ, આસન્નઆસનસાલાગતા વા સચે વિસભાગેહિ આનીતં ન પટિગ્ગણ્હન્તિ, 'આરામિકાદીનંયેવ વા દાપેન્તી'તિ જાનાતિ, યત્થ પરિભોગં ગચ્છતિ, તત્થ દાતું વટ્ટતી''તિ વુત્તં. ''દ્વત્તિપત્તપૂરા'તિ વચનતો પચ્છિઆદીસુ અધિકમ્પિ ગણ્હતો અનાપત્તી''તિ કેચિ

વિનયધરમાનિનો વદન્તિ, તં તેસંયેવ નિસીદતુ, આચરિયા પન ‘‘પચ્છિઆદીસુપિ ઉક્કટ્ઠપત્તસ્સ પમાણવસેન દ્વત્તિપત્તપૂરા ગહેતબ્બા. ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદકથા હેસા’’તિ વદન્તિ.

કાણમાતાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઠમપવારણસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૩૬. યાવદત્થપવારણાય પવારિતા કિઞ્ચાપિ ‘‘પવારિતા’’ઇચ્ચેવ અધિપ્પેતા અટ્ઠુપ્પત્તિયાવ, અથ ખો પચ્છિમાવ ઇધાધિપ્પેતા.

૨૩૭. ‘‘અલમેતં સબ્બ’’ન્તિ વુત્તત્તા અતિરિત્તં નામ હોતિ. ભિક્ખુસ્સ ઇદમ્પિ તે અધિકં, ઇતો અઞ્ઞં ન લચ્છતીતિ કિર અત્થો.

૨૩૮-૯. ‘‘અસનં પઞ્ઞાયતી’’તિ એતેનેવ ‘‘ભુત્તાવી’’તિ એતસ્સ સિદ્ધત્તા વિસું અત્થસિદ્ધિ નત્થિ. યદિ અત્થિ, અઙ્ગાનં છક્કત્તદસ્સનન્તિ. **વુત્તમ્પિ ચેતન્તિ**આદિ પવારણઙ્ગાનં પઞ્ચકત્તદસ્સનં. **વરકો**તિ યો કોચિ વરકો. ‘‘**પવારણં પન જનેતિયેવા**તિ વિસું સિત્થં વોદકં કરોન્તિ, પવારણં ન જનેતિ. યાગું વા પિવન્તો પઠમં ઉદકં પિવતિ, વટ્ટતિ. અવસિટ્ઠં હેટ્ઠાસિત્થં પવારણં ન જનેતી’’તિ લિખિતં. **ઉપતિસ્સત્થેરો** ‘‘જનેતિયેવા’’તિ વદતિ, તં ન ઇચ્છન્તિ આચરિયા. **ભજ્જિતપિટ્ઠ**ન્તિ તણ્ડુલચુણ્ણમેવ. ભજ્જિતસત્તુયો પિણ્ડેત્વા કતમોદકો **સત્તુમોદકો**.

‘‘યાગુસિત્થમત્તાનેવ દ્વે…પે॰… પટિક્ખિપતિ, ન પવારેતી’’તિ વુત્તત્તા પરચક્કમચ્છાદયો પક્ખિપિત્વા પક્કયાગું પિવન્તો સચે અઞ્ઞં તાદિસંયેવ પટિક્ખિપતિ, પવારણા ન હોતીતિ કિર **ધમ્મસિરિત્થેરો**. સચે અઞ્ઞં પટિક્ખિપતિ, ન પવારેતિ. કસ્મા? અસનસઙ્ખાતસ્સ વિપ્પકતભોજનસ્સાભાવતો. ભોજનસાલાયં ભુઞ્જન્તો ચે, અત્તનો અપાપુણનકોટ્ઠાસં અભિહટં પટિક્ખિપતિ, ન પવારેતિ. કામં પટિક્ખિપતિ, પત્તે પન આરામિકો આકિરતિ, તતો ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ. ઇદઞ્હિ બુદ્ધપ્પટિકુટ્ઠઅનેસનાય ઉપ્પન્નેયેવ સઙ્ગહં ગચ્છતિ. યથા હિ સઙ્ઘતો ઉદ્ધટપિણ્ડં દુસ્સીલો દેતિ, તં પટિક્ખિપતિ, ન પવારેતિ, એવંસમ્પદમિદં. ‘‘વિસભાગો લજ્જી ચે દેતિ, તં તેન સમ્ભોગં અકત્તુકામતાય પટિક્ખિપતિ, પવારેતીતિ અપરે’’તિ વુત્તં. **પરિવેસનાયા**તિ ભત્તગ્ગે. ‘‘મંસેન રસં, મંસઞ્ચ રસઞ્ચ મંસરસન્તિ આપજ્જનતો ‘મંસરસ’ન્તિ વુત્તે પટિક્ખેપતો હોતિ, મંસસ્સ રસં મંસરસન્તિ વિગ્ગહો નાધિપ્પેતો’’તિ વુત્તં. **મંસકરમ્બકો નામ…પે॰… વટ્ટતી**તિ સુદ્ધયાગુ એવ હોતિ. અપ્પવારણમિસ્સકકરમ્બકોયેવ હોતિ, તસ્મા ન પવારેતિ, તેન વુત્તં પરતો ‘‘ઇદઞ્ચ કરમ્બકેન ન સમાનેતબ્બ’’ન્તિઆદિ, તસ્મા ‘‘તં અભિહરિત્વા કઞ્ચિયં ગણ્હથા’તિ વદન્તં પટિક્ખિપતિ, પવારણા ન હોતી’’તિ ચ ‘‘મિસ્સકયાગું ગણ્હથા’તિ અવુત્તત્તા ‘સમ્મિસ્સિતં વિસું કત્વા દેતી’તિ વુત્તત્તા’’તિ ચ વુત્તં, યસ્મા **યાગુમિસ્સક**ન્તિ એત્થ પદદ્વયે પવારણારહસ્સ નામગ્ગહણં નત્થિ, તસ્મા તત્ર ચે યાગુ બહુતરા વા હોતિ સમસમા વા, ન પવારેતિ. કસ્મા? તત્થ અભિહારકપટિક્ખેપકાનં યાગુસઞ્ઞત્તા. યાગુ ચે મન્દા, ભત્તં બહુતરં, પવારેતિ. કસ્મા? તેસં ઉભિન્નમ્પિ તત્થ ભિન્નસઞ્ઞત્તાતિ તક્કો આચરિયસ્સ. **ભત્તમિસ્સકે** પવારણારહસ્સ નામસ્સ સબ્ભાવતો સબ્બદા પવારેતિ એવ. મિસ્સકે પન વુત્તનયેન કારણં વત્તબ્બં. **વિસું કત્વા દેતી**તિ યથા ભત્તસિટ્ઠં ન પતતિ, તથા ગાળ્હં હત્થેન પીળેત્વા પરિસ્સાવેત્વા દેતિ.

અકપ્પિયકતન્તિ એત્થ ‘‘કપ્પિયં અકારાપિતેહિ કદલિપ્ફલાદીહિ સદ્ધિં અતિરિત્તં કપ્પિયં કારાપેત્વાપિ તં કદલિપ્ફલાદિં ઠપેત્વા અવસેસં ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. અમિસ્સકરસત્તા પુન તાનિ કપ્પિયં કારાપેત્વા અઞ્ઞસ્મિં ભાજને

ઠપેત્વા અતિરિત્તં કારેત્વા ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. કસ્મા? પુબ્બે તેસુ વિનયકમ્મસ્સ અનારુળ્હત્તા''તિ વદન્તિ. ''ભુત્તાવિના ચ પવારિતેન આસના વુટ્ઠિતેન કત''ન્તિ વચનતો ભુત્તાવિના અપ્પવારિતેન આસના વુટ્ઠિતેન કત્તબ્બન્તિ સિદ્ધં, તસ્મા ''પાતોવ અદ્ધાનં ગચ્છન્તેસુ દ્વીસુ એકો પવારિતો અવુટ્ઠિતો તત્થ નિસીદતિ, સો ઇતરેન પિણ્ડાય ચરિત્વા લદ્ધં ભિક્ખં અત્તના અભુત્વાપિ 'અલમેતં સબ્બ'ન્તિ કાતું લભતિ એવા''તિ વુત્તં, તં સુક્કપક્ખે ''ભુત્તાવિના કતં હોતી''તિ ઇમિનાવ સિદ્ધં, તસ્મિં પક્ખે અત્તનો સત્તઙ્ગાનિ ન પૂરેન્તિ, કણ્હપક્ખે પટિભાગેન સત્ત વુત્તાનીતિ વેદિતબ્બં. ભુત્તાવિના અપ્પવારિતેન આસના વુટ્ઠિતેન, અવુટ્ઠિતેન વા કતં હોતિ, વટ્ટતિ. ''પવારિતેન આસના અવુટ્ઠિતેનેવા''તિ ઇમં પન અત્થવિકપ્પં દીપેતું ''સત્તઙ્ગાનિ વુત્તાની''તિપિ વત્તું વટ્ટતિ. સો પુન કાતું ન લભતિ પઠમં કતસ્સ પુન તેનેવ કત્તબ્બપ્પસઙ્ગતો. યઞ્ચ અકતં, તં કત્તબ્બન્તિ હિ વુત્તં. અથ સોવ પઠમો પુન કત્તુકામો હોતિ, અઞ્ઞસ્મિં ભાજને પુબ્બે અકતં કાતું લભતિ. દુતિયો પઠમભાજનેપિ કાતું લભતિ. ''યેન અકતં, તેન કાતબ્બ''ન્તિ હિ વુત્તં. ઇમમેવત્થં સન્ધાય ''યેન યં પઠમં કપ્પિયં કતં, તમેવ સો પુન કાતું ન લભતિ, અઞ્ઞેન કાતબ્બ''ન્તિ લિખિતં. તત્થ **ત**ન્તિ તં પઠમં કતન્તિ અત્થો. **પેસેત્વા કારેતબ્બ**ન્તિ એત્થ અનુપસમ્પન્નો ચે ગતો, તત્રટ્ઠેન એકેન ભિક્ખુના પટિગ્ગાહેત્વા અપરેન કારેતબ્બન્તિ તત્થ એકોવ એવમેવ કાતું ન લભતીતિ. ''યં કિઞ્ચિ ગિલાનં ઉદ્દિસ્સા'તિઆદિવચનતો વિહારાદીસુ ગિલાનસ્સ પાપુણનકોટ્ઠાસમ્પિ ગિલાનાતિરિત્તં નામ, તસ્મા વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. **આહારત્થાયા**તિ વિકાલે એવાતિ એકે.

૨૪૧. કાયકમ્મં અજ્ઝોહરણતો. વચીકમ્મં વાચાય ''અતિરિત્તં કરોથ ભન્તે''તિ અકારાપનેનાતિ વેદિતબ્બં.

પઠમપવારણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. દુતિયપવારણસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૪૩. સાધારણમેવાતિ સબ્બપવારણાનં સાધારણં ''યાવત્તકં ઇચ્છસી''તિ ઇદં.

દુતિયપવારણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વિકાલભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૪૭-૯. નટાનં નાટકાનિ **નટનાટકાનિ**, સીતાહરણાદીનિ. મૂલઞ્ચ તં ખાદનીયઞ્ચાતિ **મૂલખાદનીયં**. એસ નયો સબ્બત્થ. **પિટ્ઠ**ન્તિ ચુણ્ણં. **ખારકમૂલ**ન્તિ યૂપસમૂલં. **ચચ્ચુમૂલં** નેળિયમૂલં. **તમ્બકં** વચં. **તણ્ડુલેય્યકં** ચૂળકુહૂ. **વત્થુલેય્યકં** મહાકુહૂ. **વજકલિ** નિકોટ્ઠં. **જજ્ઝરી** હિરતો.

કોટ્ઠં **જરટ્ઠં** વુચ્ચતિ. **ગણ્ઠિ** મુહુકુલમુદુ વિચયત્થ વજમુજુ વદુળવિ.

વજ્જયેતિમે કિંસુકં, હલિદ્દિ. **કસેરુકો**, કટિબલવન્તિ તસ્સ નામં. **અમ્બાટકં** અમૂલકં પિઢલ કક્કુલ. **મસાલુ** કિનળ. **આલુવ** કળિ તટ્ઠિઅળિ અલસ કટિસ્સલ નમેદતિ મેર. **સિગ્ગુ** સીરિ કોળ કાલકં નેકળવિ. **ખીરવલ્લિકન્દો** તુમૂરોરિયો હોતિ. સઙ્ખતો ધોવનમેવ. અયં ''પરિસઙ્ખારો''તિ લિખિતં. **ખીરકાકોલી** કિરિકવેળિ. **જીવિકં** જીવિહિ. **ઉસભક** ઉમ્મસુવિયિ.

હિન્તાલં કિતિલિ. **કુન્તાલ** તોહો તિલિસતા પદિકળિરો પટસેવલકળિ. કરમન્દકં કરમ્બ દણ્ડોકિર ઉદકજોતિ કણ્ડકો. ‘‘સિઙ્ઘતકોતિપિ વુચ્ચતી’’તિ લિખિતં. **ફગ્ગવ** હકિળિ. **નત્તમાલન્તિ** કરઞ્જિ.

સેલ્લુ લોહોલિયં. **કાસમદ્દક** કુદ્દવવલિ અનસિકિન. **ઉમ્માદિય** મેલેલિદિય. **ચીનમુગ્ગો** વેનમુત્તિ હુરમુગ્ગ. **રાજમાસો** માહવિલિતિ. **અગ્ગિમન્તો** મુઞ્જિ. સુનિપણ્ણકો તિપિલવનિનાળિકા તિલક. **ભૂમિયં જાતલોણી**તિ એત્થ લોણીનામસ્સ સાધારણત્તા ‘‘ભૂમિય’’ન્તિ વિસેસેત્વા વુત્તં. **બ્રહ્મીપત્તં** દેમેતેયે પણસા. ‘‘**દીપવાસિનો વદન્તી**’’તિ સિથિલં કત્વા કસ્મા વુત્તન્તિ ચે? ‘‘ખાદનીયત્થં ફરતીતિ લક્ખણેન અસમાનત્તા’’તિ વુત્તં. પદેલિવિનિતેકિ. **સુલસિપણ્ણ**ન્તિ તસાપલિકં.

અગન્ધિકપુપ્ફં કરિસ્સયેતિ ચેકવાદિદપુપ્ફં ચેલેપતિમલં. **જીવન્તીપુપ્ફં** જીવિતન્દિગમલ. **બકુલ** મુથુવલ. **કુય્યક** પુનપુન્નામપુન્નરા, જાતિસુમન. **નવમાલિકા** ચેહેમલ.

તિન્તિણિક કચિની વિલેયિ. **માતુલુઙ્ગ** લવનો. **પુસ્સફલ** સુપુલિ. **તિમ્બરૂસક** તિગિબ્બેરેહિતિ સુસતુધુત. **તિપુસવાતિઙ્ગણ** ધુતતિકેણ પટિયિ. **ચોચ** વરિયિયેલિ. **મોચ** અતિરેલિ. **ગોઠફલં** પૂવફલન્તિ એકે. કોઠસે કિર **અચ્છિવ**.

અસમુસ્સિ **બિમ્બ** ઇતિ કેચિ. **કાસ્મરી**તિ સેપણ્ણિ. અતિતેમેતિ કરિયમેતિસ્સ. **જાતિફલં** કતંમેતિ. **કટુકફલં** તિરિરક.

તરુણફલં કિરિઉપુલુ. **પોક્ખરટ્ઠિ** કિઞ્ચક્ખટ્ઠિ. **સિદ્ધત્થકં** સાસપં સેતવણ્ણં. **રાજિકં** રત્તં હોતિ.

હિઙ્ગું હિઙ્ગુજતુન્તિ સબ્બાપિ હિઙ્ગુવિકતિયો. એત્થ હિઙ્ગુજતુ નામ પત્તસાખા પચિત્વા કાતબ્બા. સાખા પચિત્વા કતા સિપાટિકા. અઞ્ઞેહિ મિસ્સેત્વા કતાતિ કેચિ. **તકં** કઠજન્તિ અગ્ગિકેળિનિ. નિકિતિસ્સાકાલેસયો. તિમેર, **તકપત્તિ** પસાખાપત્તે પચિત્વા કાતબ્બા. ‘‘**તકપણ્ણિ** સાવતિ એવ કાતબ્બા’’તિ લિખિતં.

વિકાલભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સન્નિધિકારકસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૫૩. અપરજ્જુ સન્નિધિ નામ હોતીતિ અત્થો. **અજ્જ પટિગ્ગહિત**ન્તિ ન કેવલં પટિગ્ગહિતમેવ, અથ ખો ઉગ્ગહિતકમ્પિ, તેનેવ **અટ્ઠકથાયં** ‘‘પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ એવં સન્નિધિકતં યં કિઞ્ચિ યાવકાલિકં વા યામકાલિકં વા અજ્ઝોહરિતુકામતાય ગણ્હન્તસ્સ પટિગ્ગહણે તાવ આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ વુત્તં. યદિ તં પઠમમેવ પટિગ્ગહિતં, ‘‘પટિગ્ગહણે તાવા’’તિ ન વત્તબ્બં, તસ્મા વેદિતબ્બમેતં ‘‘અત્તનો કાલે ગહિતં અજ્જ પટિગ્ગહિત’ન્તિ વુત્ત’’ન્તિ.

એત્થાહ – યથા પઞ્ચ ભેસજ્જાનિ ઉગ્ગહિતકાનિ અનધિપ્પેતાનિ. સત્તાહાતિક્કમે અનાપત્તિ અનજ્ઝોહરણીયત્તા, તથા ઇધાપિ ઉગ્ગહિતકં નાધિપ્પેતન્તિ? એત્થ વુચ્ચતિ – **ભેસજ્જસિક્ખાપદે** (પારા॰ ૬૧૮ આદયો) ઉગ્ગહિતકં નાધિપ્પેતન્તિ યુત્તં અત્તનો કાલાતિક્કમનમત્તેન તત્થ આપત્તિપ્પસઙ્ગતો. એત્થ ન યુત્તં

અત્તનો કાલાતિક્કમનમત્તેન આપત્તિપ્પસઙ્ગાભાવતો. અજ્ઝોહરણેનેવ હિ એત્થ આપત્તીતિ અધિપ્પાયો, તસ્મા અનુગણ્ઠિપદમતેન અજ્જ ઉગ્ગહેત્વા પુનદિવસે ભુઞ્જન્તો દ્વે આપત્તિયો આપજ્જતિ.

તત્રાયં વિચારણા – અત્તના ભુઞ્જિતુકામો અજ્જ ઉગ્ગહેત્વા પુનદિવસે ભુઞ્જતિ, દ્વે આપત્તિયો આપજ્જતિ. સામણેરાદીનંયેવ અત્થાય ઉગ્ગહેત્વા ગહિતં પુનદિવસે પટિગ્ગહેત્વા ભુઞ્જન્તો આપત્તિયા ન કારેતબ્બોતિ. **પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ એત્થાયમધિપ્પાયો – સચે બેલટ્ઠસીસો વિય દુતિયતતિયાદિદિવસત્થાય અજ્જ પટિગ્ગહેત્વા સામણેરાદીનં ગોપનત્થાય દેતિ, તસ્સ પુનદિવસે અજ્ઝોહરણત્થં પટિગ્ગહણે આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ સમ્ભવતિ. સયમેવ સચે તં ગોપેત્વા ઠપેતિ, પુનદિવસે પતિતં કચવરં દિસ્વા વિમતિવસેન વા પટિગ્ગણ્હતો પટિગ્ગહણતોવ આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ સમ્ભવતિ. નો ચે પટિગ્ગણ્હાતિ, તં દુક્કટં નત્થિ. ''ઇદઞ્હિ 'એકં પાદં અતિક્કામેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા'તિઆદિ વિયા''તિ વુત્તં. યો પન એકપ્પહારેનેવ દ્વેપિ પાદે અતિક્કામેતિ, તસ્સ તં થુલ્લચ્ચયં નત્થિ, એવંસમ્પદમિદન્તિ વેદિતબ્બં. એત્થ પટિગ્ગહિતભાવં અવિજહન્તમેવ સન્નિધિં જનેતીતિ **ધમ્મસિરિત્થેરો**, તં ''પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ **પાળિયા** વિરુજ્ઝતિ. કપાલેન પીતો પન સ્નેહો અબ્બોહારિકો. કિઞ્ચાપિ ઉણ્હે ઓતાપેન્તસ્સ પગ્ઘરતિ, તથાપિ ''ભેસજ્જસિક્ખાપદે વિયા''તિ વુત્તં. ઇતરથા કપાલેન પીતા સપ્પિઆદયોપિ સત્તાહાતિક્કમે આપત્તિં જનેય્યુન્તિ. **સયં પટિગ્ગહેત્વા**તિ ઇધાપિ પુબ્બે વુત્તવિધિયેવ. દુદ્ધોતપત્તકથાપિ એતેન સમેતિ વિય . **આહારત્થાયા**તિ કાલેપિ લબ્ભતિ. **પકતિઆમિસે**તિ કપ્પિયામિસે. **સામિસેન મુખેન અજ્ઝોહરતો દ્વે**તિ ''હિય્યો પટિગ્ગહિતયામકાલિકં અજ્જ પુરેભત્તં સામિસેન મુખેન અજ્ઝોહરતો દ્વે પાચિત્તિયાની''તિ લિખિતં. અજ્જ પટિગ્ગહિતં યાવકાલિકમ્પિ હિ યામાતિક્કન્તપાનકેન સંસટ્ઠં સન્નિધિં કરોતિ. અકપ્પિયમંસેસુ મનુસ્સમંસે થુલ્લચ્ચયં, સેસમંસે દુક્કટઞ્ચ વડ્ઢતિ.

૨૫૫. સત્તાહકાલિકં યાવજીવિકં આહારત્થાયાતિ કાલેપિ દુક્કટમેવ સન્નિધિં અનાપજ્જનતોતિ કેચિ. તદહુ પટિગ્ગહિતં તદહુ પુરેભત્તં વટ્ટતીતિ ચે? ન, પાળિયમ્પિ અટ્ઠકથાયમ્પિ વિસેસસ્સ નત્થિતાય. ભેસજ્જસિક્ખાપદે પુરેભત્તં યથાસુખં પરિભુઞ્જનં વુત્તન્તિ ચે? આહારે સપ્પિઆદિ સઙ્ગહં યાતિ, તેન તગ્ગતિકવસેન વુત્તં, ન ભેસજ્જવસેન વુત્તન્તિ **ઉપતિસ્સો**.

સન્નિધિકારકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પણીતભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૫૯. અકપ્પિયસપ્પિનાતિ યેસં મંસં ન કપ્પતિ, તેસં સપ્પિના. ''વસાતેલઞ્હિ ઠપેત્વા અકપ્પિયસપ્પિ નામ નત્થી''તિ લિખિતં. **વિસઙ્કેતન્તિ** એત્થ ''સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિપિ ન હોતી''તિ વુત્તં. **કાયિકાની**તિ કાયેન આપજ્જિતબ્બાનિ.

૨૬૧. મહાનામસિક્ખાપદેન કારેતબ્બોતિ સઙ્ઘવસેન પવારિતે ભેસજ્જત્થાય સપ્પિઆદિપઞ્ચકં વિઞ્ઞાપેતિ ચે, તત્થ ''ન ભેસજ્જેન કરણીયેન ભેસજ્જ''ન્તિ એત્થ સઙ્ગહં ગચ્છતિ, તસ્મા ''તેન પાચિત્તિય''ન્તિ વુત્તં. પાળિમુત્તકેસુ ''ભિક્ખુનીનમ્પિ દુક્કટ''ન્તિ લિખિતં.

પણીતભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દન્તપોનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૬૪-૫. મુખદ્વારન્તિ કણ્ઠનાળિ. **ઉચ્ચારણમત્તન્તિ** ઉક્ખિપિતબ્બમત્તકં. **કસટં છડ્ડેત્વાતિ** સમુદાચારવસેન, અછડ્ડિતેપિ ''વટ્ટતી''તિ વુત્તં. **હત્થપાસાતિક્કમન્તિ** દાયકસ્સ. **ભિક્ખુસ્સ દેતીતિ** અઞ્ઞસ્સ ભિક્ખુસ્સ. **કઞ્ચિકન્તિ** યં કિઞ્ચિ દ્રવં. **પત્તો પટિગ્ગહેતબ્બોતિ** ભૂમિયં ઠપિતે અભિહારાભાવતો. ''યથા પઠમતરં પતિતથેવે દોસો નત્થિ, તથા આકિરિત્વા અપનેન્તાનં પતિતથેવેપિ અભિહટત્તા નેવત્થિ દોસો''તિ લિખિતં. **ચરુકેનાતિ** ખુદ્દકપિણ્ડેન. **જાગરન્તસ્સપીતિ** ''**અપિ**-સદ્દેન સુત્તસ્સપી''તિ લિખિતં. **કેચીતિ** અભયગિરિવાસિનો. તેહિ કાયસંસગ્ગે કાયપટિબદ્ધેનાપિ તપ્પટિબદ્ધેનાપિ થુલ્લચ્ચયાપત્તિ દસ્સિતા એવાતિ અત્થો. **કાયપટિબદ્ધપટિબદ્ધેનાતિ** વચનમત્તમેવેતં. ''**સત્થકેનાતિ** પટિગ્ગાહિતકેના''તિ લિખિતં, તં દુલ્લિખિતં સતિપિ મલે પુન પટિગ્ગહેતબ્બકિચ્ચાભાવતો. **કેસઞ્ચિ અત્થાયાતિ** અનુપસમ્પન્નાનં અત્થાય. ''સામણેરસ્સ હત્થં કુક્કુમત્તમેવ તં પરિચ્ચત્ત''ન્તિ લિખિતં.

પટિગ્ગહણુપગભારં નામ મજ્ઝિમપુરિસેન ઉક્ખિપિતબ્બકં. **મૂલપટિગ્ગહણમેવ વટ્ટતીતિ** એત્થ ''મચ્છિકવારણત્થન્તિ વુત્તત્તા 'અભુઞ્જનત્થાયાપિ પટિગ્ગહેત્વા ગહિતે વટ્ટતી'''તિ યે વદન્તિ, તે વત્તબ્બા ''સીસમક્ખનતેલં પટિગ્ગહેત્વા 'ઇદં સીસમક્ખન'ન્તિ અનાભોગેનેવ સત્તાહં અતિક્કામેન્તસ્સ કિં નિસ્સગ્ગિયં ભવેય્યા''તિઆદિ, સુત્તાધિપ્પાયો પન એવં ગહેતબ્બો ''મચ્છિકવારણત્થં બીજન્તસ્સ તસ્મિં લગ્ગરજાદિમ્હિ પત્તે પતિતે સુખં પરિભુઞ્જિતું સક્કા'તિ સઞ્ઞાય પુબ્બે પટિગ્ગાહિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. **પરિવત્તનકથાયં** ''અમ્હાકં તણ્ડુલેસુ ખીણેસુ એતેહિ અમ્હાકં હત્થગતેહિ સામણેરસન્તકેહિપિ સક્કા પતિટ્ઠપેતુ'ન્તિ ભિક્ખૂનં ચિત્તુપ્પાદો ચે સમ્ભવતિ, 'પરિવત્તનં સાત્થક'ન્તિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**''તિ વુત્તં. યદિ એવં સુદ્ધચિત્તાનં નિરત્થકન્તિ આપન્નમેવ, તથા ''પણ્ડિતો એસ સામણેરો પત્તપરિવત્તનં કત્વા દસ્સતિ, મયમેવ ચ ઇમસ્સ વિસ્સાસેન વા યાચિત્વા વા ભુઞ્જિસ્સામા''તિ ચિત્તે સતિ ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ કતેપિ પરિવત્તનેતિ ચ આપન્નં, કિં બહુના. નિરપેક્ખેહેવ ગણ્હિતબ્બં, ન સાપેક્ખેહીતિ દસ્સનત્થં વુત્તન્તિ આચરિયો. અયમેવત્થો ''સચે પન સક્કોતિ વિતક્કં સોધેતું, તતો લદ્ધં ખાદિતુમ્પિ વટ્ટતી''તિ વચનેન સિદ્ધોવ. **આધારકે પત્તો ઠપિતો હોતિ** યથાપટિગ્ગાહિતભાવે નિરાલયો. **સમુદ્દોદકેન** અપ્પટિગ્ગાહિતકેન. મેણ્ડકસ્સ ખીરં ખીરત્તાવ વટ્ટતિ. ''અત્તનો પન ખીરં મુખેનેવ પિવન્તસ્સ અનાપત્તીતિ દસ્સેતું વુત્ત''ન્તિ વુત્તં. ''સરીરનિસ્સિતમહાભૂતાનિ હિ ઇધાધિપ્પેતાની''તિ લિખિતં, તદુભયમ્પિ ''કપ્પિયમંસખીરં વા''તિઆદિના નયેન વિરુજ્ઝતિ.

અપિચ ''અપ્પટિગ્ગાહિતભાજને અઞ્ઞભિક્ખુસન્તકે અત્તનો પિણ્ડપાતં પક્ખિપતિ, 'તં થોક'ન્તિ વા અઞ્ઞેન વા કારણેન વદતિ, તં સબ્બેસં ન કપ્પતિ. કસ્મા? વિનયદુક્કટત્તા . અત્તના પટિગ્ગહેત્વા પક્ખિપિતબ્બં વિનયવિધિં અકત્વા દુક્કટન્તિ અધિપ્પાયો. એવં તાદિસં કિમત્થં ન ભુઞ્જતીતિ? **અટ્ઠકથાયં** 'ઉગ્ગહિતકો હોતી'તિ વુત્તત્તા. એવઞ્હિ તત્થ વુત્તં ભૂમિયં વા ભાજને વા ફલં વા યં કિઞ્ચિ આમિસં વા યાવજીવિકમ્પિ અપ્પટિગ્ગાહિતકં અજાનન્તો આમસતિ, ન વટ્ટતિ, ઉગ્ગહિતકં હોતી''તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં, તસ્મા ઇમસ્સ મતેન ભિક્ખુ ભિક્ખુસ્સ સચે પત્તે અપ્પટિગ્ગાહિતે પિણ્ડં ઠપેતિ, તં અકપ્પિયં ઉગ્ગાહિતકન્તિ સિદ્ધં. અયમેવત્થો ''સચે અત્તનો વા ભિક્ખૂનં વા યાગુપચનકભાજને...પે॰... નિરામિસં કત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બ''ન્તિ વચનેન સંસન્દિત્વા કથેતબ્બો. ''**કપ્પિયમંસખીરં વા**''તિ પસઙ્ગવસેન વુત્તં. દધિ ચે પટિલદ્ધં, તઞ્ચ અધિપ્પેતન્તિ કેચિ.

દન્તપોનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમત્તો વણ્ણનાક્કમેન ભોજનવગ્ગો ચતુત્થો.

૫. અચેલકવગ્ગો

૧. અચેલકસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૬૯. વિઘાસાદાનં અન્તરા પૂવલાભેન અઞ્ઞતરા પરિબ્બાજિકા પવિસિત્વા ઠિતા. **દાપેતી**તિ અનુપસમ્પન્નેન.

અચેલકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉય્યોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૭૬. **વિજહન્તસ્સા**તિ અનાદરત્થે સામિવચનં. ઉય્યોજકસ્સ વિજહન્તસ્સ સતો આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિપિ અત્થો. ઇધ **અનુપસમ્પન્નો** નામ સામણેરોવાધિપ્પેતો.

ઉય્યોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૮૦. **સભોજને**તિ એત્થ પઠમવિકપ્પો ''ઇત્થી ચ પુરિસો ચા''તિ ઇમિના તતિયપદેન યુજ્જતિ, દુતિયવિકપ્પો પઠમેહિ દ્વીહિ. **કુલે**તિ ઘરે. અનુપવિસિત્વા નિસીદનચિત્તેન **સચિત્તકં**.

સભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. રહોપટિચ્છન્નસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૮૪. ઇધ પઞ્ચમં ઉપનન્દસ્સ ચતુત્થં હોતિ, તસ્મા **ભિક્ખુનિવગ્ગસ્સ** દસમટ્ઠકથાયં ઉપરિ ઉપનન્દસ્સ ''તતિયસિક્ખાપદેના''તિ ન પાઠો, ''ચતુત્થેના''તિ પાઠોતિ વેદિતબ્બો.

રહોપટિચ્છન્નસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. રહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૮૯. રહોનિસજ્જસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૬. ચારિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૯૪. **સભત્તો**તિ નિમન્તનભત્તોતિ પોરાણા.

પુરેભત્તઞ્ચ પિણ્ડાય, ચરિત્વા યદિ ભુઞ્જતિ;
સિયા પરમ્પરાપત્તિ, પચ્છાભત્તં ન સા સિયા.

પચ્છાભત્તઞ્ચ ગમિકો, પુબ્બગેહં યદિ ગચ્છે;
એકે આપત્તિયેવાતિ, અનાપત્તીતિ એકચ્ચે.

કુલન્તરસ્સોક્કમને , આપત્તિમતયો હિ તે;
સમાનભત્તપચ્ચાસા, ઇતિ આહુ ઇધાપરે.

મતા ગણિકભત્તેન, સમેન્તિ નં નિમન્તને;
વિસ્સજ્જનં સમાનન્તિ, એકે સમ્મુખતાપરે.

સન્નિટ્ઠાનત્થિકેહેવ, વિચારેતબ્બભેદતો;
વિઞ્ઞૂ ચારિત્તમિચ્ચેવ, સિક્ખાપદમિદં વિદૂતિ.

ચારિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. મહાનામસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૧૦. કાલન્તિ સો. યસ્મા સઙ્ઘપવારણાયમેવાયં વિધિ, તસ્મા ‘‘ઞાતકાનં પવારિતાન’’ન્તિ વુત્તં. ‘‘ઇમિના હિ તયા પવારિતમ્હ, અમ્હાકઞ્ચ ઇમિના ચ ઇમિના ચ અત્થો’’તિ યથાભૂતં આચિક્ખિત્વા વિઞ્ઞાપેતું ગિલાનોવ લભતિ. યં પન વુત્તં **પણીતભોજનસિક્ખાપદે** ‘‘મહાનામસિક્ખાપદેન કારેતબ્બો’’તિ, તં સઙ્ઘવસેન પવારિતં, ભેસજ્જત્થાય સપ્પિઆદિભેસજ્જપઞ્ચકં વિઞ્ઞાપેતિ ચે, ‘‘ન ભેસજ્જેન કરણીયેન ભેસજ્જં વિઞ્ઞાપેતી’તિ વચનેન પાચિત્તિયન્તિ અત્થો’’તિ (પાચિ॰ ૩૦૯) લિખિતં.

મહાનામસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉય્યુત્તસેનાસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૧૧-૫. મં દિટ્ઠેનાતિ મયા દિટ્ઠેન, મમ દસ્સનેન વા. **એકમ્પિ સરહત્થં પુરિસ**ન્તિ અઙ્ગપરિયાપન્નં.

ઉય્યુત્તસેનાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સેનાવાસસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૧૯. નવમે સેનાપરિક્ખેપેન વા પરિક્ખેપારહટ્ઠાનેન વા સઞ્ચરણટ્ઠાનપરિયન્તેન વા પરિચ્છિન્દિતબ્બા.

સેનાવાસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ઉય્યોધિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૨૪. દસમે એકમેકં દસ્સનાય ગચ્છતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. યત્થ ઠિતો પસ્સતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સાતિઆદિ. અટ્ઠમે પન એકમેકં દસ્સનાય ગચ્છતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. યત્થ ઠિતો પસ્સતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ પાળિ. કસ્મા? અઙ્ગપ્પમાણાભેદેપિ અનીકવિસેસતો. દસમે પન અટ્ઠમઙ્ગસ્સ દસ્સનેન દુક્કટં સિયાતિ.

ઉય્યોધિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમત્તો વણ્ણનાક્કમેન અચેલકવગ્ગો પઞ્ચમો.

૬. સુરાપાનવગ્ગો

૧. સુરાપાનસિક્ખાપદવણ્ણના

આયસ્મતો યં મુનિ સાગતસ્સ,
મહિદ્ધિકત્તસ્સ નિદસ્સનેન;
પાનસ્સ દોસો તસ્સ દસ્સનત્થં,
પુબ્બેવ સો ભદ્દવતિં પયાતો.

તસ્મા પસ્સં નાગમપોથયિત્વા,
વિનિસ્સટં સાગતં ઇદ્ધિયા ચ;
નતો સુરાપાનનિસેધનત્થં,
કોસમ્બિમેવજ્ઝગમાતિ ઞેય્યં.

૩૨૬-૮. **પસુપાલકા**તિ અજપાલકા. યેન મજ્જતિ, તસ્સ **બીજતો પટ્ઠાય**. કેચિ ‘‘સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવાતિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના) વુત્તત્તા વત્થું જાનિત્વા પિવતો અકુસલ’’ન્તિ વદન્તિ. એવં સતિ ‘‘અકુસલેનેવ પાતબ્બતાયાતિ ન વત્તબ્બ’’ન્તિ વુત્તે ‘‘સચિત્તકપક્ખમેવ સન્ધાયા’’તિ વદન્તિ. એવં સતિ ‘‘કુસલાકુસલાબ્યાકતચિત્તન્તિ વત્તબ્બ’’ન્તિ વુત્તે તમ્પિ ‘‘તબ્બહુલનયેન વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ. **કઙ્ખાવિતરણિયમ્પિ** અવિસેસેત્વા ‘‘અકુસલચિત્ત’’ન્તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ સુરાપાનસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં, તસ્મા ‘‘તં અકુસલેનેવ પિવતી’’તિ વદન્તીતિ.

સુરાપાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અઙ્ગુલિપતોદકસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૩૦. અઙ્ગુલિપતોદકસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૩. હસધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૩૬. તતિયે કથં તિવેદનં? હસાધિપ્પાયેનેવ ‘‘પરસ્સ દુક્ખં ઉપ્પાદેસ્સામી’’તિ ઉદકં ખિપન્તસ્સ દુક્ખવેદનં. સેસં ઉત્તાનં.

ઇદં સઞ્ઞાવિમોક્ખઞ્ચે, તિકપાચિત્તિયં કથં;
કીળિતંવ અકીળાતિ, મિચ્છાગાહેન તં સિયા.

એત્તાવતા કથં કીળા, ઇતિ કીળાયં એવાયં;

અકીળાસઞ્ઞી હોતેત્થ, વિનયત્થં સમાદયે.

એકન્તાકુસલો યસ્મા, કીળાયાભિરતમનો;
તસ્મા અકુસલં ચિત્તં, એકમેવેત્થ લબ્ભતીતિ.

હસધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અનાદરિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૪૪. ‘‘લોકવજ્જં અતિક્કમિત્વા ‘ઇદં અમ્હાકં આચરિયુગ્ગહો’તિ વદન્તસ્સ ન વટ્ટતી’’તિ લિખિતં. યં સંકિલિટ્ઠેનેવ ચિત્તેન આપજ્જતિ, યં વા અરિયપુગ્ગલો અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે અજ્ઝાચરતિ, ઇદં લોકવજ્જન્તિ સબ્બત્થિકવાદીઆદીનિ આચરિયકુલાનિ. તત્થ દુતિયતતિયવિકપ્પો ઇધ ન અધિપ્પેતો સેખિયાનં લોકવજ્જત્તા.

ગારય્હો આચરિયુગ્ગહોતિ એત્થ ‘‘યસ્મા ઉચ્છુરસો સત્તાહકાલિકો, તસ્સ કસટો યાવજીવિકો, દ્વિન્નંયેવ સમવાયો ઉચ્છુયટ્ઠિ, તસ્મા વિકાલે ઉચ્છુયટ્ઠિં ખાદિતું વટ્ટતિ ગુળહરીટકં વિયા’તિ એવમાદિકો સમ્પતિ નિબ્બત્તો ગારય્હાચરિયવાદો ન ગહેતબ્બો’’તિ ચ, **પણ્ણત્તિવજ્જે પન વટ્ટતી**તિ ‘‘ન પત્તહત્થેન કવાટો પણામેતબ્બો’તિ ઇમસ્સ ‘યેન હત્થેન પત્તો ગહિતો, તેન હત્થેન ન પણામેતબ્બો, ઇતરેન પણામેતબ્બો’તિ અત્થં ગહેત્વા તથા આચરન્તો ન આપત્તિયા કારેતબ્બો. ‘તથા બુદ્ધબોધિચેતિયાનં પુપ્ફં ગણ્હિતું વટ્ટતીતિ તથા આચરન્તો’’તિ ચ. તથા આચરતિ અભયગિરિવાસિકો. મહાવિહારવાસિનો ચે એવં વદન્તિ, ‘‘મા એવં વદા’’તિ અપસાદેતબ્બો. તેન વુત્તં ‘‘સુત્તં સુત્તાનુલોમઞ્ચ ઉગ્ગહિતકાનંયેવા’’તિઆદિ. ‘‘ઇદં સબ્બં **ઉપતિસ્સત્થેરો** આહા’’તિ ચ વુત્તં. ‘‘સુત્તાનુલોમં અટ્ઠકથા’’તિ લિખિતં.

અનાદરિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ભિંસાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૪૫. ભિંસાપનસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૬. જોતિસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૫૪. ‘‘**વિસિબ્બનાપેક્ખો**’’તિ વચનતો યસ્સ અપેક્ખા નત્થિ, તસ્સ અનાપત્તિ.

જોતિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નહાનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૬૪. નહાનસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૮. દુબ્બણ્ણકરણસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૬૮. અલભીતિ લભો. યથા ‘‘પચતીતિ પચો, પથતીતિ પથો’’તિ વુચ્ચતિ, એવં ‘‘લભતીતિ લભો’’તિ કસ્મા ન વુત્તં? પરિનિટ્ઠિતલાભસ્સેવ ઇધાધિપ્પેતત્તા. **મગ્ગેતિ** સિબ્બિનિમગ્ગે. કપ્પકતેન સદ્ધિં અકપ્પકતં સિબ્બેતિ. યાવતા અધિટ્ઠાનં ન વિજહતિ, તાવતા પુબ્બં કપ્પમેવ. કપ્પં ન વિજહતિ ચે, પુન કપ્પં દાતબ્બન્તિ આચરિયસ્સ તક્કો.

દુબ્બણ્ણકરણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. વિકપ્પનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૭૪. પરિભોગો એત્થ **કાયકમ્મં**. અપચ્ચુદ્ધારણં **વચીકમ્મં**.

વિકપ્પનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ચીવરાપનિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૭૯. દસમે યસ્મા નિસીદનસન્થતં ચીવરનિસીદનમ્પીતિ ઉભયમ્પિ સદસમેવ, તસ્મા તં ઉભયમ્પિ એકતો કત્વા ‘‘**નિસીદનં નામ સદસં વુચ્ચતી**’’તિ આહ. તત્થાપિ ચીવરગ્ગહણેન ચીવરનિસીદનં ગહિતમેવાતિ અત્થતો સન્થતનિસીદનમેવ વુત્તં હોતિ. યદિ એવં ‘‘નિસીદનસન્થતં નામ સદસં વુચ્ચતી’’તિ વત્તબ્બન્તિ? ન, ઇતરસ્સ અનિસીદનઅદસભાવપ્પસઙ્ગતો. એત્થ નિસીદનસન્થતસ્સ પાચિત્તિયવત્થુત્તા ઇતરમ્પિ પાચિત્તિયવત્થુમેવાતિ વેદિતબ્બં તજ્જાતિકત્તા. સસ્સામિકે સૂચિઘરે સૂચિગણનાય આપત્તિયોતિ પોરાણા.

ચીવરાપનિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમત્તો વણ્ણનાક્કમેન સુરાપાનવગ્ગો છટ્ઠો.

૭. સપ્પાણકવગ્ગો

૧. સઞ્ચિચ્ચપાણસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૮૨. સઞ્ચિચ્ચપાણસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૨. સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૮૭. ‘‘પાણો અત્થી’’તિ જાનન્તોપિ ‘‘મરિસ્સન્તી’’તિ અવિચારેત્વા પિવતિચે, અનાપત્તિ.

જલે પક્ખિપનં પુપ્ફં, જલપ્પવેસનં ઇદં;
એવં ઉભિન્નં નાનત્તં, ઞેય્યં ઞાણવતા સદાતિ.

સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ઉક્કોટનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૯૨. તતિયે દ્વાદસ ઉક્કોટા વેદિતબ્બા. તત્થ અકતં કમ્મં, દુક્કટં કમ્મં, પુન કાતબ્બં કમ્મન્તિ અનુવાદાધિકરણે લબ્ભન્તિ. અનિહટં, દુન્નિહટં, ન પુન હરિતબ્બન્તિ વિવાદાધિકરણે લબ્ભન્તિ, અવિનિચ્છિતં, દુવિનિચ્છિતં, પુન વિનિચ્છિતબ્બન્તિ આપત્તાધિકરણે લબ્ભન્તિ. અવૂપસન્તં, દુવૂપસન્તં, પુન વૂપસમેતબ્બન્તિ કિચ્ચાધિકરણે લબ્ભન્તીતિ અટ્ઠકથાનયો, પાળિયં પનેત્થ મુખમત્તમેવ દસ્સિતં.

ઉક્કોટનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. દુટ્ઠુલ્લસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૯૯. ‘‘પારાજિકાનીતિ અત્થુદ્ધારવસેન દસ્સિતાની’’તિ કથં વિઞ્ઞાયતીતિ ચે? પરિવારપાળિતો. વુત્તઞ્હિ તત્થ ‘‘આપત્તાધિકરણપચ્ચયા કતિ આપત્તિયો આપજ્જતિ. આપત્તાધિકરણપચ્ચયા ચતસ્સો આપત્તિયો આપજ્જતિ. ભિક્ખુની જાનં પારાજિકં ધમ્મં પટિચ્છાદેતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સ. વેમતિકા પટિચ્છાદેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ. ભિક્ખુ સઙ્ઘાદિસેસં પટિચ્છાદેતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સ. આચારવિપત્તિં પટિચ્છાદેતિ , આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (પરિ॰ ૨૯૦). પારાજિકં પટિચ્છાદેન્તો ભિક્ખુ અનાપત્તિ, નો આપત્તિં આપજ્જતિ અવુત્તત્તાતિ ચે? ન, સંકિલિટ્ઠેન ચિત્તેન પટિચ્છાદને વિના આપત્તિયા અસમ્ભવતો. દુક્કટવારે વત્તબ્બાપિ પારાજિકાપત્તિયો પઠમં અત્થુદ્ધારવસેન સઙ્ઘાદિસેસેહિ સહ વુત્તત્તા ન સક્કા પુન વત્તુન્તિ ન વુત્તાતિ વેદિતબ્બા.

યાવ કોટિ ન છિજ્જતીતિ ચેત્થ યો અન્તમસો પટિચ્છાદનત્થં અઞ્ઞસ્સ આરોચેતુ વા, મા વા, પટિચ્છાદનચિત્તેનેવ આપત્તિં આપન્નો. તસ્સ પુન અઞ્ઞસ્સ પટિચ્છાદનત્થં અનારોચનેનેવ ન કોટિ છિન્ના હોતિ, કિં પુન પટિનિવત્તિત્વા વચનેન પયોજનન્તિ ન અન્તિમસ્સ અનારોચનેન છિન્ના હોતિ, અપ્પટિચ્છાદનેન એવ છિન્ના હોતિ, તતો અપ્પટિચ્છાદનત્થં અપુબ્બસ્સ આરોચેતબ્બં, તતો પટ્ઠાય કોટિ છિન્ના હોતિ, તદભાવો પટિનિવત્તિત્વા અપ્પટિચ્છાદનત્થં આરોચેતબ્બં, એવમ્પિ કોટિ છિન્ના હોતીતિ એવં નો પટિભાતીતિ આચરિયો. **તતિયેન દુતિયસ્સા**તિ એત્થ ‘‘દુતિયો નામ પઠમો’’તિ વદન્તાનં ‘‘વત્થુ પુગ્ગલો ન વત્તબ્બો’’તિ વારિતત્તા ન સુન્દરં. અઞ્ઞસ્સ ચતુત્થસ્સ આરોચનેપિ ન સુન્દરં. કસ્મા? પુબ્બેવ સુત્વા અઞ્ઞસ્સ અનારોચિતત્તા. ‘‘સુતેન અઞ્ઞસ્સ આરોચેતબ્બં સિયા’’તિ વદન્તિ.

દુટ્ઠુલ્લસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૦૪. પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જનતો **બહુધા. હાયનવડ્ઢન**ન્તિ માતુકુચ્છિસ્મિં ચે દ્વાદસન્નં માસાનં ઊનતાય હાયનં કતં. પસૂતસ્સ વડ્ઢનં કાતબ્બં. માતુકુચ્છિસ્મિં ચે વડ્ઢનં કતં. પસૂતસ્સ હાયનં કાતબ્બં. **નિક્ખમનીયપુણ્ણમાસી** નામ સાવણમાસસ્સ પુણ્ણમાસી. ‘‘**પાટિપદદિવસે**તિ દુતિયે ઉપગચ્છતિ દિવસે’’તિ લિખિતં. સો હિ પસૂતદિવસતો પટ્ઠાય પરિપુણ્ણવીસતિવસ્સો હોતિ. અવસેસાનં દ્વિન્નં વસ્સાનં અધિકદિવસાનિ હોન્તેવ, તસ્મા નિક્કઙ્ખા હુત્વા ઉપસમ્પાદેન્તિ. **તં સન્ધાયા**તિ ગબ્ભવસ્સઞ્ચ પવારેત્વા લદ્ધવસ્સઞ્ચ અગણેત્વા જાતદિવસતો પટ્ઠાય ગણેત્વા એકૂનવીસતિવસ્સં. **એકૂનવીસતિવસ્સો**તિ ‘‘ગબ્ભવસ્સં એવ પહાયા’’તિ લિખિતં, તં દુલ્લિખિતં.

૪૦૬. અઞ્ઞં ઉપસમ્પાદેતીતિ ઉપજ્ઝાયો વા આચરિયો વા હુત્વા ઉપસમ્પાદેતિ. ''ઓપપાતિકસ્સ સોળસવસ્સુદ્દેસિકભાવતો પુન ચત્તારો વસ્સે અતિક્કમિત્વા ઉપસમ્પદા કાતબ્બા''તિ આચરિયા વદન્તીતિ કેચિ.

ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. થેય્યસત્થસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૦૯. થેય્યસત્થો ચે સુદ્ધમાતુગામો દ્વે આપત્તિયો. અથ ભિક્ખુનિયો, સમયો રક્ખતિ. થેય્યસત્થભાવસ્સ ઠાનં કત્વા રક્ખણીયત્તા સહધમ્મિકાનં રક્ખતિયેવાતિ એકે. થેય્યભાવે ન સહધમ્મિકતા, તસ્મા ન રક્ખતિ એવાતિ એકે. અપારાજિકથેય્યભાવે સતિ સહધમ્મિકભાવોતિ ચે? ઇતરસ્મિં ઇતરન્તિ સમયો અનિસ્સટો આપજ્જતિ. ભિક્ખુ થેય્યસત્થો ચે, યથાવત્થુકમેવ. થેય્યસત્થે થેય્યસત્થસઞ્ઞી સદ્ધિં સંવિધાયાતિ ચ. ''સદ્ધિ''ન્તિ પદં કેસુચિ નત્થિ, તં અનનુરૂપં. તથા દુતિયેપિ.

થેય્યસત્થસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સંવિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૧૨. ''તેન ખો પન સમયેન અઞ્ઞતરા ઇત્થી''તિ ચ પાઠો અત્થિ, કેસુચિ નત્થિ. નત્થિભાવો સુન્દરો ''તેન ખો સમયેના''તિ અધિકારત્તાતિ કેચિ. ઇધ એકતોઉપસમ્પન્ના, સિક્ખમાના, સામણેરીતિ ઇમાપિ તિસ્સો સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ. ઇમાસં પન સમયો રક્ખતિ, અયમિમાસં, માતુગામસ્સ ચ વિસેસો.

૪૧૪. અપિચેત્થ ''વિઞ્ઞૂ પટિબલા''તિ વચનતો અપ્પટિબલા અનાપત્તિવત્થુકાતિ એકે, તં ન યુત્તં દુક્કટવત્થુકત્તા. ''ભિક્ખુ સંવિદહતિ, માતુગામો ન સંવિદહતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ હિ વુત્તં. તથા હિ ઉપપરિક્ખિતબ્બં.

સંવિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અરિટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૧૭. ગહટ્ઠસ્સાપિ ભિક્ખુનીદૂસકકમ્મં મોક્ખન્તરાયિકમેવ, તસ્મા તસ્સ પબ્બજ્જાપિ પટિક્ખિત્તા. વિપાકન્તરાયિકા અહેતુકત્તા. પુબ્બે સઞ્ચિચ્ચ આપન્ના સમ્મુટ્ઠા સુદ્ધસઞ્ઞિનો અન્તરાયિકા એવ. **સેસા**તિ જાતિકા. **રસેના**તિ ભાવેન. **અધિકુટ્ટનટ્ઠેના**તિ અધિકરણં કત્વા કુટ્ટનટ્ઠેન છિન્દનટ્ઠેન. **અસિસૂનૂપમા** કુસલધમ્મચ્છેદનટ્ઠેન. **સત્તિસૂલૂપમા** ચિત્તવિતુદનટ્ઠેનાતિ પોરાણા. અનાપત્તિપાળિયં ''આદિકમ્મિકસ્સા''તિ મુખારુળ્હવસેન લિખિતં.

અરિટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ઉક્ખિત્તસમ્ભોગસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૨૫. ''તં દિટ્ઠિં અપ્પટિનિસ્સટ્ઠેનાતિ ઇમિના લદ્ધિનાનાસંવાસકતં દીપેતી''તિ વુત્તં. **તિચિત્તન્તિ** એત્થ વિપાકાબ્યાકતચિત્તેન સહવાસેય્યં કપ્પેય્યાતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. અઞ્ઞથા સચિત્તકત્તા સિક્ખાપદસ્સ

કિરિયાબ્યાકતં સન્ધાય ન યુજ્જતિ.

ઉક્ખિત્તસમ્ભોગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કણ્ટકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૨૮. **યત્થ તે ન પસ્સામાતિ તે**તિ તં. અથ વા તવ રૂપાદિં ન પસ્સામ. અયં સમણુદ્દેસો પારાજિકો હોતિ. ‘‘સચે તં દિટ્ઠિં પટિનિસ્સજ્જતિ, સઙ્ઘસ્સ આરોચેત્વા સઙ્ઘાનુમતિયા પબ્બાજેતબ્બો’’તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં, તં ન યુત્તં, દણ્ડકમ્મનાસના હિ ઇધાધિપ્પેતા. યદિ સો પારાજિકો, લિઙ્ગનાસના નામ સિયા. **તે પટિસેવતો નાલં અન્તરાયાયા**તિ ચ દિટ્ઠિ સત્થરિ અસત્થાદિદિટ્ઠિ ન હોતિ. સચે સા યસ્સ ઉપ્પજ્જતિ, સો પારાજિકો હોતિ, તસ્મિમ્પિ એવમેવ પટિપજ્જિતબ્બં સંવરે અતિટ્ઠન્તો લિઙ્ગનાસનાયેવ નાસેતબ્બોતિ આચરિયસ્સ તક્કો.

કણ્ટકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમત્તો વણ્ણનાક્કમેન સપ્પાણકવગ્ગો સત્તમો.

૮. સહધમ્મિકવગ્ગો

૧. સહધમ્મિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૩૪. સહધમ્મિકસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૨. વિલેખનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૩૮. **આપત્તિઞ્ચ સતિસમ્મોસાયા**તિ એત્થ ચ-સદ્દો કત્તબ્બઞ્ચ ન કરોતીતિ દીપેતિ, ન ચત્તારિ એવાતિ વુત્તં હોતિ. રટ્ઠેકદેસો **જનપદો**. બુદ્ધકાલે અરિટ્ઠકણ્ટકા **સાસનપચ્ચત્થિકા**. ‘‘નાલં અન્તરાયાયા’’તિ વચનેન હિ તે ભગવતો અસબ્બઞ્ઞુતં દીપેન્તિ. પરિનિબ્બુતે ભગવતિ દસવત્થુદીપકા વજ્જિપુત્તકા. તે હિ **વિનયસાસનપચ્ચત્થિકા**. પરૂપહારાદિવાદા પન **સુત્તન્તાભિધમ્મપ્પચ્ચત્થિકા**. કે પન તે? એકચ્ચે મહાસઙ્ઘિકાદયો, ન સબ્બેતિ દીપનત્થં ‘‘**પરૂપહારા…પે॰… વાદા**’’તિ વિસેસનવચનમાહ. તત્થ યે કુહકા પાપિચ્છકા અભૂતં ઉલ્લપિત્વા પટિલદ્ધવરભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા મુટ્ઠસ્સતી નિદ્દં ઓક્કમિત્વા સુક્કવિસ્સટ્ઠિં પત્તા, અઞ્ઞેહિ તં દિસ્વા ‘‘અત્થિ અરહતો સુક્કવિસ્સટ્ઠી’’તિ વુત્તે ‘‘મારકાયિકા ઉપસંહરન્તી’’તિ વત્વા જનં વઞ્ચેન્તિ. યે ચ સમ્માપટિપન્ના અકુહકા, તેપિ તં વચનં સુત્વા કેચિ તંદિટ્ઠિકા હોન્તિ અધિમાનિનો ચ. અત્તનો સુક્કવિસ્સટ્ઠિં પસ્સિત્વાપિ નાધિમુચ્ચન્તિ, અનધિગતે અધિકતસઞ્ઞિનોવ હોન્તિ. તથા અત્થિ અરહતો અઞ્ઞાણકઙ્ખાવિતરણા નામગોત્તાદીસુ વિય સચ્ચેસુ પરવિતરણા પરેહિ પઞ્ઞત્તા નામાનીતિ અધિપ્પાયો યથાસમ્ભવં યોજેતબ્બો. તત્થ વિનયધરો ‘‘અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો , યં અરહતો અસુચિ મુચ્ચેય્ય (કથા॰ ૩૧૩; મહાવ॰ ૩૫૩). દિટ્ઠધમ્મા…પે॰… અપરપ્પચ્ચયા સત્થુસાસને’’તિઆદીનિ (મહાવ॰ ૩૦) સુત્તપદાનિ દસ્સેત્વા તે સાસનપચ્ચત્થિકેસુ નિગ્ગહિતં નિગ્ગણ્હાતીતિ અધિપ્પાયો. **ઇતરે** ‘‘પરિયત્તિ મૂલ’’ન્તિ વાદિનો. ‘‘પાતિમોક્ખે ઉદ્દિસ્સમાને’’તિ નિદાનવસેન વુત્તં. તથાગતસ્સ વિભઙ્ગપદાનિ સિદ્ધાનિ. સિદ્ધેયેવ કિં ઇમસ્સ અઙ્ગાનિ? ગરહિતુકામતા ઉપસમ્પન્નસ્સ સન્તિકે સિક્ખાપદવિવણ્ણનઞ્ચાતિ.

વિલેખનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. મોહનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૪૪. મોહનસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૪. પહારસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૨. **રત્તચિત્તો**તિ કાયસંસગ્ગરાગેન. વિહેઠેતુકામં પન દિસ્વા ''સચે અહં ઇમં મારેમિ, નત્થિ મે મોક્ખો''તિ ચિન્તેત્વા કુપિતો સત્તસઞ્ઞં પુરેક્ખત્વા પહારં દેતિ, તસ્સ યથાવત્થુકમેવ.

પહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. તલસત્તિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૬. ''કાયં વા કાયપટિબદ્ધં વા''તિ (પાચિ॰ ૪૫૬) વચનતો કાયાદીસુ યં ઉચ્ચારેતિ , તં તલં નામ. તલમેવ **તલસત્તિકં**. પોથનસમત્થટ્ઠેન સત્તિકન્તિ એકે. તં ''ઉપ્પલપત્તમ્પી''તિ ઇમિના નિયમેતિ. એવં કુપિતા હિ કોપવસેન પોથનાસમત્થતં અવિચારેત્વા યં કિઞ્ચિ હત્થગતં પટિક્ખિપન્તિ, સુખસમ્ફસ્સમ્પિ હોતુ, પાચિત્તિયમેવ. યસ્મા પહરિતુકામતાય પહટે પુરિમેન પાચિત્તિયં. કેવલં ઉચ્ચારેતુકામતાય ઉગ્ગિરણમત્તે કતે ઇમિના પાચિત્તિયં. ઇમિના પન વિરજ્ઝિત્વા પહારો દિન્નો, તસ્મા ન પહરિતુકામતાય દિન્નત્તા દુક્કટં. કિમિદં દુક્કટં પહારપચ્ચયા, ઉદાહુ ઉગ્ગિરણપચ્ચયાતિ? પહારપચ્ચયા એવ દુક્કટં. પુરિમં ઉગ્ગિરણપચ્ચયા પાચિત્તિયન્તિ સદુક્કટં પાચિત્તિયં યુજ્જતિ. પુરિમઞ્હિ ઉગ્ગિરણં, પચ્છા પહારો. ન ચ પચ્છિમપહારં નિસ્સાય પુરિમં ઉગ્ગિરણં અનાપત્તિવત્થુકં ભવિતુમરહતીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. ''તેન પહારેન હત્થાદીસુ યં કિઞ્ચિ ભિજ્જતિ, દુક્કટમેવા''તિ ઇમિનાપિ પહારપચ્ચયા દુક્કટં. ઉગ્ગિરણં યથાવત્થુકમેવાતિ સિદ્ધં, સુટ્ઠુ વીમંસિતબ્બં. ''તિરચ્છાનાદીનં અસુચિકરણાદીનિ દિસ્વા કુજ્ઝિત્વાપિ ઉગ્ગિરન્તસ્સ મોક્ખાધિપ્પાયો એવા''તિ વદન્તિ.

તલસત્તિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અમૂલકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૬૨. **ઉપસમ્પન્નં અનુપસમ્પન્નસઞ્ઞી અમૂલકેન સઙ્ઘાદિસેસેના**તિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિકાયસંસગ્ગાદિના સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિયા વત્થુનાતિ વેદિતબ્બં. ન હિ અનુપસમ્પન્નસ્સ સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિ નામ અત્થિ.

અમૂલકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૬૮. **ઊનવીસતિવસ્સો મઞ્ઞે**તિ એત્થ સયં સઞ્ઞાય તથા અમઞ્ઞન્તો કુક્કુચ્ચુપ્પાદનત્થં ''મઞ્ઞે''તિ વદન્તો કિં મુસાવાદેન કારેતબ્બોતિ? ન સિયા અઙ્ગસમ્પત્તિયા, ન ચ કેવલં ''મઞ્ઞે''તિ ઇમિના નિયમતો અઙ્ગસમ્પત્તિ હોતિ. પરમત્થવિહિતં કત્થચિ હોતિ. ''ઉદકં મઞ્ઞે આદિત્ત''ન્તિઆદિમ્હિ પરો કુક્કુચ્ચં ઉપ્પાદેતુ વા ,

મા વા, તં અપ્પમાણન્તિ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના) ‘‘કુક્કુચ્ચુપ્પાદન’’ન્તિ તસ્સ અધિપ્પાયવસેન વુત્તન્તિ.

સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉપસ્સુતિસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૭૩. ઇમેસં સુત્વાતિ એત્થ ‘‘વચન’’ન્તિ પાઠસેસો. **એકપરિચ્છેદાની**તિ સિયા કિરિયા સિયા અકિરિયાતિ ઇમિના નયેન એકપરિચ્છેદાનિ. એત્થ કિઞ્ચાપિ અઞ્ઞવાદકપચ્ચયાપત્તિ કિરિયા ચ વિહેસકપચ્ચયાપત્તિ અકિરિયા ચ, તદુભયં પન એકસિક્ખાપદન્તિ કત્વા તં અઞ્ઞવાદકસઙ્ખાતં સિક્ખાપદં સિયા કિરિયા પઠમસ્સ વસેન, સિયા અકિરિયા દુતિયસ્સ વસેનાતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો.

ઉપસ્સુતિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. કમ્મપટિબાહનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૭૪. ‘‘ધમ્મિકાનં કમ્માન’’ન્તિ (પાચિ॰ ૪૭૫) વચનતો એકચ્ચે ભિક્ખૂ ધમ્મિકાનં કમ્માનં ‘‘છન્દં દમ્મી’’તિ છન્દં દેન્તિ, તં તેસં મતિમત્તમેવ, ન પટિપત્તિ. અધમ્મં નિસ્સાય ખિય્યતિ, તં વા ઉક્કોટેતિ, અનાપત્તિ નેવ હોતીતિ? ન, તથા છન્દદાનકાલે અકત્વા પચ્છા અધમ્મકમ્મખિય્યનાદિપચ્ચયા અનાપત્તિવારે વુત્તત્તા. અધમ્મેન વા વગ્ગેન વા ન કમ્મારહસ્સ વા કમ્મકરણપચ્ચયા આપત્તિમોક્ખકરણતો અવિસેસમેવ તથાવચનન્તિ ચે? ન, છન્દદાનકાલે અધમ્મકમ્મકરણાનુમતિયા અભાવતો, કારકસ્સેવ વજ્જપ્પસઙ્ગતો ચ. ગણસ્સ દુક્કટન્તિ ચે? પારિસુદ્ધિછન્દદાયકાવ તે, ન ગણો અકમ્મપ્પત્તત્તા, **પરિવારે**પિ (પરિ॰ ૪૮૨ આદયો) કમ્મવગ્ગે કમ્મપ્પત્તછન્દદાયકા વિસું વુત્તા. તથાપિ અધમ્મકમ્મસ્સ છન્દો ન દાતબ્બો દેન્તે અકપ્પિયાનુમતિદુક્કટતો. તત્થ હિ યોજનદુક્કટતો ન મુચ્ચન્તીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો.

કમ્મપટિબાહનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. છન્દંઅદત્વાગમનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૮૧. સન્નિપાતં અનાગન્ત્વા ચે છન્દં ન દેતિ, અનાપત્તીતિ એકે. દુક્કટન્તિ એકે ધમ્મકમ્મન્તરાયકરણાધિપ્પાયત્તા. સઙ્ઘમજ્ઝે છન્દં દાતું લભતીતિ કેચિ. દિન્નછન્દે સઙ્ઘમજ્ઝં પવિસિત્વા પુન ગતેપિ છન્દો ન પટિપ્પસ્સમ્ભેય્યાતિ ચે? પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. કસ્મા? ‘‘અહત્થપાસો છન્દારહો’’તિઆદીહિ વિરુજ્ઝનતો. **પાળિયં** પન દાતુકામતાય હત્થપાસં અતિક્કમન્તં સન્ધાય વુત્તન્તિ કેચિ.

છન્દંઅદત્વાગમનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. દુબ્બલસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૮૪-૫. અદાસીતિ અપલોકેત્વા અદાસિ. **ભિક્ખૂ**તિ એત્થ તે છબ્બગ્ગિયા અત્તાનં પરિવજ્જયિત્વા ‘‘સઙ્ઘો’’તિ અવત્વા ‘‘ભિક્ખૂ’’તિ આહંસુ. **પરિણામેન્તી**તિ નેન્તિ. તત્થ **લાભો**તિ પદુદ્ધારકરણં ઇધ અનધિપ્પેતસ્સપિ યસ્સ

કસ્સચિ અત્થુદ્ધારવસેન લાભદીપનત્થં. ચીવરમેવ હિ ઇધાધિપ્પેતં, તેનેવ ‘‘અઞ્ઞં પરિક્ખારં દિન્નં ખીયતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ વુત્તં. **દિન્નન્તિ** ચ **પરિક્ખારન્તિ** ચ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનં.

દુબ્બલસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. પરિણામનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૯૧. ઞાતકમ્પિ પરસ્સ દાતુકામં અઞ્ઞસ્સ દાપેતિ, આપત્તિ એવ. સબ્બત્થ આપુચ્છિત્વા દાતુકામં યથાસુખં વિચારેતું લભતિ.

પરિણામનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમત્તો વણ્ણનાક્કમેન સહધમ્મિકવગ્ગો અટ્ઠમો.

૯. રતનવગ્ગો

૧. અન્તેપુરસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૯૪-૭. યથા ભગવન્તં પયિરુપાસતિ, એવમાકારેન નારહતાયં પુરિસો પાપો હોતું, ન હોતિ પાપોતિ અત્થો, કારણત્થં વા. **તન્તિ** નિપાતમત્તં, યતોતિ વા અત્થો. **હત્થિસમ્મદ્દન્તિ** સઙ્ઘાટસમ્મદ્દો, અક્કમનં ચુણ્ણતાતિ અત્થો.

૪૯૮. રતનં નામ અગ્ગમહેસી, તથાપિ ઇધ અઞ્ઞાપિ દેવિગોત્તા ન રક્ખતિ, અનાપત્તિવારે ‘‘ન મહેસી હોતી’’તિ વચનાભાવતો. સચે ખત્તિયોવ હોતિ, નાભિસિત્તો. અભિસિત્તોયેવ હોતિ, ન ખત્તિયો રક્ખતીતિ આચરિયો. અનાપત્તિવારે **માતિકાટ્ઠકથાયં** અઙ્ગભાવેન ચ વુત્તત્તા અભિસિત્તભાવોવપમાણં. સેસં ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદોતિ એકે.

૫૦૦-૫૦૧. ‘‘ન સયનિઘરે સયનિઘરસઞ્ઞી’’તિ તિકચ્છેદોપિ એત્થ લબ્ભતિ. **ન સયનિઘરં** નામ અપરિક્ખિત્તરુક્ખમૂલાદિ.

અન્તેપુરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. રતનસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૪. ‘‘અધિવાસેન્તુ ગહપતિનો ભત્ત’’ન્તિ ચ ‘‘મે ગહપતિનો’’તિ ચ અત્થિ.

૫૦૬. કુરુન્દિવચનેન ઘરેપિ યદિ ભિક્ખૂ આસઙ્કન્તિ, તત્થ ઠત્વા આચિક્ખિતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ. **પતિરૂપાતિ** ‘‘રતનસમ્મતે પંસુકૂલગ્ગહણં વા રતને નિરુસ્સુક્કગમનં વા’’તિ લિખિતં. ‘‘તાવકાલિકવસેનપિ અનામાસં પટિગ્ગણ્હિતું ન લભતી’’તિ વદન્તિ. **સમાદપેત્વાતિ** યાચિત્વા ‘‘ઉદ્દિસ્સ અરિયા તિટ્ઠન્તિ, એસા અરિયાન યાચના’’તિ (જા॰ ૧.૭.૫૯) વુત્તનયેન.

રતનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. વિકાલગામપ્પવિસનસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૧૧-૨. અહિના ડટ્ઠવત્થુમ્હિ સો ભિક્ખુ સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છા ગતો, તસ્સ કુક્કુચ્ચં ઉદપાદિ. **અદિન્નાદાને વુત્તનયેના**તિ ગામો ગામૂપચારોતિ ઇદં સન્ધાય વુત્તં.

વિકાલગામપ્પવિસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સૂચિઘરસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૧૭. તન્તિ ભેદનકં. અસ્સાતિ પાચિત્તિયસ્સ પઠમં ભેદનકં કત્વા પચ્છા દેસેતબ્બત્તા. એસ નયો ઇતરેસુપિ.

૫૨૦. વાસિજટેતિ વાસિદણ્ડકે.

સૂચિઘરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. મઞ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૧-૨. ‘‘ઉચ્ચે મઞ્ચે’’તિ ચ ‘‘ઉચ્ચા મઞ્ચે’’તિ ચ કત્થચિ. **આયતો**તિ વિત્થતો. **અટ્ઠઙ્ગુલપાદક**ન્તિ ભાવનપુંસકં, અટ્ઠઙ્ગુલપ્પમાણં પાદકં વા.

મઞ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. તૂલોનદ્ધસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૮. પોટકિતૂલન્તિ યં કિઞ્ચિ તિણતૂલં. **પટિલાભેન ઉદ્દાલેત્વા પાચિત્તિયં દેસેતબ્બ**ન્તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ પટિલાભમત્તેનેવ પાચિત્તિયન્તિ વિય દિસ્સતિ, પરિભોગેયેવ પન આપત્તિ દટ્ઠબ્બા, ‘‘અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ વચનં એત્થ સાધકં.

તૂલોનદ્ધસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૩૧. કિઞ્ચાપિ નિસીદનસ્સ જાતિ ન દિસ્સતિ એત્થ, તથાપિ **ચીવરક્ખન્ધકે** અનુઞ્ઞાતત્તા, ‘‘નવ ચીવરાનિ અધિટ્ઠાતબ્બાની’’તિ એત્થ ચ પરિયાપન્નત્તા ચીવરજાતિયેવસ્સ જાતીતિ વેદિતબ્બા. ‘‘સન્થતસદિસં સન્થરિત્વાતિ સદસ’’ન્તિ પુબ્બે વુત્તનિસીદનસન્થતત્તા ઉપમેતિ. લાભે સદસં, અલાભે અદસમ્પિ વટ્ટતીતિ એકે, તં ન યુત્તં. ‘‘નિસીદનં નામ સદસં વુચ્ચતી’’તિ તસ્સ સણ્ઠાનનિયમનતો.

નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. કણ્ડુપટિચ્છાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૩૯. યદિ **કણ્ડુપટિચ્છાદિ** નામ અધોનાભિ ઉબ્ભજાણુમણ્ડલા ઉપ્પન્નકણ્ડુપીળકાદિપટિચ્છાદિકા અધિપ્પેતા, તસ્સ સુગતસ્સ સુગતવિદત્થિયા દીઘસો ચતસ્સો વિદત્થિયો તિરિયં દ્વેતિ ઇદમ્પિ અતિમહન્તં પમાણં દિસ્સતિ. સબ્બો હિ પુરિસો અત્તનો અત્તનો વિદત્થિયા સત્તવિદત્થિકો હોતિ, સુગતસ્સ ચ એકાવિદત્થિ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ તિસ્સો વિદત્થિયો હોન્તિ, તસ્મા કણ્ડુપટિચ્છાદિ પકતિપુરિસસ્સ પમાણં આપજ્જતિ તિરિયં, દીઘસો પન દિગુણં આપજ્જતીતિ. આપજ્જતુ, ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદો તસ્સા, ચે ઇચ્છતિ, સબ્બમ્પિ સરીરં પટિચ્છાદેસ્સતિ, સબ્બસરીરગતસઙ્ઘાટિ વિય બહુગુણં કત્વા નિવાસેતુકામો નિવાસેસ્સતીતિ અયં ભગવતો અધિપ્પાયો સિયા.

કણ્ડુપટિચ્છાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૪૨. વસ્સિકસાટિકાપિ ઉક્કટ્ઠપટિચ્છેદવસેન અનુઞ્ઞાતા. વસ્સકાલે કેચિ સઙ્ઘાટિપરિભોગેનેવ પરિભુઞ્જિસ્સન્તીતિ અયં ભગવતો અધિપ્પાયો સિયા. કિઞ્ચાપિ ઇમિના તક્કેન અનુઞ્ઞાતા, ‘‘અપ્પમાણિકાયો કણ્ડુપટિચ્છાદિયો ધારેન્તિ, વસ્સિકસાટિકાયો ધારેન્તી’’તિ ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિં પઞ્ઞત્તત્તા પન અઞ્ઞથા પુણ્ણપરિચ્છેદતો અધિકપ્પમાણાયો તે ભિક્ખૂ ધારેસુન્તિ કત્વા એતપરમતા તાસં અનુઞ્ઞાતાતિ વેદિતબ્બા. એસેવ નયો દસમેપિ.

વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. નન્દત્થેરસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫૧. તત્થ **ભિસિં વા બિબ્બોહનં વા કરોતી**તિ દીઘસો બહૂનં ભિક્ખૂનં સાધારણત્થં કરોતીતિ યુજ્જતિ.

નન્દત્થેરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમત્તો વણ્ણનાક્કમેન રતનવગ્ગો નવમો.

પાચિત્તિયકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. પાટિદેસનીયકણ્ડો

૧. પઠમપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫૩-૫. ‘‘પટિદેસેતબ્બાકારદસ્સન’’ન્તિ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તત્તા **પાળિયં** આગતવસેનેવ આપત્તિ દેસેતબ્બા, ન અઞ્ઞથા. ‘‘અન્તરઘરે અન્તરઘરસઞ્ઞી’’તિઆદિના ચ ‘‘ખાદનીયભોજનીયે અખાદનીયઅભોજનીયસઞ્ઞી’’તિઆદિના ચ ‘‘ભિક્ખુનિયા અભિક્ખુનિસઞ્ઞી’’તિઆદિના ચ નયેન અપરેપિ તયો તિકચ્છેદા યોજેત્વા દસ્સેતબ્બા.

પઠમપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫૯. ''નિમન્તિતા ભુઞ્જન્તીતિ પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરેન ભોજનેન નિમન્તિતા ભુઞ્જન્તી''તિ કિઞ્ચાપિ વુત્તં, અથ ખો અકપ્પિયનિમન્તનેન નિમન્તિતતા એત્થ ન અઙ્ગં, માતિકાટ્ઠકથાયં વા ઇધ વા અનાપત્તિવારે લેસાભાવતો, તસ્મા ''નિમન્તિતા''તિ પદસ્સ અત્થો પુબ્બે આચિણ્ણવસેનેવ વુત્તો. અપરેપિ તયો તિકચ્છેદા યોજેત્વા દસ્સેતબ્બા પદભાજને વુત્તત્તાતિ વેદિતબ્બં. યથા તથા હિ ભુઞ્જન્તાનં તાદિસં ભિક્ખુનિં અવારેન્તાનં પાટિદેસનીયમેવ. ''એસા વોસાસતિ નામ, વોસાસન્તી''તિ ચ દુવિધો પાઠો. ''અજ્ઝોહારે અજ્ઝોહારે''તિ વચનેન પુન ''ગારય્હં આવુસો ધમ્મ''ન્તિ એકવચનં વિરુદ્ધન્તિ. પઠમં અજ્ઝોહારેયેવ આપન્નં સન્ધાય વુત્તં, તથા અઞ્ઞત્રાપિ આગચ્છતિ ''આપજ્જિમ્હા''તિ વચનતો. એકેન બહૂનમ્પિ વટ્ટતીતિ કેચિ, તં ન સુન્દરં. ''તેહિ ભિક્ખૂહી''તિઆદિના પાઠે વુત્તત્તાતિ મમ તક્કો. એકેન સહેવ ''અહં આપજ્જિ''ન્તિપિ વત્તબ્બન્તિ એકેન દ્વીહિ તીહિ દેસેતબ્બતો, સબ્બેહિ એવં વત્તું વટ્ટતિ. ''આપજ્જિમ્હાતિ સહેવા''તિ વદન્તિ. એકેન ચે અવારિતો, ''અહં, આવુસો, ગારય્હં ધમ્મં આપજ્જિ''ન્તિપિ વત્તબ્બં.

દુતિયપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫૬૨-૫૭૦. તતિયચતુત્થસિક્ખાપદાનિ ઉત્તાનત્થાનિયેવ.

પાટિદેસનીયકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સેખિયકણ્ડો

૧. પરિમણ્ડલવગ્ગવણ્ણના

૫૭૬. ''**સિક્ખિતસિક્ખેના**તિ ચતૂહિ મગ્ગેહી''તિ વુત્તં. યસ્મા અટ્ઠઙ્ગુલમત્તં ઓતારેત્વા નિવત્થમેવ નિસિન્નસ્સ ચતુરઙ્ગુલમત્તં હોતિ, તસ્મા ઉભોપેતે અટ્ઠકથાવાદા એકપરિચ્છેદા, ''**અટ્ઠતેય્યહત્થ**''ન્તિ સુખુમં, એકપત્તં વા સન્ધાય વુત્તં. તઞ્હિ યથાઠાનેન તિટ્ઠતિ. દુપટ્ટં સન્ધાય ''**દ્વિહત્થપ્પમાણમ્પી**''તિ વુત્તન્તિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**. એકપટ્ટં, દ્વિપટ્ટં વા હેટ્ઠિમપરિચ્છેદેન ''દ્વિહત્થપ્પમાણ''ન્તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. વુત્તઞ્હિ **નિસ્સગ્ગિયઅટ્ઠકથાયં** ''તિરિયં દ્વિહત્થોપિ વટ્ટતી''તિ, તઞ્ચ ખો અલાભે એવ ''અલાભે તિરિયં દ્વિહત્થપ્પમાણમ્પિ વટ્ટતી''તિ વુત્તત્તા. ઇદં સબ્બં અધિટ્ઠાનુપગં સન્ધાય વુત્તં. વિરુદ્ધં દિસ્વા સજ્જેતબ્બં. નો ચે સજ્જેતિ, દુક્કટં. **સચિત્તકં** પણ્ણત્તિવિજાનનચિત્તેનેવ ''અનાદરિયં પટિચ્ચા''તિ વુત્તત્તા, ન વત્થુવિજાનનચિત્તેન ''ઇદમેવં કત''ન્તિ જાનતોપિ આપત્તિયા અભાવતો. ફુસ્સદેવત્થેરવાદોપિ એકેન પરિયાયેન યુજ્જતિ. તથા ઉપતિસ્સત્થેરવાદોપિ. પઞ્ઞત્તેપિ સિક્ખાપદે અપઞ્ઞત્તેપિ યં પકતિયા વજ્જં, તં લોકવજ્જં. ઇદં પન પઞ્ઞત્તેયેવ વજ્જં, નાપઞ્ઞત્તે, તસ્મા ઇતરલોકવજ્જેન અસદિસત્તા ન લોકવજ્જં. પણ્ણત્તિતો પટ્ઠાય વજ્જતો **પણ્ણત્તિવજ્જં**. અનાદરિયચિત્તેનેવ આપજ્જિતબ્બત્તા **સચિત્તકં**, તસ્સ ચિત્તસ્સ તિવેદનત્તા તિવેદનં. યસ્મા અનાદરિયચિત્તતા નામ કેવલં અકુસલમેવ, તઞ્ચ પકતિયા વજ્જં, તસ્મા ઇદં **લોકવજ્જં**. સઞ્ચિચ્ચ વીતિક્કમનં નામ દોમનસ્સિકસ્સેવ હોતીતિ **દુક્ખવેદનં**. **ગણ્ઠિપદે** પન ''પાણાતિપાતાદિ વિય નિવાસનાદિદોસો લોકગરહિતો ન હોતીતિ પણ્ણત્તિવજ્જન્તિ **ફુસ્સદેવત્થેરો**''તિ લિખિતં.

૫૭૭. વિહારેપીતિ બુદ્ધુપટ્ઠાનાદિકાલે, તસ્મા **"પારુપિતબ્બ"**ન્તિ ઉત્તરાસઙ્ગકિચ્ચવસેન વુત્તં. પઠમદુતિયસિક્ખાપદેસુ પરિળાહાદિપચ્ચયા કપ્પતિ, ન અન્તરઘરપટિસંયુત્તેસુ.

૫૮૨. "એકસ્મિં પન ઠાને ઠત્વા"તિ એત્થ "ગચ્છન્તોપિ પરિસ્સયાભાવં ઓલોકેતું લભતિયેવ. તથા ગામે પૂજ"ન્તિ લિખિતં, તં પન "એકસ્મિં ઠાને ઠત્વા"તિ વુત્તત્તા તાદિસં અન્તરાયં સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

પરિમણ્ડલવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉજ્જગ્ઘિકવગ્ગવણ્ણના

૫૮૬. હસનીયસ્મિન્તિ હેત્વત્થે ભુમ્મં, હસિતબ્બવત્થુકારણાતિ અત્થો. અન્તરઘરે ઉચ્ચાસદ્દેન અનુમોદનાદિં કરોન્તસ્સ અનાપત્તિ કિર. તથા હિ **મહિન્દત્થેરો**પિ હત્થિસાલાદીસુ મહાજનસ્સ કથેસિ.

૫૯૧. કેચિ ભિક્ખૂ "પરિક્ખારઠપનમત્તેન વાસૂપગતો હોતી"તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તમેવ. ભિક્ખુનિયો ચે વાસૂપગા હોન્તિ, ભિક્ખુનુપસ્સયોવ કપ્પિયભૂમિ. "યત્થ ભિક્ખુનિયો એકરત્તમ્પિ વસન્તિ, અયં ભિક્ખુનુપસ્સયો"તિ (પાચિ॰ ૧૬૧) વચનતો તાસં સમીપં વા તાહિ ગહિતવાસાગારં વા "ગચ્છામી"તિ ગચ્છતો યથાસુખં ગન્તું વટ્ટતિ. ન હિ તાવતા તં ઘરં અન્તરઘરસઙ્ખ્યં ગચ્છતીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો.

ઉજ્જગ્ઘિકવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ખમ્ભકતવગ્ગવણ્ણના

૬૦૪. સૂપો **પત્તપ્પમાણવણ્ણનાયં** વુત્તાકારો. **ઓલોણી** વુચ્ચતિ કુધિતં, ગોરસતો પૂરા થૂપિતોતિ અત્થો.

૬૦૫. હેટ્ઠા ઓરોહતીતિ એત્થ "ઓરોહનપ્પમાણે સતિ એકદેસે થૂપીકતેપિ અનાપત્તી"તિ વદન્તિ. "પત્તસ્સ પન હેટ્ઠા ચ ઉપરિ ચ પટ્ટિમિનિપણ્ણાદીહિ પટિચ્છાદેત્વા ઓદહન્તિયા લદ્ધં નામ વટ્ટતી"તિ ચ વદન્તિ. એત્થ "યસ્મા 'સમતિત્તિકો પિણ્ડપાતો પટિગ્ગહેતબ્બો'તિ વચનં પિણ્ડપાતો સમપુણ્ણો પટિગ્ગહેતબ્બોતિ દીપેતિ, તસ્મા અત્તનો હત્થગતે પત્તે પિણ્ડપાતો દિય્યમાનો થૂપીકતોપિ ચે હોતિ, વટ્ટતીતિ દીપેતિ. 'થૂપીકતં પિણ્ડપાતં પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા'તિ હિ વચનં પઠમં થૂપીકતં પિણ્ડપાતં પચ્છા પટિગ્ગણ્હતો, આપત્તીતિ દીપેતિ. પત્તેન પટિગ્ગણ્હતો ચેપિ થૂપીકતં હોતિ, વટ્ટતિ અથૂપીકતસ્સ પટિગ્ગહિતત્તા. પયોગો પન નત્થિ અઞ્ઞત્ર પુબ્બદેસા"તિ ચ "સમતિત્તિકન્તિ વા ભાવનપુંસક"ન્તિ ચ વદન્તિ, તસ્મા વિચારેત્વા ગહેતબ્બં.

ખમ્ભકતવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સક્કચ્ચવગ્ગવણ્ણના

૬૦૯. સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદે "સૂપો નામ દ્વે સૂપા"તિ ન વુત્તં સૂપગ્ગહણેન પણીતભોજનેહિ અવસેસાનં સબ્બભોજનાનં સઙ્ગણ્હનત્થં. **અનાપત્તિવારે** ચસ્સ "ઞાતકાનં પવારિતાનં અઞ્ઞસ્સત્થાય અત્તનો ધનેના"તિ ઇદં અધિકં. કત્થચિ પોત્થકે "અનાપત્તિ અસઞ્ચિચ્ચ અસતિયા અજાનન્તસ્સ ગિલાનસ્સ આપદાસૂ"તિ એત્તકમેવ વુત્તં, તં ન, "સમસૂપકં પિણ્ડપાતં ભુઞ્જિસ્સામી"તિ ઇમસ્સ **અનાપત્તિવારે** "અઞ્ઞસ્સત્થાયા"તિ કત્થચિ લિખિતં, તઞ્ચ

પમાદવસેન લિખિતં. ‘‘મુખે પક્ખિપિત્વા પુન વિપ્પટિસારી હુત્વા ઓગિલિતુકામસ્સપિ સહસા ચે પવિસતિ, એત્થ ‘અસઞ્ચિચ્ચા’તિ વુચ્ચતિ. વિઞ્ઞત્તમ્પિ અવિઞ્ઞત્તમ્પિ એકસ્મિં ઠાને ઠિતં સહસા અનુપધારેત્વા ગહેત્વા ભુઞ્જન્તો ‘અસતિયા’તિ વુચ્ચતી’’તિ લિખિતં, **અનાપત્તિવારે** એકચ્ચેસુ પોત્થકેસુ ‘‘રસરસેતિ લિખિતં, તં ગહેતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં.

સક્કચ્ચવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. કબળવગ્ગવણ્ણના

૬૧૮. ‘‘**સબ્બં હત્થ**’’ન્તિ વચનતો એકદેસં મુખે પક્ખિપન્તસ્સ અનાપત્તીતિ એકચ્ચે. ‘‘સબ્બન્તિ વચનતો એકદેસમ્પિ ન વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ, તં યુત્તં અનાપત્તિવારે અવિસેસિતત્તા.

૬૨૪. **સિત્થાવકારકે** ‘‘કચવરં છડ્ડેન્તં સિત્થં છડ્ડિય્યતી’’તિ ચ ‘‘કચવરં છડ્ડેન્તો’’તિ ચ પાઠો.

કબળવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સુરુસુરુવગ્ગવણ્ણના

૬૨૭. ‘‘સુરુસુરુ’’ન્તિ ચ ‘‘સુરોસુરો’’તિ ચ પાઠો. **સીતીકતો**તિ સીતક્ખો. ‘‘**સિલકબુદ્ધો**તિ અરિયાનં પરિહાસવચનમેવેત’’ન્તિ લિખિતં.

૬૩૧. **પટિક્કૂલવસેના**તિ એત્થ યદિ પટિક્કૂલવસેન પટિક્ખિત્તં, ‘‘સેય્યથાપિ કામભોગિનો’’તિ ન વત્તબ્બં. ન હિ તે પટિક્કૂલં કરોન્તીતિ ચે? ન, ઇસ્સરિયલિઙ્ગવસેન ગહણસમ્ભવતો. તે હિ અનાદરા હોન્તિ. **પત્તધોવન**ન્તિ પત્તધોવનોદકં ભોજનપટિસંયુત્તં.

૬૩૪. ‘‘છત્તપાદુકાય’’ન્તિ ચ ‘‘છત્તપાદે’’તિ ચ પાઠો.

૬૩૭. **ચાપો**તિ સત્તખાદનવધો. ‘‘સેસા સબ્બા ધનુવિકતિ કોદણ્ડે પવિટ્ઠા’’તિ ચ લિખિતં, **પટિમુક્ક**ન્તિ પવેસિતં, લગ્ગિતં હોતીતિ અત્થો.

સુરુસુરુવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. પાદુકવગ્ગવણ્ણના

૬૪૦. સયં યાનગતો હુત્વા, યથા યાનગતસ્સ વે.

અલં વત્તું તથા નાલં, સછત્તો છત્તપાણિનો.

યથા એત્થ, એવં અઞ્ઞત્રાપિ.

૬૪૭. **છપકવત્થુસ્મિં** ‘‘સચાહં ન લભિસ્સામી’’તિ પાઠો, ‘‘દસ ચે ન લભિસ્સામી’’તિ ચ અત્થિ, ‘‘વત્થુસ્મિં અગિલાનસ્સા’’તિ ચ આગચ્છતિ, તં ન સુન્દરં, સિક્ખાપદેયેવ સુન્દરં. **થોમિતો**તિ અહમ્પિ જાનામીતિ સમ્બન્ધો . યા ધનયસલાભસઞ્ઞાતા **વુત્તિ વિનિપાતેન** હોતિ સમ્પરાયે અપાયેસુ વિનિપાતહેતુ હુત્વા પવત્તતિ. અથ વા **વિનિપાતેના**તિ હેત્વત્થે કરણવચનં, વિનિપાતનાય પવત્તતીતિ અધિપ્પાયો. **અધમ્મચરણેન** અધમ્મચરણાય. ‘‘અસ્મા કુમ્ભિમિવા’’તિ ચ પઠન્તિ.

પાદુકવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પકિણ્ણકવણ્ણના

કાયવાચાચિત્તતો સમુટ્ઠહન્તીતિ કત્વા ‘‘**સમનુભાસનસમુટ્ઠાનાની**’’તિ વુત્તાનિ. સમનુભાસનં કિરિયં. ઇમાનિ કિરિયાનિ. **ધમ્મદેસનસમુટ્ઠાનાનિ વાચાચિત્તતો**તિ એત્થ કાયવચીવિઞ્ઞત્તિભાવતો ઉજ્જગ્ઘિકઉચ્ચાસદ્દાદીસુ વિય ‘‘કાયવાચાચિત્તતો’’તિ વત્તબ્બાનીતિ ચે? ન વત્તબ્બાનિ. નિસીદનગમનાહારપક્ખિપનાદિકાયવિઞ્ઞત્તિયા સબ્ભાવા તત્થ યુત્તં, ન ધમ્મદેસને તાદિસસ્સાભાવા.

પકિણ્ણકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સેખિયકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સત્તાધિકરણસમથવણ્ણના

‘‘યેભુય્યસિકા કાતબ્બા…પે॰… તિણવત્થારકો કાતબ્બો, સો પુગ્ગલો’’તિ ચ લિખિતં.

સત્તાધિકરણસમથવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભિક્ખુવિભઙ્ગો નિટ્ઠિતો.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ભિક્ખુનીવિભઙ્ગવણ્ણના

૧. પારાજિકકણ્ડવણ્ણના

ગન્થારમ્ભવણ્ણના

વિભઙ્ગે વિય ભિક્ખૂનં, વિત્થારમભિસઙ્ખતં;
અકત્વા ભિક્ખુનીનમ્પિ, વક્ખે ગણ્ઠિપદક્કમં.

યો ભિક્ખુનીનં વિભઙ્ગો અસ્સ, તસ્સ સંવણ્ણનાક્કમો પત્તોતિ અત્થો.

ગન્થારમ્ભવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧. પઠમપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૫૬-૭. તત્થ તત્થ ઠાનુપ્પત્તિકપઞ્ઞા **વીમંસા. પદપટિપાટિયા એવા**તિ માતિકાપદપટિપાટિયા એવ. ‘‘**વુત્ત**ન્તિ સઙ્ગીતિકાનં ઉપસઙ્કપ્પનાનં વિભાજનં વુત્ત’’ન્તિ લિખિતં.

૬૫૮. ‘‘એહિભિક્ખુનીતિ ભિક્ખુની, તીહિ સરણગમનેહિ ઉપસમ્પન્નાતિ ભિક્ખુની’’તિ ઇદં પન દેસનાવિલાસવસેન વુત્તન્તિ એકે. અઞ્ઞબુદ્ધકાલે અત્થીતિ એકે, તં ન યુત્તં વિય દિસ્સતિ અમ્હાકમ્પિ બુદ્ધકાલે સમ્ભવપ્પસઙ્ગતો, એહિભિક્ખુનિયા પટિસેધછાયાદિસ્સનતો ચ. યથાહ **ધમ્મપદે વિસાખાવત્થુસ્મિં** (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧. વિસાખાવત્થુ) ‘‘તસ્સ ચીવરદાનસ્સ નિસ્સન્દેન ઇમં મહાલતાપસાધનં લભિ. ઇત્થીનઞ્હિ ચીવરદાનં મહાલતાપસાધનભણ્ડેન મત્થકં પપ્પોતિ, પુરિસાનં ઇદ્ધિમયપત્તચીવરેના’’તિ. તીહિ સરણગમનેહિ ઉપસમ્પન્નાય પન ભિક્ખુનિયા સમ્ભવો અઞ્ઞબુદ્ધકાલે કદાચિ સિયા, નત્થેવ અમ્હાકં બુદ્ધકાલે. દેસનાવિલાસેન પન ભિક્ખુદેસનાક્કમેનેવ ભિક્ખુનિનિદ્દેસો વુત્તો, તેનેવ ભિક્ખુસઙ્ઘવસેન એકતોઉપસમ્પન્ના ભિક્ખુનિયો વિજ્જમાનાપિ તત્થ ન વુત્તા. તાસં અત્થિતા ઇમાય **પરિવારકથાય** વેદિતબ્બા –

‘‘ઉભો એકતો ઉપસમ્પન્ના,
ઉભિન્નં હત્થતો ચીવરં પટિગ્ગણ્હેય્ય;
સિયા આપત્તિયો નાના,
પઞ્હા મેસા કુસલેહિ ચિન્તિતા’’તિ. (પરિ॰ ૪૭૯);

અથ વા પુથુજ્જનકાલે એહિભિક્ખુસરણગમનેન ઉપસમ્પન્નોવ ઇત્થિલિઙ્ગપાતુભાવેન ભિક્ખુનિભાવે ઠિતા પુરિસૂપસમ્પન્નં ઉપાદાય ‘‘એહિભિક્ખુની’’તિ, ‘‘તીહિ સરણગમનેહિ ઉપસમ્પન્ના ભિક્ખુની’’તિ ચ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. નો ચે, તં વચનં વિરુજ્ઝેય્યાતિ એકે, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં. ‘‘વિઞ્ઞૂ પટિબલો’’તિ દ્વિન્નં અવસ્સવભાવસ્સ ઇજ્ઝનતો વુત્તં. એત્થ યસ્મા યં કિઞ્ચિ આમિસં પટિગ્ગણ્હન્તીનં અગ્ગહત્થા પુરિસાનં હત્થેહિ કદાચિ મિસ્સીભાવં ગચ્છન્તિ, વન્દન્તાનં વા પુરિસાનં સિરાનિ અગ્ગપાદેહિ મિસ્સિતાનિ કદાચિ હોન્તિ, કેસચ્છેદનકાલે વા સિરં પુરિસાનં હત્થેહિ મિસ્સિતં હોતિ, ચિત્તં નામેતં અતિરદ્ધગવેસિ, દુરક્ખિયં વા, તસ્મા ‘‘મા અતિલહું પારાજિકાપત્તિ ભિક્ખુનીનં હોતૂ’’તિ બુદ્ધા ભગવન્તો કારુઞ્ઞેન પારાજિકક્ખેત્તપરિચ્છેદં, થુલ્લચ્ચયક્ખેત્તપરિચ્છેદઞ્ચ વિસું વિસું દેસેસુન્તિ વેદિતબ્બં.

૬૫૯. તબ્બહુલનયેન સા વુત્તાતિ એત્થ અયમનુગણ્ઠિપદક્કમો – યેભુય્યેન કિરિયસમુટ્ઠાનત્તા ‘‘કિરિયસમુટ્ઠાન’’ન્તિ વુત્તં. ‘‘કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જેય્યા’’તિ અવત્વા પન ‘‘સાદિયેય્યા’’તિ વુત્તત્તા અકિરિયતોપિ સમુટ્ઠાતીતિ વેદિતબ્બં. યથા ચેત્થ, એવં હેટ્ઠા ‘‘મનુસ્સિત્થિયા તયો મગ્ગે મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તસ્સ આપત્તિ પારાજિકસ્સા’’તિઆદિના નયેન કિરિયસમુટ્ઠાનતં વત્વા તદનન્તરં ‘‘ભિક્ખુપચ્ચત્થિકા…પે॰… સો ચે પવેસનં સાદિયતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સા’’તિઆદિના (પારા॰ ૫૬) નયેન અકિરિયસમુટ્ઠાનતાયપિ વુત્તત્તા પઠમપારાજિકસ્સાપિ તબ્બહુલનયેનેવ કિરિયસમુટ્ઠાનતા વેદિતબ્બા. ન હિ પવેસનસાદિયનાદિમ્હિ કિરિયસમુટ્ઠાનતા દિસ્સતિ. અઙ્ગજાતચલનઞ્ચેત્થ ન સારતો દટ્ઠબ્બં ‘‘સો ચે પવેસનં ન સાદિયતિ, પવિટ્ઠં ન સાદિયતિ, ઠિતં ન સાદિયતિ, ઉદ્ધરણં સાદિયતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સા’’તિ (પારા॰ ૫૮) એત્થ ઠિત ન સાદિયને

પકતિયાપિ પરિપુણ્ણચલનત્તા. સાદિયનપચ્ચયા હિ સેવનચલનઞ્ચેત્થ ન દિસ્સતેવાતિ તબ્બહુલનયેનેવ કિરિયસમુટ્ઠાનતા ગહેતબ્બા. તત્થ તત્થ અટ્ઠકથાસુ કસ્મા તબ્બહુલનયો અવુત્તોતિ ચે? ‘‘યો પન ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્યા’’તિ (પારા॰ ૩૯, ૪૨) **માતિકાયં** કિરિયસમુટ્ઠાનસ્સ સરૂપેન વુત્તત્તા તદનુરૂપવસેન વિભઙ્ગનયમનોલોકેત્વા ‘‘કિરિયસમુટ્ઠાન’’મિચ્ચેવ વુત્તં. યથા ચેતેસુ તબ્બહુલનયેન કિરિયસમુટ્ઠાનતા વુત્તા, તથા સુરાદીનં અકુસલેનેવ પાતબ્બતા, ન ઇતરથા ‘‘યં અકુસલેનેવ આપજ્જતિ, અયં લોકવજ્જા, સેસા પણ્ણત્તિવજ્જા’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના) વુત્તે લોકવજ્જપણ્ણત્તિવજ્જાનં નિયમનલક્ખણસિદ્ધિ હોતિ, તથા તં અવત્વા ‘‘યસ્સા સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, અયં લોકવજ્જા. સેસા પણ્ણત્તિવજ્જા’’તિ વુત્તે લોકવજ્જવચનં નિરત્થકં સિયા વત્થુઅજાનનપક્ખેપિ અકુસલેનેવ પાતબ્બત્તા. યસ્મા તત્થ સુરાપાનવીતિક્કમસ્સ અકુસલચિત્તુપ્પાદો નત્થિ, તસ્મા **ખન્ધકટ્ઠકથાયં** (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૮) ‘‘મજ્જપાને પન ભિક્ખુનો અજાનિત્વાપિ બીજતો પટ્ઠાય મજ્જં પિવન્તસ્સ પાચિત્તિયં, સામણેરો જાનિત્વા પિવન્તો સીલભેદં આપજ્જતિ, ન અજાનિત્વા’’તિ વુત્તં, ન વુત્તં ‘‘વત્થુઅજાનનપક્ખે પાણાતિપાતાદીનં સિદ્ધિકરઅકુસલચિત્તુપ્પાદસદિસે ચિત્તુપ્પાદે સતિપિ સામણેરો સીલભેદં નાપજ્જતી’’તિ. અભિનિવેસવચનં પાણાતિપાતાદીહિ સમાનજાતિકત્તા સામણેરાનં સુરાપાનસ્સ. ‘‘સુરાદયો પનિમે’’તિ વત્થું જાનિત્વા પાતબ્બતાદિવસેન વીતિક્કમન્તસ્સ અકુસલસ્સ અસમ્ભવો નત્થિ. તેન વુત્તં ‘‘યસ્સ સચિત્તકપક્ખે’’તિઆદિ.

કિઞ્ચેત્થ યુત્તિવચનેન અરહન્તાનં અપ્પવિસનતો સચિત્તકાચિત્તકપક્ખેસુ અકુસલનિયમોતિ ચે? ન, ધમ્મતાવસેન સેક્ખાનમ્પિ અપ્પવિસનતો. અચિત્તકપક્ખે અકુસલનિયમાભાવદસ્સનત્થં સુપન્તસ્સ મુખે પક્ખિત્તજલબિન્દુમિવ સુરાબિન્દુઆદયો ઉદાહરિતબ્બાતિ. તબ્બહુલનયેન હિ અત્થે ગહિતે પુબ્બેનાપરં **અટ્ઠકથાય** સમેતિ. ‘‘સદ્ધિં **પાળિયા** અવિસેસત્થો પરતો આવિ ભવિસ્સતીતિ અપરે’’તિ વુત્તં. ઇદમેત્થ વિચારેતબ્બં . યદિ વત્થુજાનનપક્ખે વિના અકુસલેન મજ્જપાનં સિયા, કસ્મા નાળિમજ્ઝં નાતિક્કમતિ અરિયાનં પાનકાદિસઞ્ઞીનન્તિ? સીલભેદવત્થુવીતિક્કમો વિનાપિ ચિત્તેન અરિયાનં ધમ્મતાવસેનેવ ન સમ્ભવતીતિ ચે, ન, **ચક્ખુપાલત્થેરવત્થુ** (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧) આદિવિરોધતોતિ. અપિચ ભિક્ખુનોપિ સામણેરસ્સ વિય સુરાપાનં સચિત્તકમેવ કસ્મા ન જાતન્તિ? અપ્પતિરૂપત્તાતિ ચે, સામણેરાનમ્પિ અપ્પતિરૂપમેવ. સહધમ્મિકા એવ હિ તે. મહાસાવજ્જત્તાતિ ચે? સામણેરાનમ્પિ તાદિસમેવ. સામણેરાનં સચિત્તકમેવ પારાજિકં, ઇતરં દણ્ડકમ્મવત્થૂતિ ચે? ભિક્ખૂનમ્પિ મજ્જપાને નત્થિ. એત્થ તિકપાચિત્તિયેન ન ભવિતબ્બં. મજ્જે અમજ્જસઞ્ઞિસ્સ દુક્કટાપત્તિ પઞ્ઞાપેતબ્બા સિયા. ભિક્ખુસ્સ પાચિત્તિયવત્થુ સામણેરાનં પારાજિકં હોતિ તિરચ્છાનગતસામણેરાનં વિયાતિ ચે? અચિત્તકમ્પિ મજ્જપાનાદીનં સામણેરાનં પારાજિકં પઞ્ઞાપેતબ્બં સિયા. નાચિત્તકં પારાજિકં સમ્ભવતીતિ ચે? ન, પણ્ણત્તિવજ્જમ્પિ પારાજિકં સમ્ભવતીતિ. નિકાયન્તરપક્ખે અયમેવ દોસો. અમ્હાકઞ્હિ લોકવજ્જમેવ મજ્જપાનન્તિ. કસ્મા પનેત્થ સુરાપાનમેવ ધમ્મતાવસેન અરિયા ન કરોન્તીતિ? ન કેવલં સુરાપાનમેવ ધમ્મતાવસેન અરિયા ન કરોન્તિ, પાણેસુપિ કોધવસેન પાણસઞ્ઞિતાય સીસચ્છેદનાદીનિ ન કરોન્તિ, સદારસઞ્ઞાય પરદારં ન વીતિક્કમન્તિ, અનત્થભઞ્જકસઞ્ઞાય અત્થભઞ્જકમુસા ન વદન્તિ, સમ્માદિટ્ઠિસઞ્ઞાય મિચ્છાદિટ્ઠિં ન પટિપજ્જન્તીતિ વેદિતબ્બા. આચરિયાપિ સુરાપાને અકુસલનિયમાભાવમેવ વદન્તિ, તસ્મા એવ માતિકાટ્ઠકથાય **ગણ્ઠિપદે** લોકવજ્જપણ્ણત્તિવજ્જાધિકારે ‘‘સચિત્તકપક્ખેઅકુસલન્તિ સુરાપાનાદિસઙ્ગહત્થં, ઇતરથા યસ્સ અકુસલમેવાતિ વદેય્યા’’તિ લિખિતં. કિરિયસમુટ્ઠાનતા પનસ્સ તબ્બહુલનયમેવ, ન પઠમપારાજિકે. કથં? કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદં પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનં. એત્થ ભિક્ખુસ્સ ચ ભિક્ખુનિયા ચ કાયસંસગ્ગભાવે સતિ ભિક્ખુની કાયઙ્ગમચોપયમાનાપિ ચિત્તેનેવ અધિવાસેન્તી આપજ્જતિ, ન એવં ભિક્ખુ. ભિક્ખુ પન ચોપયમાનોવ

આપજ્જતિ, એવમેવ પઠમપારાજિકેપિ ચોપને સતિ એવ આપજ્જતિ, નાસતિ. પવેસનં સાદિયતીતિ એત્થ પવેસનસાદિયનં નામ સેવનચિત્તસ્સુપ્પાદનન્તિ, એવં સન્તેપિ ‘‘વીમંસિત્વા ગહેતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં.

પઠમપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના

‘‘કિસ્સ પન ત્વં અય્યે જાનં પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્ન’’ન્તિ વચનતો, ‘‘અટ્ઠન્નં પારાજિકાનં અઞ્ઞતરં પારાજિકં અજ્ઝાપન્ન’’ન્તિ (પાચિ॰ ૬૬૬) વચનતો, અન્તે ‘‘ઉદ્દિટ્ઠા ખો અય્યાયો અટ્ઠ પારાજિકા ધમ્મા’’તિઆદિવચનતો (પાચિ॰ ૬૭૭), **પરિવારે** ‘‘સાધારણપઞ્ઞત્તિ ઉભતોપઞ્ઞત્તી’’તિ (પરિ॰ ૨૦૧) વચનતો ચ ભિક્ખુનિવિભઙ્ગં પત્વા ભગવા સાધારણાનિ સિક્ખાપદાનિ ભિક્ખૂનં ઉપ્પન્નવત્થુસ્મિંયેવ ‘‘યા પન ભિક્ખુની છન્દસો મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્ય અન્તમસો તિરચ્છાનગતેનપિ પારાજિકા હોતિ અસંવાસા’’તિઆદિના નયેન સવિસેસમ્પિ અવિસેસમ્પિ માતિકં નિક્ખિપિત્વા અનુક્કમેન પદભાજનં, આપત્તિભેદં, તિકચ્છેદં, અનાપત્તિવારઞ્ચ અનવસેસં વત્વા વિત્થારેસિ. સઙ્ગીતિકારકેહિ પન અસાધારણપઞ્ઞત્તિયોયેવ ઇધ વિત્થારિતાતિ વેદિતબ્બા.

૬૬૬. તત્થ ‘‘**અટ્ઠન્નં પારાજિકાન**’’ન્તિ ઇદં કેવલં સઙ્ગીતિકારકાનંયેવ નયતો નિક્ખિત્તવચનં ઇતો પુબ્બે છટ્ઠસત્તમટ્ઠમાનં પારાજિકાનં અપઞ્ઞત્તત્તા. ભગવતા પન ઇદં પઞ્ઞાપિતમાદિસિક્ખાપદમ્પિ ઉપાદાય ‘‘છન્નં પારાજિકાન’’ન્તિ વુત્તં સિયા. ઇતો ઉદ્ધં પઞ્ઞત્તાનિપિ ઉપાદાય ‘‘અટ્ઠન્નં પારાજિકાન’’ન્તિ વચનં અપરભાગે ઉપ્પન્નન્તિ એકચ્ચે આચરિયા. **અટ્ઠકથાયં** પન ‘‘ઇદઞ્ચ પારાજિકં પચ્છા પઞ્ઞત્તં, તસ્મા ‘અટ્ઠન્ન’ન્તિ વિભઙ્ગે વુત્ત’’ન્તિઆદિ વુત્તં, તસ્મા અટ્ઠકથાચરિયાનં મતેન સિદ્ધમેતં યથાપઞ્ઞત્તાનુક્કમવસેનેવ સઙ્ગીતાનીતિ. ‘‘અઞ્ઞાસિ’’ન્તિ પાઠો. અઞ્ઞાસીતિ ન ગહેતબ્બો. ‘‘દુટ્ઠુલ્લસિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવા’’તિ વચનતો વજ્જપટિચ્છાદિકં યા પટિચ્છાદેતિ, સાપિ વજ્જપટિચ્છાદિકઆયેવાતિ સિદ્ધં. કિઞ્ચાપિ વજ્જપટિચ્છાદનં પેમવસેન હોતિ, તથાપિ સિક્ખાપદવીતિક્કમચિત્તં દોમનસ્સિકમેવ હોતીતિ કત્વા ‘‘**દુક્ખવેદન**’’ન્તિ વુત્તં.

દુતિયપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૬૯. **ઇમં અધિપ્પાયમત્તન્તિ** ‘‘ચોદેત્વા સારેત્વા’’તિ એતં. એત્થાયં વિચારણા – યો ભિક્ખુ ઉક્ખિત્તકભિક્ખુના સમાનદિટ્ઠિકો લદ્ધિનાનાસંવાસકો હોતિ, સો અવન્દનીયો, કમ્માકમ્મે ઉક્ખિત્તકો વિય ન ગણપૂરણો, સહસેય્યમ્પિ ન લભતિ, ન તથા ભિક્ખુની. સા હિ યાવ ન સમનુભટ્ઠા, તાવ ગણપૂરકા ચ હોતિ, સંવાસઞ્ચ લભતિ. લદ્ધિનાનાસંવાસિકાનુવત્તિકાપિ ઉક્ખિત્તાનુવત્તિકાવ હોતિ. ઉક્ખિત્તો ચે કાલઙ્કતો, તદનુવત્તકો ભિક્ખુ લદ્ધિનાનાસંવાસકો હોતિયેવ. તથા વિબ્ભન્તેપિ તસ્મિં તિત્થિયપક્કન્તકેપિ સિક્ખં પચ્ચક્ખાય સામણેરભૂમિયં ઠિતેપીતિ એકે. તેસં મતેન ઉક્ખિત્તકે તથાભૂતેપિ ભિક્ખુની તદનુવત્તિકા સમનુભાસિતબ્બાવાતિ આપજ્જતિ. સમનુભાસનકમ્મં સઙ્ઘાયત્તં, સઙ્ઘેન સઞ્ચિચ્ચ પુરિમકાપત્તિં અપનેતું ન યુત્તં વિય ખાયતિ. ઉક્ખેપનીયકમ્મઞ્ચ આપત્તિઅદસ્સનમત્તે, અપ્પટિકમ્મમત્તે, કુદિટ્ઠિઅપ્પટિનિસ્સજ્જનમત્તે ચ કરિયતિ, તસ્સ અનુવત્તનમત્તેન સમનુભાસિત્વા સાસનતો ચાવેતબ્બાનીતિ ન યુત્તન્તિ ચે? ન વત્તબ્બમેવ, ઇદં અપારાજિકવત્થૂસુપિ તપ્પસઙ્ગતો, અનઞ્ઞવિસયત્તા ચ વિનયસ્સ.

તતિયપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૭૫. ''લોકસ્સાદસઞ્ઞાતસ્સ મિત્તસન્થવસ્સ વસેન તં દસ્સેતું **કાયસંસગ્ગરાગેના**તિ વુત્ત''ન્તિ લિખિતં. **તિસ્સિત્થિયો**તિ તીસુ ઇત્થીસુ, તિસ્સો વા ઇત્થિયો. **તં ન સેવે**તિ તાસુ ન સેવતિ. **અનરિયા**તિ ઉભતોબ્યઞ્જના. **બ્યઞ્જનસ્મિ**ન્તિ અત્તનો બ્યઞ્જને. **ન સેવે**તિ ન સેવતિ. **ન ચાચરે**તિ નાચરતિ. **વણ્ણાવણ્ણો**તિ દ્વીહિપિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિ. **ગમનુપ્પાદન**ન્તિ સઞ્ચરિત્તં.

૬૭૬. ''**નિવત્થં વા પારુતં વા**''તિ એત્થ નિવત્થસ્સ વા પારુતસ્સ વા વત્થસ્સ ગહણં સાદિયતીતિ અત્થો.

ચતુત્થપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારાજિકકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડવણ્ણના

૧. પઠમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૮૧. **આહતકો**તિ આનીતો, નિયતકોતિ અધિપ્પાયો. અકપ્પિયઅટ્ટો નામ સઙ્ઘસ્સ વા આરામિકપુગ્ગલસ્સ વા વત્થુસ્સ કારણા સઙ્ઘસ્સ વારિકભાવેન સયમેવ વા અધિકરણટ્ઠાનં ગન્ત્વા ''અમ્હાકં એસો દાસો, દાસી, વાપી, ખેત્તં, આરામો, આરામવત્થુ, ગાવો, ગાવી, મહિંસી, અજા, કુક્કુટા''તિઆદિના વોહરતિ, અકપ્પિયં. ''અયં અમ્હાકં આરામિકો આરામિકા, અયં વાપી ઇત્થન્નામેન સઙ્ઘસ્સ હત્થે દોહનત્થાય દિન્ના. ઇતો ખેત્તતો આરામતો ઉપ્પજ્જનકચતુપચ્ચયા ઇતો ગાવિતો મહિંસિતો અજાતો ઉપ્પજ્જનકગોરસા ઇત્થન્નામેન સઙ્ઘસ્સ દિન્ના''તિ પુચ્છિતે વા અપુચ્છિતે વા વત્તું વટ્ટતિ. ''કત''ન્તિ અવત્વા ''કરોન્તી''તિ વચનેન કિર અનેનકતં આરબ્ભ આચિક્ખિતા નામ હોતિ. **ગીવા**તિ કેવલં ગીવા એવ હોતિ, ન પારાજિકં. **કારાપેત્વા દાતબ્બા**તિ એત્થ સચે આવુધભણ્ડં હોતિ, તસ્સ ધારા ન કારેતબ્બા, અઞ્ઞેન પન આકારેન સઞ્ઞાપેતબ્બં. ''તિચિત્તં તિવેદન''ન્તિ વુત્તત્તા ''માનુસ્સયવસેન કોધુસ્સયવસેના''તિ તબ્બહુલનયેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

પઠમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૮૩. ભટિપુત્તકાનં કુમારભટિકાનં ગણા **ભટિપુત્તગણા. કપ્પ**ન્તિ કપ્પિયં. **કપ્પગતિક**ન્તિ કપ્પિયસભાવં. **પક્કન્તાસુપી**તિ અત્તનો પરિસં ઠપેત્વા ઇતરાસુ પક્કન્તાસુ. પણ્ણત્તિં અજાનન્તા અરિયાપિ વુટ્ઠાપેન્તીતિ કત્વા વા કમ્મવાચાપરિયોસાને આપત્તિક્ખણે વિપાકાબ્યાકતસમઙ્ગિતાવસેન વા ''તિચિત્ત''ન્તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ''પબ્બાજને ન દુક્કટ''ન્તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

દુતિયસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૮૭. ભદ્દાકાપિલાની મહાકસ્સપસ્સ પુરાણદુતિયા કિર. ઞાતીનં કુલં યસ્મિં ગામકે, તદેતં ગામકં **ઞાતિકુલં**, કુલસન્નિહિતં ગામકં અગમાસીતિ અત્થો. ''અજં ગામં નેતી''તિઆદીસુ વિય વા દ્વિકમ્મિકં કત્વા ગામકં અગમાસિ ઞાતિકુલં અગમાસીતિપિ યુજ્જતિ.

૬૯૨. ''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં અતિક્કામેન્તિયા''તિ વચનેનપિ એવં વેદિતબ્બં – વિકાલગામપ્પવેસને દ્વિન્નં લેડ્ડુપાતાનંયેવ વસેન ઉપચારો પરિચ્છિન્દિતબ્બો, ઇતરથા યથા એત્થ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં પરિક્ખેપં વિય કત્વા ''અતિક્કામેન્તિયા''તિ વુત્તં, એવં તત્થાપિ ''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં અતિક્કમન્તસ્સા''તિ વદેય્ય. યસ્મા પન તત્થ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનતો ઉત્તરિ એકો લેડ્ડુપાતો ઉપચારોતિ અધિપ્પેતો, તસ્મા તદત્થદીપનત્થં ''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સા''તિ વુત્તં. યં પન **અન્ધકટ્ઠકથાયં** ''પરિક્ખેપારહટ્ઠાનંયેવ 'ઉપચાર'ન્તિ સલ્લક્ખેત્વા પરિક્ખેપપરિક્ખેપારહટ્ઠાનાનં નિન્નાનાકારણદીપનત્થં 'ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સા'તિ વુત્તં પાળિવિસેસમસલ્લક્ખેત્વાવ અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં અતિક્કમન્તસ્સ ઇધ ઉપચારો પરિક્ખેપો યથા ભવેય્ય, તં ઉપચારં પઠમં પાદં અતિક્કમન્તસ્સ આપત્તિ દુક્કટસ્સ. દુતિયં પાદં અતિક્કમન્તસ્સ આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા''તિ વુત્તં, તં ન ગહેતબ્બમેવ પાળિયા વિસેસસબ્ભાવતોતિ. ''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તિયાતિપિ એકચ્ચેસુ દિસ્સતિ, તં ન ગહેતબ્બન્તિ અપરે''તિ વુત્તં. તત્થ ''પાળિવિસેસમસલ્લક્ખેત્વા''તિ દુવુત્તં, કસ્મા? વિકાલગામપ્પવેસનસિક્ખાપદેપિ કત્થચિ ''ઉપચારં અતિક્કમન્તસ્સા''તિ પાઠો દિસ્સતીતિ, સો અન્ધકટ્ઠકથાપાઠતો ગહિતોતિ આચરિયો. અપરિક્ખિત્તસ્સ ઉપચારોક્કમનમેવ પાઠો યુજ્જતિ, ન અતિક્કમનં. કસ્મા? બહૂસુ ઠાનેસુ પાળિયા અટ્ઠકથાહિ વિરુજ્ઝનતો, ઇમસ્મિં વાપિ સિક્ખાપદે વિરુજ્ઝતિ. કથં? ગણમ્હા ઓહીયમાનાય અરઞ્ઞે આપત્તિ હોતિ, ન ગામે. અથ ચ પન નિદસ્સનમ્પિ ''સિક્ખાપદા બુદ્ધવરેના''તિ (પરિ॰ ૪૭૯) ગાથા દસ્સિતા, તસ્મા ઉપચારોક્કમનપરિયાપન્નનદિં અતિક્કામેન્તિયા હોતિ. કિઞ્ચ ભિય્યો ''ગચ્છન્તસ્સ ચતસ્સો આપત્તિયો, ઠિતસ્સ ચાપિ તત્તકાતિઆદીનં (પરિ॰ ૪૭૫) **પરિવારગાથાનં** અટ્ઠકથાહિ ઉપચારોક્કમનમેવ પાઠોતિ નિટ્ઠં ગન્તબ્બ''ન્તિ ચ વુત્તં, સુટ્ઠુ સલ્લક્ખેત્વા કથેતબ્બં.

''પદસા ગમનમેવ હિ ઇધાધિપ્પેતં, તેનેવ પઠમં પાદં અતિક્કામેન્તિયાતિઆદિમાહા''તિ એત્થ વિકાલગામપ્પવેસનસિક્ખાપદાદીસુ તદભાવા યાનેન વા ઇદ્ધિયા વા પવિસતો, અદ્ધાનં ગચ્છતો ચ આપત્તીતિ દીપેતિ. તત્થ અસારુપ્પત્તા આપત્તિમોક્ખો નત્થીતિ એકે, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં. ભિક્ખુનીવિહારભૂમિ ''ગામન્તર''ન્તિ ન વુચ્ચતિ ગામન્તરપરિયાપન્નાયપિ કપ્પિયભૂમિત્તા. ''પરતો 'સચે ભિક્ખુનીસુ મહાબોધિયઙ્ગણં પવિસન્તીસુ એકા બહિ તિટ્ઠતિ, તસ્સા આપત્તી'તિઆદિવચનતો ભિક્ખુવિહારો ન કપ્પિયભૂમીતિ સિદ્ધં, તસ્મા કઞ્ચિનગરે ખન્ધધમ્મવિહારો વિય, કાવીરપટ્ટને સારીધમ્મવિહારો વિય ચ અઞ્ઞોપિ સો વિહારો, તસ્મા સીમબદ્ધસુખત્થં ગામન્તરભાવે નિરન્તરા અધિટ્ઠાનત્થં પવિસન્તિયા, નિક્ખમન્તિયાપિ ગામન્તરાપત્તિ હોતીતિ અપરે''તિ વુત્તં. **ચતુગામસાધારણત્તા**તિ એત્થ એવંવિધે વિહારે સીમં બન્ધન્તેહિ ચત્તારોપિ તે ગામા સોધેતબ્બાતિ વેદિતબ્બા. સંવિદહિત્વા ભિક્ખુનિયા વા માતુગામેન વા થેય્યસત્થેન વા સદ્ધિં તં વિહારં ઓક્કમન્તિયા ચતસ્સો આપત્તિયો એકતોવ હોન્તિ. ''ગામન્તરે ગામન્તરે આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા''તિ વુત્તાતિ એકે.

દુતિયપાદુદ્ધારે સઙ્ઘાદિસેસોતિ એત્થ સચે દુતિયો પાદુદ્ધારો કપ્પિયભૂમિયં હોતિ, ન સઙ્ઘાદિસેસો, અકપ્પિયભૂમિયં એવ સઙ્ઘાદિસેસો. "**ઉભયતીરેસુ વિચરન્તિ, વટ્ટતી**તિ દસ્સનૂપચારસ્સેત્થ સમ્ભવા''તિ લિખિતં, તં યુત્તં. સવનૂપચારો હેત્થ નદીપારે, ગામન્તરે વા અપ્પમાણન્તિ. **અન્ધકટ્ઠકથાયં** પન ''પરતીરતો નદિં ઓતરિત્વા દસ્સનૂપચારતો દારૂનિ, પણ્ણાનિવા મજ્ઝિત્વા આનેતિ, અનાપત્તિ. તિચીવરાનિ પરતીરે ઓતાપેતિ, અનાપત્તી''તિ વુત્તં. "**ઓરિમતીરમેવ આગચ્છતિ, આપત્તી**"તિ અતિક્કમિતુકામતાય પવિટ્ઠત્તા વુત્તં. ''ન્હાયનાદિકિચ્ચેન પવિટ્ઠાનં કત્થેવાલયસમ્ભવા વટ્ટતી''તિ વુત્તં. ગામન્તરે પમાણન્તિ **અટ્ઠકથાયં** પરતીરતો નદિં ઓતરિત્વા દસ્સનૂપચારતો દારૂનિ પણ્ણાનિ સકગામતો થોકમ્પિ તરણવારેન ન વટ્ટતિ કિર નિક્ખમિત્વા પવિસિતું.

અગામકે અરઞ્ઞેતિ અગામલક્ખણે અરઞ્ઞેતિ અત્થો. ઇમિના આપત્તિખેત્તં દસ્સિતં. યસ્મા ઇદં આપત્તિખેત્તં, તસ્મા યા ભિક્ખુનુપસ્સયતો ગામસ્સ ઇન્દખીલં અતિક્કમતિ, સા અસન્તે ગામે ગણમ્હા ઓહીયનાપત્તિં આપજ્જતિ. દસ્સનસવનૂપચારાભાવેપિ પગેવ ગામે ઇન્દખીલાતિક્કમનક્ખણેયેવ આપજ્જતિ. સચે તત્થ એકા ભિક્ખુની અત્થિ, તસ્સા દસ્સનસવનૂપચારાતિક્કમનક્ખણે આપજ્જતિ, અરઞ્ઞમગ્ગગમનકાલે એવાયં વિધીતિ ન ગહેતબ્બં. ગામતો પન નિક્ખમન્તી ઇતો પટ્ઠાય આપજ્જતીતિ દસ્સનત્થં ''અગામકં અરઞ્ઞ''ન્તિ વુત્તં. વુત્તઞ્હેતં ''આરાધિકા ચ હોન્તિ સઙ્ગાહિકા લજ્જિનિયો, તા કોપેત્વા અઞ્ઞત્થ ન ગન્તબ્બં. ગચ્છતિ ચે, ગામન્તરનદીપારરત્તિવિપ્પવાસગણમ્હા ઓહીયનાપત્તીહિ ન મુચ્ચતી''તિઆદિ. તત્થ ''ગણમ્હા ઓહીયનાપત્તિ સકિંયેવાપજ્જતિ. ઇતરા ગામે ગામે પારે પારે અરુણે અરુણે ચાતિ વેદિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. તત્થ ''વુત્તઞ્હેત''ન્તિઆદીનિ અસાધકાનિ યથાસમ્ભવં ગહેતબ્બત્તા. "**મહાબોધિયઙ્ગણ**ન્તિઆદિ એવં ગામસ્સ આસન્નટ્ઠાનેપિ ઇમં આપત્તિં આપજ્જતીતિ દસ્સનત્થં વુત્ત''ન્તિ લિખિતં.

તતિયસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૯૪. **પટિવત્તા**તિ પટિવચનં દેન્તિ. **કમ્મદોસ**ન્તિ ''અનઞ્ઞાય ગણસ્સ છન્દન્તિ એવમાદી''તિ લિખિતં. કત્તબ્બટ્ઠાનદોસન્તિ પોરાણા. **કારકગણસ્સા**તિ કારકસઙ્ઘસ્સ. ''ભિક્ખુનિસઙ્ઘં સન્નિપાતેત્વા'તિ વુત્તત્તા કારકસઙ્ઘોપિ અયમેવાતિ ચે? પઠમમેવ કારકસઙ્ઘં ન આમન્તેત્વા બલક્કારેનાયં થુલ્લનન્દા તં ભિક્ખુનિં ઓસારેસી''તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં, તસ્મા કારકભિક્ખૂનં સમ્મુખાપિ તેસં અનુમતિં પઠમં અગ્ગહેત્વા તં કમ્મં ન પટિપ્પસ્સમ્ભેતબ્બન્તિ સિદ્ધં હોતિ, પટિપ્પસ્સદ્ધં બલક્કારેન ન કાતબ્બમેવાતિ અધિપ્પાયો. ''ભિક્ખુનીપિ દિટ્ઠાવિકમ્મં કાતું લભતી''તિ ચ તત્થ વુત્તં.

૬૯૮. **અસન્તે કમ્મકારકસઙ્ઘે ઓસારેતિ, અનાપત્તી**તિ એત્થ કિત્તાવતા અસન્તો નામ હોતીતિ? ઇદં સબ્બત્થ ન વિચારિતં. કારકાનં કાલકિરિયાયાતિ એકે. એકસ્સપિ અભાવેનાતિ એકે. એકસ્મિં રજ્જેતિ એકે. એકરટ્ઠેતિ એકે. એકગામેતિ એકે. એકસ્મિં આવાસેતિ એકે. યત્થ સક્કા અપલોકેતુન્તિ એકે. અન્તોઅટ્ઠયોજનેતિ એકે. તત્થ તસ્મિં આવાસે અસન્તે કારકસઙ્ઘે ઓસારેતિ, અનાપત્તીતિ ઇદં પસંસન્તિ આચરિયા. યત્થ સક્કા અપલોકેતુન્તિ સામીચિ.

ચતુત્થસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઞ્ચમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૦૧. એતં ન વુત્તન્તિ ભિક્ખુનિયા અવસ્સુતભાવો દટ્ઠબ્બોતિ એતં નિયમનં ન વુત્તં. તં અવચનં પાળિયા સમેતિ. કતરપાળિયાતિ? ''અનવસ્સુતોતિ જાનન્તી પટિગ્ગણ્હાતી''તિ ઇમાય. યદિ હિ પુગ્ગલસ્સ અવસ્સુતભાવો ન પમાણં, કિં ઇમાય પાળિયા પયોજનં, ''અનાપત્તિ ઉભો અનવસ્સુતા હોન્તિ, અનવસ્સુતા પટિગ્ગણ્હાતી''તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બં સિયા. અત્તનો હિ અનવસ્સુતભાવોયેવ પમાણન્તિ. ઇમસ્સ પન અનાપત્તિવારસ્સ અયમત્થો – ઉભો ચે અનવસ્સુતા, સબ્બથાપિ અનાપત્તિ. અથ ભિક્ખુની અનવસ્સુતા સમાના અવસ્સુતમ્પિ ''અનવસ્સુતો''તિ સઞ્ઞાય તસ્સ હત્થતો પટિગ્ગણ્હાતિ, એવમ્પિ અનાપત્તીતિ. અથ સા અનવસ્સુતાપિ અઞ્ઞં અનવસ્સુતં વા અવસ્સુતં વા ''અવસ્સુતો''તિ જાનાતિ, દુક્કટમેવ. વુત્તઞ્હેતં **અનન્તરસિક્ખાપદે** ''કિસ્સ ત્વં અય્યે ન પટિગ્ગણ્હાસીતિ. અવસ્સુતો અય્યેતિ...પે॰... નાહં અવસ્સુતા''તિ.

પઞ્ચમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. છટ્ઠસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૦૫. તેનાતિ તસ્મા. યસ્મા ઉય્યોજિકા ન દેતિ ન પટિગ્ગણ્હાતિ, તસ્મા પટિગ્ગહો ન વિજ્જતીતિ અત્થો. ઇતરિસ્સા પરિભોગપચ્ચયા. ''**અકુસલચિત્ત**''ન્તિ બાહુલ્લેન વુત્તં. ''વટ્ટતીતિ સઞ્ઞાય વદન્તિયાપિ આપત્તી''તિ વદન્તિ.

છટ્ઠસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સત્તમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૧૨-૪. કમ્મવાચતો પુબ્બે આપન્નાપત્તિયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ. ઞત્તિયા દુક્કટથુલ્લચ્ચયા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ સઙ્ઘાદિસેસે પત્તેતિ પોરાણા. તં ''અજ્ઝાપજ્જન્તિયા''તિ **પાળિયા** સમેતિ. ''સુત્વા ન વદન્તી''તિ એત્થ સચે જીવિતબ્રહ્મચરિયન્તરાયભયા ન વદન્તિ, અનાપત્તિ . ''અધમ્મકમ્મે અધમ્મકમ્મસઞ્ઞા આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વુત્તત્તા ''અનાપત્તિ અસમનુભાસન્તિયા''તિ સઙ્ઘાદિસેસં સન્ધાય વુત્તં.

સત્તમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અટ્ઠમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૧૫. પચ્ચાકતાતિ પરાજિતા. કુલદૂસકસિક્ખાપદસ્સ, ઇમસ્સ ચ નિદાનમત્તમેવ નાનાકરણં. વુત્તઞ્હિ તત્થ ''તસ્સ વચનસ્સ પટિનિસ્સગ્ગાય એવ વચનીયો, ન કુલદૂસનનિવારણત્થાયા''તિ. એવં સન્તે ઉભોપેતા આપત્તિયો અઞ્ઞમઞ્ઞં સભાગત્થા, તસ્મા ઇદં તસ્સ અનુપઞ્ઞત્તિસદિસં આપજ્જતિ, તતો ઇદં નિરત્થકમેવ આપજ્જતીતિ? ન એવં દટ્ઠબ્બં. વત્થુવિસેસતો, કમ્મવાચાવિસેસતો ચ ઉભિન્નં નાનાકરણં.

અટ્ઠમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. નવમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૨૩. ''કાયિકવાચસિકેન સંસગ્ગેના''તિ પાઠસેસો.

નવમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. નિસ્સગ્ગિયકણ્ડવણ્ણના

૧. પઠમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૩૩. પઠમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદં ઉત્તાનમેવ.

૨. દુતિયનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૪૦. વત્થુસમ્પત્તત્તા વા ન તસ્સા અનાપન્નકામતાય વા અનાણત્તિકતાય વા અકાલચીવરમદંસુ. **યથાદાને એવ ઉપનેતબ્બં**, ન ભાજેતબ્બં પુગ્ગલિકત્તાતિ અધિપ્પાયો. અત્થતો હિ ઇતરમ્પિ યથાદાને એવ ઉપનેતબ્બમેવ. **ગણ્ઠિપદે** પન ''અય્યાય દમ્મીતિ એવં પટિલદ્ધન્તિ નિસ્સટ્ઠપટિલદ્ધં. **યથાદાને**તિ દાયકેહિ પરિચ્ચત્તવિધાનેન. **ઉપનેતબ્બ**ન્તિ અકાલચીવરભાવેન ભાજેતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. ઇધ ભાજાપિતાય લદ્ધચીવરમેવ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, તં વિનયકમ્મં કત્વાપિ અત્તના ન લભતી''તિ લિખિતં. યદિ નિસ્સટ્ઠપટિલદ્ધં સન્ધાય ઇદં વુત્તં સિયા, ''નિસ્સજ્જિતબ્બં સઙ્ઘસ્સ વા ગણસ્સ વા પુગ્ગલસ્સ વા દદેય્ય, દદેય્યું, અય્યાય દમ્મી''તિ વુત્તત્તા તીણિપેતાનિ પદાનિ વત્તબ્બાનિ સિયું, તસ્મા ન કેવલં નિસ્સટ્ઠપટિલદ્ધમેવ યથાદાને ઉપનેતબ્બં, અઞ્ઞાહિ ભિક્ખુનીહિ લદ્ધકોટ્ઠાસમ્પિ યથાદાનેયેવ ઉપનેતબ્બં.

૭૪૧. ''અકાલચીવરે કાલચીવરસઞ્ઞાય અનાપત્તી''તિ પન ભાજનપચ્ચયા આપજ્જિતબ્બાપત્તિં નાપજ્જતીતિ એત્તકમેવ દીપેતિ, ન પટિલદ્ધં, ન યથાદાને દાતબ્બન્તિ ઇમમત્થં દીપેતિ. લેસેન પન ગણ્હાતિ ચે, ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બા.

દુતિયનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૪૪. સકસઞ્ઞાય ગહિતત્તા પાચિત્તિયં, દુક્કટઞ્ચ વુત્તં. ઇતરથા ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બં.

તતિયનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૫૨. લેસેન ગહેતુકામતા, અઞ્ઞસ્સ વિઞ્ઞુસ્સ વિઞ્ઞાપનં, પટિલાભોતિ તીણિ અઙ્ગાનિ, તસ્મા પઠમં વિઞ્ઞત્તં અલભિત્વા અઞ્ઞં તતો ઊનતરમ્પિ લભેય્ય, નિસ્સગ્ગિયમેવ અઙ્ગસમ્પત્તિતો. એસ નયો અઞ્ઞત્થાપિ.

ચતુત્થનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઞ્ચમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૫૩. ''તેલં ગોપેત્વા સપ્પિમ્પિ મે અત્તનો કુલઘરા''તિ કિર પાઠો.

પઞ્ચમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. છટ્ઠનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૫૮-૭૬૨. પાવારિકસ્સાતિ દુસ્સવાણિજકસ્સ. યાય ચેતાપિતં, તસ્સા નિસ્સગ્ગિયં, નિસ્સટ્ઠપટિલાભો ચ. ''ઇતરાસં પન જાનિત્વા વસ્સગ્ગેન પત્તકોટ્ઠાસં સાદિયન્તીનમ્પિ ન નિસ્સગ્ગિયં, કેવલં યથાદાને એવ તાહિપિ ઉપનેતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. ''નિસ્સટ્ઠં પટિલભિત્વાપિ યથાદાને ઉપનેતબ્બ'ન્તિ વુત્તત્તા સેસાહિ ગહિતં સુગ્ગહિત''ન્તિ વદન્તિ. એત્થ ગિલાનાયપિ ન મોક્ખો.

છટ્ઠનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સત્તમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૬૪. સત્તમે ''**સયં યાચિતકેના**''તિ કિઞ્ચાપિ અવિસેસેન વુત્તં. તથાપિ અઞ્ઞદત્થિકેન અત્તુદ્દેસિકેન સઞ્ઞાચિકેનાતિ અત્થો વેદિતબ્બો. અયમત્થો ''ભિક્ખુનિયો તેન ચ પરિક્ખારેન સયમ્પિ યાચિત્વા ભેસજ્જં ચેતાપેત્વા પરિભુઞ્જિંસૂ''તિ ઇમિસ્સા પાળિયા અત્થેન સંસન્દિત્વા વેદિતબ્બો. તસ્સાયમત્થો – તેન પરિક્ખારેન ભેસજ્જં ચેતાપેત્વા ચ-સદ્દેન સઞ્ઞાચિકેન ચ ભેસજ્જં ચેતાપેત્વાતિ ઇમમત્થં દીપેન્તો ''સયમ્પિ યાચિત્વા ભેસજ્જં ચેતાપેત્વા''તિ આહ. અઞ્ઞથા ''તેન પરિક્ખારેન ભેસજ્જં ચેતાપેત્વા સયમ્પિ યાચિત્વા પરિભુઞ્જિંસૂ''તિ ઇમિના અનુક્કમેન પાળિ વત્તબ્બા સિયા.

પદભાજને પન ''સંયાચિકેનાતિ સયં યાચિત્વા''તિ તસ્સેવ પદસ્સ અધિપ્પાયમત્તં વુત્તં. સા હિ પદભાજનધમ્મતા. ''સઙ્ઘિકં લાભં પરિણત''ન્તિઆદિપદાનં ભાજને પન સા પાકટા. અઞ્ઞથા સંયાચિકપદેન કો અઞ્ઞો અતિરેકત્થો સઙ્ગહિતો સિયા, સો ન દિસ્સતીતિ તદેવ પદં નિપ્પયોજનં, ઇદઞ્ચ સિક્ખાપદં પુરિમેન નિન્નાનાકરણં સિયા. અત્તનો હિ સન્તકં યથાકામં કરણીયન્તિ. એત્થ ચ સઙ્ઘસ્સ યાચનાય વસેન એકતો હુત્વા યાચનાય લદ્ધં સંયાચિકન્તિ વેદિતબ્બં. અઞ્ઞથા ઇતો પરેન સંયાચિક-સદ્દેન ઇદં નિબ્બિસેસં આપજ્જતીતિ ''પુગ્ગલિકેન સંયાચિકેના''તિ ઇદઞ્ચ સિક્ખાપદં વિસું ન વત્તબ્બં સિયા ઇધેવ તેન આપજ્જિતબ્બાપત્તિયા સઙ્ગહિતત્તા, ન ચ સઙ્ગહિતા આપત્તિદ્વયભાવતો. મિસ્સેત્વા ચેતાપિતત્તા હિ એકમેવ આપત્તીતિ ચે? ન, સંયાચિકપદસ્સ નિપ્પયોજનભાવપ્પસઙ્ગતો, એવં સઙ્ઘિકમહાજનિકપુગ્ગલિકાનિ મિસ્સિત્વા ચેતાપને એકાપત્તિભાવપ્પસઙ્ગતો ચ.

સત્તમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અટ્ઠમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૬૯. ગણસ્સાતિ આભિધમ્મિકાદિગણસ્સ, ઊનચતુવગ્ગસ્સ ચ.

અટ્ઠમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. નવમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૭૪. સઞ્ઞાચિકેનાતિ ગણયાચનાય લદ્ધેનેવ, ન અઞ્ઞેન.

નવમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દસમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૭૯. દસમે પન ‘‘યા પન ભિક્ખુની અઞ્ઞદત્થિકેન પરિક્ખારેન અઞ્ઞુદ્દિસિકેન પુગ્ગલિકેન અઞ્ઞં ચેતાપેય્ય, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય’’ન્તિ એવંવિધેન ભવિતબ્બં, ‘‘પુગ્ગલિકેન સંયાચિકેના’’તિ ઇમિના એકાદસમેન ભવિતબ્બં સિયા યથાક્કમેન સમ્ભવતો. કામમેવ ચેતં અટ્ઠુપ્પત્તિયા અભાવતો ન વુત્તં, અત્થતો પન ગહેતબ્બમેવ. એત્થ પન સઙ્ઘગણપુગ્ગલાનં પવારિતટ્ઠાને, પુગ્ગલસ્સેવ ઞાતકટ્ઠાને ચ અનાપત્તિછાયા દિસ્સતિ, ઇદં સબ્બં અમ્હાકં તક્કાનુસારવસેનેવ વુત્તન્તિ કત્વા ન સારતો દટ્ઠબ્બં. વિચારેત્વા યથા નિચ્ચલકારણં દિસ્વા યં વા વિનયક્કમકોવિદા અનુજાનન્તિ, તં તદેવ ગહેતબ્બં. **પોરાણગણ્ઠિપદે** પન ‘‘આપદાસુપિ અઞ્ઞં ગરુભણ્ડમેવ ચેતાપેતબ્બં, ઇતરં ન વટ્ટતિ, ભિક્ખુસ્સ પન વટ્ટતી’’તિ વુત્તં.

દસમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. એકાદસમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૮૪. ‘‘દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે’’તિ અવત્વા ‘‘એકાદસમે’’તિ ઇધ વુત્તં. કસ્મા? ભિક્ખુનિવિભઙ્ગે તિંસકકણ્ડં પત્વા વગ્ગક્કમસ્સ અવુત્તત્તા. યસ્મા પવારિતટ્ઠાને વિઞ્ઞત્તિ નામ ન પટિસેધેતબ્બા, તસ્મા ભગવા અઞ્ઞાતિકઅપ્પવારિતટ્ઠાને ધમ્મનિમન્તનવસેન વદેય્ય ‘‘યેનત્થો’’તિ વુત્તાય ‘‘ચતુક્કંસપરમં વિઞ્ઞાપેતબ્બ’’ન્તિ પરિચ્છેદં દસ્સેતીતિ વેદિતબ્બં. અઞ્ઞથા ‘‘નિદાનેન સિક્ખાપદં ન સમેતિ, સિક્ખાપદેન ચ અનાપત્તિવારો’’તિ ચ ‘‘અકતવિઞ્ઞત્તિયા ચતુક્કંસપરમં વિઞ્ઞાપેતબ્બ’’ન્તિ ચ અનિટ્ઠં આપજ્જતિ, તસ્મા **માતિકાટ્ઠકથાયં** ચેતાપેતબ્બન્તિ ઠપેત્વા સહધમ્મિકે ચ ઞાતકપવારિતે ચ અઞ્ઞેન કિસ્મિઞ્ચિદેવ ગુણેન, પરિતુટ્ઠેન ચ વદેય્ય ‘‘યેનત્થો’’તિ વુત્તસ્સ ‘‘વિઞ્ઞાપેતબ્બ’’ન્તિ વુત્તનયેન અત્થો દટ્ઠબ્બો. **પોરાણગણ્ઠિપદે** પન ‘‘ઇદં પરિચ્છિન્નપવારણં સન્ધાય વુત્તં. અનાપત્તિ ઞાતકાનં પવારિતાનન્તિ પન સબ્બપ્પકારેન પવત્તં નિચ્ચપવારણં સન્ધાય વુત્તં. નિચ્ચપવારણા નામ યદા યેનત્થો, તદા તં વદેય્યાથાતિ એવં પવત્તા . ‘હન્દ સીતપાવુરણ’ન્તિ દેન્તાનં પન અતિરેકચતુક્કંસમ્પિ ગહેતું વટ્ટતી’’તિ વુત્તં. અયમેવ નયો દસમેપીતિ.

એકાદસમનિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે તિંસકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિસ્સગ્ગિયકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પાચિત્તિયકણ્ડવણ્ણના

૧. લસુણવગ્ગો

૧. પઠમલસુણસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૯૩-૭. અહં લસુણેનાતિ એત્થ ''પવારેમી''તિ પાઠસેસો. **બદરસાળવં** કિર બદરફલાનિ સુક્ખાપેત્વા ચુણ્ણેત્વા કત્તબ્બા ખાદનીયવિકતિ.

પઠમલસુણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૦૦. સંહરાપેય્યાતિ ''સંહરતિ વા સંહરાપેતિ વા''તિ પદભાજનં વેદિતબ્બં. કિઞ્ચાપિ એત્થ આપત્તિભેદો ન દસ્સિતો, તથાપિ ખુરસણ્ડાસકત્તરિઆદિપરિયેસનઘંસનાદીસુ પુબ્બપયોગેસુ દુક્કટં યુજ્જતિ, યથા ચેત્થ, એવં તલઘાતકાદિમ્હિ ચ આપત્તિભેદો પાળિયં ન વુત્તો. યથાસમ્ભવં પન પુબ્બપયોગેસુ દુક્કટં સમ્ભવતિ. એવં ભિક્ખુસ્સ એત્થ ચ લસુણે ચ દુક્કટં. ઇદં કિરિયાકિરિયન્તિ પોરાણા. તત્થ ''કિરિયાકિરિય''ન્તિ ન વુત્તં.

દુતિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮૦૨-૬. તતિયચતુત્થસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૫. પઞ્ચમસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૧૨. પઞ્ચમે ઉદકસુદ્ધિપચ્ચયે સતિપિ ફસ્સસાદિયને યથાવુત્તપરિચ્છેદે અનાપત્તિ. તત્થ **દ્વિન્નં પબ્બાનન્તિ** ''દ્વિન્નં અઙ્ગુલાનં સહપવેસને એકેકઅઙ્ગુલસ્સ એકેકં પબ્બં કત્વા દ્વે પબ્બા, એકઙ્ગુલપ્પવેસને દ્વિન્નં પબ્બાનં ઉપરિ ન વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. **મહાપચ્ચરિયમ્પિ** અયમેવ નયો દસ્સિતો''તિ લિખિતં.

પઞ્ચમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮૧૫. છટ્ઠસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૭. સત્તમસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૨૦-૮૨૨. ''નગરં અતિહરન્તી''તિ પાઠો. ''નગરદ્વારે અતિહરન્તી''તિ કત્થચિ, તત્થ દ્વારેનાતિ અત્થો. અયમેવ વા પાઠો. **તં પુબ્બાપરવિરુદ્ધન્તિ** ''પુનપિ વુત્ત''ન્તિ વુત્તં વાદં સન્ધાય, ન તતો પુબ્બે તત્થ વુત્તં વાદં. એત્થ ''માતરમ્પિ વિઞ્ઞાપેત્વાતિ વચનેન વિરુજ્ઝતી''તિ લિખિતં, તં દુલ્લિખિતં, ન હિ તેન વિરોધં સન્ધાય ઇદં વુત્તન્તિ. કરણે ચે પાચિત્તિયં, કારાપનેપિ પાચિત્તિયેનેવ ભવિતબ્બં. અથ કારાપને દુક્કટં, કરણેપિ દુક્કટેનેવ ભવિતબ્બં. ન હિ કરણે વા કારાપને વા વિસેસો અત્થિ આપજ્જને સતીતિ અધિપ્પાયો.

૮૨૩. સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતીતિ અપ્પટિક્ખિપિત્વા ''સાધૂ''તિ વત્તું વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો. ન હિ પટિગ્ગહેતું વટ્ટતિ. અનામાસત્તા ''**આમકધઞ્ઞં પન ઞાતકપવારિતટ્ઠાનેપિ ન વટ્ટતી**''તિ વુત્તં. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ''કપ્પિયેન

લદ્ધં ધઞ્ઞં ભજ્જિત્વા ભુઞ્જન્તિયા દુક્કટં. અપરણ્ણેપિ એસેવ નયો’’તિ ચ ‘‘અનાપત્તિ આબાધપચ્ચયાતિ વચનતો સત્ત ધઞ્ઞાનિપિ અનામાસાનીતિ સિદ્ધં, તેનેવ હેટ્ઠા **અટ્ઠકથાયં** દુક્કટવત્થુમ્હિ સત્ત ધઞ્ઞાનિપિ ગહિતાનિ અનામાસાની’’તિ ચ વુત્તાનિ. આમાસાનિ કપ્પિયવત્થૂનિ ચ યદિ ભવેય્યું, યથા ઞાતકપવારિતે સન્ધાય ‘‘અપરણ્ણં વિઞ્ઞાપેતી’’તિ અવિસેસેન વુત્તં, એવં ‘‘અનાપત્તિ ઞાતકાનં પવારિતાનં અઞ્ઞસ્સ અત્થાય વિઞ્ઞાપેતિ, ઉમ્મત્તિકાય આદિકમ્મિકાયા’’તિ વત્તબ્બં. યસ્મા દુક્કટવત્થુત્તા ચ અનામાસત્તા ચ માતરમ્પિ સત્તવિધં ધઞ્ઞં વિઞ્ઞાપેતું ન વટ્ટતિ , તસ્મા તદત્થદીપનત્થં સત્તવિધં ધઞ્ઞં સન્ધાય ‘‘અનાપત્તિ આબાધપચ્ચયા’’તિ વુત્તં, યથા ભિક્ખુનિયા આબાધપચ્ચયા વટ્ટતિ, તથા ભિક્ખુસ્સાપીતિ ચ. યથા વા પન ભિક્ખુનિયા ભજ્જનાદીનિ કારાપેતું ન વટ્ટતિ, એવં ભિક્ખુસ્સાપિ. વુત્તમ્પિ ચેતં **અન્ધકટ્ઠકથાયં** ‘‘અઞ્ઞતરો બાલભિક્ખુ કપ્પિયં અજાનન્તો એતદવોચ ‘આમકધઞ્ઞં સમ્પટિચ્છિતું ભિક્ખૂનં ન વટ્ટતિ. એતં ધઞ્ઞં ભજ્જિત્વા કોટ્ટેત્વા પચિત્વા યાગુખજ્જકં ભત્તઞ્ચ દેથા’તિ, આણાપકસ્સેવ ભિક્ખુસ્સ આપત્તિ, સબ્બેસં અનાપત્તી’’તિ. તસ્મા ‘‘સઙ્ઘવારિકાનં ધઞ્ઞં કોટ્ટેથા’’તિ આરામિકાનં વત્તુઞ્ચ ન વટ્ટતિ. ‘‘દિવસં પરિબ્બયં ગણ્હથ, તણ્ડુલે સમ્પાદેથ, ત્વં એત્તકે ગણ્હ, ત્વં એત્તકે’’તિ એવમાદીનિ પન વત્તું વટ્ટતીતિ ચ. યં પન ‘‘અવિઞ્ઞત્તિયા લબ્ભમાનં પન નવકમ્મત્થાય સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતી’’તિ વુત્તં, તમ્પિ હેટ્ઠા ‘‘ઇમં તળાકં ખેત્તં વત્થું વિહારસ્સ દેમા’તિ વુત્તે ‘સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતી’’તિ વુત્તં નયં સન્ધાય વુત્તત્તા સુવુત્તમેવ. ‘‘નવકમ્મત્થાય ધઞ્ઞં દેમા’’તિ વુત્તે ‘‘સાધૂ’’તિ વત્તબ્બં. યં પન હેટ્ઠા ‘‘તત્થ નિસ્સગ્ગિયવત્થું અત્તનો વા સઙ્ઘગણપુગ્ગલચેતિયાનં વા અત્થાય સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટતિ…પે॰… દુક્કટવત્થું સબ્બેસમ્પિ અત્થાય સમ્પટિચ્છતો દુક્કટમેવા’’તિ વુત્તં, તમ્પિ સુવુત્તમેવ. કસ્મા? ‘‘ચેતિયસ્સ અત્થાય ધઞ્ઞં દાતુકામોમ્હિ, તુમ્હે ભન્તે તદત્થાય સમ્પટિચ્છથા’’તિ વુત્તે પટિગ્ગહેતું અકપ્પિયત્તા. ‘‘ઇદં પન તાદિસં ન હોતી’’તિ ચ વુત્તં. સબ્બોપાયં **ઉપતિસ્સત્થેરવાદો** કિર. **ધમ્મસિરિત્થેરો** પનેવમાહ ‘‘પુબ્બેપિ નવકમ્મત્થાય પટિગ્ગહો ન વારિતો, સઙ્ઘસ્સત્થાય પટિગ્ગહિતમ્પિ પટિગ્ગાહકસ્સેવ અકપ્પિય’’ન્તિ.

સત્તમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અટ્ઠમસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૨૪. પોરાણા ‘‘**નિબ્બિટ્ઠરાજભટો**’’તિ પઠન્તિ. તસ્સત્થો વારિતભત્તવેતનો રાજભટોતિ. ‘‘**તઞ્ઞેવ ભટપથ**ન્તિ તંયેવ ભત્તવેતન’’ન્તિ અત્થં વદન્તિ. **ઉમ્મુક**ન્તિ અલાતં.

૮૨૬. એત્થ છડ્ડિતં **કિરિયા**. અનોલોકનં **અકિરિયા**.

અટ્ઠમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. નવમસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૩૨. ‘‘સામિકે અપલોકેત્વા છડ્ડેતી’’તિ કત્થચિ પોત્થકે નત્થિ, કત્થચિ અત્થિ, અત્થિભાવોવ સેય્યો કિરિયાકિરિયત્તા સિક્ખાપદસ્સ. ઇધ ખેત્તપાલકા, આરામાદિગોપકા ચ **સામિકા** એવ. ‘‘સઙ્ઘસ્સ ખેત્તે, આરામે ચ તત્થ કચવરં ન છડ્ડેતબ્બન્તિ કતિકા ચે નત્થિ, ભિક્ખુસ્સ છડ્ડેતું વટ્ટતિ સઙ્ઘપરિયાપન્નત્તા, ન ભિક્ખુનીનં. તાસમ્પિ ભિક્ખુનિસઙ્ઘસન્તકે વુત્તનયેન વટ્ટતિ, ન તત્થ ભિક્ખુસ્સ, એવં સન્તેપિ સારુપ્પવસેનેવ કાતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં.

નવમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દસમસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૩૩. **સાધુકીળિતગીતં** **વા**તિ એત્થ પાચિણ્ણગીતમ્પિ સોતું ન વટ્ટતિ. ''ગીતુપસઞ્હિતં પન ધમ્મં સોતું વટ્ટતીતિ **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** વુત્ત''ન્તિ વુત્તં. **પોરાણગણ્ઠિપદે** પન ''ધમ્મગીતમ્પિ ન વટ્ટતી''તિ વત્વા ''બુદ્ધસ્સ ગાયામ વાદેમાતિ વુત્તે સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટતિ, દુક્કટં હોતી''તિ વુત્તં, ''પૂજં કરોમ, જાતકં વા વત્થું વા દેસેમાતિ વુત્તે 'સાધૂ'તિ સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતી''તિ ચ વુત્તં.

૮૩૬. **એકપયોગો** નામ એકદિવસાવલોકનં. **તેસંયેવા**તિ યેસં નચ્ચં પસ્સતિ. ''ભિક્ખુની સયમ્પિ નચ્ચિતું વા ગાયિતું વા વાદિતું વા ન લભતી''તિઆદિ ઇધ સિક્ખાપદે નત્થિ. કસ્મા? એળકલોમસમુટ્ઠાનત્તા. યદિ એવં કસ્મા વુત્તન્તિ ચે? સુત્તાનુલોમમહાપદેસતો. યદિ નચ્ચાદીનિ પસ્સિતું વા સોતું વા ન લભતિ, પગેવ અત્તના કાતુન્તિ નયતો લબ્ભમાનત્તા વુત્તં. ઇતરથા મહાપદેસા નિરત્થકા સિયું. એવમઞ્ઞત્થાપિ નયો નેતબ્બો. ''સમુટ્ઠાનમ્પિ ઇધ વુત્તમેવ અગ્ગહેત્વા છસમુટ્ઠાનવસેન ગહેતબ્બ''ન્તિ લિખિતં. તં ''અઞ્ઞે નચ્ચ, ગાય, વાદેહી''તિ વત્તું ન લબ્ભતીતિઆદિવચીકમ્મં સન્ધાય લિખિતઞ્ચે, તં સુલિખિતં એળકલોમસમુટ્ઠાને વાચાય અભાવતો. ''સયમ્પિ નચ્ચિતુ''ન્તિઆદિકાયકમ્મઞ્ચે સન્ધાય લિખિતં, દુલ્લિખિતં. એળકલોમસમુટ્ઠાનઞ્હિ એકન્તતો કાયકમ્મં હોતિ, તસ્મા ઉદ્ધટં અગ્ગહેત્વા આદિસદ્દેન સઙ્ગહિતમેવ ઇધ ગહેતબ્બન્તિ. એતં એળકલોમસમુટ્ઠાનત્તાતિ એત્થ કારણવચને સુત્તાનુલોમમહાપદેસતોતિ એત્થ પન ઉદ્ધટં ગહેતબ્બં, એવં યથાલાભવસેન તં લિખિતન્તિ વેદિતબ્બં. ''આહચ્ચભાસિતસિક્ખાપદવસેન એળકલોમસમુટ્ઠાન''ન્તિ વુત્તન્તિ **ઉપતિસ્સત્થેરો** . ''એળકલોમસમુટ્ઠાનઞ્ચે ઇદં સિક્ખાપદં, આણાપકો મુચ્ચેય્ય, ન ચ મુચ્ચતી''તિ વુત્તં. તં ''કસ્મા''તિ વુત્તે ''**સબ્બઅટ્ઠકથાસુ વુત્ત**''ન્તિ અટ્ઠકથાચરિયો આહાતિ **ધમ્મસિરિત્થેરો**.

૮૩૭. **આરામે ઠત્વા**તિ ન કેવલં ઠત્વા, તતો ગન્ત્વા પન સબ્બિરિયાપથેહિપિ લભતિ. ''**આરામે ઠિતા**તિ પન આરામપરિયાપન્નાતિ અત્થો, ઇતરથા નિસિન્નાપિ ન લભેય્યા''તિ લિખિતં, તં સુલિખિતમેવ.

દસમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

લસુણવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અન્ધકારવગ્ગવણ્ણના

૧. પઠમસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૩૯. ''દિવાપિ અન્ધકારં અત્થિ, તપ્પટિસેધનત્થં 'રત્તન્ધકારે'તિ વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ **પોરાણા**. **સન્તિટ્ઠેય્યા**તિ એત્થ ઠાનાપદેસેન ચતુબ્બિધોપિ ઇરિયાપથો સઙ્ગહિતો, તસ્મા પુરિસસ્સ હત્થપાસે તેન સદ્ધિં ચઙ્કમનાદિં કરોન્તિયા પાચિત્તિયમેવ. ''**સલ્લપેય્ય વા**''તિ કેવલં નિદાનવસેન વુત્તં વિસેસાભાવતો. ''સલ્લપેય્યવાતિ પુરિસસ્સ હત્થપાસે ઠિતા સલ્લપતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા''તિ હિ વુત્તં, તં ન યુત્તન્તિ એકે. કસ્મા? યસ્મા તસ્સ પુરિસસ્સ હત્થપાસે ઠિતેનેવ એકં પાચિત્તિયં. સલ્લપનેનપિ અપરમ્પિ એકં આપજ્જતીતિ નાપજ્જતિ, કથં પઞ્ઞાયતીતિ? અઙ્ગવસેન. ઇમસ્સ હિ રત્તન્ધકારતા, પુરિસસ્સ હત્થપાસે ઠાનં વા સલ્લપનં વા, સહાયાભાવો, રહોપેક્ખતાતિ ઇમાનિ ચત્તારિ

અઙ્ગાનિ વુત્તાનિ. તત્થ યદિ ઠાનપચ્ચયા એકા આપત્તિ વિસું સિયા, તસ્સા ચત્તારિ અઙ્ગાનિ સિયું. યદિ સલ્લપનપચ્ચયા એકા, તસ્સાપિ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ સિયું. તસ્મા **માતિકાટ્ઠકથાયં** ‘‘ચત્તારિ વા પઞ્ચ વા અઙ્ગાની’’તિ વત્તબ્બં સિયા, ન ચ વુત્તં, તસ્મા સલ્લપનપચ્ચયા વિસું નત્થીતિ. અત્થિયેવ, માતિકાટ્ઠકથાવચનઞ્ચ તદત્થમેવાતિ એકે. કથં? સહુપ્પત્તિતો દ્વિન્નં આપત્તીનં. કિં વુત્તં હોતિ? સલ્લપને સતિ ઠાનપચ્ચયા આપજ્જિતબ્બં ચતુરઙ્ગિકં, સલ્લપનપચ્ચયા આપજ્જિતબ્બં ચતુરઙ્ગિકન્તિ દ્વે પાચિત્તિયાનિ સહુપ્પન્નાનિ એકતો આપજ્જન્તીતિ. ઇદં અયુત્તં પાળિવિરોધતો. **પાળિયઞ્હિ** ‘‘સલ્લપેય્ય વાતિ પુરિસસ્સ હત્થપાસે ઠિતા સલ્લપતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’’તિ વુત્તં. યદિ દ્વે સિયું, ‘‘આપત્તિ દ્વિન્નં પાચિત્તિયાન’’ન્તિ ન વત્તબ્બતા સિયાતિ. અયં નયો દુતિયાદીસુપિ યથાયોગં વેદિતબ્બો. એત્થ દુતિયેનાપિ સદ્ધિં યદિ ભિક્ખુનિયા રહોપેક્ખતા અત્થિ, સો ચે પુરિસો, ન દુતિયો, પુરિસગણનાય આપત્તિયો. અથ દુતિયા ભિક્ખુની હોતિ, તસ્સા ચ તેન પુરિસેન સદ્ધિં રહોપેક્ખતા અત્થિ, સા ચ ભિક્ખુની ન દુતિયા હોતિ. ઉભિન્નમ્પિ આપજ્જતીતિ એકે, વિચારેત્વા પન ગહેતબ્બં. **પોરાણગણ્ઠિપદે** પન વુત્તં ‘‘હત્થપાસે ઠાનેન દુક્કટ’’ન્તિ, તં **પાળિયા** વિરુજ્ઝતિ. ‘‘પુરિસસ્સ હત્થપાસે તિટ્ઠતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’’તિ હિ પાળિ, કિંબહુના. ચતુત્થસિક્ખાપદે **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુતિયિકઉય્યોજનસિક્ખાપદવણ્ણના) ‘‘સન્તિટ્ઠનાદીસુ તીણિ પાચિત્તિયાની’’તિઆદિવચનતો વત્થુગણનાય આપત્તિ વેદિતબ્બા. ‘‘અઙ્ગાનિ ચેત્થ ચત્તારિ પઞ્ચ વા’’તિ વત્તબ્બન્તિ સન્નિટ્ઠાનં.

પઠમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨-૩-૪. દુતિયતતિયચતુત્થસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૪૨-૬. દુતિયતતિયચતુત્થાનિ ઉત્તાનાનિ. સબ્બત્થ ‘‘સલ્લપતીતિ યં કિઞ્ચિ તિરચ્છાનકથં કથેતી’’તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

૮૫૨. ચતુત્થે પનાયં વિસેસો – ‘‘એકેનેકા’’તિ પઠમં વુત્તત્તા દુતિયિકં વા ભિક્ખુનીનં ઉય્યોજેય્ય, પાચિત્તિયં ન સમ્ભવતીતિ ચે? સમ્ભવતિ. કસ્મા? સન્તિટ્ઠનાદિત્તયમત્તાપેક્ખત્તા, તસ્સ વચનસ્સાપિ વા અઞ્ઞાયપિ રહોપેક્ખનસ્સાદસમ્ભવે સતિ ઉભિન્નં એકત્થસમ્ભવતો ચ સાધિતમેતં. ‘‘હત્થપાસં વિજહિત્વા સન્તિટ્ઠતિ વા સલ્લપતિ વા’’તિ એત્તકમેવ વુત્તં. કસ્મા ‘‘નિકણ્ણિકં વા જપ્પેતી’’તિ ન વુત્તં? હત્થપાસાતિક્કમે અસમ્ભવતો. તસ્સ તતિયસ્સ પદસ્સ પચ્છિન્નત્તા સમ્ભવન્તમ્પિ ‘‘દુતિયિકં વા ઉય્યોજેતી’’તિ ન વુત્તં, તસ્મા અત્થતો હત્થપાસં વિજહિત્વા સન્તિટ્ઠતિ વા સલ્લપતિ વા દુતિયિકં વા ઉય્યોજેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ વુત્તં હોતિ. એસ નયો **ચક્ખેન વા**તિઆદીસુપિ. તત્થ ‘‘હત્થપાસે’’તિ વા ‘‘હત્થપાસં વિજહિત્વા’’તિ વા ન વુત્તં ઉભયત્થ દુક્કટત્તા. અનાપત્તિવારેપિ અસમ્ભવતો ‘‘નિકણ્ણિકં વા જપ્પેતી’’તિ ન વુત્તન્તિ ચે? સમ્ભવતિ સતિ કરણીયે નિકણ્ણિકં વા જપ્પેતીતિ સમ્ભવતો. અથ કસ્મા એવં ન વુત્તન્તિ ચે? અનવજ્જકથાયં નિકણ્ણિકજપ્પને પયોજનાભાવા, ધમ્મકથાયમ્પિ ઉદાયિં આરબ્ભ પટિસિદ્ધત્તા ચ.

દુતિયતતિયચતુત્થસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઞ્ચમસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૫૬. ‘‘કુલં નામ ચત્તારિ કુલાની’’તિ વુત્તત્તા તિત્થિયારામે કપ્પતિ તસ્સ કુલવોહારાભાવતોતિ એકે. તિત્થિયાનં ખત્તિયાદિપરિયાપન્નત્તા ન કપ્પતીતિ એકે. તસ્સ કપ્પિયભૂમિત્તા ન યુત્તન્તિ ચે? ન, યથાવુત્તખત્તિયાદીનં સમ્ભવતો. તથાપિ ગોચરકુલં ઇધાધિપ્પેતં. ‘‘ઉપચારો દ્વાદસહત્થો’’તિ લિખિતં.

પઞ્ચમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. છટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૬૦. ‘‘નિસીદન્તિયા એકા, નિપજ્જન્તિયા એકા’’તિ અવત્વા ‘‘**નિસીદિત્વા ગચ્છન્તિયા**’’તિઆદિ ન વત્તબ્બં. ન હિ ગમનપચ્ચયા એસા આપત્તીતિ? ન, પરિયોસાનાધિપ્પાયવસેન વુત્તત્તા. ‘‘નિસીદિત્વા નિપજ્જન્તિયા દ્વે’’તિ વચનેનપિ ગમનં ઇધ નાધિપ્પેતન્તિ દસ્સિતં હોતિ, તથા ‘‘નિપજ્જિત્વા નિસીદન્તિયા દ્વે’’તિપિ વત્તબ્બં. યદિ એવં ‘‘તસ્મિં અભિનિપજ્જતિ, આપત્તિ દ્વિન્નં પાચિત્તિયાન’’ન્તિ કસ્મા ન વુત્તન્તિ ચે? અનિસીદિત્વાપિ નિપજ્જનસમ્ભવતો. નિપજ્જનત્થાય નિસીદિત્વા નિપજ્જન્તિયા નિપજ્જનકપયોગત્તા એકા આપત્તીતિ કેચિ.

છટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સત્તમસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૬૭. અનાપત્તિવારે ‘‘ધુવપઞ્ઞત્તે’’તિ ન વુત્તં ‘‘સન્થરિત્વા વા સન્થરાપેત્વા વા’’તિ વુત્તત્તા . ઇધ છટ્ઠે વુત્તનયેન પકતિયા પઞ્ઞત્તે અભિનિસીદતિ વા અભિનિપજ્જતિ વા, પાચિત્તિયમેવ. અઞ્ઞત્થ ધુવપઞ્ઞત્તં. ઇધ વુત્તનયેન સન્થરિત્વા વા સન્થરાપેત્વા વા અભિનિસીદતિ વા અભિનિપજ્જતિ વા, પાચિત્તિયમેવ. ઉભયત્થાપિ પઞ્ચમે વુત્તનયેન અનાપુચ્છા પક્કમેય્ય, પાચિત્તિયમેવ, અનાપત્તિવારે માતિકાયં વુત્તકાલતો અઞ્ઞકાલસ્સ અપરામટ્ઠત્તાતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. અપિચ અત્થાપત્તિકાલે આપજ્જતિ, નો વિકાલેતિઆદિત્તિકે, અત્થાપત્તિ રત્તિં આપજ્જતિ, નો દિવાતિઆદિત્તિકે ચ **અટ્ઠકથાયં** ઇધ પઞ્ચમછટ્ઠસત્તમસિક્ખાપદેહિ સઙ્ગહિતાપત્તીનં અપરામટ્ઠત્તા યથાસમ્ભવં તિવિધકાલે તિવિધમેતં યોજેત્વા દસ્સેતું વટ્ટતિ એવ મહાપદેસનયાનુલોમતો.

સત્તમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અટ્ઠમસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૬૯. અટ્ઠમે ભિક્ખુસ્સ દુક્કટં સમ્ભવતિ.

અટ્ઠમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. નવમસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૭૫-૭. દુગ્ગાહવસેન વા સુગ્ગાહવસેન વા યથાવુત્તનયેન સપથકરણે આપત્તીતિ વેદિતબ્બં. યસ્મા **માતિકાયં** ‘‘અત્તાનં વા પરં વા’’તિ વુત્તં, તસ્મા યા અત્તાનમેવ આરબ્ભ સપથં કરેય્ય, તસ્સા એકા . પરમેવારબ્ભ તસ્સા એકા. ઉભોપિ આરબ્ભ તસ્સા દ્વે આપત્તિયો સમ્ભવન્તિ. તિકચ્છેદો પનેત્થ પરમેવારબ્ભ સપથકરણં સન્ધાય પવત્તો.

નવમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દસમસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૮૨. દસમે અનાપત્તિવારો રોદનસ્સેવ, ન વધસ્સ, તસ્મા ઞાતિબ્યસનાદીહિ કુદ્ધાપિ અત્તાનં વધતિ એવ, ન રોદતિ, દુક્કટમેવ.

દસમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અન્ધકારવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. નગ્ગવગ્ગવણ્ણના

૧-૨. પઠમદુતિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૮૩. નગ્ગવગ્ગસ્સ પઠમદુતિયાનિ ઉત્તાનાનિ. પઠમે અયં વિસેસો – ભિક્ખુસ્સ તથા ન્હાયન્તસ્સ દુક્કટં અઞ્ઞત્ર જન્તાઘરઉદકપટિચ્છાદીહિ. ન ચ વિગરહિ તત્થ ભગવા અત્તનાવ અનનુઞ્ઞાતત્તા ઉદકસાટિકાયાતિ પોરાણા. ‘‘એકમેવ નિવાસેત્વા, પારુપિત્વા ચ નહાયિતું ન વટ્ટતી’’તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

પઠમદુતિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૯૪. તતિયે અન્તોચતૂહપઞ્ચાહં ધુરં નિક્ખિપન્તિયાપિ આપત્તિ એવ. લિઙ્ગપરિવત્તે ધુરં નિક્ખિપન્તિયા દુક્કટં તિકદુક્કટત્તા. ‘‘સમ્બહુલાહિ ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિન્તિ એત્થ ચતસ્સોપિ સમ્બહુલા’’તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

તતિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૯૮. ચતુત્થે **સઙ્ઘાટિચાર**ન્તિ એત્થ સઙ્ઘાટિઆદિવસેન અધિટ્ઠિતાનંયેવાયં વિધિ, નેતરાસં કિર. તત્થ તિચીવરે એવ વિપ્પવાસપચ્ચયા નિસ્સગ્ગિયં. અન્તોચીવરકાલેપિ પઞ્ચાહિકં સઙ્ઘાટિચારં અતિક્કામેન્તિયા આપત્તિયેવ. ‘‘વિના એતેહિ ચીવરેહિ ઉપસમ્પદં કાતું ન વટ્ટતી’’તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

ચતુત્થસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઞ્ચમસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૦૬. પઞ્ચમસ્સ અનાપત્તિવારે તાય વા અવિપ્પવાસાયાતિ અત્થતો લબ્ભતિ.

પઞ્ચમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯૦૭-૯૧૧. છટ્ઠસત્તમાનિ ઉત્તાનાનિ.

૮. અટ્ઠમસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૧૬. **સોકજ્ઝાયિકા** નામ કિર માયાકારા. વિલુમ્પકા ભણ્ડકાતિ ચ પોરાણા.

અટ્ઠમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. નવમસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૨૦. ''કથઞ્હિ નામ અતિક્કામેસ્સતી''તિ વુત્તત્તા થુલ્લનન્દા ચીવરકાલસમયં **આગમેથા**તિ અતિક્કમાપેસીતિ સિદ્ધં હોતિ.

નવમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દસમસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૨૭. દસમે **એકકુલં એતદવોચુ**ન્તિ એત્થ કુલં નામ તસ્મિં મનુસ્સા, તસ્મા બહુવચનં.

દસમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નગ્ગવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. તુવટ્ટવગ્ગવણ્ણના

૧. પઠમસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૩૪-૫. **એકાય નિપન્નાય અપરા નિપજ્જતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા**તિ ''ઉભિન્નમ્પિ પઠમનિપન્નાય અનુટ્ઠાપના''તિ વત્વા એત્થ કિરિયાકિરિયન્તિ એકે, તં અટ્ઠકથાય વિરુજ્ઝતિ. ''કિરિય''ન્તિ હિ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તં. અથ કસ્સા આપત્તીતિ? ઉભિન્નમ્પિ નિપજ્જનકિરિયં પટિચ્ચ. ઇમસ્સ અનાપત્તિવારે ''વવત્થાનં દસ્સેત્વા''તિ નત્થિ, તસ્મા વવત્થાનં કત્વા નિપજ્જિતું ન વટ્ટતીતિ એકે. વિપુલતરે વટ્ટતીતિ એકે. ''અન્તરં કત્વા નિપજ્જિતું વટ્ટતી''તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** લિખિતં.

પઠમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૪૦. **વવત્થાનં દસ્સેત્વા**તિ એત્થ ઉપરિ પારુપનમ્પિ મજ્ઝે ઓભોગં કત્વા ઉભિન્નં અન્તરે ઓતારેતિ, વટ્ટતીતિ એકે. વવત્થાનઞ્ચ યથા ઠાને ન તિટ્ઠતિ, તથા અતિક્કમિત્વા તુવટ્ટેન્તિયા આપત્તિયેવાતિ. ''કિરિયાકિરિય''ન્તિ ચ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

દુતિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૪૧. અત્તનો સજ્ઝાયનટ્ઠાને ચે વુડ્ઢતરા આગચ્છતિ, વન્દનકાલે વા, આપુચ્છનકિચ્ચં નત્થિ. એકસ્મિં ઓવરકે આપુચ્છિતબ્બં. ‘‘અથ ઓવરકે મહાથેરી વસતિ, સમ્મુખે ઇતરા, આપુચ્છિતબ્બા તસ્સા ઉપચારત્તા’’તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

તતિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯૪૬-૯૫૦. ચતુત્થપઞ્ચમસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૬. છટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૫૬. **ગહપતિ** નામ ઠપેત્વા સહધમ્મિકે વેદિતબ્બો, તસ્મા ભિક્ખુના વા સામણેરેન વા અનનુલોમિકેન સંસગ્ગેન સંસટ્ઠાપિ ન સમનુભાસિતબ્બાતિ સમ્ભવતિ એવ.

છટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯૬૧-૫. સત્તમઅટ્ઠમ સિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૯. નવમસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૬૯. **એકિન્દ્રિયન્તિ** કાયિન્દ્રિયેનેવ એકિન્દ્રિયં, નિગણ્ઠાનં અચેલકાનં મતં. કાપિલા પન ‘‘પઞ્ચિન્દ્રિયા’’તિ મઞ્ઞન્તા એવં વદન્તિ ‘‘સચક્ખુકત્તા અલાબુમાલુવાદયો યત્થ આલમ્બનં, તત્થ ગચ્છન્તિ. સસોતકત્તા કદલિયો મેઘગજ્જિતં સુત્વા ગબ્ભં ગણ્હન્તિ. સઘાનકત્તા પનસાદયો કુણપગન્ધેન ફલન્તિ. સજિવ્હકત્તા ઉદકં પિવન્તિ યેન, સબ્બેપિ ‘પાદપા’તિ વુચ્ચન્તિ. સકાયપસાદત્તા ઇત્થિસમ્ફસ્સેન અસોકરુક્ખા પુપ્ફન્તી’’તિ. **સઞ્ઞાતન્તિ** વિનાસં.

૯૭૦. ઇધ ચ વસ્સચ્છેદેન દુક્કટં. પઠમં આવસિત્વા પચ્છા ચારિકા ચરણપચ્ચયા પાચિત્તિયં આપજ્જતીતિ વેદિતબ્બં. અથ વસ્સં અવસિત્વા ચરતિ, અવસ્સુપગમનપચ્ચયા દુક્કટં આપજ્જતિ. **પોરાણગણ્ઠિપદે** પન ‘‘અન્તોસત્તાહે અન્તોવસ્સે ચારિકં ચરન્તિયા પાચિત્તિયં. સત્તાહકરણીયેન પન વટ્ટતિ, ભિક્ખુનો દુક્કટં હોતી’’તિ વુત્તં.

૯૭૨. **કેનચિ ઉબ્બાળ્હાતિ** વસ્સચ્છેદકારણેનાતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. કિત્તાવતા ચારિકા હોતીતિ? ઇદં ન સબ્બત્થ વિચારિતં. અનન્તરસિક્ખાપદે ‘‘અન્તમસો છપ્પઞ્ચયોજનાનિપી’’તિ વુત્તત્તા સો ચ મઞ્ઞે હેટ્ઠિમપરિચ્છેદોતિ.

નવમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દસમસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૭૩. દસમે ''આહુન્દરિકા''તિ પઠન્તિ કિર.

દસમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તુવટ્ટવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચિત્તાગારવગ્ગવણ્ણના

૧. પઠમસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૭૮. **કીળનઉપવનં** નામ કઞ્ચિનગરસ્સ નગરુપવનં વિય દટ્ઠબ્બં. **ઉય્યાનં** નામ તત્થેવ નન્દવનઉય્યાનં વિય દટ્ઠબ્બં. ''તત્થેવ ઠત્વા તં તં દિસાભાગં વિલોકેત્વા પસ્સન્તિયા પન પાટેક્કા આપત્તિયો''તિ પાઠો. એવં વુત્તે યં પુબ્બે વુત્તં પદં ''અનુદ્ધરમાના''તિ, તં એકસ્મિંયેવ દિસાભાગેતિ સિદ્ધન્તિ એકે. ઉપચારો દ્વે લેડ્ડુપાતોતિ ચ.

પઠમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૮૪. ''આહરિમેહિ વાળેહી''તિ ''અસંહારિમેના''તિ ચ દુવિધો પાઠો. ''વિસું કત્વા પચ્છા સદ્ધિં તેહિ વાળેહી''તિ લિખિતં. યથા તથા વાળરૂપે ઉટ્ઠપેત્વા કતપાદં ''પલ્લઙ્ક''ન્તિ વુચ્ચતિ અનાપત્તિવારે ''અસંહારિમેહિ વાળેહિ કતં પરિભુઞ્જતી''તિ વચનાભાવતો.

દુતિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૮૮. ''**ઉજ્જવુજ્જવે**તિ હત્થપ્પસારણે''તિ લિખિતં, તં ન યુત્તં ''યત્તકં હત્થેન અઞ્છિતં હોતિ, તસ્મિં તક્કમ્હિ વેઠિતે એકાપત્તી''તિ વચનતો.

તતિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૯૩. ''**યાગુપાને**તિ યાગુદાને''તિ લિખિતં. **પોરાણગણ્ઠિપદે** ''માતાપિતૂનં દાતું વટ્ટતી''તિ વુત્તં.

ચતુત્થસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯૯૪. પઞ્ચમસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૬. છટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૦૦૧. છટ્ઠે ભિક્ખુવિભઙ્ગે અચેલકસિક્ખાપદેન એકપરિચ્છેદં. ઇધ અગારિકો વિસેસો, તસ્મા ‘‘અસાધારણ’’ન્તિ વદન્તિ.

છટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦૦૩-૮. સત્તમટ્ઠમેસુ વત્તબ્બં નત્થિ.

૯. નવમસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૦૧૫. ‘‘**ખીલનમન્તં** દારુસારખીલં મન્તેત્વા પથવિયં પવેસેત્વા મારણમન્તં. **નાગમણ્ડલં**નામ નાગરોધમન્તં, પિટ્ઠાદીહિ વા પરિક્ખેપં કત્વા તત્થ મનુસ્સે પવેસેન્તિ ગુત્તત્થાયા’’તિ લિખિતં.

નવમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦૧૭. દસમસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

ચિત્તાગારવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. આરામવગ્ગવણ્ણના

૧૦૨૧. પઠમસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૨. દુતિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૦૩૦. ભિક્ખુની ચે ભિક્ખું અક્કોસતિ, ઇમિના સિક્ખાપદેન પાચિત્તિયં. ભિક્ખુનિં ચે અક્કોસતિ, ઓમસવાદેન આપજ્જતિ. ઓમસવાદે સમ્મુખાવ રુહતિ, ઇધ પન પરમ્મુખાપિ.

તત્રાયં વિચારણા – ભિક્ખુવિભઙ્ગે ઓસમવાદસિક્ખાપદે ભિક્ખુની અનુપસમ્પન્નટ્ઠાને તિટ્ઠતીતિ કત્વા ભિક્ખુનિવિભઙ્ગેપિ ઓમસવાદસિક્ખાપદે ભિક્ખુ ભિક્ખુનિયા અનુપસમ્પન્નટ્ઠાને તિટ્ઠતીતિ સિદ્ધં. ઇધ ચ અનુપસમ્પન્નસ્સ અક્કોસને દુક્કટં વુત્તં, ભિક્ખુસ્સ ઉપસમ્પન્નસ્સ અક્કોસને પાચિત્તિયં વુત્તં, તસ્મા ઇમાનિ દ્વે સિક્ખાપદાનિ ભિક્ખુમ્હિ સંસન્દિયમાનાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ન સમેન્તિ. યથા સમેન્તિ, તથા જાનિતબ્બં. તત્થ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તનયેન ભિક્ખુનીનં ઓમસવાદસિક્ખાપદે અનુપસમ્પન્નોતિ ન ગહેતબ્બો, ઇદમેત્થ યુત્તં. **પરિભાસેય્યા**તિ અઞ્ઞત્ર અક્કોસવત્થૂહિ. તેસુ હિ અઞ્ઞતરસ્મિં સતિ ઓમસવાદપાચિત્તિયમેવાતિ એકે, તં ન યુત્તં . ઓમસવાદે પાળિમુત્તકઅક્કોસે હિ દુક્કટં હોતીતિ. દુક્કટોકાસે ઇદં પાચિત્તિયં તેહિ નિદ્દિટ્ઠં હોતિ, તસ્મા ‘‘બાલા એતા’’તિ **પાળિયં** ઇધ આગતપદાનંયેવ વસેન પરિભાસનં વેદિતબ્બં.

દુતિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦૩૩. તતિયસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ.

૪. ચતુત્થસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૦૩૮. નિમન્તિતા વા પવારિતા વાતિ એત્થ **પોરાણગણ્ઠિપદે** તાવ એવં વુત્તં ''પવારિતાપિ યાગું પાતું લભતિ, ભોજ્જયાગું ન લભતિ. યાગુ પનેત્થ ખાદનીયભોજનીયસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ. નિમન્તિતા ભિક્ખુની પિણ્ડાય ચરિત્વા ભુઞ્જિતુકામા સામિકે અપલોકેત્વાવ ભુઞ્જિતું લભતિ. પરમ્પરભોજનાપત્તિ ભિક્ખુનીનં નત્થિ. નિમન્તિતા તં ભત્તં ભુઞ્જિત્વા વા અભુઞ્જિત્વા વા પવારિતા કપ્પિયં કારાપેત્વા ભુઞ્જિતું ન લભતિ, અકપ્પિયનિમન્તનેન નિમન્તિયમાના દ્વે નિમન્તનાનિ સમ્પટિચ્છિતુઞ્ચ ન લભતી''તિ. તત્થ ''પવારિતાપિ યાગું પાતું લભતી''તિ વુત્તં પાળિયં, અટ્ઠકથાયઞ્ચ અનુઞ્ઞાતત્તા. ''નિમન્તિતા અપ્પવારિતા યાગું પિવતી''તિ હિ **પાળિયં** વુત્તં. તત્રિદં સિક્ખાપદવણ્ણનાપુબ્બઙ્ગમસન્નિટ્ઠાનં – નિમન્તિતા વા પવારિતા વાતિ એત્થ વાસદ્દેન અકપ્પિયનિમન્તનેન નિમન્તિતા અપ્પવારિતા ઠપેત્વા યાગું અઞ્ઞં ખાદનીયં વા ભોજનીયં વા ખાદેય્ય વા ભુઞ્જેય્ય વા, પાચિત્તિયં અઞ્ઞત્ર સામિકાનં અપલોકના. પરમ્પરભોજનાભાવેન ભિક્ખુનીનં કો ગુણો જાતોતિ? ન એતાસં ગુણલાભો, કેવલં પાકટતરં જાતં. ભિક્ખૂપિ વિકપ્પેત્વા મિસ્સેત્વાવ ભુઞ્જિતું લભન્તિ. સમયે યથાસુખં લભન્તિ. ઇમિના અપલોકનેન કિન્તિ? પવારિતા વા અનિમન્તિતા વા ન કિઞ્ચિ કપ્પિયં કારાપેત્વા ગિલાનાતિરિત્તમ્પિ લભન્તિ, નિમન્તિતા ચ પવારિતા ચ યાગુમ્પિ ન લભન્તિ, અપલોકેત્વાપિ ન લભન્તીતિ.

ચતુત્થસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આરામવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ગબ્ભિનિવગ્ગવણ્ણના

૧. પઠમાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૦૬૭. ''**ગબ્ભિનિ**''ન્તિ દસ્સનાદીહિપિ ગબ્ભસમ્ભવતો વુત્તં. **પદભાજને**પિ પવારિતભાવો ન દિસ્સતિ.

૧૦૭૪. ધાતિ વાતિ એત્થ દારકં સામિકાનં દત્વા આહટે વટ્ટેતિ, તથા માતાપીતિ કેચિ.

૧૦૮૦. ''સિક્ખમાન''ન્તિ પાઠં દીપવાસિનો રોચેન્તિ કિરિયાકિરિયત્તા, જમ્બુદીપવાસિનો ''સિક્ખમાના''તિ. તસ્સત્થો સિક્ખાધમ્મમાનનતો સિક્ખમાનાતિ. ઇધ કિરિયા ન હોતિ, સઞ્ઞાવ અધિપ્પેતા. ન એતાસુ અસિક્ખિતા ઉપસમ્પાદેતબ્બા ઉપજ્ઝાયિનીઆદીનં આપત્તિભાવા. ''તસ્સા ઉપસમ્પદા હોતિ એવા''તિ વદન્તિ.

૧૦૮૨. ધમ્મકમ્મેતિ ઉપસમ્પદકમ્મં અધિપ્પેતં.

૧૧૧૨. વુટ્ઠાપિતન્તિ સામણેરિભૂમિતો યાય થેરિયા ઉપસમ્પદાપેક્ખા વુટ્ઠપિતા, સા થેરી વુટ્ઠાપિતા નામ, તેનેવ પુન વિસેસનત્થં ''**પવત્તિનિ**''ન્તિ આહ.

પઠમાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ગબ્ભિનિવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. કુમારિભૂતવગ્ગવણ્ણના

૨. દુતિયાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૧૨૪. ‘‘અનુજાનામિ , ભિક્ખવે, અટ્ઠારસવસ્સાય કુમારિભૂતાય…પે॰… સિક્ખાસમ્મુતિં દાતુ’’ન્તિ ઇધ વુત્તં વિય ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દસવસ્સાય ગિહિગતાય…પે॰… સિક્ખાસમ્મુતિં દાતુ’’ન્તિ ન વુત્તં, તસ્મા ‘‘પરિપુણ્ણદ્વાદસવસ્સાય એવ ગિહિગતાય સિક્ખાસમ્મુતિ દાતબ્બા’’તિ વુત્તં. ગિહિગતાય સિક્ખાસમ્મુતિ દાતબ્બાતિ એકેતિ કત્વા દસવસ્સાયપિ વટ્ટતિ . કસ્મા? ‘‘અનાપત્તિ પરિપુણ્ણદ્વાદસવસ્સં પરિપુણ્ણસઞ્ઞા વુટ્ઠાપેતી’તિ (પાચિ॰ ૧૦૯૩-૧૦૯૫) ચ ‘અનાપત્તિ પરિપુણ્ણદ્વાદસવસ્સં ગિહિગતં…પે॰… સિક્ખિતસિક્ખં વુટ્ઠાપેતી’તિ (પાચિ॰ ૧૦૯૭-૧૧૦૧) ચ વુત્તત્તા’’તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં. કિં ઇમિના પરિહારેન. ‘‘દસવસ્સાય ગિહિગતાય સિક્ખાસમ્મુતિ દાતબ્બા’’તિ હિ વુત્તં. ‘‘ગિહિગતાતિપિ વત્તું ન વટ્ટતી’તિ સચે વદન્તિ, કમ્મં કુપ્પતી’’તિ લિખિતં.

૧૧૪૬. અહમેવ નૂન…પે॰… અલજ્જિની, યા સટ્ઠોતિ એત્થ યા અહમેવ નૂન બાલાતિ અત્થો. ‘‘યં સટ્ઠો’’તિપિ અત્થિ, તત્થ યં યસ્મા દેતિ, તસ્મા અહમેવ નૂન બાલાતિ અત્થો.

૧૧૫૯. પુરિસસંસટ્ઠા કુમારકસંસટ્ઠા ચણ્ડી સોકાવાસાવકથં સિક્ખમાનાતિ વુચ્ચતિ, **પદભાજને** એવ ચાયં સિક્ખમાના ‘‘છસુ ધમ્મેસુ સિક્ખિતસિક્ખા’’તિ કસ્મા વુત્તન્તિ? પુબ્બે ગહિતસિક્ખત્તા, પુબ્બે પરિપુણ્ણસિક્ખત્તા ચ એવં વુચ્ચતીતિ વેદિતબ્બં.

૧૧૬૬-૭. પહૂતં ખાદનીયં ભોજનીયં પસ્સિત્વાતિ એત્થ ‘‘સિક્ખમાનાય ઞાતકા કિર સમ્પાદયિંસુ, તં પસ્સિત્વા થેરે ભિક્ખૂ ઉય્યોજેસિ. ઉય્યોજેત્વા તેસં છન્દં ગહેત્વા પુબ્બે છન્દદાયકે ગણં કત્વા સેસાનં છન્દં છન્દમેવ કત્વા કમ્મં કારાપેસી’’તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં. **છન્દં વિસ્સજ્જેત્વા**તિ એત્થ **અનુગણ્ઠિપદે** એવં વુત્તં ‘‘ઇદં કમ્મં અજ્જ ન કત્તબ્બં. ‘યથાસુખ’ન્તિ વત્વા વિસ્સજ્જિતં હોતિ, તસ્મા યો કોચિ મુખરો, બાલો વા કિઞ્ચાપિ ‘યથાસુખ’ન્તિ વદતિ, થેરાયત્તત્તા પન થેરસ્સ અનુમતિયા સતિયા વિસ્સજ્જિતો હોતિ, અસતિયા ન હોતિ, તથાપિ પુન છન્દં ગહેત્વાવ કમ્મં કરોન્તિ, અયં પયોગો. ગહણે પયોજનં પન નત્થિ. સઙ્ઘત્થેરો ચે વિસ્સજ્જેતિ, છન્દં ગહેત્વાવ કાતબ્બં. **છન્દં વિસ્સજ્જેત્વા કાયેન વુટ્ઠિતાયા**તિ એત્થ ઇધ સમ્બાધો, ‘અમુકમ્હિ ઠાને કરિસ્સામા’તિ હત્થપાસં વિજહિત્વાપિ ગચ્છન્તિ ચે, નત્થિ દોસો. કિઞ્ચાપિ નત્થિ, તા પન હત્થપાસં અવિજહિત્વાવ ગચ્છન્તિ, અયં પયોગો’’તિ. ‘‘રત્તિપારિવાસિયે ઉપોસથપવારણાવ ન વટ્ટતિ, અઞ્ઞકમ્મં પન વટ્ટતિ. ઉપોસથપવારણાપિ અનુપોસથપવારણદિવસે ન વટ્ટન્તિ, ઇતરં સબ્બકાલં વટ્ટતિ. પરિસપારિવાસિયે હત્થપાસં અવિજહિત્વા ચતૂસુ ગતેસુ ચતુવગ્ગકરણીયે અઞ્ઞસ્મિં પઞ્ચસુ દસસુ વીસતીસુ ગતેસુ સેસેહિ વિસું તહિં તહિં ગન્ત્વાપિ પુન સન્નિપાતટ્ઠાનં આગન્ત્વા કાતું વટ્ટતિ. અજ્ઝાસયપારિવાસિયે હત્થપાસં અવિજહિત્વા યથાનિસિન્નાવ નિસિન્ના ચે, પુન કાતું વટ્ટતિ હત્થપાસસ્સ અવિજહિતત્તા’’તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં. તેસં પોરાણાનં મતેન છન્દપારિવાસિયમેવેકં ન વટ્ટતીતિ આપન્નઞ્ચ દસ્સિતં, ઇધાપિ તં વિસું ન દસ્સિતં અસમ્ભવતોતિ એકે. છન્દદાયકે પરિસં પત્વા ગતે તસ્સ પુબ્બછન્દદાનં છન્દપારિવાસિયન્તિ નો તક્કોતિ આચરિયો.

તત્રિદં સન્નિટ્ઠાનં – પરિસપારિવાસિયે **અટ્ઠકથાયં** ‘‘અઞ્ઞત્ર ગચ્છામાતિ છન્દં અવિસ્સજ્જેત્વાવ ઉટ્ઠહન્તિ… પે॰… કમ્મં કાતું વટ્ટતી’’તિ વુત્તવચને હત્થપાસા વિજહનં ન પઞ્ઞાયતિ. એત્થ પન કમ્મપ્પત્તાનં હત્થપાસસ્સ અવિજહનમેવ ઇચ્છિતબ્બન્તિ કત્વા **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં. કિઞ્ચાપિ ન પઞ્ઞાયતિ, અપ્પટિક્ખિત્તત્તા પન વટ્ટતીતિ

ચે? ન, પટિક્ખિત્તત્તા. કથં? છન્દો નામ કમ્મપ્પત્તેસુ ભિક્ખૂસુ એકસીમાય સન્નિપતિતેસુ આગચ્છતિ, નાસન્નિપતિતેસુ. ઇધ હિ ''છન્દં અવિસ્સજ્જેત્વા''તિ ચ ''છન્દસ્સ પન અવિસ્સટ્ઠત્તા''તિ ચ વુત્તં. ''અજ્ઝાસયં અવિસ્સજ્જેત્વા''તિ ચ ''અજ્ઝાસયસ્સ અવિસ્સટ્ઠત્તા''તિ ચ ન વુત્તં, તસ્મા છન્દસ્સ અવિસ્સજ્જનં કમ્મપ્પત્તાનં હત્થપાસાવિજહનેનેવ હોતિ, ન વિજહનેતિ સિદ્ધં.

હોતિ ચેત્થ –

''યતો આગમનં યસ્સ, તદભાવસ્સ નિગ્ગહે;
તસ્મા સન્નિપતિતેસુ, ભિક્ખૂસુ તસ્સ ભેદતો''તિ.

રત્તિપારિવાસિયછન્દો વિય રત્તિપારિવાસિયપારિસુદ્ધિપીતિ તદનુલોમેન વટ્ટતિ સ્વાતનાય છન્દો વા પારિસુદ્ધિ વા પવારણા વા, તાય કમ્મં કાતું વટ્ટતિ. ઉપોસથપવારણા પન અનુપોસથદિવસે ન વટ્ટતિ, ઇતરં વટ્ટતિ. પન્નરસિઉપોસથં ચાતુદ્દસિયં કાતું વટ્ટતિ ખેત્તત્તા. ન ચાતુદ્દસિઉપોસથં પન્નરસિયં અખેત્તત્તા અનુપોસથદિવસત્તા પાટિપદદિવસત્તાતિ એકચ્ચે આચરિયા, તસ્મા તેસં મતેન ચાતુદ્દસિઉપોસથં તતિયં, સત્તમં વા પન્નરસિયં કાતું ન વટ્ટતિ. યં પનેત્થ વુત્તં **અટ્ઠકથાયં** ''સચે ચાતુદ્દસિકં ઉપોસથં કરિસ્સામાતિ નિસિન્ના, પન્નરસોતિ કાતું વટ્ટતી''તિ. તતો ''પન્નરસિયમેવ 'ચાતુદ્દસિકં ઉપોસથં કરિસ્સામા'તિ નિસિન્ના પુનદિવસે અત્તનો તં ઉપોસથં 'પન્નરસો'તિ કાતું વટ્ટતીતિ અત્થો''તિ એવં પરિહરન્તિ, તં તેસં મતં ''તથારૂપપચ્ચયે સતિ અઞ્ઞસ્મિમ્પિ ચાતુદ્દસે ઉપોસથં કાતું વટ્ટતી''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) ઇમિના **માતિકાટ્ઠકથા**વચનેન ન સમેતિ. ન હિ તત્થ ''અઞ્ઞસ્મિમ્પિ પન્નરસે ચાતુદ્દસિકં કાતું વટ્ટતી''તિ વુત્તં. એવં સન્તેપિ ''સકિં પક્ખસ્સ ચાતુદ્દસે વા પન્નરસે વા''તિ અનુઞ્ઞાતદિવસે પરિયાપન્નત્તા છન્નં ચાતુદ્દસિકાનં પચ્છિમા પન્નરસી અનુપોસથદિવસો ન હોતીતિ સિદ્ધં હોતિ. કિઞ્ચાપિ સિદ્ધં, ઇમિના પન ''આવાસિકાનં પન્નરસો, આગન્તુકાનં ચાતુદ્દસો, આગન્તુકેહિ આવાસિકાનં સમસમેહિ વા અપ્પતરેહિ વા અનુવત્તિતબ્બ''ન્તિ વચનમેત્થ નિરત્થકં હોતીતિ વેદિતબ્બં.

દુતિયાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કુમારિભૂતવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. છત્તુપાહનવગ્ગવણ્ણના

૧૧. એકાદસમાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૨૧૪. ઉપચારં સન્ધાય કથિતન્તિ ''દ્વાદસહત્થં ઉપચારો''તિ લિખિતં.

૧૨૨૧. સુત્તન્તે ઓકાસં કારાપેત્વા વિનયં વા અભિધમ્મં વા પુચ્છતીતિ એત્થ ચ તીણિ પિટકાનિ અત્તનો અત્તનો નામેન વુત્તાનીતિ કત્વા અભિધમ્મો બુદ્ધેન ભાસિતો એવાતિ દીપિતં હોતિ.

૧૨૨૪-૫. થનો ચ ઉદરો ચ **થનુદરા**. ''સંકચ્ચિકાય પમાણં તિરિયં દિયડ્ઢહત્થા''તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તિયા''તિ બહૂસુ પોત્થકેસુ, સઙ્ગાદિસેસકણ્ડે વિય ''ઉપચારં અતિક્કમન્તિયા''તિ પાઠો અપ્પકેસુ, સોવ પાઠો. **અટ્ઠકથાયં** ''પરિક્ખેપં અતિક્કમન્તિયાતિ એકેન પાદેન

અતિક્કન્તે દુક્કટં, દુતિયેન પાચિત્તિયં. ઉપચારેપિ એસેવ નયો’’તિ વચનમ્પિ ‘‘ઉપચારં અતિક્કમન્તિયા’’તિ પાઠોતિ દીપેતીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો.

એકાદસમાદિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છત્તુપાહનવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિગમનવણ્ણના

ગિરગ્ગસમજ્જાદીનિ ‘‘અચિત્તકાનિ લોકવજ્જાની’’તિ વુત્તત્તા ‘‘નચ્ચ’’ન્તિ વા ‘‘ગન્ધો’’તિ વા અજાનિત્વાપિ દસ્સનેન, વિલિમ્પનેન વા આપજ્જનતો વત્થુઅજાનનચિત્તેન **અચિત્તકાનિ**. ‘‘નચ્ચ’’ન્તિ વા ‘‘ગન્ધો’’તિ વા જાનિત્વા પસ્સન્તિયા, વિલિમ્પન્તિયા ચ અકુસલત્તા એવ **લોકવજ્જાનિ**. ચોરિવુટ્ઠાપનાદીનિ ‘‘ચોરી’’તિઆદિના વત્થું જાનિત્વા કરણે એવ આપત્તિસબ્ભાવતો **સચિત્તકાનિ**. ઉપસમ્પદાદીનં એકન્તેન અકુસલચિત્તેનેવ અકત્તબ્બત્તા **પણ્ણત્તિવજ્જાનિ**. ‘‘ઇધ સચિત્તકાચિત્તકતા પણ્ણત્તિજાનનાજાનનતાય અગ્ગહેત્વા વત્થુજાનનાજાનનતાય ગહેતબ્બા’’તિ લિખિતં. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ‘‘ગિરગ્ગસમજ્જાદીનિ ‘અચિત્તકાનિ લોકવજ્જાની’તિ વુત્તત્તા ‘નચ્ચ’ન્તિ વા ‘સઙ્કાણી’તિ વા ‘ગન્ધો’તિ વા તસ્સ નામવસેન અજાનિત્વા માયાકારસ્સ માયાનિ સીસટ્ઠિઆદીનિ પટિસઙ્ખાય પસ્સન્તિયા, અક્ખમાલાદિઅત્થાય સઙ્કાણિં કટિયા બન્ધન્તિયા, ‘સેદગન્ધં અપનેત્વા બુદ્ધપૂજં કરિસ્સામી’તિ ઉપ્પન્નેન ચિત્તેન ગન્ધં વિલિમ્પેત્વા નહાયન્તિયા ચ આપત્તિસબ્ભાવતો નામેન સદ્ધિં નામવસેન વા વત્થુસ્સ અજાનનચિત્તેન **અચિત્તકાનિ** નામ. ન અન્ધકારે ‘કટિસુત્તમિદ’ન્તિ સઞ્ઞાય સઙ્કાણિં ગહેત્વા કટિયં ધારણકાલે, મત્તિકાસઞ્ઞાય ચ ગન્ધં ગહેત્વા વિલિમ્પનકાલે આપત્તિસબ્ભાવતો ‘અચિત્તકાની’તિ વત્તબ્બાનિ. તસ્મિં કાલે અનાપત્તિ, તેનેવ સઙ્કાણિયા અસઙ્કાણિસઞ્ઞાવારેપિ ‘આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’તિ પાળિ ન વુત્તા. યથા ‘ખેત્તઆબાધપચ્ચયા, કટિસુત્તકં ધારેતી’તિ વચનતો વિનાપિ અકુસલેન સઙ્કાણિઆદીનિ સક્કા ધારેતુન્તિ સિદ્ધં, એવં આબાધપચ્ચયા વિનાપિ અકુસલેન ન સક્કા સુરં પાતુન્તિ સિદ્ધં ‘અનાપત્તિ આબાધપચ્ચયા મજ્જં પિવતી’તિ પાળિયા અભાવતો. અકુસલેન વિના મધુપુણ્ણમુટ્ઠિયં પક્ખિત્તમજ્જસ્સ અજ્ઝોહરણકાલાદીસુ સુરાપાનાપત્તિં આપજ્જતીતિ ચ સિદ્ધં ‘મજ્જે અમજ્જસઞ્ઞી પિવતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’તિ (પાચિ॰ ૩૨૮) વુત્તત્તા. કિંબહુના, કામભોગસઞ્ઞાય સદ્ધિં ‘સઙ્કાણી’તિ ચ ‘ગન્ધો’તિ ચ જાનિત્વા વિના અનાપત્તિકારણેન ધારેન્તિયા એકન્તાકુસલત્તા **લોકવજ્જાનિ** નામ વુચ્ચન્તિ. ઇમિના ઉપાયેન સેસેસુપિ નયો નેતબ્બો. એત્થ સુરાપાનાધિકારે ઉપતિસ્સત્થેરવાદો’’તિ વુત્તં. અસંકચ્ચિકસિક્ખાપદે ‘‘અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તિયાતિ પાઠો’’તિ ચ ‘‘પણીતભોજનવિઞ્ઞત્તિ, અચેલકસિક્ખાપદં, નિમન્તિતસ્સ ચારિત્તાપજ્જનં, દુટ્ઠુલ્લપ્પટિચ્છાદનં, ઊનવીસતિવસ્સુપસમ્પદં, માતુગામેન સદ્ધિં સંવિધાય અદ્ધાનગમનં, રાજન્તેપુરપ્પવેસનં, સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છા વિકાલે ગામપ્પવેસનં, નિસીદનં, વસ્સિકસાટિકન્તિ પાઠો’’તિ ચ વુત્તં.

નિગમનવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાચિત્તિયકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉભતોવિભઙ્ગટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

મહાવગ્ગવણ્ણના

૧. મહાખન્ધકવણ્ણના

બોધિકથાવણ્ણના

યં ખન્ધકે લીનપદાદિભેદ-પકાસનં દાનિ સુપત્તકાલં;
તસ્મા અપુબ્બં વિનયત્થમેવ, વક્ખામિ સઙ્ખેપગહણત્થં.

તત્થ કેનટ્ઠેનાયં ખન્ધકોતિ? ખન્ધાનં સમૂહત્તા વિભઙ્ગો વિય. તે પન કથન્તિ? ખન્ધાનં પકાસનતો દીપનતો. **ખન્ધા**તિ ચેત્થ પબ્બજ્જાદિવિનયકમ્મસઙ્ખાતા, ચારિત્તવારિત્તસિક્ખાપદસઙ્ખાતા ચ પઞ્ઞત્તિયો અધિપ્પેતા. પબ્બજ્જાદીનિ હિ ભગવતા પઞ્ઞત્તત્તા ''પઞ્ઞત્તિયો''તિ વુચ્ચન્તિ. પઞ્ઞત્તિયઞ્ચ **ખન્ધ**-સદ્દો દિસ્સતિ ''દારુક્ખન્ધો અગ્ગિક્ખન્ધો ઉદકક્ખન્ધો''તિઆદીસુ વિય. તેસં પઞ્ઞત્તિસઙ્ખાતાનં ખન્ધાનં પકાસનતો વણ્ણનતો પબ્બજ્જક્ખન્ધકાદયો વીસતિ ''ખન્ધકા''તિ વુત્તા, અવસાને દ્વે તંસદિસત્તા વેલાય સદિસત્તા સીલસ્સ વેલાતિ વચનં વિય. અપિચ ભાગરાસત્થતાપેત્થ યુજ્જતે તેસં પઞ્ઞત્તીનં ભાગતો ચ રાસિતો ચ વિભત્તત્તા. કિં પનેતેસં ખન્ધકાનં અનુપુબ્બકારણન્તિ? નાયં પુચ્છા સમ્ભવતિ, અઞ્ઞથા વુત્તેસુપિ તપ્પસઙ્ગાનતિક્કમનતો. અથ વા પબ્બજ્જુપસમ્પદાપુબ્બઙ્ગમત્તા સાસનપ્પવેસનસ્સ તદત્થસઙ્ગહકો **મહાખન્ધકો** પઠમં વુત્તો. કેનાતિ ચે? ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ. ભગવતા પન તત્થ તત્થ ઉપ્પન્નવત્થું પટિચ્ચ તથા તથા વુત્તાનિ, ન ઇમિના અનુક્કમેન. થેરા પન તં તં પયોજનં પટિચ્ચ સમાનજાતિકે એકજ્ઝં કત્વા અનુક્કમેન સજ્ઝાયિંસુ. સેસાનં પયોજનં તત્થ તત્થેવ આવિ ભવિસ્સતિ.

ખન્ધકોવિદાતિ પઞ્ઞત્તિભાગરાસટ્ઠેન નેસં ખન્ધત્થકોવિદા, નિરુત્તિપટિસમ્ભિદાપારપ્પત્તાતિ અત્થો. તેસં અનુત્તાનત્થાનં પદાનં સંવણ્ણના. કસ્મા પનેવં વિસેસિતન્તિ? તતો સેસભાગા યુત્તા. માતિકાટ્ઠુપ્પત્તિગ્ગહણમ્પેત્થ પદભાજનિયગ્ગહણેનેવ વેદિતબ્બં. યેહિ અત્થા યેસં પદવિસેસાનં અટ્ઠકથાયં પકાસિતા, તેસં તે પદવિસેસે પુન ઇધ વદેય્યામ, વણ્ણનાય પરિયોસાનં કદા ભવે તે તે અત્થેતિ વુત્તં, તં તસ્સ નિદ્દેસેન યુજ્જતિ. ઉત્તાના ચેવ યા પાળિ, તસ્સા સંવણ્ણનાય કિન્તિ વત્તબ્બં? ન હિ અત્થા ઉત્તાનાતિ સમ્ભવતિ. અધિપ્પાયાનુસન્ધીહીતિઆદિવચનેહિપિ તં વચનં સમ્ભવતીતિ ચે? ન, અત્થગ્ગહણેન ચેત્થ પદવિસેસાનં ગહિતત્તા. તે હિ અત્થતો અનપેતત્થેન, અભિધાનત્થેન વા અત્થોપચારેન વા અત્થાતિ વેદિતબ્બા. **સંવણ્ણનાનયો**તિ સંવણ્ણના નામ અવુત્તેસુ ઉહાપોહક્કમનિદસ્સનતો ''નયો''તિ વુત્તો.

૧. ઉરુવેલાતિ યથાવુત્તવાલિકરાસિવસેન લદ્ધનામકો ગામો, તસ્મા સમીપત્થે એતં ભુમ્મં. તથાભાવદસ્સનત્થં ''**નજ્જા નેરઞ્જરાય તીરે**''તિઆદિ વુત્તં. અઞ્ઞથા તસ્મિં વાલિકરાસિમ્હિ વિહરતીતિ આપજ્જતિ, ''ઉરુવેલં પિણ્ડાય પાવિસીતિ યેન ઉરુવેલસેનાનિગમો''તિઆદિવચનવિરોધો ચ. **અટ્ઠકથાયં** પન મૂલકારણમેવ દસ્સિતં. તત્થ **તં સન્ધાય વુત્તં…પે॰… દટ્ઠબ્બો**તિ નિગમનવચનં. તં કિમત્થન્તિ ચે? ગામં સન્ધાય યથાવુત્તપદત્થસમ્ભવદસ્સનત્થં. ''સો પન ગામો તદુપચારેન એવં નામં લભતી''તિ વચનં પન અવુત્તસિદ્ધન્તિ કત્વા ન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં, અથ વા યસ્સ ''ઉરુવેલા''તિ યથાવુત્તવાલિકરાસિસ્સ, તસ્સ સમીપગામસ્સપિ નામં. તત્થ આયસ્મા **ઉપાલિત્થેરો** ન ઇધ ગામં સન્ધાય ''ઉરુવેલાયં વિહરતી''તિ આહ ગોચરગામપયોજનાભાવતો. ન હિ ભગવા તં ગામં ગોચરં

કત્વા તદા તત્થ વિહાસિ, તસ્મા એત્થ વાલિકરાસિસ્સ સમીપે બોધિરુક્ખમૂલે વિહારં સન્ધાય સો એવમાહાતિ દસ્સેતુકામો અટ્ઠકથાચરિયો એવમાહાતિ વેદિતબ્બં, તસ્મા ભગવતો ગામતો દૂરતરે અરઞ્ઞે અભિસમ્બોધિદીપનેન દુતિયુપ્પત્તિટ્ઠાનનિયમં તીહિ પદેહિ અકાસિ થેરોતિ વેદિતબ્બં, અઞ્ઞથા પદત્તયવચનપયોજનાભાવતો. તત્થ નદન્તા ગચ્છતીતિ નદી. નેલઞ્જલાયાતિ વત્તબ્બે **લ**-કારસ્સ **ર**-કારં કત્વા "**નેરઞ્જરાયા**"તિ વુત્તં, કદ્દમસેવાલવિરહિતત્તા નિદ્દોસજલાયાતિ અત્થો, નીલજલાયાતિ તસ્સા નામમેવ વા એતં.

બોધિરુક્ખમૂલેતિ એત્થ ચ બોધિ વુચ્ચતિ અભિસમ્બોધો. સો ચ અત્થતો ભગવતો ચતુત્થમગ્ગઞાણં હોતિ ''વિમોક્ખન્તિકમેતં નામ''ન્તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૬૨) પટિસમ્ભિદાવચનતો. કિઞ્ચાપિ તં નામકરણભૂતં ચતુત્થફલઞાણમ્પિ વત્તું સમ્ભવતિ, કત્તબ્બકિચ્ચાનં પન કરણતો તં ચતુત્થમગ્ગઞાણમેવ એત્થ બોધીતિ વેદિતબ્બં. તેનેવ **પાળિયં** ''તતિયવિજ્જાય આસવાનં ખયઞાણાયા''તિ તદેવ દસ્સિતં. **અટ્ઠકથાયં** પન ''બોજ્ઝઙ્ગા''તિ, ''બોધિપક્ખિયા ધમ્મા''તિ ચ. તત્થ યસ્મા ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણં ''બોધી''તિ વુચ્ચતિ, તસ્મા સામઞ્ઞતો વત્તુકામતાધિપ્પાયવસેન ''બોધિ વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણ''ન્તિ (ચૂળનિ॰ ખગ્ગવિસાણસુત્તનિદ્દેસ ૧૨૧) વુત્તં ઇધાધિપ્પેતઞાણસ્સપિ તદન્તોગધત્તા. અથ વા **પાળિયં** ભગવતો આદિમગ્ગત્તયવચનસ્સ વુત્તટ્ઠાનાભાવા ચતુત્થમગ્ગઞાણમેવ ભગવતો ઉપ્પન્નં, ન ભગવા સોતાપન્નાદિભાવં પત્વા બુદ્ધો જાતોતિ સમયન્તરપ્પસઙ્ગનિવારણત્થં ''ચતૂસૂ''તિ વુત્તં આદિત્તયસ્સ ચતુત્થઉપનિસ્સયસમ્ભવેન બોધિપરિયાયસિદ્ધિતો. ''પુગ્ગલોપિ સેનાસનમ્પિ ઉપનિસ્સયપચ્ચયેન પચ્ચયો''તિ (પટ્ઠા॰ ૧.૧.૯ પચ્ચયનિદ્દેસ) વચનતો ફલહેતુકો ફલજનકો રુક્ખો ફલરુક્ખોતિ વિય બોધિહેતુરુક્ખો બોધિરુક્ખોતિ વેદિતબ્બો. એત્થ ''યસ્મા કેવલં બોધીતિ રુક્ખસ્સપિ નામં, તસ્મા બોધી''તિ પરતો વુત્તં. નિગ્રોધાદિરુક્ખતો અસ્સ વિસેસનવચનં પન તદઞ્ઞબોધિમૂલપ્પસઙ્ગનિવારણત્થં. મગ્ગઞાણઞ્હિ કુસલમૂલત્તા બોધિ ચ તં મૂલઞ્ચાતિ સઙ્ખ્યં લભેય્ય. પઠમાભિસમ્બુદ્ધો નિસીદતીતિ સમ્બન્ધો. તેન અભિસમ્બુદ્ધદિવસેન સદ્ધિં અટ્ઠાહં એકપલ્લઙ્કેન નિસિન્નભાવં દસ્સેતિ. એત્થ **એક**-સદ્દો તસ્સ નિસજ્જાસઙ્ખાતસ્સ પબ્બજ્જાનુયોગાનુરૂપસ્સ પલ્લઙ્કસ્સ અઞ્ઞેન ઇરિયાપથેન અનન્તરિયભાવં અથસ્સ અકોપિતભાવં દસ્સેતિ. **વિમુત્તિસુખન્તિ** એત્થ વિમુત્તિયં વા સુખન્તિ ન સમ્ભવતિ. પઞ્ચમજ્ઝાનિકત્તા ભગવતો ફલસમાપત્તિસઙ્ખાતા વિમુત્તિ એવ અનુજઙ્ઘનટ્ઠેન નિબ્બાનસુખન્તિ વિમુત્તિસુખં, તં સમાપજ્જનેન પટિસંવેદી અનુભવન્તો નિસીદિ. વેનેય્યકાલાનતિક્કમનતો તં અપેક્ખમાનો નિસીદિ, ન વિમુત્તિસુખસઙ્ગેન.

અથ ખોતિ અધિકારન્તરારમ્ભે નિપાતદ્વયં. તેન વિમુત્તિસુખં પટિસંવેદયમાનો ન પટિચ્ચસમુપ્પાદં મનસાકાસિ, કિન્તુ તતો વુટ્ઠાયાતિ દસ્સેતિ . પટિવેધવસેનેવ સુમનસિકતસ્સ પટિચ્ચસમુપ્પાદસ્સ પુનપ્પુનં મનસિકરણં ગમ્ભીરત્તા અસ્સાદજનનતો, ન અપુબ્બનયદસ્સનાધિપ્પાયતો. પચ્ચક્ખભૂતસબ્બધમ્મત્તા ભગવતો અસમ્મોહતો, પટિવિદ્ધસ્સ વિસયતો વા મનસિકરણં પન વિજિતદેસપચ્ચવેક્ખણં વિય રઞ્ઞો અપુબ્બં પીતિં જનેતિ. વુત્તઞ્હિ ''અમાનુસી રતી હોતિ, સમ્મા ધમ્મં વિપસ્સતો''તિ (ધ॰ પ॰ ૩૭૩). **રત્તિયા પઠમં યામન્તિ** અચ્ચન્તસંયોગવસેન ઉપયોગવચનં, તેન તસ્સ વિકપ્પનાનત્તતં દસ્સેતિ. કિઞ્ચાપિ ''અનુલોમપટિલોમં મનસાકાસી''તિ એકતોવ વુત્તં, તથાપિ ઇમિના અનુક્કમેનાતિ દસ્સનત્થં "**અવિજ્જાપચ્ચયા**"તિઆદિ. તત્થ ચ કિઞ્ચાપિ પવત્તિમત્તપચ્ચવેક્ખણા અધિપ્પેતા કથં પઞ્ઞાયતીતિ? પઠમભાવાય, પટિલોમમનસિકરણં પન અનુલોમે પચ્ચયાનં, પચ્ચયુપ્પન્નાનઞ્ચ તથાભાવસાધનત્થં. યસ્મા અવિજ્જાય એવ નિરોધા સઙ્ખારનિરોધો, ન અઞ્ઞથા, તસ્મા સઙ્ખારાનં અવિજ્જા પચ્ચયો, તસ્સા ચ સઙ્ખારા ફલન્તિ દીપનતો. તથા નિબ્બાનપચ્ચવેક્ખણાય

અનુલોમમનસિકરણં કારણનિરોધા ફલનિરોધસાધનત્થં. એત્થ ચ અનુભાવતો નિબ્બાનં દસ્સિતં. ન હિ તં અવિજ્જાદિનિરોધમત્તન્તિ. તત્થ ‘‘યતો ખયં પચ્ચયાનં અવેદી’’તિ વચનેન અનુલોમો નાધિપ્પેતોતિ સિદ્ધં. મગ્ગપચ્ચવેક્ખણાય વત્તબ્બં નત્થિ, ઉભયત્થપિ કિચ્ચતો, આરમ્મણતો ચ તસ્સ મગ્ગસ્સ વિસયતો ચ તત્થ મગ્ગો દસ્સિતો.

તત્થાહ – ‘‘પટિચ્ચસમુપ્પાદં પટિલોમં મનસાકાસી’’તિ ન યુજ્જતિ, ન હિ પટિલોમાપદેસેન નિદ્દિટ્ઠં નિબ્બાનં પટિચ્ચસમુપ્પાદો ભવિતુમરહતીતિ? વુચ્ચતે – ન, તદત્થજાનનતો. અનુલોમપટિલોમન્તિ હિ ભાવનપુંસકં. અનુલોમતો, પટિલોમતો ચ તં પટિચ્ચસમુપ્પાદં મનસાકાસીતિ હિ તત્થ અત્થો. અઞ્ઞથા નિરોધસ્સ પટિલોમપ્પસઙ્ગાપત્તિયેવાપજ્જતિ. પટિલોમે ચ પનેતસ્મિં અનુક્કમનિયમો અનુલોમે અનુક્કમનિયમતો સિદ્ધોતિ વેદિતબ્બં. એવં સતિ પટિચ્ચસમુપ્પાદસ્સ પટિલોમો નામ અપટિચ્ચસમુપ્પાદોતિ સિદ્ધં હોતિ. તેન વુત્તં **અટ્ઠકથાયં** ‘‘**નિરોધો હોતીતિ અનુપ્પાદો હોતી**’’તિઆદિ. એવં સન્તે પુબ્બાપરવિરોધો હોતિ. કથં? **પટિચ્ચા**તિ હિ ઇમિના ફલસ્સ પચ્ચયપરિગ્ગહેન, પચ્ચયાનઞ્ચ પચ્ચયાયત્તુપગમનેન તસ્સ ઉપ્પાદાભિમુખભાવદીપનતો અસમુપ્પાદો ન સમ્ભવતિ, તસ્મા અપટિચ્ચસમુપ્પાદોતિ એવં ઉભયપટિક્ખેપેન પનસ્સ પટિલોમતા વેદિતબ્બાતિ એકે. તં અયુત્તં તસ્સ અનુલોમભાવનિયમનતો, અત્થાતિસયાભાવતો, તસ્મા અપ્પટિચ્ચસમુપ્પાદો તસ્સ પટિલોમોતિ વેદિતબ્બં. તેનેવ ભગવતા **પાળિયં** પચ્ચયપચ્ચયુપ્પન્નનિરોધો વુત્તો. તત્થ હિ ‘‘અવિજ્જાય ત્વેવ અસેસવિરાગનિરોધા’’તિ એવં પચ્ચયસ્સ સમુચ્છિન્નપચ્ચયભાવવસેન પચ્ચયનિરોધં, ફલસ્સ પચ્ચયપટિગ્ગહાભાવવસેન પચ્ચયુપ્પન્નનિરોધઞ્ચ દીપેતિ. દુવિધો **પાળિયં** નિરોધો અત્થતો અનુપ્પાદો નામ હોતીતિ કત્વા **અટ્ઠકથાયં** ‘‘નિરોધો હોતીતિ અનુપ્પાદો હોતી’’તિ વુત્તં. એવં સન્તે નિબ્બાનં પચ્ચયપચ્ચયુપ્પન્નાનં નિરોધમત્તન્તિ આપજ્જતીતિ ચે? ન, તસ્સાનુભાવદીપનાધિપ્પાયતો. **વિદિતવેલાયન્**તિ મનસિકતવેલાયન્તિ અત્થો, અઞ્ઞથા તતો પુબ્બે અવિદિતપ્પસઙ્ગતો.

ઝાયતોતિ એત્થ કામં લક્ખણૂપનિજ્ઝાનેન ઝાયતો બોધિપક્ખિયધમ્મા પાતુભવન્તિ, ચતુઅરિયસચ્ચધમ્મા વા પકાસન્તિ, તથાપિ પુબ્બભાગે સમથાદિયાનિકવિભાગદસ્સનત્થં આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનગ્ગહણં. ચતુસચ્ચધમ્મગ્ગહણં કામં અનુલોમપટિચ્ચસમુપ્પાદદસ્સનાધિકારેન વિરુજ્ઝતિ, તથાપિ ‘‘યો દુક્ખં પરિજાનાતિ, સો સમુદયં પજહતી’’તિ લદ્ધિવસેન કતન્તિ વેદિતબ્બં.

૨. ‘‘**પચ્ચયક્ખયસ્સા**’’તિ કિચ્ચપરિયાયવસેન વુત્તં. તેન પચ્ચયનિબ્બાનં, તદુપનિસ્સયનિબ્બાનઞ્ચાતિ દુવિધં નિબ્બાનં દસ્સિતં હોતીતિ. કામઞ્ચ તં ન કેવલં પચ્ચયક્ખયમત્તં કરોતિ, અથ ખો પચ્ચયુપ્પન્નક્ખયમ્પિ કરોતિ. યતો ઉભિન્નમ્પિ નિરોધો દસ્સિતો, તથાપિ હેતુનિરોધા ફલનિરોધોતિ કત્વા ‘‘પચ્ચયક્ખયસ્સા’’તિ વુત્તં. **વુત્તપ્પકારા ધમ્મા**તિ એત્થ ચતુસચ્ચગ્ગહણં પઠમગાથાયં વુત્તનયવિપલ્લાસેન કતન્તિ વેદિતબ્બં.

૩. **સમુદયનિરોધસઙ્ખાતો અત્થો**તિ એત્થ સમુદયો કિચ્ચવસેન, નિરોધો આરમ્મણકિરિયાય. એતેન દ્વિપ્પકારા નિરોધા દસ્સિતા હોન્તિ તસ્સ અનુભાવસ્સ વસેનાતિ અત્થો. યસ્મા પલ્લઙ્કાભુજિતટ્ઠાનઞ્ચ ‘‘પલ્લઙ્કો’’તિ વુચ્ચતિ, તસ્મા ફલાધિગમટ્ઠાનં ‘‘પલ્લઙ્ક’’ન્તિ વુત્તં.

અજપાલકથાવણ્ણના

૪. **સમ્મોદી**તિ હિતકામતાય ભગવા તેન બ્રાહ્મણેન સદ્ધિં સમ્મોદિ. **વેદેહિ અન્ત**ન્તિ એત્થ નિબ્બાનં અન્તો નામ. **વેદાનં વા અન્તં ગતત્તા**તિ એત્થ અરહત્તં. તત્થ પઠમેન વેદન્તગૂ યસ્મા, તસ્મા એવ વુસિતબ્રહ્મચરિયો. દુતિયેન વેદન્તગૂ યસ્મા, તસ્મા વુસિતબ્રહ્મચરિયોતિ એવં યોજના કાતબ્બા. કિઞ્ચાપિ બ્રાહ્મણસ્સ ચતુસચ્ચયુત્તં અત્થતો વુત્તં, **ઉદાનગાથાયં** વુત્તપટિવેધાભાવં સન્ધાય ''ધમ્મચક્કપ્પવત્તન''ન્તિ વુચ્ચતીતિ પરિહારો.

અજપાલકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મુચલિન્દકથાવણ્ણના

૫. મુચલિન્દવત્થુમ્હિ **એતમત્થ**ન્તિ ઇદાનિ વત્તબ્બમત્થં સન્ધાય વુત્તં. **તં વિવેક**ન્તિ ઉપધિવિવેકં . ''અબ્યાપજ્જં સુખં લોકે''તિ ઇમિના પઠમમગ્ગં દસ્સેતિ તેન સત્તેસુ મારણવસેન ઉપ્પજ્જનકબ્યાપાદપ્પહાનસિદ્ધિતો. ''પાણભૂતેસુ સંયમો''તિ ઇમિના દુતિયમગ્ગં દસ્સેતિ. મગ્ગી હિ પુગ્ગલો અવસિટ્ઠબ્યાપાદતનુત્તવસેન પાણભૂતેસુ સંયતો હોતિ વિહિંસાધિપ્પાયાભાવતો. એવં ચત્તારો હિ મગ્ગા અનુક્કમેનાપિ ગહિતા હોન્તિ.

મુચલિન્દકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રાજાયતનકથાવણ્ણના

૬. **રાજાયતનં** પાતલિ. ''ચતુદ્દિસા આગન્ત્વા''તિ પાઠસેસો. મુખવટ્ટિયં કિરસ્સ દિન્નાનં ચતુન્નમ્પિ લેખાપરિચ્છેદો અત્થિ, તે વાણિજા દેવતાય ગારવદસ્સનેન ભગવતો રૂપકાયદસ્સનેન પસન્નત્તા સરણં અગ્ગહેસું. દેવતાય ''ભગવા રાજાયતનમૂલે પઠમાભિસમ્બુદ્ધો''તિ વચનં સુત્વા સાવકસઙ્ઘાભાવં, અભિસમ્બુદ્ધધમ્મસબ્ભાવઞ્ચ જાનિંસૂતિ વેદિતબ્બં. જાનન્તીતિ બુદ્ધાતિ સમ્બન્ધો.

રાજાયતનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

બ્રહ્મયાચનકથાવણ્ણના

૭. **અધિગતો ખો મ્યાય**ન્તિઆદિમ્હિ **ધમ્મો**તિ ચતુસચ્ચધમ્મો, ગમ્ભીરત્તા **દુદ્દસો**. દુદ્દસત્તા **દુરનુબોધો**. **સન્તો**તિ નિબ્બુતો. **પણીતો**તિ અતપ્પકો. ઇદં દ્વયં લોકુત્તરમેવ સન્ધાય વુત્તં. **અતક્કાવચરો**તિ તક્કેન આકારપરિવિતક્કેન ઓગાહિતબ્બો ન હોતિ, ઞાણેનેવ અવચરિતબ્બોતિ અત્થો. **પણ્ડિતવેદનીયો**તિ સમ્માપટિપદં પટિપન્નેહિ પણ્ડિતેહિ વેદનીયો. **સબ્બસઙ્ખારસમથો**તિઆદિ સબ્બં નિબ્બાનમેવ. તઞ્હિ ફલૂપચારેન એકમ્પિ સમાનં તથા તથા વુચ્ચતિ. **રામા**તિ પજા. અનુ અનુ અચ્છરિયા **અનચ્છરિયા**. તેસં ભગવતો પુબ્બભાગપટિપદં સુતપુબ્બાનં, ધમ્મસ્સ વા ગમ્ભીરભાવં અધિગતપુબ્બાનં. કિઞ્ચાપિ ભગવતો ચત્તારોપિ મગ્ગા સુખપ્પટિપદા, તથાપિ બોધિસત્તપટિપદં સન્ધાય ''**કિચ્છેન મે**''તિ વુત્તં. ''પકાસિતં પકાસિતુ''ન્તિ ઉભયથાપિ પાઠો. **પરેતેહિ** યુત્તેહિ. **રાગરત્તા**તિ કામરાગદિટ્ઠિરાગેહિ રત્તા. અત્તનિચ્ચાદિગાહકા ન દક્ખન્તિ ન પસ્સિસ્સન્તિ.

૮. સહંપતિ કિર ''નસ્સતિ વત ભો લોકો''તિ ઇમં સદ્દં તથા નિચ્છારેતિ, યથા દસસહસ્સિલોકધાતુબ્રહ્માનો સુત્વા સન્નિપતિંસુ. પઞ્ઞામયે અક્ખિમ્હિ સન્તાનાનુસયિતવસેન અપ્પં પરિત્તં રાગાદિરજં એતેસં, એવંસભાવાતિ

અપ્પરજક્ખજાતિકા. **અસ્સવનતા**તિ અસ્સવનતાય.

સમલેહિ સત્થારેહિ. **અપાપુરેત**ન્તિ વિવર એતં. **અમતસ્સ દ્વાર**ન્તિ અરિયમગ્ગં, ચતુસચ્ચધમ્મં વા. વિજ્જત્તયચતુમગ્ગઞાણેહિ પુનપ્પુનં **બુદ્ધં** પટિવિદ્ધં. **સેલે**તિ સિલામયે. વિગતરજત્તા સુખદસ્સનયોગ્ગે ઇતો ચ એત્તો ચ આગન્ત્વા યથા ઠિતો ચક્ખુમા પુરિસો સમન્તતો જનતં પસ્સેય્ય. ત્વમ્પિ **સુમેધ** સુન્દરપઞ્ઞ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાધિગમાય **સમન્તચક્ખુ**. સબ્બકિલેસસઙ્ગામાનં વિજિતત્તા **વિજિતસઙ્ગામ**. જાતિકન્તારાદિનિત્થરણત્થં વેનેય્યજનસત્થવાહનસમત્થતાય **સત્થવાહ**. કામચ્છન્દઇણસ્સ અભાવતો **અણણ**.

૯. **બુદ્ધચક્ખુના** ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તઞાણેન ચ આસયાનુસયઞાણેન ચ. ઇમેસઞ્હિ દ્વિન્નં ઞાણાનં ‘‘બુદ્ધચક્ખૂ’’તિ નામં. **ઉપ્પલિનિય**ન્તિ ઉપ્પલવને. એવં સેસેસુપિ . **અન્તો નિમુગ્ગપોસીની**તિ યાનિ અન્તો નિમુગ્ગાનેવ પોસિયન્તિ, તત્થ યાનિ **ઉદકં અચ્ચુગ્ગમ્મ ઠિતાનિ**, તાનિ સૂરિયરંસિસમ્ફસ્સં આગમયમાનાનિ ઠિતાનિ અજ્જ પુપ્ફનકાનિ. યાનિ **સમોદકં ઠિતાનિ**, તાનિ સ્વે પુપ્ફનકાનિ. યાનિ ઉદકાનુગ્ગતાનિ, તાનિ તતિયદિવસે પુપ્ફનકાનિ. ઉદકા પન અનુગ્ગતાનિ અઞ્ઞાનિપિ સરોગઉપ્પલાદીનિ નામ હોન્તિ. યાનિ નેવ પુપ્ફિસ્સન્તિ મચ્છકચ્છપભક્ખાનેવ ભવિસ્સન્તિ, તાનિ પાળિનારુળ્હાનિ, આહરિત્વા પન દીપેતબ્બાનિ. એતેહિ ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ નેય્યો પદપરમોતિ ચત્તારો પુગ્ગલા યોજેતબ્બા. **પચ્ચભાસી**તિ પતિ અભાસિ.

અપારુતાતિ વિવટા. પચ્છિમસ્સ પદદ્વયસ્સ અયમત્થો. અહઞ્હિ અત્તનો પગુણં સુપ્પવત્તમ્પિ ઇમં પણીતં ઉત્તમં ધમ્મં કાયવાચાકિલમથસઞ્ઞી હુત્વા નાભાસિ.

બ્રહ્મયાચનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચવગ્ગિયકથાવણ્ણના

૧૦. ઇદાનિ પન સબ્બો જનો સદ્ધાભાજનં ઉપનેતુ, પૂરેસ્સામિ નેસં સઙ્કપ્પન્તિ. **અપ્પરજક્ખજાતિકો**તિ સમાપત્તિયા વિક્ખમ્ભિતકિલેસત્તા નિક્કિલેસજાતિકો. **આજાનિસ્સતી**તિ યે ન નિટ્ઠાનમકંસુ ધમ્મસઙ્ગાહકા તે વિનયક્કમઞ્ઞા, અહં દેસેય્યં પટિવિજ્ઝિસ્સતીતિ અધિપ્પાયો, ‘‘મુદ્ધાપિ તસ્સ વિપતેય્યા’’તિ (અ॰ નિ॰ ૮.૧૧; પારા॰ ૨) એત્થ વિય અભૂતપરિકપ્પો કિરેસો. લોકે તસ્સ અધિમુત્તભાવદીપનત્થઞ્હિ ઇદં વચનં અત્તનો તદુપદેસેન અવિદિતભાવદીપનત્થં. તસ્સ અનન્તેવાસિકભાવદીપનત્થન્તિ એવમાદીનિ પનેત્થ પયોજનાનિ. **ભગવતોપિ ખો ઞાણ**ન્તિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં તસ્સ મરણારમ્મણં ઉપ્પજ્જિ. તેન તતો પુબ્બે તસ્સ સતિ ધમ્મદેસનાય ખિપ્પં જાનનભાવારમ્મણન્તિ દીપેતિ. પરોપદેસતો અજાનિત્વા પચ્ચક્ખતો મરણસચ્છિકિરિયમ્પિ દસ્સેતિ. બુદ્ધાનમ્પિ અનેકઞાણસમોધાનાભાવતો સુવુત્તમેતં. ચિત્તપુબ્બિકા હિ ચિત્તપ્પવત્તિ, અઞ્ઞથા નવસત્તપાતુભાવપ્પસઙ્ગો. સબ્બધમ્માનં એકતો ગહણે વિરુદ્ધકાલાનં એકતો જાનનપ્પસઙ્ગો. તતો એકઞાણસ્સ વિતથભાવપ્પત્તિદોસો, તસ્મા સબ્બસ્સ વિનાનેકઞાણસમોધાનં આપજ્જિતધમ્મેસુ અપ્પટિહતઞાણવન્તત્તા પન સબ્બઞ્ઞૂ એવ ભગવાતિ વેદિતબ્બં, ન સબ્બકાલં એકતો. આળારાદીનં મરણાજાનનતોતિ ચે? ન, તસ્સ જાનનેન પુથુજ્જનસ્સાપિ સબ્બઞ્ઞુતાપત્તિપ્પસઙ્ગતો. યદાભાવેન યદાભાવો તબ્ભાવેન તસ્સાભાવપ્પસઙ્ગો લોકે સિદ્ધોતિ. ‘‘ભગવતોપિ ખો ઞાણં ઉદપાદી’’તિ વચનતો તસ્સ મરણજાનનં સિદ્ધન્તિ કત્વા ભવં મતેનેવ ભગવા સબ્બઞ્ઞૂતિ સિદ્ધં ન દેવતારોચનતો પુબ્બે અજાનનતોતિ ચે? ન, વિસેસં પરિગ્ગહેત્વા અન્તરા પજાનનતો, દેવતાય સબ્બઞ્ઞુભાવપ્પત્તિદોસતો ચ. ન હિ સો કસ્સચિ વચનેન અઞ્ઞાસીતિ.

અપિચ કિમિદં તત્થ જાનનં નામ તદારમ્મણઞાણુપ્પત્તીતિ ચે? ન, લોકે સબ્બઞ્ઞુનો અચ્ચન્તાભાવપ્પસઙ્ગતો. સાધિકા હિ મયા એકઞાણક્ખણે સબ્બં ઞાણં, તદઞ્ઞેસઞ્ચ તદઞ્ઞાણાનુપ્પત્તિ. અપિચ સબ્બઞ્ઞુનો સબ્બધમ્મવિસયે ઞાણપચ્ચુપટ્ઠાનસિદ્ધિ તસ્સ ઞાણસ્સ અત્તનાવ અત્તનો અવિસયોતિ ચે? ન, હેતુનિદસ્સનાનુપ્પત્તિતો. અપિચ ''ભગવતોપિ ખો ઞાણં ઉદપાદી''તિ એત્થ વિસેસવચનં અત્થિ. યેન દેવતારોચનુત્તરકાલમેવ ભગવતો ઞાણં ઉદપાદીતિ પઞ્ઞાયતિ. ન હિ વચનપુબ્બાપરિયભાવમત્તેન તદત્થપુબ્બાપરિયતા હોતિ, તસ્મા અયુત્તમેતં. **અભિદોસકાલંકતો**તિ પઠમયામે કાલંકતો. ''મજ્ઝિમયામે''તિપિ વદન્તિ. ઉભયત્થપિ મહાજાનિયો. સત્તદિવસબ્ભન્તરે, એકદિવસબ્ભન્તરે ચ પત્તબ્બમગ્ગફલતો પરિહીનત્તા મહતી જાનિ અસ્સાતિ **મહાજાનિ**. તેસુ હિ દ્વીસુ આળારો આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનભવે નિબ્બત્તો, ઉદકો ભવગ્ગે, તસ્મા નેસં ધમ્મદેસનાય અક્ખણે નિબ્બત્તભાવં સન્ધાય ભગવા એવં ચિન્તેસિ, ન ઇતો મનુસ્સલોકતો ચુતિભાવં સન્ધાયાતિ વેદિતબ્બં. અબુદ્ધવેનેય્યતઞ્ચ સન્ધાયાતિ નો તક્કો, અઞ્ઞથા અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગોતિ આચરિયો.

બોધિસત્તસ્સ જાતકાલે સુપિનપટિગ્ગાહકા ચેવ લક્ખણપરિગ્ગાહકા ચ અટ્ઠ બ્રાહ્મણા. તેસુ તયો દ્વિધા બ્યાકરિંસુ ''ઇમેહિ લક્ખણેહિ સમન્નાગતો અગારં અજ્ઝાવસન્તો રાજા હોતિ ચક્કવત્તિ, પબ્બજન્તો બુદ્ધો''તિ. પઞ્ચ બ્રાહ્મણા ''અગારે ન તિટ્ઠતિ, બુદ્ધોવ હોતી''તિ એકંસબ્યાકરણાવ અહેસું. તેસુ પુરિમા તયો યથામન્તપારં ગતા. ઇમે પન મન્તપારં અતિક્કમન્તા અત્તના લદ્ધં પુઞ્ઞમહત્તં વિસ્સજ્જેત્વા બોધિસત્તં ઉદ્દિસ્સ પુરેતરમેવ પબ્બજિંસુ. ઇમે સન્ધાય વુત્તં ''**પઞ્ચવગ્ગિયા**''તિ. ''તેસં પુત્તા''તિપિ વદન્તિ, તં **અટ્ઠકથાયં** પટિક્ખિત્તં. કસ્મા પનેત્થ ભગવા ''બહૂપકારા ખો મે''તિ ચિન્તેસિ. કિં ઉપકારકાનં એવ એસ ધમ્મં દેસેતિ, ઇતરેસં ન દેસેતીતિ? નો ન દેસેતિ. ઉપકારાનુસ્સરણમત્તકેનેવ વુત્તન્તિ અટ્ઠકથાનયો. અત્તનો કતઞ્ઞુકતવેદિભાવપ્પકાસનત્થં, કતઞ્ઞુતાદિપસંસનત્થં, પરેસઞ્ચ કતઞ્ઞુભાવાદિનિયોજનત્થં, ખિપ્પજાનનપ્પસઙ્ગનિવારણત્થં.

૧૧. અન્તરા ચ ગયં અન્તરા ચ બોધિન્તિ ગયાય ચ બોધિયા ચ મજ્ઝે તિગાવુતન્તરે ઠાને. બોધિમણ્ડતો હિ ગયા તીણિ ગાવુતાનિ. બારાણસિનગરં અટ્ઠારસ યોજનાનિ. ઉપકો પન બોધિમણ્ડસ્સ ચ ગયાય ચ અન્તરે ભગવન્તં અદ્દસ. **અન્તરા**-સદ્દેન પન યુત્તત્તા ઉપયોગવચનં કતં. ઈદિસેસુ ચ ઠાનેસુ અક્ખરચિન્તકા એકમેવ અન્તરાસદ્દં પયુજ્જન્તિ, સો દુતિયપદેપિ યોજેતબ્બો. અયોજિયમાને પન ઉપયોગવચનં ન પાપુણાતિ. ઇધ પન યોજેત્વાવ વુત્તોતિ.

સબ્બાભિભૂતિ સબ્બં તેભૂમકધમ્મં અભિભવિત્વા ઠિતો. **તણ્હક્ખયે**તિ નિબ્બાને. **વિમુત્તો**તિ આરમ્મણતો વિમુત્તો. **નત્થિ મે પટિપુગ્ગલો**તિ મય્હં પટિપુગ્ગલો નામ નત્થિ, અસદિસોતિ અત્થો, મમ સબ્બઞ્ઞુભાવે દોસં દસ્સેત્વા લોકે ઠાતું અસમત્થતાય મમ પચ્ચત્થિકપુગ્ગલો વા નત્થીતિ અત્થો. **આહઞ્છં અમતદુન્દુભિ**ન્તિ ધમ્મચક્ખુપટિલાભાય અમતભેરિં પહરિસ્સામીતિ ગચ્છામિ.

અરહસિ અનન્તજિનો ભવિતું યુત્તો ત્વન્તિ અત્થો. ઇદમ્પિ અત્તનો સત્થુનામં. **હુપેય્યાસી**તિ આવુસો એવમ્પિ નામ ભવેય્ય. **પક્કામીતિ વઙ્કહારજનપદં** નામ અગમાસિ. ભગવાપિ ''તત્થ તસ્સ મિગલુદ્દકસ્સ ધીતુયા ચાપાય ઉક્કણ્ઠિત્વા પુન આગન્ત્વા અનાગામી અયં ભવિસ્સતી''તિ ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા તેન સદ્ધિં આલપિ. સો ચ તથેવાગન્ત્વા પબ્બજિત્વા અનાગામી હુત્વા અનુક્કમેન કાલં કત્વા અવિહેસુ ઉપ્પજ્જિત્વા અરહત્તં પાપુણિ.

૧૨. સઙ્ખેપેસુન્તિ કતિકં અકંસુ. **પધાનવિબ્ભન્તોતિ** પધાનતો ભટ્ઠો પરિહીનો. ''અભિજાનાથ નુ ભાસિતમેત''ન્તિ, ''વાચં ભાસિતમેવ''ન્તિ ચ એવરૂપં કઞ્ચિ વચનભેદં અકાસીતિ અધિપ્પાયો. **ભગવન્તં સુસ્સૂસિંસૂતિ** ભગવતો વચનં સોતુકામા અહેસું. **અઞ્ઞાતિ** અઞ્ઞાય, જાનિતુન્તિ અત્થો.

૧૩. અથ કિમત્થં આમન્તેસીતિ? તતોપિ સુટ્ઠુતરં પટિજાનનત્થં, ધમ્મસ્સ અભિભારિયદુલ્લભભાવદીપનત્થં, અક્ખરવિક્ખેપનિવારણત્થઞ્ચ. તત્થ **દ્વેમેતિ** અન્તદ્વયવચનં અઞ્ઞેસમ્પિ તદન્તોગધભાવતો. અપિચ યોજનાવસેન. તણ્હાઅવિજ્જાતિ હિ સંસારપ્પવત્તિયા સીસભૂતા દ્વે કિલેસા. તે ચ સમથવિપસ્સનાનં પટિપક્ખભૂતત્તા **અન્તા** નામ. તેસુ તણ્હાવસેન કામસુખલ્લિકાનુયોગં ભજન્તો સમથં પરિહાપેતિ બાલો, તથા અવિજ્જાવસેન અત્તકિલમથાનુયોગં ભજન્તો ગચ્છન્તો વિપસ્સનન્તિ ન સક્કા ઉભો દ્વે અન્તે અપ્પહાય અમતં અધિગન્તુન્તિ એવં વુત્તા. અપિચ લીનુદ્ધચ્ચપહાનદસ્સનમેતં. લીનો હિ નિક્ખિત્તવીરિયારમ્ભો કામસુખઞ્ચ ભજતિ, ઇતરો અચ્ચારદ્ધવીરિયો અત્તકિલમથં. ઉભોપિ તે વીરિયસમતાય પટિપક્ખત્તા અન્તા નામ. અપિચ તિસ્સો સાસને પટિપદા વુત્તા આગાળ્હા, નિજ્ઝામા, મજ્ઝિમા ચ. તત્થ **આગાળ્હા** ''પાણાતિપાતી હોતિ, નત્થિ કામેસુ દોસો''તિ એવમાદિકા. **નિજ્ઝામા** ''અચેલકો હોતિ, મુત્તાચારો''તિ એવમાદિકા, **મજ્ઝિમા** ''અયમેવ અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો''તિ એવમાદિકા. તત્થ કામસુખલ્લિકાનુયોગો આગાળ્હા નામ પટિપદા હોતિ સબ્બાકુસલમૂલત્તા. અત્તકિલમથાનુયોગો નિજ્ઝામા નામ અત્તજ્ઝાપનતો. ઉભોપેતે મજ્ઝિમાય પટિપદાય પટિપક્ખભૂતત્તા અન્તા નામ, તસ્મા ઇમેવ સન્ધાય દ્વેમેતિ. કિમત્થં ભગવા ''પબ્બજિતેન ન સેવિતબ્બા''તિ પબ્બજિતે એવ અધિકરોતિ, ન ગહટ્ઠેતિ? પબ્બજિતાનં તદધિમુત્તત્તા, સુખપરિવજ્જનસમત્થતાય, તદધિકતત્તા ચ પબ્બજિતા એત્થ અધિકતા, ન ગહટ્ઠા. યદિ એવં કિમત્થં કામસુખલ્લિકાનુયોગમાહ, નનુ તે પકતિયાપિ કામપરિચ્ચાગં કત્વા તં નિસ્સરણત્થં પબ્બજિતાતિ? ન, તેસં અન્તદ્વયનિસ્સિતત્તા. તે હિ ઇધ લોકે કામેન વિસુદ્ધિમિચ્છન્તિ અત્તકિલમથાનુયોગમનુયુત્તા તસ્સેવ તપસ્સ ફલેન પેચ્ચ દિબ્બે કામે આસીસમાના દળ્હતરં કામસુખલ્લિકાનુયોગમનુયુત્તાતિ વેદિતબ્બા . અન્તત્થો પન ઇધ કુચ્છિતટ્ઠેન વેદિતબ્બો ''અન્તમિદં, ભિક્ખવે, જીવિકાનં, યદિદં પિણ્ડોલ્ય''ન્તિઆદીસુ (ઇતિવુ॰ ૯૧; સં॰ નિ॰ ૩.૮૦) વિય.

યો ચાયં કામેસુ કામસુખલ્લિકાનુયોગોતિ એત્થ **કામેસૂતિ** વત્થુકામો અધિપ્પેતો, દુતિયો કિલેસકામો . તંસમ્પયુત્તસુખમેત્થ કામસુખં નામ. તેન વિપાકસુખસ્સ નિરવજ્જભાવં દીપેતીતિ. **અલ્લીયનં** નામ તદભિનન્દના. **અનુયોગો** નામ ભવન્તરે તદનુયોગપત્થના. હાનભાગિયકરત્તા કુસલપક્ખસ્સ, હીનપુગ્ગલભાવિતત્તા, હીનધાતુપભવત્તા ચ લામકટ્ઠેન **હીનો**. ગામનિવાસિસત્તધમ્મત્તા **ગમ્મો**. પુથુજ્જનસાધારણત્તા **પોથુજ્જનિકો**. **અનરિયોતિ** અરિયાનં અનધિપ્પેતત્તા, અરિયધમ્મપટિપક્ખત્તા, અનરિયકરત્તા, અનરિયધમ્મત્તા, અનરિયાચિણ્ણત્તા ચ વેદિતબ્બો. અનત્થસઙ્ખાતસંસારભયાવહત્તા, અનત્થફલનિબ્બત્તકત્તા ચ **અનત્થસંહિતો**. અત્તનો કેવલં ખેદૂપગમો અત્તકિલમથો નામ. સો દિટ્ઠિગતપુબ્બકત્તતપાનુક્કમકિરિયાવિસેસં નિસ્સાય પવત્તતિ, તસ્સ દિટ્ઠિવસેન અનુયોગો **અત્તકિલમથાનુયોગો** નામ. અત્તવિયોગવિત્તાપરિસ્સમત્તા, અનુપાયપવત્તત્તા સમ્પજ્જમાનો મિગયોનિગોયોનિકુક્કુરયોનિસૂકરયોનીસુ પાતાયતિ. વિપચ્ચમાનો નરકં નેતીતિ અનત્થસંહિતો. **એતે ત્વાતિ** એતે તુ. **તથાગતેનાતિ** અત્તાનં અવિતથાગમનં આવિ કરોતિ, તેનેતં દસ્સેતિ ''ન મયા પરિવિતક્કિતમત્તેન વિતક્કિતા, કિન્તુ મયા તથાગતેનેવ સતા અભિસમ્બોધિઞાણેન અભિસમ્બુદ્ધો''તિ. **ચક્ખુકરણીતિઆદીહિ** પન તમેવ પટિપદં થોમેતિ. ભેસજ્જં આતુરસ્સ વિય ''ચક્ખુકરણી''તિ ઇમિના ઞાણચક્ખુવિસોધનં વુત્તં. **ઞાણકરણીતિ** ઇમિના અન્ધકારવિધમનં વુત્તં. **ઉપસમાયાતિ** કિલેસપરિળાહપટિપ્પસ્સદ્ધિ

વુત્તા. **અભિઞ્ઞાયા**તિ સચ્ચપટિવેધનં વુત્તં. **સમ્બોધાયા**તિ સચ્ચપટિવિજ્ઝનં વુત્તં. **નિબ્બાનાયા**તિ સોપાદિસેસનિબ્બાનધાતુયા અનુપાદિસેસનિબ્બાનધાતુયાતિ એવં યથાસમ્ભવં યોજેત્વા કથેતબ્બં.

૧૪. કસ્મા પનેત્થ ભગવા અઞ્ઞત્થ વિય અનુપુબ્બિં કથં અકથેત્વા પઠમમેવ અસેવિતબ્બમન્તદ્વયં વત્વા મજ્ઝિમપટિપદં દેસેસીતિ? અત્તાદિમિચ્છાભિમાનનિવારણત્થં, કુમ્મગ્ગપટિપત્તિનિવારણત્થઞ્ચ અન્તદ્વયવજ્જનં વત્વા અત્તનો વિસેસાધિગમદીપનનયેન અબાહુલ્લિકાદિભાવદસ્સનત્થં, તેસઞ્ચ મજ્ઝિમપટિપદાદીપનેન તત્થ અનુયોજનત્થં પચ્છા સમ્માપટિપદં દેસેસિ, તતો તસ્સ મજ્ઝિમપટિપદાસઙ્ખાતસ્સ અરિયમગ્ગસ્સ વિસયદસ્સનત્થં ચતુસચ્ચધમ્મં સઙ્ખેપવિત્થારવસેન દેસેતુકામો **"ઇદં ખો પન, ભિક્ખવે, દુક્ખ"**ન્તિઆદિમાહ, અયમેત્થ અનુસન્ધિ. ''ઇદં દુક્ખં અરિયસચ્ચન્તિ મે, ભિક્ખવે''તિઆદિ સુત્તાનુસન્ધિપકઆસનત્થં અયમનુક્કમો વેદિતબ્બો. યથાવુત્તં પટિપદં સુત્વા કિર કોણ્ડઞ્ઞો આહ ''કથં ભગવતા વુત્તપટિપદાય ઉપ્પત્તિ સિયા. અયઞ્હિ પટિપદા કિલેસાનં અનુપ્પત્તિયા સતિ સમ્ભવતિ, ન અઞ્ઞથા. કિલેસાનઞ્ચ યદિ લોભતો ઉપ્પત્તિ ખુપ્પિપાસાનં વિય, તદાસેવનાય અનુપ્પત્તિ સિયા, તદવત્થુસ્સ વા તેસં ઉપ્પત્તિ. તદવત્થુવિપરીતકાયકિલમથાસેવનાય અનુપ્પત્તિ સિયા. ઉભોપેતા ભગવતા 'અન્તા'તિ વુત્તા, તસ્મા કથં પનેતિસ્સાય સમ્માપટિપદાય ઉપ્પત્તિ સમ્ભવેય્યા''તિ. ભગવા આહ અનુપાયાસેવનતો. કથન્તિ ચે? –

''સંસારમૂલતો ઞાણં, તઞ્ચ ઞાણા પહિય્યતિ;
જીવિતે સતિ તં હોતિ, તઞ્ચ જીવિતસાધને.

''તસ્મા ઞાણાય મેધાવી, રક્ખે જીવિતમત્તનો;
ઞાણસાધનભૂતઞ્ચ, સીલઞ્ચ પરિપાલયે.

''જીવિતઞ્ચ યથા લોકે, ભિન્ને કાયે ન વિજ્જતિ;
તથેવ ભિન્નસીલસ્સ, નત્થિ ઞાણસ્સ સમ્ભવો.

''તસ્મા આયુઞ્ચ સીલઞ્ચ, ઞાણત્થં રક્ખતા સતા;
સેવિતબ્બા ન કામાપિ, નાપિ કાયવિનાસના.

''કામેસુ ગેધમુપગમ્મ હિનો ગમ્મઞ્ચ,
અચ્ચુદ્ધનો કિલમથં ગમુપેતિ મૂળ્હો;
યો મજ્ઝિમં પટિપદં પરમં ઉપેતિ,
સો ખિપ્પમેવ લભતે પરમં વિમોક્ખ''ન્તિ.

સુત્વા તદેતં સુગતસ્સ વાક્યં,
પઞ્ઞં મુની સો સુતજં લભિત્વા;
ચિન્તામયં ઞાણ પવેસમાનો,
ઉચ્છિન્દયં પઞ્હમિમં અપુચ્છિ.

''નિબ્બેધપદટ્ઠાનં પહાય ઘોરં,

તપં કથમિવાતિ સો ત્વં;
બ્રૂહિ તદેવ હોતિ ભિક્ખુ ચર,
વિરાગમુપયાતિ ચ દુક્ખસચ્ચસ્સ;
દસ્સનેનેવ દુક્ખાનુભવના,
તમ્હિ દોસસ્સ પચ્ચયો’’તિ.

સુત્વાવ કોણ્ડઞ્ઞો મુનિવચનં,
વુટ્ઠાય હટ્ઠો સહસા અવોચ;
‘‘ઉદાહર ત્વં ભગવા મમેતં,
ભિક્ખુ યથા પસ્સતિ દુક્ખસચ્ચ’’ન્તિ.

ચિન્તામયિસ્સ પઞ્ઞાપરિપુણ્ણા ભાવનામયિપઞ્ઞાસમ્પત્તિ જાનિતબ્બા ઇમેહિ ઇતિ ભગવા સુત્તમિદમાહાતિ કિર. કસ્મા ભગવા કોણ્ડઞ્ઞસ્સ પુરિમમેવ સચ્ચદેસનં અવટ્ઠેત્વા અત્તનો અધિગતક્કમમાહાતિ? નાહં કસ્સચિ આગમં દેસેમિ, અપિચ ખો સયમેવ એવમધિગતોમ્હીતિ દસ્સનત્થં. તત્થ ‘‘પુબ્બે અનનુસ્સુતેસુ ધમ્મેસૂ’’તિ ઇમિના ઇદં અત્થદ્વયં દસ્સેતિ, ન મયા આળારતો, ઉદકતો વા અયં ધમ્મો સુતો, કિન્તુ પુબ્બે અનનુસ્સુતેસ્વેવ ઞાણં મે ઉદપાદીતિ મજ્ઝિમાય પટિપદાય આનુભાવં પકાસેતિ. અપિચ યસ્મા એવં પટિપન્નો વિનાપિ પરોપદેસેન અરિયસચ્ચાનિ પસ્સતિ, તસ્મા કથં તુમ્હેવ મમાપદેસેન ન પસ્સથાતિ.

૧૫. **ચક્ખુન્તિ**આદીનિ પઞ્ચ પદાનિ ઞાણવેવચનાનેવ. ઞાણઞ્હિ સચ્ચાનં આલોચનતો ચક્ખુભૂતત્થજાનનતો **ઞાણં**. પકારેહિ જાનનતો **પઞ્ઞા**. કિલેસવિદારણતો, વિજ્જનતો ચ **વિજ્જા**. સચ્ચચ્છાદકતમવિનાસનતો, તેસં ગતિકોટિપકાસનતો **આલોકો**તિ વેદિતબ્બં. તત્થ પઠમેન પરિવટ્ટેન સચ્ચાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં અસઙ્કરતો ઠપનપઞ્ઞં દસ્સેતિ, દુતિયેન તેસં કત્તબ્બાકારપરિચ્છિન્દનપઞ્ઞં, તતિયેન સચ્ચેસુ ઞાણકિચ્ચસન્નિટ્ઠાનં દસ્સેતિ.

૧૬. **યાવકીવઞ્ચા**તિ દ્વીહિ પદેહિ યાવઇચ્ચેવ વુત્તં હોતિ ‘‘ઇતિ ચિત્તમનો’’તિઆદિ વિય. રાગાદીહિ અકુપ્પતાય **અકુપ્પા વિમુત્તિ**. **વેય્યાકરણન્તિ** ધમ્મદેસના. સા હિ ધમ્માનં બ્યાકરણતો પકાસનતો ‘‘વેય્યાકરણ’’ન્તિ વુચ્ચતિ. **વિરજં વીતમલન્તિ** એત્થ વિરજં વિસમહેતુવાદવિગમતો. વીતમલં અહેતુકવાદવિગમતો. વિરજં સસ્સતદિટ્ઠિપ્પહાનતો. વીતમલં ઉચ્છેદદિટ્ઠિપ્પહાનતો. વિરજં પરિયુટ્ઠાનપ્પહાનતો. વીતમલં અનુસયપ્પહાનતો. **ધમ્મચક્ખુન્તિ** ધમ્મમત્તદસ્સનં, ન તત્થ સત્તો વા જીવો વા કારકો વા વેદકો વાતિ, તેનેવાહ ‘‘**યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં, સબ્બન્તં નિરોધધમ્મ**’’ન્તિ. ઇદઞ્હિ તસ્સ ધમ્મચક્ખુસ્સ ઉપ્પત્તિઆકારદસ્સનત્થં વુત્તં. તઞ્હિ નિરોધં આરમ્મણં કત્વા કિચ્ચવસેન એવ સઙ્ખતં પટિવિજ્ઝન્તં ઉપ્પજ્જતિ.

૧૭. **ધમ્મચક્કન્તિ** એત્થ દેસનાઞાણં અધિપ્પેતં, પટિવેધઞાણઞ્ચ લબ્ભતેવ. એત્થ કિમત્થં દેવા સદ્દમનુસ્સાવેસુન્તિ? નાનાદિટ્ઠિગતન્ધકારવિધમનતો લદ્ધાલોકત્તા, અપાયભયસમતિક્કમનતો અસ્સાસં પત્તત્તા, દેવકાયવિમાનદસ્સનતો પીતિપામોજ્જચલિતત્તા ચાતિ એવમાદીનેત્થ કારણાનિ વદન્તિ. પથવિકમ્પનમહાસદ્દપાતુભાવો ચ ધમ્મતાવસેનેવ હોતીતિ એકે. દેવતાનં કીળિતુકામતાય પથવિકમ્પો. બહુનો દેવસઙ્ઘસ્સ સન્નિપાતતો, ભગવતો સરીરપ્પભાજાલવિસજ્જનતો ચાતિ એકચ્ચે.

૧૮. પબ્બજ્જુપસમ્પદાવિસેસન્તિ અત્થો. તત્થ **ઇતિ**-સદ્દો તસ્સ એહિભિક્ખૂપસમ્પદાપટિલાભનિમિત્તવચનપરિયોસાનદસ્સનો. તદવસાનો હિ તસ્સ ભિક્ખુભાવો. **સ્વાક્ખાતો**તિઆદિ ''એહી''તિ આમન્તનાય પયોજનદસ્સનવચનં. ''એહિભિક્ખૂ''તિ ભગવા અવોચ ''સ્વાક્ખાતો ધમ્મો ચર...પે॰... કિરિયાયા''તિ ચ અવોચાતિ પદસમ્બન્ધો. તત્થ **ચર બ્રહ્મચરિયન્તિ** અવસિટ્ઠં મગ્ગત્તયબ્રહ્મચરિયં સમધિગચ્છ. કિમત્થં? સમ્માદુક્ખસ્સન્તકિરિયાયાતિ અત્થો. ''એહિભિક્ખૂ''તિ ઇમિના ભગવતો વચનેન નિપ્ફન્નત્તા કારણૂપચારેન ''**એહિભિક્ખૂપસમ્પદા**''તિ વુત્તા. સાવ તસ્સાયસ્મતો યાવજીવં ઉપસમ્પદા અહોસીતિ અત્થો. તેન તસ્સા ઉપસમ્પદાય સિક્ખાપચ્ચક્ખાતાદિના વિચ્છેદા વા તદઞ્ઞાય ઉપસમ્પદાય કિચ્ચં વા નત્થીતિ ઇદમત્થદ્વયં **અટ્ઠકથાયં** દસ્સેતિ. અટ્ઠન્નમ્પિ ઉપસમ્પદાનં એહિભિક્ખુઓવાદપટિગ્ગહણપઞ્હબ્યાકરણગરુધમ્મપટિગ્ગહણૂપસમ્પદાનં ચતુન્નં અઞ્ઞતરાય ઉપસમ્પન્નસ્સ અન્તરા વિચ્છેદો વા તદઞ્ઞૂપસમ્પદાય કિચ્ચં વા નત્થિ, ઇતરસ્સત્થીતિ. નિકાયન્તરિકા પનાહુ ''બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધાનં નિયામોક્કન્તિસઙ્ખાતાય ઉપસમ્પદાય ઞત્તિચતુત્થકમ્મુપસમ્પદઞ્ચ દસવગ્ગપઞ્ચવગ્ગકરણીયવસેન દ્વિધા ભિન્દિત્વા દસવિધોપસમ્પદા''તિ. કા પનેત્થ અત્થતો ઉપસમ્પદા નામાતિ? તદધિગતકિરિયાવસેન નિબ્બત્તિયા અસેક્ખા તદધિવાસનચેતનાય પરિભાવિતપઞ્ચક્ખન્ધિકા અજ્ઝત્તસન્તતિ. કા પનેત્થ પરિભાવના નામ? તબ્બિપક્ખધમ્મજ્ઝાચારવિરુદ્ધભાવો, તસ્સ પત્તિયા તાય પરિભાવનાય વસેન કત્થચિ ''**સમન્નાગતો**''તિ વુચ્ચતિ. યથાહ ''લોભેન સમન્નાગતો, ભિક્ખવે, અભબ્બો ચત્તારિ સતિપટ્ઠાનાનિ ભાવેતુ''ન્તિઆદિ. એત્થાહુ નિકાયન્તરિકા ''યથાવુત્તાય ઉપસમ્પદાય પત્તિસઙ્ખાતો ચિત્તવિપ્પયુત્તો સઙ્ખારક્ખન્ધપરિયાપન્નો ધમ્મો અત્થિ, તસ્સ સન્તતિવસેન પુબ્બાપરિયં ઉપ્પજ્જમાનસ્સ યાવ અવિચ્છેદો, તાવ ઉપસમ્પન્નોતિ, અઞ્ઞથા તતો ધમ્મન્તરુપ્પત્તિક્ખણે તસ્સ ઉપસમ્પન્નસ્સ અનુપસમ્પન્નભાવપ્પસઙ્ગો આપજ્જતી''તિ. તે વત્તબ્બા ''સુત્તં આહરથા''તિ. તે ચે વદેય્યું ''યો તેસં દસન્નં અસેક્ખાનં ધમ્માનં ઉપાદાય પટિલાભસમન્નાગમો અરિયો હોતિ વિપ્પહીનોતિ એવમાદીનિ નો સુત્તાની''તિ. એવં સતિ અસન્તધમ્મેહિ, પરસત્તેહિ ચ સમન્નાગમદોસપ્પસઙ્ગો નેસં પાપુણાતિ. કિંકારણં? સુત્તસમ્ભવતો. યથાહ – ''રાજા, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તી સત્તહિ રતનેહિ સમન્નાગતો હોતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૧૯૯-૨૦૦ અત્થતો સમાનં) વિત્થારો. વસિભાવો તત્થ સમન્નાગતસદ્દેન વુત્તો. તસ્સહિતેસુ રતનેસુ વસિભાવો કામચારો અત્થીતિ ચે? એત્થ વસિભાવો સમન્નાગમસદ્દેન વુત્તો, અઞ્ઞત્થ પત્તિસઙ્ખાતો, તં ધમ્મન્તરન્તિ. કિમેત્થ વિસેસકારણં? નત્થિ ચ, તસ્મા યથાવુત્તલક્ખણાવ ઉપસમ્પદા. અયમેવ નયો પબ્બજ્જાદીસુપિ નેતબ્બો.

૧૯. કિઞ્ચાપિ વપ્પત્થેરસ્સ પાટિપદદિવસે...પે॰... અસ્સજિત્થેરસ્સ ચતુત્થિયન્તિ એવં નાનાદિવસેસુ પાટેક્કં ધમ્મચક્ખું ઉદપાદિ, તથાપિ ઓવાદસામઞ્ઞેન વપ્પભદ્દિયાનં, મહાનામઅસ્સજીનઞ્ચેત્થ એકતો વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

૨૦. ''રૂપં, ભિક્ખવે, અનત્તા''તિ કિમત્થં આદિતોવ અનત્તલક્ખણં દીપેતીતિ? તેસં પુથુજ્જનકાલેપિ ઇતરલક્ખણદ્વયસ્સ પાકટત્તા. તે હિ મનાપાનં કામાનં અનિચ્ચતાદસ્સનેન સંવિગ્ગા પબ્બજિંસૂતિ અનિચ્ચલક્ખણં તાવ નેસં એકદેસેન પાકટં, પબ્બજિતાનઞ્ચ અત્તકિલમથાનુયોગતો કાયિકદુક્ખં, તઞ્ચ માનસસ્સ પચ્ચયોતિ માનસિકદુક્ખઞ્ચ પાકટં, તસ્મા તદુભયં વજ્જેત્વા અનત્તલક્ખણમેવ દીપેતું આરભિ. તઞ્ચ દીપેન્તો દુક્ખલક્ખણેનેવ દીપેતું ''**રૂપઞ્ચ હિદં, ભિક્ખવે, અત્તા અભવિસ્સા**''તિઆદિમાહ. કિમત્થન્તિ? અનિચ્ચલક્ખણતોપિ તેસં દુક્ખલક્ખણસ્સ સુટ્ઠુતરં પાકટત્તા. તેસઞ્હિ અત્તકિલમથાનુયોગમનુયુત્તત્તા, તપ્પરાયણભાવતો ચ

દુક્ખલક્ખણં સુટ્ઠુ પાકટં, તસ્મા તેન તાવ સુટ્ઠુ પાકટેન અનત્તલક્ખણં દીપેત્વા પુન તદેવ તદુભયેનાપિ દીપેતું ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, રૂપં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ વક્ખતિ. **કલ્લં નૂ**તિ યુત્તં નુ. **એતં મમા**તિ તણ્હાગ્ગાહો. **એસોહમસ્મી**તિ માનગ્ગાહો. **એસો મે અત્તા**તિ દિટ્ઠિગ્ગાહો. તણ્હાગ્ગાહો ચેત્થ અટ્ઠસતતણ્હાવિચરિતવસેન, માનગ્ગાહો નવવિધમાનવસેન, દિટ્ઠિગ્ગાહો દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિવસેન વેદિતબ્બો.

પઞ્ચવગ્ગિયકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પબ્બજ્જાકથાવણ્ણના

૨૫. યેન સમયેન ભગવા પઞ્ચવગ્ગિયે પઞ્ચમિયં અરહત્તે પતિટ્ઠાપેત્વા સત્તમિયં **નાળકત્થેરસ્સ** નાળકપટિપદં આચિક્ખિત્વા ભદ્દપદપુણ્ણમાયં યસસ્સ ઇન્દ્રિયાનં પરિપક્કભાવં ઞત્વા તં ઉદિક્ખન્તો બારાણસિયં વિહાસિ, તેન સમયેન યસો નામાતિ સમ્બન્ધો. તસ્સ કિર ઉપ્પત્તિતો પટ્ઠાય તસ્સ કુલસ્સ કિત્તિસદ્દસઞ્ઞાતો, પરિજનસઞ્ઞાતો વા યસો વિસેસતો પવડ્ઢતિ. તેન તસ્સ માતાપિતરો એવં નામમકંસુ. ''**સુખુમાલો**''તિઆદિ કિમત્થં આયસ્મતા **ઉપાલિત્થેરેન** વુત્તન્તિ? પચ્છિમજનસ્સ નેક્ખમ્મે સમુસ્સાહનજનનત્થં. એવં ઉત્તમભોગસમપ્પિતાનમ્પિ ઉત્તમેસુ ભોગેસુ અપ્પમત્તકેનાપિ અસુભનિમિત્તેન વિતજ્જેત્વા કાલાકાલં અગણેત્વા વિવેકાભિરતિયા મહન્તં ભોગક્ખન્ધં તિણં વિય પહાય ગેહતો નિક્ખમના અહોસિ, કસ્સ પનઞ્ઞસ્સ ન સિયાતિ અધિપ્પાયો. **સમઙ્ગીભૂતસ્સા**તિ તેહિ એકત્તં ઉપગતસ્સ, અવિવિત્તસ્સાતિ અત્થો. **નિદ્દા ઓક્કમી**તિ મનાપેસુપિ વિસયેસુ પવત્તિં નિવારેત્વા તસ્સ ચિત્તં અતિક્કમિત્વા અભિભવિત્વા અત્તનો વસં ઉપનેસીતિ અત્થો. **સબ્બરત્તિયો ચા**તિ તયોપિ યામે. તેન પરિજનસ્સ વિકારદસ્સને કારણં દસ્સેતિ. રત્તિ-સદ્દો પનેત્થ કાલે સૂરિયાભાવે, યામે ચ પવત્તતીતિ વિઞ્ઞેય્યો. યામેવિધ વિઞ્ઞેય્યો તિચીવરવિપ્પવાસે ચ. **કચ્છે**તિ કચ્છપસ્સે. **કણ્ઠે**તિ કણ્ઠસ્સ હેટ્ઠા. મુદિઙ્ગસ્સ હિ ઉપરિ કણ્ઠં ઠપેત્વા સયન્તિયા કણ્ઠે મુદિઙ્ગં અદ્દસાતિ અત્થો. **આળમ્બરન્તિ** પણવં. ઉભતોમુખસ્સ તનુકા દીઘા. વિત્થિન્નસમતલસ્સ વાદિતસ્સ એતં અધિવચનં. **વિપ્પલપન્તિયો**તિ સુપિનદસ્સનાદિવસેન અસમ્બન્ધપલાપં વિપ્પલપન્તિયો. **સુસાનં મઞ્ઞે**તિ સુસાનં વિય અદ્દસ સકં પરિજનન્તિ સમ્બન્ધો. **આદીનવો**તિ અસુભભાવો. **નિબ્બિદાય ચિત્તં સણ્ઠાતી**તિ વિમુચ્ચિતુકામતાસઞ્ઞાતાય ઉક્કણ્ઠાય ચિત્તં નમીતિ અત્થો. **ઉદાનં ઉદાનેસી**તિ ''ઇતો પટ્ઠાય ઇમાહિ ઇત્થીહિ સહ નાહં ભવિસ્સામી''તિ અત્તમનવાચં નિચ્છારેસિ. દ્વે કિર આકારા તસ્સ પમાદસુત્તપરિજનદસ્સને પાકટા જાતા કિલેસાનં બલવભાવો, અસુભાકારસ્સ અતિઓળારિકભાવો ચ. એવં સતિ ઓળારિકતરે ચ અસુભાકારે કિલેસવસેનાયં સબ્બોપિ લોકો એત્થ પીળિતો મુચ્છિતો. અહો કિલેસા બલવતરાતિ હિ પસ્સતો પસ્સતો તસ્સ દ્વેપિ તે આકારા પાકટા જાતા, યેનેવમવોચાતિ.

''સુવણ્ણપાદુકાયો આરોહિત્વા''તિ એતેનસ્સ નિસ્સઙ્ગતાય વિસ્સટ્ઠગમનં દીપેતિ. સો હિ બલવસંવેગાભિતુન્નહદયત્તા પરિજનસ્સ પબોધે સતિપિ અત્તનો ગમનનિવારણસમત્થભાવં અસહમાનો અત્તાનં તક્કેન્તો વિસ્સટ્ઠો અગમાસિ. **અમનુસ્સા**તિ દેવતા. તા હિ મનુસ્સેહિ સુગતિપટિવેધઞાણસણ્ઠાનાદિગુણસામઞ્ઞેન ''અમનુસ્સા''તિ વુચ્ચન્તિ. ન હિ અસમાનજાતિકા તિરચ્છાનાદયો ''અબ્રાહ્મણા''તિ વા ''અવસલા''તિ વા વુચ્ચન્તિ, કિન્તુ જાતિસભાગતાય એવ વસલાદયો ''અબ્રાહ્મણા''તિ વુચ્ચન્તિ, એવં મનુસ્સેહિ કેનચિ આકારેન સભાગતાય દેવતા ''અમનુસ્સા''તિ વુત્તા. અઞ્ઞથા મનુસ્સા ન હોન્તીતિ તિરચ્છાનગતાપિ ''અમનુસ્સા''તિ વત્તબ્બા ભવેય્યું.

૨૬. વનગહનં દિસ્વા ''સુમુત્તોહં નગરતો''તિ પમુદિતત્તા ભગવતો અવિદૂરે ઉદાનેસિ. **ઇદં ખો યસા**તિ ભગવા નિબ્બાનં સન્ધાયાહ. તઞ્હિ તણ્હાદિકિલેસેહિ અનુપદ્દુતં, અનુપસટ્ઠતઞ્ચ દસ્સનમત્તેનાપિ અસ્સાદજનનતો. **ધમ્મં દેસેસ્સામી**તિ યેન તં નિબ્બાનં ઇધ નિસિન્નમત્તોવ ત્વં અધિગમિસ્સસીતિ અધિપ્પાયો. **કિરા**તિ અસ્સદ્ધેય્યઅબ્યત્તિપરિહાસેસુ નિપાતો, ઇધ અબ્યત્તિયં. **સુવણ્ણપાદુકાયો ઓરોહિત્વા**તિ ચ સુવણ્ણપાદુકાહિ ઓતરિત્વા. નિસ્સક્કત્થે હિ ઇદં પચ્ચત્તવચનં. તસ્સ નિસિન્નમત્તસ્સેવ અઞ્ઞં સમ્મોદનીયં કથં અકત્વા અનામન્તેત્વા અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ. સુપરિપક્કિન્દ્રિયત્તા, પટિવેધક્ખણાનતિક્કમનત્થં અનુપદ્દુતાનુપસટ્ઠતાનં પાપકધમ્મદેસનાભિમુખચિત્તત્તા, સેટ્ઠિસ્સ ગહપતિનો અચિરાગમનદસ્સનતો ચ. કિમત્થં ભગવા તસ્સ સુટ્ઠુતરં સંવિગ્ગહદયસ્સ ભવતો મુચ્ચિતુકામસ્સ ભવાભવૂપાયાનિસંસકથં પઠમમેવ કથેસીતિ? સબ્બભવાદીનવદસ્સનત્થં. સો હિ મનુસ્સલોકસ્સેવ ઉપદ્દુતઉપસટ્ઠભાવં અદ્દસ, ન સગ્ગાનન્તિ કદાચિ સગ્ગલોકં સુખતો મઞ્ઞેય્ય. તત્થ સુખસઞ્ઞેન નિબ્બાનાભિમુખં ચિત્તં પેસેય્યાતિ સગ્ગાનમ્પિ આદીનવં દસ્સેતુકામતાય અનુપુબ્બિં કથં આરભિ. એત્થ દાનં, દાનાનિસંસં, સીલાનિસંસઞ્ચ કથેન્તો દાનસીલકથં કથેતિ નામ. સગ્ગવણ્ણં કથેન્તો સગ્ગકથં કથેતિ નામ. તત્થ વત્થુકામકિલેસકામાનં અનિચ્ચતં, અપસાદતં, મહાદીનવતઞ્ચ કથેન્તો કામાનં આદીનવં, ઓકારં, સંકિલેસઞ્ચ પકાસેતિ. નેક્ખમ્મે તદભાવતો ચ તંનિસ્સરણતો ચ તબ્બિપરીતં આનિસંસં કથેન્તો નેક્ખમ્મે આનિસંસં પકાસેતિ નામ. તત્થ **ઓકાર**ન્તિ અવકારં લામકભાવં. **સંકિલેસ**ન્તિ સંકિલિસ્સનં બાધનં ઉપતાપનં વાતિ અત્થો. **કલ્લચિત્તં** પઞ્ઞિન્દ્રિયસ્સ આનુભાવેન, દિટ્ઠિયોગવિચિકિચ્છાયોગાનં પઞ્ઞિન્દ્રિયેન વિહતત્તા. **મુદુચિત્તં** સતિન્દ્રિયસમાયોગેન, વિહિંસાસારમ્ભાદિકિલેસપવેસં નિવારેત્વા ચિત્તમુદુતાદિકુસલધમ્મપ્પવેસનં કરોન્તં સહજાતં ચિત્તં મુદું કરોતિ. સમાધિન્દ્રિયસ્સ આનુભાવેન **વિનીવરણચિત્તં**. તઞ્હિ વિસેસતો નીવરણવિપક્ખભૂતન્તિ. વીરિયિન્દ્રિયવસેન **ઉદગ્ગચિત્તં**. તઞ્હિ થિનમિદ્ધસઙ્ખાતલીનભાવવિપક્ખન્તિ. સદ્ધિન્દ્રિયસ્સ આનુભાવેન **પસન્નચિત્તં** તસ્સ પસાદલક્ખણત્તા. **સામુક્કંસિકા**તિ એતં વિસયવસેન દેસનં **ઉપાલિત્થેરો** પકાસેતિ. સચ્ચાનિ હિ સામુક્કંસિકદેસનાય વિસયાનિ. અઞ્ઞથા દુક્ખાદીનિ સામુક્કંસિકા ધમ્મદેસનાતિ આપજ્જતિ તસ્સ વિભાવને સચ્ચાનં નિદ્દિટ્ઠત્તા.

૨૭. **ચતુદ્દિસા**તિ ચતૂસુ દિસાસુ. **અભિસઙ્ખરેસી**તિ અભિસઙ્ખરિ. કિમત્થન્તિ ચે? ઉભિન્નં પટિલભિતબ્બવિસેસન્તરાયનિસેધનત્થં. યદિ સો પુત્તં પસ્સેય્ય, પુત્તસ્સપિ ધમ્મચક્ખુપટિલાભો અરહત્તુપ્પત્તિ, સેટ્ઠિસ્સપિ ધમ્મચક્ખુપટિલાભો ન સિયા. દિટ્ઠસચ્ચોપિ ''દેહિ તે માતુયા જીવિત''ન્તિ વદન્તો કિમઞ્ઞં ન કરેય્ય. યસોપિ તં વચનં સુત્વા અરહાપિ સમાનો સયં અપ્પટિક્ખિપિત્વા ભગવન્તં ઉલ્લોકેન્તો કિમઞ્ઞાય સણ્ઠહેય્ય.

૨૮. ઉભોહિપિ પત્તબ્બવિસેસકોટિયા પત્તત્તા ભગવા પુન તં પટિપ્પસ્સમ્ભેસિ. **પુબ્બે અગારિકભૂતો**તિ તસ્સ સોતાપન્નકાલં સન્ધાયાહ. સોતાપન્નો હિ અગારમજ્ઝે વસનારહત્તા અગારિયભૂતો નામ હોતિ અપબ્બજિતો. સમ્પતિ પબ્બજિતો સમાનો અગારમજ્ઝવસનસ્સ અભબ્બત્તા ''અગારિકો''તિ ન વુચ્ચતિ, તસ્મા એવમાહ. યસ્સ દિટ્ઠોતિ સમ્બન્ધો, યેન દિટ્ઠોતિ વુત્તં હોતિ. ''સેય્યથાપિ પુબ્બે અગારિકભૂતો''તિ વચનેન લદ્ધનયત્તા પચ્છા ગહપતિ ગિહિવેસધારિમેવ યસં સન્ધાયાહ ''યસેન કુલપુત્તેન પચ્છાસમણેના''તિ. તત્થ **ચર બ્રહ્મચરિય**ન્તિ આભિસમાચારિકસીલં બ્રહ્મચરિયં ચર પરિપૂરેહિ તાવ, યાવ સમ્માદુક્ખસ્સન્તકિરિયા, યાવ ચુતિચિત્તાતિ અધિપ્પાયો. લિઙ્ગબ્રહ્મચરિયં સન્ધાયાતિ પોરાણા, તઞ્ચ યુત્તં. લિઙ્ગમત્તઞ્હિ સન્ધાય સો આયસ્મા ''લભેય્યાહં, ભન્તે, પબ્બજ્જં ઉપસમ્પદ''ન્તિ આહ.

કિમત્થં ભગવા યસસ્સ માતુ, પજાપતિયા ચ ભત્તકિચ્ચં અકત્વાવ ધમ્મં દેસેસીતિ? યસસ્સ પબ્બજ્જાય સોકસલ્લસમપ્પિતત્તા દાનઞ્ચ સોમનસ્સિકચિત્તેન ન દદેય્યું, સત્થરિ ચ દોમનસ્સપ્પત્તા હુત્વા મગ્ગપટિવેધમ્પિ ન લભેય્યુન્તિ ભગવા પઠમં તાવ તા વિગતસોકસલ્લહદયાયો કત્વા પુન ભત્તકિચ્ચં અકાસિ.

૩૦. **સેટ્ઠાનુસેટ્ઠીન**ન્તિ અનુક્કમસેટ્ઠીનન્તિ પોરાણા. ''સેટ્ઠિનો ચાનુસેટ્ઠિનો ચ યાનિ કુલાનિ, તાનિ સેટ્ઠાનુસેટ્ઠાનિ કુલાનિ, તેસં સેટ્ઠાનુસેટ્ઠીનં કુલાન''ન્તિ લિખિતં. **ધમ્મવિનયો**તિ સાસનબ્રહ્મચરિયં પાવચનન્તિ ઇધ અત્થતો એકં. અથ વા ધમ્મેન વિનયો, ન દણ્ડસત્થેહીતિ ધમ્મવિનયો, ધમ્માય વિનયો, ન હિંસત્થન્તિ વા ધમ્મતો વિનયો, નાધમ્મતોતિ વા ધમ્મો વિનયો, નાધમ્મોતિ વા ધમ્માનં વિનયો, ન અઞ્ઞેસન્તિ વા ધમ્મકાયત્તા, ધમ્મસામિત્તા વા ધમ્મો ભગવા, તસ્સ ધમ્મસ્સ વિનયો, ન તક્કિકાનન્તિ વા ધમ્મવિનયો. સમાનાધિકરણવસેન વા ધમ્મવિનયો નીલુપ્પલં વિય, ધમ્મો ચ વિનયો ચાતિ ધમ્મવિનયો ફલાફલં વિય નપુંસકમિતિ પુલ્લિઙ્ગાપદેસતો અસ્સ લિઙ્ગભાવો સિદ્ધો, યસ્સ વા ધમ્મો વિનયો, સો ધમ્મવિનયો સેતપટો પુરિસો વિય, ધમ્મેન યુત્તો વા વિનયો ધમ્મવિનયો અસ્સરથો વિયાતિ એવમાદિના નયેન યોજના વેદિતબ્બા.

૩૪. ''**ખણ્ડસીમં નેત્વા**''તિ ભણ્ડુકમ્મારોચનપટિહરણત્થં વુત્તં. તેન ''સભિક્ખુકે વિહારે અઞ્ઞમ્પિ એતસ્સ કેસે છિન્દા''તિ વત્તું ન વટ્ટતીતિ. **પબ્બાજેત્વા**તિ ઇમસ્સ અધિપ્પાયપકાસનત્થં ''**કાસાયાનિ અચ્છાદેત્વા એહી**''તિ વુત્તં. ઉપજ્ઝાયો ચે કેસમસ્સુઓરોપનાદીનિ અકત્વા પબ્બજત્થં સરણાનિ દેતિ, ન રુહતિ પબ્બજ્જા. કમ્મવાચં સાવેત્વા ઉપસમ્પાદેતિ, રુહતિ ઉપસમ્પદા. અપ્પત્તચીવરાનં ઉપસમ્પદાસિદ્ધિદસ્સનતો, કમ્મવિપત્તિયા અભાવતો ચેતં યુજ્જતેવાતિ એકે. હોતિ ચેત્થ –

> ''સલિઙ્ગસ્સેવ પબ્બજ્જા, વિલિઙ્ગસ્સાપિ ચેતરા;
> અપેતપુબ્બવેસસ્સ, તં દ્વયં ઇતિ ચાપરે''તિ.

ભિક્ખુના હિ સહત્થેન વા આણત્તિયા વા દિન્નમેવ કાસાવં વટ્ટતિ, **અદિન્નં ન વટ્ટતી**તિ પન સન્તેસ્વેવ કાસાવેસુ, નાસન્તેસુ અસમ્ભવતોતિ તેસં અધિપ્પાયો. **એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, પબ્બાજેતબ્બો ઉપસમ્પાદેતબ્બો. પઠમં...પે॰...અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઇમેહિ તીહિ સરણગમનેહિ પબ્બજ્જં ઉપસમ્પદ**ન્તિ એત્થ ઇમિના અનુક્કમેન દિન્નેહિ તીહિ સરણગમનેહિ પબ્બજ્જં ઉપસમ્પદં અનુજાનામિ કેવલેહીતિ અધિપ્પાયદસ્સનતો –

> આદિન્નપુબ્બલિઙ્ગસ્સ, નગ્ગસ્સાપિ દ્વયં ભવે;
> નેતરસ્સાતિ નો ખન્તિ, સબ્બપાઠાનુલોમતોતિ. –

આચરિયો . **આચરિયેન અદિન્નં ન વટ્ટતી**તિ એત્થ ''પબ્બજ્જા ન રુહતીતિ વદન્તી''તિ લિખિતં. **પોરાણગણ્ઠિપદે**પિ તથેવ લિખિતં. ઉરાદીનિ **ઠાનાનિ** નામ. સંવુતાદીનિ **કરણાનિ** નામ. ''અનુનાસિકન્તં કત્વા એકસમ્બન્ધં કત્વા દાનકાલે અન્તરા અટ્ઠત્વા વત્તબ્બં. વિચ્છિન્દિત્વા દાનેપિ યથાવુત્તટ્ઠાને એવ વિચ્છેદો, અઞ્ઞત્ર ન વટ્ટતી''તિ લિખિતં. અનુનાસિકન્તે દિય્યમાને ખલિત્વા ''બુદ્ધં સરણં ગચ્છામી''તિ મકારેન મિસ્સીભૂતે ખેત્તે ઓતિણ્ણત્તા વટ્ટતીતિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**. મિસ્સં કત્વા વત્તું વટ્ટતિ, વચનકાલે પન અનુનાસિકટ્ઠાને વિચ્છેદં અકત્વા વત્તબ્બન્તિ **ધમ્મસિરિત્થેરો**. ''એવં કમ્મવાચાયમ્પી''તિ વુત્તં. **ઉભતોસુદ્ધિયાવ વટ્ટતી**તિ એત્થ મહાથેરો પતિતદન્તાદિકારણતાય અચતુરસ્સં કત્વા વદતિ, બ્યત્તસામણેરો સમીપે ઠિતો પબ્બજ્જાપેક્ખં બ્યત્તં વદાપેતિ. મહાથેરેન અવુત્તં વદાપેતીતિ ન વટ્ટતિ. કમ્મવાચાય ઇતરો ભિક્ખુ ચે વદતિ, વટ્ટતીતિ. સઙ્ઘો હિ કમ્મં કરોતિ, ન

પુગ્ગલોતિ. ન નાનાસીમપવત્તકમ્મવાચાસામઞ્ઞનયેન પટિક્ખિપિતબ્બત્તા. અથ થેરેન ચતુરસ્સં વુત્તં પબ્બજ્જાપેક્ખં વત્તું અસક્કોન્તં સામણેરો સયં વત્વા વદાપેતિ, ઉભતોસુદ્ધિ એવ હોતિ થેરેન વુત્તસ્સેવ વુત્તત્તા. બુદ્ધં સરણં ગચ્છન્તો અસાધારણે બુદ્ધગુણે, ધમ્મં સરણં ગચ્છન્તો નિબ્બાનં, સઙ્ઘં સરણં ગચ્છન્તો સેક્ખધમ્મં, અસેક્ખધમ્મઞ્ચ સરણં ગચ્છતીતિ અગ્ગહિતગ્ગહણવસેન યોજના કાતબ્બા. અઞ્ઞથા સરણત્તયસઙ્કરદોસો. **સબ્બમસ્સ કપ્પિયાકપ્પિયન્તિ** દસસિક્ખાપદવિનિમુત્તં પરામાસાપરામાસાદિ. ‘‘આભિસમાચારિકેસુ વિનેતબ્બો’’તિ વચનતો સેખિયઉપજ્ઝાયવત્તાદિઆભિસમાચારિકસીલમનેન પૂરેતબ્બં. તત્થ ચારિત્તસ્સ અકરણે વારિત્તસ્સ કરણે દણ્ડકમ્મારહો હોતીતિ દીપેતિ.

પબ્બજ્જાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયમારકથાવણ્ણના

૩૫. ‘‘તેન હેતુના’’તિ વચનતો **પાળિયં** ‘‘યોનિસોમનસિકારાસમ્મપ્પધાના’’તિ હેત્વત્થે નિસ્સક્કવચનન્તિ વેદિતબ્બં.

દુતિયમારકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉરુવેલપાટિહારિયકથાવણ્ણના

૩૭-૮. વસેય્યામાતિ ‘‘ત્વઞ્ચ અહઞ્ચ વસેય્યામા’’તિ પિયવચનેન તસ્સ સઙ્ગણ્હનત્થં વુત્તં કિર. **તેજસા તેજ**ન્તિ આનુભાવેન આનુભાવં. તેજોધાતુયા વા તેજોધાતું. **ઉભિન્નં સજોતિભૂતાન**ન્તિ અનાદરત્થે સામિવચનં, ભાવસત્તમીઅત્થે વા. અગ્યાગારમેવ આદિત્તં, ન તત્થ વસનકો સત્તજાતિકો. અચિન્તેય્યો હિ ઇદ્ધિવિસયો. કસ્મા પન ભગવા અગ્યાગારમ્પિ અનાદિત્તં નાધિટ્ઠાસીતિ? અત્તનો દુક્ખુપ્પાદાભાવસ્સ અનતિવિમ્હાદિભાવપ્પસઙ્ગતો. કિમત્થં પરસન્તકં મહાસમ્ભારપવત્તં તં વિનાસેતીતિ? પુન યથાપોરાણં ઇદ્ધાનુભાવેન કત્તુકામતાધિપ્પાયતો. **પરિયાદિન્નો**તિ ખયં નીતો. **તેજસા તેજ**ન્તિ આનુભાવેન આનુભાવં. અગ્યાગારસ્સ પરિત્તત્તા ઇતરો અત્થો ન સમ્ભવતિ. અયમત્થો ‘‘મક્ખં અસહમાનો’’તિ ઇમિના અતિવિય સમેતિ. ઇદ્ધાનુભાવમક્ખનઞ્હિ તત્થ **મક્ખો** નામ. **પત્તેના**તિ પદુમપત્તેનાતિપિ પોરાણા. પદુમિનિસણ્ડે ઠિતો હિ ભગવા તત્થ અહોસીતિ તેસં મતિ.

૩૯. દિન્નન્તિ અનુમતિન્તિ અત્થો. **અભીતો** નિબ્ભયો. કસ્મા? યતો સો મગ્ગેન ભયમતીતો. ‘‘**સુમનમનસો**તિ સુન્દરચિત્તસઙ્ખાતમનો. સુમનો એવ વા’’તિ લિખિતં. **તેજોવા**તિ અગ્ગિ વિય. **ધાતુકુસલો**તિ તેજોધાતુમ્હિ કુસલો. ‘‘બ્યવહિતા ચે’’તિ સદ્દલક્ખણત્તા ચ ઉપસગ્ગો. તેજોધાતુસમાપત્તીસુ કુસલો ઇચ્ચેવત્થો. **ઉદિચ્છરે**તિ ઉલ્લોકેસું. ‘‘સંપરિવારેસુ’’ન્તિ ચ લિખિતં. ઇતિ એવં ભણન્તીતિ અત્થો. **હતા**તિ સમાતિ અત્થો, કાળકાવ હોન્તીતિ કિરેત્થ અધિપ્પાયો. ઈસકમ્પિ બ્યાપારં અકત્વા ઉપસમાનુરૂપં તિટ્ઠન્તિ. યે ચ અનેકવણ્ણા અચ્ચિયો હોન્તીતિ તં દસ્સેતું ‘‘**નીલા અથ લોહિતિકા**’’તિઆદિમાહ.

૪૦. ચતુદ્દિસાતિ ચતૂસુ દિસાસુ.

૪૪. પંસુકૂલં ઉપ્પન્નન્તિ પરિયેસમાનસ્સ પટિલાભવસેન ઉપ્પન્નં હોતિ. ચિત્તવિચિત્તપાટિહીરદસ્સનત્થાય ચ સા પરિયેસના. સા અયં **સાયં** . તા ઇમા **તયિમા.** દ્વે એકતો ગહેત્વા વદતિ. આયામિ અહં **આયમહં. એત**ન્તિ

એતસ્સ. **યથા મયન્તિ** યસ્મા મયં.

૫૦-૫૧. ઉદકવાહકોતિ ઉદકોઘો. ઉદકસોતોતિ પોરાણા. “**યાથ ત્વ**”ન્તિ પુબ્બભાગવિપસ્સનાપટિપદં સન્ધાય વુત્તં. **ચિરપટિકા**તિ ચિરપભુતિ, નાગદમનતો પટ્ઠાય ચિરપટિકા. ‘‘ચિરપટિસઞ્ઞા’’તિપિ વદન્તિ. **કેસમિસ્સ**ન્તિઆદિમ્હિ અબ્બોકિણ્ણં વિસું વિસું બન્ધિત્વા પક્ખિત્તત્તા કેસાદયોવ કેસમિસ્સાતિ પોરાણા. **ખારિકાજમિસ્સ**ન્તિ એત્થ ખારી વુચ્ચતિ તાપસપરિક્ખારો. **જટિલે પાહેસી**તિ દ્વે તયો તાપસે પાહેસિ. ‘‘સોળસાતિરેકઅડ્ઢઉડ્ઢાનિ પાટિહારિયસહસ્સાની’’તિ વુત્તં.

૫૪. અગ્ગિહુત્તે કતપરિચયત્તા ભગવા તેસં **આદિત્તપરિયાય**-મભાસિ (સં॰ નિ॰ ૪.૨૮). તત્થ એકચ્ચં આરમ્મણવસેન આદિત્તં ચક્ખાદિ રાગગ્ગિના, એકચ્ચં સમ્પયોગવસેન ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયા વેદયિતાદિકેનેવ, એકચ્ચં અભિભૂતત્થેન ચક્ખાદિ એવ જાતિઆદિના , એકચ્ચં પચ્ચયત્થેન, તદેવ સોકાદિનાતિ યથાસમ્ભવમેત્થ આદિત્તતા વેદિતબ્બા. એત્થ કિઞ્ચાપિ દુક્ખલક્ખણમેવેકં પાકટં, તદનુસારેન પન ઇતરં લક્ખણદ્વયમ્પિ તેહિ દિટ્ઠન્તિ વેદિતબ્બં દુક્ખાકારસ્સ ઇતરાકારદીપનતો. સન્તસુખતણ્હાભિનિવિટ્ઠત્તા પનેસં દુક્ખલક્ખણપુબ્બઙ્ગમા દેસના કતાતિ વેદિતબ્બા.

ઉરુવેલપાટિહારિયકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

બિમ્બિસારસમાગમકથાવણ્ણના

૫૫-૭. વત્થુકામભૂતા ઇત્થિયો **કામિત્થિયો**. દુતિયાદયો **અસ્સાસકા**. યસ્મા અનુપ્પન્ને એવ ભગવતિ બુદ્ધકોલાહલં લોકે પઠમમેવ વસ્સસહસ્સં ઉપ્પજ્જતિ. બ્રહ્માનો ચ બ્રાહ્મણવણ્ણં અભિનિમ્મિનિત્વા વેદેસુ સહસ્સત્તયમત્તં બુદ્ધપટિસંયુત્તં પરિયત્તિં પક્ખિપિત્વા વાચેન્તિ, ભગવતો જાતિતો પટ્ઠાય ચ બુદ્ધકથા લક્ખણઞ્ઞૂહિ બ્રાહ્મણેહિ ઉપ્પાદિતા, પત્થટા લોકે, તસ્મા યુજ્જન્તિ, ન અઞ્ઞથા. ‘‘તમદ્દસ બિમ્બિસારો, પાસાદસ્મિં પતિટ્ઠિતો’’તિઆદિગાથાહિ બોધિસત્તકાલે એવ અભિસિત્તતા બિમ્બિસારસ્સ સિદ્ધા.

૫૮. ઇધાવુસો ખીણાસવો ભિક્ખુ પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનો હોતિ છળઙ્ગસમન્નાગતો એકારક્ખો ચતુરાપસ્સેનો પણુન્નપચ્ચેકસચ્ચો સમવયસટ્ઠેસનો અનાવિલસઙ્કપ્પો પસ્સદ્ધકાયસઙ્ખારો સુવિમુત્તચિત્તો સુવિમુત્તપઞ્ઞોતિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૪૮, ૩૬૦; અ॰ નિ॰ ૧૦.૧૯) દસ અરિયવાસા નામ. રૂપારૂપસમાપત્તિયો અટ્ઠ નિરોધસમાપત્તિ મહાકરુણાસમાપત્તીતિપિ પોરાણા. તત્થ નીવરણા **પઞ્ચઙ્ગા** ચ. છળઙ્ગુપેક્ખા **છળઙ્ગા**. સતારક્ખેન **એકારક્ખા**. સઙ્ખાય એકં પટિસેવતિ, અધિવાસેતિ, પરિવજ્જેતિ, સઙ્ખાય એકં વિનોદેતીતિ અયં **ચતુરાપસ્સેનો**. પુથુસમણબ્રાહ્મણાનં પુથુપચ્ચેકસચ્ચાનિ ચત્તારિ પહીનાનિ, એવં **પણુન્નપચ્ચેકસચ્ચો**. કામેસના ભવેસના પહીના હોતિ, બ્રહ્મચરિયેસના પટિપ્પસ્સદ્ધા, એવં **સમવયસટ્ઠેસનો**. કામબ્યાપાદવિહિંસાસઙ્કપ્પો પહીનો હોતિ, એવં **અનાવિલસઙ્કપ્પો**, સુખસ્સ ચ પહાના...પે॰... ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ એવં **સુવિમુત્તચિત્તો** હોતિ. રાગો પહીનો ઉચ્છિન્નમૂલો...પે॰... અનુપ્પાદધમ્મોતિ પજાનાતિ, દોસો, મોહો અનુપ્પાદધમ્મોતિ પજાનાતિ, એવં **સુવિમુત્તપઞ્ઞો**તિ.

‘‘ઠાનાઠાનં વિપાકઞ્ચ, ઞાણં સબ્બત્થગામિનિં;
અનેકધાતુયો લોકં, અધિમુત્તિઞ્ચ પાણિનં.

“જાનાતિ ઇન્દ્રિયાનઞ્ચ, પરોપરિયતં મુનિ;
ઞાનાદિસંકિલેસાદિ-ञાણં વિજ્જત્તયં તથા”તિ. –

ઇમાનિ **દસ બલાનિ**. **અસેક્ખઙ્ગાનિ** નામ અસેક્ખા સમ્માદિટ્ઠિ…પે॰… અસેક્ખવિમુત્તિ અસેક્ખવિમુત્તિઞાણદસ્સનન્તિ. તત્થ દસમં અસેક્ખં. એતેહિ દસહિ ચુપેતો પારમીહીતિ પોરાણા.

બિમ્બિસારસમાગમકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના

૬૦. **કિં કાહસી**તિ કિં કાહતિ. “કિં કરોતિ, કિં કરોસી”તિ વા બ્યઞ્જનં બહું વત્વાતિ અત્થો. **પટિપાદેન્તો**તિ નિગમેન્તો. “પચ્ચબ્યથા , પચ્ચબ્યથ”ન્તિપિ પઠન્તિ. **કપ્પનહુતેહી**તિ એત્થ દસકાનં સતં સહસ્સં, સહસ્સાનં સતં સતસહસ્સં, સતસહસ્સાનં સતં કોટિ, કોટિસતસહસ્સાનં સતં પકોટિ, પકોટિસતસહસ્સાનં સતં કોટિપકોટિ, કોટિપકોટિસતસહસ્સાનં સતં નહુતન્તિ વેદિતબ્બં. **કપ્પનહુતેહી**તિ એવમનુસારતો અબ્ભતીતં નામાતિ ખન્ધકભાણકાનં પાઠોતિ.

૬૩. “કુલચ્છેદાયા”તિ પાઠો, કુલુપચ્છેદાયાતિ અત્થો. મનુસ્સા “ધમ્મેન કિર સમણા સક્યપુત્તિયા નયન્તિ, નાધમ્મેના”તિ ન પુન ચોદેસુન્તિ એવં પાઠસેસેન સમ્બન્ધો કાતબ્બો.

એત્તાવતા થેરો નિદાનં નિક્ખિપેસીતિ વેદિતબ્બં. હોન્તિ ચેત્થ –

“યં ધમ્મસેનાપતિ એત્થ મૂલ-
ગન્થસ્સ સિદ્ધિક્કમદસ્સનેન;
નિદાનનિટ્ઠાનમકંસુ ધમ્મ-
સઙ્ગાહકા તે વિનયક્કમઞ્ઞૂ.

“નિદાનલીનત્થપદાનમેવ,
નિદાનિટ્ઠાનમિદં વિદિત્વા;
ઇતો પરં ચે વિનયત્થયુત્ત-
પદાનિ વીમંસનમેવ ઞેય્ય”ન્તિ.

સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપજ્ઝાયવત્તકથાવણ્ણના

૬૪. બુદ્ધુપજ્ઝાયકાનં ઇતરેસં એહિભિક્ખૂનં નિવાસનપારુપનકપ્પતો નેસં વિસું વિસું સદિસત્તા “**દુન્નિવત્થા દુપ્પારુતા અનાકપ્પસમ્પન્ના**”તિ વુત્તા. ન કેવલઞ્ચ ઇત્થમ્ભૂતા પિણ્ડાય ચરન્તિ, અપિચ મનુસ્સાનં ભુઞ્જમાનાનં ઉપરીતિઆદિ. મનુસ્સા ઉજ્ઝાયન્તિ પિપાસાસહનતો, ઇતરેસં આકપ્પસમ્પત્તિયા પસન્નત્તા ચ.

૬૫. કેન કો ઉપજ્ઝાયો ગહેતબ્બોતિ? ''તદા સો યસ્સ સન્તિકે પબ્બાજિતો, એતરહિ યસ્સ સન્તિકે ઉપસમ્પદાપેક્ખો હોતિ. ઉપજ્ઝાયેન ચ સાધૂતિ સમ્પટિચ્છનં સન્ધાયા''તિ કેહિચિ લિખિતં. તં તે એવં જાનન્તિ ''ઉપજ્ઝાયેન 'સાહૂ'તિઆદિના સમ્પટિચ્છિતે સદ્ધિવિહારિકસ્સ 'સાધુ સુટ્ઠુ સમ્પટિચ્છામી'તિ વચનં કેવલં ભિક્ખૂહિ આચિણ્ણમેવ, ન કત્થચિ દિસ્સતિ, તસ્મા વિનાપિ તેન ઉપજ્ઝાયો ગહિતોવ હોતી''તિ. તત્થ **સાહૂ**તિ સાધૂતિ વુત્તં હોતિ. **લહૂ**તિ લહુ, ત્વં મમ ન ભારિયોસીતિ વુત્તં હોતિ. **ઓપાયિક**ન્તિ ઉપાયપટિસંયુત્તં, ઇમિના ઉપાયેન ત્વં મે ઇતો પટ્ઠાય ભારો જાતોસીતિ અત્થો. **પતિરૂપ**ન્તિ અનુરૂપં તે ઉપજ્ઝાયગ્ગહણન્તિ અત્થો.

૬૬. તાદિસમેવ મુખધોવનોદકં ઉતુમ્હિ એકસભાગેતિ. **ઇતો પટ્ઠાયા**તિ ''ન ઉપજ્ઝાયસ્સ ભણમાનસ્સા''તિ એત્થ વુત્તન-કારતો પટ્ઠાય. તેન ''નાતિદૂરે ગન્તબ્બં, નાચ્ચાસન્ને ગન્તબ્બ''ન્તિ એત્થ વુત્તન-કારેન અનાપત્તીતિ દીપેતીતિ એકે. સચિત્તકા અયં આપત્તિ, ઉદાહુ અચિત્તકાતિ? અનાદરિયપચ્ચયત્તા સચિત્તકા. અનાદરિયપચ્ચયતા કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? અનાદરિયપચ્ચયેહિ સઙ્ગહિતન્તિ. પાતિમોક્ખુદ્દેસે સેખિયાનં ગણપરિચ્છેદાકરણઞ્હિ ખન્ધકપરિયાપન્નાપત્તિયા સઙ્ગણ્હનત્થં. ઇદં પન લક્ખણં ચારિત્તેયેવ વેદિતબ્બં, ન વારિત્તે અકપ્પિયમંસખાદનાદિઆપત્તીનં અચિત્તકત્તા. ખન્ધકવારિત્તાનં તેહિ સઙ્ગહો, સેખિયવારિત્તેયેવ અચિત્તકેહિ સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિપચ્ચયાદીહીતિ આચરિયો. યત્થ યત્થ **ન**-કારેન પટિસેધો કરીયતિ, કિં સબ્બત્થ દુક્કટાપત્તીતિ? આમ. યત્થ અટ્ઠકથાય નયો ન દસ્સિતો, તત્થ સબ્બત્થ. પરતો હિ **અટ્ઠકથાયં** ''સચે પન કાળવણ્ણકતા વા સુધાબદ્ધા વા હોતિ નિરજમત્તિકા, તથારૂપાય ભૂમિયા ઠપેતું વટ્ટતી''તિઆદિના નયેન નયો દસ્સિતો.

એત્થાહ – યસ્મા **પાળિયં**યેવ ''સચે ઉપજ્ઝાયસ્સ અનભિરતિ ઉપ્પન્ના હોતિ, દિટ્ઠિગતં ઉપ્પન્નં હોતી''તિ (મહાવ॰ ૬૬) ભગવતો વચનવસેન અટ્ઠકથાયં વુત્તનયો યુત્તોતિ દસ્સેતું ''નાતિદૂરે નાચ્ચાસન્ને''તિ એત્થ કો ભગવતો વચનલેસોતિ? વુચ્ચતે – ''પઠમતરં આગન્ત્વા આસનં પઞ્ઞાપેતબ્બ''ન્તિઆદીનિ વદન્તિ દેસનિયમનતો. ઉપજ્ઝાયેન અનુમતંયેવ પઠમગમનન્તિ ચે? ન, અસિદ્ધત્તા, સિદ્ધેપિ યથાવુત્તનયસિદ્ધિતો ચ . ન હિ વારિત્તસ્સ અનુમતિ અનાપત્તિકરા હોતિ, એવં સન્તેપિ વિચારેત્વા ગહેતબ્બં. **કોટ્ઠક**ન્તિ દ્વારકોટ્ઠકં. ન નિસ્સજ્જિતબ્બં, ન નિદહિતબ્બં વા.

ઉપજ્ઝાયવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નસમ્માવત્તનાદિકથાવણ્ણના

૬૮. અધિમત્તં ગેહસ્સિતપેમં ન હોતીતિ એત્થ ગેહસ્સિતપેમં ન અકુસલમિચ્ચેવ દટ્ઠબ્બં ખીણાસવાનમ્પિ સાધારણત્તા ઇમસ્સ લક્ખણસ્સ. ન ખીણાસવાનં અસમ્માવત્તનાભાવતોતિ ચે? ન, તેસં ન પણામેતબ્બં તંસમન્નાગમનસિદ્ધિતો, તસ્મા ''મમેસ ભારો''તિ મમત્તકરણં તત્થ પેમન્તિ વેદિતબ્બં. ''એકો વત્તસમ્પન્નો…પે॰… તેસં અનાપત્તી'તિ એત્થ વિય સચે એકો વત્તસમ્પન્નો ભિક્ખુ 'ભન્તે, તુમ્હે અપ્પોસ્સુક્કા હોથ, અહં તુમ્હાકં સદ્ધિવિહારિકં, અન્તેવાસિકં વા ગિલાનં વા ઉપટ્ઠહિસ્સામિ, ઓવદિતબ્બં ઓવદિસ્સામિ, ઇતિ કરણીયેસુ ઉસ્સુક્કં આપજ્જિસ્સામી'તિ વદતિ, તે એવાસદ્ધિવિહારિકાદયો 'ભન્તે, તુમ્હેવ કેવલં અપ્પોસ્સુક્કા હોથા'તિ વદન્તિ, વત્તં વા ન સાદિયન્તિ, તતો પટ્ઠાય આચરિયુપજ્ઝાયાનં અનાપત્તી''તિ વુત્તં.

નસમ્માવત્તનાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રાધબ્રાહ્મણવત્થુકથાવણ્ણના

૭૩. ‘‘**પૂતિમુત્ત**ન્તિ મુત્તં પૂતિકાયો વિયા’’તિ વત્વાપિ ‘‘પૂતિભાવેન મુત્તં પટિનિસ્સટ્ઠં ભેસજ્જં પૂતિમુત્તભેસજ્જ’’ન્તિ લિખિતં. સબ્બત્થ ઇત્થન્નામોતિ એકોવ ન-કારો હોતિ.

રાધબ્રાહ્મણવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આચરિયવત્તકથાવણ્ણના

૭૬. ‘‘આયસ્મતો નિસ્સાય વચ્છામી’’તિ વુત્તં. ‘‘આયસ્મતો ઓવાદં નિસ્સાય વસામી’’તિ પાઠસેસવસેન વેદિતબ્બા. **નિસ્સાયા**તિ વા નિસ્સયા, નિસ્સયેનાતિ વુત્તં હોતિ. **આયસ્મતો**તિ વા ઉપયોગત્થે સામિવચનં.

આચરિયવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિકથાવણ્ણના

૮૩. **દિસં ગતો**તિ તત્થ ધુરનિક્ખિત્તવાસો હુત્વા તિરોગામં ગતો. **યત્થ નિસ્સયો લબ્ભતિ, તત્થ ગન્તબ્બ**ન્તિ એત્થાપિ ઉપજ્ઝાયે વુત્તનયેનેવ ‘‘કતિપાહેન ગમિસ્સામી’’તિ ગમને ચેસ ઉસ્સાહો રક્ખતિ. **મા ઇધ પટિક્કમી**તિ મા ઇધ ગચ્છ. **સભાગા** નામ ઉપજ્ઝાયસ્સ સિસ્સા. તત્થ નિસ્સયં ગહેત્વા. યદિ એવં કો વિસેસોતિ ચે? તેન ઇદં વુચ્ચતિ ‘‘અપ્પેવ નામ ખમેય્યા’’તિ. **વસિતું વટ્ટતી**તિ ઉપજ્ઝાયેન પરિચ્ચત્તત્તા ઉપજ્ઝાયસમોધાનં નિરત્થકન્તિ અત્થો. સચે ઉપજ્ઝાયો ચિરેન અનુગ્ગહેતુકામો હોતિ, તતો પટ્ઠાય ઉપજ્ઝાયોવ નિસ્સયો. ઉપજ્ઝાયો ચે અલજ્જી હોતિ, સદ્ધિવિહારિકેન અનેકક્ખત્તું વારેત્વા અવિરમન્તં ઉપજ્ઝાયં પહાય વિનાપિ નિસ્સયપણામનેન અઞ્ઞસ્સ સન્તિકે નિસ્સયં ગહેત્વા વસિતબ્બં. ઉપજ્ઝાયસ્સ ચે લિઙ્ગં પરિવત્તતિ, એકદિવસમ્પિ ન રક્ખતિ. પક્ખપણ્ડકો ચે હોતિ, નિસ્સયજાતિકો ચે ‘‘ઉપજ્ઝાયસ્સ સુક્કપક્ખં આગમેહી’’તિ વદતિ, સયમેવ વા આગમેતિ, વટ્ટતિ. ઉપજ્ઝાયો ચે ઉક્ખેપનિયકમ્મકતો હોતિ, નાનાસંવાસકભૂમિયં ઠિતત્તા નિસ્સયો પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. સમ્માવત્તન્તં પન પસ્સિત્વા કમ્મપટિપ્પસ્સદ્ધિં આગમેતું લભતિ. માનત્તાચારી ચે હોતિ, અબ્ભાનં આગમેતબ્બં. દીઘં ચે પરિવાસં ચરતિ, અઞ્ઞસ્સ સન્તિકે નિસ્સયો ગહેતબ્બો, ઉપજ્ઝાયસમોધાનં અપ્પમાણં. પરિવાસમાનત્તચારિના હિ ન નિસ્સયો દાતબ્બો. યં પન **પારિવાસિકક્ખન્ધકટ્ઠકથાયં** વુત્તં ‘‘સદ્ધિવિહારિકાનમ્પિ સાદિયન્તસ્સ દુક્કટમેવા’’તિઆદિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૭૫), તં યથાવુત્તમત્થં સાધેતિ એવ. યં પન વુત્તં ‘‘સચે સદ્ધાપબ્બજિતા કુલપુત્તા ‘તુમ્હે, ભન્તે, વિનયકમ્મમત્તં કરોથા’’તિ વત્વા વત્તં કરોન્તિયેવ, ગામપ્પવેસનં આપુચ્છન્તિયેવ, તં વારિતકાલતો પટ્ઠાય અનાપત્તી’’તિ. તં વત્તસાદિયનપચ્ચયા દુક્કટાભાવમત્તદીપનત્થં, સદ્ધિવિહારિકાનં સાપેક્ખતં વા સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તસ્મા તે ચે ઉપજ્ઝાયેન વારિતાનુરૂપમેવ પટિપજ્જન્તિ, નિસ્સયો તેસં પટિપ્પસ્સદ્ધોતિ સિદ્ધં હોતિ.

દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વા નિવત્તતીતિ ‘‘એત્તાવતા દિસાપક્કન્તો નામ હોતિ, તસ્મા અન્તેવાસિકે અનિક્ખિત્તધુરેપિ નિસ્સયો પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. આચરિયુપજ્ઝાયા દ્વે લેડ્ડુપાતે અનતિક્કમ્મ લેડ્ડુપાતદ્વયબ્ભન્તરે તિરોવિહારેપિ પરિક્ખિત્તે, અપરિક્ખિત્તે વા વસિતું વટ્ટતી’’તિ લિખિતં. અપરિક્ખિત્તેયેવાતિ નો તક્કોતિ આચરિયો, એત્થ પન અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનતો વિમુત્તે અઞ્ઞસ્મિં વિહારે વસન્તીતિ અધિપ્પાયો. **વિહારો**તિ ચેત્થ

‘‘તાદિસસ્સ વિહારસ્સ અન્તે ઠિતા એકા કુટિકા અધિપ્પેતાતિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**’’તિ વુત્તં. તત્થ ‘‘સચે ઉભોપિ આચરિયન્તેવાસિકા કેનચિ...પે॰... નિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતી’’તિ ઇમિના સામઞ્ઞતો વુત્તેન અટ્ઠકથાવચનેન **ધમ્મસિરિત્થેરવાદો** સમેતિ. **અપરિક્ખિત્તે વા**તિ દ્વિન્નં લેડ્ડુપાતાનં અન્તો પરિક્ખિત્તો વા હોતિ અપરિક્ખિત્તો વા. ‘‘બહિસીમ’’ન્તિ ચ વુત્તત્તા અન્તોવિહારસીમાયં દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વાપિ વસિતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધત્તા પન **ઉપતિસ્સત્થેરવાદો** ન સમેતિ. એકાવાસે હિ પરિક્ખિત્તે વા અપરિક્ખિત્તે વા અન્તમસો અન્તોતિયોજનેપિ વસતો નિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. સો ચ ઉપચારસીમાય પરિચ્છિન્નો, સા ચ ઉપચારસીમા પરિક્ખિત્તસ્સ વિહારસ્સ પરિક્ખેપેન અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનેન પરિચ્છિન્નો એકાવાસો.

ઉપોસથક્ખન્ધકે એકાવાસવિમતિયં સીમાય અનુઞ્ઞાતત્તાતિ ચે? ન, ચીવરક્ખન્ધકટ્ઠકથાય વિચારિતત્તા. યથાહ ‘‘સીમટ્ઠકસઙ્ઘો ભાજેત્વા ગણ્હાતૂ’’તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯). કતરસીમાય ભાજેતબ્બં? **મહાસિવત્થેરો** કિરાહ ‘‘અવિપ્પવાસસીમાયા’’તિ. તતો નં આહંસુ ‘‘અવિપ્પવાસસીમા નામ તિયોજનાપિ હોતિ, એવં સન્તે તિયોજને ઠિતા લાભં ગણ્હિસ્સન્તિ, તિયોજને ઠત્વા આગન્તુકવત્તં પૂરેત્વા આરામં પવિસિતબ્બં ભવિસ્સતિ, ગમિકો તિયોજનં ગન્ત્વા સેનાસનં આપુચ્છિસ્સતિ, નિસ્સયપટિપ્પન્નસ્સ તિયોજનાતિક્કમે નિસ્સયો પટિપ્પસ્સમ્ભિસ્સતિ, પારિવાસિકેન તિયોજનં અતિક્કમિત્વા અરુણં ઉટ્ઠાપેતબ્બં ભવિસ્સતિ, ભિક્ખુનિયા તિયોજને ઠત્વા આરામપ્પવેસના આપુચ્છિતબ્બા ભવિસ્સતિ, સબ્બમેતં ઉપચારસીમાપરિચ્છેદવસેન કાતું વટ્ટતીતિ. તસ્મા અન્તોઉપચારસીમાય લેડ્ડુપાતદ્વયં અતિક્કમિત્વાપિ વસતો નિસ્સયો તિયોજનાતિક્કમે નિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતીતિ સિદ્ધં. કામઞ્ચેત્થ ઉપચારસીમાય તિયોજનપ્પમાણાય, અતિરેકાય વા યથાવુત્તદોસપ્પસઙ્ગો સિયાતિ. સા હિ આવાસેસુ વડ્ઢન્તેસુ વડ્ઢતિ, પરિહાયન્તેસુ પરિહાયતીતિ વુત્તત્તા, તસ્મા તાદિસસ્સ વિહારસ્સ અન્તે ઠિતા એકા કુટિ વિહારોતિ ઇધાધિપ્પેતા. સાપિ તસ્સેવ વિહારસ્સ કુટિકાવ હોતીતિ કત્વા સો આવાસો હોતિ. નાનાવાસો એવ ચે અધિપ્પેતો, ‘‘અન્તે ઠિતા કુટિકા’’તિ ન વત્તબ્બં. દ્વિન્નં લેડ્ડુપાતાનં અબ્ભન્તરે પન અપરિક્ખિત્તે નાનાવાસે નિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતીતિ વ્વાયં ‘‘નો તક્કો’’તિ વુત્તો, સો તાદિસે નાનાવાસે સેનાસનગ્ગાહસ્સ અપ્પટિપ્પસ્સદ્ધિનયેન વુત્તો. સેનાસનગ્ગાહો હિ ‘‘ગહણેન ગહણં આલયો પટિપ્પસ્સમ્ભતી’’તિ લક્ખણત્તા ઇતરત્થ પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. તત્રાયં **પાળિ** ‘‘તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા ઉપનન્દો સક્યપુત્તો એકો દ્વીસુ આવાસેસુ વસ્સં વસિ...પે॰... દેથ, ભિક્ખવે, મોઘપુરિસસ્સ એકાધિપ્પાય’’ન્તિ (મહાવ॰ ૩૬૪). **અટ્ઠકથાય**ઞ્ચસ્સ એવં વુત્તં ‘‘ઇદઞ્ચ નાનાલાભેહિ નાનૂપચારેહિ એકસીમવિહારેહિ કથિતં, નાનાસીમવિહારે પન સેનાસનગ્ગાહો પટિપ્પસ્સમ્ભતી’’તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૬૪). અપરિક્ખિત્તા નાનાવાસા એકૂપચારસઙ્ખ્યં ગચ્છન્તિ. પરિક્ખિત્તઞ્ચ એકૂપચારં અપરિક્ખિત્તસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. એત્તાવતા લેડ્ડુપાતદ્વયબ્ભન્તરે અપરિક્ખિત્તે અઞ્ઞસ્મિં વિહારે વસતો નિસ્સયો પન ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, પરિક્ખિત્તે પટિપ્પસ્સમ્ભતિ એવાતિ અયમત્થો સાધિતોતિ. એત્થાહ – દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વાવ સતોપિ નિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. વુત્તઞ્હિ **નિસ્સગ્ગિયટ્ઠકથાયં** ‘‘સચે ગચ્છન્તાનંયેવ અસમ્પત્તેસુ દહરેસુ અરુણં ઉગ્ગચ્છતિ, ચીવરં નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, નિસ્સયો પન ન પટિપ્પસ્સમ્ભતી’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૯૫)? વુચ્ચતે – તં ઉપજ્ઝાયેન સમાગમે સઉસ્સાહતાય વુત્તં. ઇધ ધુવવાસં સન્ધાય, તસ્મા અઞ્ઞમઞ્ઞં ન વિલોમેન્તિ . કેચિ પન ‘‘દ્વે લેડ્ડુપાતં અતિક્કમ્માતિ ઇદં દેવસિકં આરોચેત્વા વસનવસેન વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તમેવાતિ મમ તક્કો. દેવસિકં આરોચેત્વા વત્થબ્બન્તિ હિ નેવ પાળિયં ન અટ્ઠકથાયં દિસ્સતિ, તઞ્ચ પન અપકતઞ્ઞૂહિ આચિણ્ણન્તિ વેદિતબ્બં.

નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપસમ્પાદેતબ્બપઞ્ચકકથાવણ્ણના

૮૪. **ન અસેક્ખેન સીલક્ખન્ધેના**તિઆદિ ''અત્તાનમેવ પઠમં, પતિરૂપે નિવેસયે''તિ (ધ॰ પ॰ ૧૫૮) વચનવસેન વુત્તં, ન આપત્તિઅઙ્ગવસેન. નીલસમાયોગતો નીલં વિય વુત્તં ''**અસેક્ખેન વિમુત્તિઞાણદસ્સનક્ખન્ધેના**''તિ. અધિસીલે સીલવિપન્નો નામ આપજ્જિત્વા અવુટ્ઠિતો.

ઉપસમ્પાદેતબ્બપઞ્ચકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બવત્થુકથાવણ્ણના

૮૬. **યો સો અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો**તિ એત્થ દ્વે અત્થવિકપ્પા – તસ્સ પસૂરસ્સ ભિક્ખુભાવં સન્ધાય અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો, સો ભિક્ખુ તંયેવ તિત્થાયતનં સઙ્કમીતિ અયમેકો અત્થો. એવં તિત્થિયપક્કન્તકો પુન ગિહિવેસેન આગતો અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો, સો આગતો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બોતિ અયમેકો અત્થો. તં અઞ્ઞતિત્થિયપક્કન્તકં ઠપેત્વા ''યો સો, ભિક્ખવે, અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો''તિ એત્થ ન ગિહિવેસધારણોવ પુબ્બસદ્દેન વુત્તો, કિન્તુ તસ્મિં અત્તનો યથાસમાદિન્નતિત્થિયવેસે ઠિતોપિ. દિટ્ઠિવસેન અતિત્થિયભૂતત્તા અતિત્થિયપુબ્બો, સો પનાગતો વિબ્ભન્તો આગચ્છતિ, તસ્સ પરિવાસદાનકિચ્ચં નત્થિ. કિં ઇમસ્સ અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બસ્સ ભિક્ખુવેસં ગહેત્વા સરણગમનેન સામણેરપબ્બજ્જા જાતા, ન જાતાતિ? કિઞ્ચેત્થ યદિ જાતા, ''યો સો, ભિક્ખવે, અઞ્ઞોપિ અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે આકઙ્ખતિ પબ્બજ્જં, આકઙ્ખતિ ઉપસમ્પદં, તસ્સ ચત્તારો માસે પરિવાસો દાતબ્બો''તિ (મહાવ॰ ૮૬) વચનં વિરુજ્ઝતિ. અથ ન જાતા, પરિવાસકમ્મવાચાય પબ્બજ્જાય અપરામસનં વિરુજ્ઝતીતિ. તત્થ **મહાવિહારવાસિનો** ''સામણેરસ્સેવ સતો પરિવાસો દાતબ્બો''તિ વદન્તિ. ઇતરે તથા ન વદન્તિ. તે હિ ''એવં આરાધકો ખો ભિક્ખવે અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો આગતો ઉપસમ્પાદેતબ્બો'તિ (મહાવ॰ ૮૭) સુત્તપદં પરિહરિતબ્બં, પુરે ચ પચ્છા ચ 'અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો'તિ વચનસામઞ્ઞતો ન સામણેરો જાતોતિ ચે, યદિ એવં અપબ્બાજેત્વાવ ઉપસમ્પાદેતબ્બોતિ આપજ્જતિ. તતો ચ સબ્બપઠમં વુત્તસુત્તં વિરુજ્ઝતિ. 'તિત્થાયતનં સઙ્કન્તો'તિ પાઠોપિ ન સુન્દરં. પાણાતિપાતાદીસુ અઞ્ઞતરં સચે ભિન્દતિ, ચત્તારો માસે પરિપુણ્ણેપિ પુન પરિપૂરેતબ્બં વિય દિસ્સતિ. વુત્તમ્પિ તસ્સ સંવરં ભિક્ખુકરણત્થાય અનુઞ્ઞાતત્તા સીલે વત્તબ્બં નત્થી''તિ વદન્તિ, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં. સરણાનિ સચે ભિજ્જન્તિ સામણેરસ્સેવ.

અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચાબાધવત્થુકથાવણ્ણના

૮૮. **નખપિટ્ઠી**તિ ચૂળઙ્ગુલિનખપિટ્ઠિ અધિપ્પેતા. ''પટિચ્છન્ને નખપિટ્ઠિતો મહન્તમ્પિ વટ્ટતિ, એવં સેસેસુપી''તિ કેચિ વદન્તિ, તં અટ્ઠકથાય ન સમેતિ વિય. **પદુમકણ્ણિકા**પિ આરુળ્હે રત્તપદુમવણ્ણચિત્રં.

પઞ્ચાબાધવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચોરવત્થુકથાવણ્ણના

૯૧-૨. ધમ્મસામીતિ યસ્મા સયં ધમ્મસામી, તસ્મા ભિક્ખૂહિ અપબ્બાજેતબ્બકમ્પિ ચોરં અઙ્ગુલિમાલં પબ્બાજેત્વા આયતિં એવમાહાતિ અત્થો. **પાળિપોત્થકેસુ** ''ખરભેદકો''તિપિ લિખિતં. **સન્નિસિન્નાસૂ**તિ વૂપસન્તાસુ.

ચોરવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇણાયિકદાસવત્થુકથાવણ્ણના

૯૬. પસ્સ મે પત્તચીવરમત્તં, અહં ઇદં દસ્સામીતિ સામીચિ, યતો નત્થિ આપત્તિ. **ઉપડ્ઢુપડ્ઢન્તિ** થોકં થોકં.

૯૭. દેસચારિત્તન્તિ સાવનપણ્ણારોપનાદિ તં તં દેસચારિત્તં. ''દેવદાસિપુત્તે વટ્ટતી''તિ લિખિતં. ''આરામિકં ચે પબ્બાજેતુકામો, અઞ્ઞમેકં દત્વા પબ્બાજેતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. મહાપચ્ચરિવાદસ્સ અયમિધ અધિપ્પાયો. ''ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આરામિકે દેમા''તિ દિન્નત્તા ન તે તેસં દાસા. ''આરામિકો ચ નેવ દાસો ન ભુજિસ્સોતિ વત્તબ્બતો ન દાસો''તિ લિખિતં. તક્કાસિઞ્ચનં સીહળદીપે ચારિત્તં. તે ચ પબ્બાજેતબ્બા સઙ્ઘસ્સારામિકત્તા. નિસ્સામિકં દાસં અત્તનાપિ ભુજિસ્સં કાતું લભતિ. ''દાસસ્સ પબ્બજિત્વા અત્તનો સામિકે દિસ્વા પલાયન્તસ્સ આપત્તિ નત્થીતિ વદન્તી''તિ ચ લિખિતં. અત્તનો વા દાસો અસ્સ ભિક્ખુનોતિ અત્થો. નિસ્સામિકસ્સ દાસસ્સ રાજા સામિ, તસ્મા રાજાનં વા તસ્મિં ગામે મનુસ્સે વા આપુચ્છિત્વા પબ્બાજેતબ્બોતિ એકે. ''ભુજિસ્સં કત્વા''તિ લિખિતં. તસ્સ પરિહારં ભણન્તિ ''યથા ભુજિસ્સો હોતિ, તથા કત્તબ્બો''તિ. એવં સઙ્કપ્પેન વત્વા ''પયોજનં નત્થી''તિ કેહિચિ લિખિતં. **ભુજિસ્સં કાતુમેવ વટ્ટતી**તિ ''સચે પસ્સન્તિ, અનુબન્ધિસ્સન્તી''તિ વુત્તં. આપત્તિ નત્થિ. ''**અસુદ્ધા કિર મે**તિપિ તં સન્ધાયેવ વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ.

ઇણાયિકદાસવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કમ્મારભણ્ડુવત્થાદિકથાવણ્ણના

૯૮. **કમ્મારભણ્ડૂ**તિ એત્થ દારકો ચૂળામત્તં ઠપેત્વા આગચ્છતિ, તસ્મા આપુચ્છિતું લભતિ. તઞ્ચે સો વા અઞ્ઞો વા અવહરતિ, દોસો નત્થિ. ''કેસમસ્સુઓરોહનં અકત્વા અસતિયા સરણાનિ દત્વા પબ્બાજેતિ, રુહતેવા''તિ વદન્તિ.

૧૦૧-૩. **એત્થ** કુલે. ''ઉભયાનિ ખો પનસ્સ...પે॰... અનુબ્યઞ્જનસોતિ સબ્બોપાયં પભેદો **માતિકાટ્ઠકથાયં** ઞાતો હોતી''તિ ચ ''આપત્તિં જાનાતીતિ પાઠે અવત્તમાનેપિ ઇદં નામ કત્વા ઇદં આપજ્જતીતિ જાનાતિ ચે, વટ્ટતી''તિ ચ લિખિતં. ''તઞ્ચ ખો તતો પુબ્બે પાઠે પગુણે કતેતિ ગહેતબ્બં, આચરિયુપજ્ઝાયાનમ્પિ એસેવ નયો''તિ વુત્તં.

કમ્મારભણ્ડુવત્થાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રાહુલવત્થુકથાવણ્ણના

૧૦૫. ''અઙ્ગારિનો દાનિ દુમા ભદન્તે''તિઆદીહિ (થેરગા॰ ૫૨૭) **સટ્ઠિમત્તાહિ**. દસ્સેહિ ઇતિ મં આણાપેસિ. એત્થ ઇતિ-સદ્દો આહરિતબ્બો. **પોક્ખરવસ્સન્તિ** પોક્ખરપત્તવણ્ણં ઉદકં, તમ્હિ વસ્સન્તે તેમિતુકામાવ તેમેન્તિ.

ઉણ્હીસતો પટ્ઠાયાતિ મુદ્ધતો પટ્ઠાય.

> ‘‘સિનિદ્ધનીલમુદુકુઞ્ચિતકેસો ,
> સૂરિયનિમ્મલતલાભિનલાટો;
> યુત્તતુઙ્ગમુદુકાયતનાસો,
> રંસિજાલવિતતો નરસીહો’’તિ. (અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.સન્તિકેનિદાનકથા; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.સન્તિકેનિદાનકથા) –

આદિગાથાહિ. અથ વા –

> ‘‘ચક્કવરઙ્કિતરત્તસુપાદો,
> લક્ખણમણ્ડિતઆયતપણ્હિ;
> ચામરછત્તવિભૂસિતપાદો,
> એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

> ‘‘સક્યકુમારવરો સુખુમાલો,
> લક્ખણચિત્તિકપુણ્ણસરીરો;
> લોકહિતાય ગતો નરવીરો,
> એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

> ‘‘પુણ્ણસસઙ્કનિભો મુખવણ્ણો,
> દેવનરાન પિયો નરનાગો;
> મત્તગજિન્દવિલાસિતગામી,
> એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

> ‘‘ખત્તિયસમ્ભવઅગ્ગકુલીનો ,
> દેવમનુસ્સનમસ્સિતપાદો;
> સીલસમાધિપતિટ્ઠિતચિત્તો,
> એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

> ‘‘આયતયુત્તસુસણ્ઠિતનાસો,
> ગોપખુમો અભિનીલસુનેત્તો;
> ઇન્દધનૂ અભિનીલભમૂકો,
> એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

> ‘‘વટ્ટસુવટ્ટસુસણ્ઠિતગીવો,
> સીહહનૂ મિગરાજસરીરો;
> કઞ્ચનસુચ્છવિઉત્તમવણ્ણો,
> એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

‘‘સુદ્ધસુગમ્ભીરમઞ્જુસઘોસો,
હિઙ્ગુલબદ્ધસુરત્તસુજિવ્હો;
વીસતિ વીસતિ સેતસુદન્તો,
એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

‘‘અઞ્જનવણ્ણસુનીલસુકેસો,
કઞ્ચનપટ્ટવિસુદ્ધનલાટો;
ઓસધિપણ્ડરસુદ્ધસુઉણ્ણો,
એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

‘‘ગચ્છતિનીલપથે વિય ચન્દો,
તારગણાપરિવેઠિતરૂપો;
સાવકમજ્ઝગતો સમણિન્દો,
એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો’’તિ. (જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.સન્તિકેનિદાનકથા) –

ઇમાહિ.

ઉદ્દિટ્ઠેતિ એવં ચરિતબ્બન્તિ અત્તનો, ‘‘ઉત્તિટ્ઠે’’તિ ધમ્મપદપાઠો. **ધમ્મ**ન્તિ સપદાનચારિકવત્તં. અનેસનં વજ્જેત્વા સુચરિતં ચરે.

કેસવિસ્સજ્જનન્તિ પઞ્ચસિખાકારં વજ્જેત્વા એકસિખાકારં. **પટ્ટબન્ધો**તિ એત્થ **પટ્ટો**તિ તસ્મિં કુલે આચિણ્ણો અલઙ્કારવિસેસો. **ઘરમઙ્ગલ**ન્તિ ઘરમહો. **છત્તમઙ્ગલ**ન્તિ યુવરાજછત્તપટ્ટિ. **વટ્ટાનુગત**ન્તિ કિલેસવટ્ટાનુગતં. વિઘાતપચ્ચયત્તા **સવિઘાતકં**. થેરો રાધં બ્રાહ્મણં પુબ્બે પબ્બજિત્વા કસ્મા ઇદાનિ ‘‘કથાહં, ભન્તે, રાહુલં પબ્બાજેમી’’તિ આહાતિ ચે? તત્થ ઉપસમ્પદાપટિક્ખેપો અધિપ્પેતો, તસ્મા ‘‘ભગવા ઉપસમ્પદમેવ પટિક્ખિપિ, ઇદાનિ અનાગતે સંસયાપનયનાધિપ્પાયો ભગવા’’તિ ઞત્વા આહ. ચિત્તસમુટ્ઠાનરૂપવસેન ‘‘**અટ્ઠિમિઞ્જં આહચ્ચા**’’તિ વુત્તં કિર. બુદ્ધાનં, ચક્કવત્તીનઞ્ચ બ્યત્તાદિવસેન નાનત્તં વેદિતબ્બં, અઞ્ઞથા નન્દાદયોપિ પબ્બજિત્વા બુદ્ધા સિયું ‘‘સચે પબ્બજતિ, બુદ્ધો હોતી’’તિ વચનતો.

પેસેત્વા દસ્સેતું વટ્ટતિ, **આપુચ્છિસ્સામાતિ પબ્બાજેતું વટ્ટતી**તિ ચ ઇદં યસ્મા વિદેસપ્પત્તો નામ લોકસઙ્કેતેનાપિ માતાપિતુવાસતો મુત્તો સેરિવિહારીતિ વુચ્ચતિ, તસ્માસ્સ તે અસન્તપક્ખે ઠિતા વિય હોન્તીતિ કત્વા ‘‘ન તસ્સ પબ્બજ્જાચરિયે વા અપ્પસાદં કરોન્તી’’તિ એવં વુત્તં નટ્ઠમેવ. પબ્બજિતા સમગતિકાતિ લોકવોહારો. તેનેવ ચેત્થ દુક્ખપ્પત્તાદિના દેસન્તરગમનઞ્ચ સમગતિકં કતં. **વિદેસં ગન્ત્વા**તિ ચેત્થ **વિદેસો** નામ માતાપિતુવાસતો અઞ્ઞો દેસો, ન ઉપ્પત્તિદેસતો. બ્યઞ્જનત્થો એવ ચે પમાણં, ન યુત્તિ. મતમાતાપિતિકોપિ ન પબ્બાજેતબ્બોતિ આપજ્જતિ, તસ્મા અનુપ્પત્તબ્બટ્ઠાને ઠિતેહિયેવ માતાપિતૂહિ અનનુઞ્ઞાતો પુત્તો ન પબ્બાજેતબ્બોતિ એવમિધાધિપ્પાયો વેદિતબ્બો, અઞ્ઞથા પાળિયા વિરુજ્ઝેય્ય, આપત્તિટ્ઠાનસ્સ ચ સિથિલકરણં અટ્ઠકથાય ન યુજ્જતિ. ઇદં તાવ એવં હોતુ, ‘‘વિહારં વા ઞાપેમી’’તિઆદિનયો કથં ન વિરુજ્ઝતીતિ ચે? અત્તપરૂપદ્દવપ્પસઙ્ગભયેન અવસેન પબ્બજિતત્તા, પુત્તરક્ખણત્થં પબ્બજિતત્તા ચ. એવઞ્હિ સતિ સયમેવ સો

અત્તના પબ્બજિતો હોતિ, ન કેનચિ ઉપલાપેત્વા પબ્બજિતો. ‘‘**પુત્તપેમં** વા પુત્તરક્ખે પિયો હોતી’’તિ નિદાનાનુલોમતો ન વિરુજ્ઝતિ.

રાહુલવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સિક્ખાપદદણ્ડકમ્મવત્થુકથાવણ્ણના

૧૦૭. અત્તનો પરિવેણઞ્ચાતિ પુગ્ગલિકં. **મુખદ્વારિક**ન્તિ મુખદ્વારેન ભુઞ્જિતબ્બં. તત્થ નિયોજિતબ્બકં, તસ્સ **આવરણં** નિવારણં કરોન્તિ. અથ વા ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, આવરણં કાતુ’’ન્તિ યં આવરણં અનુઞ્ઞાતં, તં આવરણં મુખદ્વારિકં આહારં કરોન્તીતિ અધિપ્પાયો.

સિક્ખાપદદણ્ડકમ્મવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનાપુચ્છાવરણવત્થુઆદિકથાવણ્ણના

૧૦૮. પરસ્સ દુસ્સીલભિક્ખુસ્સપીતિ અત્થો. કેચિ ‘‘દુસ્સીલભિક્ખૂપી’’તિ લિખન્તિ, તં ન સુન્દરં. પોરાણા પન ‘‘યાવતતિયં વુચ્ચમાનો ચે ન ઓરમતિ, સઙ્ઘં અપલોકેત્વા નાસેતબ્બો, પુન પબ્બજ્જં યાચમાનોપિ અપલોકેત્વા પબ્બાજેતબ્બો’’તિ વદન્તિ. **ભિક્ખૂનં ઉપસમ્પદકમ્મવાચાસદિસ**ન્તિ એત્થ ‘‘યથા ઉપસમ્પન્નો સિક્ખં પચ્ચક્ખાય યથાનિવત્થપારુતોવ હુત્વા પચ્છા ઉપસમ્પન્નો પુબ્બે અત્તનો નવકતરસ્સ સમાનવસ્સિકસ્સ પુન વન્દનાદીનિ કરોતિ, એવં સામણેરોપિ પુન ગહિતસરણો તતો પુબ્બે અત્તનો નવકતરસ્સ સમાનવસ્સિકસ્સ સામણેરસ્સ પુન વન્દનાદીનિ કરોતિ. લિઙ્ગં પનેત્થ વુડ્ઢતરભાવં ન સાધેતીતિ વુત્તં હોતી’’તિ વુત્તં. વિકાલભોજનં સામણેરાનં વીતિક્કમેવાતિ એકે. ‘‘અચ્ચયો મં, ભન્તે, અચ્ચાગમા’’તિઆદિના નયેન અચ્ચયં દેસાપેતબ્બો. ‘‘દિટ્ઠિયા અનિસ્સજ્જનેન ‘ત્વં, સામણેર, ગચ્છા’તિ વુત્તેયેવ પારાજિકો હોતી’’તિ વુત્તં, ‘‘યાવતતિયન્તિ વુત્તત્તા બુદ્ધાદીનં અવણ્ણભાસિતમત્તેન ચ દિટ્ઠિગ્ગાહિતમત્તેન ચ સરણાનિ ન ભિજ્જન્તીતિ વુત્તં હોતી’’તિ વદન્તિ. એવં સન્તે પાણાતિપાતાદિં કરોન્તસ્સાપિ તં સમ્ભોતીતિ મમ તક્કો. ‘‘નિસ્સીલસ્સ પુન નાસના વુત્તા’’તિ ચ કેચિ વદન્તિ, તં યુત્તં વિય. ન હિ ભગવા સીલવન્તસ્સ લિઙ્ગનાસનં અનુજાનાતીતિ વિચારેતબ્બં, ભિક્ખુનિદૂસકાપદેસેન ભબ્બાભબ્બે સઙ્ગણ્હાતીતિ પોરાણા. ‘‘**પબ્બજ્જમ્પિ ન લભતી**તિ યથા ચેત્થ અયમત્થો દસ્સિતો, તથા ‘પણ્ડકો, ભિક્ખવે, અનુપસમ્પન્નો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો, ઉપસમ્પન્નો નાસેતબ્બો’તિ (મહાવ॰ ૧૦૯) આદિના નયેન વુત્તાનમ્પિ પબ્બજ્જં નત્થીતિ દીપિતં હોતિ. ન હિ ઇદં ઠાનં ઠપેત્વા તેસં પબ્બજ્જાય વારિતટ્ઠાનં અત્થિ. ‘ભિક્ખુનિદૂસકો, ભિક્ખવે, અનુપસમ્પન્નો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો, ઉપસમ્પન્નો નાસેતબ્બો’તિ (મહાવ॰ ૧૧૪) વુત્તેનપિ સમાનત્તા તસ્સ પબ્બજ્જા વિય તેસમ્પિ પબ્બજ્જા વારિતાવ હોતીતિપિ દસ્સેતું પુન ભિક્ખુનિદૂસકોતિ ગહિતન્તિ અપરે’’તિ વુત્તં. કિં ઇમિના? નનુ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તં ‘‘યસ્સ ચેત્થ પબ્બજ્જા વારિતા, તં સન્ધાય ઇદં વુત્તં અનુપસમ્પન્નો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો, ઉપસમ્પન્નો નાસેતબ્બો’’તિ.

અનાપુચ્છાવરણવત્થુઆદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પણ્ડકવત્થુકથાવણ્ણના

૧૦૯. ઓપક્કમિકપણ્ડકસ્સ હીનઙ્ગત્તા અપબ્બજિતસ્સ પબ્બજ્જા વારિતા, પબ્બજિતસ્સ ઉપસમ્પદા ન કાતબ્બા. પુબ્બે ઉપસમ્પન્નસ્સ ચે ઉપચરણં અત્થિ, ન નાસના કાતબ્બાતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. છિન્નઙ્ગજાતો ન પણ્ડકો. પઞ્ચસુ નપુંસકપણ્ડકોવ અભાવકો. ઇતરે ચત્તારો સભાવકાતિ વેદિતબ્બા. ભાવો પન તેસં પણ્ડકો હોતિ. એતે ચત્તારોપિ કિર પુરિસાવાતિ એકે. ઇત્થીપિ પક્ખપણ્ડકી હોતીતિ એકે. ઉપક્કમે કતે પણ્ડકભાવો અવસ્સં હોતિ, તસ્મા પબ્બજ્જં ન લભતિ. ''યદિ પન કસ્સચિ ન હોતિ, પબ્બજ્જા ન વારિતાતિ વિનિચ્છયં વદન્તી''તિ વુત્તં.

''**પબ્બજ્જા વારિતા**તિ અપણ્ડકપક્ખે પબ્બાજેત્વા પણ્ડકપક્ખે નાસેતબ્બોતિ અધિપ્પાયો''તિ લિખિતં. **પોરાણગણ્ઠિપદે** પન માસપણ્ડકલેખપણ્ડકેહિ સહ સત્ત પણ્ડકા વુત્તા. તત્થ **લેખપણ્ડકો** નામ કિર મન્તવસેન ઉપહતબીજો. તત્થ ''ઓપક્કમિકલેખપણ્ડકા પબ્બજિતા ન નાસેતબ્બા. યો પબ્બાજેતિ, તસ્સ દુક્કટ''ન્તિ ચ વુત્તં.

પણ્ડકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

થેય્યસંવાસકવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૦. થેય્યસંવાસકોતિ એત્થ કિઞ્ચાપિ બ્યઞ્જનત્થવસેન સંવાસત્થેનકોવ થેય્યસંવાસકોતિ પઞ્ઞાયતિ, અથ ખો તયો થેય્યસંવાસકા. **સંવાસો**તિ ચેત્થ ન એકકમ્માદિકો સંવાસો, કિન્તુ ભિક્ખુવસ્સગણનાદિકો કિરિયભેદો ઇધ સંવાસો નામ. ઇમઞ્હિ સક્કા થેય્યાય કાતું, નેતરન્તિ અટ્ઠકથાય અધિપ્પાયો. વિદેસં ગન્ત્વા પબ્બજિતેહિ પુચ્છિતે ''દસવસ્સો''તિઆદિં ભણન્તસ્સ દોસો. ગિહીનં વુત્તે દોસો નત્થીતિ કેચિ. રાજભયાદીહિ ગહિતલિઙ્ગાનં ''ગિહી મં સમણોતિ જાનાતૂ''તિ વઞ્ચનચિત્તે સતિપિ ભિક્ખૂનં વઞ્ચેતુકામતાય, તેહિ સંવસિતુકામતાય ચ અભાવા દોસો ન જાતો. ''**સબ્બપાસણ્ડિયભત્તાની**તિ વિહારં આગન્ત્વા સઙ્ઘિકં ગણ્હન્તસ્સ સંવાસં પરિહરિતું દુક્કરં, તસ્મા વુત્ત''ન્તિ ચ લિખિતં. ''સૂપસમ્પન્નો''તિ વુત્તત્તા ગહટ્ઠમ્પિ સચે ઉપસમ્પાદેન્તિ, સૂપસમ્પન્નોતિ આપન્નં, ''અનુપસમ્પન્નકાલેયેવા''તિ ઇમિના સચે ઉપસમ્પન્નકાલે સુણાતિ, સૂપસમ્પન્નો એવ અનારોચેન્તોપીતિ દસ્સેતિ. **અન્ધકટ્ઠકથાયં, પોરાણગણ્ઠિપદેસુ** ચ દુસ્સીલભિક્ખુ ''થેય્યસંવાસકો''તિ વુત્તો ''થેય્યાય વો, ભિક્ખવે, રટ્ઠપિણ્ડો ભુત્તો''તિ (પારા॰ ૧૯૫) ઇમિના કિર પરિયાયેનાતિ વેદિતબ્બં. તેનેવાહ ''**તં ન ગહેતબ્બ**''ન્તિ. ''મહાપેળાદીસૂ''તિ એતેન ગિહિસન્તકં દસ્સિતં.

સયં સામણેરોવ ક્રૂટવસ્સાનિ ગણેત્વા ગણ્હન્તો પારાજિકો હોતિ, થેય્યસંવાસકો પન ન હોતિ, તથા ભિક્ખુપિ, સો પન ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બોતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન ''**સયં સામણેરોવા**''તિઆદિ વુત્તં. અયં પન થેય્યસંવાસકો નામ યસ્મા પબ્બજિતોવ હોતિ, નાપબ્બજિતો, તસ્મા ''થેય્યસંવાસકો, ભિક્ખવે, અપબ્બજિતો ન પબ્બાજેતબ્બો, પબ્બજિતો નાસેતબ્બો''તિ વત્તું ન સક્કાતિ કત્વા ઇમસ્સ વસેન પણ્ડકતો પટ્ઠાય ''અનુપસમ્પન્નો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો''તિઆદિના પાળિ ઠપિતા, ન ઉપસમ્પદામત્તસ્સેવ અભબ્બત્તા એકાદસન્નમ્પિ નેસં પબ્બજ્જારહભાવપ્પસઙ્ગતો. અપિચ અનિટ્ઠદોસપ્પસઙ્ગતો તથા એવ પાળિ ઠપિતા. યસ્મા તિત્થિયપક્કમનં, સઙ્ઘભેદનઞ્ચ ઉપસમ્પન્નસ્સેવ હોતિ, નાનુપસમ્પન્નસ્સ, સો દુવિધોપિ પબ્બજિતોવ હોતિ, નાપબ્બજિતો, તસ્મા ''તિત્થિયપક્કન્તકો, ભિક્ખવે, અપબ્બજિતો ન પબ્બાજેતબ્બો''તિઆદિપાળિયા સતિ તે ઉભોપિ અપબ્બાજેતબ્બા હોન્તીતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગો આપજ્જતીતિ. તીસુ પન થેય્યસંવાસકેસુ સામણેરાલયં કરોન્તો લિઙ્ગત્થેનકો, ઉપસમ્પન્નાલયં કરોન્તો સંવાસત્થેનકો, ઉભયત્થેનકો ચ. ન હિ સામણેરસંવાસો ઇધ સંવાસો નામ, તેનેવ

અટ્ઠકથાયં ‘‘ભિક્ખુવસ્સગણનાદિકો હિ સબ્બોપિ કિરિયભેદો ઇમસ્મિં અત્થે સંવાસો’’તિ વુત્તન્તિ એકે. યથાવુડ્ઢં વન્દનસાદિયનાસનપટિબાહનાનં સામણેરસંવાસસામઞ્ઞતો નેવાતિ આચરિયો.

થેય્યસંવાસકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તિત્થિયપક્કન્તકકથાવણ્ણના

તિત્થિયપક્કન્તકો, **ભિક્ખવે**તિઆદિ અત્તનો નિદાનભૂતે **પસૂરવત્થુસ્મિં** એવ વત્તબ્બં સમાનમ્પિ તત્થ વારિતઅધિકારાભાવા અભબ્બા. ઇધેવ થેય્યસંવાસકેન વિના સમ્ભવતો વુત્તો. તત્થ ‘‘અથ ખો ન પબ્બાજેતબ્બોપી’’તિ ઇધેવ વચનં પસૂરસ્સ ઉપસમ્પદાય એવ યાચનિચ્છાય દસ્સનેન, ‘‘સો આગતો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો’’તિ ભગવતો ઉપસમ્પદામત્તપટિસેધનેન ચ પબ્બજ્જાનુમતિદોસપ્પસઙ્ગભયાતિ વેદિતબ્બં. તેસં લિઙ્ગે આદિન્નમત્તે લદ્ધિયા ગહિતાયપિ અગ્ગહિતાયપિ તિત્થિયપક્કન્તકો હોતિ, અવન્દનીયસ્સેવ નગ્ગલિઙ્ગસ્સ સેટ્ઠભાવં વા ઉપગચ્છતિ, ન મુચ્ચતિ, એત્થ ‘‘પદવારે દુક્કટં, આજીવકો ભવિસ્સન્તિ વિસમચિત્તવસેન ગતત્તા નગ્ગો હુત્વા ન ગમનેના’’તિ વદન્તિ. ઉભિન્નમ્પિ વસેન યુત્તન્તિ મમ તક્કો. **તાવ નં લદ્ધિ રક્ખતિ** અસમ્પટિચ્છિતત્તા. **ઉપસમ્પન્નભિક્ખુના કથિતો**તિ કથં પઞ્ઞાયતિ? અટ્ઠકથાવચનપ્પમાણતોવાતિ એકે. નિદાનવસેનાતિ એકે. પસૂરસ્સ ઉપસમ્પન્નત્તા ઉપસમ્પન્નાનં એવ તિત્થિયપક્કન્તતાવચનતોતિ એકે. યથાહ ‘‘ઉપજ્ઝાયો પક્કન્તોવા હોતિ, વિબ્ભન્તો વા, કાલંકતો વા, પક્ખસઙ્કન્તો વા’’તિ આચરિયો. **પક્ખસઙ્કન્તો વા**તિ સામણેરનાસનાવત્થૂસુ અભાવતોતિ એકે. અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બસ્સ ઉપસમ્પન્નસ્સ સતો પક્ખસઙ્કન્તભયા અનુપસમ્પન્નકાલે ઉપસમ્પદત્થં પરિવાસપઞ્ઞાપનેનાતિ એકે . પબ્બજ્જત્થમ્પીતિ ચે? ન, પુબ્બે વિચારિતત્તા, અપબ્બજિતસ્સ અધિસીલાભાવતો ચ. પાતિમોક્ખસીલઞ્હિ અધિસીલં નામ, તઞ્ચ અપબ્બજિતસ્સ નત્થિ. ઇમસ્સ ચ પરિવાસવત્તે અધિસીલં વુત્તં. યથાહ ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો તિબ્બચ્છન્દો હોતિ ઉદ્દેસે પરિપુચ્છાય અધિસીલે’’તિ (મહાવ॰ ૮૭). અપિચ ‘‘સચે, ભિક્ખવે, જાતિયા સાકિયો અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો આગચ્છતિ, સો આગતો ઉપસમ્પાદેતબ્બો’’તિ (મહાવ॰ ૮૭) એત્થ ઉપસમ્પદામત્તપરિદીપનતો. ઉપસમ્પદામત્તપરિદીપનઞ્હેત્થ તસ્સેવ પરિવાસદાનસિદ્ધિતો. પરિવાસદાનત્તનિદસ્સનત્થે હેસા પાળિ.

તિત્થિયપક્કન્તકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તિરચ્છાનગતવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૧. નાગયોનિયાતિ નાગયોનિતો, અત્તનો નાગજાતિહેતૂતિ અધિપ્પાયો. કિંકારણા? અભિક્ખણં સકજાતિયા મેથુનપટિસેવને, વિસ્સટ્ઠનિદ્દોક્કમને ચ સબ્બેસમ્પિ.

તિરચ્છાનગતવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

માતુઘાતકાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૨-૫. અપવાહનન્તિ પક્ખલનં, કાસાયવત્થનિવાસનં ઇચ્છમાનન્તિ અત્થો. દુટ્ઠચિત્તેન. કીદિસેન? વધકચિત્તેનાતિ અધિપ્પાયો. લોહિતુપ્પાદનવસેન દુટ્ઠચિત્તન્તિ કેચિ, તં ન સુન્દરં.

માતુઘાતકાદિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉભતોબ્યઞ્જનકવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૬. ‘‘યદિ પટિસન્ધિયં ઉપ્પન્નલિઙ્ગેન એતં નામં લભન્તીતિ અધિપ્પાયો’’તિ લિખિતં.

ઉભતોબ્યઞ્જનકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનુપજ્ઝાયકાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૭. ‘‘કેચિ ‘કુપ્પતી’તિ વદન્તિ, તં ‘ન ગહેતબ્બ’’ન્તિ યં વુત્તં, તં ‘‘પઞ્ચવગ્ગકરણીયઞ્ચે, ભિક્ખવે, કમ્મં ભિક્ખુનિપઞ્ચમો કમ્મં કરેય્ય, અકમ્મં ન ચ કરણીય’’ન્તિઆદિના (મહાવ॰ ૩૯૦) નયેન વુત્તત્તા પણ્ડકાદીનં ગણપૂરણભાવે એવ કમ્મં કુપ્પતિ, ન સબ્બન્તિ કત્વા સુવુત્તં, ઇતરથા ‘‘પણ્ડકુપજ્ઝાયેન કમ્મં કરેય્ય, અકમ્મં ન ચ કરણીય’’ન્તિઆદિકાય **પાળિયા** ભવિતબ્બં સિયા. યથા અપરિપુણ્ણપત્તચીવરસ્સ ઉપસમ્પાદનકાલે કમ્મવાચાયં ‘‘પરિપુણ્ણસ્સ પત્તચીવર’’ન્તિ અસન્તં વત્થું કિત્તેત્વા ઉપસમ્પદાય કતાય તસ્મિં અસન્તેપિ ઉપસમ્પદા રુહતિ, એવં ‘‘અયં બુદ્ધરક્ખિતો આયસ્મતો ધમ્મરક્ખિતસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો’’તિ અવત્થું પણ્ડકુપજ્ઝાયાદિં, અસન્તં વા, વત્થું કિત્તેત્વા કતાયપિ ગણપૂરકાનમત્થિતાય ઉપસમ્પદા રુહતેવ. ‘‘ન, ભિક્ખવે, પણ્ડકુપજ્ઝાયેન ઉપસમ્પાદેતબ્બો, યો ઉપસમ્પાદેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સ, સો ચ પુગ્ગલો અનુપસમ્પન્નો’’તિઆદિવચનસ્સાભાવા અયમત્થો સિદ્ધોવ હોતિ. ન હિ બુદ્ધા વત્તબ્બયુત્તં ન વદન્તિ, તેન વુત્તં ‘‘યો પન, ભિક્ખુ, જાનં ઊનવીસતિવસ્સં…પે॰… સો ચ પુગ્ગલો અનુપસમ્પન્નો’’તિઆદિ (પાચિ॰ ૪૦૩). તથા ‘‘બ્યત્તેન ભિક્ખુના પટિબલેન સઙ્ઘો ઞાપેતબ્બો’તિ (મહાવ॰ ૭૧) વચનતો થેય્યસંવાસકાદિઆચરિયેહિ અનુસ્સાવનાય કતાય ઉપસમ્પદા ન રુહતિ તેસં અભિક્ખુત્તા’’તિ વચનમ્પિ ન ગહેતબ્બં. કિઞ્ચ ભિય્યો ‘‘ઇમાનિ ચત્તારિ કમ્માનિ પઞ્ચહાકારેહિ વિપજ્જન્તી’’તિઆદિના (પરિ॰ ૪૮૨) નયેન કમ્માનં સમ્પત્તિવિપત્તિયા કથિયમાનાય ‘‘સત્તહિ આકારેહિ કમ્માનિ વિપજ્જન્તિ વત્થુતો વા ઞત્તિતો વા અનુસ્સાવનતો વા સીમતો વા પરિસતો વા ઉપજ્ઝાયતો વા આચરિયતો વા’’તિ અકથિતત્તા ન ગહેતબ્બં. ‘‘પરિસતો વા’’તિ વચનેન આચરિયઉપજ્ઝાયાનં વા સઙ્ગહો કતોતિ ચે? ન, ‘‘દ્વાદસહાકારેહિ પરિસતો કમ્માનિ વિપજ્જન્તી’’તિ એતસ્સ **વિભઙ્ગે** તેસમનામટ્ઠત્તા. અયમત્થો ‘‘યસ્મા તત્થ તત્થ સરૂપેન વુત્તપાળિવસેનેવ સક્કા જાનિતું, તસ્મા નયમુખં દસ્સેત્વા સંખિત્તોતિ અયમસ્સ યુત્તિગવેસના’’તિ વુત્તં. તત્રિદં વિચારેતબ્બં – અનુપજ્ઝાયકં ઉપસમ્પાદેન્તા તે ભિક્ખૂ યથાવુત્તનયેન અભૂતં તં વત્થું કિત્તયિંસુ, ઉદાહુ મુસાવાદભયા તાનેવ પદાનિ ન સાવેસુન્તિ. કિઞ્ચેત્થ યદિ તાવ ઉપજ્ઝાયાભાવત ન સાવેસું, ‘‘પુગ્ગલં ન પરામસતી’’તિ વુત્તવિપત્તિપ્પસઙ્ગો હોતિ, અથ સાવેસું, મુસાવાદો નેસં ભવતીતિ? વુચ્ચતે – સાવેસુંયેવ યથાવુત્તવિપત્તિપ્પસઙ્ગભયા, ‘‘કમ્મં પન ન કુપ્પતી’’તિ અટ્ઠકથાય વુત્તત્તા ચ, ન મુસાવાદસ્સ અસમ્ભવતો, મુસાવાદેનાપિ કમ્મસમ્ભવતો ચ. ન હિ સક્કા મુસાવાદેન કમ્મવિપત્તિસમ્પત્તિં કાતુન્તિ. તસ્મા ‘‘અનુપજ્ઝાયકં ઉપસમ્પાદેન્તી’’તિ વચનસ્સ ઉભયદોસવિનિમુત્તો અત્થો પરિયેસિતબ્બો.

અયઞ્ચેત્થ યુત્તિ – ‘‘યથા પુબ્બે પબ્બજ્જુપસમ્પદુપજ્ઝાયેસુ વિજ્જમાનેસુપિ ઉપજ્ઝાયગ્ગહણક્કમેન અગ્ગહિતત્તા ‘તેન ખો પન સમયેન ભિક્ખૂ અનુપજ્ઝાયક’ન્તિઆદિ વુત્તં, તથા ઇધાપિ ઉપજ્ઝાયસ્સ વિજ્જમાનસ્સેવ સતો અગ્ગહિતત્તા ‘અનુપજ્ઝાયકં ઉપસમ્પાદેન્તી’તિ વુત્તં. કમ્મવાચાચરિયેન પન ગહિતો તેન ઉપજ્ઝાયોતિ સઞ્ઞાય ઉપજ્ઝાયં કિત્તેત્વા કમ્મવાચં સાવેતબ્બં, કેનચિ વા કારણેન કાયસામગ્ગિં અદેન્તસ્સ

ઉપજ્ઝાયસ્સ છન્દં ગહેત્વા કમ્મવાચં સાવેતિ, ઉપજ્ઝાયો વા ઉપસમ્પદાપેક્ખસ્સ ઉપજ્ઝં દત્વા પચ્છા ઉપસમ્પન્ને તસ્મિં તાદિસે વત્થુસ્મિં સમનુયુઞ્જિયમાનો વા અસમનુયુઞ્જિયમાનો વા ઉપજ્ઝાયદાનતો પુબ્બે એવ સામણેરો પટિજાનાતિ, સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો વા અન્તિમવત્થુઅજ્ઝાપન્નકો વા પટિજાનાતિ, છન્દહારકાદયો વિય ઉપજ્ઝાયો વા અઞ્ઞસીમાગતો હોતિ, 'કમ્મવાચા રુહતી'તિ વત્વા 'અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પચ્ચન્તિમેસુ જનપદેસુ વિનયધરપઞ્ચમેન ગણેન ઉપસમ્પદ'ન્તિ (મહાવ॰ ૨૫૯) વુત્તત્તા કેચિ 'વિનયધરપઞ્ચમેન ઉપજ્ઝાયેન સન્નિહિતેનેવ ભવિતબ્બ'ન્તિ વદન્તી''તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં. સો ચે પાઠો પમાણો મજ્ઝિમેસુ જનપદેસુ તસ્સ વચનસ્સાભાવતો. અસન્નિહિતેપિ ઉપજ્ઝાયે કમ્મવાચા રુહતીતિ આપજ્જતીતિ ચે? ન, કસ્મા? કમ્મસમ્પત્તિયં ''પુગ્ગલં પરામસતી''તિ વુત્તપાઠોવ નો પમાણં. ન હિ તત્થ અસન્નિહિતો ઉપજ્ઝાયસઙ્ખાતો પુગ્ગલો પરામસનં અરહતિ, તસ્મા તત્થ સઙ્ઘપરામસનં વિય પુગ્ગલપરામસનં વેદિતબ્બં. સઙ્ઘેન ગણેન ઉપજ્ઝાયેન ઉપસમ્પાદેન્તિ તેસં અત્થતો પુગ્ગલત્તા. પણ્ડકાદિઉપજ્ઝાયેન ઉપસમ્પાદેન્તિ ઉપસમ્પાદનકાલે અવિદિતત્તાતિ પોરાણા.

અપત્તકાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૮. અપત્તચીવરં ઉપસમ્પાદેન્તીતિ કમ્મવાચાચરિયો ''પરિપુણ્ણસ્સ પત્તચીવર''ન્તિ સઞ્ઞાય , કેવલં અત્થસમ્પત્તિં અનપેક્ખિત્વા સન્તપદનિહારેન વા ''પરિપુણ્ણસ્સ પત્તચીવર''ન્તિ કમ્મવાચં સાવેતિ. યથા એતરહિ મતવિપ્પવુત્થમાતાપિતિકોપિ ''અનુઞ્ઞાતોસિ માતાપિતૂહી''તિ પુટ્ઠો ''આમ ભન્તે''તિ વદતિ. કિં બહુના, અયં પનેત્થ સારો – ''તસ્મિં સમયે ચત્તારિ કમ્માનિ પઞ્ચહાકારેહિ વિપજ્જન્તી''તિ લક્ખણસ્સ ન તાવ પઞ્ઞત્તત્તા અનુપજ્ઝાયકાદિં ઉપસમ્પાદેન્તિ, વજ્જનીયપુગ્ગલાનં અવુત્તત્તા પણ્ડકુપજ્ઝાયાદિં ઉપસમ્પાદેન્તિ. તેરસન્તરાયપુચ્છાય અદસ્સનત્તા અપત્તચીવરકં ઉપસમ્પાદેન્તિ. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન ઉપસમ્પાદેતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૬૯) એવં સબ્બપઠમં અનુઞ્ઞાતકમ્મવાચાય ''પરિપુણ્ણસ્સ પત્તચીવર''ન્તિ અવચનમેત્થ સાધકન્તિ વેદિતબ્બં. તઞ્હિ વચનં અનુક્કમેનાનુઞ્ઞાતન્તિ.

હત્થચ્છિન્નાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૯. ઇદં તાવ સબ્બથા હોતુ, ''મૂગં પબ્બાજેન્તિ, બધિરં પબ્બાજેન્તી''તિ ઇદં કથં સમ્ભવિતુમરહતિ આદિતો પટ્ઠાય ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઇમેહિ તીહિ સરણગમનેહિ પબ્બજ્જ''ન્તિઆદિના (મહાવ॰ ૩૪) અનુઞ્ઞાતત્તાતિ? વુચ્ચતે – ''એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, પબ્બાજેતબ્બોતિ. એવં વદેહીતિ વત્તબ્બો...પે॰... તતિયમ્પિ સઙ્ઘં સરણં ગચ્છામી''તિ એત્થ ''એવં વદેહીતિ વત્તબ્બો''તિ ઇમસ્સ વચનસ્સ મિચ્છા અત્થં ગહેત્વા મૂગં પબ્બાજેસું. ''એવં વદેહી''તિ તં પબ્બજ્જાપેક્ખં આણાપેત્વા સયં ઉપજ્ઝાયેન વત્તબ્બો ''તતિયં સઙ્ઘં સરણં ગચ્છામી''તિ, સો પબ્બજ્જાપેક્ખો તથા આણત્તો ઉપજ્ઝાયવચનસ્સ અનુ અનુ વદતુ વા, મા વા, તત્થ તત્થ ભગવા ''કાયેન વિઞ્ઞાપેતિ, વાચાય વિઞ્ઞાપેતિ, કાયેન વાચાય વિઞ્ઞાપેતિ, ગહિતો હોતિ ઉપજ્ઝાયો. દિન્નો હોતિ છન્દો. દિન્ના હોતિ પારિસુદ્ધિ. દિન્ના હોતિ પવારણા''તિ વદતિ. તદનુમાનેન વા કાયેન તેન પબ્બજ્જાપેક્ખેન વિઞ્ઞત્તં હોતિ સરણગમનન્તિ વા લોકેપિ કાયેન વિઞ્ઞાપેન્તો ''એવં વદતી''તિ વુચ્ચતિ, તં પરિયાયં ગહેત્વા મૂગં પબ્બાજેન્તીતિ વેદિતબ્બં. **પોરાણગણ્ઠિપદે** ''મૂગં કથં પબ્બાજેન્તી'તિ પુચ્છં કત્વા તસ્સ કાયપ્પસાદસમ્ભવતો કાયેન પહારં દત્વા હત્થમુદ્દાય વિઞ્ઞાપેત્વા પબ્બાજેસુ''ન્તિ વુત્તં. કિં બહુના, અયં પનેત્થ સારો – યથા પુબ્બે પબ્બજ્જાધિકારે વત્તમાને પબ્બજ્જાભિલાપં ઉપચ્છિન્દિત્વા ''પણ્ડકો, ભિક્ખવે, અનુપસમ્પન્નો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો''તિઆદિના નયેન ઉપસમ્પદવસેનેવ અભિલાપો કતો. થેય્યસંવાસકપદે અસમ્ભવતો

કિઞ્ચાપિ સો ન કતો પબ્બજ્જાવ તત્થ કતા, સબ્બત્થ પન ઉપસમ્પદાભિલાપેન અધિપ્પેતા તદનુભાવતો. ઉપસમ્પદાય પબ્બજ્જાય વારિતાય ઉપસમ્પદા વારિતા હોતીતિ કત્વા. તથા ઇધ ઉપસમ્પદાધિકારે વત્તમાને ઉપસમ્પદાભિલાપં ઉપચ્છિન્દિત્વા ઉપસમ્પદમેવ સન્ધાય પબ્બજ્જાભિલાપો કતોતિ વેદિતબ્બો. કામં સો ન કત્તબ્બો, મૂગપદે અસમ્ભવતો તસ્સ વસેન આદિતો પટ્ઠાય ઉપસમ્પદાભિલાપોવ કત્તબ્બો વિય દિસ્સતિ, તથાપિ તસ્સેવ મૂગપદસ્સ વસેન આદિતો પટ્ઠાય પબ્બજ્જાભિલાપોવ કતો મિચ્છાગહણનિવારણત્થં. કથં? ''મૂગો, ભિક્ખવે, અપ્પત્તો ઓસારણં, તઞ્ચે સઙ્ઘો ઓસારેતિ, સોસારિતો''તિ (મહાવ॰ ૩૯૬) વચનતો મૂગો ઉપસમ્પન્નો હોતીતિ સિદ્ધં. સો ''કેવલં ઉપસમ્પન્નોવ હોતિ, ન પન પબ્બજિતો તસ્સ પબ્બજ્જાય અસમ્ભવતો''તિ મિચ્છાગાહો હોતિ. તં પરિચ્ચજાપેત્વા યો ઉપસમ્પન્નો, સો પબ્બજિતોવ હોતિ. પબ્બજિતો પન અત્થિ કોચિ ઉપસમ્પન્નો, અત્થિ કોચિ અનુપસમ્પન્નો. ઇમં સમ્માગાહં ઉપ્પાદેતિ ભગવાતિ વેદિતબ્બં.

અપિચ તેસં હત્થચ્છિન્નાદીનં પબ્બજિતાનં સુપબ્બજિતભાવદીપનત્થં, પબ્બજ્જાભાવાસઙ્કાનિવારણત્થઞ્ચેત્થ પબ્બજ્જાભિલાપો કતો. કથં? ''ન, ભિક્ખવે, હત્થચ્છિન્નો પબ્બાજેતબ્બો''તિઆદિના પટિક્ખેપેન, ''પબ્બજિતા સુપબ્બજિતા''તિ વુત્તટ્ઠાનાભાવેન ચ તેસં પબ્બજ્જાભાવપ્પસઙ્કા ભવેય્ય. યથા પસઙ્કાભવે, તથા પસઙ્કં ઠપેય્ય. **ખન્ધકે** ઉપસમ્પદં સન્ધાય ''હત્થચ્છિન્નો, ભિક્ખવે, અપ્પત્તો ઓસારણં, તઞ્ચે સઙ્ઘો ઓસારેતિ, સોસારિતો''તિઆદિના નયેન ભગવા નિવારેતિ. તેનેવ પન નયેન પબ્બજિતા તે સબ્બેપિ સુપબ્બજિતા એવાતિ દીપેતિ, અઞ્ઞથા સબ્બેપેતે ઉપસમ્પન્નાવ હોન્તિ, ન પબ્બજિતાતિ અયમનિટ્ઠપ્પસઙ્ગો આપજ્જતિ. કથં? ''હત્થચ્છિન્નો, ભિક્ખવે, ન પબ્બાજેતબ્બો, પબ્બજિતો નાસેતબ્બો''તિ વા ''ન, ભિક્ખવે, હત્થચ્છિન્નો પબ્બાજેતબ્બો, યો પબ્બાજેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સ, સો ચ અપબ્બજિતો''તિ વા તન્તિયા ઠપિતાય ચમ્પેય્યક્ખન્ધકે ''સોસારિતો''તિ વુત્તત્તા કેવલં ''ઇમે હત્થચ્છિન્નાદયો ઉપસમ્પન્નાવ હોન્તિ, ન પબ્બજિતા''તિ વા ''ઉપસમ્પન્નાપિ ચે પબ્બજિતા, નાસેતબ્બા''તિ વા અનિટ્ઠકોટ્ઠાસો આપજ્જતીતિ અધિપ્પાયો.

ઇદં પનેત્થ વિચારેતબ્બં – ''સો ચ અપબ્બજિતો''તિ વચનાભાવતો મૂગસ્સ પબ્બજ્જસિદ્ધિપ્પસઙ્ગતો પબ્બજ્જાપિ એકતોસુદ્ધિયા હોતીતિ અયમનિટ્ઠકોટ્ઠાસો કથં નાપજ્જતીતિ? પબ્બજ્જાભિલાપેન ઉપસમ્પદા ઇધાધિપ્પેતાતિ સમ્માગાહેન નાપજ્જતિ, અઞ્ઞથા યથાબ્યઞ્જનં અત્થે ગહિતે યથાપઞ્ઞત્તદુક્કટાભાવસઙ્ખાતો અપરોપિ અનિટ્ઠકોટ્ઠાસો આપજ્જતિ. કથં? ''ન, ભિક્ખવે, મૂગો પબ્બાજેતબ્બો, યો પબ્બાજેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વુત્તદુક્કટં પબ્બજ્જપરિયોસાને હોતિ, ન તસ્સાવિપ્પકતાય. પુબ્બપયોગદુક્કટમેવ હિ પઠમં આપજ્જતિ , તસ્મા મૂગસ્સ પબ્બજ્જપરિયોસાનસ્સેવ અભાવતો ઇમસ્સ દુક્કટસ્સ ઓકાસો ચ સબ્બકાલં ન સમ્ભવેય્ય. ઉપસમ્પદાવસેન પન અત્થે ગહિતે સમ્ભવતિ કમ્મનિપ્ફત્તિતો. તેનેવ **પાળિયં** ''ન, ભિક્ખવે, પણ્ડકો ઉપસમ્પાદેતબ્બો, યો ઉપસમ્પાદેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ દુક્કટં ન પઞ્ઞત્તં. અપઞ્ઞત્તત્તા પુબ્બપયોગદુક્કટમેવ ચેત્થ સમ્ભવતિ, નેતરં, એત્તાવતા સિદ્ધમેતં ''પબ્બજ્જાભિલાપેન ઉપસમ્પદા ચ તત્થ અધિપ્પેતા, ન પબ્બજ્જા''તિ.

એત્થાહ – સામણેરપબ્બજ્જા ન કાયપયોગતો હોતીતિ કથં પઞ્ઞાયતીતિ? વુચ્ચતે – કાયેન વિઞ્ઞાપેતીતિઆદિત્તિકાદસ્સનતો. હોતિ ચેત્થ –

> ''અપ્પેવ સસકો કોચિ, પતિટ્ઠેય્ય મહણ્ણવે;
> ન ત્વેવ ચતુગમ્ભીરે, દુગ્ગાહો વિનયણ્ણવે''તિ.

બ્રહ્મુજુગત્તોતિ એત્થ ''નિદ્દોસત્થે, સેટ્ઠત્થે ચ બ્રહ્મ-સદ્દં ગહેત્વા નિદ્દોસં હુત્વા ઉજુ ગત્તં યસ્સ સો બ્રહ્મુજુગત્તો''તિ લિખિતં. અથ વા કામભોગિત્તા દેવિન્દાદયો ઉપમાવસેન અગ્ગહેત્વા બ્રહ્મા વિય ઉજુગત્તો બ્રહ્મુજુગત્તો. મહાકુચ્છિતો ઘટો મહાકુચ્છિઘટો. તેન સમાનો વુચ્ચતિ ''**મહાકુચ્છિઘટસદિસો**''તિ. **ગલગણ્ડીતિ** દેસનામત્તમેવેતન્તિ કથં પઞ્ઞાયતીતિ? ''ન, ભિક્ખવે, પઞ્ચહિ આબાધેહિ ફુટ્ઠો પબ્બાજેતબ્બો''તિ વચનતો. કિલાસોપિ ઇધાધિપ્પેતોતિ ન કેવલં સો એવેકો, કિન્તુ પઞ્ચહિ આબાધેહિ ફુટ્ઠો, **પાળિયં** આગતા રાજભટાદયો દાસપરિયોસાના, **રાહુલવત્થુમ્હિ** આગતા અનનુઞ્ઞાતમાતાપિતરો ચાતિ દસપિ જના ઇધાધિપ્પેતા. તદત્થદીપનત્થમેવ લિખિતકકસાહતલક્ખણાહતે પુબ્બે વુત્તેપિ આનેત્વા **ઉપાલિત્થેરો** ઇધ હત્થચ્છિન્નપાળિયં આહ. તેનેવ **ચમ્પેય્યક્ખન્ધકે** ''અત્થિ, ભિક્ખવે, પુગ્ગલો અપ્પત્તો ઓસારણં, તઞ્ચે સઙ્ઘો ઓસારેતિ, એકચ્ચો સોસારિતો, એકચ્ચો દોસારિતો''તિ (મહાવ॰ ૩૯૬) ઇમસ્સ **વિભઙ્ગે** ''પઞ્ચહિ આબાધેહિ ફુટ્ઠા, રાજભટા, ચોરકારભેદકઇણાયિકદાસા, અનનુઞ્ઞાતમાતાપિતરો ચા''તિ સત્ત જના ન ગહિતા, ન ચ લબ્ભન્તિ, અઞ્ઞથા ઇમેપિ તસ્સ વિભઙ્ગે વત્તબ્બા સિયું. ન વત્તબ્બા તત્થ અભબ્બત્તાતિ ચે? એવં સન્તે ''સઙ્ઘો ઓસારેતિ, એકચ્ચો દોસારિતો''તિ ઇમસ્સ **વિભઙ્ગે** વત્તબ્બા પણ્ડકાદયો વિય, ન ચ વુત્તા. ઉભયત્થ અવુત્તત્તા ન ચિમે અનુભયા ભવિતુમરહન્તિ, તસ્મા અવુત્તાનમેવ દસન્નં યથાવુત્તાનં સઙ્ગણ્હનત્થં પુન લિખિતકાદયો વુત્તાતિ. અથ કિમત્થં તે ઇધ ઉપ્પટિપાટિયા વુત્તાતિ? ઇણાયિકદાસાનં સોસારિતભાવેપિ ઇણાયિકદાસા સામિકાનં દાતબ્બાતિ તદધીનભાવદસ્સનત્થં. તેનેવ તત્થ વુત્તં ''પલાતોપિ આનેત્વા દાતબ્બો''તિઆદિ. યો પનેત્થ ચોરો કતકમ્મો પબ્બજતિ, રાજભટો વા સચે કતદોસો, ઇણાયિકગ્ગહણેનેવ ગહિતોતિ વેદિતબ્બો. અથ વા યથાવુત્તલક્ખણો સબ્બોપિ ઇણાયિકદાસાનં ''સોસારિતો''તિ વત્તબ્બારહો ન હોતીતિ કત્વા તેસં પરિવજ્જનત્થં ઉપ્પટિપાટિયા દેસના ઉપરિ આરોહતિ, ન હેટ્ઠાતિ દીપનતો. લિખિતકો ''સોસારિતો''તિ વુત્તત્તા દેસન્તરં નેતબ્બો. તથાકારભેદકાદયોપીતિ વેદિતબ્બં.

એત્તાવતા ભગવતા અત્તનો દેસનાકુસલતાય પુબ્બે ગહિતગ્ગહણેન યથાવુત્તાનં દસન્નમ્પિ પબ્બજ્જુપસમ્પદાકમ્મનિપ્ફત્તિ, ઉપ્પટિપાટિવચનેન પુગ્ગલવેમત્તતઞ્ચ દેસનાય કોવિદાનં દીપિતં હોતીતિ વેદિતબ્બં. હોતિ ચેત્થ –

> ''વત્તબ્બયુત્તં વચનેન વત્વા, અયુત્તમિટ્ઠં નયદેસનાય;
> સન્દીપયન્તં સુગતસ્સ વાક્યં, ચિત્તં વિચિત્તંવ કરોતિપી''તિ.

એત્થાહ – **ચમ્પેય્યક્ખન્ધકે** ઊનવીસતિવસ્સો ઉભયત્થ અવુત્તત્તા અનુભયો સિયાતિ? ન સિયા અવુત્તત્તા એવ. યદિ હિ તતિયાય કોટિયા ભવિતબ્બં, સા અવસ્સં ભગવતા વત્તબ્બાવ હોતિ, ન ચ વુત્તા, તસ્મા ન સો અનુભયો હોતિ. અથ કતરં પક્ખં ભજતીતિ? દોસારિતપક્ખં ભજતિ. અથ કસ્મા ન વુત્તોતિ? સિક્ખાપદેન પટિસિદ્ધત્તા. **ઉપનાહં બન્ધિત્વાતિ** પુન બન્ધનં કત્વા. ''નાનાવિધેહિ ઓસધેહિ પાદં બન્ધિત્વા આવાટકે પવેસેત્વા કત્તબ્બવિધાનસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ લિખિતં. કપ્પસીસો વા હત્થી વિય. **ગોભત્તનાળિકા** નામ ગુન્નં ભત્તપાનત્થં કતનાળિકા. **ઉપક્કમુખો** નામ કુધિતમુખો વુચ્ચતિ, **વાતણ્ડિકો** નામ અણ્ડકેસુ વુડ્ઢિરોગેન સમન્નાગતો. **વિકટો** નામ તિરિયં ગમનકપાદેહિ સમન્નાગતો. ''**ગુણિ કુણી**''તિ દુવિધો કિર પાઠો. **ચેસઞ્ચ પબ્બજ્જા પટિક્ખિત્તા, ઉપસમ્પદાપિ તેસં પટિક્ખિત્તાવાતિ**આદિ યસ્મા હત્થચ્છિન્નાદયો ઉપસમ્પદાવસેનેવ વુત્તા, તસ્મા તે એવ હત્થચ્છિન્નાદયો સન્ધાયાહ.

હત્થચ્છિન્નાદિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અલજ્જીનિસ્સયવત્થુકથાવણ્ણના

૧૨૦. ‘‘ન , ભિક્ખવે, અલજ્જીનં નિસ્સયો દાતબ્બો’’તિ ઇમિના અલજ્જીહિ ભિક્ખૂહિ, સામણેરેહિ વા સદ્ધિં દ્વેપિ ધમ્મામિસપરિભોગા પટિક્ખિત્તા હોન્તિ નિસ્સયભાવે ભાવતો તેસં. યથાહ ‘‘આચરિયેન, ભિક્ખવે, અન્તેવાસિકો સઙ્ગહેતબ્બો અનુગ્ગહેતબ્બો ઉદ્દેસેન પરિપુચ્છાય ઓવાદેન અનુસાસનિયા’’તિઆદિ (મહાવ॰ ૭૯) ઉપજ્ઝાયસ્સપિ નિસ્સયપ્પણામનસમ્ભવતો, સોપિ સદ્ધિવિહારિકસ્સ નિસ્સયોતિ વેદિતબ્બં, તસ્મા ઉપજ્ઝાયો ચે અલજ્જી હોતિ, ન તં નિસ્સાય વસિતબ્બન્તિ સિદ્ધં હોતિ. ભિક્ખૂનં સમ્માપટિપત્તિયા સમાનભાગો ભિક્ખુ સભાગો. તસ્સભાવો ભિક્ખુસભાગતા. તં **ભિક્ખુસભાગતં**. યાવ જાનામીતિ અધિપ્પાયેન વસિતું વટ્ટતિ. ભિક્ખૂહિ સભાગતં. કિં તં? લજ્જિભાવં. ‘‘**સત્તાહં…પે॰… ગહેતબ્બો**’’તિ એત્થ ‘‘સત્તાહમત્તં વસિસ્સામિ, કિં ભિક્ખુસભાગતાજાનનેનાતિ જાનને ધુરં નિક્ખિપિત્વા વસિતું ન લભતીતિ અત્થો’’તિ લિખિતં. ‘‘ભિક્ખુસભાગતં પન જાનન્તો સ્વેવ ગમિસ્સામિ, કિં મે નિસ્સયારોચનેના’’તિ અરુણં ઉટ્ઠપેતું ન લભતિ. ‘‘પુરે અરુણં ઉટ્ઠહિત્વા ગમિસ્સામી’’તિ આભોગેન સયન્તસ્સ ચે અરુણો ઉગ્ગચ્છતિ, વટ્ટતિ.

ગમિકાદિનિસ્સયવત્થુકથાવણ્ણના

૧૨૧. ‘‘**અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નેન ભિક્ખુના નિસ્સયં અલભમાનેન અનિસ્સિતેન વત્થુ**ન્તિ અવસ્સકાલેયેવ વસ્સકાલે અદ્ધાનગમનસ્સ **પાળિયં**યેવ પટિક્ખિત્તત્તા’’તિ વુત્તં, તં અપ્પમાણં સત્તાહં વસ્સચ્છેદાદિવસેન અદ્ધાનગમનસમ્ભવતો, ગચ્છન્તસ્સેવ વસ્સકાલગમનસમ્ભવતો ચ. **અન્તરામગ્ગે…પે॰… અનાપત્તી**તિ નિસ્સયદાયકાભાવેયેવ. ‘‘**તસ્સ નિસ્સાયા**’’તિ પાઠાનુરૂપં વુત્તં, તં નિસ્સાયાતિ અત્થો. ‘‘યદા પતિરૂપો નિસ્સયદાયકો આગચ્છિસ્સતી’’તિ વચનેન અયં વિધિ અવસ્સકાલે એવાતિ સિદ્ધં. ‘‘અન્તોવસ્સે પન કસ્સચિ આગમનાભાવા’’તિ વુત્તં. સચે સો જલપટ્ટને વા થલપટ્ટને વા વસન્તો વસ્સૂપનાયિકાય આસન્નાય ગન્તુકામો સુણાતિ ‘‘અસુકો મહાથેરો આગમિસ્સતી’’તિ, તં ચે આગમેતિ, વટ્ટતિ. આગમેન્તસ્સેવ ચે વસ્સૂપનાયિકદિવસો હોતિ, હોતુ, ગન્તબ્બં તત્થ, યત્થ નિસ્સયદાયકં લભતીતિ. પાતિમોક્ખુદ્દેસકાભાવેન ચે ગન્તું વટ્ટતિ, પગેવ નિસ્સયદાયકાભાવેન. સચે સો ગચ્છન્તો જીવિતન્તરાયં, બ્રહ્મચરિયન્તરાયં વા પસ્સતિ, તત્થેવ વસિતબ્બન્તિ એકે.

૧૨૨. ‘‘નાહં ઉસ્સહામિ થેરસ્સ નામં ગહેતુ’’ન્તિ ઇત્થન્નામો ઇત્થન્નામસ્સ આયસ્મતોતિ લક્ખણતો આહ. ‘‘ગોત્તેનાપી’તિ વચનતો યેન વોહારેન વોહરિયન્તિ, તેન વટ્ટતીતિ સિદ્ધં, તસ્મા ‘કો નામો તે ઉપજ્ઝાયો’તિ પુટ્ઠેનાપિ ગોત્તમેવ નામં કત્વા વત્તબ્બન્તિ સિદ્ધં હોતિ, તસ્મા ચતુબ્બિધેસુ નામેસુ યેન કેનચિ નામેન અનુસ્સાવના કાતબ્બા’’તિ વદન્તિ. એકસ્સ બહૂનિ નામાનિ હોન્તિ, તત્થ એકં નામં ઞત્તિયા, એકં અનુસ્સાવનાય કાતું ન વટ્ટતિ, અત્થતો, બ્યઞ્જનતો ચ અભિન્નાહિ અનુસ્સાવનાહિ ભવિતબ્બન્તિ. કત્થચિ ‘‘આયસ્મતો બુદ્ધરક્ખિતત્થેરસ્સા’’તિ વત્વા કત્થચિ કેવલં ‘‘બુદ્ધરક્ખિતસ્સા’’તિ સાવેતિ, ‘‘સાવનં હાપેતી’’તિ ન વુચ્ચતિ નામસ્સ અહાપિતત્તાતિ એકે. સચે કત્થચિ ‘‘આયસ્મતો બુદ્ધરક્ખિતસ્સા’’તિ વત્વા કત્થચિ ‘‘બુદ્ધરક્ખિતસ્સાયસ્મતો’’તિ સાવેતિ, પાઠાનુરૂપત્તા ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણન્તિપિ એકે. બ્યઞ્જનભેદપ્પસઙ્ગતો અનુસ્સાવને તં ન વટ્ટતીતિ એકે. સચે પન સબ્બટ્ઠાનેપિ તથેવ વદતિ, વટ્ટતિ ભગવતા દિન્નલક્ખણાનુરૂપત્તા. લક્ખણવિરોધતો અઞ્ઞથા ન વટ્ટતીતિ ચે? ન,

પયોગાનુરૂપત્તા. તત્થ તથા, ઇધ અઞ્ઞથા પયોગોતિ ચે? ન, વિપત્તિલક્ખણાનં વિરોધતો. ન સબ્બેન સબ્બં, સાવનાહાપના એવ હિ **પાળિયં** તદત્થવિભાવને આગતાતિ અઞ્ઞપદેસુ સાવનેસુ પરિહારો ન સમ્ભવતિ આચિણ્ણકપ્પવિરોધતો. સોપિ કિંપમાણન્તિ ચે? પમાણં આચરિયુગ્ગહસ્સ પમાણત્તા.

૧૨૩. દ્વે એકાનુસ્સાવનેતિ એત્થ **ગણ્ઠિપદે** તાવ એવં લિખિતં ''એકતો પવત્તઅનુસ્સાવને''. **ઇદં સન્ધાયા**તિ નાનુપજ્ઝાયં એકાચરિયં અનુસ્સાવનકિરિયં સન્ધાય, તઞ્ચ અનુસ્સાવનકિરિયં એકેનુપજ્ઝાયેન નાનાચરિયેહિ અનુજાનામીતિ અત્થો. નાનુપજ્ઝાયેહિ એકેનાચરિયેન ન ત્વેવ અનુજાનામીતિ અત્થોતિ. **પોરાણગણ્ઠિપદે**પિ તથેવ વત્વા ''તિણ્ણં ઉદ્ધં ન કેનચિ આકારેન એકતો વટ્ટતી''તિ વુત્તં, તં યુત્તં, ન હિ સઙ્ઘો સઙ્ઘસ્સ કમ્મં કરોતીતિ આચરિયો. ઇદં પનેત્થ ચિન્તેતબ્બં. કથં? ચત્તારો વા અતિરેકા વા ઉપસમ્પદાપેક્ખા સઙ્ઘવોહારં ન લભન્તિ ભિક્ખુભાવં અપ્પત્તત્તા. કેવલં ભગવતા પરિચ્છિન્દિત્વા ''તયો''તિ વુત્તત્તા તતો ઉદ્ધં ન વટ્ટતીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. **અનુગણ્ઠિપદે**પિ અયમેવત્થો બહુધા વિચારેત્વા વુત્તો. તથા **અન્ધકટ્ઠકથાય**મ્પિ. ન સબ્બત્થ ઇમસ્મિં અત્થવિકપ્પે મતિભેદો અત્થિ. યા પનેસા ઉભો પરિપુણ્ણવીસતિવસ્સા, ઉભિન્નમેકુપજ્ઝાયો, એકાચરિયો, એકા કમ્મવાચા, એકો ઉપસમ્પન્નો, એકો અનુપસમ્પન્નોતિ પરિવારકથા, તં દસ્સેત્વા એકો ચે આચરિયો દ્વિન્નં, તિણ્ણં વા ઉપસમ્પદાપેક્ખાનં એકં કમ્મવાચં એકેનુપજ્ઝાયેન સાવેતિ, વટ્ટતીતિ એકે. તં અયુત્તં, ન હિ સક્કા સિથિલધનિતાદિબ્યઞ્જનલક્ખણસમ્પન્નં તસ્મિં ખણે કમ્મવાચં દસ્સેતું વિમુત્તદોસાદીસુ પતનતો . વિસું વિસું કરણં સન્ધાય ઇદં વુત્તન્તિ દીપનત્થં ''તયો પરિપુણ્ણવીસતિવસ્સા , તિણ્ણમેકુપજ્ઝાયો, એકાચરિયો, એકા કમ્મવાચા, દ્વે ઉપસમ્પન્ના, એકો અનુપસમ્પન્નો''તિ ન વુત્તો. એવઞ્હિ વુત્તે સક્કા તીસુ આકાસટ્ઠમપનેત્વા સીમટ્ઠાનં દ્વિન્નમનુરૂપં કમ્મવાચં દસ્સેતું, તમનિટ્ઠપ્પસઙ્ગં નિવારેતું ''ઉભો''તિ વુત્તં. ''તત્થ પરિપુણ્ણવીસતિવસ્સવચનેન વત્થુસમ્પત્તિ, પરિસાય પધાનત્તા, આચરિયુપજ્ઝાયવચનેન પરિસસમ્પત્તિ, કમ્મવાચાય અનુસ્સાવનસમ્પત્તિ દસ્સિતા, સીમસમ્પત્તિ એવેકા ન દસ્સિતા. તતો વિપત્તિ જાતા કમ્મવાચાનં નાનાક્ખણિકત્તા. એકક્ખણભાવે સતિ ઉભિન્નં સમ્પત્તિ વા સિયા વિપત્તિ વા, ન એકસ્સેવ સમ્પત્તિ એકસ્સ વિપત્તીતિ સમ્ભવતિ વિમુત્તાદિબ્યઞ્જનદોસપ્પસઙ્ગતો''તિ વુત્તં, તં વચનં ઉભોપિ ચેતે સીમગતાવ હોન્તિ, ઉભિન્નં એકતો કમ્મસમ્પત્તિદીપનતો દ્વિન્નં એકતો અનુસ્સાવનં એકેન ઉપજ્ઝાયેન એકેનાચરિયેન વટ્ટતીતિ સાધેતિ. દ્વિન્નં, તિણ્ણઞ્ચ એકતો સસમનુભાસના ચ **પાળિયં**યેવ દસ્સિતા, તઞ્ચ અનુલોમેતિ. **અટ્ઠકથાચરિયેહિ** નાનુઞ્ઞાતં, ન પટિક્ખિત્તં, વિચારેત્વા ગહેતબ્બન્તિ આચરિયો, તં ધમ્મતાય વિરુજ્ઝતિ.

અયઞ્હિ બુદ્ધાનં ધમ્મતા – યદિદં યત્થ યત્થ વચનનાનત્તમત્થિ, તત્થ તત્થ ગરુકેસુ ઠાનેસુ વત્તબ્બયુત્તં વદન્તિ. દૂતેન ઉપસમ્પદાદયો ચેત્થ નિદસ્સનં. યસ્મા ચેત્થ પુબ્બે અનુઞ્ઞાતકમ્મવાચાય નાનત્તં નત્થિ, તસ્મા ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, દ્વે તયો એકાનુસ્સાવને કાતુ''ન્તિ વત્વા ''એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, કાતબ્બો''તિ ન વુત્તં. નાનત્તે સતિપિ તત્થ તત્થ દ્વિન્નં, બહૂનં વા વસેન વુત્તકમ્મવાચાનુસારેન ગહેતબ્બતો અવુત્તન્તિ ચે? ન હિ લહુકેસુ ઠાનેસુ વત્વા ગરુકેસુ અવચનં ધમ્મતાતિ આચરિયો. અઞ્ઞતરસ્મિં પન **ગણ્ઠિપદે** એવં પપઞ્ચિતં **દ્વે એકાનુસ્સાવને**તિ દ્વે એકતો અનુસ્સાવને. ''એકેન'' ઇતિ પાઠો, એકેન આચરિયેનાતિ અત્થો. **પુરિમનયેનેવા**તિ ''એકેન વા દ્વીહિ વા આચરિયેહી''તિ વુત્તનયેન એવ, તસ્મા એકેનાચરિયેન દ્વે વા તયો વા અનુસ્સાવેતબ્બા. ''દ્વીહિ વા તીહિ વા''તિ પાઠો. **નાનાચરિયા નાનુપજ્ઝાયા**તિ એત્થ ''તઞ્ચ ખો એકેન ઉપજ્ઝાયેન, ન ત્વેવ નાનુપજ્ઝાયેના''તિ વુત્તત્તા ન વટ્ટતીતિ ચે? વટ્ટતિ. કથં? એકેન અનુસ્સાવને એકાનુસ્સાવનેતિ વિગ્ગહસ્સ પાકટત્તા લીનમેવ દસ્સેતું ''એકતો અનુસ્સાવને''તિ વિગ્ગહોવ વુત્તો, તસ્મા ઉજુકત્તમેવ સન્ધાય તઞ્ચ ખો એકેન

અનુસ્સાવનં એકાનુસ્સાવનં, એકેન ઉપજ્ઝાયેન અનુજાનામિ, ન ત્વેવ નાનુપજ્ઝાયેનાતિ અત્થો. ઇદં સન્ધાય હિ દ્વિધા વિગ્ગહો, તસ્મા ''નાનાચરિયેહિ નાનુપજ્ઝાયા ન વટ્ટન્તીતિ સિદ્ધમેવા''તિ અઞ્ઞથાપિ વદન્તિ. તઞ્ચ ખો એકેન ઉપજ્ઝાયેન એકસ્સ ઉપજ્ઝાયસ્સ વા વત્તબ્બં અનુસ્સાવનં, ન ત્વેવ નાનુપજ્ઝાયેન અનુજાનામીતિ અત્થો. કિં વુત્તં હોતિ? ''એકો આચરિયો, દ્વે વા તયો વા ઉપસમ્પદાપેક્ખા દ્વિન્નં તિણ્ણં વા ઉપજ્ઝાયાનં ન ત્વેવ અનુજાનામી''તિ કિર વુત્તન્તિ. અપરસ્મિં પન **ગણ્ઠિપદે** ''એકેન અનુસ્સાવનેતિ વિગ્ગહસ્સ પાકટત્તા તં પકાસેતું 'એકેના'તિ વુત્તં. એવં વુત્તે અવસ્સં પણ્ડિતા જાનન્તિ. તંપાકટત્તા ચે જાનન્તિ, એકેનાતિ ઇમિના કિન્તિ ચે? કિઞ્ચાપિ જાનન્તિ, વિવાદો પન હોતિ અલદ્ધલેસત્તા, જાનિતુઞ્ચ ન સક્કા, 'એકેના'તિ વુત્તે પન તં સબ્બં ન હોતીતિ વુત્ત''ન્તિ લિખિતં. એવં એત્થ અનેકે આચરિયા ચ તક્કિકા ચ અનેકધા પપઞ્ચેન્તિ, તં સબ્બં સુટ્ઠુ ઉપપરિક્ખિત્વા ગરુકુલં પયિરુપાસિત્વા વંસાનુગતોવ અત્થો ગહેતબ્બો. ''ન સબ્બત્થ ઇમસ્મિં અત્થવિકપ્પે મતિભેદો અત્થી''તિ વુત્તમેવ.

ઉપસમ્પદાવિધિકથાવણ્ણના

૧૨૫. કુટ્ઠં ગણ્ડોતિ એત્થ કુટ્ઠાદિગ્ગહણેન હત્થચ્છિન્નાદયોપિ ગહિતાવ હોન્તીતિ પોરાણા, તસ્મા ''મનુસ્સોસિ પુરિસોસી''તિ એતેહિ ભબ્બાભબ્બપુગ્ગલપરિવજ્જનં કરોતિ. ''ભુજિસ્સોસિ અણણોસી''તિઆદીહિ પુબ્બે હત્થચ્છિન્નાધિકારે વુત્તઅત્થવિકપ્પેસુ દુતિયં વિકપ્પં ઉપત્થમ્ભેતિ. તત્થ ''અણણોસિ ભુજિસ્સોસી''તિ અનુક્કમેન અવત્વા ઉપ્પટિપાટિયા વચનેન ભુજિસ્સો હોતિ, ન ચ રઞ્ઞો ભત્તવેતનવસેન ભટો. રાજાધીનત્તા પન સો રાજભટપક્ખં ભજતીતિ તબ્બિપક્ખભાવપુચ્છનત્થં **''નસિ રાજભટો''**તિ વુત્તં. અઞ્ઞથા પઞ્ચહિ આબાધેહિ કુટ્ઠાનં ગહણેનેવ સબ્બેસં ગહણે સિદ્ધે ઇતરે ન વત્તબ્બા. અથ વત્તબ્બા, સબ્બેપિ વત્તબ્બા સિયું.

ચત્તારોનિસ્સયાદિકથાવણ્ણના

૧૨૮-૯. ''તાવદેવ છાયા મેતબ્બા''તિઆદિ ''ભિક્ખૂનં પાદે વન્દાપેત્વા''તિ વચનતો થેરાથેરભાવજાનનત્થં વુત્તં. ''ચિરેન અગમાસી''તિ કિર પોરાણપાઠો, ચિરં અકાસીતિ ચત્થિ.

૧૩૦. અનાપત્તિ સમ્ભોગે સંવાસેતિ ઉક્ખિત્તકેન સદ્ધિં સમ્ભોગસંવાસપચ્ચયા પાચિત્તિયાપત્તિ પઞ્ઞત્તા, તતો અનાપત્તીતિ અત્થો. કથં પઞ્ઞાયતીતિ? સંવાસગ્ગહણે. અલજ્જિના સદ્ધિં સમ્ભોગપચ્ચયા આપજ્જિતબ્બં દુક્કટં પન આપજ્જતિ એવ, ન સંવાસપચ્ચયા. ન હિ અલજ્જિના સદ્ધિં સંવાસો પટિક્ખિત્તો. સંવાસો પનેત્થ સહસેય્યપ્પહોનકે આવાસે સહવાસો, ન ''પારાજિકો હોતિ અસંવાસો''તિ એત્થ વુત્તસંવાસો. અયં સંવાસો ઉક્ખિત્તકેન સદ્ધિં ન વટ્ટતિ. અલજ્જિના સદ્ધિં એકચ્ચો વટ્ટતિ. ધમ્મસમ્ભોગવિનિમુત્તોવેતરો . ઇદં પન ''ઉક્ખિત્તકો વિબ્ભમી''તિઆદિસુત્તં ઇમસ્મિં ઉપસમ્પાદેતબ્બાનુપસમ્પાદેતબ્બદીપનસામઞ્ઞતો વુત્તં. કિઞ્ચ ભિય્યો પટિપત્તિક્કમતોવ આપત્તિતો સુદ્ધિ હોતિ, ન વિબ્ભમેન, તસ્મા ઉપસમ્પન્નો ભિક્ખુ અન્તમસો દુબ્ભાસિતમ્પિ આપજ્જિત્વા અપરભાગે વિબ્ભમિત્વા આગતો ઉપસમ્પજ્જતિ, તં આપત્તિં દેસેત્વાવ સુજ્ઝતિ, ન અઞ્ઞથાતિ ઉપસમ્પન્નસ્સ સુદ્ધિક્કમદસ્સનત્થં. અસાધારણાપત્તિયા અદસ્સનપચ્ચયા ઉક્ખિત્તકસ્સ લિઙ્ગપરિવત્તનેન આપત્તિતો વુટ્ઠિતસ્સ પુન ચે પકતિલિઙ્ગમેવુપ્પજ્જતિ, નાનાસંવાસકતાવ, વિબ્ભમિત્વા આગતેપિ યથાવુત્તનયેનેવ ઉપસમ્પાદેત્વા ન વુટ્ઠિતત્તાતિ ચે? ન લિઙ્ગન્તરપાતુભાવા. ન વિબ્ભમેન કમ્માસુજ્ઝનતો. ન કમ્માસુજ્ઝને પુન ઉપસમ્પદાકમ્મવિપત્તિપ્પસઙ્ગતો. ન ચ કમ્મવિપત્તિ, ન ચ કમ્મપટિપ્પસ્સદ્ધિ. વિબ્ભમેન ચ અનુપસમ્પન્નો

નાનાસંવાસકભાવેન કમ્મં કોપેતિ ધમ્મિસ્સરેન આહચ્ચ ભાસિતત્તા. તેનેવ ''પસ્સિસ્સસી''તિ અનાગતવચનં કતં. તાદિસો પન ગહટ્ઠો નિક્ખિત્તવત્તપારિવાસિકો વિય પકતત્તભૂમિયં વિબ્ભમાદિના અનુપસમ્પન્નપકતિયંયેવ તિટ્ઠતીતિ ઇમસ્સ સબ્બસ્સપિ અત્થવિકપ્પસ્સ દસ્સનત્થમિદં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. પુબ્બે વુત્તપ્પકારો પન પરિવત્તિતલિઙ્ગો હુત્વા પુન પકતિલિઙ્ગે ઠિતઉક્ખિત્તકો પુન પુચ્છિતબ્બો ''પસ્સસી''તિ. ''આમ પસ્સામી''તિ વદન્તો ઓસારેતબ્બો. ''દેસેહી''તિ ન વત્તબ્બો લિઙ્ગપરિવત્તનેન વુટ્ઠિતત્તા. તપ્પટિકમ્મો ઉક્ખિત્તકો પુચ્છિતબ્બો ''પટિકમ્મં કિં તે કત''ન્તિ, ''આમ કત''ન્તિ વદન્તો ઓસારેતબ્બો. ''કત્તબ્બં મે પટિકમ્મં ન હોતી''તિ વદન્તો ન ઓસારેતબ્બોતિ એકે. અસાધારણાપત્તિમ્હિ ઇદં વિધાનં, ન સાધારણાય. તત્થ ઉક્ખિત્તકો લિઙ્ગપરિવત્તનેનેવ પટિપ્પસ્સદ્ધકમ્મોતિ એકે. વિચારેત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બન્તિ આચરિયો. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ''અલજ્જિપરિભોગો સહત્થદાનાદિવસેન પરિચ્છિન્દિતબ્બો, 'સારણીયધમ્મપૂરકાદયો દસ્સેત્વા અલજ્જિસ્સ સહત્થા દાતું વટ્ટતી'તિ વદન્તાનં વાદો પટિસેધેતબ્બો. કથં? ઉક્ખિત્તકસ્સ સહત્થા દાતું ન વટ્ટતીતિ વિનિચ્છયાનુસારેન. દાપેતું પન વટ્ટતેવાતિ ચ. કિઞ્ચાપિ અલજ્જિપરિભોગવસેન દુક્કટં, અથ ખો અયં અલજ્જી ન હોતિ, તસ્મા સબ્બાકારેન નિરાપત્તિતં સન્ધાય 'અનાપત્તિ સમ્ભોગે સંવાસે'તિ વુત્તં. કથં પઞ્ઞાયતીતિ? વિઞ્ઞેય્યો અત્થતો ઉચ્છુરસકસટાનં સત્તાહકાલિકયાવજીવિકત્તા 'વટ્ટતિ વિકાલે ઉચ્છું ખાદિતુ'ન્તિ સઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા તં ખાદિત્વા તપ્પચ્ચયા પાચિત્તિયં ન પસ્સતિ, વટ્ટતીતિ તથાસઞ્ઞિતાય. યો વા પન આપત્તિં આપન્નભાવં પટિજાનિત્વા 'ન પટિકરોમી'તિ અભિનિવિસતિ, ઇમે દ્વે –

> 'સઞ્ચિચ્ચ આપત્તિં આપજ્જતિ, આપત્તિં પરિગૂહતિ;
> અગતિગમનઞ્ચ ગચ્છતિ, એદિસો વુચ્ચતિ અલજ્જીપુગ્ગલો'તિ. (પરિ॰ ૩૫૯) –

વુત્તલક્ખણે અપતનતો અલજ્જિનો ન હોન્તિ, તસ્મા 'યો આપત્તિદેસનપટિકમ્માનિ ન કરોતિ, તેન સદ્ધિં સમ્ભોગાદિકરણે અનાપત્તી'તિ વિસેસેત્વા વુત્તવચનેન, ઇતરેનપિ સદ્ધિં કિઞ્ચાપિ રૂપિયસંવોહારો ન હોતિ, અથ ખો કયવિક્કયેન આપત્તિ હોતિયેવાતિ નયો દિન્નો હોતિ, પચ્છિહિ સદ્ધિં સબ્બથાપિ અનાપત્તીતિ નયો ચ. એવં સાપત્તિટ્ઠાનેસુ વિસેસેત્વા ચ વચનતો ઇધ તથા અવુત્તત્તા તેન સહ અલજ્જિપરિભોગો નત્થિ. ભજાપિયમાનો પન અલજ્જિપક્ખં ભજતીતિ ઇમિનાપિ ઉપાયેન સબ્બત્થ તં તં સંસન્દિત્વા અત્થો પરિયેસિતબ્બોતિ અપરે. આચરિયા પન એવં ન વદન્તી''તિ વુત્તં. ''સચાહં ન પસ્સિસ્સામીતિ વદતિ, ન પબ્બાજેતબ્બો''તિ વુત્તત્તા પુબ્બે આપન્નાપત્તિયો ઉપ્પબ્બજિતસ્સાપિ ન પટિપ્પસ્સમ્ભન્તીતિ સિદ્ધં, તેનેવ આચરિયા આપત્તિં દેસાપેત્વાવ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં કારાપેન્તીતિ ચ અનાપત્તિ સમ્ભોગે સંવાસેતિ ઇદં પુબ્બે આપન્નં સન્તિં એવ આપત્તિં ન પસ્સતીતિ આસઙ્કિતબ્બો. સા પટિપ્પસ્સદ્ધાતિ ઞાપનત્થં વુત્તન્તિ ચ એકે. ''**પસ્સિસ્સસી**''તિ ગહટ્ઠત્તા દેસેતું ન વટ્ટતીતિ અનાગતવસેન વુત્તં. ''**ઉપસમ્પાદેત્વા પસ્સિસ્સસી**''તિ પરિવાસાદિના કત્તબ્બસ્સ અત્થિભાવેન ''પસ્સસી''તિ અવત્વા અનાગતવસેન વુત્તં, **ઓસારેત્વા**તિ અબ્ભાનવસેન. તત્થ પુન કાતબ્બસ્સ અભાવા ''પસ્સસી''તિ વુત્તં. ઇદં સબ્બં સબ્બત્થ પટિજાનનં સન્ધાય વુત્તં. એકત્રાપિ પુન ન પટિજાનાતિ, એતેન સહ તસ્સા આપત્તિયા અનુરૂપેન સંવાસો ન કાતબ્બો, અલજ્જિભાવેનાતિ વુત્તં હોતિ. **દિટ્ઠિયા**તિઆદીસુ ઓસારણં નામ સમાનકમ્માદિના કરણન્તિ અત્થો. **અનાપત્તિ સમ્ભોગે**તિ ઉક્ખિત્તકેન સમ્ભોગે અનાપત્તિ. કસ્મા? ઉક્ખિત્તકકમ્મસ્સ ગહટ્ઠભાવેન પટિપ્પસ્સદ્ધત્તા, તેનેવ ''અલબ્ભમાનાય સામગ્ગિયા''તિ વુત્તં. ઇદાનિ ભિક્ખુભાવે કત્તબ્બતોતિ કેચિ. દ્વીસુપિ વારેસુ કમ્મપટિપ્પસ્સદ્ધિવિધાનં તેયેવ જાનન્તિ, તસ્મા સબ્બવારેસુ યુત્તમયુત્તઞ્ચ સુટ્ઠુ સલ્લક્ખેત્વા કથેતબ્બં.

યો ખન્ધકં પબ્બજ્જનામધેય્યં,
નાનાનયં સાસનમૂલભૂતં;
ઞત્વા પકાસેતિ પરસ્સ સમ્મા,
તસ્સાધિપચ્ચં મુનિસાસનસ્મિન્તિ.

મહાખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉપોસથક્ખન્ધકવણ્ણના

સન્નિપાતાનુજાનનાદિકથાવણ્ણના

૧૩૨-૩. તેન સમયેનાતિ અત્તનો ઓવાદપાતિમોક્ખુદ્દેસે ધુરં નિક્ખિપિત્વા ભિક્ખૂનંયેવ વિસું ઉપોસથકરણં અનુજાનિત્વા ઠિતસમયેન. કો પન સોતિ? મજ્ઝિમબોધિયં પાતિમોક્ખુદ્દેસપ્પહોનકસિક્ખાપદાનં પરિનિટ્ઠાનકાલો. તેનેવાહ ''તાનિ નેસં પાતિમોક્ખુદ્દેસં અનુજાનેય્ય''ન્તિ. ''**એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ઉદ્દિસિતબ્બ**''ન્તિ નિદાનુદ્દેસં પઞ્ઞાપેતુકામતાય ચ સિક્ખાપદાનં ઉદ્દેસપરિચ્છેદનિદસ્સનત્થઞ્ચ વુત્તં. અઞ્ઞથા ''એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ઇમં સિક્ખાપદં ઉદ્દિસેય્યાથા''તિ સબ્બસિક્ખાપદાનં ઉદ્દિસિતબ્બક્કમસ્સ દસ્સિતત્તા ઇદાનિ ''એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, ઉદ્દિસિતબ્બ''ન્તિ ઇદં નિરત્થકં આપજ્જતિ, ઇદઞ્ચ સબ્બસઙ્ઘુપોસથં સન્ધાય વુત્તં.

૧૩૪. ''યંનૂન અય્યાપિ…પે॰… સન્નિપતેય્યુ''ન્તિ બહૂનં અધિકારપ્પવત્તિ. તત્રાપિ વિનયં આગમ્મ વુત્તો ભિક્ખુ સામિ, ન કેવલં સઙ્ઘત્થેરોતિ દસ્સનત્થં, સઙ્ઘસ્સ ગારવયુત્તવચનારહતાદસ્સનત્થઞ્ચ ''**સુણાતુ મે, ભન્તે**''તિ આહ. તત્થ સયં ચે થેરો, ભિક્ખું સન્ધાય ''આવુસો''તિ વત્તું યુજ્જતિ. કથં પઞ્ઞાયતિ? બુદ્ધકાલે સઙ્ઘત્થેરો અબ્યત્તો નામ દુલ્લભો. સબ્બકમ્મવાચાય પયોગનિદસ્સને ચ ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો'' ઇચ્ચેવ ભગવા દસ્સેતીતિ ચે? એવમેતં તથા દસ્સનતો. સઙ્ઘં ઉપાદાય સઙ્ઘત્થેરેનાપિ ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો''તિ વત્તબ્બં, ભિક્ખું ઉપાદાય ''આવુસો''તિ મહાકસ્સપસ્સ કમ્મવાચાય પયોગદસ્સનતો, પારિસુદ્ધિઉપોસથે ચ થેરેન ભિક્ખુના ''પરિસુદ્ધો અહં, આવુસો''તિ પયોગદસ્સનતો ચ. ''**યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લ**''ન્તિ પરતો પઞ્ઞાપેતબ્બે ઉપોસથકરણન્તરાયે સન્ધાયાહ. ઉપોસથસ્સ બહુવિધત્તા સરૂપતો વત્તું ''**પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસેય્યા**''તિ આહ. એત્તાવતા ઞત્તિં નિટ્ઠપેસિ. ઞત્તિદુતિયકમ્મતો એવ હિ ઉપોસથકમ્મં. ન, તતિયાનુસ્સાવનસમ્ભવતોતિ ચે? ન, અઞ્ઞેહિ ઞત્તિચતુત્થકમ્મેહિ અસદિસત્તા. ન હિ એત્થ ચતુક્ખત્તું ''સુણાતુ મે''તિ આરભીયતીતિ. અઞ્ઞેહિ ઞત્તિદુતિયેહિ અસદિસત્તા ઞત્તિદુતિયમ્પિ માહોતૂતિ ચે? ન, ઞત્તિદુતિયકમ્મસ્સ અઞ્ઞથાપિ કત્તબ્બતો. તથા હિ ઞત્તિદુતિયકમ્મં એકચ્ચં અપલોકનવસેનપિ કાતું વટ્ટતિ, ન અઞ્ઞં અઞ્ઞથા કાતું વટ્ટતિ. કથં પઞ્ઞાયતીતિ? ઇદમેવ ઉપોસથકમ્મં ઞાપકં.

''કિં સઙ્ઘસ્સ પુબ્બકિચ્ચ''ન્તિ ઇદં ન ઞત્તિં નિટ્ઠપેત્વા વત્તબ્બં, તઞ્હિ ઞત્તિતો પુરેતરમેવ કરીયતીતિ. તસ્મા ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, કિં સઙ્ઘસ્સ પુબ્બકિચ્ચં, યદિ સઙ્ઘસ્સા''તિ વત્તબ્બં સિયાતિ? તથાપિ ન વત્તબ્બં, ન હિ તં ઞત્તિયા અન્તોકરીયતીતિ. યદિ એવં સબ્બત્થ ન વત્તબ્બં પયોજનાભાવાતિ ચે? ન, યથાગતટ્ઠાનેયેવ વત્તબ્બતો, પરપદાપેક્ખતાયાતિ વુત્તં હોતિ. ઇદં પુબ્બકિચ્ચં અકત્વા ઉપોસથં કરોન્તો સઙ્ઘો, પુગ્ગલો વા ઠપનક્ખેત્તાતિક્કમે આપજ્જતિ. ન હિ તસ્મિં ખેત્તે અતિક્કન્તે સમ્મજ્જનાસનોદકપદીપકરણે આપત્તિમોક્ખો હોતિ. ઉપોસથકમ્મતો પુબ્બે કત્તબ્બકિચ્ચાકરણપચ્ચયત્તા તસ્સા આપત્તિયા, ન સા કમ્મપરિયોસાનાપેક્ખા

એત્થાગતસમ્પજાનમુસાવાદાપત્તિ વિય, તસ્મા પાતિમોક્ખુદ્દેસકો ભિક્ખુ ''પારિસુદ્ધિં આયસ્મન્તો આરોચેથા''તિ વત્તુકામો પઠમંયેવ પરિસુદ્ધાપરિસુદ્ધપચ્ચયં પુબ્બકિચ્ચં સરાપેતિ. તસ્મિં કતં પરિસુદ્ધપચ્ચયો હોતિ, અકતં અપરિસુદ્ધપચ્ચયો, તેનેવ ઉભયાપેક્ખાધિપ્પાયેન ''કતં ન કત''ન્તિ અવત્વા ''**કિં સઙ્ઘસ્સ પુબ્બકિચ્ચ**'' મિચ્ચેવાહ. તત્થ અકતપક્ખે તાવ પારિસુદ્ધિઆરોચનક્કમનિદસ્સનત્થં પરતો ''યસ્સ સિયા આપત્તિ, સો આવિ કરેય્યા''તિ ચ, કતપક્ખે ''અસન્તિયા આપત્તિયા તુણ્હી ભવિતબ્બ''ન્તિ ચ વક્ખતિ.

પારિસુદ્ધિં આયસ્મન્તો આરોચેથ. કિંકારણા? યસ્મા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિસ્સામિ. એત્થ ચ ''ઉદ્દિસામી''તિ વત્તમાનકાલં અપરામસિત્વા ''ઉદ્દિસિસ્સામી''તિ અનાગતકાલપરામસનેન ત્વાયં ''દાનિ નેસં પાતિમોક્ખુદ્દેસં અનુજાનેય્ય''ન્તિ (મહાવ॰ ૧૫૦) એત્થ વુત્તપાતિમોક્ખુદ્દેસો, તં સન્ધાય ''પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિસ્સામી''તિ વુત્તન્તિ એકે. યસ્મા ''પઞ્ચિમે, ભિક્ખવે, પાતિમોક્ખુદ્દેસા''તિ વુત્તં, તસ્મા વત્તમાનસ્સ નિદાનુદ્દેસસઙ્ખાતસ્સ પાતિમોક્ખસ્સ યદેતં અન્તે ''કચ્ચિત્થ પરિસુદ્ધા''તિઆદિકં યાવતતિયાનુસ્સાવનં, તસ્સેવ આપત્તિખેત્તત્તા, અવયવેપિ અવયવીવોહારસમ્ભવતો ચ ઇધ આપત્તિખેત્તમેવ સન્ધાય ''**પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિસ્સામી**''તિ વુત્તં. એવઞ્હિ વુત્તે યસ્મા પરતો આપત્તિખેત્તં આગમિસ્સતિ, તસ્મા આપત્તિભીરુકા તુમ્હે સબ્બેવ પઠમમેવ પારિસુદ્ધિં આરોચેથાતિ અયમત્થો સમ્ભવતિ. વત્તમાનકાલવસેન વુત્તે ''પારિસુદ્ધિં આયસ્મન્તો આરોચેથા''તિ વચનમેવ ન સમ્ભવતિ તદારોચનસ્સ પઠમં ઇચ્છિતબ્બત્તા, પગેવ તસ્સ કરણાભાવેન ''પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિસ્સામી''તિ વચનં. અયં નયો સન્તિયા આપત્તિયા આરોચને યુજ્જતિ, ન તુણ્હીભાવે, અકમ્મપરિયોસાના તુણ્હીભાવપ્પત્તિતો, એવં સન્તેપિ તસ્મિં યુજ્જતેવ. પાતિમોક્ખુદ્દેસકો હિ અઞ્ઞમઞ્ઞં આપત્તિઆવિકરણં અકત્વા તુણ્હીભૂતે ભિક્ખૂ પસ્સિત્વા તેનેવ તુણ્હીભાવેન આરોચિતપારિસુદ્ધિકો હુત્વા ''સુણાતુ મે, ભન્તે''તિ પાતિમોક્ખુદ્દેસં આરભિ.

એત્થાહ – પઠમં ''સઙ્ઘો ઉપોસથં કરેય્ય, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસેય્યા''તિ વુત્તત્તા ઇધાપિ ''સઙ્ઘો ઉપોસથં કરિસ્સતિ, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિસ્સતી''તિ વત્તબ્બં, અથ ''પુગ્ગલસ્સ ઉદ્દેસા''તિ લક્ખણત્તા યથારુતમેવ વત્તબ્બં, તથાપિ ''ઉપોસથં કરિસ્સામિ, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિસ્સામી''તિ વત્તબ્બન્તિ? ન વત્તબ્બં લક્ખણવિરોધતો, અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો ચ. પુગ્ગલસ્સ ઉદ્દેસા એવ હિ સઙ્ઘસ્સ ઉપોસથો કતો હોતિ, ન પુગ્ગલસ્સ ઉપોસથકરણેન. તઞ્ચ સોવ કરિસ્સતિ, ન સઙ્ઘોતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગોવ આપજ્જતિ. ''સુણાથા''તિ વુત્તે અચિત્તસામગ્ગિપ્પસઙ્ગભયા ''**સુણોમા**''તિ વુત્તં. ''સુણિસ્સામા''તિ વત્તબ્બં ''ઉદ્દિસિસ્સામી''તિ વુત્તત્તાતિ ચે? ન વત્તબ્બં, આપત્તિખેત્તદસ્સનાધિપ્પાયનિરપેક્ખતાય ''સુણોમ'' ઇચ્ચેવ વત્તબ્બં. એકપદેનેવ હિસ્સ તદધિપ્પાયો અતિક્કન્તોતિ. યદિ એવં કિમત્થં તં સબ્બેહેવ આરદ્ધન્તિ ચે? ''ઉદ્દિસિસ્સામી''તિ ઇમિના અસાધારણવચનેન આપન્નસ્સ અચિત્તસામગ્ગિપ્પસઙ્ગનિવારણત્થં. **સરમાનેના**તિ ઇમિના ચસ્સ સમ્પજાનમુસાવાદસ્સ સચિત્તકતં દસ્સેતિ. **અન્તરાયિકો ધમ્મો વુત્તો ભગવતા**તિ એવં અકિરિયસમુટ્ઠાનસ્સાપિ એવં પરિત્તકસ્સ ઇમસ્સ મુસાવાદસ્સ મહાદીનવતં દસ્સેતિ. **વિસુદ્ધાપેક્ખેના**તિ સાવસેસં આપત્તિં ઉપાદાય અનાપત્તિભાવસઙ્ખાતં અનવસેસઞ્ચ ઉપાદાય ગિહિભાવસઙ્ખાતં વિસુદ્ધિં ઇચ્છન્તેન કસ્મા આવિ કાતબ્બા? અન્તરાયભાવાનુપગમનેન ફાસુવિહારપચ્ચયત્તા. ઇધ ''અજ્જુપોસથો પન્નરસો''તિ ન વુત્તં પરતો દિવસનિયમસ્સ કત્તુકામતાધિપ્પાયેન અવુત્તત્તા. એવં પન તે ભિક્ખૂ સબ્બદિવસેસુ ઉદ્દિસિંસુ.

૧૩૫. ''**આદિમેત**''ન્તિ સીલપાતિમોક્ખમેવ વુત્તં, કિઞ્ચાપિ ગન્થપાતિમોક્ખો અધિપ્પેતો. ''**પઞ્ચન્નં વા**''તિ માતિકાયં વુત્તાનં વસેન વુત્તં. **અનજ્ઝાપન્નો વા**તિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાનદેસના. **પોરાણગણ્ઠિપદે** પન '''ઉપોસથં કરેય્યા'તિ એત્તાવતા ઞત્તિ હોતિ. યાવતતિયાનુસ્સાવના નામ 'યસ્સ સિયા આપત્તી'તિઆદિવચનત્તયં, અન્તે 'દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ પુચ્છામી'તિ ઇદઞ્ચાતિ દુવિધં. તત્થ પઠમં આપત્તિં સરિત્વા નિસિન્નસ્સ, દુતિયં અસરન્તસ્સ

સારણત્થ''ન્તિ વુત્તં. ''**વચીદ્વારે**''તિ પાકટવસેન ઉજુકમેવ વુત્તં. કિઞ્ચાપિ કાયવિઞ્ઞત્તિયાપિ કરીયતિ, કાયકમ્માભાવા પન વચીવિઞ્ઞત્તિયાયેવ આવિ કાતબ્બા. ''સઙ્ઘમજ્ઝે વા''તિઆદિ લક્ખણવચનં કિર. સઙ્ઘુપોસથકરણત્થં સઙ્ઘમજ્ઝે ચે નિસિન્નો, તસ્મિં સઙ્ઘમજ્ઝે. ગણુપોસથકરણત્થઞ્ચે ગણમજ્ઝે નિસિન્નો, તસ્મિં ગણમજ્ઝે. એકસ્સેવ સન્તિકે ચે પારિસુદ્ધિઉપોસથં કત્તુકામો, તસ્મિં એકપુગ્ગલે આવિ કાતબ્બાતિ, ''એતેન ન કેવલં સઙ્ઘમજ્ઝે એવાયં મુસાવાદો સમ્ભવતિ, અથ ખો એત્થ વુત્તલક્ખણેન અસતિપિ 'પારિસુદ્ધિં આયસ્મન્તો આરોચેથા'તિઆદિવિધાને ગણુપોસથેપિ સાપત્તિકો હુત્વા ઉપોસથં કત્તુકામો અનારોચેત્વા તુણ્હીભૂતોવ કરોતિ ચે, સમ્પજાનમુસાવાદાપત્તિં આપજ્જતીતિ ઇમસ્સત્થસ્સ આવિકરણતો લક્ખણવચનં કિરેત''ન્તિ વદન્તિ તક્કિકા. અઞ્ઞથા ''ગણમજ્ઝેવા''તિ ન વુત્તન્તિ તેસં અધિપ્પાયો. આરોચનાધિપ્પાયવસેન વુત્તન્તિ નો તક્કોતિ આચરિયો. આરોચેન્તો હિ સઙ્ઘસ્સ આરોચેમીતિ અધિપ્પાયેન આવિ કરોન્તો સઙ્ઘમજ્ઝે આવિ કરોતિ નામ. અત્તનો ઉભતોપસ્સે નિસિન્નાનં આરોચેન્તો ગણમજ્ઝે. એકસ્સેવારોચેસ્સામિ સભાગસ્સાતિ અધિપ્પાયેન આરોચેન્તો એકપુગ્ગલે આરોચેતિ નામ. પુબ્બે વિભત્તપદસ્સ પુન વિભજનં અત્થવિસેસાભાવદીપનત્થન્તિ વેદિતબ્બં.

૧૩૬-૭. ''**ન, ભિક્ખવે, દેવસિકં...પે૦... દુક્કટસ્સા**''તિ વત્વા ''**અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઉપોસથે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિતુ**''ન્તિ ઇદં અનુપોસથે એવ તં દુક્કટં , ઉપોસથે પન દેવસિકમ્પિ વટ્ટતીતિ દીપેતિ, તસ્મા તે ભિક્ખૂ ચાતુદ્દસિયં ઉદ્દિસિત્વાપિ પન્નરસિયં ઉદ્દિસિંસુ, તેનાહ ''**સકિં પક્ખસ્સા**''તિ. તત્થ પુરિમેન સામગ્ગીદિવસો ઉપોસથદિવસો એવાતિ દીપેતિ. ઉભયેન અટ્ઠમિં પટિક્ખિપિત્વા દેવસિકં પટિક્ખેપસ્સ અતિપ્પસઙ્ગં નિવારેતિ. કિં વુત્તં હોતિ? ભિન્નો ચે સઙ્ઘો પાટિપદદિવસે સમગ્ગો હોતિ, તસ્મિં દિવસે સામગ્ગીઉપોસથં કરોન્તો ઉભયમ્પિ દુક્કટં આપજ્જન્તો ઉભયેન એકીભૂતેન નિવારિતો હોતીતિ વુત્તં હોતિ. અઞ્ઞથા સામગ્ગીઉપોસથો ન દેવસિકો. ચે, અહોરત્તં કાતબ્બો. તસ્મિઞ્ચ પક્ખે પકતિઉપોસથો ન દેવસિકો. ચે, અહોરત્તં કાતબ્બો. તસ્મિઞ્ચ પક્ખે પકતિઉપોસથો અનુદ્દિટ્ઠો. ચે હોતિ, સામગ્ગીઉપોસથો કાતબ્બોતિ આપજ્જતિ. ન અપવાદનયેન ગહેતબ્બત્તાતિ ચે? ન, અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો. કિં વુત્તં હોતિ? સામગ્ગીદિવસે સામગ્ગીઉપોસથં કત્વા પુન તસ્મિં પક્ખે પકતિઉપોસથદિવસે સમ્પત્તે પકતિઉપોસથો ન કાતબ્બોતિ. અપવાદોતિ. અપવાદિતબ્બટ્ઠાનતો અઞ્ઞત્થ ઉસ્સગ્ગવિધાનં નિવારેતિ.

કિત્તાવતા નુ ખો સામગ્ગીતિ એત્થાયમધિપ્પાયો – સામગ્ગી નામેસા સભાગાનં સન્નિપાતો. સભાગા ચ નામ યત્તકા સહધમ્મિકા, તે સબ્બેપિ હોન્તિ, ઉદાહુ આવાસસભાગતાય સભાગા નામ હોન્તીતિ. તત્થ યદિ સહધમ્મિકાનં સામગ્ગી સામગ્ગી નામ, સબ્બેસં પુથુવિભત્તાનં સામગ્ગી ઇચ્છિતબ્બા. અથાવસથવસેન, એકાવાસસભાગાનન્તિ વુત્તં હોતિ. અઞ્ઞથા એકાવાસે સામગ્ગીતિ આપજ્જતિ. **મા નો અગમાસી**તિ અગતો મા હોતિ.

સીમાનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૩૮. એકાવાસગતાનં વસેન સામગ્ગિં પટિક્ખિપિત્વા એકસીમગતાનં વસેન અનુજાનિતુકામો ભગવા ''**અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સીમં સમ્મન્નિતુ**''ન્તિ આહ. અથ આવાસપરિચ્છેદં વત્તુકામો ભવેય્ય. એત્તાવતા એકાવાસો યાવતા એકાસીમા. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સીમં સમ્મન્નિતુ''ન્તિ વદેય્ય. તસ્મા ન ઇધ અનુઞ્ઞાતબદ્ધસીમાવસેન એકાવાસપરિચ્છેદો હોતિ, ઉપચારસીમાવસેનેવ હોતીતિ વેદિતબ્બં. કથં જાનિતબ્બન્તિ ચે? પાળિતોવ, યથાહ ''તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા ઉપનન્દો સક્યપુત્તો એકો દ્વીસુ આવાસેસુ વસ્સં વસિ...

પે॰… એકાધિપ્પાય’’ન્તિ (મહાવ॰ ૩૬૪). અઞ્ઞથા વસ્સચ્છેદોતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગોવ, કથં? એકાવાસવસેનેવ ચે સામગ્ગી, બહુઆવાસઅનાવાસેસુ ન સમ્ભવેય્ય. તતો સો તં આવાસં ગચ્છન્તો બહિદ્ધા ઉપોસથં કરોતિ. ‘‘ન, ભિક્ખવે, તદહુપોસથે સભિક્ખુકો અનાવાસો ગન્તબ્બો’’તિઆદિ (મહાવ॰ ૧૮૧)-પાળિવિરોધો સતિપિ સઙ્ઘે અનાવાસે ઉપોસથસ્સ અકત્તબ્બતો. અનાવાસેપિ ચે સામગ્ગી લબ્ભતિ, ‘‘એત્તાવતા સામગ્ગી, યાવતા એકાવાસો’’તિ ન વત્તબ્બં, તસ્મા સબ્બથા પુરિમનયો પચ્છિમેનેવ પટિક્ખિત્તોતિ કત્વા નાનાવાસવસેનપિ સામગ્ગીતિ વેદિતબ્બં. ‘‘તં કમ્મં કરોમાતિ વત્વા ન અકંસૂ’તિઆદીસુ વિય અનાગતમ્પિ અપેક્ખતિ, તસ્મા ‘કરોમા’તિ વુત્તે ન વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. ‘‘સીમં અસોધેત્વાપિ નિમિત્તં કિત્તેતું વટ્ટતી’’તિ લિખિતં. હેટ્ઠિમકોટિયા અટ્ઠમરતનુબ્બેધો **હત્થિપ્પમાણો**. **સચે એકો બદ્ધો હોતિ, ન કાતબ્બો**તિ એત્થ ‘‘ચતૂસુ દિસાસુ ચતુન્નં પબ્બતકૂટાનં હેટ્ઠા પિટ્ઠિપાસાણસદિસે પાસાણે ઠિતત્તા એકાબદ્ધભાવે સતિપિ પથવિતો ઉદ્ધં તેસં સમ્બન્ધે અસતિ હેટ્ઠા પથવિગતસમ્બન્ધમત્તે અબ્બોહારિકં કત્વા કિત્તેતું વટ્ટતિ. તેનેવ ‘પિટ્ઠિપાસાણો અતિમહન્તોપિ પાસાણસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતી’તિ વુત્તં. પથવિતો હેટ્ઠા તસ્સ મહન્તભાવે ગય્હમાને પબ્બતમેવ હોતી’’તિ **અનુગણ્ઠિપદે** વુત્તં. ‘‘ચિનિત્વા કતપંસુપુઞ્જે તિણગુમ્બરુક્ખા ચે જાયન્તિ, પબ્બતો હોતીતિ **ધમ્મસિરિત્થેરો**. નેવાતિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**’’તિ વુત્તં.

પાસાણોતિ ‘‘સુધામયપાસાણોપિ વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. વીમંસિતબ્બં ઇટ્ઠકાય પટિક્ખિત્તત્તા. **દ્વત્તિંસપલગુળપિણ્ડપ્પમાણો** તુલતાય, ન તુલગણનાય. **સોપી**તિ ખાણુકો વિય ઉટ્ઠિતપાસાણો.

ચતુપઞ્ચરુક્ખનિમિત્તમત્તમ્પીતિ એકચ્ચેસુ નિમિત્તસદ્દો નત્થિ. એત્થ તયો ચે સારરુક્ખા હોન્તિ, દ્વે અસારરુક્ખા, સારરુક્ખાનં બહુત્તં ઇચ્છિતબ્બં. ‘‘સુસાનમ્પિ ઇધ ‘વનમેવા’તિ સઙ્ખ્યં ગચ્છતિ સયંજાતત્તા’’તિ વુત્તં. કેચિ પન ‘‘ચતૂસુ દ્વે અન્તોસારા ચે, વટ્ટતિ. અન્તોસારા અધિકા, સમા વા, વટ્ટતિ. તસ્મા બહૂસુપિ દ્વે ચે અન્તોસારા અત્થિ, વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ.

પરભાગેતિ એત્થ ‘‘એતેહિ બદ્ધટ્ઠાનતો ગતત્તા વટ્ટતિ. તથા દીઘમગ્ગોપિ ગહિતટ્ઠાનતો ગતટ્ઠાનસ્સ અઞ્ઞત્તા’’તિ વદન્તિ.

અન્વદ્ધમાસન્તિ એત્થ ‘‘અનુબદ્ધો અદ્ધમાસો, અદ્ધમાસસ્સ વા અનૂ’’તિ લિખિતં. ‘‘અન્તરવાસકો તેમિયતી’’તિ વુત્તત્તા તત્તકપ્પમાણઉદકેયેવ કાતું વટ્ટતીતિ કેચિ. **તેમિયતી**તિ ઇમિના હેટ્ઠિમકોટિયા નદિલક્ખણં વુત્તં. એવરૂપાય નદિયા યસ્મિં ઠાને ચત્તારો માસે અપ્પં વા બહું વા ઉદકં અજ્ઝોત્થરિત્વા પવત્તતિ, તસ્મિં ઠાને અપ્પોદકેપિ ઠત્વા કાતું વટ્ટતીતિ એકે. ‘‘પવત્તનટ્ઠાને નદિનિમિત્ત’ન્તિ વુત્તત્તા સેતુતો પરતો તત્તકં ઉદકં યદિ પવત્તતિ, નદી એવા’’તિ વદન્તિ.

જાતસ્સરાદીસુ ઠિતોદકં જાતસ્સરાદિપદેસેન અનન્તરિકમ્પિ નિમિત્તં કાતું વટ્ટતિ નદિપારસીમાય નિમિત્તં વિય. સચે સો પદેસો કાલન્તરેન ગામખેત્તભાવં પાપુણાતિ, તત્થ અઞ્ઞં સીમં સમ્મન્નિતું વટ્ટતિ. **ઉક્ખેપિમ**ન્તિ ઉદ્ધરિત્વા ગહેતબ્બકં.

અબદ્ધસીમવિહારાનં સીમાય ઉપચારં ઠપેત્વાતિ ‘‘આયતિં સમ્મન્નિતબ્બાય ઓકાસં ઠપેત્વા’’તિ લિખિતં. **અન્તોનિમિત્તગતેહિ પના**તિ ‘‘એકસ્સ ઉપટ્ઠં અન્તોકત્તુકામતાય સતિ સબ્બેસં આગમને પયોજનં નત્થીતિ કત્વા ‘અન્તોનિમિત્તગતેહી’તિ વુત્તં, તઞ્ચ સામીચિવસેના’’તિ વદન્તિ. **અનાગમનમ્પિ વટ્ટતી**તિ ‘‘સીમાય અબદ્ધત્તા વગ્ગં નામ ન હોતી’’તિ લિખિતં. ‘‘અઞ્ઞસ્મિં ગામખેત્તે ઠત્વા નિમિત્તકિત્તનકાલે, સમાનસંવાસકસીમાય સમ્મન્નનકાલે ચ

આગમનપયોજનં નત્થી''તિ વુત્તં. **ભેરિસઞ્ઞં વા**તિ ''સમ્મજ્જનપરિયોસાનં કરોમાતિ વત્વા''તિ લિખિતં, તેન તાદિસે કાલે તં કપ્પતીતિ સિદ્ધં હોતિ. કિં ઇમિના? **સુખકરણત્થ**ન્તિ મહાજનસન્નિપાતનપરિસ્સમં અકત્વા અપ્પતરેહિ સુખકરણત્થં. યદિ મહાસીમાબન્ધનકાલે અન્તરાયો હોતિ, તત્તકેનપિ સુખવિહારોતિ દસ્સનત્થં ''**પઠમ**''ન્તિ વુત્તન્તિ એકે. **તતો ઓરં ન વટ્ટતી**તિ કથં પઞ્ઞાયતીતિ? વીસતિવગ્ગકરણીયપરમત્તા સઙ્ઘકમ્મસ્સ. કમ્મારહેન સદ્ધિં એકવીસતિ ભિક્ખૂ ચે ગણ્હાતિ, વટ્ટતિ. તત્તકપ્પમાણં સુખનિસજ્જવસેન વેદિતબ્બં. તમેવ નિમિત્તં અઞ્ઞેપિ કિત્તેત્વા સચે બન્ધન્તિ, વટ્ટતીતિ એકે.

''**એવં બદ્ધાસુ પન...પે॰... સીમન્તરિકા હિ ગામખેત્તં ભજતી**''તિ ન આવાસવસેન સામગ્ગીપરિચ્છેદો, કિન્તુ સીમાવસેનેવાતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. ''**નિમિત્તુપગપાસાણે ઠપેત્વા**''તિ સઞ્ચારિમનિમિત્તસ્સ તપ્પરતો વુત્તં. ઇતો પટ્ઠાય ગણ્ઠિપદક્કમો હોતિ – **ન સક્ખિસ્સન્તી**તિ તે અવિપ્પવાસં અસલ્લક્ખેત્વા ''સમાનસંવાસકમેવ સમૂહનિસ્સામા''તિ વાયામન્તા સમૂહનિતું ન સક્ખિસ્સન્તિ. ''**એકરતનપ્પમાણા**''તિ સુવિઞ્ઞેય્યન્તરા હોતીતિ કત્વા વુત્તં. એકઙ્ગુલમત્તમ્પિ વટ્ટતેવ. ખણ્ડસીમતો પટ્ઠાય બન્ધનં આચિણ્ણં. આચિણ્ણકરણેન વિગતસમ્મોહો હોતીતિ. **કુટિગેહે**તિ કુટિઘરે ભૂમિઘરે. **ઉદુક્ખલં વા**તિ ભૂમિઉદુક્ખલં વિય ખુદ્દકાવાટં. ''**પમુખે**''તિ ભૂમિકુટિં સન્ધાય વુત્તન્તિ એકે. **હેટ્ઠા ન ઓતરતી**તિ ભિત્તિતો ઓરં નિમિત્તાનિ ઠપેત્વા કિત્તિતત્તા હેટ્ઠા આકાસે ન ઓતરતિ, ઉપરિ કતે પાસાદેતિ અત્થો. **ભિત્તિલગ્ગે**તિ ભિત્તિનિસ્સિતકે. ઇમે કિર ભિત્તિલગ્ગાપિ ''એકાબદ્ધા''તિ ન વુચ્ચન્તિ. **સબ્બો પાસાદો સીમટ્ઠો હોતી**તિ એકાબદ્ધો વા હોતુ, મા વા. **તાલમૂલકપબ્બતો** નામ અનુપુબ્બેન તનુકો. **આકાસપબ્ભાર**ન્તિ અપરિક્ખેપપબ્ભારં. **સુસિરપાસાણો** નામ લેણં હોતિ. **અન્તોલેણ**ન્તિ પબ્બતસ્સ અન્તોલેણં. દ્વારં પન સન્ધાય પરતો ''ઓરતો''તિ વુત્તં, સબ્બથાપિ સીમતો બહિલેણેન ઓતરતીતિ અધિપ્પાયો.

મહાસીમં સોધેત્વાતિ સીમટ્ઠં દૂરગતમ્પિ સીમગતં સીમસમ્બન્ધંવ, તસ્મા તં અનામસિત્વા ઠાતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. યદિ એવં ''તન્નિસ્સિતકં અપનેત્વા કમ્મં કાતું વટ્ટતી''તિ વત્તબ્બં. **મહાઅટ્ઠકથાય**મ્પિ ''સીમં સોધેત્વા કાતબ્બ''ન્તિ એત્તકમેવ વુત્તં. મહાથેરાપિ ''સોધેતબ્બ''મિચ્ચેવ વદન્તીતિ એકે. ''મહાસીમં સોધેત્વા વા કમ્મં કાતબ્બ''ન્તિ ચ પાઠો અત્થિ. ''વુત્તનયેનેવા''તિ ચ પરતો વક્ખતિ, તસ્મા સાધારણપાઠોવ સુન્દરોતિ એકે. **પુરિમનયેપી**તિ ખણ્ડસીમાય ઉટ્ઠહિત્વા મહાસીમાય ઓનતેપીતિ અત્થો. **ઉક્ખિપાપેત્વા કાતું ન વટ્ટતિ**. કસ્મા? અન્તો ઠિતત્તા. રુક્ખસ્સ હેટ્ઠા પથવિગતં મૂલં ખણ્ડસીમાવ હોતિ, અબ્બોહારિકં વાતિ અપરે. ''મજ્ઝે પન છિન્ને મહાસીમાય ઠિતમૂલં મહાસીમમેવ ભજતિ, ખણ્ડસીમાય ઠિતં ખણ્ડસીમમેવ ભજતિ તદાયત્તપથવિરસાદીહિ અનુગ્ગહિતત્તા''તિ વુત્તં. ''સીમાય પચ્છા ઉટ્ઠિતરુક્ખે નિસીદિત્વા કમ્મં કાતું વટ્ટતિ પચ્છાસીમાયં કતગેહે વિયા''તિ વત્વા ''બન્ધનકાલે ઠિતરુક્ખે નિસીદિત્વા કાતું ન વટ્ટતિ ઉપરિસીમાય અગમનતો''તિ કારણં વદન્તિ. એવં સતિ બન્ધનકાલે પુન આરોહણં નામ નત્થિ, બન્ધિતકાલે એવ આરુહતીતિ આપજ્જતિ. પચ્છા ઉટ્ઠિતરુક્ખો પન તપ્પટિબદ્ધત્તા સીમસઙ્ખ્યમેવ ગતો, એવં પુબ્બે ઉટ્ઠિતરુક્ખોપીતિ ગહેતબ્બં. ''યં કિઞ્ચિપી''તિ વચનતો તિણાદિપિ સઙ્ગહિતં. મહાથેરાપિ તિણં સોધેત્વાવ કરોન્તીતિ.

૧૪૦. યસ્મા મજ્ઝતો કોણં હોતિ, તસ્મા ''**કોણતો કોણ**''ન્તિ વુત્તં. ''આપત્તિઞ્ચ આપજ્જતિ અચિત્તકત્તા''તિ વદન્તિ. **પારયતી**તિ અજ્ઝોત્થરતિ. કા સા? સીમા. ''**યા સબ્બન્તિમેન...પે॰... વહતી**''તિ તતો હેટ્ઠિમા નાવાસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતીતિ કત્વા વુત્તન્તિ એકે, તં ન યુત્તં દુતિયપારાજિકે નાવટ્ઠભણ્ડાધિકારે તસ્સાપિ અધિપ્પેતત્તા. મજ્ઝિમપુરિસસ્સ ભારપ્પમાણેન વુત્તન્તિ એકે. ભિક્ખુનીનમ્પિ નદીપારસીમાસમ્ભવતો તાસં ''એકા વા નદીપારં ગચ્છેય્યા''તિ વુત્તદોસપરિહરણત્થન્તિ આચરિયસ્સ તક્કો. ઉભયત્થાપિ **ધુવ**-સદ્દો ગહિતો. તેન ઉપોસથન્તરાય

પરિહરણત્થં ઉપોસથદિવસો નિયમતોવ વુત્તો. એત્થ ચ **નાવા** નામ પમાણયુત્તા સબ્બસાધારણા થમ્ભનાવા અધિપ્પેતા, ન કુલ્લનાવાતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. રુક્ખં છિન્દિત્વા કતોતિ અત્થો. સચે એકં ગામખેત્તં, સબ્બનિમિત્તાનં અન્તો ઠિતે ભિક્ખૂ હત્થપાસગતે કત્વા સમ્મન્નિતબ્બા. નાનાગામખેત્તં ચે, અનાગમનમ્પિ વટ્ટતિ. ઉભયતીરે નિમિત્તકિત્તનમત્તેન દીપકો સઙ્ગહિતો ન હોતિ, તસ્મા દીપકે નિમિત્તાનિ કિત્તેતબ્બાનેવ. ''નદિયા હેટ્ઠા નિસિન્નભિક્ખુ કમ્મં કોપેતિ. ઉપરિયેવ હિ નદી હોતી''તિ વદન્તિ.

સીમાનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપોસથાગારાદિકથાવણ્ણના

૧૪૧. ''યં સઙ્ઘો આકઙ્ખતિ વિહારં વા...પે॰... ગુહં વા''તિ વચનતો ન કેવલં પથવિયંયેવ, વિહારાદીનં ઉપરિપિ સીમા અનુઞ્ઞાતા હોતિ ઉપોસથકમ્મપધાનત્તાતિ સિદ્ધં. તપ્પધાના સીમાતિ કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? તદધિકારાનુઞ્ઞાતત્તા, સમ્મુતિયં ''સમાનસંવાસા''તિ એત્તાવતા સિદ્ધે વિસું ''એકૂપોસથા''તિ વચનતો ચ. ''ઉપોસથં ઠપેત્વા સેસકમ્માનિ **સમાનસંવાસા** નામા''તિ લિખિતં. ''એકં સમૂહનિત્વા''તિ પાળિપાઠો.

૧૪૨. કતોવસ્સાતિ એકસીમાય સમગ્ગે સન્ધાય વુત્તં. અઞ્ઞથા નાનાસીમાયં ઠિતાનં સવનં પમાણં, એકસીમાયપિ હત્થપાસં મુઞ્ચિત્વા ઠિતાનં વા સવનમેવ પમાણન્તિ અનિટ્ઠં આપજ્જતિ. તત્થ **સમ્મતાય વા અસમ્મતાય વા**તિ ઉપોસથાગારસમ્મુતિયા, ન સીમાસમ્મુતિયા. કથં પઞ્ઞાયતીતિ? અધિકારતો, પરતો છન્દદાનપઞ્ઞત્તિતો, પારિસુદ્ધિદાનપઞ્ઞત્તિતો ચ. તત્થ પુરિમં કારણં પુરિમં અનિટ્ઠં નિવારેતિ, પચ્છિમં પચ્છિમન્તિ વેદિતબ્બં. ઉપોસથમુખન્તિ ઉપોસથટ્ઠાનં. ''**ઉપોસથમુખસ્સા**તિ ઉપોસથાગારટ્ઠાનસ્સા''તિ લિખિતં. **યાનિ કાનિચિ નિમિત્તાનિ કિત્તેતું વટ્ટતી**તિ ઇદં કથં પઞ્ઞાયતીતિ? ''પઠમં નિમિત્તા કિત્તેતબ્બા નિમિત્તે કિત્તેત્વા''તિ એત્તકમેવ વુત્તત્તા. પઠમં વુત્તત્તા ન વુચ્ચન્તીતિ ચે? તં પન અકારણં, ન હિ બુદ્ધાનં દેસનાય આલસિયં અત્થિ. સીમાસમૂહનનકાલે ઉપોસથાગારં સમૂહનિત્વાવ સીમાસમૂહનનં ઇજ્ઝતીતિ એકે. તં અયુત્તં અબદ્ધાય સીમાય ઉપોસથાગારસમ્મુતિસિદ્ધિતોતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. **ઉપોસથમુખ**ન્તિ ઉપોસથાગારસ્સ મુખન્તિ આચરિયા. ઉપોસથમુખસ્સ નિમિત્તકિત્તના સીમાય વુત્તનયેન કાતબ્બા. એકેનાપિ કિત્તેતું વટ્ટતીતિ એકે. ''પાસાદો વા હોતુ, મણ્ડપાદીસુ વા અઞ્ઞતરો. કમ્મવાચાય પન 'ઉપોસથમુખ'મિચ્ચેવ વત્તબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. ''પોરાણકો આવાસો નામ મૂલાવાસો''તિ લિખિતં. વદતિ ઘટમત્તા ઇતિ હિ લક્ખણં.

અવિપ્પવાસસીમાનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૪૩-૪. ''મનમ્હિ વૂળ્હો''તિ વા પાઠો. તત્થ **મનમ્હિ વૂળ્હો**તિ મનં વૂળ્હો અમ્હીતિ અત્થો. **ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા**તિ અન્તરઘરસઙ્ખાતં ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચ ઠપેત્વા. કેચિ ''પરિક્ખિત્તં ગામં સન્ધાય 'ગામ'ન્તિ વુત્તં, અપરિક્ખિત્તં સન્ધાય 'ગામૂપચાર''ન્તિ વદન્તિ, તં પન અટ્ઠકથાય વિરુજ્ઝતિ. તસ્મા નિવેસનરચ્છાદયો સન્ધાય ગામં, પરિક્ખેપારહટ્ઠાનાનિ સન્ધાય ''ગામૂપચાર''ન્તિ ચ વુત્તં. એત્થ પન અનેકધા પઠન્તિ. કિં તેન, પાળિઞ્ચ અટ્ઠકથઞ્ચ સુટ્ઠુ ઉપપરિક્ખિત્વા યથા સમેન્તિ, તથા ગહેતબ્બં. **ભિક્ખૂનં પુરિમકમ્મવાચા ન વટ્ટતી**તિ ગામગામૂપચારે અન્તોકત્વા સમાનસંવાસકસીમાય સમ્મતાય ઉપરિ અવિપ્પવાસસીમાસમ્મુતિયં યુજ્જતિ. યત્થ પન કેવલં અરઞ્ઞંયેવ સમ્મતં, તત્થ કથં ન વટ્ટતીતિ. તત્થ ''ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા''તિ વચનં ન સાત્થકન્તિ ચે? વુચ્ચતે – એવમેતં, કિન્તુ અનુસ્સાવનહાનિપ્પસઙ્ગતો તં વચનં વત્તબ્બમેવાતિ ઇમિનાવ

અધિપ્પાયેન ‘‘પુરિમકમ્મવાચા ન વટ્ટતી’’તિ વુત્તં સિયા. એકસ્મિં વા અત્થે કમ્મવાચાદ્વયઆભાવતોતિ વુત્તં. ‘‘ન હિ તે અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ કમ્મે ગણપૂરકા હોન્તી’’તિ વુત્તત્તા ઉભિન્નં નાનાસંવાસકસઞ્ઞાનમ્પિ અયમેવ વિધિ આપજ્જેય્યાતિ ચે? નાપજ્જતિ પટિગ્ગહસન્નિધીનં અનુઞ્ઞાતત્તા, ઓમસનાદિપચ્ચયા અવિસેસતો, કમ્મપટિપ્પસ્સદ્ધિમત્તાપેક્ખતાય ચ. **તસ્સા**તિ ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ. **ન કમ્મવાચં વગ્ગં કરોન્તી**તિ કમ્મં ન કોપેન્તીતિ અત્થો. **એત્થા**તિ ઠપેત્વા ગામન્તિ એત્થ. ‘‘યદિ ભિક્ખૂનં અવિપ્પવાસસીમા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચ ન ઓતરતિ, અથ કસ્મા ગામે સીમાબન્ધનકાલે અવિપ્પવાસં સમ્મન્નન્તીતિ ચે? આચિણ્ણકપ્પેન, ન તતો અઞ્ઞં કઞ્ચિ અત્થં અપેક્ખિત્વા’’તિ લિખિતં. ‘‘અત્થતો હિ સા બહિદ્ધાપિ અબદ્ધા એવ હોતી’’તિ વુત્તં. અન્તરગામે બદ્ધા સમાનસંવાસસીમા યસ્મા ગામસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ, તસ્માતિ એકે. **સોપિ સીમાસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતી**તિ અવિપ્પવાસસીમાસઙ્ખ્યં ગચ્છતીતિ અત્થો. ઇદં પનેત્થ વિચારેતબ્બં – ગામં અન્તોકત્વા બદ્ધાય સીમાય પુન અવિપ્પવાસસમ્મુતિયં અરઞ્ઞપદેસે ઠત્વા અવિપ્પવાસકમ્મવાચા કાતબ્બા, ઉદાહુ ગામે ઠત્વાતિ? ગામે ઠત્વા કતાયપિ કપ્પિયભૂમિયા ફરતીતિ. બહિસીમે ઠિતસમ્મતદોસાનુલોમત્તા અકપ્પિયભૂમિયં ઠત્વા ન કાતબ્બાતિ નો તક્કો, એસ નયો સમૂહનનેપીતિ આચરિયો. **ખણ્ડસીમાયં ઠત્વા અવિપ્પવાસસીમા**તિઆદીસુ મહાસીમા કિર ‘‘અવિપ્પવાસસીમા’’તિ વુત્તા.

૧૪૬. ‘‘યસ્સાયસ્મતો ખમતિ એતિસ્સા સીમાય સમાનસંવાસાય એકૂપોસથાય સમુગ્ઘાતો, સો તુણ્હસ્સા’’તિ **અન્ધકપોત્થકે, સીહળપોત્થકે**સુ ચ કેસુચિ પાઠો અત્થિ. કેસુચિ ‘‘સમુગ્ઘાતો એતિસ્સા સીમાયા’’તિ પઠમં લિખન્તિ, કેસુચિ ‘‘એતિસ્સા સીમાય સમુગ્ઘાતો’’તિ ચ.

ગામસીમાદિકથાવણ્ણના

૧૪૭. સા ચાતિ સા પરિચ્છિન્દિત્વા દિન્નગામસીમા ચ ઇતરા ચ. સા કતમાતિ ચે? ‘‘**પકતિગામા**’’તિઆદિમાહ. **બદ્ધસીમાસદિસાયેવ હોન્તી**તિ સા ચ હોતિ ઇતરા ચ હોતીતિ અધિપ્પાયો, તસ્માયેવ ‘‘તિચીવરવિપ્પવાસપરિહારં લભતી’’તિ એકવચનં કતં, તં ન યુત્તં ઉભિન્નમ્પિ ગામત્તાતિ એકે. ‘‘હોન્તિ, ન લભન્તી’’તિ ચ બહુવચનમ્પિ કરોન્તીતિ. ‘‘સા ચ ઇતરા ચા’’તિ વુત્તા ‘‘મજ્ઝે ભિન્દિત્વા દિન્નગામસીમા પકતિગામાદયો અભિન્ના’’તિ ચ વદન્તિ. ‘‘ભિક્ખુવસતી’’તિ પાઠો, ‘‘વસન્તી’’તિ ચ લિખિતં. ‘‘અથસ્સ ઠિતોકાસતો’’તિ વુત્તત્તા એકવચનમેવ યુત્તં. **સબ્બા, ભિક્ખવે, નદી અસીમા**તિ કતરં સીમં પટિક્ખિપતિ? બદ્ધસીમં, એકાદસવિપત્તિસીમઞ્ઞતરપ્પસઙ્ગતોતિ આચરિયા. સચે પઠમં સીમાય બદ્ધાય પચ્છા નદિઆદયો હોન્તિ, પટિક્ખેપોતિ પસઙ્ગો આપજ્જતિ, તસ્મા અબદ્ધસીમમેવ પટિક્ખિપતિ. યથા સબ્બો ગામો ગામસીમા, તથા સબ્બા નદી અસીમા. કિન્તુ તસ્સ તસ્સ ભિક્ખુનો ઉદકુક્ખેપસીમાતિ સીમાનાનત્તં દસ્સેતીતિ નો તક્કોતિ આચરિયો. **યં મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ સમન્તા ઉદકુક્ખેપા**તિ પન એકિસ્સા નદિયા ચતુવગ્ગાદીનં સઙ્ઘાનં વિસું ચતુવગ્ગકરણીયાદિકમ્મકરણકાલે સીમાપરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્તં. તિચીવરેન વિપ્પવાસાવિપ્પવાસપરિચ્છેદદસ્સનત્થમ્પિ સત્તબ્ભન્તરસીમાય પરિચ્છેદદસ્સનં વિયાતિ આચરિયા, તસ્મા ઉદકુક્ખેપપરિચ્છેદાભાવેપિ અન્તોનદિયં કમ્મં કાતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં.

અયં પન વિસેસો – તત્થ નાવાગતો ચે, નાવાયં વુત્તનયેન. સત્થગતો ચે, સત્થે વુત્તનયેન. સો ચે અતિરેકચાતુમાસનિવિટ્ઠો, ગામે વુત્તનયેન તિચીવરાવિપ્પવાસો વેદિતબ્બો. તત્થાપિ અયં વિસેસો – સચે સત્થો ઉદકુક્ખેપસ્સ અન્તો હોતિ, ઉદકુક્ખેપસીમાપમાણન્તિ એકે. સત્થોવ પમાણન્તિ આચરિયા. **સચે પનેત્થ બહૂ**

ભિક્ખૂતિઆદિમ્હિ કેચિ અધિટ્ઠાનુપોસથં, કેચિ ગણુપોસથં, કેચિ સઙ્ઘુપોસથન્તિ વત્તુકામતાય ‘‘બહૂ સઙ્ઘા’’તિ અવત્વા ‘‘ભિક્ખૂ’’તિ વુત્તં. **ઊનકં પન ન વટ્ટતી**તિ એત્થ સીમાસમ્ભેદસમ્ભવતોતિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**. ઠપેન્તે હિ ઊનકં ન ઠપેતબ્બં. ‘‘અઠપેતુમ્પિ વટ્ટતિ એવા’’તિ વુત્તં. **ગચ્છન્તિયા પના**તિ એત્થ ‘‘ઉદકુક્ખેપમનતિક્કમિત્વા પરિવત્તમાનાય કાતું વટ્ટતી’’તિ લિખિતં. **અઞ્ઞિસ્સા સીમાય ઞત્તી**તિઆદિ કિં સીમતો કમ્મવિપત્તિભયા વુત્તં , ઉદાહુ પરિસતોતિ? એકકમ્મસ્સ નાનાસીમાય અસમ્ભવતો સીમતોતિ. એકકમ્મસ્સ નાનાસીમટ્ઠસઙ્ઘેન અસમ્ભવતો પરિસતોતિપિ એકે. ‘‘સવનં હાપેતી’’તિ વુત્તદોસપ્પસઙ્ગતોતિ નો તક્કો. એકિસ્સા હિ સીમાય એકં કમ્મં અનિટ્ઠપેન્તો હાપેતીતિ આચરિયો.

બહિનદિતીરે જાતરુક્ખસ્સ અન્તોનદિયં પવિટ્ઠસાખાય વાતિ એત્થ ચ **નદિતીરે ખાણુકં કોટ્ટેત્વા**તિ એત્થ ચ **સચે પન સેતુ વા સેતુપાદા વા બહિતીરે પતિટ્ઠિતા**તિ એત્થ ચ સીમાસોધનં નામ ગામસીમટ્ઠે હત્થપાસાનયનં. ખણ્ડસીમાય ઉટ્ઠિતરુક્ખતો વિયોજેત્વા કાતું વટ્ટતિ. કસ્મા? તીરટ્ઠે રુક્ખે બદ્ધનાવાય ગામો આધારોતિ. ‘‘ઉભતોભાગેન ગામસીમં ફુસિત્વા ઠિતસેતુ ખણ્ડસીમામહાસીમાયો ફુસિત્વા ઠિતરુક્ખેન ઉપમેતબ્બો’’તિ ચ લિખિતં. તત્થ પુરિમનયે તાવ ઇદં વિચારેતબ્બં – તાદિસે ઠાને કતકમ્મં કિં નદિયં કતસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, ઉદાહુ ગામસીમાયં, અથ ઉભયત્થાતિ? કિઞ્ચેત્થ તં ચે નદિયં કતસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, ઉદકુક્ખેપસીમાવ સોધેતબ્બા, ન ઇતરા. અથ ગામસીમાયં કતસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, ઉદકુક્ખેપસીમા ન સોધેતબ્બા. યદિ ઉભયત્થ કતસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, દ્વીસુ સીમાસુ એકકમ્મં કાતું વટ્ટતીતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગો આપજ્જતિ. તતો ‘‘અઞ્ઞિસ્સા સીમાય ઞત્તિ, અઞ્ઞિસ્સા અનુસ્સાવના હોતી’’તિ ઇદઞ્ચ ‘‘ખણ્ડસીમામહાસીમટ્ઠાનં કાયસામગ્ગિયા કમ્મં કાતું વટ્ટતી’’તિ ઇદઞ્ચાનિટ્ઠં આપજ્જતીતિ? એત્થ વુચ્ચતે – યથાવુત્તં કમ્મં ઉભયત્થ કતસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, ન ચ યથાવુત્તં અનિટ્ઠં આપજ્જતિ. કસ્મા? ‘‘ઞત્તિઅનુસ્સાવનાનં એકેકસીમાયં પવત્તત્તા, કારકભિક્ખૂનં વા એકેકસીમાયં ઠિતત્તા’’તિ વદન્તિ. ઉભયત્થાપિ ઠાતું સક્કુણેય્યતાય પન તં અકારણં. એકીભાવં ઉપગતસીમટ્ઠાને કતત્તાતિ ઇદં અચલકારણં. એકીભાવં ઉપગતાસુ હિ દ્વીસુ નદીગામસીમાસુ કમ્મં કાતું વટ્ટતીતિ ચ. સત્તબ્ભન્તરસીમાયં ચે નદી હોતિ, સમુદ્દો વા, જાતસ્સરો વા. તેસુ ઠિતભિક્ખુ સત્તબ્ભન્તરસીમાયં ઠિતસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ. તત્થ ચે નદિઆદિલક્ખણં અપ્પત્તો દીપકો, પાસાણો, રુક્ખો વા હોતિ, સત્તબ્ભન્તરસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. મનુસ્સેહિ વળઞ્જનટ્ઠાનં ચે તં હોતિ, ગામખેત્તસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. કતરગામખેત્તં? યતો મનુસ્સા સઞ્ચરન્તિ, સબ્બે ચે સઞ્ચરન્તિ, વિસું ગામખેત્તસઙ્ખ્યં ગચ્છતીતિ ચ આચરિયા.

પચ્છિમનયે સચે સેતુ નદીલક્ખણટ્ઠાનં અફુસિત્વા ઠિતો, ગામસીમાસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. તત્થ એકો ચે ગામો, તં સોધેત્વા, દ્વીસુ તીરેસુ સચે દ્વે, દ્વેપિ ગામે સોધેત્વા કમ્મં કાતબ્બં. એવઞ્હિ કતં ઉભયત્ર કતં હોતિ. ઇમિના નયેન દ્વીસુ નદીસુ, જાતસ્સરેસુ ચ એકકમ્મપસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. અયં પન નયો ખણ્ડસીમામહાસીમાનમ્પિ લબ્ભતેવ. સચે સેતુ નદીલક્ખણટ્ઠાનં ફુસિત્વા ઠિતો, ઉદકુક્ખેપસીમાપિ સોધેતબ્બા.

> સીમાનમેવ ચેકત્તં, વેહાસટ્ઠં વિના ગતો;
> વિદિત્વા એકકમ્મસ્સ, સીમતો ઇદમાદિસે.
>
> એકસીમં દ્વિસીમં વા, તિસીમં ચતુસીમકં;
> એકકમ્મં સિયા તસ્સ, કોપો પરિસતો સિયાતિ.

અયં પનેત્થ વિસેસો – નદિયં કરોન્તાનં ઉદકુક્ખેપતો બહિ રુક્ખાદિસમ્બન્ધો અપ્પમાણં. ગામે કરોન્તાનં નદિયં સમ્બન્ધરુક્ખસ્સ ઉદકુક્ખેપતો બહિ ઠિતભિક્ખુ અપ્પમાણં, તતો ઓરં પમાણં. બદ્ધસીમાય સમ્બન્ધરુક્ખસ્સ બદ્ધસીમાય ઠિતભિક્ખુ પમાણન્તિ વેદિતબ્બં, તેનેવ વુત્તં ''સીમં સોધેત્વા કમ્મં કાતબ્બ''ન્તિ. ''સચે પન સેતુ વા સેતુપાદા વા બહિતીરે પતિટ્ઠિતા કમ્મં કાતું ન વટ્ટતી''તિ વચનમ્પિ પારોહાદીસુ વિય સકલસીમાસોધનમેવ કાતબ્બન્તિ સાધેતિ, વીમંસિતબ્બં. **અતિવુટ્ઠિકાલે પના**તિ એત્થ અતિવુટ્ઠિ નામ યથા ચાતુમાસિકાયાતિ વેદિતબ્બા, તસ્મા ચતુમાસં અતિવુટ્ઠિયેવ સચે હોતિ, સબ્બોપિ ઓઘેન ઓત્થટોકાસો નદી એવ. અથ એકિસ્સાપિ અતિવુટ્ઠિયા ઓઘો ચતુમાસં તિટ્ઠતિ, સન્દતિ વા, બહિતીરે પતિટ્ઠિતઓઘેન ઓત્થટોકાસો સબ્બોપિ નદી એવ. **નદિં ઓત્થરિત્વા સન્દનટ્ઠાનતો પટ્ઠાયા**તિ તમેવ વા નદિં અઞ્ઞં વા અપુબ્બં વા પદેસં અત્તનો પવત્તવસેન નદિલક્ખણપ્પત્તં ઓત્થરિત્વા સન્દનટ્ઠાનતો પટ્ઠાય વટ્ટતિ. **ગામનિગમસીમં ઓત્થરિત્વા**તિ ચતુમાસપ્પવત્તિં સન્ધાય વુત્તં. ''**અગમનપથે**તિ તદહુ ગતપચ્ચાગતં કાતું અસક્કુણેય્યકે''તિ લિખિતં. યં પન **અન્ધકટ્ઠકથાયં** વુત્તં, તં ન ગહેતબ્બં. કસ્મા? નદિયમ્પિ તંદોસપ્પસઙ્ગતો. **તિપુસકાદી**તિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન કમલુપ્પલાદીનિપિ સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ . **સબ્બોપિ અજાતસ્સરો હોતિ, ગામસીમાસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતી**તિ યેહિ કતં, તેસં ગામસીમાસઙ્ખ્યં વા, સમન્તતો તીરટ્ઠગામેહિ ચે કતં, સબ્બગામસઙ્ખ્યં વા, અઞ્ઞેહિ ગામખેત્તેહિ અસમ્બન્ધટ્ઠાનં ચે, વિસુંગામસીમાસઙ્ખ્યં વા ગચ્છતીતિ અત્થો.

૧૪૮. **સંસટ્ઠવિટપા**તિ ઇમિના આસન્નત્તં દીપેતિ, તેન પદેસસમ્ભિન્દના ઇધ સમ્ભેદોતિ દીપેતિ. **સો પન વટ્ટન્તો સીમાસઙ્કરં કરોતી**તિ બદ્ધસીમટ્ઠાનપ્પવેસનવસેન ''એકદેસબદ્ધસીમા''તિ વત્તબ્બતો સઙ્કરદોસો હોતિ. **ન, ભિક્ખવે, સીમાય સીમા સમ્ભિન્દિતબ્બા**તિ એત્થ ''પઠમં બદ્ધસીમાય પચ્છા અત્તના બન્ધિતબ્બસીમા ન સમ્ભિન્દિતબ્બા''તિ એકે અધિપ્પાયં સંવણ્ણયન્તિ. પઠમં સમ્મતસીમાયં સમ્ભેદાભાવતો સ્વાધિપ્પાયો અજ્ઝોત્થરણેન યુજ્જતિ, તસ્મા પચ્છા બન્ધિતબ્બસીમાય પઠમં બદ્ધસીમા ન સમ્ભિન્દિતબ્બા. સકલં વા એકદેસતો વા નિમિત્તાનં અન્તોકરણેન પઠમં બદ્ધસીમાય સીમન્તરિકે અકિત્તેત્વા સમ્મન્નનતો હિ સમ્ભિન્દતિ નામ, પરેસં બદ્ધસીમં સકલં વા એકદેસતો વા નિમિત્તાનં અન્તોકરણેન અજ્ઝોત્થરતિ નામ, તેનેવાહ ''સીમં સમ્મન્નન્તેન સીમન્તરિકં ઠપેત્વા''તિઆદિ. તસ્સત્થો – પઠમં બદ્ધસીમાય સીમન્તરિકં પચ્છા બન્ધિતબ્બસીમાય નિમિત્તભૂતં ઠપેત્વા પચ્છા સીમં સમ્મન્નિતુન્તિ. ઇમા દ્વેપિ વિપત્તિયો ભિક્ખુભિક્ખુનીસીમાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં ન સમ્ભવન્તિ. **સો પન વટ્ટન્તો સીમાસઙ્કરં કરોતી**તિ એત્થ કેવલં સીમાસઙ્કરમેવ કરોતિ. તસ્મિં કતકમ્માનિ ન કુપ્પન્તીતિ કેચિ, તં નયુત્તં સાખાપારોહછેદનસીમાસોધનાનં વુત્તત્તા. ઇદં સબ્બં સુટ્ઠુ વિચારેત્વા ગરુકુલે પયિરુપાસિત્વા ગહેતબ્બયુત્તકં ગહેતબ્બં, ઇતરં છડ્ડેતબ્બં.

ઉપોસથભેદાદિકથાવણ્ણના

૧૪૯. ''દ્વેમે , ભિક્ખવે, ઉપોસથા''તિ તદા સામગ્ગીઉપોસથસ્સ અનનુઞ્ઞાતત્તા વુત્તં. સામગ્ગીઉપોસથસ્સ પુબ્બકિચ્ચે ''અજ્જુપોસથો સામગ્ગી''તિ વત્તબ્બં, ન ચ કમ્મવાચાય ભગવતા પયોગો દસ્સિતો, પાળિનયતો અટ્ઠકથાચરિયેહિ ઉદ્દિસિતબ્બક્કમો દસ્સિતો. તથા પઞ્ચન્નં પાતિમોક્ખુદ્દેસાનં ઉદ્દેસક્કમો સિદ્ધોતિ વેદિતબ્બં. **તયો વા દ્વે વા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસન્તિ, અધમ્મેન સમગ્ગં નામ હોતી**તિ એત્થ કામં સઙ્ઘસ્સ સામગ્ગી નામ હોતિ વગ્ગકથાય યથાકમ્મં સામગ્ગીવવત્થાનતો. તથાપિ વગ્ગપટિપક્ખભાવેન સમગ્ગં, સમગ્ગપટિપક્ખભાવેન ચ વગ્ગં નામ કતં. આવેણિકતો વા ગણકમ્માદિસમ્ભવતો, તસ્સ ચ સમગ્ગવગ્ગભાવસમ્ભવતો વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **ધમ્મેન વગ્ગ**ન્તિ એત્થ પારિસુદ્ધિકરણં ધમ્મિકં, સઙ્ઘસ્સેવ છન્દાગમનં, ન ગણસ્સાતિ કત્વા વગ્ગં નામ હોતિ.

‘‘એકવારં કતં સુકતં, આપત્તિં પન આપજ્જતિ, પુન કાતું ન લભન્તી’’તિ વદન્તિ. ‘‘પઞ્ચસુ એકસ્સ છન્દં આહરિત્વા ચતૂહિ પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિતું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ, તં યુત્તં, છન્દહારકે ભિક્ખૂનં સન્તિકં પત્તે તેન સઙ્ઘો પહોતિ, તસ્મા છન્દો સઙ્ઘપ્પત્તો હોતીતિ કત્વા વુત્તં.

પાતિમોક્ખુદ્દેસકથાવણ્ણના

૧૫૦. માતિકાટ્ઠકથાયં (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો…પે॰… આવિકતા હિસ્સ ફાસુ હોતિ, તત્થાયસ્મન્તે પુચ્છામિ…પે॰… તસ્મા તુણ્હી. એવમેતં ધારયામી’તિ વત્વા ‘ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાન’ન્તિઆદિના નયેન અવસેસે સુતેન સાવિતે ઉદ્દિટ્ઠો હોતી’’તિ વુત્તત્તા ‘‘એવમેતં ધારયામીતિ સુતા ખો પનાયસ્મન્તેહી’’તિ એત્થ ‘‘ધારયામી’’તિ વત્વા ‘‘ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાન’’ન્તિ વચનં સંખિત્તન્તિ ગહેતબ્બં, તેનેવ ખુદ્દકપેય્યાલવસેન લિખિતં. એવં **માતિકાટ્ઠકથાયમ્પિ** ‘‘આવિકતા હિસ્સ ફાસુ હોતિ, તત્થાયસ્મન્તે’’તિ એત્થાપિ ‘‘ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાન’’ન્તિ વચનં સંખિત્તન્તિ ગહેતબ્બન્તિ એકે. કેચિ ‘‘અવિવદમાનેહિ સિક્ખિતબ્બ’ન્તિ વુત્તે નિદાનુદ્દેસો નિટ્ઠિતો નામ હોતિ, તસ્મા અનાવિકરોન્તો આપત્તિં આપજ્જતી’’તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં. કસ્મા? ‘‘નિદાનં ઉદ્દિસિત્વા’’તિ નિટ્ઠાનવચનેન હિ નિદાનસ્સ નિટ્ઠિતભાવો વુત્તો, નિદાનાવસાને ચ આપત્તિ વુત્તાતિ. ‘‘**સરભઞ્ઞં** નામ સરેન ભણન’’ન્તિ લિખિતં. **સજ્ઝાયં અધિટ્ઠહિત્વા**તિ ‘‘સજ્ઝાયં કરોમી’’તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા. ‘‘આપુચ્છામીતિ વુત્તમત્તેન કથેતું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. તં તુણ્હીભાવે યુજ્જતિ. ‘‘અથાપિ લાભાદિના અભિભૂતો વારેતિ, તં ન પમાણ’’ન્તિ વદન્તિ. **એસેવ નયો**તિ કથેન્તો યદિ વિચ્છિન્દતિ, પુન આપુચ્છિતબ્બન્તિ.

અધમ્મકમ્મપટિક્કોસનાદિકથાવણ્ણના

૧૫૪. ‘‘**તેસં અનુપદ્દવત્થાયા**’’તિ સઙ્ઘો સઙ્ઘસ્સ કમ્મં ન કરોતિ, અઞ્ઞોપિ ઉપદ્દવો બહૂનં હોતિ, તસ્મા વુત્તં.

પાતિમોક્ખુદ્દેસકઅજ્ઝેસનાદિકથાવણ્ણના

૧૫૫. ‘‘થેરાધિકં પાતિમોક્ખ’’ન્તિ વત્વાપિ પચ્છા અવિસેસેન ‘‘યો તત્થ બ્યત્તો પટિબલો, તસ્સાધેય્ય’’ન્તિ વુત્તત્તા ‘‘ભન્તે’’તિ વચનં થેરસ્સાપિ અત્થીતિ સિદ્ધં હોતિ. ‘‘ગચ્છાવુસો સંખિત્તેન વા વિત્થારેન વા’’તિ વચનતો અસતિપિ અન્તરાયે થામં પમાણન્તિ સિદ્ધં હોતિ.

દિસંગમિકાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૬૩. ‘‘સચસ્સ સદ્ધિંચરા ભિક્ખુઉપટ્ઠાકા અત્થી’’તિ પાઠો. ‘‘**ઉતુવસ્સે**તિ ઉતુસંવચ્છરે હેમન્તગિમ્હેસૂ’’તિ લિખિતં.

પારિસુદ્ધિદાનકથાવણ્ણના

૧૬૪. પારિસુદ્ધિં દમ્મીતિ ‘‘સાપત્તિકો થેરાનં દેતિ, સમ્પજાનમુસાવાદે દુક્કટં સમ્ભવતી’’તિ આચરિયેન લિખિતં. કિં નુ ખો કારણં? સમ્પજાનમુસાવાદેન દુક્કટાપત્તિ નામ કેવલં ભગવતા વુત્તત્તા અકિરિયસમુટ્ઠાના હોતીતિ. ‘‘પારિસુદ્ધિં દમ્મી’’તિ એત્થ પન કિરિયા પઞ્ઞાયતિ, તસ્મા સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિયં વિય દિસ્સતિ, સુટ્ઠુ ઉપપરિક્ખિતબ્બં. મહન્તા હિ તે આચરિયા નામ. તત્થ ‘‘દમ્મી’’તિ અત્તનો ઉપોસથકમ્મનિબ્બત્તિનિમિત્તં વુત્તં.

‘‘હરા’’તિ ચ ‘‘આરોચેહી’’તિ ચ હારકસ્સ અનારોચનપચ્ચયા દુક્કટમોચનત્થં વુત્તં. એસેવ નયો છન્દદાનેપિ. તત્થ ‘‘દમ્મી’’તિ અત્તનો ચિત્તસામગ્ગિદીપનવચનં, સેસં વુત્તનયમેવ, એવં **ઉપતિસ્સત્થેરો** વણ્ણેતિ. અથ વા પઠમં સમગ્ગભાવં સન્ધાય, દુતિયં પચ્છા વિઘાતબ્બભાવં, તતિયં છન્દહારકસ્સ દુક્કટમોચનત્થં વુત્તં. ઉભયત્થાપિ ‘‘સઙ્ઘપ્પત્તો પક્કમતી’’તિઆદિવચનતો સઙ્ઘે સમગ્ગે એવ છન્દપારિસુદ્ધિદાનં રુહતિ, નાસમગ્ગેતિ સિદ્ધં. ‘‘સઙ્ઘપ્પત્તો ઉક્ખિત્તકો પટિજાનાતિ, આહટા હોતિ પારિસુદ્ધી’’તિઆદિવચનતો ઉક્ખિત્તકાદીનમ્પિ છન્દપારિસુદ્ધિદાનં રુહતીતિ સિદ્ધં, તઞ્ચ ખો પકતત્તસઞ્ઞાય, નો અઞ્ઞથાતિ તક્કો. જાનિત્વા સામણેરસ્સ દિન્ને ન યાતિ, આપત્તિ ચ, અજાનિત્વા દિન્ને યાતિ ચ, અનાપત્તીતિ એકે. **બિળાલસઙ્ખલિકા નામ પારિસુદ્ધી**તિ એત્થ સઙ્ખલિકા નામ અનન્તરેન સમ્બજ્ઝતિ, અઞ્ઞેન ચ સઙ્ખલિકેનાતિ કેવલં સઙ્ખલિકા પારિસુદ્ધિ નામ હોતીતિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**. એવં સન્તે વિસેસનં નિરત્થકં હોતિ. બિળાલસઙ્ખલિકા બદ્ધાવ હોતિ અન્તોગેહે એવ સમ્પયોજનત્તા. યથા સા ન કત્થચિ ગચ્છતિ, તથા સાપિ ન કત્થચિ ગચ્છતીતિ કિર અધિપ્પાયો.

છન્દદાનાદિકથાવણ્ણના

૧૬૫-૭. ‘‘છન્દં દત્વા ખણ્ડસીમં વા સીમન્તરિકં વા બહિસીમં વા ગન્ત્વા આગતો ભિક્ખુ કમ્મં ન કોપેતિ, તસ્મા ગમિકભિક્ખૂનં છન્દં ગણ્હિત્વા ખણ્ડસીમં બન્ધિત્વા પુન વિહારસીમં બન્ધિતું તેસં છન્દં ન ગણ્હન્તી’’તિ વદન્તિ. ‘‘મુહુત્તં એકમન્તં હોથા’’તિઆદિવચનતો યં કિઞ્ચિ ભિક્ખુકમ્મં ગહટ્ઠાદીસુ હત્થપાસગતેસુ ન વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. **નિસ્સીમ**ન્તિ બહિસીમં. **તસ્સ સમ્મુતિદાનકિચ્ચં નત્થી**તિ તસ્મિં સતિપિ વટ્ટતીતિ અત્થો. આસનેન સહ ઉદકન્તિ અત્થો. **પન્નરસોપી**તિ અપિ-સદ્દો ચાતુદ્દસિં સમ્પિણ્ડેતિ, તેન વુત્તં **મહાઅટ્ઠકથાયં** ‘‘યદિ નો એત’’ન્તિ. ‘‘અજ્જ મે ઉપોસથો પન્નરસો’’તિ અધિટ્ઠાનં સદા ન કિઞ્ચિ, ન અઞ્ઞથાતિ એકે.

આપત્તિપટિકમ્મવિધિકથાદિવણ્ણના

૧૬૯-૧૭૦. પટિદેસેમીતિ યાય કાયચિ ભાસાય વુત્તે દેસના ચ પટિગ્ગહો ચ હોતિયેવ દિટ્ઠાવિકમ્મેન વિસુદ્ધિયા વુત્તત્તાતિ કેચિ. વેમતિકેન ‘‘અહં, ભન્તે, એકિસ્સા થુલ્લચ્ચયાપત્તિયા વેમતિકો, યદા નિબ્બેમતિકો ભવિસ્સામિ, તદા તં આપત્તિં પટિકરિસ્સામી’’તિ વત્તબ્બં. એવં કતે યાવ નિબ્બેમતિકો ન હોતિ, તાવ સભાગાપત્તિં પટિગ્ગહેતું ન લભતિ, અઞ્ઞેસઞ્ચ કમ્માનં પરિસુદ્ધો નામ હોતિ. પુન નિબ્બેમતિકો હુત્વા દેસેતબ્બં. ન ચાતિ નેવ પાળિયં ન અટ્ઠકથાયં અત્થિ, દેસિતે પન દોસો નત્થીતિ. તથા **ઇતો વુટ્ઠહિત્વા તં આપત્તિં પટિકરિસ્સામી**તિ એત્થ ચ સકલસઙ્ઘે સભાગાપત્તિં આપન્ને, વેમતિકે ચ. તથા ચ ‘‘સબ્બો સઙ્ઘો સભાગાપત્તિં આપજ્જિત્વા યદા સુદ્ધં પસ્સિસ્સતી’’તિ, ‘‘તદા તસ્સ સન્તિકે તં આપત્તિં પટિકરિસ્સતી’તિ વત્વા ‘ઉપોસથં કાતું લભતી’’તિ ચ લિખિતં.

અનાપત્તિપન્નરસકાદિકથાવણ્ણના

૧૭૨-૩. ‘‘અત્થઞ્ઞે’’તિ પુબ્બવારે, ‘‘અથઞ્ઞે’’તિ પચ્છાવારે પાઠો. સીમં ઓક્કન્તે વા ઓક્કમન્તે વા પસ્સન્તિ. ધમ્મસઞ્ઞિનો પન અઞ્ઞાણેન હોન્તિ. ‘‘વેમતિકપન્નરસકં ઉત્તાનમેવા’’તિ પાઠો.

સીમોક્કન્તિકપેય્યાલકથાવણ્ણના

૧૭૮. ‘‘ન અકામા દાતબ્બા’’તિવચનતો ઇચ્છાય સતિ દાતબ્બાતિ સિદ્ધં.

લિઙ્ગાદિદસ્સનકથાવણ્ણના

૧૮૦. **નાભિવિતરન્તી**તિ એત્થ લદ્ધિનાનાસંવાસકા કિર તે. કમ્મનાનાસંવાસકઞ્હિ દિટ્ઠિં પટિનિસ્સજ્જાપેત્વા તસ્સ ઓસારણકમ્મં કાતબ્બં. એવઞ્હિ કતે તેન સદ્ધિં ઉપોસથં કાતું વટ્ટતિ. ઇતરેન લદ્ધિનિસ્સજ્જનમત્તેન કાતુન્તિ વુત્તં. આપત્તિયા અદસ્સને અપ્પટિકમ્મે ઉક્ખિત્તકઞ્ચ દિટ્ઠિયા અપ્પટિનિસ્સગ્ગે ઉક્ખિત્તકઞ્ચ જાનિત્વા તેન સદ્ધિં કરોન્તસ્સ પાચિત્તિયં, તસ્મા ઇમે ઉક્ખિત્તાનુવત્તકાતિ વેદિતબ્બાતિ એકે.

નગન્તબ્બગન્તબ્બવારકથાવણ્ણના

૧૮૧. **ન ગન્તબ્બો**તિ કિં સન્ધાય? ‘‘અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘેના’’તિ વચનતો યસ્મિં વિહારે સતં ભિક્ખૂ વિહરન્તિ, તે સબ્બે કેનચિદેવ કરણીયેન દસ દસ હુત્વા વિસું વિસું નાનાઉદકુક્ખેપસીમાદીસુ ઠત્વા ઉપોસથં કાતું લભન્તિ. નવકમ્મસાલાદિકા નાનાસીમાકોટિ ઉપોસથાધિટ્ઠાનત્થં સીમાપિ નદીપિ ન ગન્તબ્બા. ગરુકં પાતિમોક્ખુદ્દેસં વિસ્સજ્જિત્વા લહુકસ્સ અકત્તબ્બત્તા ‘‘અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘેના’’તિ વચનં સાધેતિ. તત્થ ‘‘યસ્મિં આવાસે ઉપોસથકારકા ... પે॰... અકત્વા ન ગન્તબ્બો’’તિ વચનતો વિસ્સટ્ઠઉપોસથાપિ આવાસા ગન્તું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. ‘‘તતો પારિસુદ્ધિઉપોસથકરણત્થં વિસ્સટ્ઠઉપોસથા ગન્તું વટ્ટતિ, ખણ્ડસીમં વા પવિસિતુન્તિ અપરે વદન્તી’’તિ વુત્તં. **ઇમિના નેવ ઉપોસથન્તરાયો**તિ ‘‘અત્તનો ઉપોસથન્તરાયો’’તિ લિખિતં.

વજ્જનીયપુગ્ગલસન્દસ્સનકથાવણ્ણના

૧૮૩. ‘‘અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નસ્સ નિસિન્નપરિસાય કલહાદિભયેન નાહં કરિસ્સામી’’તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા નિસીદિતું વટ્ટતિ. અઞ્ઞકમ્મે તસ્સ નિસિન્નપરિસાય આપત્તિ નત્થીતિ એકે. ‘‘ન ચ, ભિક્ખવે, અનુપોસથે ઉપોસથો કાતબ્બો અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘસામગ્ગિયા’’તિ (મહાવ॰ ૧૮૩) વચનતો સામગ્ગીદિવસો અનુપોસથદિવસોતિ અત્થતો વુત્તં વિય દિસ્સતિ. ‘‘દ્વેમે, ભિક્ખવે, ઉપોસથા’’તિ વુત્તવચનવસેનેતં વુત્તં, અઞ્ઞથા **પરિવારપાળિયા** વિરુજ્ઝતીતિ આચરિયા. ચાતુદ્દસિયં, પન્નરસિયં વા ચે સઙ્ઘો સમગ્ગો હોતિ, ‘‘અજ્જુપોસથો સામગ્ગી’’તિ અવત્વા પકતિનીહારેનેવ કત્તબ્બન્તિ દસ્સનત્થં યથાદેસના કતાતિ નો તક્કો. અઞ્ઞથા યથાવુત્તદ્વયે ચે સામગ્ગી હોતિ, તત્થ ઉપોસથં અકત્વા અનુપોસથદિવસે એવ સામગ્ગીઉપોસથો કાતબ્બોતિ આપજ્જતિ. અઞ્ઞથા પુબ્બે પટિસિદ્ધત્તા ઇદાનિ પટિસેધનકિચ્ચં નત્થિ. ‘‘ન, ભિક્ખવે, દેવસિકં પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિતબ્બ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૧૩૬) પુબ્બે હિ વુત્તં. અથ વા ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઉપોસથે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિતુ’’ન્તિ પુબ્બે વુત્તત્તા ‘‘સકિં પક્ખસ્સ ચાતુદ્દસે વા પન્નરસે વા’’તિ ચ ‘‘દ્વેમે, ભિક્ખવે, ઉપોસથા’’તિ (મહાવ॰ ૧૪૯) ચ પચ્છા વુત્તત્તા તતો અઞ્ઞસ્મિં દિવસે ઉપોસથો ન કાતબ્બોતિ અત્થતો આપન્નં અનિટ્ઠં, સતિ સઙ્ઘસામગ્ગિયા અઞ્ઞો દિવસો પકતિવસેન અનુપોસથોપિ ઉપોસથદિવસો નામ હોતીતિ દસ્સનવસેન નિવારેતુમ્પિ એવંદેસના કતાતિ વેદિતબ્બા.

ઉપોસથક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. વસ્સૂપનાયિકક્ખન્ધકવણ્ણના

વસ્સૂપનાયિકાનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૮૪. મહાઅટ્ઠકથાયમ્પિ ''સઙ્કાસયિસ્સન્તી''તિ પાઠો, દીપવાસિનો ''સઙ્કાપયિસ્સન્તી''તિ પઠન્તિ કિર. ''**કતિ નુ ખો વસ્સૂપનાયિકા**''તિ ચિન્તાયં ''કિં નિમિત્ત''ન્તિ વુત્તે ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વસ્સં ઉપગન્તુ''ન્તિ યં વસ્સૂપગમનં વુત્તં, તં ''ઇમં તેમાસં વસ્સં ઉપેમી''તિ વત્વા ઉપગન્તબ્બં. વસ્સાનમાસા ચ ચત્તારો. તત્થ પઠમં તેમાસં, પચ્છિમં તેમાસન્તિ દુવિધં તેમાસં. તેનાયં તેસં ભિક્ખૂનં ચિન્તા અહોસિ.

વસ્સાનેચારિકાપટિક્ખેપાદિકથાવણ્ણના

૧૮૫. અનપેક્ખગમનેન વા અઞ્ઞત્થ અરુણં ઉટ્ઠાપનેન વા આપત્તિ વેદિતબ્બાતિ એત્થ પઠમં તાવ સો સત્તાહં અનાગતાય પવારણાય સકરણીયો પક્કમતિ. ''આગચ્છેય્ય વા સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ તં આવાસં ન વા આગચ્છેય્ય, તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો પુરિમિકા ચ પઞ્ઞાયતિ, પટિસ્સવે ચ અનાપત્તી''તિ વચનતો ઓરં સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તથા હિ ''સો તદહેવ અકરણીયો પક્કમતિ, સકરણીયો પક્કમતિ, તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો પુરિમિકા ચ ન પઞ્ઞાયતિ, પટિસ્સવે ચ આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૨૦૭) વુત્તં.

સત્તાહકરણીયાનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૮૭-૮. દુતિયં પન ''સો તં સત્તાહં બહિદ્ધા વીતિનામેતિ, તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો પુરિમિકા ચ ન પઞ્ઞાયતિ, પટિસ્સવે ચ આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વચનતો સત્તાહતો પરં વેદિતબ્બં. તથા હિ ''સો તં સત્તાહં અન્તો સન્નિવત્તં કરોતિ, તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો પુરિમિકા ચ પઞ્ઞાયતિ, પટિસ્સવે ચ અનાપત્તી''તિ (મહાવ॰ ૨૦૭) વુત્તં. સતિપિ કારણદ્વયે વસ્સચ્છેદકારણાભાવે આપત્તિ વેદિતબ્બા, તસ્મા તીણિપિ એતાનિ વચનાનિ યથાસમ્ભવં યોજિતાનિ વિગ્ગહાનિ હોન્તિ. **તીણિ પરિહીનાની**તિ તાસં નત્થિતાય.

પહિતેયેવઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૯૯. ''અનુજાનામિ ભિક્ખવે, સઙ્ઘકરણીયેન ગન્તું, સત્તાહં સન્નિવત્તો કાતબ્બો''તિ વચનતો અન્તોવસ્સે સંહારિકભાવેન ગન્તું વટ્ટતિ. તત્થ ધમ્મછન્દવસેનપિ આગતે સઙ્ઘસ્સ આયમુખં વિનસ્સતિ. તતો ''સેનાસનાનિ કત્વા''તિ ચ વુત્તં. **આગત**ન્તિ આગમનં. ભાવેત્થ તપચ્ચયોયં. **સઙ્ઘકરણીયેન ગન્તુ**ન્તિ એત્થ ''સેનાસનપટિસંયુત્તેસુ એવ સઙ્ઘકરણીયેસુ, ન અઞ્ઞેસૂ''તિ **ધમ્મસિરિત્થેરો** વદતિ કિર. **અટ્ઠકથાય**મ્પિ તં પદં ઉદ્ધરિત્વા ''યં કિઞ્ચિ ઉપોસથાગારાદીસુ સેનાસનેસૂ''તિઆદિના સેનાસનમેવ દસ્સિતં, તસ્મા ઉપપરિક્ખિતબ્બં.

અનિમન્તિતેન ગન્તું ન વટ્ટતીતિ તસ્સ રત્તિચ્છેદો ચ દુક્કટાપત્તિ ચ હોતિ, તં ''વસ્સચ્છેદો''તિ ચ વદન્તિ. **નિમન્તિતોયેવ નામ હોતી**તિ એત્થ ઉપાસકેહિ ''ઇમસ્મિં નામ દિવસે દાનાદીનિ કરોમ, સબ્બે સન્નિપતન્તૂ''તિ કતાયપિ કતિકાય ગન્તું વટ્ટતિ. પવારણાય નવમિતો પટ્ઠાય પંસુકૂલિકચીવરં પરિયેસિતું કાવીરપટ્ટને વિય સબ્બેસં ગન્તું વટ્ટતિ અનુસંવચ્છરં નિયમતો ઉપાસકેહિ સજ્જિત્વા ઠપનતો. વુત્તમ્પિ ચેતં **અન્ધકટ્ઠકથાયં** ''ભિક્ખુસઙ્ઘેન વા કતિકા કતા 'સમન્તા ભિક્ખૂ ગચ્છન્તૂ'તિ, ઘોસનં વા કતં ઉપાસકેહિ, તત્થ ગચ્છન્તસ્સ રત્તિચ્છેદો નત્થીતિ તથા 'અનુસંવચ્છરં આગચ્છન્તૂ'તિ સકિં નિમન્તિતેપિ વટ્ટતી''તિ ચ ''ચીવરકાલતો પટ્ઠાય નિયમં કત્વા સમન્તતો આગતાનં સજ્જેત્વા દાનતો કાવીરપટ્ટને ઘોસેત્વા કરણાકારો પઞ્ઞાયતીતિ અપરે''તિ ચ. આચરિયા પન એવં ન વદન્તિ.

અન્તરાયેઅનાપત્તિવસ્સચ્છેદકથાવણ્ણના

૨૦૧. ''સચે દૂરં ગતો હોતિ, સત્તાહવારેન અરુણો ઉટ્ઠાપેતબ્બો''તિ વચનતો 'યસ્મિં અન્તરાયે સતિ વસ્સચ્છેદં કાતું વટ્ટતિ, તસ્મિં અન્તરાયેવ વસ્સચ્છેદમકત્વા સત્તાહકરણીયેન વીતિનામેતું વટ્ટતીતિ દીપિતન્તિ અપરે''તિ વુત્તં. વિનયધરા પન ન ઇચ્છન્તિ, તસ્મા ''સત્તાહવારેન અરુણો ઉટ્ઠાપેતબ્બો''તિ ઇદં તત્રુપ્પાદાદિનિમિત્તં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તં સન્ધાય ''આચરિયા પન એવં ન વદન્તી''તિ વુત્તં. **ગાવું વા**તિ બલિબદ્ધં વા. **બહિસીમાય ઠિતાન**ન્તિ તેહિ ખણ્ડસીમાય ઠિતેહિપીતિ **ઉપતિસ્સત્થેરો**. વસ્સચ્છેદે અસ્સ **વસ્સચ્છેદસ્સ**. વિહારા અઞ્ઞત્થ વુટ્ઠાપેન્તેહિ તત્થેવ સન્નિપતિત્વા ''ઇમિના ચ ઇમિના ચ કારણેન ઇમસ્મિં નામ પદેસે ઇમં વિહારં નેત્વા વુટ્ઠાપેમા''તિ અનુસ્સાવેત્વાવ કાતબ્બન્તિ.

વજાદીસુવસ્સૂપગમનકથાવણ્ણના

૨૦૩. વજેન સદ્ધિં ગતસ્સ વસ્સચ્છેદે અનાપત્તીતિ વસ્સચ્છેદો ન હોતીતિ કિર અધિપ્પાયો. સત્થસ્સ અવિહારત્તા ''ઇમસ્મિં વિહારે''તિ અવત્વા ''ઇધ વસ્સં ઉપેમી''તિ એત્તકં વત્તબ્બં. ''**સત્થે પન વસ્સં ઉપગન્તું ન વટ્ટતી**તિ 'ઇમસ્મિં વિહારે ઇમં તેમાસ'ન્તિ વા 'ઇધ વસ્સં ઉપેમી'તિ વા ન વટ્ટતિ, આલયકરણમત્તેનેવ વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો''તિ લિખિતં. તં પન અટ્ઠકથાય વિરુજ્ઝતિ. ''ઇધ વસ્સં ઉપેમીતિ તિક્ખત્તું વત્તબ્બ''ન્તિ હિ વુત્તં. અટ્ઠકથાવચનમ્પિ પુબ્બાપરં વિરુજ્ઝતીતિ ચે? ન, અધિપ્પાયાજાનનતો. સત્થો દુવિધો ઠિતો, સઞ્ચારોતિ. તત્થ ઠિતે કુટિકાય ''ઇધ વસ્સં ઉપેમી''તિ વત્વા વસિતબ્બં. ઇદઞ્હિ સન્ધાય ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સત્થે વસ્સં ઉપગન્તુ''ન્તિ વુત્તં, સઞ્ચારિમ્હિ પન સત્થે કુટિકાય અભાવતો વસ્સં ઉપગન્તું ન વટ્ટતિ. સતિ સિવિકાય વા સકટકુટિકાય વા વટ્ટતિ, તથા વજેપિ. તીસુ ઠાનેસુ ભિક્ખુનો નત્થિ વસ્સચ્છેદે આપત્તિ.

પવારેતુઞ્ચ લભતીતિ એત્થાયં વિચારણા – ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, યેન વજો, તેન ગન્તુ''ન્તિ ઇદં કિં વસ્સરક્ખણત્થં વુત્તં, ઉદાહુ વસ્સચ્છેદાપત્તિરક્ખણત્થન્તિ? કિઞ્ચેત્થ યદિ વસ્સરક્ખણત્થં, ''ન, ભિક્ખવે, અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બ''ન્તિ ઇદં વિરુજ્ઝતિ. અથ વસ્સચ્છેદાપત્તિરક્ખણત્થં વુત્તન્તિ સિદ્ધં ન સો પવારેતું લભતીતિ, કા પનેત્થ યુત્તિ? યતો અયમેવ તિવિધો પવારેતું લભતિ, નેતરો. વાળેહિ ઉબ્બાળ્હાદિકો હિ ઉપગતટ્ઠાનાપરિચ્ચાગા લભતિ. પરિચ્ચાગા ન લભતીતિ અયમેત્થ યુત્તિ. યેન ગામો, તત્થ ગતોપિ પવારેતું લભતીતિ એકેનાતિ આચરિયો. યો હિ પુબ્બે ''ઇધ વસ્સં ઉપેમી''તિ ન ઉપગતો, ''ઇમસ્મિં વિહારે''તિ ઉપગતો, સો ચ પરિચ્ચત્તો. અઞ્ઞથા વિના વિહારેન કેવલં ગામં સન્ધાય ''ઇધ વસ્સં ઉપેમી''તિ ઉપગન્તું વટ્ટતીતિ. આપજ્જતૂતિ ચે? ન, ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વજે સત્થે નાવાય વસ્સં ઉપગન્તુ''ન્તિ વચનં વિય ''ગામે ઉપગન્તુ''ન્તિ વચનાભાવતો. યસ્મા ''તીસુ ઠાનેસુ ભિક્ખુનો નત્થિ વસ્સચ્છેદે આપત્તી''તિ વચનં તત્થ વસ્સૂપગમનં અત્થીતિ દીપેતિ તદભાવે છેદાભાવા, તસ્મા ''સત્થે પન વસ્સં ઉપગન્તું ન વટ્ટતી''તિ કુટિયા અભાવકાલં સન્ધાય વુત્તન્તિ સિદ્ધં. **તીસુ ઠાનેસુ ભિક્ખુનો નત્થિ વસ્સચ્છેદે આપત્તી**તિ ''તેહિ સદ્ધિં ગચ્છન્તસ્સેવ નત્થિ, વિરુજ્ઝિત્વા ગમને આપત્તિ ચ, પવારેતુઞ્ચ ન લભતી''તિ લિખિતં, તસ્મા યં વુત્તં **અટ્ઠકથાયં** ''અથ સત્થો અન્તોવસ્સેયેવ ભિક્ખુના પત્થિતટ્ઠાનં પત્વા અતિક્કમતિ...પે॰... અન્તરા એકસ્મિં ગામે તિટ્ઠતિ વા વિપ્પકિરતિ વા''તિઆદિ, તં એત્તાવતા વિરુજ્ઝિત્વા ગતાનમ્પિ વિરુજ્ઝિત્વા ગમનં ન હોતિ, તસ્મા પવારેતબ્બન્તિ દસ્સનત્થન્તિ વેદિતબ્બં.

તત્થ ''પદરચ્છદનં કુટિં કત્વા ઉપગન્તબ્બ''ન્તિ વચનતો સેનાસનત્થાય રુક્ખં આરુહિતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં હોતિ, ન પાળિવિરોધતોતિ ચે? ન, તપ્પટિક્ખેપેનેવ સિદ્ધત્તા, ઇમસ્સ ઇધ પુનપિ પટિક્ખેપનતો. ''ન, ભિક્ખવે, અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બ''ન્તિ ઇમિના પટિક્ખેપેન સિદ્ધે ''ન, ભિક્ખવે, અજ્ઝોકાસે વસ્સં ઉપગન્તબ્બ''ન્તિ પટિક્ખેપો વિય સિયાતિ ચે? ન, અજ્ઝોકાસસ્સ અસેનાસનભાવાનુમતિપ્પસઙ્ગતો. અજ્ઝોકાસો હિ ''અજ્ઝોકાસે પલાલપુઞ્જે''તિ વચનતો સેનાસનન્તિ સિદ્ધં. ચતુસાલઅજ્ઝોકાસે વસન્તોપિ ''ચતુસાલાય વસતી''તિ વુચ્ચતિ, તસ્મા તત્થ વટ્ટતીતિ આપજ્જતિ, તસ્મા ઇધ અસેનાસનિકો નામ અત્તના વા પરેન વા અત્તનો નિબદ્ધવાસત્થં અપાપિતસેનાસનિકોતિ વેદિતબ્બં. અઞ્ઞથા દ્વિન્નં પટિક્ખેપાનં અઞ્ઞતરાતિરેકતા ચ રુક્ખમૂલેપિ નિબ્બકોસેપિ વસ્સં ઉપગન્તું વટ્ટતીતિ ચ, અપાપિતસેનાસનિકેનાપિ ગબ્ભે વસિતું વટ્ટતીતિ ચ આપજ્જતિ, સદ્વારબન્ધમેવ સેનાસનં ઇધ અધિપ્પેતન્તિ કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? નિદાનતો. અયઞ્હિ અસેનાસનિકવસ્સૂપગમનાપત્તિ ''તેન ખો પન સમયેન ભિક્ખૂ અસેનાસનિકા વસ્સં ઉપગચ્છન્તિ, સીતેનપિ ઉણ્હેનપિ કિલમન્તી''તિ ઇમસ્મિં નિદાને પઞ્ઞત્તા, તસ્મા સીતાદિપટિક્ખેપમેવ ઇધ સેનાસનન્તિ અધિપ્પેતબ્બન્તિ સિદ્ધં. એવં સન્તે સિદ્ધં પુબ્બપક્ખનિદસ્સનન્તિ ચે? ન, પુબ્બે અપરત્થપવત્તિસૂચનતો. **દુતિયજ્ઝાનનિદ્દેસે** ''વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અવિતક્કં અવિચાર''ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૨૮; મ॰ નિ॰ ૧.૨૭૧) વચનાનિ નિદસ્સનં. અજ્ઝોકાસપટિક્ખેપનિદાનેન બહિઅજ્ઝોકાસોવ પટિક્ખિત્તો, ન ચતુસાલાદિમજ્ઝગતો અજ્ઝોકાસોતિ આપજ્જતિ, તસ્મા ન નિદાનં પમાણન્તિ ચે? ન, નિયમતો. કિઞ્ચિ હિ સિક્ખાપદં નિદાનાપેક્ખં હોતીતિ સાધિતમેતં. ઇદં સાપેક્ખં, ઇદં અનપેક્ખન્તિ કથં પઞ્ઞાયતિ, ન હિ એત્થ **ઉભતોવિભઙ્ગે** વિય સિક્ખાપદાનં પદભાજનં, અનાપત્તિવારો વા અત્થીતિ? ઇધાપિ દેસનાવિધાનતો પઞ્ઞાયતિ. ''દેવે વસ્સન્તે રુક્ખમૂલમ્પિ નિબ્બકોસમ્પિ ઉપધાવન્તી''તિ હિ ઇમેહિ દ્વીહિ નિદાનવચનેહિ બહિ વા અન્તો વા સબ્બં ઓવસ્સકટ્ઠાનં ઇધ અજ્ઝોકાસો નામ. અનોવસ્સકટ્ઠાનમ્પિ અનિબ્બકોસમેવ ઇધ ઇચ્છિતબ્બન્તિ સિદ્ધં હોતિ. તેન **ન ઉપગન્તબ્બન્તિ** ન આલયકરણપટિક્ખેપો, ''ઇધ વસ્સં ઉપેમી''તિ વચનપટિક્ખેપો. છવસરીરં દહિત્વા છારિકાય, અટ્ઠિકાનઞ્ચ અત્થાય કુટિકા કરીયતીતિ **અન્ધકટ્ઠકથા**વચનં. ''**ટઙ્કિતમઞ્ચોતિ** કસિકુટિકાપાસાણઘર''ન્તિ લિખિતં. ''અકવાટબદ્ધસેનાસને અત્તનો પાપિતે સભાગટ્ઠાને સકવાટબદ્ધે વસતિ ચે, વટ્ટતી''તિ વુત્તં. પયોગોપિ અત્થિ, ''અસેનાસનિકેન વસ્સં ન ઉપગન્તબ્બ''ન્તિ **પાળિ** ચ **અટ્ઠકથા** ચ, તસ્મા ઉપપરિક્ખિતબ્બં.

અધમ્મિકકતિકાદિકથાવણ્ણના

૨૦૫. **મહાવિભઙ્ગે વુત્તન્તિ** એત્થ અયં **અન્ધકટ્ઠકથા**વચનં ઊનપન્નરસવસ્સેન સામણેરેન ઇધ વિહારે ન **વત્થબ્બા**, ન પંસુકૂલં આહિણ્ડિતબ્બં, ન ચોળભિક્ખા ગહેતબ્બા, ન અઞ્ઞવિહારે ભુઞ્જિતબ્બં, ન અઞ્ઞસ્સ ભિક્ખુસ્સ વા ભિક્ખુનિયા વા સન્તકં ભુઞ્જિતબ્બં, અઞ્ઞમઞ્ઞં નેવ આલપેય્યામ ન સલ્લપેય્યામ, ન સજ્ઝાયિતબ્બં, મત્તિકાપત્તેન વટ્ટતિ, ન અપરિપુણ્ણપરિક્ખારસ્સ વાસોતિ.

૨૦૬. **મુસાવાદોતિ** વિસંવાદો અધિપ્પેતો. કેચિ ''વિસંવાદનવસેન પટિસ્સુણિત્વાતિ વુત્ત''ન્તિ ચ, ''રઞ્ઞો વુત્તવચનાનુરૂપતો મુસાવાદોતિ ગહટ્ઠા ગણ્હન્તીતિ વુત્ત''ન્તિ ચ વદન્તિ.

૨૦૭. ''**પુરિમિકા ચ ન પઞ્ઞાયતિ**. કસ્મા? 'દુતિયે વસામી'તિ ચિત્તે ઉપ્પન્ને પઠમસેનાસનગ્ગાહો પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. પુન 'પઠમે એવ વસામી'તિ ચિત્તે ઉપ્પન્ને દુતિયો પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. ઉભયાવાસે વિધાનં નત્થી''તિ લિખિતં. **પોરાણગણ્ઠિપદે** પન ''પઠમં ગહિતટ્ઠાને અવસિત્વા અઞ્ઞસ્મિં વિહારે સેનાસનં ગહેત્વા

દ્વીહતીહં વસતિ, તતો પઠમગ્ગાહો પટિપ્પસ્સમ્ભતીતિ પુરિમિકા ચ ન પઞ્ઞાયતિ. પચ્છિમગ્ગાહો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. ઇદઞ્હિ દિવસવસેન પટિપ્પસ્સમ્ભનં નામ હોતિ. અથ પચ્છિમં તેમાસં અઞ્ઞસ્મિં વસતિ, પુરિમિકા ચ ન પઞ્ઞાયતિ, ઇદં સેનાસનગ્ગાહાનં વસેન પટિપ્પસ્સમ્ભનં નામા''તિ વુત્તં. ઉભોપેતે અત્થવિકપ્પા ઇધ નાધિપ્પેતા. યત્થાયં પટિસ્સુતો, તત્થ પુરિમિકા ચ ન પઞ્ઞાયતિ, પટિસ્સવે ચ આપત્તિ દુક્કટસ્સ. કત્થ પન પુરિમિકા પઞ્ઞાયતીતિ? અન્તરામગ્ગે દ્વીસુ આવાસેસુ યત્થ તદહેવ પચ્છિમગ્ગાહો, તત્થ પઠમં ગહિતટ્ઠાને સત્તાહકરણીયેન ગચ્છતો ન વસ્સચ્છેદો, **સો તદહેવ અકરણીયો પક્કમતી**તિઆદિમ્હિ ''**કરણીયં** નામ સત્તાહકરણીય''ન્તિ લિખિતં.

પાળિમુત્તકરત્તિચ્છેદવિનિચ્છયે ''ધમ્મસ્સવનાદી''તિ વુત્તં. આદિમ્હિ ચતૂસુ વારેસુ નિરપેક્ખપક્કમનસ્સાધિપ્પેતત્તા ''સત્તાહકરણીયેના''તિ ન વુત્તં તસ્મિં સતિ નિરપેક્ખગમનાભાવતો. તત્થ પુરિમા દ્વે વારા વસ્સં અનુપગતસ્સ વસેન વુત્તા, તસ્મા ઉપગતસ્સ તદહેવ સત્તાહકરણીયેન ગન્ત્વા અન્તોસત્તાહં આગચ્છતો ન વસ્સચ્છેદોતિ સિદ્ધં. પચ્છિમા દ્વે વારા ઉપગતસ્સ નિરપેક્ખગમનવસેન વુત્તા, ''સત્તાહં અનાગતાય પવારણાય સકરણીયો પક્કમતી''તિ તતો બહિદ્ધા સત્તાહં વીતિનામેન્તસ્સ વસ્સચ્છેદોતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. તત્થ ''અકરણીયો પક્કમતી''તિ વચનાભાવા વિના રત્તિચ્છેદકારણેન ગન્તું ન વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. પવારેત્વા પન ગન્તું વટ્ટતિ પવારણાય તંદિવસસન્નિસ્સિતત્તા. તત્થ **ન વા આગચ્છેય્યા**તિ અન્તરાયેન. આચરિયો પન ''ન પુન ઇધાગચ્છામી'તિ નિરપેક્ખોપિ સકરણીયોવ ગન્તું લભતીતિ દસ્સનત્થં અકરણીયો'તિ ન વુત્ત''ન્તિ વદતિ. ''સીહળદીપે કિર ચૂળપવારણા નામ અત્થિ, તં પવારણં કત્વા યથાસુખં સકરણીયા ગચ્છન્તિ, પયોગઞ્ચ દસ્સેન્તી''તિ વુત્તં. ''તત્થ છ અરુણા અન્તોવસ્સે હોન્તિ , એકો બહિ, તસ્મા સો તેમાસં વુત્થો હોતીતિ અપરે''તિ ચ, ''આચરિયો એવં ન વદતી''તિ ચ વુત્તં. સબ્બત્થ **વિહારં ઉપેતી**તિ અત્તનો વસ્સગ્ગેન પત્તગબ્ભં ઉપેતીતિ **પોરાણા. અસતિયા પન વસ્સં ન ઉપેતી**તિ એત્થ ''ઇમસ્મિં વિહારે ઇમં તેમાસ''ન્તિ અવચનેન. ''**અટ્ઠકથાયં** વુત્તરત્તિચ્છેદકારણં વિના તિરોવિહારે વસિત્વા આગચ્છિસ્સામીતિ ગચ્છતોપિ વસ્સચ્છેદ''ન્તિ લિખિતં.

૨૦૮. **પટિસ્સુતો હોતિ પચ્છિમિકાયા**તિ અન્તરા પબ્બજિતભિક્ખુના, છિન્નવસ્સેન વા પટિસ્સુતો, અઞ્ઞેન પન પુરિમં અનુપગન્ત્વા પચ્છિમિકાયં પટિસ્સવો ન કાતબ્બો. રત્તિચ્છેદે સબ્બત્થ વસ્સચ્છેદોતિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા વદન્તિ. કેચિ પન ન ઇચ્છન્તિ. તં સાધેતું અનેકધા પપઞ્ચેન્તિ. કિં તેન.

વસ્સૂપનાયિકક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પવારણાક્ખન્ધકવણ્ણના

અફાસુકવિહારકથાવણ્ણના

૨૧૦. ''સઙ્ઘં આવુસો પવારેમી''તિ વુત્તત્તા પચ્છાપિ ''વદતુ મં સઙ્ઘો''તિ વત્તબ્બં વિય દિસ્સતિ. અયં પનેત્થ અધિપ્પાયો – યસ્મા અહં સઙ્ઘં પવારેમિ, તસ્મા તત્થ પરિયાપન્ના થેરા, મજ્ઝિમા, નવા વા અવિસેસેનાયસ્મન્તો સબ્બેપિ મં વદન્તૂતિ.

પવારણાભેદવણ્ણના

૨૧૨. દ્વેમા, ભિક્ખવે, પવારણાતિ એત્થ તાદિસે કિચ્ચે સતિ યત્થ કત્થચિ પવારેતું વટ્ટતિ. તેનેવ **મહાવિહારે** ભિક્ખૂ ચાતુદ્દસિયં પવારેત્વા પન્નરસિયં કાયસામગ્ગિં ઇદાનિપિ દેન્તિ. **ચેતિયગિરિ** મહાદસ્સનત્થમ્પિ અટ્ઠમિયં ગચ્છન્તિ, તમ્પિ ચાતુદ્દસિયં પવારેતુકામાનંયેવ હોતિ. ''સત્તાહં અનાગતાય પવારણાય સકરણીયો પક્કમતિ, અનાપત્તીતિ વચનતો ઇદં આચિણ્ણ''ન્તિ લિખિતં. ''નો ચે અધિટ્ઠહેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ એકસ્સ વુત્તદુક્કટં, તસ્સેવ વુત્તં પુબ્બકિચ્ચઞ્ચ સઙ્ઘગણાનમ્પિ નેતબ્બં.

પવારણાદાનાનુજાનનકથાવણ્ણના

૨૧૩. તેન ચ ભિક્ખુનાતિ પવારણાદાયકેન.

અનાપત્તિપન્નરસકાદિકથાવણ્ણના

''તસ્સા ચ પવારણાય આરોચિતાય સઙ્ઘેન ચ પવારિતે સબ્બેસં સુપ્પવારિતં હોતીતિ વચનતો કેવલં પવારણાય પવારણાદાયકોપિ પવારિતોવ હોતી''તિ વદન્તીતિ.

૨૨૨. અવુટ્ઠિતાય પરિસાયાતિ પવારેત્વા પચ્છા અઞ્ઞમઞ્ઞં કથેન્તિયા. **એકચ્ચાય વુટ્ઠિતાયાતિ** એકચ્ચેસુ યથાનિસિન્નેસુ એકચ્ચેસુ સકસકટ્ઠાનં ગતેસુ. **પુન પવારેતબ્બન્તિ** પુનપિ સબ્બેહિ સમાગન્ત્વા પવારેતબ્બં. **આગચ્છન્તિ સમસમા, તેસં સન્તિકે પવારેતબ્બન્તિ** ''ગતે અનાનેત્વા નિસિન્નાનંયેવ સન્તિકે પવારેતબ્બં, **ઉપોસથક્ખન્ધકેપિ** એસેવ નયો''તિ લિખિતં. **સબ્બાય વુટ્ઠિતાય પરિસાય આગચ્છન્તિ સમસમા, તેસં સન્તિકે પવારેતબ્બન્તિ** ''યદિ સબ્બે વુટ્ઠહિત્વા ગતા, સન્નિપાતેતુઞ્ચ ન સક્કા, એકચ્ચે સન્નિપાતાપેત્વા પવારેતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. કસ્મા? ઞત્તિં ઠપેત્વા કત્તબ્બસઙ્ઘકમ્માભાવા વગ્ગં ન હોતિ કિર. એત્થ પન એકચ્ચેસુ ગતેસુપિ સબ્બેસુ ગતેસુપિ સબ્બે સન્નિપાતાપેત્વા ઞત્તિં અટ્ઠપેત્વા કેવલં પવારેતબ્બં. એકચ્ચે સન્નિપાતાપેત્વા પવારેતું ન વટ્ટતિ ''સઙ્ઘં, ભન્તે, પવારેમી''તિ વચનતો. સબ્બેપિ હિ સન્નિપતિતા પચ્છા દિટ્ઠં વા સુતં વા પરિસઙ્કિતં વા વત્તારો હોન્તિ. અનાગતાનં અત્થિભાવં ઞત્વાપિ એકચ્ચાનં સન્તિકે પવારણાવચનં વિય હોતિ. સમ્મુખીભૂતે ચત્તારો સન્નિપાતાપેત્વા નિસ્સગ્ગિયં આપન્નચીવરાદિનિસ્સજ્જનં વિય પવારણા ન હોતિ સબ્બાયત્તત્તા. ''સમગ્ગાનં પવારણા પઞ્ઞત્તા''તિ વચનઞ્ચેત્થ સાધકં. ''ઇતો અઞ્ઞથા ન વટ્ટતિ **અટ્ઠકથાયં** અનનુઞ્ઞાતત્તા''તિ **ઉપતિસ્સત્થેરો** વદતિ. ''થોકતરેહિ તેસં સન્તિકે પવારેતબ્બં ઞત્તિં અટ્ઠપેત્વાવા''તિ વુત્તં. **આગન્તુકા** નામ નવમિતો પટ્ઠાયાગતા વા વજસત્થનાવાસુ વુત્થવસ્સા વા હોન્તિ.

૨૩૭. ''દસવત્થુકા મિચ્છાદિટ્ઠિ હોતિ તથાગતોતિઆદી''તિ લિખિતં. ''નત્થિ દિન્નન્તિઆદી''તિ વુત્તં.

૨૩૯. ''ઉપપરિક્ખિત્વા જાનિસ્સામાતિ તેન સહ પવારેતબ્બ''ન્તિ લિખિતં.

પવારણાક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચમ્મક્ખન્ધકવણ્ણના

સોણકોળિવિસવત્થુકથાવણ્ણના

૨૪૨. **અસીતિયા …પે॰… કારેતી**તિ ‘‘અસીતિ ગામિકસહસ્સાનિ સન્નિપાતાપેત્વા’’તિ ઇમસ્સ કારણવચનં. તત્થ ‘‘ગામાનં અસીતિયા સહસ્સેસૂ’’તિ વત્તબ્બે ‘‘અસીતિયા ગામસહસ્સેસૂ’’તિ વુત્તં. ગામપ્પમુખા **ગામિકા**, તેસં સહસ્સાનિ. ‘‘**કમ્મચિત્તીકતાની**’’તિ ઉપચારેન વુત્તં. કમ્મપચ્ચયઉતુસમુટ્ઠાને હિ તેસં અઞ્જનવણ્ણભાવો. ‘‘કેનચિદેવ કરણીયેના’’તિ વત્તબ્બે ‘‘કેનચિદેવા’’તિ વુત્તં. એત્થ એવં-સદ્દો ઓપમ્મે પવત્તતિ.
એવમુપમાનોપદેસપુચ્છાવધારણપટિઞ્ઞાતઓપમ્મે. **પુરતો પેક્ખમાનાન**ન્તિ અનાદરત્થે સામિવચનં. તતો પન ભગવતો ગન્ધકુટિયા કવાટં સુબદ્ધં પસ્સિત્વા ઇચ્છિતાકારકુસલતાય ઇદ્ધિયા ગન્ત્વા કુટિં પવિસિત્વા આરોચેસિ. **વિહારપચ્છાયાય**ન્તિ વિહારસ્સ વડ્ઢમાનચ્છાયાયં. ‘‘**અહો નૂના**તિ અહો મહન્તો’’તિ લિખિતં. ભગવતો સમ્બહુલેહિ સદ્ધિં આહિણ્ડનં આયસ્મતો સોણસ્સ વીરિયારમ્ભનિદસ્સનેન અનારદ્ધવીરિયાનં ઉત્તેજનત્થં, એવં સુખુમાલાનં પાદરક્ખણત્થં ઉપાહના અનુઞ્ઞાતાતિ દસ્સનત્થઞ્ચ.

સોણસ્સપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના

૨૪૩. **તત્થ ચ નિમિત્તં ગણ્હાહી**તિ તેસં ઇન્દ્રિયાનં આકારં ઉપલક્ખેહિ.

૨૪૪. **અધિમુત્તો હોતી**તિ પટિવિજ્ઝિત્વા પચ્ચક્ખં કત્વા ઠિતો હોતિ. **નેક્ખમ્માધિમુત્તો**તિઆદીહિ નિબ્બાનં, અરહત્તઞ્ચ વુત્તં. ‘‘તઞ્હિ સબ્બકિલેસેહિ નિક્ખન્તત્તા ‘નેક્ખમ્મ’ન્તિ ચ ગેહતો પવિવિત્તત્તા ‘પવિવેકો’તિ ચ બ્યાપજ્જાભાવતો ‘અબ્યાપજ્જ’ન્તિ ચ અરહત્તં ઉપાદાનસ્સ ખયન્તે ઉપ્પન્નત્તા ‘ઉપાદાનક્ખયો’તિ ચ તણ્હાય ખયન્તે ઉપ્પન્નત્તા ‘તણ્હક્ખયો’તિ ચ સમ્મોહાભાવતો ‘અસમ્મોહો’તિ ચ વુચ્ચતી’’તિ વુત્તં. સબ્બેહિ અરહત્તં વુત્તન્તિ કેચિ. **સિયા ખો એવમસ્સા**તિ કદાચિ એવમસ્સ, અસ્સ વા આયસ્મતો એવં સિયા. **પચ્ચાગચ્છન્તો** જાનન્તો. **કરણીયમત્તાન**ન્તિ અત્તનો. સો એવ વા પાઠો. **નેક્ખમ્માધિમુત્તો**તિ ઇમસ્મિંયેવ અરહત્તં કથિતં. સેસેસુ નિબ્બાનન્તિ કેચિ. **અસમ્મોહાધિમુત્તો**તિ એત્થેવ નિબ્બાનં. સેસેસુ અરહત્તન્તિ કેચિ. ‘‘સબ્બેસ્વેવેતેસુ ઉભયમ્પી’’તિ વદન્તિ. **પવિવેકઞ્ચ ચેતસો, અધિમુત્તસ્સ, ઉપાદાનક્ખયસ્સ ચા**તિ ઉપયોગત્થે સામિવચનં. આયતનાનં ઉપ્પાદઞ્ચ વયઞ્ચ દિસ્વા.

સબ્બનીલિકાદિપટિક્ખેપકથાવણ્ણના

૨૪૬. ‘‘રઞ્જનચોળકેન પુઞ્છિત્વા’’તિ પાઠો. ‘‘**ખલ્લકાદીનિ અપનેત્વા**’તિ વુત્તત્તા દ્વે તીણિ છિદ્દાનિ કત્વા વળઞ્જેતું વટ્ટતી’’તિ વદન્તાનં વાદો ન ગહેતબ્બો.

યાનાદિપટિક્ખેપકથાવણ્ણના

૨૫૪. ‘‘ચતુરઙ્ગુલાધિકાની’’તિ વુત્તત્તા ચતુરઙ્ગુલતો હેટ્ઠા વટ્ટતીતિ એકે. **ઉભતોલોહિતકૂપધાન**ન્તિ એત્થ ‘‘કાસાવં પન વટ્ટતિ, કુસુમ્ભાદિરત્તમેવ ન વટ્ટતી’’તિ લિખિતં.

સબ્બચમ્મપટિક્ખેપાદિકથાવણ્ણના

૨૫૫. **કિસ્સ ત્યાય**ન્તિ કિસ્સ તે અયં.

૨૫૬. ગિહિવિકતન્તિ ગિહીનં અત્થાય કતં. ''યત્થ કત્થચિ નિસીદિતું અનુજાનામીતિ અત્થો''તિ લિખિતં. કિઞ્ચાપિ **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** ''ઠપેત્વા તૂલિકં સબ્બાનેવ ગોનકાદીનિ રતનપરિસિબ્બિતાનિ વટ્ટન્તી''તિ વુત્તં, અથ ખો વિનયપરિયાયં પત્વા ગરુકે ઠાતબ્બતો ઇધ વુત્તનયેનેવેત્થ અત્થો ગહેતબ્બો. ''તત્થ પન સુત્તન્તિકદેસનાય ગહટ્ઠાદીનમ્પિ વસેન વુત્તત્તા તેસં સઙ્ગણ્હનત્થં ઠપેત્વા 'તૂલિકં...પે॰... વટ્ટન્તી'તિ વુત્તં વિય ખાયતીતિ અપરે''તિ વુત્તં.

૨૫૯. મિગમાતુકોતિ તસ્સ નામં. વાતમિગોતિ ચ તસ્સ નામં. ''કાળસીહો કાળમુખો કપી''તિ લિખિતં. **ચમ્મં ન વટ્ટતી**તિ યેન પરિયાયેન ચમ્મં વટ્ટિસ્સતિ, સો પરતો આવિ ભવિસ્સતિ. ''અત્તનો પુગ્ગલિકવસેન પરિહારો પટિક્ખિત્તો''તિ વુત્તં. ''ન, ભિક્ખવે, કિઞ્ચિ ચમ્મં ધારેતબ્બ''ન્તિ એત્તાવતા સિદ્ધે ''ન, ભિક્ખવે, ગોચમ્મ''ન્તિ ઇદં પરતો ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સબ્બપચ્ચન્તિમેસુ જનપદેસુ ચમ્માનિ અત્થરણાની''તિ એત્થ અનુમતિપ્પસઙ્ગભયા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

ચમ્મક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. ભેસજ્જક્ખન્ધકવણ્ણના

પઞ્ચભેસજ્જાદિકથાવણ્ણના

૨૬૦. ''યં ભેસજ્જઞ્ચેવ અસ્સા''તિ પરતો ''તદુભયેન ભિય્યોસો મત્તાય કિસ્સા હોન્તી''તિઆદિના વિરોધદસ્સનતો નિદાનાનપેક્ખં યથાલાભવસેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. યથાનિદાનં કસ્મા ન વુત્તન્તિ ચે? તદઞ્ઞાપેક્ખાધિપ્પાયતો. સબ્બબુદ્ધકાલેપિ હિ સપ્પિઆદીનં સત્તાહકાલિકભાવાપેક્ખાતિ તથા વચનેન ભગવતો અધિપ્પાયો, તેનેવ ''આહારત્થઞ્ચ ફરેય્ય, ન ચ ઓળારિકો આહારો પઞ્ઞાયેય્યા''તિ વુત્તં. તથા હિ **કાલે પટિગ્ગહેત્વા કાલે પરિભુઞ્જિતુન્તિ** એત્થ ચ કાલપરિચ્છેદો ન કતો. કુતોયેવ પન લબ્ભા તદઞ્ઞાપેક્ખાધિપ્પાયો ભગવતો મૂલભેસજ્જાદીનિ તાનિ પટિગ્ગહેત્વા યાવજીવન્તિ કાલપરિચ્છેદો. યં પન ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તાનિ પઞ્ચ ભેસજ્જાનિ કાલે પટિગ્ગહેત્વા કાલે પરિભુઞ્જિતુ''ન્તિ વચનં, તં ''સન્નિધિં કત્વા અપરાપરસ્મિં દિવસે કાલે એવ પરિભુઞ્જિતું અનુજાનામી''તિ અધિપ્પાયતો વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. અઞ્ઞથા અતિસયત્તાભાવતો ''યં ભેસજ્જઞ્ચેવ અસ્સા''તિઆદિ વિતક્કુપ્પાદો ન સમ્ભવતિ. પણીતભોજનાનુમતિયા પસિદ્ધત્તા આબાધાનુરૂપસપ્પાયાપેક્ખાય વુત્તાનીતિ ચે? તઞ્ચ ન, ભિય્યોસો મત્તાય કિસાદિભાવાપત્તિદસ્સનતો. યથા ''ઉચ્છુરસં ઉપાદાય ફાણિત''ન્તિ વુત્તં, તથા ''નવનીતં ઉપાદાય સપ્પિ''ન્તિ વત્તબ્બતો નવનીતં વિસું ન વત્તબ્બન્તિ ચે? ન, વિસેસદસ્સનાધિપ્પાયતો. યથા ફાણિતગ્ગહણેન સિદ્ધેપિ પરતો ઉચ્છુરસો વિસું અનુઞ્ઞાતો ઉચ્છુસામઞ્ઞતો ગુળોદકટ્ઠાને ઠપનાધિપ્પાયતો. તથા નવનીતે વિસેસવિધિદસ્સનાધિપ્પાયતો નવનીતં વિસું અનુઞ્ઞાતન્તિ વેદિતબ્બં. વિસેસવિધિ પનસ્સ **ભેસજ્જસિક્ખાપદટ્ઠકથા**વસેન વેદિતબ્બં. વુત્તઞ્હિ તત્થ ''પચિત્વા સપ્પિં કત્વા પરિભુઞ્જિતુકામેન અધોતમ્પિ પચિતું વટ્ટતી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૨૨). તત્થ સપ્પિ પક્કાવ હોતિ, નાપક્કા. તથા ફાણિતમ્પિ. નવનીતં અપક્કમેવ.

એત્થાહ – નવનીતં વિય ઉચ્છુરસોપિ સત્તાહકાલિકપાળિયં એવ વત્તબ્બોતિ? ન વત્તબ્બો. કસ્મા? સત્તાહકાલિકપાળિયં વુત્તે ઉચ્છુરસો ગુળાપદેસેન યથા અગિલાનસ્સ ફાણિતં પટિસિદ્ધં, તથા ઉચ્છુરસોપીતિ આપજ્જતિ, અવુત્તે પન ગુળં વિય સો ફાણિતસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ. ઇધ અવત્વા પચ્છા વચનેન ગુળોદકટ્ઠાનેવ

ઠપિતો હોતિ. તદત્થમેવ પચ્છાભત્તં વટ્ટનકપાનકાધિકારે વુત્તો, તસ્મા એવ યામકાલિકોતિ ચે? ન, અટ્ઠકથાવિરોધતો. ન ઉપાદાયત્થસ્સ નિસ્સયત્થત્તાતિ ચે? કિં વુત્તં હોતિ – ‘‘ઉચ્છુરસં ઉપાદાય ઉચ્છુવિકતિ ફાણિતન્તિ વેદિતબ્બા’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૨૩) યદેતં નિસ્સગ્ગિયટ્ઠકથાવચનં, તત્થ ‘‘ઉપાદાયા’’તિ ઇમસ્સ નિસ્સાય પચ્ચયં કત્વાતિ અત્થોતિ. ન, પરતો અપરકિરિયાય અદસ્સનતો. યથા ‘‘ચક્ખુઞ્ચ પટિચ્ચ રૂપે ચા’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૦૪, ૪૦૦; ૩.૪૨૧, ૪૨૫; સં॰ નિ॰ ૨.૪૩) ‘‘પટિચ્ચા’’તિ ઇમસ્સ ઉસ્સુક્કવચનસ્સ ‘‘ઉપ્પજ્જતી’’તિ અપરકિરિયા દિસ્સતિ, ન તથા ‘‘ઉચ્છુરસં ઉપાદાયા’’તિ એત્થ અપરકિરિયા દિસ્સતીતિ. અયુત્તમેતં તત્થ તદભાવેપિ સિદ્ધત્તા. યથા ‘‘ચત્તારો ચ મહાભૂતા ચતુન્નઞ્ચ મહાભૂતાનં ઉપાદાય રૂપ’’ન્તિ (ધ॰ સ॰ ૫૮૪) એત્થ અપરકિરિયાય અભાવેપિ ઉસ્સુક્કવચનં સિદ્ધં, તથા એત્થાપિ સિયાતિ? ન, તત્થ પાઠસેસાપેક્ખત્તા. યથા ચત્તારો મહાભૂતા ઉપાદાય વુત્તં, પવત્તકં વા રૂપન્તિ ઇમં પાઠસેસં સા પાળિ અપેક્ખતિ, ન તથા ઇદં **અટ્ઠકથા**વચનં કઞ્ચિ પાઠં અપેક્ખતિ. પરિપુણ્ણવાદિનો હિ અટ્ઠકથાચરિયા. સઞ્ઞાકરણમત્તં વા તસ્સ રૂપસ્સ. ‘‘અત્થિ રૂપં ઉપાદાયા’’તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ ૫૮૪) હિ સઞ્ઞાકરણમત્તં, એવમિધાપીતિ વેદિતબ્બં. ઇધ પન ‘‘ઉચ્છુરસં ઉપાદાયા’’તિ ઉચ્છુરસં આદિં કત્વા, તતો પટ્ઠાયાતિ અત્થો, તસ્મા ‘‘ઉચ્છુરસેન સંસટ્ઠં ભત્તં અગિલાનો ભિક્ખુ વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જન્તો પણીતભોજનસિક્ખાપદેન કારેતબ્બો, ભિક્ખુની પાટિદેસનિયેના’’તિ વુત્તં, તં અયુત્તન્તિ એકે. તે વિસેસહેતુનો અભાવં દસ્સેત્વા પઞ્ઞાપેતબ્બા.

એત્તાવતા ‘‘ઉચ્છુરસં ઉપાદાયાતિ ઉચ્છુરસં આદિં કત્વા’’તિઆદીનં પદાનં અત્થં મિચ્છા ગહેત્વા યદિ ‘‘ઉચ્છુરસં ઉપાદાયા’’તિ વચનેન ઉચ્છુરસો ફાણિતં સિયા, ‘‘અપક્કા વા’’તિ વચનં નિરત્થકં અપક્કવચનેન ઉચ્છુરસસ્સ ગહિતત્તા. અથ ‘‘પક્કા વા’’તિ વચનેન ઉચ્છુરસો ફાણિતન્તિ સિદ્ધં, ‘‘ઉચ્છુરસં ઉપાદાયા’’તિ વચનં નિરત્થકન્તિ ઉત્તરં વુત્તં, તં અનુત્તરન્તિ સાધિતં હોતિ. **સો ચેતેહિ અપક્કા વા**તિ સામં ભિક્ખુના અપક્કા વા. **અવત્થુકપક્કા વા**તિ ભિક્ખુનાવ સામં વિના વત્થુના પક્કા વાતિ અત્થો. તસ્મા અઞ્ઞથા ‘‘સવત્થુકપક્કા વા’’તિ ચ વત્તબ્બન્તિ અત્થો દસ્સિતો, સો દુટ્ઠુ દસ્સિતો. કસ્મા? **મહાઅટ્ઠકથાયં** ‘‘ઝામઉચ્છુફાણિતં વા કોટ્ટિતઉચ્છુફાણિતં વા પુરેભત્તમેવ વટ્ટતી’’તિ વુત્તત્તા, ‘‘સવત્થુકપક્કા વા’’તિ વચનસ્સ ચ લદ્ધિવિરોધતો અવુત્તત્તા. ‘‘**મહાપચ્ચરિયં** પન ‘એતં સવત્થુકપક્કં વટ્ટતિ નો વટ્ટતી’તિ પુચ્છં કત્વા ‘ઉચ્છુફાણિતં પચ્છાભત્તં નો વટ્ટનકં નામ નત્થી’તિ વુત્તં, તં યુત્ત’’ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૨૩) વુત્તત્તા ચ સવત્થુકપક્કા વાતિ અત્થો ચ વુત્તોયેવ હોતિ, તસ્મા દુદ્દસ્સિતોતિ સિદ્ધં. **આહારત્થ**ન્તિ આહારપયોજનં. આહારકિચ્ચં યાપનન્તિ અત્થોતિ ચ.

૨૬૨. **તેલપરિભોગેના**તિ સત્તાહકાલિકપરિભોગેન.

૨૬૩. **સતિ પચ્ચયે**તિ એત્થ સતિપચ્ચયતા ગિલાનાગિલાનવસેન દ્વિધા વેદિતબ્બા. વિકાલભોજનસિક્ખાપદસ્સ હિ અનાપત્તિવારે યામકાલિકાદીનં તિણ્ણમ્પિ અવિસેસેન સતિપચ્ચયતા વુત્તા. ઇમસ્મિં **ખન્ધકે** ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ગિલાનસ્સ ગુળં, અગિલાનસ્સ ગુળોદકં, અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ગિલાનસ્સ લોણસોવીરકં, અગિલાનસ્સ ઉદકસમ્ભિન્ન’’ન્તિ વુત્તં. તસ્મા સિદ્ધં સતિપચ્ચયતા ગિલાનાગિલાનવસેન દુવિધાતિ. અઞ્ઞથા અસતિ પચ્ચયે ગુળોદકાદીસુ આપજ્જતિ. તતો ચ પાળિવિરોધો.

પિટ્ઠેહીતિ પિસિતતેલેહિ. **કોટ્ઠફલ**ન્તિ કોટ્ઠરુક્ખસ્સ ફલં. ‘‘મદનફલં વા’’તિ ચ લિખિતં. **હિઙ્ગુજતુ** નામ હિઙ્ગુરુક્ખસ્સ દણ્ડપલ્લવપવાળપાકનિપ્ફન્ના. **હિઙ્ગુસિપાટિકા** નામ તસ્સ મૂલસાખપાકનિપ્ફન્ના. **તકં** નામ તસ્સ

રુક્ખસ્સ તચપાકોદકં. **તકપત્તી**તિ તસ્સ પત્તપાકોદકં. **તકપણ્ણી**તિ તસ્સ ફલપાકોદકં. અથ વા "**તકં** નામ લાખા. **તકપત્તી**તિ કિત્તિમલોમલાખા. **તકપણ્ણી**તિ પક્કલાખા''તિ લિખિતં. **ઉબ્ભિદં** નામ ઊસપંસુમયં.

૨૬૪. છકણં ગોમયં. **પાકતિકચુણ્ણં** નામ અપક્કકસાવચુણ્ણં, તેન ''ઠપેત્વા ગન્ધચુણ્ણં સબ્બં વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. **ચાલિતેહી**તિ પરિસ્સાવિતેહિ.

૨૬૫. નાનાસમ્ભારેહિ કતન્તિ નાનોસધેહિ.

ગુળાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૨૭૪. સામં પક્કં સમપક્કન્તિ દુવિધં વિય દીપેતિ, તસ્મા ખીરાદીસુ ઉણ્હમત્તમેવ પાકો. તેન ઉત્તણ્ડુલાદિસમાના હોન્તિ.

૨૭૬-૮. ''બુદ્ધપ્પમુખ'ન્તિ આગતટ્ઠાને 'ભિક્ખુસઙ્ઘો'તિ અવત્વા 'સઙ્ઘો'તિ વુચ્ચતિ ભગવન્તમ્પિ સઙ્ઘહેતુ''ન્તિ વદન્તિ. **નાગો**તિ હત્થી.

૨૭૯. સમ્બાધેતિ વચ્ચમગ્ગે ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખુનિયા ચ પસ્સાવમગ્ગેપિ અનુલોમતો. દહનં પટિક્ખેપાભાવા વટ્ટતિ. સત્થવત્તિકમ્માનુલોમતો ન વટ્ટતીતિ ચે? ન, પટિક્ખિત્તપટિક્ખેપા, પટિક્ખિપિતબ્બસ્સ તપ્પરમતાદીપનતો, કિં વુત્તં હોતિ? પુબ્બે પટિક્ખિત્તમ્પિ સત્થકમ્મં સમ્પિણ્ડેત્વા પચ્છા ''ન, ભિક્ખવે...પે॰... થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ દ્વિક્ખત્તું સત્થકમ્મસ્સ પટિક્ખેપો કતો. તેન સમ્બાધસ્સ સામન્તા દ્વઙ્ગુલં પટિક્ખિપિતબ્બં નામ. સત્થવત્તિકમ્મતો ઉદ્ધં નત્થીતિ દીપેતિ. કિઞ્ચ ભિય્યો પુબ્બે સમ્બાધેયેવ સત્થકમ્મં પટિક્ખિત્તં, પચ્છા સમ્બાધસ્સ સામન્તા દ્વઙ્ગુલમ્પિ પટિક્ખિત્તં, તસ્મા તસ્સેવ પટિક્ખેપો, નેતરસ્સાતિ સિદ્ધં. એત્થ ''સત્થં નામ સત્થહારકં વાસ્સ પરિયેસેય્યા''તિઆદીસુ વિય યેન છિન્દતિ, તં સબ્બં. તેન વુત્તં "**કણ્ટકેન વા**"તિઆદિ. ખારદાનં પનેત્થ **ભિક્ખુનિવિભઙ્ગે** પસાખે લેપમુખેન અનુઞ્ઞાતન્તિ વેદિતબ્બં. એકે પન ''સત્થકમ્મં વા''તિ પાઠં વિકપ્પેત્વા વત્થિકમ્મં કરોન્તિ. "**વત્થી**"તિ કિર અગ્ઘિકા વુચ્ચતિ. તાય છિન્દનં વત્થિકમ્મં નામાતિ ચ અત્થં વણ્ણયન્તિ, તે ''સત્થહારકં વાસ્સ પરિયેસેય્યા''તિ ઇમસ્સ પદભાજનીયં દસ્સેત્વા પટિક્ખિપિતબ્બા. **અણ્ડવુટ્ઠી**તિ વાતણ્ડકો. **આદાનવત્તી**તિ આનહવત્તિ.

મનુસ્સમંસપટિક્ખેપકથાવણ્ણના

૨૮૦. ''ન, ભિક્ખવે, મનુસ્સમંસં...પે॰... થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ વુત્તત્તા, ''ન ચ, ભિક્ખવે, અપ્પટિ...પે॰... દુક્કટસ્સા''તિ ચ વુત્તત્તા અપ્પટિવેક્ખણદુક્કટઞ્ચ થુલ્લચ્ચયઞ્ચાતિ દ્વે આપજ્જતિ, તસ્મા કપ્પિયમંસેપિ અપ્પટિવેક્ખણપચ્ચયા દુક્કટમેવ. કેચિ ''મંસભાવં જાનન્તોવ આપજ્જતિ. પૂવાદીસુ અજાનન્તસ્સ કા પચ્ચવેક્ખણા''તિ વદન્તિ. અજાનન્તોપિ આપજ્જતિ સામઞ્ઞેન વુત્તત્તાતિ કેચિ.

હત્થિમંસાદિપટિક્ખેપકથાવણ્ણના

૨૮૧. ઇમેસં ...પે॰... સબ્બં ન વટ્ટતીતિ ઇદં દસન્નમ્પિ મનુસ્સમંસાદીનં અકપ્પિયભાવમત્તપરિદીપનવચનં, નાપત્તિવિભાગદસ્સનવચનં. **યં કિઞ્ચિ ઞત્વા વા અઞત્વા વા ખાદન્તસ્સ આપત્તિયેવા**તિ ઇદમ્પિ

અનિયમિતવચનમેવ ''અયં નામ આપત્તી''તિ અવુત્તત્તા . તદુભયમ્પિ હેટ્ઠા મનુસ્સાદીનં મંસાદીસુ થુલ્લચ્ચયદુક્કટાપત્તિયો હોન્તીતિ ગહિતનયેહિ અધિપ્પાયો જાનિતું સક્કાતિ એવં વુત્તં. તત્રાયં અધિપ્પાયો – યસ્મા એતેસં મનુસ્સાદીનં મંસાદીનિ અકપ્પિયાનિ, તસ્મા મનુસ્સાનં મંસાદીસુ થુલ્લચ્ચયાપત્તિ. સેસાનં સબ્બત્થ દુક્કટાપત્તીતિ. પાઠેયેવ હિ લોહિતાદિં મંસગતિકં કત્વા ''ન, ભિક્ખવે, મનુસ્સમંસં...પે॰... થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ વુત્તં. તત્થેવ હત્થાદીનં મંસાદીસુપિ દુક્કટાપત્તિ પઞ્ઞત્તા. તેન વુત્તં **સીહળટ્ઠકથાયં** ''મનુસ્સમંસે વા કેસે વા નખે વા અટ્ઠિમ્હિ વા લોહિતે વા થુલ્લચ્ચયમેવા''તિ વુત્તં. ઇમિના એવ –

''અટ્ઠિપિ લોહિતં ચમ્મં, લોમમેસં ન કપ્પતી''તિ. –

ખુદ્દસિક્ખાગાથાપદસ્સ અત્થો ચ અધિપ્પાયો ચ સુવિઞ્ઞેય્યોતિ. **પટિગ્ગહણે**તિ એત્થ અનાદરિયદુક્કટં વુત્તં. ''ઉદકમનુસ્સાદિમંસમ્પિ ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. નાગરાજેન વુત્તાદીનવે સતિપિ ઉજ્ઝાયનાધિકારમેવ ગહેત્વા ''**પટિકૂલતાયા**''તિ વુત્તં.

યાગુમધુગોળકાદિકથાવણ્ણના

૨૮૩. **યથાધમ્મો કારેતબ્બો**તિ ઇદં સઞ્ઞતિકારકવચનં. ન હિ ભગવા તમેવ સિક્ખાપદં દ્વિક્ખત્તું પઞ્ઞપેસિ, એવં એવરૂપેસૂતિ એકે. પઠમપઞ્ઞત્તમેવ સન્ધાય વુત્તં, તથાપિ ન ચ તે ભિક્ખૂ સાપત્તિકા જાતા. કથં? **પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદસ્સ** અટ્ઠુપ્પત્તિયા. ''અપિચ મયં કાલસ્સેવ પિણ્ડાય ચરિત્વા ભુઞ્જિમ્હા''તિ વુત્તં. **માતિકાવિભઙ્ગે** (પાચિ॰ ૨૨૭) ચ ''પરમ્પરભોજનં નામ પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરેન ભોજનેન નિમન્તિતો, તં ઠપેત્વા અઞ્ઞં પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરં ભોજનં ભુઞ્જતિ, એતં પરમ્પરભોજનં નામા''તિ વુત્તં, તસ્મા અઞ્ઞં ભોજનં નામ નિમન્તનતો લદ્ધં યં કિઞ્ચીતિ સિદ્ધં. યસ્મા ન ભોજ્જયાગુનિમન્તનતો લદ્ધભોજનં, તસ્મા ''એત્થ અનાપત્તી''તિ તે ભિક્ખૂ પરિભુઞ્જિંસૂતિ. એત્થ ''યથાધમ્મો કારેતબ્બો''તિ વુત્તત્તા પન અઞ્ઞનિમન્તનતો લદ્ધભોજનમેવ ભુઞ્જન્તસ્સ આપત્તિ, નેતરન્તિ અનુઞ્ઞાતં. તતો પટ્ઠાય તસ્સ અનાપત્તિવારે ''નિચ્ચભત્તે સલાકભત્તે પક્ખિકે ઉપોસથિકે પાટિપદિકે''તિ વુત્તં. પુબ્બે વેસાલિયા પઞ્ઞત્તકાલે નત્થિ, યદિ અત્થિ, અટ્ઠુપ્પત્તિમાતિકાવિભઙ્ગવિરોધો, તસ્મા ''અપિચ મયં કાલસ્સેવ પિણ્ડાય ચરિત્વા ભુઞ્જિમ્હા''તિ અટ્ઠુપ્પત્તિયં વુત્તત્તા, પદભાજનેપિ ''અઞ્ઞં પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરં ભોજનં ભુઞ્જતી''તિ અવિસેસેન વુત્તત્તા ચ પઠમં વા પચ્છા વા નિમન્તિતં ભોજનં ઠપેત્વા અનિમન્તિતમેવ ભુઞ્જન્તસ્સ આપત્તિ, નેતરન્તિ કિઞ્ચાપિ આપન્નં, ''ન, ભિક્ખવે, અઞ્ઞત્ર નિમન્તિતેન અઞ્ઞસ્સ ભોજ્જયાગુ પરિભુઞ્જિતબ્બા''તિ વુત્તત્તા પન પઠમનિમન્તિતભોજનતો અઞ્ઞં પચ્છા લદ્ધં નિમન્તિતભોજનં, નિચ્ચભત્તાદીનિ ચ ભુઞ્જન્તસ્સ આપત્તીતિ આપજ્જમાનં વિય જાતન્તિ અનુપઞ્ઞત્તિપ્પસઙ્ગનિવારણં, અનિમન્તનભોજને આપત્તિપ્પસઙ્ગનિવારણઞ્ચ કરોન્તો, પઠમપઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદમેવ ઇમિના અત્થેન પરિણામેન્તો ચ ''યથાધમ્મો કારેતબ્બો''તિ ભગવા આહ, તસ્મા તતો પટ્ઠાય પચ્છા નિમન્તનભોજનં ભુઞ્જન્તસ્સેવ આપત્તિ. તેસુ ન નિચ્ચભત્તાદીનીતિ આપન્નં. તેનેવાયસ્મા **ઉપાલિત્થેરો** તસ્સ અનાપત્તિવારે ''નિચ્ચભત્તે''તિઆદીનિ પઞ્ચ પદાનિ પક્ખિપિત્વા સઙ્ગાયિ. અધિપ્પાયઞ્ઞૂ હિ તે મહાનાગા, તસ્મા પઠમમેવ યં ભગવતા વુત્તં ''પઞ્ચ ભોજનાનિ ઠપેત્વા સબ્બત્થ અનાપત્તી''તિ વચનં, પચ્છાપિ તં અનુરક્ખન્તેન અભોજનં મધુગોળકં અપરામસિત્વા ભોજ્જયાગુ એવ વુત્તાતિ એવં આચરિયો.

એત્થાહ – યથા પચ્છાલદ્ધલેસેન થેરેન નિચ્ચભત્તાદિપક્ખેપો કતો, એવં **કથિનક્ખન્ધકે** પરમ્પરભોજનં પક્ખિપિત્વા ‘‘અત્થતકથિનાનં વો, ભિક્ખવે, છ કપ્પિસ્સન્તી’’તિ કિમત્થં ન વુચ્ચન્તિ? વુચ્ચતે – યથાવુત્તલેસનિદસ્સનત્થં. અઞ્ઞથા ઇદં સિક્ખાપદં વેસાલિયં, અન્ધકવિન્દે ચાતિ ઉભયત્થ ઉપટ્ઠપટ્ઠેન પઞ્ઞત્તં સિયા. નો ચે, સાપત્તિકા ભિક્ખૂ સિયું, ન ચ તે સાપત્તિકા અપ્પટિક્ખિત્તેપિ તેસં કુક્કુચ્ચદસ્સનતો. ‘‘તેન હિ, બ્રાહ્મણ, ભિક્ખૂનં દેહીતિ. ભિક્ખૂ કુક્કુચ્ચાયન્તા ન પટિગ્ગણ્હન્તી’’તિ હિ વુત્તં. તેસઞ્હિ ‘‘પરિભુઞ્જથા’’તિ ભગવતો આણત્તિયા પરિભુત્તાનમ્પિ ‘‘ઓદિસ્સકં નુ ખો ઇદં અમ્હાક’’ન્તિ વિમતિપ્પત્તાનં વિમતિવિનોદનત્થં ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, યાગુઞ્ચ મધુગોળકઞ્ચા’’તિ વુત્તં. એવમિધાપેતે પઞ્ઞત્તં પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદં ઓમદ્દિત્વા પરમ્પરભોજનં કથં ભુઞ્જિસ્સન્તીતિ. એત્થાહુ કેચિ આચરિયા પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદેનેવ ‘‘અઞ્ઞસ્સ ભોજનં ન કપ્પતી’’તિ જાનન્તાપિ ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, યાગુઞ્ચા’’તિ વિસું અનુઞ્ઞાતત્તા ‘‘પટઞ્ઞિદાનમહાવિકટાદિ વિય કપ્પતી’’તિ સઞ્ઞાય ભુઞ્જિંસુ. તેન વુત્તં ‘‘અપિચ મયં કાલસ્સેવ ભોજ્જયાગુયા ધાતા’’તિઆદિ, તં અયુત્તં તત્થ અટ્ઠુપ્પત્તિમાતિકાવિભઙ્ગવિરોધેન અનાપત્તિવારે નિચ્ચભત્તાદીનં અસમ્ભવપ્પસઙ્ગતો, ભિક્ખૂનં સાપત્તિકભાવાનતિક્કમનતો, મિચ્છાગાહહેતુપ્પસઙ્ગેન ભગવતા અનુઞ્ઞાતપ્પસઙ્ગતો ચ. તે હિ ભિક્ખૂ યસ્મા ભગવા કત્થચિ વિનયવસેન કપ્પિયમ્પિ ‘‘ગાથાભિગીતં મે અભોજનેય્ય’’ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૯૪; સુ॰ નિ॰ ૮૧; મિ॰ પ॰ ૪.૫.૯) પટિક્ખિપતિ, તસ્મા ભગવતો અધિપ્પાયં પતિ ‘‘કુક્કુચ્ચાયન્તા ન પટિગ્ગણ્હન્તી’’તિ વુત્તં, સિક્ખાપદં પતિ ભગવાપિ અત્તનો અધિપ્પાયપ્પકાસનત્થમેવ ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, યાગુઞ્ચા’’તિ આહ. દુરવગ્ગાહો હિ ભગવતો અધિપ્પાયો. તથા હિ ભારદ્વાજસ્સ પાયાસં અભોજનેય્યન્તિ અકતવિઞ્ઞત્તિપ્પસઙ્ગતો પટિક્ખિપિ. **આનન્દત્થેરેન** વિઞ્ઞાપેત્વા સજ્જિતં તેકટુલયાગું પન ‘‘યદપિ, આનન્દ, વિઞ્ઞત્તં, તદપિ અકપ્પિય’’ન્તિ અવત્વા ‘‘યદપિ, આનન્દ, અન્તોવુત્થ’’ન્તિઆદિમેવાહ. તેન નો ચે તં અન્તોવુત્થં કપ્પતીતિ અધિપ્પાયદસ્સનેન પણીતભોજનસૂપોદનવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદાનિ ઉપત્થમ્ભેતિ ભગવતોપિ કપ્પતિ, પગેવ અમ્હાકન્તિ.

૨૮૪. **ગિલાનસ્સેવ ભગવતા ગુળો અનુઞ્ઞાતો**તિ ‘‘યાનિ ખો પન તાનિ ગિલાનાનં ભિક્ખૂનં પટિસાયનીયાની’’તિ (પારા॰ ૬૨૨) વચનવસેન વુત્તં, તેનેવ તે ઇધ પટિગ્ગહણે કુક્કુચ્ચાયિંસુ. ઇધ પન ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ગિલાનસ્સ ગુળોદક’’ન્તિ વત્તબ્બે ગુળાધિકારત્તા પુબ્બે અનુઞ્ઞાતઞ્ચ વત્વા અગિલાનસ્સ ગુળોદકં અનુઞ્ઞાતં, તેન ગિલાનેન સતિ પચ્ચયે ગુળો પરિભુઞ્જિતબ્બો, ગુળોદકં અસતિ પચ્ચયેપિ વટ્ટતીતિ ઇમં વિસેસં દીપેતિ. તત્થ ‘‘ગુળોદકં કાલિકેસુ સત્તાહકાલિકં, ભગવતા ઓદિસ્સાનુઞ્ઞાતત્તા સત્તાહાતિક્કમેન દુક્કટ’’ન્તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં, ઉદકસમ્ભિન્નત્તા સત્તાહકાલિકભાવં જહતિ. ‘‘યથા અમ્બાદિ ઉદકસમ્ભિન્નં યામકાલિકં જાતં, તથા સત્તાહકાલિકં જહિત્વા તદનન્તરે યાવજીવિકે ઠિત’’ન્તિ વદન્તિ, તં યુત્તં, તઞ્ચ ભગવતા ઓદિસ્સાનુઞ્ઞાતત્તા પચ્ચવેક્ખણાભાવે દોસો નત્થિ. ‘‘ગુળોદક’ન્તિ વુત્તત્તા ઉદકગતિક’’ન્તિ વદન્તિ. યદિ ઉદકમિસ્સં ઉદકગતિકં હોતિ, મધુપિ સિયા તં તથા અનુઞ્ઞાતત્તા. મા હોતુ, અપ્પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં સિયા ઉદકગતિકત્તા, તઞ્ચ ન હોતિ, ‘‘સબ્બત્થાપિ ઉપપરિક્ખિત્વા ગહેતબ્બ’’ન્તિ અઞ્ઞતરસ્મિં **ગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

૨૮૫. **સુઞ્ઞાગાર**ન્તિ ચતુત્થજ્ઝાનં.

કપ્પિયભૂમિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૨૯૫. **ઓરવસદ્દ**ન્તિ મહાસદ્દં. **બહૂહિ સમ્પરિવારેત્વા**તિ એત્થ એકેનાપિ વટ્ટતિ. ‘‘બહૂસુ એકસ્સપિ વચનેન સહ સિયાતિ વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ. ‘‘આમસિત્વા’’તિ વુત્તત્તા અનામસિતે ન વટ્ટતિ. ‘‘દોસો નત્થી’’તિ વચનેન સેસાપિ

અનુઞ્ઞાતા. ‘‘ભિત્તિઞ્ચે ઉપસન્તે પચ્છા તં પૂરેન્તિ, તત્થ કાતું ન વટ્ટતિ, પકતિભૂમિયંયેવ કાતું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. તં ઉપરિ **અટ્ઠકથાયં** ‘‘ઇટ્ઠકાદીહિ કતાચયસ્સા’’તિઆદિના વિરુજ્ઝતિ વિય. **મત્તિકાપિણ્ડં વા**તિ એત્થ ‘‘અસતિયા અનધિટ્ઠિતાય સરિતટ્ઠાનતો પટ્ઠાય ચે ઉપરિ અધિટ્ઠિતા, હેટ્ઠા ઠિતં ભણ્ડં અકપ્પિયં, ઉપરિટ્ઠિતમેવ કપ્પિયં, અયમેત્થ વિસેસો’’તિ વુત્તં. **એત્થ કપ્પિયકુટિ લદ્ધું વટ્ટતી**તિ એવંવિધે પુન કાતબ્બાતિ અત્થો. **કપ્પિયકુટિં કાતું દેમા**તિ એત્થ કપ્પિયકુટિકિચ્ચં કાતુન્તિ અધિપ્પાયો. ભોજનસાલા પન સેનાસનમેવ, તસ્મા તત્થ કાતબ્બન્તિ અપરે. ‘‘અકતેપિ વટ્ટતી’’તિ વુત્તં.

‘‘**મુખસન્નિધિ** નામ ભોજનકાલે સન્નિધી’’તિ લિખિતં. મુખસન્નિધીતિ તસ્સ નામં. ‘‘યદિ સન્નિધિ હોતિ, પાચિત્તિયં ભવેય્ય, મુખસન્નિધિ પન દુક્કટં, તસ્મા સન્નિધિ અનધિપ્પેતા’’તિ વુત્તં. ‘‘તસ્સ સન્તકં કત્વા’’તિ વુત્તત્તા અનપેક્ખવિસ્સજ્જનં નાધિપ્પેતં. ચીવરવિકપ્પને વિય કપ્પિયમત્તં ઞાતબ્બન્તિ કેચિ.

કેણિયજટિલવત્થુકથાવણ્ણના

૩૦૦. ‘‘અત્તના પટિગ્ગહિતં પુરેભત્તમેવ પરિચ્ચજિત્વા સામણેરાદીહિ પાનકં કત્વા દિન્નં પુરેભત્તમેવ વટ્ટતિ, ન પચ્છાભત્તં સવત્થુકપટિગ્ગહિતત્તા’’તિ વદન્તિ, તત્થ પુન પટિગ્ગહણે નિદ્દોસત્તા, પુરેભત્તમેવ પટિગ્ગહણસ્સ નિસ્સટ્ઠત્તા, અત્તના ચ અગ્ગહિતત્તા દોસો ન દિસ્સતિ, ઉપપરિક્ખિત્વા ગહેતબ્બં. **સાલૂકં** નામ કન્દા, ‘‘ઇતો કિઞ્ચિતક’’ન્તિ વોહરન્તિ. ‘‘**ફારુસક**ન્તિ ગોળવિસયે એકો રુક્ખો’’તિ ચ લિખિતં. ‘‘પક્કડાકરસ’’ન્તિ વિસેસિતત્તા ‘‘અપક્કં વટ્ટતી’’તિ વુત્તં. **કુરુન્દિ**વચનેનપિ સિદ્ધમેવ. તણ્ડુલધોવનોદકમ્પિ **ધઞ્ઞરસો** એવ. ‘‘નિક્કસટો ઉચ્છુરસો સત્તાહકાલિકો’’તિ લિખિતં. **સાવિત્તી**તિ ગાયત્તિ. **છન્દસો**તિ વેદસ્સ. ‘‘ન, ભિક્ખવે, પબ્બજિતેન અકપ્પિયે સમાદપેતબ્બ’ન્તિ વુત્તત્તા અનુપસમ્પન્નસ્સાપિ ન કેવલં દસસુ એવ સિક્ખાપદેસુ, અથ ખો યં ભિક્ખુસ્સ ન કપ્પતિ, તસ્મિમ્પીતિ અધિપ્પાયો’’તિ વુત્તં.

૩૦૫. **દ્વે પટા દેસનામેનેવા**તિ ચીનપટ્ટસોમારપટ્ટાનિ. **તીણી**તિ પત્તુણ્ણેન સહ તીણિ. **ઇદ્ધિમયિકં** એહિભિક્ખૂનં નિબ્બત્તં. દેવદત્તિયં **અનુરુદ્ધત્થેરેન** લદ્ધં. ‘‘યામાતિક્કમે સન્નિધિવસેન સત્તાહાતિક્કમે ભેસજ્જસિક્ખાપદવસેના’’તિ લિખિતં.

ભેસજ્જક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. કથિનક્ખન્ધકવણ્ણના

કથિનાનુજાનનકથાવણ્ણના

૩૦૬. ‘‘**કથિન**ન્તિ પઞ્ચાનિસંસે અન્તોકરણસમત્થતાય થિરન્તિ અત્થો’’તિ લિખિતં. ‘‘પઞ્ચ કપ્પન્તી’’તિ અવત્વા ‘‘કપ્પિસ્સન્તી’’તિ અનાગતવચનં ‘‘વો’’તિ ઇમસ્સ સામિવચનપક્ખે યુજ્જતિ તેસં તસ્મિં ખણે અનત્થતકથિનત્તા. દ્વીસુ પનેતેસુ અત્થવિકપ્પેસુ પચ્છિમો યુત્તો સબ્બેસમ્પિ તેસં પાવેય્યકાનં સબ્બધુતઙ્ગધરત્તા. નિમન્તનં સાદિયન્તસ્સેવ હિ અનામન્તચારો પઞ્ઞત્તો, તથા ગણભોજનં. અસમાદાનચારો અનધિટ્ઠિતતિચીવરસ્સ નત્થિ અતેચીવરિકસ્સ યાવદત્થચીવરચતુત્થાદિચીવરગ્ગહણસમ્ભવતો. ઇતરસ્સાપિ અનધિટ્ઠાનમુખેન લબ્ભતિ. ચીવરુપ્પાદો અપંસુકૂલિકસ્સેવ. ‘‘**કથિનત્થતસીમાય**’’ન્તિ ઉપચારસીમં સન્ધાય વુત્તં. ઉપચારસીમટ્ઠસ્સ

મતકચીવરાદિભાગિયતાય બદ્ધસીમાય તત્રુપ્પાદાભાવતો વિઞ્ઞેય્યમેતં ઉપચારસીમાવેત્થ અધિપ્પેતાતિ. **કથિનત્થારં કે લભન્તી**તિ કે સાધેન્તીતિ અત્થો. પઞ્ચ જના સાધેન્તિ. કથિનદુસ્સસ્સ હિ દાયકા પચ્છિમકોટિયા ચત્તારો હોન્તિ. એકો પટિગ્ગાહકોતિ. ''તત્ર ચે, ભિક્ખવે, ટ્વાયં ચતુવગ્ગો ભિક્ખુસઙ્ઘો ઠપેત્વા તીણિ કમ્માનિ ઉપસમ્પદં પવારણં અબ્ભાન''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૮૮) **ચમ્પેય્યક્ખન્ધકે** વુત્તત્તા ''ન પઞ્ચવગ્ગકરણીય''ન્તિ ગહેતબ્બં. ''યસ્સ સઙ્ઘો કથિનદુસ્સં દેતિ, તં હત્થપાસે અકત્વાપિ બહિસીમાય ઠિતસ્સપિ દાતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં હત્થપાસે કત્વા એવ દાતબ્બં. કસ્મા? ''તસ્સ કમ્મપ્પત્તત્તા''તિ વુત્તં. ''તત્રુપ્પાદેન તણ્ડુલાદિના વત્થેસુ ચેતાપિતેસુ અત્થતકથિનાનમેવ તાનિ વત્થાનિ પાપુણન્તિ. વત્થેહિ પન તણ્ડુલાદીસુ ચેતાપિતેસુ સબ્બેસં તાનિ પાપુણન્તી''તિ વુત્તં. **પઠમપવારણાય પવારિતા લભન્તી**તિ ઇદં ઉક્કટ્ઠકોટિયા વુત્તં. અન્તરાયેન અપ્પવારિતાનમ્પિ વુત્થવસ્સાનં કથિનત્થારસમ્ભવતો ઇતરે ગણપૂરકે કત્વા કથિનં અત્થરિતબ્બન્તિ કથં પઞ્ઞાયતીતિ ચે? ''દ્વિન્નં પુગ્ગલાનં અત્થતં હોતિ કથિનં અત્થારકસ્સ ચ અનુમોદકસ્સ ચા''તિ (પરિ॰ ૪૦૩) **પરિવારે** એકવચનકરણતો, તત્થેવ ''સઙ્ઘસ્સ અત્થતં હોતિ કથિનં, ગણસ્સ પુગ્ગલસ્સ અત્થતં હોતિ કથિન''ન્તિ (પરિ॰ ૪૧૪) વચનતો ચ.

અઞ્ઞસ્મિં વિહારે વુત્થવસ્સાપિ ન લભન્તીતિ ઇદં કિં એકસીમસ્મિં, ઉદાહુ નાનાસીમસ્મિન્તિ? કિઞ્ચેત્થ – યદિ તાવ એકસીમસ્મિં, પરતો ''સચે પન એકસીમાય બહૂ વિહારા હોન્તિ, સબ્બે ભિક્ખૂ સન્નિપાતેત્વા એકત્થ કથિનં અત્થરિતબ્બં, વિસું વિસું અત્થરિતું ન વટ્ટતી''તિ ઇમિના **અટ્ઠકથા**વચનેન વિરુજ્ઝતિ. ઇદઞ્હિ વચનં સબ્બેસંયેવ એકો કથિનત્થારોતિ દીપેતિ. અથ નાનાસીમસ્મિં, ઉપનન્દસ્સ એકાધિપ્પાયદાનાનુમતિયા વિરુજ્ઝતિ. વુત્તઞ્હેતં ''દેથ, ભિક્ખવે, મોઘપુરિસસ્સ એકાધિપ્પાય''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૬૪). ઇદઞ્હિ વચનં દ્વીસુપિ આવાસેસુ તસ્સ કથિનત્થારસિદ્ધિં દીપેતીતિ. અવિરોધોવ ઇચ્છિતબ્બો અપ્પટિસિદ્ધત્તા, તસ્મા એકસીમસ્મિં વા નાનાસીમસ્મિં વા નાનૂપચારે અઞ્ઞસ્મિં વિહારે વુત્થવસ્સાપિ ન લભન્તીતિ અધિપ્પાયો વેદિતબ્બો. ''પચ્છિમિકાય ઉપસમ્પન્નો પઠમપવારણાય પવારેતુમ્પિ લભતિ, વસ્સિકો ચ હોતિ આનિસંસઞ્ચ લભતીતિ સામણેરાનં વસ્સૂપગમનં અનુઞ્ઞાતં હોતિ, સામણેરા કથિનાનિસંસં લભન્તી''તિ વદન્તિ.

તિણ્ણં ચીવરાનં અઞ્ઞતરપ્પહોનકન્તિ ઇદં ''ન અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘાટિયા ઉત્તરાસઙ્ગેન અન્તરવાસકેન અત્થતં હોતિ કથિન''ન્તિ ઇમાય **પાળિયા** વિરુજ્ઝનં વિય દિસ્સતિ. અયઞ્હિ પાળિ તિણ્ણં ચીવરાનં અઞ્ઞતરવિરહેનાપિ ન અત્થતં હોતિ કથિનન્તિ દીપેતીતિ ચે? ન, તદત્થજાનનતો, ન તિણ્ણં ચીવરાનં અઞ્ઞતરવિરહેન ન અત્થતં હોતિ કથિનન્તિ હિ દીપેતુકામો ભગવા તં પાળિમાહ. યદિ એવં ''અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘાટિયા ઉત્તરાસઙ્ગેન અન્તરવાસકેના''તિ ન વત્તબ્બા સિયાતિ ચે? ન, અધિપ્પાયજાનનતોવ. યો સઙ્ઘાટિયા અત્થરિતુકામો, તસ્સ અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘાટિયા ન અત્થતં હોતિ. એસ નયો ઇતરત્થાપીતિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો. તેનેવ સુક્કપક્ખે ''સઙ્ઘાટિયા અત્થતં હોતી''તિઆદિના નયેન એકમેવ ચીવરં વુત્તં, એવં સન્તે ''ચતુવીસતિયા આકારેહિ અનત્થતં હોતિ કથિનં, સત્તરસહિ આકારેહિ અત્થતં હોતિ કથિન''ન્તિ યથારહં ઉક્કટ્ઠકોટિયા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં, તસ્મા કણ્હપક્ખે ઉલ્લિખિત...પે॰... નિસ્સીમટ્ઠાનુમોદનાનં ચતુવીસતિયા આકારાનં સમ્ભવન્તાનં સબ્બેન સબ્બં અભાવેનપિ નિમિત્તકતાદીનં અસમ્ભવન્તાનં અઞ્ઞતરભાવેનપિ ન અત્થતં હોતિ કથિનન્તિ એવમધિપ્પાયો વેદિતબ્બો. સુક્કપક્ખેપિ અહતાહતકપ્પ...પે॰... સીમટ્ઠાનુમોદનાનં સત્તરસન્નં આકારાનં સમ્ભવન્તાનં અઞ્ઞતરભાવેનપિ ઇતરેસં સબ્બેન સબ્બં અભાવેનપિ અત્થતં હોતિ કથિનન્તિ એવમધિપ્પાયો વેદિતબ્બો. અઞ્ઞથા અઞ્ઞમઞ્ઞવિરોધો, યથાસમ્ભવં યોજેત્વા વેદિતબ્બો.

તત્રિદં મુખમત્તનિદસ્સનં – કણ્હપક્ખે ‘‘ઉત્તરાસઙ્ગેન અત્થતે કથિને ન અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘાટિયા ન અઞ્ઞત્ર અન્તરવાસકેન અત્થતં હોતિ કથિન’’ન્તિ વચનપ્પમાણતો તં કથિનં અનત્થતં સિયા. સુક્કપક્ખે ચ ‘‘અનિમિત્તકતેન અત્થતં હોતિ કથિન’’ન્તિ વચનપ્પમાણતો અનિમિત્તકતેન કથિને અત્થતે તઞ્ચે પરિકથા કતં, તથાપિ અત્થતમેવ કથિનં હોતીતિ અયં દુવિધોપિ વિરોધો. યથાવુત્તનયેન અધિપ્પાયે ગહિતે પરિહારો હોતીતિ વેદિતબ્બં.

યો આનિસંસં બહું દેતીતિ ઇમિના પચ્ચયલોલભાવં વિય દીપેતિ, તથાપિ ભગવતા યાવદત્થચીવરપરિયેસનપઞ્ઞાપનમુખેન દ્વારં દિન્નન્તિ કત્વા સઙ્ઘાનુગ્ગહત્થં હોતિ. ‘‘**અકાતું ન હોતી**તિ અનાદરિયેન અકરોન્તસ્સ દુક્કટ’’ન્તિ લિખિતં. **અનુમોદામા**તિ એત્થ સબ્બસઙ્ગાહિકવસેન એવં વુત્તં. ‘‘અનુમોદામી’’તિ એકકેન વત્તબ્બં, ઇતરથા ‘‘ન વટ્ટતી’’તિ **મહાઅટ્ઠકથાયં** કિર વુત્તં. કથિનચીવરં અધિટ્ઠહિત્વા ‘‘ઇમાય સઙ્ઘાટિયા કથિનં અત્થરામી’’તિ વાચાય ભિન્નમત્તાય પુગ્ગલસ્સ અત્થતં હોતિ. ‘‘**કમ્મવાચા પન એકાયેવ વટ્ટતી**તિ કથિનદુસ્સસ્સ એવ કમ્મવાચા, સેસચીવરદાને અપલોકનમેવાતિ અત્થો’’તિ લિખિતં. **એકસીમાયા**તિ એકઉપચારસીમાયાતિ અત્થો યુજ્જતિ. કેચિ પન ‘‘બદ્ધસીમા અધિપ્પેતા એકસીમાય એકટ્ઠાને અત્થરિતે સબ્બત્થ અત્થરિતં હોતિ ‘સબ્બે ભિક્ખૂ સન્નિપતિત્વા’તિ વુત્તત્તા, તેહિપિ અનુમોદન્તેહિ અત્થરિતમેવ હોતિ, ઉપચારપરિચ્છિન્ને તત્થ તત્થ લદ્ધં તેહિ તેહિ લદ્ધબ્બં હોતિ. તત્થ પવિટ્ઠેહિપિ લભિતબ્બં સબ્બેહિપિ અત્થરિતત્તા, અયં વિસેસો. **મહાઅટ્ઠકથાય**મ્પિ એવમેવ વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ, વીમંસિતબ્બં.

૩૦૮. ચતુવીસતિ આકારવન્તતાય **મહાભૂમિકં**. ‘‘**દીઘસિબ્બિત**ન્તિ પચ્છાકતસિબ્બનં, ઓવટ્ટિત્વા સિબ્બનં વા’’તિ લિખિતં. **કણ્ડુસં** નામ પુબ્બબન્ધનં. **પઠમચિમિલિકા ઘટેત્વા ઠપિતા હોતી**તિ કથિનદુસ્સં દુબ્બલં દિસ્વા તં બલવતા અત્તનો પકતિદુસ્સેન સદ્ધિં ઘટેત્વા દુપટ્ટં કત્વા સિબ્બિતુકામેહિ કથિનદુસ્સતો પકતિદુસ્સસ્સ મહન્તતાય પઠમં તપ્પમાણાનુરૂપં બન્ધકણ્ડુસે ઘટેત્વા રજ્જુકેહિ બન્ધિત્વા કતં હોતીતિ અધિપ્પાયો. કથિનચીવરસ્સ અપ્પતાય પઠમં બદ્ધદુસ્સં **કુચ્છિચિમિલિકા** હોતિ, **મહાપચ્ચરિયં**, **કુરુન્દિય**ઞ્ચ વુત્તવચનનિદસ્સનં, બ્યઞ્જને એવ ભેદો, અત્થે નત્થીતિ દસ્સનત્થં કતન્તિ વેદિતબ્બં. ‘‘ઇમિના કિં દીપેતીતિ ચે? તથાકતં દુપટ્ટચીવરં પકતિચીવરસ્સ મહન્તતાય પકતિચીવરસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતિ, ન કથિનચીવરસઙ્ખ્યન્તિ કસ્સચિ સિયા, નેવં દટ્ઠબ્બં. એવં કુચ્છિચિમિલિકભાવેન ઠિતમ્પિ કથિનચીવરં. મહન્તમ્પિ તં પકતિચીવરં અત્તનો કથિનચીવરમેવાતિ. હેટ્ઠિમકોટિયા પઞ્ચકસ્સ ઇચ્છિતબ્બત્તા કથિનદુસ્સં ખણ્ડાખણ્ડં બહુધા છિન્દિત્વા સિબ્બિતુકામો કથિનચીવરતો પટ્ટં ગહેત્વા અઞ્ઞસ્મિં અકથિનચીવરે પટ્ટમારોપેતી’’તિ લિખિતં. અથ વા બહૂનિ કથિનદુસ્સાનિ પંસુકૂલાનિ ખુદ્દકખુદ્દકાનિ એકચીવરત્થાય, મહન્તાનિ ચ ઊનત્થાય દિન્નાનિ હોન્તિ. **કથિનચીવરતો**તિ ભિક્ખુ એકચ્ચતો કથિનચીવરતો પટ્ટં ગહેત્વા અઞ્ઞસ્મિં આરોપેતિ. એત્થાહ – કિં પંસુકૂલાનિ કથિનદુસ્સાનિ વિકપ્પનુપગપચ્છિમાનિ દાતબ્બાનિ, ઉદાહુ ખુદ્દકાનિપીતિ? એત્થ અચીવરસઙ્ખ્યત્તા ખુદ્દકાનિ દાતું ન વટ્ટતિ. કમ્મવાચા તત્થ ન રુહતીતિ એકે. ‘‘પંસુકૂલેન અત્થતં હોતી’’તિ **પાળિયં** નયદાનતો કુચ્છિચિમિલિકભાવેન ઠિતસ્સ કથિનદુસ્સસ્સ અત્તનો સભાવેન અનધિટ્ઠાનુપગસ્સ પુરાણચીવરભાવેનેવ અધિટ્ઠાનારહસ્સપિ કથિનચીવરભાવાનુમતિમુખેન **અટ્ઠકથાયં** પદાનતો ચ ખુદ્દકાનિપિ દાતું વટ્ટતિ. તઞ્હિ કથિનત્થારકો ઘટેત્વા કથિનચીવરં કરિસ્સતીતિ કત્વા કપ્પતીતિ એકે, યુત્તતરં ગહેતબ્બં.

નિચયસન્નિધિ સઙ્ઘાયત્તા સઙ્ઘેન કતત્તા. રત્તાતિક્કન્તં નિસ્સજ્જિતબ્બત્તા ‘‘**નિસ્સગ્ગિય**’’ન્તિ વુચ્ચતિ. પઞ્ચ ખણ્ડાનિ પટ્ટાનિ પમાણં અસ્સાતિ **પઞ્ચકં**. તેન વા અતિરિત્તેન વાતિ અત્થો. **તદહેવ સઞ્છિન્નેના**તિ સઙ્ઘેન

કથિનત્થારકસ્સ કમ્મવાચં વત્વા દિન્નેનેવ તદહેવ સઞ્છિન્નેન સમણ્ડલિકતેન ભવિતબ્બં. એવં દિન્નંયેવ હિ **પરિવારે** ‘‘પુબ્બકરણં સત્તહિ ધમ્મેહિ સઙ્ગહિત’’ન્તિ વુત્તં, ન દાયકેન દિય્યમાનં, તસ્મા પરિનિટ્ઠિતપુબ્બકરણમેવ ચે દાયકો સઙ્ઘસ્સ દેતિ, સમ્પટિચ્છિત્વા કમ્મવાચાય દાતબ્બં. તેન ચ તસ્મિંયેવ સીમામણ્ડલે અધિટ્ઠહિત્વા અત્થરિત્વા સઙ્ઘો અનુમોદાપેતબ્બો કતપુબ્બકરણસ્સ પુન કત્તબ્બાભાવતો. અત્થારકસ્સ હત્થગતમેવ હિ સન્ધાય ‘‘ન ઉલ્લિખિતમત્તેના’’તિઆદિ વુત્તં. પરિનિટ્ઠિતપુબ્બકરણમ્પિ પુન ધોવિત્વા વિસિબ્બિત્વા કાતબ્બમેવ વચનપમાણતોતિ ચે? ન, છિન્નસ્સ પુન છેદાસમ્ભવતો. અઞ્ઞસ્મિં ઠાને છિન્દિતબ્બમેવાતિ ચે? ન, પબ્બજ્જાધિકારે ‘‘કેસમસ્સું ઓહારાપેત્વા’’તિ વચનપ્પમાણતો મુણ્ડિકસ્સ છિન્નેપિ કેસે પરિયેસિત્વા સિરસ્મિં ઠપેત્વા પુન ઓહારાપેત્વા પબ્બાજેતબ્બપ્પસઙ્ગતો, ન ઇધ ન-કારેન પટિસિદ્ધત્તાતિ ચે? ન, ‘‘ન અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘાટિયા’’તિ ન-કારેન પટિસિદ્ધત્તા ઉત્તરાસઙ્ગેન અત્થતે અનત્થતં હોતીતિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગતો, તસ્મા અભિનિવેસો ન કાતબ્બો. ‘‘બહિઉપચારસીમાય ઠિતો’’તિ વુત્તત્તાપિ પુબ્બે વુત્તવિનિચ્છયોવ ગહેતબ્બો.

૩૦૯. **અસન્નિધિકતેન અત્થતં હોતિ કથિન**ન્તિ એત્થ કિં કથિનત્થારમાસેયેવ દુવિધોપિ સન્નિધિ અધિપ્પેતો, ઉદાહુ તતો પુબ્બેપિ, દાયકેન વા કદા દાતબ્બં, કિં કથિનત્થારમાસેયેવ, ઉદાહુ તતો પુબ્બેપિ, કથિનત્થારમાસેપિ અસુકસ્મિં દિવસેયેવ અત્થારત્થાય દમ્મીતિ દાતું વટ્ટતિ ન વટ્ટતીતિ ઇદં વિચારેતબ્બં. કથિનત્થારમાસે એવ દુવિધોપિ સન્નિધિ. દાયકેનાપિ વસ્સાવાસિકં વિય કથિનચીવરં ઉદ્દિસ્સ દિન્નં ન વટ્ટતિ. કસ્મા? ‘‘કથિનદાયકસ્સ વત્તં અત્થી’’તિઆદિના (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૦૬) નયેન **અટ્ઠકથાયં** વુત્તત્તા. ઉક્કટ્ઠમત્તમેતન્તિ ચે? ન, ‘‘કથિનં નામ અતિઉક્કટ્ઠં વટ્ટતી’’તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૦૮) વુત્તત્તા. ન આગમનં સન્ધાય વુત્તન્તિ ચે? ન, ઇદમ્પિ આગમનમેવ સન્ધાય વુત્તં, પુબ્બે દિન્નં ન વટ્ટતીતિ.

૩૧૦. **કથિનસ્સા**તિ કથિનત્થારસ્સ. **ઉબ્ભારાયા**તિ વૂપસમાય, અપ્પવત્તિયાતિ અત્થો. કિમત્થિયં ઉબ્ભારનિદસ્સનન્તિ ચે? પઞ્ચહિ અનાપત્તિકાલપરિયન્તદસ્સનેન તેસુ સંવરુપ્પાદનત્થં. અઞ્ઞથા ‘‘ચીવરકાલસમયો નામ અનત્થતે કથિને વસ્સાનસ્સ પચ્છિમો માસો, અત્થતે કથિને પઞ્ચ માસા’’તિ (પારા॰ ૬૪૯) **વિભઙ્ગે** વુત્તત્તા અન્તરાપક્કમનન્તિકાદિઉબ્ભારાભાવેપિ પઞ્ચહિ પઞ્ચસુ માસેસુ અનાપત્તિયેવાતિ મિચ્છાગાહો સિયા . તતો આપત્તિખેત્તે અનાપત્તિખેત્તસઞ્ઞાય તં તં આપત્તિં આપજ્જતિ, ઇતરેસઞ્ચ ભિક્ખૂનં લાભન્તરાયં કરોતીતિ વેદિતબ્બં.

આદાયસત્તકકથાવણ્ણના

૩૧૧. **સન્નિટ્ઠાનન્તિકે દ્વેપિ પલિબોધા એકતો છિજ્જન્તી**તિ ઇધ, **પરિવારટ્ઠકથાય**ઞ્ચ વુત્તં ઇમિસ્સા ખન્ધકપાળિયા સમેતિ એકતો ઉભિન્નમ્પિ ધુરનિક્ખેપસ્સ કતત્તા. ‘‘ઇદં બહિસીમાયમેવ વુત્તં સન્નિટ્ઠાનન્તિકં સન્ધાય વુત્તં. યં પન વુત્તં **પરિવારે** ‘ચત્તારો કથિનુદ્ધારા સિયા અન્તોસીમાય ઉદ્ધરિય્યન્તિ, સિયા બહિસીમાય ઉદ્ધરિય્યન્તિ, નિટ્ઠાનન્તિકો સન્નિટ્ઠાનન્તિકો નાસનન્તિકો આસાવચ્છેદિકો’તિ (પરિ॰ ૪૧૬). તત્થ બહિસીમાય સન્નિટ્ઠાનન્તિકો ઉદ્ધરિય્યતીતિ ઇધ દસ્સિતનયોવ. કથં અન્તોસીમાય સન્નિટ્ઠાનન્તિકો? અકતચીવરમાદાય ‘ન પચ્ચેસ્સ’ન્તિ ગતો, ગતગતટ્ઠાને ફાસુવિહારં અલભન્તો તમેવ વિહારં આગચ્છતિ, તસ્સ ચીવરપલિબોધો ઠિતો. સો ચ ‘નેવિમં ચીવરં કારેસ્સ’ન્તિ ચિત્તે ઉપ્પન્નમત્તે છિજ્જતિ, તસ્મા અન્તોસીમાય ઉદ્ધરિય્યતિ, તસ્મા દુવિધો સન્નિટ્ઠાનન્તિકો’’તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** લિખિતં, તં યુત્તં, અઞ્ઞથા અન્તોસીમાય ‘‘નેવિમં ચીવરં કારેસ્સ’’ન્તિ પવત્તઉબ્ભારો ઇતરેસુ સમોધાનં ન ગચ્છતીતિ અતિરિત્તો સિયા. **સીમાતિક્કન્તિકો**તિ ચીવરકાલસીમાતિક્કન્તિકો. સઉબ્ભારે

ચીવરપલિબોધો પઠમં છિજ્જન્તો વિય ખાયતિ, અથ ખો સાપેક્ખતાય ચીવરકરણે સઉસ્સાહોવ હોતીતિ લેસં સન્ધાય **પરિવાર**વસેન ''દ્વે પલિબોધા અપુબ્બં અચરિમં છિજ્જન્તી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૧૧) વુત્તં. ''કતચીવરો''તિ વુત્તત્તા ઇધ ન સમ્ભવતિ.

૩૧૬. સબ્બં અત્તનો પરિક્ખારં અનવસેસેત્વા પક્કમન્તો ''સમાદાય પક્કમતી''તિ વુચ્ચતિ. ''કથિનુદ્ધારે વિસેસો નત્થિ. પુગ્ગલાધિપ્પાયવિસેસેન કેવલં વારદસ્સનત્થં સમાદાયવારા વુત્તા''તિ સબ્બેસુ **ગણ્ઠિપદેસુ** લિખિતં. ઇધ પન પુગ્ગલાધિપ્પાયેન પયોજનં વીમંસિતબ્બં. પક્કમનન્તિકસ્સ અભાવા **''યથાસમ્ભવ''**ન્તિ વુત્તં. વિપ્પકતેપિ ધુરનિક્ખેપવસેન પક્કમનન્તિકતા સમ્ભવતિ, તસ્મા પક્કમનન્તિકવારોપિ વત્તબ્બોતિ ચે? ન, સન્નિટ્ઠાનન્તિકલક્ખણપ્પસઙ્ગતો. અકતચીવરસ્સ ન સવનન્તિકતા ચ.

તત્રાયં આદિતો પટ્ઠાય વારવિભાવના – આદાયવારા સત્ત, તથા સમાદાયવારાતિ દ્વે સત્તકવારા. તતો પક્કમનન્તિકં વજ્જેત્વા વિપ્પકતચીવરસ્સ આદાયવારા, સમાદાયવારા ચાતિ દ્વે છક્કવારા. તતો પરં નિટ્ઠાનસન્નિટ્ઠાનનાસનન્તિકાનં વસેન તીણિ તિકાનિ દસ્સિતાનિ, તત્થ પઠમત્તિકં અન્તોસીમાય ''ન પચ્ચેસ્સ''ન્તિ ઇમં વિધિં અનામસિત્વા બહિસીમાયં એવ ''ન પચ્ચેસ્સ''ન્તિ પવત્તં, તસ્મા પક્કમનન્તિકસીમાતિક્કન્તિકસઉબ્ભારા તત્થ ન યુજ્જન્તિ. ''આસાવચ્છેદિકો સમ્ભવન્તોપિ યથાવુત્તકારણેન ન વુત્તો. દુતિયત્તિકં અન્તોસીમાય 'ન પચ્ચેસ્સ'ન્તિ પવત્તં, એત્થ કિઞ્ચાપિ પક્કમનન્તિકો સમ્ભવતિ, તથાપિ યેહિ ચીવરપલિબોધો છિજ્જતિ, તેસંયેવાધિપ્પેતત્તા ન વુત્તો''તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં. સબ્બસ્મિમ્પિ પન્નરસકે વિપ્પકતચીવરસ્સેવાધિપ્પેતત્તાતિ તક્કો. અધિટ્ઠાનુપગે ચ વિપ્પકતે સતિ ન નિટ્ઠાનન્તિકો. નિટ્ઠાનાવસેસે સતિ ન નાસનન્તિકોતિ **પોરાણા**. તતિયત્તિકં અનધિટ્ઠિત-પદેન વિસેસેત્વા પવત્તં, અત્થતો પઠમત્તિકેન સમેતિ. તસ્સ અત્થદસ્સનપયોજનં કિર તં. યસ્મા ઇમે તયો અત્થવિકપ્પા ઇમેહિ એવ તીહિ કથિનુદ્ધારેહિ સક્કા દસ્સેતું, તસ્મા ઇમેવ યોજિતા એકસમ્બન્ધવસેન, અઞ્ઞથા પઠમત્તિકં છક્કં ભવેય્ય ઇમસ્સ પન્નરસકસ્સ અન્તે છક્કં વિય. તતિયત્તિકાનન્તરં ચતુત્થત્તિકં સમ્ભવન્તં ''અન્તોસીમાયં 'પચ્ચેસ્સ''ન્તિ વચનવિસેસેન સમ્ભવતિ. તથા ચ યોજિયમાનં ઇતરેહિ સવનન્તિકાદીહિ અવિરુદ્ધક્કમં હોતિ, તસ્મા ચતુત્થત્તિકં અહુત્વા છક્કં જાતન્તિ વેદિતબ્બં. એવં તીણિ તિકાનિ એકં છક્કઞ્ચાતિ પઠમં પન્નરસકં વેદિતબ્બં. ઇદાનિ ઇદમેવ પન્નરસકં ઉપસગ્ગવિસેસેન દુતિયં સમાદાયપન્નરસકં નામ કતં. પુન વિપ્પકતચીવરં આદાયાતિ તતિયં પન્નરસકં, સમાદાયાતિ ચતુત્થં પન્નરસકં દસ્સિતં. એવં ચત્તારિ પન્નરસકાનિ વેદિતબ્બાનિ . તત્થ પઠમદુતિયેસુ પન્નરસકેસુ સબ્બેન સબ્બં અકતચીવરં અધિપ્પેતં, ઇતરેસુ દ્વીસુ વિપ્પકતન્તિ યોજેતબ્બં. ''પુબ્બે નિબદ્ધટ્ઠાને ચીવરાસાય ગહેતબ્બં, અઞ્ઞત્થ ન વટ્ટતિ. ઉપચ્છિન્નાય ચે ચીવરાસાય ચીવરં ઉપ્પન્નં, ન તં ચીવરપલિબોધં કરોતી''તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં. નિસ્સગ્ગિયેસુ તતિયકથિને આગતચીવરપચ્ચાસા ઇધ ચીવરાસાતિ તક્કો. યત્થ ચીવરાસા, તં ઠાનં અધિકરણૂપચારેન ''ચીવરાસા''ત્વેવ વુચ્ચતીતિ કત્વા ''તં ચીવરાસં પયિરુપાસતી''તિઆદિ વુત્તં, તસ્મા **અનાસાય લભતી**તિ અનાસાયિતટ્ઠાને લભતીતિઆદિના અત્થો ગહેતબ્બો. એત્થ નિટ્ઠાનસન્નિટ્ઠાનનાસનઆસાવચ્છેદિકવસેન એકો વારોતિ ઇદમેકં ચતુક્કં જાતં, તસ્મા પુબ્બે વુત્તાનિ તીણિ તિકાનિ આસાવચ્છેદિકાધિકાનિ તીણિ ચતુક્કાનીતિ એકં અનાસાયદ્વાદસકન્તિ વેદિતબ્બં. તદનન્તરે આસાયદ્વાદસકે કિઞ્ચાપિ પઠમદ્વાદસક્કમો લબ્ભતિ, તથાપિ તં નિબ્બિસેસન્તિ તમેકં દ્વાદસકં અવુત્તસિદ્ધં કત્વા વિસેસતો દસ્સેતું આદિતો પટ્ઠાય ''અન્તોસીમાય પચ્ચેસ્સ''ન્તિ વુત્તં, તં દુતિયચતુક્કે ''સો બહિસીમગતો સુણાતી''તિઆદિવચનસ્સ તતિયચતુક્કે સવનન્તિકાદીનઞ્ચ ઓકાસકરણત્થન્તિ વેદિતબ્બં. ઇદં પન દ્વાદસકં અનાસાય વસેન લબ્ભમાનમ્પિ

ઇમિના અવુત્તસિદ્ધં કત્વા ન દસ્સિતન્તિ વેદિતબ્બં. એવમેત્થ દ્વે દ્વાદસકાનિ ઉદ્ધરિતાનિ. કરણીયદ્વાદસકેપિ યથાદસ્સિતઅનાસાયદ્વાદસકં, અવુત્તસિદ્ધં આસાયદ્વાદસકઞ્ચાતિ દ્વે દ્વાદસકાનિ ઉદ્ધરિતબ્બાનિ. ઇદાનિ દિસંગમિકનવકં હોતિ. તત્થ યસ્મા ''દિસંગમિકો પક્કમતી''તિ વચનેનેવ ''ન પચ્ચેસ્સ''ન્તિ ઇદં અવુત્તસિદ્ધમેવ, તસ્મા તં ન વુત્તં. એત્તાવતા આવાસપલિબોધાભાવો દસ્સિતો.

૩૨૧. ''ચીવરપટિવીસં અપવિલાયમાનો''તિ ઇમિના ચીવરપલિબોધસમઙ્ગિતમસ્સ દસ્સેતિ. **પટિવીસો**તિ અત્તનો પત્તબ્બો ચીવરભાગો. **અપવિલાયમાનો**તિ આકઙ્ખમાનો. તસ્સ ચીવરલાભે સતિ વસ્સંવુત્થાવાસે નિટ્ઠાનસન્નિટ્ઠાનનાસનન્તિકાનં વસેન એકં તિકં, તેસંયેવ વસેન અન્તરામગ્ગે એકં, ગતટ્ઠાને એકન્તિ તિણ્ણં તિકાનં વસેન એકં નવકં વેદિતબ્બં. તતો પરં નિટ્ઠાનસન્નિટ્ઠાનનાસનન્તિ કસીમાતિક્કન્તિકસઉબ્ભારાનં વસેન ફાસુવિહારપઞ્ચકં વુત્તં. ઉભયત્થ સેસકથિનુદ્ધારાસમ્ભવો પાકટોવ. અયં પનેત્થ પઞ્ચકે વિસેસો – સમાદાયવારો ન સમ્ભવતિ ''**પચ્ચેસ્સ**''ન્તિ પચ્ચાગમનાધિપ્પાયતો.

૩૨૫. દ્વેમે ભિક્ખવે કથિનસ્સ પલિબોધાતિ કથિનત્થારસ્સ અનુપબન્ધનપચ્ચયાતિ.

કથિનક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ચીવરક્ખન્ધકવણ્ણના

જીવકવત્થુકથાવણ્ણના

૩૨૬. રાજગહકોતિ રાજગહવાસી.

૩૨૮. અમોહજાતિકત્તા **ન ચિરસ્સેવ વિઞ્ઞુતં પાપુણિ**. અહં તે પિતા, કેનટ્ઠેન? યસ્મા ત્વં મયા પોસાપિતો.

૩૨૯. ''સક્કે વિસ્સટ્ઠમત્તે''તિ પાઠો, અટ્ઠમસિક્ખાપદે વિસ્સટ્ઠમત્તોવ.

પજ્જોતરાજવત્થુકથાવણ્ણના

૩૩૪. ભુઞ્જિતું નિસિન્નસ્સાતિ એત્થ ''**ધમ્મપદે** 'બહિનગરે દિસ્વા'તિ વુત્તં, તસ્મા દ્વીસુ દિવસેસુ દિન્નં તેન તેસુ એકેકં ગહેત્વા દ્વીસુ **અટ્ઠકથાસુ** વુત્તન્તિ યુજ્જતી''તિ વદન્તિ.

સમત્તિંસવિરેચનકથાવણ્ણના

૩૩૬. કબળે કબળેતિ એત્થ કિઞ્ચાપિ ગુળાદીસુ પક્ખિત્તં, તં પન ભગવાવ પરિભુઞ્જિ, તસ્મા નત્થિ દોસો.

વરયાચનકથાવણ્ણના

૩૩૭. મહાપિટ્ઠિયકોજવં નામ અતિરેકચતુરઙ્ગુલપુપ્ફં કિર.

કમ્બલાનુજાનનાદિકથાવણ્ણના

૩૪૦. **ઉપચારે**તિ સુસાનસ્સ ઉપચારે. બહિપિ વટ્ટતીતિ એકે. કતિકકરણં દસ્સેત્વા ‘‘મય્હં સન્તકં તવ ચ મમ ચ હોતૂતિ વત્વા ઇતરેન ચ તથાવુત્તે વટ્ટતી’’તિ સમાનપરિક્ખારવિધિં વદન્તિ.

૩૪૨. ‘‘ખણ્ડસીમાયપિ સમ્મન્નિતું વટ્ટતીતિ વુત્તત્તા સેસકમ્માનિપિ તત્થ નિસીદિત્વા કાતું વટ્ટતી’’તિ વુત્તં. ‘‘એવં સન્તે ચોરિકાય કતસદિસં હોતિ , તસ્મા ન વટ્ટતી’’તિ દીપવાસિનો વદન્તિ કિર. ‘‘ચોરિકાય ગહિતત્તા ન પાપુણાતીતિ **સેનાસનક્ખન્ધકે** આગતસુત્તઞ્ચ સાધક’’ન્તિ વદન્તિ, તસ્મા તેસં મતેન ઇદં આવેણિકલક્ખણન્તિ વેદિતબ્બં.

ભણ્ડાગારસમ્મુતિઆદિકથાવણ્ણના

૩૪૩. ‘‘**ઇદં પન ભણ્ડાગાર**ન્તિ આવેણિકલક્ખણ’’ન્તિ વુત્તં.

ચીવરરજનકથાવણ્ણના

૩૪૪. ગોમયે આપત્તિ નત્થિ, વિરૂપત્તાવારિતં. ‘‘કુઙ્કુમપુપ્ફં ન વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. ‘‘અલ્લિકાયા’’તિપિ પાઠો અત્થિ.

નિસીદનાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૩૫૩. **અટ્ઠાનમેત**ન્તિ એત્થ **રૂપકણ્ડે** ‘‘ચતુસમુટ્ઠાનિક’’ન્તિ વુત્તત્તા કમ્મસમુટ્ઠાનં રાગચિત્તાભાવા ન મુચ્ચતીતિ વા રાગપચ્ચયે સતિ કમ્મસમુટ્ઠાનં હોતીતિ વા વિચારેત્વા ગહેતબ્બં કથાવત્થુના ચ.

૩૬૨. **અગ્ગળગુત્તિયેવ પમાણ**ન્તિ ઇમેહિ ચતૂહિ નિક્ખેપકારણેહિ ઠપેન્તેન અગ્ગળગુત્તિવિહારેયેવ ઠપેતું વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો.

સઙ્ઘિકચીવરુપ્પાદકથાવણ્ણના

૩૬૩. નો ચે અત્થતં હોતિ ‘‘એકં ચીવરમાસ’’ન્તિ ન વત્તબ્બં. કસ્મા? ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તસ્સેવ તાનિ ચીવરાનિ યાવ ચીવરમાસા’’તિ વચનસ્સ અભાવતો, તસ્મા અનત્થતકથિનસ્સ અનનુઞ્ઞાતન્તિ ચે? ન, હેટ્ઠા અનુઞ્ઞાતત્તા, તતો લીનત્થદીપનત્થમિધ તથા વુત્તત્તા ચ. હેટ્ઠા હિ ‘‘અકાલચીવરં નામ અનત્થતે કથિને એકાદસમાસે ઉપ્પન્નં, અત્થતે કથિને સત્તમાસે ઉપ્પન્નં, કાલેપિ આદિસ્સ દિન્નં, એતં અકાલચીવરં નામા’’તિ (પારા॰ ૫૦૦) વચનતો અનત્થતકથિનાનં એકચીવરમાસે ઉપ્પન્નં, તેસંયેવ હોતીતિ સિદ્ધં, તસ્મા ઇધ તં અવત્વા એકોપિ તયો ગણપૂરકે લભિત્વા કથિનં અત્થરિતું લભતીતિ ઇમં લીનત્થં પકાસેતું ‘‘**યાવ કથિનસ્સ ઉબ્ભારાયા**’’તિ વુત્તં. ઇતરથા અયમત્થો ન ઞાયતિ. ‘‘**જાનિતબ્બો ચ વિનયધરેહી**તિ તથા વુત્તોતિ અપરે’’તિ વુત્તં. અત્થતં હોતિ, પઞ્ચ માસે સબ્બં તસ્સેવ ભિક્ખુનો હોતીતિ સમ્બન્ધો. અચ્ચન્તસંયોગવસેન ઉપયોગવચનં. ‘‘ઇધ વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સા’’તિ નિયમિતત્તા ‘‘વસ્સાવાસિકં દેમા’’તિ એત્થ ચ ‘‘ઇધા’’તિ અધિકારત્તા તસ્મિં વુત્તે લભતિ. ‘‘**પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નત્તા**તિ ચીવરકાલસ્સાસન્નત્તા ચ અનત્થતકથિનાનમ્પિ વુત્થવસ્સાનઞ્ચ અનુઞ્ઞાતટ્ઠાનત્તા એવ વુત્ત’’ન્તિ અઞ્ઞતરસ્મિં **ગણ્ઠિપદે** લિખિતં. કેચિ પન ‘‘યં પન ઇદં ‘ઇધ વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સા’તિઆદિં કત્વા યાવ ‘અનાગતવસ્સે’તિ પદં, તાવ પુચ્છિત્વા ‘કસ્મા? પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નત્તા’તિ ઇદં પરતો ‘તત્ર સમ્મુખીભૂતાનં સબ્બેસં

પાપુણાતી’તિ ઇમસ્સ પરિયોસાને ‘કસ્મા? પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નત્તા’તિ લિખિતબ્બં. કસ્માતિ ચે? પરતો ‘ચીવરમાસતો પટ્ઠાય યાવ હેમન્તસ્સા’તિ વુત્તેન નિબ્બિસેસત્તા, તસ્મા એવ એકચ્ચેસુ પણ્ડિતન્તિ વદન્તી’’તિ વદન્તિ. ઇધ પન ઇધ-સદ્દેન વિસેસિતં, તત્થ નત્થિ, તસ્મા અઞ્ઞમઞ્ઞવિરોધો નત્થીતિ ગહેતબ્બં. ‘‘મય્હિમાનિ ચીવરાનિ પાપુણન્તી’’તિ વચનમેવાધિટ્ઠાનં, ઇદમેત્થ ઉક્કટ્ઠવસેન વુત્તં. ‘‘મય્હિમાનિ ચીવરાની’તિ વુત્તેપિ અધિટ્ઠિતમેવ હોતી’’તિ વુત્તં. ‘‘મય્હિમાની’તિ વુત્તે તસ્સ ચીવરાનિ નામ નત્થિ, તસ્મા ‘ચીવરાનિ પાપુણન્તી’તિ વત્તબ્બમેવા’’તિ વદન્તિ. **દુગ્ગહિતાની**તિ સઙ્ઘિકાનેવ હોન્તિ. ‘‘ગહિતમેવ નામા’તિ ઇમસ્સ ઇદં પત્તન્તિ કિઞ્ચાપિ ન વિદિતં, તે પન ભાગા તેસં અત્થતો પત્તાયેવાતિ અધિપ્પાયો’’તિ લિખિતં. ‘‘એકસ્મિં અપતિતે પુન આગતા લભન્તી’’તિ વુત્તં.

ઉપનન્દસક્યપુત્તવત્થુકથાવણ્ણના

૩૬૪. ‘‘ન, ભિક્ખવે, અઞ્ઞત્ર વસ્સંવુત્થેના’’તિ ચીવરસમયં ઉપાદાય પટિક્ખેપો કતો .એકસ્મિં વિહારે ‘‘રાજવિહારે વિય નાનાપરિવેણેસુ વા ઇધ વા વુત્થા લભતૂ’’તિ વત્વા દિન્નં. ‘‘**સત્તાહવારેન અરુણમેવ ઉટ્ઠાપેતી**તિ એતં વચનમત્તમેવ એકવિહારે સત્તાહકિચ્ચાભાવા’’તિ ચ લિખિતં.

મતસન્તકકથાવણ્ણના

૩૬૯. ભિક્ખુસ્સાતિ ભિક્ખુસ્મિં કાલંકતે. તત્થ ‘‘પત્તચીવરે’’તિ પધાનપરિક્ખારદસ્સનમુખેન સબ્બપરિક્ખારનિદસ્સનન્તિ વેદિતબ્બં. અધમ્મેન ઉપ્પન્નઞ્ચેતં હોતિ, સઙ્ઘસ્સ કપ્પિયમેવ મતત્તાતિ એકે. નોતિ તક્કો પત્તચતુક્કે સબ્બથા અકપ્પિયપત્તનયવિરોધતો. અધમ્મેન ઉપ્પન્નસેનાસને ચ વસતો અનાપત્તિ. અઞ્ઞતરસ્મિં આવાસે દ્વે ભિક્ખૂ વસન્તિ, તત્થ ચેકો કાલંકતો, ઇતરો તસ્સ પરિક્ખારં અપાપેત્વા તં થેય્યચિત્તેન ગણ્હાતિ, સઙ્ઘસન્તકં ગહિતં હોતિ, ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. અનાવાસે ગણ્હાતિ, ન કારેતબ્બો અસ્સામિકસ્સ ગહિતત્તા. મરણસમયે વત્તું અસહન્તો ચે ચિત્તેનેવ દેતિ, પુઞ્ઞં પસવતિ, સઙ્ઘોવ તસ્સ સામી. પરો વા અવિસ્સાસિકો સયમેવ ગણ્હાતિ, ગહણં ન રુહતિ, થેય્યચિત્તેન ચે, ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. તસ્સ ચ આવાસગતસ્સ કો સામી. ‘‘સઙ્ઘો સામી’’તિ વચનતો સઙ્ઘેન બલક્કારેન સો વારેતબ્બોતિ એકે. જીવમાનકાલે ગહિતત્તા ન સઙ્ઘો સામીતિ એકે. સામિકો ચે સયં પસ્સિત્વા અચ્છિન્દિતું લભતિ, સઙ્ઘોપિ લભતિ સામિઠાને ઠિતત્તાતિ ઇતરે, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં.

મતકસ્સ હિરઞ્ઞાદિઅકપ્પિયભણ્ડં હોતિ. ઉગ્ગહિતઞ્ચેતં હોતિ, ઉગ્ગહિતે વુત્તનયેન પટિપજ્જિતબ્બં. ધમ્મેન ઉપ્પન્નં ચે, કપ્પિયકારકો આચિક્ખિતબ્બો. દાસો ચે ગહિતો હોતિ, ન સઙ્ઘો સામી, આરામિકો ચે, સઙ્ઘો સામી. ગાવીમહિંસીઆદયો હોન્તિ, આવાસગતાનં સઙ્ઘો સામી, અનાવાસગતાનં ન સઙ્ઘો સામી. સઙ્ઘો ચે આવાસં આનેત્વા અત્તનો સન્તકં કત્વા પચ્છા સમીપે બહિસીમાય ઠપેતિ, કારકસઙ્ઘો સામી, તથા આરામિકે. મતકસ્સ પરિક્ખારો નિક્ખેપવસેન ઠપિતો હોતિ, એસોવ સામી. મહગ્ઘો ચે હોતિ, સેસસ્સ સઙ્ઘો સામી. ‘‘કેનચિ ગિલાનુપટ્ઠાકેના’’તિ વત્તબ્બક્કમો એતેન દસ્સિતો. પુન ઉપટ્ઠાકાનં બહુભાવે સતિ સબ્બેસં દાતબ્બકમ્મં દસ્સેન્તેન ભગવતા કમ્મવાચાયં ‘‘**ગિલાનુપટ્ઠાકાન**’’ન્તિ વુત્તં. સામણેરવારે ‘‘ચીવર’’ન્તિ પાઠો. ‘‘ઇમં તુય્હં દેમિ દદામિ દજ્જામિ ઓણોજેમિ પરિચ્ચજામિ વિસ્સજ્જામિ નિસ્સજ્જામી’તિ વા ‘ઇત્થન્નામસ્સ દેમિ…પે॰… નિસ્સજ્જામી’તિ વા વદતિ, ‘સમ્મુખા વા પરમ્મુખા વા વુત્તે દિન્નંયેવ હોતી’તિ દાનલક્ખણસ્સ ચ ‘તુય્હં ગણ્હાહી’તિ વુત્તે ‘મય્હં ગણ્હામી’તિ

વદતિ, ‘સુદિન્નં સુગ્ગહિતઞ્ચા’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૬૯) ગહણલક્ખણસ્સ ચ વુત્તત્તા ‘મમ સન્તકં તવ ચ મમ ચ હોતૂ’તિ એવમાદિવચનેન સમાનપરિક્ખારં કાતું વટ્ટતીતિ આચરિયા’’તિ લિખિતં.

અનુગણ્ઠિપદે પન અતીવ પપઞ્ચં કત્વા પુન ‘‘ઇદમેત્થ આચરિયાનં સન્નિટ્ઠાનં – સચેસમ્બહુલા, દ્વે વા સમાનપરિક્ખારં કત્તુકામા હોન્તિ, તે સબ્બે અત્તનો સન્તકં વત્તમાનં ઉપ્પજ્જનકેન સદ્ધિં પેસલસ્સ એકસ્સ પરિચ્ચજન્તિ, સો પુન તેસમેવ પરિચ્ચજતિ, એત્તાવતા તે સમાનપરિક્ખારિકા હોન્તીતિ. ઇદં સમાનપરિક્ખારલક્ખણં પાળિઆદીસુ વુત્તલક્ખણેયેવ પતનતો અચલપ્પત્તં હોતિ, તથાપિ પોરાણવિધિં અજ્ઝોત્થરિત્વા વત્તનતો પટિસેધેતબ્બો, આચરિયાનં મતાનુસારેન કાતબ્બં કાતુકામેનાતિ અપરે’’તિ વુત્તં, ‘‘વસ્સંવુત્થસામણેરો પઞ્ચસુ સિક્ખાપદેસુ એકં અતિક્કમિત્વા પુન ગહિતો લાભં ન લભતિ, અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપન્નો નામ હોતી’’તિ વદન્તિ.

વસ્સંવુત્થાનંઅનુપ્પન્નચીવરકથાવણ્ણના

૩૭૫. **ઉપ્પન્ને ચીવરે અભાજિતે પક્કમતી**તિ એત્થ ‘‘સઙ્ઘેન તત્રુપ્પાદતો એકેકસ્સ ભિક્ખુનો એત્તકં વસ્સાવાસિકં દાતું સઙ્ઘસ્સ રુચ્ચતી’’તિ સાવિતેપિ વિબ્ભમતિ, તતો ન લભતિ, પુન પબ્બજિત્વા ઉપસમ્પજ્જિત્વા ચીવરભાજનં સમ્ભાવેન્તોપિ ન લભતિયેવ પુબ્બપકતિતો ભટ્ઠત્તા. અથ પાપિતે વિબ્ભમતિ, લભતી’’તિ ચ વુત્તં.

સઙ્ઘેભિન્નેચીવરુપ્પાદકથાવણ્ણના

૩૭૬. **પરસમુદ્દે**તિ જમ્બુદીપે.

અટ્ઠચીવરમાતિકાકથાવણ્ણના

૩૭૯. યસ્મા અપરિક્ખિત્તસ્સ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં દુબ્બિજાનં, તસ્મા ‘‘**અપિચા**’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ધુવસન્નિપાતટ્ઠાનમ્પિ પરિયન્તગતમેવ ગહેતબ્બં. ‘‘**મહાપચ્ચરિયં પન ભિક્ખૂસુપિ…પે॰… પાપુણાતી**તિ ‘ઉપચારસીમાય દેમા’તિ એવં દિન્નમેવ સન્ધાયા’’તિ લિખિતં . ‘‘સમાનસંવાસકસીમાયા’’તિ વુત્તે ખણ્ડસીમાદીસુ ઠિતાનં ન પાપુણાતિ તાસં વિસું સમાનસંવાસકસીમત્તા. સમાનસંવાસકઅવિપ્પવાસસીમાનં ઇદં નાનત્તં – ‘‘અવિપ્પવાસસીમાય દમ્મી’’તિ દિન્નં ગામટ્ઠાનં ન પાપુણાતિ. કસ્મા? ‘‘ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા’’તિ વુત્તત્તા. ‘‘સમાનસંવાસકસીમાયા’’તિ દિન્નં પન યસ્મિં ઠાને અવિપ્પવાસસીમા અત્થિ, તત્થ ઠિતાનં, ઇતરત્ર ઠિતાનઞ્ચ પાપુણાતિ. ‘‘ખણ્ડસીમાયં ઠત્વા ‘સીમટ્ઠકસઙ્ઘસ્સ દમ્મી’તિ વુત્તે ઉપચારસીમાય એવ પરિચ્છિન્દિત્વા દાતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં. ‘‘અવિપ્પવાસસીમાય દેમા’’તિ ખણ્ડસીમાયં ઠત્વા દિન્ને તત્થેવ પાપુણાતીતિ કેચિ. **યોજનસતમ્પિ પૂરેત્વા નિસીદન્તી**તિ એત્થ વિહારૂપચારે હત્થપાસેન, બહિગામાદીસુ દ્વાદસહત્થેન ઉપચારોતિ એકે. ‘‘ઇમસ્મિં વિહારે સઙ્ઘસ્સા’’તિ વુત્તે એકાબદ્ધા હુત્વાપિ પરિક્ખેપપરિક્ખેપારહટ્ઠાનં અતિક્કમિત્વા ઠિતાનં ન પાપુણાતીતિ એકે. ‘‘ભિક્ખુનિવિહારતો બહિ યત્થ કત્થચિ ઠત્વા ‘સઙ્ઘસ્સા’તિ વુત્તે ભિક્ખુસઙ્ઘોવ સામી’’તિ વદન્તિ. **એકોપિ ગન્ત્વા**તિ એત્થ સબ્બેસં વા પાપેત્વા ગન્તબ્બં, આનેત્વા વા પાપેતબ્બં, ઇતરથા ગતસ્સ ન પાપુણાતિ. સમાનલાભકતિકા મૂલાવાસે સતિ સિયા, મૂલાવાસવિનાસેન કતિકાપિ વિનસ્સતિ. સમાનલાભવચનં સતિ દ્વીસુ, બહૂસુ વા યુજ્જતિ. તેનેવ એકસ્મિં અવસિટ્ઠે યુજ્જતીતિ નો મતિ.

“તાવકાલિકકાલેન, મૂલચ્છેદવસેન વા;
અઞ્ઞેસં કમ્મં અઞ્ઞસ્સ, સિયા નાવાસસઙ્કમો”તિ. –

આચરિયો.

સબ્બત્થ દિન્નમેવાતિ “સમાનભાગોવ હોતી”તિ વદન્તિ. “એકમેકં અમ્હાકં પાપુણાતીતિ ચે વદતિ, વટ્ટતી”તિ વદન્તિ વિભાગસ્સ કતત્તા. “ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચીવરે દિન્ને પંસુકૂલિકાનં ન વટ્ટતી”તિ વદન્તિ. “ઉભતોસઙ્ઘસ્સા”તિ વુત્તે “ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સા”તિ અવુત્તત્તા ભિક્ખુનિસઙ્ઘેન મિસ્સિતત્તા, તત્થ અપરિયાપન્નત્તા ચ પુગ્ગલો વિસું લભતિ. એવં સન્તે “ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ ચ દમ્મી”તિ વુત્તેપિ “ઉભતોસઙ્ઘસ્સ દિન્નમેવ હોતી”તિ ઇમિના વિરુજ્ઝતીતિ ચે? ન વિરુજ્ઝતિ, તં દ્વિન્નં સઙ્ઘાનં દિન્નભાવમેવ દીપેતિ, ન ઉભતોસઙ્ઘપઞ્ઞત્તિં, તસ્મા એવ “ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ ચ તુય્હઞ્ચા”તિ વારો ન વુત્તો. અથ વા અટ્ઠકથાવચનમેવ પમાણં, ન વિચારણાતિ એકે. યસ્મા એકો અદ્ધાનાદિયકો વિય દુવિધો ન હોતિ, તસ્મા ઉભતોસઙ્ઘગ્ગહણેન એકો ભિક્ખુ ન ગહિતોતિ . “સબ્બાવાસસ્સ ચ ચેતિયસ્સ ચ ધમ્મસ્સ ચા’તિ વુત્તે સબ્બવિહારેસુ ચેતિયધમ્માનં એકેકસ્સ ભિક્ખુનો ભાગો દાતબ્બો”તિ વદન્તિ. “ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ ચેતિયસ્સ ચા”તિ વુત્તે ન વિરુજ્ઝતીતિ ચે? ન, તત્થ “ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સા”તિ વુત્તત્તા, ઇધ વિહારેન ઘટિતત્તા ચ તમ્હિ તમ્હિ વિહારે એકભાગં લભિતબ્બમેવાતિ પરિહરન્તિ. **અત્તનો પાપેત્વા**તિ વિકાલે અપરિભોગત્તા સકલોપિ વટ્ટેય્યાતિ ચે? “ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ હરા”તિ વુત્તત્તા, તેન “હરામી”તિ ગહિતત્તા ચ ન વટ્ટતિ. **પચ્છિમવસ્સંવુત્થાનમ્પી**તિ એત્થ **અપિ**-સદ્દો અવધારણત્થો, પચ્છિમવસ્સંવુત્થાનમેવાતિ અત્થો, ઇતરથા સમુચ્ચયત્થે ગહિતે “લક્ખણઞ્ઞૂ વદન્તી”તિ વચનં નિરત્થકં સિયા. **કસ્મા**તિ આરભિત્વા પપઞ્ચં કરોન્તિ. કિં તેન, પરતો “ચીવરમાસતો પટ્ઠાય…પે॰… અતીતવસ્સંવુત્થાનમેવ પાપુણાતી”તિ ઇમિના સિદ્ધત્તા ન વિચારિતં, તેન વુત્તં “લક્ખણઞ્ઞૂ”તિ અચલવસેન. **સચે પન બહિઉપચારસીમાય ઠિતો…પે॰… સમ્પત્તાનં સબ્બેસં પાપુણાતી**તિ યત્થ કત્થચિ વુત્થવસ્સાનન્તિ અધિપ્પાયો “યત્થ કત્થચિ વુત્થવસ્સાનં સબ્બેસં સમ્પત્તાનં પાપુણાતી”તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ અકાલચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના) **કઙ્ખાવિતરણિયં** વુત્તત્તા. ગિમ્હાનં પઠમદિવસતો પટ્ઠાય વુત્તે પન યસ્મા અનન્તરાતીતં હેમન્તં એવ વુત્થા નામ હોન્તિ, ન વસ્સં, તસ્મા “માતિકા આરોપેતબ્બા”તિ વુત્તં. યે વા થેરેહિ પેસિતા, તેસં પાપુણાતીતિ કિર અત્થો.

ચીવરક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ચમ્પેય્યક્ખન્ધકવણ્ણના

દ્વેનિસ્સારણાદિકથાવણ્ણના

૩૯૫. **અપ્પત્તો નિસ્સારણ**ન્તિ એત્થ નિસ્સારણં નામ કુલદૂસકાનંયેવ અનુઞ્ઞાતં, અયં પન કુલદૂસકો ન હોતિ, તસ્મા “અપ્પત્તો”તિ વુત્તો. યદિ એવં કથં સુનિસ્સારિતો હોતીતિ? **ચૂળવગ્ગે** “આકઙ્ખમાનો સઙ્ઘો પબ્બાજનીયકમ્મં કરેય્યા”તિ (ચૂળવ॰ ૨૭) વુત્તત્તા. “તસ્સપાપિયસિકકમ્મારહસ્સ તસ્સપાપિયસિકકમ્મં કરોન્તી”તિ વચનતો ચક્કં બન્ધન્તિ ઞાતબ્બં.

ઉપાલિપુચ્છાકથાવણ્ણના

૪૦૦. ‘‘**પરતો**તિ ઉપાલિપુચ્છતો પર’’ન્તિ લિખિતં. **દોસારિતપાળિયં** ‘‘ઊનવીસતિવસ્સો ન આગતો વિપ્પન્નવત્થુકત્તા’’તિ વુત્તં. ઇમસ્મિં ચમ્પેય્યક્ખન્ધકે અધમ્મકમ્માનિયેવ દ્વિધા કત્વા પઞ્ચાગતાનીતિ વેદિતબ્બં. તેનેવ **પરિવારે** ઇમસ્મિં ખન્ધકે ‘‘પઞ્ચ અધમ્મિકાની’’તિ વુત્તં. ‘‘અન્ધમૂગબધિરો સોસારિતો’’તિ ઇમિના અપબ્બજિતસ્સપિ ઉપસમ્પદા રુહતીતિ સિદ્ધં.

ચમ્પેય્યક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કોસમ્બકક્ખન્ધકવણ્ણના

કોસમ્બકવિવાદકથાવણ્ણના

૪૫૧. **સુત્તન્તિકો**તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ ‘‘વિનયધરો માતિકાધરો’’તિ વુત્તં, ઉભતોવિભઙ્ગં પન સન્ધાય વુત્તં, ન ખન્ધકભાણકો હોતિ. **આવુસો એત્થ આપત્તી**તિ વચનં ઉપાદાય ‘‘સો તસ્સા આપત્તિયા આપત્તિદિટ્ઠિ હોતી’’તિ વુચ્ચતિ. પચ્છા વિનયધરો ‘‘વત્થુમ્હિ સતિ પમાણં, ન પઞ્ઞત્તિય’’ન્તિ સતિં પટિલભિત્વા તસ્સા આપત્તિયા આપત્તિદિટ્ઠિ અહોસિ, તેન વુત્તં અન્તે ‘‘અઞ્ઞે ભિક્ખૂ તસ્સા આપત્તિયા આપત્તિદિટ્ઠિનો હોન્તી’’તિ.

૪૫૫. ‘‘યથા મયા ઞત્તી’’તિ લિખન્તિ ‘‘પઞ્ઞત્તા’’તિ એકવચનત્તા.

દીઘાવુવત્થુકથાવણ્ણના

૪૫૮. ‘‘ભૂતપુબ્બં, ભિક્ખવે, બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તો’’તિ લિખન્તિ. **પુરાણપોત્થકેસુ** ‘‘બારાણસિય’’ન્તિ નત્થિ, ‘‘નત્થિભાવોવ સુન્દરો’’તિ વદન્તિ.

પાલિલેય્યકગમનકથાવણ્ણના

૪૬૭. **રક્ખિતવનસણ્ડે**તિ સઙ્ગીતિત્થેરેહિ સુવિઞ્ઞેય્યં કત્વા વુત્તં. ‘‘**પાલિલેય્યો**તિ ગામો, તસ્સ વસેના’’તિપિ વદન્તિ, તં **ધમ્મપદટ્ઠકથાય** ન વિરુજ્ઝતિ.

અટ્ઠારસવત્થુકથાવણ્ણના

૪૭૩. **ન ત્વેવ…પે॰… પટિબાહિતબ્બન્તિ વદામી**તિ એત્થ સેનાસનારહસ્સ યો સેનાસનં પટિબાહતિ, તસ્સેવ આપત્તિ દુક્કટસ્સ. ‘‘કલહકારકાદીનમેત્થ ઓકાસો નત્થીતિઆદિકં સઙ્ઘસ્સ કતિકં વત્વા તં ન પઞ્ઞાપેન્તસ્સ વા ‘અહં બુદ્ધો’તિ પસય્હ અત્તના અત્તનો પઞ્ઞાપેત્વા ગણ્હન્તં ‘યુત્તિયા ગણ્હથા’તિ વત્વા વારેન્તસ્સ વા દોસો નત્થિ. ઇધ કલહવૂપસમનત્થં આગતાનં કોસમ્બિકાનમ્પિ ‘યથાવુડ્ઢ’ન્તિ અવત્વા ‘વિવિત્તે અસતિ વિવિત્તં કત્વાપિ દાતબ્બ’ન્તિ વુત્તત્તા વિવિત્તં કત્વા દેન્તં પટિબાહેન્તસ્સેવ આપત્તીતિ કિર અયમત્થો પારિવાસિકાદીનં વિહારપરિયન્તદાપનેન સાધિતબ્બો’’તિ લિખિતં.

સઙ્ઘસામગ્ગીકથાવણ્ણના

૪૭૫. ''અથ ખો તે ઉક્ખિત્તાનુવત્તકા ભિક્ખૂ તં ઉક્ખિત્તકં ભિક્ખું ઓસારેત્વા યેન ઉક્ખેપકા ભિક્ખૂ...પે॰... તસ્સ વત્થુસ્સ વૂપસમાય સઙ્ઘસામગ્ગિં કરોમા''તિ વચનં દુવિઞ્ઞેય્યવિનિચ્છયં વિનયલક્ખણકુસલસ્સ. વિજ્જમાને હિ કારકસઙ્ઘે ઇતરો સઙ્ઘો ઓસારિતું ન લભતિ. ઓસારેન્તો ચે, તે ભિક્ખૂ કારકસઙ્ઘેન સમાનલદ્ધિકભાવં પત્તત્તા તેન સમાનસંવાસકા હોન્તિ, તતો ઉક્ખેપકાનં છન્દં અગ્ગહેત્વા ઓસારેન્તાનં કમ્મં કુપ્પતિ, તસ્મા ''તેન હિ, ભિક્ખવે, તં ભિક્ખું ઓસારેથા''તિ (મહાવ॰ ૪૭૪) ભગવતો વચનેન ઉક્ખિત્તાનુવત્તકા ઓસારેસું, ઉદાહુ નિસ્સીમં ગન્ત્વા, ઉદાહુ ઇતરેસં છન્દં ગહેત્વા ઓસારેસું, નનુ એતેસમઞ્ઞતરેનેત્થ ભવિતબ્બં, ન ચ પનેતં **સબ્બગણ્ઠિપદેસુ** વિચારિતં. અયં પનેત્થ તક્કો –

''યસ્મિં વત્થુસ્મિં સઙ્ઘેન, કતકમ્મસ્સ ભિક્ખુનો;
સતિ તસ્મિં ન અઞ્ઞસ્સ, પટિપ્પસ્સમ્ભનં ખમં.

''વિરમન્તે તતો દોસો, અપિ સઙ્ઘો અકારકો;
ઓસારેતું અલં યસ્મા, કારકો અનુલોમિકો''તિ.

૪૭૭. ''અટ્ઠ દૂતઙ્ગાનિ નામ સોતા ચ હોતિ, સાવેતા ચ ઉગ્ગહેતા ચ ધારેતા ચ વિઞ્ઞાતા ચ વિઞ્ઞાપેતા ચ કુસલો ચ સહિતાસહિતદસ્સનો ચ અકલહકારકો ચાતિ એતાની''તિ વુત્તં.

કોસમ્બકક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મહાવગ્ગસ્સ લીનત્થપકાસના નિટ્ઠિતા.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ચૂળવગ્ગવણ્ણના

૧. કમ્મક્ખન્ધકવણ્ણના

અધમ્મકમ્મદ્વાદસકકથાવણ્ણના

૪. **અસમ્મુખા કતં હોતી**તિઆદયો તિકા કેવલં દેસનામત્તમેવ. ન હિ તીહિ એવ અઙ્ગેહિ સમોધાનેહિ અધમ્મકમ્મં હોતિ, એકેનપિ હોતિ એવ, અયમત્થો ''તિણ્ણં, ભિક્ખવે''તિઆદિપાળિયા (ચૂળવ॰ ૬) સાધેતબ્બો. ''**અપ્પટિઞ્ઞાય કતં હોતી**''તિ લજ્જિં સન્ધાય વુત્તં. કણ્હપક્ખે ''અદેસનાગામિનિયા આપત્તિયા કતં હોતી''તિ સુક્કપક્ખે ''દેસનાગામિનિયા આપત્તિયા કતં હોતી''તિ ઇદં દ્વયં પરતો ''તીહિ, ભિક્ખવે, અઙ્ગેહિ સમન્નાગતસ્સ ભિક્ખુનો આકઙ્ખમાનો સઙ્ઘો તજ્જનીયકમ્મં કરેય્ય. અધિસીલે સીલવિપન્નો હોતી''તિ ઇમિના વિરુજ્ઝતિ, અદેસનાગામિનિં આપન્નો હિ ''અધિસીલે સીલવિપન્નો''તિ વુચ્ચતીતિ. યુત્તમેતં, કત્તુ અધિપ્પાયો એત્થ ચિન્તેતબ્બો. એત્થાહ **ઉપતિસ્સત્થેરો** ''તજ્જનીયકમ્મસ્સ હિ વિસેસેન ભણ્ડનકારકત્તં અઙ્ગ''ન્તિ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તં, તં પાળિયા આગતનિદાનેન યુજ્જતિ, તસ્મા સબ્બત્તિકેસુપિ ભણ્ડનં આરોપેત્વા ભણ્ડનપચ્ચયા આપન્નાપત્તિવસેન ઇદં કમ્મં કાતબ્બં, તસ્મા 'અધિસીલે સીલવિપન્નો'તિ એત્થાપિ પુબ્બભાગે વા અપરભાગે વા ચોદનાસારણાદિકાલે ભણ્ડનપચ્ચયા આપન્નાપત્તિવસેનેવ કારેતબ્બં, ન કેવલં સઙ્ઘાદિસેસપચ્ચયા કાતબ્બ''ન્તિ. ''અદેસનાગામિનિયા આપત્તિયાતિ પારાજિકાપત્તિયા'તિ એત્તકમત્તં વત્વા પરતો 'અધિસીલે પારાજિકસઙ્ઘાદિસેસે અજ્ઝાચારા'તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્ત''ન્તિ લિખિતં. ''અધિસીલે સીલવિપન્નો'તિ સઙ્ઘાદિસેસં સન્ધાયા''તિ **ગણ્ઠિપદે** લિખિતં. ઇદં **પોરાણગણ્ઠિપદે** પુરિમવચનેન સમેતિ, તસ્મા તત્થ પચ્છિમં પારાજિકપદં અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તં સિયા , **અટ્ઠકથાય**ઞ્ચ ''અદેસનાગામિનિયાતિ પારાજિકાપત્તિયા વા સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિયા વા''તિ વુત્તં, તત્થ પારાજિકાપત્તિ અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તા સિયા. યતો **ગણ્ઠિપદે** ''અધિસીલે સીલવિપન્નો'તિ સઙ્ઘાદિસેસં સન્ધાયા''તિ એત્તકમેવ લિખિતં, તસ્મા સબ્બત્થ **ગણ્ઠિપદે** સકલેન નયેન પારાજિકાપત્તિપચ્ચયા ઉપ્પન્નભણ્ડનહેતુ ન તજ્જનીયકમ્મં કાતબ્બં પયોજનાભાવા, સઙ્ઘાદિસેસપચ્ચયા કાતબ્બન્તિ અયમત્થો સિદ્ધો હોતિ. ન, સુક્કપક્ખે ''દેસનાગામિનિયા આપત્તિયા કતં હોતી''તિ (ચૂળવ॰ ૫) વચનતોતિ ચે? ન, એકેન પરિયાયેન સઙ્ઘાદિસેસસ્સપિ દેસનાગામિનિવોહારસમ્ભવતો,

યેન કમ્મેન સન્તજ્જનં કરીયતિ, તં **તજ્જનીયકમ્મં** નામ. યેન કમ્મેન નિસ્સાય તે વત્થબ્બન્તિ નિસ્સિયતિ ભજાપિયતિ નિયસ્સો, તં **નિયસકમ્મં** નામ. યેન તતો આવાસતો, ગામતો ચ પબ્બાજેન્તિ કુલદૂસકં, તં **પબ્બાજનીયકમ્મં** નામ. યેન કમ્મેન અક્કુટ્ઠગહટ્ઠસમઈપમેવ પટિસારિયતિ સો અક્કોસકો પચ્છા પેસિયતિ, તં **પટિસારણીયકમ્મં** નામ. યેન સમાનસંવાસકભૂમિતો ઉક્ખિપિયતિ. છડ્ડીયતિ સાતિસારો ભિક્ખુસઙ્ઘેન, તં કમ્મં **ઉક્ખેપનીયકમ્મં** નામાતિ વેદિતબ્બં.

૧૧. ''**નિસ્સાય તે વત્થબ્બ**''ન્તિ ગરુનિસ્સયં સન્ધાય વુત્તં, ન ઇતરન્તિ.

૨૧. **અસ્સજિપુનબ્બસુકવત્થુસ્મિં** ''તેસુ વિબ્ભન્તેસુપિ કમ્મં પટિપ્પસ્સમ્ભેતું અનુઞ્ઞાતમ્પિ સમ્માવત્તન્તાનંયેવા''તિ લિખિતં. સમ્મુખા વુત્તમેવ ગિહિપટિસંયુત્તં નામ. પરમ્મુખા વુત્તં દેસનં ગચ્છતિ.

૪૧. ખમાપેન્તેન ''ખમાહી''તિ વત્તબ્બમત્તમેવ, ન ઉક્કુટિકાદિસામીચિના પયોજનન્તિ. **અનુદૂત**ન્તિ સહાયન્તિ અત્થો.

૫૦. **અદસ્સનેયેવ ઉક્ખેપનીયં કાતબ્બં**, ન અઞ્ઞથા. ''તજ્જનીયાદિકરણકાલે આપત્તિં રોપેત્વા તસ્સા અદસ્સને, અપ્પટિકમ્મે વા ભણ્ડનકારકાદિઅઙ્ગેહિ કાતબ્બ''ન્તિ લિખિતં.

તજ્જનીયકમ્માદીસુ અયં પકિણ્ણકવિનિચ્છયોતિ વેદિતબ્બો. કિં તજ્જનીયકમ્મં, તજ્જનીયકમ્મસ્સ કિં મૂલં, કિં વત્થુ, કિં પરિયોસાનં, કસ્મા ''તજ્જનીયકમ્મ''ન્તિ વુચ્ચતીતિ? **કિં તજ્જનીયકમ્મ**ન્તિ વત્થુસ્મિં સતિ કરણસમ્પત્તિ. **તજ્જનીયકમ્મસ્સ કિં મૂલ**ન્તિ સઙ્ઘો મૂલં. **તજ્જનીયકમ્મસ્સ કિં વત્થૂ**તિ કલહજાતાપત્તિવત્થુ. **કિં પરિયોસાન**ન્તિ ભાવનાપરિયોસાનં. **કસ્મા**

તજ્જનીયકમ્મન્તિ વુચ્ચતીતિ સઙ્ઘો કલહકારકપુગ્ગલં કલહે ચ ભેદે ચ ભયં દસ્સેત્વા ખન્તિયા જનેતિ, ઉપસમે જનેતિ, તસ્મા ‘‘તજ્જનીયકમ્મ’’ન્તિ વુચ્ચતિ. કથં તજ્જનીયકમ્મં કતં હોતિ, કથં અકતં. કિન્તિ ચ તજ્જનીયકમ્મં કતં હોતિ, કિન્તિ ચ અકતં. કેન ચ તજ્જનીયકમ્મં કતં હોતિ, કેન ચ અકતં. કત્થ ચ તજ્જનીયકમ્મં કતં હોતિ, કત્થ ચ અકતં. કાય વેલાય તજ્જનીયકમ્મં કતં હોતિ, કાય વેલાય અકતં હોતિ? **કથં તજ્જનીયકમ્મં કતં હોતી**તિ સમગ્ગેન સઙ્ઘેન ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન. **કથં અકતં હોતી**તિ વગ્ગેન સઙ્ઘેન ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન. **કિન્તિ ચ કતં હોતી**તિ કરણસમ્પત્તિયા. **કિન્તિ ચ અકતં હોતી**તિ કરણવિપત્તિયા. **કેન ચ કતં હોતી**તિ સઙ્ઘેન. **કેન ચ અકતં હોતી**તિ ગણેન પુગ્ગલેન. **કત્થ ચ કતં હોતી**તિ યસ્સ પુગ્ગલસ્સ સઙ્ઘો તજ્જનીયકમ્મં કરોતિ, તસ્સ પુગ્ગલસ્સ સમ્મુખીભૂતે. **કત્થ ચ અકતં હોતી**તિ યસ્સ પુગ્ગલસ્સ સઙ્ઘો તજ્જનીયકમ્મં કરોતિ, તસ્સ પુગ્ગલસ્સ અસમ્મુખીભૂતે. **કાય વેલાય કતં હોતી**તિ યદા કલહજાતાપત્તિ સંવિજ્જતિ. **કાય વેલાય અકતં હોતી**તિ યદા કલહજાતાપત્તિ ન સંવિજ્જતિ. કતિહાકારેહિ તજ્જનીયકમ્મસ્સ પત્તકલ્લં હોતિ, કતિહાકારેહિ અપત્તકલ્લં? સત્તહાકારેહિ તજ્જનીયકમ્મસ્સ પત્તકલ્લં હોતિ, સત્તહાકારેહિ અપત્તકલ્લં. કતમેહિ સત્તહાકારેહિ પત્તકલ્લં, કતમેહિ સત્તહાકારેહિ અપત્તકલ્લં હોતિ? કલહજાતાપત્તિ ન સંવિજ્જતિ, સો વા પુગ્ગલો અસમ્મુખીભૂતો હોતિ, સઙ્ઘો વા વગ્ગો હોતિ, અસંવાસિકો વા પુગ્ગલો તસ્સં પરિસાયં સંવિજ્જતિ, અચોદિતો વા હોતિ અસારિતો વા, આપત્તિં વા અનારોપિતો. ઇમેહિ સત્તહાકારેહિ તજ્જનીયકમ્મસ્સ અપત્તકલ્લં હોતિ, ઇતરેહિ સત્તહાકારેહિ પત્તકલ્લં હોતિ. એવં સેસકમ્મેસૂતિ.

કમ્મક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. પારિવાસિકક્ખન્ધકવણ્ણના

પારિવાસિકવત્તકથાવણ્ણના

૭૫. પારિવાસિકક્ખન્ધકે ‘‘મા મં ગામપ્પવેસનં આપુચ્છથાતિ વુત્તે અનાપુચ્છાપિ ગામં પવિસિતું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. સઙ્ઘો અત્તનો પત્તટ્ઠાને ગહેતું વટ્ટતિ. **ઓણોજનં** નામ વિસ્સજ્જનં. ‘‘તં પન પારિવાસિકેન પાપિતસ્સ અત્તના સમ્પટિચ્છિતસ્સેવ પુનદિવસાદિઅત્થાય વિસ્સજ્જનં કાતબ્બં, અસમ્પટિચ્છિત્વાયેવ ચે વિસ્સજ્જેતિ, ન લભતી’’તિ વુત્તં.

૭૬. પકતિયાવ નિસ્સયોતિ એત્થ ‘‘અન્તેવાસિકાનં આલયસબ્ભાવે યાવ વસ્સૂપનાયિકદિવસો, તાવ કપ્પતિ, તસ્સ આલયસ્સ સબ્ભાવે નિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતીતિ ચે? ન વટ્ટતિ. તત્થ ઇદાનિ ખમાપેય્યામીતિઆદિના વટ્ટતી’’તિ વુત્તં. તત્થ એકન્તેન વિસ્સટ્ઠત્તા, ઇધ પન એકન્તેનેવ દ્વિન્નમ્પિ સમભાવો ઇચ્છિતબ્બો એવાતિ એકે. **પટિબલસ્સ વા ભિક્ખુસ્સા**તિ એત્થ ‘‘લદ્ધસમ્મુતિકેન આણત્તોપિ ગરુધમ્મેહિ, અઞ્ઞેહિ વા ઓવદિતું ન લભતી’’તિ લિખિતં. **તતો વા પાપિટ્ઠતરા**તિ એત્થ ‘‘અસઞ્ચિચ્ચ આપન્નસઞ્ચરિત્તતો સુક્કવિસ્સટ્ઠિ પાપિટ્ઠતરાતિ અયમ્પિ નયો યોજેતબ્બો’’તિ વુત્તં. **પચ્ચય**ન્તિ વસ્સાવાસિકં. **સેનાસનં ન લભતિ** સેય્યપરિયન્તભાગિતાય. ‘‘ઉદ્દેસાદીનિ દાતુમ્પિ ન લભતી’’તિ વદન્તિ. ‘‘સચે દ્વે પારિવાસિકા ગતટ્ઠાને અઞ્ઞમઞ્ઞં પસ્સન્તિ, ઉભોહિપિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ આરોચેતબ્બં અવિસેસેન ‘આગન્તુકેન આરોચેતબ્બં, આગન્તુકસ્સ આરોચેતબ્બ’ન્તિ વુત્તત્તા’’તિ વુત્તં. અઞ્ઞવિહારગતેનાપિ તત્થ પુબ્બે આરોચિતસ્સ પુનારોચનકિચ્ચં નત્થિ. ‘‘અનિક્ખિત્તવત્તસ્સ બહિ આરોચિતસ્સ યથા પુન વિહારે આરોચનકિચ્ચં નત્થિ, એવં ‘આગન્તુકસોધનત્થં ઉપોસથદિવસે આરોચેતબ્બ’ન્તિ વચનઞ્હેત્થ સાધક’’ન્તિ વદન્તિ.

૮૧. એકચ્છન્ને નિસિન્નસ્સાપિ રત્તિચ્છેદદુક્કટાપત્તિયો હોન્તીતિ એકે. **અવિસેસેના**તિ પારિવાસિકસ્સ ઉક્ખિત્તકસ્સાતિ ઇમં ભેદં અકત્વા. ‘‘તદહુપસમ્પન્નેપિ પકતત્તે’’તિ વચનતો અનુપસમ્પન્નેહિ વસિતું વટ્ટતિ. ‘‘સમવસ્સાતિ એતેન અપચ્છા અપુરિમં નિપજ્જને દ્વિન્નમ્પિ વત્તભેદાપત્તિભાવં દીપેતી’’તિ લિખિતં.

પારિવાસિકવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મૂલાયપટિકસ્સનારહવત્તકથાવણ્ણના

૮૬. **અત્તનો અત્તનો નવકતર**ન્તિ પારિવાસિકાદિનવકતરં. પઠમં સઙ્ઘમજ્ઝે પરિવાસં ગહેત્વા નિક્ખિત્તવત્તેન પુન એકસ્સપિ સન્તિકે સમાદિયિતું, નિક્ખિપિતુઞ્ચ વટ્ટતિ. માનત્તે પન નિક્ખિપિતું વટ્ટતિ. ઊને ગણે ચરણદોસત્તા ન ગહેતુન્તિ એકે. પઠમં આદિન્નવત્તં એકસ્સ સન્તિકે યથા નિક્ખિપિતું વટ્ટતિ, તથા સમાદિયિતુમ્પિ વટ્ટતીતિ **પોરાણગણ્ઠિપદે**.

પારિવાસિકક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સમુચ્ચયક્ખન્ધકવણ્ણના

સુક્કવિસ્સટ્ઠિકથાવણ્ણના

૯૭. "**વેદયામી**તિ જાનામિ, ચિત્તેન સમ્પટિચ્છિત્વા સુખં અનુભવામિ, ન તપ્પચ્ચયા અહં દુક્ખિતોતિ અધિપ્પાયો"તિ લિખિતં. યસ્સ માળકે નારોચિતં, તસ્સ આરોચેત્વા નિક્ખિપિતબ્બં. યસ્સ આરોચિતં, તસ્સ પુન આરોચનકિચ્ચં નત્થિ, કેવલં નિક્ખિપિતબ્બમેવ. વત્તં નિક્ખિપિત્વા વસન્તસ્સ ઉપચારસીમાગતાનં સબ્બેસં આરોચનકિચ્ચં નત્થિ. દિટ્ઠરૂપાનં સુતસદ્દાનં આરોચેતબ્બં, અદિટ્ઠઅસ્સુતાનમ્પિ અન્તોદ્વાદસહત્થગતાનં આરોચેતબ્બં. "ઇદં વત્તં નિક્ખિપિત્વા વસન્તસ્સ લક્ખણ"ન્તિ વુત્તં. "પરિક્ખિત્તસ્સ વિહારસ્સ પરિક્ખેપતો'તિઆદિ કિઞ્ચાપિ **પાળિયં** નત્થિ, અથ ખો અટ્ઠકથાચરિયાનં વચનેન તથા એવ પટિપજ્જિતબ્બ"ન્તિ ચ વુત્તં. "**અત્થિભાવં સલ્લક્ખેત્વા**તિ દ્વાદસહત્થે ઉપચારે સલ્લક્ખેત્વા, અનિક્ખિત્તવત્તાનં ઉપચારસીમાય આગતભાવં સલ્લક્ખેત્વા સહવાસાદિકં વેદિતબ્બ"ન્તિ ચ વુત્તં. "નિક્ખિપન્તેન આરોચેત્વા નિક્ખિપિતબ્બં, પયોજનં અત્થી"તિ ચ વુત્તં, ન પન તં પયોજનં દસ્સિતં. **ચિણ્ણમાનત્તો ભિક્ખુ અબ્ભેતબ્બો**તિ ચિણ્ણમાનત્તસ્સ ચ અબ્ભાનારહસ્સ ચ નિન્નાનાકારણત્તા અઞ્ઞથા "અબ્ભાનારહો અબ્ભેતબ્બો"તિ વત્તબ્બં સિયા. ઉક્ખેપનીયકમ્મકતોપિ અત્તનો લદ્ધિગ્ગહણવસેન સભાગભિક્ખુમ્હિ સતિ તસ્સ અનારોચાપેતું ન લભતિ.

પરિવાસકથાવણ્ણના

૧૦૨. "અનન્તરાયિકસ્સ પન અન્તરાયિકસઞ્ઞાય છાદયતો અચ્છન્નાવા"તિ પાઠો. અવેરિભાવેન સભાગો **અવેરિસભાગો**. "સભાગસઙ્ઘાદિસેસં આપન્નસ્સ પન સન્તિકે આવિ કાતું ન વટ્ટતી"તિ પસઙ્ગતો ઇધેવ પકાસિતં. લહુકેસુ પટિક્ખેપો નત્થિ. તત્થ ઞત્તિયા આવિ કત્વા ઉપોસથં કાતું અનુઞ્ઞાતત્તા લહુકસભાગં આવિ કાતું વટ્ટતીતિ. સભાગસઙ્ઘાદિસેસં પન ઞત્તિયા આરોચનં ન વટ્ટતીતિ કિર. "તસ્સ સન્તિકે તં આપત્તિં પટિકરિસ્સતી'તિ (મહાવ॰ ૧૭૧) વુત્તત્તા લહુકસ્સેવાયમનુઞ્ઞાતા . ન હિ સક્કા સુદ્ધસ્સ એકસ્સ સન્તિકે સઙ્ઘાદિસેસસ્સ પટિકરણં કાતુ"ન્તિ લિખિતં. લહુકેસુપિ સભાગં આવિ કાતું ન વટ્ટતીતિ, તસ્મા એવ હિ ઞત્તિયા આવિકરણં અનુઞ્ઞાતં, ઇતરથા તં નિરત્થકં સિયા. અઞ્ઞમઞ્ઞારોચનસ્સ વટ્ટતિ, તતો ન વટ્ટતીતિ દીપનત્થમેવ ઞત્તિયા આવિકરણમનુઞ્ઞાતં, તેનેવ ઇધ "**સભાગસઙ્ઘાદિસેસં આપન્નસ્સા**"તિઆદિ વુત્તં. અયમત્થો "એત્તાવતા તે દ્વે નિરાપત્તિકા હોન્તિ, તેસં સન્તિકે સેસેહિ સભાગાપત્તિયો દેસેતબ્બા"તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) વચનેન **કઙ્ખાવિતરણિયં** પકાસિતોવ. સઙ્ઘાદિસેસં પન ઞત્તિયા આરોચેત્વા ઉપોસથં કાતું વટ્ટતિ. તસ્સા ઞત્તિયા અયમત્થો યદા સુદ્ધં ભિક્ખું પસ્સિસ્સતિ, તસ્સ સન્તિકે આરોચનવસેન પટિકરિસ્સતિ. એવં પટિકતે "ન ચ, ભિક્ખવે, સાપત્તિકેન પાતિમોક્ખં સોતબ્બં, યો સુણેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા"તિ (ચૂળવ॰ ૩૮૬) વુત્તાપત્તિતો મોક્ખો હોતીતિ, તસ્મા "ગરુકં વા હોતુ લહુકં વા, ઞત્તિયા આવિ કાતું વટ્ટતી"તિ વુત્તં, ઉભોસુ નયેસુ યુત્તતરં ગહેતબ્બં.

નામઞ્ચેવ આપત્તિ ચાતિ "તેન તેન વીતિક્કમેનાપન્નાપત્તિ **આપત્તિ**. **નામ**ન્તિ તસ્સા આપત્તિયા નામ"ન્તિ લિખિતં. **આરોચેત્વા નિક્ખિપિતબ્બ**ન્તિ એત્થ આરોચનં વત્તભેદદુક્કટપઅહરણપ્પયોજનન્તિ વેદિતબ્બં. **અકારણમેત**ન્તિ "સમ્બહુલા સઙ્ઘાદિસેસા આપત્તિયો આપજ્જિ"ન્તિ વુત્તે વુટ્ઠાનતો.

દસસતં રત્તિસતન્તિ દસસતં આપત્તિયો રત્તિસતં છાદેત્વાતિ યોજેતબ્બં. **અગ્ઘસમોધાનો નામ** સભાગવત્થુકાયો સમ્બહુલા આપત્તિયો આપન્નસ્સ બહુરત્તિં પટિચ્છાદિતાપત્તિયં નિક્ખિપિત્વા દાતબ્બો, ઇતરો નાનાવત્થુકાનં વસેનાતિ અયમેતેસં

વિસેસોતિ.

પરિવાસકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

“**ગામસ્સાતિ ન વુત્ત**”ન્તિ વચનતો કિર ગામૂપચારેપિ વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયોતિ લિખિતં. વુત્તઞ્ચ “**અયં પન વિસેસો**”તિ. “એત્થ અટ્ઠકથાચરિયાવ પમાણં. યુત્તં ન દિસ્સતી”તિ લિખિતં. **અનુગણ્ઠિપદે** પન “અયં પન વિસેસો, આગન્તુકસ્સ…પે॰… ઓક્કમિત્વા ગચ્છતિ, રત્તિચ્છેદો હોતિયેવા”તિ વચને હેટ્ઠા “અન્તોઅરુણે એવ નિક્ખમિત્વા ગામૂપચારતો દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વા”તિઆદિના નયેન ગરું કત્વા વચનતો, ભિક્ખુનીનં ગરુકવસેનેવ તત્થ તત્થ સિક્ખાપદાનં પઞ્ઞત્તત્તા ચ તદનુરૂપવસેનેવ અટ્ઠકથાચરિયેન ભિક્ખુનીનં ગરું કત્વા માનત્તચરણવિધિદસ્સનત્થં “યત્તકા પુરેભત્તં વા”તિઆદિ વુત્તં. **કુરુન્દિ**આદીસુ વુત્તવચનેન કરોન્તસ્સપિ દોસો નત્થીતિ દસ્સેતું કેવલં લક્ખણમત્તમેવ વુત્તં, તદુભયમ્પિ તેન તેન પરિયાયેન યુજ્જતિ, વિનિચ્છયે પત્તે લક્ખણે એવ ઠાતબ્બતો **કુરુન્દિ**આદીસુ વુત્તવચનં પચ્છા વુત્તં. પયોગો પન પુરિમોવ. યથા ચેત્થ, તથા સચે કાચિ ભિક્ખુની દ્વે લેડ્ડુપાતે અનતિક્કમિત્વા અરુણં ઉટ્ઠપેતિ, દોસો નત્થિ, તથાપિ **સબ્બટ્ઠકથાસુ** વુત્તત્તા “પુરિમમેવ આચિણ્ણ”ન્તિ વુત્તં. **પરિવાસવત્તાદીનન્તિ** “પરિવાસનિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિઆદીનં ઉપચારસીમાય પરિચ્છિન્નત્તા ભિક્ખુનુપસ્સયસ્સ ઉપચારસીમાવ ગહેતબ્બા, ન ગામો”તિ લિખિતં. “**તસ્મિં ગામે ભિક્ખાચારો સમ્પજ્જતી**’તિઆદિ પવારિતવસેન વુત્તં. ન હિ તત્થ અન્તોગામે વિહારો અત્થી”તિ ચ લિખિતં, “તમ્પિ તેન પરિયાયેન યુજ્જતિ, ન અત્થતો”તિ ચ.

પટિચ્છન્નપરિવાસાદિકથાવણ્ણના

૧૦૮. “**વિસું માનત્થં ચરિતબ્બન્તિ** મૂલાય પટિકસ્સનં અકત્વા વિસું કમ્મવાચાયા”તિ ચ લિખિતં. “સઙ્ઘાદિસેસાપત્તી”તિ વુત્તત્તા એકોવ, એકવત્થુમ્હિ આપન્ના સઙ્ઘાદિસેસા થુલ્લચ્ચયદુક્કટમિસ્સકા નામ. **મક્ખધમ્મો** નામ છાદેતુકામતા.

૧૪૩. ધમ્મતાતિ ધમ્મતાય, તથાતાયાતિ અત્થો “અલજ્જિતા”તિ એત્થ વિય.

૧૪૮. પુરિમં ઉપાદાય દ્વે માસા પરિવસિતબ્બાતિ એત્થ “પરિવસિતદિવસાપિ ગણનૂપગા હોન્તી”તિ લિખિતં.

૧૮૪. તસ્મિં ભૂમિયન્તિ તસ્સં ભૂમિયં. **સમ્બહુલા સઙ્ઘાદિસેસા આપત્તિયો આપજ્જતિ પરિમાણમ્પીતિ**આદિ જાતિવસેનેકવચનં.

સમુચ્ચયક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સમથક્ખન્ધકવણ્ણના

સમ્મુખાવિનયકથાવણ્ણના

૧૮૬-૧૮૭. યત્થ યત્થ કમ્મવાચાય “અય”ન્તિ વા “ઇમે”તિ વા સમ્મુખાનિદ્દેસનિયમો અત્થિ, સબ્બં તં કમ્મં સમ્મુખાકરણીયમેવ, ન કેવલં તજ્જનીયાદિપઞ્ચવિધમેવ. પઞ્ચવિધસ્સેવ પન ઉદ્ધરિત્વા દસ્સનં કમ્મક્ખન્ધકે તાવ તસ્સેવ પાળિઆરુળ્હત્તા, ચતુવીસતિયા પારાજિકેસુ વિજ્જમાનેસુ પારાજિકકણ્ડે આગતાનંયેવ ચતુન્નં ઉદ્ધરિત્વા દસ્સનં વિયાતિ વેદિતબ્બં. તત્થ “પુગ્ગલસ્સ સમ્મુખતા હત્થપાસૂપગમનમેવા”તિ વુત્તં, તં કારણં સમ્મુખાકરણીયસ્સપિ સમ્મુખાનિદ્દેસનિયમાભાવતો. કામં અયમત્થો **કમ્મક્ખન્ધકે**યેવ “તીહિ, ભિક્ખવે, અઙ્ગેહિ સમન્નાગતં તજ્જનીયકમ્મં અધમ્મકમ્મઞ્ચ હોતિ…પે॰… અસમ્મુખાકતં હોતી”તિ (ચૂળવ॰ ૪) વચનેનેવ સિદ્ધો, તત્થ પન આપત્તિ ન દસ્સિતા. ઇધ “યો કરેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા”તિ તત્થ ભવિતબ્બાપત્તિદસ્સનત્થં ઇદં આરદ્ધન્તિ વેદિતબ્બં. “સમ્મુખાવિનયપતિરૂપકેન વૂપસન્તમ્પિ સમ્મુખાવિનયેનેવ વૂપસન્તગણનં ગચ્છતીતિ દસ્સેતું ‘અધમ્મવાદી પુગ્ગલો’તિઆદિ આરદ્ધ”ન્તિ વુત્તં, લિખિતઞ્ચ.

એવં વૂપસન્તં સમ્મુખાવિનયપતિરૂપકેન વૂપસન્તં નામ હોતિ, ન સમ્મુખાવિનયેન ચ અઞ્ઞેન કેનચીતિ દસ્સેતું ઇદમારદ્ધન્તિ આચરિયો.

સતિવિનયકથાવણ્ણના

૧૯૫. દબ્બસ્સ કમ્મવાચાય ''સઙ્ઘો ઇમં આયસ્મન્તં દબ્બ''ન્તિ સમ્મુખાનિદ્દેસો નત્થિ, તથાપિ ''પઠમં દબ્બો યાચિતબ્બો''તિ વચનેન સમ્મુખાકરણીયતા તસ્સ સિદ્ધા. તથા અઞ્ઞત્થાપિ યથાસમ્ભવં લેસો વેદિતબ્બો. સતિવેપુલ્લપ્પત્તસ્સ દાતબ્બો વિનયો **સતિવિનયો**.

અમૂળ્હવિનયકથાવણ્ણના

૧૯૬-૭. ''યસ્સ ઉમ્મત્તકસ્સ તંતંવીતિક્કમતો અનાપત્તિ, તાદિસસ્સેવ અમૂળ્હવિનયં દાતું વટ્ટતીતિ અમૂળ્હસ્સ કત્તબ્બવિનયો અમૂળ્હવિનયો''તિ લિખિતં, તં યુત્તં ''સઙ્ઘો ગગ્ગસ્સ ભિક્ખુનો અમૂળ્હસ્સ અમૂળ્હવિનયં દેતી''તિ વચનતો. ''તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, અધમ્મિકાનિ અમૂળ્હવિનયસ્સ દાનાની''તિ ઇમસ્સ **વિભઙ્ગે** ''ન સરામી''તિ વચનં વીતિક્કમકાલં સન્ધાય તસ્સ વિભઙ્ગસ્સ પવત્તત્તા. અમૂળ્હવિનયદાનકાલે પનસ્સ અમૂળ્હતા વિનિચ્છિતબ્બા.

પટિઞ્ઞાતકરણકથાવણ્ણના

૨૦૦. ''અપ્પટિઞ્ઞાય ભિક્ખૂનં કમ્માનિ કરોન્તી''તિ આરભન્તસ્સ કારણં વુત્તમેવ. પટિઞ્ઞાતેન કરણં **પટિઞ્ઞાતકરણં**.

તસ્સપાપિયસિકાકથાવણ્ણના

૨૦૭. ''તીહિ, ભિક્ખવે, અઙ્ગેહિ સમન્નાગતં તસ્સપાપિયસિકાકમ્મ''ન્તિ આરભિત્વા પઞ્ચ અઙ્ગાનિ દસ્સેત્વા પાળિ ગતા, ''સા પેય્યાલેન સઙ્ખિપિત્વા ગતાતિ ઞાતબ્બ''ન્તિ લિખિતં. તથા સુક્કપક્ખેપિ.

તિણવત્થારકાદિકથાવણ્ણના

૨૧૪. ''સબ્બેહેવ એકજ્ઝં સન્નિપતિતબ્બ''ન્તિ છન્દદાનસ્સ પટિક્ખિત્તત્તા **પવારણક્ખન્ધકટ્ઠકથાય**ઞ્ચ ''ભિન્નસ્સ હિ સઙ્ઘસ્સ સમગ્ગકરણકાલે, તિણવત્થારકસમથે, ઇમસ્મિઞ્ચ પવારણસઙ્ગહેતિ ઇમેસુ તીસુ ઠાનેસુ છન્દં દાતું ન વટ્ટતી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૪૧) વુત્તત્તા ઇધ **આગન્ત્વા વા છન્દં દત્વા પરિવેણાદીસુ નિસિન્ના**તિ ઇદં વિરુજ્ઝતિ વિય ખાયતીતિ ચે? ન ખાયતિ અધિપ્પાયઞ્ઞૂનં. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – વિસુજ્ઝિતુકામેહિ સબ્બેહેવ સન્નિપતિતબ્બં, અસન્નિપતિતસ્સ નત્થિ સુદ્ધિ છન્દદાયકસ્સ. કેવલં તં કમ્મં સન્નિપતિતાનં સમ્પજ્જતિ. **અટ્ઠકથાયં** વિસુજ્ઝિતુકામાનં છન્દં દાતું ન વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો. ઇતરથા પાળિયા ચ વિરુજ્ઝતિ. ''ઠપેત્વા યે ન તત્થ હોતી''તિ હિ અયં પાળિ સન્નિપાતં આગન્ત્વા છન્દં દત્વા ઠિતાનં અત્થિતં દીપેતિ. નિસ્સીમગતે સન્ધાય વુત્તં સિયાતિ ચે? નિસ્સીમગતે ઠપેત્વા ઇધ કિં, તસ્મા યો સામગ્ગીઉપોસથે છન્દં દત્વા તિટ્ઠતિ ચે, નાનાસંવાસકભૂમિયંયેવ તિટ્ઠતિ, તસ્સ છન્દદાયકસ્સ પવારણસઙ્ગહોપિ નત્થિ. યો ચ તિણવત્થારકકમ્મે નાગચ્છતિ, સો તાહિ આપત્તીહિ ન સુજ્ઝતીતિ વેદિતબ્બં. યસ્સ એતં ન રુચ્ચતિ , તસ્સ **પરિવારે** વુત્તપરિસતો કમ્મવિપત્તિલક્ખણં વિરુજ્ઝતિ, તત્થ હિ કેવલં છન્દારહાનં છન્દો અનાહટો હોતિ સચે, અકતં તબ્બિપરીતેન સમ્પત્તિદીપનતોતિ વુત્તં હોતિ. તથા પત્તકલ્લલક્ખણમ્પિ વિરુજ્ઝતિ. તેસુ તીસુ ઠાનેસુ કમ્મપ્પત્તાયેવ સબ્બે, ન તત્થ છન્દારહો અત્થીતિ ચે? ન, ચતુવગ્ગાદિકરણવિભાજને અવિસેસેત્વા છન્દારહસ્સ આગતત્તા, તં સામઞ્ઞતો વુત્તં. ઇદઞ્ચ આવેણિકલક્ખણં, તેનેવ સતિપિ દિટ્ઠાવિકમ્મે ઇદં પટિકુટ્ઠકતં ન હોતીતિ ચે? ન, નાનત્તસભાવતો. ઇધ હિ યે પન ''ન મેતં ખમતી'તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં દિટ્ઠાવિકમ્મં કરોન્તી''તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૧૪) વચનતો ન સઙ્ઘસ્સ દિટ્ઠાવિકમ્મં કતં. તસ્મિં સતિ પટિકુટ્ઠકતમેવ હોતિ. અઞ્ઞથા પુબ્બભાગા તા ઞત્તિયો નિરત્થિકા સિયું, ન ચ **પરિવારટ્ઠકથાયં** છન્દારહાધિકારે નયો દિન્નો. **પવારણક્ખન્ધકટ્ઠકથાયં** ''તીસુ ઠાનેસુ છન્દં દાતું ન વટ્ટતી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૪૧) વુત્તત્તા વિરુજ્ઝતીતિ ચે? ન, અટ્ઠકથાય પમાણભાવે સતિ ''ઇધ છન્દં દત્વા

પરિવેણાદીસુ નિસિન્ના''તિઆદિ વચને સુદ્ધિકામતો એવ ગહિતે સબ્બં ન વિરુજ્ઝતીતિ એકે. ''આગન્ત્વા વા છન્દં દત્વા પરિવેણાદીસુ નિસિન્ના, તે આપત્તીહિ ન વુટ્ઠહન્તી''તિ ઇદં ન વત્તબ્બં. કસ્મા? હેટ્ઠા ''સબ્બેહેવ એકજ્ઝં સન્નિપતિતબ્બ''ન્તિ છન્દદાનસ્સ પટિક્ખેપવચનતો **અટ્ઠકથાયં** ''તીસુ ઠાનેસુ છન્દં દાતું ન વટ્ટતી''તિ વુત્તત્તા, **અન્ધકટ્ઠકથાય**મ્પિ તથેવ વુત્તત્તાચાતિ? ન, એકજ્ઝમેવ કમ્મે કરીયમાને યો ઇધ ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, અમ્હાકં...પે॰... ગિહિપટિસંયુત્ત''ન્તિ સાધારણઞત્તિં ઠપેત્વા પુન ''સુણન્તુ મે, આયસ્મન્તા''તિઆદિના અસાધારણઞત્તિયો ઠપેત્વા ''સુણાતુ મે, ભન્તે સઙ્ઘો, અમ્હાકં...પે॰... એવમેતં ધારયામી''તિ એકતોપક્ખિકાનં સન્ધિયા કતાય તદનન્તરે કેનચિ કરણીયેન છન્દં દત્વા ગચ્છતિ, તસ્સ આપત્તીહિ વુટ્ઠાનં નત્થિ. અપરેસમ્પિ એકતોપક્ખિકાનં અબ્ભન્તરે ઠિતત્તા વિભૂતત્તા કરણસ્સ અયમત્થોવ વુત્તો. સાધારણવસેન દુતિયાય ઞત્તિયા ઠપિતાય યે તસ્મિં ખણે ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચાસુ અનારદ્ધાસુ, અપરિયોસિતાસુ વા છન્દં દત્વા ગચ્છન્તિ, તેસમ્પિ ન વુટ્ઠાતિ એવ. **યે ન તત્થ હોન્તી**તિ પદસ્સ ચ યે વુત્તપ્પકારેન નયેન તત્થ ન હોન્તીતિ અત્થો ગહેતબ્બો. વુત્તપ્પકારત્થદીપનત્થઞ્ચ **અટ્ઠકથાયં** ''છન્દં દત્વા પરિવેણાદીસુ નિસિન્ના''તિ ઇદમેવ અવત્વા ''યે પન તેહિ વા સદ્ધિં આપત્તિં આપજ્જિત્વાપિ તત્થ અનાગતા, આગન્ત્વા વા છન્દં દત્વા પરિવેણાદીસુ નિસિન્ના''તિ વુત્તં, એવં પુબ્બેનાપરં સન્ધીયતિ. ''**પાળિયા** ચ તત્થ દિટ્ઠાવિકમ્મેન કમ્મસ્સ અકુપ્પતા વેદિતબ્બા''તિ વુત્તં.

અધિકરણકથાવણ્ણના

૨૨૦. ચિત્તુપ્પાદો વિવાદો. વિવાદસદ્દોપિ કારણૂપચારેન કુસલાદિસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. તં સન્ધાય ''**સમથેહિ ચ અધિકરણીયતાય અધિકરણ**''ન્તિ વુત્તં. અથ વા વિવાદહેતુભૂતસ્સ ચિત્તુપ્પાદસ્સ વૂપસમેન સમ્ભવસ્સ સદ્દસ્સપિ વૂપસમો હોતીતિ ચિત્તુપ્પાદસ્સપિ સમથેહિ અધિકરણીયતા પરિયાયો સમ્ભવતિ. ''કુસલચિત્તા વિવદન્તી''તિ વુત્તવિવાદેપિ ''વિપચ્ચતાય વોહારો''તિ વુત્તં, ન વુત્તવચનહેતુવસેનાતિ વેદિતબ્બં.

૨૨૨. ''આપત્તિઞ્હિ આપજ્જન્તો કુસલચિત્તો વા''તિ વચનતો કુસલમ્પિ સિયાતિ ચે? ન તં આપત્તાધિકરણં સન્ધાય વુત્તં, યો આપત્તિં આપજ્જતિ, સો તીસુ ચિત્તેસુ અઞ્ઞતરચિત્તસમઙ્ગી હુત્વા આપજ્જતીતિ દસ્સનત્થં ''યં કુસલચિત્તો આપજ્જતી''તિઆદિ વુત્તં. યો ''પઞ્ઞત્તિમત્તં આપત્તાધિકરણ''ન્તિ વદેય્ય, તસ્સ અકુસલાદિભાવોપિ આપત્તાધિકરણસ્સ ન યુજ્જતેવ વિવાદાધિકરણાદીનં વિયાતિ ચે? ન, ''નત્થાપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ ઇમિના વિરોધસમ્ભવતો. **અનુગણ્ઠિપદે** પન ''આપત્તાધિકરણં નામ તથાપવત્તમાનઅકઉસલચિત્તુપ્પાદરૂપક્ખન્ધાનમેતં અધિવચનં. અવસિટ્ઠેસુ કુસલાબ્યાકતપઞ્ઞત્તીસુ 'આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકત'ન્તિ વચનતો પઞ્ઞત્તિતાવ પટિસિદ્ધા કુસલત્તિકે અપરિયાપન્નત્તા. કુસલપટિસેધેનેવ તેન સમાનગતિકત્તા કિરિયાબ્યાકતાનમ્પિ પટિસેધો વેદિતબ્બો, કિરિયાબ્યાકતાનં વિય અનુગમનતો વિપાકાબ્યાકતાનમ્પિ પટિસેધો કતોવ હોતિ, તથાપિ અબ્યાકતસામઞ્ઞતો રૂપક્ખન્ધેન સદ્ધિં વિપાકકિરિયાબ્યાકતાનમ્પિ અધિવચનન્તિ વેદિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. તત્થ ''કુસલચિત્તં અઙ્ગં હોતી''તિ વિનયે અપકતઞ્ઞુનો સન્ધાય વુત્તં અપ્પહરિતકરણાદિકે સતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા ''નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ વત્તું ન સક્કા, તસ્મા કુસલચિત્તં અઙ્ગં ન હોતીતિ અત્થો. યદિ એવં કસ્મા ''તિચિત્તં તિવેદન''ન્તિ વુચ્ચતીતિ ચે? તં દસ્સેતું ''**નયિદ**''ન્તિઆદિ આરદ્ધન્તિ એકે. આપત્તિસમુટ્ઠાપકચિત્તં અઙ્ગપ્પહોનકચિત્તં નામ. ''**એકન્તતો**તિ યેભુય્યેનાતિ અત્થો, ઇતરથા વિરુજ્ઝતિ. કસ્મા? 'યસ્સા સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતી'તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના) વુત્તત્તા''તિ વદન્તિ. તેન કિં? વિપાકો નત્થિ, કસ્મા? એકન્તાકુસલત્તા, તસ્મા કથાવ તત્થ નત્થિ. યત્થ પન અત્થિ, તં દસ્સેન્તો ''**યં પન પણ્ણત્તિવજ્જ**''ન્તિઆદિમાહ. **અસઞ્ચિચ્ચ પન કિઞ્ચિ અજાનન્તસ્સ...પે॰... અબ્યાકતં હોતી**તિ ભિક્ખુમ્હિ કમ્મટ્ઠાનગતચિત્તેન નિપન્ને, નિદ્દાયન્તે વા માતુગામો ચે સેય્યં કપ્પેતિ, તસ્સ ભિક્ખુનો વિજ્જમાનમ્પિ કુસલચિત્તં આપત્તિયા અઙ્ગં ન હોતિ, તસ્મા તસ્મિં ખણે સેય્યાકારેન વત્તમાનરૂપમેવ આપત્તાધિકરણં નામ. ભવઙ્ગચિત્તે વિજ્જમાનેપિ એસેવ નયો. તસ્મિઞ્હિ ખણે ઉટ્ઠાતબ્બે જાતે અનુટ્ઠાનતો રૂપક્ખન્ધોવ આપત્તિ નામ, ન વિપાકેન સદ્ધિં. સચે પન વદેય્ય, તસ્સ એવંવાદિનો અચિત્તકાનં કુસલચિત્તં આપજ્જેય્ય. કિં વુત્તં હોતિ? એળકલોમં ગહેત્વા કમ્મટ્ઠાનમનસિકારેન તિયોજનં અતિક્કમન્તસ્સ, પણ્ણત્તિં અજાનિત્વા પદસો ધમ્મં વાચેન્તસ્સ ચ આપજ્જિતબ્બાપત્તિયા કુસલચિત્તં આપજ્જેય્યાતિ. આપજ્જતિયેવાતિ ચે? નાપજ્જતિ. કસ્મા? ''નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ વચનતો.

ચલિતો કાયો, પવત્તા વાચા, **અઞ્ઞતરમેવ અઙ્ગન્તિ** અઞ્ઞતરમેવ આપત્તીતિ અત્થો. કેવલં પઞ્ઞત્તિયા અકુસલાદિભાવાસમ્ભવતો આપત્તિતા ન યુજ્જતિ. આપત્તિં આપજ્જન્તો તીસુ અઞ્ઞતરસમઙ્ગી હુત્વા આપજ્જતીતિ દસ્સનત્થં "**યં કુસલચિત્તો**"તિઆદિ વુત્તં. તસ્સત્થો – પથવીખણનાદીસુ કુસલચિત્તક્ખણે વીતિક્કમવસેન પવત્તરૂપસમ્ભવતો કુસલચિત્તો વા અબ્યાકતાપત્તિં આપજ્જતિ. તથા અબ્યાકતચિત્તો વા અબ્યાકતરૂપસઙ્ખાતં અબ્યાકતાપત્તિં આપજ્જતિ, પાણાતિપાતાદીસુ અકુસલચિત્તો વા અકુસલાપત્તિં આપજ્જતિ, રૂપં પનેત્થ અબ્બોહારિકં. સુપિનપસ્સનકાલાદીસુ પાણાતિપાતાદિં કરોન્તો સહસેય્યાદિવસેન આપજ્જિતબ્બાપત્તિં આપજ્જન્તો અકુસલચિત્તો અબ્યાકતાપત્તિં આપજ્જતીતિ વેદિતબ્બો. **ઇદં વુચ્ચતિ આપત્તાધિકરણં અકુસલન્તિ** અકુસલચિત્તુપ્પાદો. **પોરાણગણ્ઠિપદેસુ** પન "પુથુજ્જનો કલ્યાણપુથુજ્જનો સેક્ખો અરહાતિ ચત્તારો પુગ્ગલે દસ્સેત્વા તેસુ અરહતો આપત્તાધિકરણં અબ્યાકતમેવ, તથા સેક્ખાનં, તથા કલ્યાણપુથુજ્જનસ્સ અસઞ્ચિચ્ચ વીતિક્કમકાલે અબ્યાકતમેવ. ઇતરસ્સ અકુસલમ્પિ હોતિ અબ્યાકતમ્પિ. યસ્મા યસ્સ સઞ્ચિચ્ચ વીતિક્કમકાલે અકુસલમેવ હોતિ, તસ્મા વુત્તં 'નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ'ન્તિ. સબ્બત્થ અબ્યાકતં નામ તસ્સ વિપાકાભાવમત્તં સન્ધાય એવંનામકં જાત"ન્તિ લિખિતં, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં.

૨૨૪. **વિવાદો વિવાદાધિકરણન્તિ** યો કોચિ વિવાદો, સો સબ્બો કિં વિવાદાધિકરણં નામ હોતીતિ એકપુચ્છા. "**વિવાદો અધિકરણન્તિ** વિવાદાધિકરણમેવ વિવાદો ચ અધિકરણઞ્ચાતિ પુચ્છતિ. તદુભયં વિવાદાધિકરણમેવાતિ પુચ્છતીતિ વુત્તં હોતી"તિ **પોરાણગણ્ઠિપદે** વુત્તં. કેસુચિ પોત્થકેસુ અયં પુચ્છા નત્થિ. યદિ એવં ઇમાય ન ભવિતબ્બં વિવાદો વિવાદાધિકરણં, વિવાદાધિકરણં વિવાદો, વિવાદાધિકરણં વિવાદો ચેવ અધિકરણઞ્ચાતિ પઞ્ચપઞ્હાહિ ભવિતબ્બં સિયા. કેસુચિ પોત્થકેસુ તિસ્સો, કેસુચિ ચતસ્સો, પઞ્ચ નત્થિ. તત્થ દ્વે વિભત્તા. ઇતરાસુ **અધિકરણં વિવાદોતિ** યં કિઞ્ચિ અધિકરણં, વિવાદસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતિ, **વિવાદો અધિકરણન્તિ** યો કોચિ વિવાદો, સો સબ્બો અધિકરણસઙ્ખ્યં ગચ્છતીતિ પુચ્છતિ. એસ નયો સબ્બત્થ.

૨૨૮. **સમ્મુખાવિનયસ્મિન્તિ** સમ્મુખાવિનયભાવે.

૨૩૦. "**અન્તરેનાતિ** કારણેના"તિ લિખિતં.

૨૩૩. ઉબ્બાહિકાય ખિય્યનકે પાચિત્તિ ન વુત્તા તત્થ છન્દદાનસ્સ નત્થિતાય.

૨૩૬. **તસ્સ ખો એતન્તિ** એસોતિ અત્થો "એતદગ્ગ"ન્તિ એત્થ વિય.

૨૩૮. "કા ચ તસ્સ પાપિયસિકા"તિ કિર પાઠો.

૨૪૨. "કિચ્ચમેવ કિચ્ચાધિકરણ"ન્તિ વચનતો અપલોકનકમ્માદીનમેતં અધિવચનં, તં વિવાદાધિકરણાદીનિ વિય સમથેહિ સમેતબ્બં ન હોતિ, કિન્તુ સમ્મુખાવિનયેન સમ્પજ્જતીતિ અત્થો.

સમથક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ખુદ્દકવત્થુક્ખન્ધકવણ્ણના

ખુદ્દકવત્થુકથાવણ્ણના

૨૪૪. પુથુપાણિના કત્તબ્બં કમ્મં **પુથુપાણિકં**.

૨૪૫. "કણ્ણતો નિક્ખન્તમુત્તોલમ્બકાદીનં કુણ્ડલાદીન"ન્તિ લિખિતં. "કાયૂર"ન્તિ પાળિપાઠો. "કેયૂરાદીની"તિ આચરિયેનુદ્ધટં.

૨૪૮. “**સાધુગીતં** નામ પરિનિબ્બુતટ્ઠાને ગીત”ન્તિ લિખિતં. **દન્તગીતં** ગાયિતુકામાનં વાક્કકરણીયં. દન્તગીતસ્સ વિભાવનત્થં “**યં ગાયિસ્સામા**”તિઆદિમાહ.

૨૪૯. **ચતુરસ્સવત્તં** નામ ચતુપ્પાદગાથાવત્તં. “તરઙ્ગવત્તાદીનિ ઉચ્ચારણવિધાનાનિ નટ્ઠપયોગાની”તિ લિખિતં. **બાહિરલોમિ**ન્તિ ભાવનપુંસકં, યથા તસ્સ ઉણ્ણપાવારસ્સ બહિદ્ધા લોમાનિ દિસ્સન્તિ, તથા ધારેન્તસ્સ દુક્કટન્તિ વુત્તં હોતિ.

૨૫૧. **વિરૂપક્ખેહી**તિઆદિ સહયોગકરણવચનં. **સરબૂ**તિ ગેહગોળિકા. સા કિર સેતા સવિસા હોતિ. **સોહ**ન્તિ યસ્સ મે એતેહિ મેત્તં, સોહં નમો કરોમિ ભગવતોતિ સમ્બન્ધો. **અઞ્ઞમ્હિ…પે॰… છેતબ્બમ્હી**તિ રાગાનુસયે.

૨૫૨. **ઉટ્ટિત્વા**તિ પક્ખિપિત્વા. **ઓતરતૂ**તિ ઇદ્ધિયા ઓતારેત્વા ગણ્હાતુ. **અનુપરિયાયી**તિ અનુપરિબ્ભમિ.

૨૫૩. **ન અચ્છુપિયન્તી**તિ ન લગ્ગન્તિ. **રૂપકાકિણ્ણાની**તિ ઇત્થિરૂપાદીહિ વોકિણ્ણાનિ.

૨૫૪. **આલિન્દકમિટ્ઠિકાદીન**ન્તિ પમુખમિટ્ઠિકાદીનં. **પરિવત્તેત્વા તત્થેવા**તિ એત્થ “પરિવત્તેત્વા તતિયવારે તત્થેવ મિટ્ઠિયા પતિટ્ઠાતી”તિ લિખિતં. **પરિભણ્ડં** નામ ગેહસ્સ બહિ કુટ્ટપાદસ્સ થિરભાવત્થં કતા તનુકમિટ્ઠિકા વુચ્ચતિ. એત્થ “**પરિવટ્ટિત્વા પત્તો ભિજ્જતી**તિ અધિકરણભેદાસઙ્કાય અભાવે ઠાને ઠપેતું વટ્ટતી”તિ લિખિતં. પત્તમાળકો વટ્ટિત્વા પત્તાનં અપતનત્થં વટ્ટં વા ચતુરસ્સં વા ઇટ્ઠકાદીહિ પરિક્ખિપિત્વા માળકચ્છન્નેન કતો. “પત્તમણ્ડલિકા પત્તપચ્છિકા તાલપત્તાદીહિ કતા”તિ ચ લિખિતં. મિઢન્તે આધારકે ઠપેતું વટ્ટતિ પત્તસન્ધારણત્થં વુત્તત્તા. મઞ્ચે આધારકેપિ ન વટ્ટતિ નિસીદનપચ્ચયા વારિતત્તા. આસન્નભૂમિકત્તા **ઓલમ્બેતું વટ્ટતિ**.

૨૫૫. “અંસકૂટે લગ્ગેત્વાતિ વચનતો અગ્ગહત્થે લગ્ગેત્વા અઙ્કે ઠપેતું ન વટ્ટતી”તિ કેચિ વદન્તિ, ન સુન્દરં, “**ન કેવલં યસ્સ પત્તો**”તિઆદિ યદિ હત્થેન ગહિતપત્તે ભેદસઞ્ઞા, પગેવ અઞ્ઞેન સરીરાવયવેનાતિ કત્વા વુત્તં. **પાળિયં** પન પચુરવોહારવસેન વુત્તં. ઘટિકપાલમયં **ઘટિકટાહં**. **છવસીસસ્સ પત્ત**ન્તિ “સિલાપુત્તકસ્સ સરીરં, ખીરસ્સ ધારાતિઆદિવોહારવસેન વુત્તં. મઞ્ચે નિસીદિતું આગતોતિ અત્થો. “**પિસાચિલ્લિકા**તિ પિસાચદારકા”તિપિ વદન્તિ. **દિન્નકમેવ** પટિગ્ગહિતમેવ. **ચબ્બેત્વા**તિ ખાદિત્વા. અટ્ઠિકાનિ ચ કણ્ટકાનિ ચ **અટ્ઠિકકણ્ટકાનિ**. “એતેસુ સબ્બેસુ પણ્ણત્તિં જાનાતુ વા, મા વા, આપત્તિયેવા”તિ લિખિતં.

૨૫૬. **વિપ્ફાળેત્વા**તિ ફાળેત્વા. **કિણ્ણેન પૂરેતુ**ન્તિ સુરાકિણ્ણેન પૂરેતું. **બિદલકં** નામ દિગુણકરણસઙ્ખાતસ્સ કિરિયાવિસેસસ્સ અધિવચનં. કસ્સ દિગુણકરણં? યેન કિલઞ્જાદિના મહન્તં કથિનમત્થતં, તસ્સ. તઞ્હિ દણ્ડકથિનપ્પમાણેન પરિયન્તે સંહરિત્વા દિગુણં કાતબ્બં. અઞ્ઞથા ખુદ્દકચીવરસ્સ અનુવાતપરિભણ્ડાદિવિધાનકરણે હત્થસ્સ ઓકાસો ન હોતિ. સલાકાય સતિ દ્વિન્નં ચીવરાનં અઞ્ઞતરં ગત્વા સિબ્બિતાસિબ્બિતં સુખં પઞ્ઞાયતિ. દણ્ડકથિને કતે ન બહૂહિ સહાયેહિ પયોજનં. “અસંકુટિત્વા ચીવરં સમં હોતિ. કોણાપિ સમા હોન્તી”તિ લિખિતં, “હલિદ્દિસુત્તેન સઞ્ઞાકરણ”ન્તિ વુત્તત્તા હલિદ્દિસુત્તેન ચીવરં સિબ્બેતુમ્પિ વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. તત્થ હિ કેચિ અકપ્પિયસઞ્ઞિનો. પટિગ્ગહો નામ અઙ્ગુલિકોસો.

૨૫૭-૮. **પાતી**તિ પટિગ્ગહસણ્ઠાનં. **પટિગ્ગહત્થવિક**ન્તિ અઙ્ગુલિકોસત્થવિકં. સૂચિસત્થકાનં પુબ્બે આવેસનત્થવિકાય અનુઞ્ઞાતત્તા “**અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ભેસજ્જત્થવિક**”ન્તિ વુત્તં. એત્થ સૂચિસત્થકાદીનિપિ ઠપેતબ્બાનીતિ નિદાનં સૂચેતિ. સચેપિ ઉપનન્દો ભિક્ખુ અલજ્જી, તથાપિ સન્તકમેતં અમૂલચ્છેદકતભિક્ખુનો લજ્જિનોપિ સમાનસ્સ કપ્પતીતિ યુજ્જતિ. **ન સમ્મતી**તિ ન પહોતિ.

૨૬૦-૧. બહિ કુટ્ટસ્સ સમન્તતો નીચવત્થુકં કત્વા ઠિતં “**મણ્ડલિક**”ન્તિ વુચ્ચતિ. જન્તાઘરપ્પટિચ્છાદિના છન્નસ્સ નગ્ગિયં યસ્સ ન પઞ્ઞાયતિ, તસ્સેવ પરિકમ્મં કાતબ્બં. એસ નયો ઉદકવત્થપટિચ્છાદીસુપિ.

૨૬૨-૩. પણિયા નામ પણિયકારકા. **આકડ્ઢનયન્તં** આકડ્ઢિયમાનં કૂપસ્સ ઉપરિભાગે પરિબ્ભમતિ. **અરહટઘટિયન્તં** સકટચક્કસણ્ઠાનયન્તં. તસ્સ અરે અરે ઘટિકાનિ બન્ધિત્વા એકેન, દ્વીહિ વા પરિબ્ભમિયમાનસ્સ ઉદકનિબ્બાહનં વેદિતબ્બં. **આવિદ્ધપક્ખપાસં** નામ યત્થ મણ્ડલાકારેન પક્ખપાસા બજ્ઝન્તિ આવિદ્ધવત્થતા વિય આવિદ્ધપક્ખપાસકા. પુબ્બે પત્તસઙ્ગોપનત્થં, ઇદાનિ ઠપેતબ્બં ભુઞ્જિતું આધારકો અનુઞ્ઞાતો.

૨૭૩. પરગલં ગચ્છતીતિ ઇમસ્સ પયોગાભાવા વટ્ટતિ. **કમ્મસતેના**તિ મહતા ઉસ્સાહેન.

૨૭૭-૮. લોહભણ્ડં નામ કંસતો સેસલોહભણ્ડં. **મુદ્દિકકાયબન્ધનં** નામ ચતુરસ્સં અકત્વા સજ્જિતં. **પામઙ્ગદસા** ચતુરસ્સા. **મુદિઙ્ગસણ્ઠાનેના**તિ સઙ્ઘાટિયા મુદિઙ્ગસિબ્બનાકારેન વરકસીસાકારેન. **પવનન્તો**તિ પાસન્તો. ''દસામૂલ''ન્તિ ચ લિખિતં. અકાયબન્ધનેન સઞ્ચિચ્ચ વા અસઞ્ચિચ્ચ વા ગામપ્પવેસને આપત્તિ. ''સરિતટ્ઠાનતો બન્ધિત્વા પવિસિતબ્બં, નિવત્તિતબ્બં વા''તિ લિખિતં.

૨૭૯. સત્તઙ્ગુલં વા અટ્ઠઙ્ગુલં વાતિ એત્થ ''સુગતઙ્ગુલેના''તિ અવુત્તત્તા પકતિઅઙ્ગુલેન સારુપ્પત્થાય વડ્ઢેત્વાપિ કરોન્તિ ચે, ન દોસો.

૨૮૦. તાલવણ્ટાકારેન સીહળિત્થીનં વિય.

ખુદ્દકવત્થુક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સેનાસનક્ખન્ધકવણ્ણના

વિહારાનુજાનનકથાવણ્ણના

૨૯૪. નિલીયન્તિ ભિક્ખૂ એત્થાતિ વિહારાદયો **લેણાનિ** નામ. આગત-વચનેન તસ્સાગતસઙ્ઘોવ સામી, ન અનાગતોતિ કેચિ, તં ન યુજ્જતિ સમાનલાભકતિકાય સિદ્ધત્તા.

૨૯૬-૭. દીપિનઙ્ગુટ્ઠેનાતિ એત્થ ''દીપિના અકપ્પિયચમ્મં દસ્સેતી''તિ લિખિતં. **થમ્ભકવાતપાનં** નામ તિરિયં દારૂનિ અદત્વા ઉજુકં ઠિતેહેવ દારૂહિ કત્તબ્બં. ભિસીનં અનુઞ્ઞાતં વટ્ટતીતિ બિમ્બોહને વટ્ટતીતિ અત્થો. તૂલપૂરિતં ભિસિં અપસ્સયિતું ન વટ્ટતિ ઉણ્ણાદીનંયેવ અનુઞ્ઞાતત્તા. નિસીદનનિપજ્જનં સન્ધાય વુત્તં, તસ્મા અપસ્સયિતું વટ્ટતીતિ ચે? અકપ્પિયન્તિ ન વટ્ટતીતિ કેચિ. યદિ એવં અકપ્પિયમઞ્ચઞ્ચ અપસ્સયિતું ન વટ્ટેય્ય. યસ્મા વટ્ટતિ, તસ્મા દોસો નત્થિ. અપિચ ગિલાનસ્સ બિમ્બોહનં નિપજ્જિતુમ્પિ અનુઞ્ઞાતં, તસ્મા ભિસિપિ વટ્ટતિ અપસ્સયિતું. આચરિયા ચ અનુજાનન્તિ, વળઞ્જેન્તિ ચાતિ એકે. સિમ્બલિતૂલસુત્તેન સિબ્બિતં ચીવરં વટ્ટતિ. કસ્મા? કપ્પાસસ્સ અનુલોમતો. ''અક્કફલસુત્તમયમ્પિ અક્કવાકમયમેવ પટિક્ખિત્ત''ન્તિ તે એવ વદન્તિ.

૨૯૮. અનિબન્ધનીયો અલગ્ગો. **પટિબાહેત્વા**તિ મટ્ઠં કત્વા. ''સેતવણ્ણાદીનં યથાસઙ્ખ્યં ઇક્કાસાદયો બન્ધનત્થં વુત્તા''તિ લિખિતં.

૩૦૦. પકુટ્ટં સમન્તતો આવિદ્ધપમુખં.

૩૦૩. સુધાલેપોતિ સુધામત્તિકાલેપો.

૩૦૫. આસત્તિ તણ્હા. **સન્તિં** અદરં.

૩૦૭. કેતુન્તિ કયેન ગહેતું.

૩૦૮. **ચિતાતિ** ઇટ્ઠકાયો કબળેન નિદ્ધમનવસેન છિન્દિત્વા કતાતિ અત્થો.

૩૧૦. **છબ્બગ્ગિયાનં ભિક્ખૂનં અન્તેવાસિકા**તિ એત્થ વીસતિવસ્સં અતિક્કમિત્વા છબ્બગ્ગિયા ઉપ્પન્ના. ''આરાધયિંસુ મે ભિક્ખૂ ચિત્ત''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૨૫) વુત્તત્તા અઞ્ઞસ્મિં કાલે સાવત્થિગમને ઉપ્પન્નં વત્થું ઇધ આપત્તિદસ્સનત્થં આહરિત્વા વુત્તન્તિ યુત્તં વિય, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં. **વુદ્ધ**ન્તિ વુદ્ધતરં.

૩૧૩. **સન્થરે**તિ તિણસન્થરાદયો.

સેનાસનગ્ગાહકથાવણ્ણના

૩૧૮. ''**સેય્યગ્ગેના**તિ મઞ્ચટ્ઠાનપરિચ્છેદેન. **વિહારગ્ગેના**તિ ઓવરકગ્ગેના''તિ લિખિતં. **થાવરા**તિ નિયતા. **પચ્ચયેનેવ હિ ત**ન્તિ તસ્મિં સેનાસને મહાથેરા તસ્સ પચ્ચયસ્સ કારણા અઞ્ઞત્થ અગન્ત્વા વસન્તાયેવ નં પટિજગ્ગિસ્સન્તીતિ અત્થો. અઘટ્ટનકમ્મં દસ્સેતું ''**ન તત્થ મનુસ્સા**''તિઆદિમાહ. ''વિતક્કં છિન્દિત્વા સુદ્ધચિત્તેન ગમનવત્તેનેવ ગન્તબ્બ''ન્તિ પાઠો. **મુદ્દવેદિકા** નામ ચેતિયસ્સ હમ્મિયવેદિકા. **પટિક્કમ્મા**તિ અપસક્કિત્વા. સમાનલાભકતિકા મૂલાવાસે સતિ સિયા, મૂલાવાસવિનાસેન કતિકાપિ વિનસ્સતિ. સમાનલાભ-વચનં સતિ દ્વીસુ, બહૂસુ વા યુજ્જતિ, તેનેવ એકસ્મિં અવસિટ્ઠેતિ નો મતિ. તાવકાલિકં કાલેન મૂલચ્છેદનવસેન વા અઞ્ઞેસં વા કમ્મં અઞ્ઞસ્સ સિયા નાવાયં સઙ્ગમોતિ આચરિયો. **પુગ્ગલવસેનેવ કાતબ્બ**ન્તિ અપલોકનકાલે સઙ્ઘો વસ્સંવુત્થભિક્ખૂનં પાટેક્કં ''એત્તકં વસ્સાવાસિકં વત્થં દેતિ, રુચ્ચતિ સઙ્ઘસ્સા''તિ પુગ્ગલમેવ પરામસિત્વા દાતબ્બં, ન સઙ્ઘવસેન કાતબ્બં. ન સઙ્ઘો સઙ્ઘસ્સ એત્તકં દેતીતિ. ''એકસ્મિં આવાસે સઙ્ઘસ્સ કમ્મં કરોતી'તિ વચનતો સઙ્ઘવસેન કાતબ્બ''ન્તિ લિખિતં. ન હિ તથા વુત્તે સઙ્ઘસ્સ કિઞ્ચિ કમ્મં કતં નામ હોતિ. ''સમ્મતસેનાસનગ્ગાહાપકતો અઞ્ઞેન ગાહિતેપિ ગાહો રુહતિ અગ્ગાહિતુપજ્ઝાયસ્સ ઉપસમ્પદા વિયા''તિ લિખિતં. ''કમ્મવાચાયપિ સમ્મુતિ વટ્ટતી''તિ લિખિતં.

અટ્ઠપિ સોળસપિ જનેતિ એત્થ કિં વિસું વિસું, ઉદાહુ એકતોતિ? એકતોપિ વટ્ટતિ. ન હિ તે તથા સમ્મતા સઙ્ઘેન કમ્મકતા નામ હોન્તિ , તેનેવ **સત્તસતિકક્ખન્ધકે** એકતો અટ્ઠ જના સમ્મતાતિ. **તેસં સમ્મુતિ કમ્મવાચાયપી**તિ ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચાયપિ. અપલોકનકમ્મસ્સ વત્થૂહિ સા એવ કમ્મવાચા લબ્ભમાના લબ્ભતિ, તસ્સા ચ વત્થૂહિ અપલોકનકમ્મમેવ લબ્ભમાનં લબ્ભતિ, ન અઞ્ઞન્તિ વેદિતબ્બં. ઇમં નયં મિચ્છા ગણ્હન્તો ''અપલોકનકમ્મં ઞત્તિદુતિયકમ્મં કાતું, ઞત્તિદુતિયકમ્મઞ્ચ અપલોકનકમ્મં કાતું વટ્ટતી''તિ ગણ્હાતિ, એવઞ્ચ સતિ કમ્મસઙ્કરદોસો આપજ્જતિ. **મગ્ગો પોક્ખરણી**તિ એત્થ **મગ્ગો** નામ મગ્ગે કતદીઘસાલા, **પોક્ખરણી**તિ નહાયિતું કતપોક્ખરણી. **એતાનિ હિ અસેનાસનાની**તિ એત્થ ભત્તસાલા ન આગતા, તસ્મા તં સેનાસનન્તિ ચે? સાપિ એત્થેવ પવિટ્ઠા વાસત્થાય અકતત્તા. ભોજનસાલા પન ઉભયત્થ નાગતા. કિઞ્ચાપિ નાગતા, ઉપરિ ''ભોજનસાલા પન સેનાસનમેવા''તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૧૮) વુત્તત્તા સેનાસનં. ''કપ્પિયકુટિ ચ એત્થ કાતબ્બા''તિ વદન્તિ, તં નેતિ એકે. રુક્ખમૂલવેળુગુમ્બા છન્ના કવાટબદ્ધાવ સેનાસનં. ''**અલાભકેસુ આવાસેસૂ**તિ અલાભકેસુ સેનાસનેસૂ''તિ લિખિતં, તં યુત્તં. ન હિ પાટેક્કં સેનાસનં હોતિ. **તં સઞ્ઞાપેત્વા**તિ એત્થ પઞ્ઞત્તિં અગચ્છન્તે બલક્કારેનપિ વટ્ટતિ. **અયમ્પી**તિ પચ્ચયોપિ.

ઉપનિબન્ધિત્વાતિ તસ્સ સમીપે રુક્ખમૂલાદીસુ વસિત્વા તત્થ વત્તં કત્વાતિ અધિપ્પાયો. પરિયત્તિપટિપત્તિપટિવેધવસેન **તિવિધમ્પિ**. ''દસકથાવત્થુકં દસઅસુભં દસઅનુસ્સતિ''ન્તિ પાઠો. ''**પઠમભાગં મુઞ્ચિત્વા**તિ ઇદં ચે પઠમગાહિતવત્થુતો મહગ્ઘં હોતી''તિ લિખિતં. **છિન્નવસ્સાનં વસ્સાવાસિકં** નામ પુબ્બે ગહિતવસ્સાવાસિકાનં પચ્છા છિન્નવસ્સાનં. **ભતિનિવિટ્ઠ**ન્તિ ભતિં કત્વા વિય નિવિટ્ઠં પરિયિટ્ઠં. ''**સઙ્ઘિકં પન...પે॰... વિબ્ભન્તોપિ લભતેવા**''તિ ઇદં તત્રુપ્પાદં સન્ધાય વુત્તં. ઇમિના અપલોકનમેવ પમાણં, ન ગાહાપનન્તિ કેચિ. વિનયધરા પન ''અમ્હાકં વિહારે વસ્સં ઉપગતાનં એકેકસ્સ તિચીવરં સઙ્ઘો દસ્સતી'તિઆદિના અપલોકિતેપિ અભાજિતં વિબ્ભન્તકો ન લભતિ. 'અપલોકનકમ્મં કત્વા ગાહિત'ન્તિ વુત્તત્તા, 'અભાજિતે વિબ્ભમતી'તિ એવં પુબ્બે વુત્તત્તા ચા''તિ વદન્તિ. ''**પચ્ચયવસેના**તિ ગહપતિકં વા અઞ્ઞં વા વસ્સાવાસિકં પચ્ચયવસેન ગાહિત''ન્તિ લિખિતં. ''**એકમેવ વત્થં દાતબ્બ**ન્તિ તત્થ નિસિન્નાનં એકમેકં વત્થં પાપુણાતી''તિ લિખિતં. **દુતિયો થેરાસને**તિ અનુભાગો. પઠમભાગો અઞ્ઞથા થેરેન ગહિતોતિ જાનિતબ્બં.

ઉપનન્દવત્થુકથાવણ્ણના

૩૨૦. તિવસ્સન્તરેનાતિ તિણ્ણં વસ્સાનં અન્તો ઠિતેન. હત્થિમ્હિ નખો અસ્સાતિ **હત્થિનખો**. પાસાદસ્સ નખો નામ હેટ્ઠિમપરિચ્છેદો. **ગિહિવિકટનીહારેના**તિ ગિહીહિ કતનીહારેનેવ. ''તેહિ અત્થરિત્વા દિન્નાનેવ નિસીદિતું લબ્ભન્તિ, ન ભિક્ખુના સયં અત્થરિત્વા વિસ્સજ્જિતબ્બં સઙ્ઘેન અત્થરાપેત્વા વા''તિ લિખિતં.

અવિસ્સજ્જિયવત્થુકથાવણ્ણના

૩૨૧. ''ન વિસ્સજ્જેતબ્બં સઙ્ઘેન વા ગણેન વા પુગ્ગલેન વા''તિ વચનં ''યં અગરુભણ્ડં વિસ્સજ્જિયં વેભઙ્ગિયં સઙ્ઘિકં, તં ગણો ચે તસ્મિં આવાસે વસતિ પુગ્ગલોપિ વા, ગણેન વા પુગ્ગલેન વા વિસ્સજ્જિતં સઙ્ઘેન વિસ્સજ્જિતસદિસમેવ હોતી''તિ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તવચનં સાધેતિ, અઞ્ઞથા એત્થ ગણપુગ્ગલગ્ગહણં નિરત્થકં. **અરઞ્જરો** ઉદકચાટિ, અલઞ્જલો, બહુઉદકગણ્હનકોતિ અત્થો. ''વટ્ટચાટિ વિય હુત્વા થોકં દીઘમુખો મજ્ઝે પરિચ્છેદં દસ્સેત્વા કતો''તિ લિખિતં. મંસદિબ્બધમ્મબુદ્ધસમન્તચક્ખુવસેન **પઞ્ચ**.

ગરુભણ્ડેન ચ ગરુભણ્ડન્તિ સંહારિમં સન્ધાય વુત્તં. **પત્તચીવરં નિક્ખિપિતુ**ન્તિ અટ્ટકચ્છન્નેન કતે મઞ્ચે. **વટ્ટલોહં** નામ પીતવણ્ણં. **પારિહારિયં ન વટ્ટતી**તિ આગન્તુકસ્સ અદત્વા પરિચારિકહત્થતો અત્તનો નામં લિખાપેત્વા ગહેત્વા યથાસુખં પરિહરિતું ન વટ્ટતિ. ''**ગિહિવિકટનીહારેનેવા**તિ યાવ અત્તનો કમ્મનિબ્બત્તિ, તાવ ગહેત્વા દેતી''તિ લિખિતં. **સિખરં** નામ યેન પરિબ્ભમન્તા છિન્દન્તિ. **પત્તબન્ધકો** નામ પત્તસ્સ ગણ્ઠિઆદિકારકો. ''પટિમાનં સુવણ્ણાદિપત્તકારકો''તિપિ વદન્તિ. ''**અટ્ઠબાહૂ**તિ કપ્પરતો પટ્ઠાય યાવ અંસકૂટ''ન્તિ લિખિતં. **ઇતો પટ્ઠાયા**તિ ઇમં પાળિં આદિં કત્વા. **દણ્ડમુગ્ગરો** નામ યેન રજિતચીવરં પોથેન્તિ. 'પચ્ચત્થરણગતિક'ન્તિ વુત્તત્તા, ''તમ્પિ ગરુભણ્ડમેવાતિ વુત્તત્તા ચ **અપિ**-સદ્દેન પાવારાદિપચ્ચત્થરણં સબ્બં ગરુભણ્ડમેવા''તિ વદન્તિ. એતેનેવ સુત્તેન અઞ્ઞથા અત્થં વત્વા ''પાવારાદિપચ્ચત્થરણં ન ગરુભણ્ડં, ભાજનીયમેવ, સેનાસનત્થાય દિન્નપચ્ચત્થરણમેવ ગરુભણ્ડ''ન્તિ વદન્તિ, ઉપપરિક્ખિતબ્બં. **ગણ્ઠિકા**તિ ચીવરગણ્ઠિકા. **ભઞ્ચકો** નામ સરકો.

નવકમ્મદાનકથાવણ્ણના

૩૨૩-૪. અગ્ગળબન્ધસૂચિદ્વારકરણમત્તેનપિ. ''**કપોતભણ્ડિકા** નામ વળભિયા ઉપરિ ઠપેતબ્બવલયં વા તિણચ્છદનગેહસ્સ પિટ્ઠિવંસસ્સ હેટ્ઠા ઠપેતબ્બં વા ઉભયમસ્સ ગતા દારૂ''તિ લિખિતં. **કારન્તરા**તિ તદા પુન પવિસટ્ઠં પુબ્બપયોજિતાનાનં વચનપાતસેનાસનવાસો. ન પન પતિસટ્ઠતોતિ દટ્ઠબ્બં. સબ્બત્થ વિનટ્ઠવાસો ન ચ પટિસેધકો હોતીતિ દટ્ઠબ્બો. દ્વારવાતપાનાદીનિ અપહરિત્વા દાતું અસક્કુણેય્યતો ''**પટિદાતબ્બાનિયેવા**''તિ વુત્તં. ગોપાનસિઆદયો દેન્તસ્સ વિહારો પલુજ્જતીતિ ''**મૂલં વા દાતબ્બ**''ન્તિઆદિ વુત્તન્તિ એકે. ''નેવાસિકા પકતિયા અનત્થતાય ભૂમિયા ઠપેન્તિ ચે, તેસમ્પિ અનાપત્તિયેવા''તિ લિખિતં. ''દ્વારવાતપાનાદયો અપરિકમ્મકતાપિ અપટિચ્છાદેત્વા ન અપસ્સયિતબ્બા''તિ લિખિતં.

સઙ્ઘભત્તાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

ઉદ્દેસભત્તકથાવણ્ણના

૩૨૫. યા ભત્તુદ્દેસટ્ઠાનભૂતાય **ભોજનસાલાય પકતિઠિતિકા. દિન્નં પના**તિ યથા સો દાયકો દેતિ, તં દસ્સેન્તો ''**સઙ્ઘતો ભન્તે**''તિઆદિમાહ. **એકવળઞ્જ**ન્તિ એકદ્વારેન વળઞ્જિતબ્બં . **તિચીવરપરિવાર**ન્તિ એત્થ ''ઉદકમત્તલાભી વિય અઞ્ઞોપિ ઉદ્દેસભત્તં અલભિત્વા વત્થાદિમનેકપ્પકારં લભતિ ચે, **તસ્સેવ ત**''ન્તિ લિખિતં. ''ઉદ્દેસપત્તે દેથા'તિ વત્વા ગહેત્વા આગતભાવેન સઙ્ઘસ્સ પરિચ્ચત્તં ન હોતિયેવ તસ્સેવ હત્થે ગતત્તા, તસ્મા તેહિ વુત્તક્કમેન સબ્બેહિ ભાજેત્વા ભુઞ્જિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. **પટિપાટિપત્તં વા** ઠિતિકાય ઠિતપત્તં વા. ''**કૂટટ્ઠિતિકા નામ** અગ્ગહેતબ્બાનમ્પિ ગાહિતત્તા''તિ લિખિતં, ''પણીતભત્તટ્ઠિતિકઞ્ચ અજાનિત્વા મિસ્સેત્વા ગાહિતેપિ એવમેવ પટિપજ્જિતબ્બ''ન્તિ ચ લિખિતં. **તઞ્ચે થેય્યાય હરન્તિ** પત્તહારકા, આણાપકસ્સ **ગીવા** હોતિ. **અતિક્કન્તમ્પિ ઠિતિકં ઠપેત્વા**તિ એત્થ ''તંદિવસમેવ ચે ભિક્ખા લબ્ભતિ, અપરદિવસતો

પટ્ઠાય ન લબ્ભતિ કિરા''તિ લિખિતં. પચ્છા ''સબ્બો સઙ્ઘો પરિભુઞ્જતૂ''તિ અવુત્તેપિ ભાજેત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં. ''એત્તકે ભિક્ખૂ સઙ્ઘતો ઉદ્દિસિત્વા દેથા'તિ અવત્વા 'એત્તકાનં ભિક્ખૂનં ભત્તં ગણ્હથા'તિ દિન્નં સઙ્ઘિકનિમન્તનં નામા''તિ લિખિતં.

નિમન્તનભત્તકથાવણ્ણના

પટિપાટિયાતિ યથાલદ્ધપટિપાટિયા. **વિચ્છિન્દિત્વા**તિ ભત્તં ગણ્હથાતિ પદં અવત્વા. **આલોપસઙ્ખેપેના**તિ અયં નયો નિમન્તનાયમેવ, ઉદ્દેસભત્તે પન એકસ્સ પહોનકપ્પમાણે એવ ઠિતિકા તિટ્ઠતિ. ''**એકવાર**ન્તિ યાવ તસ્મિં આવાસે વસન્તિ ભિક્ખૂ, સબ્બેવ લભન્તી''તિ લિખિતં.

સલાકભત્તકથાવણ્ણના

ન હિ બહિસીમાય સઙ્ઘલાભોતિ એત્થ ''ઉદ્દેસભત્તાદીસુ બહિસીમાય ઠિતસ્સપિ યે ઉપાસકા દેન્તિ, ગહેતું લભન્તિ, અત્તનોપિ પાપેત્વા ગહણં અનુઞ્ઞાતં, તથા ઇધ ન વટ્ટતી''તિ વુત્તં. ન પાપુણન્તીતિ ઉદ્દિસિત્વાપિ. **વારગામ**ન્તિ દૂરત્તા વારેન નિગ્ગહેન ગન્તબ્બગામે. **ઙાતિકમ્મમેવા**તિ અતિરેકલાભા ચ ભવન્તિ. **સમ્મુખીભૂતસ્સા**તિ યેભુય્યેન યે ભિક્ખૂ બહિસીમં ગતા, સમ્મુખીભૂતસ્સ પાપેતબ્બં. સભાગત્તા હિ એકેન લદ્ધં સબ્બેસં પહોતિ, તસ્મિમ્પિ અસતિ અત્તનો પાપેત્વા દાતબ્બં. ''**લદ્ધા વા અલદ્ધા વા**''તિ વચનસિલિટ્ઠવસેન વુત્તં. **વિહારે અપાપિતં પન...પે॰... ન વટ્ટતી**તિ સલાકભત્તં વિહારે ઉદ્દિસિયતિ. **તેન પન** દિન્નસલાકેન. **તસ્સા**તિ ગહેત્વા ગતસ્સ. સલાકા ગહેતબ્બાતિ યુત્તં વિય. સબ્બપોત્થકેસુ ''ગાહેતબ્બા''તિ પાઠો, તસ્મા **તેના**તિ સલાકગ્ગાહાપકેનાતિ અત્થો. ''ચોરિકાય ગહિતત્તા ન પાપુણાતી''તિ વચનતો ''કુટિસોધનં વટ્ટતી''તિ ચ દીપવાસિનો વદન્તિ કિર. **એકં મહાથેરસ્સા**તિ મહાથેરો વિહારતો યેભુય્યેન ન ગચ્છતિ, ઇતરે કદાચિ ગચ્છતિ, તસ્મા સભાગા ચે, અત્તનો પાપેત્વા પુન ઇતરેસં દિય્યતિ. **વિહારે થેરસ્સ પત્તસલાકભત્ત**ન્તિ મહાથેરો એકકોવ વિહારે ઓહીનો, ''અવસ્સં સબ્બસલાકા અત્તનો પાપેત્વા ઠિતો''તિ પટિસ્સયં ગન્ત્વા આગન્તુકભિક્ખૂનમ્પિ અદસ્સનતો કુક્કુચ્ચં અકત્વા ભુઞ્જન્તિ.

પક્ખિકભત્તકથાવણ્ણના

ઉપોસથદિવસે આપત્તિદેસનં સન્ધાય ''**પરિસુદ્ધસીલાન**''ન્તિ આહ. લેખં કત્વા નિબદ્ધાપિતં. ''**આગન્તુકભત્તમ્પિ ગમિકભત્તમ્પી**''તિ આગન્તુકોવ હુત્વા ગચ્છન્તં સન્ધાય વુત્તં. અનાથગિલાનુપટ્ઠાકોપિ તેન દિન્નં ભુઞ્જતિ ચે, તસ્સપિ પાપેતબ્બમેવ. **ગુળપિણ્ડં** તાલપક્કમત્તં.

સેનાસનક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સઙ્ઘભેદકક્ખન્ધકવણ્ણના

છસક્યપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના

૩૩૦. ''અનુપિયં નામા''તિ એકવચનેન દિસ્સતિ, સત્તમિયં પન ''અનુપિયાય''ન્તિ. ''કાળુદાયિપ્પભુતયો દસ દૂતા''તિ પાઠો. ''ન હેટ્ઠાપાસાદા ન હેટ્ઠાપાસાદં વા''તિ લિખિતં.

૩૩૨. **પુબ્બે** પુબ્બકાલે. ''રઞ્ઞો સતો''તિ ચ ''રઞ્ઞોવસતો''તિ ચ પાઠો.

૩૩૩. ન લાભતણ્હા ઇધ કામતણ્હા, ઝાનસ્સ નેસા પરિહાનિ હેતુ. બુદ્ધત્તસીલં પન પત્થયન્તો ઝાનાપિ નટ્ઠોતિ. નનુ પત્તભાવના. **મનોમય**ન્તિ ઝાનમનોમયં.

૩૩૪. **સત્થારો**તિ ગણસત્થારો.

૩૩૯. **પોત્થનિકન્તિ** છુરિકં.

૩૪૦. **મનુસ્સે**તિ પુરિસે.

૩૪૧. એકરત્તાધિકારેન રક્ખં પચ્ચાસીસન્તા ઈદિસાતિ દસ્સનત્થં ''**પચ્છિમે**''તિઆદિ વુત્તં. ''પુબ્બે રક્ખસ્સેત''ન્તિ વુત્તત્તા મય્હં પન રક્ખણે કિચ્ચં નત્થીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. **પરૂપક્કમેન તથાગતં જીવિતા વોરોપેય્યા**તિ ઇદં આણત્તિયા આગતત્તા એવં વુત્તં.

૩૪૨. **મા આસદો**તિ મા વધકચિત્તેન ઉપગચ્છ. **ઇતો**તિ ઇમમ્હા જીવિતમ્હા. ''**યતો**તિ યસ્મા, યતોતિ વા ગતસ્સા''તિ લિખિતં. ''**પટિકુટિતો**તિ અપસક્કિત્વા સઙ્કુચિતો હુત્વા વા પટિસક્કતી''તિ લિખિતં.

૩૪૩. **તિકભોજન**ન્તિ તીહિ ભુઞ્જિતબ્બભોજનં. ''તિકભોજનીય''ન્તિપિ પાઠો. પરિકપ્પતો હિ તિણ્ણં ભુઞ્જિતું અનુજાનામિ, તતો ઉદ્ધં ગણભોજનમેવ હોતિ, તસ્સાપિ ઇદમેવ વુત્તં. ઇધ અપુબ્બં નત્થિ. ''અકતવિઞ્ઞત્તિલદ્ધં તિણ્ણં ભુઞ્જન્તાનં કિઞ્ચાપિ તં ગણભોજનં નામ ન હોતિ, વિઞ્ઞત્તિવસેન પન ન વટ્ટતી''તિ લિખિતં. **તયો અત્થવસે પટિચ્ચા**તિ એત્થાપિ ''મા પાપિચ્છાપક્ખં નિસ્સાય સઙ્ઘં ભિન્દેય્યુ''ન્તિ પેસલાનં ભિક્ખૂનં ફાસુવિહારાયાતિ યોજેતબ્બં. **કુલાનુદ્દયતાય ચા**તિ કુલાનં પસાદરક્ખણત્થં. **વજ્જ**ન્તિ વજ્જમેવ. ''વજ્જમિમં કુસેય્યા''તિ લિખિતં. ''વજ્જનીયં પુગ્ગલં કુસેય્યા''તિ વુત્તં. ''ઇમસ્સ મનો ન કુસેય્યા''તિ વત્તબ્બમ્પિ સિયા. **ચક્કભેદ**ન્તિ સાસનભેદં. **આયુકપ્પ**ન્તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ અવીચિમ્હિ આયુપરિમાણં નત્થિ, યેન પન કમ્મેન યત્તકં અનુભવિતબ્બં, તસ્સ આયુકપ્પન્તિ વેદિતબ્બં.

૩૪૫. ''અઞ્ઞતરં આસનં ગહેત્વા નિસીદી''તિ વચનતો વિસભાગટ્ઠાનં ગતસ્સ પેસલસ્સપિ ભિક્ખુનો તેસં આસને નિસીદિતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. **આગિલાયતી**તિ રુજ્જતિ. **આદેસનાપાટિહારિયાનુસાસનિયા**તિ તસ્સ તસ્સ ચિત્તાચારં આદિસ્સ આદિસ્સ દેસના, આદેસનાપાટિહારિયાનુસાસની. ઇદ્ધિ એવ પાટિહારિયં **ઇદ્ધિપાટિહારિયં**, ઇદ્ધિપાટિહારિયસંયુત્તાય અનુસાસનિયા ઓવદતીતિ અત્થો. **નનુ તં આવુસો**તિ એત્થ તં વચનં નનુ મયા વુત્તોસીતિ અત્થો.

૩૪૬-૯. **સુવિક્ખાલિત**ન્તિ સુધોતં. **સંખાદિત્વા**તિ સુટ્ઠુ ખાદિત્વા. ''**મહિં વિકુબ્બતો**તિ મહાવિસાલો''તિ લિખિતં. તસ્સ ભિસં ઘસમાનસ્સ. તત્થ **નદીસુ જગ્ગતો**તિ પાલેન્તસ્સ. ''કિં? હત્થિયૂથં ગન્તુ''ન્તિ વદન્તિ. ''અસંપાતો'તિ પાઠો, અપત્તો હુત્વાતિ અત્થો''તિ લિખિતં. ''અપાયબહુત્તા પુન દસ્સિતો''તિ વુત્તં. ''**એવંસતે**તિ એવં અસ્સ તે આસવા''તિ લિખિતં.

૩૫૦. ''**વોસાનં** પરિનિટ્ઠાનં વા''તિ ચ લિખિતં. **જાતૂ**તિ દળ્હત્થે નિપાતો. **મા ઉદપજ્જથા**તિ મા ઉપ્પજ્જેય્ય. ''સો પમાદમનુયુઞ્જન્તો''તિ પાઠો. **અનાદરં** કુસલેસુ. **ઉદધિ મહા**તિ કિત્તકો મહા? ભેસ્મા યાવ ભયાનકો, તાવ મહાતિ વુત્તં હોતિ.

૩૫૧. **ન ખો, ઉપાલિ, ભિક્ખુની સઙ્ઘં ભિન્દતી**તિ એત્થ ભિક્ખુ સઙ્ઘં ન ભિન્દતિ, ભિક્ખુની સઙ્ઘં ભિન્દતીતિ કેચિ, નેતં ગહેતબ્બં. કેવલં ''સઙ્ઘો''તિ વુત્તે ભિક્ખુસઙ્ઘોવ અધિપ્પેતો. ''સઙ્ઘસ્સ દેતિ, ઉભતોસઙ્ઘસ્સ દેતિ ચા''તિ (મહાવ॰ ૩૭૯) માતિકાવચનમ્પિ સાધેતિ. તસ્મિં અધમ્મદિટ્ઠિભેદે ધમ્મદિટ્ઠિ સિયા. ''સીલસતિભેદેસુપિ સમાનો ધમ્મં કાતુન્તિ સઙ્ઘભેદે વેમતિકોપિ તાદિસો વા''તિ લિખિતં. **વિનિધાયા**તિ અત્તનો વઞ્ચનાધિપ્પાયતં છાદેત્વા.

સઙ્ઘભેદકક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. વત્તક્ખન્ધકવણ્ણના

આગન્તુકવત્તકથાવણ્ણના

૩૫૭. એકસ્મિં ગામે અઞ્ઞવિહારતો આગતોપિ આગન્તુકોવ. તત્થ કેચિ એવં વદન્તિ ''આવાસિકો કત્થચિ ગન્ત્વા સચે આગતો, 'તેનાપિ આગન્તુકભત્તં ભુઞ્જિતબ્બ'ન્તિ વુત્તત્તા દૂરાગમનં વુત્તં હોતિ, ન ગામે, તસ્મા ન યુત્ત''ન્તિ. તે વત્તબ્બા

‘‘આગન્તુકભત્તં નામ ગહટ્ઠેહિ ઠપિતં. યસ્મિં નિબદ્ધં, તતો અઞ્ઞગામતોતિ આપન્નં. તથા વિહારાધિકારત્તા અઞ્ઞવિહારતો આગતોપિ આગન્તુકો વા’’તિ આચરિયાનં સન્નિટ્ઠાનં. **પાનીયં પુચ્છિતબ્બં, પરિભોજનીયં પુચ્છિતબ્બન્તિ** ઉદ્ધરિત્વા ઘટસરાવાદિગતં સન્ધાય પઠમં, દુતિયં કૂપતળાકાદિગતન્તિ આચરિયો. દુતિયવારે અત્તનો વસનટ્ઠાનત્તા વિસું પુચ્છિતબ્બમેવ, તસ્મા વુત્તં એતં ‘‘પરિચ્છિન્નભિક્ખો વા ગામો’’તિ. બહૂસુ પોત્થકેસુ દુવિધાપિ યુજ્જતિ.

અનુમોદનવત્તકથાવણ્ણના

૩૬૨-૪. પઞ્ચમે અનુમોદનત્થાય નિસિન્ને. ‘‘**મનુસ્સાનં પરિવિસનટ્ઠાનન્તિ** યત્થ મનુસ્સા સપુત્તદારા આવસિત્વા દેન્તી’’તિ લિખિતં. ઇમસ્મિં ખન્ધકે આગન્તુકાવાસિકગમિકાનુમોદનભત્તગ્ગપિણ્ડચારિકારઞ્ઞકસેનાસનજન્તાઘરવચ્ચકુટિઉપજ્ઝાચરિયસદ્ધિવિહારિકન્તેવાસિકવત્તાનિ **ચુદ્દસ મહાવત્તાનિ** નામ. અગ્ગહિતગ્ગહણેન ગણિયમાનાનિ **અસીતિ ખન્ધકવત્તાનિ** નામ હોન્તિ.

વત્તક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પાતિમોક્ખટ્ઠપનક્ખન્ધકવણ્ણના

પાતિમોક્ખુદ્દેસયાચનકથાવણ્ણના

૩૮૩-૪. ‘‘નન્દિમુખી’’તિ લિખિતં. **આયતકેનેવાતિ** આદિમ્હિ એવ. **યન્તિ** યસ્મા. સવન્તિયો **મહાનદિયો**. ‘‘મહન્તભૂતાન’’ન્તિ પાઠો. **પત્તાતિ** પત્વા. ‘‘સમૂલિકાય ઠપેતિ અકતાયા’’તિ ઠપનકસ્સ સઞ્ઞામૂલવસેન વુત્તં. તં વત્થું અવિનિચ્છિનિત્વાવ પરિસા વુટ્ઠાતિ.

અત્તાદાનઅઙ્ગકથાવણ્ણના

૩૯૮-૯. ‘‘**અત્તાદાનન્તિ** સયં પરેહિ ચોદિતો અત્તાનં સોધેતું અનાદિયિત્વા પરેસં વિપ્પટિપત્તિં દિસ્વા સાસનં સોધેતું અત્તના આદિતબ્બ’’ન્તિ લિખિતં. **વસ્સારત્તોતિ** વસ્સકાલો. **સપ્પટિમાસોતિ** આકડ્ઢનયુત્તોતિ અધિપ્પાયો.

૪૦૧. ઉપદહાતબ્બોતિ ઉપ્પાદેતબ્બો, વિપ્પટિસારમુખેન ધારેતબ્બોતિ અધિપ્પાયો.

પાતિમોક્ખટ્ઠપનક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ભિક્ખુનિક્ખન્ધકવણ્ણના

મહાપજાપતિગોતમીવત્થુકથાવણ્ણના

૪૦૨-૩. સૂનેહીતિ સુતેહિ. ‘‘સેતટ્ઠિકા નામ રોગજાતી’’તિ પાળિ. ‘‘સેતટ્ઠિકા’’તિ અટ્ઠકથા . ‘‘પટિસમ્ભિદાપત્તખીણાસવગ્ગહણેન ઝાનાનિપિ ગહિતાનેવ હોન્તિ. ન હિ નિજ્ઝાનિકાનં સબ્બપ્પકારા સમ્પત્તિ ઇજ્ઝતી’’તિ લિખિતં.

ભિક્ખુનીઉપસમ્પદાનુજાનનકથાવણ્ણના

૪૦૪. યદગ્ગેન યં દિવસં આદિં કત્વા. **તદેવાતિ** તસ્મિં એવ દિવસે. ‘‘અનુઞ્ઞત્તિયા’’તિ પાઠો. ‘‘અનુપઞ્ઞત્તિયા’’તિ ન સુન્દરં.

૪૦૫. ''પટિગ્ગણ્હામિ યાવજીવં અનતિક્કમનીયો''તિ વત્વા ઇદાનિ કિં કારણા વરં યાચતીતિ ચે? પરૂપવાદવિવજ્જનત્થં. દુબ્બુદ્ધિનો હિ કેચિ વદેય્યું ''મહાપજાપતિયા પઠમં સમ્પટિચ્છિતત્તા ઉભતોસઙ્ઘસ્સ યથાવુડ્ઢઅભિવાદનં ન જાતં. ગોતમી ચે વરં યાચેય્ય, ભગવા અનુજાનેય્યા''તિ.

૪૦૮. **વિમાનેત્વા**તિ અપરજ્ઝિત્વા.

૪૧૦-૩. **કમ્મપ્પત્તાયોપી**તિ કમ્મારહાપિ. **આપત્તિગામિનિયોપી**તિ આપત્તિં આપન્નાયોપિ. **દ્વે તિસ્સો ભિક્ખુનિયો**તિ દ્વીહિ તીહિ ભિક્ખુનીહિ. ''મનોસિલિકાયા''તિ પાઠો.

૪૨૦. ''તેન ચ ભિક્ખુ નિમન્તેતબ્બો''તિ સામીચિવસેન વુત્તં.

૪૨૨-૩. ''અનુજાનામિ...પે॰... તાવકાલિક''ન્તિ પુગ્ગલિકં સન્ધાય વુત્તં, ન સઙ્ઘિકન્તિ આચરિયો. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઉતુનિયા કટિસુત્તક''ન્તિ વચનતો ભિક્ખુસ્સ વિનિબન્ધં કટિસુત્તકં ન વટ્ટતિ. **પઘરન્તી** વિસવિણા. **વેપુરિસિકા** મસ્સુદાઠી.

૪૨૫. **તયો નિસ્સયે**તિ રુક્ખમૂલઞ્હિ સા ન લભતિ.

૪૨૬. ભત્તગ્ગે સચે દાયકા ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ ભુત્તવતો ચતુપચ્ચયે દાતુકામા હોન્તિ, યથાવુડ્ઢમેવ.

૪૨૭. **વિકાલે**તિ યાવ વિકાલે હોન્તિ, તાવ પવારેસુન્તિ અત્થો. **અજ્જત્તના**તિ અજ્જતના.

૪૨૮. **અનુવાદ**ન્તિ ઇસ્સરિયટ્ઠાનં. ઇદં સબ્બં ''અજ્જતગ્ગે ઓવટો ભિક્ખુનીનં ભિક્ખૂસુ વચનપથો''તિ પઞ્ઞત્તસ્સ ગરુધમ્મસ્સ વીતિક્કમઆપત્તિપઞ્ઞાપનત્થં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં, અઞ્ઞથા યેસં ગરુધમ્માનં પટિગ્ગહણેન ભિક્ખુનીનં ઉપસમ્પદા અનુઞ્ઞાતા, તેસં વીતિક્કમે અનુપસમ્પન્નાવ સિયાતિ આસઙ્કા ભવેય્ય.

૪૨૯. **ઇત્થિયુત્તેના**તિ ઇત્થીહિ ગાવીઆદીહિ ધુરટ્ઠાને યુત્તેન. **પુરિસન્તરેના**તિ પુરિસેન અન્તરિકેન. ''પુરિસદુતિયેના''તિ લિખિતં, પુરિસસારથિનાતિ અધિપ્પાયો. ''બાળ્હતરં અફાસૂ''તિ વચનતો ગિલાનાય વટ્ટતિચ્ચેવ સિદ્ધં, ભગવન્તં આપુચ્છિત્વા અનુઞ્ઞાતટ્ઠાને ઉપસમ્પજ્જિસ્સામીતિ અધિપ્પાયો.

૪૩૦. **સા કેનચિદેવ અન્તરાયેના**તિ સબ્બન્તરાયસઙ્ગહનવચનં, તસ્મા તં ન અન્તરાયં કિત્તેત્વા, વુત્તન્તરાયેન ''રાજન્તરાયેના''તિ સાધેતબ્બન્તિ આચરિયો.

૪૩૧-૨. ''નવકમ્મન્તિ કત્વા 'એત્તકાનિ વસ્સાનિ વસતૂ'તિ અપલોકેત્વા સઙ્ઘિકભૂમિદાન''ન્તિ લિખિતં. ''સાગાર''ન્તિ વુત્તત્તા અગારપટિસંયુત્તરહોનિસજ્જસિક્ખાદિવજ્જિતાતિ કેચિ, યુત્તમેતં. કસ્મા? ''સહાગારસેય્યમત્તં ઠપેત્વા''તિ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તત્તા. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પોસેતુ''ન્તિ વચનતો પોસનયુત્તકમ્મં સબ્બં વટ્ટતિ માતુયા, ન અઞ્ઞેસં. વસિતું ચે ન સક્કોતિ દુતિયં વિના, સમ્મન્નિત્વાવ દાતબ્બા તાય ઇતિ નો મતિ. કિત્તકં કાલં? વસિત્વા ચે દુતિયા ગન્તુમિચ્છતિ, અઞ્ઞં સમ્મન્નિતું યુત્તાવ. સા વિજાતા લભેતિ આચરિયો.

૪૩૪. ''ઇદં ઓદિસ્સ અનુઞ્ઞાતં વટ્ટતીતિ એકતો વા ઉભતો વા અવસ્સવે સતિપિ વટ્ટતી''તિ લિખિતં. ''કેસચ્છેદાદિકં કમ્મં અનુજાનામિ સાદિતું ''ઇચ્ચેવ વુત્તત્તા વુત્તં ''**તદઞ્ઞે સાદિતુ**''ન્તિ. ''કેસચ્છેદાદિકં કમ્મં અનુજાનામિ, ભિક્ખવે''તિ અવત્વા એત્તકં યસ્મા ''સાદિતુ''ન્તિ ભાસિતં, તસ્મા સા વિચિકિચ્છાય ઉભતોપિ અવસ્સવે અપિ પારાજિકખેત્તેન સા પારાજિકં ફુસતિ. ઇતિ અટ્ઠકથાસ્વેતં સબ્બાસુપિ વિનિચ્છિતં. ઓદિસ્સકાભિલાપો હિ અઞ્ઞથા નિબ્બિસેસતો તં પમાણં. યદિ તથા ભિક્ખુસ્સ કપ્પતિ વિચિકિચ્છા.

કાલમોદિસ્સ નં પદં, ન સત્તોદિસ્સકઞ્હિ તં;

અથ ભિક્ખુનિયા એવ, કાલમોદિસ્સ ભાસિતં.

એવં પારાજિકાપત્તિ, સિથિલાવ કતા સિયા;
સબ્બસો પિહિતં દ્વારં, સબ્બપારાજિકસ્મિન્તિ.

નિરત્થકભાવતો, ઉબ્ભજાણુમણ્ડલે;
તસ્મા ન સાદિયન્તીતિ, નિદાનવચનક્કમં.

નિસ્સાય સત્થુના વુત્તં, સાદિતુન્તિ ન અઞ્ઞથા;
અત્તનો પઞ્હિસમ્ફસ્સં, સાદિતું યેન વારિતં.

અપિ પારાજિકક્ખેત્તે, કથં દ્વારં દદેય્ય સો;
તથાપિ બુદ્ધપુત્તાનં, બુદ્ધભાસિતભાસિતં.

વચનઞ્ચ સમાનેન્તો, નો ચેત્થ યુત્તિકથા ધીરા;
કેસચ્છેદાદિકમ્મસ્સ, અવસ્સં કરણીયતો.

ચિત્તસ્સ ચાતિલોલત્તા, ગણસ્સ ચ અઙ્ગસમ્પદા-
ભાવા ભિક્ખુનીનં મહેસિના, રક્ખિતુઞ્ચ અસક્કત્તા;
નનુ મોદિસ્સકં કતન્તિ.

ભિક્ખુનિક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. પઞ્ચસતિકક્ખન્ધકવણ્ણના

સઙ્ગીતિનિદાનકથાવણ્ણના

૪૩૭. **છિન્નપાતન્તિ** ભાવનપુંસકં, તેનાકારેન પતન્તીતિ અત્થો. **ઉપદ્દુતા ચ મયં હોમા**તિ અતીતત્થે વત્તમાનવચનં, અહુમ્હાતિ અત્થો. અથ વા તસ્મિં સતિ હોમ. ‘‘પઞ્ચ ભિક્ખુસતાની’’તિ ગણનવસેન વત્વા ‘‘વસ્સં વસન્તા’’તિ પુગ્ગલનિદ્દેસો કતો.

ખુદ્દાનુખુદ્દકકથાવણ્ણના

૪૪૩. ‘‘વસ્સિકસાટિકં અક્કમિત્વા’’તિ વચનતો ભગવતો ચતુત્થચીવરમ્પિ અત્થીતિ સિદ્ધં. તેનેવાહ **ચીવરક્ખન્ધકે** ‘‘ચતુત્થં ચીવરં પારુપી’’તિ.

૪૪૪. ‘‘**અપિચ યથેવ મયા**’’તિઆદિ સઙ્ગીતિયા અગ્ગહણાધિપ્પાયવસેન વુત્તં, કિન્તુ સુસઙ્ગીતા આવુસો થેરેહિ ધમ્મો ચ વિનયો ચ. **અપિચાહં નામ તથેવાહં ધારેસ્સામી**તિ યથેવ મયા ભગવતો સમ્મુખા સુતં સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં, તથેવ થેરેહિ ભગવતા સયમેવ એતદગ્ગં આરોપિતેહિ, તસ્મા સુસઙ્ગહિતા સઙ્ગીતીતિ વુત્તં હોતિ.

બ્રહ્મદણ્ડકથાવણ્ણના

૪૪૫. ‘‘ત્વંયેવ આણાપેહી’’તિ એત્તકમેવ વુત્તં, થેરા પન બ્રહ્મદણ્ડં કત્વા વુત્તંયેવ ‘‘**છન્નસ્સા**’’તિઆદિમાહંસૂતિ વેદિતબ્બં. એત્થ ચ આનન્દત્થેરો વિય અઞ્ઞોપિ સઙ્ઘેન આણત્તો ભિક્ખુ બ્રહ્મદણ્ડકતેન ભિક્ખુના આલપિતું લભતિ, ન અઞ્ઞો. **ઉજ્જવનિકાયા**તિ પટિસોતગામિનિયા. આગમા નુ ખો ઇધ **આગમા નુ ખ્વિધ**. આગમા ખો ઇધ, તે ઓરોધા ઇધ આગમા ખો.

“**ભિસિચ્છવી**તિ ભિસિત્થવિકા’’તિ લિખિતં. **સબ્બેવિમે**તિ સબ્બમેવ. **કુલવં ગમેન્તી**તિ નિરત્થકવિનાસં ગમેન્તિ. કુચ્છિતો લવો કુલવો, અનયવિનાસોતિ વુત્તં હોતિ. ઇમાય ખો પન ‘‘ધમ્મવિનયસઙ્ગીતિયા’’તિ વત્તબ્બે વિસેસેન વિનયસ્સ સાસનમૂલભાવદસ્સનત્થં, તસ્મિં ઠિતે સકલસાસનઠિતિસિદ્ધિદીપનત્થઞ્ચ ‘‘ઇદં વો કપ્પતિ, ઇદં વો ન કપ્પતી’’તિ વત્થુસ્મિં આરદ્ધત્તા, ઇમિસ્સા ચ પરિયત્તિયા વિનયપિટકત્તા “**વિનયસઙ્ગીતિયા**”તિ ઇધ વુત્તં.

પઞ્ચસતિકક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. સત્તસતિકક્ખન્ધકવણ્ણના

દસવત્થુકથાવણ્ણના

૪૪૬. **નિક્ખિત્તમણિસુવણ્ણા**તિ સિક્ખાપદેનેવ પટિક્ખિત્તમણિસુવણ્ણા. તત્થ મણિગ્ગહણેન સબ્બં દુક્કટવત્થુ, સુવણ્ણગ્ગહણેન સબ્બં પાચિત્તિયવત્થુ ગહિતં હોતિ. **ભિક્ખગ્ગેન** ભિક્ખુગણનાયાતિ વુત્તં હોતિ.

૪૪૭. **મહિકા**તિ હિમં. **પોસા**તિ સત્તા. **સરજા**તિ સકિલેસરજા. **મગા**તિ મગસદિસા. તસ્મિં તસ્મિં વિસયે, ભવે વા નેતીતિ નેત્તિ, તણ્હાયેતં અધિવચનં, તાય સહ વત્તન્તીતિ **સનેત્તિકા**.

૪૫૦-૨. **અહોગઙ્ગો**તિ પબ્બતસ્સ નામં. **અનુમાનેસ્સામા**તિ પઞ્ઞાપેસ્સામ. **આસુતા**તિ સજ્જિતા, ‘‘અસુત્તા’’તિ વા પાઠો, અનાવિલા અપક્કા તરુણા.

૪૫૩. **ઉજ્જવિંસુ** પટિસોતેન ગચ્છિંસુ.

૪૫૫. **અપ્પેવ નામા**તિ સાધુ નામ. **મૂલા દાયકા** પેસલકા. “**કુલ્લકવિહારેના**તિ ખુદ્દકવિહારેના’’તિ લિખિતં. રૂપાવતારત્તા **કુલ્લકવિહારો** નામ. કથં પનેતં પઞ્ઞાયતિ, યેન સન્નિધિકતં યાવજીવિકં યાવકાલિકેન તદહુપટિગ્ગહિતેન સમ્ભિન્નરસં તદહુપટિગ્ગહિતસઙ્ખ્યં આગન્ત્વા સન્નિધિકતામિસસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતીતિ? વુચ્ચતે – ‘‘યાવકાલિકેન, ભિક્ખવે, યાવજીવિકં તદહુપટિગ્ગહિત’’ન્તિ વચનતો પુરેપટિગ્ગહિતં યાવજીવિકં તદહુપટિગ્ગહિતેનામિસેન ચે સમ્ભિન્નં, પુરેપટિગ્ગહિતસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતીતિ સિદ્ધં. અઞ્ઞથા ‘‘સત્તાહકાલિકેન, ભિક્ખવે, યાવજીવિકં પટિગ્ગહિતં સત્તાહં કપ્પતી’’તિ (મહાવ॰ ૩૦૫) વુત્તટ્ઠાને વિય ઇધાપિ ‘‘યાવકાલિકેન, ભિક્ખવે, યાવજીવિકં પટિગ્ગહિતં કાલે કપ્પતી’’તિ વદેય્ય, તઞ્ચાવુત્તં. તસ્મા પુરેપટિગ્ગહિતં તં આમિસસમ્ભિન્નં આમિસગતિકમેવાતિ વેદિતબ્બં. **ગણ્ઠિપદે** પન ‘‘સન્નિધિકારકં ખાદનીયં વા ભોજનીયં વા’’તિ (પાચિ॰ ૨૫૩) વુત્તં. બ્યઞ્જનમત્તં ન ગહેતબ્બં.

૪૫૭. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં પાઠે. ‘‘‘કાલે કપ્પતિ, વિકાલે ન કપ્પતી’તિ (મહાવ॰ ૩૦૫) વુત્તવચનમત્તેન ‘વિકાલે કપ્પતી’તિ વિકાલભોજનપાચિત્તિયં આવહં હોતીતિ અત્થો, ‘**ન કપ્પતી**’તિ સન્નિધિભોજનપાચિત્તિયં આવહં હોતીતિ અત્થો, યદિ સમ્ભિન્નરસં અજ્જપટિગ્ગહિતમ્પિ યાવજીવિકન્તિ અત્થો’’તિ લિખિતં. **સુત્તવિભઙ્ગે**તિ માતિકાસઙ્ખાતે સુત્તે ચ તસ્સ પદભાજનીયસઙ્ખાતે વિભઙ્ગે ચાતિ અત્થો. ઇદં આગતમેવ. કતરન્તિ? “**અતિક્કામયતો છેદનક**”ન્તિ ઇદં.

તિવિદત્થિપમાણઞ્ચે, અદસં તં નિસીદનં;
નિસીદનં કથં હોતિ, સદસં તઞ્હિ લક્ખણં.

તિવિદત્થિપમાણં તં, દસા તત્થ વિદત્થિ ચે;
તંનિસીદનનામત્તા, તસ્મિં છેદનકં સિયા.

અનિસીદનનામમ્હિ, કથં છેદનકં ભવે;
ઇતિ ચે નેવ વત્તબ્બં, નિસીદનવિદત્થિતો.

કપ્પતે સદસામત્તં, નિસીદનમિતિ કારણં;
કથં યુજ્જતિ નો ચેતં, નિસીદનસ્સ નામકં.

નિસીદનન્તિ વુત્તત્તા, પમાણસમતિક્કમા;
તસ્સાનુમતિહેતુત્તા, તત્થ છેદનકં ભવે.

જાતરૂપકપ્પે –

જાતરૂપં પટિક્ખિત્તં, પુગ્ગલસ્સેવ પાળિયં;
ન સઙ્ઘસ્સાતિ સઙ્ઘસ્સ, તઞ્ચે કપ્પતિ સબ્બસો.

વિકાલભોજનઞ્ચાપિ, પુગ્ગલસ્સેવ વારિતં;
ન સઙ્ઘસ્સાતિ સઙ્ઘસ્સ, કપ્પતીતિ કથં સમં.

સત્તસતિકક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચૂળવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

પરિવારવણ્ણના

સોળસમહાવારવણ્ણના

પઞ્ઞત્તિવારવણ્ણના

૧-૨. સીલસમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિવિમુત્તિઞાણદસ્સનસઙ્ખાતસ્સ **ધમ્મક્ખન્ધસરીરસ્સ** સાસનેતિ અત્થો. પરિવારોતિ સઙ્ગહં યો સમારુળ્હો, **તસ્સ** પરિવારસ્સ. વિનયભૂતા પઞ્ઞત્તિ **વિનયપઞ્ઞત્તિ**. ''પઞ્ઞત્તિકાલં જાનતા''તિ દુકનયવસેન વત્વા પુન સુત્તન્તનયેન વત્તું ''**અપિચ પુબ્બેનિવાસાદીહી**''તિ વુત્તં. તત્થ **પસ્સનં** નામ દસ્સનત્તા દિબ્બચક્ખુના યોજિતં પટિવેધઞાણદસ્સનં. **દેસનાપઞ્ઞાય પસ્સતા**તિ આસયાનુસયાદિકે. **પુચ્છાયા**તિ સત્તમી. **પુનપિ એત્થા**તિ પુચ્છાવિસ્સજ્જને. **મિચ્છાદિટ્ઠી**તિ નત્થિકદિટ્ઠિ અન્તગ્ગાહિકદિટ્ઠિ. ''આજીવહેતુ પઞ્ઞત્તાની''તિ વચનતો ઇમાનિ છ સિક્ખાપદાનિ ઠપેત્વા સેસા આચારવિપત્તિ નામાતિ વેદિતબ્બં. **કાયેન પન આપત્તિં આપજ્જતી**તિ એત્થ ''પુબ્બભાગે સેવનચિત્તમઙ્ગં કત્વા કાયદ્વારસઙ્ખાતં વિઞ્ઞત્તિં જનયિત્વા પવત્તચિત્તુપ્પાદસઙ્ખાતં આપત્તિં આપજ્જતિ, કિઞ્ચાપિ ચિત્તેન સમુટ્ઠાપિતા વિઞ્ઞત્તિ, તથાપિ ચિત્તેન અધિપ્પેતસ્સ અત્થસ્સ વિઞ્ઞત્તિયા સાધિતત્તા 'કાયદ્વારેન આપજ્જતી'તિ વુત્ત''ન્તિ ઇમમત્થં સન્ધાય વુત્તં, ન ભણ્ડનાદિત્તયવૂપસમં. **આપાણકોટિક**ન્તિ જીવિતપરિયન્તં કત્વા. **પોરાણકેહિ મહાથેરેહી**તિ સીહળદીપે મહાથેરેહિ પોત્થકં આરોપિતકાલે ઠપિતાતિ અત્થો. ''ચતુત્થસઙ્ગીતિસદિસા પોત્થકારુળ્હસઙ્ગીતિ અહોસી''તિ વુત્તં.

મહાવિભઙ્ગે પઞ્ઞત્તિવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કતાપત્તિવારાદિવણ્ણના

૧૬૬. કતાપત્તિવારે ''સઙ્ઘિકં મઞ્ચં વા''તિઆદિ અજ્ઝોકાસત્તા વિહારબ્ભન્તરેપિ આપજ્જનતો લેડ્ડુપાતાતિક્કમવસેન વુત્તં. દુતિયે **સેય્યં સન્થરિત્વા**તિ અબ્ભન્તરે સન્થરિતભાવતો વિહારતો બહિગમનેપિ તંદિવસાનાગમે આપજ્જનતો ''પરિક્ખેપં અતિક્કામેતી''તિ વુત્તં.

૧૭૧. સઞ્ચિચ્ચ પાણં જીવિતા વોરોપેન્તો ચતસ્સો આપત્તિયોતિ એત્થ કિઞ્ચાપિ તસ્મિં સિક્ખાપદે તિરચ્છાનગતપાણોવ અધિપ્પેતો, અથ ખો પાણોતિ વોહારસામઞ્ઞતો અત્થુદ્ધારવસેન ''ચતસ્સો''તિ વુત્તં. એસ નયો અઞ્ઞેસુપિ એવરૂપેસુ ઠાનેસુ.

૧૭૩. વિકાલે ગામપ્પવેસને ''પઠમં પાદં પરિક્ખેપં અતિક્કામેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા'તિ વુત્તત્તા ઉપચારે નાપજ્જતિ, પરિક્ખેપં અતિક્કમિત્વાવ આપજ્જતીતિ સિદ્ધમેવા''તિ વદન્તિ.

૧૯૩. પચ્ચયવારે પુરિમવારતો વિસેસો અત્થિયેવ, ''મેથુનં ધમ્મં પટિસેવન્તો કતિ આપત્તિયો આપજ્જતી''તિ વુત્તે જતુમટ્ઠકસ્સોકાસો ન જાતો, ઇધ પન ''મેથુનં ધમ્મં પટિસેવનપચ્ચયા''તિ વુત્તે પુગ્ગલનિદ્દેસાભાવા જતુમટ્ઠકઞ્ચ પવિટ્ઠં, એવં વિસેસો અત્થિ. તથા એવરૂપેસુ ઠાનેસુ.

મહાવિભઙ્ગે ચ ભિક્ખુનિવિભઙ્ગે સોળસમહાવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમુટ્ઠાનસીસવણ્ણના

૨૫૭. અનત્તાતિ અત્તવિરહિતા ‘‘અલવણભોજન’’ન્તિઆદીસુ વિય. કરુણાસીતલભાવેન ચન્દસદિસો. કિલેસતિમિરપ્પહાનતો **આદિચ્ચો**. યસ્મા તે દેસયન્તિ, તસ્મા **અઙ્ગીરસોપિ**. **પિટકે તીણિ દેસયિ** તેસં અઞ્ઞતરત્તાતિ અત્થો. વિનયો યદિ તિટ્ઠતિ, એવં પટિપત્તિસદ્ધમ્માદિ **નીયતિ** પવત્તતીતિ અત્થો. અયં પન કથં તિટ્ઠતીતિ? આહ ‘‘**ઉભતો ચા**’’તિઆદિ. પરિવારેન ગન્થિતા તિટ્ઠન્તીતિ અત્થો. તસ્સેવ પરિવારસ્સ સુત્તે. નિયતસમુટ્ઠાનં કતં, વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો. **અસમ્ભિન્નસમુટ્ઠાનાનિ** અસઙ્કરસમુટ્ઠાનાનિ, અઞ્ઞેહિ અસદિસસમુટ્ઠાનાનીતિ અત્થો. યસ્મા પરિવારે સતિ વિનયો તિટ્ઠતિ, વિનયે સતિ સદ્ધમ્મો તિટ્ઠતિ, યસ્મા સમુટ્ઠાનાનિ ચ સુત્તે દિસ્સન્તિ, તસ્મા સિક્ખેતિ અત્થો. ‘‘**ધમ્મકામો સુપેસલો**’’તિ પરિવારે ગારવજનનત્થં વુત્તં. **તત્થા**તિ ‘‘દિસ્સન્તી’’તિ તત્થ. ‘‘**એકેન સમુટ્ઠાનેન સમુટ્ઠાતી**તિ પઠમપારાજિકં એકેન સમુટ્ઠાનેન સમુટ્ઠાતી’’તિ વુત્તં. **પાળિય**ઞ્હિ નિદ્દિટ્ઠસમુટ્ઠાનઞ્ચ દિસ્સતિ. ‘‘તસ્સેવ પરિવારસ્સ, સમુટ્ઠાનં નિયતો કત’’ન્તિ વુત્તં પુરિમનયેતિ અત્થો. **યથાઞાય**ન્તિ યથાભૂતં. ‘‘સઞ્ચરિત્તાભાસનઞ્ચા’’તિ પાઠો. ‘‘સઞ્ચરિત્તાનુભાસનઞ્ચા’’તિપિ અત્થિ. **નયવજ્જેહિ** વિનયવજ્જેહીતિ અત્થો.

પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનવણ્ણના

૨૫૮. નાનુબન્ધે પવત્તિનિન્તિ ‘‘યા પન ભિક્ખુની વુટ્ઠાપિતં પવત્તિનિં દ્વે વસ્સાનિ નાનુબન્ધેય્યા’’તિ વુત્તસિક્ખાપદઞ્ચ. અયં પાઠો એકચ્ચેસુ પોત્થકેસુ ન દિસ્સતિ. **છસત્તતિ** પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાના.

દુતિયપારાજિકસમુટ્ઠાનવણ્ણના

૨૫૯. ‘‘**કુક્કુચ્ચં ચીવરં દત્વા**તિ કુક્કુચ્ચુપ્પાદનઞ્ચ ધમ્મિકાનં કમ્માનં છન્દં દત્વા ખીયનઞ્ચ ચીવરં દત્વા ખીયનઞ્ચા’’તિ પાઠો. ‘‘**દત્વા**’’તિ ઉપ્પટિપાટિયા વુત્તં, તસ્મા ‘‘કુક્કુચ્ચં ધમ્મિકં દત્વાતિ પાઠો સુન્દરો’’તિ વદન્તિ, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં.

૨૬૯. અકતન્તિ અભિનવં.

અન્તરપેય્યાલં

કતિપુચ્છાવારવણ્ણના

૨૭૧. પટિનિદ્દેસન્તિ પુનપ્પુનં નિદ્દિસનં. આપત્તિક્ખન્ધેહિ **વિનીતાનિ** સંવરાનીતિ અત્થો. **એતેહિ** આપત્તિક્ખન્ધેહિ. ‘‘**આરકા**’’તિ નિવત્તિઅત્થેન વુત્તત્તા તં પુન સરૂપેન વત્તુકામો ‘‘**ભુસા વા**’’તિ આહ. ‘‘ગેહં ધૂમેન પુણ્ણં આધૂમિત’’ન્તિઆદીસુ વિય રાગાદિવેરં મણતિ વિનાસેતિ. **એતાયાતિ વિરતિયા**. વેલ ચલને. **નિય્યાનં** મગ્ગં સિનોતિ બન્ધતીતિ સેતુ. ‘‘**સેતુઘાતો**તિ વીતિક્કમપટિપક્ખભૂતા વિરતિ, તદત્થનિબ્બત્તિકરચિત્તુપ્પાદો વા’’તિ વુત્તં. ‘‘**ધમ્મસ્સવનગ્ગ**ન્તિ ધમ્મં સુણન્તાનં સમૂહ’’ન્તિ લિખિતં. સચે ન ગચ્છતિ, વિક્ખિત્તો વા નિસીદતિ. **કાયપ્પાગબ્ભિયં** કાયદુચ્ચરિતં. ‘‘પમાદે’’તિ વત્વા તદત્થં દસ્સેતું ‘‘**સતિવિપ્પવાસે**’’તિ વુત્તં.

૨૭૨-૩. સપરસન્તાને વાતિ સસન્તાને વા પરસન્તાને વા. **તથા વિવદન્તા પના**તિ ભેદકરવત્થૂનિ નિસ્સાય વિવદન્તા. **ઉભયેહિપી**તિ થેરનવેહિ. **નન્તિ** મેત્તં કાયકમ્મં. યેસં પુગ્ગલાનં પિયં કરોતિ, તેસં **મેત્તાકાયકમ્મસઙ્ખાતો ધમ્મો. એત્તકન્તિ** આમિસવિભત્તિદસ્સનં. **અસુકસ્સ ચા**તિ પુગ્ગલવિભત્તિદસ્સનં. ''દુસ્સીલસ્સ અદાતુમ્પિ વટ્ટતી''તિ વુત્તત્તા એવ અલજ્જિપરિભોગો વારિતો. **સબ્બેસં દાતબ્બમેવા**તિ સન્નિટ્ઠાનેન અજાનન્તેન વિભાગં અકત્વા દાતબ્બભાવં દીપેતીતિ એકે. ''સબ્બેસં દાતબ્બમેવા''તિ વુત્તં **અટ્ઠકથાસુ**. તત્થ ''અલજ્જિઉક્ખિત્તકાનં પરિભોગસીસેન સહત્થા ન દાતબ્બં, દાપેતબ્બન્તિ અપરે''તિ વુત્તં. વિચિનિત્વા દાનં **વિચેય્ય દાનં**. યસ્મા અયં વિસેસો કાતબ્બોયેવાતિ અયં કરોતિ, તસ્મા પુગ્ગલવિભાગો ન કતોતિ સમ્બન્ધો. પકતિવણ્ણેન **વિસભાગવણ્ણેન**. ''ઇદં નામ આપન્નો''તિ પરેહિ અપરામસિતબ્બતો **અપરામટ્ઠાનિ**. અનુલોમેહિ ગહિતસઙ્ખારારમ્મણેહિ નિબ્બાનારમ્મણં કત્વા **નિય્યાતિ**.

છઆપત્તિસમુટ્ઠાનવારાદિવણ્ણના

૨૭૬. ''પઠમેન આપત્તિસમુટ્ઠાનેન દુબ્ભાસિતં આપજ્જેય્યાતિ ન હીતિ વત્તબ્બ''ન્તિ વુત્તં વાચાચિત્તવસેનેવાપજ્જિતબ્બતો.

૨૭૭. કુટિં કરોતીતિ એત્થ સઞ્ચરિત્તમવત્વા દુક્કટથુલ્લચ્ચયસઙ્ઘાદિસેસાનં એકસ્મિં વત્થુસ્મિં પટિપાટિયા ઉપ્પત્તિદસ્સનત્થમિદં વુત્તં. ન હિ સઞ્ચરિત્તે એવ આપજ્જતિ. ''ઇમિના પન નયેન સબ્બત્થ પટિપાટિયા અગ્ગહણે કારણં વેદિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં.

૨૮૩. વિવેકદસ્સિનાતિ તદઙ્ગવિવેકાદિપઞ્ચવિધવિવેકદસ્સિના.

૨૮૪. અત્તનો દુટ્ઠુલ્લન્તિ સઙ્ઘાદિસેસં.

૨૮૮. વિવાદાધિકરણપચ્ચયાતિ અઞ્ઞેહિ, અત્તના વા પુબ્બભાગે આપન્નપચ્ચયાતિ અત્થો. **ઓમસતી**તિ ''અયં ધમ્મો, અયં વિનયો''તિ વિવદન્તો ''ત્વં કિં જાનાસી''તિઆદિના ઓમસતિ. **તીહિ સમથેહિ** સમ્મુખાવિનયપટિઞ્ઞાતકરણતિણવત્થારકેહિ. ''સમ્મુખાવિનયઞ્ચેત્થ સબ્બત્થ ઇચ્છિતબ્બતો 'સમ્મુખાવિનયેન ચેવ પટિઞ્ઞાતકરણેન ચા'તિઆદિના દ્વીહિપિ યોજિતં. એસ નયો સબ્બત્થા''તિ વુત્તં.

૨૯૧. ઠપેત્વા સત્ત આપત્તિયોતિ એત્થ ''કિઞ્ચાપિ અવસેસા નત્થિ, તથાપિ પટિપાટિયા પાટવજનનત્થં પુચ્છા કતા''તિ વુત્તં.

અન્તરપેય્યાલં નિટ્ઠિતં.

સમથભેદવણ્ણના

અધિકરણપરિયાયવારાદિવણ્ણના

૨૯૩-૪. લોભકારણા વિવાદનતો ''લોભો પુબ્બઙ્ગમો''તિ વુત્તં. એવં સેસેસુ. **ઠાનાની**તિઆદીનિ કારણવેવચનાનિ. કારણઞ્હિ તિટ્ઠન્તિ એત્થાતિ **ઠાનં**, વસન્તિ એત્થાતિ **વત્થુ**, ભવન્તિ એત્થાતિ **ભૂમી**તિ વુચ્ચતિ. કે

તિટ્ઠન્તિ વસન્તિ ભવન્તિ ચાતિ? વિવાદાધિકરણાદયો. કુસલાકુસલાબ્યાકતચિત્તો હુત્વા વિવદનતો "**નવ હેતૂ**"તિ વુત્તં. કોધનો હોતિ ઉપનાહીતિઆદીનિ **દ્વાદસ મૂલાનિ**. અક્કોસન્તેન હિ ચતૂસુ વિપત્તીસુ એકેન અનુવદનતો "**ચતસ્સો વિપત્તિયો ઠાનાની**"તિ વુત્તં. **ચુદ્દસ મૂલાની**તિ વિવાદાધિકરણે વુત્તા દ્વાદસ, કાયો, વાચા ચ.

૨૯૫-૬. સત્ત આપત્તિક્ખન્ધા ઠાનાનીતિ એત્થ "આપત્તિં આપજ્જિત્વા પટિચ્છાદેન્તસ્સ યા આપત્તિ હોતિ, તસ્સા આપત્તિયા પુબ્બે આપન્ના આપત્તિ ઠાનં હોતી"તિ વુત્તં. "નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલન્તિ વચનતો નત્થિ આપત્તાધિકરણસ્સ કુસલહેતુ, કુસલચિત્તં પન અઙ્ગં હોતી"તિ લિખિતં. **ચત્તારિ કમ્માનિ ઠાનાની**તિ એત્થ "એવં કત્તબ્બન્તિ ઠિતપાળિ **કમ્મં** નામ. 'યથાઠિતપાળિવસેન કરોન્તાનં કિરિયા **કિચ્ચાધિકરણં** નામા'"તિ વુત્તં, "પાળિઅનુસારેન પટિકાતબ્બલક્ખણં વા **કમ્મં**. તથેવ કરણં **કિચ્ચાધિકરણ**"ન્તિ ચ. ઞત્તિઞત્તિદુતિયઞત્તિચતુત્થકમ્માનિ **ઞત્તિતો** જાયન્તિ, અપલોકનકમ્મં **અપલોકનતો**, "કિચ્ચાધિકરણં એકેન સમથેન સમ્મતિ સમ્પજ્જતીતિ અત્થો"તિ લિખિતં. **સિયુન્તિ** હોન્તિ. **કથઞ્ચ સિયા**તિ કથં હોતિ. **વિવાદાધિકરણસ્સ દ્વે**તિ તે દ્વે ઠપેત્વા અઞ્ઞેહિ ન સમ્મતિ.

૨૯૭. સાધારણાતિ તં સમેતબ્બા.

૨૯૮. તબ્ભાગિયાતિ તંકોટ્ઠાસા.

૨૯૯. એકાધિકરણં સબ્બે સમથા સમગ્ગા હુત્વા સમેતું ભબ્બાતિ પુચ્છન્તો "**સમથા સમથસ્સ સાધારણા**"તિ આહ. સમથા સમથસ્સા સિયા સાધારણા સિયા અસાધારણા.

૩૦૦. સમથા સમથસ્સ તબ્ભાગિયવારેપિ એસેવ નયો.

૩૦૧. ઇમે સમથા સમથા, ન સમ્મુખાવિનયોતિ અત્થો.

૩૦૨. "સમથા વિનયો"તિપિ વુચ્ચતિ, તસ્મા વિનયો સમ્મુખાવિનયોતિ વિનયવારો ઉદ્ધટો સિયા. **ન સમ્મુખાવિનયો**તિ સમ્મુખાવિનયં ઠપેત્વા સતિવિનયાદયો સેસસમથા.

૩૦૩. સઙ્ઘસ્સ સમ્મુખા પટિઞ્ઞાતે તં પટિજાનનં સઙ્ઘસ્સ સમ્મુખતા નામ હોતીતિ "તસ્સ પટિજાનનચિત્તં સન્ધાય '**સમ્મુખાવિનયો કુસલો**'તિઆદિ વુત્ત"ન્તિ વદન્તિ. **નત્થિ સમ્મુખાવિનયો અકુસલો**તિ "ધમ્મવિનયપુગ્ગલસમ્મુખતાહિ તિવઙ્ગિકો સમ્મુખાવિનયો એતેહિ વિના નત્થિ. તત્થ કુસલચિત્તેહિ કરણકાલે કુસલો, અરહન્તાનં કરણકાલે અબ્યાકતો, એતેસં અકુસલપટિપક્ખત્તા અકુસલસ્સ સમ્ભવો નત્થિ, તસ્મા 'નત્થિ સમ્મુખાવિનયો અકુસલો'તિ વુત્ત"ન્તિ લિખિતં. "**યેભુય્યસિકા** અધમ્મવાદીહિ વૂપસમનકાલે સલાકગ્ગાહાપકે ધમ્મવાદિમ્હિ કુસલા, ધમ્મવાદીનમ્પિ અધમ્મવાદિમ્હિ સલાકગ્ગાહાપકે જાતે અકુસલા, સબ્બત્થ અરહતો વસેનેવ અબ્યાકતતા, અનરહતો સઞ્ચિચ્ચ સતિવિનયદાને **સતિવિનયો** અકુસલો, **અમૂળ્હવિનયો** અનુમ્મત્તકસ્સ દાને, **પટિઞ્ઞાતકરણં** મૂળ્હસ્સ અજાનનતો પટિઞ્ઞાયકરણે, **તસ્સપાપિયસિકા** સુદ્ધસ્સ કરણે, **તિણવત્થારકં** મહાકલહે, સઞ્ચિચ્ચ કરણે ચ અકુસલ"ન્તિ લિખિતં.

યત્થવારપુચ્છાવારવણ્ણના

૩૦૪. **લબ્ભતી**તિ પુચ્છા.

સમથવારવિસ્સજ્જનાવારવણ્ણના

૩૦૫. **યસ્મિં સમયે સમ્મુખાવિનયેન ચા**તિઆદિ તસ્સા વિસ્સજ્જનં. યસ્મિં સમયે સમ્મુખાવિનયેન ચ યેભુય્યસિકાય ચ અધિકરણં વૂપસમ્મતિ, તસ્મિં સમયે યત્થ યેભુય્યસિકા લબ્ભતિ, તત્થ સમ્મુખાવિનયો લબ્ભતીતિ એવં સબ્બત્થ સમ્બન્ધો. **યત્થ પટિઞ્ઞાતકરણં લબ્ભતિ, તત્થ સમ્મુખાવિનયો લબ્ભતી**તિ એત્થ એકં વા દ્વે વા બહૂ વા આપત્તિયો આપન્નો ભિક્ખુ ''ઇમં નામ આપત્તિં આપન્નોસી''તિ પુચ્છિતો ''આમા''તિ આપત્તિં પટિજાનાતિ, દ્વેપિ લબ્ભન્તિ. તત્થ સઙ્ઘસમ્મુખતા ધમ્મવિનયપુગ્ગલસમ્મુખતાતિ એવં વુત્તસમ્મુખાવિનયે સઙ્ઘસ્સ પુરતો પટિઞ્ઞાતં કતં ચે, સઙ્ઘસમ્મુખતા. તત્થેવ દેસિતં ચે, ધમ્મવિનયસમ્મુખતાયોપિ લદ્ધા હોન્તિ. અવિવદન્તા અઞ્ઞમઞ્ઞં પટિજાનન્તિ ચે, પુગ્ગલસમ્મુખતા. તસ્સેવ સન્તિકે દેસિતં ચે, ધમ્મવિનયસમ્મુખતાયોપિ લદ્ધા હોન્તિ. એકસ્સેવ વા એકસ્સ સન્તિકે આપત્તિદેસનકાલે ''પસ્સસિ, પસ્સામી''તિ વુત્તે તત્થ ધમ્મવિનયપુગ્ગલસમ્મુખતાસઙ્ખાતો સમ્મુખાવિનયો ચ પટિઞ્ઞાતકરણઞ્ચ લદ્ધં હોતિ.

સંસટ્ઠવારાદિવણ્ણના

૩૦૬. અધિકરણાનં વૂપસમોવ સમથો નામ, સો અધિકરણં વિના નત્થિ, તસ્મા ન ચ લબ્ભા વિનિભુજ્જિત્વા નાનાકરણં કાતું.

૩૦૯-૩૧૦. **સમથા સમથેહિ સમ્મન્તી**તિ એત્થ **સમ્મન્તી**તિ સમ્પજ્જન્તિ. અધિકરણા વા પન સમ્મન્તિ વૂપસમ્મન્તીતિ અત્થો, તસ્મા ''યેભુય્યસિકા સમ્મુખાવિનયેન સમ્મતી''તિ ઇમાય સમ્મુખાવિનયેન સદ્ધિં સમ્પજ્જતિ, ન સતિવિનયાદીહિ તેસં તસ્સા અનુપકારત્તાતિ અત્થો. **સમથા અધિકરણેહિ સમ્મન્તી**તિ એત્થ સમથા અભાવં ગચ્છન્તીતિ અત્થો.

૩૧૧. ''સમ્મુખાવિનયો વિવાદાધિકરણેન ન સમ્મતી''તિ પાઠો. યેભુય્યસિકાય સમાનભાવતો ચ અવસાને ''સમ્મુખાવિનયો ન કેનચિ સમ્મતી''તિ (પરિ॰ ૩૧૩) વુત્તત્તા ચ સમ્મુખાવિનયો સયં સમથેન વા અધિકરણેન વા સમેતબ્બો ન હોતીતિ કત્વા વુત્તો. સતિવિનયો કિચ્ચાધિકરણેન સમ્મતિ. અમૂળ્હવિનયતસ્સપાપિયસિકતિણવત્થારકાપિ કિચ્ચાધિકરણેન સમ્મન્તિ.

૩૧૩. **વિવાદાધિકરણં કિચ્ચાધિકરણેન સમ્મતી**તિ ''સુણાતુ મે, ભન્તે...પે॰... પઠમં સલાકં નિક્ખિપામી''તિ એવં વિવાદાધિકરણં કિચ્ચાધિકરણેન સમ્મતિ. અનુવાદાધિકરણઆપત્તાધિકરણાપિ કિચ્ચાધિકરણેન સમ્મન્તિ. '''અકતં કમ્મં દુક્કટં કમ્મ'ન્તિ એવં કિચ્ચાધિકરણમ્પિ કિચ્ચાધિકરણેન સમ્મતીતિ એવં પાઠો વેદિતબ્બો''તિ લિખિતં. અઞ્ઞતરસ્મિં પન **ગણ્ઠિપદે** '''સમથા અધિકરણેહિ સમ્મન્તી'તિ એત્થ યસ્મા સબ્બે સમથા કિચ્ચાધિકરણેન સમ્મન્તિ, તસ્મા 'સમથા કિચ્ચાધિકરણેન સમ્મન્તી'તિ પાઠો ગહેતબ્બો''તિ વુત્તં.

૩૧૪. **વિવાદાધિકરણં કતમં અધિકરણં સમુટ્ઠાપેતી**તિ ''નાયં ધમ્મો''તિ વુત્તમત્તેન કિઞ્ચિ અધિકરણં ન સમુટ્ઠાપેતિ.

૩૧૮-૯. ‘‘કતમાધિકરણપરિયાપન્ન’’ન્તિ પાઠો. **વિવાદાધિકરણં વિવાદાધિકરણં ભજતી**તિ પઠમુપ્પન્નવિવાદં પચ્છા ઉપ્પન્નો ભજતિ. **વિવાદાધિકરણં દ્વે સમથે ભજતી**તિ ‘‘ઇમં વૂપસમેતું સમત્થા તુમ્હે’’તિ વદન્તં વિય ભજતિ ‘‘મયં તં વૂપસમેસ્સામા’’તિ વદન્તેહિ વિય દ્વીહિ સમથેહિ સઙ્ગહિતં.

સમથભેદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ખન્ધકપુચ્છાવારવણ્ણના

પુચ્છાવિસ્સજ્જનાવણ્ણના

૩૨૦. નિદાનં નામ કાલઞ્ચ નગરઞ્ચ દેસો ચ ભગવા ચ. વત્થુપુગ્ગલાદિ **નિદ્દેસો**. યાનિ **તત્થ** ઉપસમ્પદક્ખન્ધકે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઊનવીસતિવસ્સો પુગ્ગલો ઉપસમ્પાદેતબ્બો’’તિઆદિના નયેન ઉત્તમાનિ પદાનિ વુત્તાનીતિ સમ્બન્ધો. **સા સા તસ્સ તસ્સ પદસ્સ આપત્તીતિ વુચ્ચતી**તિ યા ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઊનવીસતિવસ્સો પુગ્ગલો ઉપસમ્પાદેતબ્બો’’તિ પદેન પઞ્ઞત્તા આપત્તિ, સા તસ્સ પદસ્સાતિ અધિપ્પાયો. **ચમ્મસંયુત્તે**તિ ચમ્મક્ખન્ધકે.

એકુત્તરિકનયવણ્ણના

એકકવારવણ્ણના

૩૨૧. એકુત્તરિકનયે **આપત્તિ જાનિતબ્બા**તિ એત્થ **આપત્તિ** નામ કિં પરમત્થસભાવા, ઉદાહુ ન વત્તબ્બસભાવાતિ? ન વત્તબ્બસભાવા. વુત્તઞ્હિ **પરિવારે** ‘‘વત્થુ જાનિતબ્બં, ગોત્તં જાનિતબ્બં, નામં જાનિતબ્બં, આપત્તિ જાનિતબ્બા’’તિ એતેસં પદાનં **વિભઙ્ગે** ‘‘મેથુનધમ્મોતિ વત્થુ ચ ગોત્તઞ્ચ. પારાજિકન્તિ નામઞ્ચેવ આપત્તિ ચા’’તિ. નામઞ્ચ ગોત્તઞ્ચ ‘‘નામગોત્તં ન જીરતી’’તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૭૬) વચનતો સમ્મુતિમત્તં, તસ્મા ‘‘કુસલત્તિકવિનિમુત્તા ન વત્તબ્બધમ્મભૂતા એકચ્ચા સમ્મુતિ એવા’’તિ વુત્તં. યં પન વુત્તં **સમથક્ખન્ધકે** ‘‘આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં, સિયા અબ્યાકત’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૨૨), તં ‘‘વિવાદાધિકરણં સિયા કુસલં, સિયા અકુસલં, સિયા અબ્યાકત’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૨૦) એત્થ વિય પરિયાયતો વુત્તં. અત્થતો હિ વિવાદો નામ એકચ્ચો સમ્મુતિવિસેસો. યો ચિત્તસમઙ્ગિનો, સો ‘‘તં ચિત્તપરિયાયેન પન સિયા કુસલ’’ન્તિઆદિ વોહારલદ્ધો, તથા આપત્તાધિકરણમ્પીતિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવ વુત્તં **અટ્ઠકથાયં** ‘‘આપત્તિં આપજ્જમાનો હિ અકુસલચિત્તો વા આપજ્જતિ કુસલાબ્યાકતચિત્તો વા’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના). અઞ્ઞથા સમથેહિ અધિકરણીયતા ન સમ્ભવતિ. ન હિ સમથા કુસલાદિં અકુસલાદિં વા અધિકિચ્ચપવત્તન્તિ, સમથવસેન વા કુસલાદિ સમ્મતિ. ન ચ કુસલસ્સ વિવાદસ્સ, અનુવાદસ્સ વા કુસલાદિસમથેહિ વૂપસમેતબ્બતા આપજ્જતીતિ તેસં અધિકરણમત્તમેવ ન સમ્ભવેય્ય, તસ્મા અધિકરણાનં, સમથાનઞ્ચ કુસલાદિભાવો પરિયાયદેસનાય લબ્ભતિ, નો અઞ્ઞથા, તેનેવ સમ્મુખાવિનયે વિય આપત્તાધિકરણે તિકં ન પૂરિતં. સઞ્ચિચ્ચ આપત્તિં આપજ્જમાનસ્સ યસ્મા સઞ્ચેતના એકન્તતો અકુસલાવ હોતિ. ઇતરસ્સ સચિત્તકસ્સ વા અચિત્તકસ્સ વા તદાભાવમત્તં ઉપાદાય ‘‘અબ્યાકત’’ન્તિ વુત્તં. યથા હિ ‘‘તિક્ખત્તું ચોદયમાનો તં ચીવરં અભિનિપ્ફાદેય્ય, ઇચ્ચેતં કુસલ’’ન્તિઆદીસુ (પારા॰ ૫૩૮) ન કુસલસદ્દો સુખવિપાકો, ‘‘સમ્પરાયિકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં પટિઘાતાયા’’તિઆદીસુ (પરિ॰ ૪૯૮) ન અકુસલા વા હોતિ. ઇતરસ્સ સચિત્તકસ્સ વા અચિત્તકસ્સ વા તદાભાવમત્તં ઉપાદાય ‘‘અબ્યાકત’’ન્તિ વુત્તં. યથા હિ દ્વિક્ખત્તું

ચોદયમાનો તં ચીવરં અભિનિપ્ફાદેય્ય, યં પનેત્થ ''આપત્તાધિકરણં અકુસલ''ન્તિ વુત્તં, તસ્સ વસેન તદકુસલતો સત્ત વિનીતવત્થૂનિ વેદિતબ્બાનિ, તતો ચીવરન્તિ સમ્ભવતો અચીવરકા, અન્તરાપત્તિકા ચ. અનન્તરિકલક્ખણપ્પત્તસ્સ વસેન નિયતા ચ નામાતિ વેદિતબ્બં. સમ્મુતિનિદ્દેસે ગરુકલહુકનિદ્દેસોપિ સમ્ભવતિ. અઞ્ઞથા ''અનન્તરાયિકા પણ્ણત્તિવજ્જા, અનવજ્જાપણ્ણત્તી''તિ ચ વુત્તા. કુટિકારમહલ્લકાપત્તિ અન્તરાયિકા લોકવજ્જસાવજ્જપણ્ણત્તિતો. સમ્પજાનમુસાવાદો ઓમસવાદાદિતો ગરુકાદિ ન સમ્ભવેય્ય, તતો વા અયં લહુકાદીતિ ઇદં સબ્બં એકચ્ચાનં આચરિયાનં મતં, ''સબ્બં અયુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. કસ્મા? યસ્મા ''પારાજિકન્તિ નામઞ્ચેવ આપત્તિયા''તિ વચનેન યે આપત્તિ ન વત્તબ્બધમ્મો સિયા, વત્થુ ચ ન વત્તબ્બધમ્મો સિયા ગોત્તેન સમાનાધિકરણભાવેન વુત્તત્તા, તસ્મા ''મેથુનધમ્મો''તિ પદં અજ્ઝાચારસઙ્ખાતં વત્થુઞ્ચ દીપેતિ. અજ્ઝાચારવસેનેવ આપત્તિયા લદ્ધનામં અસાધારણનામત્તા ''ગોત્ત''ન્તિ ચ વુચ્ચતીતિ અયં તત્થ અત્થો.

''આપત્તાધિકરણસ્સ કિં પુબ્બઙ્ગમન્તિ? લોભો પુબ્બઙ્ગમો, દોસો, મોહો, અલોભો, અદોસો, અમોહો પુબ્બઙ્ગમો''તિ ''કતિ હેતૂતિ? છ હેતૂ તયો અકુસલહેતૂ, તયો અબ્યાકતહેતૂ''તિ ચ વુત્તત્તા નિપ્પરિયાયેનેવ ''આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં, સિયા અબ્યાકત''ન્તિ વુત્તં. **સમથક્ખન્ધકે** પન સન્ધાયભાસિતવસેન તથા એવ વુત્તં. તસ્મા આપત્તાધિકરણં સભાવતો નિપ્પરિયાયેનેવ અકુસલા ચત્તારો ખન્ધા, રૂપઅબ્યાકતા ચ હોન્તિ. ''નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૨૨) વુત્તત્તા કુસલમેવ પટિક્ખિત્તં, ખીણાસવાનં કિરિયાબ્યાકતં નામ હોતીતિ કુસલે પટિક્ખિત્તે કિરિયાબ્યાકતમ્પિ પટિક્ખિત્તમેવ હોતિ. તસ્મિં પટિક્ખિત્તે સબ્બથા અવાવટં વિપાકાબ્યાકતં પટિક્ખિત્તમેવ હોતિ. નિબ્બાનાબ્યાકતે વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ એકે, તં અયુત્તં ''છ હેતુયો''તિ વુત્તત્તા. કિઞ્ચાપિ વુત્તં સામઞ્ઞેન, તથાપિ વિપાકહેતુયેવ તત્થ અધિપ્પેતો, ન કિરિયાહેતુ, તે હિ કુસલસભાવા ચ, તસ્મા રૂપં, વિપાકાબ્યાકતઞ્ચાપત્તિ. તત્થ અકુસલાપત્તિતો વિનીતવત્થૂનિ. ઇતરસ્સાપિ આદિતો છાદના કુસલચિત્તતોતિ વુત્તં હોતિ. અન્તરાયિકનિયતસાવજ્જપઞ્ઞત્તિભાવોપિ યસ્સા વેવચનવસેન વેદિતબ્બો પણ્ણત્તિવજ્જાય, સઞ્ચિચ્ચ આપન્નાય ચ, તસ્મા ''જીવિતિન્દ્રિયં સિયા સારમ્મણં સિયા અનારમ્મણ''ન્તિ વચનં વિય એકન્તાકુસલં અનેકન્તાકુસલઞ્ચ લોકવજ્જં, એકન્તાબ્યાકતં ભૂતારોચનં અનેકન્તાબ્યાકતઞ્ચ સેસં પણ્ણત્તિવજ્જં એકતો સમ્પિણ્ડેત્વા ''આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં સિયાબ્યાકત''ન્તિ વુત્તં. **સમથક્ખન્ધકે** પન પણ્ણત્તિવજ્જમેવ સન્ધાય તથા વુત્તં. વુત્તઞ્હેતં **અટ્ઠકથાયં, ગણ્ઠિપદે ચ** ''આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં, સિયા અબ્યાકતં, નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ'ન્તિ એત્થ સન્ધાયભાસિતવસેન અત્થો વેદિતબ્બો. યસ્મિઞ્હિ પથવિખણનાદિકે આપત્તાધિકરણે અપકતઞ્ઞુનો સન્ધાય અપ્પહરિતકરણાદિકાલે કુસલચિત્તં અઙ્ગં હોતિ, ખણનાદિપયોગસઙ્ખાતં રૂપાબ્યાકતં આપત્તિસમુટ્ઠાપેન્તં હોતીતિ અધિપ્પાયો''તિ. યં સન્ધાય વુત્તં ''**અત્થાપત્તિ કુસલચિત્તો આપજ્જતિ, કુસલચિત્તો વુટ્ઠાતી**''તિઆદિ. તસ્મિઞ્હિ સતિ ન સક્કા વત્તું ''નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ. યસ્મા આપત્તિસમુટ્ઠાપકં ચિત્તં સન્ધાય વુત્તં ન હોતિ, તસ્મા ન યિદં અઙ્ગપ્પહોનકચિત્તં સન્ધાય વુત્તં. યદિ તં સન્ધાય વુત્તં, ''સિયા કુસલ''ન્તિ ચ વત્તબ્બં ભવેય્ય, ન ચ વુત્તં. તસ્મા ઇદં પન સન્ધાય વુત્તં – યં તાવ આપત્તાધિકરણં લોકવજ્જં, તં એકન્તતો અકુસલમેવ, તત્થ ''સિયા અકુસલ''ન્તિ વિકપ્પો નત્થિ. યં પન પણ્ણત્તિવજ્જં, તં યસ્મા સઞ્ચિચ્ચ ''ઇમં આપત્તિં વીતિક્કમામી''તિ વીતિક્કમન્તસ્સેવ અકુસલં હોતિ, અસઞ્ચિચ્ચ પન કિઞ્ચિ અજાનન્તસ્સ સહસેય્યાદિવસેન આપજ્જતો રૂપવિપાકં અબ્યાકતં હોતિ અનુટ્ઠાનતો. તસ્મા તસ્સ પણ્ણત્તિવજ્જસ્સ સઞ્ચિચ્ચાસઞ્ચિચ્ચવસેન ઇમં વિકપ્પભાવં સન્ધાય ઇદં વુત્તં ''આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં, સિયા અબ્યાકતં, નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ.

સચે પન કોચિ વિનયે અપકતઞ્ઞૂ ‘‘યં કુસલચિત્તો આપજ્જતિ, ઇદં વુચ્ચતિ આપત્તાધિકરણં કુસલ’’ન્તિ વદેય્ય, તસ્સેવંવાદિનો અચિત્તકાનં એળકલોમાદિસમુટ્ઠાનાનમ્પિ કુસલચિત્તસમઙ્ગિકાલે તાસં આપત્તીનં કુસલચિત્તો આપજ્જેય્ય, ન વા આપજ્જતિ . કિંકારણં? ન ચ તત્થ વિજ્જમાનમ્પિ કુસલચિત્તં આપત્તિયા અઙ્ગં. અત્તભાવો સભાવો પકતીતિ વુત્તં હોતિ. કતરં પન તસ્સા આપત્તિયા તદા અઙ્ગસભાવોતિ? વુચ્ચતે – કાયવચીવિઞ્ઞત્તિવસેન પન ચલિતસ્સ કાયસ્સ, પવત્તાય વાચાય ચાતિ એતેસં દ્વિન્નં ચલિતપ્પવત્તાનં કાયવાચાનં અઞ્ઞતરમેવ અઙ્ગસભાવો, તઞ્ચ રૂપક્ખન્ધપરિયાપન્નત્તા અબ્યાકતન્તિ. કિં વુત્તં હોતિ? કાયો, વાચા ચ તદા આપત્તાધિકરણન્તિ વુત્તં હોતિ. યા પનેત્થ અકુસલાપત્તિક્ખણે કાયવાચાયો અબ્યાકતભાવો, તા અબ્બોહારિકા હોન્તિ કાયવચીકમ્મકાલે મનોકમ્મં વિય. તદા હિ કાયવાચાયો આપત્તિકરાદિટ્ઠાને તિટ્ઠન્તિ. યં સન્ધાય વુત્તં ‘‘આપત્તિકરા ધમ્મા જાનિતબ્બા. કતિ મૂલાનીતિ છ આપત્તિસમુટ્ઠાનાનિ મૂલાની’’તિઆદિ. યદા પન કાયવાચાયો આપત્તિયા અઙ્ગમેવ હોન્તિ, તદા ‘‘ચિત્તં ચિત્તાધિપતેય્ય’’ન્તિ (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૧ કામાવચરકુસલવણ્ણના) વચનં વિય પુબ્બપયોગાનં અપરપયોગસ્સ પચ્ચયભાવતો આપત્તિકરાદિપઞ્ઞત્તિં ન વિજહન્તિ. યથા તબ્ભાવેપિ ‘‘આપત્તાધિકરણસ્સ કતિ વત્થૂનીતિ? સત્ત આપત્તિક્ખન્ધા વત્થૂનિ. કતિ ભૂમિયોતિ? સત્ત આપત્તિક્ખન્ધા ભૂમિયો’’તિ વુત્તં. તથા તબ્ભાવેપિ આપત્તિકરા ‘‘આપત્તિસમુટ્ઠાના’’ઇચ્ચેવ વુચ્ચન્તીતિ વેદિતબ્બા. એત્તાવતા આપત્તિ નામ ચત્તારો અકુસલક્ખન્ધા સઞ્ચિચ્ચ વીતિક્કમકાલે ભૂતારોચનં ઠપેત્વા સબ્બાપિ અવિસેસતો, વિસેસતો પન સબ્બાપિ એકન્તાકુસલા અકુસલા, અનેકન્તાકુસલા પન ગિરગ્ગસમજ્જચિત્તાગારસઙ્ઘાનિઇત્થાલઙ્કારગન્ધવણ્ણકવાસિતપિઞ્ઞાકપ્પભેદા, ભિક્ખુનિઆદીનં ઉમ્મદ્દનપરિમદ્દનપ્પભેદા ચાતિ દસપ્પભેદા સકનામેહિ પરિચ્છિન્દિત્વા વત્થુજાનનસચિત્તકકાલે એવ અકુસલા, તદભાવતો અચિત્તકકાલે વિના અનાપત્તાધિકરણેન કમ્મટ્ઠાનાદિસીસેન કુસલચિત્તેન તં તં વત્થું વીતિક્કમન્તસ્સ આપત્તિ કેવલં રૂપઅબ્યાકતમેવ.

કેચિ પનેત્થ ‘‘અપ્પકાસે ઠાને કટિસુત્તકસઞ્ઞાય સઙ્ઘાણિં, મત્તિકાસઞ્ઞાય ગન્ધવણ્ણકાદિં વા ધારેન્તિયાપિ આપત્તિ, તસ્મા અચિત્તકાયેવા’’તિ વણ્ણયન્તિ. તે ‘‘સઙ્ઘાણિયા અસઙ્ઘાણિસઞ્ઞાય ધારેતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’’તિ પાઠાભાવં દસ્સેત્વા પટિક્ખિપિતબ્બા. સુરાપાનાપત્તિ પન અચિત્તકાપિ એકન્તાકુસલાવ. તેનેવ ‘‘મજ્જે અમજ્જસઞ્ઞી પિવતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા’’તિ (પાચિ॰ ૩૨૮) વુત્તં. યસ્મા પનેત્થ આબાધપચ્ચયાપિ ન સક્કા વિના અકુસલેન સુરાપાનં પાતું, તસ્મા યથાવુત્તેસુ અનેકન્તાકુસલેસુ વિય લોકવજ્જેસુ ઇધ ‘‘સુરાપાનેસુ અનાપત્તિ આબાધપચ્ચયા’’તિ ન વુત્તં. સૂપસંપાકાદિ પન અમજ્જમેવ. તત્થ કુક્કુચ્ચવિનોદનત્થં ‘‘અનાપત્તી’’તિ વુત્તં ઉદકદન્તપોણે વિય. ભૂતારોચનાપત્તિ રૂપાબ્યાકતમેવ, અચિત્તકકાલે સહસેય્યાદિ રૂપવિપાકાબ્યાકતમેવ, તત્થ સુપિનન્તો વિજ્જમાનમ્પિ અકુસલં અનઙ્ગત્તા અબ્બોહારિકં હોતિ. કુસલે કથાવ નત્થિ અનાપત્તિ સભાવત્તા કુસલસ્સ. તથા કિરિયાતિ ઇમિના નયેન સબ્બત્થ યથાસમ્ભવં અકુસલં વા સુદ્ધરૂપં વા સવિપાકં વાતિ તિધા ભિજ્જતીતિ અયમત્થો દસ્સિતો હોતિ.

તત્થ ઠપેત્વા સુરાપાનં એકચ્ચઞ્ચ પણ્ણત્તિવજ્જં, એકન્તાકુસલઞ્ચ સચિત્તકમેવ, ભૂતારોચનં અચિત્તકમેવ, સેસં સહ સુરાપાનેન અનેકન્તાકુસલં લોકવજ્જઞ્ચ અનેકન્તાબ્યાકતં પણ્ણત્તિવજ્જઞ્ચ યેભુય્યેન સચિત્તકાચિત્તકન્તિ સબ્બસિક્ખાપદં તિપ્પભેદં હોતિ. યં પનેત્થ સચિત્તકમેવ, તં મેથુનાદિવત્થુજાનનચિત્તેનેવ સચિત્તકં, સબ્બં સેખિયં પણ્ણત્તિજાનનચિત્તેનેવ સચિત્તકં ‘‘અનાદરિયં પટિચ્ચા’’તિ વચનતોતિ સચિત્તકં દુવિધં હોતિ. એકન્તાચિત્તકં પણ્ણત્તિજાનનચિત્તાભાવેન, ન વત્થુજાનનચિત્તાભાવેન. તદભાવતો એકન્તાકુસલં સુરાપાનં, એકન્તાબ્યાકતં

સઞ્ચરિત્તં, વત્થુજાનનચિત્તસ્સ વા પણ્ણત્તિજાનનચિત્તસ્સ વા ઉભિન્નં અભાવેન અચિત્તકભાવેન અચિત્તકં હોતિ. સુરાપાનં પન સચિત્તકં હોતિ વત્થુજાનનચિત્તેનેવ. અરિયપુગ્ગલાનં ઇતરેસં ઉભિન્નં વા અઞ્ઞતરસ્સ ભાવેન સેસં ચિત્તકાચિત્તકં . વિસેસતો ચ વત્થુજાનનચિત્તાભાવેન, અપકતઞ્ઞુનો પણ્ણત્તિજાનનચિત્તાભાવેન વા અચિત્તકભાવેન અચિત્તકં હોતિ. તત્થ એકન્તાચિત્તકઞ્ચ સચિત્તકઞ્ચ ''અચિત્તક''મિચ્ચેવ વુચ્ચતિ. અયં તાવ "**આપત્તિ જાનિતબ્બા**"તિ એત્થ વિનિચ્છયો.

મૂલવિસુદ્ધિયા અન્તરાપત્તીતિ અન્તરાપત્તિં આપજ્જિત્વા મૂલાયપટિકસ્સનં કત્વા ઠિતેન આપન્નાપત્તિ. અયં **અગ્ઘવિસુદ્ધિયા અન્તરાપત્તી**તિ સમ્બહુલા આપત્તિયો આપજ્જિત્વા તાસુ સબ્બચિરપટિચ્છન્નવસેન અગ્ઘસમોધાનં ગહેત્વા વસન્તેન આપન્નાપત્તિ. ''પુનપિ આપજ્જિસ્સામી''તિ **સઉસ્સાહેનેવ ચિત્તેન**. ''અયં ભિક્ખુનિયા એવા''તિ લિખિતં. "**પારાજિકમેવા**"તિ ઇદઞ્ચ ભૂતવસેન દસ્સેતું વુત્તં. ''એવં દેસિતે પન યા કાચિ આપત્તિ ન વુટ્ઠાતીતિ અપરે, તં ન ગહેતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. ''ધમ્મિકસ્સ પટિસ્સવસ્સ અસચ્ચાપને''તિ વુત્તત્તા અધમ્મિકપટિસ્સવે દુક્કટં ન હોતિ. ''પુબ્બે સુદ્ધચિત્તસ્સ 'તુમ્હે વિબ્ભમથા'તિ વુત્તે 'સાધૂ'તિ પટિસ્સુણિત્વા સચે ન વિબ્ભમતિ અનાપત્તિ, એવં સબ્બત્થા''તિ ચ વુત્તં. ''આવિકરો જાનિતબ્બો''તિપિ **પાળિ**. કાલેન વક્ખામિ, નો અકાલેના''તિઆદીસુ **પઞ્ચદસસુ ધમ્મેસુ**. **ભબ્બાપત્તિકા** નામ આપત્તિં આપજ્જિતું ભબ્બા.

દુકવારવણ્ણના

૩૨૨. **નિદહને** આતપે. ''એકરત્તમ્પિ ચે ભિક્ખુ તિચીવરેન વિપ્પવસેય્ય (પારા॰ ૪૭૨). છારત્તપરમં તેના''તિઆદિના (પારા॰ ૬૫૩) વુત્તાપત્તિકો **ગણપૂરકો હુત્વાપિ કમ્મં કોપેતિ** નાનાસંવાસકત્તા. **કમ્મેન વા સલાકગ્ગાહેન વાતિ એત્થ ઉદ્દેસો ચેવ કમ્મઞ્ચ એક**ન્તિ એત્થ પાતિમોક્ખુદ્દેસોતિ વા કમ્મન્તિ વા અત્થતો એકમેવ, તેસુ યં કિઞ્ચિ કતે સઙ્ઘભેદો હોતીતિ અત્થો. **પુબ્બભાગા**તિ સઙ્ઘભેદતો પુબ્બભાગા. "**પમાણ**"ન્તિ ઇમેસં દ્વિન્નં અઞ્ઞતરેન ભેદો હોતિ, ન ઇતરેહીતિ વુત્તં. વિનયે સિદ્ધા **વિનયસિદ્ધા**, રોમજનપદે જાતં **રોમકં**, અનુઞ્ઞાતલોણત્તા દુકેસુ વુત્તાતિ.

તિકવારવણ્ણના

૩૨૩. **વો** તુમ્હેહિ ન સમુદાચરિતબ્બં. **વચીસમ્પયુત્તં કાયકિરિયં કત્વા**તિ કાયેન નિપચ્ચકારં કત્વાતિ અત્થો. **ઉપઘાતેતિ** વિનાસેતિ. **ઓમદ્દિત્વા**તિ અભિભવિત્વા. **વદતો**તિ વદન્તસ્સ. ''બાલસ્સ નિસ્સયો દાતબ્બો''તિ દુકે આગતં, ઇધ પન "**ન દાતબ્બો**"તિ વુત્તં, આપત્તિબાહુલ્લં સન્ધાય નાદાતબ્બં, ''ઇમસ્મા વિહારા પરં મા નિક્ખમાહિ, વિનયધરાનં વા સન્તિકં આગચ્છ વિનિચ્છયં દાતુ''ન્તિ વુત્તે તસ્સ વચનં ન ગહેતબ્બન્તિ અત્થો. **તિકભોજનં** નામ સચે તયો હુત્વા ભુઞ્જન્તિ, ગણભોજનેન અનાપત્તિ, ઇદં સન્ધાય તિકં. "**પસુત્તો**"તિ બાહુલ્લતો વુત્તં. અથ વા નિપજ્જિત્વાતિ અત્થો. ''ઇદં ઠપેત્વા ગચ્છામિ, તાવકાલિકં ભન્તે દેથાતિ વુત્તે 'નવકમ્માદિઅત્થં વિના દાતું ન વટ્ટતી''તિ લિખિતં. વિકપ્પેત્વા ઠપિતં વસ્સિકસાટિકં પચ્છિમે પાટિપદદિવસે નિવાસેન્તો દુક્કટં આપજ્જતીતિ અત્થો. **અપચ્ચુદ્ધરિત્વા**તિ પચ્ચુદ્ધરણં અકત્વાતિ અત્થો. ''વિકપ્પેતુ''ન્તિ વચનતો અવિકપ્પનપચ્ચયા આપત્તિ હેમન્તે આપજ્જતિ, વિકપ્પના પન કત્તિકપુણ્ણમદિવસે કાતબ્બાતિ દસ્સનત્થં વુત્તન્તિ ઞાતબ્બં. અયં નયો અવિકપ્પનં સન્ધાય, પુરિમો વિકપ્પિતપરિભોગપચ્ચયાપત્તિં સન્ધાય. **વત્થપટિચ્છાદિ સબ્બકપ્પિયતાયા**તિ વત્થપટિચ્છાદિ સબ્બત્થ કપ્પિયત્તાતિ અત્થો. કેચિ ઇમમત્થં અસલ્લક્ખેત્વા

‘‘વત્થપટિચ્છાદિ સબ્બકપ્પિયતા તાય પટિચ્છન્નેના’’તિ લિખન્તિ. ‘‘વત્થમેવ પટિચ્છાદિ વત્થપટિચ્છાદી’’તિ વિગ્ગહત્તા ‘‘તાયા’’તિ ન યુજ્જતિ. ‘‘તેના’’તિ ભવિતબ્બત્તાતિ ઇદં સબ્બં અઞ્ઞતરસ્મિં **ગણ્ઠિપદે** લિખિતં, વિચારેત્વા ગહેતબ્બં.

ચતુક્કવારવણ્ણના

૩૨૪. ચતૂહાકારેહિ આપત્તિં આપજ્જતિ...પે॰... કમ્મવાચાય આપજ્જતીતિ એત્થ યઞ્હિ આપત્તિં કમ્મવાચાય આપજ્જતિ, ન તત્થ કાયાદયોતિ આપન્નં, તતો કમ્મવાચાય સદ્ધિં આપત્તિકરા ધમ્મા સત્તાતિ આપજ્જતિ, એવં સતિ ‘‘છ આપત્તિસમુટ્ઠાનાની’’તિ વચનવિરોધો, તાનિ એવ આપત્તિકરા ધમ્મા નામ. અથ તત્થાપિ કાયાદયો એકતો વા નાનાતો વા લબ્ભન્તિ, ચતૂહાકારેહીતિ ન યુજ્જતીતિ ‘‘છહાકારેહિ આપત્તિં આપજ્જતી’’તિ વત્તબ્બં સિયાતિ એવં એતાનિ સુત્તપદાનિ વિરોધિતાનિ હોન્તિ. કથં અવિરોધિતાનિ? સવિઞ્ઞત્તિકાવિઞ્ઞત્તિકભેદભિન્નત્તા. કાયાદીનં યા કિરિયા આપત્તિ, નં એકચ્ચં કાયેન સવિઞ્ઞત્તિકેન આપજ્જતિ, એકચ્ચં સવિઞ્ઞત્તિકાય વાચાય, એકચ્ચં સવિઞ્ઞત્તિકાહિ કાયવાચાહિ આપજ્જતિ, યા પન અકિરિયા આપત્તિ, તં એકચ્ચં કમ્મવાચાય આપજ્જતિ, તઞ્ચ ખો અવસિટ્ઠાહિ અવિઞ્ઞત્તિકાહિ કાયવાચાહિયેવ, ન વિના ‘‘નો ચે કાયેન વાચાય પટિનિસ્સજ્જતિ, કમ્મવાચાપરિયોસાને આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા’’તિ (પારા॰ ૪૧૪) વચનતો, અવિસેસેન વા એકચ્ચં આપત્તિં કાયેન આપજ્જતિ, એકચ્ચં વાચાય , એકચ્ચં કાયવાચાહિ . યં પનેત્થ કાયવાચાહિ, તં એકચ્ચં કેવલાહિ કાયવાચાહિ આપજ્જતિ, એકચ્ચં કમ્મવાચાય આપજ્જતીતિ અયમત્થો વેદિતબ્બોતિ એવં અવિરોધિતાનિ હોન્તિ.

તત્રાયં સમાસતો અત્થવિભાવના – **કાયેન આપજ્જતી**તિ કાયેન સવિઞ્ઞત્તિકેન અકત્તબ્બં કત્વા એકચ્ચં આપજ્જતિ, અવિઞ્ઞત્તિકેન કત્તબ્બં અકત્વા આપજ્જતિ, તદુભયમ્પિ કાયકમ્મં નામ. અકતમ્પિ હિ લોકે ‘‘કત’’ન્તિ વુચ્ચતિ ‘‘દુક્કટં મયા, યં મયા પુઞ્ઞં ન કત’’ન્તિ એવમાદીસુ, સાસને ચ ‘‘ઇદં તે, આવુસો આનન્દ, દુક્કટં, યં ત્વં ભગવન્તં ન પુચ્છી’’તિ (ચૂળવ॰ ૪૪૩) એવમાદીસુ, એવમિધ વિનયપરિયાયેન કાયેન અકરણમ્પિ ‘‘કાયકમ્મ’’ન્તિ વુચ્ચતિ. અયમેવ નયો ‘‘વાચાય આપજ્જતી’’તિઆદીસુ. પુરતીતિ **પુરિસો**, પુર અગ્ગગમને. **પુરતી**તિ પુરતો ગચ્છતિ સબ્બકમ્મેસુ પુબ્બઙ્ગમો હોતિ. **પઠમુપ્પન્નવસેના**તિ પઠમકપ્પિયેસુ હિ પઠમં પુરિસલિઙ્ગં ઉપ્પજ્જતિ, ‘‘પુરિમ’’ન્તિ સઙ્ખં ગતં પુરિસલિઙ્ગં જાયતીતિ અત્થો. **સતં તિંસ ચા**તિ એત્થ અસાધારણાપિ પારાજિકા નો અન્તોગધાયેવ જાતા પારાજિકાપન્નાનં ભિક્ખુભાવાય અભબ્બત્તા. ‘‘અસાધારણવચનેન પન સામઞ્ઞેન ઉદ્ધટાની’’તિ વદન્તિ. ‘‘સતઞ્ચેવ તિંસઞ્ચ સિક્ખાપદાનીતિ પાઠો’’તિ ચ વદન્તિ. **ભિક્ખુસ્સ ચ ભિક્ખુનિયા ચ ચતૂસુ પારાજિકેસૂ**તિ સાધારણેસુ એવ. **અત્થિ વત્થુનાનત્તતા નો આપત્તિનાનત્તતા**તિ પઠમપઞ્હો ઇધ દુતિયો નામ. **અત્થિ આપત્તિસભાગતા નો વત્થુસભાગતા**તિ એતેન વિસેસો નત્થિ. **મન્તાભાસા**તિ મતિયા ભાસા. ‘‘**અભિવાદનારહા**તિ યથાનિસિન્નાવ સીસં ઉક્ખિપિત્વા વન્દન્તિ. નવમભિક્ખુનિતો પટ્ઠાય અનુટ્ઠિતબ્બતો આસના ન પચ્ચુટ્ઠેન્તિ. **અવિસેસેના**તિ ઉપજ્ઝાયસ્સ, ઇતરસ્સ વા વિપ્પકતભોજનસ્સ, સમીપગતો યો કોચિ વુડ્ઢતરોતિ અત્થો. વિપ્પકતભોજનેનાપિ હિ ઉટ્ઠહિત્વા આસનં દાતબ્બં. **ઇધ ન કપ્પન્તીતિ વદન્તોપી**તિ પચ્ચન્તિમજનપદેસુ ઠત્વા ‘‘ઇધ ન કપ્પન્તી’’તિ વદન્તો વિનયાતિસારદુક્કટં આપજ્જતિ. કપ્પિયઞ્હિ ‘‘ન કપ્પતી’’તિ વદન્તો પઞ્ઞત્તં સમુચ્છિન્દતિ નામ. તથા **ઇધ કપ્પન્તી**તિઆદીસુપિ ઠત્વા ‘‘ઇધ કપ્પન્તી’’તિ વદન્તો વિનયાગતભિક્ખુ વિનયો પુચ્છિતબ્બોતિ અત્થો.

પઞ્ચકવારવણ્ણના

૩૨૫. ન ઉપેતિ પુગ્ગલો. ‘‘નિમન્તિતો સભત્તો સમાનો સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છા’’તિ (પાચિ॰ ૨૯૯) વચનતો નિમન્તનાભાવા પિણ્ડપાતિકસ્સ અનામન્તચારો વટ્ટતિ. ‘‘ગિલાનસમયો’’તિઆદિના આભોગં કત્વા ભોજનં અધિટ્ઠહિત્વા **ભોજનં** નામ. ‘‘મય્હં ભત્તપચ્ચાસં ઇત્થન્નામસ્સ દમ્મી’’તિ એવં **અવિકપ્પના**. પરમ્મુખે અગુણવચનં **અયસો**. સમ્મુખા **ગરહા**. સીલદિટ્ઠિબ્યસનાનં વિનયપરિયાપન્નત્તા તેહિ સદ્ધિં ઇતરે પઞ્ચકં પૂરેતું વુત્તા. ‘‘વિનયધરપઞ્ચમેન ગણેના’’તિ (મહાવ॰ ૨૫૯) વુત્તત્તા પઞ્ચકં જાતં. અઞ્ઞતરસ્મિં વિહારે એકો થેરોતિ અત્થો. ‘‘**યોનકવિસયતો**તિ ચીનટ્ઠાના’’તિ લિખિતં. **અટ્ઠ કપ્પે અનુસ્સરી**તિ પુબ્બેનિવાસઞાણં નિબ્બત્તેસીતિ અત્થો. અનન્તરે ઠાને ઠત્વાતિ અત્થો. **ઞત્તિયા કમ્મપ્પત્તો હુત્વા**તિ ઞત્તિટ્ઠપિતકાલે કમ્મપ્પત્તો હોતિ. પુન કમ્મવાચાય કમ્મસિદ્ધિ. **ઞત્તિખેત્ત**ન્તિ ઞત્તિયાવ કાતબ્બટ્ઠાનં તસ્સા ખેત્તં, ઞત્તિદુતિયાદિકમ્મે પઠમટ્ઠપનં તસ્સા **ઓકાસો** નામ. આરઞ્ઞકે ઇદઞ્ચિદઞ્ચાનિસંસન્તિ એવં **ઇદમત્થિત**ન્તિ અત્થો.

છક્કવારવણ્ણના

૩૨૬. ‘‘**છબ્બસ્સપરમતા ધારેતબ્બ**’’ન્તિ **વિભઙ્ગે** પાઠત્તા એવં વુત્તં. **ચુદ્દસપરમાનિ** નવ છક્કાનિ હોન્તિ. કથં? પઠમં એકં છક્કં, સેસેસુ અટ્ઠસુ એકેકેન સદ્ધિં એકેકન્તિ એવં તીણિ છક્કાનિ અન્તરપેય્યાલે વુત્તાનિ. કથં? ‘‘ચતુત્થેન આપત્તિસમુટ્ઠાનેન છ આપત્તિયો આપજ્જતી’’તિઆદિના નયેન પઞ્ચમેન, છટ્ઠેન ચ **તીણિ છક્કાનિ**. લોભાદયો **છ વિવાદમૂલાનિ**, તથા અનુવાદસ્સ. **દીઘસો છ વિદત્થિયો** વસ્સિકસાટિકાય. **તિરિયં છ વિદત્થિયો** સુગતચીવરસ્સ. વિપ્પકતચીવરં આદાય પક્કમને નિટ્ઠાનન્તિકો, સન્નિટ્ઠાનનાસન સવન સીમાતિક્કન્તિકસહુબ્ભારાતિ છ, સમાદાય વારેપિ છાતિ છક્કદ્વયં. **સત્તકે** પક્કમનન્તિકેન સહ સત્ત.

સત્તકવારવણ્ણના

૩૨૭. છક્કે વુત્તાનિયેવ સત્તકવસેન યોજેતબ્બાનીતિ છક્કે વુત્તચુદ્દસપરમાનિ સત્તકવસેન યોજેતબ્બાનિ. **સત્તમે અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિય**ન્તિ ‘‘છારત્તપરમં તેન ભિક્ખુના તેન ચીવરેન વિપ્પવસિતબ્બં, તતો ચે ઉત્તરિ વિપ્પવસેય્યા’’તિ એવં વુત્તં નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. **ચમ્પેય્યક્ખન્ધકે** સુગતચીવરભાણવારસ્સ પરતો ‘‘ઇધ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુસ્સ ન હોતિ આપત્તિ દટ્ઠબ્બા, તમેનં ચોદેતિ સઙ્ઘો વા સમ્બહુલા વા એકપુગ્ગલો વા’’તિઆદિના નયેન વુત્તસત્તકાતિ.

અટ્ઠકવારવણ્ણના

૩૨૮. તેન સદ્ધિં ઉપોસથાદિકરણં **આનિસંસો**, અકરણં **આદીનવો**, તસ્મા એતે અટ્ઠાનિસંસે સમ્પસ્સમાનેનાતિ અત્થો. ‘‘**અયસો** અક્કોસો’’તિ વુત્તં. પુબ્બેવસ્સ હોતિ ‘‘મુસા ભણિસ્સ’’ન્તિ, ભણન્તસ્સ હોતિ ‘‘મુસા ભણામી’’તિ, ભણિતસ્સ હોતિ ‘‘મુસા મયા ભણિત’’ન્તિ, વિનિધાય દિટ્ઠિં ખન્તિં રુચિં ભાવં સઞ્ઞન્તિ એવં અકપ્પિયકતં હોતિ અપ્પટિગ્ગહિતકતન્તિઆદયો **અટ્ઠ અનતિરિત્તા**. સપ્પિઆદિ અટ્ઠમે અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. **અટ્ઠવાચિકા** ભિક્ખુનીનં ઉપસમ્પદા ઉભતોઞત્તિચતુત્થત્તા. વસ્સિકસાટિકદાનાદીનિ **અટ્ઠ વરાનિ**.

નવકવારવણ્ણના

૩૨૯. નવહિ ભિક્ખૂહિ ભિજ્જતિ. મનુસ્સમંસવજ્જેહિ **નવ મંસેહિ** વિનિચ્છયો. સુન્દરં ન સુન્દરન્તિ સઙ્ઘાટિઆદીનિ **નવ ચીવરાનિ**. તાનેવ અધિટ્ઠિતકાલતો પટ્ઠાય **ન વિકપ્પેતબ્બાનિ**, અધિટ્ઠિતકાલતો પટ્ઠાય અપચ્ચુદ્ધરિત્વા ન વિકપ્પેતબ્બાનીતિ અધિપ્પાયો. **નવ વિદત્થિયો** સુગતચીવરસ્સ. ''વગ્ગં ભિક્ખુનિસઙ્ઘં વગ્ગસઞ્ઞી ઓવદતી''તિઆદિના નયેન અધમ્મકમ્મે દ્વે નવકાનિ પાચિત્તિયવસેન વુત્તાનિ.

દસકવારવણ્ણના

૩૩૦. ''ઓરમત્તકઞ્ચ અધિકરણં હોતિ, ન ચ ગતિગત''ન્તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૨૦૪) **દસ અધમ્મિકા સલાકગ્ગાહા**. વિપરીતા **ધમ્મિકા**. સમથક્ખન્ધકે વુત્તેહિ સમન્નાગતો હોતીતિ સમ્બન્ધો. ''**સંકચ્ચિકં વા પક્ખિપિત્વા દસા**''તિ વુત્તં કપ્પિયત્તા એતેસં. માતુરક્ખિતાદયો **દસ ઇત્થિયો**. ધનક્કીતાદયો **દસ ભરિયા**. ''સિક્ખાસમ્મુતિં દત્વા દસવસ્સાય તસ્સા દ્વાદસવસ્સકાલે સયમ્પિ દ્વાદસવસ્સા ભવિસ્સતી''તિ **વુટ્ઠાપનસમ્મુતિ સાદિતબ્બા**. ''વિનયધરસ્સેવ 'આપત્તાનાપત્તિં ન જાનાતી'તિ આરબ્ભ યાવ 'ઉભયાનિ ખો પનસ્સ...પે॰... અનુબ્યઞ્જનસો'તિ પઞ્ચઙ્ગાનિ વત્વા પુનપિ 'આપત્તાનાપત્તિં ન જાનાતિ'ચ્ચેવ આરબ્ભ યાવ 'અધિકરણે ચ ન વિનિચ્છયકુસલો હોતી'તિ પઞ્ચ વુત્તા, તે તથા તથા પઞ્ચ પઞ્ચ કત્વા દસ હોન્તી''તિ લિખિતં. ''દસવસ્સાય ભિક્ખુનિયા નિસ્સયો દાતબ્બો''તિ એકચ્ચેસુ પોત્થકેસુ નત્થિ, કિઞ્ચાપિ નત્થિ, પાઠો એવ પન હોતિ.

એકાદસકવારવણ્ણના

૩૩૧. ન વોદાયન્તિ ન પકાસેન્તિ. રોગમેવ **રોગાતઙ્કં**. રોગન્તરાયં વા.

એકુત્તરિકનયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપોસથાદિપુચ્છાવિસ્સજ્જનાવણ્ણના

૩૩૨. ''સઙ્ઘં, ભન્તે, પવારેમી''તિઆદિ **પવારણકથા** નામ વિનીતગાથાસુ વિય.

અત્થવસપકરણવણ્ણના

૩૩૪. દસ અત્થવસે પટિચ્ચાતિ એત્થ તસ્સ તસ્સ સિક્ખાપદસ્સ પઞ્ઞાપને ગુણવિસેસદીપનતો, અપઞ્ઞાપને આદીનવદસ્સનતો ચ સઙ્ઘસુટ્ઠુતા હોતિ. તત્થ યથાસમ્ભવં લોકવજ્જસ્સ અપણ્ણત્તિસમ્ભવસ્સ પઞ્ઞાપને પયોગવિસુદ્ધિ ગુણો. પણ્ણત્તિસમ્ભવસ્સ પન સેખિયસ્સ લોકવજ્જસ્સ પઞ્ઞાપને પટિપત્તિવિસુદ્ધિ ગુણો, પણ્ણત્તિવજ્જસ્સ આસયવિસુદ્ધિ ગુણો અપ્પિચ્છાદિગુણાવહનતો, તેનેવાહ ''સુભરતાય સુપોસતાય અપ્પિચ્છતાય અપ્પિચ્છસ્સ વણ્ણં ભાસિત્વા''તિ. સમણાચારવિસુદ્ધિ ચસ્સ ગુણોતિ વેદિતબ્બં. અથ વા લોકવજ્જસ્સ પઞ્ઞાપને સઙ્ઘસુટ્ઠુતા હોતિ પાકટાદીનવતો, પણ્ણત્તિવજ્જસ્સ પઞ્ઞાપને સઙ્ઘફાસુતા હોતિ પાકટાનિસંસત્તા. તથા પઠમેન દુમ્મઙ્કૂનં નિગ્ગહો, દુતિયેન પેસલાનં ફાસુવિહારો, પઠમેન સમ્પરાયિકાનં આસવાનં પટિઘાતો, દુતિયેન દિટ્ઠધમ્મિકાનં, તથા પઠમેન અપ્પસન્નાનં પસાદો, દુતિયેન પસન્નાનં ભિય્યોભાવો, તથા પઠમેન સદ્ધમ્મટ્ઠિતિ, દુતિયેન વિનયાનુગ્ગહો હોતીતિ વેદિતબ્બો. **પરિવાર**નયેન વા પઠમેન પાપિચ્છાનં ભિક્ખૂનં પક્ખુપચ્છેદો, દુતિયેન ગિહીનં અનુકમ્પા હોતિ. વુત્તઞ્હેતં ''દ્વે અત્થવસે પટિચ્ચ તથાગતેન સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં ગિહીનં અનુકમ્પાય પાપિચ્છાનં પક્ખુપચ્છેદાયા''તિ (પરિ॰ ૪૯૮). તથા દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકાનં વેરાનં વજ્જાનં

અકુસલાનં વસેનપિ યોજના કાતબ્બા. વુત્તઞ્હેતં ‘‘દ્વે અત્થવસે…પે॰… પઞ્ઞત્તં દિટ્ઠધમ્મિકાનં વેરાનં સમ્પરાયિકાનં વેરાનં પટિઘાતાયા’’તિઆદિ (પરિ॰ ૪૯૮). અપિચેત્થ સબ્બમ્પિ અકતવિઞ્ઞત્તિપટિસંયુત્તં, ગિહીનં પીળાપટિસંયુત્તં, તેસં પસાદભોગક્ખયરક્ખાપટિસંયુત્તઞ્ચ ગિહીનં **અનુકમ્પાય પઞ્ઞત્તં** નામ, કુલદૂસકગણભોજનાનિ પાપિચ્છાનં પક્ખુપચ્છેદાય પઞ્ઞત્તં. સબ્બં લોકવજ્જં દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકવેરાદિપટિઘાતાય , માતુગામેન સંવિધાનં દિટ્ઠધમ્મિકવેરાદિસંવરાય પઞ્ઞત્તન્તિ વેદિતબ્બં. અપિચેત્થ આદિતો પટ્ઠાય દસઅત્થવસપકરણમેવ નિસ્સાય વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો.

વત્થુવીતિક્કમેન યં, એકન્તાકુસલં ભવે;
તં સદ્ધસુટ્ઠુભાવાય, પઞ્ઞત્તં લોકવજ્જતો.

પારાજિકાદિં,

પઞ્ઞત્તિજાનનેનેવ, યત્થાપત્તિ ન અઞ્ઞથા;
તં ધમ્મટ્ઠિતિયા વાપિ, પસાદુપ્પાદબુદ્ધિયા.

ધમ્મદેસનાપટિસંયુત્તં ઇતરઞ્ચ સેખિયં, ઇદં પણ્ણત્તિસમ્ભવં **લોકવજ્જં** નામ. વત્થુનો, પઞ્ઞત્તિયા વા વીતિક્કમચેતનાયાભાવેપિ પટિક્ખિત્તસ્સ કરણે, કત્તબ્બસ્સ અકરણે વા સતિ યત્થ આપત્તિ પહોતિ, તં સબ્બં ઠપેત્વા સુરાપાનં **પણ્ણત્તિવજ્જ**ન્તિ વેદિતબ્બં. તત્થ ઉક્કોટનકે પાચિત્તિયં, ‘‘યો પન ભિક્ખુ ધમ્મિકાનં કમ્માનં છન્દં દત્વા પચ્છા ખીયનધમ્મં આપજ્જેય્ય, પાચિત્તિયં (પાચિ॰ ૪૭૫), યો પન ભિક્ખુ સઙ્ઘે વિનિચ્છયકથાય વત્તમાનાય છન્દં અદત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કમેય્ય, પાચિત્તિયં (પાચિ॰ ૪૮૦), યો પન ભિક્ખુ સમગ્ગેન સઙ્ઘેન ચીવરં દત્વા પચ્છા ખીયનધમ્મં આપજ્જેય્ય…પે॰… પાચિત્તિય’’ન્તિ (પાચિ॰ ૪૮૫) એવમાદિ સઙ્ઘફાસુતાય પઞ્ઞત્તં. ‘‘અઞ્ઞવાદકે વિહેસકે પાચિત્તિયં (પાચિ॰ ૧૦૧), પારાજિકાદીહિ અનુદ્ધંસને સઙ્ઘાદિસેસાદિ ચ દુમ્મઙ્કૂનં નિગ્ગહાય, અનુપખજ્જનિક્કડ્ઢનઉપસ્સુતિસિક્ખાપદાદિ પેસલાનં ફાસુવિહારાય, સબ્બં લોકવજ્જં દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકાનં આસવાનં પટિઘાતાય, સબ્બં પણ્ણત્તિવજ્જં દિટ્ઠધમ્મિકાનમેવ સંવરાય. સબ્બં ગિહિપટિસંયુત્તં અપ્પસન્નાનં વા પસાદાય પસન્નાનં વા ભિય્યોભાવાય ચ. વિસેસેન અરિટ્ઠસમણુદ્દેસસિક્ખાપદં, સામઞ્ઞેન પચ્ચયેસુ મરિયાદપટિસંયુત્તઞ્ચ સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા, ‘‘અપ્પિચ્છસ્સાયં ધમ્મો, નાયં ધમ્મો મહિચ્છસ્સા’’તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૫૮; અ॰ નિ॰ ૮.૩૦) આદિસુત્તમેત્થ સાધકં. ‘‘સિક્ખાપદવિવણ્ણકે (પાચિ॰ ૪૩૯) મોહનકે પાચિત્તિય’’ન્તિઆદિ (પાચિ॰ ૪૪૪) વિનયાનુગ્ગહાય પઞ્ઞત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ‘‘ભૂતગામપાતબ્યતાય પાચિત્તિય’’ન્તિ (પાચિ॰ ૯૦) ઇદં કિમત્થન્તિ ચે? અપ્પસન્નાનં પસાદાય, પસન્નાનં ભિય્યોભાવાય ચ. કથં?

‘‘ભૂતગામો સજીવોતિ, અવિપલ્લત્તદિટ્ઠિનો;
તસ્સ કોપનસઞ્ઞાય, પસાદો બુદ્ધસાવકે.

‘‘નિજ્જીવસઞ્ઞિતંપેતં, અકોપેન્તો કથં મુનિ;
જીવં કોપેય્ય નિદ્દોસો, મચ્છમંસાનુજાનને.

એવમ્પિ –

‘‘તસ્સ કોપનસઞ્ઞાય, પસાદો બુદ્ધસાવકે;
યતો તિત્થકરાવિમે, વિરતા ભૂતગામતો;
લોકસ્સ ચિત્તરક્ખત્થં, તતોપિ વિરતો મુની’’તિ. –

પસન્નાનં ભિય્યોભાવો હોતિ.

વિવિત્તસેનાસનભોગતણ્હાવસેનનિજ્જીવમિતારક્ખં;
બુદ્ધોભિનિન્નઞ્ચ વિવજ્જયન્તો;
સિક્ખાપદં તત્થ ચ પઞ્ઞપેસિ.

નિજ્જીવસ્સાપિ મંસસ્સ, ખાદનકં યતિં પતિ;
નિન્દમાનં જનં દિસ્વા, ભૂતગામં પરિચ્ચજિ.

તિકોટિપરિસુદ્ધત્તા, મચ્છમંસાનુજાનને;
પટિચ્ચ મંસાનુજાનનં, કમ્મે દિટ્ઠિપ્પસઙ્ગભયા.

અપરિક્ખકસ્સ લોકસ્સ, પરાનુદ્દયતાય ચ;
ભૂતગામપાતબ્યતાય, પાણાતિપાતપ્પસઙ્ગભયા.

તત્થ પરિયાયવચનં અનુજાનિ ભગવા, ઉદ્દિસ્સ કતં પટિક્ખિપિ પરસ્સ વા પાપપ્પસઙ્ગભયેન. ઇધ પન ભૂતગામપાતબ્યતાય પાપાભાવઞાપનત્થં અત્તુદ્દેસિકં વિહારં, કુટિઞ્ચ અનુજાનીતિ વેદિતબ્બં. પકિરિયન્તિ એત્થ તે તે પયોજનવિસેસસઞ્ઞાતા અત્થવસાતિ **અત્થવસપકરણન્તિ**.

મહાવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમગાથાસઙ્ગણિકવણ્ણના

સત્તનગરેસુ પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૩૫. વચનસમ્પટિચ્છનત્થે વા નિપાતોતિ અત્થો. **અડ્ઢુડ્ઢસતાનીતિ** તીણિ સતાનિ, પઞ્ઞાસાનિ ચ. **વિગ્ગહન્તિ** મનુસ્સવિગ્ગહં. **અતિરેકં વાતિ** દસાહપરમં અતિરેકચીવરં. **કાળકન્તિ** ‘‘સુદ્ધકાળકાન’’ન્તિ (પારા॰ ૫૫૨-૫૫૪) વુત્તકાળકં. **ભૂતન્તિ** ભૂતારોચનં. **પરમ્પરભત્તન્તિ** પરમ્પરભોજનં. **ભિક્ખુનીસુ ચ અક્કોસોતિ** યા પન ભિક્ખુની ભિક્ખું અક્કોસેય્ય વા પરિભાસેય્ય વા (પાચિ॰ ૧૦૨૯). **અન્તરવાસકન્તિ** અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા ચીવરપટિગ્ગહણં. **રૂપિયન્તિ** રૂપિયસબ્બોહારં. **સુત્તન્તિ** સામં સુત્તં વિઞ્ઞાપેત્વા તન્તવાયેહિ. **ઉજ્ઝાપનકેતિ** ઉજ્ઝાપનકે ખીયનકે. **પાચિતપિણ્ડન્તિ** ભિક્ખુનીપઅપાચિતપિણ્ડપાતં. **ચારિત્તન્તિ** નિમન્તિતો સભત્તો સમાનો સન્તં. **ચીવરં દત્વાતિ** સમગ્ગેન સઙ્ઘેન ચીવરં દત્વા. **વોસાસન્તીતિ** ભિક્ખૂ પનેવ કુલેસુ નિમન્તિતા ભુઞ્જન્તિ (પાચિ॰ ૫૫૮), તત્થ ચેસા. **ગિરગ્ગચરિયાતિ** ‘‘યા પન ભિક્ખુની નચ્ચં વા ગીતં વા’’તિ (પાચિ॰ ૮૩૪) ચ, ‘‘અન્તોવસ્સં ચારિકં ચરેય્યા’’તિ (પાચિ॰ ૯૭૦) ચ વુત્તદ્વયં. **છન્દદાનેનાતિ** પારિવાસિકછન્દદાનેન સિક્ખમાનં વુટ્ઠાપેય્ય (પાચિ॰ ૧૧૬૭). પારાજિકાનિ ચત્તારિ, ભિક્ખુનીનં સઞ્ઞાચિકકુટિઞ્ચ કોસિયમિસ્સસન્થતઞ્ચ સેય્યા ચ

અનુપસમ્પન્નેન સહ પથવીખણનં. **ગચ્છ દેવતે**તિ ભૂતગામપાતબ્યતા સપ્પાણકઉદકસિઞ્ચનન્તિ અત્થો. **મહાવિહારો**તિ મહલ્લકવિહારો. **અઞ્ઞ**ન્તિ અઞ્ઞવાદકં. **દ્વાર**ન્તિ યાવદ્વારકોસા. ''અનાદરિયપાચિત્તીતિ ચ સહધમ્મિકં વુચ્ચમાનો''તિ પાઠો. **પયોપાન**ન્તિ સુરુસુરુકારકં. **એળકલોમાનિ પત્તો ચા**તિ એળકલોમધોવાપનઞ્ચ ઊનપઞ્ચબન્ધનપત્તો ચ. **ઓવાદો ચેવ ભેસજ્જ**ન્તિ ભિક્ખુનુપસ્સયં ઉપસઙ્કમિત્વા ઓવાદો તદુત્તરિભેસજ્જવિઞ્ઞાપનઞ્ચ. **સૂચિ અરઞ્ઞકો**તિ ''અટ્ઠિમયં વા દન્તમયં વા વિસાણમયં વા સૂચિઘર''ન્તિ (પાચિ॰ ૫૧૭) ચ ''યાનિ ખો પન તાનિ આરઞ્ઞકાનિ સેનાસનાનિ સાસઙ્ક...પે॰... પટિદેસેતબ્બ''ન્તિ (પાચિ॰ ૫૭૦) ચ. **ઓવાદો**તિ યા પન ભિક્ખુની ઓવાદાય વા સંવાસાય વા ન ગચ્છેય્ય (પાચિ॰ ૧૦૫૫). **પારાજિકાનિ ચત્તારી**તિઆદિ દ્વીસુ નગરેસુ પઞ્ઞત્તસમ્પિણ્ડનં.

ચતુવિપત્તિવણ્ણના

૩૩૬. **એકતિંસા યે ગરુકા**તિ ઉભતો અટ્ઠ પારાજિકા, ભિક્ખૂનં તેરસ, ભિક્ખુનીનં દસ ચ સઙ્ઘાદિસેસા. સાધારણાસાધારણવસેન અટ્ઠ અનવસેસા નામ પારાજિકાનિ. **તદેવા**તિ સીલવિપત્તિંયેવ. વિત્થારતો દસ્સેતું ''પારાજિક''ન્તિઆદિના અપુચ્છિતમેવ વિસ્સજ્જિતં. ''તત્થ યો ચાયં, અક્કોસતિ હસાધિપ્પાયો''તિ પાઠો. દુટ્ઠુલ્લવિભાવનવસેનાગતવિપત્તિં ઠપેત્વા પુચ્છાપટિપાટિયા યાવતતિયકપઞ્હં વિસ્સજ્જિતુમારભિ. **ઉક્ખિત્તાનુવત્તિકા** ભિક્ખુની અટ્ઠ યાવતતિયકસઙ્ઘાદિસેસા ઇધ પુચ્છિતત્તા **અનન્તરપઞ્હા** નામ જાતા.

છેદનકાદિવણ્ણના

૩૩૭. પમાણાતિક્કન્તમઞ્ચનિસીદનકણ્ડુપટિચ્છાદિવસ્સિકસાટિકાસુગતચીવરપ્પમાણં ભિક્ખુનીનં ઉદકસાટિકાતિ **છ છેદનકાનિ**. ચીવરવિપ્પવાસસમ્મુતિઆદયો **ચતસ્સો સમ્મુતિયો**. ''અયં તત્થ સામીચી''તિ એવં આગતા **સત્ત સામીચિયો**.

અસાધારણાદિવણ્ણના

૩૩૮. પુબ્બે વુત્તચુદ્દસપરમાનેવ અન્તરપઞ્હે નિક્ખિપેત્વા **પુરિમપઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તો**. **ધોવનઞ્ચ પટિગ્ગહો**તિ ગાથા અટ્ઠકથાચરિયાનં. **દ્વે લોમાનિ** એળકલોમતિયોજનપરમાનિ.

દ્વેવીસતિ ખુદ્દકાતિ –

''સકલો ભિક્ખુનિવગ્ગો, પરમ્પરઞ્ચ ભોજનં;
અનતિરિત્તં અભિહટં, પણીતઞ્ચ અચેલકં;
જાનં દુટ્ઠુલ્લછાદનં.

''ઊનં માતુગામેન સદ્ધિં, યા ચ અનિક્ખન્તરાજકે;
સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છા, વિકાલે ગામપ્પવેસનં.

''નિસીદને ચ યા સિક્ખા, વસ્સિકાય ચ સાટિકા;
દ્વાવીસતિ ઇમા સિક્ખા, ખુદ્દકેસુ પકાસિતા''તિ. –

પાઠો . ''કુલેસુ ચારિત્તાપત્તી''તિ પાઠો ન ગહેતબ્બો સાધારણત્તા તસ્સ સિક્ખાપદસ્સ. **છચત્તારીસા ચિમે**તિ છચત્તારીસ ઇમે. ''પારાજિકાનિ સઙ્ઘાદિસેસો''તિ એવં વુત્તસિક્ખાપદે એવ વિભજિત્વા વુત્તત્તા **વિભત્તિયો** નામ. **સાધારણ**ન્તિ અઞ્ઞમ્પિ સાધારણં. પારાજિકભૂતા વિભત્તિયો **પારાજિકવિભત્તિયો**. સાધારણે સત્તવજ્જો સઙ્ઘાદિસેસો. અઞ્ઞતરસ્મિં **ગણ્ઠિપદે** ''અથ વા 'દ્વે ઉપોસથા દ્વે પવારણા ચત્તારિ કમ્માનિ પઞ્ચેવ ઉદ્દેસા ચતુરો ભવન્તિ, નઞ્ઞથા'તિ પાળિં ઉદ્ધરન્તિ. તત્થ 'ચત્તારિ કમ્માની'તિ વિસેસાભાવા ઉદ્ધરિતપોત્થકમેવ સુન્દરં, પુબ્બેપિ વિભત્તિમત્તદસ્સનવસેનેવ ચેતં વુત્તં. 'ન સમથેહિ વૂપસમનવસેના'તિ વત્વા ચત્તારિ કમ્મવિભજને 'સમથેહિ વૂપસમ્મતી'તિ ન વિસેસિતં ઉપોસથપ્પવારણાનંયેવ વિભાગત્તા. કસ્મા? એત્થાપિ 'ઉપોસથપ્પવારણાનંયેવ વિસેસેત્વા નયં દેથા'તિ વુત્તત્તા, અધમ્મેન વગ્ગાદિકમ્મેન આપત્તિયોપિ વૂપસમ્મન્તીતિ આપજ્જનતોતિ વેદિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં, વિચારેતબ્બં. **દ્વીહિ ચતૂહિ તીહિ કિચ્ચં એકેના**તિ દ્વીહિ વિવાદાધિકરણં, ચતૂહિ અનુવાદાધિકરણં, તીહિ આપત્તાધિકરણં, એકેન કિચ્ચાધિકરણં સમ્મતીતિ અત્થો.

પારાજિકાદિઆપત્તિવણ્ણના

૩૩૯. **નિબ્બચનમત્ત**ન્તિ વેવચનમત્તં. **સેસે**તિ આદિતો સેસા મજ્ઝન્તા. **પદ**ન્તિ સિક્ખાપદં. **સદ્ધાચિત્તં** પસન્નચિત્તન્તિ અત્થો, ''સન્તાચિત્ત''ન્તિ વા પાઠો. **અનાળિય**ન્તિ દલિદ્દં. કિઞ્ચાપિ ઇદં નિબ્બચનં ''ગરુકં લહુકઞ્ચા''તિઆદિપઞ્હે નત્થિ, ''હન્દ વાક્યં સુણોમ તે''તિ ઇમિના પન વચનેન સઙ્ગહિતસ્સત્થસ્સ દીપનત્થં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ''આકાસો પક્ખિનં ગતી''તિ ચ પાઠો અત્થિ, સો જાતિવસેન યુજ્જતિ. **પક્ખીન**ન્તિ ઉજુકમેવ.

પઠમગાથાસઙ્ગણિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અધિકરણભેદવણ્ણના

ઉક્કોટનભેદાદિવણ્ણના

૩૪૦. **અધિકરણઉક્કોટેન સમથાનં ઉક્કોટં દસ્સેતુ**ન્તિ અધિકરણાનિ સત્તહિ સમથેહિ સમ્મન્તિ, તાનિ ઉક્કોટેન્તો સત્ત સમથે ઉક્કોટેતિ નામાતિ અધિપ્પાયો. **પસવતી**તિ સમ્ભવતિ. ''**અનુવાદાધિકરણે લબ્ભન્તી**'તિઆદીનિ 'ધમ્મો અધમ્મો'તિઆદીનં સમાનત્તા તેસુ વિસેસતો લબ્ભન્તી''તિ વુત્તં. **અનિહત**ન્તિ સુત્તાદિના. **અવિનિચ્છિત**ન્તિ ''આપત્તિઅનાપત્તી''તિઆદિના. ''તત્થ જાતકં અધિકરણં ઉક્કોટેતિ...પે॰... તિણવત્થારકં ઉક્કોટેતી''તિ દસેવ વુત્તા. ''સમ્મુખાવિનયપટિઞ્ઞાતકરણયેભુય્યસિકા અવુત્તત્તા ઉક્કોટેતું ન સક્કા, કમ્મવાચાપિ તેસં નત્થિ. તસ્મા તે ઉક્કોટેતું ન સક્કાતિ વદન્તી''તિ લિખિતં. **પાળિમુત્તકવિનિચ્છયેનેવા**તિ વિનયલક્ખણં વિના કેવલં ધમ્મદેસનામત્તવસેનેવાતિ અત્થો. ખન્ધકતો વા પરિવારતો વા આનીતસુત્તેન. **નિજ્ઝાપેન્તિ** દસ્સેન્તિ. પુબ્બે ધમ્મવિનયેન વિનિચ્છિતં અધિકરણં ઉપજ્ઝાયાદીનં અત્થાય ''અધમ્મં ધમ્મો''તિઆદીનિ દીપેત્વાતિ અત્થો. વિસમાનિ કાયકમ્માદીનિ નિસ્સિતત્તા **વિસમનિસ્સિતો**. એવં સેસેસુ.

અધિકરણનિદાનાદિવણ્ણના

૩૪૨-૩. **કિંસમ્ભાર**ન્તિ કિંપરિક્ખારં, એત્થ **કિ**ન્તિ લિઙ્ગસામઞ્ઞમબ્યયં. પુબ્બે ઉપ્પન્નવિવાદં નિસ્સાય પચ્છા ઉપ્પજ્જનકવિવાદો **વિવાદનિદાનં** નામ. **આપત્તાધિકરણપચ્ચયા ચતસ્સો આપત્તિયો આપજ્જતી**તિ ભિક્ખુની

જાનં પારાજિકં ધમ્મં પટિચ્છાદેતિ પારાજિકં, વેમતિકા પટિચ્છાદેતિ થુલ્લચ્ચયં, ભિક્ખુ સઙ્ઘાદિસેસં પટિચ્છાદેતિ પાચિત્તિયં, આચારવિપત્તિં પટિચ્છાદેતિ દુક્કટં. પુબ્બે કતઉક્ખેપનિયાદિકિચ્ચં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનકકિચ્ચાનં. કીદિસાનં? સમનુભાસનાદીનં વસેન. **તં હી**તિ અધિકરણં.

૩૪૪. અધિકરણેસુ **યેન અધિકરણેન સમ્મન્તિ**, **તં દસ્સેતુ**ન્તિ યદા અધિકરણેહિ સમ્મન્તિ, તદા કિચ્ચાધિકરણેનેવ સમ્મન્તિ, ન અઞ્ઞેહીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં, ન એકન્તતો અધિકરણેનેવ સમ્મન્તીતિ દસ્સનત્થં.

૩૪૮. આપત્તાધિકરણે સઙ્ઘો વિવદતીતિ આપત્તાનાપત્તીતિ એવં.

૩૫૩. સમુટ્ઠાનાભાવતો સમ્મુખાવિનયે કમ્મસ્સ કિરિયાકરણમિચ્ચાદિના અવિભજિત્વાવ સતિવિનયાદીનં છન્નંયેવ છ સમુટ્ઠાનાનિ વિભત્તાનિ. તં કસ્મા? કમ્મસઙ્ગહાભાવેન, સતિવિનયાદીનં વિય સઙ્ઘસમ્મુખતાદીનં કિચ્ચયતા નામ નત્થીતિ અધિપ્પાયો.

અધિકરણભેદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયગાથાસઙ્ગણિકવણ્ણના

ચોદનાદિપુચ્છાવિસ્સજ્જનાવણ્ણના

૩૫૯. વિગ્ગાહિકકથન્તિ અત્થો. **નિસામયા**તિ સલ્લક્ખેહિ. ‘‘કારય’’ ઇતિ પાઠો. પુબ્બાપરં ન જાનાતિ, તસ્મા અકોવિદો હોતીતિ એકે. અયં પન દુવિધેપિ કિચ્ચે કેનચિ ઇરિયાપથેન.

ચોદનાકણ્ડવણ્ણના

અનુવિજ્જકકિચ્ચવણ્ણના

૩૬૦. અનુવિજ્જકપુચ્છને આજીવવિપત્તિ ન પુચ્છિતા. પઞ્ચાપત્તિક્ખન્ધવસેન આચારવિપત્તિ પુચ્છિતા. ‘‘આજીવવિપત્તિયાપિ તથેવ, સઙ્ગહગમનતો’’તિ વદન્તિ. ‘‘અજ્ઝાપજ્જન્તો’’તિ પાઠો.

૩૬૩. તસ્મા ન ચ આમિસં નિસ્સાયાતિ સમ્બન્ધિતબ્બં.

ચૂળસઙ્ગામવણ્ણના

અનુવિજ્જકસ્સપટિપત્તિવણ્ણના

૩૬૫. ઠાનનિસજ્જવત્થાદિનિસ્સિતાતિ ‘‘એવં ઠાતબ્બં એવં નિસીદિતબ્બ’’ન્તિ એવમાદિકા. **સઞ્ઞાજનનત્થ**ન્તિ ‘‘એવં વત્તબ્બ’’ન્તિ એવં સઞ્ઞાનનત્થં. **અનુવિધિયન્તેના**તિ ચિત્તે ઠપેન્તેનાતિ અત્થો. **લજ્જા સા નુ ખો**તિ કિં સા લજ્જા અયં પરિસાતિ અધિપ્પાયો. **અનુયોગવત્તં કથાપેત્વા**તિ ‘‘કિમનુયોગવત્તં જાનાસી’’તિ પુચ્છિત્વા તેનેવ કથાપેત્વા. **અજાનનપ્પસઙ્ગા** નામ અઞ્ઞાણં.

૩૬૭. "ભયેન ભયા ગચ્છતી"તિ ભયેન ભયહેતુ ભયા ગચ્છતીતિ હેતુવસેન વુત્તં. યથા ''રત્તત્તા પન દુટ્ઠત્તા ચ છન્દા દોસા ચ ગચ્છતી''તિ હિ વુત્તં, એવં.

મહાસઙ્ગામવણ્ણના

વોહરન્તેનજાનિતબ્બાદિવણ્ણના

૩૭૫. વણ્ણાવણ્ણોતિ નીલાદિવણ્ણવસેન ચ આરોગ્યત્થાદિઅવણ્ણવસેન ચ વુત્તસુક્કવિસ્સટ્ઠિ.

૪૦૨. ભૂમિપુચ્છાતિ ભૂમિ પુથવી જગતી ચાતિ સબ્બાનિ પથવિવેવચનાનિ.

કથિનભેદવણ્ણના

કથિનઅત્થતાદિવણ્ણના

૪૦૩-૪. કિન્તિ કથં. અનાદિયદાનં તાવકાલિકવત્થુ. **"અનાગતવસેન અનન્તરા હુત્વા"**તિ ઉદકાહરણાદિપયોગસ્સ ધોવનાદિપુબ્બકરણસ્સ પચ્છા ઉપ્પજ્જનતો, ધોવનાદિકિરિયઞ્ચ સન્ધાય પયોગકરણતો વુત્તં. પુરેજાતપચ્ચયે પનેસ પયોગોતિ અત્થો. **એકં ધમ્મમ્પિ ન લભતિ** અત્તનો પુરેજાતસ્સ નત્થિતાય.

કથિનાદિજાનિતબ્બવિભાગવણ્ણના

૪૧૨. રૂપાદિધમ્મેસૂતિ વણ્ણગન્ધાદિઅટ્ઠકેસુ. ''વસ્સાનસ્સ પચ્છિમો માસો''તિ (પારા॰ ૨૧૮) વુત્તત્તા પચ્છિમે માસે યસ્મિં વા તસ્મિં વા દિવસે અત્થરિતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં.

૪૧૫. ''આદિચ્ચબન્ધુનાતિ વુત્તત્તા થેરવચન''ન્તિ વદન્તિ.

પલિબોધપઞ્હાબ્યાકરણકથાવણ્ણના

૪૧૫-૬. સન્નિટ્ઠાનન્તિકો કથં બહિસીમાય ઉદ્ધરીયતિ? ભિક્ખુ અકતચીવરં સમાદાય પક્કમતિ ''ન પચ્ચેસ્સ''ન્તિ, તસ્સ બહિસીમાગતસ્સ એવં હોતિ ''નેવિમં ચીવરં કારેસ્સ''ન્તિ, એવમેતસ્સ બહિસીમાગતસ્સ ઉદ્ધરીયતિ. કથં અન્તોસીમાય? અકતચીવરં સમાદાય પક્કમતિ ''ન પચ્ચેસ્સ''ન્તિ, તતો તત્થ ફાસુવિહારં અલભન્તો તમેવ વિહારં આગચ્છતિ, તસ્સ ચીવરપલિબોધોયેવ ઠિતો, સો ચ ''નેવિમં ચીવરં કારેસ્સ''ન્તિ ચિત્તે ઉપ્પન્ને છિજ્જતિ, તસ્મા **"અન્તોસીમાય ઉદ્ધરીયતી"**તિ વુત્તં. સન્નિટ્ઠાનન્તિકં દુવિધં ''ન પચ્ચેસ્સ''ન્તિ આવાસપલિબોધં છિન્દિત્વા તતો પુનપિ તમેવ વિહારં આગન્ત્વા ''નેવિમં ચીવરં કારેસ્સ''ન્તિ સન્નિટ્ઠાનં કરોતિ, બહિસીમાય ઠત્વા ''નેવિમં ચીવરં કારેસ્સં ન પચ્ચેસ્સ''ન્તિ ચિત્તુપ્પાદેન સન્નિટ્ઠાનન્તિકં હોતિ. ગાથાયમ્પિ **"દ્વે પલિબોધા અપુબ્બં અચરિમ"**ન્તિ ઇદં ઇમમેવ સન્ધાય. ''આસાવચ્છેદિકો કથં અન્તોસીમાય ? આસીસિતેન 'તુમ્હે વિહારમેવ પત્થેથ, અહં પહિણિસ્સામી'તિ વુત્તો પુબ્બે 'ન પચ્ચેસ્સ'ન્તિ આવાસપલિબોધં છિન્દિત્વા ગતો પુન તં વિહારં ગન્ત્વા તેન 'નાહં સક્કોમિ દાતુ'ન્તિ પહિતો હોતી''તિ લિખિતં. **"અત્થારે હિ સતિ ઉદ્ધારો નામા"**તિ અત્થારં વિના ઉદ્ધારં ન લભન્તિ, તસ્મા વુત્તં. **પુરિમા દ્વે**તિ ''દ્વે કથિનુદ્ધારા એકુપ્પાદા એકનિરોધા''તિ વુત્તાધિકારે પઠમં વુત્તા અન્તરબ્ભારસહુબ્ભારા. ન પક્કમનન્તિકાદયો દ્વે. **એકતો નિરુજ્ઝન્તી**તિ ઉદ્ધારભાવં પાપુણન્તીતિ અત્થો.

કથિનભેદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ઞત્તિવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપાલિપઞ્ચકવણ્ણના

અનિસ્સિતવગ્ગવણ્ણના

૪૧૯. **કાયિકઉપઘાતિકા** નામ કાયેન વીતિક્કમો.

નપ્પટિપ્પસ્સમ્ભનવગ્ગવણ્ણના

૪૨૦. **ઓમદ્દકારકો**તિ ઓમદ્દિત્વા અભિભવિત્વા કારકો.

વોહારવગ્ગવણ્ણના

૪૨૪. ભેદકરવત્થૂનિ નિસ્સાય વિવાદાધિકરણં સમુટ્ઠાતિ, એવં યથાસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ. કોધોપનાહાદિદ્વાદસમૂલપયોગં વિવાદાધિકરણં, તથા સેસેસુ. ઓસારણાદીસુ નવસુ ઠાનેસુ કમ્મઞત્તિયા કરણં. દ્વીસુ ઠાનેસુ ઞત્તિદુતિયઞત્તિચતુત્થકમ્મેસુ. યસ્મા **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તનયેનેવ ઉભતોવિભઙ્ગા અસઙ્ગહિતા, તસ્મા યં **કુરુન્દિયં** વુત્તં, તં ગહેતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો.

દિટ્ઠાવિકમ્મવગ્ગવણ્ણના

૪૨૫. તિણ્ણન્નં ઉપરિ સહ આપત્તિં દેસેતું ન લબ્ભન્તિ. કમ્મનાનાસંવાસકાનં લદ્ધિગ્ગાહિતકોવ **લદ્ધિનાનાસંવાસકો**. ‘‘**અવિપ્પવાસસીમાય ઠિતસ્સા**’’તિ મહાસીમં કિર સન્ધાય વુત્તં.

૪૩૩. ‘‘ઉમ્માદા ચિત્તક્ખેપા’’તિ પાઠો.

મુસાવાદવગ્ગવણ્ણના

૪૪૪. **પરિયાયેન જાનન્તસ્સા**તિ યસ્સ કસ્સચિ જાનન્તસ્સ પરિયાયેન વુત્તમુસાવાદોતિ અત્થો.

૪૪૬. **અનુયોગો ન દાતબ્બો**તિ તેન વુત્તં અનાદિયિત્વા તુણ્હી ભવિતબ્બન્તિ અત્થો.

ભિક્ખુનોવાદવગ્ગવણ્ણના

૪૫૪. **વોહારનિરુત્તિયં** સદ્દનિરુત્તિયં. મગ્ગપચ્ચવેક્ખણાદયો **એકૂનવીસતિ**.

ઉબ્બાહિકવગ્ગવણ્ણના

૪૫૫. **પસારેતા** મોહેતા.

અધિકરણવૂપસમવગ્ગવણ્ણના

૪૫૮. "**યથારત્તન્તિ** અનુપસમ્પન્ને અપેક્ખતી"તિપિ વદન્તિ. "**યથાવુડ્ઢન્તિ** ઉપસમ્પન્ને અપેક્ખતી"તિ લિખિતં.

કથિનત્થારવગ્ગવણ્ણના

૪૬૭. "એકાવત્તો"તિપિ પઠન્તિ, તસ્સ કુદ્ધો કોધાભિભૂતોતિ કિરત્થો. એકવત્થોતિપિ કેચિ, ઉત્તરાસઙ્ગં અપનેત્વા ઠિતોતિ કિરત્થો, તં સબ્બં **અટ્ઠકથાયં** ઉદ્ધટપાળિયા વિરુજ્ઝતીતિ. એકાવટ્ટોતિ હિ ઉદ્ધટં, તસ્મા ન ગહેતબ્બં. **અન્તરા વુત્તકારણેના**તિ "કિચ્ચયપસુતત્તા વન્દનં અસમન્નાહરન્તો નલાટં પટિહઞ્ઞેય્યા"તિઆદિવુત્તકારણેન.

ઉપાલિપઞ્ચકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આપત્તિસમુટ્ઠાનવણ્ણના

૪૭૦. **પુબ્બે વુત્તમેવા**તિ સહસેય્યાદિપણ્ણત્તિવજ્જં. **ઇતરન્તિ** સચિત્તકં. **દેસેન્તો, દોમનસ્સિકો** અઞ્ઞેહિ ભિંસાપનાદીનિ કત્વા આપત્તિં આપજ્જિત્વાતિ અધિપ્પાયો.

દુતિયગાથાસઙ્ગણિકવણ્ણના

કાયિકાદિઆપત્તિવણ્ણના

૪૭૪-૫. નિદાનુદ્દેસં વિના સેસુદ્દેસાભાવા "**સબ્બપાતિમોક્ખુદ્દેસાનઞ્ચ સઙ્ગહો હોતી**"તિ વુત્તં. વિનયે ગરુકા **વિનયગરુકા**. ઇદં પન દ્વીસુ ગાથાસુ કિઞ્ચાપિ આગતં, અઞ્ઞેહિ પન મિસ્સેત્વા વુત્તભાવા નાનાકરણં પચ્ચેતબ્બં. **નવસુ ઠાનેસુ કમ્મં હોતી**તિ કમ્મઞત્તિ હોતિ. **વાચા**તિ વચીસમ્ભવા. **અદ્ધાનહીનો** ઊનવીસતિવસ્સો. "**અપિચેત્થા**તિ કુરુન્દિવાદો"તિ વુત્તં. **વનપ્પતિન્તિ** એવં અદિન્નાદાને આગતં વનપ્પતિં. **વિસ્સટ્ઠિછડ્ડને**તિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિયં. **દુક્કટા કતા**તિ દુક્કટં વુત્તં. **આમકધઞ્ઞં વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જન્તિયા** પુબ્બપયોગે દુક્કટં, અજ્ઝોહારે પાચિત્તિયં.

પાચિત્તિયવણ્ણના

૪૭૬. મહાસઙ્ઘિકા સામણેરેપિ આપત્તિં દેસાપેન્તિ કિર, તેન વુત્તં "**ન દેસાપેતબ્બા**"તિ, **દણ્ડકમ્મં પન તેસં કાતબ્બં** તથારૂપે ઓળારિકવીતિક્કમે.

અવન્દનીયપુગ્ગલાદિવણ્ણના

૪૭૭. **દસસતં આપત્તિયો**તિ સહસ્સં આપત્તિયો. **ચમ્પાયં વિનયવત્થુસ્મિન્તિ** ચમ્પેય્યક્ખન્ધકે. **અધમ્મેન વગ્ગન્તિ**આદીનિ ચત્તારિ કમ્માનિયેવ ભગવતા વુત્તાનીતિ અત્થો. ન કેવલં આપત્તિયેવ, **અથ ખો છ સમથા... પે॰... સમ્મુખાવિનયેન સમ્મન્તિ, સમાયોગં ગચ્છન્તિ** સમ્મુખાવિનયેન સમ્પયોગં ગચ્છન્તીતિ અત્થો. વિના સમથેહિ **સમ્મતિ**, સમથભાવં ગચ્છતિ. પટિસેધત્થે સતિ **વિના સમથેહી**તિ સમથેહિ વિનાતિ અત્થો.

સોળસકમ્માદિવણ્ણના

૪૭૮. **અસુત્તક**ન્તિ સુત્તવિરહિતં, ઉસુત્તં તત્ર નત્થીતિ અધિપ્પાયો.

દુતિયગાથાસઙ્ગણિકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સેદમોચનગાથાવણ્ણના

અવિપ્પવાસપઞ્હાવણ્ણના

૪૭૯. **તહિ**ન્તિ તસ્મિં પુગ્ગલે. **અકપ્પિયસમ્ભોગો** નામ મેથુનધમ્માદિ. ''વરસેનાસનરક્ખણત્થાય વિસ્સજ્જેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતી''તિ **ગરુભણ્ડવિનિચ્છયે** વુત્તો. એકાદસાવન્દિયે પણ્ડકાદયો **એકાદસ. ઉપેતિ** સપરિસં. **ન જીવતિ** નિમ્મિતરૂપત્તા. ''ઉબ્ભક્ખકેન વદામી''તિ ઇમિના મુખે મેથુનધમ્માભાવં દીપેતિ. અધોનાભિવિવજ્જનેન વચ્ચમગ્ગપ્પસ્સાવમગ્ગેસુ . **ગામન્તરપરિયાપન્નં નદિપારં ઓક્કન્તભિક્ખુનિં સન્ધાયા**તિ ભિક્ખુનિયા ગામાપરિયાપન્નપરતીરે નદિસમીપમેવ સન્ધાય વુત્તા. તત્થ પરતીરે ગામૂપચારો એકલેડ્ડુપાતો નદિપરિયન્તેન પરિચ્છિન્નો, તસ્મા પરતીરે રતનમત્તમ્પિ અરઞ્ઞં ન અત્થિ, તઞ્ચ તિણાદીહિ પટિચ્છન્નત્તા દસ્સનૂપચારવિરહિતં કરોતિ. તત્થ અત્તનો ગામે આપત્તિ નત્થિ. પરતીરે પન એકલેડ્ડુપાતસઙ્ખાતે ગામૂપચારેયેવ પદં ઠપેતિ. અન્તરે અભિધમ્મવસેન અરઞ્ઞભૂતં સકગામં અતિક્કમતિ નામ, તસ્મા ગણમ્હા ઓહીયના ચ હોતીતિ ઞાતબ્બં. એત્તાવતાપિ સન્તોસમકત્વા વિચારેત્વા ગહેતબ્બં. ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્ના પઞ્ચસતા મહાપજાપતિપ્પમુખા. મહાપજાપતિપિ હિ આનન્દત્થેરેન દિન્નઓવાદસ્સ પટિગ્ગાહિતત્તા ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્ના નામ.

પારાજિકાદિપઞ્હાવણ્ણના

૪૮૦. ''**દુસ્સકુટિં સન્ધાયા**''તિ સહ દુસ્સેન વીતિક્કમનસ્સ સક્કુણેય્યતાય વુત્તં. લિઙ્ગપરિવત્તે પટિગ્ગહણસ્સ વિજહનતો સામં ગહેત્વા ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ. **કાકઊહદનં વા**તિ કાકેન ઊહદનં વા. ''તયો પુરિસેપિ ઉપગન્ત્વા''તિ પાઠસેસો.

પાચિત્તિયાદિપઞ્હાવણ્ણના

૪૮૧. **મેથુનધમ્મપચ્ચયા** નામ કાયસંસગ્ગો. તંહેતુ મેથુનધમ્મસ્સ પુબ્બભાગભૂતં કાયસંસગ્ગં વાયામન્તિયાતિ અટ્ઠવત્થુપૂરણં સન્ધાય. **પરિભોગપ્પચ્ચયા**તિ પરિભોગકારણા. **તસ્મા**તિ યસ્મા પરિભોગપ્પચ્ચયા આપજ્જતિ, તસ્મા ભોજનપરિયોસાને હોતીતિ અત્થો. **પોરાણપોત્થકેસુ** ''તસ્સા''તિ પાઠો. ''કારણવચનં સુન્દરં ભોજનપરિચ્છેદદસ્સનતો''તિ વદન્તિ.

સેદમોચનગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચવગ્ગો

કમ્મવગ્ગવણ્ણના

૪૮૩. ''ઉમ્મત્તકસમ્મુતિં ઉમ્મત્તકે યાચિત્વા ગતે અસમ્મુખાપિ દાતું વટ્ટતી''તિ વુત્તં. તત્થ નિસિન્નેપિ ન કુપ્પતિ નિયમાભાવા. અસમ્મુખા કતે દોસાભાવં દસ્સેતું ''**અસમ્મુખાકતં સુકતં હોતી**''તિ વુત્તં. દૂતેન ઉપસમ્પદા પનેત્થ સમ્મુખા કાતું ન સક્કા. કમ્મવાચાનાનત્તસભાવા પત્તનિક્કુજ્જનાદયો હત્થપાસતો અપનેત્વા કાતબ્બા, તેન વુત્તં ''અસમ્મુખા કતં સુકતં હોતી''તિ. ''પુચ્છિત્વા ચોદેત્વા સારેત્વા કાતબ્બં અપુચ્છિત્વા અચોદેત્વા અસારેત્વા કરોતી''તિ અયં વચનત્થો. **ઠપેત્વા કત્તિકમાસન્તિ** સો પવારણામાસો, **દ્વે ચ પુણ્ણમાસિયો**તિ પઠમદુતિયવસ્સૂપગતાનં પવારણા પુણ્ણમાસા દ્વે.

૪૮૫. પદં વા છડ્ડેતીતિ અત્થો. ક-વગ્ગાદીસુ **પઞ્ચસુ. ગરુકન્તિ** દીઘં, સંયોગપરઞ્ચ. ''બુદ્ધરક્ખિતત્થેરસ્સ યસ્સ નક્ખમતી''તિ એત્થ ત-કારક-કારા સંયોગપરા. **દીઘે વત્તબ્બે રસ્સન્તિ** ''સો તુણ્હી અસ્સા''તિ વત્તબ્બે સો તુણ્હિ અસ્સાતિ વચનં.

૪૮૬. સેસટ્ઠકથાસુ વુત્તવચનં **કુરુન્દિયં** પાકટં કત્વા ''**નિસીદિતું ન સક્કોન્તી**''તિ વુત્તં.

૪૮૭-૮. **પરિસુદ્ધસીલા ચત્તારો ભિક્ખૂ**તિ પારાજિકં અનાપન્ના. **ન તેસં છન્દો વા પારિસુદ્ધિ વા એતી**તિ તીસુ, દ્વીસુ વા નિસિન્નેસુ એકસ્સ, દ્વિન્નં વા છન્દપારિસુદ્ધિ આહટાપિ અનાહટાવ.

અપલોકનકમ્મકથાવણ્ણના

૪૯૫-૬. કાયસમ્ભોગસામગ્ગિદાનસહસેય્યપટિગ્ગહણાદિ ઇમસ્સ અપલોકનકમ્મસ્સ ઠાનં હોતીતિ એવમ્પિ અપલોકનકમ્મં પવત્તતીતિ અત્થો. કમ્મઞ્ઞેવ લક્ખણન્તિ કમ્મલક્ખણં. ઓસારણનિસ્સારણભણ્ડુકમ્માદયો વિય કમ્મઞ્ચ હુત્વા અઞ્ઞઞ્ચ નામં ન લભતિ , કમ્મમેવ હુત્વા ઉપલક્ખીયતીતિ કમ્મલક્ખણં ઉપનિસ્સયો વિય. હેતુપચ્ચયાદિલક્ખણવિમુત્તો હિ સબ્બો પચ્ચયવિસેસો તત્થ સઙ્ગય્હતિ, એવમ્પિ ''કમ્મલક્ખણમેવા''તિ વુત્તં. કમ્મલક્ખણં દસ્સેતું ''**અચ્છિન્નચીવરજિણ્ણચીવરનટ્ઠચીવરાન**''ન્તિઆદિ વુત્તં. ''તતો અતિરેકં દેન્તેન અપલોકેત્વા દાતબ્બ''ન્તિ વુત્તં અપલોકનં કમ્મલક્ખણમેવ. એવં સબ્બત્થ લક્ખણં વેદિતબ્બં. **ઇણપલિબોધમ્પી**તિ સચે તાદિસં ભિક્ખું ઇણાયિકા પલિબુજ્ઝન્તિ. તત્રુપ્પાદતો દાતું વટ્ટતિ. **અન્તરસન્નિપાતો**તિ ઉપોસથપ્પવારણાદિમહાસન્નિપાતે ઠપેત્વા અન્તરા મઙ્ગલુચ્ચારણાદિ. **ઉપનિક્ખેપતો**તિ ચેતિયસ્સ આપદત્થાય નિક્ખિત્તતો. ''**અઞ્ઞા કતિકા કાતબ્બા**''તિ યે રુક્ખે ઉદ્દિસ્સ પુબ્બે કતિકા કતા, તેહિ ઇમેસં અઞ્ઞત્તાતિ વુત્તં. ''સચે તત્થ મૂલે''તિ પુબ્બે ''ઇતો પટ્ઠાય ભાજેત્વા ખાદન્તૂ''તિ વચનેન પુગ્ગલિકપરિભોગો પટિક્ખિત્તો હોતિ. **અનુવિચરિત્વા**તિ પચ્છતો પચ્છતો ગન્ત્વા. તેસં સન્તિકા પચ્ચયં પચ્ચાસીસન્તેનાતિ અત્થો. **મૂલભાગન્તિ** દસમભાગં કત્વા. પુબ્બકાલે દસમભાગં કત્વા અદંસુ, તસ્મા ''**મૂલભાગો**''તિ વુત્તં. **અકતાવાસં વા કત્વા**તિ ઉપ્પન્નઆયેન. **જગ્ગિતકાલેયેવ ન વારેતબ્બા**તિ જગ્ગિતા હુત્વા પુપ્ફફલભરિતકાલેતિ અત્થો. **જગ્ગનકાલે**તિ જગ્ગિતું આરદ્ધકાલે. **ઞત્તિકમ્મટ્ઠાનભેદે પના**તિ ઞત્તિકમ્મસ્સ ઠાનભેદે.

ઇદં પનેત્થ પકિણ્ણકં – અત્થિ સઙ્ઘકમ્મં સઙ્ઘો એવ કરોતિ, ન ગણો, ન પુગ્ગલો, તં અપલોકનકમ્મસ્સ કમ્મલક્ખણેકદેસં ઠપેત્વા ઇતરં ચતુબ્બિધમ્પિ કમ્મં વેદિતબ્બં. અત્થિ સઙ્ઘકમ્મં સઙ્ઘો ચ કરોતિ, ગણો ચ કરોતિ, પુગ્ગલો ચ કરોતિ, તં પુબ્બે ઠપિતં. વુત્તઞ્હેતં ''યસ્મિં વિહારે દ્વે તયો જના વસન્તિ, તેહિ નિસીદિત્વા કતમ્પિ સઙ્ઘેન કતસદિસમેવ. યસ્મિં પન વિહારે એકો ભિક્ખુ હોતિ, તેન ભિક્ખુના''તિઆદિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૯૫-૪૯૬). અત્થિ ગણકમ્મં સઙ્ઘો ચ કરોતિ, ગણો ચ કરોતિ, પુગ્ગલો ચ કરોતિ, તં યો પારિસુદ્ધિઉપોસથો અઞ્ઞેસં સન્તિકે

કરીયતિ, તસ્સ વસેન વેદિતબ્બં. અત્થિ ગણકમ્મં ગણોવ કરોતિ, ન સઙ્ઘો, ન પુગ્ગલો, તં યો પારિસુદ્ધિઉપોસથો અઞ્ઞમઞ્ઞં આરોચનવસેન કરીયતિ, તસ્સ વસેન વેદિતબ્બં. અત્થિ પુગ્ગલકમ્મં પુગ્ગલોવ કરોતિ, ન સઙ્ઘો, ન ગણો, તં અધિટ્ઠાનુપોસથવસેન વેદિતબ્બં. અત્થિ ગણકમ્મં એકચ્ચોવ ગણો કરોતિ, એકચ્ચો ન કરોતિ, તત્થ ઞત્તિકં દ્વેયેવ કરોન્તિ, ન તયો. સઞત્તિકં તયોવ કરોન્તિ, ન તતો ઊના વા અધિકા વાતિ.

અપઞ્ઞત્તેપઞ્ઞત્તવગ્ગવણ્ણના

૫૦૦. કકુસન્ધકોણાગમનકસ્સપા એવ હિ સત્ત આપત્તિક્ખન્ધે પઞ્ઞપેસું. વિપસ્સીઆદયો પન ઓવાદપાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિંસુ, ન સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસું.

નિગમનકથાવણ્ણના

ઉભતોવિભઙ્ગખન્ધકપરિવારેહિ વિભત્તં દેસનં અત્થિ તસ્સ વિનયપિટકસ્સ, નામેન **સમન્તપાસાદિકા નામ સંવણ્ણના** ''સમન્તપાસાદિકા નામા''તિ વુત્તવચનસંવણ્ણના સમત્તાતિ આહ. **તત્થ** પધાનઘરે. **ઇદ્ધા** અત્થવિનિચ્છયાદીહિ.

સમ્મા ઉદિતો સમુદિતો, તે ગુણે અકિચ્છેન અધિગતો અધિકપ્પમાણગુણેહિ વા સમુદિતો, તેન **સમુદિતેન** ''ગતાનં ધમ્માનં ગતિયો સમન્નેસતી''તિ વુત્તાય સતિયા ઉપ્પાદિતા સદ્ધાદયો **પરમવિસુદ્ધા** નામ સમન્નારક્ખત્તા. ઇતિ સતિપિ સદ્ધાદીહિ વુત્તા હોતિ. એવં સન્તે એત્થ વુત્તે ચતુબ્બિધે સીલે પાતિમોક્ખસંવરસીલં સદ્ધા મણ્ડેતિ. સદ્ધાસાધનઞ્હિ તં. ઇન્દ્રિયસંવરાજીવપારિસુદ્ધિપચ્ચયપરિભોગસીલાનિ પટિમણ્ડેન્તિ સતિવીરિયપઞ્ઞાયોતિ યથાયોગં વેદિતબ્બં. અપિચ સદ્ધા ચ બુદ્ધિરહિતા અવિસુદ્ધા હોતિ બુદ્ધિયા પસાદહેતુત્તા. બુદ્ધિયો પન તસ્સાનુભાવેન પરમવિસુદ્ધા નામ હોન્તિ. પઞ્ઞા સદ્ધારહિતા કેરાટિકપક્ખં ભજતિ, સદ્ધાયુત્તા એવ વિસુદ્ધા હોતિ. વીરિયઞ્ચ સમાધિરહિતં ઉદ્ધચ્ચાય સંવત્તતિ, ન સમાધિયુત્તન્તિ વીરિયસ્સ સુદ્ધવચનતો સમાધિપિ વુત્તો હોતિ, એવં પરમવિસુદ્ધા સદ્ધાદયોપિ પાતિમોક્ખં પટિમણ્ડેન્તીતિ ઞાતબ્બં. કથં? પટિપત્તિદેસકે સત્થરિ ચ પટિપત્તિયઞ્ચ પટિપત્તિફલે ચ સદ્ધાય વિના સીલસમાદાનં, સમાદિન્નવિસોધનઞ્ચ કાતું ન સક્કાતિ સદ્ધા પાતિમોક્ખં પટિમણ્ડેતિ. તત્થ ''ઇતિપિ સો ભગવા''તિઆદિના (દી॰ નિ॰ ૧.૨૫૫; મ॰ નિ॰ ૧.૭૪; સં॰ નિ॰ ૧.૨૪૯) સત્થરિ ચ પૂજેતું સક્કોતિ. પટિપત્તિયં સીલવિપત્તિસમ્પત્તિમૂલકે સન્દિટ્ઠિકસમ્પરાયિકફલે ચ સદ્ધાપવત્તિ વિત્થારતો ઞાતબ્બા, સીલવિપત્તિસમ્પત્તિનિમિત્તં આદીનવમાનિસંસઞ્ચ આદીનવપરિચ્ચાગે, આનિસંસસમ્પાદને ચ ઉપાયં દિસ્વા તથા પવત્તમાના પઞ્ઞા પાતિમોક્ખસંવરં પટિમણ્ડેતિ. ''અતિસીત''ન્તિઆદિના અપ્પવત્તનારહં કોસજ્જં ''યો ચ સીતઞ્ચ ઉણ્હઞ્ચા''તિ વુત્તાનુસારેન પજહિત્વા અનુપ્પન્નુપ્પન્નાનં અસંવરસંવરાનં અનુપ્પાદનપજહનઉપ્પાદનવડ્ઢનવસેન પવત્તમાનવીરિયં પાતિમોક્ખં પટિમણ્ડેતિ, ઇમિના નયેન ઇન્દ્રિયસંવરાદીસુપિ યોજેતબ્બં. ચતુન્નમ્પિ સઙ્ગહવત્થૂનં અનુકૂલસમુદાચારો ઇધ **આચારો**તિ વેદિતબ્બો. **અજ્જવ**-વચનેન લાભસક્કારહેતુ કાયદુચ્ચરિતાદિકુટિલકરમાયાસાઠેય્યપટિપક્ખઅજ્જવધમ્મસમાયોગદીપનેન અલોભજ્ઝાસયતા દીપિતા. **મદ્દવ**-વચનેન કક્ખળભાવકરપટિઘાદિપટિપક્ખભૂતમેત્તાદિમદ્દવધમ્મસમાયોગદીપનેન હિતજ્ઝાસયાદીનિ દીપિતાનિ હોન્તિ. **આદિ**-સદ્દેન ''ખન્તિ ચ સોરચ્ચઞ્ચ સાખલ્યઞ્ચ પટિસન્થારો ચા''તિઆદિના (ધ॰ સ॰ દુકમાતિકા ૧૨૫-૧૨૬) વુત્તધમ્મેહિ સમાયોગો દીપિતો હોતિ. ઇધ વુત્તા અજ્જવમદ્દવાદયો ગુણા સીલસમ્પત્તિયા હેતૂ ચ હોન્તિ

સીલસમ્પત્તિફલઞ્ચ તંસમ્પાદનતો. **સકસમયો**તિ ચતુપરિસા. એતેન સભાગદુક્ખભાવાભાવો સૂચિતો. અથ વા **સકસમયો**તિ સોગતં પિટકત્તયં સકસમયો એવ ગહનં દુદ્દીપનત્તા, સકસમયસ્સ સન્નિટ્ઠાનં સકસમયગહનં –

> ‘‘સચ્ચં સત્તો પટિસન્ધિ, પચ્ચયાકારમેવ ચ;
> દુદ્દસા ચતુરો ધમ્મા, દેસેતુઞ્ચ સુદુક્કરા’’તિ. (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૫) –

વુત્તત્તા યથા સકસમયસ્સ ગહનપદેન યોજના વુત્તા, તથા પરસમયસ્સપિ. **પઞ્ઞાવેય્યત્તિયેના**તિ અનેન તિખિણેન ઞાણેન કતસિલાનિસિતસત્થસદિસસભાવપઞ્ઞા વુત્તા. તિપિટકસઙ્ખાતાય પરિયત્તિયા પભેદો **તિપિટકપરિયત્તિપ્પભેદો**. તસ્મિં પભેદે. તન્તિ ચ તન્તિઅત્થો ચ **સાસનં** નામ. ઇધ ‘‘તન્તિ એવા’’તિ વદન્તિ. યસ્મિં અયં સંવણ્ણના નિટ્ઠાપિતા, તસ્મિં કાલે પટિવેધઞાણાભાવતો સુતમયં સન્ધાય ‘‘**અપ્પટિહતઞાણપ્પભાવેના**’’તિ વુત્તં. કરણસમ્પત્તિયા જનિતત્તા **સુખવિનિગ્ગતં**. સુખવિનિગ્ગતત્તા મધુરોદાતવચનલાવણ્ણયુત્તેનાપિ યોજેતબ્બં, ઈદિસં વચનં સોતસુખઞ્ચ સન્નિવેસસમ્પત્તિસુખઞ્ચ હોતિ. ‘‘વેય્યાકરણેના’’તિ અવત્વા ‘‘મહાવેય્યાકરણેના’’તિ વુત્તત્તા સિક્ખાનિરુત્તિછન્દોવિચિત્યાદિપટિમણ્ડિતપાણિનિયન્યાસાધારણધારણસભાવો સૂચિતો ભવતિ. **યુત્તવાદિના**તિઆદીસુ યુત્તમુત્તવાદિના ઠાનુપ્પત્તિયપઞ્ઞાય સમન્નાગતેનાતિ અત્થો. ઓજાભેદેપિ આયુસત્તિકરણતાદિસામત્થયોગાનં મહાકવિના રચિતગન્થસ્સ મહન્તત્તા વા ‘‘તિપિટકપરિયત્તિપ્પભેદે’’તિઆદીહિ સાસને, હેતુવિસયે, સદ્દે ચાતિ ઇમેસુ તીસુ ઠાનેસુ પાટવભાવં દીપેન્તો વેનયિકબુદ્ધિસમ્પત્તિસબ્ભાવમસ્સ સૂચેતિ. યેસં પુગ્ગલાનં પભિન્ના પટિસમ્ભિદાદિ, તે પભિન્નપટિસમ્ભિદાદયો ધમ્મા. તેહિ પરિવારિતો ઉક્ખિત્તસન્તતિઉપચ્છેદમકત્વા અત્તનો સન્તાને ઉપ્પાદનવડ્ઢનવસેન વારિતો સો પભિન્નપટિસમ્ભિદાપરિવારો. તસ્મિં **પભિન્નપટિસમ્ભિદાપરિવારે** ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મેતિ અત્થો. છળભિઞ્ઞચતુપટિસમ્ભિદાદિપ્પભેદગુણપટિમણ્ડિતે પન છળભિઞ્ઞા ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મા એવ. ચતૂસુ પટિસમ્ભિદાસુ અત્થપટિસમ્ભિદાય એકદેસોવ. તદુભયં સયં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મપરિયાપન્નં કથં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં પટિમણ્ડેતીતિ ચે? રુક્ખં રુક્ખસ્સ અવયવભૂતપુપ્ફાદયો વિય સયઞ્ચ યેસં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્માનં અવયવત્તાતિ. કામાવચરધમ્મપરિયાપન્નપટિસમ્ભિદાઞાણં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્માનં અનવયવભૂતં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં પટિમણ્ડેતિ, પુરિસસ્સ અનવયવભૂતો અલઙ્કારો વિય પુરિસં. અથ વા કામાવચરપઅસમ્ભિદાપરિવારો છળભિઞ્ઞાપટિસમ્ભિદાદિપ્પભેદગુણે પટિમણ્ડેતિ. લોકુત્તરપટિસમ્ભિદં સન્ધાય પુન પટિસમ્ભિદાવચનઞ્ચ. સાસને ઉપ્પજ્જિત્વા સાસનસ્સ અલઙ્કારભૂતેન, યસ્મિં વંસે ઉપ્પન્નો, તસ્સેવ વા અલઙ્કારભૂતેન. સઙ્ખેપવિત્થારેસુ ઇતરીતરકરણં, અપ્પસન્નપસન્નાનં પસાદુપ્પાદનાભિવુડ્ઢિકરણં, વુત્તાનં ગમ્ભીરાનં ગમ્ભીરુત્તાનભાવકરણન્તિ એવં છબ્બિધાચરિયગુણયોગતો **વિપુલબુદ્ધિ** નામ. યે ધમ્મચિન્તનં અતિધાવન્તા કેચિ ઉચ્છેદાદિનાનપ્પકારં અન્તં વા ગણ્હન્તિ, ‘‘સબ્બં ઞેય્યં પઞ્ઞત્તિ એવા’’તિ વા ‘‘પરમત્થો એવા’’તિ વા ગણ્હન્તિ, તેસં બુદ્ધિ મિચ્છાદિટ્ઠિપચ્ચયત્તા સમલા નામ હોતિ, ઇમસ્સ પન બુદ્ધિ ધમ્મચિન્તાતિધાવનરહિતત્તા વિસુદ્ધા નામ હોતિ. તેન વુત્તં ‘‘**વિપુલવિસુદ્ધબુદ્ધિના**’’તિ . **ગરૂહિ** ‘‘પિયો ગરુ ભાવનીયો’’તિઆદિના (અ॰ નિ॰ ૭.૩૭; નેત્તિ॰ ૧૧૩) વુત્તગુણેહિ યુત્તગરૂહિ. ગુણેહિ થિરભાવં ગતત્તા **થેરેન**.

સીલેન સીલસ્સ વા વિસુદ્ધિયા **સીલવિસુદ્ધિયા**. અવિજ્જણ્ડકોસં પદાલેત્વા પઠમં અભિનિબ્બત્તત્તા **લોકજેટ્ઠસ્સ**. લોકસ્સ વા ગમ્ભીરે મહન્તે સીલાદિક્ખન્ધે એસિ ગવેસીતિ **મહેસી**તિ.

એત્તાવતા સમધિકસત્તવીસતિસહસ્સપરિમાણાય સમન્તપાસાદિકસઞ્ઞિતાય **વિનયટ્ઠકથાય** સબ્બપદેસુ વિનિચ્છયજાતં સઙ્ખિપિત્વા **ગણ્ઠિટ્ઠાનવિકાસના** કતા હોતિ, તથાપિ યં એત્થ લિખિતં, તં સુટ્ઠુ વિચારેત્વા **પાળિઞ્ચ અટ્ઠકથઞ્ચ** સલ્લક્ખેત્વા યે આચરિયા બુદ્ધસ્સ ભગવતો મહાનુભાવં, વિનયપિટકસ્સ ચ વિચિત્રનયગમ્ભીરત્થતં સલ્લક્ખેત્વા પોરાણાનં કથામગ્ગં અવિનાસેત્વા અત્તનો મતિં પહાય કેવલં સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા, પરાનુગ્ગહકામતાય ચ વિનયપિટકં પકાસેન્તા ઠિતા, તેસં પાદમૂલે વન્દિત્વા ખન્તિસોરચ્ચાદિગુણસમન્નાગતેન હુત્વા વત્તસમ્પત્તિયા તેસં ચિત્તં આરાધેત્વા પવેણિયા આગતં વિનિચ્છયં કથાપેત્વા ઉપધારેત્વા યં તેન સંસન્દતિ, તં ગહેતબ્બં, ઇતરં છડ્ડેતબ્બં. ઇતરથા તુણ્હીભૂતેન ભવિતબ્બં. વિનિચ્છયસઙ્કરકરેન પન ન ભવિતબ્બમેવ. કસ્મા? સાસનસ્સ નાસહેતુત્તા. હોતિ ચેત્થ –

‘‘અસમ્બુધં બુદ્ધમહાનુભાવં,
ધમ્મસ્સ ગમ્ભીરનયત્થતઞ્ચ;
યો વણ્ણયે તં વિનયં અવિઞ્ઞૂ,
સો દુદ્દસો સાસનનાસહેતુ.

પાળિં તદત્થઞ્ચ અસમ્બુધઞ્હિ,
નાસેતિ યો અટ્ઠકથાનયઞ્ચ;
અનિચ્છયં નિચ્છયતો પરેહિ,
ગાહેતિ તેહેવ પુરક્ખતો સો.

અનુક્કમેનેવ મહાજનેન,
પુરક્ખતો પણ્ડિતમાનિભિક્ખુ;
અપણ્ડિતાનં વિમતિં અકત્વા,
આચરિયલીળં પુરતો કરોતી’’તિ.

સમન્તપાસાદિકાય ગણ્ઠિપદાધિપ્પાયપ્પકાસના સમત્તા.

વજિરબુદ્ધિટીકા નિટ્ઠિતા.